ACADEMIA ROMÂNĂ

FUNDAȚIA NAȚIONALĂ PENTRU ȘTIINȚĂ ȘI ARTĂ

Colecția „OPERE FUNDAMENTALE"
Coordonatorul colecției: acad. EUGEN SIMION

MATEIU I. CARAGIALE

OPERE

Ediție, studiu introductiv, note,
variante și comentarii de
BARBU CIOCULESCU
Prefață de
EUGEN SIMION

univers enciclopedic
București, 2001

Redactor: Elisabeta Simion
Coperta: PODALV
Tehnoredactor: Liliana Kipper

Cartea a apărut cu sprijinul
Ministerului Culturii si Cultelor

Mulțumim Regiei Autonome „Monitorul Oficial",
îndeosebi Doamnei Director General,
ing. Eugenia Ciubâncan, pentru sprijinul
acordat tipăririi acestei lucrări

© Toate drepturile asupra acestei ediții aparțin
Editurii Univers Enciclopedic și
Fundației Naționale pentru Știință și Artă

ISBN: 973-8240-34-4

PREFAȚĂ

în Colecția „Opere fundamentale", pe care o coordonez, apare acum - cu toate scrierile sale, literare și neliterare - „marele Mateiu", cea mai mare, dacă n-ar fi fost și unica iubire spirituală a lui Ion Barbu. Bineînțeles, Mateiu I. Caragiale, „prim și ultim Caragiale", cum i-a zis într-un vestit *Protocol,* pe la jumătatea secolului trecut, același poet. El nu era primul și, în mod sigur, nici cel mai mare, estetic vorbind, dintre scriitorii pe care i-a dat această familie, dar așa credea autorul *Jocului secund.* Sigur este că Mateiu I. Caragiale, fiul celuilalt Caragiale, - Ion Luca - este un scriitor care a provocat și provoacă și azi mari pasiuni, de multe ori exclusive. Căci, înainte de a fi un foarte original prozator, Mateiu I. Caragiale este un mit în literatura română. Mitul depășește, în fapt, granițele literaturii. Când eram student, cineva m-a introdus într-o zi într-un grup de admiratori format, nu din scriitori, ci din oameni cu profesiuni ne-literare: contabili, arhivari, mici funcționari în administrație etc. Nu-mi amintesc să fi fost printre ei ceea ce se cheamă „intelectuali". Adică un profesor, un medic, un arhitect. Nu, erau oameni modești care se vedeau săptămânal într-o cameră pe lângă Primăria Capitalei (strada Gutenberg?) pentru a discuta despre autorul *Crailor de Curtea-Veche.* Preocuparea lor era, atunci când i-am vizitat eu, să identifice scenariul real al *Crailor* în București. Unde era situată Casa Arnotenilor (răspuns: în spatele actualei clădiri a CEC-ului!) și în ce loc se afla instalat cântarul de la Sfântul Gheorghe, acela pe care era să-1 rupă, sub

masiva ei corpolență, nu știu care dintre *balcâzele și lâlâiele* care populează lumea *Crailor?* Dar neuitatul Gore Pirgu, măscăriciul, el pe unde umbla în căutare de ponturi și unde a ținut el celebrul discurs dedicat „Solzoșiei sale"?... Acestea erau subiectele care preocupau, repet, pe acești bucureșteni în obsedantul deceniu. M-am uitat la ei cu o mare curiozitate și, deși îmi plăcea nebunia lor, i-am părăsit după o vreme. Nu înainte însă de a accepta invitația unei bătrâne și distinse doamne care, auzind că sunt student-filolog și că am de gând să scriu un studiu despre Mateiu I. Caragiale, m-a invitat la ea acasă (undeva pe strada Vlad Țepeș, de nu mă înșel!) pentru a-mi arăta câteva documente. M-am dus însoțit de o colegă, ea însăși admiratoare a *Crailor de Curtea-Veche.* îmi amintesc că era o casă ca în prozele lui Dickens; o fostă casă boierească aproape în ruină, întunecoasă, cu o scară apocaliptică, locuită de nu știu câte familii, mizerabilă. Un coșmar... Doamna care mă invitase avea, într-adevăr, un teanc de scrisori și alte documente privitoare la acest ciudat personaj din literatura română. Scrisorile au fost publicate mai târziu în *Manuscriptum...*

Proprietara nu s-a grăbit să mi le dea și nici eu n-am îndrăznit să i le cer. Luat de alte griji, am părăsit după câteva luni de zile acest obscur și pitoresc club matein. Și chiar interesul meu pentru „marele Mateiu" a scăzut simțitor o vreme, până ce, stimulat de o nouă lectură, m-am decis pe la începutul anilor '60 să pregătesc o teză de doctorat despre „închipuitul Mateiu Caragiale" (așa suna titlul). M-am înfățișat, hotărât, în fața lui Șerban Cioculescu care, foarte receptiv, a acceptat ideea, mai puțin titlul lucrării. „închipuitul, de ce închipuitul"? Nu mai știu ce răspuns i-am dat și nici dacă l-am convins pe temutul critic, admirator al celuilalt Caragiale, adevăratul mare scriitor... Cert este că el mi-a împrumutat un exemplar din *Craii de Curtea-Veche* (ediția apărută la „Fundațiile Regale"), cu multe însemnări pe margine... îmi amintesc că era vorba de unele „decriptări" ale limbajului matein. Țin minte explicațiile date termenului „spijă" și altele despre istoria reală a *Crailor,* cu trimiteri la cronicile de la începutul

secolului al XIX-lea... Ulterior, Șerban Cioculescu a publicat o serie de breviare despre toate acestea. în ceea ce mă privește, n-am ajuns să duc la capăt proiectul meu despre „închipuitul" Mateiu, adică snobul Mateiu, cel care vâna decorații și avea fumuri nobiliare... Tocmai citisem scrisorile către amicul, comilitonele Boicescu și descoperisem strategia acestor tineri valahi scăpătați... Ei voiau să se îmbogățească prin căsătorii avantajoase și, în acest sens, își vindeau „ponturi". O metodă pe care o folosesc, de regulă, marii spărgători...

L-am abandonat, nici eu nu știu prea bine de ce, pe cel care visa, pe la începutul secolului al XX-lea, să dea o lovitură sentimentală și financiară și să-și facă, astfel, un rost în lumea bună a Bucureștilor. Poate și din pricină că, între timp (pe la mijlocul deceniului al Vl-lea) autorul devenise un subiect la modă. începuse o veritabilă bătălie pentru moștenirea lui critică. Fenomen firesc după o perioadă de interdicție. Cu câțiva ani înainte, profitând de încercarea unui poet (A.E. Baconsky) de a recupera *Craii de Curtea-Veche,* ideologii *Scânteii* porniseră o veritabilă campanie împotriva estetizantului și amoralului Mateiu I. Caragiale. O lungă discuție falsă și tristă. Când cenzura a devenit mai laxă, interesul pentru *Craii de Curtea-Veche* a revenit brusc și în forță în critica literară...

Cultul matein, puternic în lumea scriitoricească, a luat, uneori, forme de simpatie teatrale. Am cunoscut cel puțin doi scriitori din generația suprarealistă care știau de pe rost textul *Crailor.* Pe unul dintre ei, Tașcu Gheorghiu, traducătorul lui Lampedusa, îl provocam prin anii '60 ori de câte ori îl întâlneam, aruncându-i o frază, la întâmplare, din *Craii de Curtea-Veche.* El o prindea din zbor și continua cât aveam timp să-1 ascult. Recita frumos, cu o voce baritonală, fața lui era solemnă, ca și când ar fi spus o rugăciune într-o catedrală. Tașcu Gheorghiu era, el însuși, un personaj matein din spița „Crailor". Un Pașadia rătăcit în era proletară. Ieșea din casă, cu precădere, noaptea târziu. îl vedeai apărând după 11 noaptea la Capsa în căutarea unui amic cu care să stea de vorbă. Aderase, în tinerețe, la mișcarea suprarealistă și, mai târziu, se lăuda ca este

singurul scriitor suprarealist adevărat pentru că, rezistând tentației de a publica, nu tipărise pe cont propriu decât 17 pagini.

Pe celălalt matein *forcene,* dramaturgul Aurel Baranga, nu l-am audiat, ca să zic așa, decât întâmplător. Am auzit însă multe despre el. Era prieten cu Zaharia Stancu și umbla, mai totdeauna, însoțit de alt amic, comun, agitatul, vorbărețul Radu Popescu, cunoscut critic dramatic. Mi s-au povestit însă multe despre spectacolele mateine date de Baranga care și el, ca și Tașcu Gheorghiu, știa pe de rost *Craii...* Istorii, caractere, destine, reverii mateine *da dâmult,* mai *dă dâmult...*

*

Critica literară a primit, în genere, bine opera acestui scriitor ceremonios, cu un limbaj fastuos pitoresc, într-o epocă în care, după Gide și Proust, prozatorii români fac cu precădere proză de analiză și aduc ideile și conceptele în scenariul epic. Mateiu I. Caragiale este o excepție de care literatura are nevoie. Criticii din epocă au înțeles acest lucru și au acceptat proza estetizată a lui Mateiu I. Caragiale. Primirea n-a fost însă, totdeauna, sărbătorească. E. Lovinescu înregistrează, pozitiv, apariția în *Gândirea* a primelor fragmente din *Craii...,* dar se grăbește să semnaleze „maniile gramaticale". Mai târziu, în 1936, pune o notă mai bună acestei proze muzicale, plină de „suavități poetice, dar și de miresmele maidanelor părintești". *Craii de Curtea-Veche* nu constituie, pentru el, un model epic pe care să-l recomande. Tinerii critici (Șerban Cioculescu, Pompiliu Constantinescu, Perpessicius, Mihail Sebastian, G. Călinescu) sunt mai entuziaști, dar au și ei multe obiecții. Ii reproșează mai ales manierismul stilistic și lipsa de construcție romanescă. Șerban Cioculescu este iritat de faptul că „marele Mateiu" este scos prea mult în față și-l marginalizează, astfel, pe celălalt Caragiale, tatăl. într-o cronică din 1937 pune lucrurile la punct: „opera lui Mateiu I. Caragiale rămâne minoră, dacă o așezăm alături de aceea a lui Ion Luca Caragiale"... O comparație care, în genere, trebuie evitată... G Călinescu, detașat de aceste dileme, judecă narațiunea strict estetic și judecata lui e favorabilă. Numai compoziția epică îi pare „stângace,

târâtă prea mult, chinuită"... Poate că are dreptate, dar tocmai asemenea trenări și chinuri stilistice plac celor care spun că niciodată în proza românească termenul rar nu s-a împerecheat atât de armonios și fastuos cu vorbele măscăroase, scoase din limbajul periferiei balcano-latine...

Adevărul este că opera ciudatului, închipuitului Mateiu I. Caragiale, asincronică, străină de modelele epice ale epocii, reprezintă un stil și o experiență în proza românească. Trebuie luată și judecată ca atare. îngrijitorul ediției de față, d. Barbu Cioculescu, a examinat-o cu atenție în bogatul studiu introductiv. .. Nu este cazul de a-l dubla cu alte comentarii... Voiam doar să notez câteva impresii provocate de o lectură nouă a *Crailor...* Să spun, mai întâi, că acel aer de puternică originalitate, pe care l-au observat toți, nu s-a diminuat. Romanul este, înainte de orice, o capodoperă de stil, o creație de limbă. G. Călinescu ar fi putut zice: o creație „fără pereche". O limbă sau, mai degrabă, un limbaj inventat, ceremonios - cum s-a spus de atâtea ori - „artificial" - dacă ținem să-l raportăm la limbajul străzii —, plin de culoare și, într-adevăr, de *miresmele maidanelor părintești* (adică balcanice). Această limbă are o circulație determinată, nu poate fi recomandată, ca model, în școală. Ea se vorbește numai în acest București imaginar care este lumea lui Pantazi, Pașadia și a lui Gore Pirgu.

Narațiunea (să nu-i spunem roman, pentru că dacă îi spunem îi găsim multe cusururi) impune, apoi o tipologie inconfundabilă și o rețea de simboluri. Este limpede că în spatele acestor personaje care trăiesc în alt timp și se hrănesc cu reverii se află înțelesuri și semnificații misterioase, nu atât de ușor de descifrat. *Craii de Curtea-Veche* este, toată lumea își dă seama, și o scriere inițiatică, nu numai o operă de pitoresc verbal. Simbolologul Vasile Lovinescu a scris, la sugestia mea, un studiu vast despre această temă *{Celepatru hagialâcurî)* și chiar dacă interpretările lui nu conving totdeauna, unele sugestii ne pun pe gânduri. De ce numele multor personaje din *Craii de Curtea-Veche* începe cu litera P? De ce atâtea fraze sunt criptice?... E limpede, Mateiu I. Caragiale, care iubea lumea secolului al XVIII-lea și credea că, de atunci, încoace lumea

europeană a pierdut „stilul" și *s-a stârvit,* „criptează" limbajul, sugerează mai mult decât spune în propozițiile lui smălțuite și muzicale. A creat o tipologie memorabilă și acest fapt mi se pare esențial într-o scriere epică. Balcanism? Expresionism? Proză lirică, muzicală, amestec de sublim și spurcăciune?... Cartea *Crailor* este o vastă reverie epică în care toate se amestecă, contemplația intelectuală cu mizeria lumii periferice, fastuosul, ceremoniosul, nobilimea de viță veche cu lumea zorită și locvace, de specie proastă, a lui Gore Pirgu. Din acest amestec iese imaginea unui Orient european crepuscular, ca un curcubeu superb care se arcuiește peste maidanele de gunoaie ale realului...

Proza lui I.L. Caragiale are ca personaj predilect pe Mitică, un individ care vorbește mult („tachinează"), își pierde vremea cu „aperitive" care țin, uneori, trei zile, critică guvernul asasin și întâmpină superstițios fatalitatea istoriei. Nu-i, în chip hotărât, un om care trăiește în afara legii morale, este doar un individ lenevos care se află în treabă nefăcând, practic, nimic. Acceptă „micile economii" ale soției, dar nu e sigur că este un pește. E milos și, când îi naște nevasta, umblă tulburat noaptea pe străzi. Mateiu, fiul, face din Mitică o canalie de lux, un agent pitoresc al desfrâului, un corupător al stilului aristocrat de odinioară. Gore Pirgu, memorabila călăuză, coboară pe Pașadia și Pantazi în infernul acestei lumi crepusculare și păcătoase. Autorul îl detestă din toată inima. Ceea ce nu-l împiedică să fie, în această reverie extraordinară, personajul cel mai viu. Un personaj exponențial și simbolic, născut din splendorile și ororile latinității sud-est europene...

Sunt prozatori care, pentru a lăsa o urmă în literatură, scriu o sută de narațiuni. Fiul cel mare al lui I.L. Caragiale a scris una singură *{Craii de Curtea-Veche)* și s-a impus de la început. Miracolul unui talent scorțos, *închipuit,* nostalgic, plin de fumurile unui aristocratism scos din cărți și din extraordinara lui fantezie epică...

8 decembrie 2001 EUGEN SIMION

STUDIU INTRODUCTIV

Mateiu I. Caragiale s-a născut în București în a douăsprezecea zi a lunii martie 1885 (iar în stil nou, în cea de a douăzeci și patra), la orele două și cincisprezece minute, cum explicit este menționat în actul său de naștere.

în acest act apare ca fiu al Măriei Constantinescu, de ani douăzeci și de profesie rentieră, locuind în suburbia Sf. Vasile, pe Strada Frumoasă, la numărul 14*. Cel care înfățișase pruncul autorităților se numea, în grafia actului, Ioan L. Caragiali, de treizeci și trei de ani, de asemenea rentier și locuind în aceeași casă cu tânăra mamă (aceasta era chiar modalitatea recunoașterii tacite a paternității). Unul dintre martori, Matei Smedeanu, dăduse pruncului numele mic, îi era deci naș. (Calitatea de rentier, declarată de părinții lui Mateiu, era un eufemism admis de legiuitor, când cei în cauză nu intenționau să treacă în acte sursa reală a mijloacelor de existență.)

în cazul respectiv, nașul, personaj politic ploieștean de oarecare platformă, lucra în conducerea Regiei monopolurilor; tatăl copilului își câștiga tot acolo existența, sub protecția șefului său, ca mic funcționar, iar mama muncea în aceeași instituție, fie

* Vezi și articolul *între cer și destin* (Alte glose la „Craii") de George Virgil Stoenescu, *Luceafărul,* an. XXVIII, nr. 22 (1204), sâmbătă, 1 iunie 1985, p. 6.

ca mică funcţionară, fie chiar ca simplă muncitoare. Situaţia nu conţinea nimic care să fi pretins vălul tainei, dar este de presupus că în momentul declarării noului născut, ambii părinţi se pregăteau să înceteze sau încetaseră a mai fi salariaţii Regiei unde, cu certitudine, se şi cunoscuseră.

Numai cu câteva luni înainte, la 13 noiembrie 1884, avusese loc prima reprezentaţie a piesei *O scrisoare pierdută,* autorul ei fusese chemat la rampă de două ori, ceea ce însemna, pe atunci, un mare succes; piesa întrunise unsprezece reprezentaţii consecutive. încurajat de succes, dramaturgul putuse părăsi un post stabil dar modest, pentru himera unei vieţi nutrite din creaţii artistice.

Intr-un proces-verbal din anul 1923, destinat a reconstitui actul de naştere al lui Mateiu - dat ca pierdut - acesta se naşte în pitoreasca localitate Tuşnad, din judeţul Braşov, tot pe douăzeci şi patru martie, iar mama sa poartă numele Piteşteanu. în actul de căsătorie al lui Mateiu, mama sa, în continuare fără profesiune, este împinsă şi mai departe cu domiciliul: la Viena, în Austria.

Aplecarea către teatru a părintelui lui Mateiu s-a dovedit fatală legăturii cu Măria Constantinescu. Numit, la 2 iulie 1888, director general al teatrelor, I.L. Caragiale face, din loja acestui post de mare lustru în epocă, noi cunoştinţe mondene, dintre care cea mai preţioasă a fost Alexandrina Burelly, fiica mijlocie a unui distins arhitect bucureştean de origine italiană, tânără frumoasă şi inteligentă de care s-a îndrăgostit fulgerător, obţinându-i mâna la scurtă vreme, încât la 7 ianuarie 1889 avu loc nunta. Ceva mai înainte se situează şi încetarea traiului semi-marital cu Măria Constantinescu, de unde rezultă că, pe când copilul ce purta numele de familie al mamei nu împlinise încă patru ani, nu se mai putea vorbi de armonie şi de planuri de viitor în casa de pe Strada Frumoasă, numărul 14.

Două fotografii din epocă ni-i arată împreună pe părinţii lui Mateiu: una, de grup, în care apar şi nişte militari, cealaltă la ţară, lângă un stog de fân. A c i , Mateiu, în vârstă de doi ani, stă vesel în fân, în planul cel mai ridicat al cadrului, pe când în planul mijlociu domină un personaj mustăcios, tânăr - deci mai degrabă fratele Măriei Constantinescu, decât Matei Smedeanu - care face un gest teatral, fluturându-şi protector pălăria, cu braţele deschise asupra perechii de la poalele clăii. Dramaturgul are o cochetă canotieră şi o impecabilă legătură la gât, Măria Constantinescu, împodobită şi ea cu o pălărie de soare, ni se înfăţişează zveltă, elegantă şi frumoasă, cu părul strâns, ovalul feţei pur, dar mai puţin veselă decât ceilalţi, cu toate că bărbatul care i-a dăruit un copil o priveşte ocrotitor. Din aceeaşi perioadă ne-au rămas şi două fotografii cabinet: una în care Mateiu, cu picioarele încrucişate, stă într-un fotoliu de pai şi o alta în care schiţează un început de zâmbet pe genunchii tatălui său care, în circumstanţă, renunţând la ochelari, aruncă o privire mioapă către obiectivul fotografic. în ambele fotografii copilul este robust şi bine îmbrăcat, chiar luxos, în gustul epocii.

Despre anii copilăriei, Mateiu I. Caragiale nu a scris nimic în *Jurnal* sau în vreuna din notele cu caracter autobiografic. Un singur pasaj, literar însă, din *Craii de Curtea-Veche,* acela în care Pantazi îşi povesteşte copilăria, la umbra mamei sale - şi a mamei Siaî - ne poate produce un început de indicaţie, şi nu atât sub raportul dintre personaj şi autor, cât sub acela, mai difuz, al elaborării textului. în capitolul *Spovedanii* este vorba de numai începutul unui aliniat: „Dar copilul atât de alintat nu era vesel". Perpessicius a avut ideea de a reproduce în facsimil ciorna textului, unde de mai bine de nouă ori este reluat motivul: „eram un copil bun şi cuminte" - „prea cuminte chiar pentru un copil", „copilul atât de răsfăţat era bun şi cuminte" - „era un mic visător", „era tare bun şi cuminte" etc, etc. Este posibil ca definitivarea textului să fi fost la fel de

laborioasă în privința tuturor celorlalte paragrafe, dar aici remarcăm înverşunarea scriitorului de a găsi formula optimă la un pasaj dintre cele mai curente şi de minimă importanță în economia spovedaniei, căci de faptul că Pantazi fusese un copil cuminte nu se leagă nici o consecință majoră în narațiune. Diagnosticăm un act de narcisism nostalgic. Pe foaia facsimilată se mai găseşte, jos, în dreapta, portretul sumar, în peniță, al unei femei ale cărei trăsături au aerul de familie al lui Mateiu. Dacă, involuntar sau cu voie, prozatorul a schițat un portret matern pe acea pagină de manuscris, atunci, în funcție de talentul la desen al miniaturistului, mai privim o imagine a Măriei Constantinescu. Altfel, ambiguitatea textului, care numeşte în continuare, în versiunea definitivă, „acea uşoară melancolie a firilor prea simțitoare, aşa simțitoare că până şi mângâierile le fac să sufere, până şi plăcerea le răneşte", poartă asupra unei disculpări tocmai în privința celei mai fragede vârste, hotărâtoare în formația sufletească. Să fi fost Mateiu Caragiale încă din copilărie un hipersensibil?

Rămasă în voia soartei, cu puține mijloace, Măria Constantinescu îşi va fi revărsat asupra fiului unic toată iubirea şi durerea, îi va fi dăruit întreaga ei personalitate, poate remarcabilă, îi va fi făcut confesiuni ce nu se adresează unui copil, plângându-se amar de trădarea tatălui, surescitându-i astfel sensibilitatea, trezindu-i atenția asupra vicisitudinilor care întovărăşesc viața celor resemnați într-o condiție umilă. Suntem, evident, mai departe în domeniul ipotezelor, îndemnați a-i aplica lui Mateiu schemele clasice ale complexului bastarzilor — dacă un asemenea complex există. La polul opus se află figura simbolică a orfanului, refuzând masca grotescă a înlocuitorului patern. Mateiu se va comporta mai degrabă ca un orfan decât ca un copil nelegitim şi va contesta imaginea reală a tatălui, construind o alta, îmbunătățită. Oricum, nu va ține partea tatălui său în nici o împrejurare.

Sub acest unghi, putem considera că neînțelegerile, conflictul dintre părinte şi fiu datează chiar din frageda copilărie a lui Mateiu, adică dintotdeauna, întocmai cum adeveresc şi mărturiile celor mai apropiați - Tuşchi Caragiale, sora lui, de pildă. Prin acelaşi mecanism de substituție, termenii mezalianței părinților se răstoarnă, mama devine necunoscută.

în fapt, dotat cu un puternic simț al familiei, Ion Luca Caragiale nu şi-a tăinuit întâiul fiu, ci 1-a adus în mijlocul noii sale familii, cu consensul soției. Aceasta îi dăruise două fetițe, curând răpite de molimă, apoi un băiat - Luchi - şi o fată - Tuşchi, dimpreună cu care Mateiu şi-a petrecut copilăria. în noul mediu, Mateiu se bucura doar de o parte a afecțiunii, nu de cea mai mare, steaua căminului fiind Luchi, considerat copil-minune.

Din păcate, nici în casa tatălui nu domnea belşugul, familia se muta frecvent, din locuințe modeste în altele cu chirie şi mai scăzută, în perioade lungi şi critice trăia din împrumuturi, arareori restituite la timp, făcea datorii. Fostul director general al teatrelor din România exercita profesiuni profane, fără să izbutească nici acolo, încât, hărțuit de griji şi împiedicat să scrie în linişte, începea să manifeste primele simptome ale unui complex de persecuție. Din literatura sa, ca şi din unele mărturii ale contemporanilor, decurge că n-avea drag de copii şi se ştie că, acasă, se comporta cu severitate, spre a-şi asigura climatul de linişte necesar scrisului. Nu este exclus să se fi purtat încă şi mai cicălitor cu Mateiu, ca răsunet paradoxal al unui sentiment lăuntric de culpabilitate, sau, dimpotrivă, pentru ca astfel să-1 protejeze în situația de copil venit din afară. în asemenea împrejurări stânjenitoare, cu răsunet zilnic, dar care afectau prea puțin buna dispoziție a fraților săi după tată, se va fi născut în băiat tendința secesionistă, dorința de a fi altfel, insondabil, intangibil, apărat de arma rezervei, tăcerii şi a refuzului - alienarea. Şi aceasta este o schemă discutabilă, fireşte.

Bunele rezultate şcolare obţinute de Mateiu în clasele primare ne relevă inteligenţa băiatului, disciplina în studiu şi o anumită ambiţie. Fost el însuşi profesor şi revizor şcolar, I.L. Caragiale avea experienţă didactică şi o mistuitoare dragoste pentru limba română (se fălea a o cunoaşte ca nimeni altul!), pasiune pe care va fi trecut-o fiului său mai mare, precum şi celui mai mic. El ştia să recompenseze silinţa la studii, să dezvolte capacităţile intelectuale ale copiilor lui. Despre Luchi Caragiale se poate spune, astfel, că a fost un hiperintelectual, cu lecturi enorme, care, asmuţite de memoria fenomenală a familiei, îi rătăceau opiniile, cu vorbele lui E. Lovinescu, în pădurea argumentelor neconvergente. Cu o memorie asemănătoare, cu aceleaşi sau aproape aceleaşi lecturi, precum şi cu altele exclusive, Mateiu şi-a format de timpuriu o personalitate. Faptul că grafia din anii şcolii seamănă până la imitaţie cu aceea paternă ne îndreptăţeşte să presupunem că I.L. Caragiale se va fi aplecat cu cea mai mare grijă asupra caietelor fiului său, conducându-i mâna, inculcându-i farmecele retorice ale literei, atât de agreata, pe atunci, prefiguraţie către idee a traiectului armonios al cernelii pe hârtie. Plăcerea pentru forme ortografice perimate a lui Mateiu vine de acolo, din copilărie. Tatăl şi fiul au cunoscut cu acuitate chinul paginii albe, iar acesta din urmă nu numai din deprindere: avea, în pofida aerului semeţ şi triumfător pe care-l arbora, o fire şovăitoare, inaptă pentru acţiune. Pe când Luchi şi Tuşchi, pe altoiul meridional italienesc, nu-şi făceau probleme, la Mateiu învinsese zestrea maternă, firea închisă, posomorâtă, mefientă, cu tendinţă spre eşec, ca să nu spunem autodistructivă.

între părinţi ostili, având a suporta nevricalele paterne, odioase lui, şi lamentele materne, nu mai puţin stresante, Mateiu a avut parte de o copilărie scurtă şi agitată, a cărei lecţie nu l-a îndemnat să caute cu înflăcărare dragostea, cum se întâmplă cu cei mai mulţi dintre adolescenţi, când trec de pragul

copilăriei. împărţit între două medii, a cunoscut la fel de bine Bucureştii căsuţelor de mahala, cu viţă de vie în fundul ogrăzii şi leandri în cerdac, dar cu accesul îngreuiat de noroaie inenarabile, ca şi pe cei ai unor edificii somptuoase, de tip occidental, cu parcuri umbrite de arbori seculari - Bucureştii asfaltului proaspăt aşternut, călcat de echipajele de lux ce se plăteau în galbeni. Gustul pentru confort, igienă, lectură şi muzică de bună calitate era al Caragialeştilor rafinaţi, propensiunea la mizerie a fost, prin situaţie, contribuţia maternă.

înscris, în anul 1892, la Şcoala primară de băieţi nr. 6 „Petrache Poenaru", din Bucureşti, Constantinescu Mateiu obţine premiul doi în clasa a treia şi premiul întâi în cea de-a patra, într-un regim al notelor de o exigenţă ce atingea pedanteria; în 1896, adolescentul era înscris la Liceul „Sfântul Gheorghe", de asemenea din Capitală, instituţie particulară de învăţământ condusă de Anghel Demetriescu, profesor de istorie şi de limba latină. Asemeni unui alt director de institut de învăţământ - A. Odobescu -, Anghel Demetriescu se îngrijea atât de rezultatele la studiu ale discipolilor săi, cât şi de formarea lor ca viitori bărbaţi chemaţi să deţină un rol într-o societate cu multe locuri disponibile pentru primele ei generaţii de titraţi. Mateiu i-a păstrat amintirea dascălului său în *Jurnal,* l-a trecut cu minuţie în *Efemeride,* unde a însemnat nu numai data morţii profesorului, ci şi pe aceea a înmormântării, cum proceda numai cu persoanele de mare platformă. Educatorul îi câştigase inima afirmând că tânărul care intră în viaţă trebuie să dispună de o sută de mii de lei - cinci mii de napoleoni aur - întru varii iniţieri. Dacă profesorul excelent i-a deschis pofta pentru studiul istoriei - scumpul Trecut - şi i-a pus la îndemână cunoştinţele de limba latină necesare heraldistului, nu mai puţin tot el i-a dat apă la moară într-o iluzie deşartă.

Precoce, probabil - în memoriile-i târzii, Elena Farago, fostă, la etatea de 18 ani, fată în casă la familia Caragiale,

nează că Mateiu, de-abia adolescent, îi făcea fierbinţi şi insistente declaraţii de amor, căzându-i chiar şi în genunchi -, băiatul se consideră matur de timpuriu, modalitate de a-şi scurta anii cei mai frumoşi, cei ai inocenţei.

Apoi, adolescentul cu probleme, încă bun la carte, dar renunţând la lupta pentru primele locuri, capătă pasiunea heraldicei: la paisprezece ani desenează (pe caietul de fizică!) toate stemele, al căror limbaj nu mai are secrete pentru el şi învaţă pe dinafară Almanahul Gotha, pe care îl adnotează cu sârguinţă. Scrie versuri cu „ducale hysterii", pe care le publică sub pseudonim într-o revistă a lui Caion. Obsesia imediatei publicităţi, a gloriei literare repede câştigată, dureroasă la atâţia creatori, nu-l bântuie. Nu-şi va da, deci, pe faţă calitatea de poet, nu va scrie la grămadă şi nu va fi ros de obişnuitele îndoieli asupra propriului talent, pe care îl considera de la sine înţeles. în schimb, muşcat de morbul nobilităţii, îşi caută cu înfrigurare strămoşi iluştri. Mama lui Luca Caragiale, braşoveancă, grecoaică de naţionalitate, se numise înainte de căsătorie Caraboas. într-o lungă listă de puşcaşi călări - armă de elită în epocă - pe care principele transilvănean Mihail I Apafiy, răsplătindu-i pentru bărbăteşti fapte de arme, îi înnobilase, în anul 1663, figura şi un Carabăţ, identic cu un Carabă, român curat, cum de altfel erau cei mai mulţi dintre cei ridicaţi în rândurile nobilimii în acea memorabilă împrejurare. Prin decalcul Carabă — Caraboa, porecla de „contele", cu care era gratificat de ai săi Mateiu, se preschimba în renume. Oficiul îl făcea acel Karabetz (în grafia de cancelarie), conte de Szathmar, de Satu-Mare adică. O altă cale de investigaţie lua în considerare izbitoarea similitudine între patronimicul idriot cu semnificaţie incertă, Caragiale, şi cel italienesc Caraciollo (d'Amalfi), indicând o veche familie aristocratică peninsulară, cu posibile ramificaţii dalmatine. Ca arbănaşi stabiliţi în Idria, Caragialeştii puteau să fi sosit acolo de pe aceleaşi meleaguri dalmatine, leagăn de năieri şi, mai pe şleau, de piraţi.

în *Craii de Curtea-Veche,* greco-românul Pantazi, pe numele său de împrumut, se revendică dintr-o ilustră familie italienească de origine normandă, vrejuită în Balcani, unde puise piraţi temuţi. Tot în *Craii de Curtea-Veche,* în spovedania lui Paşadia de astă dată, sunt pomeniţi urmaşii primului Măgureanu, printre care „braşoveanca zăcaşă şi făţarnică roasă de schiros şi de pismă", aluzie probabil la Momuloaia, bogata vară primară a mamei lui Caragiale. Dar şi Ecaterina Caraboas era din Braşov! în plină ficţiune literară, Mateiu îşi legitimează fantasmele, fidel anilor de formaţie, când a purces la plăsmuirea lor. Pe acest făgaş, putem împinge cu mulţi ani îndărăt momentul iniţial al conceperii *Crailor...* Contemporană cu Mateiu, Cella Delavrancea şi-l reaminteşte rostind, cu un caracteristic defect de pronunţie, „Cavaciolli". Preferată a fost însă varianta care îl aşeza pe Mateiu în rândurile aristocraţiei transilvane, apuseană ca învestitură, răsăriteană ca baştină. Pe puşcaşul călare l-a desenat în peniţă, în mai multe rânduri, cu miţă, căciulă şi flintă, recompunându-i blazonul, legenda latinească a diplomei, desigur că şi în traducere, recompunându-i culorile faimei.

Râvna de a aparţine aristocraţiei într-un moment istoric târziu, la finele unui veac burghez care vestea declinul claselor posidente şi nu întoarcerea în forţă a cuceritorilor călări, ne poate părea o excentricitate vecină cu scrânteala sau cel puţin anomalia compensatorie a unui grav deficit în comerţul cu realitatea. Acesta e un aspect al problemei, în societatea vremii însă, vocaţia pentru aristocratism nu se stinsese, întocmai cum goana după decoraţii era în toi. Cei distinşi cu înalte Ordine se aflau de fapt şi de drept într-un club select, cu intrarea straşnic păzită, într-un cerc magic al elitei pe deplin scutit de uzura barbară a luptei pentru existenţă. Personaje politice de seamă se puneau pe lista de decorări *mânu propria* - expresia îi

aparţine lui Mateiu în *Efemeride* - şi numai neconformiştii îşi râdeau de „tinichele", poate şi aceştia cu jumătate de gură. într-o societate în care numele de familie era o noutate istorică şi adeseori darul institutorului, neamuri curat autohtone îşi arogau origini îndepărtate şi romantice: Callimachi, Balş, Alecsandri; familii fără vreun trecut notabil se cocoţau în arborii genealogici, de multe secole uscaţi, ai unor stirpe imperiale: Comneni, Arghiropoli; altele, mai vechi sau mai noi, negociau la Viena doritul titlu de cavaler sau baron care acorda particula *de* fete de mari proprietari valahi se măritau cu prinţi pravoslavnici sau cu aristocraţi din Occident. Şi cu toate că rangurile nobiliare fuseseră abolite în ţara noastră - Mateiu o ştia prea bine - curând după 1848, urmaşii unor familii voievodale se intitulau mai departe, şi chiar şi erau, prinţi, duceau un trai domnesc pe întinse domenii, dispuneau de castele, aveau încă influenţă politică şi trecere pe lângă tron. Până la începuturile deceniului al optulea al secolului al nouăsprezecelea, Ion Ghica a continuat să comploteze împotriva tronului, nădăjduind coroana, iar dacă Bibeştii, mai târziu, renunţaseră la veleităţile monarhice, partizanii retrograzi, printre care se număra Mateiu însuşi, le reproşau abandonul, considerându-le afilierea la liberali ca o ruşinoasă dezertare.

Ca heraldist şi genealogist, lui Mateiu nu-i era necunoscut că deţinerea în proprietate a pământului conferea, din zorii feudalismului, un nume şi, respectiv, nobleţea. Dacă primii Caragiale cunoscuţi dejugaseră în Principate cu mijloace modeste, nici alte familii, devenite fruntaşe — Pherekyde, Kalinderu, Carada — familii din sânul cărora M. Eminescu îşi recruta victimele favorite, propunându-le oprobriului public - nu poposiseră aici pe saci cu aur.

Unui ipotetic strămoş plăcintar, născocire infernală a paternelului, Mateiu îi opunea cu promptitudine o strămoaşă cu sânge albastru, neglijând cu desăvârşire situaţia sa de bastard.

Dacă pe Ion Luca Caragiale aceste fantazări l-ar fi lăsat rece, poate că şi Mateiu ar fi dezarmat, cu timpul. însă aşa cum pentru tânărul heraldist ascendenţa nobiliară era o problemă de opţiune existenţială, pentru părintele său ascendenţa plebeiană era un steag de luptă, întregind imaginea ideală a artistului creator cu nimic dator hazardului. Interesele se contraziceau, tatăl marca puncte în public - faimoasa scenă cu pipăirea creştetului teşit de purtarea tăvilor de-a lungul a mai multor generaţii -, urmaşul, redus la tăcere, se vedea silit să joace la urmă, cum a şi făcut. Faţă de N. A. Boicescu, greu de mistificat, ca martor de taină, ascendenţa nobiliară este pomenită cu autoironie şi mai mult ca un model - de capă şi spadă.

Despre materia la care s-a adăpat spiritul în formare al adolescentului ştim câte ceva din mai multe referiri la cărţile citite, începând cu muşchetarii lui A. Dumas-pere. *The Luck ofBarry Lindon* - a Românce of the Last Century, by Fitzboodle -, de W. M. Thackeray, i-a dat într-atât de gândit încât a scris o notă la finele exemplarului, lăudând cartea, mai puţin sfârşitul ei moralizator. Eroul romanului, tânăr irlandez fără blazon, duelgiu şi gata de scandal, se căsătoreşte cu o contesă mai în vârstă decât el, îi ia numele şi-i toacă averea, cunoscând temniţa. Mateiu opinează că acest sfârşit ar fi putut să lipsească. La 17 ani, citeşte *L'Arriviste*de Felicien Champsaur, roman al setei de înavuţire dincolo de orice scrupule şi mergând până la crimă. Scuza pe care o invoca arivistul: primul milion nu poate fi niciodată curat! Din lectura lui Balzac adânceşte tema parvenirii prin orice mijloace. în *Pere Goriot,* Vautrin îl întreabă pe Rastignac dacă, în calitate de moştenitor al unui mandarin foarte bogat şi având posibilitatea de a-i cauza moartea de la mare distanţă, ar face-o sau nu. La acest rămăşag se referă Mateiu în *Jurnal,* când se mustră pentru lipsa de consecvenţă, într-o altă carte, povestind viaţa lui George Brummel sau în lecturi asemănătoare, va fi găsit şi trimiterea la acel enigmatic,

pentru noi, Bergami, din confesiunea lui Paşadia. „Fu un Bergami", exclamă ultimul Măgurean, arătându-i musafirului portretul străbunicului, singurul tablou de familie ce scăpase nepus pe foc. Străbunicul trecuse de la coada butcii domniţei Ralu în iatacul acesteia, dar cititorul rămâne interlocat de sonoritatea numelui invocat, de sorginte italiană, după ce fusese pus în cunoştinţă cu balcanismul de origine al Măgurenilor. Este la mijloc o contaminare între două modele. în realitate, Bartolomeo Pergami - iar în engleză, Bergami - a fost curierul, „le valet de pied", al Carolinei de Brunswick, regină nefericită a Marii Britanii, acuzată, în anul 1814, de legături adulterine cu modestul personaj. Fără rang, dar seducător, întreprinzător, lăudărostul Bergami se afişa în compania unei regine, în admiraţia celor ce nu suferă de ameţeala înălţimilor - printre care Paşadia însuşi.

In prea frumoasa lui prefaţă la ediţia de *Opere,* din 1936, Perpessicius înşiruie lecturile lui Mateiu, de la Balzac la Edgar Poe - foarte prizat de toţi Caragialeştii -, de la Villiers de lTsle Adam la Barbey dAurevilly - în al cărui nume citea anagrama lui Aubrey de Vere -, de la Baudelaire - teoretician al dandysmului şi dandy el însuşi -, la Oscar Wilde - arbitru al modei şi persiflator al moralei comune -, până la alţi scriitori de rang secund, ca Jean Lorraim Lista poate fi completată - şi a mai fost, cu folos, de altfel - iar noi vom remarca de îndată că este programatică. De pildă, din lecturile lui Mateiu n-au lipsit lucrările contelui Gobineau, ale conţilor de Maistre, memoriile ducelui de Saint-Simon ş.a.m.d. Când convenim că Mateiu trăia, din adolescenţă, într-o lume de plăsmuiri compensatoare, admitem implicit că aceste lecturi acţionau asupră-i din îndoitul unghi literar şi istoric, artistic şi ideologic. în acest caz, recomandate iniţial de profesorul său îndrumător, tocmai lecturile istorice trebuie să fi precumpănit, chiar dacă pe acestea anume nu le cunoaştem, când depăşim zona celor mai

probabile, de felul *Istoriei Bucureştilor* a lui Ionescu-Gion. O cultură heraldică autentică cere lecturi speciale şi chiar specioase, ce nu circulă din mână în mână şi nu se oferă oricând în orice librării, titluri rare, dând cititorului lor o ocazie mai mult să se singularizeze, să se desprindă de mediu. Note târzii după lecturi de acest gen, aflate în arhiva sa, conţinând episoade pregnante şi stranii, informaţii scurte, citate (date publicităţii de noi), atestă disciplina unui obicei mai vechi, nutrit din plăcerea pentru amănuntul insolit, pentru istoria de cabinet.

O bună cunoaştere a ştiinţei geografice este, iarăşi, necesară heraldistului, ţinând cont de inextricabilele complicaţii ale înrudirilor nobiliare, angajând feude a căror circulaţie zestrală modifica hotarele unor state. Bretania, Acvitania, Burgundia, Parma au fost cândva moşiile unor ducese care, prin măritiş, aduceau provincia unei coroane sau i-o retrăgeau, declanşând războaie, cu consecinţe continentale. Dintre cei doi *Crai* cărora naratorul le uceniceşte, unul scapără de cunoştinţe istorice, altul exhibă date geografice şi amândoi îi creează un mediu halucinant de irealitate, purtându-1 din ev în ev, din castel în castel...

Tot ce deapănă Pantazi şi cu Paşadia şi află pe încetul Ucenicul fără nume, ştia mai de mult autorul, încât vom înţelege din care motive tânărul bacalaureat Mateiu I. Caragiale (în acte, mai departe Constantinescu) nu a intenţionat o clipă să urmeze studii universitare istorice şi de ce anume s-a opus cu îndărătnicie celor de Drept: deoarece considera materia acestor discipline ca pe deplin cuprinsă în heraldică. Iar studiile heraldice le-a continuat până în ceasul morţii. Orele de bibliotecă vor fi fost numeroase la toate vârstele şi s-au găsit în arhiva scriitorului serii de indici ai unor cărţi din Biblioteca Academiei Române, cele mai multe istorice. La nouăsprezece ani, Mateiu I. Caragiale scria sonetul *Curţile vechi* în care este programată întreaga sa activitate literară de mai târziu şi unde moştenirea a trei generaţii de înaintaşi literari apare clar însuşită

şi fructificată. însă departajarea acestor surse pe etape de asimilare, fie că am trasa o linie plecând de la Anton Pann către Ionescu-Gion sau chiar de la Dionisie Eclesiarhul către Ion Ghica şi chiar Ion Luca Caragiale, ar fi, oricum, fastidioasă. Mateiu cunoştea literatura naţională dintr-un foişor pe înălţime, casa părintească, frecventată de mari scriitori şi unde artele furnizau teme curente de conversaţie, unde scrisul literar autentic era lăudat, celălalt respins, nu rareori cu vehemenţă, câteodată pastişat, niciodată privit cu indiferenţă. îmbibat de cultură, bolnav de literatură, ca fratele său Luchi, Mateiu nu a fost în adolescenţă şi nici mai pe urmă. Lecturi alese cu grijă, nu toate de prim ordin, însă gravitând concentric în jurul problemelor care îl interesau cu osebire, l-au format în anii de şcoală şi într-atât încât este de crezut că aceasta a fost perioada când a citit mai mult, mai spornic, cu consecinţe care se pot urmări în opera şi în viaţa lui.

în toamna anului 1904 - la 19 ani - Mateiu I. Caragiale soseşte la Berlin, urmându-şi familia şi ca să înceapă în capitala Germaniei studiile de Drept. Acestei scurte dar însemnate perioade din viaţă i-a dedicat ultima însemnare din *Jurnal,* cea din 25 februarie 1935 („Ideea de a mă constrânge să fac studii superioare de drept în Germania a fost, la tatăl meu, o nebunie mai mult") - pe linia clarificărilor pentru posteritate. Mateiu nu vorbea limba germană, ceea ce, fireşte, i-ar fi pretins un efort crâncen când s-ar fi decis să folosească şansa acordată de părintele său. însă convingerea lui, de pe atunci formată, şi pe care n-a regretat-o până la urmă, era că: „De altfel, studiile nu mi-ar fi folosit la mare lucru". Cu vorbele sale, şcoala hoinărelii, făcută la Berlin, i-a profitat mai mult.

A fost o şedere scurtă, dar plină de impresii noi, pe fondul mai departe proaspăt al lecturii *Arivistului,* care îl îndemna să caute din timp un „filon", şi nu să se supună vreunei discipline stricte, cu roade târzii, ce vin după sleirea personalităţii, în turma celor mulţi. în *Jurnal,* parafează, din perspectiva sfârşitului, hotărârile luate atunci, mustrându-se numai pentru lipsa de consecvenţă, pentru imobilismul care anulase în momentele-cheie roadele iniţiativelor. înclinat către expectativă şi introspecţie, aproape totdeauna în urmă cu o mişcare, a fost firesc să opteze pentru soluţia, iluzoriu eliberatoare, a unui sprijin din afară, substanţial şi, cum speră cei neexperimentaţi, lipsit de servituti.

Impactul cu Occidentul a fost puternic şi fericit. Retina ageră a observatorului reţine instantanee de o remarcabilă concizie plastică, impresii sigure, cenestezice, repede surprinse, puţin adâncite, în graba de a poseda altele, vădind contrastul dintre acuitatea şi disponibilitatea percepţiei, şi un anumit scepticism prematur, chiar dacă în parte stimulat, programatic. Tânărul Caragiale, stăpân pe timpul său, rătăceşte prin metropola ce-şi trăia anii de maximă opulenţă, gustându-i starea, înregistrând vizual casele noi, curate, colorate ca nişte „prăjituri", reşedinţele aristocratice, parcurile şi cheiurile cu arbori seculari, ce-l copleşesc sub coroane, stârnindu-i un fior vecin celui religios. Privirile-i emaiază echipajele luxoase ce-şi etalează armoariile, călăreţii drepţi în şa, o lume cunoscută şi din oraşul natal, unde era însă doar o copie conformă. înclinat el însuşi către deghizament - nu chiar până la travesti - descoperă nemilos deghizările altora, le numeşte cu sarcasm, conştient de substratul lor labil, dar nu se poate împiedica să-i placă. Ochiul său construieşte şi delimitează cu precizie, are vederea câmpului, punctează, de asemenea, detaliul, cu fineţe de giuvaergiu. Practică, de altfel, arta miniaturii, în care află satisfacţii. Cercetează muzeele, subjugat de pânzele de epocă ce-i aduc în faţă semnificative scene de gen, dar mai cu seamă tipul îndelung studiat şi râvnit al aristocratului rasat ce nu mai are trăsături proprii, ci numai de stirpe, căzut din vlagă şi totuşi magnific în strânsoarea condiţiei sale. Ca străin, ia de-a lungul malurile

Spreei, cu canalurile ei sure, bine pietruite, sever septentrionale, pe care curg ape distante - Occidentul. Spectacolul lumii îl atage dincolo de firea sa timidă, punctul de contact se realizează acolo unde acesta devine lumea ca spectacol, artefact, trăire în oglindă.

Nici de tot sărac, pentru că are o mică rezervă de aur, nici îndestulat, fiindcă micul peculiu trebuie să-i ajungă pe un timp nedefinit, iar tatăl, relativ prodig, se arată strâns la pungă cu el, frecventează câte o veche rachierie - îi plac alcoolurile dulci - localurile ce-i aprind nostalgia scumpului Trecut, îşi bea cafeaua cu lapte pe vaste terase podidite de trandafiri şi, potrivit vârstei şi atmosferei, face cunoştinţe noi, tinere, străine ca şi el sau localnice dar poliglote, sentimentale.

Ca şi îndrăgostit de o tânără aristocrată franceză, în versiunea sa, probabil exactă, fermecătoare şi castă, dar din păcate săracă şi cu picioarele pe pământ, dezertează, la capătul resurselor. Mereu chinuitoarea chestiune materială îi ridică problema unui sprijinitor, de preferinţă feminin, către adică o deplasare a maternităţii în zona erosului, cu toate că, deficitar la capitolul iniţiativei, pe cât de activ în ingenierea de planuri, i-ar fi trebuit un Vautrin, adică un succedaneu patern, omnipotent, generos. Pe acesta avea să-1 afle, ficţional numai, de-abia la elaborarea definitivă a *Crailor de Curtea-Veche,* în perechea Pantazi-Paşadia, deci într-o dualitate corectată să elimine impuritatea dintr-o bucată a modelului balzacian.

Despre prima şi cea de a doua şedere la Berlin, cea din anul 1907, deţinem chiar de la Mateiu I. Caragiale informaţii de prim ordin, în masa celor 28 de scrisori trimise comparsului Nicolae A. Boicescu, ce se afla la Paris, adevăratul centru al Occidentului, unde urma, de adevărat, cursurile Facultăţii de Drept. *Jurnalul,* scris între anii 1927-1935, reprezintă o a doua sursă. Compararea celor două izvoare este cu atât mai instructivă cu cât unul din ele, genuin şi circumstanţial, datează din chiar anii în cauză, fiind deci „fierbinte", pe când celălalt, elaborat şi manifest, „rece" în consecinţă, oferă, odată cu fabulaţia, punctul de vedere al autorului, concluzia morală. Aparent, cele două se distribuie paralel, coincizând în plan general, pe când, la o atentă confruntare, *Jurnalul* se dă pe faţă a fi fost gândit anume spre a anula orice altă versiune asupra vieţii şi ideologiei memorialistului. Confidenţială, utilitară, nedestinată conservării, corespondenţa către N.A. Boicescu pare o ideală plantaţie a spontaneităţii, insulă de dezmăţ şi sinceritate. Cu atât mai mult, scrisorile trebuie conspectate cu cea mai strictă circumspecţie, ca un product cu scop şi destinaţie speciale, cărora emitentul le-a canalizat, compoziţional, datele realităţii, transgresându-le, prin intermediul unor clasice mijloace ale genului. Destinatarul era, întâmplător, un creditor adus la capătul răbdării şi hărţuit el însuşi de creditorii săi, profesionişti. în acelaşi timp, ca discipol şovăitor, trebuia învigorat despre partea partidei şi copios antrenat, spre a fi menţinut în continua rotaţie a corespondenţei, de pe urma căreia Mateiu mai afla şi noutăţi pariziene, nu lipsite de interes. Prin urmare, misivele erau, în primul rând, nişte comunicate, pasibile de adevăr cât orice comunicate, dar obligate la concreteţe, iar secundar mici capodopere de stil, menite să menţină o supremaţie, într-un limbaj mai demult împreună făurit, un soi de *esperanto* pentru doi, care trebuia de asemenea salvgardat. *Jurnalul,* elaborat în ultimul septenal al vieţii, aruncă asupra anilor de junie ai memorialistului privirea înăsprită a unui teoretician obstinat dezminţit de viaţă, a unui practician dezabuzat şi a unui artist realizat, conştient de valoarea operei sale şi de succesul ei, însă care nu a tins să compenseze prin creaţie eşecul existenţial.

Era astfel firesc ca fervoarea anilor pe care-i numim berlinezi să fie etichetată doar ca „hoinăreală" în *Jurnal,* unde nu regăsim nici una din peripeţiile mai mult sau mai puţin sentimentale, istorisite cu câteodată jenante amănunte, în scrisori.

Dacă autorul acestora şi le ştersese din memorie, ceea ce nu e cu totul sigur, atunci dobândim o certificare la ceea ce am insinuat ca fiind exagerat, lăudăros, închipuit, tendenţios, în corespondenţă.

Fotografii de epocă - cu timpul de expunere lung - ni-l înfăţişează pe Mateiu tânăr, de o statură mijlocie, slab, cu un fizic relativ ingrat, corectat de grija deosebită acordată ţinutei. Tânărul cu trup puţin, cât pe ce să fie răpus la majorat de boli ale copilăriei, este ţeapăn ca un militar în civilie, împrejurare care ne ajută puţin să înţelegem de ce ar fi preferat cariera militară, avocaturii. Distant dar încordat, lipsit de surâsul convenţional pe care nu-l înlocuieşte însă aura vreunei lumini interioare, e un tip răspândit în Bucureştii antebelici. Şansele seducătorului, într-o metropolă cu predominanţă blondă, erau bune, şi le-a exploatat, pe acea decindine a spectacolului lumii care-l ferea de a se lăsa luat de ape.

In *Remember,* unde sir Aubrey de Vere, sau persoana care îşi dădea acest nume, este în amănunţime descris cu palorile şi frăgezimile unei odrasle a brumelor, ca o supremă floare de seră, mai degrabă decât una de grădină, povestitorul - floare de câmp — nu emite nici o referinţă fizică despre sine, fiind, altfel, aceeaşi persoană care trăise la Berlin în condiţiile narate în scrisori, fie şi cu altă boierie, cea visată, redobândită în ficţiune. Dintr-o scrisoare către acelaşi compars parizian, ştim cât era Mateiu de preocupat de înfăţişarea sa exterioară, ca armă a reuşitei, cum îşi administra atuurile, de la capelura bogată - cu doi cârlionţi, câte unul de fiecare parte a frunţii - la mustaţa agresivă de muşchetar, răspunzând vestimentar vreunui complet mov, simbol al insolenţei sociale. Caracteristic este rictusul gurii, acea comisură strânsă a buzelor, prezentă de timpuriu, accentuând imobilitatea trăsăturilor ce depăşea imperativul fotografic. De ce şi de unde acest rictus? Născut sau cultivat? Premonitiv sau demonstrativ?

Scos din cutie, cât priveşte exteriorul, îndrăgostit de sine, la interior, tânărul Mateiu îşi doreşte floarea bunurilor pământeşti, aceea pe care o culegeau favorizaţii soartei, calea de cunoaştere a scepticului avizat ce nu dispreţuieşte spectacolul lumii şi acceptă chiar figuraţia pe marea scenă a vieţii, mai puţin pateticul rolurilor de sacrificiu. Seducător chibzuit, amant grăbit, intrigant cu măsură, aventurier *in spe,* naiv şi primejdios ca toţi dogmaticii - dacă nu pentru alţii, atunci pentru sine - trăieşte imaginar într-o legendă pe care va reuşi dincolo de orice aşteptări s-o transmită şi datorită căreia va deveni, în timp, cazul cel mai disputat, cel mai revendicat, cel mai posesiv însuşit din literatura română, bogată în tipuri şi personalităţi excentrice.

S-a discutat mult, cu prea ingenioase ipoteze şi ademenitoare demonstraţii, cât şi cum a fost Mateiu I. Caragiale un dandy, un snob, un actor. Nu zadarnic, nici cu cine ştie ce rezultate! La snobism, fiul dramaturgului a fost condus, ca aspirant la nobleţe, de lipsa unui titlu probant. El însuşi nu vedea cu ochi răi snobismul: în *Craii de Curtea-Veche* este numit „snobismul feroce" al lui Paşadia, fără a considera, în vocea povestitorului, cel puţin, că această notă de caracter ar dăuna măreţiei personajului - un luceafăr! Dandy-ul, la rândul său adversar şi profitor la un loc al lumii burghezului înavuţit pe cât de străin ideii de artă, se organizează prin contrast şi contradicţie, deplasând consumul în zona gratuităţii scandaloase a supremelor rafinamente. Un dandy tezaurizator este de neconceput, întocmai cum, sfidând bănuiala infamantă de parazitism, dandy-ul se propune, şi chiar crede că este, un artist potenţial, al cărui produs se dovedeşte a fi el însuşi, material viu şi versatil — vezi *des Esseintes.* Faţă de prototipul ideal, Mateiu este echidistant ca şi faţă de boemul mizeros care trudeşte la o capodoperă obiectivă şi, dacă se poate, nemuritoare.

Dandy fusese în tinereţe Pantazi, pocăit prin lecţie, dar nu de tot tocmai. Măscărici, deci un soi de actor, este Pirgu, care-şi

va primi, în cele din urmă, salariul. Excelent în rolul de intrigant, Pirgu capătă aplauze şi execută bisuri. Ca societar, va îmbrăca şi redingota opulenţei, izbutind a fila fel de repugnant, de mare artist, deci, în slujba rolului.

Denigrator, în fond, al lumii banului murdar, pe care lucrează să-1 spele, prin transformarea acestuia în artificii spectaculoase, dandy-ul respinge „morala şarlatanilor" printr-una de schimb, a risipei, a sterilităţii expresive, a consumului „estetic", în acest cadru, femeia, dornică să fie în centrul atenţiei, devine agentul de transmisie, acceptată, utilizată erotic, respinsă cu duritate când acaparează scena - căci *dandy-ul* posedă o bună doză de feminitate care-1 face deosebit de zelos, pe cât pare de indiferent, la succesul său, ca apariţie. Sigur pe un sfârşit dramatic, în pentagrama drog - datorii - deperiţie - dambla - dric (ce poate fi mai trist decât un George Brummel edentat şi căzut în bulimie?), suferind de „spleen", întreţinut şi costisitor, disponibil pe moment şi în principiu riguros indisponibil (un *dandy* „angajat" nu se poate concepe), muşcat iremediabil de presentimentul că s-a născut prea târziu, dar că va muri prea curând, dandy-ul e mereu iritat şi revendicativ, un mare înşelat şi un permanent nesatisfăcut, un neînţeles şi un neînţelegător, singuratic pe meterezul său într-o cetate dezerta. Ca unul ce-şi plăteşte scump vieţuirea, e cu mult mai sectar decât aristocratul autentic, liber acesta să pactizeze cu canalia, dacă aşa îi e voia.

Actorul, mereu sub ochii publicului, obligat în permanenţă la forma optimă, la maxima concentrare scenică, are, în schimb, dreptul la o infinitate de chipuri, mai puţin cel propriu. Dandy-ul nu este propriu-zis un actor, căci s-a stabilit într-o fizionomie unică şi îşi mai este, de regulă, şi unic spectator.

Prin urmare, triada actor-snob—dandy se aplică în cazul lui Mateiu I. Caragiale cu aproximaţie, în ciuda opţiunii sale manifeste pentru diletantism - cel fin!

Mai derutantă se arată înclinaţia către arivism a tânărului, care nu venea totuşi de nicăieri. Se pune, firesc, pe seama unei severe carenţe educative, oricât de refractar s-ar fi dovedit subiectul în cauză. Aci, doar părintele se face vinovat, nu prin exemplu, ci pentru a nu fi izbutit să câştige inima fiului său, încrederea, respectul măcar, implicate actului educativ. Omul care ştia să se facă şi iubit şi stimat nu a izbutit să fie eroul băiatului său, nici prietenul, nici pedagogul, ci, stranie conjunctură, un rival şi încă unul silit să nu-şi poată redija apărarea. Dacă aceasta a fost condiţia puternicii personalităţi a lui Mateiu, atunci, o dată mai mult, destinul şi-a ales şleaul nu pe unde ar fi decis ingineria, ci acolo unde a dictat terenul.

Factorul revenitor în *corespondenţa* este lipsa banilor, a nervului lucrurilor, agentul de mişcare, consecutiv spectrul mizeriei, imobilitatea. încă din 1905 i se năruise lui Mateiu speranţa unei tinereţi uşoare, prin aceea că, pe punctul de a intra în posesia unei frumoase moşteniri, fusese, să o spunem, brutal deposedat. Mătuşa Lenei, canceroasă, pe moarte, lăsase nepoţilor partea ei din moştenirea Momuloaiei, câte 40 000 lei de fiecare. Procedase astfel, încredinţată că fratele ei, ce moştenise de asemenea o parte egală din aceeaşi avere, era bogat şi avea să se declare mulţumit, văzându-şi înzestraţi copiii. în realitate, dramaturgul tocase grabnic banii săi, Mateiu chiar considerase şederea acestuia la Berlin, fără asigurare materială, ca un semn de dereglare psihică. înştiinţat de conţinutul testamentului, I.L. Caragiale a avut, desigur, o explicaţie cu propria-i soră, provocând modificarea, în favoarea primului în drept, a actului de succesiune. S-a petrecut astfel cazul insolit când un fiu a fost frustrat de avere de părintele lui, împrejurare care a transformat sentimentele critice ale lui Mateiu la adresa genitorului său, în ură. La actul de deposedare se referea când îi scria lui N. A. Boicescu de „comportamentul ignobil" al tatălui său şi, tot astfel, schimbarea traiectului unei sume importante a

însemnat pentru Mateiu un verdict de sărăcie cu atât mai nesuferit. Din acel moment, orice vână de comunicare sentimentală - şi chiar raţională - cu tatăl s-a sleit. Numim ură resentimentul la adresa părintelui său, deoarece lipseşte nuanţa, celui exclus nemaiaflându-i-se nici o calitate, nici o scuză în tot ce face, până la enormitatea de a i se contesta însăşi strălucita operă literară. Evident, cu rea satisfacţie, Mateiu va ascunde tatălui său propria producţie literară, spre a nu-i da o nemeritată, din punctul lui de vedere, satisfacţie, deşi procedimentul îi provoca o pagubă reală. Dar această pagubă îi aducea şi suferinţa voluptuoasă care îl va meni multor eşecuri, în raporturile cu semenii - o dominantă sufletească ce nu are cum fi trecută cu vederea. In tot timpul vieţii, aşteptările îi vor fi lungi, aride, presărate cu pierderi, succesele rare şi anevoioase, conform acelui mecanism al sado-masochismului, pe deplin cunoscut, de pe urma căruia eşecul oferă o voluptate mai violentă decât jubilaţia succesului.

Revenit la Bucureşti în toamna anului 1907, Mateiu I. Caragiale se pregăteşte o vreme să se prezinte la examenele anului doi al Facultăţii de Drept, spre a le promova, ca şi pe cele ale primului an, prin metoda învăţării pe ruptelea în preziua examinării. Dar nu mai găseşte puterea de la început şi nici arma constrângerii nu-l poate urmări îndeaproape, încât amână sesiunea şi apoi abandonează tacit studiile. Stăpân pe soarta sa, se dedă cu totul vieţii aşa cum şi-o dorise, fără nici un program restrictiv, trândăvind peste zi, în aşteptarea ajutorului bănesc patern — care nu sosea cu regularitate şi nici nu echivala cu un salariu, ci, cel mult, cu o bursă — ieşind nopţile singur, spre a întâlni în localuri selecte amici din protipendadă sau cu acces la aceasta.

Fixat asupra originii nobiliare, dispus la o cursă lungă în căutarea „filonului" ce putea ieşi la iveală în orice clipă, constituind, prin urmare, un stimulent ce se reînnoia de la sine, tânărul Caragiale nu realizează că, în realitate, şansa lui socială se diminuase brusc odată cu renunţarea la studiile superioare şi că aici se află sursa viitoarelor eşecuri în obţinerea posturilor administrative - de unde şi tonul peremptoriu cu care, în *Jurnal,* închide discuţia. Dacă nu face nici o concesie părintelui său, aşteaptă asemenea gesturi de la el, atunci când îi cere sprijinul pentru a obţine un post de şef de cabinet ministerial, o sinecură ocazională pentru feciorii de familie, dornici să-şi facă mâna, înainte de a ocupa posturi de perspectivă. Iritarea lui Ion Luca Caragiale, solicitat să intervină, în plină criză a raporturilor cu fiul asupra căruia pierduse orice control, a fost cu siguranţă deosebit de vie, ca reacţie la o diversiune ce ar fi amânat *sine die* depăşirea impasului. Mateiu o redă, acuzator, în *Jurnal,* dar acel: „Nu vei fi niciodată şef de cabinet, niciodată, niciodată" se interpretează mai întâi ca o interdicţie, decât ca o neîmplinită predicţie. Tatăl nu se arăta de acord cu o soluţie de continuitate pentru fiul rămas fără nici un rost în Bucureşti. Accesele de mânie ale dramaturgului (numim această meteahnă a artistului fără nici un gând ascuns la teatralitatea respectivelor scene, foarte sincere la un sentimental) au mai fost descrise şi de alţii, ca iraţionale şi teribile - dar, în genere, furia exclude raţionalitatea şi e o stare trecătoare la subiecţii nepatologici. Ii putem acorda credit lui Mateiu că proasta stare a sănătăţii părintelui său, din ultimii ani de viaţă, agravată de excesul de alcool şi de tutun, îndesea crizele de mânie, însă nu conchidem că acestea izbucneau fără motiv, cum lasă să se înţeleagă autorul *Jurnalului.* Motivul era serios şi tocmai pe acesta îl eludează cu grijă memorialistul.

într-un moment de acalmie, dacă nu de captare a bunăvoinţei, Mateiu, cu un gest caracteristic, face să parvină părintelui său sonetele din *Pajere,* probă că nu-şi pierdea timpul fără folos, că era un Caragiale talentat, tot atât de meşter în rostuirea cuvântului ca şi tatăl său. Episodul ne este cunoscut, însă nu din amintirile lui Mateiu, care ar fi produs astfel contraargumente

la teza ostilității paterne iraționale, ci din relatările unor martori, uimiți de entuziasmul și emoția lui I.L. Caragiale față de opera poetică a fiului său. Prin grija părintelui, o parte din *Pajere* apar în *Viața românească,* unde se pare că întâmpinaseră o neașteptată răceală, critici formale. De fapt, Mateiu scria de multă vreme, era interesat de meșteșugul literar, se prezenta ca scriitor încă din adolescență, când îl vestea pe N. A. Boicescu a fi având pe șantier un roman de moravuri, în limba franceză. Un roman de moravuri intenționează să scrie și *alterego-ul* lui Pantazi, în *Craii,* acel personaj bântuit de nesărata plachie de sfaturi părintești din chiar scrisoarea - aceasta, găsită - cu care se deschide narațiunea. Literatură de moravuri scrisese și Ion Luca Caragiale, o dificultate de netrecut când Mateiu s-ar fi văzut judecat, apreciat în trena acestuia. De aceea nu ezită să-1 elimine din cadru, în trist celebrele rânduri din *Craii...* în care îi dă lui Pirgu ceea ce i se cuvine din traista părintelui său, înscriindu-se confortabil în tagma detractorilor lui I.L. Caragiale. Nu era un izolat, în perioada când își redacta povestirea sau *Jurnalul.* Tot pe atunci, de pildă, în *Gândirea,* singura revistă pe care Mateiu I. Caragiale o va onora cu o colaborare susținută, un doctrinar, Petre Marcu Balș, vorbind de „intelectualul ca atitudine Caragiale" (I.L. - *n.n)* - un reproș implicit -, îl învinuiește fățiș de frondă iresponsabilă, paradox ieftin, irespectul valorilor absolute, logică stearpă, presupusă clasicitate ce mutilează realitatea, criticism dus la absurd, spre a ajunge la concluzia că „nu are conștiința responsabilității scrisului și a activității publice", cel puțin comparativ cu Creangă, Eminescu, Pârvan, Iorga, creatori „neguroși, instinctivi, autohtoni și mistici". Dimpotrivă, I.L. Caragiale îi apărea lui Petre Pandrea familiar până la insuportabil și dizolvant până la anarhie! Pe un singur front, Mateiu va contesta părintelui său nici mai mult nici mai puțin decât darul observației, elevația tematică și calitatea condeiului. Și nu avem nici un temei să punem la îndoială sinceritatea lui Mateiu, în

calitate de cititor. Pur și simplu, nu gusta literatura paternelului său, populată cu mitocani și având în centru societatea, variat și configurativ. Scrisului artistic savant și pur al părintelui său îi va prefera, cât îl privește, un scris artistic tot atât de dens, încărcat de lirism, în care va acorda statut existențial timpului și spațiului, marginalizând insul uman, contradictoriu și emblematic. Opțiunea a fost, firește, temperamentală și inerentă, nepremeditată, de structură, și-și dăduse roadele chiar în etapa timpurie a finisării *Pajerelor.*

Cele mai caracteristice poezii din *Pajere* sunt scrise în perioada pe care am desemnat-o ca fiind a celei de-a doua formații: *Prohodul războinicului* (1907), *Aspra* (1908), *înțeleptul* (1909), *Cronicarul (1910), Trântorul* (1910) si se remarca ușor că poetul se mulțumea cu o producție ce nu depășea două, cel mult trei poezii pe an, cu ani de hiatus. Unitatea aproape deplină a culegerii, elaborată, totuși, în aproximativ zece ani, confirmă continuitatea spirituală, fidelitatea față de sine a creatorului, persistența neîntreruptă în timp a acelorași coordonate, egalitatea inspirației, stăpânirea sigură a acelorași mijloace de expresie - din iconica miniaturisticii, dar și a frescei bidimensionale. Nicăieri vocea personală, nici un vers autonom, în afara strictei compoziții. Semnificativ, *Pajerele* au apărut postum. Ipoteza că nu intenționa să-și publice în volum sonetele nu e îndrăzneață. Scriitorul contractase și luase un acont editorial pentru o carte de proză aflată pe șantier — *Sub pecetea tainei,* dar nu propusese un manuscris pe care îl avea în forma lui definitivă. De altfel, în afara *Pajerelor,* nu a scris sau nu ne-a rămas de la el nici o altă producțiune poetică și, spre deosebire de proză, nici o ciornă. Cu *Pajere,* Mateiu I. Caragiale și-a considerat vârsta poetică încheiată, iar mai târziu evoluția limbajului poetic nu 1-a interesat și nu avem nici un rând de la el în care să se fi pronunțat în vreun fel asupra liricii din atât de bogata recoltă interbelică. Nici chiar cu totul în treacăt nu vom găsi

în însemnările sale vreun verdict, vreo observaţie asupra versurilor, de exemplu, ale lui Pillat, cu care se frecventa, ale lui Tudor Arghezi, bine cunoscut din cercul lui Bogdan-Piteşti, ale lui Ion Barbu, care-1 venera, şi era, la rândul lui, foarte preţuit de Luchi Caragiale, ale lui Adrian Maniu, ce-i era bun prieten, ale lui Nichifor Crainic, director al primitoarei *Gândiri* etc, etc. Nu a frecventat cenaclurile, a evitat şezătorile literare, redacţiile, cafeneaua literară, care nu se confundă cu clubul aristocratic, nu s-a amestecat, în fine, în nici una din polemicile artistice ale vremii, reducând la minimum contactele de breaslă. Cum biblioteca lui Mateiu I. Caragiale nu a făcut obiectul unei donaţii, nu vom beneficia măcar de satisfacţia de a urmări, cu miez, adnotaţiile, pe marginea unor texte literare. Ni-1 putem, în schimb, închipui analizând planşele din cele *O sută de case boiereşti...* a îndepărtatei sale rubedenii Octav George Lecca şi aducând la zi arborii genealogici, cauterizând câte un neadevăr, trecând pe marginea filei vreo poreclă - întocmai cum proceda şi prietenul său N. A. Boicescu pe aceeaşi lucrare. Tot pe seama unor asemenea lecturi, predominant istorice, punem şi notele, destul de bogate, pe care le adunase Mateiu I. Caragiale pentru uz propriu, cuprinse în acest volum, cu titlul, fireşte, documentar.

La moartea tatălui său, în iunie 1912, Mateiu se prezintă la uşa apartamentului din Berlin, în mare ţinută de doliu şi mai solemn ca oricând, smulgând surorii sale, luată pe nepregătite, un ţipăt de spaimă. Imperturbabil, declară totuşi în limba franceză, fireşte, că venise să-1 vadă pe răposatul său părinte. Mai târziu, în *Efemeride,* va da notă maximă anunţurilor mortuare celor mai seci, ca fiind singurele civilizate. întors la Bucureşti, va insera, prin mijlocirea bunului său amic Uhrynowsky, în *L 'Independance roumaine,* un anunţ unde, foarte de sus, preciza că numai el era, în Capitală, legitimul reprezentant al defunctului; aceasta spre a pune în gardă buna societate care citea

gazeta în limba franceză, faţă de eventualii profitori ai unei nedorite omonimii. Tocmai de trista împrejurare a dispariţiei părintelui său, care cauzase mare emoţie amestecată cu un sentiment de culpabilitate în societatea românească, s-a folosit spre a obţine, în ceasul al doisprezecelea, postul de şef de cabinet la Ministerul Domeniilor, condus de A1. Bădărău, unul din apropiaţii lui Take Ionescu, bărbat politic reputat, mai cu seamă ca elector, şi supranumit „Vulturul Moldovei". In ultimii ani de viaţă, Ion Luca Caragiale se alăturase politicii lui Take Ionescu, fără a ajunge, spre marea sa amărăciune, la ocuparea unui scaun de deputat. La moartea celui mai ilustru intelectual ce aderase la partidul lor, conservator-democraţii se aflau într-o poziţie destul de delicată. Lui Alexandru Bădărău i-a mărturisit deci Mateiu I. Caragiale că fusese ultima dorinţă a tatălui său aceea de a-1 vedea ataşat pe lângă liderul takist.

Fericita răsturnare de situaţie, perioada de paisprezece luni cât a funcţionat ca şef de cabinet, a constituit momentul de culme a tinereţii marelui scriitor, jubilaţia, revanşa, premisa că şi celelalte planuri de viitor aparţin domeniului realităţii palpabile, într-un lanţ care începuse să-şi sune verigile. în fapt, considerând momentul social, tânărul Caragiale s-ar fi găsit, într-adevăr, mai aproape decât oricând de „filon", dacă ar fi „pistonat" cu sporită energie, aşa cum îşi propusese. Numai că unicul efort de a se fi propus lui Alexandru Bădărău îi epuizase fantezia. în lunile următoare, se va irosi stăruind să acopere printr-un zel pe care nu i-1 pretindea nimeni lapsusurile administrative ale „Vulturului" obosit, de nerecunoscut în ceea ce avea să fie ultimul său ministeriat. Evident, postul, legat de o singură legislaţie şi de o unică persoană, nu asigura nici o carieră - acesta fusese, printre altele, motivul pentru care, câştigat, Alexandru Bădărău intenţionase să-i acorde un loc mai sigur. Numit, cu antedatare, în post, pe data de 16/20 octombrie 1912, Mateiu s-a despărţit de A. Bădărău, în termeni reci, la 4/17 ianuarie

1914, data demisiei cabinetului condus de Titu Maiorescu. Anevoioasa deschidere şi brusca închidere faţă de cel care condescinsese exprimă foarte caracteristic firea lui Mateiu, gata să lichideze o relaţie la primele umbre. In principal, şefia de cabinet, afară de relativul lustru, i-a adus o oarecare recoltă de decoraţii, între care Coroana României, în gradul de cavaler - prima treaptă - şi Ordinul Sfânta Ana, clasa a Il-a. Mai cu seamă de această decoraţie, a opta ca importanţă pe scara ordinelor imperiale ruseşti, dar bucurându-se de o căutare deosebită, s-a simţit mai mulţumit, copleşit chiar Mateiu. A rămas toată viaţa ataşat ideii de măreţie a puterii pravoslavnice, iar mândrul şi nefericitul Serghie de Leuchtenberg-Beauharnais, nepot de împăraţi şi candidat potenţial la tronul ţării noastre, în timpul minoratului său, adică pe vremea lui Vodă Cuza, mort ca un cruciat în Balcani (de fapt, răpus de un glonte rătăcit!), devine steaua polară a *Crailor...* un personaj aproape mitic, model de masculinitate şi nobleţe.

Prin 1912, Mateiu reîmprospătase cunoştinţa cu Bogdan-Piteşti, personaj bucureştean pitoresc şi influent, gazetar (veros), amator de arte plastice (norocos) şi client de penitenciare. Dacă anul când l-a cunoscut pe Bogdan-Piteşti nu prezintă însemnătate, autorul *Jurnalului* pare că are un scrupul anume să consemneze cum, în toamna anului 1913, întrerupsese, fără motiv serios, relaţiile cu acesta, adăugând că data la care şi-a încetat apariţia *Seara,* ziarul lui Bogdan-Piteşti, nu putea fi prea îndepărtată de aceea când îşi dăduse demisia din postul de şef de cabinet. Legătura nu e tocmai fortuită. în *Seara,* gazetă cu profil antitakist, A. Bădărău era calul de bătaie, ţinta atacurilor celor mai dure: i se aduceau acuzaţii insistente şi enorme de incapacitate şi incorectitudine, era defăimat sistematic, în termeni pe care astăzi de-abia ni-i putem imagina ca aparţinând presei, i se reproşau afaceri murdare, relaţii deosebit de compromiţătoare, favoritisme, abuzuri etc, etc Orice

legătură s-ar fi făcut, chiar şi mult mai târziu, între şeful de cabinet al lui A. Bădărău şi directorul ziarului *Seara* ar fi ridicat bănuieli, de unde precizarea respectivă din *Jurnal.* De altfel, în numărul 718 din 1913 al ziarului *Seara* apăruse un vehement articol semnat general St. Stoica şi intitulat *Take Ionescu şiMelanos! Takiştii şi craii de la Curtea-Veche.* Generalul cita dintr-o istorie a românilor publicată de Heliade Rădulescu „acum câţiva ani", cu două capitole: „1) Nemţii iarăşi au venit la plăcinte" şi 2) *„Craii de la Curtea-Veche* despre care vom vorbi astăzi". Puţin probabil ca articolul să-i fi scăpat lui Mateiu, el însuşi un asemenea „crai", ca takist, în formaţia guvernamentală. Apropierea poate să fi acţionat în surdină asupră-i, cu răsunet târziu şi mitizant. în *Jurnal,* afirmă că ideea *Crailor...* i-ar fi venit, nebulos, prin 1910, dar nu se specifică dacă de atunci chiar se fixase asupra titlului, asupra spaţiului infernal al Curţii Vechi însăşi. Nu pare de crezut, când cercetăm cele câteva file rămase din prima încercare, centrată în jurul arborelui măgurenesc.

în suita lui Bogdan-Piteşti se mai cuprindeau alţi câţiva tineri aspiranţi, cam de aceeaşi vârstă cu Mateiu, despre care avea să se mai audă: Tudor Arghezi, Adrian Maniu. Ei nu resimţeau vreo simpatie deosebită pentru conservatorii înclinaţi către Antantă, dar găsiseră la *Seara* o tribună, iar în directorul acesteia un Mecena. Lăsând la o parte articolele de scandal, ziarul era bine scris, cu ilustraţii bogate din ţară şi de pretutindenea. în *Seara,* Mateiu nu şi-a pus niciodată semnătura, dar în *Jurnalul* său calculează, fără cel mai mic sentiment de culpă, sumele pe care, la intervale regulate, i le împrumuta Bogdan-Piteşti, fără să-i ceară vreodată restituirea. Tot în paginile *Jurnalului* notează legătura strânsă cu metresa lui Bogdan-Piteşti, aceea care îl dezonora cii intimitatea ei - expresia îi aparţine lui Mateiu - şi-i propunea jefuirea babacului, planuri respinse cu prudenţă.

Cu Bogdan-Piteşti şi cu tovarăşa de viaţă a acestuia efectuează, în 1915, cea de a patra şi ultima călătorie la Berlin, despre care relatează sec în *Jurnal.* Orice acuzaţie de germanofilie cade de la sine la citirea *Jurnalului,* fie şi numai prin pasajul referitor la cei 11 000 de lei primiţi în timp de la Bogdan-Piteşti. Rămânerea sa în Bucureştii ocupaţi, ca scutit de serviciul militar (unic fiu al unei văduve) şi lipsit de mijloace materiale minime necesare refugiului, evidenţiază cel mult un anumit indiferentism. Cei doi fraţi Caragiale au semnat, în acea vreme, un apel lipsit de realism, către P.P. Carp, îndemnându-1 pe bătrânul opoziţionist să revină în arena politică. Cunoscute fiind sentimentele rezervate faţă de ocupant ale bătrânului lider conservator, apelul nu poate fi interpretat ca o concesie în problema naţională. Mulţi dintre neutralişti fuseseră convinşi că idealul unităţii naţionale putea să fie îndeplinit şi fără participarea ţării noastre la război, printr-o politică de aşteptare şi de revendicări la ceasul cel mai potrivit. Totuşi, prezenţa lui Mateiu, în perioada nefericită a ocupaţiei Capitalei, prin diverse birouri guvernamentale, anumite amiciţii printre colaboraţionişti notorii i-au atras blamul violent într-o broşură ce reflecta starea de spirit a societăţii. In fapt, Mateiu era stăpânit de dorinţa nesăbuită de a obţine un post de prefect de judeţ. Fusese chiar propus directorului român din Ministerul de Interne - mai era unul, german - şi acesta a tergiversat numirea, nemulţumit de un al doilea candidat, pentru un al doilea post liber de prefect. Alexandru Marghiloman notase, în memoriile sale, episodul care îi fusese adus la cunoştinţă, iar, ulterior, Mateiu a copiat pe o foiţă pasajul din care rezulta că fusese bănuit spion al nemţilor. Probabil la această reputaţie, care nu se baza practic pe nimic, şi luând, ca să zicem aşa, partea ei bună,'se referea Mateiu I. Caragiale când, vizând o legaţie, îşi aroga calitatea de „diplomate marron" - diplomat pe picior. în *Craii de Curtea-Veche,* Paşadia este acela care, retras voluntar din slujbe şi pe deplin lămurit ce linţoliu ţesea diplomaţia, cu neobosita ei itinerantă, în perioada aparent inertă şi în realitate tragică ce a premers războaielor balcanice, acceptă unele contacte, îmbracă din nou hainele de gală, în admiraţia aproape copilărească a povestitorului.

Este firesc să socotim răstimpul cuprins între anul morţii lui Ion Luca Caragiale, când Mateiu se dezleagă de ultimele fire ale vreunei dependenţe familiale, şi terminarea primului război mondial când, odată cu cascada de coroane monarhice, precis prevăzută de geniul politic al lui Take Ionescu, se prăbuşeşte întreaga orânduire a marilor proprietari, ca ultimă perioadă de formaţie a lui Mateiu I. Caragiale, de covârşitoare importanţă în viaţa şi opera sa artistică. Mult mai mult decât victoria uneia sau alteia dintre tabere 1-a obsedat, în tot acest interval, schimbarea fundamentală ce se petrecea sub ochii săi în sânul societăţii româneşti, până atunci bazată politic pe votul cenzitar, iar economic pe posesiunea de mari domenii agricole. Prin intrarea în război, această lume, înstărită în vârfurile ei, relativ cultivată, destul de strict rânduită, dar şi cu răsuflători, ca una care respecta banul şi mâinile în care se găsea el, dispunând de o tradiţie, de cadre reputate — fie şi de genul unui Aexandru Bădărău — de legături cosmopolite active ş.a.m.d., îşi semnase actul de deces. Mateiu I. Caragiale încheie *Efemeridele* în momentul intrării României în război, cu lapidara însemnare: *Fin de lAncien regime.* Cunoştea viciile constitutive ale lumii care se petrecea, le veştejise, câteodată cu multă aciditate, dar se pregătise, încă din adolescenţă, să trăiască la modul aristocratic anume în acea societate, nu cea mai rea prin urmare şi, oricum, singura care mai credea, fie chiar superficial, într-o calitate şi un stil al existenţei. Cuprinsă într-un vârtej fatal, pierzându-şi instinctul de conservare, această societate se sinucide lăsându-1 descoperit, indigent, neconsolabil pe ruinele ei. Astfel, în România întregită, Mateiu I. Caragiale va întâmpina greutăţi de netrecut în privinţa a ceea ce numeşte în *Jurnal,*

„cazarea" sa. Notează aici, pe data de 30. XI. 1931 că nu reuşeşte să se cazeze de 18 ani - deci din anul 1913! în anul 1920, când era un cabinet cu participaţie takistă, Mateiu solicită de la şeful său politic un post de consul, însă Take Ionescu, ce „înţesase" deja cadrele diplomatice şi consulare cu persoane din afara carierei, îl trimite să trateze cu un subaltern. Profund jignit, petiţionarul renunţă la întreaga acţiune, spre a regreta mai apoi: postul ar fi fost bun, chiar dobândit graţie secretarului general Derussi! Funcţia de şef de birou de presă, la secţiunea externă a Ministerului de Interne, apoi cea de şef de birou principal, termeni generoşi pentru mica birocraţie a mânecarelor, îi par o degradare, o „capitis deminutio". Cu tristeţe evoca în *Jurnal* posturile ratate: un loc în Parlament, în 1926, solicitat lui Octavian Goga, legaţia de la Helsingfors, cerută lui Nicolae Titulescu în 1928 şi, în 1931, o prefectură de judeţ. Toate, posturi ce asigurau inserţia în cercurile influente, încă dominant redundante sub aspect onomastic - cel puţin în diplomaţie - toate posturi ce ofereau cumulul de ocazii în primirea unor decoraţii şi frecventarea unor incinte unde ţinuta de gală era obligatorie. Ceremonii fastuoase, alternând cu secrete colocvii, necunoscute vulgului, dar cât de însemnate în consecinţe, aceasta îşi dorea sau cel puţin ritualul lor mecanic, acela care mărturiseşte că visarea nu este vis. Biblic, asemenea favoruri revin celui care le-a mai avut, de unde imperioasa nevoie de a te aşeza din vreme la rând. Succesul din 1912, nefructificat prin alte demnităţi, consemna, zece ani mai târziu, impasul, dezastrul, imanenţa unui factor nou pe eşichier. în proiecţiile prospective ale adolescenţei, alături de sacrificarea apetisantului mandarin, figura şi soluţia unei căsătorii bogate.

în filele memorialistice ale lui Mateiu I. Caragiale, anul 1922 este numit al celei mai grave crize din viaţă, fără alte amănunte. Cu numai un an înainte, totuşi, îi apăruse, în *Viaţa românească, Remember,* conceput, tot după propriile-i însemnări, în 1911, în timpul unor preumblări nocturne la Şosea. Prima redactare a efectuat-o în 1913 - anul cel mai activ al întregii sale existenţe, apoi *Remember* trecuse prin remanieri progresive şi fusese definitivat în anul 1922. Dar chiar cu un an mai devreme de a concepe *Remember,* deci în 1910, Mateiu gândise, nebulos, cu vorbele sale, *Craii de Curtea-Veche,* la care începuse să lucreze temeinic - într-o sistemă foarte personală - din 1916. Titlul cărţii se leagă însă, firesc, de *Curţile Vechi,* proză şi sonet, datând din 1904, ca şi de nedatatul *Salon al iadului,* de acesta cel puţin prin motto-ul: ca la noi la nimeni <ca la neoameni>, referibil la mai târzia sentinţă a lui R. Poincare, cu care se deschide cartea *Crailor...* Este o certificare pregnantă a continuităţii ideatice mateine, fixată în reperele-i esenţiale de la chiar începuturile scrisului său.

Partea întâi din *Craii de Curtea- Veche* era gata înaintea anului 1918; în acel, an Mateiu elaborează, din partea a doua, cel puţin scena intrării lui Paşadia cu Pirgu în restaurant. Aşa cum amănunţit însemnează în *Agendă,* în 1920 a scris călătoria lui Pantazi pe glob, iar în 1921, călătoria lui Paşadia în trecut. Cum notează, a scris, sub puterea inspiraţiei, pe masa de restaurant, în sala de joc, în sala de şedinţe a judecătoriei de pace (zugrăvită în verde!). în 1922, deci în toiul unor ceasuri deosebit de aspre, lucrează la confesiunea lui Pantazi, în cea de a treia parte a cărţii. Pasul căsătoriei, intervenţia factorului nou, care pune capăt crizei, aduce o amânare a lucrului, dar pune, totodată, la îndemână cadrul ferm, liniştea, saţiul, pentru travaliul de perspectivă şi finisare. Acum, în *Agendă,* munca literară este urmărită zi cu zi şi aflăm, astfel, că la 27 aprilie 1928 scrie după o plimbare în Grădina Botanică. La 17 mai 1928 scrie la *Gândirea* să i se trimită cineva care să ia manuscriptul, nu al întregii cărţi, ci doar al primului capitol. O lună mai târziu scrie (rescrie!) cu anticipaţie ultima parte, pe care o termină la 24 iunie — cu excepţia câtorva pagini ce rămân de

revăzut. în plină ebuliţie creatoare înalţă la 20 august 1928, la Sionu, stindardul său, şi tot la Sionu, la întâi septembrie, către miezul nopţii, termină *Craii de Curtea- Veche,* trimiţând manuscrisul la revistă. însă la 8 septembrie retrage din tipografie ultima parte, spre a o supune unei „curăţiri" (epuration) încât abia la 12 septembrie 1928 are copia definitivă a ultimei părţi. Totuşi, patru zile mai târziu se apucă să transcrie integral *Craii,* în vederea apariţiei în volum.

Un drum lung, parcă în afara pulsaţiilor cotidianului, dar numai aparent, fiindcă în cei 13 ani, între 1916-1928, existenţa lui Mateiu şi-a schimbat în trei rânduri cursul. Dacă în timpul războiului, chiar fără prefectura de judeţ, Mateiu şi-â continuat nestânjenit existenţa de *dandy,* cu fadele ei satisfacţii şi cu enormul consum de timp (care, totuşi, i-a îngăduit să aştearnă pe hârtie, într-un prim jet, *Craii de Curtea-Veche),* în anii imediat următori stavile de netrecut l-au îndreptat către acea criză fără precedent, cu adâncă rezonanţă. Aşadar, atunci a cunoscut mizeria nemijlocită, într-o lume care-şi râdea, prin chiar rapida şi impura ei proliferantă, de scumpul Trecut. Salvarea a venit în căsătoria cu mult mai vârstnica Marica G. Sion, căsătorie pusă la cale de prietenele din cercul de altădată germanofil al lui Mateiu, unde steaua era Virgil Arion, iar agentul cel mai activ Margareta Miller-Verghy, admiratoare necondiţionată a lui Mateiu. Distinsa fiică a scriitorului George Sion, cu cinci ani mai vârstnică decât mama lui Mateiu, rămăsese fată bătrână după o pasiune nefericită, în prima tinereţe, faţă de un unchi al ei. Era o persoană foarte apreciată în anturaj pentru caracter, bunătate, fire luminoasă şi tact; păstrase ceva dintr-o anumită frumuseţe şi mai mult dintr-o distinsă prestanţă, iubea muzica, trăia retras, avea oarecare avere, destul de aproximativ administrată. Căsătoria, care a scandalizat pare-se cercurile aristocratice, a reunit un bărbat de treizeci şi opt de ani, dintotdeauna înclinat către femei mai în vârstă şi

în genere debitor progeriei, şi o femeie de şaizeci şi trei de ani, ce nu avusese parte înainte de alt matrimoniu. Dacă între anii 1916-1919, *Craii de Curtea-Veche* cunoscuseră o primă elaborare, pe a cărei şiră s-a aşezat, în straturi, versiunea definitivă, atunci cucoana Masinca Drângeanu se cuibărise, ca prototip de confidentă superioară, de unică prietenă şi chiar mai mult, în sufletul povestitorului, încă înainte de apariţia Marichii Sion în viaţa lui Mateiu I. Caragiale. (Foarte sugestivă scena când, citind în sufletul povestitorului vrăjit de Masinca, Gorică Pirgu ţinteşte cu siguranţă deplină în planurile cele mai intime ale acestuia, în aşa măsură încât interlocutorul nu are nici măcar puterea de a-i respinge aluziile.) Chiar dacă nu figura în prima versiune a *Crailor...* aceea scrisă dintr-un singur jet, şi a apărut după căsătoria cu Marica Sion, ca un omagiu domestic, Masinca Drângeanu este singurul personaj care trece dintr-o povestire în alta, prin toată proza lui Mateiu, şi se poate presupune că ar fi jucat un rol însemnat în *Soborul ţaţelor*. Dacă însă personajul a precedat momentului când artistul a cunoscut-o pe Marica Sion, cum e mai probabil, atunci se naşte o altă supoziţie, aceea că întâlnind-o pe Marica, bucuros că aceasta îi accepta curtea, Mateiu n-a avut dificultăţi să recunoască în ea tipul îndrăgit de femeie, de multă vreme căutat - mai precis, din adolescenţă. Instalat temeinic în ceea ce supravieţuise vechiului regim, Mateiu I. Caragiale putea acum să se dedea scrisului la birou, cel care „epura" febrilele pagini grifonate pe masa de birt sau în sala judecătoriei de pace, putea să se gândească din nou la o „cazare" convenabilă, la un loc de consul, prefect de judeţ şi, de ce nu, de ministru plenipotenţiar, putea, mai ales, să se bucure de posesiunea unui domeniu în mijlocul căruia se înălţa un impozant conac, demn de stindardul său. Iubea natura cu acea înţelegere specială pe care o au pentru viaţa negrăitoare mizantropii, gusta singurătatea în mijlocul firii, plenitudinea marilor arbori, triumful vegetaţiei, avusese,

dintotdeauna, sentimente de proprietar, aşa încât, o dată statornicit prin conjugiu, şi-a împărţit, cu mulţumire, timpul între Capitală şi Sionu.

Pentru cel care, în tinereţe, se ferise de femeia tânără ca de muşcătura de şarpe, iar la 38 de ani nu mai arăta tânăr, alegerea Marichii Sion fusese cea mai potrivită. Atât de adâncit în ceremonial şi axat pe valori de el făurite şi organizate într-un sistem propriu a cărui logică se adâncea în factorul său existenţial, Mateiu I. Caragiale deţinea şi o morală particulară care colorează intens opera lui literară, constituind primul examen al cititorului ce o abordează.

Intr-un asemenea atât de complicat caz, examinarea conexiunilor ridica probleme, şi una esenţială pentru biograf este aceea a refuzului constant al subiectului faţă de chemările dragostei. In *Craii de Curtea-Veche,* semnul destinului pentru Pantazi, că este un ales, punctează anume interdicţia dragostei, iar când, rău sfătuit de către Ucenic, căci niciodată cel iniţiat nu trebuie să urmeze sugestia învăţăcelului, Pantazi o cere în căsătorie pe Ilînca Arnoteanu, el este de îndată pedepsit şi degrabă expatriat. (Din text nu rezultă că, până la deznodământ, s-ar fi schimbat între Ilinca şi Pantazi vreun sărut şi pare că la fel au stat lucrurile, dar în împrejurări încă mai stânjenitoare, cu darnica în îmbrăţişări, Vandaî) Paşadia nu pretinde dragostea femeilor şi nici nu o regretă, încleştat cum e în lupta pentru parvenire, în care femeia este doar o unealtă. Ieşit din cursă, Paşadia practică luxuria, condus de Pirgu care n-are idee de nobilul sentiment al dragostei. Impresia de mortuar, la lectura *Crailor de Curtea-Veche,* frapantă, nu vine de la împrejurarea că în această carte se moare, cum se întâmplă în multe naraţiuni, ci din senzaţia, cu mult mai adâncă, de moarte a timpului — or, în orizontul acestuia iubirea este sentimentul efemer prin excelenţă. Respingând dragostea, Craii se jertfesc măreţiei Timpului, perenităţii după care jinduiesc, fiecare în felul său, şi de la care Ucenicul învaţă. Respinşi de mediu şi de prezent, Craii îşi clădesc o lume a lor de protocoale şi de reverii, creaţie mateină în care citim însăşi viaţa lăuntrică a scriitorului. Căsătoria acestuia, răspunzând unui asemenea protocol de preţuire reciprocă şi respect al singurătăţii fiecăruia, a fost, astfel, fericită, armonia între soţi remarcată de toţi martorii. Ca soţ, Mateiu s-a arătat îndatoritor şi atent, gata să asaneze reaua administrare a moşiei, activitate pentru care nu avea vreo pregătire, ci numai toată bunăvoinţa. Grija cu care Mateiu desenează în tuş, după enciclopedie, unelte agricole mărunte, trecându-le denumirile în limba franceză, socotelile sale agricole, ţinute cu o minuţie uimitoare, încercările de a reglementa, prin ordonanţe, muncile agricole, prezenţa sa în momentele hotărâtoare ale recoltării măsoară înalta candoare a unui teoretician pe care nu-1 înarmează atât realitatea, cât conceptul bine formulat. Când faptele se sustrag calculelor şi formulărilor sale, matematic exacte, Mateiu recunoaşte corect eşecul, dar propune ca soluţie rigidizarea regulamentelor de moşie, întocmai cum birocratul, dat peste cap de realităţi, ridică un nou zid de norme.

Intre salvarea unui smochin opărit la soare, doftoricirea unor galinacee supte de păduchi şi punerea pe ouă a unor cloşti recalcitrante pe de o parte, iar pe de alta, găsirea de soluţii economice, pe timpul unei crize care doborâse pretutindeni preţurile agricole, Mateiu nu operează selectiv. Ca senior, el se simte la fel de angajat în ceea ce este esenţial şi ceea ce nu prezintă importanţă, omniprezent, salvând prin prezenţă situaţia - reacţia omului cu certitudini. Câţiva ani agricoli buni, culminând cu 1928, îi procuraseră mari venituri, fără să-i modifice modul de trai, care nu era acela al unui consumator. Grosul sumelor le rezerva Marichii, ce-şi avea asigurat un buget aparte, cheltuielile proprii, minuţios prinse în evidenţe, sunt modeste şi curente. Ideea de a fi făcut o căsătorie interesată cade

de la sine, la parcurgerea actelor contabiliceşti ale lui Mateiu, confirmând totodată formula căsătoriei din interes, obişnuită în cercurile aristocratice. într-o asemenea aspectare, dacă soţii nu-şi irosesc timpul detestându-se reciproc, îl au la dispoziţie pentru orice altă ocupaţie favorită. într-adevăr, la 17 noiembrie 1928, Mateiu I. Caragiale predă Editurii „Cartea Românească", din Bucureşti, manuscrisul *Crailor de Curtea-Veche.* Editura răspunde afirmativ la 1 decembrie - deci în mai puţin de două săptămâni - (probabil influenţată de ecoul pe care-l produsese apariţia naraţiunii în *Gândirea)* şi procedează fără întârziere la imprimare. Primeşte primul exemplar - nebroşat - la 28 martie şi chiar a doua zi volumul apare în librării, dată la care, după calculul său, scriitorul avea patruzeci şi patru de ani şi patru zile. La 1 aprilie 1929, asistă la Catedrala Sfi Iosif la Missa de încoronare de Mozart. Pe 30 aprilie 1929 apare în *Ultima oră* (an I, nr. 103, p. II) un omagiu adresat lui Mateiu I. Caragiale, alcătuit din cinci articole. Cartea este ridicată în slăvi de literatori tineri care aderă existenţial la mesajul ei de taină şi protocol, admirându-i necondiţionat calităţile de limbă şi atmosferă, declarând-o, cum şi era de altfel, un unicat, iar pe autor, un Personaj. La 1 mai, scriitorul primeşte premiul Societăţii Scriitorilor Români - societate din care demisionează trei zile mai târziu. Foarte conştient de reuşita sa literară, autorul recitea cu încântare *Craii de Curtea-Veche,* mărturisind că, spre deosebire de alţi creatori pe care lucrul lor, odată terminat, îi lasă pradă îndoielilor, el resimţea o mulţumire sporită - fie şi numai din sentimentul unui mare efort învins.

La 24 şi 25 octombrie 1929, Mateiu I. Caragiale începe să lucreze la *Soborul (Şcoala)*[1] *ţaţelor,* după cum notează în *Agendă.* In fapt, redactează în trei versiuni foarte asemănătoare prima pagină, scena cu vizita povestitorului -, ce poartă sub braţ un

[1] în prima variantă.

exemplar din cartea sa *Craii de Curtea-Veche,* - la Masinca Drângeanu. Tot ce putem conchide din aceste bruioane este că prozatorul nu intenţiona să-şi modifice maniera, folosind mai departe persoana întâi, ba chiar renunţând la ultimele precauţii privind identitatea naratorului. Instructiv, tema unui sobor de ţaţe figurează în versuri ale lui Luca Ion Caragiale *(Podâreasa),* rămase inedite până în anul 1972, dar cu toată probabilitatea cunoscute lui Mateiu, ca şi puţina proză rămasă de la mezin.

încă mai înainte de a începe *Soborul ţaţelor,* şi anume la 18 februarie 1929, Mateiu I. Caragiale scrisese şi prima pagină din *Sub pecetea tainei,* apoi altele, în privinţa cărora ne dă lămuriri, pe zile, în *Agendă.* Lucrul la *Sub pecetea tainei* lasă în suspensie proiectul cu *Soborul ţaţelor,* pe moment mai ispititor, dar mai dificil, şi, credem, mai slab conturat în mintea autorului. Concepută ca o naraţiune compartimentată, *Sub pecetea tainei* uşura munca auctorială, îngăduind o avansare epică în sistemul umplerii fagurilor. Totuşi, lucrul la această carte, pentru care Mateiu încasase şi un acont editorial, s-a dovedit la fel de laborios ca şi cele anterioare, cu precizarea că, aici, nu a mai intervenit „peria" finală, istovitoarele remanieri, de care moartea l-a scutit pe autor.

Vom rectifica cu acest prilej afirmaţia superbă a scriitorului că nu începea să scrie un cuvânt, înainte de a avea în minte, până la cel din urmă amănunt, întreaga acţiune. *Sub pecetea tainei,* şi chiar prin paginile publicate antum, dezminte concret ambiţioasa profesiune de credinţă, de sorginte poescă. Concepută pe episoade independente, cartea s-ar fi prezentat, la încheiere, ca o lungă, melancolică şi variată confesiune a unui poliţist pensionar care gustase din interdicţiile tainei, dar nu într-atât încât să nu vadă şi să nu înţeleagă multe, din cele ascunse muritorului de rând. Jocul de reînvăluire a ceea ce abia se întrevăzuse, de făurire a tainei din faptul brut, născut cum

şi unde se întâmplă şi astfel sancţionat încât să se întoarcă în neant, dacă nu într-un neutral purgatoriu, joc caracteristic prozei mateine, acţionează în *Sub pecetea tainei,* şi ar fi marcat o a treia etapă în creaţie, când ponderea textelor n-ar fi atât de inegală, proiectul incert, iar siguranţa narativă atât de timidă, semn indelebil că s-a lăsat pe seama condeiului ceea ce tocmai că nu fusese pus la punct până la ultimul amănunt. Proiectul unei monografii, în limba franceză, a contelui Hoditz, figură de mare anvergură în acea sută a optsprezecea care-1 pasiona, nu numai că nu a fost finalizat, dar nu s-a materializat decât într-o notă de câteva rânduri, un material informativ. Prea preocupat de insuccesele în ceea ce îşi propusese în afara artei, scriitorul nu şi-a petrecut ultimii ani în febrile căutări artistice. Nu era, nu fusese niciodată, un productiv. Chiar miniaturistul nu ne-a lăsat decât atâtea schiţe câte să ne dea o idee despre ceea ce ar fi putut crea, când ar fi fost cu adevărat stăpânit de plăcerea de a face, după cum, la fel, cele câteva intervenţii publicistice, din aceeaşi perioadă, ne indică un condei perfect pregătit, însă neinteresat să se manifeste.

Vălul de tristeţe ce căzuse asupra lui Mateiu I. Caragiale, în ultimii ani de viaţă, pe un fond depresiv mai vechi, era, din punctul său de vedere, cu totul justificat, dar când parcurgem *Agendele,* ajungem la impresia că, dincolo de toate dificultăţile materiale, în ultimul său pătrar de viaţă nu a dus propriu-zis lipsuri, iar dacă şi-a restrâns mult cheltuielile, a procedat astfel din chibzuinţă şi pentru că era conform cu anumite reguli de comportament pe care şi le impusese. Viaţa sa zilnică nu se îneca nici în plictis, nici în anonimat. Bunăoară, omul de lume este invitat la serate muzicale la Palat, frecventează înalta societate, unde face cunoştinţe de soi (la 23 martie 1929, în casa Michaelei Catargi este prezentat prinţului Charles-Antoine de Rohan), participă la *garden-parties-xxn* refuzate burghezului de rând (la 10 iunie 1929, la principele Brancovan), invită la el

acasă comitetul Asociaţiei muzicale, instituţie culturală din care de altfel făcea parte, şi asistă la concertele valoroasei orchestre în sânul căreia se producea, cu lieduri, Eliza Băicoianu. Audiază concerte în case distinse - la C. Mânu, la Irina Procopiu - între cunoscători. Amator de ordine, fire metodică, paseistul declarat păstrează programul fiecărui concert, iar când intervine vreo schimbare în ordinea execuţiei, face cuvenita modificare, cu precizări şi acolade. Ca spectator, nu coboară sub un anumit prag: se duce la Operă, unde însă se prezintă *Năpasta,* la teatru, la premiera unei piese scrise de doi dintre prietenii săi. De mers la cinematograf nu pare a fi fost vorba. Nu-şi consumă timpul la spectacole de agrement, cu vizite de toată ziua, nu ţine casă deschisă, ceea ce face excepţia cu atât mai memorabilă - un dejun oferit editorului său la *Gândirea,* Cezar Petrescu. Are prieteni puţini, selectaţi, verificaţi; lipsa lor prelungită nu-i provoacă nelinişti. Căsătorit, renunţă la viaţa de noapte, înlocuind-o cu aperitivele în oraş, cu sindrofii, dar şi acestea cu tâlc. De pildă, reveionează cu profesorul Francis Lebrun, artizanul decorării lui cu Legiunea de onoare. îi dăruieşte cărţi rare, ornându-le cu miniaturi şi dedicaţii somptuoase în limba latină, iar de la ţară îi trimite ouă şi păsări, îmbinând frumosul cu utilul. Ia parte la banchetele, în cerc restrâns, ale Societăţii Scriitorilor, cu prilejul primirii unor confraţi străini - francezi - Colette, Maurice Bedel, C. Rey, ca unul căruia îi ajunsese la ureche zvonul că ar fi urmat să fie ales preşedinte al Societăţii Scriitorilor. Bineînţeles, se sustrage participării la popularele şezători, motivând obligaţiile sale de moşier, nu chiar atât de presante.

Monden, într-o măsură mereu rezonabilă, cel ce aparţinuse încă din prima tinereţe unui club de marcă — nu spune care, căci nu era Jockey-ul - frecventează cursele de cai, urmărind Derby-ul român, ia mese la restaurantele renumite din epocă, verificând şi adevărul cuprins în proverbul cu mărul lăudat, călătoreşte de plăcere în regiunea Sibiului, de mai multe ori,

încredințat cum era, că de acolo s-ar fi tras, trece și granița în Italia, în speranța de a-l convinge pe Nicolae Titulescu să-i acorde o legație, iar dacă asul diplomației noastre și-ar fi pierdut o clipă umorul și i-ar fi satisfăcut dorința, atunci este sigur că ar fi răbdat cu succes negurile finlandice, s-ar fi supus bucuros lungilor tăceri ale celor mai albe nopți, în așteptarea Trandafirului alb. Bărbații politici nu-l ignoră - în mașină, în drum către generalul Averescu, Octavian Goga discută cu el politică. Este cunoscut și de către bancheri, care îi deschid credite - Blank îi face chiar favoruri - și de către oamenii de afaceri, în căutarea de capitaluri și de gir. Prețuit cu adevărat este însă de către scriitori, și nu de oricine. Adrian Maniu, Ion Pillat, Cezar Petrescu, Nichifor Crainic, Ion Barbu sunt fidelii săi, iar, mai târziu, tineri din generația următoare, nu mai puțin valoroși. Nu încurajează însă prozelitismul și-l tratează cu oarecare răceală pe entuziastul Ion Barbu. Cu tatăl poetului, magistratul Barbilian, urmărește nu știu ce procese de pământ sau de datornici, căci este și nițel om de afaceri: încasează rente, dobânzi, cumpără și vinde acțiuni, desface bijuteriile unei prietene mai vârstnice - cu un comision de peste 100% - face oarecari investiții la Sionu, în limita necesităților și ține cu strictețe socotelile, la țară și la oraș, năzuind să încheie fiecare an cu un cât de mic excedent, toana miniștrilor de finanțe.

Convins că avariția și noblețea fac una singură, cuprinde în bilanțul unui an, într-o rubrică, și cheltuirea sumei de zece bani, și am fi zguduiți și convinși, dacă la același capitol *diverse* n-ar figura apoi o sumă ceva mai ridicată, de douăzeci de mii de lei. Nu admite să fie tapat — reminiscență din anii de nevoi — urmărește cu strășnicie restituirea celei mai neînsemnate datorii, reclamă un birjar care-i taxase prea piperat o cursă cu trăsura, obținând prin intervenție judecătorească restituirea diferenței, dar n-are replică la pierderea a aproape două sute de mii de lei, prin poprire și conversiune.

Ca unul care cunoscuse gustul mizeriei, poate chiar al disperării, ținea să aibă rezerve și scotea banul fără plăcere. Unul din motivele de dezaprobare a tatălui său, care a dus la ura necurmată, am zice chiar conștiincios întreținută, credem că a fost împrejurarea principială că I.L. Caragiale nu și-a conservat, statornicit și amplificat averea, moștenită de la defuncta Momuloaie. El unul nu a vândut un singur pogon, strângând, cu stoicism, cureaua, în folosul domeniului. Pentru Mateiu I. Caragiale, averea era o necesitate socială și opera emblematic, necesitând a fi întreținută, ferită de fluctuații.

Atent la înfățișarea exterioară, pe care și-o studiază cu pedanterie în tinerețe, cu stăruință la maturitate și cu rutină pe clinul vârstei a treia, se înveșmântează numai în stofe de bună calitate, evitând, precum Brummel, aparența de lucru nou, folosește bastonul - din bambus -, poartă ac de cravată cu briliante și inel cu piatră gravată. Credincios acelei elegante asupra căreia deschisese ochii, nu sacrifică modei, nu adoptă cupa suplă care arcuiește mișcarea și ascunde defectele trupului, ci cultivă mai departe rigida redingotă, vestonul strâmt, pălăria de formă tare. Psihanalistul diagnostichează, în această maltratare a corpului, devierea unui protest, un răspuns agravant la petițiunile fiziologiei. De altfel, total inhibat în senzualitate, insul se profilează, compensativ, pe bucătăria fină și crește ponderal, îmbrăcat ca în zilele noastre îl vedem doar în ultima fotografie, aceea unde pozează, parcă amețit de lumină, în mijlocul tinerilor săi admiratori. Toate acestea dezmint în fapt și admit în idealitate portretul de garderobă pe care i l-a făcut G. Călinescu în *Istoria* sa. Ștefaniei Velisar, Mateiu I. Caragiale îi lasă impresia diavolului, așa cum i s-a înfățișat lui Ivan Karamazov, iar pictorița Lucia Demetriade-Bălăcescu și-l amintea - dar printr-o deplasare de personaj - cu perucă roșie. El însuși se descrie, în *Jurnal,* în rânduri emoționante, asemuindu-se cu o casă de raport delabrată, de pe strada Carol, pe

lângă care, mânat de un sentiment de nostalgică solidaritate, îi plăcea să treacă. Edificat că nu va îmbrăca jacheta roşie şi bicornul diplomatului, că mi va depăşi gradul de cavaler al Coroanei României - o cinste ce se întorcea în deriziune - şi nu va fi niciodată răsplătit cu Steaua României, iar, mai în genere, cu nici o altă decoraţie, respins în amor - unul târziu -, şi încă într-o formă lipsită de delicateţe, îşi purta cu oboseală hainele lustruite, sfidând iarnaîntr-un demiu subţire - asemeni junkerilor din mult răsfoitul *Almanah Gotha.*

în *Remember,* povestitorul termina tocmai şcoala hoinărelii, îşi putea permite să înnopteze în natură, în *Craii de Curtea-Veche,* studentul întârziat,este un Discipol, în *Sub pecetea tainei,* persoana înstărită care-1 provoacă pe conu Rache să-şi depene amintirile este îrică tânără faţă de interlocutorul septuagenar, iar în *Soborul ţaţelor* coboară din birjă un autor consacrat, în vârstă de 44 de ani. Pe atunci, omul de lume mai mergea la ştrand, făcea lungi plimbări de întreţinere, într-un armistiţiu de perspectivă cu sine însuşi. Mai pe urmă, curajul l-a părăsit. Dinamica vieţii, în prima jumătate a deceniului al patrulea era, fireşte, alta decât cea de astăzi, aşa încât, cu adaosul orelor de lectură la Biblioteca Academiei, agenda sa era destul de plină. Dar, de felul lui, omul era pesimist. întors în sine, rău impresionat de rezultatul unor introspecţii al căror lux şi-1 oferise, se gândea, încă din anul 1925, la un „mecanism nou", prin a cărui punere în aplicare să-şi revoluţioneze existenţa, purificând-o, răşluind obsesiile trecutului. Cu adâncirea sondării, „noul mecanism" va deveni *Aera nova,* fomulă de doctrinar, din care s-ar deduce că Mateiu se guverna ca pe o feudă, mereu încrezător în magia normelor. Aceste încercări de rupere a continuităţii printr-o renaştere autocomandată lovesc grav în legenda unui Mateiu I. Caragiale mag sau iniţiat, într-un cerc de Fraţi-Cavaleri, stăpâni pe cifruri şi mijloace, pe cât de solidari, pe atât de misterioşi.

Aera nova desemna, în linii precise, un mănunchi de reguli de conduită ţintind dezintoxicarea şi recuperarea insului, dedat cu oarecare exces vieţii bune. El urmărea o reluare în posesiune, prin regim, în vederea încheierii procesului de „descanaiare", ţel mai vechi, căci ideea descanaierii îl preocupa încă din adolescenţă.

Anănunt semnificativ pentru seriozitatea examenului, Mateiu nu mai învinovăţeşte lumea înconjurătoare de insuccesul suferit, ale cărui cauze le afla în sine. Substanţa insuccesului, însă, îi rămâne învăluită, rădăcinile răului nu se lasă smulse, recidivele îl demoralizează. Iată şi simptomul, printre altele: în plină cură de vindecare prin spirit, subiectul regretă cu aceeaşi acuitate de dinaintea revelaţiei ratarea loviturii, cei 80 000 de lei pe care ar fi putut să şi-i însuşească, fără risc şi efort! Prin urmare, reforma nu atingea zona revizuirilor morale, ci acuza erorile de perspectivă ale trecutului, pe coordonatele odată pentru totdeauna fixate în perioada digerării lecturii *Arivistului.* Aruncarea din nacelă a buteliilor cu vin şi a butoiaşelor cu bere, a proviziei de ceai şi cafea, a pachetelor cu tutun dovedea spasmul unei voinţe vulnerate, geloasa aplicare asupra singurului tărâm rămas sub control: propria persoană. Fie din pricina maladiei care se instalase şi pe care, pesemne, o favoriza brusca schimbare a regimului arderilor de pe urma părăsirii unor deprinderi înveterate, fie din cauza rapidei îmbătrâniri a unui gerontofil cu senzualitatea complet inhibată, comunicatele de triumf prin respectarea noilor oprelişti sunt dezminţite chiar de a doua zi. Relatările ce succed, în *Jurnal şi Agendă,* consemnărilor bunelor momente de luciditate numesc tot mai apăsătoare stări de depresiune melancolică. Pasiunea nestăvilită pentru E.B. îşi va fi avut şi ea partea demolatoare, cu toate că se înscrie mai curând între etapele dezarticulării unui sistem de apărare străpuns pretutindeni. în fine, acţiunea contrariilor, în ultimii ani de viaţă ai scriitorului,

devine tot mai nocivă, unitatea ce se naşte din ele, mai problematică. Bărbatul galant care trimite 120 de garoafe femeii de care este îndrăgostit, minţindu-se că vrea să o seducă la rece, întocmeşte apoi lista cheltuielilor în pierdere, în lei şi monedă divizionară, plănuieşte răzbunări meschine - galicism mult prea literal tradus prin „a pune un iepure" etc. La o reînnoire prin artă nu a meditat, totuşi aceasta ar fi putut fi calea. Afirmaţiile din presa vremii că ar fi căzut fulgerat pe când lucra la o operă de mari proporţii - capitală, în limbaj gazetăresc - ţin de mitologia profesiunii, ca şi basmul, tot pe atunci închegat, că Mateiu I. Caragiale s-a stins din viaţă fără să fi fost îndeaproape cunoscut de nimeni.

Ultima însemnare din *Jurnal* (25 februarie 1935) încheie, cum spuneam, actul de acuzare la adresa părintelui său, probă că, departe de a se fi limpezit, omul lupta din greu cu fantasmele sale. Cea din urmă însemnare *din Agendă,* antedatată 28 iunie 1936, trecea în revistă Ordinele primite şi propunea un memento de aniversări. In îndreptarul anului al cincizeci şi unulea de viaţă, sub deviza precumpănitoare - *cave, age, tace* — se rânduiau, cu mici variaţii, aceleaşi indicaţii de comportament din anii precedenţi. Cea din urmă: *Style.* (Deci ca o deprindere, şi încă pusă sub observaţie, nu ca un firesc dar al genelor, cu toată majuscula!) Dar, la 17 ianuarie 1936, la orele unu noaptea, Mateiu I. Caragiale înceta din viaţă, în urma unei congestii cerebrale. Semnele premonitive nu-1 înşelaseră, dar teoreticianul nu izbutise să exorcizeze moartea, prin magnetismul spiritului. Vom nota gestul văduvei, în acord cu opiniile defunctului, de a împiedica ţinerea de discursuri la înmormântare. Dintre necroloage, cel al Margaretei Miller-Verghi, unde credincioasa prietenă vorbeşte de robusteţea fizică a lui Mateiu I. Caragiale, clădit să trăiască o sută de ani, de dragostea lui pentru natură, de vocaţia sa de cultivator al pământului, i-ar fi plăcut probabil ilustrului dispărut: pare dictat de el. în donaţia pe care Marica M. Caragiale a făcu t-o lui Saint-Georges, pe lângă acte şi manuscrise, a alăturat articole din periodice, cupuri, precum şi stocul de mesaje de condoleanţe. în zecile de scrisori şi cărţi de vizită, cele mai multe de la prietene ale Maricăi, defilează nume răsunătoare ale protipendadei: Argetoianu, Băicoianu, Bossy, Budişteanu, Berindei, Băbeanu, Cernovodeanu, Economu (Lakeman), Filitti, Mânu, Mitilineu, Ottescu, Rosetti - o întreagă formaţie pe care, cu osârdie, Mateiu ar fi trecut-o în *Efemeride,* într-o ideală perindare fără sfârşit a timpului. între telegrame, una anume, prin laconismul celor trei cuvinte, reţine indefinit atenţia: „Bunul lui Uhry"...

Dacă, încă din adolescenţă, Mateiu I. Caragiale îşi propunea să devină scriitor şi-şi anunţa chiar prietenul, pe N.A. Boicescu, ar fi scris o mare parte dintr-un roman de moravuri — în limba franceză —, ceea ce ştim cu siguranţă este că, în aceeaşi perioadă, începuse să scrie versuri. Ciclul *Pajere,* debutul liric al poetului, versurile sale din anii 1904-1914, primă şi unică tentativă, a fost pregnant caracterizat chiar de către autorul ei, în mai târziul roman *Craii de Curtea-Veche,* drept „o minunată tâmplă de icoane", cu precizarea că migălise la acea operă cu o osârdie aproape cucernică.

Placheta cuprinde douăzeci de piese lirice, dintre care 15 sonete, unitatea fiind asigurată prin confluenţa factorilor tematici şi de realizare artistică, şi unii şi alţii concentraţi şi exclusivi, iar aceasta în ciuda a două evidente straturi de inspiraţie, corespunzând la două vârste poetice şi, în subsidiar, la două modalităţi de creaţie în registre oarecum diferite. Una dintre vârste, dominată de motivul dinamic al cuceritorului barbar, întemeietor de seminţie *(Lauda cuceritorului, Prohodul războinicului),* perpetuat în chipul voievodului înfrânt, dar nu şi dezarmat *(Noapte roşie)* sau preschimbat în umbră resipiscentă *(Sihastrulşi umbra),* alternează cu o alta, mai izbutită estetic,

mai matură, dar mai statică, a „icoanelor" propriu-zis, tematic caracterizate de sonetul *Curțile Vechi.* Este vorba de un octuor de portrete, alcătuind miezul culegerii: *Călugărița, Boerul, Aspra, înțeleptul, Trântorul, Cronicarul, Domnița, Dregătorul*

Modalitatea preferată de exprimare este a invocării impersonale, manifestată în ambele categorii de circumstanță - și chiar în *Lauda cuceritorului,* unde vocea care-și preamărește stăpânul e a unui anonim - iar cea secundară grăiește la persoana întâi, în *Clio, Grădinile amăgirii, întoarcerea învinsului, Mărturisire, Dormi..., Singurătatea,* elegiac, dar pe un ton minor, nedeliberat vetust. Dimpotrivă, vetustitatea vocii impersonale este programatică, sacrală, certificând o opțiune și chiar o concepție filosofică a existenței, de tip contemplativ.

Forma fixă a versului - sonet, terține, catrene, mașinăria poemelor lungi, în strofe regulate — înlătură orice bănuială de procedee moderniste la poetul care apărea pe deplin format, în limitele sale, încă din 1904, și ca atare închis la chemările unor tendințe care tocmai se dezvoltau, în direcția versului liber, a instaurării de ritmuri nedebitoare rimei etc. Cu atât mai lesne se dă pe față inspirația livrescă, de un tip mai nou însă decât la înaintașii săi în teme istorice, ca Gr. Alexandrescu ori Dimitrie Bolintineanu. De unde apropierea ce s-a făcut cu Dimitrie Teleor, mai modern acesta, însă slujit de o conștiință estetică inferioară.

Nexul artistic, așa cum rezultă din sonetul ce prezidează ciclul, *Clio,* ar fi, la o primă vedere, ispitirea trecutului, în scopul resuscitării lui, prin alte mijloace decât sursele istorice (livrești), și anume prin medierea intuiției simpatetice, care deschide poarta simbolurilor. Citirea naturii ar întinde cheia istoriei, ceea ce echivalează cu tema unei revanșe a naturii, prin calitatea acesteia de a se reproduce revenitor. E vorba de o anumită natură, deci, de un tezism mai complex decât simpla comuniune cu firea, în clipe de elevație. Consecința este că

fermecătorul tablou naturist, de genul *„utpictura poesis"',* nu spune nimic poetului, încât nu vom întâlni în opera sa lirică succesiunea anotimpurilor sau slăvirea miracolului firii, izvorul, muntele sau marea, elementele, ci acea natură anume ce înfăptuiește miracolul întoarcerii în vreme, iar timpul acesteia este amurgul și noaptea, amurgul rug de purpuri, noaptea roșie, iluminată de incendii, tragică prin urmare, purtând stigmatele osândei, solidară omului, păcatului acestuia. Imaginea norilor îngrămădiți, în care ochiul vizionarului citește (descifrează!) o încleștare de pajere cu zgripțori, a dezmorțit multe condeie critice, nu întâmplător, și ea poate fi interpretată la mai multe niveluri, de la cel elementar al oricărui conflict între entități rivale care-și revendică un teritoriu, până la metafora lui Gaston Bachelard *(LAir et Ies Songes),* discernând în îngrămădirea de nori o scară la cer! Oricum ar fi, în lirica mateină, natura e un dat uman, cu specificarea că, în schimb, omul este categorial, ilustrativ, ca frunza trecător, perpetuându-și damnarea existențială, dacă nu chiar cea originară.

Melancolia celui care contemplă cu scepticism devenirea naturii umane primește o compensație dulce-dureroasă în spectacolul naturii înseși, al acestei naturi angajate, încât în sonetele lui Mateiu cunoașterea naturii devine o mare alegorie istorică, producătoare de piese omenești asemănătoare figurinelor de orologii, animând din turnul primăriei piața cetății. Comportamentul *Domniței, Asprei, Cronicarului* este canonic, de scurtă poză în fața privitorului, clipă de șoc în vederea căreia păpușa e înzestrată cu toate însemnele după care poate fi identificată, înainte de a se retrage de-a-ndaratelea, cu efect, în ramă - sau în raclă. Personajele nu au onomastică, dar au rang, clironomie, ființează prin și conform rangului și tot prin mijlocirea acestuia li se adresează și destinul, pe un număr de trepte, acordându-le năpastele ce nu pot lovi decât de la o anumită înălțime sau satisfacțiile pe care nu le pot visa muritorii de rând.

O asemenea societate, din mai multe secole ale unei aceleiaşi fizionomii istorice, nu pretinde nici toponimie - în sonetul *La Argeş* chiar, reperul peisagistic de recunoaştere e nul, iar exemplul unic. Concepute emblematic, aceste marionete au numai identitatea mesajului lor concentrat, hieratic, care este acela al sensului amalgamat al binelui şi răului în fire - în istorie, dacă firea este istorie - al convieţuirii într-o singură alcătuire a contrariilor de neîmpăcat, într-o încleştată dispută, al unui tragism de fapt, implicit. Poetul nu este deci slăvitorul vreunei epoci de aur, nu cântă aurora de la Rovine, nu doineşte timpii inocenţei, el se statorniceşte într-o istorie de la început corodată de morbul corupţiei, al extincţiei. Cuceritorul moare săgetat prin trădare, care există dintotdeauna, virtutea lui fiind o cruzime fără margini, pe care o vor pierde urmaşii, cruzi şi ei, dar nu îndestul!

Viziunea aceasta, dominantă şi foarte limpede exprimată în *Pajere,* nu este generală: pe alocuri nota idilică (parodică?) îşi face loc: „Şi-n tăinuita culă, ţintind priviri viclene./ Zâmbesc către domniţe boeri cu lungă barbă,/ Purtând pe naltă cucă surguciu cu mândre pene" *[Curţile vechi),* marcând, ca la orice artist, tirania inspiraţiei, vacanţa ideologică. Aşadar, pe alocuri, tema norocului schimbător *{fortuna labilii)* este lăsată deoparte; dar ca o excepţie.

Faţă de tehnica de frescă a *Pajerelor,* poeziile mai personale, dar mai departe hieratice, din categoria *Laudei cuceritorului* ies din cadrul amintit, printr-un anume dinamism epic. Cuceritorul nu are a ispăşi păcatele înaintaşilor, el este, şi chiar din punctul de vedere al eredităţii, pur, liber, nou *(homo novus),* având câmp deschis pentru comiterea fărădelegilor al căror stigmat va veşteji spiţa urmaşilor. Paradoxal, nici aceştia nu vor plăti atât crimele înaintaşilor, cât propria incapacitate de a spori infernalul portofoliu. Ei sunt păsări de pradă, pajere, trăind din omor şi jaf, şi pier atunci când o specie încă mai lacomă — zgripţorii, altfel de pajere - îi atacă, de la neam la neam. Imaginea din *Clio,* a respectivei încleştări, se întâlneşte şi în ciornele, datând probabil din aceeaşi perioadă, ale primei încercări romaneşti a lui Mateiu, vizând prăbuşirea copacului Măgurenesc. Bătrâna Ana (Măgureanu), părăsind ţara, priveşte pe geamul vagonului norii, învolburaţi în încleştare. Mateiu a transpus în versuri o metaforă pe care o şi crease, în proză, întocmai cum avem şi o versiune în proză a *Curţilor vechi* - fragmentul *Les vieilles residences.* împrejurarea ne spune multe despre conceptualitatea poetului, despre statornicia şi puţinătatea motivelor sale artistice, cu o atât de marcată pondere.

Avem de-a face, astfel, în *Pajere,* cu un timp mitic, căruia îi succede altul parabolic, acesta în atingere cu prezentul din poeziile de lirism intimist. Migălitele chipuri omeneşti, pe care heraldistul le realiza şi în acuarelă, apar asemeni figurilor de tarot, cărţilor de joc cu capete răsturnate. *Domniţei* îi răspunde *Aspra* - o domniţă care s-a realizat, se ştie cu ce foloase! *înţeleptului* i se aşează vis-â-vis *Cronicarul,* primul poate analfabet, al doilea neştiutor în arta de a trăi, *Trântorului* becisnic îi revine *Dregătorul* neobosit - în rele, iar *Călugăriţa* îşi află un corespondent ideal în *Boer.* Iconic, personajele nu apar în perechi, fiind mute şi singuratice, cu toate că se supun acelei dialectici care le opune prin asemănări. Tehnica contrastului operează din plin şi va fi o constantă a personajelor prozei mateine din contemporaneitate, o dovadă în plus a fidelităţii creatorului faţă de plăsmuirile sale. Persistenţa prototipurilor va asigura unitatea caracteristică a întregii opere mateine, poezie şi proză. în *Pajere,* panopticum-ul figurativ alcătuieşte un compendiu istoric ce-şi suficiază tipologic, ba compune chiar o istorie fabuloasă, de o certă tendenţiozitate, a cărei atmosferă îl apropie pe Mateiu I. Caragiale, ca precursor însă, de curentul gândirist, căruia, artistic, i-a supravieţuit apoi.

într-adevăr, pendulul bate timpii echivoci ai unui impas metafizic în fond, un fel de rău fără nume, cum a spus mai târziu Lucian Blaga, colorând tărâmul şi oamenii pe care acesta îi naşte. Un spaţiu inviolabil, înlăuntrul căruia sunt simultan enunţate o teorie a imaginarului (şi deci şi a artei, literaturii!) şi o implicare a creatorului în eposul naţional. Sub acest raport, *Pajere* reprezintă o operă de o remarcabilă valoare, pe care am putea-o socoti la capitolul celor mai izbutite sonete din literatura românească, dacă am comite eroarea de a le categorisi la capitolul, minor, al sonetismului.

Curţile vechi fac legătura între poeziile cu aspect formal parnasian, impersonale şi „reci", şi cele îndatorate simbolismului, în care eul liric întreprinde efortul „fierbinte" de a se exprima cu directă trimitere la sine, sforţare ce displace într-atât firii poetului, încât o temperează, anulând-o în parte, prin varii procedee, în *Grădinile amăgirii,* în *întoarcerea învinsului,* eul poetic se adresează sieşi ca unui terţ, cultivând cea de a doua persoană, în *Dormi,* această a doua persoană nu-i mai aparţine deloc, este o defunctă, concentrată replică, dacă vrem, în meşteşug, la *Mortua est! In Sihastrul şi umbra,* eul divizat dialoghează, dublul său provenind din categoria „icoanelor" istorice, încât o punere în discuţie a propriei condiţii avem numai în *Singurătatea* unde, însă, întregul eu, prin vocile sale reunite, face corp comun cu personajele din sonetele figurative: „Că margini nu cunoaşte păgâna-mi semeţie,/ Afară de trufie nimic n-avut-am sfânt,/ Mi-am răzbunat printr-însa întreaga seminţie..." etc. De altfel, în aceeaşi tehnică a dipticului, *Sihastrul şi umbra* şi *Singurătatea* se dispun la un loc, întocmai ca toate celelalte piese din *Pajere,* în aceeaşi viziune binară, cu excepţia uneia singure, purtând titlul lipsit de echivoc: *Mărturisire.* Din întreaga operă poetică a lui Mateiu I. Caragiale, *Mărturisire* propune unica introspecţie nemijlocită, mai precis singura declaraţie despre starea proprie, la persoana întâi vorbind, adică în modalitatea

lirică directă. Numai aici şi atâta şi-a îngăduit poetul să spună: „Sufletu-mi e o...", şi „Sufletu-mi e un...", cu atâta concreteţe câtă admite instrumentarul simbolist. Este un caz fără precedent de pudoare lirică sau, eventual, de mascare, întrucât, lăsând la o parte modalitatea persoanei întrebuinţate, mesajul liric este mai departe unul general.

Dar economia extremă a propriei persoane ca erou liric demonstrează clar împotrivirea tenace a unei firi aristocratice faţă de exhibiţionismul de structură al artistului liric, explicând şi din care motive anume, poetul şi-a încheiat activitatea cu *Pajerele.* Pur şi simplu, istovise căile de deghizament, dăduse de fundul garderobei, încât mai departe ar fi însemnat să se expună nud, ca statuia amiralului, pe soclu, ceea ce nu intra câtuşi de puţin în vederile sale.

Cu greu smulse, versurile cu caracter intim (şi nu intimist, căci şi acestea sunt atât de puţin personale pe cât e posibil!) sunt şi cele care datează, fiind cele mai lăsate pe seama genului, în voia metricei şi a unei foarte convenţionale simbolici. Fiindcă este de subliniat că în autoportret, poetul este mai debitor decât oriunde locului comun - sufletul ca o mare moartă, ca un turn în ruină, ca o floare rară, ca o cântare îndepărtată, ca o candelă uitată, tot atâtea simboluri tocite, grafiind un eu global şi nu un profil, deci o evaziune din unica apariţie în câmp deschis! Iconarul acceptă regula anonimatului, ca unul care respectă canoanele, cu toate că nu s-a putut abţine să se schiţeze şi pe sine, sub un veşmânt sau altul.

Este un fapt banal acela de a recunoaşte în personajul liric pe autorul lui, pe cât de adevărat ar putea fi şi, în esenţă, de neinteresant, însă nu putem să nu fim frapaţi de asemănarea tipologică a tuturor personajelor masculine şi feminine, din *Pajere,* cu Mateiu însuşi şi apoi, chiar între ele, în consecinţă. Reprezintă acest factor unificator, de sinteză, fructul concepţiei

artistului sau numai mizeria funciară a unei obsesii? Iată o întrebare fără răspuns...

Măiestria artistului se revelează prin contact şi se relevează prin inventarierea mijloacelor sale stilistice. Acestea sunt, manifest, dintre cele mai obişnuite, cu eliminarea gradaţiei în profitul poantei, pe de o parte, pe de alta implicând eliminarea metaforei în avantajul comparaţiei. Epitetul, desprins din text, ca adjectiv/adverb, cel puţin, e de-a dreptul dezarmant, tot ce poate fi mai puţin artistic: „vedenii strălucite", „uriaşe stoluri", „obosit suflet", „negrul văl al nopţii" - numai în sonetul *Clio.* Cu toatele aparţin unui versificator tradiţionalist ce nu a cunoscut măcar experienţa eminesciană, unui întârziat post-paşoptist care emite „zale-aurite", „mândrul sânge", „aprigul chin", „visul spulberat", „năprasnica văpaie", „deşartă mângâiere". Sintaxa este prozaică, mecanic arhaizantă („Mult bătrân e..." — *Boerul;* „Bătrânul amintirea îşi deapănă şi-o scrie" - *Cronicarul),* rima e predominant săracă, de felul văpăî-văi, senine-line, sbor-uşor, unele versuri par alexandrini tălmăciţi trudnic: „Nu te lăsa ca pradă să cazi înstrăinării", şi este sigur că nici o intenţie parodică n-a prezidat creaţia mateină, sinceră în esenţă, adică răspunzând unei convingeri. Singurul simbol de certă originalitate este cel din *Clio,* al încleştării dintre pajere şi zgripţori, rapace de acelaşi soi. Este, astfel, de înţeles, puţinul caz pe care l-a făcut critica contemporană poetului, de *Pajere.* Chiar susţinătorul său cel mai advocaţial, Perpessicius, care a fost şi editorul *Pajerelor m* volum, nu scrie în prefaţa sa la ediţia de *Opere,* Mateiu I. Caragiale, din 1936, decât aproape un rând despre *Pajere,* „stihuri dăltuite voevodal". Tot atunci, E. Lovinescu, în cel de al treilea volum al său de *Meynorii,* scria că arta lui Mateiu s-a concentrat într-o singură carte, numind *Craii de Curtea-Veche* şi analizându-i incantaţia, coloarea, pitorescul, tonul evocator, larg muzical, suavităţile poetice, dar trecând sub tăcere premergătoarele *Pajere.* Pompiliu Constantinescu

numea ciclul matein „dârz exerciţiu de strictă poetică parnasiană", pe când G. Călinescu, văzând în *Pajere* nişte „portrete bizantine", le aşeza deasupra creaţiei lui Teleor, dar imitate după acesta. Mai receptiv, Şerban Cioculescu sonda sursele inspiraţiei formale mateiene în sonetele lui Heredia, pentru ca tocmai în deceniul al optulea să le declare cele mai înalte sonete ale liricii româneşti. în schimb, Vladimir Streinu amintea că autorul *Pajerelor* le considerase ca pe o experienţă de tinereţe şi le caracteriza drept „frânturi dintr-o frescă".

Or, remarcabilă şi din plin izbitoare la *Pajere* este calitatea lor estetică nouă, rezultând din fuziunea unor materiale puţin valoroase în sine şi dintre cele mai curente. Poetul deţine imperios o zicere proprie, un ritm poetic inconfundabil, suveran şi pregnant, în paralel cu o plastică dintre cele mai rafinate, ce înfrânge mijloacele folosite la realizare, supunându-le unei viziuni. Sonetele lui Mateiu Caragiale au o muzicalitate directă şi una secundă, mai insinuantă, ambele, suprapuse, nasc relief, taină, multiinterpretabilitate. Pentru criticul-lector al zilelor noastre, familiarizat cu opacizarea sunetului în vers, cu voitele poticniri ritmice, cu aspectul de tronson al produsului poetic, programatic nefinisat, cu lirica despletită sau, dimpotrivă, concentrată în aşchii de gheaţă şi în cristale ultime, împăcat cu desacralizarea artei poetice, sonetul matein atinge miracolul unui echilibru aproape carnal, unde contrariile se congratulează, într-un efect euforic ce scapă analizei la pas şi care mai că întunecă mesajul etic şi istoric, profund rezervat, al culegerii.

Pajerele pot fi, prin urmare, cu egală justificare, coborâte jos de tot, ca un exerciţiu preliminar, şi atunci poetul Mateiu I. Caragiale este căutat în ceea ce s-a numit, cu o licenţă, proza sa poetică, din *Remember* şi din *Craii de Curtea-Veche,* sau înălţat cât de sus, pe tronul marilor noştri poeţi. Caracterul exemplar al liricii mateine îndeamnă la nota maximă, particularitatea sa îngustă, la verdictul mediocrităţii. însă tocmai de

mediocritate nu poate fi vorba în *Pajere,* care reclamă totul sau nimic. Orice antologie a liricii româneşti care ar ignora sonetele mateine s-ar sărăci ireparabil şi fără motivaţie. Obşteasca împrejurare că *Pajerele* cheamă fiecare generaţie de cititori la o lectură proprie certifică anume caracterul clasic al acestei lirici, exemplu rar de product artistic în care autorul a izbutit exact ceea ce şi-a propus. Dacă *Remember* nu s-ar constitui într-o creaţie atât de singulară în chiar opera lui Mateiu I. Caragiale, atunci am putea spune că toate temele viitoare ale prozei mateine se află *in nuce* în *Pajere,* iar unele dintre ele îndeaproape vestite, asemeni motivelor muzicale ce se construiesc pe parcursul unei simfonii, după ce nuclee şi părţi din ele au răsunat de la primele măsuri.

Dacă în *Pajere,* Mateiu I. Caragiale a practicat ceea ce George Steiner *(După Babei)* numea „strategia acumulării de trecut", *Remember,* conceput în perioada când artistul scria încă versuri, cu mitologia personală ştiută, şi când probabil că-1 concepuse pe Mihnea IV, vlăstarul din urma al copacului măgurenesc, reprezintă mai departe o meditaţie pe seama trecutului. Al unuia îndepărtat, omagiat ca şi înainte, al celui apropiat, pus sub acuzaţie, sub semnul decadenţei. Trecutul depărtat este reînviat prin mijlocirea unui personaj iscat parcă din pânzele pictorilor de epocă, personaj care, de altfel, se recomandă ca Aubrey de Vere, urmaş al unei familii de impresionantă vechime, trecutul apropiat prin medierea unui Povestitor, care glasuieşte la persoana întâi. Conflictul dintre timpi se va rezolva în favoarea tainei, adică a celui îndepărtat, trecutului apropiat, punte şi teren de contaminare, i se va aplica tactica pământului pârjolit, prin care va fi împins în zona fabuloasă a indeterminarii, un mod artificial dar sigur de a fi, la rândul său, învechit. Cât îl priveşte pe eroul povestitorului, pe sir Aubrey de Vere, acesta va suferi tratamentul pe jumătate cucernic, pe jumătate crud, decelabil şi la personajele din *Pajere,* autorul, pe mâna

povestitorului, rămânând acelaşi slăvitor necondiţionat, dublat de un impenitent denigrator, trăsătură mateină tipică. Eroul propriu-zis al nuvelei, povestitorul, anonim şi cu zgârcenie dezvăluit, ni se va impune totuşi ca o personalitate, prin ceea ce are fatal comun cu autorul - darul de a povesti, spiritul analitic şi o concepţie filosofică implicită. Cum *Remember* este o naraţiune în două personaje, cele ce se întâmplă (sau nu), între acestea, desemnează aria de acţiune şi de introspecţie a nuvelei. Aceasta, dacă vom lectura *Remember* oarecum eliberaţi de eticheta care chiar de la apariţie i s-a lipit foarte adeziv, şi conform căreia ar fi un pur fapt poetic - A. Bădăuţă, 1924. Reluată în termeni dezvoltaţi, această opinie cercetează intenţionalitatea autorului, spre a decide că acesta a reuşit pe deplin operaţia alchimică de a preschimba un fapt divers într-o operă de artă. într-un asemenea caz, *Remember* a fost pretextul unei plăsmuiri artistice nealterate de ispita profanatoare a realului. (De fapt, intenţia autorului nu ne este cunoscută, după cum este posibil ca opera să fi depăşit planul volitiv al autorului ei.) *Remember* ar fi documentul cel mai probant al unei estetici implicate, un soi de manifest conţinând şi probarul său. Atunci, în personaje l-am descoperit pe Mateiu I. Caragiale „voind să povestească o întâmplare şi lovindu-se de misterul ei".

într-o lectură de computer, *Remember* relatează cu precise delimitări, pe un ton descriptiv-analitic, scurta întâlnire dintre un anonim care spune „eu" şi un straniu tânăr, poate aristocrat, dar cu siguranţă britanic, fermecător, însă cu moravuri dubioase. Scurtă relaţie, fiindcă un eveniment din afară, brutal, curmă ceea ce ar fi putut să conducă spre o prietenie adevărată sau orice fel de altă relaţie, în absolut. Povestitorul alege anonimatul pentru că, adresându-ni-se pe larg, este îndrituit să cultive artificiul că îl cunoaştem îndeajuns, truc vechi de când lumea. Eroul, de partea opusă, căci se alcătuieşte prin contrast, rămâne mereu enigmatic, cum îi stă bine şi unei opere de artă

un anumit grad de nedesăvârşire sau un colţ de întuneric. Cu alte cuvinte, asemeni celebrului Dorian Grey, şi Aubrey de Vere iese dintr-o cadra, traversează sala şi reintră într-o altă ramă, plasată mai sus pe zid. Tema ar fi a aventurilor comunicabilităţii, a avatarurilor identităţii, a măreţiei şi mizeriei aparenţelor, când om şi imagine se concurează, parabolă a inanităţii cunoaşterii şi a suveranităţii contemplaţiei, iar subiectul, câteva deplasări pe eşichier a două piese în culori contrarii, însă aparţinând aceluiaşi joc. în acest stadiu (sau consens) al lecturii, în *Remember* se moare dar nu se trăieşte, pentru că mânuitorul parabolei ţinteşte în principal ecloziunea unui stil de expunere, unde convenţia exclude tot ceea ce ar putea perturba autoritarismul unei maniere. Fantasticul ar fi subsumat, chiar dacă nuvela nu revendică genul, ci fiindcă prin el circulă mai liber un anumit curent de realitate. Ca povestire pur estetă, din care nici un cuvânt n-ar putea fi clintit de la locul său şi unde deplasarea de virgulă surpă castele, *Remember* constituie, într-adevăr, o reuşită fără concurenţă, cea mai înaltă din literatura noastră, punct favorabil de contact cu arta mondială.

Orice altă lectură, în căutarea filonului emotiv, a zăcământului chiar, pretinde o colaborare în diferite grade cu Autorul, inacceptabilă cândva, familiară astăzi când autorul este confiscat în fondul nostru afectiv. Dacă îl socotim pe Mateiu I. Caragiale contemporanul nostru, îi suntem datori un asemenea excurs din care, cu autoironie, vom spune că va afla şi el unele lucruri noi despre sine şi arta sa.

Vom afirma atunci că în *Remember* se povesteşte, de către un Confident concediat, istoria unei speranţe înşelate *(Marile speranţe!),* a trădării unei convenţii, a evaziunii în moarte a celuilalt, dramă strâns înfăşurată în şapte văluri de către mult vulnerata sensibilitate a povestitorului. Doi tineri străini de Berlin se întâlnesc în această metropolă şi, în felul lor, leagă o prietenie sprijinită pe comuniunea de idei şi gusturi artistice,

ca şi pe o anumită disponibilitate, care însă nu e aceeaşi la amândoi, fiindcă, aşa cum suntem avizaţi, diferenţa dintre floarea de grădină şi cea de câmp depăşeşte asemănarea. Tot astfel, în fapt, numai Confidentul este liber, celălalt, care s-a înfăţişat sub numele evocator-impunător de Aubrey de Vere - nume de moştenitor, de urmaş, de platnic pe tărâmul eredităţii, totodată -, are cel puţin două servituti agravate de avere, de nume, frumuseţe şi o ieşită din comun inteligenţă şi cultură. în ideea că moartea lui Aubrey de Vere e o tragedie, transcenzând faptul divers, am recurs la o schemă clasică, conform căreia Confidentul reprezintă vocea raţiunii împotriva pasiunii. în el vorbeşte posibilul împotriva imposibilului, eşecul său îl constituie eroul însuşi, îi este în orice caz contingent. Confidentul tinde întotdeauna să mediatizeze alternativa; faţă de erou el „deschide" secretul, defineşte în erou punctul exact al dilemei sale. Riguros, eroul nu face din viaţă o valoare, spre a fi salvat. El are a alege între *a fugi* sau *a aştepta,* pe când Confidentul îi oferă soluţia antitragică - *a trăi.* Confidentul mai are şi rolul de a se opune alibiurilor eroului, cu care acesta îşi maschează vocaţia eşecului, adică o *ratio* externă tragediei. în Confident se postfigurează acel soi de valeţi frondeuri care se opun regresiunii psihice a domnului şi stăpânului lor, propunând o dominaţie „suplă şi fericită" a realităţii. Poate că acesta a fost resortul profund al portretului pe care G. Călinescu, bolnav de clasicităţi, l-a făcut Autorului, în celebrul său *Tratat* de istoria literaturii.

Să prevestească începutul atât de senin al nuvelei *Remember,* legănat pe vis, o tragedie? Doi tineri s-au cunoscut neregulamentar, adică neprezentaţi. Confidentul e mândru, nu solicită noii cunoştinţe nici minime precizări de identitate, supus cum este fatalităţii de a o fi plăsmuit încă înainte de întâlnire, atunci când, în galeriile muzeului, privise tablourile în care acelaşi tip omenesc, foarte caracterizat ca rasă şi rang făcea schimb de fizionomii ce nu erau totuşi lipsite de trăsături. De altfel, în

paralel, Povestiroul nu poate nici el mărturisi ceva despre viața și identitatea sa, afară de banale informații privind starea sănătății și deplasării ocazionale. Aubrey de Vere îl va momi totuși pe competitorul său, cu relatări de călătorie și lecturi istorice, tratându-1 cu amenitate, de la egal la egal, ceea ce, firește, nu-1 costă nimic, în prezumata gratuitate a oricărei prietenii intelectuale - un teren de antantă aparent deschis la maximum, în realitate strâmt și necesitând fie instalarea unui raport de forțe favorabil, fie timp, pentru o afecțiune profundă. Că o asemenea afecțiune luase naștere încă de la prima vedere, naratorul o va nega cu tărie, mișcare trădând acut punctul slab al referatului său.

Cei doi se văd numai ziua, când practică un inocent ceremonial de fini consumatori la o rachierie olandeză. Cum însă noaptea urmează zilei, un penibil incident răstoarnă tihna cuplului. Confidentul face descoperiri pe cont propriu, de pe urma cărora un raport de forțe nou pare că se va impune. Invertit, androgin sau doar maniac al deghizamentului, Aubrey de Vere va rupe pactul onorabilității, în privința căruia beneficiase de tot creditul. Este chiar împrejurarea care titularizează un Confident, însă Aubrey de Vere se sustrage prin moarte încheierii pactului de confidență. Este cu atât mai lesne de înțeles refuzul obstinat al Confidentului concediat în chiar clipa când aștepta să-și ia în primire postul, de a afla din exterior împrejurările morții celui care i se recomandase drept Aubrey de Vere, și de ce i-a convenit mai mult să-1 considere pe defunct un personaj de vis, o plăsmuire, cum mai fusese, înainte de a i se fi înfățișat în carne și oase, ca bărbat mai întâi, apoi ca femeie.

Naratorul și-a întocmit un referat, o pledoarie, act de apărare, adică de disculpare, cu punctele fierbinți cât mai oportun răcite, iar deliberarea se dă pe față de la primele rânduri, care rescriu sfârșitul declarației. Dar, ca să zicem așa, mortul are viață lungă și încercarea de a-l evacua, de a-l lăsa în urmă cu profit, întâmpină dificultăți intime, ușor de înțeles. Zadarnic așterne

povestitorul vălul deriziunii asupra unei întâmplări pe care o poate dori sincer un simplu fapt divers (atroce!), inutil preîntâmpină acuzații care se pregătesc să prindă corp, nu-i rămâne altceva de făcut decât să încerce imposibilul, remodelarea trecutului, exorcizarea lui. Dar negarea în bloc a realității e o soluție a disperării și Văduvul îl va reîntâlni pretutindeni pe necredinciosul Aubrey de Vere, în mireasma de garoafe plutind într-un local oarecare, în aluzia fugară a unui conviv de ocazie, la simpla ivire a unui bilet insipid, bilet de scuze care, însă, îi reamintește cât de puțin fraternizase floarea de grădină cu cea de câmp. Și răzbunarea va fi promptă, biletul distrus, Aubrey de Vere ucis a doua oară, în efigie.

într-o asemenea lectură, povestirea are o motivație psihologică dintre cele mai valide, este chiar întreprinderea relegării unui episod central din existență, declarat mai întâi drept marginal, obiect de nostalgice rememorări, apoi transmutat în zona de dincolo de bine și de rău a visului, unde morala e a senzației, a impresiei, a capriciului. Ca o ultimă măsură, urmând disperării placide, se așteaptă ca moartea naratorului să spulbere umbrele care cresc ale unei partide pierdute, unică în privința șansei. Bineînțeles că într-un asemenea scenariu coerent, răspunzând tensiunii reale a textului și reîntronând elementul emotiv, fără nici o trimitere la pasiuni abisale sau la preceptele tatii Freud, semnalul de la încrucișarea drumurilor rămâne superbul epigraf, faptul divers, cursă infantilă din recuzita romanului detectivistic, cu care prozatorul avea să mai cocheteze.

Aubrey de Vere, Sir sau Arlechin, putea tot atât de bine să se împuște din greșeală la o vânătoare, să lunece sub un docar pe vreme de ceață sau să cadă pradă unei necruțătoare maladii exotice, dezertarea sa ar fi rămas aceeași, ca și sancțiunea. Incriminat este, în referatul Povestitorului, Destinul însuși, cel care seceră cu ochii închiși, dând cu o mână și luând cu alta. Mai precis, cel care a acordat nedemnului fiu risipitor ceea ce, cu

mai substanțial folos, ar fi putut dărui fiului celui mai cuminte, izgonit din situație, din avere, din partidă. Dar acesta este un al treilea scenariu, deja scris și transcens, într-o analiză noetică fixată pe imaginea tatălui, pe o lectură a enigmei sfinxului, a emblemelor, forare la acele profunzimi, unde productul scos la lumină nu e mai puțin costisitor decât complicația unei prea sofisticate aparaturi.

Cu sfârșitul nuvelei, prin care urmele sunt șterse sau se simulează ceva în această direcție, o tragedie se încheie, una modernă și nu raciniană, dar nu mai puțin eternă, tragedie care, prin tensiune, concentrare și gravitate, înlătură obrăzarul indiferenței de pe chipul unui Povestitor aparent neparticipativ, artist al contemplației, martor ocazional, un tăcut destul de volubil și un vorbăreț cam tăcut, gimnast al ipotezelor, maestru al eschivei...

Desigur, o lectură intempestivă este deconsiliabilă, însă procedeul este sugerat de acela al autorului față de cititorul său: o încredere moderată! Aici este locul spinoasei legături, ombilicală sau nu, dintre autor și povestitor, piatră de încercare a conductibilității criticului. Un povestitor „mântuit" va fi conul Rache din *Sub pecetea tainei* și acolo, tocmai din cauza poziției exterioare a naratorului, cumva pe două voci și ambele în surdină, tensiunea va lipsi, contrastul de fond nu va opera. In *Sub pecetea tainei,* povestitorul se află de la început în trista situație de a nu i se mai putea întâmpla nimic, existențial vorbind. In *Remember,* sesizăm numaidecât termenii opoziției, realizăm că Aubrey de Vere ar fi trebuit să evolueze în lumea formelor și a semnelor, pe când Povestitorul în aceea a conținuturilor, a cauzalităților, iar drama este a hiatusului. Dacă aplicăm însă codul estet de lectură, atunci îmbrățișăm concluzia dominantă în critica actuală, căci nici una din asertiunile scriitorului nu ne duce la cunoașterea reală a personajului! într-o nuvelă în care, cu vorbele lui Vladimir Streinu, se filtrează o lumină stinsă de muzeu, unde, spunem noi, razele diurne se topesc în catehismul nopții, ce fel de cunoaștere reală s-ar putea pretinde, afară de una a complementarității?

Firește, în *Remember* lumea este văzută de ochiul unui pictor și povestită de un poet. Pictorul e un iconar, marcat de canoane, poetul un sonetist, deci îndatorat sunetului, care e chiar chintesența sonetului, etimologic vorbind. Nimic nu ne interzice să citim *Remember* ca pe un poem, să-1 descifrăm ca pe o partitură muzicală și, într-un punct al receptării, suntem chiar obligați să o facem. în felul acesta, problema legitimării ficțiunii prin manevre de pozitivare nu se mai pune, mistificarea pe care o solicită orice scriitură la persoana întâi își primește certificatul. Identic, punând semnul egalității între Povestitor și Autor, prezumție ce, de asemenea, n-ar putea fi ocolită într-un stadiu al exegezei, aplicăm și teza după care citim în *Remember* imposibilitatea autorului, refuzul de a se accepta așa cum este. Din păcate, mai fiecare product literar, cu excepția celor liminare, se încadrează, fie și cu aproximație, în această formulă, la prima vedere severă și în realitate laxă. Cu o optică mai focalizată s-a relevat că *Remember* obiectivează mai adânc decât *Corespondența* dorințele secrete ale autorului, că, prin înmulțirea personajelor, de la unul la două, autorul a avut putința să se arate în moduri contradictorii, fără să fie nici Aubrey de Vere, nici naratorul și nici ambii la un loc, fără chiar să se confeseze prin intermediul lor, chiar dacă s-a proiectat imaginar în ei. Procedând astfel, oarecum în afara catharsis-ului, ar fi experimentat Mateiu I. Caragiale, în *Remember,* o estetică. Aceasta nu revine la a afirma că *Remember* poate că nici n-ar mai fi fost scris dacă epistolierul din 1907 s-ar fi preumblat pe sub stejarii parcurilor berlineze nu în compania Fernandei de B., ci în aceea a unui tânăr lord sau bănuit ca atare. Ca autor, Mateiu l-a executat cu sânge rece pe sărmanul Aubrey, pricinuind spaimă, dacă nu un necaz mult mai adânc și mai ascuns,

Povestitorului. Ambii însă şi-au încheiat serviciul în punctul necesar, sacrificaţi actului estetic. Dorinţa inclusă a autorului, fantasmele sale rămân a fi investigate la diferite straturi de conştiinţă şi chiar dincolo şi dincoace de acestea. întrucât îi cunoaştem, anume din *Corespondenţă,* apetiturile aristocratice, ne-am putea mulţumi cu ele, aşa cum însuşi Povestitorul a avut parte, totuşi, din pieirea lui Aubrey de Vere de o anumită pradă heraldică, preluându-i deviza.

Recurgând la procedimentul mai multor unghiuri de lectură a unuia şi aceluiaşi text, la o holografiere analitică, am intenţionat să dăm vieţii şi realităţii partea lor din *Remember.* Nu vom susţine că ne aflăm în faţa unui monument al realismului, dar consemnăm la fiecare paragraf, în fiecare rând al acestei naraţiuni, o asemenea plasticitate a expresiei, supusă modelajului psihologic, un dar atât de evident de a crea personaje şi situaţii, o asemenea concizitune chiar a stărilor scăpătoare acului punctural, încât înţelegem variaţia comparaţiilor, de la autorii primelor contacte - Poe, Villiers de l'Isle Adam şi Barbey dAurevilly - la Flaubert şi artiştii *Nouveau style-ului.* în acest domeniu s-a spus totul şi, cu pătrundere, efectul de suprafaţă al influenţelor, pe ogorul cel mai pregătit. Nu ne putem înfrâna de la oficierea ritualului critic care impune ciocnirea cupei mateine de aceea a ilustrului său părinte: nicăieri n-a fost arta lui Mateiu mai apropiată de aceea a lui Ion Luca Caragiale, decât în *Remember,* şi anume, prin împărtăşita ştiinţă a concentraţiei, a detaliului minuscul crescând piramidal, a aluziei discrete eşafodând arhitectural, prin capacitatea extremei economii în aria celei mai mişcătoare materii.

îmbinând realitatea cu visarea, în somptuoase cadenţe ce reînvie serile dulcege şi line, de un albastru fluid, ale unui tânăr ce se visa când mare senior, când artist, *Remember* demonstrează ceea ce este mai dificil în artă, comunicabilitatea unei imagini singulare.

O povestire, ca *Remember,* este şi *Craii de Curtea-Veche,* de astă dată în factura romanului, reconstituire istorică exactă a peisajului sufletesc al autorului şi, prin aceasta, a proiecţiei sale asupra societăţii bucureştene din primul deceniu al secolului al XX-lea, iar, mai cuprinzător, asupra celei româneşti de dinaintea primului război mondial. Din *Remember, Craii* moştenesc persoana Povestitorului, cu adevărurile şi miturile ei, întocmai cum, din mai depărtatele *Pajere* revin, sublimate, personajele Cuceritorului, Urmaşului trândav, Domniţei, precum şi acelaşi peisaj originar — Curţile vechi, adunate în una singură, concentrată, istoric consemnată. în afara elementelor materiale, ce s-ar putea înmulţi, o exemplară continuitate de atmosferă caracterizează, de asemenea, operele mateine, între care *Craii de Curtea-Veche* se instalează cu autoritate. Un dat biografic explică natural conjunctura continuităţii, prin punctul de plecare cronologic comun al respectivelor opere.

" Ca şi *Remember,* romanul *Craii de Curtea-Veche* e scris la persoana întâi, modalitate ce nu conferă glasului ce se rosteşte nici ubicuitatea, nici deplina stăpânire a datelor cu care lucrează, ci numai privilegiul unei geloase unităţi.

Ca şi *Remember, Craii* pendulează asupra aceleiaşi competiţii dintre vis şi realitate, cu precizarea că visul este însumat în realitate şi nu invers, ca în nuvela „berlineză". Şi în *Craii,* Povestitorul vădeşte aceeaşi mentalitate univocă, însumabilă celei complexe a celorlalte personaje, ceea ce nu înseamnă că ar fi incapabil să ni le restituie, că ni le-ar întoarce desfigurate. De altfel, dintre personaje, Pantazi şi cu Paşadia, prin spovedaniile lor, par a se rosti personal, dincolo de serviciile naratorului, în voletele ce le aparţin. Este, însă, numai efectul unei optici înşelătoare, o cursă de felul celora în care numai criticii pot cădea, în primejdioase clipe de extaz hermeneutic.

Ca arhitectură propriu-zisă, romanul prezintă o structură alcătuită din mai multe segmente narative, înşiruind un lanţ

sintagmatic astfel încatenat încât fiecare episod în parte îl implică pe cel următor, aşa cum este implicat în precedentul, fără elemente de legătură însă. In această ordine a succesiunii (unde, deocamdată, gradaţia nu ne interesează), *Craii* se impun ca un text fundamental; cele patru volete care îl compun - *întâmpinarea Crailor, Cele trei hagialâcuri, Spovedanii* şi *Asfinţitul Crailor-,* cu nucleul lor comun, impun, în principiu, şi primul nivel de lectură, respectiv de formulare a problematicii cărţii.

Un narator, eventual cunoscut nouă mai dinainte, referă din perspectiva lui, istoriile individuale ale lui Pantazi şi Paşadia, isprăvile lui Pirgu etc, cu care împrejurare plăsmuieşte şi un punct de vedere social determinat, ce dă perspectiva romanului. Povestitorul se situează hotărât pe poziţiile neutraliste ale martorului căruia nu i se întâmplă nimic şi care intervine cât de puţin se poate, doar atât cât să nu provoace dubii că ar fi fost de faţă. In schimb, el ia asupră-şi, prin chiar calitatea asumată, gradul de pasiune, neliniştile, frământările personajelor pe care le-a selectat spre a ne transmite reflexul lor, şi aceasta mai puţin prin prin acţiuni de adeziune, cât prin reprezentarea concretă a vorbirii - discursul său. Nu trebuie deci să uităm nici o clipă că nici un personaj în afara Povestitorului nu ni se adresează direct, cu toate că se acordă, pe larg, fiecăruia cuvântul - prin delegaţie.

Tematic, *Craii de Curtea- Veche* istoriseşte avatarurile a doi feciori de boieri, feciori bătrâni, ajunşi în pragul unor ultime decizii existenţiale. Categoria socială a feciorilor de boieri, inexistentă în realitate, viiază în universul lui Mateiu I. Caragiale, ca un leit-motiv, întâlnindu-se mai întâi în corespondenţa iui cu N. A. Boicescu, apoi în *Pajere şi,* desigur, în *Remember,* unde „Sir" Aubrey de Vere e un astfel de presupus exemplar, pe când Povestitorul, un aspirant la imposibil. în *Craii,* Povestitorul dă o luptă surdă spre a deveni ceea ce destinul i-a refuzat din naştere. Ca să lămurim această paradoxală situaţie, va trebui să ne

punem sacramentala întrebare-sesam, care a fost mereu formulată: cine sunt Craii, câţi sunt la număr şi, de asemenea, care şi de ce natură sunt raporturile dintre ei, pe scară ierarhică.

Patru cheflii ieşind de la un birt sunt întâmpinaţi cu expresia de „Crai de Curtea-Veche" de către o bătrână smintită şi, dintre ei, lui Pirgu, cel mai stricat dintre toţi, i s-ar face o nedreptate strigătoare la cer când i s-ar refuza „cinstea" de scelerat pe care i-o conferă noul rang. Porecla ce se va transforma în renume presupune însă şi o anumită măreţie, şi atunci situaţia se modifică esenţial. A fi Crai se arată ceva mult prea bun pentru Pirgu, maestru întru ale depravării, artist înnăscut, dar nu şi cultivat şi, în consecinţă, lipsit de acea conştiinţă a artei care face din crimă una din posibilele belle-arte. Nici Povestitorul, prin poziţia sa de fundal, nu e copt să primească râvnitul Ordin: el este un şcolar în ale vieţii şi cunoaşte răul din lecturi, nu din frecventare. Povestitorul se înfăţişează mai degrabă ca un delator al depravării, ca viitor autor de romane de moravuri. Intr-o asemenea aspectare, indeterminarea titlului, care nu precizează numărul Crailor, creează o enigmă în plus. Ei pot fi patru, trei şi chiar numai doi, după treptele pe care îi aşezăm, în nici unul din cazuri nu greşim, ceea ce nu înseamnă, fireşte, că toate sunt exacte! într-un scenariu verosimil am avea în vedere o ordine de tip feudal, în care Pantazi şi cu Paşadia ar fi Comiţi, pe când Povestitorul doar Cavaler, iar Pirgu Conetabil - mânuitor de arginţi. Cu toate că admonestat la tot pasul în naraţiune, deci cu cuvintele Povestitorului, Pirgu se află în realitate pe o treaptă mai sus decât acesta. El are, mai întâi, o ascendenţă cunoscută, nu faimoasă, dar una care, totuşi, într-un moment al acţiunii, îi va aduce o moştenire - privilegiu nobiliar după o anumită mentalitate, şi anume aceea care nu desparte aristocraţia de sursele ei de venituri. E de remarcat astfel că pe când Pantazi, deşi incognito, şi deci frustrat de numele său autentic, îşi etalează cu voluptate originea şi îşi

paradează neamurile, din rândurile cărora nu lipseşte cămătarul, că pe când Paşadia şi le trece în revistă pe ale sale, bune-rele cum sunt, ba până şi Pirgu se referă la paternelul Sumbasacu, fie şi deplângându-i longevitatea, Povestitorul nu suflă o vorbă despre ai săi, foarte neutrala scrisoare care îi soseşte, în primele momente ale naraţiunii, dovedind doar că avea un tată, şi anume ştiutor de carte, alfabet! Când, însă, în casa Arnotenilor, mincinosul, intrigantul Pirgu îl trece pe Povestitor drept nepot al lui Paşadia, cei vizat nu restabileşte adevărul, ci se foloseşte de alibi. Povestitorul tinde să devină fecior de boier prin adopţiune, De unde împrejurarea de a descoperi în Pantazi un *alter ego,* un fel *sui-generis* de înrudire, de unde aerul patern cu care îi vorbeşte Paşadia, atunci când îi reproşează raporturile cu Pirgu.

O scară ierarhică a Crailor depăşeşte însă proiectul cărţii, unde tovărăşia la chefuri instaurează o anumită egalitate — cea convivială - şi unde comunicarea între personaje nu este stăvilită de vreo restricţie socială. Deci nici constituirea celor patru personaje în două perechi, instructivă, edificatoare chiar, nu intră în intenţiile autorului, atât cât s-ar lăsa citite în opera sa. într-o asemenea aşezare, Pirgu îl slujeşte pe Paşadia, alimentându-i desfrâul, în nădejdea căpătuirii dar şi din temperament, căci e o unealtă a dezalcătuirii şi nu poate trăi fără să provoace suferinţă. Are un contract tacit cu protectorul său, în virtutea căruia nu-l deconspiră, aşa încât Povestitorul trebuie să recurgă la mai multe izvoare pentru a afla despre Paşadia ceea ce acesta nu-i mărturiseşte. La rândul său,Povestitorul îl asistă pe Pantazi, este chiar Ucenicul acestuia în privinţa unui mod de trai prin mijlocirea artei, adică înconjurat de ceea ce viaţa oferă mai frumos şi mai îmbălsămat. Pantazi, ca mulţi oameni retraşi, are nevoie de un stimulent, de un auditoriu, prin mijlocirea căruia să-şi risipească năpăditoarea melancolie a unui ins căruia viaţa i-a oferit totul, afară de dragoste. Pare a se înţelege că, întru cât îl priveşte, Povestitorul ar prefera partea lui Pantazi, chiar cu restricţia existenţială numită. Ucenicul petrece zile întregi în apartamentul luxos, plin de flori şi bine încălzit în care locuieşte Pantazi, într-o ambianţă foarte deosebită de a unei cămăruţe modeste, în care poştaşul putea da buzna. Povestitorul face şi el servicii lui Pantazi, după mintea sa: îl determină să ceară mâna Ilinchii Arnoteanu şi, în numele patronului, îi face fetei o discretă propunere pe care aceasta o acceptă fără să stea pe gânduri, într-atât e de atrăgătoare sub aspect material. Desigur, datele proveneau de la sursă...

Dacă Pirgu nu-l suferă pe Povestitor - aflăm a-l fi vorbit de rău şi că îi propune întâlniri cu femei infectate - la mijloc poate fi un conflict între subalterni. Pirgu realizează cât de bine s-a cuibărit Povestitorul pe lângă Pantazi, ba chiar pe lângă Paşadia, care i-a deschis uşa casei. Ideal vorbind, într-o trăsură circulă Pantazi cu Povestitorul, în cealaltă Paşadia cu Pirgu. Când se despart în patru direcţii, secretarii o iau pe jos, unul către Jarcaleţi, iar celălalt, încotro oare?

înşelat în intenţiile sale de căpătuire, Pirgu îl va împinge pe Paşadia în moarte, exploatând tendinţele suicidare ale acestuia şi, eliberat de jug, îşi va realiza planurile de înavuţire şi parvenire socială, în acel moment postbelic de confuzie socială care oferea cele mai bune şanse unui om lipsit de scrupule ca el. Singur, la rândul său, prin plecarea din ţară a lui Pantazi, Povestitorul rămâne depozitarul unui peculiu moral, care reprezintă cota lui, în urma uceniciei duse la capăt cu credinţă. Visul final, care permanentizează o stare extatică, explicitând ideologia personajului, se constituie într-o operaţie de recuperare pe scară mare, a tuturor celorlalţi, inclusiv a lui Pirgu, ce urmează a-i aparţine definitiv, ca în eternitatea unei clipe.

Toate aceste scenarii divulgă textul prin adăugare de reactivi care dau ton puternic nuanţei, un artificiu benefic într-un punct al lecturii, sugestiv, în orice caz, un proces de intenţii la adresa versiunii Povestitorului. Or, ceea ce caracterizează

foarte net comunicatul Povestitorului este decizia sa de a ne purta pe un drum cu marcaj sever, fără scurtături sau modificări pe parcurs. Pentru Povestitor, ceea ce cititorului i se pare greu de admis - excelența situației de fecior de boier - pare de la sine înțeles, dimpreună cu alte singularități morale, ca, de pildă, adorarea banilor. A fi fecior de boier înseamnă a avea justificarea morală, în societate, pentru oricare împlinire existențială, fie și într-o lume care s-a „stârvit" dar mai ascunde unele fermecătoare cotloane privilegiate. Problemele de ținută, de ceremonial capătă proporții exorbitante, țintuind etica, iar un Pirgu oficiind elegant ceremonialul mesei - fie și la birtul din Covaci! - sau purtând cu semeție un costum din stofe nobile, ce i-ar veni ca turnat, e de neconceput. Foarte grăitoare ne apare, în acest sens, gafa lui Pirgu ducând cuțitul la gură, amintind de dineul abatelui Cosson din *Roşu şi Negru*.

Lectura textului ne pune în fața unei cunoștințe întâmplătoare, - neregulamentară, ca și în *Remember* -, respectiv episodul în care Pantazi adresează cuvântul Povestitorului, cerându-i un foc, apoi ne face martorii modului în care-și petrec timpul împreună Craii, fie că-l acceptăm sau nu în „branșa" lor pe Pirgu. Respectând necondiționat titlul narațiunii, două personaje fascinante și unul pitoresc alcătuiesc un triunghi esențial, epicului fiindu-i rezervate diferite deplasări și pățanii ocazionale, în final, o dramă. întâmplări în actualitate, dimpreună cu cele ce, după spovedaniile eroilor, au avut loc în trecut și la un loc cu istoria familiilor lor, identifică niște noi cunoștințe, dintre care una pare familiară Povestitorului de când lumea.

Portretul fizic e doar schițat, în tehnica eboșei - mai precizat la personajele feminine, Pena Corcodușa, Rașelica Nachmansohn, dându-se precădere celui temperamental, copios pigmentat, de unde jocul liber al sugestiilor, iar pentru cititorul obiectiv, impresia de fantomatic. însă în ambele cazuri, personajele sunt receptate integral, obsesiv chiar. Și, fără

îndoială, partea cea mai reușită a portretului este chiar numele personajului. Pașadia, cel sumbru și energic, își trage onomastica de la Pașa Dii-ului, cetatea dunăreană, Măgurenii fiind altfel o ramură a Cantacuzinilor, după moșie. Pantazi e un pseudonim cu rezonanță rară, Pirgu, lăsând la o parte semnificația în limba greacă, e parcă însăși chintesența becisniciei, reptiliană.

Acestea sunt cu toatele onomastici-manifest, ca și Pena Corcodușa (în limbaj cult: Mirabela!), evocând o lume și adeverind un destin, ba mărturisind chiar predestinare, de unde și ispita de a le interpreta „simbologic", de a le căuta sorgintea cabalistică. Predestinate fiindcă, în cazurile-cheie, purtătorii lor nu-și aparțin, ci, verigi într-un lanț de destine conjugate, beneficiază de încărcătura ereditară primită și achită creanțele tarelor moștenite, iar, într-o ordine mai înaltă, strânși în chingile unor determinări nemiloase nu posedă libertatea opțiunilor existențiale. La ei, cu toate că bogați, dar aidoma cu ceea ce se întâmplă celor mai mizeri, situația materială le este chiar destinul moștenit și prin urmare orb, ca al Atrizilor din antichitate. Sub acest unghi, *Craii de Curtea-Veche* aparțin tragicului care, secundar vorbind, pretinde întotdeauna un anumit fast de rigoare. Chiar dacă, cel puțin o dată în viață, Pantazi, Pașadia se răzvrătesc, își iau adică soarta în mâini, intenționând să se planteze ferm în existență, căderea lor măsoară precis trăinicia lanțului. Blestemat este Pașadia, de păcatele strămoșilor săi sângeroși, stricați și apucători - dintre care cel mai remarcabil „fu un Bergami" -, păcate ce-i îngunoiază sângele, sleindu-i calitățile până la acele crize, cu grijă ascunse, de curată demență. Blestemat este Pantazi, cel blând și contemplativ, iubitor de flori și de tihna valurilor, dar urmaș de „tâlhari de apă", copil de veri primari, cât privește ereditatea imediată, și nepot de cămătar! Blestemat Pirgu, feciorul de zaraf, maculat de zestrea noroaielor de uliță, condamnat să reușească în materialitate. Dar, oricum,

blestemul acestuia e dintr-o altă categorie, ceea ce rămăsese de dovedit şi rămâne mai departe.

Paşadia, Pantazi au luptat întreaga lor tinereţe să străpungă cercul malefic care-i oprima, însă nu au izbutit. Povestitorul face cunoştinţa lor într-un moment în care, în fapt, ambii îşi supravieţuiesc, trăind o vacanţă prelungită ce reface, într-o versiune secundă, momentul de tinereţe al disponibilităţii unor feciori de boieri. Dacă Pantazi are mari proprietăţi, el s-a întors acasă anume ca să se descotorosească de ele, transformându-le în bani lichizi, pe când Paşadia ţine cu chirie până şi obiectele casnice. Aceasta este singura libertate de care se bucură, o falsă disponibilitate care maschează inutilitatea unor existenţe. Amândoi îşi cunosc verdictul şi, odată ce nu l-au respins, prin sinucidere, îi suportă consecinţele. Starea lor de nemulţumire, de melancolie, beţiile sumbre şi desfrâul fără plăcere îşi au temeiul în faza crepusculară în care singura mângâiere, fala obârşiei, este tocmai factorul de damnare, modalitatea paradoxală de aplicaţie a eternei reîntoarceri.

Mândri de înaintaşii lor — barbari, spoliatori, ucigaşi - ei au renunţat a mai revendica libertatea originară a acelora, constituindu-se, comparativ, în replici autohtone la Aubrey de Vere, cel care reproducea în sine trăsăturile unor strămoşi lipsiţi de fizionomie proprie, în câştigul uneia de grup. Astfel, Paşadia va semăna leit cu străbunicul său, pe când blondul Pantazi, cu ţăcălia sa cânepie, îl va duce firesc cu gândul pe Povestitor, la Sir Aubrey. Strămoşii însă, în care acţionau trufia, rapacitatea, au fost zgripţori încă triumfători în volbura norilor. Paşadia şi Pantazi, în volete opuse, sunt frumoşi, pe când Pirgu e dizgraţios şi respingător, ca şi mulţimea de negustori, ţaţe şi dulceţărese cu care se congratulează. Povestitorul se alătură unor condamnaţi, cu care se simte congener.

Nici Pantazi, nici Paşadia nu sunt aristocraţi de viţă veche, din prima nobilime a pământului, cosită, pe rând, de domnitorii avizi de putere nemăsurată.

Strămoşii lui Pantazi şi ai lui Paşadia s-au înălţat prin slujbe, prin cumetrii, acaparări şi cumpărări de pământuri, în rândurile unei boierimi ce-şi pierduse, odată cu autonomia, atributele puterii. Istoric erudit, Paşadia dă un verdict negativ, contestând tocmai valorile trecutului. El însuşi este mlădiţa din urmă a unui fugar din Balcani care dobândise, slujind, topuzul de armaş - de asupritor. Pantazi încheie viţa unor tâlhari de apă care, orice s-ar spune, numai în chip miraculos ar mai fi putut avea conştiinţa obârşiei normande, pierdută în negura veacurilor. Prin amestecul plămadei, ei nu diferă, structural, de Pirgu, tot balcanic şi el, ca, de altfel, cele mai multe personaje ale povestirii[1]. De la regula amestecului de sânge nu fac excepţie nici „adevăraţii Arnoteni", atât de aspru urgisiţi de ereditate. Cel puţin cazul lui Paşadia este excepţional, prin acumulare: „Femeile ce slujiseră de matcă - greaca ursuză şi sanchie [...], sârba haină şi dârjă [...], braşoveanca zăcaşă şi făţarnică [...] înveninaseră mai mult acel sânge bolnav, îi sporiseră funesta zestre de racile şi de beteşuguri..." In ultimul descendent, întocmai ca şi la Mihnea IV, sufletele „celor dinainte ai săi" cuibau neîmpăcate, licărind în sumbra-i privire, rânjind în zâmbetu-i sinistru. Adică, limpede: „Ele-i stânjeniseră înălţarea, îl împiedecaseră să apună cu fală, zăticnindu-i minunata cumpănire", citeşte „tulburându-i minunatul echilibru". Lupta cu aceştia s-a dovedit, prin urmare, mai istovitoare decât aceea cu duşmanii din afară, o luptă din care Paşadia ieşise învins. (Mărturisind aceasta, eroul vorbeşte parcă de dincolo de mormânt, o dovadă mai mult că „discursul" său ne parvine prin mijlocirea Povestitorului!)

[1] Nemărturisit, Povestitorul însuşi!

Nu fărădelegile înaintaşilor se răsfrâng asupra urmaşilor însă, căci ele ţineau de o morală alimentară, - a păsărilor de pradă -, ci alcătuirea ereditară încărcată, atavismele[1]. Duhul locului şi-a pus pecetea pe Crai, aşa rezultă din viziunea lui Paşadia. Tot aşa crede şi Pantazi, iar faptul că acesta revenise pe tărâmul tinereţelor sale păcătoase cu un nume de împrumut, după spusa lui spre a fi la adăpost de nechemaţi, se interpretează mai adecvat ca un act magic, de înşelare a sorţii, prin rebotezare.

Ţara Românească a fost pentru înaintaşii Crailor un Pământ al Făgăduinţei, dar şi locul ispăşirii, al lor şi al urmaşilor, un meleag parcă insular, care topeşte mulţimile venitoare, supunându-le legilor locului, ce dictează inerţia - sau respingându-le. In acest punct aflăm şi asemănarea de fond cu *Ghepardul*'lui Lampedusa, unde misterul rămâne aspra Sicilie, măcinând generaţiile, aservindu-le legilor sale imuabile, pe cât de nescrise. Aşa cum ducele de Salina îşi exprimă scepticismul asupra unor înnoiri venind din afară, într-o lume împietrită nu numai în mizeria ei, ci şi în ideea perfecţiunii atinse, la fel Craii, tot atât de orgolioşi, sunt solidari cu destinul care îi zdrobeşte. Evaziunea în timp, în miraculosul veac al XVIII-lea e un paliativ pe care ornicul i-l concede lui Paşadia, ca pe un cântec de lebedă, întocmai cum, în cele mai îndepărtate ale sale călătorii, Pantazi este tot timpul confruntat cu imaginile tinereţii sale petrecute la Podul de Pământ!

Discipolul intuieşte cu fineţe şi cu adâncă participare situaţia chintesenţială a Crailor; ne-o certifică visul său fantastic, care reprezintă şi punctul de miră al povestirii, culmea ei. Nici nu este necesar să recurgem la o mitologie a pulsiunilor întru „citirea" acestui vis, atât de caligrafic, o adevărată cale regală a subconştientului celui care l-a memorat atât de bine. Ca dorinţă refulată, iată-i pe Paşadia, pe Pantazi şi pe Povestitor dinaşti,

[1] Prin atavism va fi explicat, de către Mateiu, un alt mare aristocrat: regele Carol I (vezi... *în 1918).*

încât dacă am aplica concepţia psihocentristă a lui Freud, am decela în acest vis însăşi concepţia istorică a Povestitorului, dacă nu chiar cheia trecutului său trăit, ca să spunem aşa. Fantasmele din starea de veghe au invadat aria visului, compunând o schemă ereditară remediată, compensând jumătatea refuzată a existenţei, în acele clipe de despărţire de lume şi de viaţă, învestiţi cu Ordinul râvnit şi necesar, recunoscuţi ca dinaşti - iată cum din mitic visul devine magic, iar pentru Povestitor, de-a dreptul terapeutic. Iată şi expresia creatoare a acestui vis ce dezleagă toate contradicţiile unei situaţii - care tocmai se strangulase. Fenomenologic, în visul pe care-l face Povestitorul, orizontul viitorului se confundă cu acela al trecutului, într-o stranie elongaţie a timpului. Iar dacă ne însuşim acea observaţie a lui Husserl, conform căreia visul conservă continuitatea dintre *ego-ul* de dinainte de vis şi cel care îi urmează, vom aprecia cu atât mai mult autenticitatea intuiţiei mateine. înţelegem din lecţia acestui vis, parabolă în parabolă, că nu *ego-ul* din starea de veghe era cel continuu -, iar de aici vom da şi un alt curs realităţii cărţii şi modului în care este relatată realitatea în *Craii de Curtea-Veche.*

Aparent numai mişcare, visul Povestitorului este în realitate un instantaneu, cum de altfel artistul a şi simţit, când a efectuat desenul în peniţă al visului, înfăţişând scena - singura operă grafică a lui Mateiu I. Caragiale vizând monumentalitatea!

Iar dacă, mai cu picioarele pe pământ, visul reprezintă gândirea fiinţei concernând realizarea sa în viaţă, atunci pricepem din care motive Povestitorul anonim nu putea lipsi în nici un chip din formaţia Crailor, precum şi pentru ce anume Pirgu se afla şi el pe scenă, în final. Situaţia ontologică a Povestitorului este decisiv lămurită şi împlinită în visul lui, încât realizăm acum şi starea intelectuală în care mai mult de un critic a decretat personajul Povestitorului drept central, dacă nu şi singurul real! Visul este revelator pentru Povestitor, dar, cu vorbele lui Spinoza, nimeni n-a primit o revelaţie fără propriu-i ajutor. Un vis care rescrie istoria Povestitorului şi i-o modifică,

extinzându-1, totodată, imperios asupra celorlalte personaje. Povestitorul dovedeşte, dintr-o singură lovitură că face parte din stepenea înaltă a Cuceritorului. Anonimatul său a fost o simplă servitute, asemănătoare regulii, tăcerii care are tâlcul că la un moment dat trebuie ruptă.

Priviţi prin prisma aglutinării dintre vis şi viaţă, Pantazi şi Paşadia dobândesc un relief anume, de care aveau, de altfel, mare nevoie, spre deosebire de Pirgu. Relieful acesta nou dobândit elucidează problema consistenţei personajelor din *Craii* şi dă dimensiunea realismului operei, acel realism ce înglobează misterul, oniricul, manifestat discontinuu, la mai multe niveluri, pe mai multe feluri de materiale. Auctorial, Paşadia este ca o pictură în ulei, asemănătoare celor de epocă, pe fond întunecat, cu trăsături puţine, dar bine sugerate de stratul obscur al teroaselor, Pantazi ca un pastel cu linii mai precizate, anulate însă, în parte, de vibraţia luminii, iar Pirgu ca o gravură, unde tocmai tăioasa precizie a liniilor interzice culoarea. Paşadia se retrage în adâncimea fundalului, Pantazi păşeşte din ramă, pe când Pirgu circulă de la stânga la dreapta, în ultimă instanţă, cel mai „plat" dintre toţi trei.

Disputa, dacă povestirea mateină este o operă funciar realistă, cu rădăcinile adânc înfipte în sol, cum o considera Perpessicius, sau doar o estetică a misterului absolut, cum o definea Vladimir Streinu, îşi primeşte dezlegarea, fără să se mai opună stilul, evocării realiste, trăirea, contemplării realităţii şi datul analitic, perspectivei integratoare. într-o asemenea accepţie, fastul încăperilor descrise, gustul pentru bogăţia decorativă, savoarea detaliului se instituie ca tot atâtea trepte primare de expresie, dezvăluind în spatele Povestitorului pe autorul poet încremenit într-o vârstă, obsedat de viziunea decadenţelor măreţe, „brummelismul" său literar, cum s-a spus, cu o fericită formulă.

Dacă autorul şi-a orânduit progresiv naraţiunea între imaginea fragmentară pe care i-o oferea textul său şi imaginea, de asemenea, fragmentară, despre sine însuşi, putem măsura

consecinţele în câmpul narativ. Particulara densitate textuală şi-ar avea atunci natural sursa în descripţia permanentă pe care i-a oferit-o însuşi spectacolul propriilor sale mecanisme constructive, creatoare, reacţia scriiturii sub propriul instrument. Aceasta ar putea fi chiar explicaţia elaborării atât de prelungite, ce-şi va fi avut voluptăţile ei. într-o asemenea verosimilă ipoteză, naraţiunea s-a alcătuit ca un dublu sistem referenţial, având pe o latură câmpul realităţii, pe cealaltă spaţiul ficţiunii, pronunţată cu gravă solemnitate sau cu ironic sarcasm. Atunci ceea ce era mai înainte vetust, depăşit, faptul, de pildă, că Povestitorul dă singur calificative eroilor săi, devine ingenioasă inovaţie, dezinvoltă manevră, manifest al libertăţii artistice. Ficţiuni introduse în realitate, cunoscute înaintea realităţii - Pantazi, Paşadia - devin eoni referenţiali, pe deplin viabili. Incertitudinea formală este exclusă şi aceasta este însăşi esenţa realismului prozei mateine, şi nu limba sa, elementul cel mai puţin fluent, în trecerea vremii.

Carte globală, ce nu pretinde urmare, *Craii de Curtea-Veche* a sleit ogorul scriitorului, nemailăsându-i decât prisosul limbii literare, care face şi farmecul potolit al romanului neterminat, *Sub pecetea tainei.* Imn al prieteniei, al trecerii torţelor, *Craii de Curtea-Veche* reconstituie pentru noi o lume şi o istorie în care contemporanii ei nu s-au recunoscut. Acele petreceri la birturi de margine, peregrinările nocturne prin mahalalele chtonice, personajele pitoreşti din fundal, forfota lumească, saţiul unor interioare ni se impun acum ca un basm cu nesfârşite sugestii, intră în albumul nostru de familie.

De la distanţa criticii, meritele cărţii se concentrează din însuşi modul în care a fost concepută, când autorul a renunţat la fastidioasa maşinărie pe care o premeditase iniţial, cu acele violent post-romantice scene de bravură, rămase în manuscris, ce nu ne dezvăluie vreun fir epic şi al căror erou, un Mihnea IV, se agita cu turbare, în costumaţia sa carnavalescă. Acolo, persoana a treia, chemată în ajutor, punea un ecran între scriitură şi text. O anumită manieră de a zice „eu", în formula

finală a *Crailor,* mod de enunțare original, trimițând indecidabil la autor, la povestitor şi la erou, a deschis poarta acestor mari izbânzi. Punem în imediată succesiune acel „adevăr" al numelor proprii finalmente reținute: romanul reprezintă rodul lor, iar cartea a putut să se urnească din impasul primei versiuni numai după ce numele „corecte" au fost găsite.

Comparând prima versiune, părăsită, cu aceea dusă la capăt, suntem în fața unei izbitoare schimbări de dimensiuni şi a situației când un proiect blocat a devenit posibil de îndată ce şi-a schimbat specia.

In *Sub pecetea tainei,* deficitul compozițional, de care avem motive să credem că autorul nu era în completă necunoştință de cauză, s-a încercat a fi complinit prin tehnica numită a narațiunii cu sertare. Ca şi în prozele anterioare, a fost preferată persoana întâi, sirena cu voce irezistibilă şi s-a pus în epigraf emblema sfinxului — prezentă mai întâi în *Remember* —, cel căruia în vechime i se dădea un chip de femeie. Vom deduce de aici că fiecare episod al povestirii își va țese enigma în jurul unei femei? Poate, în cazul când tema, cum se întâmplă mai arareori, a urmat cu fidelitate proiectul inițial, ceea ce ținea să sublinieze cu seriozitate autorul, când afirma a nu trece la aşternerea pe hârtie a primului cuvânt dintr-o bucată, până nu a hotărât totul, până în cel mai mic detaliu. Mistificare sau numai automistificare, fapt e că în neterminarea romanului înclinăm a discerne un impas de cunoaştere, mai degrabă decât de insatisfacție la adresa proiectului primar, cel care suferă eroic orice trădare.

Taina, prezentă în motivele mateine încă din *Pajere* şi omologată în celelalte proze ale sale - până acolo încât un critic cu bun acces la text a decelat anume o tehnică a tainei la Mateiu -, este anunțată chiar în titlu, ca şi atitudinea față de ea a scriitorului.

Acum Povestitorul este chiar Autorul - un anumit regres, în ordinea compozițională, dar şi o mai bună adecvare la genul polițist afectat. Un narator-prim, persoană ajunsă, care a ieşit din zona vânturilor primejdioase, şi un altul, secund, eroul propriu-zis al unor întâmplări cărora le-a fost mai mult martor decât agent, un pensionar de 77 de ani, conu' Rache M., polițistul fecior de boier, construiesc, dialogând, narațiunea. Conu' Rache va învia o lume, istorisind câteva din cazurile carierei lui, care l-au impresionat mai tare, fie prin stranietate, fie pentru că au rămas nesoluționate, apărându-şi taina.

Confidențele sunt ale unui polițist fără vocație, pe cât de ager observator al spectacolului lumii. Patru decenii în,slujba poliției nu l-au transformat într-un mecanism profesional, omul a refuzat promovările, salvându-şi odată cu sufletul şi condiția de diletant - superior -, ca şi Autorul, de altminteri. în el vorbeşte omul de lume, călătorit, ataşat unor importante personalități ce nu se înşelaseră o clipă în privința adevăratei lui apartenențe şi personalități - de unde şi prietenia cu mai tânărul autor.

Un al treilea personaj, coana Masinca Drângeanu, despre care s-a spus că este elementul de continuitate, de comunicare, în ceea ce ar fi urmat, dimpreună cu *Soborul țaţelor,* să fie o trilogie, nu apare în carne şi oase, nu participă efectiv la acțiune, nici chiar cât „ghenerâleasa P.". Ea este numai un apendice psihologic al lui conu' Rache, bine simțit de Povestitorul-prim, despre care ştim că a nutrit, cândva, şi el, anumite intenții față de aceeaşi femeie. Şi un amănunt de nimic, în ordinea nomenclaturii onomastice: într-o primă căsătorie (fusese, prin urmare, şi ea „desmăritată"!), purtase numele profan de Masinca Caegiu! (Daniel Zorillă, tovarăşul de petreceri al lui conu' Rache, apare şi în corespondența către N. A. Boicescu, unde e intrepidul Zorillă. Personajul a existat în realitate, fiind, printre altele, bunicul matern al poetului Constant Tonegaru.)

Romanul se deschide direct, în maniera obişnuită prozelor mateine, asupra unei întâlniri, la popularul şi pe atunci luxosul „Carul cu bere". Cei doi nu sunt, vădit, în criză de timp, povestitorul nu va cunoaşte fervoarea întâlnirilor cu Pantazi, a cărui plecare definitivă îi era scrisă pe frunte. Apariția unei

femei declanşează, firesc, şi prima povestioară a conului Rache, legată de cercetările rămase infructuoase, la dispariţia fără urmă a unui slujbaş oarecare - un Gogu Nicolau - în drumul de la gară spre casă. Sub raportul procedeelor, portretul femeii este exemplar, pentru refuzul descripţiei: „... nici bătrână, nici tânără, nici frumoasă, nici urâtă, nici înaltă, nici scundă, nici grasă, nici slabă, la trăsături potrivită şi fără vreun semn anume" - stilul semnalmentelor de paşaport. Ea ar putea fi, totuşi, un sfinx şi poliţistul este chinuit de bănuiala că văduva ştie ceva, iar lipsa ei de trăsături este cu atât mai scormonitoare, când ar vrea să-i scruteze taina, pe chip. S-ar zice că femeia şi-a luat măsuri anume de ermetism, de natura mimetismului din lumea insectelor.

Această primă povestire are un rol introductiv; cea de a doua se desfăşoară într-o cu totul altă tensiune, aceea a căutării de urme - în speţă, tot de persoană — cu caracter de necesitate şi de maximă urgenţă, piatra de încercare a unei profesii, a unei cariere. Persoana în chestiune este foarte importantă, dispariţia ei angajează consecinţe politice cu caracter catastrofal. Printr-o simplă întâmplare, poliţistul va câştiga cursa cu timpul. Eroul, atotputernicul ministru, este portretizat aproape tot numai prin trăsătura morală, care devine detaliu fizic, printr-o foarte fină tehnică a sugestiei. Modelul personajului pare a trebui căutat în figura impunătoare a liderului conservator Aexandru Lahovary. Ca tip somatic, ministrul seamănă foarte bine cu Paşadia, portretul său este lucrat şi el în aceeaşi tehnică a uleiului cu oarecare abuz de tonuri închise. Categoriei sfinxului aparţine neîndoios soţia sa, cucoană mare, răspândind farmecul deosebit de subtil al femeilor sterpe — loc comun degustat în literatura de epocă —, fiinţă de lux, ţeapănă, rece, tuberculoasă, altfel, în ultimul grad. Taina însă este aceea a maladiei ministrului, stâlpul guvernării, obligat, cum s-ar spune normativ, la sănătate. Şi totuşi, personajul lucid şi voluntar este epileptic, situaţie care, devenită publică, ar produce un imens scandal, căderea guvernului. Asemănarea cu Paşadia se continuă şi pe terenul

patologic - vezi crizele teribile ale acestuia, ce-l sileau apoi să lipsească o bună bucată de vreme - aşa-zicând, la munte.

în istorisirea tenebrosului caz, ce ar ţine mai mult de istoria de cabinet, o alcătuire omenească de excepţie este zădărnicită de un singur cusur, şi acela moştenit - din nou fatalitatea eredităţii. Minuţia detaliului este balzaciană, speţa, naturalistă. Este, poate, cel mai împlinit examen de proză obiectivă din întreaga operă mateină, o nuveletă perfect echilibrată, de sine stătătoare, pe deplin realizată, în ceea ce autorul şi-a propus, într-un caz în care putem şti, într-adevăr, ce anume şi-a propus. Un amănunt caracterologic, trimiţând la mentalitatea autorului îi furnizează copios acel personaj nenumit, oratorul soitariu care, cunoscând suferinţa ministrului, încearcă să-l doboare în lipsă. Trăsăturile sunt ale lui Barbu Delavrancea, detestat de Mateiu, încă din tinereţe, când se afla silit să-i rabde lecţiile de morală...

Un scurt popas narativ, motiv pur muzical, aduce câteva date despre împrejurările în care un băiat de familie intrase în cadrele poliţiei, unde rămăsese, şi din voia sa fără a ajunge la posturi de comandă, timp de patruzeci şi doi de ani. Ni se comunică însă că, prin moartea tatălui, eroul rămăsese stăpân „pe una din marile averi bucureştene ale timpului" - prin urmare, conu' Rache şi-a făcut meseria ca pe o artă, nu ca pe o tristă necesitate. Onoarea sa e că ar fi putut-o părăsi oricând, dar n-a făcut-o. Tema tatălui care l-a determinat să accepte o profesiune joasă, tema moştenirii, de asemenea, revin obsedant la Mateiu Caragiale, trecând, fără mijlocire, în productul artistic. Un alt episod scurt aduce în prim-plan, evocativ, pitoreasca figură a lui Claymoor şi, pe mai puţin de o pagină, povestea tristă a unei frumoase a timpului, pe care răsturnarea vremurilor o transformă în cerşetoare, aluzie la soarta tristă a unei clase sociale în care intrase, de voia lui, scriitorul.

Asemeni Crailor, cei doi, Povestitorul I şi Povestitorul II, cuplu peripatetic, sunt îndrăgostiţi de Bucureştii vechi, îi bat străzile, iar cel mai vârstnic mai aprinde şi câte o lumânare, în biserică. Povestitorul prim îl invită acasă la el pe conu' Rache,

la masă, cu care ocazie mai iese la iveală o femeie-sfinx, aceea cu cap de pisică, din fotografie, şi care pare să fi jucat un rol deloc neglijabil în viaţa sentimentală a poliţistului. Sau în cea profesională? Episodul impresionează prin concentrare şi forţă aluzivă, e de altfel singurul în care bate aripa misterului şi a păcatului, făgăduind moarte, dacă nu resurecţie.

Cel din urmă episod, cel mai desfăşurat, ultimul şi în ordinea manuscriselor rămase de la scriitor, pare că ar fi putut arunca un fascicul de lumină asupra sfinxului - cel central, şefa de bandă ce acţiona sub emblema albinei. Dar nu luăm act decât de o întâmplare bazată pe un deghizament. Dacă în *Remember,* tânărul cu care face cunoştinţă Povestitorul anonim se recomandă ca lord, bărbatul matur ce pătrunde în salonul muzical al Lenei Ceptureanu, spre a o asculta cântând, după câte pretinde, se înfăţişează nici mai mult nici mai puţin decât ca monarh! Dar personajul dă de bănuit poliţistului cu experienţă, că ar fi un prea periculos tâlhar, asasin la nevoie, specializat în furtul de giuvaericale. Paragraful final, mai dinainte scris, pomeneşte două personaje, unul masculin, altul feminin, acesta din urmă neputând fi Lena Ceptureanu, ci o mască încă neintrată în locul unde se întrerupe povestirea. Ipoteza e valabilă, fireşte, în cazul în care povestirea având-o pe cântăreaţă eroină ar fi fost cea din urmă a cărţii, căreia îi fusese destinat respectivul sfârşit, cum înclinăm a crede.

Câteva situaţii din roman sunt memorabile, aşa cum se reţin şi mai multe siluete, începând cu aceea a ministrului, sfârşind cu Lena Ceptureanu. în persoana acesteia regăsim trăsături ale *E.B.* din *Jurnalul* scriitorului, cântăreaţa din înalta societate, de care acesta se îndrăgosteşte în ultimul său lustru de viaţă sau poate chiar mai de mult încă. Poate că nefavorabila desfăşurare a relaţiilor cu *E.B.* a slăbit mâna scriitorului pe pana sa — e doar o ipoteză ce se susţine prin adânca deziluzie ce rezultă din paginile memorialistice, prin furia rece, câteodată, la adresa femeii care nu răspundea sentimentelor lui, prin pofta de răzbunare şi imposibilitatea de a şi-o scoate din minte. Nu lipsa

de timp l-a împiedicat pe Mateiu să termine romanul, de mică întindere*de altfel, ci un factor necunoscut, de sorginte sufletească. Cele trei versiuni ale primei pagini din *Soborul ţaţelor* reprezintă tentativa scriitorului de a ieşi din impas printr-un proiect nou, manevră care îi reuşise strălucit la realizarea *Crailor de Curtea-Veche,* în momentul cel mai fast al creaţiei sale.

Nu se poate vorbi de tehnica compoziţională a unei naraţiuni neterminate, deşi autorul dăduse tiparului cea mai mare parte a ceea ce scrisese din ea. Chiar ca naraţiune cu sertare, *Sub pecetea tainei* suferă de pe urma fragmenţarismului său, care-i slăbeşte consistenţa. Este opera cea mai realistă a scriitorului şi în acelaşi timp cea mai ancorată în evocare - semn că speciile nu se exclud, ci dimpotrivă. Ca şi în *Remember,* taina este de ordin pur material. Prima nuvelă a scriitorului ar fi putut, de altfel, fi înglobată cu succes în roman, când naratorul prim ar fi întors vizita conului Rache, istorisind şi el un caz.

Materială, taina mai este, în romanul matein neterminat, şi foarte relativă. Cea a ministrului este destăinuită pe deplin, mărturisindu-se din categoria umilei mizerii fiziologice, paradoxul fiind acela al unei robusteţi şi fizice şi morale anulate de o maladie congenitală ce loveşte mai frecvent pe cei labil constituiţi. E mai mult o contradicţie decât un mister, un contrast. Raportul dintre măreţie (superbie) şi umilitatea condiţiei umane supusă fiziologiei l-a torturat pe creator, a constituit taina de care s-a lovit el însuşi, poate singura, dacă există vreuna, apropiere ce s-ar putea face de Dostoievski. Dar Mateiu n-a fost un mare bolnav, deficitul de vitalitate pe care şi-l reproşa înscriindu-se în datele caracterului şi fiind, poate, în parte imaginar. Numai neînsemnatul Gogu Nicolau rămâne proprietarul misterului propriu, neviolat şi neviolabil, caz limită, dezvoltat cu exemplară economie şi desăvârşită stăpânire a mijloacelor, un adevărat model al genului. Şi tocmai sursa acestuia se află, uşor de depistat, în I.L. Caragiale, în *Inspecţiune.*

Genul proxim al ficţiunii memorialistice — prezentă în întreaga operă mateină, cum s-a observat de către Ovidiu

Cotruş *Jurnalul* este şi el o deviaţie a povestirii la persoana întâi, ca subprodus al autobiografiei. Scris în marginea literaturii, căci declarat cu destinatar unic, *Jurnalul* lui Mateiu I. Caragiale se alătură operei sale oriunde aceasta vine într-o atingere biografică cu autorul însuşi. în acest sens, nu *Sub pecetea tainei* ar face puntea, în ciuda prezenţei directe a autorului, ci *Remember* şi *Craii de Curtea-Veche.* Pentru înţelegerea mentalităţii scriitorului şi de aici a paradoxalelor lui personaje, cu ceea ce li se întâmplă, *Jurnalul t* o mină nepreţuită, cum, cu maximă concentraţie, stă scris în el despre temele principale ale unei vieţi în ceasul bilanţului: familia, faima, averea şi dragostea. Faptul de destin - acela de a fi progenitura unui părinte cu personalitate covârşitoare, căreia atât a-i rezista, cât şi a-i ceda, produce deformări caracterologice iremisibile - dimpreună cu alte circumstanţe, pe care memorialistul a sfârşit prin a le separa de destin, sunt analizate în *Jurnal,* cu prilejul înscrierii unor evenimente (o călătorie în Italia, de ex.) şi al unor rememorări, autoscopic, amar, dar nu cu ultima luciditate, semn al unei neîmpăcări cu şinele ce pretindea să fie domolită.

Ca document existenţial, *Jurnalul* artistului la bătrâneţe emană de la o fiinţă care rezistă în ultimul ei retranşament, încercând o regrupare a iluziilor, operaţia de a te agăţa de un pai! Ca document stilistic, *Jurnalul* este încă mai revelator. Scris într-o corectă şi chiar frapantă, prin particularităţi, limbă franceză, *Jurnalul* a pus problema dacă, în româneşte, se reconstituie, stilistic, matein, situaţie extrem de instructivă pentru abordarea cercetării limbii literare mateine, în genere, onorată astăzi pe acelaşi plan cu aceea a lui Mihail Sadoveanu. Să ne reamintim că o impresie la fel de vie ca şi *Jurnalul* a făcut, la publicarea ei, şi corespondenţa din adolescenţă şi prima tinereţe a viitorului scriitor, către N.A. Boicescu, elaborată într-un zglobiu jargon franco-român, pe măsura cinismului afişat. Vom înţelege cu atât mai profund efortul de autohtonizare pe care l-a întreprins poetul în *Pajerele* sale, unde a revenit, cu arme şi bagaje, la formula neaoşă a limbii curate. Cel puţin într-o

perioadă de încrucişare a vârstelor, omul deţinea, prin urmare, două limbaje net distincte, ce-1 slujeau cu egală fidelitate şi promptitudine. *Remember,* nuvela cosmopolită de acut rafinament, a fost concepută într-o asemenea curgere cronicărească a frazei, încă mai despuiată cât priveşte cursivitatea: „L-am crezut, din capul locului, una din acele făpturi excepţionale, străine de omenire, pentru cari am resimţit totdeauna o vie atragere. îl vedeam zilnic aproape, nu muzeul fiind singurul loc unde îl întâlneam". Frazele par orale, libere, în afara oricărei estetici. Să insistăm însă: pentru un neologism admis - excepţional - un altul a fost naturalizat, cu oarecare siluire - atragere, pentru atracţie. Secunda propoziţiune a celei de a doua fraze este un decalc sintactic francez.

întru plivirea neologismelor, sistematică, dar nu exclusivă prozatorul s-a înzestrat cu o mare bogăţie de vocabular pe care, lucru fundamental, 1-a trecut din dicţionar în propria-i personalitate, prefăcându-1 în stări de trăire. Cuvinte rare aruncă lucori diamantine la fiecare răsucire a frazei, forţată adeseori, cum se îndoieşte potcoava fierbinte, înnoită cu stimuli, şi aceasta sub velinţa unui calm stilistic desăvârşit. Operaţia de manipulare a instrumentului de expresie se efectuează în toate direcţiile, cu o neobosită descindere la cuvânt. Nu numai neologismelor nefuzionabile li se află echivalentul preferabil, dar şi expresiei curente i se substituie o alta, mai scăpărătoare, mai puţin tocită deci, uitată, regională, eventual cu un sens mai restrâns sau uşor pe alături. Mai restrâns, nu mai lărgit, fiindcă orice confuzie verbală este cu grijă evitată. Limba va fi rescrisă, cu o mare naturaleţe anesteziantă, unei „fericite potriviri" luându-i locul o „nemereală fericită", spre satisfacţia cititorului. Resorturile sintaxei vor fi solicitate şi altfel modulate, cu îndrăzneală, dar în surdină. în specia expresiei neaoşe trec astfel clasice, dar de nerecunoscut, formaţiuni galice: „nu s-ar fi simţit la strâmt" *(â letroit),* „orice nimic" *(chaque rien),* „O felie de oraş" *(une tranche de viile),* „o bănuială de poftă trupească" *(un soupgon de...).* Forme tipic mateine, cu iz de torsiune arhaică

se dau pe față literale traduceri din memoria, poate involuntară, a cuiva care se exercitase în a gândi cu persistență într-o limbă străină: „era pentru a mi se aduce la cunoștință", „nu fu ca să-mi spuie ceva deosebit", „nu puteam să ascult cu luare-aminte nimic dacă nu era despre Gogu Nicolau", „Mima nu era de școala păstoriței care...." și exemplele s-ar putea înmulți cu ușurință. Consecvent, copacii vor fi abătuți și nu doborâți, perifrază va domni cu jactanță, încât inocenta „aparență" va fi înlocuită cu mai dolofana „arătare din afară". Dar e numai un aspect al modului în care Mateiu I. Caragiale și-a făurit limba literaturii sale, ca foarte conștient și conștiincios literator.

Mai departe, termenilor celui mai nestrunit argou le vor succede expresii de cancelarie, grandilocvente, găunoase. Cum termenii de argou dezbracă, ultragiant, subiectul, iar cei de cancelarie îl înveșmântează țeapăn, textul se structurează esoteric, ținându-1 încordat pe cititor. Ce vrea să spună prozatorul când scrie: „Mergeam din când în când să-1 văd și era de atâtea ori pentru mine o sărbătoare"? Dar când numește o „vulgaritate consfințită" (de obiceiul pământului)? Evocator, desigur, „desfătările grave", ca și „mult nobil", care nu e opusul lui „puțin nobil"!

Impreciziei bine orânduite a unor expresii li se opune precizia pedantă a altora, eventual de sorginte proprie, căci și ispita a fost mare. Fanariota soție a ministrului îl primește pe polițist nedesgătită și nedessulemenită, niște tineri rătăciți se cheamă că sunt desdrumați, oarecari bani nefructificați ar fi „necăpătuiți". Artistul supralicitează, din prea plinul său lexical, șarjează irezistibil, ca unul ce este în posesia unei metode de mare randament. Treimea de termeni cu aceeași sigma începătoare se impune, de la prima vedere, mai ales pentru cine știe cu câtă dificultate răspunde la apel cel de al treilea membru: „veninul, veghea și vițiul", „lătăreață, lăbărțată și lapoșă", „palme, pumni și picioare", „înveșmântați, împanglicați, împănoșați". Mai operative sunt tripletele aglutinatoare: „rea de gură, rea de muscă, rea de plată", cărora le urmează descendent dubletul,

pălăvatică, haihuie. Un personaj se caracterizează deplorabil printr-o „scăfârlie scofâlcită și smochinită" (de țigan bătrân!). Trezit din somn, povestitorul este „mahmur, ursuz, ciufut". Firea lui Pașadia e „pătimașă, întortochiată, tenebroasă", conversația lui „miezoasă și cuprinzătoare, reținută și măestrită", fără „lăbărțări, rasne și prisosuri" — lăbărțări zicând prolixități, rasnele, digresiuni. Evident, e la mijloc o virtuozitate de retor, de Paganini al condeiului, care degustă cuvintele ca pe nuci și alune. Figurația aparține cuvintelor încât, de pildă, cercetând treimea de nume a Crailor - a acelora ce condescind să și-1 decline - ești tare înclinat să te întrebi dacă aceștia nu s-au născut cumva din propriile nume, într-o geneză de tip nominalist.

Ceea ce e însă mai uimitor la o limbă literară atât de elaborată — căci și efuziunile, și largile perioade, și scurtele expresii ale unei clipe au fost cu toatele trecute prin repetate și neiertătoare examinări, cu tot atâtea respingeri fără apel - este efectul de spontaneitate, calitatea continuativă, articulatoare, ce nu se dezminte măcar o singură dată, pentru că, acceptând textul ca atare, cu greu am putea respinge vreun pasaj anume, ca fiind mai „nereprezentativ", chiar când prozatorul recurge la vorbirea directă, ceea ce i se întâmplă în mai multe rânduri, cu spor de veridicitate, dacă nu de variație, nuanță greu de deosebit în cazul de față. Analizată farmaceutic, pe componente și procedee, proza mateină este un fabricat de marcă bună: „Cam aceeași era și coloarea îmbrăcămintei ce purta de obicei, la dânsul moi, molatece, mlădioase fiind toate, și port, și mișcări, și grai. Era un obosit, un sfios și un mare mândru". Dincolo de sensurile exacte a ceea ce povestitorul intenționează să ne comunice — informația ca atare — ce pare, cel puțin aici, neprelucrată secundar, nu se poate ca urechea să nu perceapă o muzică străină semnificației pur senzoriale a „comunicatului". Raportul dintre vocalele lungi și cele scurte, între sunetele deschise și cele închise, poziția consoanelor față de vocale, și prin acestea, față de consoanele de dinaintea și dinapoia lor, succesiunea vocalelor, pe un imaginar portativ („toate și port și

mişcări şi grai"), cu excluderea sonului inoportun prin angajarea cine ştie cărui fast înlocuitor, tăcerile necesare (etc, etc) compun un al doilea text, eliberat de sclavia vreunei semnificaţii romaneşti, dar cu efecte de parasenzualitate categorice şi profund tipice. Impresia cititorului este că această muzică se adecvează descripţiei, reliefându-i parametrii, adecvându-i pasajele de analiză.

în fapt, ea ascultă de legi proprii, şi atunci când artistul scrie: „... apuseanul subţire în gusturi şi lingav să guste pastrama şi turburelul, schembeaua şi prăştina, ca vechiul vienez pierdut în vraja visului mozartian să asculte ciamparalele şi bidineaua", scandalul nu e al sciziunii unui temperament sau al unui anumit punct de civilizaţie, şovăitor la extremităţi, ci al coabitării unor eoni lingvistici din categorii ce nu se nuntesc, dar se află condamnate^de către mânuitor, la corci. Arii ce nu se întâlnesc sunt aduse să comunice, să-şi amestece genele. Paradis şi Infern se invadează reciproc, într-o gnoză a limbajului ce nu cunoaşte precedent în literatura noastră, unde, totuşi, un alt discipol de moment al lui Bogdan-Piteşti, Tudor Arghezi, a cultivat creşterea urâtului în frumos, şi a frumosului din bălegar, sau unde Mihail Sadoveanu, prozatorul cu cea mai mare sensibilitate la foşnirea de frunză a sunetelor, a cultivat un singur registru. într-adevăr, pe de o parte, aşii urâtului estetic evită doctrinal frumosul, care le miroase a tămâie, pe de alta, campionii frumosului necontingent „uită" demonii expresiei urât mirositoare, numai Mateiu I. Caragiale izbuteşte în proza noastră armonizarea acestui dublu registru, prin intruziune, altoi şi exterminarea între termeni.

Marea lui artă se dovedeşte însă în capacitatea de a nu abuza de puterile deţinute. Bucăţi „pure" se găsesc din abundenţă în proza sa, şi chiar din cea târzie, cele numite poetice - descripţiile nocturne, mai în genere toate cele care întâmpină natura, domeniu în care disputa lexicală, gâlceava cuvintelor nu-şi au locul şi unde unitatea primordială este mântuită. într-o nuvelă de factură fantastică (dar nu şi de conţinut fantastic!), ca

Remember, natura consună cu Aubrey de Vere, căruia suntem în drept să-i presupunem o puritate pângărită prin rătăciri ale cunoaşterii sau mai potrivit existenţe succesive, de puritate şi impuritate, fără legătură între ele - şi este confraternă Povestitorului care viiază vegetal, în anonimatul său. într-un roman cu coloratură de moravuri - unde, în scena cea mai tare, doi bărbaţi neobişnuiţi cu trânta, se păruiesc femeieşte — nocturnul se transferă în grădina destinului, cu efecte mai artistice, dar mai puţin înalte decât în *Remember.* Acolo, arborii sunt în chip firesc druidici.

Sub pecetea tainei e o naraţiune urbană, unde străzi şi case se animează spiritual, într-un Bucureşti ce se perpetuează astfel şi după ce edilii i-au realcătuit o fizionomie după aceea a lor proprie.

S-a vorbit de artificialitatea prozei mateine, confundându-se un laborator cu rezervorul auctorial al scriitorului, scriitura cu o alchimie, de unic, irepetabil reţetar. Ca trimitere, în amplele perioade mateine zvâcnesc iluminări scrutând locul şi soarta unei comunităţi, prin prisma fatalităţilor locului şi a unui sacru existenţial ce nu se poate confunda cu absurdul, aşa cum nici timpul nu este neant, ci muzică, revenire. Vers şi proză, opera mateină se clarifică în direcţia chemărilor scumpului Trecut, ca o voce singulară şi patetică, de neconfundat, fabuloasă.

*

Iluminat, în cercul unor misterioşi iniţiaţi purtători de mantii, după opiniile lui Vasile Lovinescu şi Radu Cernătescu, la o extremă, iar la o alta, în memoriile madrilene ale lui Gri-Gri (Ghika!), ins inofensiv, în căutare de subsidii, scriitorul Mateiu I. Caragiale n-a încetat o clipă să intrige şi să preocupe, până la obsesie, masa lectorială, forţând, la vremea ei, cenzura comunistă să-i admită accesul în istoria literaturii noastre, obţinând un senzaţional scor în ancheta iniţiată la începutul anului 2001 de publicaţia *Observatorul cultural* - care solicitase

unui număr de literatori a se pronunța asupra primelor zece romane românești. Or, *Craii de Curtea-Veche* au obținut, de departe, primul loc în clasament.

Neașteptatul verdict a determinat, apoi, redacția *României literare* într-un număr ce comemora, de altfel, 65 de ani de la trecerea în neființă a romancierului, să ceară opinia unor alte reputate condeie, de diferite orientări, în privința evenimentului. Fie că au luat în considerație preeminența formei în opera mateină (N. Breban), sursele misterului în *Craii...* (Cristian Teodorescu) sau, asemănător, din care anume motive se poate conduce un prozator din zilele noastre de exemplul *Crailor* (Ștefan Agopian, Bujor Nedelcovici), fie că s-au referit la mijloacele stilistice, certificând „imposibila atracție a acestei scrieri care nu-mi place" (George Bălăiță), ori intervenind, „a doua zi după succes", spre a invoca, în sfera respectivei opțiuni „și ca un fel de spirit sfidător și paradoxal caracteristic perioadelor de confuzie valorică", mai precis, intervenția, la vot, a unui „snobism esoteric difuz" (Mircea Cărtărescu), discuția rămâne deschisă.

Autorul acestor rânduri regretă sincer că nu va fi el acela care să înregistreze ecourile comemorării unui secol de la moartea maestrului.

BARBU CIOCULESCU

CRONOLOGIE

1885

martie, 12/24, la orele 14 și trei pătrare, p.m. Se naște, la București, în casa din mahalaua Sfântul Vasile, str. Frumoasă, nr. 14, copilul Mateiu, ca fiu natural al Măriei Constantinescu; în actul de naștere, Ion Luca Caragiale este cel care înfățișează copilul.

1885

martie, 14/26. Adeverința de botez, în religia ortodoxă, trecuta în registrul bisericii Sfântul Pantelimon, cu nr. 21.

1889

ianuarie, 7. I.L. Caragiale se căsătorește cu Aexandnna Burelly, aducându-1 și pe Mateiu în noua sa familie.

1890

aprilie, 10. Copilul Mateiu, cu domiciliul tot în Strada Frumoasa, dar de data aceasta la nr. 42, este „vaccinat cu succes", conform actului, „cum se arată prin semnele indelebde ce poartă pe braț".

1892

Mateiu I. Caragiale este înscris la Şcoala primară de băieţi nr. 6 „Petrache Poenaru" din Bucureşti.

1893

iulie, 2. Se naşte la Bucureşti, fratele său, Luca Ion Caragiale.

1896

august, 31. Mateiu I. Caragiale absolvă cele patru clase primare, cu certificatul nr. 258 al Şcolii de băieţi nr. 6, „Petrache Poenaru", din Bucureşti, şi este înscris în învăţământul liceal, unde obţine în clasa I note excelente, cu excepţia caligrafiei şi a gimnasticii.

1897- 1898

Absolvă clasa a II-a liceală, cu cele mai mari note, exceptând desenul şi gimnastica.

1898- 1903

Tot în învăţământul particular (Liceul „Sfântul Gheorghe" din Capitală), absolvă celelalte clase liceale, cu media generală 7,53.

1903

iulie, 21. Primeşte certificatul echivalent cu diploma de bacalaureat, preşedinte al Comisiei fiind Ion Bianu. Se înscrie la Facultatea de Drept din Bucureşti.

1904

noiembrie 1904- mai 1905. Prima călătorie la Berlin, în familia tatălui.

1905

Scrie *Les vieilles residences.*

Urmează cursurile Facultăţii de Drept, absolvind primul an. Se înscrie la examenul anului doi de licenţă, prezentând şi caietul său de cursuri, dar nu se prezintă la examene, renunţând la studiile universitare.

1904-1913

Scrie, după propriile mărturisiri, ciclul de sonete *Pajere.*

1904-1914 (?)

Scrie textele răzleţe *Negru şi aur, Isnoave vechi,* ce nu vor vedea lumina tiparului în timpul vieţii scriitorului.

1907

Cea de a doua şedere la Berlin.

1910

începe, nebulos, *Craii de Curtea-Veche.*

1911

Concepe, în timpul unei preumblări la Şosea, nuvela *Remember.*

1912

aprilie, 4. Un prim lot de 13 poezii din ciclul *Pajere* apare în revista *Viața românească,* unde fuseseră prezentate de tatăl său.

iunie, 9/22. încetează din viață, la Berlin, Ion Luca Caragiale. Cu acest prilej Mateiu face a treia vizită la Berlin.

octombrie, 7. Este numit şef de cabinet al ministrului lucrărilor publice, Alexandru Bădărău.

1913

martie, 3. Tot în *Viața românească* apare următorul lot din *Pajere: Grădinile amăgirii, întoarcerea învinsului* şi *Mărturisire,*

iulie, 14. Apare în *Presa,* an. I, nr. 109, semnat cu inițiale, articolul *O înscriere bizară,*

iulie, 24. Primeşte brevetul şi însemnele Ordinului Imperial rusesc „Sfânta Aua", clasa a Il-a.

august, 5. Este decorat cu Medalia Bene-Merenti, clasa I.

decembrie, 29. Este decorat cu Medalia Bărbăție și Credință, clasa I.

1914

ianuarie, 17. Demisionează din postul de şef de cabinet al ministrului Aexandru Bădărău.

1916

mai, 7. Apare în revista *Flacăra* sonetul *Dregătorul,* din *Pajere.*

1916–1918

Scrie, în întregime, prima parte din *Craii de Curtea-Veche.*

1919

martie, 24. Apare în *Journal de Roumanie,* an. I, nr. I, articolul, de asemenea iscălit cu inițiale, intitulat *Bulktin pour l'exterieur.*

iunie, 24. Ocupă postul de şef de birou al secției pentru străinătate din Ministerul de Interne, apoi pe acela de şef de birou clasa I, ambele sinecuri, considerate de el ca „degradare" (până în 1920).

1921

iunie, 7. Se stinge din viață, la Bucureşti, răpus de gripă spaniolă, fratele său Luca Ion Caragiale.

august. Apare în *Viața românească,* an. XIII, nr. 8, nuvela *Remember.*

iulie. începe să scrie partea a treia a romanului *Craii de Curtea-Veche,* şi anume confesiunea lui Pantazi.

1922

Cel mai greu an din existența sa, după propriile afirmații.

1923

*iunie, 9.*1 se eliberează, la cerere, un certificat de naştere în locul celuilalt, dat ca pierdut, certificat necesar la încheierea căsătoriei. Mai mulți martori ocazionali certifică data naşterii, „din părinți tatăl Ion L. Caragiale şi mama, dna Măria, născută Piteşteanu.

iunie, 18. M.I.C. se căsătoreşte, ia Oficiul stării civile şi statisticii municipale al Sectorului I Galben din Capitală, cu d-ra Măria G. Sion, „majoră, necăsătorită, în vârstă de ani 63, de profesie fără", fiică „a dlui George Sion, de profesiune mortu". Nu s-a alcătuit act dotai. Actul s-a întocmit în casa miresei, din str. Robert de Flers, nr. 9.

1924

august. Apare la Editura „Cultura Națională" nuvela *Remember.*

noiembrie, 21. Buletin de înscriere la Biroul Populației: Caragiale Mateiu-Ion, căsătorit, proprietar, locul naşterii: Tuşnad, județul Braşov.

1925

ianuarie, 15. Apare în ziarul *Universul* articolul (sau traducerea) despre Vasco da Gama.

1926

martie. 2. Vede lumina tiparului, în *Gândirea,* nr. 2, *întâmpinarea Crailor,*

martie, 12. Eşuate încercări, prin Ion Pillat şi ministrul Aex. Lapedatu, de a obține cravata de comandor al Ordinului Coroana României, pe care o posedă în gradul de Cavaler.

martie, 13. Apare la Editura Cartea Românească *Antologia poeților de azi* (retipărită în 2001!), volum îngrijit de Ion Pillat şi Perpessicius, în care M.I.C. figurează cu patru poeme şi un portret de Marcel Iancu.

1928

august, 22. Scriitorul înalță deasupra conacului de la Fundulea steagul său, verde cu galben.

septembrie. In nr.8 din *Gândirea apare Asfințitul Crailor,* iar în nr. din octombrie, noiembrie, sfârşitul romanului.

decembrie. Scrie primele rânduri la *Şcoala țațelor.*

1929

martie, 29. Vede lumina tiparului, la Editura Cartea Românească, romanul *Craii de Curtea-Veche.*

decembrie, 28. Primeşte brevetul Crucii de Cavaler al Legiunii de Onoare.

1930

mai, 8. încasează premiul Societății Scriitorilor Români, pentru *Craii de Curtea-Veche* - cu o oarecare întârziere.

mai, 9. Demisionează din Societatea Scriitorilor Români.

mai, 18. Scrie prima pagină din *Sub pecetea tainei,*

octombrie, 9. Fixează începutul romanului *Sub pecetea tainei.*

1931

aprilie, 17. Plantează, la Fundulea, 12 salcâmi, 5 pe dreapta, 7 pe stânga aleii de intrare.

septembrie, 22. Trimite spre publicare revistei *Cele 3 Crişuri* articolul *Vechi impresii de spectator.*

1932

noiembrie, 16. (Sfântul Matei). întărirea sistemului de spiritualizare *Aera nova.*

1933

aprilie, 17. Apare în *Gândirea* cu *Sub pecetea tainei.*

mai, 1. Pe cale de a realiza perfecțiunea — după notele din *Agendă.* Niciodată n-a fost mai lucid, după ce a recurs la metoda radicală de „descanaliare" intimă, renunțând la alcool, ceai, cafea, tutun.

octombrie, 27. Ultima apariție într-un local public cu exceptța restaurantelor; tot în cadrul *aerei noi.*

1934

***ianuarie,** 19.* Contractează cu Editura Fundațiilor Regale intr-un tiraj de 3 000 de exemplare, *Sub pecetea tainei* '

noiembrie, 15. Ultima consumație la tară

1935

februarie, 17-19. Elaborează planul unei monografii a contelui prusac Hoditz.

1936

ianuarie, 17, orele unu noaptea. Scriitorul încetează din viată in urma unui atac cerebral, în locuința sa din str. Robert de Flers, nr. 9.

- Apare ediția de *Opere,* întocmită de Perpessicius.

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Principiul călăuzitor în alcătuirea ediției de față a fost restituirea integrală a scrierilor lui Mateiu I. Caragiale, cuprinzând opera sa literară, cea publicistică, genealogistică, memorialistica și corespondența, pentru ca lectorul să dispună, într-un singur corp, de întregul portofoliu al creației scriitorului. Am considerat, prin urmare, că și scrierile cu un caracter literar tangențial, inclusiv cele în limba franceză, poartă pecetea aceluiași spirit artistic și prezintă un real interes pentru conturarea unei personalități dintre cele mai comentate. Acestei personalități i-am dedicat prima parte a studiului nostru introductiv, cea de a doua parte a sa tentând un studiu critic al operei.

Volumul are următoarea structură:

1. Studiu introductiv;
2. Cronologie;
3. Notă asupra ediției;
4. Opere literare: *Pajere, Remember, Craii de Curtea-Veche, Sub pecetea tainei,* iar în *Anexe,* fragmente de proză considerate a fi servit la elaborarea unui roman al cărui prim proiect a fost părăsit de către autor;
5. Articole, studii heraldico-genealogice, note istorice, antume, postume;
6. Jurnal, Agende, în limba franceză și în traducere;
7. Corespondență emanată de la scriitor;

8. Efemeride;
9. Acte, documente;
10. Note, variante;
11. Dosar critic;
12. Bibliografie.

Notele explicative la texte (numerotate cu cifre arabe) au scopul de a lămuri anumite date privind locuri şi persoane, precum şi sensul, astăzi obscur sau ieşit din uz, al unor locuţiuni.

Notele şi dosarul critic (repere critice) reprezintă un sector aparte, căruia i-am acordat un spaţiu larg. Informaţiile privind posibilele surse de inspiraţie ale scriitorului, variantele acelor opere apărute mai întâi în publicaţii, date referitoare la etapele de creaţie se află aici. In finalul cărţii, un sector special este astfel dedicat receptării operei mateine, operă asupra căreia s-au aplecat aproape toţi criticii şi istoricii noştri literari, după cum se va vedea din *Bibliografia generala* care încheie sinteza.

Mateiu I. Caragiale a fost, se ştie, un scriitor puţin prolific, cu gestaţie laborioasă şi îndelungată, un creator ros de scrupule, care nu s-a grăbit cu publicarea, ci şi-a revăzut cu acribie manuscrisele, efectuând personal corecturile tipografice, revăzând exemplarul tipărit - Perpessicius a folosit, pentru *Craii de Curtea-Veche,* un asemenea exemplar preţios, ce nu ne-a parvenit! Tocmai datorită, am putea spune, pedanteriei cu care Mateiu I. Caragiale îşi pregătea pentru tipar textele, prezintă un interes variantele, operând întotdeauna reductiv, în vederea comprimării şi autonomizării frazei. Cu excepţia prozelor „postume", nu suntem, de altminteri, în posesia nici unuia dintre manuscrisele literare ale scriitorului, nici chiar a celor transcrise pe curat.

Placheta de versuri *Pajere* a apărut postum, în chiar anul morţii autorului, însă aproape toate aceste poezii apăruseră în timpul vieţii sale, încât nu am resimţit nevoia de a schimba

ordinea din ediţia Perpessicius. Nu am introdus în *Pajere* bucata *Sonet valah,* sustrasă autorului şi publicată sub pseudonim, pentru un concurs de sonete, întrucât nu-i cunoaştem versiunea iniţială, dar ştim că cel care l-a folosit introdusese modificări.

într-o situaţie asemănătoare, romanul *Sub pecetea tainei* a fost publicat, în cea mai mare parte, în timpul vieţii scriitorului. Cele câteva pagini ce se aflau redactate, dar netrimise la revista *Gândirea,* pagini cu care primul editor a întregit textul rămas, oricum, neterminat, nu îndreptăţeau, nici ele, transferarea întregii naraţiuni la capitolul de postume. în schimb, paginile răzleţe, anterioare *Crailor de Curtea-Veche,* aşa-zis pregătitoare acestei opere, dar, în fapt, aparţinătoare altei întreprinderi auctoriale *[Odrasla regilor?)* revin irevocabil sectorului de postume.

Ca publicist, Mateiu I. Caragiale a depus o activitate pur circumstanţială, până la a nu-şi pune numele întreg decât sub un singur articol! între *O înscriere bizară* şi *Vechi impresii de spectator* se înscriu două decenii, iar singura iniţiativă publicistică ce implica o anumită continuitate programatică a fost părăsită după prima expediţie. Deşi documentate şi, în speţă, dezvoltate, textele heraldice nu au fost nici ele puse în valoare de către autorul lor. însemnările cu caracter istoric, publicate mai întâi de noi, ca şi *Efemeridele,* erau, cu siguranţă, destinate uzului propriu, dar le-am cuprins în ediţie pentru caracterul lor insolit, indicând o latură a personalităţii scriitorului.

Dintr-un scrupul biografic identic am introdus în ediţie textul integral rămas al *Jurnalului,* precum şi acela al *Agendelor.* Dacă în privinţa traducerii notelor istorice am dat preferinţă tălmăcirii efectuate de Petru Creţia, de altfel, la rugămintea noastră, traducerea din limba franceză a *Jurnalului* şi a *Agendelor* ne aparţine, pe considerentul unor inexactităţi ale versiunilor anterioare.

O contribuţie deosebită a acestei ediţii trebuie să fie cuprinderea în cadrul ei a întregii *Corespondenţe* păstrate, publicată,

în timp, de academician Şerban Cioculescu, de noi, de Al. Oprea, Aexandru George ş.a. Primită cu un real interes, această corespondenţă aruncă o vie lumină asupra anilor de formaţie a scriitorului, cât şi asupra unor perioade mai târzii din existenţa sa, prezentând, concomitent, şi o certă valoare artistică, un element de continuitate într-o biografie nu prea bogată în documente. Deşi Mateiu I. Caragiale cultiva principiul elegant de a răspunde oricărei scrisori primite, indiferent de importanţa ei sau de adresant, corespondenţa rămasă de la el nu este vastă, iar pe cea primită poate că nu o păstra, încât nu dispunem de ea, până acum.

în privinţa *Notelor* şi *comentariilor* ce însoţesc fiecare lucrare în parte, ne-am dat silinţa de a face din ele un pandant semnificativ, fapt ce ne-a îngăduit ca în cea de a doua jumătate a *Studiului introductiv* să renunţăm la unele probleme sau aspecte, a căror expunere în prefaţă ar fi îngreuiat mult excursul analitic. Mateiu I. Caragiale fiind unul dintre clasicii noştri cei mai comentaţi de istoriografia şi critica literară, până acolo încât putem afirma că nu există critic sau istoric literar care să nu-şi fi spus cuvântul cel puţin în una din problemele pe care le ridică viaţa şi opera sa, materia *Notelor* şi *comentariilor* se dispune ca necesară introducere la *Receptarea* operei (dosar critic).

La stabilirea textului am avut în vedere lunga perioadă de timp în cuprinsul căreia şi-a scris Mateiu I. Caragiale opera, cea literară, publicistică şi memorialistică, epistolară etc, de la prima scrisoare către N.A. Boicescu, din 1901, până la ultimele rânduri din *Jurnal,* datate 1936, răstimp în care regulile ortografice s-au modificat în mai multe rânduri. Opera literară propriu-zisă a scriitorului a fost concepută într-o limbă voit arhaică, deci căreia i se potriveau vechile forme ortografice, fenomen de care a trebuit să ţinem întrucâtva seama. Ştim, totuşi, că scriitorul revenise singur asupra unor forme agresiv şi pedant arhaice, după cum ne-a apărut limpede că textele sale din *Viaţa românească* - mai puţin cele din *Gândirea* - putuseră suferi o serie de intervenţii de punctuaţie, scumpe respectivelor redacţii. Intervenţiile autorului, la tipărirea în volume, ba chiar şi mai pe urmă, prin corecturi marginale pe exemplare tipărite, ne certifică atenţia pe care o acorda Mateiu I. Caragiale cuvântului scris.

Tot astfel, şi în mod manifest, folosirea unor termeni rari, ieşiţi din uz încă din vremea sa, ni-l indică pe cititorul de dicţionare, colecţionar de vocabule. Nu mai puţin, Povestitorul, prin al cărui vocabular se exprimă Autorul, vorbeşte munteneşte, folosind iotacisme şi nedându-se îndărăt de la expresii dintre cele mai populare, argotice chiar. Ţinând seama de toate acestea, în transcrierea textelor mateine am aplicat regulile actualei ortografii, păstrând acele forme ce constituie variante lexicale - nu de ortografie - caracteristice scriitorului - de tipul veanicie, personaj, noemwrie. în acelaşi sens, am admis unele excepţii în privinţa substantivelor la singular - musafir, Lzcaş; la plural - boale - şi am respectat formele tipic mateine: firmec, dispreţuit, împace, însănăto/ate, ca pe opţiuni auctoriale ferme. Am procedat de aceeaşi manieră cu unele forme gramaticale specifice, ca de exemplu acordarea la plural a adjectivului demonstrativ *care,* în gen şi număr, cu substantivul ce-l determină (cari!). Identic, am respectat câte o formă rară morfologică - vezi *oglindă,* la persoana a treia plural, pentru *oglindesc.*

Probleme mai spinoase a ridicat *Corespondenţa,* şi anume aceea din anii adolescenţei şi ai primei tinereţi a scriitorului. Aceasta a fost concepută într-un jargon singular, alcătuit dintr-un amestec de franţuzisme cu neaoşisme şi cu expresii curente. Situaţia ne-a impus să păstrăm ortografia autorului la cuvintele de origine franceză, să redăm neologismele în forma lor actuală, iar în paratext versiunea epistolierului, renunţând numai la acele forme ortografice pe care, ulterior, le-a părăsit artistul însuşi. Cum în respectiva *Corespondenţă* se întâlnesc

formele ortografice cele mai rebarbative, eliminarea lor nu a desfigurat textul.

în total, considerăm că savoarea textului matein, atâta cât se află. funcție de aspectul grafic al unor forme fonetice, a fost cu rigurozitate respectată şi pusă în valoare, fără să recurgem nici la ortografierea textului, nici la „întinerirea" vestmântului său ortografic şi ortoepic.

B.C.

OPERE LITERARE

i

PAJERE

CLIO

Mi-a îngânat stăpâna: „Nu-n file-ngălbenite
Stă-mbălsămată taina măririi strămoşeşti.
Amurgul rug de purpuri aprinde; de-l priveşti,
Se-nfiripă-n vâltoarea-i vedenii strălucite.

Căci, uriaşe stoluri la zări încremenite,
Zac norii ce, în pragul genunilor cereşti,
Par pajere-ncleştate de zgripţori din poveşti
Umbrind cetăţi în flăcări cu turnuri prăbuşite.

Dar ceaţa serii-nneacă troianele de jar.
Atunci mergi de te-aşează subt un bătrân stejar,
Ascultă mândrul freamăt ce-n el deşteaptă vântul,

Ca-n obositu-ţi suflet de vrajă răzvrătiţi,
Când negrul văl al nopţii înfăşură pământul,
în gemăt să tresalte străbunii adormiţi".

1910

LAUDA CUCERITORULUI

„Rois barbares,
Sombres chasseurs d'aurochs..

H. Taine

O! tu, care-ai mânat barbare gloate
Ca să sfărâmi împărății bătrâne
Şi-ai câştigat izbânzi nenumărate;

Tu, ce-n trufia inimii păgâne
Ai pângărit râzând altare sfinte
Și-ai ars cetăți, ai fost măreț, stăpâne,

Când jefuind regeştile morminte
Zdrobitei hârci îi ai răpit cununa,
Și oaselor bogatele veşminte;

O! negre Domn, care-ai stârnit furtuna
De năvăliri, de-ai zguduit pământul,
Dacă-al tău nume îl săpase runa

Cea tainică pentru-a-ți slăvi avântul,
L-a şters neîmpăcată-apoi uitarea,
Precum ți-a spulberat cenuşa vântul.

Povestea ta pierdută e-n vâltoarea
De ani apuşi ce vremea-a spulberat,
Dar umbra ta le mohorăste zarea,

Că-nalt răsări, cumplit, neîndurat,
Cuprins de flăcări pe căzânde turle,
Cu pieptul gol luptând însângerat,

Beat de măcel. Asurzitoare surle
Cu spijele se întreceau turbate,
Și-ades făceai îngrozitor să urle

De buciumări pădurile carpate
Vânând călare zimbrul şi vierul
Și săgetând jivine-nspăimântate.

în sumbri nori ce trec încomând cerul
în zori, goniți de aspra vijelie
Le mai zăresc cum fug mugind de fierul

Ucigător. Zburau cu veselie
Deasupra-ți corbii, și de-atâta sânge
Răsar şi astăzi roşii flori din glie.

Dar, îndelung nu ți-a fost dat a-nfrânge
Pe-aceea ce pândise rânjitoare,
La sânu-i rece să te poată strânge,

Și ai pierit, trădat într-o strâmtoare.
Amar te-a plâns, pletoasa seminție
Ea, ce pe-o culme-într-un apus de soare,

Urlând, te-a ars cu-ntreaga-ți avuție,
Cu-ai tăi sirepi, cu roabele iubite,
Ce desfătau posaca ta beție.

*

Sunt seri, spre toamnă, adânci și strălucite
Ce, luminându-mi negura-amintirii,
Trezesc în mine suflete-adormite

De mult, încât cad pradă amăgirii
Când Cerul pârguit la zări cuprinde
Purpura toată, și toți trandafirii,

Și-n sânge scaldă para ce-l aprinde
De vii văpăi - privind atunci amurgul,
Un dor păgân sălbatic mă încinde, -

Și văd, stăpâne, cum îți arde rugul.

1912

PROHODUL RĂZBOINICULUI

Din goană-l săgetară trădat într-o strâmtoare
Și-n adâncimi de codri, sub ceru-nnegurat,
Crunți vânători de zimbri urlând i-au înălțat
O schelă uriașă de prăzi și de odoare.

Și trupuri răstignite și tigve rânjitoare,
Și prunci zdrobiți și roabe cu sânul spintecat
Se sbat în gheara morții pe rugu-nsângerat,
Ce-n vârfu-i poartă leșul înțepenit călare.

în purpura înfiptă pe zalele-aurite
Cuceritorul pare urdiilor cernite,
Un falnic zeu ce cată să se avânte-n nori,

Și, ne'mpăcați în juru-i, cu sulițele-ntinse
I-arată către zare pletoșii luptători
Cum ard îngenuncheate cetățile învinse.

1907

NOAPTE ROŞIE

Trecând ca o nălucă, prin vifor, prin noroi
El fuge-nvins şi bezna pădurilor l-înghite;
Nu simte cum în valuri, din rănile cumplite,
îi curge mândrul sânge pe platoşă şiroi.

Dar gându-i vajnic zboară sălbatic înapoi,
Şi când îşi aminteşte cum de păgâni răpite
Plăpândele domniţe în lanţuri zac robite,
Şi cum tăiaţi pieriră coconii amândoi,

Pe-un mal de râpă calul şi-opreşte deodată,
Priveşte plin de turbă spre zarea-nflăcărată,
Şi alba barbă-şi smulge şi blestemă hain,

Şi-ameninţând văzduhul, cu pala-n mâna dreaptă,
Se-ntoarce Voevodul mânat de-un aprig chin
în valea unde lupta şi moartea îl aşteaptă.

1904

CĂLUGĂRIŢA

în sfânta mănăstire de-ai mei părinţi zidită,
Muncindu-mi fără milă sărmanul trup uscat,
Acoperit de zdrenţe, de ani împovărat,
îndur sub bolţi de jale o soartă urgisită.

Frumoasă-am fost odată, senină, fericită,
A ţării mândră Doamnă - dar lumea m-a uitat -
Şi-adesea amintindu-mi de visul spulberat
Crunt inima-mi zvâcneşte şi sângeră rănită.

Căci viaţa mea în lacrimi şi-a oglindit izvodul
De când cu oastea-i, falnic, ursitul meu, Voevodul
Purces-a să înfrunte păgânele urdii;

Din şea îl prăbuşiră hangerele haine -
De-atunci cad în ruină mărețe curţi pustii
Şi eu îmi rog sfârşitul, dar moartea nu mai vine.

1904

BOERUL

Tăiat-au de Rusaliipre jupan...

Pe-o culme, lângă-un iezer, durează-o mănăstire
Boerul... Mult bătrân e: dinţi nu mai are-n gură,
Posteşte, se grijeşte, bârfeşte şi strâmb jură,
Stă cuvios în strană şi zice din psaltire.

E mic de stat, făţarnic, semeţ şi crud din fire,
Viteaz spătar fu-n lupte, dar azi când barba-e sură,
Cu dreapta se închină, cu stânga smulge, fură,
Despoaie şi ucide în setea-i de hrăpire.

De neam e Basarabă, şi rudă cu Voevodul,
De bogăţii e putred şi-1 blastămă norodul,
Dar, la Stambul, îl sapă Cislar-Aga harapul.

Şi tocmai de Rusalii, când plin de veselie
Aşteaptă să-i sosească fermanul de domnie
II prind cu pâri ascunse şi-armaşu-i taie capul.

1908

ASPRA

Nimic nu o-mblânzeşte, nimic nu o-ncovoaie,
Ani are peste sută şi multe-a pătimit:
Tot neamu-i, soţul, fiii, de sabie-au pierit,
Dar n-a putut durerea s-o frângă, nici s-o-nmoaie.

Şi fără preget luptă, împila şi jupoaie;
Ea taie-n carne vie şi sufletu-i cernit
Cu toată răzbunarea e tot nemulţumit —
Aşa cumplit o arde năprasnica văpaie

A urii. Iar când noaptea 1-a candelii lumină
Bătrâna ce veghează, stingheră şi haină,
Trecutul răscoleşte, din ochi îi dau scântei.

Nu plânge, dar veninul o-năbuşe, greu geme,
Afară udă vântul şi peste capul ei
Pogoară stoluri negre de groaznice blesteme.

ÎNȚELEPTUL

Bea voios şi ospăta...

El de măriri deşerte, de faimă, nu visează,
Domnia n-o râvneşte, de curte stă străin.
Ca dânsul nimeni altul bun nu e, nici blajin,
Pe toți îi miluieşte, cunună, creştinează.

Dar armele iubeşte şi caii, des vânează,
Și-mbelşugata-i viață îşi toarce firul lin,
Mărinimos şi darnic, cu cugetul senin,
El tot mereu petrece şi bea şi ospătează.

Așa un veac trăit-a, voios şi înțelept,
Și când l-au dus în raclă cu mâinile pe piept,
L-a plâns ca pe-un părinte mulțimea-ndurerată;

Și dacă cronicarii uitării-l hărăzesc,
în cântece-amintirea-i e de popor păstrată,
Și tainic pe mormântu-i bătrânii ulmi şoptesc.

1909

CRONICARUL

Cu uşa zăvorâtă, în dosnica chilie
în care raza zilei se cerne tainic, lin,
Departe de orice zgomot, ferit de ochi străin,
Bătrânul amintirea îşi deapănă şi-o scrie.

An după an înşiră, domnie cu domnie,
Rănit de soartă însă, de părtinire plin,
El pana-nverşunată îşi moaie în venin,
Ca-n viitor izvodu-i mai mohorât să-nvie

Acel veac de restrişte cu sângerânde zări.
Iar pe asupritorii batjocoritei țări,
Amarnic îi hulește în măiestrite rânduri

Și-i tremură-atunci mâna de patimă, dar când
Răsare printre umbre domnița cu chip blând,
Mişcat închide cartea şi cade trist pe gânduri.

1910

DOMNIȚA

Verzi-tulburi ochii-i galeş revarsă pe sub gene
Ispita pătimaşă şi doru-nveninat.
E-înaltă, cu păr galben, cu mersul legănat,
în grelele-i veşminte păşind măreț şi-alene.

Mişcările-i sunt line, molatece, viclene,
Şi dulcele-i grai curge duios şi răsfățat,
Dar, cine-i cată-n față se pierde săgetat
De negrul arc ce-mbină trufaşele-i sprincene.

Muiată-n nestimate şi-n horbote de fir,
în mâna-i - spelbă floare de ceară străvezie -
Ea poartă pe subțirea năframă nerămzie

Ca un potir de sânge un roşu trandafir -
Şi, tot ca el, rănită în plină tinerețe,
Tânjeşte, se-nfioară şi moare de tristețe.

1910

LA ARGEŞ

Desprins din stemă parcă, spre depărtări senine,
Un corb bătrân şi-ntinde puternic negrul zbor,
Şi-n liniştea adâncă, din când în când, uşor,
Din ulmi cad frunze moarte rotind în clipe line.

Dar, ca odinioară, de ce azi nu mai vine
Domnița să privească din naltul foişor
Cum soarele-asfințeşte, împurpurând de dor,
Zăvoaiele umbroase de-o tristă vrajă pline,

Când se oglindă-n ape murindele văpăi
Şi blând văzduhul cerne cenuşă peste văi -
De ce nu mai răsare zâmbind în faptul serii?

- Nu, căci de mult ea doarme în ruinatul schit
De taină-îmbălsămată şi florile uitării
îi troienesc posace mormântul părăsit.

1912

TRÂNTORUL

în trândavă-aromeală stă tolănit grecește
Urmașul lor. Urât e, bondoc, sașiu, peltic.
El antereu alb poartă, metanii și ișlic.
în puf, în blăni și-n șaluri se-ngrașă și dospește.

Și gura-i strâmbă numai măscări bolborosește.
E putred, deși tânăr: sărmanu-a fost de mic
Crescut pe mâini străine. El joacă din buric,
înjură, se răzgâie și râde-apoi prostește.

îl leagănă maneaua, e veșnic beat de vutcă,
Să-ncalece i-e frică, pe brațe-l duc la butcă;
Dar, el, ce os de Domn e și viță de-împărat,

Ades, făr' să-și dea seama, își mângâie hangerul,
Și când în fața morții odată s-a aflat,
în trântorul becisnic s-a deșteptat boerul.

1910

CURȚILE VECHI

De veacuri, părăsite pe-ascunsele coline,
Zac curți pustii... Acolo tăcerea stăpânește
Și-n verde mantă mușchiul cuprinde și-nvelește
Surpată zidărie și frântele tulpine;

Și-mpodobind ceardacul cu grelele-i ciorchine,
Sălbăticită viță pe stâlpi se-ncolăcește
Cu iedera cea neagră ce-n strașini împletește
O lucie cunună uitatelor ruine.

Adânc ca de o vrajă par ele adormite,
Pe iaz visează-ostrovul de sălcii despletite;
Nu tremură o frunză, nu mișcă fir de iarbă,

Și-n tăinuita culă, țintind priviri viclene,
Zâmbesc către domnițe boeri cu lungă barbă,
Purtând pe naltă cucă surguci cu mândre pene.

1904

GRĂDINILE AMĂGIRII

Grădinile-Amăgirii te-aşteaptă-acolo unde
Apusa tinereţe s-a ofilit de dor,
Şi apa ce-aţipeşte, în luciu-i rânjitor,
Visările-ţi oglindă şi-ncheagă-ale ei unde.

Şi când ursuză luna în tulburi nori s-ascunde
Şi mut, văzduhul veşted tresaltă-n lung fior,
Va răsări iar umbra cu chip înşelător
Cu ochi a căror taină tu n-ai ştiut pătrunde.

Dar, în zadar vei cere viclenei năluciri
Să-ţi mai învie-o clipă a stinsei fericiri,
Că va pieri, zâmbindu-ţi, cu degetul la gură,

Şi singur iar vei plânge în searbedele zori,
Amara soartă care te-a prigonit cu ură,
Incununându-ţi fruntea cu mohorâte flori.

ÎNTOARCEREA ÎNVINSULUI

Iar când, sfioasă umbră, prin ceaţa rece-a serii
Purtându-ţi trista taină, de gânduri chinuit,
Târziu te vei întoarce înfrânt şi istovit,
Spre casa părăsită în văile uitării,

Tu, cel ce-ai cules floarea spinoasă-a-nstrăinării
Şi-a ei mireasmă-amară cu patimă-ai sorbit,
La-ndemnul Amintirii ce-n prag ţi-a răsărit,
Nu te lăsa ca pradă să cazi înduioşării

Zadarnice. Respinge deşarta-i mângâiere
Şi oricât de adâncă ar fi a ta durere,
Trufia nu ţi-o pierde, rămâi nepăsător,

Nu te opri, nu plânge, şi dacă-ţi stau morminte
în drum, treci peste ele, înăbuşe-al tău dor,
Şi-n neagra noapte pleacă, cu fruntea sus 'nainte.

MĂRTURISIRE

Sufletu-mi e-o mare moartă oglindind un cer de jale,
Arse stânci o-nchid în groaza sterpelor pustietăţi,
Pe ea boarea nu adie, veşnic dorm undele-i pale,
Ea în negru-i fund ascunde înecate vechi cetăţi.

Sufletu-mi e-un turn de piatră care cade în ruină,
Iedera şi muşchiul verde zidurile-i năpădesc,
Strajă a singurătăţii trist veghează pe colină,
Şi în juru-i, seara, tainic, liliecii fâlfâiesc.

Sufletu-mi e-o floare rară ce muiată pare-n sânge,
Spulberată-i fu mireasma de-al restriştii aprig vânt,
E-o cântare-ndepărtată ce visări apuse plânge,
E o candelă uitată ce se stinge pe-un mormânt.

DREGĂTORUL

Smerit stă, dar privirea-i drăcească, aţintită,
Trăieşte chiar pe pânza ce-l poartă-ntruchipat,
Iar grijile şi truda adânc îi au brăzdat
De cute faţa stinsă, firavă, ofilită.

Cu duhul său cel ager, cu mintea-i iscusită
El multe uneltit-a şi câte-a şi-ndurat,
Ca-ncet, treptat, s-ajungă, slăvit şi tămâiat,
Să fie ţara-ntreagă sub gheara-i răstignită.

De jale şi de groază cumplit semănător,
Atotputernicia-i de mare dregător,
încununat de faimă fu fără ţărmurire,

Aşa că astăzi lumea se-ntreabă în zadar
Ce patimă ascunsă sau ce dezamăgire
Se-oglindă peste veacuri în zâmbetu-i amar?

1913

DORMI...

Urare binevoitoare
Cuconiței răposate

Dormi dulce somn netulburat
în flori și în dantele,
Dormi că ți-au pălit mâinile
în grelele inele.

Dormi rece somn ne'nfiorat
De gânduri nici de vise,
Dormi că ți-au rănit pleoapele
Făcliile aprinse.

Dormi veșnic somn îmbălsămat,
în beznă și-n uitare,
Dormi că ți-a mușcat buzele
A Morții sărutare.

SIHASTRUL ŞI UMBRA

„Siste gradus, temerarie..."
Minunea Sfântului Grigore Papa

De furia furtunii au nu te temi străine
Cu searbăd chip, ce singur, prin ceață, treci gemând,
De te vei pierde-n codri amar va fi de tine,
Nu vezi cum fierb nori negri la zare fulgerând?
Ascultă vântul rece în apriga-i mânie
Ce sumbru vaier smulge stejarilor trufași,
Stă gata să pornească năprasnica urgie
Cerească, și mai pregeți? - oprește ai tăi pași!
Chiar pasărea de noapte ce-a cobe-n selbă țipă,
La cuibu-i se întoarce în turnul părăsit
Să-și oploșească puii și, tremurând, în pripă,
Tot ce e viu s-ascunde de spaimă năpădit.
Hai dar, în sihăstria din vechile ruine
De te adăpostește și tu, rămâi la mine.

- Nu, nu pot, îmi răspunse cernitul călător,
De buna ta primire sortit sunt să n-am parte,
Pleca-voi înainte, în noapte, sunt dator
Să merg fără-ncetare și fără țel, departe,

Şi nu ştii de odihnă ce sete mi-e, ce dor...
- Rămâi, şi locuinţa-mi tu ia-o drept a ta,
Ca şi cum tu stăpânul ai fi, iar eu străinul,
Găsi-vom înăuntru cu ce ne ospăta,
Vom împărţi frăţeşte azima, mierea, vinul,
Apoi la vatra caldă, pândi-vom blânda clipă,
Când Somnul, fiu al Trudei, trecând şi pe la noi,
Ne va atinge geana, cu molcoma-i aripă,
Şi-nfioraţi de vise, dormi-vom amândoi,
în vreme ce afară, în bezna fulgerată
Va chinui pădurea furtuna-nverşunată.
- Nu, suspinând, îmi zise ciudatul călător
Prin negură, 'nainte, porni-voi... sunt dator!

Mişcat de graiu-i dulce, sunând abia, sfios
Eu îl privii mai bine. O nobilă tristeţe
Adânc întipărită pe chipu-i, mult duios,
îi adumbrea de farmec semeaţă frumuseţe.
Privirea sa cea neagră, în taina-i oglindită,
Purta sfâşietoare o jale nesfârşită.

Urmai a-i spune totuşi: Nu stăruiesc, străine,
Dar nu pot nici pricepe de ce oare-nfruntând
Primejdia furtunii sălbatice, haine,
Tu fără ţel în noapte mergi singur lăcrămând,
Ce poate să te-ndemne, ce poate să te-mbie
A rătăci prin bezna sub crunta vijelie?

- Vai, îmi răspunse dânsul, aşa sunt osândit
A-mi ispăşi păcatul, altmintreli nu pot face,
Mă leagă pe vecie un vechi blestem cumplit,
Odihnă să nu aflu, nici linişte, nici pace,

în mantă mohorâtă de tainic călător
Prin oarba-ntunecime umblând rătăcitor.
Nu sunt om viu, ci umbră, aevea-ntruchipată
în boiul ce pe lume avut-am altădată,
Când paloşul şi cuca domnească am purtat;
Dar patima mă-mpinse la grea nelegiuire...

De-atunci trecut-au veacuri şi tot n-am fost iertat.
Eu ziua dorm, în raclă, în arsa mănăstire,
Sub lespedea pe care-mi stă numele săpat,
Şi mă deştept cu groază ca iar să plec plângând
Când lin s-aşterne noaptea din slavă pogorând.

1905

SINGURĂTATEA

„Charme divin de mes loisirs,
Solitude, que tu m'es chere"

Casanova de Seingalt

E-aşa de greu amurgul cu zarea-nsângerată,
Că-n parc sub teii-n floare ce gem înăbuşit
Se-ncheagă unde groase de miere-mbălsămată,
Şi-atât de-apăsâtoare tăcerea-mpurpurată
Că simt cum plânge-n mine ceva nedesluşit.

Melancolia face în pieptu-mi să tresalte
Neînțelese doruri, în vreme ce-ațipind
Ființa mea de astăzi, în locu-i răsar alte
Vechi suflete apuse, mult mândre, mult înalte,
Zguduitoare patimi cu foc mărturisind.

Umbroasa-le poveste măreață se-mpleteşte
La murmurul ei sumbru plutind în depărtări,
Nostalgică gândirea în voie-mi pribegeşte
Şi nesfârşit de tristă, se pierde, se topeşte
într-un noian albastru de mistice visări...

PAJERE

Din crudele cătuşe, ce încă mă mai leagă
De omeneasca fire, treptat mă dezrobesc,
înseninată mintea-mi începe să-nțeleagă,
Cu-amar dezgust, a vieții zădărnicie-ntreagă
Şi, liberă, străină de tot ce-i pământesc,

Se-nvoaltă, se-ntraripă spre slăvi semeț se-avântă
Cutezătoare, gravă, mai sus, mereu mai sus,
în prada-nfrigurării ce aprig mă frământă
Renasc cel de-altădată, acel ce nu-l încântă
Decât singurătatea, dar singur, totuşi, nu-s.

Căci dacă, dus pe gânduri, m-aşez lângă fântână
Privind cum apa doarme pe netedul nisip,
Cu tâmplele în palme şi-adăst în umbră până
Când lin şi molcom ziua cu noaptea se îngână
în fluida oglindă, alături de-al meu chip,

în străveziu zăbranic aevea se iveşte
O tainică-arătare... Adâncele-i priviri
Ce se resfrâng prin lacrimi spre mine-şi ațintește
Iar glasu-i ca-ntr-o rugă, tremurător, şopteşte.
De mult cunosc ispita acestei năluciri...

întotdeauna dânsa mă mustră cu blândețe:
- De ce-mpotriva firii hain te răzvrăteşti;
Tot ce-i frumos în suflet de ce laşi să înghețe
Jertfind trufiei sterpe senina tinerețe?
Ia seama că ea trece şi n-o mai regăseşti.

A-ți înfrâna încearcă sălbatica pornire,
Cât mai e timp, te-ntoarce din drum, nu şovăi!
Scăparea e-n credință, nădejde şi iubire,

Prin ele doar s-atinge fugara fericire,
Urmează-le deci legea şi nu te vei căi...

- Taci, îi răspund, mai scumpă îmi e a mea durere,
Prin ea spre-nţelepciune eu cugetu-mi ridic,
Ce-mi pasă dacă sufer, când sufer în tăcere,
Când nu cârtesc, nu blestem şi nu cer mângâiere,
Când nu mă-ncred în nimeni şi nu cred în nimic!

Iubirea e robie; trădarea, umilinţă;
Nădejdea? ce-mi rămâne a mai nădăjdui?
Precum în nepăsare trăiesc fără credinţă,
Voi şti deopotrivă să mor fără căinţă,
Chiar clipa cea din urmă o voi dispreţui.

Cât mai curând ea vie, aducă-mi alinarea
De veci şi voi primi-o netulburat şi mut —
Spre a putea respinge şi-atunci înduioşarea
Goni-voi amintirea şi voi chema uitarea
Să-mi legene sfârşitul, al liniştii-nceput.

Că margini nu cunoaşte păgâna-mi semeţie,
Afară de trufie nimic n-avut-am sfânt,
Mi-am răzbunat printr-însa întreaga seminţie,
Și sub călăuzirea-i păşesc cu bărbăţie
Pe-atât de aspra cale a negrului mormânt...

Cu amăgiri deşarte şi seci seninătatea
De tinzi să mi-o mai turburi, de-acum e în zadar...
Piei dar şi-n pacea nopţii îmi lasă voluptatea
De-a fi cu totul singur, redă-mi singurătatea...
Târziu uşoara şoaptă, încet se stinge, iar.

Din ce în ce mai ştearsă, ciudata arătare
Pe nesimţite piere din undele-argintii,
Când spelb şi searbăd cerul iar sângeră la zare
Şi, deşteptând frunzişul, a dimineţii boare
îmi spulberă-ncântarea grădinilor pustii.

REMEMBER

Ceci est un fait-divers atroce.[1]

Les Memoires du Bal-Mabille

Sunt vise ce parcă le-am trăit cândva şi undeva, precum sunt lucruri vieţuite despre cari ne întrebăm dacă n-au fost vis. La asta mă gândeam deunăzi seara când răvăşind printre hârtiile mele ca să văd ce se mai poate găsi de ars — hârtiile încurcă - am dat peste o scrisoare care mi-a deşteptat amintirea unei întâmplări ciudate, aşa de ciudată că, de n-ar fi decât şapte ani de când s-a petrecut, m-aş simţi cuprins de îndoială, aş crede că într-adevăr am visat numai, sau că am citit-o ori auzit-o demult.

Era în 1907. Fusesem greu bolnav în Bucureşti şi mă întorsesem la Berlin acasă. însănătoşirea mea se făcea cu anevoinţă, cerând îngrijiri mari. La plecare, doctorul m-a sfătuit să mă feresc până şi de cele mai uşoare zguduiri sufleteşti. Bietul doctor! Am dat din umeri, zâmbind, şi i-am spus să fie pe pace.

După un surghiun de doi ani revedeam Berlinul. Am de Berlin mare slăbiciune; nici împrejurări foarte triste nu m-au împiedecat să-1 revăd cu plăcere. L-am regăsit cum îl lăsasem: tot numai flori. Aşa frumos chiar ca în acel început de iunie nu-mi păruse totuşi niciodată.

Ca să-1 vântur însă şi să-1 colind ca odinioară, nu mai mergea. Oboseam repede şi oboseala putea înlesni reivirea boalei. M-am resemnat dar câtăva vreme a sta pe acasă, jertfă de care mă despăgubea, în parte, frumuseţea muzicei vechi ce se făcea la noi de dimineaţa până seara. Năpădit de o dulce aromeală,

îmi lăsam visările să nască şi să se topească în voie în noianul de armonii sublime, uitându-mă pe fereastră, cu ochii pe jumătate închişi, cum unduiau curcubeuri în pulberea fluidă a fântânii din larga piaţă-grădină. Lina boare a asfinţitului legăna ciucurii purpurii ai trandafirilor agăţaţi pe terasa casei din faţă, purtându-le mireasma până la mine. Seara da însufleţire umbrelor, în oglinzi, tainic, treceau fiori. Acesta era ceasul pe care-l aşteptam ca să admir colţul cel mai frumos al pieţei - un petec de pădure rămas neatins în plin oraş - câţiva bătrâni copaci frunzoşi şi sumbri, vrednici să slujească de izvod celor mai cu faimă meşteri ai zugrăvelii.

*

îi regăseam chiar, la Muzeul Frederic, într-o cadra de Ruysdael[2], aceiaşi copaci stufoşi, adumbrind lângă o cădere de apă un castel în ruină. Odată nu puteam trece pe dinaintea ei, fără a mă opri îndelung. Privind-o, gândul mi se pierdea fără sfârşit în fărâma-i de cer vânăt cu zare adâncă. E înnăscută în mine, drojdie de străvechi eres, o iubire păgână şi cucernică pentru copacii bătrâni. Lor le datoresc inspiraţii mult nobile şi grave, fiindcă nu cred să se afle pe lume viers omenesc sau cântare meşteşugită care să mă mişte mai viu ca tainicul freamăt ce-l deşteaptă în frunzişul lor vântul serii. Arborii aceia zugrăviţi mă încântau totuşi mai mult chiar decât cei adevăraţi, acel mic peisaj melancolic înfăţişându-mi o oglindire a sufletului meu.

Mergeam la muzeu foarte ades. Cât de cufundat eram în contemplarea cadrelor nu treceam cu vederea nici pe oaspeţi, interesanţi uneori, aşa că printre ei băgasem de seamă că se afla nelipsit un tânăr care, acolo mai ales, ar fi atras privirile oricui, căci despre el s-ar fi putut cu drept zice că-l desprinsese de pe o pânză veche o vrajă. Poate fi plăcere mai rară pentru cei ce s-au împărtăşit cu evlavie întru taina trecutului decât să întâlnească în carne şi oase o icoană din veacuri apuse? Cu doi ani

înainte văzusem în sala franţuzească a muzeului o cuconiţă care copia după Mignard[3] pe Măria Mancini[4] şi avea o aşa izbitoare asemănare cu modelul, încât ai fi crezut că, privindu-se în oglindă, îşi zugrăveşte, împodobindu-l, propriul ei chip.

Tot astfel semăna tânărul cu unii din acei lorzi, ale căror priviri, mâini şi surâsuri Van Dyck[5] şi, după el, Van-der-Faes[6] le-au hărăzit nemuririi. Zic unii din acei lorzi, fiindcă mai toţi sunt la fel. în trecut, în castele restrânse, celor de aproape şi înmulţit înrudiţi, trăind împreună, cu acelaşi port şi obiceiuri, fiecare epocă le întipăreşte acelaşi aer, dacă nu chiar aceeaşi înfăţişare. Se întâmplă iarăşi ca, acolo unde cu gândul nu gândeşti, să răsară fiinţe cărora le trebuie căutată aiurea, în alte ţări, la alte neamuri, în alte veacuri, adevărata asemănare, fără a li se putea bănui măcar, în vreun fel, cu aceia de cari îi despart prăpăstii de timp şi de stirpe vreo cât de îndepărtată înrudire.

Era de prisos dar orice presupunere despre obârşia tânărului cu pricina, făceam însă tot soiul de reflexii asupra fiinţei lui, unică într-adevăr şi stranie, impunându-se poruncitor luărei-aminte. Mă subjugase prestigiul recei trufii a tânărului ce, în deplină frumuseţe, păşea singur în viaţă, nepăsător, cu fruntea sus. L-am crezut, din capul locului, una din acele făpturi excepţionale, străine de omenire, pentru cari am resimţit totdeauna o vie atragere. îl vedeam zilnic aproape, nu muzeul fiind singurul loc unde îl întâlneam. în plimbările ce începusem a relua prin oraş, de teama oboselii, făceam lungi popasuri la o prăvălie, unde se degustau capodoperile unei vechi rachierii neerlandeze. După Ruysdael, Van-Brouwer[7] şi Van-der-Hoogh[8]. Nicăieri nu mă reculegeam mai bine ca în acea încăpere îngustă şi cam întunecoasă, ce ar fi putut face cinste oricărei locuinţe de burgmaistru sau de staroste de breaslă, aşa bogat căptuşită cum era cu stejar afumat până la jumătatea peretelui, unde blana ieşea afară, făcând jur-împrejur o largă poliţă pe care stăteau

înşirate năstrape şi ulcioare de Delft[9]. Ce minunate clipe petreceam acolo!

Alături de mine, pe singura laviţă din primitoarea cămară, singuratică ziua, tânărul cu chip de portret vechi sorbea pe îndelete băuturile cele mai dulci şi mai parfumate, asemenea unor nestimate topite, aţâţătoare de visări exotice şi de îndepărtate nostalgii cu piperatele lor mirodenii de Java sau de Antile. Acolo, parcă nu mai eram străini unul de altul şi, ceea ce e nostim, mai târziu, după ce ne-am cunoscut, ne-am mărturisit că, şi lui şi mie, ni se păruse a mai fi stat şi altădată împreună într-o încăpere la fel.

Nu m-aş fi gândit însă să ne împrietenim chiar, fiind îndreptăţit a-l crede că făcea parte dintr-o lume cu totul alta decât a mea. Sărea în ochi: una e floarea de câmp, alta floarea de grădină. Acum, fie că trebuiseră veacuri ca, la asfinţitul ei, o înaltă rasă să înflorească aşa de strălucit, într-un semeţ avânt al sângelui albastru spre tipul ideal, fie că fusese numai o nemereală fericită, în toate chipurile mai mult nu se putea da. Mai era nevoie, e drept, şi de ceva osteneală, zilnic, ca această podoabă a omenirii să-şi împlinească frumuseţea, pentru că atâta găteală nici la o muiere nu mi-a fost dat să văd. Să-l fi presupus după asta că era unul din acei deşuchiaţi cu năravuri rătăcite al căror număr pare a fi sporit, în timpii din urmă, pretutindeni, într-o măsură întristătoare? Nu, nu-mi venea să o cred, căci dacă păpuşii acesteia sulemenite îi flutura uneori pe buze un surâs neliniştitor, sub arcul sever al sprincenelor trase negre cu condeiul, ochii aveau acea nevinovată limpezime ce străluceşte numai sub pleoapele eroilor şi ale copiilor.

Era şi foarte tânăr; să tot fi avut douăzeci de ani. Ce nu se îngăduie la vârsta aceasta, celor bogaţi mai ales? Lipsa grijii zilei de mâine preface creierul omenesc, amorţind simţimântul temerii de răspundere; avuţia moleşeşte şi îmbată de o ameţeală dulce, neîntreruptă, ce îndeamnă la goana după plăceri rare, după senzaţii noi. Din acea lume nepăsătoare şi deşartă, dezbărată de prejudecăţile de rând, făcea parte şi noul meu cunoscut care, fără îndoială, trebuia să se bucure de mari mijloace de trai. Arăta însă a trăi în afară de acea lume şi, mai mult chiar, în afară de orice lume. Ca dânsul, în Berlin - W., mai erau şi alţii, dar pe aceia nu-i puteai decât rareori zări, călărind în ceaţa dimineţii sau zburând repede seara la înfloritele lor desfătări. Nici pe el nu-l vedeam altfel decât locuind într-una din străzile ce mărginesc regescul Tiergarten[10] spre apus, încingându-l cu o minunată salbă de vile, unde aurul a izbutit, întrucâtva, în încercarea de a sădi iarăşi raiul în viaţa pământească. Mi-l închipuiam dar răsfoind cu degetele lui subţiri cărţi cu legături scumpe în somptuoasa singurătate a odăilor cu oglinzi adânci, unde lâncezeşte o risipă de flori rare. Nu deştepta oare vedenia unui asemenea decor singură numai pătimaşa mireasmă ce răspândea el în juru-i, atât de îmbătătoare că treaz te făcea să visezi?

Aubrey de Vere[11]. Când mă gândesc... Ne-am vorbit într-o zi aşa, parcă ne-am fi cunoscut de când lumea. Numele lui normand - şi până astăzi nu ştiu dacă astfel se chema într-adevăr - nu-mi era străin, fiind numele de neam al zvăpăiaţilor conţi de Oxford, după stingerea cărora a fost cules şi alipit la cel de Beauclerk de Smarţii[12] de mâna stângă, ducii de Saint-Abans. Să se fi tras cumva din aceştia, nu i-ar fi făcut mai multă cinste ei lui decât el lor. Deşi englez până la măduvă, în vorbire se slujea obişnuit de franţuzească şi aşa cum rar mi-a fost dat să o aud. Cu timbrul grav al glasului său mlădios şi pur, ea era pentru dânsul ceva mai mult decât un mijloc de înţelegere, era o unealtă de seducere. Aflând ce era, l-am înţeles pe dată în totul; datina căreia Brummel[13] i-a pus pecetea numelui său trăia în Aubrey de Vere în deplină strălucire. Până şi plăcerii de a se sulimeni îi găsisem astfel tălmăcirea: cei dintâi locuitori ai Albionului de cari se pomeneşte nu-şi boiau în întregime goliciunea în albastru? Această coloare îi era îndeosebi dragă

noului meu prieten, el o purta în însăşi făptura lui, în ochi şi sub pieliţa foarte străvezie a mâinilor, în cari când la una când la cealaltă sclipeau şapte inele, gemene toate - şapte safire de Ceylan. Cu brăţara şi cu parfumul, acea de neuitat mireasmă de garoafă roşie, inelele erau singurele lucruri cărora le rămânea credincios — încolo, ca îmbrăcăminte, nu ştiu să-l fi văzut de două ori la fel. Dar toată această migăloasă găteală nu era la dânsul decât un amănunt dintr-un întreg desăvârşit, de o fericită armonie. Aubrey de Vere avea un creier de minune alcătuit şi un duh scânteietor, el ar fi făcut fala clubului cel mai închis şi nu s-ar fi simţit la strâmt nici într-o adunare de cărturari, pentru că dacă mărturisea că rufele şi le spăla la Londra, adăuga că tot astfel în suta a optsprezecea, coconaşii din Paris şi le spălau în Flandra şi cei din Bordeaux la Curacao şi aşa ştia să vorbească de toate, cu asemănări din trecut, cu apropieri şi amănunţiri fermecătoare, de câte ori i se întâmpla să povestească de călătoriile lui prin ţinuturile străvechi ale Răsăritului, sau prin ostroavele pierdute ale Oceanului liniştit unde domneşte primăvara vecinică. Atât am putut afla din viaţa lui: că văzuse multe, cutreierând mări şi ţări şi că citise şi mai multe, prea multe chiar, pentru anii lui, fiind fost cu putinţă să fi amestecat ce văzuse cu ce citise, sau să fi privit cele văzute prin geamul înşelător al citirii, care laolaltă cu bogăţia îi cam sucise capul deşi, de la fire, avea judecata limpede şi rece. Aşa, de pildă, am înţeles că se îndeletnicea cu cercetări oculte îndrăzneţe, pentru cari era hărăzit, pe lângă o înclinare înnăscută rară şi cu cea mai uimitoare pregătire. Părea chiar să fi avut mai multe legături cu duhurile decât cu cei vii, deoarece în povestirile sale nu venea niciodată vorba de fiinţe omeneşti.

Cu ce prilej, în ce împrejurări făcuse aşa de timpuriu călătorii atât de minunate nu spunea, precum nici cine era, ce şi de unde, dacă avea părinţi, rude sau prieteni, unde sta cu casa măcar — nimic, cu desăvârşire nimic. Ce stăpânire de sine avea ca să poată ascunde astfel la vârsta lui fără a se trăda? Dacă el însă nu destăinuia nimic, apoi eu îl întrebam şi mai puţin şi presupun că tocmai asta a fost pricina că am legat prieteşug. O vecinicie să ne fi întâlnit, tot mai lesne i-ar fi scăpat lui o destăinuire decât mie o întrebare. De altfel nici nu ţineam să aflu ceva: ce mă privea pe mine? întâmplător l-am văzut — fără să bage el de seamă - alegând flori de patru-cinci sute de mărci, garoafe şi orchidee rare - un adevărat desfrâu - şi n-aş fi avut, cum cunoşteam pe domnişoara vânzătoare, decât după plecarea lui, să intru să-mi înfloresc cheutoarea ca să aflu unde le trimisese şi punând astfel mâna pe fir să împing cercetarea mai departe. Dar la ce bun? Să fi avut un scop stăruinţa încăpăţânată cu care îşi perdeluia scurtul lui trecut şi viaţa de toate zilele, se putea prea bine, era însă, o spun iarăşi, atâta mândrie în privirea lui, ce pururi nepăsătoare de ce se petrecea pe pământ, arăta a se pierde aiurea, în depărtările unei lumi de vis, încât ar fi făcut să se risipească orice umbră de neîncredere sau de bănuială. Totuşi, nu-mi scăpase din vedere că uneori ar fi dat să mai spună ceva, dar se răzgândea pe loc, înăbuşindu-şi vorba pe buze. Roşea el atunci sub suliman, i se înnourau într-adevăr ochii, aşa cum mi se părea într-o foarte scurtă clipă de dare pe faţă a unei tulburări ascunse? Nu aş putea jura, ce ştiu însă e că pe când povestea, privirea lui, făcându-se şi mai adâncă, se aţintea asupra nelipsitelor inele, lung şi cu duioşie, ca şi cum acele pietre ar fi cuprins taina vieţii lui, oglindindu-i în gheaţa lor limpede şi albastră toate gândurile şi amintirile.

De la o vreme, fără ca legăturile noastre de prietenie să se strângă mai mult, ne vedeam mai des, uneori dimineaţa, cel mai obicinuit după-amiazi, niciodată însă seara, niciodată. Din pricina căldurii, părăsisem taverna olandeză şi ne întâlneam la Grunewald, pe terasa unei cafenele, la marginea unui crâng de pini — o terasă idilic cotropită de trandafiri de toate neamurile şi feţele ce, la adierea vântului, se scuturau în pahare. Sosea

totdeauna fără grabă şi fără întârziere. Odată l-am aşteptat însă zadarnic până la ceasul cinei. întorcându-mă acasă, găseam o scrisoare în care se ruga pe scurt de iertare că nu putuse veni şi iscălea sir Aubrey de Vere. Am cercetat cu luare-aminte scriptura semeaţă cu slove mari şi pecetea de ceară albastră: un sfinx culcat în mijlocul panglicei unei jaretiere la fel cu aceea ce împresoară scutul în stema Marei-Britanii. Pe panglică citeam cuvântul „Remember"[14].

Ca eraldist nu eram mulţumit; mă aşteptam să aflu arme adevărate, nu o simplă emblemă. De la acea scrisoare, sir Aubrey n-a mai dat semn de viaţă. Nu era de mirare: o zăpuşeală umedă cumplită clocea oraşul, cuibar uriaş de ticăloşii şi de rele. Nu mai era de ieşit decât seara, când sir Aubrey nu se arăta. Nopţile erau însă atât de frumoase, încât greu mă înduram să mă mai întorc acasă. Tot umblând astfel până târziu, am avut odată, spre miezul nopţii, într-o alee pustie din Tiergarten, o stranie întâlnire.

Trecea o femeie înaltă, cu un bogat păr roşu sub o pălărie mare cu pene, o femeie slabă şi osoasă, fără şolduri şi fără sâni, într-o rochie strâmtă de fluturi negri. Ea păşea ţeapănă ca o moartă, care ar fi împinsă sau atrasă de o putere din afară, străină de voinţa ei, spre un ţel tainic în noapte. Nu ştiu de ce nu mi-a venit să cred că e o femeie ca toate femeile, din capul locului, chiar înainte ca în ochii ei ţintiţi mari, ce arătau a privi înăuntru, şi în trăsurile feţei sale prea sulimenite să-mi pară a recunoaşte... Dar, mai trebuia să mă îndoiesc, mai putea fi numai o bănuială când în mâna cu degete lungi rânjeau şapte safire de Ceylan? Am rămas uluit, în prada unui simţimânt tulbure, în care şi nedomerirea şi urâtul şi teama îşi aveau partea lor, apoi cu nările pline de cunoscuta mireasmă - mireasma de garoafă roşie - am dat să o urmăresc. Era însă târziu; o pierdusem. La capătul aleei aşteptau câteva droşti de piaţă; se suise pesemne într-una şi pierise.

Pentru un vechi berlinez ca mine ar fi fost copilăresc să mă las cuprins de uimire. Câte nu văzusem! In schimb mă simţeam îmboldit de o curiozitate josnică, ce m-a făcut câteva seri să pândesc mereu pe acolo. Nimic însă. Estimp, arşiţa creştea tot mai aprigă; în ziua căreia i-a urmat noaptea ce voi povesti numaidecât la vale, picaseră oameni pe drum ca muştele.

Era o noapte de catifea şi de plumb, în care adierea molatecă a unui vânt fierbinte cerca în zadar să risipească pâcla ce închegase văzduhul. Zările scăpărau de fulgere scurte, pădurea şi grădinile posace tăceau ca amorţite de o vrajă rea; mirosea a taină, a păcat, a rătăcire. înaintam cu greutate prin întunerecul ce vătuia aleele singuratice, trebuind uneori să mă opresc, covârşit de slăbiciune. La răspântia unde e fântâna lui Roland din Berlin, în lumina prea vie, care, după beznă, îmi luase văzul săgetat, mă pomenii faţă în faţă cu sir Aubrey, ceea ce, când îl privii mai bine, nu-mi făcu tocmai plăcere.

Nu pentru că de data asta întrecuse orice măsură. Oricum, nu se iese astfel în lume. Pudra cu care îşi văruise obrazul era albastră, buzele şi nările şi le spoise cu o vopsea violetă, părul şi-l poleise, presărându-l cu o pulbere de aur, iar ochilor le trăsese jur-împrejur largi cearcăne negre-vinete ce-i dădeau o înfăţişare de cântăreaţă sau de dănţuitoare. încolo, îmbrăcat tot fără cusur, în frac albastru, sub mantaua uşoară de seară, cu orchideea la cheutoare, nelipsindu-i nici brăţara de la mână, nici inelele din degete. Avea însă ceva schimbat, era neastâmpărat, neliniştit, pe cât eram eu de muiat şi de stins. împotriva obiceiului lui, vorbea pripit şi tremurat, rugându-mă să rămân cu el — el, care făcea parte din acei oameni ce fără voie, în ciuda însăşi curteniei lor, dau să înţeleagă că fac o însemnată jertfă când suferă să stea cu cineva. Mai mult, îmi luase chiar braţul şi mă întorsese din drum. îl simţeam cum dârdâie din toate încheieturile, scuturat de friguri, şi vedeam cum ochii aci i se ţinteau în gol, sticloşi ca ai femeii cu păr roşu, aci îi lăcrămau

lâncezi şi pierduţi. După cum atunci nu-mi venise să cred că arătarea ce trecuse pe lângă mine era o femeie, acum mi se părea că fiinţa ce mă târa cu ea în umbră nu era un bărbat. Am mers tăcuţi pe marginea pădurii, eu posomorât, cătând a arăta cât mai puţin plictisit, el, cu surâsul pe buze, privindu-şi în zare pietrele albastre, de cari se legau poate amintiri tainice şi cărora le hărăzea parcă, cu patimă şi dor, gândirea lui cea din urmă - am mers tăcuţi până ce ajungând la podul de peste canal, unde începe calea Electorilor, el s-a oprit, desfăcându-se de mine.

Aveam înaintea mea un alt om, cu desăvârşire altul decât cel de adineaori. Să fi avut pietrele lui virtuţi ascunse? Treptat se redobândise pe sine, se îndreptase, înţepase nările şi acum sta ţeapăn, rece şi mândru, foarte mândru. Trăsurile feţei sale prelungi se ascuţiseră, de la albastrul fraged de floare, coloarea ochilor îi trecuse la albastrul cu licăriri aspre ale oţelului, iar pe buzele subţiate zâmbetul i se făcuse crud. în paloarea-i lunară, cu părul său de aur, sir Aubrey nu mai avea ca înfăţişare în acele clipe nimic firesc, semănând mai mult a serafim, a arhanghel decât a făptură omenească. Rămase astfel înmărmurit câtva timp, scrutând întunericul pe care îl biciui deodată cu mănuşile lui albe, ca şi cum ar fi voit să alunge o vedenie.

- E o stranie noapte, zise el grav. Asemenea nopţi sunt mai de temut ca beţia; vântul cald împrăştie friguri rele. Stendhal scrie că la Roma, când bate un anume vânt în Transtevere, se ucide.

Trebuie să te simţi şi dumneata slăbit de zăduf, urmă el. Ai să-mi faci plăcerea să iei ceva cu mine, un păstrăv, doi, şi o sticlă de vin de Rin, să ne mai întremăm. Dar înainte să-mi dai voie să lipsesc puţin... Şi scoţând ceasornicul, o floare de platină muiată într-o rouă măruntă de pietre albastre: - ... ai să vrei să mă aştepţi, nu-i aşa? Am să zăbovesc niţel, poate mai mult de un sfert de ceas, oricum însă mai puţin de o jumătate. Mai plimbă-te în vremea asta, ne găsim aici la pod, cine vine întâi aşteaptă pe celălalt. îmi întinse mâna care era ca gheaţa, ridică pălăria şi-mi întoarse spatele. Făcui întocmai, îndreptându-mă din nou spre pădure; sunt în apropiere cei mai frumoşi copaci ce se pot închipui, uriaşi seculari, druidici, aşa de înalţi şi de înfoiaţi că privindu-i îţi vine să te crezi pe alt tărâm. M-am întors la pod după un sfert de ceas şi înainte de jumătate, dar fără a-mi găsi tovarăşul. Cum aşteptarea, ca toate neajunsurile, pare mai grea la început, am mai luat-o pe cheu în sus, fără a mă depărta prea mult de locul de întâlnire.

Cheul era pustiu, iar casele oarbe. Peste tot ferestrele erau negre, unele fiind însă deschise, se zăreau înăuntru acele lucori posomorâte de argint-viu ce rânjesc în oglinzi în întuneric. Una singură de sus se împăiengina de raze slabe, aceea a unei odăi încărcate de poleieli, unde veghea o lampă aşezată pe un colţ de dulap - mai mult candelă decât lampă - abia lăsând să se cearnă ca înveninată, printr-un înveliş de smalţuri verzi, o lumină înăbuşită, una din acele lumini cari, după datinele vrăjitoreşti, sunt prielnice duhurilor rele ce rătăcesc în puterea nopţii.

M-am oprit şi privirea mi-a rămas îndelung pironită asupra acelei ferestre. Ah! farmecul ferestrelor luminoase în întunecime, cine s-ar mai încumeta a-l spune după Barbey dAurevilly[15]? Dar, în nemuritoarea sa povestire e perdeaua cârmezie, în altele, scrise mai târziu şi atât de timpuriu uitate, sunt geamuri de nu mai ştiu ce colori; la fereastra mea nu era nici perdea, nici geam şi totuşi, în ceaţa verzuie, afară de poleieli şi de oglinzi ce şi ele păreau înzăbrănite, nu se vedea nimic.

Să fi fost vreo legătură între acea fereastră, care e de ajuns să închid ochii ca să-mi răsară înainte întocmai ca atunci, şi cele ce s-au petrecut în acea noapte chiar, bănuiesc, nu pot să ştiu. M-am întors la pod tot aşa de nenorocos ca şi întâia oară: prietenul nicăieri. în vederea unei aşteptări mai lungi, m-am rezemat de parmaclâcul de tuci al podului, lângă mal, mi-am descoperit capul, care mă durea, şi m-am cufundat cu totul în măreaţa privelişte a nopţii.

Nu o voi uita niciodată. E drept că aşa frumoase nopţi două n-am văzut la fel, eu care ştiu a preţui noaptea ca nimeni altul şi care am iubit-o cum nu se poate iubi ziua, cu nesaţ şi cu patimă. Sufletul meu sălbatic, care de obicei pare a aţipi zgribulit de o nemulţumire nedesluşită, nu începe a trăi pe deplin decât odată cu stingerea celor din urmă văpăi ale amurgului; pe măsură ce se aşterne vălul serii renasc, mă simt mai eu, mai al meu. Să-mi fi îngăduit mijloacele de trai a schimba faţa împrejurărilor, cu anii ar fi fost cu putinţă să nu văd raza zilei. A, să nu fi fost noapte, n-aş fi aşteptat pe sir Aubrey, nu! dacă e vorba, apoi nu ţineam să-l revăd defel. Am stat pentru că acasă tot nu m-aş fi întors, aş fi zăbovit tot atât, hoinărind pe acolo unde, în umbră, freamătul copacilor înalţi face ca singurătatea să pară nemărginită. Nu-i puteam însă ierta lui sir Aubrey că mă făcea să-l aştept, să-l aştept în vreme ce el cine ştie la ce desfătări se deda, în înfiorarea acelei nopţi calde, poate chiar la acea tulbure lumină verzuie, în braţele vreunei femei, a cărei frumuseţe să fi făcut pereche cu frumuseţea lui. Mai aveam încă o bănuială: mersese poate să pregătească pentru mai târziu întrunirea vreunui sobor ocult şi uitase de lumea celor vii. Oricum, sânge rău n-aveam de ce-mi face. îmi reluai dar firul gândurilor sprijinit de parmaclâc în coate, cu tâmplele în palme. Sub mine alunecau solzii graşi ai apei leneşe, deasupra căreia se înfiripa străveziu un zăbranic de aburi. Canalul era sinistru. Ce deosebire! - ziua, priveliştea în partea locului e cum nu se poate mai blândă: ramurile copacilor de pe maluri înfrăţite spre vârf fac boltă deasupra canalului, în care îşi oglindesc frunzişul uşor şi neastâmpărat de un verde proaspăt şi fraged. Aceasta e calea ce-o urmează trupurile celor înecaţi, în 1905, ţin minte, într-o dimineaţă poleită de april, apele purtau o mireasă albă. Se aude de altmintreli la Berlin un cântec vesel: „Pluteşte un cadavru pe Landwehrkanal".

Răcorindu-mi fruntea, o vie adiere mă trezi din toropeală. Cât am stat ţintuit acolo nu mi-am dat seama - am tras, nesupărat de nimeni şi un pui de somn - nu ştiu să fi auzit bătând orologiul de la Gedaechtniss[16] şi trebuie să fi bătut în mai multe rânduri. Când mahmur, mi-am ridicat capul din mâini şi m-am frecat la ochi, pe cerul care se făcuse ca scrumul, casele se desprindeau împânzite. Vântul se înteţise rece iar arborii porniseră a geme. Mi-am acoperit capul, pălăria am găsit-o jos, căzută - şi am mai dat încă un târcol pe chei să mai văd lumina cea tainică. Fusese însă stinsă. M-am hotărât în sfârşit să plec spre casă, începuseră a cădea stropi groşi şi se lumina de ziuă.

Ca o adevărată pasăre de noapte urăsc zorile. Fără a ţine seama că o răceală mi-ar fi putut fi funestă, în loc să caut vreun adăpost, am luat-o la picior pe străzile pustii, gonit de searbădă lumină ce se cernea ţesută cu apă din văzduhul încruntat, biciuit în răstimpuri cu furie de vântul de miazănoapte. Când ud leoarcă m-am văzut acasă, am fost cuprins de o ciudă grozavă, ceea ce nu m-a împiedecat totuşi să dorm fără vise până la amiazi.

Afară se aşternuse pe ploaie, o ploaie care n-a contenit o săptămână încheiată decât în scurtele răgazuri ce îşi da ca să pornească mai vajnică. Făceam ce dregeam şi gândul îmi zbura la întâmplările din nopţile din urmă. De câte ori venea poşta, săream să văd dacă nu era ceva şi pentru mine. Aşteptam bineînţeles un cuvânt de la sir Aubrey - se cădea din partea lui - şi faptului că pe plicurile sosite nu se afla nici scriptura semeaţă, nici pecetea cu sfinxul, nu-i puteam găsi tălmăcire.

într-un ajun de sărbătoare, vremea rea făcu în sfârşit pace. Neîncrezător, nu ieşii decât târziu la plimbare. La zări se lumina a ploaie. Era aşa de albastră acea seară dulceagă şi lină, de un albastru-închis fluid, că oraşul părea scufundat în adâncimile tainice ale unei mări. Străzile mişunau de lume; fericirea de a trăi, de a se bucura de bunurile vieţii se oglindea pe toate

chipurile, se răsfrângea în toate privirile, vie, aproape ațâțătoare, dând frumuseții femeilor o deosebită strălucire. închipuirea mă purta în trecut, evocam vedenia a cum trebuie să fi fost în asemenea seri marile cetăți ale vechimei, Babilonul, Palmira, Alexandria, Bizanțul? îmbinând astfel realitatea cu visarea, urmai fără grabă șivoiul mulțimii până la podul de peste canal, unde ceasuri întregi așteptasem atunci pe sir Aubrey.

Drăgălășia locului era împlinită, desăvârșită, de albeața fără seamăn a câtorva lebede ce se aflau la acea oră albastră pe apă parcă într-adins. Nu mai trecui podul și mă înturnai la un birt din apropiere. Pe când așteptam masa, o privire aruncată pe un ziar mă făcu să aflu abia atunci un lucru de care urla târgul de două zile.

Se pescuise în Charlottenburg, acolo unde Spreea își ia înapoi apele împrumutate canalului, făcând vârtej - se pescuise, legat cobză într-o manta, un cadavru ce arăta a fi acela al unui tânăr blond și zvelt, bogat îmbrăcat în ținută de seară, gătit și înmănușat, însă desculț.

Tânărul fusese nu de mult ucis. Trupul purta în partea stângă a pieptului o rană adâncă. Lovitura fusese atât de puternică încât arma - o lamă îngustă cu două tăișuri - se frânsese, o parte rămânând în rană.

Se găsise asupra victimei, în hârtie și aur o mică avere, bașca prețul sculelor ce purta cu risipă nebună, toate din belșug bătute în safire de Ceylan, numai în safire de Ceylan. în schimb, nici o hârtie tipărită sau scrisă care să poată trăda ceva despre ucis — nimic, nimic. Hainelor le fusese smuls petecul cu numele croitorului, iar ceasornicului tasul cu iscălitura aurfaurului. După chip, înecatul nu mai era în nici un fel de recunoscut, pentru că fața îi fusese arsă cu o apă tare ce-i rosese aproape în întregime pielea și carnea până la os.

De așa sfârșit a avut parte sir Aubrey de Vere. Putea să isprăvească mai bine, sau mai târziu măcar, după ce aș fi plecat eu, fiindcă din noi doi, la început, nu știu, zău, care a fost mai de plâns... Prin ce am trecut, din clipa în care am înțeles cine era ucisul, ce am tras, mai e nevoie să spun? Și n-a fost nimic totuși pe lângă ce puteam păți. Remember? - da, cred. Se zice că frica e albastră; eu am văzut-o de toate colorile, i-am străbătut iadul întreg, pogorându-i râpele fără fund, suindu-i culmile cele mai repezi, piscurile de groază ce se pierd în norii nebuniei, și cum n-am înnebunit de-a binelea e de mirare. Fusesem* singura ființă în tovărășia căreia se arătase sir Aubrey în lume la lumină; la taverna olandeză, la terasa de la Grunewald trebuia să fi trecut ca nedespărțiți, încât nimeni n-ar fi voit să creadă că despre tânărul cu care păream atât de legat, tocmai eu, sărăcuț de mine, eram ăl care știa mai puțin - mai puțin chiar decât nimic. Nu ar fi dat aceasta mai mult temei bănuielii că nu aș fi fost străin de răpunerea acelui necunoscut? Simțeam urzindu-se în ascuns, în jurul meu, strângându-se pe tăcute mrejele meșteșugite ale celei mai îndrăcite poliții, mă și vedeam apucat, năpăstuit. .. pierdut pentru totdeauna, nou Lesurques[17], ispășind nelegiuirea a cine știe cui... începusem a mă crede singur vinovat - și nu eram oare îndestul pentru faptul numai că înnădisem prieteșug cu un om ca sir Aubrey? Atunci mi-am dat lămurit seama cât e de greu în țară străină între străini. întâiul meu gând a fost dar să părăsesc numaidecât Berlinul, să fug la mine în țară. Nu am putut închide ochii toată noaptea, mă apăsa de data asta întunericul, iar zorile le așteptam ca o dezrobire. Cu lumina renășteau în mine liniștea și nădejdea. M-am răzgândit de plecare și mi-am desfăcut lucrurile, apoi seara le-am strâns la loc, făgăduindu-mi iarăși să plec, fără greș, dimineața - și a mers astfel multe zile, zile negre, la amintirea cărora

* în original: Fusese - eroare de tipar! *(n.ed.)*.

astăzi încă pâlpâie în fiori scurţi răsunetul îndepărtat al spaimei cumplite de atunci, când orice nimic făcea să mi se zbată inima ca o pasăre rănită. Dar, ca toate simţimintele omeneşti - afară de ură - cu timpul şi frica se ostoieşte şi piere. E locul să strecor că adânca mea tulburare n-a putut fi citită din afară; viaţa zilnică nu mi-o schimbasem întru nimic, iar de focul care mă mistuia n-am simţit nevoie să mă spovedesc nimănui, precum n-am găsit de cuviinţă nici să mă duc să spun celor în drept ce ştiam, sau mai bine zis nu ştiam, despre sir Aubrey. Am mers mai târziu la taverna olandeză şi nu m-a întrebat nimeni de tovarăşul de odinioară, nimeni, de asemeni, la terasa din Grunewald. Pretutindeni aceeaşi tăcere. Citeam toate ziarele şi-mi venea aproape ciudă; nici un rând măcar în care să se mai pomenească de groaznica pescuire. Nu se descoperise pesemne nimic. Sfinxul îşi păstra taina neştirbită.

Atmintreli, prin ea însăşi, pieirea lui sir Aubrey n-a depăşit în ochii mei însemnătatea unui „fapt divers". Ce noimă ar fi avut să împing părerea de rău cuvenită până la a plânge în acel străin necunoscut pe un Marcellus[18]? Că era tânăr şi frumos? Poate tocmai aşa tânăr cum arăta nu era; sunt fiinţe ce înşeală vârsta, iar în ce priveşte frumuseţea nu e de prisos o anume lămurire. Găsisem frumoasă nu atât făptura lui sir Aubrey, cât asemănarea lui cu unii din aceia demult pieriţi în spulberarea veacurilor, îl găsisem frumos pentru că în el vedeam retrăind o icoană din trecut, vedeam reînviat scumpul Trecut însuşi, Trecutul apus pentru totdeauna. De aceea m-am împotrivit ispitei să merg să privesc şi eu, sub geam, la morgă, pe acela care fusese Aubrey de Vere; cum înfăţişarea ce o dă moartea o şterge adesea pe cea din viaţă, ar fi fost păcat să se strice în amintirea mea acel chip ce părea desprins însufleţit dintr-o cadra veche. Am voit ca el să rămână aşa cum l-am cunoscut, semănând atât de mult cu acei frumoşi lorzi, cari au petrecut aşa de nebuneşte la Whitehall[19] cu Killegrew[20] şi cu Rochester[21],

cu Barbara Villiers[22] si cu Nell Gwinn[23] şi pe cari, muiaţi in catifele şi în mătăsuri înspumate de horbote şi înflorite de panglici, ţinând în mână trandafiri sau mângâind câini de preţ, i-a înfăţişat, surâzători şi mândri, cavalerul Lely. Totuşi, mai mult decât arătarea din afară, de la el păstrez de neşters întipărite în minte unele mişcări lăuntrice ce-i scăpărau pe neaşteptate în vorbire, cugetări cum n-am prins de la alţii, nici n-am găsit scrise. In depărtatele-i călătorii plutitoare, această ciudată fiinţă ştiuse să desluşească din înfiorarea crângurilor de finici la vestirea furtunilor oceanice şoapte adânci, să pătrundă la zări nescrutate, pe cari le purta oglindite în ochii lui limpezi ca safirele de Ceylan, taine ce nu se dezvelesc decât celor aleşi, şi pe cari zadarnic se trudesc a le cerceta cei ce fără chemare îşi tocesc viaţa întreagă văz şi minte pe buchea stearpă a cărţilor. Şi toate - tinereţe, frumuseţe, înţelepciune fuseseră menite să isprăvească în apa murdară a unui canal...

în sfârşit sosi ziua plecării. începuse toamna, dar nu toamna rumenă de la miazăzi, bacantă încinsă cu piele de pardos, purtând ciorchine de struguri şi poame în părul arămiu, ci toamna spelbă a ţărilor de secară şi de bere, cu cer searbăd, cu soarele foarte jos, târându-se ofilit la zare. Mă închisesem din nou în casă în timpul din urmă; citeam în neştire, citeam pentru că muzică nu se mai făcea, iar afară, pe fereastra deschisă încă până târziu, nu mai aveam ce privi. Fântânii apele nu-i mai jucau în raze, pe terasa casei din faţă, trandafirii se scuturaseră iar în colţul cel frumos, securea abătuse acei bătrâni copaci ce păreau a fi zugrăviţi de Ruysdael.

S-au perindat de atunci şapte ani. A fost parcă ieri, parcă niciodată. Parcă ieri, pentru că ţinere de minte am bună, parcă niciodată, pentru că îmi lipseşte evlavia amintirii. Mi s-a

întâmplat adesea să mă gândesc la tenebroasa dramă, căreia i-am fost poate, în acea noapte de fiori şi de friguri, martor nevăzut şi orb. Ce fusese însă, ce se petrecuse, nu m-am mai întrebat, n-am mai ţinut să ştiu, ba chiar dimpotrivă, dovadă deunăzi, având putinţa să aflu, n-am voit eu.

Intârziasem pe vreme rea, într-un local de noapte bucureştean şi căzuse peste mine un cunoscut de prin şcoală; îl zărisem, de departe, şi pe la Berlin, învăţa ceva pe acolo pare-se. Limbut peste măsură şi în felul lui hazliu, mi-a împuiat urechile cu o sumă de fleacuri, istorii de gazde, de fete şi de slujnici de gazde - tot lucruri înălţătoare, după calapodul „Micuţei" lui Haşdeii. Câtă deosebire între cum văzusem eu Berlinul şi cum omul care sta în faţa mea, fălindu-se cu însăşi neruşinarea lui ieftină! Dar de ce în acea seară se deştepta, vie ca niciodată, amintirea lui sir Aubrey, de ce vedenia nopţilor berlineze cu întâlniri stranii îmi răsărea atât de puternică? Să fi fost pricina aburii amarii ai spirtului de sâmburi, care venea şi el de la acea veche şi vestită rachierie neerlandeză? Nu, era altceva. Mai îmbătătoare ca orice băutură, mă învăluia o aprigă mireasmă de garoafă care se desprindea de la o cuconiţă aşezată la masa de alături - mireasma ce răspândea tânărul cu pietre albastre, mireasma ce odată, spre miezul nopţii, o lăsase în urma ei femeia cu pâr roşu, într-o alee pustie din Tiergarten. Şi-i revăzui şi pe ea şi pe el şi fereastra cu tulburea lumină verzuie, toate aevea ca în puterea unei vrăji. Nu m-am împotrivit unui imbold neîncercat până atunci, acela de a povesti cuiva istoria lui sir Aubrey de Vere.

Am fost ascultat cu toată luarea-aminte. Băgăm numai de seamă cum din când în când pe buzele cunoscutului meu mijea uşor un zâmbet. Când cu pescuirea cadavrului am încheiat, m-a întrebat dacă asta e toată povestea? I-am răspuns că da. „Să-ţi spun eu atunci urmarea, a reluat el, a fost dandana mare. S-a

făcut muşama ce e dreptul numaidecât, dar adevărul n-a putut fi împiedecat să răsufle. A să afli lucruri grozave, să vezi..."

L-am oprit scurt:„Nu ţin să aflu nimic". Şi cum se uită uimit la mine, neştiind ce să priceapă, am apăsat pe cuvântul din urmă, rostindu-1 de mai multe ori. „îţi va părea ciudat, am urmat, dar, după mine, unei istorii, frumuseţea îi stă numai în partea ei de taină; dacă i-o dezvălui, găsesc că îşi pierde tot farmecul. împrejurările au făcut să întâlnesc în viaţă un crâmpei de roman care să-mi împlinească cerinţa de taină fără sfârşit. De ce să las să mi-1 strici?" Vorbind aşa nu minţeam tocmai, dar îndărătul acestui fel de a privi lucrurile cam uşuratic, mai mult literar, se ascundea ceva mai înalt, o gândire nobilă, care ea singură m-a hotărât a pune lacăt gurii cunoscutului meu şi pe care dacă i-aş fi spus-o, mă îndoiesc că ar fi fost în stare să o priceapă. După cum, pentru a nu vătăma în mintea mea icoana senină a făpturii din afară, n-am voit să văd chipul mutilat al sărmanului tânăr, tot astfel nu m-am învoit să aflu nimic despre el, de teamă să nu fie ceva care să-i poată mânji amintirea sufletească. Rămână şi aceasta frumoasă, fără pată în umbra-i de taină şi de trufie, rămâie în totul sir Aubrey de Vere aşa cum mi-a plăcut să-1 văd eu, numai aşa - ce-mi pasă de cum era în adevăr? Am nimicit singura dovadă că l-am cunoscut în fiinţă, am ars scrisoarea în a cărei pecete zâmbea sfinxul împresurat de zicerea: „Remember". Remember? — da, fireşte, că n-am să uit, dar cum anii tulbură unele din amintirile vechi, făcându-le să plutească aburite la hotarul dintre realitate şi închipuire, dacă soarta mă va hărăzi cu viaţă lungă, într-un târziu are să-mi pară poate că toată această întâmplare trăită a fost un vis numai sau vreo istorie citită ori auzită undeva, cândva de mult.

1914

CRAII DE CURTEA-VECHE

Que voulez-vous, nous sommes
ici au portes de TOrient, ou
tout est pris a la legere...[1]

Raymond Poincare[2]

ÎNTÂMPINAREA CRAILOR

...au tapis-franc nous etions reunis?

L. Protat

Cu toate că, în ajun chiar, îmi făgăduisem cu jurământ să mă întorc devreme acasă, tocmai atunci mă întorsesem mai târziu: a doua zi spre amiazi.

Noaptea mă apuca în aşternut. Pierdusem răbojul timpului. Aş fi dormit înainte, dus, fără zgomotoasa sosire a unei scrisori pentru care trebuia neapărat să iscălesc de primire. Trezit din somn sunt mahmur, ursuz, ciufut. Nu iscălii. Mormăii numai să fiu lăsat în pace.

Aţipii iarăşi, dar pentru scurtă vreme. Sărăcia de epistolă se înfiinţa din nou, însoţită de cruda lumină a unei lămpi. Mişelul de poştaş găsise de cuviinţă să mă iscălească cu mâna lui. Nu-i fusei recunoscător.

Urăsc scrisorile. Nu ştiu să fi primit de când sunt decât una, de la bunul meu amic Uhry[4], care să-mi fi adus o veste fericită. Am groază de scrisori. Pe atunci le ardeam fără să le deschid.

Asta era soarta ce o aştepta şi pe noua sosită. Cunoscând scrisul, ghicisem cuprinsul. Ştiam pe de rost nesărata plachie de sfaturi şi de dojane ce mi se slujea de-acasă cam la fiecare început de lună; sfaturi să purced cu bărbăţie pe calea muncii,

dojane că nu mă mai înduplecam să purced odată. Şi, în coadă, nelipsita urare ca Dumnezeu să mă aibă în sfânta sa pază.

Amin! In halul însă în care mă găseam mi-ar fi fost peste putinţă să pornesc pe orice fel de cale. Nici în pat nu mă puteam mişca. Deşurubat de la încheieturi, cu şalele frânte, mi se părea că ajunsesem în stare de piftie. In mintea mea aburită miji frica să nu mă fi lovit damblaua.

Nu, dar în sfârşit mă răzbise. De o lună, pe tăcute şi nerăsuflate, cu nădejde şi temei, o dusesem într-o băutură, un crailâc, un joc. In anii din urmă, fusesem greu încercat de împrejurări; mica mea luntre o bătuseră valuri mari. Mă apărasem prost şi, scârbit de toate peste măsură, năzuisem să aflu într-o viaţă de stricăciune uitarea.

O luasem numai cam repede şi mă vedeam în curând silit să depun armele. Mă lăsau puterile. In acea seară, eram în aşa hal de sfârşeală că n-aş fi crezut să mă pot scula nici să fi luat casa foc. Dar deodată mă pomenii cu mine în mijlocul odăii, în picioare, uitându-mă speriat la ceasornic. Mi-adusesem aminte că eram poftit la masă de Pantazi[5].

Ce noroc că mă deşteptase; mare noroc! Privii acum cu recunoştinţă scrisoarea părintească; fără ea scăpăm întâlnirea cu cel mai scump prieten.

Mă îmbrăcai şi ieşii. Era, spre căderea iernii, o vreme de lacrimi. Deşi nu plouase, tot era ud; jgheaburile plângeau, ramurile copacilor desfrunziţi picurau, pe tulpine şi grilaje se prelingeau, ca o sudoare rece, stropi groşi. Asta e timpul care îndeamnă cel mai mult la băutură; rarii trecători ce se prefirau prin ceaţă erau mai toţi afumaţi. Un lungan, coborând prispa unei cârciumi, căzu grămadă şi nu se mai sculă.

Intorsei capul dezgustat. Birtul ales pentru acea seară fiind tocmai în Covaci, luai o birjă, lucru cuminte, deoarece, la sosirea mea, ceilalţi mosafiri erau la a doua ţuică, iar oaspetele la a treia. Mă arătai mirat că se înfiinţaseră cu toţii aşa devreme;

Pantazi însă mă lămuri că el venise de-a dreptul de-acasă, iar Paşadia[6] cu Pirgu[7] de-a dreptul şi ei de la „club", vremea fiind prea urâtă ca să mai zăbovească la aperitive.

Pantazi porunci încă un rând de ţuici. Dar voia bună ce ne urarăm, ciocnind, lipsea cu totul. Mă temui să nu adorm iar. în sala unde grosolana petrecere negustorească pornise să se înfierbânte - era într-o sâmbătă - masa noastră avea aerul unui ospăţ de înmormântare.

Borşul cu smântână şi ardei verde fu sorbit în tăcere. Nici unul din meseni nu ridica ochii din taler. Pirgu, îndeosebi, părea frământat de o mâhnire neagră. Aş fi deschis eu vorba dacă lăutarii n-ar fi început tocmai un vals care era una din slăbiciunile lui Pantazi, un vals domol, voluptuos şi trist, aproape funebru. în legănarea lui molatecă, pâlpâia, nostalgică şi sumbră fără sfârşit, o patimă aşa sfâşietoare că însăşi plăcerea de a-l asculta era amestecată cu suferinţă. De îndată ce coardele încăluşate porniseră să îngâne amara destăinuire, sub vraja adâncă a melodiei, întreaga sală amuţise. Tot mai învăluită, mai joasă, mai înceată, mărturisind duioşii şi dezamăgiri, rătăciri şi chinuri, remuscări şi căinţe, cântarea, înecată de dor, se îndepărta, se stingea, suspinând până la capăt, pierdută, o prea târzie şi zadarnică chemare.

Pantazi îşi şterse ochii umezi.

— Ah! zise Pirgu lui Paşadia, făcându-şi privirea galeşă şi glasul dulceag, ah! cu valsul ăsta ţin să te duc la lăcaşul cel din urmă, cât mai curând; cred că n-ai să mă faci s-aştept mult încă această sărbătoare a tinereţelor mele. Ce frumos are să fie, ce frumos! Şi eu beat, cu nenea Pantazi, voi stoarce întristatei adunări lacrimi fierbinţi luându-mi, în cuvinte mişcătoare, rămas bun de la în veci neuitatul meu prieten.

Paşadia nu zise nimic.

- Da, urmă Pirgu, leşinându-şi şi mai mult glasul şi privirea, are să fie atât de frumos! Eu am să-ţi duc căvălăriile pe pernă.

Şi, la şapte ani, la parastasul cel mare, când au să te dezgroape, rămăşag pun că au să te găsească tot dichisit, tot scorţos, tot ferches, fără un fir de păr alb, murat în argint-viu şi în spirt ca un gogoşar în sare şi în oţet.

Dar Paşadia nu-l asculta, se gândea aiurea. Scăpa de data asta Pirgu şi mi-era necaz, deoarece n-aveam ochi să-l văd.

Rămânând de tânăr singur în Bucureşti, de capul meu, mă ferisem să intru-n când cu oricine, aşa că din restrânsul cerc al cunoştinţelor mele, alese toate pe sprânceană, Gorică Pirgu n-ar fi făcut niciodată parte, dacă n-ar fi fost tovarăşul nedespărţit al lui Paşadia de care aveam o evlavie nemărginită.

Paşadia era un luceafăr. Un joc al întâmplării îl înzestrase cu una din alcătuirile cele mai desăvârşite ce poate avea creierul omenesc. Am cunoscut de aproape o bună parte din aceia ce sunt socotiţi ca faime ale ţării; la foarte puţini însă dintr-înşii am văzut laolaltă şi aşa minunat cumpănite atâtea înalte însuşiri ca la acest nedreptăţit ce, de voie, din viaţă, se hărăzise singur uitării. Şi nu ştiu un al doilea care să fi stârnit împotrivă-i atâtea oarbe duşmănii.

Auzisem că aceasta şi-o datora în parte înfăţişării. Ce frumos cap avea totuşi! Intr-însul aţipea ceva neliniştitor, atâta patimă înfrânată, atâta trufie aprigă şi haină învrăjbire se destăinuiau în trăsăturile feţei sale veştede, în cuta sastisită a buzelor, în puterea nărilor, în acea privire tulbure între pleoapele grele. Iar din ce spunea, cu un glas tărăgănat şi surd, se desprindea, cu amărăciune, o adâncă silă.

Viaţa lui, din istoria căreia i se întâmpla rar să dezvăluie ceva, fusese o crâncenă luptă începută de timpuriu. Ieşit din oameni cu vază şi stare, fusese oropsit de la naştere, crescut pe mâini străine, surghiunit apoi în străinătate la învăţătură. întors în ţară, se văzuse jefuit de ai săi, înlăturat, hărţuit, prigonit şi trădat de toată lumea. Ce nu se uneltise împotriva lui? Cu ce strigătoare nedreptate îi fuseseră întâmpinate lucrările, truda de zi şi noapte a jertfitei sale tinereţi, cum se învoiseră cu toţii să-l îngroape sub tăcere! Din grelele încercări de tot soiul prin cari trecuse atâţia ani de restrişte şi cari ar fi doborât un uriaş, această făptură de fier ieşise călită de două ori. Paşadia nu fusese omul resemnării, încrederea în sine şi sângele rece nu-l părăsiseră în cele mai negre clipe; statornic în urmărirea ţelului, el înfrânsese vitregia împrejurărilor, o întorsese cu dibăcie în folosul său. Ca dânsul nimeni nu ştiuse să aştepte şi să rabde, neclintit el pândise norocul la răspântie, îl înşfăcase şi-l siluise ca să-i poată smulge ceea ce, în chip firesc, i s-ar fi cuvenit de la început fără caznă şi zbucium. Odată ajuns se întrecuse, luase văzul tutulor, îi uluise şi-şi făcuse, jugănar cumplit dar cu mănuşi, toate mendrele. Calea măririlor i se deschidea largă, netedă, acum însă că putea năzui la orice, nu mai voi el nimic şi se retrase. Presupuneam că la temelia acestei hotărâri ciudate a fost întrucâtva şi teama de sine însuşi, fiindcă, sub învelişul de gheaţă din afară, Paşadia ascundea o fire pătimaşă, întortocheată, tenebroasă care, cu toată stăpânirea, se trăda adesea în scăpărări de cinism. Cu veninul ce se îngrămădise în inima sa împietrită, puterea l-ar fi făcut lesne primejdios. Şi nici o încredere la el în virtute, în cinste, în bine, nici o milă sau îngăduială pentru slăbiciunile omeneşti de cari arăta a fi cu totul străin.

Retragerea sa din politică mirase mai puţin totuşi decât schimbarea ce se petrecuse în felul său de trai. La vârsta când la alţii începe pocăinţa, el care totdeauna slujise de pildă vie de cumpătare, se năpustise deodată la desfrâu. Era aceasta darea pe faţă a unei vieţi ce dusese şi până atunci în întuneric, sau reluarea unor vechi deprinderi de cari râvna de a izbuti îl făcuseră să se dezbere un lung şir de ani? - căci firesc nu era ca o asemenea năpârleală să fi avut loc de azi pe mâine. Cum, nu ştiu, rar însă mi s-a întâmplat să văd jucător aşa frumos, crai aşa ahtiat, băutor aşa mareţ. Dar se putea oare spune că decăzuse? Nicidecum. De o sobră eleganţă, plin de demnitate în

port şi vorbire, el rămăsese apusean şi om de lume până în vârful unghiilor. Ca să prezideze o înaltă Adunare sau o Academie, altul nu s-ar fi găsit mai potrivit. Cineva care nu l-ar fi cunoscut, văzându-1 trecând seara, când ieşea, ţeapăn şi grav, cu trăsura la pas după el, pentru nimic n-ar fi voit să creadă în ce murdare şi josnice locuri mergea acel impunător domn să se înfunde până la ziuă. Pentru mine, priveliştea acelei vieţi avea ceva copleşitor, în ea bănuiam că se desfăşura o întunecată dramă sufletească a cărei taină rămânea nepătrunsă.

Dacă, încercând a reda întrucâtva trăsurile acestui nobil chip, am stăruit atât, e pentru că n-am voit să scap prilejul de a-l face să retrăiască înaintea ochilor mei, amintirea lui fiindu-mi scumpă. Deosebit de cutreierătorul culcuşurilor de noapte ale destrăbălării bucureştene, în Paşadia, eu am cunoscut un alt om. Dar pe acela îl întâlneam aiurea. La câtiva paşi de Podul Mogoşoaiei, într-o uliţă singuratică, în umbra unei bătrâne grădini fără flori, se ridica, neprimitoare şi posomorâtă, o casă veche. Eram unul din rarii privilegiaţi ce treceau pragul acelei bogate locuinţe unde, până în cel din urmă ungher, se resfrângea, sever, sufletul stăpânului.

II găseam în odaia lui de lucru, lăcaş de linişte şi de reculegere, în care nimic nu pătrundea din lumea din afară. în acea încăpere, căptuşită cu postav de faţa iascăi şi înconjurată peste tot de dulapuri ferecate în pereţi, cu geamurile perdeluite, câte neuitate ceasuri m-a ţinut, pironit în jilţ, convorbirea oaspelui. Miezoasă şi cuprinzătoare, reţinută şi măiestrită, fără lăbărţări, razne şi prisosuri, ea învăluia în mreje puternice, uimea, răpea, fermeca. Paşadia era deopotrivă meşter pe pană şi în tinereţe zugrăvise frumos. Era de necrezut cât citise. Istoria o cunoştea ca nimeni altul, ea desăvârşise la dânsul darul înnăscut de a judeca fără să se înşele oamenii; multora pe atunci în plină înălţare el le-a prevăzut, apropiată, trista prăbuşire şi nu pot uita cum rostind cuvintele cobitoare ochii îi licăreau sinistri.

Paşadia Măgureanu! Am privit ca un har al Proniei simpatia ce dânsul a avut pentru mine şi mă mândresc de a fi ciracul acestui mare răzvrătit, atât de stoic, căruia din toate cusururile ce-i găsea lumea, nu mă învoiam a-i recunoaşte decât unul singur - acela însă de neiertat: prieteşugul cu Gorică.

Gore Pirgu era o lichea fără seamăn şi fără pereche. Nesăratele lui giumbuşlucuri de soitar obraznic îi scoseseră faima de băiat deştept, la care se adăogase - de ce nu se ştie - şi aceea de băiat bun, deşi bun nu era decât de rele. Acest chimiţă avea un suflet de hengher şi de cioclu. De mic stricat până la măduvă, giolar, rişcar, slujnicar, înhăitat cu toţi codoşii şi măsluitorii, fusese Veniaminul cafenelei „Cazes" şi Cherubinul caselor de întâlnire. Mi-a fost silă să cercetez mai cu de-amănuntul iţele acestei firi uscate şi triste care simţea o atragere bolnavă numai pentru ce e murdar şi putred. Pirgu avea în sânge dorul vieţii de dezmăţare ţigănească de odinioară de la noi, cu dragostele la mahala, chefurile la mănăstiri, cântecele fără perdea, scârboşeniile şi mascările. Cu jocul de cărţi ce-i slujea de meserie şi cu boalele lumeşti ce-1 istoviseră înainte de vreme, acestea erau singurele lucruri de cari ştia să vorbească, întocmindu-i tot temeiul hazului cu care le încânta celor ce-i preţuiau dobitocia. Şi totuşi pe altcineva nu găsise ca să şi-1 facă tovarăş Paşadia care de altmintreli îl dispreţuia făţiş, jicnindu-1 şi umilindu-1 fără cruţare de câte ori se ivea prilejul.

- Vezi, te rog, îmi zise el, nu-1 lăsa pe vecinul dumitale să se sinucidă, uite-1, înghite cuţitul.

într-adevăr, plin de zel, Gorică lucra în cega rasol cu cuţitul, tăvălea bucata prin maioneză şi, tot cu cuţitul, o băga adânc în gură. Mă făcui că nu văd, nu aud. Pantazi se apleacă să caute ceva sub masă.

- în preceptele sale, urmă Paşadia, buna creştere elementară glăsuieşte: nici cuţitul în legume şi peşte, nici furculiţa în brânză şi, nici într-un fel, cuţitul în gură. Dar asta de, pentru

oameni fini, feciori de boer, nu pentru mitocani, adunătură. Să faci ramatorul să bea din fedeleş!

Pentru Pirgu care se credea neîntrecut în cunoaşterea obiceiurilor lumei înalte, nu se putea înfruntare mai sângeroasă. Se reculese însă repede şi-i răspunse ţanţoş lui Paşadia că avea să-l desfiinţeze.

- Să mă slăbeşti cu mofturi de-astea, se răţoi el, că altfel întorc foaia. Ai îmbătrânit nebun...

Ca să împece lucrurile, Pantazi porunci să se destupe şampania ce, după datina meselor noastre, se sluji în pahare mari. Pirgu nu lăsă să i se toarne decât un deget, peste care adaogă aproape o litră de apă minerală, nişte borviz uşor. Din tuspatru era singurul care nu ducea la băutură, se putea spune chiar că mai mult se făcea că bea, umflându-se cu şpriţuri cu sifon, cu sifon albastru. I se întâmpla rar totuşi să nu fie beat de dimineaţă şi când se chirchilea se ţinea de tot soiul de pozne, după săvârşirea cărora, niţel obraz să fi avut numai, ar fi trebuit să-i fie ruşine să mai dea ochi cu lumea.

închinând într-un glas în sănătatea lui Pantazi, iubitul nostru oaspe, sorbirăm cu deliciu din băutura înviorătoare. Pirgu îşi muie doar buzele şi se strâmbă.

- Şampania fără muieri, bombăni el, nu face două parale.

Femeile fuseseră însă, în chip hotărât, pentru totdeauna înlăturate de la mesele noastre. Toate încercările lui Gorică de a i se încuviinţa să-şi poftească o prietenă - două fuseseră zadarnice. Pantazi s-ar fi învoit bucuros, dar Paşadia rămăsese neînduplecat. Ne mărgineam să aruncăm scurte priviri cotoieşti cucoanelor de la mesele vecine cari, cam de obicei, ne răspundeau şi ele cu ochiade şirete.

Cu căutătura-i tulbure şi posomorâtă, Paşadia dezbrăca o durdulie ovreică, aşezată în faţa lui, ceva mai departe. Mă întovărăşii şi eu la această creştinească faptă, ştiind că nu supăram întru nimic pe marele meu prieten. Conştientă de minunata

ei frumuseţe răsăriteană în deplină înflorire, albă şi mată ca un chip de ceară în care ochii de catifea ardeau cu o flacără rece între genele de mătase, ea rămânea nemişcată, nepăsătoare, în trufia fără margini a stirpei alese, aşa ca străbunele ei când erau târâte, despoiate, în târgurile de robi, sau trase, mai târziu, pe scripetele lui Torquemada[8]. Stând picior peste picior, rochia i se ridicase până la genunchi, lăsând să i se vadă, pale, prin străvezimea ciorapilor negri, pulpele strunguite fără cusur. Când se hotărî să şi le acopere, fu fără grabă şi fără să roşească. Pirgu pisa cu neruşinare o negustoreasă cu faţa aprinsă sub suliman, înfoiată şi înzorzonată. Zâmbindu-i galeş, cu ochii pe jumătate închişi, el ridica paharul, sorbea cu gingăşie, apoi îşi lingea buzele cu poftă. Singur Pantazi nu se uita la nimeni. Visătoare ca totdeauna, privirea i se pierdea aiurea, blândă şi tristă. El făcu semn să mai vie şampanie.

Dar Pirgu se-ntrecea cu gluma. Făcând din paharul golit ochian, cu cealaltă mână trimetea sărutări trupeşei negustorese care se prăpădea de râs. Paşadia îl sfătui să se astâmpere să nu dea de belea.

- Frumos ţi-ar sta, îl întrebă el, să te vezi luat pe sus şi dat afară?

Pirgu îl privi cu despreţuitoare milă.

- Mă crezi, pesemne, că sunt ca dumneata să fiu dat afară cu una cu două, terchea-berchea, haimana? Cine nu mă cunoaşte aici şi oriunde, cine nu mă iubeşte, unde nu sunt la mine acasă? Ca să-şi dovedească spusele, se ridică şi trecu la masa negustoresei căreia-i pupă mâna şi-i vorbi la ureche, dete o raită şi pe la alte mese, oprindu-se mai mult la aceea a frumoasei ovreice.

- M-a întrebat Raşelica, ne zise întorcându-se, cum un om aşa fin ca mine, fecior de boer, pot să mă adun cu oameni atât de ordinari? Era furioasă. Am rugat-o să nu ia în seamă; unul, i-am spus, e un biet bătrân stricat, a fost pe vremuri ceva de capul lui, dar acum s-a zaharisit; celălalt e un copil.

Paşadia înghiţi şi tăcu. îi urmai pilda. Nu-mi ascunsei admirarea de câtă lume cunoştea Pirgu.

Lume de tot soiul şi de toată teapa, lume multă, toată lumea. Pe cine nu cunoştea într-adevăr, unde nu pătrunsese? în zăvorâtele case ale negustorimei sperioase şi speriate, în ferecata cetăţuie a ovreimei îmbuibate de belşug, în şubredele cuiburi ale râiei ciocoieşti, pretutindeni, Gorică era primit cu braţele deschise, deşi nu totdeauna pe uşa din faţă. Rămâne de mirare cum nu insufla nicăieri scârbă şi teamă, cum nimeni nu voia să vadă că în potaia aceea măruntă ce se târa şi se gudura rânjind, pizma ţinea deşteaptă şi asmuţă fără încetare, împotriva tutulor, o fiară spurcată şi câpie, pornită pe vrăjmăşie, pe vătămare, pe rău, părând a sluji soartei de unealtă de dezalcătuire şi de nimicire. Mârşăvia nu se sfia de altfel să şi-o mărturisească, făcându-şi fală din isprăvi pentru cari legea ar fi trebuit să prevadă puşcăria sau balamucul.

De şcolar, îşi ducea prietenii la femei bolnave. Pentru asemenea lucruri se bucura de o închipuire drăcească nesecată. Din aţâţarea la desfrâu, căruia îşi închinase trupul şi sufletul, îşi făcuse un apostolat. Iscusit în samsarlâcuri şi pezevenglâcuri, fusese faurul ruinei câtorva feciori-de-bani-gata şi al căderii mai multor femei; mulţumită lui, nume cunoscute se mânjiseră de necinste. Rar se petrecea murdărie în care să nu fi fost amestecat şi dânsul, şi adesea numai dintr-o crudă şi fără saţiu poftă de a-şi bate joc, pentru care nu se da înapoi de la nimic: iscodirea, defăimarea, bârfeala, zâzania, pâra, ameninţarea cu darea în vileag a tainei încredinţate sau smulse, răvaşele neiscălite - toate îi păreau deopotrivă bune, fiecare după cerinţă. Se năştea întrebarea ce ar fi trebuit dar să mai facă Gore Pirgu ca să treacă drept băiat rău?

Măgulit că-1 admirasem, nu trebui să-1 rog de două ori ca să istorisească păţania cea din urmă a doamnei Mursă. Fu însă întrerupt de plecarea Raşelichii. Cu paşi mlădioşi, ea se îndreptă spre masa noastră ca să-şi ia mantaua din cuierul vecin. Pirgu sări s-o ajute. Era cum nu se poate mai bine Raşelica şi de minune potrivită; trezita asemănare a femeii cu floarea - o floare neagră de tropice, plină de otravă şi de miere - o deştepta fără voie mireasma caldă ce se răspândea, ameţitor de pătimaşă, la fiecare din mişcările ei. De aproape însă, fără ca frumuseţea ei să-şi piardă din strălucire, dânsa avea ceva respingător, în ea se simţea, mai mult decât în alte femei, Eva, străina, duşmana neîmpăcată şi vecinică, împrăştietoare de ispită şi de moarte. Privirea ei liniştită, aplecându-se asupra colţului nostru, avu o scăpărare aspră ciocnindu-se de a lui Paşadia.

O urma un fel de ţingău adus din spate şi cam deşelat, cu ochi încercănaţi şi sticloşi, cu obrajii aprinşi de o roşeaţă nesănătoasă. O tuse seacă îl chinuia fără răgaz. în zâmbetul cu care îşi luă rămas bun de la Pirgu, fu parcă durerea unei despărţiri pentru totdeauna.

- E Mişu, ne şopti Pirgu. E pe dric, ne lasă. L-a dat gata şi p-ăsta; doi bărbaţi în trei ani, başca ce-a mai forfecat pe de-alături. Halal să-i fie, straşnică muiere, pe onoarea mea! Şi către Paşadia: Ei şi dumneata ai vrea să te arunci, crezi că te ţin meşii? Spune să ştiu, să-ţi fac vorba, intră chiar în vederile mele.

în loc să răspundă, Paşadia îşi sorbi paharul până la picătura cea din urmă.

- La adică, de ce te-ai codi? stărui Pirgu, tot îţi sună coliva. Parcă nu ştie lumea că de mult, numai în miambal[9] şi-n magiun îţi mai stă nădejdea? Te vezi pe drojdii, caută să mori încai fericit...

Estimp, o vie mişcare se iscase în tot birtul. Mulţi se sculară de la masă, năpustindu-se spre ieşire. Se auzeau trâmbiţări, treceau pompierii. Băiatul care ne slujise ne spuse că nu fusese mai nimic: se aprinsese un coş lângă biserica Curtea-veche, dar fusese stins înainte să sosească tulumbele. Unii dintre meseni fiind stăpânii sau chiriaşii caselor din partea locului, fiecare îşi pierduse

sărita, la gândul că s-ar fi putut întinde şi la el focul, atât de amenințător în acele uliți strâmte, cu clădiri lipite una de alta.

Se deschise vorba despre Curtea-veche căreia fără biserica cu turlă verde ce-i poartă numele i-ar fi pierit până şi amintirea. Cu priceperea-i cunoscută, Paşadia ne înşiră cam tot ce se ştia despre acele locuințe ale vechilor domnitori. Nimic de seamă pe cât părea. Ca întreg târgul, Curtea fusese arsă şi rezidită de numeroase ori şi trebuie să fi acoperit o arie întinsă, rămăşițe de temelii boltite găsindu-se în întreagă mahalaua, de pildă sub birtul unde ne aflam. Cum fusese Curtea era lesne de închipuit, semănând în mare cu mănăstirile, cu trupuri de clădiri multe pentru a putea sălăşlui toată liota şi țigănia, fără întocmire, fără stil, cu nade, umpluturi şi cârpeli, vrednică să slujească, în urâțenia ei, de decor ticăloşiei unei tagme stăpânitoare plămădită din toate lepădăturile venetice şi din belşug altoită cu sânge țigănesc.

îl întrebai dacă nu în nestatornicia domniilor şi în teama de năvăliri trebuie căutată pricina că nu s-a durat şi la noi măreț şi trainic ca în Apus? Plăcerea nobilă de a zidi nu a lipsit unora din voevozi; Brâncoveanu bunioară ridicase pe întinsele lui moşii Curți bogate. îmi răspunse că nu; iubirea de frumos fiind unul din privilegiile popoarelor de stirpe înaltă şi printre acestea nu putea fi prenumărat şi al nostru care n-a dat civilizației nimic. îi căşună apoi pe Brâncoveanu şi, smulgându-i cuca domnească, scufa de prinț al Sfintei-împărății, cununa de comite maghiar şi lanțul Sfântului Andrei al Rusiei, în câteva trăsuri ni-l zugrăvi ca pe un bulibaşă mehenghi, vânzător şi slugarnic - un suflet de rob. Că se molipsise şi dânsul de frigurile de a clădi, sădi şi împodobi ce au bântuit la puternicii timpului său era adevărat, dar de la nenorocitul acesta atât de bogat şi care a domnit atunci când tumultuoasa înflorire a barocului era în toi, ce-a rămas? Ce lasă după el: stâlpii de la Hurez, pridvorul de la Mogoşoaia,Potlogii, ce?... - şi cu asemenea marda

opăcită şi pocăltită îndrăznim să ne măi lăudăm? Ar trebui să se isprăvească odată pentru totdeauna cu istoriile astea că e mai mare ruşinea!

Ieşirea aceasta nu ne surprinse. Paşadia privind şi judecând cu o neînduplecată asprime tot ce era românesc, mergea adesea cu înverşunarea până la a fi de rea-credință. Ura ce mocnea într-însul neadormită se învoita şi se învolbura atunci vajnică, uriaşă, încingându-l ca un jăratic, avântându-l ca un talaz. Cum nu i se putea tăgădui nici partea lui de dreptate, găsii de prisos să mă ridic ca să apăr acel trecut, vedeniei căruia pana mea datora o minunată tâmplă de icoane ce migălisem în tinerețe cu o osârdie aproape cucernică. Nu fu nici nevoie deoarece Paşadia, singur, reveni întrucâtva asupra severei sale păreri.

- E ciudat totuşi, mărturisi el, deşi ca artă le găsesc mai prejos chiar decât amintirea lor istorică, vestigiilor acestea umile nu le pot contesta deosebitul farmec. în fața celor mai neînsemnate, închipuirea mea prinde aripi, mă simt mişcat, mişcat adânc.

- Eu unul te înțeleg, îi zise Pirgu, pentru că şi dumneata eşti o ruină, o ruină venerabilă, nu însă din cele bine păstrate.

Se râse. în felul acesta petreceam noi. Cultul lui Comus[10] ne întrunea, cam de o lună aproape zilnic, la prânz sau la cină. Dar adevărata plăcere o aflam în vorbă, în taifasul ce îmbrățişa numai lucruri frumoase: călătoriile, artele, literele, istoria - istoria mai ales — plutind în seninătatea slavilor academice, de unde îl prăbuşea în noroi gluma lui Pirgu. Era întristător cum, în nepregătirea sa, acest vrăjmaş al slovei tipărite rămânea străin de ce se discuta. în Pantazi însă, Paşadia întâlnise o minte clară, un spirit înarmat şi liber; un cuvânt mă temeam a nu pierde din luminosul lor schimb de vederi şi de cunoştințe şi faptul că mi-au rămas însemnările ce aveam grija să iau de ele, mă consolă, dacă nu mă şi despăgubeşte, de toate pierderile de lucruri ce am suferit de la război încoace.

Spre marea mea părere de rău, în acea seară zaifetul trebuia să se spargă devreme; Paşadia pleca spre miezul nopţii la munte.

- Voi aştepta cu nerăbdare, zise el, ziua întoarcerii ca să ne revedem, la mine. Şi către Pirgu: aranjăm şi un mîc poker, nu e aşa? - mai înveţi jocul.

Pe dată, Pirgu se aprinse de o mânie grozavă de care, ca să se uşureze, icni pe nerăsuflate un potop de scârbe, trecând de la înjurăturile surugieşti la ocările de precupeaţă şi la blestemele de chivuţă. Aflarăm că înainte de masă, la tripou, Paşadia care-l juca pe Pirgu cu duşmănie îl scuturase, într-o întâlnire uriaşă, de toate paralele. Pirgu pierduse douăzeci şi cinci de poli şi mai rămăsese dator încă atât.

Ca să-l potolească, Pantazi îl întrebă dacă are nevoie de bani. Pirgu răspunse mândru că nu, ceea ce ne miră chiar după ce-l văzurăm scoţând, dintr-un plic, un teanc de sutari. Jucase toată noaptea, într-o casă particulară, la Arnoteni, drum-de-fier şi se umpluse. Paşadia îi ceru datoria.

- Asta nu! zise Pirgu.

Pantazi plăti, împărţind bacşişuri grase băieţilor şi lăutarilor. Plecarăm. Dar la ieşire, trăsura închisă care îl aştepta pe Paşadia în ulicioara îngustă din faţa birtului, nu putu să se mişte înainte din pricina unui ghem de oameni ce, în râsete şi ţipete, se rostogoli până lângă noi. în mijlocul învălmăşelii, urlând ca o fiară, o femeie se lupta cu trei vardişti ţepeni ce abia puteau s-o dovedească. Pomenindu-ne cu ea aproape în braţe, tuspatru deterăm un pas înapoi.

Bătrână şi veştejită, cu capul dezbrobodit şi numai zdrenţe toată, cu un picior desculţ, ea părea, în turba-i cumplită, o făptură a iadului. Beată moartă, vărsase pe ea şi o trecuse neputinţa, ceea ce umplea de o bucurie nebună droaia de derbedei şi de femei pierdute ce-i făceau alai strigând: Pena! Pena Corcoduşa!

Băgai de seamă că Pantazi tresări deodată şi păli. Dar la vederea noastră, Corcoduşa fu cuprinsă de o furie oarbă. Ce ne fu dat să auzim ar fi făcut să se cutremure inima cea mai păgână. Pirgu însuşi rămase cu gura căscată.

- Ascultă cu atenţie şi memorizează, îi şopti Paşadia, ai ocazia să-ţi completezi educaţia de acasă.

Vardiştii îndepărtară beţiva. Pantazi intrase în vorbă cu o fetiţă ce, zâmbind, îşi aţintise tot timpul asupra acelei triste privelişti a nemerniciei omeneşti uitătura vioaie şi semeaţă, întrebând-o dacă ştia cine era ticăloasa bătrână care acum se trântise în mijlocul podului, ca ursul, şi nu mai voia să se scoale.

- E Pena Corcoduşa, răspunse fetiţa. S-a îmbătat iar. Când e trează e cumsecade, dar dacă se ciupeşte, face urât.

După ce-i strecură ceva în mână, Pantazi o mai descusu pe fată. Aflarăm că Pena trăia pe lângă Curtea-veche, sta la biserică la pangar, făcea treabă prin piaţă. îndeletnicirea ei de căpetenie era să scalde morţi. Fusese şi la balamuc mai demult.

Cu mare caznă vardiştii izbutiseră să o ridice. Când se văzu în picioare şi dete iar cu ochii de noi, se zbârli din nou, gata să reia de-a capul prietenoasa-i întâmpinare, fiind însă smucită se înecă şi glasul i se pierdu în bolboroseli.

- Crailor, ne mai strigă totuşi. Crai de Curtea-veche.

Vorbise prin ea oare altcineva, de altădată - cine ştie? Dar ca această zicere uitată, demult scoasă din întrebuinţare, nimic pe lume nu cred să-i fi putut face lui Pantazi atâta plăcere. I se luminase faţa, nu se mai sătura de a o rosti.

- E într-adevăr, recunoscu Paşadia, o asociaţie de cuvinte din cele mai fericite; lasă pe jos „Curtenii calului de spijă"[11], cu aceeaşi însemnare, din vremea lui Ludovic al treisprezecelea. Are ceva ecuestru, mistic. Ar fi un minunat titlu pentru o carte.

- Nefericita Pena, murmură Pantazi cu melancolie, după un răstimp de tăcere, sărmană fiinţă, aş fi crezut eu să te mai întâlnesc? De câte nu-mi aduci aminte!

- Cum, o cunoşti? întrebă mirat Pirgu.

- Da, e o istorie veche; o istorie de dragoste şi nu de toate zilele. Era pe vremea războiului din şaptezeci şi şapte. Nu cred să fi pierit încă via amintire ce ruşii au lăsat aici femeilor, femeilor de toată teapa. A fost o curată nebunie. Pe rogojină, ca sub pologul de horbotă, ploaia de ruble acoperea lacome Danae[12]. In Bucureşti, muscalii aflaseră o Capua[13]. Cucoanele nu mai aveau ochi decât pentru ofiţerii ruşi. Dar acela după care turbaseră toate era Leuchtenberg-Beauharnais[14], frumosul Serghie, nepotul împăratului. Zadarnic însă aşteptară să-i cadă batista. Căci întâmplarea îl aruncase, din întâia noapte, în braţele unei femei de rând şi din braţele acesteia nu s-a mai putut desprinde. Era o fată de mahala, nu prea tânără, puţin căruntă la tâmple; o ştiam de la balurile mascate şi de la grădinile de vară. Fermecul acestei fiinţe, de obicei posacă, mai mult ciudată decât frumoasă, îi sta în ochi, nişte ochi mari verzi, verzi-tulburi, lături-de-peşte cum le zice românul, genaţi şi sprâncenaţi, cu privirea cam rătăcită. Să fi fost alţii nurii ce ţesură mreaja în care fu prinsă inima ducelui? — se poate; e netăgăduit însă că, împărtăşită de amândoi deopotrivă, o pătimaşă iubire se aprinse între floarea-de-maidan şi Făt-frumosul în fiinţa căruia se resfrângeau, întrunite, strălucirile a două cununi împărăteşti. Rămăsese lucru hotărât ca, după război, Pena să-şi urmeze domnul şi stăpânul în Rusia. Leuchtenberg s-a dus să moară ca un cruciat în Balcani. I-am însoţit trupul până la Prut. în seara de 19 octomvrie, şaptezeci şi şapte, trenul mortuar, cu un vagon preschimbat în paraclis-arzător unde, între o risipă de făclii şi de candele, preoţi în odăjdii şi cavaleri-garzi în platoşe poleite privegheau racla ascunsă sub flori a eroului, a trecut prin Bucureşti, oprindu-se numai câteva clipe pentru a primi onorurile. Din mulţime se ridică un ţipăt sfâşietor şi o femeie căzu grămadă. Aţi înţeles cine era. Când s-a deşteptat, a trebuit s-o lege.

Sunt de atunci treizeci şi trei de ani.

Pantazi îşi scutură ţigara. Trista istorie a Penei nu ne făcu nouă mai puţină plăcere decât lui nepreţuita ei ocară. Paşadia îşi luă rămas bun şi se urcă în caretă.

- Iepure şi călătorie sprâncenată, îi strigă Pirgu.

Acum, Gorică se împleticea şi i se încurca limba. îi trebui oarecare caznă ca să ne spuie că jucase ca un părinte; răposatul „Poker" în fiinţă n-ar fi jucat mai bine.

- Cu toate astea am intrat mesa, se văicări el, am intrat şi nu pot afla mângâiere. Dar are să mi-o plătească, şi scump, caiafa asta bătrână, am să-1 curăţ.

Se ţinu de capul nostru să mergem cu el.

— Haideţi, domnilor, ne îmbiă, haideţi, nu vă duc eu la rău.

îl întrebarăm unde?

— La Arnoteni, ne răspunse, adevăraţii Arnoteni.

Nu pentru întâia oară stăruia Pirgu să ne ducă acolo. Ca să ne scăpăm de el, îi făgăduirăm să-1 însoţim oricând altă dată, oriunde, numai în acea seară nu. La podul Mogoşoaiei ne despărţirăm, Pirgu luând-o spre poştă, noi spre Sărindar. Noaptea era umedă şi rece, ceaţa se făcea tot mai deasă. Mă gândeam tocmai cum să mă văd mai degrabă acasă, în pat, când Pantazi, după obiceiul lui, mă rugă să rămân cu el. Mai era chip să mă împotrivesc, de hatârul lui ce nu eram în stare? Căci dacă de Paşadia aveam evlavie, de Pantazi aveam slăbiciune, una porneşte de la cap, cealaltă de la inimă, şi oricât s-ar ţine cineva, inima trece înaintea capului. Omul acesta ciudat îmi fusese drag şi înainte de a-1 cunoaşte, într-însul mi se părea că găsisem un prieten de când lumea şi adesea, mai mult chiar, un alt eu-însumi.

* în ediţia Perpessicius: nu pot *avea (n.ed.).*

CELE TREI HAGIALÂCURI

Cest une belle chose, mon ami, que les voyages...[1]

Diderot

Un prieten de când lumea, aşa-mi păruse, deşi înainte de anul acela - 1910 - nici nu-i bănuisem măcar fiinţa pe lume. Se ivise în Bucureşti cam odată cu întâile frunze. De atunci îl întâlnisem mereu şi pretutindeni.

De la început îmi făcuse plăcere să-1 văd, cu timpul căutasem chiar prilejul. Sunt fiinţe cari prin câte ceva, uneori fără a şti ce anume, deşteaptă în noi o vie curiozitate, aţâţându-ne închipuirea să făurească asupra-le mici romane. M-am mustrat pentru slăbiciunea ce-am avut de asemenea fiinţe; nu destul de scump era s-o plătesc în păţania cu sir Aubrey de Vere? De data asta, peste curiozitate se altoia covârşitor un simţimânt nou: o apropiere sufletească mergând până la înduioşare.

Să fi fost pentru că omul era aşa fermecător de trist? Cu putinţă, la dânsul numai ochii spunând atâtea. Cam afundaţi sub bolta sprâncenelor şi de-un albastru rar, privirea lor, nespus de dulce, părea a urmări, înzăbrănită de nostalgie, amintirea unui vis.

Ei întinereau straniu această făptură care nici altmintreli nu-şi trăda vârsta, luminau fruntea senină, desăvârşeau înfăţişarea nobilă ce-i întipărea mata paloare a feţei smede şi trase,

prelungită de o ţăcălie moale ca mătasea porumbului, a cărei coloare o avea chiar. Cam aceeaşi era şi coloarea îmbrăcămintei ce purta de obicei, la dânsul moi, molatece, mlădioase fiind toate, şi port, şi mişcări, şi grai. Era un obosit, un sfios sau un mare mândru. Totdeauna singur, el se strecura în viaţă aproape furişându-se, căutând a se pierde în gloată; era însă între aceasta şi dânsul aşa nepotrivire că simplicitatea sa din afară, vădit voită pentru a trece nebăgat în seamă, atingea tocmai scopul dimpotrivă, ajungea să fie bătătoare la ochi şi-i da un aer şi mai străin.

Străin totuşi nu era. A român nu semăna iarăşi: prea vorbea frumos româneşte, la fel ca franţuzeşte, poate ceva mai cu greutate. Fusesem adesea vecini de masă, azi la unul din birturile de frunte, mâine pe prispa vreunei cârciumi. Mulţumire simţeam de câte ori îl aveam aproape, locul însă unde tristeţea lui afla în mine un răsunet atât de adânc încât îl făcea să-mi pară un alt eu-însumi era Cişmegiul, Cişmegiul de atunci, singuratic şi lăsat în sălbăticie.

Sub înalţii copaci, în amurg, necunoscutul îşi plimba melancolia. El păşea grav, sprijinindu-se în băţul său de cireş, străbătea încet aleele, fumând, oprindu-se uneori dus pe gânduri. Dar cari puteau fi ele ca, năpădindu-1, să-1 mişte până la lacrimi?

Se înstelase de mult când, fără grabă, visătorul se îndura în sfârşit să plece. Mergea să cineze. Spre miezul nopţii se înfiinţa iar la vreun loc de băutură unde sta cât mai târziu, până la închidere. Mai zăbovea apoi pe uliţi întru aşteptarea zorilor.

Am spus că-1 întâlneam peste tot. într-atât mă deprinsesem cu el că o zi de se întâmpla să nu-1 văd îi simţeam lipsa. Zărindu-1 odată la gară, luând Aradul, m-a cuprins o părere de rău copilărească la gândul că ar fi plecat pentru totdeauna prietenul necunoscut, omul care privea cu ochi duioşi cerul, copacii, florile, copiii...

L-aş fi uitat anevoie, amintirea fiindu-i strâns legată de Cişmegiu căruia îi rămăsesem credincios chiar în timpul

marilor ploi ce au căzut înainte de ivirea cometei din acea vară[2], în apriga înviorare a verdeții bete de umezeală și pustie cu desăvârșire, grădina dezvelea spre seară, când se însenina vremelnic, frumuseți nebănuite. Și în cea mai minunată dintre seri, avui pe podul cel mare al lacului plăcuta surprindere de a-mi regăsi amicul.

Rezemat de șubredul parmaclâc, el își ațintea privirea asupra albei scânteieri a luceafărului răsărind. Văzându-mă cu o țigară aprinsă, veni să-mi ceară foc și focul acesta fu de ajuns ca să topească dintre noi orice gheață. Aflai că nici eu nu eram pentru dânsul un străin: ne întâlneam atât de des. Așteptase numai prilejul să-mi poată face cunoștința și mulțumea împrejurărilor că i-l dase tocmai în acea seară.

- în fața Frumosului, lămuri el, singurătatea devine apăsătoare și e o seară prea frumoasă, domnule, o seară de basm și de vis. Asemenea seri se întorc, zice-se, de demult, în taina lor le plăcea meșterilor cei vechi să întruchipeze unele legende sacre, rareori însă penelul celor mai iscusiți chiar a izbutit să le redea umbra limpede în toată albastra-i străvezime. E seara izgonirii Agarei[3], seara fugii în Egipt. Pare că fascinată, vremea însăși își contenește mersul. Și în văzduhul fluid nici o adiere, în frunzișuri nici un murmur, pe luciul apei nici un fior...

Astăzi, după atâția ani, îmi pare că-l mai aud. Vorbea măsurat și rar, împrumutând spuselor cât de neînsemnate farmecul glasului său grav și cald pe care știa să-l mlădieze și să-l învăluie, să-l urce sau să-l coboare cu o fericită măiestrie. L-am însoțit ascultându-l cu o plăcere crescândă în umbra acelei seri aproape mistice căreia el îi resfrângea în ochi albastrul adânc și în întreagă făptura sa liniștea nesfârșită, nu m-am săturat să-l ascult toată noaptea. Dar, pentru câte avea de povestit, o singură noapte nu era de ajuns așa că, despărțindu-ne, spre dimineață, am luat întâlnire pentru seara următoare când s-a petrecut la fel, și apoi iarăși și iar, fără întrerupere, în șir, aproape trei luni...

... dar rarele plăcute ale vieții mele. Cu cât scădea ziua, ne întâlneam mai devreme, ne despărțeam mai târziu. Să nu mai fi fost zi deloc ca să fi rămas mereu împreună, rău nu mi-ar fi părut; cu dânsul nu mi s-ar fi urât o vecinicie. Nimic mai monoton totuși ca felul de a ne petrece timpul. Masa o prelungeam până spre miezul nopții, la vorbă, pe care o urmam la aer liber, cutreierând, calmi peripateticieni, ulițe pustii prin mahalale necunoscute unde ne rătăceam adesea, uitam că ne aflam în București. Uneori, la loc deschis, omul se oprea ca să privească îndelung cerul, din ce în ce mai frumos către toamnă și căruia-i cunoștea toate stelele. Când era vreme rea, mergeam la el acasă.

Locuia pe liniștita stradă a Modei[4], la catul al doilea al unei clădiri ce aparținea regelui Carol, la o franțuzoaică bătrână care-i închiriase două încăperi, bogat mobilate în gustul greoi de acum cincizeci de ani, un salon în față și o odaie de dormit în fiind, despărțite printr-un geamlâc înalt. La belșugul de abanos și de mahon, de mătăsării, de catifele și de oglinzi - acestea de toată frumusețea, fără ramă și cât peretele - iubirea de flori a chiriașului, împinsă la patimă, adăoga o nebunească risipă de trandafiri și de tiparoase ce împreună cu lumânările pe cari le găseam aprinse, în cele două candelabre de argint cu câte cinci ramuri, oricând am fi venit, puneau locuinței pecetea unui lux ales, alcătuind oaspelui meu un cadru în așa armonie cu ființa sa că, în amintirea mea, dintr-însul nu-l pot desprinde.

Dar încântarea începuse: omul vorbea...

Povestirea unduia agale, împletind în bogata-i ghirlandă nobile flori culese din literatura tutulor popoarelor. Stăpân pe meșteșugul de a zugrăvi cu vorba, el găsea cu ușurință mijlocul de a însemna, și încă într-un grai a cărui deprindere o pierduse, până și cele mai alunecoase și mai nehotărâte înfățișări ale firii, ale vremii, ale depărtării, așa că amăgirea era întotdeauna deplină. Ca în puterea unei vrăji, cu dânsul am făcut în

închipuire lungi călătorii, călătorii cum nu-mi fusese dat nici să visez... omul vorbea. înaintea ochilor mei, aevea, se desfăşura fermecătoare trâmba de vedenii.

Străjuiau pe înălţimi ruine semeţe în falduri de iederă, zăceau cotropite de veninoasă verdeaţă surpături de cetăţi. Palate părăsite aţipeau în paragina grădinilor unde zeităţi de piatră, în veşmânt de muşchi, privesc zâmbind cum vântul toamnei spulberă troiene ruginii de frunze, grădinile cu fântâni unde apele nu mai joacă. Beteala lunii pline se revărsa peste vechi orăşele adormite; pâlpâiau pe mlaştini văpăi zglobii. Puhoiul de lumini poleia noroiul metropolelor uriaşe aprinzând deasupra-le ceaţa ca un pojar. De funinginea şi de mucegaiul lor fugeam însă repede; la zare, neaua piscurilor sângera în amurg. Şi plecam să cunoaştem ameţeala aprigă a culmilor, lăsam în urma noastră înflorite poiene, urcam prin brădet, adulmecaţi de şoapta pâraielor resfirate sub ferigi, urcam, beţi de aerul tare, mai sus, tot mai sus. La picioarele noastre, între costişe pleşuve şi dâmburi încomate de codri stufoşi, văile se aşterneau de-a lungul albiei şerpuite a râurilor ce se pierdeau departe, în aburul câmpiilor grase. Un lung freamăt se înălţa ca o rugăciune. în pacea singurătăţii nemărginite, priveam în slavă rotirea vulturilor deasupra negrelor prăpăstii, iar noaptea ne simţeam mai aproape de stele. Dar curând începea să viscolească şi să geruie şi coboram către miazăzi, în ţinuturile cu dulci nume unde toamna lâncezeşte până în primăvară, unde totul, suferinţa, moartea chiar, înveşmânta chipul voluptăţii. Mireasma florilor de oleandru se aşternea amară deasupra lacurilor triste ce oglindă albe turle între funebri chiparoşi. Peregrini cucernici mergeam să ne închinăm Frumosului în cetăţile liniştii şi ale uitării, le cutreieram uliţele în clină şi pieţele ierboase, veneram în vechi palate şi biserici capodopere auguste, ne pătrundeam de suflul Trecutului, contemplându-i vestigiile sublime. Corabia aluneca încet între ţărmurile lăudate ale mărilor elene şi latine; stâlpii capiştii în ruină răsăreau din crângul de dafini. O grecoaică ne zâmbea dintr-un pridvor perdeluit de iasomie, ne tocmeam cu neguţători armeni şi jidovi prin bazare, beam cu marinarii vin dulce în tractire afumate unde jucau femei din buric. Ne ameţea forfoteala pestriţă din schelele scăldate în soare cu legănarea molcomă a catartelor, ne fermeca lina tăcere din cimitirele turceşti, albul răsfăţat al oraşelor răsăritene tolănite ca nişte cadâne la umbra cedrilor trufaşi, lăsam să ne fure vraja albastră a Mediteranei până când copleşiţi de toropeala cerului său de smalţ şi înăbuşiţi de vântul Libiei, ieşeam la ocean. Spre miazănoapte, din jocurile umezelii cu lumina, se isca pentru văzul uimit o nesfârşită desfătare. Razele piezişe daureau viu burhaiul, destrămau tortul brumelor în toate feţele curcubeului şi erau, la fel niciodată, împurpurări grele în asfinţit, apoase străvezimi viorii şi sure în serile lungi de vară, feerica strălucire a zorilor boreale deasupra nămeţirilor de gheţari. Ne înturnam apoi spre tropice, trăiam cu săditorii visul galeş al Floridei şi al ostroavelor Antile, pătrundeam, pe urma „vânătorilor de orchidee", în verdea întunecime a selbelor Amazonului scăpărând de zboruri de papagali. Nimic nu scăpa cercetării noastre lacome, descopeream guri de rai pierdute pe întinsul oceanului paşnic unde, sub constelaţii noi, încrucişam îndelung, ne îndrumam spre ţările mirodeniilor, spre leagănul civilizaţiilor străvechi, sărbătoream ivirea primăverii la Ise[5], ne scufundam în tainica pierzanie a nopţilor chinezeşti şi indiene, ne înfiora aromeala serilor pe apă la Bangkok. Vântul fierbinte alinta lin clopoţeii argintii ai pagodelor, înclina foile late de plibani. Uitam de Europa, din ea tot ce admirasem ne părea acum atât de pipernicit şi de şters. Şi purcedeam mereu, în căutare de zări mai adânci, de păduri mai bătrâne, de grădini mai înflorite, de ruine mai mărete, mulţumire nu mai aflam decât atunci când frumuseţea sau ciudăţenia făcea să ne credem

în ediţia Perpessicius: *aproape (n.ed.)*.

pe tărâmul visului, oricare ar fi fost însă minunăția datorită jucăriei firei sau trudei omenești, mult nu ne reținea și porneam iarăși, străbăteam sumbre meleaguri și râpoase singurătăți, ocoleam jalea pustietăților sterpe, groaza smârcurilor fetide ca să ne întoarcem cât mai repede la mare.

Marea...

Lucie ca o baltă, oglindind, la adăpostul toartelor coastei, pirozeaua tăriei și mărgăritarul norilor, florile ca o pajiște sau scânteind ca o mișună de licurici, searbădă și domoală sau vie, verde și vajnică, avântându-se spumegând spre cerul căruia îi e frică, de ea vorbea cu păgânească evlavie, pomenindu-i doar numele glasul i se pogora tremurător ca și cum ar fi mărturisit o taină sau îngânat o rugă. Pentru slăvirea ei, uriașa putere în mișcare a rotundului, matca a tot ce viază, neîncătușata și neprihănita, i se părea că graiul omenesc nu e îndeajuns vrednic și că înșiși poeții cei mai cu renume încumetându-se a o cânta, păliseră. La dânsa îi era gândul, ca 'ntr-o scoică, ea răsuna în inima lui fără sfârșit, într-însa care fusese patima întregii lui vieți, dorea să-și afle și mormântul...

... tăcea acum cu privirea pierdută în gol. De la un ceas, simțeam cum ceva greu mă apăsa pe piept, îmi strângea tâmplele. Omul acesta deprins cu vântul iute de la larg, cu mirosul salubru de vâsc marin, avea groază de ferestrele deschise și trăia într-un aer închegat, împâclit de fum, zaharisit de miresme grele. Târziu, flăcările lumânărilor încremeneau țepene și, din când în când, se auzea scuturându-se cu un foșnet înăbușit câte un trandafir.

Nu era singura lui ciudățenie. Mi-aducea uneori aminte de acel tânăr englez a cărui tristă istorie am scris-o. Avea același fel neprețuit de a tivi descrierile de călătorii cu amănunte istorice rare; și el ținuse să întrebe fiecare colț de tărâm sau de apă la ce fusese în trecut martor, îmbinând pretutindeni priveliștea

de azi cu vedenia de odinioară. îi plăcuse să viseze în fața stâncii de pe care Sapho[6] se aruncase în valuri, a țărmului unde se înălțase rugul lui Pompei[7]. Ici fu răpusă frumoasa Ines[8], colo muri închis regele nebun[9]. Dar pe când vastele peisagii ce sir Aubrey zugrăvea dintr-un cuvânt erau pustii de suflare omenească, ca după un potop, în ale noului prieten se îmbulzea, în pitorești veșminte, o lume întreagă: șeici și pașale, emiri și hani, rajahi și mandarini, preoți și călugări de toate legile și tagmele, zodiași, pustnici, vrăjitori, vraci, căpetenii de seminții sălbatice cărora le fusese oaspe sau tovarăș de petrecere și vânătoare și trebuie să le fi intrat în voie și să le fi fost pe plac la fel ca numeroșilor săi prieteni din Europa, așa cum știa să se arate, liniștit, blajin, îngăduitor, fără fudulie și prejudecăți de rând, de o curtenie binevoitoare, nesilită, ce trăda în el un boer mare în înțelesul înalt al cuvântului, unul din păstrătorii cei din urmă a ceea ce „vechiul regim" avea mai simpatic și mai ademenitor. Și nu mă întrebam atât cine era acel domn Pantazi - așa părea că-1 chema - omul pătimaș după Frumos și adăpat la izvorul tutulor cunoștințelor care citea în original pe Cervantes și pe Camoens și vorbea cu cerșetorii țigănește, cavalerul Sfântului-George al Rusiei, cât mă ciuda pricina tristeții acelui răsfățat al soartei, taina acelei line melancolii ce-i adumbrea așa romantic ființa și se oglindea nesfârșită în priveliștea atâtor ceruri, atâtor mări și limane. Cu încetul, la evocarea lor se deșteptase în mine un suflet nou, un suflet de nomad cu nostalgii sfâșietoare, mă întindea dorul de ducă, mă înfrigura ispita plecărilor spre necunoscut, farmecul îndepărtatelor pribegiri și la gândul că aș rămâne până la capăt robul unui petec de pământ, osândit a mă frământa și istovi fără mulțumire într-un ocol restrâns, sufeream cumplit, mă simțeam abătut până la deznădejde. Asemenea acelei suliți măiestre ce singură avea darul să tămăduiască rănile ce făcuse, numai istorisirile ciudatului prieten îmi mai puteau alina răul, mulțumită lor mă pierdeam în lumea visărilor

ca-ntr-o beție, beție de felul celor de mac sau de cânepă, ațâțând închipuirea deopotrivă şi urmate de treziri nu mai puțin amare.

Legasem dar iarăşi prieteşug cu un necunoscut, prieteşug la toartă, eram toată vremea împreună, casa lui mi-era deschisă la orice oră, ajunsesem să stau mai mult la el decât la mine. De la venirea toamnei ieşea mai rar, era tare friguros, dacă era urât afară nu desfăcea perdelele ziua întreagă şi sta cu luminile aprinse. Vorbea cu dor atunci de villa ce, undeva sub un cer cald, îl aştepta la marginea mării, într-un noian de verdeață şi de flori. Florile, cât le iubea! La dânsul se scuturaseră cei din urmă trandafiri de Bucureşti şi pentru că tufănicile ce le luaseră locul nu miros, mănunchiuri de ciubuce de vanilie îşi zvântau aroma în largi cupe. Te îmbiau, de pe măsuțe, zaharicale, poame, băuturi dulci. Omul trăia într-o nepăsare fără țărmurire, nu se sinchisea de nimeni şi de nimic; afundat în perne, fuma şi povestea numai, iar povestirile-i noi totdeauna erau urmate de acele lungi căderi pe gânduri când îi lăcrămau ochii. Şi afară de mine nu-i cunoşteam alt oaspe.

Or, cam o lună înainte de seara de la care purcede istoria de față, la birtul franțuzesc unde domnului Pantazi i se păstra cu sfințenie masa, în colțul cel mai adăpostit, era la ceasul cinei zarvă mare. Ce anume prilejise, în strâmta încăpere, gălăgioasa adunare a tot ce Bucureştii avea mai moțat*, nu țin minte, ştiu numai că repede sătul de a privi acea lume anostă şi deşartă mă hotărâsem tocmai să-mi aplec nasul în taler când avu loc o

Notă pe exemplarul lui Şerban Cioculescu: „Ion Barbu crede că e vorba de primul zbor al lui Aurel Vlaicu, care s-ar fi făcut într-o după-amiază, pe la ora 4, după ce ploaia încetase. Ion Barbu crede că era pe toamnă (convorbire telefonică în seara zilei de Bobotează st. v. 1959). în *Bucureştii de altădată, V*, ed. II, 1936, destul de imprecis: „Pe la jumătatea lunii august" (1910) *(n.ed.)*.

intrare ce merita într-adevăr să nu fie trecută cu vederea. O clipă mi se năzări că, folosindu-se de învălmăşeala unei cirezi tâmpe de malaci se strecuraseră într-un țarc două fiare hămesite.

Era una din acele împerecheri strânse, datorite de obicei vițiului, aşa strânse că de la un timp nu se mai pot închipui singuri cei ce le alcătuiesc. De bună seamă tot vițiul trebuia s-o fi înnădit şi pe aceasta, căci altceva ce ar fi putut apropia doi oameni atât de deosebiți? Unul în vârstă, cănit şi ferchezuit la deznădejde, purta pe un trup înțepenit, dar zvelt încă, un cap cum veacul nostru nu-şi mai dă cazna să plăsmuiască şi părea chiar întors din vremuri de altădată acel chip aprig ale cărui trăsuri semețe purtau pecetea răzvrătirii şi a urii. Celălalt, mai tânăr mult, coclit însă şi buhav care legăna pe nişte picioare subțiri arcuite în afară o burtică ascuțită, oglindea pe fața-i rânjitoare şi botoasă josnicia cea mai murdară. Cel dintâi, foarte rece, îşi rotise încet privirea posomorâtă pe deasupra capetelor, celui de al doilea îi jucau fără astâmpăr ochişorii vioi şi refecați sclipind de vicleană răutate. In tot, impresia ce o da acesta din urmă era numai în paguba lui, iar alăturea de domnul cel trufaş făcea să-i reiasă şi mai respingătoare mutra obraznică de marțafoi.

- Dumneata nici apă la gârlă nu găseşti, bombăni el aşa ca să-1 auzim noi, tot eu, tot Pirgu sireacul! Strânse familiar mâna lui Pantazi şi ocrotitor pe a mea şi se aşeză la masa noastră fără a mai cere voie. însoțitorul său nu luă însă loc decât poftit şi după înfățişările de rigoare pe cari le făcui cu atât mai mare plăcere cu cât de mult doream o apropiere între aceste două ființe, Paşadia şi Pantazi, aşa menite să se înțeleagă şi să se prețuiască.

Ținurăm deschis localul până la ziuă. Pirgu plecă şi se întoarse de mai multe ori, din ce în ce mai beat. Ca să-i dovedească lui Pantazi pe care din „nene" nu-1 scotea cât îl iubea, îl tot săruta mereu.

— Nu mă lăsați să-1 pup, fraților, ne rugă, că-1 trimit la Govora.

- Bufon abject, îl mustră Paşadia, vezi să nu te trimitem noi la Mărcuţa!

Ar fi fost drept atunci să mergem cu el acolo şi noi ceilalţi trei şi să nu ni se mai dea drumul. Ca să fim împreună, Pantazi şi cu mine nu urmarăm oare în viaţa lui de noapte pe Paşadia care, la rândul său, se lăsa călăuzit orbeşte de Pirgu? Mi se dezvălui astfel o lume nebănuită, cu blestemăţii la cari de n-aş fi fost în fiinţă martor şi le-aş fi auzit de la altcineva, le-aş fi crezut că ţin de tărâmul născocirii. Bucureştii rămăsese credincios vechei sale datini de stricăciune; la fiece pas ne aminteam că suntem la porţile Răsăritului. Şi totuşi, desfrâul mă uimi mai puţin decât descreierarea ce domnea în toate rândurile; mărturisesc că nu mă aşteptam să văd dospind ţicneli atât de numeroase şi de felurite, să întâlnesc atâta nebunime slobodă. Cum nu-mi fu dat să găsesc mai pe nimeni la care, mai curând sau mai târziu, să nu se dea pe faţă vreo meteahnă, pe care pe neaşteptate, să nu-l aud aiurând, la sfârşit pierdui nădejdea să cunosc, în carne şi oase, făptură omenească pe deplin teafără la minte. Numărul cazurilor interesante rămânea însă restrâns şi, printre ele, vrednic de cercetare într-adevăr nu-l socotii decât pe al lui Paşadia.

Am pomenit de felul cum marele meu prieten pusese cu vreo cincisprezece ani înainte capăt lungii lupte în vălmăşagul căreia îl aruncase mohorâta lui zodie şi cum se îngropase de viu. De atunci tot ce făcea era aşa nesăbuit şi fără de noimă, că nu se putea să nu dai dreptate obşteştii păreri care-l decretase nebun. Omul acesta care, în ura bolnavă ce nutrea împotriva ţării româneşti, jurase că se va înstrăina pentru totdeauna, îndată ce mijloace cât de slabe îi vor îngădui-o, când se înavuţise şi aşa cum poate nici nu trăsese nădejde, nu numai că nu-i mai trecuse hotarele, dar se statornicise tocmai în Bucureşti, în oraşul blestemat, plin de atâtea amintiri amare. Din bătrânele case ale Zincăi Mamonoaia[10], cumpărate la mezat, el îşi făcuse,

meremetisindu-le de-a-ntregul şi îngrămădind înăuntru tot felul de scumpătăţi rare, o somptuoasă sihăstrie unde trăia pe picior mare, boereşte. Cum trăia însă era o halima: ca la el la nimeni. El care de cincisprezece ani ţinea bucătar şi sofragiu, nu lua masa decât seara şi atunci la birt şi, tot de atâta vreme, nu se culcase acasă, în pat, niciodată. Slugile sale ce, la dorinţă, se iveau şi piereau, ca nişte stafii, mute, el nu le suferea să stea cu dânsul sub acelaşi acoperiş; ele huzureau într-o locuinţă deosebită unde puiseră şi-şi pripăşiseră neamuri sau cunoştinţe de cari stăpânul habar n-avea şi a rămas de pomină cum acesta văzând într-o zi, pe geam, că de la el din curte se scoate un coşciug n-a ţinut să ştie cine fusese mortul. Să stau să-i înşir toate ciudăţeniile de soiul acesta ar fi să nu mai isprăvesc; mă voi mărgini dar să mă agăţ numai de cea mai uimitoare: Paşadia trăia cu schimbul două vieţi.

De dimineaţă până seara el nu se mişca de acasă, nu se ridica de la masa de lucru dintre cărţi şi hârtii, citea, scria fără răgaz. în timpul acesta nici nu fuma, sorbea câte puţin numai dintr-o ceaşcă de cafea fără zahăr şi tare. Mergeam din când în când să-l văd şi era de atâtea ori pentru mine o sărbătoare. Ce fiinţă aleasă, câtă deosebire între dânsul şi ceilalţi, ce prăpastie! De vulgaritatea consfinţită de obiceiul pământului, nici umbră la el, nici urmă - nimic balcanic, nimic ţigănesc; păşindu-i pragul treceai graniţa, dădeai de civilizaţie. Acolo era sălaşul desfătărilor grave ale duhului. Cum era atunci cu putinţă ca omul de carte şi de Curte care ar fi făcut podoaba zilelor de la Weimar, să se fi învoit a împărtăşi de seara până dimineaţa dezmăţarea unui Pirgu, ca apuseanul subţire în gusturi şi lingav să guste pastrama şi turburelul, schembeaua şi prăştina, ca vechiul vienez pierdut în vraja visului mozartian să asculte ciamparalele şi bidineaua? îi aţipea estimp oare voinţa, era cumva victima fără răspundere a vreunei sminteli stranii? Eu unul am crezut că da şi mă îndoiesc ca o altă tălmăcire să fi părut mai

firească oricui ar fi ştiut ce îngrozitoare clironomie împovăra în privinţa aceasta pe Paşadia.

Se împlinise cam un veac de când cel dintâi cu acest nume, la care se adăogase porecla de Măgureanu după o moşioară de danie domnească, fugind de undeva, de prin părţile turceşti, ca să scape de ispăşirea unui îndoit omor, se aciuase în Valahia şi ajunsese armaş mare. O tristă faimă supravieţuise omului pătat de sânge ce nu fusese văzut râzând niciodată. La veneticul acesta necunoscut, despre care se zvonise că nu-şi destăinuia obârşia pentru că ar fi fost prea joasă, se învederau tocmai dimpotrivă, trupeşte şi sufleteşte, semnele unei înalte stirpe în cădere: portul semeţ şi înfăţişarea nobilă, trufia, cerbicia şi cruzimea, lenea, sila de viaţă, setea de răzbunare şi puterea de ură, semne ce trecu urmaşilor săi cari de nu s-ar fi prigonit între dânşii, dezbinaţi toată vremea, ar fi putut încă dura o casă puternică şi vestită. Credinţa că ţara românească le-a fost neprielnică nu era lipsită de temei, cu toate că şi suceala firii lor pătimaşe şi îndărătnice, bântuită de învrăjbire, nu numai vitregia împrejurărilor i-a împiedecat să ajungă la treapta pentru care-i meneau preţioasele daruri ale minţii. Ei se arătaseră lacomi de învăţătură, plăcuţi la vorbă şi meşteri în condei, isteţi şi destoinici, dar fără şir în ce făceau, cu trăsneli toţi şi cu toane, purtând fiecare în sine plodul propriei sale pierderi şi pieiri şi stând cineva să cugete la soarta Paşadeştilor-Măgureni, ar zice că asupra neamului lor apăsa o neagră afurisenie care-l mâna fără înduplecare spre stingere, supunându-l mai înainte la încercările cele mai grele ale restriştei. Dezrădăcinată şi răsădită în pământ străin, bătrâna tulpină bătută de vijelie îşi scuturase jalnic cele din urmă frunze. Armaşul schingiuitor şi ucigaş se prăpădise de timpuriu, otrăvit, zice-se, chiar de ai săi, al doilea, serdarul, vânător posac, îşi petrecuse mai toată viaţa în Vlăsia şi învinuit de tâlhărie la drumul mare şi de batere de bani calpi, pierise pentru totdeauna fără a i se mai auzi de nume, iar fiul său, părintele prietenului meu, părinte nevrednic şi duşman,

cartofor, crai şi beţiv, măcinase mai multe rânduri de moşteniri şi murise în furiile nebuniei. La fel sfârşise, tânăr, şi vărul său, poetul, iar dintre fete, singura care avusese parte de cununii îşi aprinsese de la lumânare părul în noaptea nunţii şi arsese de vie. Femeile ce slujiseră de matcă - greaca ursuză şi sanchie clocindu-şi cu gura încleştată lunga dambla între hârdaiele de neramzi şi de gazii, sârba haină şi dârjă care, pe patul morţii, scuipase grijania în barba popii şi-şi dase sufletul blestemându-şi copiii, braşoveanca zăcaşă şi făţarnică roasă de schiros şi de pizmă - înveninaseră mai mult acel sânge bolnav, îi sporiseră funesta zestre de racile şi de beteşuguri, dar ascuţiseră totdeodată şi deşteptăciunea celor născuţi dintr-însul, acea stearpă deşteptăciune, nesănătoasă şi ea poate, care atinsese o aşa înaltă stepenă de agerime la vlăstarul cel din urmă. în acesta, sufletele celor dinainte ai săi cuibau neîmpăcate, licărind în sumbra-i privire, rânjind în zâmbetu-i sinistru, ele-i stânjeniseră înălţarea, îl împiedecaseră să apună cu falǎ, zăticnindu-i minunata cumpănire a însuşirilor şi numai el ştia de câte ori fusese nevoit să-şi încordeze împotriva-le toată stăpânirea de sine, într-o luptă mai istovitoare decât aceea cu vrăjmaşii din afară şi din care nu ieşise biruitor deopotrivă până la sfârşit. într-o zi, ziua hotărârii celei mari, le lăsase să-şi reia din drepturi o parte, ridicase singur zăgazul şi se prăvălise în desfrâu adânc, până la fund dar, şi mă simt dator s-o spun iarăşi, degradarea nu-l înfierase o singură clipă căci dacă seara patriciul cobora în Suburra[1] *, el nu-şi schimba portul, nici nu-şi lepăda însemnele, rămânând tot aşa măreţ în viţiu ca şi în virtute. Se petrecea însă atunci într-însul ceva nefiresc: treptat fiinţa lui cădea într-o amorţeală aşa stranie, că acela pe care Pirgu îl tara, fără împotrivire, după dânsul, nu arăta a fi Paşadia el-însuşi, ci numai trupul său, în care singură privirea urma să trăiască, din ce în ce mai posomorâtă şi mai tulbure, destăinuind parcă o suferinţă lăuntrică sfâşietoare. Ar fi stat astfel, fumând ţigară după ţigară, sorbind pahar după pahar, fără a rosti un cuvânt, noaptea întreagă. Cunoşteam mijlocul de a-l rechema la viaţă; deodată

omul se înviora, ochii i se înseninau, un trist surâs îi lumina rece faţa stinsă. Adusesem vorba de ceva din vremuri de odinioară, de demult. Ştiam că vedenia trecutului, în care se cufunda cu patimă, era singurul lucru în stare să-l mişte, de trecut vorbea cu o reculegere mistică; eresul că sufletul său umbros şi vechi ar mai fi avut cândva şi alte întrupări fiind singura amăgire ce-şi îngăduia, singura înduioşare şi singura mângâiere. Şi aşa de puternică era la dânsul acea vedenie că pe dată ne-o împărtăşea şi nouă - lui Pantazi şi mie. începea atunci, nu mai puţin fermecătoare, o nouă călătorie, călătoria în veacurile apuse. Ne regăseam de obicei în acela, scump nouă şi nostalgic între toate, care fu al optsprezecelea.

Eram trei odrasle de dinaşti cu nume slăvite, tustrei cavaleri-călugări din tagma Sfântului-Ioan de la Ierusalim, zişi de Malta, purtând cu fală pe piept crucea de smalţ alb şi încununatul trofeu spânzurate de panglica de cănăvăţ negru. Răsărisem în amurgul Craiului-Soare, părinţii iezuiţi ne crescuseră şi ne înarmase Villena[12]. Tineri de tot, într-o caravană, scufundasem pe furtună nişte tartane barbareşti; mai târziu vitejiserăm pe uscat pentru izbânda florilor-de-crin: fusesem la Kehl cu Berwick[13] şi cu Coigny[14] la Guastalla, după cari isprăvi luaserăm rămas-bun de la viaţa ostăşească şi, dornici de a vedea şi de a cunoaşte, plecasem, treime nedespărţită, în necontenit colind, pe urmele lui Peterborough[15]. Curteni de viţă, de la un capăt al Europei la altul, nu fu Curte să rămâie de noi necercetată, tocurile noastre roşii sunară pe scările tutulora, oglinzile fiecăreia ne resfrânseră chipurile înţepate şi zâmbetele nepătrunse; de-a rândul cutreierarăm Curte după Curte; bine primiţi şi bine priviţi pretutindeni eram oaspeţii Măriilor, Sfinţiilor şi Luminăţiilor toate, ai Domnitorilor mari, de mijloc şi mărunţi, ai Prinţeselor-stariţe, ai Prinţilor-egumeni şi ai Prinţilor-episcopi; la Belem[16] şi la Granja[17], la Favorita[18] şi la Caserta[19], la Versailles[20], la Chantilly[21] şi la Sceaux[22], la Windsor[23], la Amalienborg[24], la Nymphenburg[25] şi la Herrenhausen[26], la

Schonbrunn[27] şi la Sans-souci[28], la Haga-pe-Maelar[29], la Ermitage[30] şi la Peterhof[31] cunoscurăm „dulceaţa traiului". în sărbătoare neîntreruptă de zi şi noapte, am petrecut cum nu se mai petrecuse şi nu se va mai petrece, ne-am înfruptat cu nesaţ din toate desfătările simţurilor şi ale minţii căci, deşi lipsit de măreţie, fu veacul binecuvântat, veacul cel din urmă al bunului-plac şi al bunului-gust, pe scurt veacul francez şi mai presus de orice veacul voluptăţii, când până şi în biserici heruvimilor le luaseră locul Cupidonii, când, lâncezind de dor, inimile fură aduse prinos toate zeului legat la ochi şi noi cari am văzut pe Mult-iubitul[32] târându-se la picioarele marchizei[33], pe filosoful de la Potsdam[34] scâncind după Kayserlinck şi pe Semiramida moscovită[35] smulgându-şi părul la moartea lui Lanskoi, noi înşine nu scăparăm dulcei molimi — „era atât de frumos seara sub castanii înalţi" - privind însă în femeie şi un mijloc nu numai un ţel, cum politica ne ispitise, adesea făcurăm din alcovuri punte şi pentru ca totul să ne izbutească vieţuirăm în însoţirea celor Aeşi şi slujirăm pe Cârmuitori. Amestecaţi din umbră în toate urzelile şi uneltirile, fără noi nu se fereca nici desfereca nimic; prin linguşiri şi daruri cumpăram ţiitoarele regeşti şi ibovnicii împărăteşti, dregătorilor le eram sfetnici şi călăuze, lucram după împrejurări la înălţarea sau la răsturnarea lor, îndeplineam însărcinări de tot soiul: întovărăşeam pe Belle-Isle[36] la Frankfurt pentru alegerea împăratului, plecam cu Richelieu[37] în petit la Dresda, tocmeam la Paris pânze de Watteau[38] pentru marele Frederic, duceam diamanticalele Elisavetei Petrovna[39] să le şlefuiască la Amsterdam, porunceam la Malines horbote pentru Brîihl[40] şi acestea toate nu pentru vânarea de avuţie sau de măriri, ci numai din nevoia de a fi pururi în neastâmpăr, în mişcare. Hoinari nepocăiţi, vecinie pe drumuri, pătimaşi de curiozitate şi din ce în ce mai ahtiaţi după plăceri, ne-am răspândit cu frenezie sufletele în depanarea celei mai înflorite vremi din câte se cunoscuse, ne-am împărtăşit din toate harurile ei şi din toate rătăcirile. Şi noi am fost nebuni după muzică, ne-am războit pentru Rameau[41] şi

pentru Gllick[42] şi asemenea celor trei Crai ne-am închinat copilului care avea să fie Mozart[43]; şi noi am avut slăbiciune de aventurieri: Neuhof[44], Bonneval[45], Cantacuzen[46], Tarakhanova[47], ducesa de Kingston[48], cavalerul d'Eon[49], Zanovici[50], Trenck[51] s-au bucurat în ascuns sau pe faţă de sprijinul nostru, pe Casanova, bătrân şi matofit l-am aciolat pe lângă Waldstein la Dux; şi pe noi ne-a atras ce părea suprafiresc: oglinda lui Saint-Germain[52], carafa lui Cagliostro[53], hârdăul lui Messmer[54], bazaconiile lui Swedenborg[55] şi ale lui Schrepfner[56] aflau la noi cari nu mai credeam în nimic, crezare. Şi tot cu luare-aminte urmăream lucrările lui Scheele[57] şi ale lui Lavoisier[58]. Cu încetul legasem prietenie cu mai toţi aceia al căror nume istoria nu se poate scuti să-l însemneze, ne trimiteam răvaşe, ne abăteam totdeauna din cale ca să dăm câte o raită pe la Montbard[59] sau pe la Ferney[60], prelungeam încântătoare popasuri la Hoditz[61], în Arcadia lui sileziană de la Rosswalde, spoream alaiul împărătesei în Taurida[62], ne desfrânam în nebunia carnavalului la Veneţia şi, tot între măşti, în cealaltă Veneţie de la miazănoapte, în braţele noastre cădea Regele[63] împuşcat de Ankarstroem. Era scris ca cel mai frumos dintre veacuri să asfinţească în sânge şi când, după câteva luni, vedeam trecând în par, între fulgerări de cuşme frigiene, capul doamnei de Lamballe[64], înţelegând că timpul nostru trecuse şi că, în curând, avea să stârvească şi să cadă pradă nimicirii tot ce ne fusese pe lume drag, ne acopeream feţele şi pieream pentru totdeauna.

- Ia mai lăsaţi, nene, ciubucele[65] astea, ne întrerupea sastisit Pirgu, să mai vorbim şi de muieri.

Ştiam atunci că nici gâlceava nu era departe. Paşadia îi tăgăduia lui Pirgu în ce priveşte sexul gingaş orice fel de pricepere. Nu cu mai puţină tărie, la rândul său, Pirgu susţinea că în materie de dame Paşadia era nul. Să fi judecat după femeile pe cari Pirgu i le aducea lui Paşadia, oricine ar fi fost de părerea acestuia din urmă: numai otrăvuri, rable de pripas, trezitură

şi răsuflătură - o adevărată jale. Dar pentru ce atunci Paşadia care, cu banii ce-l ţineau, ar fi putut să-şi plătească tot ce era mai trufanda pe piaţă, se mulţumea cu ele, lăsând să-şi bată aşa neomenos joc de el Pirgu căruia numai gustul nu-i lipsea. Vechi copoi, Gorică dibuia, pe la mahala, fete vrednice să slujească de izvod de frumuseţe, le momea cu vedenia unei vieţi uşoare şi bogate, le sprijinea întâi paşii pe poteca viţiului cu părintească grijă şi, ca un adevărat părinte, nici nu se atingea de ele. Cu totul altceva îi plăcea lui. Simţurile sale ce arătau respingere tocmai de ce e venust şi pur, nu se mai deşteptau decât la beţie şi atunci îi trebuiau femei schiloade, ştirbe, cocoşate sau borţoase şi mai ales peste măsură de grase şi de trupeşe, huidume şi namile rupând cântarul la Sfântul-Gheorghe, geamale, baldâre, balcâze. Iar de greţoşeniile la cari se deda cu ele, vorbea atât de zdrenţăros încât ar fi făcut să se ruşineze dacă l-ar fi înţeles porcii, chiar şi maimuţele.

- Nu scuipaţi, rânjea el, că-i piere gustul. Ce vreţi dacă am boală, dambla?

Abia se potoleau lucrurile că, din chiar senin, izbucnea al doilea rând de ceartă. Pentru nimic, Paşadia n-ar fi scăpat prilejul de a ponegri ce era românesc. Pantazi îi lua întotdeauna parte, dar fără pornire; la unul era înverşunarea împotriva unei fiinţe iubite care-l trădase, la celălalt numai despreţul faţă de o rudă săracă. în schimb, Pirgu ajungea să se mire el singur cât era de patriot şi nu pot să uit cum, mergând odată să-l iau de la o adunare de cioclovine îmbrăcate toate în port naţional, dar fără a vorbi una boabă româneşte, m-am crucit şi eu, ca de altă aia, când l-am văzut, dulce păstoraş al Carpaţilor, cu cavalul în brâu, învârtind o bătută zuralie cu teosoafa Papura Jilava[66]. Decât să-şi audă terfelită biata ţărişoară, mai bine se lipsea de toate, se scula şi ne părăsea, pentru scurtă vreme însă, deoarece se întorcea întotdeauna şi niciodată singur. însoţitorii şi-i dejuga, fără să mai ceară încuviinţare, de-a dreptul la masa

noastră, la care în chipul acesta, în mai puțin de o lună, am văzut perindându-se tot ce Bucureștii avea mai năbădăios, mai zănatic, mai teșmenit și defăimat - jegul, lepra și trânjii societății. Pierdut, ca de obicei, în aburoasa-i visare, Pantazi nici nu-i băga în seamă, era de mirare numai cum Pașadia, omul atât de țâfnos, nu-i respingea, ba dimpotrivă: îi cinstea, le întindea chiar mâna și după oarecari întrebări ce le punea unora cu meșteșug, trăda a nu fi fost tocmai așa străin de ce se petrecea pe lume cum își da aerul. Se făcea foc însă de câte ori, cântând: „Ah, după militari, infanteriști, tunari..." Pirgu ne aducea de subțioară pe Poponel.

Se făcuse cunoscut sub această poreclă unul din edecurile ministeriului trebilor din afară, băiat de mare viitor, arătând, ca mulți alții din breasla lui, o aplecare deosebită pentru anumite metode dosnice ale unei scoale foarte discutate. Lamsdorf[67], Eulenburg[68], Mestschersky[69] îi erau părinți sufletești și de asemenea nășii Poponel se arătase vrednic. Cum, pe vremea aceea, orașul nu era încă năpădit de numeroși icioglani de meserie, Poponel trecea drept ceva rar. în făptura sa care de altmintreli în ce privește drăgălășia nu lăsa decât de dorit, sălășluia, mistuit de toate flăcările Sodomei, un suflet de femeie, sufletul uneia din acele slujnici împuțite ce dau târcoale seara cazărmilor. Mai mult nu voi stărui asupra-i; ca să-1 descriu ar trebui să-mi înting pana în puroi și în mocirlă și, la această îndeletnicire nu mi-ași pângări numai pana, dar aș spurca mocirla, chiar și puroiul. Și totuși, nu a lui era vina: așa era de la Dumnezeu. La apropierea diplomatului, Pașadia recădea în sumbra-i toropeală și-1 aștepta să plece ca să-i facă lui Pirgu imputări amare.

- Până când, îi răspundea acesta, cu asemenea prejudecăți trezite, până când? De ce atâta prigoană? Nu cumva ai pofti să-ți facă dumitale curte? Nu? - atunci ce ai cu el? Dumneata nu ții muscal cu luna? — lasă-1 și pe el să-și ia turc cu luna. Dumitale îți cere cineva socoteală că umbli după marcoave, după șteoalfe? - el de ce să nu umble după juni, după crai?

- Bine, stăruia Pașadia, dar pentru ce le face așa pe dădaca?
- Păi altfel, lămurea Pirgu, nu fac nici ei pe doica.

Era dat în Paște, dat dracului. A! să fi voit el, cu darul de a zeflemisi grosolan și ieftin, cu lipsa lui de carte și de ideal înalt și cu amănunțita lui cunoaștere a lumii de mardeiași, de codoși și de șmecheri, de teleleici, de târfe și de țațe, a năravurilor și a felului lor de a vorbi, fără multă bătaie de cap, Pirgu ar fi ajuns să fie numărat printre scriitorii de frunte ai neamului, i s-ar fi zis „maestrul", și-ar fi arvunit statui și funeralii naționale. Ce mai „schițe" i-ar fi tras, maica ta Doamne! de la el să fi auzit dandanale de mahala și de alegeri. Mai cuminte poate, dânsul se mulțumea a le pune la cale, a trage sforile și în aceasta rămânea neîntrecut. Așa cum sucea el treburile, cum le învârtea, cum îi prostea și-i zăpăcea de la mic la mare, scoțându-se pe el basma curată, era o minune; un târg întreg îl juca giurgiuna și noi înșine nu am făcut tustrei oare parte din Vicleimul ale cărui păpuși le arunca una într-alta, le smucea, le surchidea, fără să se sinchisească dacă i se întâmpla să le ciobească sau să le sfarăme? Mai primejdioasă javră și mai murdară nu se putea găsi, dar nici mai bună călăuză pentru călătoria a treia ce făceam aproape în fiecare seară, călătorie în viața care se viețuiește, nu în aceea care se visează. De câte ori totuși nu m-am crezut în plin vis.

Abia se isprăvea masa, că lui Pirgu i se și făcea de ducă. îi era omului sete. Se găseau pe atunci, slavă domnului, și nu scumpe, vinuri de Bordeaux și de Bourgogne să fi făcut cinste unui ospăț regesc. Lui Gorică nu-i erau însă pe plac, el vrea un vin mai ușor, vin indigen, vin de grădină, descoperea el câte unul grozav și ne căra, prin cine știe ce fund de mahala, să ne cătrănească cu vreo poșircă mucegăită și tulbure. Adevărat lup de mare, Pantazi bea ce-i da de gură, mai lesne chiar decât

* Un fel de horă turcească cu figuri și gesturi caraghioase. Expr.: *A pica* (pe cineva) *giurgina* = a înșela, a amăgi (pe cineva). Tc. *curcina (n.ed.)*.

Paşadia care nu băutură căuta, ci larmă, lumină, lume. De acolo plecam să încercăm alt vinaţ; şi-aducea el aminte de nişte ravac nebun, la prispa înaltă, sau de nişte sânge-de-iepure, să dai cu căciula-n câini. între două cârciumi, luam o cafea la Proţăpeasca sau la Pepi Şmaroţ* şi mai stam de vorbă cu fetele la un pahar, cât rostuia Pirgu pentru Paşadia sau altcineva vreo întâlnire pe a doua zi. Ne suiam uneori niţel la „club", unde Paşadia ţinea câteva lovituri la drum-de-fier, din picioare, la iuţeală; aceasta însă rar, femeilor şi cărţilor fiindu-le hărăzite ceasurile dinaintea cinei. La popasul al treilea începea cheful cu temei, pe răpunere, în jurul nostru foiau şi forfoteau sinistre jivinele strejinopţi ale oraşului. Cu ele Gorică se simţea la largul său, îşi da drumul. Ca argintul-viu, el aluneca de la masă la masă, stârnea hohote de râs, mulţumită lui chiolhanul prindea chiag şi se înfierbânta; el spunea lăutarilor ce să cânte, le da de băut, se pupa cu ei în gură, apoi îi lua la înjurături şi la palme. De altfel, cam de obicei, spre dimineaţă se lăsa cu bătaie. Străini de tămbălăul care se umfla sălbatic, Pantazi şi Paşadia'şi urmau în tăcere visarea ca şi cum s-ar fi aflat la mii de poşte departe, ceea ce părea că le-o tulbură era tocmai liniştea. Şi ceva ciudat iarăşi, când se întâmpla să nu vie Pirgu - avea de moşit vreo poliţă cu maimuţă[70] sau se încurca la dardăr cu Mehtupciu - atunci chiar dacă mergeam pe unde fusesem cu dânsul, moţăiam cu paharele dinainte, tot ce vedeam rămânea şters şi fără viaţă, acelei lumi de noapte însufleţitor fiindu-i numai el, el, întruparea vie a însuşi sufletului spurcat şi scârnav al Bucureştilor. De aceea l-urmam fără vorbă; cu dânsul am tărbăcit, pe lapoviţă şi pe zloată, clisa uliţelor fără caldarâm şi fără nume de pe la margini, prin funduri de maidane pline de gunoaie şi de mortăciuni, am intrat pe brânci aproape, în zăpuşala chiţimiilor scunde, cu pământ pe jos şi spoite tot aşa proaspăt ca ţigăncile ce, în

Notă pe exemplarul lui Şerban Cioculescu: „mai târziu madam Lorenz, colţ Chimistului cu Calea Griviţei" *(n.ed.)*.

flenderiţe roşii sau galbene şi desculţe, legate numai cu o vipuşcă de cârpă sub genunchi, se dădeau acolo parlagiilor şi măţarilor pe o băncuţă, o cinzeacă de trăscău sau un pac de mahorcă. Şi cu toate că nu mergeam în familii, am izbutit să coborâm şi mai jos... Adăstam apoi în piaţă, la ciorba de burtă, până la revărsatul zorilor.

Zorile...

... Paşadia se oţerea, se scutura ca după un vis urât. Mă feream să mă uit atunci la chipul său încleştat, să-i întâlnesc privirea tulbure a cărei groază nimic n-ar putea-o spune. Tot astfel, cu inima strânsă, trebuise să se fi întors în grabă, de teama să nu fie prins de lumina zilei pe drum, străbunul ucigaş. Ne despărţeam în sfârşit, ducându-ne fiecare leşurile: Paşadia şi Pantazi de-a dreptul acasă, eu la baia de aburi, Pirgu la moaşă să-l tragă cu oţet de trandafiri şi cu opodeldoc[71]. Deşuchieturile lui, oricari ar fi fost, ajunseseră să pară la dânsul aşa fireşti că, în Jarcaleţi, unde sta cu părinţii, pe mahalagiii vecinaşi nu-i mai cuprindea mirarea când îl vedeau întorcându-se dimineaţa cu două flaşnete cântând fiecare altceva, cu ursul, cu căluşarii sau cu paparudele, pe saca, pe targa sau cu dricul.

Dar trista viaţă de petrecere în care ne îngălasem avu cel puţin o urmare fericită. în scurt timp, o nobilă amiciţie legă pe Pantazi de Paşadia. Sufleteşte, cred că mai vârtos decât cunoştinţele şi curtenia îi apropiase tristeţea, deşi a unuia era albastră şi lină ca acele seri ce se întorc, zice-se, de demult, iar a celuilalt o neagră şi neţărmurită Gheenă. Cum Pantazi lua mai totdeauna pe seama lui cheltuiala de noapte şi într-aşa fel că nu încăpea din partea lui Paşadia împotrivire, acesta se hotărî să-l ospăteze la rândul său, dar nu la birt, ci la el acasă. Se scoaseră pentru întâia oară din dulapuri şi lăzi pânzeturile de masă de Olanda, farfuriile şi cleştarurile de Boemia, argintăria suflată cu aur. Sofrageria fu bogat înflorită cu trandafiri galbeni ce căpătau străvezimi de ceară în galeşa lumină chihlibărie a acelei

dulcegi zile de toamnă, cea din urmă frumoasă a anului. Mă simţeam aşa departe de Bucureşti şi mi se părea că acel prânz însemna sărbătorirea reîntoarcerii lui Paşadia dintr-o lungă pribegie, a lepădării lui de Pirgu.

Deşi poftit, acesta nu venise. După masă, trecuserăm într-o încăpere de cel mai preţios rococo vienez, îmbrăcată toată, pereţi şi mobile, în mătase şofranie cu poleieli de argint întruchipând flori de nufăr, salonul lui Kaunitz[72] cum îl numeam, deoarece era împodobit de un fastuos portret al cancelarului-principe în manta Lânei-de-aur şi ticluit întocmai după una din odăile de primire a vechiului său Gartenpalast din Mariahilf. Paşadia era menit să trăiască în acel decor aristocratic atât de potrivit cu fiinţa şi cu sufletul său, la dânsul cărturarul şi cugetătorul fiind altoiţi pe un ciocoi borât căruia când i se întâmpla să se afle ca atunci cu vreunul din semenii lui, în măsură să-l priceapă, îşi da pe faţă toată râia. Mut de uimire, Pantazi nu se mai sătura să-i admire nobila demnitate a ţinutei, severa stăpânire asupra mişcărilor şi vorbirei, amărăciunea acelui viu sarcasm ce geruia sclipitor, mai rece decât omătul, mai tăios decât oţelul, mai înveninat decât omagul şi încă nu mă dumiresc cum şi le putuse însuşi, căci dacă adevărat e că, trebuindu-i veacuri ca să se plămădească, datina rămâne apanagiul exclusiv al sângelui, de unde acel strop albastru foarte pur care, respingând prihana corcelilor, înflorea în fiinţa lui pe neaşteptate atât de semeţ; ce tainică înrudire îl lega de acei slăviţi dregători mari din trecut, de chipurile cărora îi plăcea să se înconjoare şi de ale căror îndărătnicii, apucături şi gusturi era aşa îmbâcsit, că ei înşişi de ar fi fost rechemaţi la viaţă, s-ar fi recunoscut mai degrabă într-însul decât în proprii lor urmaşi? Atunci am înţeles însă pentru ce i se strigase „raca" , mi-am dat seama cât de monstruos trebuie să fi părut şi de străin dezrobiţilor şi feciorilor-de-lele ce se năpustiseră cu toţii asupra-i ca să-l sfâşie şi să-l nimicească.

Şi, în vreme ce seara pogora, iar convorbirea lâncezise, fără voie îmi trecea prin minte tot ce auzisem despre Paşadia. Pe socoteala lui se trăncănise atâta! Brusca lui trecere de la sărăcia lucie la avuţie înfierbânta încă, după atâţia ani, închipuirile: ba că era în slujba unei Puteri străine, ba că pentru a nu da în vileag lucruri de mare gravitate i se plătea scump tăcerea - de altfel, în afară de acele case în cari băgase la bani cu nemiluita nu i se cunoştea nici un soi de avere sub soare, nici izvor de câştig şi doar căpetenie de tâlhari sau calpuzan nu era ca bunicu-său, ori de, mai ştii minune. Se spunea iarăşi că tocmai de la serdar i se trăgea procopseala. Ajuns în adânci bătrâneţe, mult bogat şi singur, acesta, simţind că i se apropie sfârşitul, îşi chemase nepotul la dânsul, în ţara îndepărtată unde trăia cu nume schimbat şi-l lăsase moştenitor. E drept că din încâlcita cronică a vieţii prietenului meu lipseau file, fuseseră ani întregi când se dase afund, nu-l mai zărise nimeni, îl crezuse lumea mort. Misterul în care-i plăcuse întotdeauna să se învăluie făcuse să iasă un alt rând de zvonuri, bunioară se scornise că în zăvorâta sa locuinţă, împresurată de grădini, el ţinea ascunsă, ori închisă, o femeie, o femeie nu în toate minţile; uneori, noaptea, se auzeau venind din partea locului ţipete. Un fapt divers, - sinuciderea în împrejurări ciudate a unui cunoscut personagiu bucureştean, a cărui soţie întreţinea, se zice,

Notă pe exemplarul lui Şerban Cioculescu: „*raca* dans «dire *raca* â quelqu'un» (XVII-e s., *Sacy),* loc. tiree de l'Evangile de Saint-Mathieu: mot arameen, connu par ce seul passage. Danzat. Dict. etym.: «*raca* (mot syriaque) therme de mepris, qui se trouve dans Saint Matineu (v. 22): «Celui qui aura dit â son frere *raca* meritera d'etre condamne par le conseil». La pluspart des commentateurs le derivent de l'hebreu *rak* proprem., «vide», au fig., homme de peu de sens, imbecile".

„Mot injurieux employe parfois: Je me sens plus tente d'appeler frere le pauvre enfant perdu de la sauvagerie, que de lui crier: RACA" *(Larousse duXX-es.) (n.ed.).*

legături vinovate cu Paşadia - dase bârfelii înverşunate prilej să-şi atingă culmea: se murmurase că prins asupra faptului şi încolţit, acesta nu se codise să adaoge la lanţul de nelegiuiri al neamului său o însângerată verigă. Asemenea istorii chiar de ar fi fost ţesute în gherghef de adevăr nu m-ar fi interesat prea mult; mie ce-mi zgândărea curiozitatea era altceva, tocmai ceea ce scăpase tutulor celorlalţi din vedere. Destul de des, Paşadia spunea că pleacă pentru câteva zile la munte, dar care era acel tainic Horeb[72], de unde se întorcea cu puteri proaspete, nu ştia, nici nu se întreba nimeni. Ar fi fost firesc să presupun că făptura oţelită care săptămâni întregi din douăzeci şi patru de ceasuri dormea cel mult câte două şi nici acelea în pat, mergea să caute în aerul balsamic al înălţimilor şi în singurătatea lor adâncă pacea şi odihna şi mi-aş fi mărginit presupunerea la atât, dacă demult, fiind copil, n-aş fi auzit, la mătuşa mea, de la o cocoană bătrână, cam rubedenie cu Paşadia, că acesta avea, în răstimpuri, furii, „pandalii" groaznice, dar că, simţindu-le când îi vin, se-nchidea el singur înainte şi sta ascuns până-i treceau. între aceste lucruri se făcuse în capul meu o legătură la care nu mă puteam gândi fără să nu mă cutremur.

Ieşind de acolo cu Pantazi, găsii pentru întâia oară ciudat că despre acestălalt, omul care-mi păruse un prieten de când lumea şi uneori chiar un alt eu-însumi, nu ştiam încă nici cum îl chema adevărat: în ţifrul încununat ce se vedea pe unele din lucrurile sale, lipsea tocmai slova începătoare a numelui sub care era cunoscut. Nemulţumit eram însă departe de a fi; la plăcerea de a mă bucura de prietenia a două fiinţe atât de unice fiecare, s-adăoga aceea, pentru mine nepreţuită, de a mă afla între două taine ce puse, ca două oglinzi, faţă-n faţă, s-adânceau fără sfârşit. Mă-ntrebam numai dacă din ele avea să mi se dezvăluie vreodată ceva?

SPOVEDANII

... sage citoyen du vaste univers.[1]

La Fontaine

Pirgu o luase dar spre Poştă, noi spre Sărindar. Ceaţa se făcea tot mai deasă, umezeala mai pătrunzătoare. Intrarăm în localul cel mai apropiat, la Durieu, în dosul Băncii Naţionale şi ne aleserăm în fund masa, în colţul cel mai ferit. Dar, în acea seară, prietenul nu era în apele lui: nu povestea, nu bea, nu fuma. Ofta doar întruna şi se ştergea la ochi. După ciudata bucurie ce nici cu un ceas înainte îi făcuse nu mai puţin ciudata ocară a Penei, el căzuse într-o întristare deopotrivă ciudată. Atât de terciuit nu-1 mai văzusem până atunci. îl pândeam discret, ştiind că în asemenea clipe uşurare se află în destăinuire, simţeam că aşa ceva nu era departe. Şi nu mă-nşelam: îndată ce se reculese puţin, cu glas şovăitor el începu:

— îţi sunt dator o lămurire, amicul meu. Nu ştiu cum ţi s-a părut că până acum nu ţi-am spus cine sunt dar, te rog, iartă-mă; nu a fost într-adins. De dragul dumitale care mi-ai arătat atâta prietenie, am voit, din capul locului, să-mi calc hotărârea de a rămâne „incognito" timpul cât voi fi silit să zăbovesc pe aici şi dacă nu am făcut-o încă, e numai fiindcă a lipsit prilejul. Aveam de povestit atâtea altele! Cu dumneata mi-a plăcut să

retrăiesc treizeci de ani de călătorii, tot cu dumneata, de nu te plictiseşte, îmi voi retrăi astă-seară copilăria şi întâia tinereţe.

Pentru aceasta ne vom întoarce în Bucureşti, deoarece de felul meu sunt bucureştean; lumina zilei am văzut-o pe Podul-de-pământ, în casele părinteşti din faţa Viişoarei. De viţă sunt însă străin. Şi aici, întremându-se deodată, glasul i se polei parcă de trufie.

- ... sunt grec, urmă el, şi nobil, mediteranean; cei mai vechi străbuni ce-mi cunosc erau, în suta a şaisprezecea, tâlhari de apă, oameni liberi şi cutezători, vânturând după pradă mările în lung şi-n larg, de la Iaffa la Baleare, de la Ragusa la Tripoli. Din Zuani cel roşu, prin doi din fiii săi, purced cele două ramuri ale neamului. Că la obârşie am fi barbari, cum s-a străduit să mă convingă când i-am fost oaspe în palatul său din Catania, capul ramurii siciliene, zisă cu pardosul, fiindcă la vechea noastră stemă: - pe scut sprijinit de monoceri[2] înlănţuiţi, în câmp albastru lebăda de argint, luându-şi zborul cu gâtul străpuns de o săgeată purpurie - a adăogat, în cinstea unei înrudiri ilustre, în câmp de aur cu chenar de sângeap un pardos negru; că am fi fost normanzi, se prea poate, de vreme ce toţi până la cei din urmă doi, el şi cu mine, am păstrat ca însemne trainice de stirpe, părul roşcat şi ochii albaştri, dar netăgăduit rămâne numai că mă trag din corăbieri şi e singura mea deşertăciune, căci dacă strămoşii ar fi pe alese, cum se cam obişnuieşte la casele mari, pe cel dintâi l-aş voi tot corăbier; mi-ar plăcea să cobor din acel Thamus[3] căruia odinioară, în pustietatea unei seri pe valuri, un glas tainic i-a poruncit să meargă să vestească moartea Marelui Pan. încolo, nu mă mai fălesc cu nimic, nici chiar cu sângele vărsat sub flamurile Eteriei de ai mei, cei din ramura cu lebăda, ce de la Candia a trecut prin Fanar în Rusia şi-n ţările româneşti.

Dacă nu sunt însă eu mândru de neamul meu, el trebuie să fie de mine. Mai frumos nu se putea să sfârşească. însuşirile

lui de mărinimie şi de avânt, duhul de jertfă, imboldul firesc către ce e măreţ, precum şi acel anume lipici ce l-a ajutat să prindă şi să se înalţe pretutindeni unde l-a purtat soarta, se îmbină la mine toate în aşa desăvârşită armonie, mulţumită cred faptului că în vinele mele nu se învrăjbeşte sânge deosebit: părinţii mei erau rude de aproape, veri primari. Cam de aceeaşi vârstă şi orfani amândoi, fuseseră crescuţi împreună şi între dânşii înflorise de timpuriu o idilă pe care, în pofida prejudecăţii, o consfinţiseră prin căsătorie.

Am fost copil unic. Asupra capului meu se resfrângea via lor iubire, ei priveau cu duioşie oglindindu-se în fiinţa mea contopite sufletele lor gemene, mă împresurau de mii de îngrijiri. Nici laptele ce l-am supt n-a fost străin. Binecuvântat fie cerul că mi-a hărăzit o pruncie fericită. La ea de câte ori mă gândesc mi se înfăţişează fâlfâind în văzduhul senin al unei dimineţi de primăvară, zboruri albe de porumbei. E cea mai îndepărtată din amintirile mele. Şi e totdeodată un simbol.

Dar copilul atât de alintat nu era vesel; sufletul meu a fost întotdeauna împăienjinat de acea uşoară melancolie a firilor prea simţitoare, aşa simţitoare că până şi mângâierile le fac să sufere, până şi plăcerea le răneşte. Cu cât înainte de a-l citi pe Lucreţiu[4] îmi dasem seama că din izvorârea voluptăţii răzbate ceva amar care se ascunde înăbuşitor în însăşi mireasma florilor.

Nu-mi închipui să se afle mulţi oameni pe cari viaţa şi vârsta să-i fi schimbat atât de puţin cât pe mine. Până la moarte voi rămâne acelaşi: un visător nepocăit, pururi atras de ce e îndepărtat şi tainic. Eram foarte mic când, uitând de joacă, mă furişam în grădină să ascult de după uluci cum o femeie peltică îngâna cu glas slab, alături, un cântec, acelaşi, parcă o aud: „o pasăre-n arbor, râu de plăcere, eu vin a plânge a mea durere..
şi apoi suspina cu caturi, îndelung. De la un timp, nu s-a mai auzit cântecul... Pe înserate, îmi plăcea să mă aşez cu Osman, dulăul, pe prispă şi să privesc cum răsar stelele.

Din întâii ani ai vieţii mele, acum când m-am întors în locurile unde i-am petrecut, şi poate ca semn al ivirii bătrâneţii, amintirile de soiul acesta se deşteaptă tot mai vii, ating uneori chiar nălucirea. Mi s-a întâmplat, în Cişmegiu, să mă revăd aevea, copil, aşa cum eram acum o jumătate de veac când sub aceiaşi copaci mă purta de mână mama Sia.

Alături de părinţii mei, în inima mea îşi are locul mama Sia, buna noastră mama Sia, femeia de încredere care i-a dădăcit şi crescut pe dânşii ca şi pe mine. Era privită ca o rudă, se şoptea că era chiar, simbrie nu primea, sta cu noi la masă şi ne chema pe nume, bombănea şi socrea pe toţi din casă, unde stăpână de fapt era dânsa; mama nu ştia de nimic.

Mama era o păpuşă, păpuşa cea mai drăgălaşă, cea mai dulce. De frumuseţea ei mersese vestea; s-o fi văzut despletindu-şi bogatul păr ca mierea arsă şi să fi întâlnit adânca privire a ochilor ei albaştri cu sprâncene negre, ai fi zis că una din acele albe Magdalene zugrăvite în zilele cele mai galeşe ale decăderii şcoalei italieneşti pogorâse însufleţită din cadra. Deşi am iubit-o până la idolatrie, tot mi se pare că n-am iubit-o destul şi la gândul acesta mă cuprinde remuşcarea. O cântare ce se stinge, o floare ce se scutură, o stea ce cade mi-aduc de dânsa negreşit aminte şi atunci icoana ei se adumbreşte de fermecul celor pieriţi înainte de vreme aşa duios că nu o pot întrezări decât prin lacrimi.

La tata am ţinut altfel; simţiitiântul ce s-a închegat cu încetul pentru dânsul a purces de la judecată, întemeiat pe admirare. In coconaşul sclivisit, cu mâini de femeie, care la Paris trecuse drept englez, după înfăţişare şi felul de a se purta, se dezvăluiseră virtuţi rare, un caracter. învăţătura lui şi ocrotirea domnitorului Alexandru-Ioan, la care se bucura de mare trecere, îl făcuseră să fie numit de-a dreptul la Curtea de apel şi repede înaintat la înalta Curte. Fusese apoi deputat. Secularizarea averilor mănăstireşti şi împroprietărirea ţăranilor i se datoresc în mare parte lui. A fost cel mai tânăr dacă nu şi cel mai de seamă dintre acei câţiva bărbaţi cu vază ce după răsturnarea lui Vodă-Cuza s-au retras din viaţa politică pentru totdeauna. Eram băiat răsărit când, într-o după-amiazi, au venit la noi doi boeri necunoscuţi şi au stat închişi cu dânsul în salon mai bine de un ceas. înainte de plecare, tata i-a lăsat niţel singuri şi a trecut în iatac, la mama, apoi s-a întors ca să ducă pe neaşteptaţii mosafiri până în uliţă, la trăsură. Seara am aflat că tata ceruse şi învoirea mamei ca să nu primească să fie ministru.

De altfel, de teama ca liniştea ce domnea în cuibul nostru să nu fi fost câtuşi de puţin tulburată, tata nu lua nici o hotărâre fără să n-o fi întrebat şi pe mama, lucru care-şi avea, fireşte, şi neajunsurile lui. Din pricina ei, deşi în belşug, trăiam mai prejos de puterile noastre mult, viaţa ce duceam nu era, după cum s-ar fi căzut, boerească şi de vreo schimbare cât de uşoară în ale ei, mama avea groază. Niciodată dânsa n-a voit să se mişte din Bucureşti; să fi mers şi ea la ţară, la vie, la băi - ferit-a sfântul - şi trebuie să fi avut hazul lor călătoriile acelea cu chervanul la Borsec sau la Zaizon. Până şi de acasă se urnea greu. Cine ar fi crezut că tocmai dintr-însa era ursit să nască omul care avea să ocolească pământul de mai multe ori!

Biata mama, câte avea! Era friguroasă cum nu se mai poate, de căldură pătimea, soarele să n-o fi atins ori vântul, lumina îi făcea rău, întunericul o apăsa, la zgomotul cel mai uşor tresărea speriată. Dacă vedea sânge, leşina. în petreceri - şi era atât de sărbătorită - nu afla decât oboseală. Prietene de seama ei nu ţinea să aibă; în schimb, la noi s-aduna zilnic un guraliv sobor: cocoşneţe de mahala uşarnice, puţind a sărăcie, preotese, moaşe, dulceţărese, femei de rând meştere să dea cu cărţile sau să citească în cafea. Cheful ei era să se îmbrace ţărăneşte, cu vâlnic şi maramă, să-şi atârne la gât mărgean ori lefti şi mărturisea cinstit că lăutarii îi plăceau mai mult decât opera italienească. „Anicuţa trage a prost", avea obiceiul să spună despre mama tuşa Smaranda. Şi când, la moartea acesteia ne-au rămas

casele cele mari cu paraclis de la Cişmeaua-roşie, tot mama a fost care n-a voit să ne mutăm în ele, zicând că pe Podul-de-pământ, sau de pastrama, după porecla veche, era mai frumos. Avea poate dreptate: între Sfântul Constantin şi Sfântul Elefterie, de la Giafer la Pricopoaia, acolo unde azi stăpâneşte paragina, se ţinea grădină de grădină, numai pomi roditori, liliac, boite de viţă. Muşeţelul şi nalba năpădeau curţile, pretutindeni leandri, rodii, lămâiţă, la ferestre se înghesuiau ghivecele de garoafe, de muşcate, de cerceluşi, de indruşaim, de şiboi. Iar dincolo, peste gârlă, închizând zarea, se împânzea, scăldat în verdeaţă, dealul Cotrocenilorî

Prietenul se opri aci zâmbind, îşi aprinse cu tabiet ţigara, porunci cafele, vin. Şi reluă numaidecât firul povestirii.

— ... într-un salon viu luminat, cocoane în malacov încărcate de scule, boeri cu favoriţi sau cu imperiale, la grumazul cărora scânteie briliantele Nişanului, se apleacă adânc ca să sărute mâna unei bătrâne îmbrăcată în verde, o bătrână puţintică la trup şi uscăţivă, cu păr cănit morcoviu, cu ochi spălăciţi albaştri. Are însă aerul atât de măreţ: ea stă dreaptă, capul îl ţine sus, căutătura-i e semeaţă, vorba răspicată şi poruncitoare. De şapte ani de când s-a întors din cea din urmă călătorie la Baden-bis, ea nu mai iese din casă şi pentru că singurătatea îi e urâtă, iar somnul rar, în fiecare seară, după masa de douăsprezece tacâmuri are până târziu sindrofie.

Cu dânsa avea să piară una din rămăşiţele întârziate ale lumii de odinioară, ea apucase încă vremurile bune: în 1871 când a răposat, mergea pe optzeci şi opt de ani şi era de şaptezeci şi doi văduvă după o scurtă căsnicie cu un beizadea grec, un copilandru găman care se îndopase cu coacăze şi avusese încurcătură de maţe. De atunci nu voise să se mai mărite şi-şi petrecuse o bună parte din acea lungă viaţă „înăuntru" , peste

Adică în Occident! *(n.ed.)*.

tot printre ce era mai strălucit în nobilime. Credincioasă prejudecăţilor acesteia până la habotnicie, ea ar fi făcut pe oricine să-i ierte îngâmfarea îndată ce ar fi auzit-o vorbind; darul ce avea în privinţa aceasta fiind mai uimitor decât însăşi ţinerea ei de minte; ca să spună un mărunţiş, un fleac de nimic, avea felul său anume; când povestea, citea parcă dintr-o carte frumoasă. De altmintreli o stană de bun simţ, un munte; nici eresuri la dânsa, nici ciudăţenii, deoarece nu pe socoteala ei trebuia pusă aceea singură de a nu se fi îmbrăcat niciodată altfel decât în verde, nici purtat alt soi de piatră scumpă afară de smarande. Cu timpul, verdele se întunecase, se ascunsese sub un înveliş de horbotă neagră şi numai când au culcat-o în sicriu, au mai gătit-o, după a sa dorinţă, cu rochia de lastră nerămzie pe care o purtase ca mireasă.

Odihnească în pace! Din recunoştinţa ce-i păstrez, mi-am făcut lege; osebit de însemnata ei stare, ea mi-a lăsat acea comoară sfântă care e datina, fiinţa mea lăuntrică toată e făureala ei, numai a ei; dăscălindu-mă întru cele înalte, ea a deşteptat în mine vechile năzuinţe. De la dânsa am învăţat că fac şi eu parte din aceia cărora le e de la Dumnezeu dat să poruncească, cei ce prin avuţie şi faimă se înalţă deasupra muritorilor de rând. Iar ananghia clipelor hotărâtoare de mai târziu ale vieţii mele, am înfruntat-o numai cu ajutorul amintirii ei; în frigurile îndoielii şi ale obidei, vedenia Luminăţiei sale mi-a răsărit întotdeauna înainte, mult senină, în veşmânt verde, scânteind din cap până-n picioare de pietre verzi.

Eram zilnic adus după-amiazi la dânsa. Acolo stam de faţă la dichiseala ei ce se prelungea până seara. Estimp istorisea. Protipendada a trei sferturi de veac o cunoscuse în fiinţă, văzuse de mai multe ori pe Napoleon I care odată-i vorbise, fusese cu tatăl ei la Viena în vremea Congresului[5], danţase cu împăratul Alexandru şi cu Metternich, primise în Italia omagiile lui Chateaubriand şi ale lui Byron. Ca să nu piardă pensia de

general-maior a caimacamului, ce din porunca împăratului Nicolae i-a fost slujită şi ei toată viaţa, de la 1830 nu mai călcase în Franţa pe care, de când cu războiul nelegiuit, cum îl numea, din Crimeea, o ura de moarte. Totuşi, după grecească, bineînţeles, limba de care se slujea mai cu drag era franţuzeasca, o franţuzească de veche Curte, cuprinzătoare şi înţepată, mirosind a pergamută şi a mosc. Când însă-i se întâmpla să pomenească de ceva din trecutul neamului nostru, o da pe româneşte şi atunci povestirea se lumina mistic; dânsa găsea întovărăşiri sublime de cuvinte ca să spună lunga încumetare împotriva păgânului cotropitor, nepregetata mucenicie, evlavia învingând asprul drum. Cu ce suflu vorbea de trădările celor doi mari dragomani şi de crunta-le ispăşire, de celelalte capete, opt la număr, retezate de iatagan în mai puţin de o sută de ani, de fuga în Rusia, de aţâţarea a două războaie şi de stârnirea Eteriei. Ca istoriile acestea nimic n-avea darul să mă încânte; plăcerea cu care le ascultam, tot mai vie, şi-atingea culmea când venea rândul amintirilor din îndepărtata ei copilărie, atât de îndepărtată şi de înflorită, petrecută numai în desfătări şi-n răsfăţuri. Bătrâna pe care o vedeam în oglindă, spilcuindu-se între lumânările devreme aprinse, fusese una din cele trei nestimate pentru cari sângeraseră atâtea inimi. Şi priveam, visând, cadra în care erau înfăţişate, ţinându-se după mijloc, tinere bălane, cu ochi albaştri şi sprâncene negre, tustrele: Bălaşa, Zamfira şi Smaranda. Botezându-le astfel, mama lor, caimăcămeasa Păuna, o hărăzise pe fiecare pietrei scumpe ce-i alesese de naşă, legând-o cu jurământ ca toată viaţa alta să nu poarte şi să se îmbrace numai în coloarea acelei pietre. Ai zice că e dintr-un basm nu e aşa? — şi nu e, într-adevăr, decât un amănunt din minunatul basm al acelei Domniţe a alintărilor care fu străbunica. Ţi-l voi povesti odată de-a-ntregul şi vei afla atunci, poate cu mirare, că gusturile subţiri şi deşertăciunile mărunte, iubirea de flori şi de miresme, de scumpătăţi, podoabe şi odoare, pofta de huzur şi de

risipă ne vin de pe partea românească, prin dânsa, nu cum s-ar crede de la greci. Tot de la ea şi frumuseţea. Curiozitatea de a şti de la cine am moştenit deosebitele înclinări ale firii mele m-a împins a cerceta cum era aceea a strămoşilor, dar în afară de ce apucasem să prind de la bătrâna mătuşă, mărturiile fiind rare, n-am descoperit mare lucru, aşa că n-am putut da de urma celei mai ciudate: e vorba de neînvinsa slăbiciune ce am de ţigani - ai băgat fără îndoială de seamă cât mă înduioşează amărâta lor soartă, cu ce drag stau la sfat cu dânşii în graiul lor dispreţuit? L-am învăţat de mic, la cuine, de la moş Stan pifierul, unchiaş aproape orb, rămas după dezrobire, până la moarte, în curtea noastră unde se şi născuse. Cu vederea, pierduse şi somnul şi iarna-vara, ziua-noaptea sta cu luleaua în gură la vatră. I-era mare foc de mine; când se întâmpla să am fierbinţeală - mă deochiam lesne şi se speria lumea din casă - mi-l aduc aminte cum mă lua în braţe şi mă legăna plângând. Deopotrivă prietenoase îmi surâd din trecut, cu dinţi albi, şi alte chipuri de ţigani şi de ţigănci; cu o ţigancă am gustat întâia oară dragostea, o ţigancă de la zid. Purta floare roşie la ureche şi umbla danţând. Aveam şaisprezece ani. Era pe vremea salcâmului, seara, după ploaie. I-am dat un galben şi am uitat s-o întreb cum o chiamă. Şi n-am mai întâlnit-o.

Îmi înşiră, în chipul acesta, cu privire la una sau la alta, felurite istorii. Reieşea din ele că primise o creştere cum nu se putea mai îngrijită şi că învăţase temeinic sub luminata priveghere a tatălui său care plănuise să-l trimeată să urmeze vreo şcoală înaltă la Paris, dar cocoana Anicuţa, sprijinită de Sia, se împotrivise. De altfel, nici el nu se împăca bucuros cu gândul unei despărţiri de acei părinţi atât de iubitori ce se purtau cu dânsul ca un frate şi o soră mai mari, cum arătau de la o vreme chiar ca înfăţişare. Ar fi dus dar cu ei împreună acea viaţă retrasă şi tihnită înainte, până cine ştie când, dacă în 1877, puţin după

ce el împlinise douăzeci de ani, nu izbucnea războiul. îi dau aici iarăşi cuvântul.

- Mersei să-i aduc tatei la cunoştinţă hotărârea mea de a pleca negreşit la oaste, hotărâre de la care nimic pe lume n-ar fi fost în stare să mă abată. Marele Alexandru Nicolaevici, Cezarul pravoslavnic, trăsese sabia împotriva vrăjmaşului de moşie şi din clipa aceea pentru mine, viu sau mort, loc de cinste nu mai putea fi decât acolo unde fâlfâiau steagurile Împărăţiei-Sfinte de Răsărit. Tata mă întrebă cu spaimă ce avea să zică mama? - şi te las să-ţi închipui uimirea lui când îi spusei că dânsa, la care fusesem mai înainte, îmi dase voie. Ce s-a petrecut atunci într-însa rămâne o enigmă. Şi minunea - căci altfel cum aş putea-o numi - nu se mărgini la atât. Deodată o cocoană foarte mare se deşteptă în păpuşă. Deschise casa de la Cişmeaua-roşie şi o prefăcu în spital pentru răniţi, în totul după cum o tăia pe ea capul şi arătând atâta pricepere că parcă până atunci numai cu asta se îndeletnicise. La rândul său, tata primi o însărcinare pe lângă principele Gorceakoff', între neamul căruia şi al nostru fuseseră legături de prietenie. înnodai şi eu una, mai înaltă ce se consfinţi în focul luptei - vă povestii mai adineaori ceva de Serghie de Leuchtenberg. Să fi trăit... Cu moartea lui, la care am fost martor, începea pentru mine un dureros şir de încercări, întorcându-mă acasă, aflam că mama nu mai era. Ca ai dânsei toţi, ea nu înţelesese să se cruţe. Greu răcită în cumplita iarnă a războiului, nu voise să se îngrijească şi, într-o încordare semeaţă, îşi făcuse tânjind boala pe picioare. Departe de soţ şi de copil, îşi dase istovită sufletul în braţele mamei Sia, fără o cârtire, fără o lacrimă, senină până la sfârşit. Viteji cărora ea le alinase chinurile au dus-o, plângând, pe umerii lor la groapă. Grozăviile războiului mă pregătiseră să pot îndura această lovitură care, în schimb însă, îl nimicea pe tata; adesea mai puţin am suferit s-o ştiu pe ea moartă, decât să-1 văd pe dânsul viu. Sărmanul nu mai era de recunoscut, slab şi gârbovit cum

ajunsese, cu plete cărunte încâlcite şi cu barbă, cu unghii netăiete şi negre, murdar, soios... O deznădejde sfâşietoare se oglindea în ochii lui sticloşi ce-i trădau, chiar dacă nu vorbea, rătăcirea minţii. Jalea lui casnică nu-1 făcuse să uite de mâhnirea ce-i pricinuise pierderea Basarabiei; de nu prindeam de veste la timp, apuca să trimită înapoi cordonul Sfintei Ana, al cincilea din cele şase cu cari a fost cinstită casa noastră. Am înţeles din capul locului că nu-mi rămânea decât să mă resemnez: omul era osândit. Nu se mai hrănea, nu dormea, bea întruna la ţuică şi fuma fără încetare. A mai dus-o aşa câteva luni şi a mers să-şi ia locul de veci lângă mama. Curând apoi culcam la picioarele lor şi pe mama Sia şi rămâneam singur pe lume.

Mi-a trebuit vreme să mă reculeg. Aproape nu mă mişcăm de acasă, târziu am început să fac plimbări călare afară din oraş. Cu prilejul acesta, am băgat de seamă că la pod, la „Marmizon", îmi ieşea mai totdeauna înainte o fată foarte frumoasă. De la un timp, mi-era un fel de grijă că n-aveam s-o întâlnesc şi daca se întâmpla aşa mi-era ciudă. Pe nesimţite, plăcerea ce de la început îmi făcuse să o văd a ajuns o nevoie şi era din ce în ce mai amestecată cu duioşie; ziua, noaptea, chipul ei îmi răsărea în tot ceasul înaintea ochilor, nu mă puteam gândi la dânsa fără să nu mă tulbur, iar când mă aflam în faţa ei mă cuprindea o sfială până atunci necunoscută, care m-a împiedecat îndelung să-i vorbesc. Ce-mi părea ciudat în toată istoria asta nu era că mă îndrăgostisem - îmi venise şi mie rândul - dar că mă îndrăgostisem tocmai de fata cu pricina, deoarece, de la fire, nu simt atragere decât pentru femeile oacheşe, cât mai oacheşe şi dânsa era bălană şi albă până la serbezime, aşa că nu trebuie să te mire, amice, dacă am să-ţi spun că deşi am iubit-o cu patimă, nici o clipă făptura ei, chiar având-o aproape, n-a deşteptat într-a mea o bănuială măcar de poftă trupească; ceea ce a făcut ca tainicul meu simţimânt de iubire să se închege a fost numai mila. Când am auzit-o pe Wanda, aşa o chema, mărturisindu-mi

plângând traiul ei chinuit de vitregia nevestei a doua a lui tată-său, un polonez, bețiv se înțelege, care o ducea de azi pe mâine cu prăsila lui din ce bruma agonisea cârpind haine și curățind pete, și am aflat că umblase s-o vândă, cum făcuseră și cu o soră a ei mai mare, pentru ca s-o scap, m-am hotărât să trec peste prejudecăți și s-o ridic până la mine. Știam ce vâlvă urma să stârnească fapta mea, o știam prea bine, dar nu de judecata celor vii mi-era teamă, ci de a celor morți cărora nu deopotrivă mă puteam scuti să le dau socoteală și erau nopți înfrigurate de nesomn când îi vedeam aievea, înșirați ca în vechile icoane grecești pe fund de aur roșu și țepeni în caftanele lor de sarasir, pe acei trufași arhonți purtându-și în mâini capetele tăiete, iar privirile lor neînduplecate întorcându-se cu scârbă de la mine, vânzătorul. Să dau înapoi n-aveam însă tăria și mă lăsam târât, în voia soartei. Anul cernit era pe sfârșite, puțin mă mai despărțea de ziua logodnei, poruncisem chiar inelele.

Or, în dimineața când le aduceam de la giuvaergiu cu numele noastre săpate, găsii la poartă, pe laviță - stam încă pe Podul-de-pământ, calea Plevnei, cum i se schimbase numele - pe cucoana Elenca a sameșului, una din cele mai de ispravă mahalagioaice prietene cu mama; mă aștepta să-mi spuie ceva. Avui o presimțire... Am poftit-o în casă. A jelit-o întâi pe cocoana Anicuța, dar îndată ce lacrimile i-au dat răgaz, s-a ridicat cu străşnicie împotriva a ce pusesem la cale, zicând că aș fi săvârșit mare păcat chiar dacă Wanda ar fi fost o fată cinstită, necum o târâtură care se întinsese cu toți derbedeii și trecuse pe la doftor și pe la moașă. Rămăsei încremenit.

- De nu crezi, maică, adaogă ea, stai o dată noaptea la pândă după unsprezece, să vezi singur cum își bagă hăndrălăul pe fereastră. Să ți-1 spun și cine e: Fane al văduvei, zugravul, ăla care cântă cu armonica.

Mi se puse atunci un junghi la inimă, urechile porniră să-mi vâjâie și se-nvârti casa cu mine. Eram rănit de moarte.

Cum însă oricât de zguduitoare ar fi împrejurările, nu-mi pierd sărita, judecai și atunci rece. Că înainte s-o fi cunoscut, lipsită cum era de pază și de creștere și înconjurată de pilde și de îndemnuri rele, greșise, era sângeros pentru mine, nu însă de mirare, dar ca să-și bată în așa hal joc de obrazul meu și cu cine, în ajunul logodnei, asta covârșea orice măsură și nu puteam să i-o iert. Și mi-am adus aminte că punând mama odată să-mi ghicească norocul, îmi dase că de toate fericirile am să am în viață parte, numai de dragoste nu. Am mulțumit cocoanei Elenca și i-am spus să fie pe pace. Când, după obicei, la ceasul prânzului a venit Wanda, m-a găsit îmbrăcat de drum, strângând curelele geamantanului. Am născocit că trebuia să plec degrabă pentru câteva zile la țară. în tot timpul mesei, am scrutat-o pe furiș; afară de blândețe și de nevinovăție, pe chipul și-n privirea ei nu se citea nimic. Am cunoscut atunci chinul, sfredelitor între toate, al îndoielii, mai ales că-mi părea și cu totul de necrezut ca ființa aceasta să nesocotească atât de nebunește cel mai de pizmuit noroc ce una de teapa ei ar fi putut visa. Am plecat împreună cu trăsura, pe dânsa am lăsat-o la ea acasă, iar eu am ieșit pe drumul Cotrocenilor, am ocolit jur-împrejur orașul și pe înserate m-am întors pe la Capu-podului la Cișmeaua-roșie. Am intrat în paraclisul demult părăsit, unde nu mai călcasem din copilărie, am aprins un muc de făclie rămas din alte vremuri și, cerând mijlocirea duhului Domniței Smaranda pe lângă Cel-de-sus, m-am cufundat în rugăciune.

Harul ceresc nu întârzie să se reverse asupra-mi, la razele sale înțelesei că tot ce se întâmpla era spre izbăvirea mea care sta numai în înșelăciunea Wandei sau în grabnica ei pieire. Dumnezeu nu îngăduia ca stema casei noastre, ce de la 1812 se răsfață sub cunună de comite pe pieptul vulturului cu două capete rusesc, să fie prihănită. Și îngânai: „Nu nouă, Doamne, ci numelui tău veșnic fie-i slava!" Și unde m-a apucat de ce era să făptuiesc o groază!... Am plecat de acolo împăcat cu soarta,

redobândit. Gândurilor fioroase ce pritocisem tot drumul le luaseră locul teama şi dorinţa ca Sămeşoaia să nu fi minţit şi când, peste două ceasuri, am avut dovada vie a trădării, în însăşi durerea mea am aflat uşurare. Acum că fiinţa în care întrupasem visul de iubire al tinereţii mele era pentru mine pierdută, mi-am zis că nu-mi mai rămânea decât s-o dau uitării.

Dar nu mi-a fost cu putinţă. Nici astăzi, după treizeci de ani, dragostea mea pentru dânsa nu s-a stins, depărtarea şi timpul au făcut-o însă mistică: nu pe. Wanda însăşi o mai iubesc, nu făptura ei care, dacă mai e pe lume, e schimbată, ofilită, îmbătrânită, ci amintirea, nespus de duioasă şi de dulce. Iar la femeile ce s-au perindat de atunci în viaţa mea, ceea ce am iubit a fost numai vreo asemănare cu dânsa: la unele am regăsit părul ei galben sau ochii verzui, la altele tristeţea surâsului, legănarea mersului ori melodia glasului ce mă fermeca atât... Iată pentru ce deunăzi i-am dat dreptate lui Paşadia, când spunea că în amor nu vede decât fetişism. Da, fetişism, fetişism...

Dete din umeri şi lepădă ţigarea căreia, de liniştit ce povestise, îi rămăsese scrumul întreg. Ceru poame, un vin mai vârtos, alt rând de cafele. Şi gustând şi sorbind, urmă.

- Ca să mă ameţesc, mă aruncai în vâltoarea vieţii de petrecere şi cu aşa avânt că am speriat cu desfrâul şi cu risipa Bucureştii. Vreme de un an, la Cişmeaua-roşie, unde mă mutasem, chefurile până la ziua albă s-au ţinut lanţ. Din ce era mai stricat, îmi făcusem o numeroasă curte: când plecam la vânătoare sau dam câte o raită pe la mănăstiri era cu un alai de cel puţin douăzeci de trăsuri încărcate cu vârf, başca feciorii cu merindele şi taraful meu de lăutari. E drept că n-a fost o singură dată ceva, cât de neînsemnat, care să fi lăsat de dorit, se întrecea o lume să-mi facă voile şi să mă desfete; se mergea adesea cu zelul chiar prea departe: era de ajuns să spun peste zi că-mi place o femeie, ca seara s-o găsesc la mine în aşternut.

Erau bărbaţi cari mi-aduceau nevestele şi fraţi, surorile. Dar mă ţinea tare scump şi ca să fac faţă la atâta cheltuială, după ce-am bătut la papuc ce moştenisem bani gheaţă, am făcut datorii peste datorii. Cum dam de fund, nenea Scarlat, zis „Ibric", un ticălos de boer bătrân, samsar, geambaş şi mai ales altceva, îmi făcea numaidecât rost de împrumut cu dobânzi sălbatice. Mă încurcam din ce în ce mai rău; când venea câştiul, arenzile şi chiriile mi se plăteau cu propriile mele poliţe pe cari eram nevoit fireşte să le primesc. Atunci iscăleam altele şi aşa am iscălit mereu, uneori fără să mă uit ce, până când trimiţându-l într-o dimineaţă pe nenea Scarlat după parale, mi-a adus răspunsul că înţărcase bălaia şi că în curând trebuia să mă răfuiesc de toate socotelile. Şi mă povăţuia, rânjind, să vând mai bine de bunăvoie ce aveam, decât să las să mă vânză cu toba; îmi găsea el cumpărător. îl poftii ca deocamdată să-mi caute, şi fără zăbavă, ceva zimţi; era în ajunul zilei mele de naştere şi ţineam, într-un anume scop, s-o prăznuiesc în lege. îi încredinţai câteva din sculele Domniţei Smaranda, nişte paftale, să le puie amanet.

- Am avut, zise el întorcându-se cu bani buni, mare noroc; un sfert de ceas de întârziam, rămâneam cu buza umflată, pleca prietenul din Bucureşti.

N-am întrebat nici de data asta cine era acel tainic cămătar; ce mă privea? L-am însărcinat pe nenea Scarlat cu pregătirile şi poftirile pentru a doua zi, iar eu m-am închis în salonul „Nestimatelor", unde până seara am ars hârtii de familie. Am cinat la „Hugues", singur, apoi am luat-o rara pe uliţi. Nu pot uita acea aburoasă şi rece noapte de april, parcă bătută cu smântână de luna plină şi uşor îmbălsămată de zarzării înfloriţi, noapte care pentru mine avea să fie cea din urmă. Să nu-ţi închipui că voiam să mă prăpădesc fiindcă îmi pierdusem averea; era dimpotrivă: risipisem tot pentru că, demult încă, mă hotărâsem s-o sfârşesc cu viaţa de care eram sătul; priveliştea ei mi-adâncise înnăscuta tristeţe, în plăcerile ei aflasem numai

dezamăgire şi dezgust. Şi ca să pier dintre cei vii, alesesem ziua în care împlineam douăzeci şi trei de ani. Aveam să plec din mijlocul petrecerii şi să nu mă mai întorc; nimeni n-avea să descopere ce se făcuse cu mine, taina pieirii mele avea să rămâie în veci nepătrunsă - luasem toate măsurile. Până în zori, dulci vedenii din anii copilăriei mi-au răsărit înainte, înduioşându-mă, dar fără să mă şi tulbure; seninătatea cu care cei din sângele meu au ştiut să întâmpine moartea, nu m-a părăsit câtuşi de puţin nici pe mine. Când, liniştit, m-am întors acasă, am găsit o fiţuică, sosită seara târziu, prin care eram chemat să mă înfăţişez negreşit la amiazi la tribunal. Era pentru a mi se aduce la cunoştinţă că, în ajun, fusese omorât unchiul meu Iorgu.

Deşi îi veneam nepot de veri primari, nu-l cunoşteam nici din vedere. Căsătoria nepotrivită din care se născuse şi în urmă alte neînţelegeri îl îndepărtaseră pe tatăl său şi pe dânsul pentru totdeauna de celelalte rude. La fireasca lui duşmănie faţă de ele, duşmănie înveninată de neputinţa de a le vătăma întru ceva, se răspunsese cu un despreţ adânc pe care astăzi nu mă mai învoiesc a-l împărtăşi. Era un om! în loc să se mulţumească a trândăvi coconeşte cu ce descurcase din moştenirea părintească, se înhămase de timpuriu la o grea muncă, ţinuse în arendă moşii, bălţi, vămile, ocnele, poşta; făcuse negoţ întins de cherestea şi de lână, ridicase han în Bucureşti şi schelă la Dunăre şi norocul îi răsplătise cu îmbelşugare îndrăzneala şi hărnicia. Războiul, în vremea căruia de fapt fusese marele proviant-maistru al oştilor, făcuse dintr-însul cel mai bogat om din ţară, ceea ce nu-l împiedeca să dea sume de batjocură, un galben-doi, cu camătă pe amanet la nevoiaşi. în lupta pentru înavuţire nu se îngăima cu alegerea mijloacelor. De curând, câştigase astfel cu cârcota şi cu mita vechea judecată ce avea cu dârjii moşneni de la Toroipanu pe Neajlov pentru partea lor de moşie şi plecase să facă măsurătoarea. Când intrase în pădurea din vecinătate, pe unde trece drumul, se pomenise deodată înconjurat de numeroşi ţărani înarmaţi şi oprit. Se ridicase atunci în picioare şi scosese două pistoale, dar, înainte să apuce să tragă, fusese înşfăcat, răstignit pe scara trăsurii şi răpus într-un chip fioros.

Eram poftit să fiu de faţă la ruperea peceţilor, puse de cu seară la posomorâta lui locuinţă din Mântuleasa. Nu mi-aş fi închipuit să poată cineva, oricât de zgârcit, trăi într-o asemenea sărăcie. Am stat nepăsător cât a ţinut cercetarea, afară de o clipă de vie uimire când s-a deschis namila de dulap de fier şi nu din pricina comorilor dintr-însul, ci pentru că printre ele zărisem paftalele ce i le dasem în ajun lui nenea Scarlat să le zălogească. Ieşiră apoi la iveală şi poliţele mele toate; un teanc gros. Ei, ce să-ţi spun mai mult? - au scotocit şi au scorbolit peste tot, au puricat fiecare petec de hârtie; de diată însă nici urmă, aşa că, la ceasul tocmai pe care îl sorocisem să fie acela al sfârşitului meu, mă vedeam pus, ca ruda cea mai de aproape a ucisului, în stăpânirea uriaşei sale averi.

De întorsătura aceasta a lucrurilor, pe atât de neaşteptată cât de fericită, la început, mai mult decât mine, s-au bucurat cei ce trăiau de pe urma mea, lipitorile. Crezuseră că dase iar Nan de găvan. Grabnică le-a fost însă dezamăgirea şi amară. S-ar fi zis că de la unchiul necunoscut odată cu starea moştenisem şi ceva din apucături. Curând am închis casa de la Cişmeaua-roşie şi m-am mutat în Mântuleasa, cai, trăsuri, câini de preţ, am desfăcut tot, slugilor de prisos le-am dat drumul, de prieteni m-am cotorosit, petrecerilor le-am pus cruce. Şi n-am mai zăbovit pe aici o zi mai mult de cât mi-a trebuit ca să-mi rostuiesc daraverile în vederea unei lipse pentru totdeauna.

Fiindcă, de hotărârea de a pieri nu m-am răzgândit pe deplin, am schimbat numai felul, alegând în locul morţii îndepărtarea. Chiar altmintreli, cu vremea, aş fi isprăvit tot prin a mă înstrăina, aici ce mai rămânea să mă ispitească? Măririle poate? - Dar în ţara unde tata nu voise să fie ministru şi străbunicul să fie Domn, ce mai puteam eu râvni? Şi apoi, libertatea nu mi-aş

fi jertfit-o nici pentru ca să port steaua împăratului în gvardie. De acum, stăpâni aveau să-mi fie numai fantasia şi capriciul. Altfel ar fi însemnat să mă arăt nevrednic de atâta noroc.

Am şi avut; cu carul. Să vezi. Mai îmi rămăsese de stat în Bucureşti o noapte. înainte să mă culc, voind să-mi iau dintr-un scrin paşaportul, când am dat să trag sertarul unde îl pusesem, acesta, fiind prea plin, s-a înţepenit. A trebuit un ceas să-1 smucesc şi să-1 zgâlţâi ca să-i dau de hac şi atunci altă bucurie: năzdrăvanul de paşaport, cum era deasupra, căzuse după sertare, iar sertarele nu ieşeau de tot din rafturi. Mi-a venit să fac scrinul ţăndări cu toporul, doar din slăbiciunea ce am de vechituri - era un „Empire" de mahon de toată urâţenia - l-am cruţat, mulţumindu-mă să-i desprind o scândură din dos. Mi-am găsit paşaportul şi nu singur. Se mai afla acolo, mototolit, un plic mare galben cu cinci peceţi de ceară neagră. Pe el sta scris: „Testamentulu", cu u scurt, „meu".

Străbătut de un fior neîncercat până atunci, m-am uitat jur-împrejur, deşi ştiam bine că eram singur în casă. Afară, după obloane, răpăia ploaia de octomvrie. Am desfăcut plicul şi, cu răsuflarea tăiată, am citit voinţa cea din urmă a unchiului: întreaga sa avere mişcătoare şi nemişcătoare o lăsa Eforiei spitaliceşti. Am privit cu groază cumplita unealtă care căzută în alte mâini decât ale mele, ar fi fost pentru mine ucigătoare, am privit astfel până şi cenuşa în care s-a prefăcut după câteva clipe. Că nu a fost drept ce am săvârşit, se poate, socoteală nu am de dat însă decât Celui vecinie care, după cum spunea mătuşa Smaranda, pentru păcatele noastre are cumpănă deosebită şi înşeală la cântar. Şi nu roşesc că m-au făcut să tremur câteva rânduri scrise, pe mine care nu mai ştiu de câte ori am privit fără a clinti Moartea în faţă; nu, pentru că de data asta era vorba de averea mea şi pe lume altceva nu am sacru, pentru mine averea e totul, eu o pun mai presus de cinste, de sănătate, de viaţă chiar şi dacă în acea noapte, la amintirea căreia mă tulbur

încă, ar fi fost nevoie să făptuiesc ceva mai grav decât să nimicesc o zdreanţă de hârtie, ei bine, aşa cum mă vezi, crede-mă, nu aş fi pregetat... Nu eram un sărac cu duhul!

Ar fi fost şi păcat să las să-mi scape din mâini acele bogăţii; fără ele stirpea nu s-ar mai fi înturnat, înainte de a asfinţi, la adevărata ei menire, singura firească, aceea de a trăi liberă pe valuri. Am convingerea că nobila întrebuinţare ce le-am dat a răscumpărat mai cu prisosinţă decât ar fi făcut cea hotărâtă de unchiu, nelegiuirile cu preţul cărora el le dobândise. în treizeci de ani de periple, am plutit mai mult poate decât laolaltă toţi corăbierii străbuni şi adesea i-am simţit bucurându-se întru mine care le-am purtat praporul cu lebăda săgetată pe mări de dânşii nici măcar bănuite, pe toate mările...

Făcu semn chelnerului care începuse a ne da târcoale, să vie la plată. Localul se deşertase. Ieşirăm şi noi. Afară se limpezise şi era frig.

- Da, amice, zise el după ce făcurăm câţiva paşi; averea! Să nu fi fost grija ei, nu m-aş mai fi întors eu pe aici. Zurbaua din nouă sute şapte m-a pus pe gânduri şi ca să nu fiu întruna cu inima sărită că-mi pierd moşiile, m-am hotărât în sfârşit, anul ăsta, primăvara, să vin să le vând, să le vând chiar în pagubă. Mi s-au dat însă preţuri nebuneşti şi de cine-ţi închipui? - de ţărani! Mi-a fost scris să mă mai procopsească o dată oamenii ăştia; nu, adevărat îţi spun, nu ştii ce de ispravă sunt şi de cuvânt dar şi câtă deosebire între cei pe care i-am văzut în copilăria mea la Cişmeaua-roşie, târându-se câineşte la scară jos, în faţa mătuşei Smaranda, orbiţi parcă de razele măririi ei şi copiii lor, fruntaşii de azi, înfipţi, privindu-mă şi vorbindu-mi de la om la om. Şi m-a mirat iarăşi de unde atâta bănet pe obştiile lor ca să poată cumpăra treizeci şi opt de mii de pogoane de câmp ca nimica. Am socotit că tot aşa lesne avea să meargă şi cu vânzarea clădirilor din Bucureşti, m-am înşelat însă

amarnic; pentru cea mai ponosită, o biată prăvălioară pe la Bărăție, de opt luni mă poartă cu vorba niște pârliți de negustorași; nici când mi-am pus păcura pe acțiuni la Amsterdam - păcura care-mi aduce peste trei sferturi din venit - n-a fost atâta tocmeală. Au înțeles pesemne că sunt zorit să plec.

Cu tot farmecul atâtor amintiri scumpe, șederea în orașul acesta mi-a părut din ceasul sosirii un surghiun și așa-mi pare oriunde mă aflu pe uscat, cu pământul mă împacă numai patima florilor, singura pe care dorul de mare n-a putut-o înăbuși în mine. Ca străbunica Păuna care a adus pentru întâia oară în Valahia mai multe soiuri și le sădea la Pajera cu pogoanele, sunt și eu nebun după flori; pentru orchideele mele, nu pentru mine — eu le sunt doar oaspe — am cumpărat „quinta" manuelină ce, pe țărmul Oceanului, într-un colț lusitanian de rai, a adăpostit odinioară iubiri regești. în jilăveala îmbălsămată și caldă a serelor ei uriașe, cu stupi de albine și ape vii, mă odihnesc visând între două pribegiri; la poalele grădinilor ei atârnate, mă voi îmbarca îndată ce voi simți că mi se apropie sfârșitul pentru călătoria cea din urmă...

... Dar de ce or fi închis peste tot, să fie așa târziu? Și privind cerul scânteietor de noemvrie: da, e foarte târziu; vânătorul cu arme de aur, Orion, apune de frica Scorpiei ce se cațără pe pragul Răsăritului. Zorile sunt însă departe, e vreme să ne suim la mine să mai bem.

Am plecat din strada Modei când se aprindeau felinarele, cam buimăcit de ce mai aflasem.

Ținând să înlăture cât mai mult putința de a fi recunoscut în București, unde voia să fie singur cu amintirile lui și nestânjenit în mișcări,*** încercase, înainte de a se întoarce, să-și schimbe înfățișarea. Lăsându-și plete, mustăți, barbă și ticluindu-și un port simplu și șters, el izbutise așa bine că, după un an aproape, tot i se mai întâmpla să se întrebe, zărindu-se pe neașteptate în oglindă, dacă era într-adevăr el. Un alt om luase ființă și curând avu și nume: prin localuri i se zicea conu Pantazi, ceea ce-l făcea să presupună că era luat în noul său avatar drept un „Sosie" ce se chema astfel și cu care se mira cum de nu i se întâmplase încă să se întâlnească.

Și-mi arătase fotografia adevăratului său chip, ras, cu tâmplele tunse, cu barbeți scurți - gentleman desăvârșit în ținută elegantă de bord. L-am privit cu nepăsare căci nu acesta-mi păruse un prieten de când lumea și chiar un alt eu-însumi, ci celălalt despre care știam acum, și nu fără oarecare melancolie, că nu era decât un deghizament vremelnic, menit a fi peste puțin lepădat pentru totdeauna.

Teama că în urma acestei dezamăgiri prietenia noastră să nu-și piardă cumva din fermec, fu tot așa deșartă ca nădejdea de a mă întoarce devreme acasă. O săptămână nu mă întorsei chiar deloc. Mă mutai la Pantazi - îl voi numi tot astfel - care văzând că afară se pusese pe ninsoare cu viscol, se claustra în vătuita sa locuință unde făcu noapte. Nici nu era nevoie de ieșit; gazda îi învățase toate tabieturile, se da peste cap ca să-l mulțumească. Paturile - mie mi se pregătise unul în salon - erau tot timpul desfăcute, masa pusă, candelabrele aprinse. Sobele duduiau. In piroteala lungilor vegheri, spovedania vieții sale de înțelept cetățean al universului se depăna nesilită, întreagă. Dintr-însa se deslușea singura putință a tristeții ce mă ciuda la el atât de mult: omul fusese prea fericit.

Nimic mai odihnitor ca felul acela de trai, nici mai dulce. Nu ne gândeam încă să-l schimbăm nici unul, deși vremea rea contenise, când într-o dimineață — știam după ciocolata ce ni se slujise cu puțin înainte - gazda veni, îmbufnată și roșie, să-i spuie lui Pantazi că-l căuta un domn, un domn care înjura grozav, cu un câine. Fusese cu dânsa de o mojicie nemaipomenită. Pantazi mă rugă să văd eu cine putea fi, iar el și cu franțuzoaica ridicară perdelele și stinseră lumânările.

* în ed. originală: *depănă (n.ed.).*

O dată cu ziua, târând după el un mopsuleț zgribulit într-un valtrap roșu, intră Pirgu. Aflarăm că Pașadia, care se întorsese în ajun, umblase după noi din local în local toată noaptea și-1 însărcinase pe dânsul să ne poftească, dacă ne dă de urmă, din partea lui la prânz. Pantazi primi fără codire. L-întrebai pe Gore ce era cu însoțitorul lui care mârâia la Pantazi și începuse să latre.

- E al lui Haralambescu, mă lumină el, are Tinculina Gaiduri[7] o cățelușă în dârdoră, tot „Carlin", fată mare, și i-l duc. M-am făcut codoș de câini.

Nopțile ce petrecurăm de rândul acesta cu Pașadia fură astâmpărate, demne; Pirgu nu ne mai cinstea cu prezența lui decât rar, în treacăt, și atunci vorbea numai politică. - Liberalii, ne pisa el, își luau catrafusele; până la anul nou 1911, cel mai târziu, adică peste trei săptămâni, conservatorii veneau la putere, boerii - Take era curățat. Si-și da un aer grav, potrivit cu înalta slujbă în care zicea că are să fie pus de apropiatul viitor guvern.

Cu toate că-1 știam lacom peste măsură, în stare să râme în scârnă după un gologan, am înțeles din capul locului că nu leafa era adevărata lui țintă, dar ce anume râvnea, n-aș fi bănuit dacă în ziua de Moș Ajun, la o țuicăreală mai prelungită în doi - „doza pentru adulți" - nu mi-ar fi spus el singur.

încă de mult plănuia să se însoare, pentru căpătuială, bineînțeles, fusese însă sictirit de câte ori încercase; chiar de se întâmplase uneori să-i placă fetei, nu se învoiseră, în ruptul capului părinții și ostracismul acesta nu trebuia pus, cugeta el, decât pe seama faptului că n-avea „carieră", altmintreli ce-i lipsea ca să fericească o soție, frumos și tânăr, „manierat" și cult, cum pretindea a fi? Dar, în fața chezășiei unui ministru că scumpul său șef de cabinet este băiat serios și de viitor, un ministru gata să-1 cunune, ar mai fi încăput vreo împotrivire? Odată numit, avea să meargă la sigur, se și vedea „barosan", „gagiu", cu cotoare, palat de casă în București, vie pe rod la Valea Mieilor, moșie nu mai știu unde, zestre nu glumă, bez un singur cumnat cu un singur plămân. Și cânta: - „și-are mă, și-are mă"! îl întrerupsei ca să-1 întreb dacă se gândise și la cele două paraferne ce puteau veni în urmă: copiii și coarnele?

- Dumneata să fii sănătos, îmi răspunse el liniștit, a avut frageda și de una și de alta grijă dinainte. Paraferne de astea se trec cu vederea, nu vin la massă.

Mă înfundase. îi cerui să-mi spuie cine avea să-i facă rost de numire?

- Pașa, îmi șopti el tainic, la ureche, deși eram singuri.
- îl crezi că poate!
- Oho! Nici nu-ți închipui ce fudulii are țapul ăla bătrân, să vrea numai să le mai puie o dată pe taler, atunci să vezi comedie.

- Dar de ce nu vrea? încercai eu să-1 descos. Drept răspuns, Gorică fluieră scurt de două ori, bâțâind două degete lângă tâmplă. Apoi plecă, mai mult de-a-ndaratele. Și-mi făcu de la ușă semnul lui Harpocrat.

într-una din serile dintre Crăciun și Anul nou, mă aflam pe calea Victoriei, unde domnea o însuflețire neobișnuită. Vânzătorii de ziare își desfăceau teancurile din fugă, zbierând cât îi ținea gura: „demisia guvernului". în dreptul grădinii palatului, auzii că mă cheamă cineva dintr-o birjă cu coșul ridicat. Era Pirgu.

- Doctore, îmi zise, du-te numaidecât la Pașadia și spune-i să lase tot la o parte și să meargă negreșit, astă-seară chiar, cât mai iute, să vorbească în daravera mea, să strângă șurubul, dar negreșit.

îl întrebai de ce nu se duce el singur?

- N-am timp, mă lămuri, sunt ocupat cu înmormântarea: a murit Mișu; trebuie să-i dau nemângâiatei văduve o mână de ajutor; în ceasurile grele s-arată prietenia. Acuma vin de la cimitirul ovreiesc și alerg la jurnal. A! e dihonie mare pentru

case; Faibiş, Nachmansohn bătrânul, era mofluz, le-a făcut pe un loc cumpărat pe numele răposatei balabuste, mama lui Mişu; şi-a băgat toată averea în ele. Ei, şi s-a curăţat: Mişu le lasă Raşelichii, în regulă - o crezi proastă? - şi bărbatul dintâi, Penchas, ce-a avut tot ei i-a lăsat; s-o vezi în doliu, diavoliţa, pică, pică! Parşivă muiere, mon cher, pe onoarea mea! - Mişu trăgea să moară şi noi în odaia de alături... tu comprends? - lipitoare nu altceva, m-a dăulat. Du-te numaidecât, până nu iese bacceaua, hoaşca; contez, nu e aşa? Şi porunci birjarului, înjurându-l, să mâne. Vino poimâine la cimitir, îmi mai strigă cu capul afară, depărtându-şe, iau cuvântul.

Profundum est cor super omnia — et
, homo est — et quis cognoscet eum?

Jer, *XVII, 9*

înarmat cu îndrăzneala ce ai când mergi să ceri pentru altul, peste un sfert de ceas sunam la Paşadia. Era acasă: în curte, mai în fund, licăreau felinarele unui cupeu.

De data asta, nu fui introdus ca de obicei de-a dreptul în odaia de lucru; bătrânul fecior care-mi deschisese şi mă uşurase de palton şi de pălărie, mă rugă să aştept. La intrarea mea, vestibulul era luminat numai de flacăra câtorva buturugi ce ardeau voios în largul cămin; pâlpâiala ei însufleţea straniu vechile pânze de pe pereţi, dezvelind într-însele, zguduitoare, ca pe nişte ferestre deschise asupra trecutului, privelişti dintr-o lume de mucenicii şi de patimi. Rezemaţi în suliţi, şutaşi de ai lui Domiţian sau de ai lui Decie[9] şi călăreţi ai pustiului pe sirepi sălbatici sorbeau cu voluptate cruda agonie a fecioarelor răstignite şi a copilandrilor săgetaţi sub goana sumbră a norilor deasupra mohorâtelor frunzişuri. Eram la Paşadia. în acele cadre văzui simbolul chinurilor sale sufleteşti.

Policandrul se aprinse, înmiindu-se în oglinzi. Peste puţin, feciorul se întorcea să-mi spuie că eram poftit sus.

Urcai pentru întâia oară scara străjuită de sfincşi baroci şi fui purtat prin nişte încăperi şi mai ticsite de lucruri de preţ decât cele de la catul de jos, având aerul de muzeu, nu de locuinţă. La pragul celei din urmă, mă oprii surprins câteva clipe.

Fără îndoială că nu pentru a merge la casa de întâlnire, nici la tripou, se îmbrăcase Paşadia în frac, îşi pusese lentă, cruci, stele. Aceasta nu era nimic însă pe lângă schimbarea ce găsii, după ce mă apropiai şi vorbirăm, în însăşi făptura sa: părea întinerit, din mişcări şi de pe faţă îi pierise orice urmă de oboseală, ochii îi luceau vii, până şi glasul îi suna altfel, limpede, metalic, îmi veni dar greu să-l cred când mă asigură că de mult nu-şi aducea aminte să fi fost atât de plictisit.

Căzuse peste dânsul o pacoste cu totul de neprevăzut. Un înalt personagiu austriac care mergea cu soţia sa în Egipt, trecând prin Bucureşti, se oprise trei zile. îndată ce sosise, căutase să-l vadă pe Paşadia cu care fusese în şcoală şi nu-l mai slăbiseră, nici el, nici ea, toată vremea; pe dânsa trebuise să o însoţească la „Furnica" să aleagă împreună bluze româneşti. Şi ţinuseră ca Paşadia să nu lipsească de la marele prânz ce legaţia da, în acea seară, în cinstea lor.

îi urai, în gând, din suflet, să aibă de asemenea plictiseli parte cât mai des. Mă întrebai totdeodată dacă, ştiind că avea să retrăiască o oră-două viaţa pentru care fusese menit, adevărata sa viaţă, nu cumva era tulburat adânc, nu încolţea oare într-însul, târzie, căinţa că renunţase la ea? Şi-l scrutai pe furiş, închis şi rece, el rămânea nepătruns, dar, netăgăduit, în întreaga sa fiinţă, ceva vechi şi mult nobil îşi tânguia sfârşitul.

îi spusei că în locul iui m-aş fi simţit măgulit, mişcat chiar; oamenii se purtaseră cu dânsul cum nu se putea mai frumos, îi daseră dovadă temeinică de prietenie.

- Te înşeli, îmi zise, dacă au făcu t-o, e numai de interes. Călătoria aceasta maschează o importantă misiune politică. De trei ani, în Balcani mocneşte focul; cancelariile lucrează de zor. Şi-au adus aminte până şi de mine... Nu, crede-mă, degeaba se face numai rău, bine sau măcar plăcere niciodată.

Fiindcă venise vorba de prietenie şi de făcut bine, socotii momentul potrivit să-i spun ce mă adusese la dânsul. Zâmbi.

- Oi fi eu nebun, cum zice lumea, dar chiar aşa ca să-1 fac om pe Pirgu, nu!

II auzisem totuşi, în timpul din urmă, şi nu o singură dată, făgăduindu-i solemn nedespărţitului său Gore tot sprijinul, risipindu-i temerile de nereuşită.

- Nu numai, adaogă el, că n-am stăruit pentru numirea lui, dar am avut speciala grijă s-o împiedec; nu e întâia oară că-1 lucrez astfel; crezi că şnapan cum e, n-ar fi parvenit până acum şi el, nu l-ai fi văzut ce şef de cabinet, prefect, secretar general, deputat; nu s-ar fi şi însurat bine daca n-aş fi fost eu să mă pun de-a curmezişul? E desigur tot ce am făcut mai drept în viaţă, mai cinstit; să fi procedat altmintreli, ar fi fost imoral. Şi deosebit de aceasta, lăsându-1 să se ridice l-aş pierde, m-ar părăsi şi mi-ar veni tare greu să mă lipsesc de serviciile sale.

Din nenorocire. Ca să pot vâna fără caznă şi fără a mă mânji în mlaştinile viţiului, trebuie să mă întovărăşesc cu această hienă, s-o hrănesc, să-i sufăr puturoşia. Ce te îndeamnă însă pe dumneata să-1 fercuentezi pe Pirgu? - haz cred că nu faci de trivialitatea lui stupidă. De mult ţin să-ţi atrag atenţia să te fereşti de el; e mai primejdios decât îţi închipui, e în stare de orice, nu e dintre aceia pe cari laşitatea îi împiedecă de a merge până la crimă. Are mai mult de una pe conştiinţă. Ia seama: împotriva dumitale e foarte pornit, neputându-ţi însă face deocamdată ceva mai grav, se mulţumeşte să te acopere de bale; o noapte întreagă a stat deunăzi cu Poponel să te batjocorească, da, cu Poponel căruia de câte ori are mica sa afacere de

moravuri sari să-i iei apărarea cu aceeaşi naivitate cu care ai alergat astă-seară la mine pentru Pirgu.

Am avut de altfel neplăcerea să constat culpabila slăbiciune ce ai de tot ce poartă stigmatele declasării, de tot ce e tarat, ratat, epavă şi nu ţi-aş găsi scuză nici când aş şti că e numai pentru a face studii, a lua „schiţe", fiindcă ar însemna atunci să plăteşti o marfă mult prea vilă afară din cale de scump.

Boema, odioasa, imunda Boemă ucide şi adesea nu numai la figurat.

Cum ţin la dumneata mai mult decât la prietenia dumitale, nu m-am temut că ai să te superi pe mine şi mi-am permis acest blam indiscret pe care îl estind asupra întregului fel de trai ce ai adoptat în timpul din urmă. îl retrag însă, gata de a face amendă onorabilă, dacă mă asiguri că eşti mulţumit, că după momentele de uitare de sine nu simţi şi dumneata gemând demnitatea rănită?

Ştii, urmă el, fără să aştepte să-i răspund, ştii ce precară, ce penibilă a fost existenţa mea lungă vreme, recunoşti că aş fi avut tot dreptul să mă cred „mamzer"-ul[10] din Talmud. Ştii cum ani şi ani - grande mortalis aevi spatium[11] - m-am zbătut în vid pentru neant. Ei bine, acelei vremi de încordare şi de zbucium, de privaţii, de umilinţe, îi am nostalgia... eram mulţumit, îndată însă ce persecuţia a încetat şi m-am pomenit ajuns deodată la o situaţie la care de mult renunţasem să mai sper, a început neîmpăcarea.

Eram departe de a fi un romantic şi totuşi amorul meu propriu a suferit văzând că ceea ce treizeci de ani de viaţă austeră şi probă, treizeci de ani de sacrificii, de studiu şi de laboare nu fuseseră în stare să facă, au făcut câteva nopţi petrecute cu atotputernica soţie a unui preşedinte de consiliu. Curând ajunsei apoi la convingerea că ameţitorul meu succes nu era decât o cursă perfidă pe care soarta mi-o întinsese ca să-mi arate până unde îi poate merge ironia. Tot ce râvnisem până în ajun cu

ardoare: putere, parale, distincţii, nu numai că, odată dobândite, nu-mi procurau nici o satisfacţie, dar mă indispuneau, mă iritau, tămâierile îmi păreau ofense, însăşi voluptatea răzbunării o găseam fadă. Pentru mine alternativa era deci simplă: trebuia să am ori energia de a sta pe poziţie ferm până la fine - şi, înşelându-mă singur, să consimt astfel ca falimentul moral al vieţii mele să fie şi fraudulos - ori eleganţa de a-mi suna retragerea. Eleganţa aceasta am avut-o. Şi, cum ce mai îmi rămânea de vieţuit avea să fie fără nădejde şi fără ţel, am socotit că era de prisos să mai alung geniul rău care, din întâia mea tinereţe, venea întotdeauna să mă ispitească în faptul serii.

S-au mirat cei ce mă cunoşteau că nu m-am expatriat. Ţi-aduci aminte de istoria italianului care venind la Paris, în timpul lui Ludovic al patrusprezecelea, a fost pe loc întemniţat la Bastilia şi uitat acolo treizeci şi cinci de ani. Când, în întâiele zile ale Regenţei, a fost în sfârşit cercetat şi dovedindu-i-se deplina nevinovăţie i s-a spus că i se redă libertatea, nenorocitul a întrebat cu tristeţe ce să mai facă cu ea şi a cerut să fie lăsat în închisoare. Ca dânsul am fost şi eu, sunt poate reîncarnarea lui. Ce aş fi căutat aiurea? din ce e pe lume nu mă interesează şi nu-mi face plăcere nimic, absolut nimic, chiar cu ce mi-a fost atât de drag, studiu, artă, lectură, scris, dacă mă mai îndeletnicesc e numai ca să ucid timpul; la drept vorbind, pot zice, fără a face stil, că nu trăiesc; e mult de când aşteptând să i se deschidă, sufletul meu aţipeşte pe prispa sălaşelor Morţii. Adăstarea e pe sfârşite. Va veni apoi, adâncă, uitarea...

- Uitarea, exclamai eu, în nici un caz. Opera pe care o desăvârşeşti de peste treizeci de ani, ieşind la lumină, îţi va hărăzi nemurirea.

- Nu! Odată cu mine va pieri şi ea. Când voi fi închis de veci ochii, o mână credincioasă va nimici tot ce se află aici scris. A văzut că în cabinetul meu de lucru dulapurile sunt ferecate în zid şi au perdele. E pentru ca să nu se vadă că nu au fund: sunt

deschise pe o galerie. înainte ca prin faţă să se pună sigilii sau să se deschidă, pe din dos, nevăzută, mâna îşi va face datoria.

Mă înfiorai, ştiind că nu era un om care să glumească. Erau osândite dar să piară necunoscute lucrări ce ar fi făcut admiraţia veacurilor, lucrări pentru scrierea cărora regăsise pana cardinalului de Retz[12] şi cerneala lui Saint-Simon[13], file vrednice de Tacit[14]. Şi mă cuprinse o părere de rău sfâşietoare.

- Crescut de copil în străinătate, reluă el, nu aveam de unde şti că aici suntem la porţile Răsăritului unde scara valorilor morale e cu totul răsturnată, unde nu se ia în serios nimic. Cu o încăpăţânare ce nu pledează în favoarea inteligenţei mele, dar pe care nu o regret, căci dacă ar fi să reîncep, aş face la fel, nu am consimţit să mă asimilez, să mă adaptez, deşi învăţasem că „si Romae vivis, romano vivite more"[15]. Am fost fireşte deci privit ca un străin, mi-am făcut duşmană toată lumea. Cu scârbă a trebuit să dau o luptă pentru care nu eram făcut. Văzând că era greu să mă distrugă cu „zeflemeaua": muşcam eu mai veninos, s-a urzit în jurul a ce începusem să public, complotul tăcerii. Dându-mi seama că singurul mijloc de a mă răzbuna era să nu las în urma mea nimic de care să se folosească şi să se bucure alţii, cum sunt lipsit de vanităţi subalterne, am considerat acel complot ca binevenit şi am aderat la el eu-însumi. „Patrie ingrată, nu vei avea oasele mele", a pus Scipio Africanul[16] să i se scrie pe mormânt. Oasele, eu le las, rodul creierului meu însă, cugetarea, nu!

Se uită parcă îngrijorat la ceasornic. Mă ridicai să plec.

- Mai şezi puţin, stărui, ieşim împreună, mă însoţeşti până acolo. Şi cu glas surd: „e mai sigur".

Străbătui iar şiragul de saloane unde între toate florile afară de cele fireşti, dăinuia ca îmbălsămat, cu Olimpul său sulimenit şi pastorala sa dulceagă, veacul galant. Dar, în cel mai împodobit dintre ele, contrastând viu cu minunile de gingăşie ce se aflau acolo, răsărea posomorât, din umbra unui colţ, chipul

unui om de o surpe cu totul alta decât a acelora, bărbaţi şi femei, ce-şi surâdeau viclean sau galeş din cadre. Mă reţinu. Asemănarea sa cu Paşadia era aşa desăvârşită că s-ar fi zis că era chiar acesta, mai tânăr numai, costumat în urâtul port boeresc de acum o sută de ani.

- E străbunicul meu, zise Paşadia. Fiind din familie singurul pentru care am simpatie nu i-am ars ca celorlalţi portretul. Fu un Bergami . Mândreţea lui, aureolată de prestigiul ce înveşmânta în ochii femeilor pe aceia cari au ucis, îl făcu să treacă de la coada butcei Domniţei Ralu, la dânsa în pat. Primi drept plată Măgura şi topuzul armăşiei. Cum vezi dar, surceaua n-a sărit departe de trunchi şi cred că şi starea sa sufletească trebuie să fi fost cam la fel cu a mea pentru ca el, în floarea vârstei, să fi lăsat, cu ştirea lui, să fie otrăvit.

Portretul acesta e unul din puţinele lucruri de aici ce-mi aparţin, restul e tot cu chirie.

Coborârăm încet scara, vorbind. Jos aşteptau doi feciori şi Iancu Mitan, credinciosul casei. De după uşi priveau curioase alte slugi. Cupeul porni repede şi curând ajunserăm în strada Vienei.

- Dacă îl întâlneşti pe Pirgu, îmi recomandă el la despărţire, spune-i că am făcut cum am crezut mai bine şi că în noaptea asta plec... la munte.

ASFINŢITUL CRAILOR

Vous penetrerez dans Ies familles; nous peindrons des interieurs domestiques, nous ferons du drame bourgeois des grandes et des petites breteches.[1]

Montselet[2]

Spre primăvară, plecările acestea fură din ce în ce mai dese, şederile mai lungi.

îndată ce se întorcea, Paşadia ne poftea la prânz. Presupunând că era cu putinţă să aibă de vorbit cu Pantazi cu care pe zi ce trecea se lega mai strâns şi lucrări ce-i priveau numai pe dânşii, luasem obiceiul ca, după cafea numaidecât, să-i las un ceas-două singuri, cum făcea Pirgu.

Plecam odată cu acesta, nu însă fără a avea grija să mă informez, înainte de a ajunge la poartă, încotro voia s-o apuce, pentru ca s-o iau în partea dimpotrivă. Mă întrebă odată unde mă duceam. îi spusei că la Academie.

- Nu ştiam, zise, că s-a redeschis şi mă mir cum de n-am aflat şi eu. Au să se arză iar, să vezi. Biliardul a căzut de la modă; un „trei-benţi", un „pul-secret" nu mai joacă decât alunarii şi e păcat: erau jocuri drăguţe.

Se agăţă să vie şi el. îl lămurii că nu de Academia de biliard era vorba, ci de Academia română. Se interesă ce căutam

acolo şi fu sincer dezamăgit când mă auzi că mergeam să citesc. Mă dojeni.

- Nu te mai laşi, nene, odată de prostii? Până când? Ce-ţi faci capul ciulama cu atâta citanie, vrei să ajungi în doaga lui Paşadia? Ori crezi că dacă ai să ştii ca el cine l-a moşit pe Mahomet sau cum îl chema pe ăl care a scos întâi crucea la Bobotează e mare scofală? - Nimic; cu astea te usuci. Adevărata ştiinţă e alta: ştiinţa vieţii de care habar n-ai; aia nu se învaţă din cărţi.

Se vorbea astăzi, înainte să vii, că te-ai apucat să scrii un roman de moravuri bucureştene şi m-am ţinut să nu pufnesc de râs. Ba nu zău: dumneata şi moravuri bucureştene! Chinezeşti poate, pentru că în chestia asta eşti chinez; cum ai să cunoşti moravurile, când nu cunoşti pe nimeni; mergi undeva, vezi pe cineva? Afară numai dacă ai de gând să ne descrii pe noi, pe Paşa, pe mine, pe Panta; cu altcineva nu ştiu să ai a face;... a! da, Poponel, amicul. Ei, daca ai merge în case, în familii, s-ar schimba treaba, ai vedea câte subiecte ai găsi, ce tipuri! Ştiu eu un loc...

Ii luai înainte:

- La Arnoteni, adevăraţii Arnoteni.

înlătură cu un gest orice îndoială. Şi confidenţial:

- Iese şi şperţ, e joc mare până dimineaţa, ducem se înţelege şi harţabalele[2]; ei cu punga, noi pe de-alături, doftorii cei fără de arginţi.

Slujindu-i, pentru a nu mai ştiam câta oară, făgăduiala cu care mă scăpăm de plicticoasa stăruinţă ce de şase luni punea ca să mă atragă în acea casă deochiată, pentru nimic n-aş fi crezut că foarte curând cu prilejul unei alte mese la Paşadia, el avea să-şi ajungă mulţumită tocmai mie scopul. Rău însă dacă mi-a părut în urmă de ceva, a fost numai pentru că nu l-am ajutat să şi-l aducă la îndeplinire mai devreme.

Cam sătul de la un timp de savantlâcuri, simţeam nevoia să petrec, să râd. Şi aşa cum m-a făcut atunci, de la amiazi până

seara târziu, Gorică, l-a răscumpărat faţă de mine de toate păcatele. Parcă înnebunise; de mai multe ori Paşadia voi să-l dea afară. Nu mi se mai întâmplase să văd la el o asemenea năbădăioasă veselie, deschisă şi buffă în draci, veselie străină de firea lui şi totuşi nesilită, al cărei rost ne lăsă să-l întrevedem abia spre sfârşit, în treacăt: murise tată-său.

Condoleanţele ce Pantazi şi cu mine ne grăbirăm a-i prezenta, le reteză scurt, rugându-ne să fim serioşi.

-Aş înţelege, concedă, să mă compătimiţi că nu m-a scăpat Dumnezeu de pacoste mai devreme.

Ei, să fi crăpat Sumbasacu[3] Pirgu cu zece-doisprezece ani înainte, să-i fi lăsat de atunci cele douăzeci de mii de lei ce se cuveneau fiecăruia din cei opt copii rămaşi din şaptesprezece câţi fuseseră, credeam noi că ar fi ajuns Gore ceea ce era: nemţoaică la hodorogi? Ce om ar fi fost! Avocatul cel mai strălucit, gloria baroului român. El l-ar fi apărat pe Paşadia învinuit de atentat la pudoare şi l-ar fi scăpat dovedind că e neputincios. Avocat şi profesor la Universitate. S-ar fi îndeletnicit, în ore pierdute, şi cu literatura, ar fi biciuit moravurile, ar fi comis piese - piese proaste bineînţeles, istorice - şi însăila lungi dialoguri între personagii din veacuri deosebite, juca rolurile de forţă, se bălăbănea, sforăia, mugea. Şi s-ar fi mărginit numai la atâta? - nu! Purtător de cuvânt al revendicărilor democratice cele mai sfinte, ar fi cerut în Sfatul Ţării împărţirea moşiilor la ţărani şi votul obştesc. Şi, pe loc, un discurs, nu mai găunos nici mai sec decât cele ce se îmbăloşau puturoase sub cupola din Dealul Mitropoliei, fu gata. Distins cum era, ar fi intrat şi în diplomaţie; ce parcă pentru asta musai ar fi trebuit să aibă şi el curiozităţi ca Poponel şi la urma urmei de ce nu: nu-l avea pe Paşadia la îndemână? Dar visul său dulce fusese viaţa la ţară, patriarhală; s-ar fi pus pe plugărie sănătoasă, şi-ar fi lucrat podgoria...

— De minune, îi zisei, dar acum că te-ai văzut moştenitor fericit, de ce ai de gând să te apuci?

- Am să mă fac nene, răspunse, în Crucea-de-piatră, să am şi eu ţăţaca mea şi cadânele mele şi pitpalacul meu şi am să mă aleg epitrop la biserică; mai încolo, la bătrâneţe, am să mă călugăresc chiar, pe onoarea mea! Şi se vedea, cuvios întru Domnul monah Gherasim, Ghideon sau Gherontie, protopsalt la schitul lui Darvari din Icoană, pomenindu-se că zice când îi vine rândul la citire: „contra" sau „passe-parole" şi ca să ne dea o dovadă de chemarea sa pentru viaţa schimnicească, bălmăji pe nas, popeşte, aproape trei sferturi de ceas un deşănţat amestec de cântări bisericeşti şi de cântece de lume: „Primăvară dulce" cu „Din cireş până-n cireş", „Hristos a înviat" cu „Ma parole d'honneur mon cher", „Pre Domnul să-l lăudăm" cu „I haram bam ba". Pantazi râdea cu lacrimi, Paşadia se resemnase. Dar deodată Gore amuţi, holbă sperioşi ochii şi ridicând mâna dreaptă cu arătătorul în sus la ureche, rămase ca împietrit. Pantazi îi ceru să spuie ce era.

- Cum, nu auziţi? zise... trâmbiţa răsună, tricolorul s-a-nălţat! Şi, cu deznădejde, urlând: daţi-mi, daţi-mi arma mie, vreau să mor în bătălie, nu ca sclavul în sclavie, daţi-mi, daţi-mi calul meu! îşi încalecă scaunul şi dete să se avânte, dar se împiedecă de covor şi căzu peste o răcitoare, fără a-şi face însă vreun rău, căci se sculă numaidecât, sprinten, şi, uşor de parcă nu atingea podelele, ne arătă cum avea să joace peste Carpaţi, între Tisa şi Nistru, hora cea mare, hora unirii tutulor românilor, şi chiuia şi se fleorţăia: ti cu floli la pălălie, ti cu floli la pălălie, uite-aşa, uite-aşa, hăi, hăi, hăi, hăi! Pieri apoi ca peste puţin să se întoarcă, cu nădragii în vine şi cu cămaşa afară, abătut, mult trist: se gândise că nici în ziua aceea - din ale vieţii sale cea mai ferice, când la zarea unui Viitor foarte apropiat dar, vai! nu şi al lui Paşadia, toate îi surâdeau aşa trandafirii - nici atunci măcar, noi n-aveam să-i facem cheful să mergem cu dânsul la Arnoteni, adevăraţii Arnoteni. Şi de ce? - parcă nu ştiam că nicăieri ca acolo nu se petrecea mai drăguţ: un joc uşor, un maus, un drum-de-fier, un poker, unde găseai întotdeauna? - la Arnoteni; o băutură uşoară, un şpriţ, un coniac, o marghilomană, unde? - la Arnoteni; o blândă copilă, după pofta inimii, uşoară, ei unde? - tot la Arnoteni şi numai la Arnoteni, singurii adevăraţi, binecuvântat neam boeresc, împodobit de toate virtuţile creştine. La drept vorbind, Maiorică era un maimuţoi, dar cucoana Elvira, ce matroană! şi fetele, nişte cotoşmane, nişte armăsăroaice. A! daca nu voiam, era numai ca să lovim în el, să-l jignim, şi nu era frumos din partea noastră, nu se cădea să ne purtăm aşa cu un frate. Se obidi. Şi, sumeţându-şi cămaşa ca să-şi acopere faţa, plânse cu amar.

Chiar sincer să fi fost, şi oarecât era, n-ar fi meritat compătimire. Dacă nu-şi atingea ieftena ţintă, vina era numai a lui: cum ştia că noaptea când eram cu Paşadia îl urmam tustrei oriunde, orbeşte, ce i-ar fi fost mai lesne decât să ne ducă acolo fără să ne mai întrebe de vrem ori ba şi fără să ne spuie dinainte? Poate îi dase prin cap, era de la mintea omului, dar se temuse. Noi la Arnoteni ajunsese, în urma neclintitei noastre împotriviri de a călca în acel locaş de joc şi de întâlnire, să-i pară ceva atât de grav, de cu neputinţă, încât se crezu jucăria unei amăgiri când văzu că-mi fu destul să arunc atunci o vorbă la întâmplare: „ce ar fi să ne abatem astă-seară pe la adevăraţii Arnoteni?", pentru ca Pantazi să zică: „De ce nu?", iar Paşadia că acolo sau aiurea îi era tot una. De mirare că de bucurie Gorică nu înnebuni de-a binelea; îl apucară curate năvârlii, scâncea, se tăvălea pe jos, se da tumba şi trebui să-l ameninţăm că nu mai mergem ca să renunţe la hotărârea de a face drumul călare pe unul din caii de la cupeu.

Că nu ştiu cum îi zicea străzii unde stăteau Arnotenii, nu trebuie să pară ciudat; timp de o lună cât am fost de la ei nelipsit, nu mi s-a întâmplat nici să intru, nici să ies decât prin fundul fără uluci al curţii care răspundea pe cheul drept al Dâmboviţei, ceva mai sus de Mihai Vodă. Era mai aproape şi nu mă vedea nimeni.

Păstrez de întâia mea vizită o amintire neplăcută. Am trăit atunci un ceas de răfuială cu mine însumi în care singur mi-am deplâns încanaliarea. Doamne, cu ce lume m-am adunat în acea seară, strângerea a ce mâini a trebuit să îndur! Amară, mustrarea de odinioară a lui Paşadia îmi răsuna, neiertătoare, în urechi. Seară tristă chiar daca n-ar fi fost decât plictiseala; lui Pirgu îi pierise tot hazul, făcea acum pe „directorul", înjgheba mesele de joc, trăgea locurile. Pe Paşadia îl băgă într-un poker, pe Pantazi într-un drum-de-fier, amândoi cu câte o femeie la dreapta şi la stânga. în tăcerea ce se făcu înainte de prima lovitură, din odăile neluminate ce dădeau în larga încăpere din mijloc se auziră şoapte, râsete înfundate, un suspin.

Socotii momentul potrivit s-o şterg englezeşte; tot n-aveau să mă mai prindă a doua oară. Mă credeam scăpat când, în uşă, mă pomenii faţă în faţă cu „sufletul maichii", cocoana Masinca Drângeanu.

- Fugi ca să nu mă conduci pe mine acasă, îmi zise, întinzându-mi mânuşiţa înmănuşată cu palma în sus, ca să i-o pot săruta în ochiul rămas gol deasupra încheieturii. — Nu mă mai iubeşti...

- Vă dau voie, coniţa mea, o întrerupsei, să mă credeţi capabil de toate nelegiuirile, de asta însă nu! Şi nu era din parte-mi o măgulire deşartă; s-ar fi putut oare să nu te înnebuneşti după ea? — şi nu de frumoasă ce rămăsese în pofida vârstei pe care o înşela după cum îşi înşelase cei doi bărbaţi cu cununie şi nu mai ştia câţi fără, dar pentru că avea un „vino-încoace" căruia nu era chip să te împotriveşti şi dichisurile toate şi tabieturile şi ochiadele. Mă răzgândii fireşte de plecare şi fui martor la o primire neobişnuit de călduroasă chiar pentru ţara românească. Stăpâna casei şi fetele amândouă se năpustiră pe noua-sosită întrecându-se care mai de care s-o îmbrăţişeze şi s-o pupe. O întrebau totdeodată, nu pe rând şi fără a-i da răgaz să răspunză, cum petrecuse la Nizza de unde se întorsese de curând, o pipăiau, o puricau, se ţineau de dânsa să ia ceva. Cam de silă, „sufletul maichii" se hotărî pentru o cafea şi căzu la învoială pentru un „Cointreau". Refuză însă să intre a patra la un maus şi se aşeză cu mine la o măsuţă în faţa unei oglinzi în care se putea vedea tot ce se petrecea în salonul vecin unde se juca.

Ţinu să ştie de ce mă grăbisem să plec - vreun „rendez-vous"? Nu-i tăinuii adevărul. Recunoscu că aveam în parte dreptate: parcă ea se simţea bine alături de Frosa Bojogescu sau de Gore Pirgu; dar ce voiam? - aşa e peste tot unde se joacă şi se trăieşte de pe urma jocului. Mai trebuia să ţiu însă socoteală de asta când aveam în schimb fericirea de a-i cunoaşte pe Arnoteni?

Nu vorbea bineînţeles de Maiorică: Maiorică era aşa dobitoc! Totuşi avea şi el ceva: o tărie pe care, oricum, nu se putea să n-o admiri. Sărac lipit, dator-vândut, respins de neamuri cari de mult nu mai voiau să ştie de el, ocolit de lumea cumsecade, hulit şi arătat cu degetul, el rămânea netulburat, îşi păstra înfumurarea, ifosele, ţâfna. Nepăsător de tot ce nu-l atingea chiar pe dânsul, în fiinţa lui, de soţie şi de fete nu se sinchisea câtuşi de puţin; le-ar fi văzut pierind sub ochii lui, fără să clintească, ar fi purtat bucuros mănuşi croite din pielea lor. Ca vrednice odrasle, fetele n-ar fi pregetat nici ele să-şi facă genteluţe dintr-a lui, trainic toval argăsit gata. în schimb, nevastă-sa se prăpădea încă după el, îl iubea cu dor de jertfă, îl slugărea ca o roabă, dându-i îngrijiri peste îngrijiri - o! unele scârboase - îl oblojea, îl sclivisea, deşi ştia bine că „maiorelul" ei, cum îi zicea, mergea la alte femei, femei nu tocmai din lumea mare, de la cari se întorcea fără leţcaie şi uneori mototolit, zgâriat şi cu vânătăi. Aşa i se întâmplase pesemne chiar în ziua aceea: nu juca, făcea zâmbre şi-şi tot frichinea un ochi deasupra căruia se învedera un cucui zdravăn. îl priveam în oglinda aplecată, stârpitură băţoasă dând târcoale meselor de joc cu umbletul său ţăcănit, săltându-se din călcâie şi înălţându-şi deasupra umerilor chibiţilor scăfârlia scofâlcită şi smochinită de ţigan bătrân, îl priveam, căutându-i zadarnic vreo urmă de asemănare cu ofiţeraşul încârlionţat dintr-o fotografie îngălbenită de pe măsuţă, frumuşel şi firav aşa cum era pe vremea când îl trecuse pe răboj

cu însemnarea „piccolo ma simpatice»"' frizerul Coriolan. Hotărât, nesimțirea îi pria tot atât de puțin lui cât o seca pe durdulia sa jumătate amorul. încă tânără la față, învoaltă și spelbă, ea își plimba voioasă printre mosafiri maldărul de carne fleșcăită, legănându-și sânii căzuți și coapsele dolofane, glumea, râdea, avea pentru fiecare o vorbă și un zâmbet. Mi se păruse totuși că se întrezărea la dânsa o mâhnire ascunsă pe care mă grăbii să o pun pe socoteala necredinței soțului și a desfrâului fetelor. Masinca nu mă lăsă să mă înșel: Elvira nu fusese străină de căderea fiicelor sale; cât despre partea infidelității, cu toată dragostea, nu se lăsa nici ea mai pe jos, era întotdeauna „en carte" cu Maiorică, îi da chiar puncte înainte. Dacă era nemulțumită, pricina trebuia căutată aiurea. La Arnoteni, în casă, se întâmpla să fie zile fără pâine, fără ceartă însă nu și să se fi mărginit numai la atâta nu ar fi fost nimic, dar fetele se încăierau și se păruiau în lege, aruncau una într-alta cu ce le venea la îndemână, se zgâriau, se mușcau, își rupeau ce aveau pe ele și apoi tăbărau pe mama lor amândouă, o snopeau în bătăi. La țipetele ei săreau vecinii sau trecătorii s-o scape. - Dar Maiorică?... - Maiorică, „pârciul" - așa-l porecliseră ele - nu se băga, sta departe, numai daca vedea că se îngroașe gluma, da fuga afară și cu glasul lui fonfăit chema „mpoliția". Era pățit săracul: odată de 10 mai, când se îmbrăcase și el militărește să meargă la paradă, s-a pomenit decorat de sus până jos cu niște chiftele marinate. Timp de un an cât Arnotenii stătuseră la dânsa cu chirie - cu chirie vorba venea - Masinca nu avusese nevoie să mai meargă la teatru și adesea nu știuse ce trebuise, să râză ori să plângă? A! fetele erau ceva nemaipomenit, ceva de spaimă.

Cea mare mai ales, Mima. Una care se grăbise să facă să se vorbească de dânsa. Avea numai cincisprezece ani când, la Galați, unde tată-său era în garnizoană, sucise în același timp capul a doi tineri, niște guguștiuci amândoi. Tot punându-le iubirea la încercare, unuia, copil de oameni avuți și singur la părinți, i-a cerut să fure de la mama lui niște giuvaericale, pe

celălalt, casier la un toptangiu, l-a împins la cheltuieli peste puterile lui și, ghiceam, dobitocul băgase mâna în tejghea. Lucrurile n-au întârziat să se dea pe față și băiatul de familie, de rușine, și-a zburat creierii, iar băiatul de prăvălie a înfundat un an pușcăria. Această istorie avusese urmări triste numai pentru alții, astfel bietul Maiorică își văzuse în sfârșit retezat slabul fir ce-l mai ținea în oștire; vinovata rămânea mândră de isprava ei și cu tot dreptul de a fi mulțumită, deoarece îi datora în cea mai mare parte căutarea ce avea la bărbați, de la cari însă nu știa să tragă foloase, izbutind numai a-și face de cap nu a se și căpătui. Binevoitoarele încercări ale Masinchii de a o îndruma fuseseră zadarnice: Mima nu era de școala păstoriței care aruncă mărul și apoi fuge să se pituleze după sălcii, școala străveche și pururi nouă a cochetăriei; pentru dânsa fermecul vălurilor ce cad, ucigător de încet, unul câte unul toate, afară de cel din urmă, lucrătura în foi de viță și acele mici jocuri de ațâțare și de ispitire, atât de răsuflate și totuși nedând niciodată greș, erau numai mofturi și fasoane de curcă beată. Bătăioasă și pornită, i-era destul să vază un bărbat ca să necheze și să-i sară de gât și când i se întâmpla să dea peste vreunul mai tare de îngeri care să nu fugă speriat, daca era om întreg n-avea de ce să se mai apropie de ea și a doua oară. Și Masinca găsea lesne mijlocul de a-mi destăinui în felul cel mai cuviincios cum, printr-o crudă batjocură a soartei, fata aceasta mare și bine făcută, chiar cam din topor, nu era femeie desăvârșită: un oarecare cusur de croială din născare înlătura la dânsa putința împreunării sănătoase și depline și tălmăcea poate pătimașa ei aplecare la legături împotriva firei ce o făceau să-și piarză și puțina judecată de care se bucura; când avea cârlig la vreuna, nu-și cruța nici neajunsuri, nici umilințe, ba ceva mai mult: ea, atât de zgârcită, nu se da în lături de la cheltuială, o plimba cu muscalul, îi cumpăra ciorapi de mătase, sticle de parfum; cu Rașelica Nachmansohn tocase vara trecută, într-o lună, patru mii de lei, bani șterpeliți

de la unul Haralambescu când adormise la ea beat. Mărturisea ea singură; să-i fi vorbit de ruşine te-ar fi întrebat cu ce se mănâncă; seara se dezbrăca într-adins cu perdelele ridicate şi popii când venea cu botezul îi ieşea înainte în pielea goală. Ei, dar ce mai vorbă; aşa cum era, cu toate cusururile, rea de gură, rea de muscă, rea de plată, pălăvatică şi haihuie, spunându-le şi făcându-le toate pe dos şi de-a-ndaratelea, şi, mai înainte de orice, primejdioasă, în stare să te bage în belea, Mima avea hazul ei, era simpatică, ceea ce nu se putea zice şi despre soră-sa mai mică Tita care, tembelă şi toantă pe cât era ea de dezgheţată şi de vioaie, în afară de destrăbălare, de minciuni şi de răutate, nu avea comun cu dânsa decât murdăria - ah! era greu de închipuit şi mai greu de spus în ce hal erau: la un anume timp, pe călduri mai ales, nu te puteai apropia de ele de miros; mânjeau locul unde stăteau. Dintr-o boală din copilărie, Tita rămăsese cam înapoiată şi un început timpuriu de surzenie îi oţetise şi mai mult firea vrăjmaşă şi posacă; de sălcie ce era ajunsese să fie ocolită şi unii jucători se plângeau că le face ursuzlâc. Şi deşi nici ei nu i se întâmpla să zică vreunui muşteriu: „nu"!, îşi da poalele peste cap numai la întuneric; pe faţă, în lume, avea o purtare aproape aleasă pe care, desigur, n-o învăţase de la vistavoii ce le crescuseră; niciodată n-ai fi văzut-o întinzându-se sau zbenguindu-se, nici auzind-o vorbind porcării şi înjurând ca pe cealaltă. Dar unde neasemănarea mergea aşa departe că atingea marginile prăpăstiei între două stirpe era la înfăţişare şi la chip. Lătăreaţă, lăbărţată şi lapoşă, vădit supusă la o apropiată îngrăşare, Mima era cârnă, cu ochi verzui mici sub sprâncenile drepte îmbinate şi cu fruntea mâncată de un păr castaniu nesupus şi stufos, pe când Tita, măruntă şi şuie, cu încheieturi gingaş strunguite la mâini şi picioare mici, purta înfipt între umerii înguşti un cap de ctitorească din veacul fanariot, cu ochii căprui şi codaţi, cu nas coroiat şi lung, cu buze subţiri şi tivite. Aveau totuşi ceva la fel: glasul a cărui frumuseţe mă izbise. De

un alt timbru al fiecăreia, deopotrivă însă fluid şi limpede, cântând cuvintele, el evoca un lin murmur de ape îngânat cu şoapta vântului în frunzişuri şi poate că farmecul lui nu a fost străin de mila cu care am ascultat acele triste lucruri. Odată mai mult aveam în carne şi oase dovada de ce greu păcat se încarcă, în becisnicia lor, vechile neamuri căzute nehotărându-se a se stârpi, cu dinadinsul, ele singure pe calea malthusiană. Câte umilinţe şi câtă durere nu şi-ar putea astfel cruţa.

Ca duioşie, plecarea „sufletului maichii" nu avu nimic de pismuit venirei. Cu lacrimi în ochi, maioreasa mă asigură că aşa o prietenă a doua nu găseai în viaţă. îmi veni să-i spun că ar fi fost şi de prisos. Dar când Masinca fu dincolo de prag şi eu încă înăuntru, cineva mă trase pe la spate de mânecă. Era Mima. Arătându-mi ştrengăreşte tovarăşa de drum, făcu repede cu degetul mijlociu un gest mult prea elocuent şi o tuli înapoi într-un hohot de râs.

Ieşind în curte, putui să constat că la Arnoteni până şi casa unde stăteau părea deşucheată. Unui vechi trup de clădire pătrat şi cu un singur rând i se înnădise mai târziu în dos, pieziş, o coadă deşirată şi îngustă cu două caturi, rămasă netencuită şi fără geamuri la şubredul pridvor care o încingea sus de la un capăt la altul şi da într-un soi de turn de scânduri cârpit cu tinichele ce adăpostea scara. Dărăpănătura aceasta care ziua ar fi trecut nebăgată în seamă dobândea în bătaia lunii ceva tainic şi mă oprisem tocmai s-o privesc când tresării deodată înfiorat. Se auzea de acolo, prelungindu-se lugubru în urlet, un lătrat ce nu semăna a fi de câine.

— Au adus-o iar pe bătrâna, zise Masinca. Mama maiorului.

Săraca, nu se mai îndura s-o ia Dumnezeu. Nici nu se mai ştia de când îşi pierduse minţile. Şi s-o fi lăsat barem în pace, să n-o tot fi vânturat de colo până colo. Fata ei, bogata prinţesă Cânta, din Moldova, soră vitregă cu maiorul, când o da în seama

acestuia, de care se lepădase întotdeauna, când i-o lua; de ce? - rămânea de ghicit; parcă prinţesa era vreo zdravănă la cap cu muzicanţii ei. Maiorică atâta aştepta: să se pomenească cu maică-sa peşcheş, ar fi dat şi acatiste şi nu că îi era dor - el nici nu o cunoscuse - dar îi mai picau câteva luni ceva parale, plătea prinţesa, şi nenorocita nu era o povară: locul nu-l încurca şi nu trebuia păzită, pentru că nu făcea nici un rău, adică nu făcea nimic, nu scotea o vorbă, nu se mişca, sta ghemuită ca o momâie în fundul patului, într-un colţ; numai în nopţile cu lună, chiar daca perdelele erau lăsate, se da jos, umbla de-a buşelea şi lătra cum o auzisem. Şi să fi dat mult să nu o vezi., o iasmă.

Mai trăia dar, uitată, vestita Sultana Negoianu; ca într-o altă întrupare, iscată de vreun blestem, fusese osândită să-şi supravieţuiască falnica amazoană ce, în puţini ani, izbutise, şi nu era pe atunci tocmai lesne, să înspăimânte cu luxuria principatele încă neunite. îi cunoşteam trecutul, mă îmbiase a-l cerceta enigma tulburătorului ei surâs din portrete - furtunosul trecut ce făcuse de grea ocară numele marelui neam din care rămăsese singura şi cea din urmă - îl cercetasem parcă aş fi ştiut că avea să-mi vie prilejul să-l scriu. Ea fusese crescută la Geneva şi la Paris de unde se întorsese în ţară la vârsta de şaisprezece ani cu mode şi apucături ce uimiseră şi făcuseră să se murmure. Impunătoarea sa zestre hotărâse pe marele vornic Barbu Arnoteanu să închidă asuprăde ochii şi să-i ceară mâna. Fu o căsnicie zbuciumată şi scurtă; lăuză încă după un băiat care avea să fie Maiorică, dânsa fugise cu un oarecine în Moldova unde, precum Bucureştii o admirase şi Iaşii, unduind neobosită în baluri sau trecând semeaţă în goana calului urmată de un stol de adoratori. Ca să-şi înduplece soţul părăsit să consimtă la despărţenie, îi dăruise două moşii şi se măritase apoi cu fostul mare-logofăt Iordachi Cânta, cneaz rus şi candidat nefericit la domnia Moldovei; unire şi mai puţin menită să dăinuiască: traiul cu un soţ zuliar şi cărpănos în sălbatica singurătate a palatului de la Pandina, pierdut între codri bătrâni pe malul Prutului, nu putea avea nimic încântător pentru zvăpăiata Sultana care îndată după venirea pe lume a unei fetiţe, Pulcheria, plecase, pe furiş şi fără gând de întoarcere, înapoi la Bucureşti. Cu preţul a două alte moşii se văzuse iarăşi de capul ei pe care de atunci nu mai voise să-l lege. Şi trăise. Tot atât de darnică de trupul cât de avutul ei, ca în furia mistuitoare a unei turbe, făcuse să se dea în el iama, împărăteşte, şi tot şi încă nesătulă şi-l spurcase până şi cu dulăii. Mă mărginesc la a însemna potriveala dintre această patimă şi dealtmintreli nu prea rara ei nebunie ce nu întârziase să izbucnească. într-o dimineaţă de toamnă din 1857, fusese găsită rătăcind despletită şi despoiată la Herăstrău pe malul lacului. A! da, eram silit să recunosc: spunându-mi că daca voiam subiect de roman să fi mers la adevăraţii Arnoteni, Pirgu nu mă amăgise.

Fu cel dintâi pe care îl întâlnii după acea seară. Pe bulevard, în faţa Eforiei, îmi aţinea calea. îşi întinsese mâinile lipite una peste alta, amândouă cu dosul palmei în sus, mişcând încet policarii rămaşi în afară.

- La mai mare, solzoşia ta, se închină cu temenele, al nostru eşti. Umbli să-ţi laşi lapţii cu folos. Bre, cum te mai înfigeai în undiţă la Masinca, o luaşi pe coarda razachie, cu sacâz dulce, uşor. Ce pramatie; faci pe cocoşu, cotoi mare dumneata. Ei, dar ai de învăţat încă multe; eşti junie; ca să le fii pe plac maimuţelor trebuie să fii porc, şi cu şoriciul gros. Şi mai ales nu târnosi mangalul că te usuci; de ţi-a mirosit cumva a pagubă, împinge măgarul mai departe; ştii vorba: malac să fie, că broaşte... Daca vezi însă că ridică coada, nu te pierde, ia-o înainte oblu, berbeceşte, ca până de iarnă să te văz crap îmblănit.

- Asta, îi zisei, e drept mulţumire că te-am făcut să-ţi vezi visul cu ochii, mergând la Arnoteni.

- După ce m-ai purtat şase luni cu zăhărelul. Şi daca aţi mers de partea cui a fost câştigul, a mea ori a dumneavoastră?

Slavă Domnului, ai plecat cu damă şi căzăturile s-au umplut; Pantazi de când l-a făcut mă-sa nu s-a văzut cu atâţia bani. Dar n-are a face; fiecare cu norocul lui şi al dumitale e mai grozav decât toate, îţi pune Dumnezeu mâna în cap.

Nepăsarea cu care îl ascultam nu îl descurajă:

- E cineva care te place lucru mare, cineva nu de nasul dumitale. Ce a văzut la dumneata, dracul ştie. Vrea cu orice preţ să-i fac vorba.

Nu fui curios. Il asigurai numai că nu ţineam deloc să sporesc cu unul numărul intelectualilor ce abuzau de gentileţea doctorului Nicu.

- Aî rânji, degeaba te păzeşti, de aia nu scapi. Cade când nu te aştepţi, pe drum de seară, cu scârbă în casă, la aşternut. Nu trebuie să se împlinească oare scripturile: „şi se va pogorî în chip de papagal?"

De ce te-ai speria însă prosteşte? După chibzuita mea părere e chiar mai bine să-1 ai cât mai devreme, te-ai căutat cinstit, adio grijă: nu se ia de două ori. Şi-ţi dai drumul. Ai să-mi spui de ailaltă, ştiu, dar e leac; şi iar aşa să te jinduieşti pentru toate nimicurile de tot ce e mai dulce pe lume, cu ce te mai alegi din viaţă?

- Ai toată dreptatea, recunoscui. La revedere.

- Ce te zoreşti aşa: te-aşteaptă Masinca?

- Mai târziu; acum caut pe Paşadia şi pe Pantazi.

Nu minţeam: de trei zile se făcuseră nevăzuţi. De Paşadia nu mă mira, plecase poate la munte; dar Pantazi?

- Păi daca vrei să-i găseşti, zise Gore, hai cu mine.

- Unde?

- Ei bravo, mai întrebi? - la Arnoteni, adevăraţii Arnoteni.

Surprinzător îmi păru nu lucrul în sine ci amănuntul că acela care ţinuse şi încă morţiş să se întoarcă acolo fusese Pantazi. Ce îl putuse oare atrage? De joc nici nu mai încăpea vorba; nu era jucător şi să fi fost chiar ce ar fi însemnat acel joc păduchios pentru uriaşele sale mijloace? Femeile? - dar în nouă luni de când, împrietenindu-ne, trăisem aşa aproape unul de altul, nu-i cunoscusem nici o legătură, vreun capriciu cât de trecător - aşa că venind odată vorba despre acele păpuşi ce, zice-se, ar ţine loc corăbierilor de neveste în îndelungatele călătorii, cum mă asigurase că această scârboasă rătăcire nu era un basm: se găseau gata sau se făceau pe porunceală; cu asemănarea voită, cele lucrate în Olanda, scumpe, tinzând la plăsmuirea desvârşită a făpturii fireşti, fără voie mă gândisem că şi dânsul ascundea poate, în vreunul din încăpătoarele cufere îngrămădite în odaia-i de culcare, una care să fi întruchipat leită pe necredincioasa şi neuitata sa Wanda. Şi daca nici femeile, atunci altceva ce îl făcea să lase la dânsul să se veştejească în singurătate întâiele flori de Bucureşti? A rămas pentru mine necunoscută momeala în care fatalitatea s-a îmbrăcat în împrejurarea aceasta ca să-şi atingă ţelul.

întrucât mă priveşte trebuie să-i fiu recunoscător. O viaţă lungă nu mi-ar fi ajuns întreagă pentru a pătrunde sufletul omenesc în toată ticăloşia de care e în stare, aşa ca cele cinci săptămâni trăite la Arnoteni. Deschisă vraişte oricând oricui, casa lor, contopire de ospătărie şi de han, de tripou, de bordel şi de balamuc, era locul de întâlnire al lumei deochiaţilor şi deşuchiaţilor timpului: jucătorii şi chefliii de meserie, desdrumaţii, poticniţii şi căzuţii, curăţaţii rămaşi în vânt, chinuiţii de pofta traiului fără muncă şi mai presus de putere, gata de orice ca să şi-o satisfacă, cei cu mijloace nemărturisite sau necurate, cei fără-de-căpătâi şi cei afară din rândul oamenilor, unii foşti în puşcărie, alţii pe cale să intre şi apoi femeile, mai respingătoare încă: bătrâne mucigăite la masa verde, somnoroase şi arţăgoase, cu mâinile tremurând pe bani şi pe cărţi, tinere desmăritate cel puţin o dată şi de timpuriu borşite de avorturi şi de boale, la pândă după vânat şi ferindu-se de chiul şi între ei şi ele de tot felul şi schimbătoare întovărăşiri şi nade, dezbinări şi duşmănii. O pâclă râncedă de viţiu apăsa vestejitoare

asupra mizeriei decorului - tot ce se vedea acolo, la lumina lipicioasă cernută prin fustele crețe de hârtie trandafirie de la lămpi, nu numai că era urât şi de soiul cel mai prost, dar ieşit de soare, pătat de igrasie, prăfuit şi afumat, mâncat de cari sau de molii, şchiop sau schilod, ciobit, rupt sau desperecheat - şi mizeria aceasta îl strepezea pe Paşadia şi-1 zbârlea mai mult chiar decât maiorul care cum îl prindea, îl smintea cu genealogia Arnotenilor, calpă mai sus de Brâncoveanu, printre slugile căruia cel dintâi dovedit istoriceşte se numărase înainte de a fi boerit. Bietul Maiorică până şi în aceasta se arăta tâmpit, căci daca ținea să se laude cu neamurile, i-ar fi fost atât de lesne cu acela al mamei lui, mare într-adevăr şi pentru Valahia străvechi, suindu-şi spița craiovească fără frântură şi fără tăgadă până la mijlocul veacului al cincisprezecelea, din mare-ban în mare-ban şi numai cu încuscriri de voevozi. Un tâmpit desigur, dar nobil: el care fără risipa părinților săi ar fi stăpânit, linguşit şi răsfățat, atâtea averi şi ar fi fost, fireşte, cel puțin general-aghiotant regesc şi vicepreşedinte la Jockey şi care, vai! ajunsese ce era, nu avea un cuvânt de părere de rău, de cârtire sau de pismă, purtând - căci era exclus să n-o simtă - ascunsă jalea casei sale şi respingând cu acelaşi despreț obraznic şi batjocura şi compătimirea. încolo bun cu cei mici şi milos, totuşi nu chiar aşa ca soția lui care, poloneză şi de herb mândru - Leliwa - nu putea privi cu ochi uscați nici o suferință, gata totdeauna să-şi ia bucata de la gură sau haina de pe dânsa ca s-o dea. Hotărât, punându-le în cumpănă bunele şi relele, nici unul dintr-înşii nu-şi merita soarta.

Am mers de la început la Arnoteni cu sfială, găsind că mi se da o însemnătate prea nepotrivită cu cheltuiala la care aş fi putut face față. Bănuiala că aceasta se datora vreunei minciuni scornite pe socoteala mea de Pirgu se adeveri: spusese că Paşadia şi Pantazi țineau la mine lucru mare, unul fiindu-mi unchi, celălalt naş. Cum nu m-ar fi primit dar cu brațele deschise ai casei toți şi nu m-ar fi alintat care mai de care - de când cu

venirea noastră nu începuse să se reverse acolo o şuviță din Pactol[5]? De data asta, maiorul nici nu băgase de seamă că mamă-sa îi fusese iarăşi luată şi pornită la Moldova. Nu ştiu cum am făcut de n-am apucat s-o văd şi eu şi mi-a părut rău. Păgubaş nu rămâneam totuşi. Mai era acolo o altă ființă deopotrivă ciudată cu toată vârsta-i fragedă.

O fetiță care îmi reamintea vrejurile spelbe şi lungi de țelină crescute în nisip la întuneric, o fetiță mută. Mută fiindcă era surdă? - dar atunci avea un alt simț înlocuitor al auzului, deoarece se nelinişte la cel mai uşor zgomot, întorcându-se întrebătoare spre locul de unde venea. Semăna uimitor cu acea mică dar deşirată prințesă de Prusia care întruchipată în ceară zâmbeşte, din dulapul ei de geamuri, de după o uşă la Monbijou[6]; acelaşi chip bătrânicios şi searbăd, aceleaşi trăsuri ascuțite, aceiaşi ochi răi. Singuratică, nedeprinsă cu oamenii, fugea dacă voiai s-o atingi şi se ascundea. întrebându-1 pe Pirgu ce era cu ea, mi-a spus că, în felul lui Lot[7] pesemne, Maiorică o făcuse cu una din fete la beție. Fără a merge cu presupunerea aşa departe, îmi dase şi mie în gând că era cu putință să se fi aflat câtăva vreme sub acelaşi acoperiş strănepoata şi străbunica. Nu mult după luarea bătrânei nu s-a mai văzut nici fetița.

Preaosebita stimă de care mă bucuram la Arnoteni nu mă scutea de dajdia în natură către Mima; de aceea întrebuințam şi eu tot soiul de tertipuri, unele cusute cu ață albă, ca să capăt păsuiri. într-o după-amiazi, întâmplându-se să rămânem singuri, ea şi cu mine, am crezut că mi se înfundase.

M-a poftit la ea în odaie, unde, ca şi cum ar fi fost să se îmbăieze, se despoiă de tot puținul ce avea pe dânsa. Mă aşteptai să mă puie să fac la fel, dar se mărgini să mă întrebe, în treacăt, daca o găseam bine. Şi, cu îndemânare, iute, îşi răsuci părul, se potrivi, nițel alb ici, ceva roşu colo, se îmbrăcă din cap până-n picioare. Nu-mi venea să cred că şlampăta lăiață de adineaori era aceeaşi cu pupuica spilcuită pe care o duceam

peste un sfert de ceas la braț pe stradă. Așa era: acasă în tricou soios de-a dreptul pe piele, cu fusta zdrențuită într-un peș și fără ciorapi în papuci de pâslă și când ieșea în oraș - rar - frumos gătită, puțin cam băiețește, cu mănuși întotdeauna proaspete, cu pantofi de lac neatinși pe ciorapul bine tras și numai în trăsură, trăsura cea mai bună ce se putea găsi.

Cu mine o luă însă pe jos, încet, cu ocoluri vădite, vorbind, vorbind numai ea, descusut și deslânat, sărind de la una la alta, încurcându-le pe toate, nespunând nimic. Ajunserăm astfel până în fața casei lui Pașadia ce, în amurg, părea luminată fantastic pe dinăuntru. O privi îndelung, se interesă de împărțeala ei în amănunțime, de mobile, de slugi, punându-mi o sumă de întrebări al căror rost nu-l pricepui decât după ce veni la cea din urmă, aceea uluitoare: credeam eu că avea să-mi fie mătușă? Pusese ochii pe Pașadia, era omul care îi trebuia ei, voia să-l ia de bărbat...

- să fi fost prieteni atunci ca pe urmă, i-aș fi spus neted să-și ia gândul. îl cunoșteam pe Pașadia după cum ajunsesem a-l cunoaște și pe Pantazi; într-unui cuvântul cel din urmă îl avea un snob feroce, înzăuat în prejudecățile cele mai copilărești, iar în celălalt se da pe față, la trebuință, un om de afaceri, tot așa mehenghi ca unchiul cămătar și contracciu și un procedurist nu mai puțin de temut ca învățatul său părinte. Nu, o dată cu capul, Pașadia nu s-ar fi învoit a face un atare pas și apoi, deosebit de aceasta, Mima nu-i plăcea, o găsea plicticoasă, obositoare, el avea simpatie pentru Tita a cărei fire se potrivea cu a lui: nu semăna și dânsa cu una din acele păsări de pradă dârje ce rănite de moarte, cu aripele frânte, își adună puterile cele din urmă ca să se mai năpustească o dată asupra dușmanului biruitor? Am împărtășit și eu câtva părerea lui Pașadia despre Mima, curând am găsit-o însă nedreaptă; era o bolnavă firește, o rătăcită, mai murdară, mai rea, mai primejdioasă poate chiar decât cum o încondeiase Masinca, plăcută totuși și

apropiată, ispititoare și dulce ca păcatul însuși, mlădioasă și vie ca văpaia și ca unda. Aci abătută la deznădejde, aci de cea mai nebunească veselie, când o credeai mai stâlcită, deodată, pe neașteptate, pâlpâia într-însa, înălțător, ceva mult semeț și liber; schimbăcioasă chiar la înfățișare: uneori ruptă de la șale, gălbejită, cu ochii tăiați și stinși și numaidecât apoi dreaptă, rumenă și fragedă, cu buzele umede, cu privirea înrourată, arătând la fiecare dată alta și până și nenorocita sa meteahnă îi da un farmec mai mult, dânsa pururi dorită și niciodată posedată, asemenea acelor aburoase zâne, fiice ale văzduhului și ale apelor ce nu puteau fi îmbrățișate de muritori. A nu! prea scump nu plătiseră cei doi nemernici, unul cu cinstea și altul cu viața, fericirea de a o cunoaște...

... și cerea stăruitor sprijinul meu ca să-și ducă scopul la îndeplinire.

îi făgăduii să-mi dau toată osteneala, dar o prevenii totdeodată că acela care avea asupra lui Pașadia înrâurirea hotărâtoare, nu eram eu, ci Pirgu. O văzui strâmbând din nas, sub rețeaua albastră cu bobite. Știam că între dânsa și Gore fusese ceva din care mulțumit de celălalt nu rămăsese nici unul. în față se arătau prietenii cei mai buni, când se vedeau ea îi juca înainte cântându-i: „nenea Gore om frumos și călare și pe jos"[8] și el cu mâna pe piept, numai în ploconeli, chemând-o: „Domniță, Măria ta, Luminăție", îi spunea că se așterne la picioarele ei covor și i se vinde rob cu zapis ca la osmanlâi; în spate, ea din pușlama și din pezevenghi nu-l scotea, dorindu-i să ajungă la balamuc sau la ocnă, iar el o înjura cu foc, făcând-o putoare, paparudă, paceaură, și se ruga la Dumnezeu să nu-l șontorogească de picioare până nu va apuca să joace o dată măcar tontoroiul pe mormântul ei.

- Ei, încheia Mima, la urma urmei, daca trebuie, am să mă iau bine și cu Pirgu.

I-ar fi fost deocamdată greu pentru că Gore nu mai da pe la Arnoteni. îşi limpezise în chipul cel mai fericit partea de moştenire, vânzând-o cu un preţ aproape îndoit decât spera unui cumnat şi aceasta adusese în viaţa lui o schimbare adâncă. Intrase în anul maimuţelor, ceea ce se cam putea spune şi despre mine care de unde mai înainte îl ocoleam cu grijă, ajunsesem să mă ţiu după el.

Era teatru. Cum ne întâlneam, făceam pe grăbitul. Mă întreba încotro şi unde şi răspunsul era întotdeauna acelaşi: «La Arnoteni, adevăraţii Arnoteni».

Se supăra: «o ţii aşa ca gaia maţu, la gard am prins-o, la gard am legat-o. Vous devenez agacant avec vos Arnoteano[9]; mai dă-i... Voyons, il faut etre serieux». în afară de înjurăturile româneşti neaoşe a căror deprindere îi rămăsese scumpă, nu mai vorbea decât franţuzeşte şi cât mai tare, ca să-1 audă toată lumea. Pe stradă când vedeam că se apropie vreo cucoană, eu o ştergeam pe partea cealaltă; dacă o şi cunoşteam, intram prin ganguri, prin curţi. Iar el, făcându-i loc să treacă, striga cât îi lua gura: «regardez, mon cher, quelle jolie femme, comme elle est jolie, elle est jolie comme tout!»[10]. După ce se îndepărta cucoana, veneam îndărăt. Mă primea indignat: «mais, mon pauvre ami, ne soyez pas idiot; vous etes bete comme vos pieds!»[11] Mă lăsa şi el şi o lua înainte, crăcănându-se, după câţiva paşi se oprea, îşi punea monoclul, se făcea că măsoară din vârful bastonului ceva sus pe case, apoi se întorcea către mine, pufuind şi dând din umeri: «mais voyons, voyons». Urma o nelipsită raită prin prăvălii ca să tocmească mobile pentru casa ce avea de gând să-şi clădească în stil românesc şi pe la târgul păduchilor după icoane; le aduna pe toate câte le găsea; în câteva zile un perete al odăiţei de hotel unde se mutase, pe calea Victoriei, se acoperise de sus până jos de preciste scâlciate şi de sfinţi sfrijiţi, între alţii un Sfânt Haralambie de neuitat, măsliniu, fioros şi cu ciuma în lanţuri sub picioare. Dar aceasta nu era

nimic pe lângă altceva care daca aş fi ţinut la dânsul ar fi trebuit să mă îngrijoreze, ceva de necrezut şi totuşi: Pirgu cumpăra cărţi. întâlnindu-1 odată cu patru volume frumuşel legate la subţioară, e lesne de închipuit capul meu când am citit pe scoarţe numele Montaigne[12].

- Ce ţi-a venit, am exclamat, să iei pe Montaigne?!

- Ei, îmi zise, cu un zâmbet înduioşat, oricum, Montaigne e drăguţ, are părţile[13] lui. în felul acesta îşi da părerea în toate discuţiile dintre noii săi prieteni, avocaţi cu renume sau profesori universitari, oameni în urcare şi de viitor; pe cei vechi de breasla lui nu-i mai băga în seamă, se făcea că nici nu-i cunoaşte şi era pentru mine o neasemuită petrecere să merg în localul unde spre miezul nopţii Pirgu lua o fină gustare, fiindcă, veniţi într-adins, jur-împrejur la mese, toţi stricaţii, toate lichelele Bucureştilor stăteau ciorchină.

- „Cine o fi ăla frate?" se întrebau unii pe alţii.

- „E englez", îşi răspundeau, „puteţi să-1 şi înjuraţi, nu înţelege". Şi-1 înjurau, şi de la uşă şi de după stâlpi şi de sub mese se auzea strigându-se: „Gore, Gorică!". Dar el, nepăsător, ca şi cum nu de dânsul ar fi fost vorba, mânca şi bea şi aprindea ţigări scumpe cu atâta mai mare poftă cu cât adesea era din paralele lor. Deşi se învârtise de cărţi de intrare la două cluburi mari, Pirgu mergea zilnic la tripoul său de baştină ca să se grozăvească cu banii — îi ţinea toţi la el - şi să se dea la Paşadia cu care era certat, să-1 ia de sus. Tot hârţâindu-se astfel, se întâmplă ca acesta să-i câştige odată o sumă bunicică. în loc să plece frumos să-şi găsească scumpii amici, viitori miniştri, ca să-i audă vorbind despre Bergson[14] şi despre conferinţa de la Haga[15], Pirgu se încăpăţâna să-şi scoată paguba. întărâtat de răceala tăioasă a lui Paşadia, de rânjetele şi de mârâielile usturătoare ale celor pe cari îi jignise, se tulbură, jucă brambura şi pierdu, pierdu tot - o avere. înainte de zori, Paşadia care luase grosul se retrăgea, lăsându-1 în seama tinichelelor să-1 scuture şi de

fărâmituri. Când, mai întors pe dos decât înseşi buzunarele sale, intră dimineaţa acasă, îi căşună pe Sfântul Haralambie pe care, învinuindu-1 că i-a făcut ursuzluc, îl smulse din cui şi-1 aruncă pe fereastră în curtea dinăuntru a hotelului. Daca s-a crezut cumva că s-a mai înfăptuit în veacul nostru păcătos minunea unei icoane căzute din cer, nu ştiu, se întâmplă însă alta la care mărturisesc că nu mă aşteptam, mi-a fost chiar ciudă; nu mi-aş fi închipuit ca un calic ca dânsul să aibă droturi aşa mlădioase şi tari. Nu mai târziu de seara următoare, împăcat cu Paşadia daca nu şi cu soarta şi senin, Gore se înfiinţa iarăşi, gata de luptă, la Arnoteni.

Mergând într-o zi acolo cu Pantazi, către amiazi, dădeam de o tânără nouă necunoscută, care, cu un picior gol pe un scaun, dregea, cântând încet, un ciorap. La intrarea noastră, ridicând capul, roşi până în albul ochilor. Văzui atunci pe Pantazi, palid ca un mort, ducându-şi mâna la inimă. „Doamne", îl auzii şoptind, „cum îi seamănă!"

Făceam astfel cunoştinţa „duduii" Ilinca Arnoteanu. Ştiam că mai era o fată, cea mai mică, pe care o luase din leagăn să o crească o soră a maioresei, de la Piatra-Neamţ, văduvă cu dare de mână şi fără copii. Cei şaisprezece ani ai Ilincăi se depanaseră alintaţi în pacea acelui romantic ţinut cu zări tainice ce trebuise să le fi amintit bunilor cavaleri de la cari i se trage numirea, dulcea lor Suabie. Porecla de „nemţoaică" ce Mima îi dase acestei surori „noi" i se potrivea nu numai din pricina locului de unde venea, dar şi a înfăţişării. Blajinul soare moldovenesc îi cruţase poleiala stinsă a cosiţelor şi albeaţa sidefie a pielei, aproape nefireşti amândouă; goală, cred că s-ar fi văzut luminoasă în întuneric. Părinţii erau cum nu se putea mai mândri de dânsa; Elvira nu înceta să-i tot laude frumuseţea şi Maiorică sârguinţa; nesilită, neîndemnată măcar, Ilinca fusese întotdeauna premianta întâia şi se pregătea să treacă două clase într-un an - nu degeaba purta ea numele acelei înţelepte şi învăţate

domniţe, străbună după Negoieni, fiica lui Petraşcu-Vodă şi apoi cine nu ştia că pana unui Arnoteanu, Enache al doilea, însemnase începutul renaşterei literelor române? Sta într-adevăr ziua întreagă cu nasul în carte, tolănită şi ascunzându-şi cu grijă picioarele ca şi cum i-ar fi fost ruşine că erau aşa mici. Lipsită de vioiciunea vârstei sale, îi era silă de râs şi de glumă şi în căutătura ei severă care-i înăsprea trăsurile copilăreşti încă ale feţei, se citea neîngăduinţă pentru cele ce vedea petrecându-se în juru-i.

Primisem s-o ajut să-şi revadă câteva „materii"la cari se credea mai slabă. între timp mai vorbind şi de una alta m-a uimit cât de cuminte cap avea, ce sănătos judeca şi limpede. Spuriându-i odată ce rar e să găseşti pe cineva care să înveţe ca dânsa numai de plăcere, îmi observă că ea învăţa cu plăcere, dar de nevoie, ca să aibă o meserie. - Cum, dar nu avea să fie bogată? se ştia doar că era singura moştenitoare a mătuşii sale care, mulţumită unei pensii grase, adăoga în fiecare an la capete aproape tot frumosul ei venit. - Chiar aşa, dar averea pe lângă că se poate pierde, nu e o piedecă la o meserie; dimpotrivă. - Cu numele ei ? - De ce nu? a lucra nu e o ruşine; munca înnobilează. Tocmai, cu numele ei, avea să-i stea şi mai bine „belferiţă" - asta voia să se facă - avea să fie mai preţuită şi mai respectată; respectată: lucrul la care ţinea mai mult ca la orice. Numele ei ştia bine ce i se datora şi ce-i datora; prestigiul lui, viu încă, i se revelase înainte de a-1 cunoaşte. La un examen, un inspector ţanţoş, mirat de răspunsurile micuţei „eleve" Arnoteanu Ilinca, întrebase daca nu era cumva din neamul „istoric" al Arnotenilor şi aflând că da, îi zisese „duduie" şi găsise pentru dânsa cuvinte măgulitoare, dând-o de pildă şi când mergea cu mătuşa ei la Doamna Elena Cuza care le era vecină, de ce aceasta ţinea întotdeauna s-o aşeze lângă dânsa, la locul de cinste? - pentru că era o „adevărată" Arnoteancă. Da, marele nume de dregători, de cărturari şi de ctitori, ea avea să-1 poarte cu demnitate; destul

se întrecuseră să-1 păteze surorile ei. A! acele surori, le găsea de jelit fireşte, dar mila ce-i făceau nu o împiedeca de a le osândi cu asprime; de ce nu se stăpâniseră şi ele ca dânsa, de ce nu luptaseră împotriva firei? Şi aflam că, în ciuda răcelii ei fade dinafară - un lapte de pasăre la gheaţă - sângele încins al bunicăi vorbise de timpuriu şi într-însa; avusese aprinderi ale simţurilor groaznice, cunoscuse chinul nopţilor crude când biata ei carne se răsucise toată sfârâind de dor, fusese bolnavă, crezuse că înnebuneşte, dar preferase orice necinstei. Găsind pesemne că mersese prea departe cu destăinuirea, schimbă cu stângăcie vorba şi mă întrebă daca credeam că avea să treacă amândouă examenele. Cu liniştea mea de zile mari îi răspunsei că nici unul. înainte de cel dintâi avea să fie măritată şi înainte de al doilea plecată din ţară.

Lucrul se hotărâse. în clipa când, zărind-o, Pantazi fusese atât de viu izbit de asemănarea ei cu Wanda de odinioară, vechea lui patimă se redeşteptase. îndrăgostirea aceasta, unică în felul ei, nu fii treptată, cu încolţit şi dat în pârg; ea izbucni dintr-o dată, pârdalnică, pustiitoare şi Pantazi nici nu încercă măcar să i se împotrivească, se lăsă să meargă cât mai adânc, până la fund, găsind o voluptate în a se aţâţa şi suferi. Tot timpul se gândea la dânsa, vorbea numai de dânsa, mă ruga să-i vorbesc de dânsa, orice, rău chiar, dar să fie de dânsa. Şi bea. Deşi nu mai mult ca de obicei - ar fi fost şi greu — acum se îmbăta, tun şi turtă; a trebuit de vreo două ori să-1 sui în cârcă la el acasă. Noaptea, târziu, mergea cu mine să dea târcoale, pe furiş, casei Arnotenilor, se apropia tremurând de fereastra odăii unde-i dormea prea-iubita. Ce avea de gând a-i spune acesteia, lucruri minunate şi bine aduse, adesea înduioşătoare, mi le spunea mie; pe dânsa o ocolea, când se afla în faţa ei se fâstâcea, îngâna ceva neînţeles şi fugea, fiindu-i frică şi s-o privească. Cum însă taina lui nu mi-o încredinţase decât mie, în învălmăşeala sporită de la Arnoteni, lucrul trecea nebăgat în seamă. Şi fără îndoială nici

n-ar fi mers mai departe, daca îndemnat de prietenia cea mai curată pentru amândoi şi convins că le fac cel mai mare bine, nu mi-aş fi pus eu în cap să-i unesc prin căsătorie.

într-o seară, pe trezie, cum se pornise iar să-mi îndruge cât de mult o iubeşte, i-am spus verde că mă îndoiam. I se părea numai; să fi fost adevărat, era până atunci măcar logodit. Ce aştepta să se dea pe faţă şi să-i ceară deschis mâna? Găseam că nu ştia să-şi preţuiască norocul de a fi întâlnit din nou întrupat peste mai bine de treizeci de ani visul său de iubire şi de data asta desăvârşit, într-o fiinţă de aceeaşi teapă cu dânsul. Da, dacă ar fi fost ceva serios, o clipă nu s-ar fi codit să-şi pună avuţiile toate la picioarele acestei fermecătoare copile ce răsărise în amurgul lui clară ca luna nouă în acela al soarelui. Şi s-ar fi gândit, mai înainte de orice, că Ilinca putea să fie, şi în curând chiar, a altuia; cu frumuseţea, numele şi starea ei ar fi rămas parcă multă vreme nemăritată? Auzind acestea , Pantazi, care până atunci mă ascultase ca prostit, mărginindu-se a mă îngâna uneori, papagaliceşte, tresări deodată, se reculese. Făcusem să-i zbârnâie în suflet coarda geloziei, deşteptasem simţimântul adânc omenesc că e mai puţin dureros să nu ai ceva decât să-1 aibă altul, femeia mai ales. Pricina Ilincăi era astfel câştigată; a doua zi avui de susţinut faţă de dânsa pe a lui. Dădui asupra prietenului pe larg, cinstit, toate lămuririle, numărai toate avantagiile ce ar fi urmat să rezulte pentru dânsa şi ai săi din măritişul pe care veneam să i-1 propun. Mă ascultă cu răceala ei obişnuită dar nu-mi ceru timp de gândit şi-mi declară că dacă în ce priveşte bogăţia lui, spusele mele erau numai pe jumătate adevărate, ea era gata să primească. Consimţimântul părinţilor şi al mătuşii fiind ca şi căpătat, nu mai era primejdie de nici o piedică; mă înşelam numai crezând că lucrurile aveau să se

In ediţia originală: *aceasta (n.ed.).*

petreacă în linişte, fără bucluc, socoteam ca şi cum n-ar mai fi fost şi Pirgu.

De când se întorsese la Arnoteni parcă dase în el strechia. Se ducea, venea, intra şi ieşea pe toate uşile, s-ar fi zis că nu era unul singur. Ponţii îi aducea acum cu ridicata, pe căprarii. Şi prinsese mare dragoste de Maiorică pe care nu-l mai slăbea, îl giugiulea, îl pupa, îi băga limba în gură. Pe înserate plecau împreună şi se întorceau spre miezul-nopţii tot asemenea, din ce în ce mai voioşi. Nouă nu ne mai vorbea decât de Maiorică, îl admira; nici nu ne închipuiam noi ce crai era: scosese din minţi o fetişcană numai de cincisprezece ani, o bombonică - fată-mare - şi-l îndemna pe Pantazi care apleca ochii şi schimba feţe-feţe să nu se lase mai pe jos că doar nu-l iertase Dumnezeu ca pe Paşadia. Curând Maiorică avu de ispăşit usturător acea lesnicioasă cucerire şi tot Gore care i-o rostuise pe de-a-ntregul îl încredinţa îngrijirilor doctorului Nicu.

Dar ca ticăloşie ce mai însemna aceasta pe lângă ce se pusese la cale în taină, la fel ca măritişul Ilincăi şi în acelaşi timp. îl aflai chiar de la Pirgu, la o spumă de drojdioară, în gura pieţei, într-o dimineaţă după chef. Aura el ori îşi bătea joc de mine? - deoarece asemenea lucruri credeam până atunci că se petreceau numai în foiletoanele-fascicole; uitam că suntem la porţile Răsăritului. Considerând femeia ca o simplă marfă şi doar atât, văzuse în Ilinca una de preţ şi se pusese pe treabă, împrejurările fiind de partea lui. Cu toate paralele, multe, ce de la venirea noastră se vânturaseră în casă la Arnoteni, aceştia, pătimaşi de risipă, erau şi mai strâmtoraţi ca înainte, strâmtoraţi grozav, pe când Paşadia pe care norocul nu-l mai părăsea la joc o clipă, nu mai ştia ce să facă cu banii. Pirgu socotise că din îmbinarea acestor stări de lucruri putea trage foloase mari şi, cu dibăcia lui codoşească, izbutise să convingă pe Elvira să-şi vândă fata iar pe Paşadia s-o cumpere, pe un preţ monstruos ca fapta însăşi şi din care avea să ia el partea leului. Acum dam eu de rost

plimbării ce se hotărâse să facem în curând la mănăstirile din împrejurimile oraşului; la una din ele, de maici, unde aveam să fim găzduiţi noaptea, Ilinca, ameţită, avea să fie lăsată fără apărare pradă lui Paşadia. Ca să zădărnicesc înfăptuirea nemernicului plan era, o dată ce ştiam de el, o jucărie şi voiam să fac în aşa fel ca totul să rămâie îngropat în tăcere şi uitare, cum s-ar fi şi întâmplat dacă, îndată după ce ne despărţirăm, Pirgu întâlnind pe Pantazi nu i s-ar fi spovedit şi acestuia ca mie. Am fost recunoscător împrejurărilor cari au făcut să nu fiu de faţă la ceea ce urmă peste câteva ceasuri. La Arnoteni, înainte de masa de prânz la care Paşadia fusese tocmai poftit de Pantazi, din salon, unde aceştia rămăseseră singuri la aperitiv, se auziră deodată răcnete, buşeli, bufneli, zgomot de lucruri răsturnate şi de sticlă ce se sparge şi cred că se poate închipui fără caznă mutrele făcute de aceia ce alergând acolo văzură pe Paşadia şi pe Pantazi încaibăraţi în chelfaneala cea mai deznădăjduită, trăgându-şi palme, pumni, picioare, rostogolindu-se pe jos, când unul deasupra când celălalt. Şi Pantazi fu omul cel mai ciufulit şi mai hărtănit ce vreodată ceru, cum făcu el atunci, mâna unei fete, chiar nu adevărată Arnoteancă.

Mă încunoştiinţă de acestea toate, aiurit încă Pirgu, după ce primisem de la cei doi luptători câte un răvăşel; fiecare mă ruga ca, în vederea unei răfuieli cu celălalt pe calea armelor, să-i slujesc de martor şi să-i găsesc un al doilea. îmi fu mai uşor decât aş fi crezut să împiedec ieşirea pe teren. Ştiam frica ce, în ciuda ruperii lui de lume, Paşadia avea de părerea acesteia, aşa că înfăţişându-i greaua atingere ce ar fi adus renumelui său de „monsieur" darea în vileag a dedesuptului acelei „afaceri" care numai de „onoare" nu se putea numi, nu dădui greş, cum nu dete nici Ilinca cerând stăruitor, după povaţa mea, ca întâi dar de logodnă renunţarea la duel. Mai mult decât la plictiseala mea, mă gândisem că s-ar fi putut ca Paşadia să aibă mâna nenorocită

şi să-i strice bietei fete tot rostul. Estimp dânsa scrisese mătuşii din Moldova să vie. în loc de una îi sosiră însă două.

Marea flamură albă şi roşie fusese coborâtă de pe palatul de la Pandina. Gu tacâmul ei, cum spunea, de „dobitoace curate" - un papagal, doi câini şi trei pisici - şi „necurate" — o slujnică franţuzoaică, un fecior italian, un bucătar ţigan şi doi muzicanţi, unul ceh, altul neamţ - prinţesa Pulcheria plecase la Bucureşti. Cu două zile înainte, Dospinescu, bătrânul său vechil, golise patru odăi mari de hotel ca să le umple apoi cu calabalâcul ei de călătorie, luase cu chirie două „Bosendorfer"[16], tocmise un muscal de zi şi unul de noapte.

Răsfăţuri de cucoană mare. Se cuvenea să i se treacă însă cu vederea chiar altele mai vinovate pentru că era şi o mare artistă. Salonul ei muzical de la Paris şi mai ales luminatul sprijin ce găsiseră la dânsa ca începători mulţi dintre aceia, compozitori sau virtuoşi, a căror faimă fusese netăgăduit consacrată în urmă, scăpase numele prinţesei Cânta de uitare, îl însemnase la loc de cinste în istoria muzicei din a doua jumătate a veacului trecut.

Era — aflam - prietena cea mai veche a lui Pantazi. în 1863, cneazul Cânta, venind la Bucureşti pentru nişte pricini, fusese găzduit câteva luni cu fetiţa lui la domniţa Smaranda, unde boerimea se îmbulzise ca să audă cântând la clavir pe mica Pulcheriţa. De aceeaşi etate cu***, trăiseră acolo ca o soră cu un frate şi-i înduioşa pe amândoi amintirea acelei vremi, revăzându-se aşa cum erau atunci: ea răsărită şi negricioasă, îndrăzneaţă şi înfiptă, el bălan şi mărunt, sfios şi plăpând. După plecarea lui din ţară, dânsa rămăsese singura persoană din lumea mare de la noi cu care păstrase legături, îşi scriseseră, se întâlniseră la Milano, la Bayreuth, la Paris. Se simţise dar dator s-o vestească numaidecât că se hotărâse să-i ia nepoata de nevastă.

O întâmpinase la Milcov. Dânsa abia-l recunoscuse sub noua lui înfăţişare şi găsise minunată istoria schimbării lui de

nume. Şi fu nerăbdătoare să cunoască pe Ilinca. Lunga întrevedere a mătuşii cu nepoata aduse ceva cu totul neaşteptat: la despărţire, cucerită, prinţesa, a cărei trecătoare căsnicie tot cu un Cânta, dintr-o altă ramură, fusese stearpă, făgădui solemn Ilincăi că avea s-o înfieze.

Bucuria cu care primeam această ştire mi-o strica în parte o alta. Ca să-i facă celeilalte mătuşi pe plac, Ilinca se învoise să nu fie nunta în mai, luna Măriei, ceea ce însemna o întârziere de aproape trei săptămâni care-l nemulţumea viu pe Pantazi. De câtva timp acesta era tot pe gânduri, neliniştit, tulburat.

într-o seară ţinu să mâncăm la el acasă numai noi doi. Nu fu ca să-mi spuie ceva deosebit. Târziu, plecând împreună, ne suirăm într-o birjă care părea că se afla întâmplător la colţul străzii, dar care-l aştepta; văzui că fără să fie îndreptat, birjarul ne scoase, pe unde nu ştiu, afară din oraş. Eram obicinuit cu asemenea plimbări; în anul ce trecuse, se întâmplase adesea, către toamnă, să ieşim noaptea la câmp ca, de pe vreo movilă, să căutăm pe Fomalhaut[17] la dunga zării. Dar în acea noapte posomorâtă nu erau stele, nici lună, cerul era acoperit întreg şi totuşi se vedea aproape ca ziua, deosebeai tot, copacii păreau chiar luminaţi pe dinăuntru. La o cotitură, Pantazi porunci să oprească şi mă pofti să cobor şi să-l urmez. Mai departe se înălţa, căscată toată şi fără acoperiş, o ruină.

- „Hanul dracului", zise Pantazi. Sunt numai aici în Ilfov mai multe, toate cu istoriile lor fioroase de tâlhari şi de stafii; în ăsta am făcut odată un chef noaptea, la lumină de masalale.

Băgai de seamă că ne făcusem acum trei; ca din pământ se ivise o ţigancă, o ţigancă bătrână în zdrenţe. După câteva cuvinte schimbate cu Pantazi în ţigăneşte, se lăsă pe vine şi începu să vrăjească, aruncând bobii pe un taler. Ascultându-i spusele, lui Pantazi faţa i se făcuse ca de ceară iar ochii îi sticleau ca două mărgele albastre. Când ţiganca se ridică, el îi dete un ban de aur şi plecarăm înapoi.

- E ciudat, murmură cu glas stins, din bobi nu se desluşeşte decât un semn de moarte.

îmi ascunsei indignarea că un om ca dânsul să aibă asemenea eresuri prosteşti. Şi număram câte zile mai erau până la sfârşitul lunii. Pornisem să bag formele de cununie şi avocatul prinţesei da zor celor de înfiare. Nepăsarea crescândă ce Ilinca arăta de acestea toate ajunsese să mă supere tot aşa ca felul său jignitor de a se purta şi vorbi şi cu străinii şi cu ai săi şi o bănuiam că nu era sinceră când, cu zâmbetul bunicii din portrete, îmi spunea că dacă nimic nu s-ar îndeplini, pentru ea n-ar însemna decât un an de şcoală pierdut şi s-ar întoarce fără părere de rău de altceva la Piatra. Nu voise să primească de la Pantazi nici un giuvaer, zicând că ce putea fi pe lângă cele ale domniţei Smaranda? Ceruse numai să-i cumpere un aparat de fotografie. Fu unealta de care soarta ei se sluji ca să se împlinească. Intr-o dimineaţă, văzând în „faetonul" lăptăresei o fetiţă pare-se caraghios îmbrăcată, Ilinca pusese să i-o aducă, s-o fotografieze. Abia sculată după scarlatină, fetiţa îi trecu boala. La început aşa uşoară că se crezu că avea s-o facă pe picioare, izbucni deodată cu atâta putere încât cu toţi doctorii din Bucureşti şi cel adus în mare grabă de la Viena, cu tot milionul făgăduit cui va scăpa-o, Ilinca se stinse.

în dimineaţa morţii ei chiar, prin câteva cuvinte scrise, Pantazi mă rugă să văd eu de înmormântare. Nu ştia că-mi cerea ceva mai presus de puterile mele. îmi trebuia cineva să mă ajute şi nu cunoşteam pe nimeni mai priceput ca Pirgu. Plecai deci să-1 caut, dar nu fu treabă uşoară. Din Duşumea în Vitan, din Geagoga în Obor, schimbând birjă după birjă, i-am călcat de-a rândul şi de mai multe ori toate culcuşurile, fără a-i da de urmă. Din toţi pe cari i-am întrebat despre el, numai Haralambescu îl văzuse în ajun, seara, la Moşi, beat ca un porc, cu o desculţă borţoasă în luna a noua. Pe la două după prânz renunţai la căutare şi mă hotărâi să-mi iau inima în dinţi şi să-mi îndeplinesc

singur trista misie. Dar înainte, cum nu gustasem nimic de seara trecută şi simţeam că mă ajungea oboseala, intrai la Capsa să mă întremez cu o cafea şi un kirsch. Când acolo de cine să dau cu ochii? - de Gore, de Gore Pirgu în fiinţă. Cătrănit şi la faţă ca ficatul, înjura supărat.

- Credeam, îi zisei, ca după succesul de aseară să te găsesc mai mulţumit. Rânji larg:

- A fost „di granda", era să fete pe mine, pe onoarea mea! Şi în vreme ce-mi sorbea cafeaua şi kirsch-ul[18], îi spusei de ce era vorba. Nu fu nevoie să-1 rog ca să ia totul asupra-şi. îi dădui mână liberă şi nu avui de ce să mă căiesc. Ilinca fu prohodită domneşte, ca împărătesele de la Bizanţ, când a treia zi, cea mai frumoasă de mai, o duserăm la lăcaşul de veci cu toate florile de Bucureşti. Ce mă izbi la acea înmormântare nu fu nici deznădejdea înveninată poate de remuşcare a mătuşii de la Piatra, nici jalea desigur îndoită a părinţilor ce odată cu copila pierdeau şi cea din urmă nădejde de îmbunătăţire a soartei, nici aerul neruşinat de mulţumire al surorilor cari o pismuiseră pe răposată şi o urau după cum şi dânsa le despreţuise — ceea ce mă izbi şi mă îngrijoră totdeodată fu lipsa lui Pantazi. înainte ca Pirgu să-şi fi sfârşit cuvântarea, mă întorsei în oraş, stăpânit din ce în ce mai mult de gândul că Pantazi îşi făcuse seama. Dar trecând pe la ferestrele joase ale birtului franţuzesc, prin jaluzelele desfăcute, îl văzui la masa ce i se oprea de obicei în colţul cel mai adăpostit, mâncând şi bând liniştit, cu poftă. Şi de atunci nu mai calcă în casă la Arnoteni şi nu mai pomeni de Ilinca niciodată ca şi cum nici n-ar fi fost...

*

... de trei luni reluasem cu Pantazi traiul de anul trecut, mesele prelungite după miezul nopţii, hoinărelile până dimineaţa prin mahalale necunoscute, cu uliţe pustii. Frunzişurile sunau acum a toamnă şi erau, adânci ca niciodată parcă, şi grele,

când s-ar fi zis că într-adevăr mersul vremii lâncezeşte, amurguri copleşitoare. întâmplându-mi-se să adorm în puterea unuia, am avut un vis care a rămas cel mai frumos din întreaga mea viaţă.

Se făcea că la o curte veche, în paraclisul patimilor rele, cei trei Crai, mari-egumeni ai tagmei prea-senine, slujeau pentru cea din urmă oară vecernia, vecernie mută, vecernia de apoi. în lungile mante, cu paloşul la coapsă şi cu crucea pe piept şi afară de scarlatul tocurilor, înveşmântaţi, împanglicaţi şi împănoşaţi numai în aur şi verde, verde şi aur, aşteptam ca surghiunul nostru pe pământ să ia sfârşit. O lină cântare de clopoţel ne vestea că harul dumnezeiesc se pogorâse asupra-ne; răscumpăraţi prin trufie aveam să ne redobândim înaltele locuri. Deasupra stranelor, scutarii nevăzuţi coborâseră prapurele înstemate şi una câte una se stinseseră cele şapte candele de la altar. Şi plecam trustrei pe un pod aruncat spre soare-apune, peste bolţi din ce în ce mai uriaşe în gol. înaintea noastră, în port băltat de măscărici, scălămbăindu-se şi schimonosindu-se, ţopăia de-a-ndaratele, fluturând o năframă neagră, Pirgu. Şi ne topeam în purpura asfinţitului...

Eram sub impresia acestui vis când, intrând odată la cafenea, după noutăţi, aflam că Paşadia murise. Sfârşitul lui avu răsunet, dar nu prin el însuşi, ci prin felul cum se petrecuse. In timpul din urmă, Paşadia care nu se mai vedea nicăieri, trăia cu Raşelica Nachmansohn. Era îndeobşte cunoscută frenezia crudă cu care aceasta se deda la o anume voluptate şi care îndreptăţea porecla de „lipitoare" ce-i dase Gorică. înversunându -se asupra prăzii voluntare, mult nu-i trebuise ca s-o dea gata* cu cel din urmă strop de vlagă bărbătească ţâşnise şi sângele şi inima încetase să mai bată. Vrednică de marea sa străbună Iudita, Raşelica nu-şi pierduse firea, îşi desprinsese părul din mâinile calde încă ale mortului, se îmbrăcase cu îngrijire şi netulburată se dusese la comisarul de poliţie să ceară să ia măsuri

pentru ridicarea leşului, ceea ce, cu încuviinţare de sus, se şi făcu, în tăcere - în împrejurarea aceasta scandalul n-ar fi fost de prisos? - aşa că, în revărsatul zorilor, ca de obicei, Paşadia se întorsese, pentru cea din urmă oară, acasă. Am mers numaidecât acolo. Când m-am apropiat de locuinţa fără bucurie, deasupra copacilor din grădina fără flori se înălţa, în linişte serii, un stâlp de fum. Mâna credincioasă îşi făcuse datoria; în hainia lui, omul izbutise să săvârşească după moarte cea mai rafinată dintre nelegiuiri. Am deplâns pieirea acelei opere măreţe dar nu şi pe a autorului. Paşadia s-a stins la zenit; veninul, veghea, viţiul îi mistuiseră trupul fără a-i vătăma câtuşi de puţin însă duhul care-şi păstrase până la sfârşit toată recea-i limpezime, scânteietor ca un luceafăr în cleştarul nopţilor de ger. Şi a mai avut norocul să moară înainte de a fi silit să îndure după război, din nou, la bătrâneţe, umilinţa sărăciei, înainte de a suferi, şi mai dureroasă poate, arsura dezamăgirii şi a desminţirilor, de a vedea că nu el ci Pirgu avusese dreptate, de a-l vedea pe Pirgu însuşi de mai multe zeci de ori milionar ; însurat cu zestre şi despărţit cu filodormă, pe Pirgu prefect, deputat, senator, ministru plenipotenţiar, prezidând o subcomisie de cooperare intelectuală la Liga Naţiunilor şi oferind colegilor săi străini veniţi în România cu pantahuza sau în „anchetă" o somptuoasă şi sibarită ospitalitate în castelul său istoric din Ardeal. Nu l-am văzut pe Paşadia mort; când am sosit eu, se puneau peceţi, iar rămăşiţele, potrivit voinţei sale, îi fuseseră în pripă ridicate şi pornite de Iancu Mitan undeva afară din Bucureşti, poate la „munte".

Pantazi, care-şi vânduse în sfârşit şi prăvălioara de la Bărăţie, nu avea de ce să-şi mai întârzie plecarea. în ajunul ei, am cinat împreună la birtul din Covaci. Nu departe de masa noastră,

* în ediţia Perpessicius: *de mai mult de zece ori milionar (med).*

mai frumoasă şi mai nepasătoare ca oricând, Raşelica îşi înfăţişa noul logodnic, un soi de brotac cu ochi boboşaţi, bondoc şi bont. Lăutarii nu uitară să cânte acel vals domol care era una din slăbiciunile lui Pantazi, valsul voluptuos şi trist în legănarea căruia pâlpâia, nostalgică şi tristă fără sfârşit, o patimă aşa sfâşietoare că însăşi plăcerea de a-l asculta era amestecată cu suferinţă. De îndată ce coardele încăluşate porniseră să îngâne amara destăinuire, întreaga sală amuţise. Tot mai învăluită, mai joasă, mai înceată, mărturisind duioşii şi dezamăgiri, rătăciri şi chinuri, remuşcări şi căinţe, cântarea înecată de dor se îndepărta, se stingea, suspinând până la capăt, pierdută, o prea târzie şi zadarnică chemare.

Pantazi îşi şterse ochii umezi.

Am umblat cu dânsul, în sus şi în jos, toată noaptea pentru ca, spre dimineaţă, să nimerim tot în piaţa florilor, la Curtea-Veche. Lângă împrejmuirea bisericii cu turla verde, licărea sfioasă o lumină slabă care ne atrase. Cineva o aprinsese la căpătâiul unei moarte ce zăcea cuviincioasă pe o rogojină. Să nu mi se fi spus, n-aş fi crezut că era Pena Corcoduşa; cum aş fi putut recunoaşte în chipul acela blajin cu trăsuri gingaşe pe înspăimântătoarea furie de anul trecut? în zâmbetul buzelor ei învineţite şi în privirea ochilor săi rămaşi deschişi era o duioşie extatică; femeia care fusese nebună din iubire părea să fi murit fericită: poate că în acea scurtă clipă a sfârşitului, cuprinzătoare de vecinicii, i se arătase aevea mândrul cavaler-gard, în fiinţa căruia se răsfrângeau întrunite strălucirile a două cununi împărăteşti. Seara însoţeam până la graniţă pe un gentleman ras şi cu barbeţi scurţi, în ţinută elegantă de călătorie - un străin. Stam în vagonul restaurant la o masă, faţă în faţă, şi nu găseam să ne spunem unul altuia nimic. Noaptea pogorâse repede. Şi mi-am adus aminte de acela care încetase să mai fie, de omul ce-mi păruse un prieten de când lumea şi adesea chiar un alt eu-însumi, de Pantazi, când m-a întrebat ce s-ar putea să bem.

SUB PECETEA TAINEI

„Sphinx (iconol.) monstre fabuleux auquel
les anciens donnaient ordinairement un visage de femme.. Z"[1]

Dictionnaire de la fable

De când am apucat a ne prelungi şederile afară din Bucureşti, el la Valea Rugului, eu la Sionu, el la crama unde a fost ucisă Sita Gârbu, eu la armanul unde a fost răpus Nicolache Schina[2], adică de vreo doi ani nu mi se mai întâmplase până săptămâna trecută să-1 întâlnesc pe Teodor***, veche cunoştinţă moştenită, conu Rache cum i se zicea îndeobşte.

L-am găsit la „Carul cu bere", în partea din stânga a localului, singur la o masă, în fund. Sta cu ochii aproape închişi; pentru cine n-ar fi ştiut că la dânsul ăsta era semnul că atunci cugeta adânc, ar fi crezut că aţipise. înaintea lui se trezea, neîncepută, o halbă, alături de o carte proaspătă cu filele netăiete: cel din urmă roman detectiv franţuzesc.

îi cerui, de cum luai loc lângă dânsul, aşa cum mă poftise, părerea asupra scrierilor de acest soi, azi atât de răspândite. îl ştiam hârşit în meserie; îmbătrânise în slujba poliţiei, fiind fost mâna dreaptă a câtorva din marii prefecţi de odinioară, de fandoselile şi de ifosele cărora se molipsise oarecum. Deschise un ochi ca să-mi spuie: „nu le leg". Şi, după un răstimp, desfăcând pleoapele şi celuilalt: „le împrumut chiar".

însemna din parte-i, pentru o tipăritură, cea mai grea ocară şi osândă. Lega, mai scump sau mai ieftin, după cum îi preţuia cuprinsul, orice carte cumpăra şi nu o împrumuta nimănui,

pentru nimic. Strânsese astfel, cam vreo două mii. în tovărăşia lor şi a samovarului, îşi petrecea, în sihăstria lui, la gura sobei, nopţile de iarnă.

Trecurăm la altele, vorbirăm de greutăţile vieţii, de „criză", lucruri pe cari conu Rache le ştia doar din auzite. Bogat de la naştere, fusese totdeauna mai presus de nevoi; deopotrivă înstărită soţia lui, avut prin sine şi mai avut prin căsătorie unicul lor fiu, inginerul petrolist, iar pe nepoţică, singură de asemeni la părinţi, o mai aşteptau şi alte moşteniri. De altmintreli, cu toate că în timpul din urmă, conu Rache suferise pagube simţitoare, rămânând cu mulţi bani încurcaţi sau necăpătuiţi[3], nu se plânse.

Era altceva care îl costa. Dintre vechile legături de breaslă, de sindrofie, de petrecere, bărbaţi şi femei, cele ce mai supravieţuiseră se daseră aproape toate la fund, doborâte cari de beteşuguri, cari de ruină. Singură Masinca Drângeanu rămăsese tânără, frumoasă, chiabură; deşi cam de aceeaşi vârstă cu dânsul, ar fi putut trece drept fiica lui. Prânzise în ajun la dânsa, se înfruptase din toate noutăţile, răscoliseră împreună prin atât de bogata tolbă de amintiri.

Cunoşteam slăbiciunea ce de-o jumătate de veac conu Rache avea de divina ţaţă. Aducea, chiar când nu prea venea, vorba despre dânsa şi nu mai înceta cu laudele şi cu admirarea, la care ştia că mă întovărăşeam în totul. Pornise dar să-mi spuie, fără să mă mai întrebe dacă n-o ştiam şi eu, cum şi era, isprava cea din urmă a ei, însurătoarea lui Vaier Mamunciu, când deodată' se întrerupse, apucându-mă de braţ.

- Vezi, îmi zise, cu oarecare taină, femeia care a intrat acum, cu un pachet, şi vine spre noi?

Femeia se oprise la a doua masă de la a noastră, şi se aşezase, după ce răspunsese la ploconeala lui conu Rache.

- O vezi, îmi mai şopti el, în vreme ce chelnerul luând de la dânsa comanda, o ascundea de noi: să te uiţi la ea bine.

Timp de peste un sfert de ceas, nu făcui altceva; nu cred să mai fi privit vreodată cu atâta stăruinţă şi mai cercetător o femeie, ceea ce-mi fu cu putinţă fără să mă sfiesc, dânsa fiind ocupată numai de ceea ce avea în pahar şi pe taler. Dar cu cât o priveam mai mult, vedeam la ea mai puţin. între două vârste, nici bătrână nici tânără, nici frumoasă nici urâtă, nici înaltă nici scundă, nici grasă nici slabă, la trăsuri potrivită şi fără vreun semn anume, nu chiar la modă şi nu demodată, nu avea nimic, dar nimic deosebit. Aş fi urmat să o privesc totuşi dacă femeia ar fi zăbovit, îndată însă ce îşi isprăvi ultima bucată de crenvirşt şi sorbi fundul halbei plăti, îşi luă pachetul şi plecă înclinând spre noi uşor, fără a zâmbi, capul.

- Ei, ai văzut-o? mă întrebă conu Rache care până atunci nu mai rostise nici un cuvânt. Asta e văduva lui Gogu Nicolau.

Gogu Nicolau?... Scotocii prin toate fundurile de sertare ale ţinerii mele de minte, fără a găsi nimic legat de acest nume. Cu atât mai puţin făcea el să se înfiripe cât de aburit măcar, de şters, vreun chip... Gogu Nicolau...

- Cât a stat dânsa, alături, parcă l-am văzut, în carne şi oase, şi pe el - la masa aia chiar se aşezau când veneau împreună - da, parcă l-am văzut aşa cum era: îndesat şi mărunt, cu gâtul scurt şi capul rotund lăsat pe ceafă, la faţă plin, cu nas şi ochi mici, cu mustăcioara cânepie, tunsă...

Câţiva ani, cucoana Lina, aşa o cheamă pe văduvă, a purtat o broşa cu fotografia lui, dar nu pe smalţ; de hârtie, cu sticlă deasupra. Din ce în ce chipul a ieşit, până nu s-a mai deosebit deloc. Aşa s-a întâmplat şi cu amintirea lui. Afară de nevastă-sa şi de mine, poate nu mai e nimeni care să i-o păstreze.

Gogu Nicolau era şef de birou, la finanţe, la contabilitate, împlinise în '98 treizeci şi nouă de ani şi era însurat, fără copii, cu femeia ce fu adineaori aici; mai tânără decât el cu vreo zece. Deşi nepotriviţi la fire: ea liniştită, tăcută, rece, el dezgheţat, vorbăreţ, prietenos, sau poate tocmai de aceea, se înţelegeau

şi trăiau bine împreună. Aveau şi cu ce: el, în afară de leafă, cotoare de treizeci de mii de lei, ea o pereche de case în Sfinţii Apostoli, case gemene, sistem vagon, una în faţa celeilalte, amândouă cu totul la fel, în afară de un singur lucru: curtea celei din stânga, pe care o locuiau proprietarii îmbuca fundul celei din dreapta, închiriată unui becher bătrân pe o mie două sute de lei. Poate ce-l făcuse pe Gogu Nicolau să se însoare cu Elena Zaharescu, fuseseră acele case, la cari cred că, în felul pisicesc, ţinea mai mult decât la stăpâna lor, le da tot soiul de îngrijiri, nu se ducea nici nu se întorcea fără să se oprească să le mai arunce o privire. în afară de ceasurile de slujbă - era un harnic şi priceput slujbaş - nu se mişca de acasă, unde găsea totdeauna ceva de meremetisit, de văpsit, de şters, de lustruit. Duminica şi sărbătorile venea la bererie cu nevastă-sa, căreia îi plăceau crenvirştii şi berea, iar seara nu ieşea, se culca devreme; vara numai, când mânca în grădiniţa ce-şi făcuse în fundul de curte rupt de la chiriaş, îi plăcea să întârzie cu ţigara şi cu un păhărel de poşircă, la lumina chioară a unui felinar de masă, în mirosul coteţelor şi privaţilor de la vecini. Şi tot vara, potrivindu-se obşteştei dobitocii bucureştene de a se lipsi fiecare de rostul şi binele de acasă pentru a merge să se strâmtoreze, să mucegaiască ori să degere pe scump la vreo sălbăticie de munte sau de băi, Gogu Nicolau mergea să-şi petreacă luna de odihnă la Buşteni.

La Buşteni dar, în cea din urmă duminică a lui iunie din '98, a plecat dimineaţa cu trenul de plăcere să ia o odaie cu chirie la un ţăran. A găsit ce-i trebuia şi a dat patruzeci de lei arvună. A luat masa la birt „la Bucegi" unde s-a întâlnit cu Lică Ştefănescu, şef de birou la domenii, prieten de când erau amândoi copişti şi Domeniile erau în aripa dreaptă a clădirii finanţelor. S-au mai plimbat, s-au mai cinstit până la trenul de seară în care s-au suit împreună ca să se întoarcă la Bucureşti. La Câmpina, Gogu Nicolau a cumpărat două ciorchine de cireşi legate pe beţişoare ca să le ducă acasă. Când au ajuns în Gara de Nord, pe înnoptate, au ieşit prin gangul din stânga, ca să ia, în dosul gării, tramvaiul roşu, de Luther, 12, să-i lase la Casa de Depuneri, de unde să meargă, tot împreună, pe jos, până acasă; erau aproape vecini: Lică sta în Apolodor. Când au ajuns la poartă, Gogu s-a răzgândit şi s-a despărţit de tovarăşul de drum, zicând că are de lăsat undeva o vorbă; pe urmă avea să ia tramvaiul albastru, 10, la Matache Măcelaru şi să-i iasă poate lui Lică înainte; tramvaiul albastru trecea mult mai des decât cel roşu. Nu s-a întâmplat însă aşa şi Lică s-a întors singur. Acasă, cucoana Lina l-a aşteptat pe Gogu cu ciorba de dovlecei pe maşină până târziu, dar Gogu n-a venit . . . . . şi . . . . . n-a mai venit niciodată . . . . . şi nu s-a mai aflat despre el nimic . . . . .

Dintre tainele ce am întâlnit în cei patruzeci şi doi de ani de meserie, şi sunt multe, e netăgăduit cea mai desăvârşită, cea mai adâncă. Ce a fost acea vorbă pe care a ţinut să o lase, cui şi unde? Toate întrebările ce s-au pus au rămas fără răspuns, toate presupunerile, neîndreptăţite, toate cercetările, sterpe. O felie de oraş[4] am luat-o sub plasă, am împănat-o cu agenţi, am puricat casă cu casă, din pod până în pivniţă, am descusut pe toată lumea de la mic la mare, am surchidit[5] mişuna bărbătească şi femeiască a hanurilor, cârciumilor şi cafenelelor din apropierea gării, doar o răsufla ceva. Dar nimic. în cărţi de alde astea - şi-mi arătă pe cea de pe masă — un sâmbure de cireaşă e de-ajuns pentru fratele detectiv ca să descurce toată treaba, în realitate nu e însă aşa. Am încercat fără folos tot ce mi-a trecut prin minte; cel dintâi, la noi, am întrebuinţat câini în poliţie, am dat celor mai buni copoi ai prietenilor mei vânători să miroasă o rufă purtată de cel pierit ca să-i ia urma, am fost până şi la vestita ghicitoare de la Cotroceni. Ei bine, mi-a spus că-l vede cu un alt bărbat oacheş, merg împreună până la poartă. Apoi cărţile se închideau; aşa cum a fost: de când, în poarta gării, Gogu Nicolau s-a despărţit de tovarăşul său de drum, parcă l-a înghiţit pământul sau s-a înălţat la cer. Şi, la taina

aceasta, se adăogase pentru mine, mai aţâţătoare alta, aceea a nepăsării nevestei lui. Nenorocirea care a lovit-o - dacă pentru dânsa a însemnat nenorocire - a întâmpinat-o cu o seninătate aproape dispreţuitoare, mergând până la nesimţire sau... ştiu eu ce să mai zic? - tulburată nu s-a arătat o singură clipă, o lacrimă, un suspin cât de uşor, un cât de slab semn de părere de rău măcar n-a surprins la dânsa nimeni, port cernit n-a îmbrăcat niciodată, viaţa ei n-a suferit nici o schimbare: în duminica următoare aceleia în care soţul ei s-a dus şi n-a mai venit, am văzut-o cu ochii mei, tot la masa de colo, singură, luându-şi liniştită crenvirştii şi berea, aşa cum ai văzut-o şi tu astăzi, pe când eu viaţa mi-o întorsesem pe dos, nu mai ştiam nici de casă, nici de masă, nici de odihnă, străduindu-mă să-l scot din pământ, din iarbă verde pe Gogu Nicolau şi asta nu fără jertfe, de sănătate chiar; de vedeam doi vorbind mai pe şoptite bănuiam că e despre Gogu Nicolau şi numele i-l auzeam fluturându-mi la urechi, noaptea mi se părea că-l zăresc trecând în tramvai, ori în trăsură, ori pe jos, furişându-se pe lângă ziduri sau uluci, în jacheţica lui cu poale scurte şi cu umbletul lui pripit, noaptea îl visam şi ştii ce alandala sunt visele şi câtă zăpăceală aduc acelora cari, ca mine, cred în ele. Slăbisem, eram neliniştit, aveam tresăreli, nu puteam să ascult cu luare-aminte nimic dacă nu era despre Gogu Nicolau, când aveam de spus ceva, o încurcam, nu găseam cuvintele, mă făcusem posac, ursuz, lucru care fireşte a fost băgat de seamă de toată lumea, deci şi de prefect. „Ce e cu tine, Rache", m-a întrebat în felul său glumeţ, într-o zi, „mai lasă-te de Masinca, nu vezi în ce hal ai ajuns? Ori ţii să-ţi facem o coroană şi să-i punem pe panglică: «Neuitatului nostru coleg. Funcţionarii Prefecturii Poliţiei Capitalei»". I-am răspuns foarte serios: „Nu e Masinca, excelenţă, e Gogu Nicolau". L-am văzut atunci că se încruntă. „Ce Gogu Nicolau, cum Gogu Nicolau... ai înnebunit Rache? vino-ţi în fire!"

L-am lămurit din fir până în aţă. S-a înseninat, a zâmbit. „De ce nu mi-ai spus din capul locului, «mazetă»[6], că nu ţi-ai mai fi dat atâta caznă! Din moment ce s-a constatat că nu se dase la fund pentru că ar fi săvârşit ceva necinstit - bani nu mânuia şi la hârtiile ce avea de lucrat era înlăturată putinţa de măsluire - mai făcea să-şi bată cineva capul? A pierit - pace bună!" Şi dând cu dispreţ din umeri: „Un şef de birou! Tu nu ştiai" - şi într-adevăr, nu ştiam încă până atunci - „că, în ţările din apus, pier, în felul acesta,fără urmă în fiecare an, mii şi mii? Sunt unii cari, sub imboldul aceleiaşi porniri ca la unele dobitoace, fug de la casa lor, departe, şi se ascund când simt că li se apropie sfârşitul".

îmi porunci să curm cercetările şi până în câteva zile să fiu gata de plecare. Aveam, şi în anul acela, să însoţesc pe Vodă în călătorie în străinătate.

Au trecut de atunci atâţia mari de ani, treizeci şi doi. Estimp curiozitatea de a şti ce a fost cu Gogu Nicolau s-a stins. Să aflu, cred că nu m-ar mai interesa. Dar e alta care mi-a rămas, tot vie, şi-mi va rămâne totdeauna: dacă femeia cu crenvirştii şi cu berea, nu ştie ea ceva?

Conu Rache închise iar ochii.

„Sur les miseres physiologiques le secret ne sera pas toujours garde".[7]

Alfred Dumaine

- A început să-mi placă să povestesc, murmură ca pentru dânsul numai. Semn de bătrâneţe.

Ar fi fost, la vârsta lui, mergea pe şaptezeci şi şapte de ani, al doilea după albeaţa strălucitoare a părului tuns scurt şi a lungilor mustăţi. încolo, voinic şi verde. Iar vioiciunea limpede a privirii îi întinerea şi mai mult faţa de om sănătos şi trăit bine, trandafirie şi netedă, precum îi fusese întreaga viaţă.

- în ce priveşte bătrâneţea, glumii, s-ar cădea să cunoaştem şi părerea cucoanei Masinca.

- Vezi, aşa se scrie istoria. Aţii; atâţia, mulţi, au fost cu folosul, eu cu ponosul. Află că între Masinca şi mine n-a fost nimic şi numai Dumnezeu ştie cât am dorit; am întrebuinţat toate mijloacele ca să ajung la aceea ce îmi părea ţelul cel mai mare al vieţii mele, cel din urmă, însă în zadar. I-am cerut mâna, e de atunci aproape o jumătate de veac, era după despărţenia ei de bărbatul dintâi, de Caegiu. „Rache dragă", mi-a spus, „ţin prea mult la tine ca să ţi-o dau, ar fi păcat zău, mi-e milă să te las şi pe tine pe drumuri şi cu inima zdrobită. Poate să-ţi dau altceva, altă dată..." Şi n-a fost niciodată. De aceea am şi rămas prieteni, că tu ştii: de la prietenie se întâmplă să se treacă la dragoste, dar după dragoste prietenie nu mai poate fi. Şi fără a-şi stăpâni un suspin: dacă n-a fost să fie!

Luă halba s-o ducă la gură.

- Las-o, coane Rache, să-ţi aducă alta, asta e trezită.
- Cum sunt şi eu şi amintirile mele.
- Ei, aşa cum sunt, să vrei dumneata să le scrii!
- Sunt prea multe; n-aş mai avea vreme. Câte cărţi ar trebui ca să le încapă pe toate: s-au adunat atâtea în atâţia mari de ani![8] Multe şi de tot soiul, frumoase şi urâte, vesele şi triste, măreţe şi josnice, pipărate, scârboase, groaznice... zguduitoare...
- Ca aceea de la venirea împăratului Aexandru al doilea în Bucureşti[9], când vi s-a pus în vedere că, dacă se întâmplă ceva, răspundeţi cu capul?
- Ţi-a spus-o Daniel Zorilă; da, eram comisari amândoi, cei mai levenţi şi mai tineri, ne dase raionul palatului. Bietul Zorilă! cum am fost tovarăşi de viaţă, s-ar fi putut să fim şi de moarte. A fost mare hop de trecut atunci, ce dârdâieli pe noi, ce sudori, om pomeni-o! Dar, e alta întâmplarea la care m-am gândit când am zis: zguduitoare.

- Ştii tu, mă întrebă după un răstimp de tăcere, la colţ unde se taie Calea Moşilor cu bulevardul, pe dreapta, cum mergi spre Pache, e o cârciumă.
- îi zicea: la Niţă.
- O cârciumă veche...
- Mai veche decât mine, în tot cazul, o ştiu de patruzeci de ani, acum vreo douăzeci, întâmplător, i-am fost de câteva ori chiar muşteriu.
- Cârciuma asta are pe bulevard o curticică prin care se intră într-o săliţă.
- ... din care dai într-o odăiţă...
- ... cu o masă, scaune şi o canapea de muşama...
- ... şontoroagă, desfundată, scofâlcită care are şi ea amintirile ei.
- Are, apăsă grav conu Rache. Şi, în dosul cârciumei e un loc viran...

- … îngust, cu două fețe, una pe bulevard, alta pe Calea Moşilor, uneori cu uluci, alteori fără şi întotdeauna plin de hârtii, de "gunoaie, de mortăciuni.

- Il ştii va să zică?

- Dar cum nu, păcatele mele, coane Rache, numai în aceşti şapte ani din urmă de câte ori am fost osândit să-1 văd; nu răspunde pe Calea Moşilor în fața casei unde până primăvara asta a fost percepția noastră, a dumitale şi a mea? E, dacă nu mă înşel, al epitropiei armeneşti.

- Păi, era mahala armenească acolo.

- Am apucat-o. Intre cireşii înfloriți, se afundau sub acoperişuri grele de țiglă, vechi case cu pridvor, parcă pustii. Rar, la portițe, ieşeau, sfioşi, copii fără sânge în obraz, cu ochi mari şi negri, sprâncenați şi trişti, să privească, aşa cum făceam şi eu, de la fereastra locuinței mătuşei mele[10] din capul străzii Vântului, amețitoarea mişcare de pe podul Târgului-de-Afară[11]. în fața cârciumii cu pricina, pe bulevard, era un fel de ruină care s-a dărâmat în urmă: hotelul Athena.

- Aşa! Acum, încheie el, că suntem în deplină cunoştință a locurilor, să păşim la cele petrecute.

Mi s-a dat într-o vară, însărcinarea de a însoți pe un atotputernic ministru în drumurile ce, cam o dată pe săptămână, avea de făcut la Sinaia. Am primit-o cu oarecare sfială; se cunoştea firea arțăgoasă şi iute a acestui om greu de mulțumit şi de împăcat. Şi totuşi nu fără plăcere; mi se da prilejul să-1 cunosc mai de aproape şi să văd de nu izbutesc să mă iau şi cu dânsul bine aşa cum mă luasem şi cu alții de treapta lui şi mai de sus, pe cari îi avusesem de dădăcit. A mers mai lesne decât nădăjduisem; după întâiul drum mi-a dat mâna - la Vodă însuşi ajunsesem la două degete — după al doilea, mi-a dat trăsura lui să mă ducă acasă, după al treilea, m-a oprit la masă. Dar să nu crezi că pentru a-i intra în voie şi a-i fi pe plac, a trebuit să-mi dau vreo silință, să fac, ori să nu fac, ceva, într-adins sau anume. Avea groază de tutun; eu nu fumam nici înainte. Când toamna,

o dată cu acele duceri-întoarceri a încetat şi rostul meu pe lângă dânsul, m-a chemat să-mi spuie să viu să-1 văd cât mai des şi a dat, în fața mea, poruncă să fiu primit întotdeauna. - „Mon cher, mi-a şoptit şeful lui de cabinet, un băiat tare drăguț şi de viață, vous etes pharamineux, ma parole[12], ai îmblânzit fiara".

Avea ceva de fiară mare într-adevăr, de vier, de zimbru țeapăn şi dârj, uşor de mâniat şi oricând gata să se năpustească asupra vrăjmaşului să-1 sfâşie şi să-1 calce în picioare. Era un om dintr-o bucată, un luptător primejdios şi aprig. Să cruțe nu ştia, nici să ierte: „adversus hostem aeterna auctoritas"[13], rostea cel puțin o dată pe zi, ca şi: „nu mă tem de soarta lui Barbu Catargiu!"[14]. Nițel să fi încercat un trims străin să se îmbățoşeze, că-i trântea, tare ca întotdeauna pe temeiul său de drept: „România nu e țară de capitulații". Lui Vodă însuşi nu se codea să-i mârâie: „Sire, iau răspunderea, toată răspunderea", cu acel glas adânc ce, la tribună, se umfla tunător şi vajnic. înțelegi dar că dacă era prețuit de mulți şi temut de toți, iubit nu putea fi de nimeni şi nici nu ținea, respingând cu uriaşul dispreț ce însuflețea viu puternica sa făptură, până şi prietenia.

îți închipui că nu l-am lăsat să mă dorească, nici să mă uite. îmi dasem seama că eram omul care îi trebuia. Curând a trecut asupra mea de fapt îndatoririle cele mai grele ale şefului său de cabinet. Noaptea când îi plăcea să lucreze în liniştea bogatei sale biblioteci, cu perdelele lăsate, îi dam ajutor; îmi dicta, adesea până la ziua albă. Fără să se mai culce, se spăla, se primenea, se îmbrăca şi mergea la minister, după amiazi avea Cameră, Senat, consiliu, primiri şi seara o lua de-a capul, uneori săptămâni în şir.

Spre iarnă, aşteptându-1 odată, la dânsul, mi s-a spus că mă pofteşte conița în salonul cel mic.

De naştere mai moțată decât soțul ei, mai bogată, nu frumoasă, dar zveltă, mlădioasă şi dreaptă, cu portul semeț, avea farmecul deosebit al femeilor sterpe. O ființă de lux, făcută pentru găteală şi podoabe şi despre care nu se putea spune mai

mult decât că era o cucoană mare. Demnitatea vieții sale o pusese la adăpost de bârfeli, iar de politică era cu totul străină.

Mă chemase să-mi dea nişte butoni de manşetă - ăştia care îi port - în semn de recunoştinţă că împărtăşisem greaua trudă a soţului ei şi m-a întrebat dacă cred că guvernul mai stă mult? Dorea să cadă cât mai repede.

înainte de sărbătorile Crăciunului, ministrul mi-a înmânat o hârtie cu care să trec a doua zi la casieria ministerului să încasez trei mii de lei. Am îndoit hârtia deasupra iscăliturii şi am rupt-o, întinzându-i înapoi partea de sus şi băgând-o pe cea de jos în buzunar.

- Domnule ministru, i-am zis, să mă iertați dacă nu vă păstrez decât iscălitura, dar mă socotesc destul de plătit de a lucra pe lângă Excelența Voastră. Şi apoi nu sunt fără avere: cu nevasta împreună avem, deosebit de leafa mea, venit vreo patruzeci de mii de lei şi nu plătim chirie.

A sărit în sus.

- Cum, cu capul şi cu cartea dumitale, să ai patruzeci de mii de lei pe an şi casă şi să mucezeşti în poliție? - Dar e curată nebunie! Trebuie să faci politică cu mine, data viitoare când viu la putere vei fi deputat sau senator. S-a hotărât!

Dar, până atunci aveau să mai fie câțiva ani, aşa că mi-am văzut înainte de treabă. Vremea a trecut şi primăvara următoare era pe sfârşite.

într-o seară, ministrul a mers la un prânz de gală la legaţia Austriei, poate pentru întâia oară singur; soția lui era oprită să iasă; răcise. M-am dus şi eu acasă devreme, dar nu m-am dezbrăcat să mă culc; deşi obosit nu-mi era somn; tot alungându-1 nopți şi nopți, mi-1 speriasem. Am luat la întâmplare o carte: *Uhistoire des Treize*'^ de Balzac.

Mă cufundasem în citire când, către miezul nopții, am auzit oprindu-se o trăsură la poartă şi numaidecât apoi bătând cineva tare la uşă. Am ieşit şi am recunoscut, în livreaua lui cafenie, pe feciorul ministrului. Era la față ca varul.

- Conița, bâlbâi el, vrea să vă vorbească. Uitați-vă vine!

Gătită şi sulimenită, nu avea nimic schimbat. Tot aşa fără grabă cum intrase, s-a aşezat şi a vorbit. în noaptea aceea am înțeles-o, mi-am dat seama că în amănunțita şi migăloasa ei potriveală din afară, se resfrângea, făcută şi prefăcută deopotrivă, ființa sa lăuntrică; altmintreli ce tărie de suflet ar fi trebuit să aibă ca, deloc mişcată, cum arăta, să poată povesti liniştită, rece, un lucru pe care eu auzindu-1, simțeam că-mi vine nebunie.

Cam cu un ceas înainte, ministrul ieşise de la legație şi, ajutat de fecior, se urcase în trăsura lui, trăsură deschisă cu coşul lăsat, care plecase, la pasul cailor grei, pe strada Vienei, o luase apoi la dreapta pe Calea Victoriei şi iar la dreapta pe strada Romană până acasă. Când a tras la scară, feciorul care a sărit de pe capră să-şi ajute stăpânul să coboare, a scos un țipăt: ministrul nu mai era în trăsură.

Fusese, mărturisea, vina ei că-1 lăsase singur. Scăpase tocmai în acea seară din vedere să mi-1 dea în seamă; ştiam desigur... vara trecută dânsa ceruse de la poliție pe cineva cât mai de încredere, mai serios, mai bine, să-1 privegheze pe soțul ei de aproape şi avusese norocul ca acela să fiu eu. Şi acum, în grozava împrejurare prin care trecea, la mine alergase, în mine mai avea o slabă nădejde. Ah! să nu fi fost afurisita de politică, vechea lui racilă, ațipind stăvilită, ar fi rămas ascunsă. Lui i-ar fi trebuit odihnă, linişte, îngrijiri, nu acea ațâțare necontenită, acel necurmat zbucium. Prea întinsă, coarda vătămată trebuise să plesnească.

Astea mi le spunea franțuzeşte; născută, crescută şi trăită până la măritiş în străinătate, nu ştia, ca atâtea altele din lumea ei, boabă româneşte. Tuşea îi trunchia mereu vorba şi batista cu care cerea să şi-o înăbuşe, o lua de la gură pătată de un roşu, ce nu putea fi numai cel de buze. Iar chipul şi privirea îi trădau, aspră, o neîndurată hotărâre.

Ne aflam, răspica[16] dânsa, în fața unui fapt împlinit, tot ce mai rămânea era, dacă se putea, să nu fie dat în vileag şi aceasta cu orice preț, chiar cu al vieții soțului său. Mă ruga să

încerc eu să-1 caut şi dacă, printr-o minune, s-ar întâmpla să-1 găsesc, viu sau mort, să-1 aduc numaidecât acasă, în cea mai mare taină. Când zicea să nu se afle, înţelegea numai de cei de „sus", altfel era chiar nevoie de doi-trei „subalterni" zdraveni: dacă s-ar fi împotrivit cumva - ştiam cât era de vânjos - să nu fi pregetat a pune să-1 încăluşeze şi să-1 lege. Şi-mi cerea să jur că voi face întocmai.

Mă dezmeticii după ce rămăsei singur. Să nu fi fost parfumul gras şi greu ce lăsase în urma ei femeia care plecase, după ce-mi luase jurământul, aş fi crezut că visasem. Nu-mi închipuisem până atunci să pot fi vreodată supus la o atât de grea încercare. Că vezi, eu mai jurasem odată, atunci când intrasem în slujbă şi eram acum legat de două jurăminte potrivnice, dintre cari pe unul trebuia să-1 calc. Pentru vreun altul n-ar fi fost nimic mai uşor decât să meargă dimineaţa la ministreasa, liniştit, să-i spuie că-şi dase, cum ar fi şi fost fireşte, osteneala în zadar şi apoi, făcând pe niznaiul, să-şi vadă înainte de rosturi fără a se sinchisi. Eu însă, fecior, nepot şi strănepot de hagiu, hagiu eu-însumi - am făcut, ştii, un Paşte la Ierusalim - puteam oare aşa ceva? Datoria mea ar fi fost să merg într-un suflet să-i aduc prefectului totul la cunoştinţă ca, la rândul lui, să se ducă şi el, neîntârziat, la palat, să-1 deştepte pe Vodă şi să-i raporteze - aşa era pe vremea mea, nu ştiu cum o mai fi acuma cu boerii noi... Chibzuiala mi-a fost scurtă: a mai fi pregetat era de prisos; ca să rămân credincios unuia din jurăminte trebuia să mă dezleg de celălalt şi nu aveam nici măcar putinţa să aleg. Am luat deci o foaie de hârtie şi, stăpânindu-mi tremurul mâinii, mi-am scris demisia. După ce am iscălit-o, mi s-a risipit tulburarea, m-am simţit uşurat. Am deschis fereastra să iasă parfumul care, îndulcindu-se, se făcuse mai pătrunzător şi-mi da greaţă. Aerul de afară era jilav şi lin. Plutind agale deasupra oraşului adormit, se strecura în trecere un nor.

Trebuia acum să plec în cercetare. Se putea însă, mai mare nebunie - spune - unde s-o fi apucat, un om singur, încotro? Ei, în atare împrejurare - şi conu Rache luase între două degete cartea de pe masă şi o scutura - ce-ar fi făcut în locul meu detectivul cel mai năzdrăvan? S-ar fi plimbat şi dânsul prin odaie până când, obosind, s-ar fi lăsat să cadă, pe un scaun; poate că n-ar fi avut chiar ca mine fierbinţeală: fără să fi pirotit, în capul meu, întâmplarea ministrului se împletea, la fel de prăpăstioasă, cu cele din *l'Histoire des Treize*.

Dar deodată tresării...

- Nene, nene! auzii la fereastră. Cunoscui glasul nepotului meu Petrică, bietul Petrică Ştefu, tu nu-1 ştii, care a fost la Galaţi, la Curte; s-a prăpădit tânăr încă, săracul, de inimă. L-am ţinut la mine în casă ca pe copilul meu, cât a fost în Universitate şi ca să aibă şi el un ban-doi, ca băieţii, îi făcusem rost de un loc de subcomisar.

- Hai, nene, lasă tot şi vino numaidecât!

- Dar ce e?

- Hai, îţi spun eu pe drum, hai numai odată, pentru Dumnezeu! Şi-mi închise geamurile pe din afară. Cum am ieşit, nu mai ştiu. Şi am pornit-o amândoi pe Armenească, spre bulevard. Nici o birjă goală. Estimp, îmi povestea pripit, înecându-se.

Fusese la sindrofie, în Spătar, la o cucoană, Ana Melic, în casa aceea bătrânească[17]. Plecând de acolo însoţise o mosafiră până acasă, în Plantelor. Când s-a întors, a fost oprit la colţul bulevardului de gardistul din post care i-a raportat că, trecând cu puţin înainte, ca să nu ocolească, în Calea Moşilor, prin locul viran de care fu vorba, dase peste o matahală de om bine îmbrăcat, întins cu faţa în jos, pe un maldăr de gunoi. A încercat să-1 scoale, 1-a zgâlţâit, dar degeaba; trebuie să fi fost pilit numărul unu. S-a dus să-1 vadă şi Petrică. Faptul că avea pălărie înaltă nu 1-a izbit, pe atunci purta „joben" toată lumea, toată ziua. Să-1 trezească n-a izbutit nici Petrică, s-a mulţumit numai, ajutat de gardist, să-1 întoarcă pe spate. I s-au tăiat atunci picioarele: latul piept al adormitului era brăzdat în veriu, peste

cămaşă, de o largă lentă galbenă, iar pe frac străluceau una deasupra alteia două stele de argint.

- ... ministrul! îngânai, apucându-mă de grilajul casei Stăncescu să nu cad. La lumina albăstruie a lămpilor Iablochlcofr[18], mi-a spus pe urmă Petrică, parcă-mi luase pânza de pe obraz. Făcui o încordare deznădăjduită să-mi adun puterile ca să merg înainte, dar nu o găsii pe aceea de a mai rosti un cuvânt. îţi închipui groaza lui Petrică la gândul că s-ar fi putut să-mi vie şi mie rău şi să se vadă cu doi în cârcă.

Cu toată tinereţea lui, la zguduitoarea descoperire, el nu-şi pierduse capul. întâia lui grijă fusese să nu se afle. încheiase pardesiul ministrului şi-i ridicase gulerul şi, cum văzuse că în odăiţa de la cârciumă era întuneric, fiind, ca peste tot, bine cunoscut în partea locului - era raionul lui - mersese la cârciumar, îi suflase la ureche că unui boer îi venise rău pe locul de alături şi că voia să-1 aducă în odăiţă. Treaba nu fusese tocmai uşoară, deşi român voinic, deprins să se umerească[19] cu buţile, „jupanul" împreună cu gardistul, alt vlăjgan cât toate zilele, cu mare caznă şi după multe opinteli, izbutiseră să-1 care pe boer până înăuntru şi să-1 culce. Cârciumarul adusese o pernă şi i-o pusese sub cap, iar Petrică, lăsându-1 în paza gardistului, se repezise, negăsind birjă, în goană la mine, cu frica de a nu mă găsi acasă.

Ajunsesem în sfârşit.

în odăiţa joasă, cu lampa afumată, pe canapeaua aceea schiloadă, ministrul zăcea într-un somn greu, un fel de leşin întrerupt în răstimpuri de tresăriri şi zvâcneli puternice. O spumă uşoară i se închega la colţul buzelor. Erau, în vecini, doctori cunoscuţi mie, la colţ dincolo, spiţeria, dar n-aveam voie... singurul lucru ce trebuia să fac era ca, pe furiş, să-1 duc acasă.

... Se trezise, se scula. Spaima mea: să-1 fi apucat, Doamne fereşte, o furie, ca Samson ar fi dărâmat casa pe noi. Dar nimic. Aşezat acum, sta liniştit. Mă cuprinse o milă adâncă. Cu chipul acela umilit, prostit, cu trăsăturile schimbate, nu-1 recunoşteam, precum nici dânsul nu arăta să mă recunoască. Ochii în cari eram învăţat să văd scăpărând fulgere se ţineau acum în gol, ca fierţi, fălcile acelea puternice împlinite de favoriţi erau căzute, larga bărbie îi tremura. Se lăsă fără împotrivire să-1 ducem la o birjă căreia îi daseră drumul nişte cheflii. Mă suii şi eu lângă dânsul, după ce singur ridicai coşul, iar Petrică se cocoţă pe capră, lângă birjar. O luarăm prin mahala, pe la Popa Rusu, pe la Popa Chiţu, la Făgădău, apoi la Romană de-a lungul, drept, până la dânsul acasă. Spre altă uimire a mea, acolo, el se dete jos singur, intră şi fără a ne băga de seamă, nici pe mine, nici pe feciorul care ne deschisese îndată ce auzise intrând în curte o birjă - pe atunci nu erau cauciucuri - fără a ne băga dar de seamă, ca şi cum n-am fi fost, străbătu antreul cu paşi ţepeni şi se sui pe scară la catul al doilea unde era odaia sa de culcare.

Bogata locuinţă avea aerul lugubru al tutulor încăperilor mari cu plante şi cu oglinzi, slab luminate. Voii să mă retrag. Dar, din pervazul uşii salonaşului, de după o perdea, mă chema ministreasa.

Nedezgătită, nedessulimenită, fără un zuluf clintit: aceeaşi, îmi ceru să-i povestesc tot ce se întâmplase, pe larg, amănunţit, ascultând cu luare-aminte, dar nu şi mişcată. Mă întrebă apoi unde era Petrică. îl lăsasem afară, zicându-i să mă aştepte în birjă, pe stradă, mai departe. Mă puse să-1 chem. îl adusei şi i-1 înfăţişai. îl întrebă ce putea face pentru el. Răspunsei eu în locul lui; în faţa boeroaicei, Petrică, de soiul lui dezgheţat *şi* isteţ, se fâstâcise, pusese ochii în pământ şi-şi învârtea pălăria ca prostul. Spusei că îşi luase în ianuarie, licenţa, numai cu bile albe, şi ţintea să intre în magistratură, dar ar fi dorit un loc la Galaţi unde îi erau aşezaţi părinţii, la casa lor. Se făcea tocmai zilele acelea o mişcare.

— Vei merge dumneata, îmi zise, chiar acum dimineaţa la ministrul de la Justiţie, şi-i vei spune, din partea mea, să facă

decretul de numire al dumnealui, dar neapărat, chiar dacă locul ar fi făgăduit sau dat altuia.

Trase un sertar de unde scoase trei fişicuri şi două hârtii de o mie şi-l rugă pe Petrică să le primească. Să aibă de cărţi şi de haine mai ales. „Un magistrat", zise, „trebuie să fie decent". Şi privindu-l în ochi, adaogă: „discret".

Când fu să plecăm mă luă la o parte să mă previe să fiu faţă de soţul ei ca şi cum nu s-ar fi întâmplat şi n-aş fi ştiut nimic, pentru că nici dânsul nu avea să-şi aducă nimic aminte.

Ieşind de acolo, îi spusei lui Petrică să meargă singur cu birja, eu voiam să mă întorc pe jos. Ţinu să mă însoţească şi făcurăm lungul drum până acasă, în Popa Rusu, în tăcere. îmi lipseşte măiestria de a reda starea mea sufletească de atunci, vălmăşagul gândurilor ce mi-a viforât pustietor prin minte în acea noapte, noaptea cea mare, noaptea cea de pomină a vieţii mele.

Nu m-am mai culcat. Am luat iar pe Balzac şi niciodată nu m-am pătruns întru el atât de bine: nu trăisem şi eu oare câteva ceasuri în plin Balzac?

Ar fi fost vrednică de pana lui, istoria din acea noapte, istorie tenebroasă şi stranie. Cum putuse un om atât de greoi, de trupeş, să sară din mersul oricât de încetinit al trăsurii şi încă fără ca vizitiul şi feciorul să simtă, pe unde rătăcise, ce făcuse, ce i se întâmplase înainte să ajungă acolo unde fusese găsit? Şi-ar fi închipuit cineva ca în omul acela arătos şi falnic, din huzur croit[20] după un tipar de uriaş, să mocnească o aşa înspăimântătoare meteahnă? De câte ori mi-aduc aminte, îmi pare că mă aflu pe o margine de prăpastie, mă înfior, amuţesc.

Am mers de dimineaţă la Justiţie pentru numirea lui Petrică - s-a făcut îndată, bineînţeles — de acolo la poliţie. Am puricat toate rapoartele, i-am întrebat pe toţi dacă noaptea nu se petrecuse nimic deosebit. - Nimic. - Aşteptam pe prefect, când mă pomenii cu şeful de cabinet al ministrului, dând buzna în birou la mine.

Venise să-mi aducă la cunoştinţă că „şefesa" îl chemase să-i dea poruncă să ne strecoare, pe mine şi pe Petrică, într-un decret de decoraţii care pleca la semnat. îl trimisese apoi la primul-ministru să-i spuie că dorea să-l vadă cât mai degrabă. Primul-ministru venise numaidecât şi stase cu dânsa cam o jumătate de ceas. Se ţinuse apoi, adunat în pripă, un consiliu de miniştri, în care se luase hotărârea neaşteptată de a pleca de la guvern. Ministrul nostru lipsise de la consiliu; fiind bolnav, trebuia să stea câteva zile în casă. Deocamdată nu primea pe nimeni.

Vestea demisiei cabinetului se împrăştiase repede în tot oraşul, laolaltă cu aceea a îmbolnăvirii ministrului, fără a fi puse în legătură. An mers după-amiazi la Cameră, cu o treabă a prefectului, am mers cam în silă: avea să-şi dezvolte interpelarea asupra situaţiei guvernului poate cea mai mârşavă dintre javrele cari au ajuns oameni mari la noi şi din cele mai tăvălite, la tot prilejul, de ministrul meu. Se urcase la tribună şi începuse să-şi reverse balele asupra aceluia, fireşte, care lipsă fiind, nu se putea apăra. Nu-mi făcea rău atât să-l aud cât să-l văd, beat de înverşunarea slugii ce poate lovi nepedepsit în stăpân, cu privirea chiondorâşă şi tulbure, rânjitor şi zbârlit. De aceea aşezat în fundul sălii, îmi sprijinisem coatele pe pupitru şi, cu fruntea pe mâinile împreunate, închisesem ochii, când, deodată, aprigă ca o grindină, se porni, vie, o răpăială de aplauze.

Visam, era oare cu putinţă?

… ministrul!...

îşi luase pe banca ministerială locul lângă preşedintele de consiliu. Acesta încremenise. De mine ce să mai spun? - Macbeth văzând arătarea lui Banco[21]. La tribună, soitariul[22] o sfeclise. Pierduse şirul, o încurca, loviturile ce voia să dea, greşind ţinta, se întorceau împotriva lui însuşi, stârnind haz şi murmure. O întrerupere sângeroasă din partea ministrului fu hotărâtoare: stâlcit, cabotinul, cu glas înecat, sfârşea într-o bălmăjeală jalnică.

în tăcerea adâncă a adunării, străbătută de fiori, ministrul se ridicase să răspundă. Părea mai înalt, mai mare. Niciodată duhul său n-a strălucit mai deplin, mai viu, niciodată cugetarea lui gravă nu s-a întraripat aşa puternic, nu s-a avântat atât de sus, ca în acea cuvântare nepregătită ce cuprindea crezul şi testamentul său politic, cuvântare ce avea să-i fie cea din urmă.

De felul meu, nu vorbesc, nu-mi place; s-o fac, mi se întâmplă rar, atunci însă, vorbesc numai de ce ştiu, prin mine, văzut şi pipăit, nu din auzite, după bănuieli sau presupuneri. Ce s-a petrecut dar cu ministrul mai departe nu ştiu, nici mai mult. Ca de obicei, la căderile de guvern - căci asupra demisiei nu s-a revenit - am avut cu una-alta, încoa şi-încolo, alergături de-ale slujbei, aşa că abia seara, pe la nouă, am putut merge, şi îţi închipui cu ce frică, la ministru. Casa era cufundată în întuneric, porţile închise. Plecaseră, de zor, în străinătate.

Peste puţine zile, sosea de la Paris ştirea că ministrul murise[23]. Amănunte lipseau şi nici nu s-au aflat vreodată.

Rămăşiţele i-au fost aduse în ţară mai târziu, toamna. La strălucita paradă a înmormântării, cu a cărei orânduială şi priveghere am fost însărcinat, atât de văduvă cât şi de stăpânire, eu, s-a însoţit până şi vremea: a fost ziua cea mai frumoasă din câte am apucat să văd, o zi mistică, sfântă. Limpezimea adâncă a văzduhului ei s-a răsfrânt pentru totdeauna în cugetul meu; cu acel trist prilej mi-a fost dat a pătrunde, în toată grozăvia lui amară, înţelesul cuvântului „deşertăciune". Clipele de reculegere în faţa acelui sicriu pecetluit au cântărit pentru mine mai greu decât toate încercările şi dinainte şi de pe urmă; sufleteşte m-am simţit schimbat atunci cu totul ca şi cum printr-o vrajă aş fi devenit un alt om.

Nu s-a ştiut până când a început slujba dacă văduva avea să fie de faţă. De când se întorsese, cam cu o săptămână înainte, nu primise pe nimeni: hotărârile şi dorinţele şi le adusese la cunoştinţă prin scris - un scris ferm ce nu trăda slăbiciunea şi

sfârşeala de care auzisem vorbindu-se; câteva persoane ce fuseseră în vagonul de dormit cu dânsa, o putuseră la sosire zări. Nu ştiu de ce aş fi voit să nu vie, şi, atunci când l-am văzut pe Petrică — se repezise de la Galaţi într-un suflet şi-mi fusese de cel mai mare ajutor - când l-am văzut luptând din greu să despice gloata ticsită din biserică şi l-am auzit şoptind: „văduva, domnilor, faceţi loc, vă rog, văduva", am îngheţat. Tot timpul însă nu mi-am luat ochii de la dânsa.

înaintase fără grabă, păşind uşor şi respingând cu o mişcare semeaţă a capului, perna ce i se aşezase pentru ca, potrivit obiceiului, să îngenunche pe treptele catafalcului, îşi ridicase vălul şi rămăsese în picioare, dreaptă, cu fruntea sus. Afară de marele doliu, foarte elegant şi acela, nu avea nimic schimbat, tot dichisită, tot sulimenită, răspândind departe acel ameţitor parfum gras şi greu. Şi, atât de înţepenită, în trufia vechiului său sânge de Bizanţ, încât părea că, îmbălsămată, dânsa era moarta ce se prohodea între atâtea lumini şi flori, şi s-ar fi zis că era într-adevăr neînsufleţită, dacă mâna dreaptă în care ţinea o batistă n-ar fi ridicat-o mereu, ca să o aducă nu la ochi, ci la gură, de unde o lua pătată de roşu. Şi după ce roşea batista, o schimba cu alta...

în aceeaşi seară, pleca înapoi, în străinătate, la Cannes, unde, înainte de sfârşitul anului, se stinse şi dânsa. Acolo a ţinut să şi odihnească de veci.

încrederea cu care m-a cinstit în timpul vieţii sale, a dăinuit şi după moarte. Pe mine m-a însărcinat cu aducerea la îndeplinire a ultimelor ei voinţe. Nu l-a uitat nici pe Petrică; osebit de zece mii de lei, i-a lăsat frumoasa bibliotecă de drept a soţului său. Iar mie, printre alte numeroase lucruri ale acestuia, tabloul ce-l înfăţişează în mărime firească — unul din cele mai minunate ce a semnat ilustrul nostru Mirea[24]. Dar nu singură această măiestrită întruchipare îmi întreţine mereu vie nobila amintire a marelui ministru. Numele său fanariot, cu dânsul stins, îl

găsesc tipărit foarte adesea şi ştiu dinainte atunci că, totdeauna, trebuie să fie vorba de destoinicie, de cinste, de demnitate, de patriotism, de râvnă pentru obştescul bine şi e de atâtea ori pentru mine o binefăcătoare mulţumire şi mângâiere.

- Cum vezi, încheia, după un răstimp de reculegere, soarta mea a fost să rămân tot în poliţie. N-o spun cu părere de rău: dimpotrivă.

- Ţi-a fost aşa dragă meseria asta, coane Rache?
- Câtuşi de puţin.

Să te lămuresc; tot sunt pornit pe spovedanie. Am fost, de felul meu, ascultător şi cuminte. Mă purtam frumos şi învăţam bine; mi-am luat licenţa în drept la Paris. Tata, care se bucura de mare trecere la „roşii", arvunise pentru mine întâiul loc vacant la Tribunalul de Ilfov. întorcându-mă spre ţară, la Viena am lăsat drumul de fier ca să urmez călătoria pe Dunăre. Pe vapor s-a întâmplat să fie şi boerul Manolache Melissiano, fruntaş politic şi „viveur" renumit; venea de la Carlsbad. înainte de Presburg a avut o criză de ficat groaznică. în lipsă de doctor, l-am îngrijit eu, l-am culcat, i-am pus cataplasme. Am crezut, la un moment, că se duce, până a doua zi s-a făcut însă bine. S-a bucurat mult când a aflat că sunt feciorul bunului său prieten Ruse, şi-a petrecut tot timpul cu mine, şi am vorbit de multe şi amestecate, franţuzeşte şi nemţeşte.

în săptămâna ce a urmat, conu Manolache era numit prefect al poliţiei Capitalei. L-a chemat numaidecât pe tata care, ca niciodată, a venit la prânz cu un ceas mai târziu. Era aci voios, aci dus pe gânduri. După ce mă lăudase, lucru mare, conu Manolache îi ceruse să mă lase pe lângă dânsul, îi eram de mare trebuinţă, şi atât stăruise încât tata nu i se putuse împotrivi. Să fi stat să mă împotrivesc eu? De altfel, spunea tata, avea să fie ceva trecător, scurt.

Patruzeci şi doi de ani. *Excusez du peu*[2]^.

S-a prăpădit apoi curând tata, lăsându-mă stăpân pe una din marile averi bucureştene ale timpului - venitul ce am mărturisit atunci ministrului nu era nici jumătate din cât se însuma într-adevăr; nu e bine să se ştie cât ai. Firesc ar fi fost dar să schimb slujba, dacă ţineam să fiu în slujbă şi să nu trăiesc ca un fecior de bani gata, făcând cel mult politică, aşa cum mi-a spus atunci ministrul, fără a şti că se face ecoul lumii întregi, a cărei nedumirire fusese sporită de faptul că după ce rămăsesem în poliţie nu voiam nici să înaintez, de trei ori cedând locul unor colegi mai în etate ca, la retragere, să aibă pensie mai mare şi de alte două ca să dau putinţa unor numiri din afară, politice. Ce m-au făcut să nu părăsesc neprevăzuta carieră au fost, osebit de statornicia de care am dat dovadă în toate, oarecari stăruinţe de sus ades reînnoite. Curând devenisem trebuincios, cu timpul indispensabil. Mulţumită averii, am izbutit să-mi înalţ breasla: am fost poliţistul diplomat, om de curte şi de lume, de lumea mare, de al cărei trai mi-a fost îngăduit astfel a mă împărtăşi.

Ani şi ani. O epocă.

îi am nostalgia şi când, la vie, în singurătatea lungilor nopţi, o simt că mă copleşeşte, chem vrăjitorul. Cu peruca retezată pe frunte drept şi pe nasul coroiat şi gros cu ochelarii atârnaţi de panglica lată, îmi răsare, în frac şi cipici cu fundă, Claymoor[26]. Şi-mi reînvie, aevea, o kermessă la Cotroceni, un bal la Sutzu, o *garden-party* la mareşalul Filipescu, o zi de întâi mai la Butculescu, o după-amiază la curse, Şoseaua cu teii în floare în amurg. La recitirea uitatului „Carnet du High-Life", amintirile se deapănă galeşe, înflorite, se îmbulzesc tot mai multe, când, deodată mă tulbur şi cu inima strânsă, las să mi se spulbere frumosul vis. într-o înşirare de toalete asfinţite am găsit: „Madame***, robe mousseline creme, echarpe rose, chapeau Virot embaume de roses roses.. ."[27]

Ca dintr-o ghirlandă de trandafiri trandafirii, răspândindu-le mireasma, se desprinde duiosul chip al aceleia ce-şi plătea larg, şi fără nici un soi de compromis toate răsfăţurile luxului şi toate alintările, elegantele toate. Moartea soţului său, cu care făcea o pereche ideală, i-a sunat de timpuriu, însă, retragerea. Smulgându-se din vârtejul petrecerilor, şi-a desfăcut minunea de casă şi s-a mutat la Paris, ca să se devoteze acolo creşterii unicului său fiu. Ceva înainte de intrarea noastră în război, s-a întors cu dânsul, care trebuia să tragă sorţul[28]. S-a întâmplat ca pe ea nici să n-o zăresc; pe băiat însă da: o mândreţe de tânăr. L-a secerat printre cei dintâi exantematicul. Giuvaericalele ei, numeroase şi bogate, au luat calea Moscovei, a fost apoi desproprietărită de cele două moşii, nu s-a apărat şi ce pământ i s-a mai lăsat, l-a vândut când leul abia pornise să scadă. De atunci, n-am mai ştiut de dânsa nimic; parcă am auzit că plecase iar în străinătate.

Acum trei ani, spre iarnă, într-o seară de burniţă rece, treceam pe strada Clemenţei. De după un colţ de casă, sfiindu-se, o femeie ieşea, întinzând mâna.

„Chapeau Virot embaume de roses roses.

- Ce-ar fi, îmi zise, după un apăsător răstimp de tăcere, dacă am lua astă-seară masa împreună? Şi unde?

- La mine.

îi conveni. Plăti slaba socoteală, lăsând bacşiş îndoitul ei, îşi luă cartea şi plecarăm negrăbiţi, agale. Se însera greoi. Peste oraşul ce vuia înăbuşit, se îmbâcsea tulbure prăfăria încinsă. Trecând prin faţa bisericii Zlătari, întâmplător deschisă, dar firav luminată şi pustie, ţinu să intrăm. Aprinse făclii, se închină la icoane, le sărută. Făcui şi eu la fel, dacă n-ar fi fost decât pentru a mulţumi lui Dumnezeu că mă învrednicise să-1 aud

şi eu odată pe Teodor*** povestind. Şi literar pe deasupra, cu oglindiri de citiri alese, lucru cu totul neaşteptat. Ştiam că ceea ce-l făcea să fie preţuit de prieteni nu era tocmai convorbirea lui care, mai mult ieftină, îndată ce se depărta de mărunţişurile de toate zilele sau de gluma uşoară, era prea frânată şi drămuită. Iar de a rosti nume avea groază.

Era una din dovezile cuminţeniei şirete ce avea în sângele lui gabrovenesc de două ori strecurat prin sita Şcheiului. Afară de scrinteala cu Masinca, alta nu i se vădise şi eu unul m-am îndoit şi de aceea: să fi fost cu totul sinceră, ascuns cum era la fire, n-ar fi dat-o în vileag şi apoi l-ar fi supus la altfel de jertfe decât trufandalele şi muscalii ce pe vremuri obicinuia a-i trimite şi cari ce puteau să-1 coste, când, bineînţeles, îl costau ceva? Nu era mai puţin adevărat că, deşi trezită de o jumătate de veac, tachineria cu „sufletul maichii" se potrivea, nu se potrivea, îi făcea totdeauna plăcere.

— Coane Rache, îl întrebai când ieşirăm în pridvorul bisericii, ai aprins şi pentru Masinca o lumânare?

— Nu, pentru dânsa numai la „Cuţitul de Argint".

— Va să zică ale Bucureştilor nu le-ai uitat?

— Ce folos, răspunse, nu fără oarecare poate sinceră melancolie, dacă au uitat ele de mine!

— Nu toate, îl îndreptai, ia priveşte.

Rămăşiţă vie a oraşului de odinioară, un bătrân muscal care-şi ochise vechiul muşteriu, trăsese în faţa bisericii.

Tolăniţi pe pernele largei trăsuri, lin purtată în trap domol, străbăturăm câteva străzi, fără a ne mai spune un cuvânt. Potrivit datinei bucureştene de a nu se întoarce cineva acasă fără a trece pe la băcănie, conu Rache opri la una cu renume de pe bulevardul Brătianu. Mă rugă să nu* cobor şi eu. Zăbovi mai

* în ed. Perpessicius: să *mă* cobor şi eu *(n.ed.)*.

mult decât la biserică şi se întoarse urmat de un pici încărcat de pachete.

- Merinde pentru la vie, coane Rache?

- Ba, pentru aici; poate să prinză bine; dacă facem noapte mare?

... cum se şi întâmplă. Fu pentru ca să-mi dăruiască - mărgăritar negru fără preț şi poate fără pereche din tăinuitul său sipet - încă o istorie şi aceasta mulțumită unei fericite inspirații ce mi-a venit atunci şi pe care nu ştiu cum s-o binecuvântez.

Ajunşi la mine, trebuind să-mi las mosafirul singur ca să văd de masă, i-am pus înainte o veche lădiță plină de fotografii vechi - necropolă sau morgă, între pereții căptuşiți de mătase „Magenta" ai căreia odihneşte ca îmbălsămată o întreagă lume apusă. Când, cam peste un sfert de ceas, m-am înapoiat în salon, mi-am găsit oaspele cufundat adânc în contemplarea a trei fotografii puse una lângă alta — un brelan de dame.

Fără a-şi ridica de la ele ochii, îmi ceru să-i spun cine erau.

Una, cu un aer de „Quos ego.. ."[29] pe o cartă poştală într-o largă rochie înfoiată şi la gât cu un şirag de boabe de chihlimbar cât prunele, era bătrâna gnenerăleasă P., tante Arethy, cum îi plăcea să i se zică.

Ata, o „Cabinet Mandy" ar fi putut sluji tot aşa de bine ca Anina Csillâg de reclamă unei pomade sau unui leac împotriva căderii părului. Cu gingaşul ei cap întors ca să privească peste umăr, Lena Ceptureanu îşi arăta din spate, despletită, uimitor de bogata ei coamă, din huzur revărsată până la călcâie.

Cine era însă Domnița de bal costumat care într-o „cartă de vizită"[30] de la Duschek[31], părea a vrăji, cu ochii pe jumătate închişi şi zâmbind, trandafirul ce ținea în mână, nu ştiam nici eu, nici ai mei. Abia atunci mă gândii ce lesne mi-ar fi fost să aflu de la cocoana Anicuța L. ce fusese la acelaşi bal şi dânsa, în poloneză.

- Nu se ştie nici măcar de unde vine, cum a ajuns fotografia asta aici? întrebă conu Rache.

- Asta da, am cumpărat-o eu acum... nouăsprezece ani de la un ovrei bătrân care-şi înşira sărăcia de marfă - calendare vechi, cărți cu haiduci, cheia viselor, epistolia căzută din cer şi felurite poze — pe grilajul Palatului Sutzu.

Conu Rache tresări.

- Țin minte, urmai, fiindcă e unul din rarele lucruri netrebuincioase ce am cumpărat în viața mea, n-am uitat nici cât m-a costat: o băncuță.

- Mi-e şi ruşine şi frică să mărturisesc cât aş fi dat eu pe ea şi aş da chiar. Vezi tu, fotografiile cucoanelor de la acel bal - cel mai izbutit poate de la Sutzu - s-au pus în vânzare ale tutulora, afară de ale uneia singură care, după ce încuviințase şi dânsa, s-a răzgândit, a mers la Duschek, a ridicat întreg teancul alor ei cu clişeul împreună şi le-a nimicit pe loc — întreg, mai puțin una ce a pierit - cum? nu s-a ştiut, din atelier şi nu i s-a mai dat de urmă... Iată-o.

Şi, cu rugă în glas şi-n privire, luând fotografia şi punând-o în dreptul inimii: ai să mi-o încredințezi, nu e aşa, s-o reproduc?

- Ar fi o osteneală de prisos, coane Rache, ține-o ca amintire de la mine.

Uitând, în felul copiilor, să mai mulțumească, Teodor*** îşi luă darul şi-l băgă cu grijă în despărțitura cu încheietoare a încăpătorului său portofel, iar pe acesta în buzunarul dinăuntru, dar nu în cel de la haină, de unde-l scosese, ci în acela cu nasture al jiletcei.

Aş fi ținut să adaog că fotografia ce nu mai era a mea, avea ceva ciudat. Chipul Domniței dacă te uitai la el mai îndelung pierdea din înfățişarea omenească, luând-o pe cea de pisică. Dar conu Rache închisese ochii. Şi-i ținu astfel până când gongul ne vesti că eram slujiți.

Fu o masă în doi tăcută foarte. La cafea, mosafirul mă întrebă dacă bănuiam la ce cugetase tot timpul. Ii răspunsei fireşte că la Masinca.

- E drept, recunoscu, dar numai în treacăt şi în legătură cu altceva. Să nu mă fi făcut dânsa să scap ieri trenul, nu te întâlneam azi, aşa că atât de râvnita cât de nemainădăjduita fotografie nu mai aveam prilejul s-o găsesc niciodată.

Totuşi împăcarea nu e deplină. Mă va munci de acum gândul în ale cui mâini s-a aflat înainte să ajungă la ovrei. Acesta trebuie s-o fi dobândit pe nimic; se vede de pe cât a dat-o; şi de curând: e cum nu poate mai bine păstrată, la întuneric, în album, între filele unei cărţi sau în cutie, e neofilită, cu cartonul nepătat şi teafăr la colţuri. Cine, după ce a dobândit-o pe furiş, a ţinut-o astfel mai bine de treizeci de ani şi de ce? Să fi fost el? - A trebuit să-şi aibă enigma nu numai fiinţa şi tot ce-a fost în legătură cu dânsa, dar până şi icoana ei.

Din inimă îţi mulţumesc şi pentru dar şi pentru masă, masă ce va rămâne, cred, cea din urmă de pomină la care m-am ospătat de când sunt. Ca într-un gherghef, între ea şi alte trei de odinioară, se ţes bogate, în otrăvite culori sumbre şi-n aur mohorât, pe dedesubt însă şi cu firul nevăzut, amintirile cele mai romantice şi mai stranii din lungul meu trecut de poliţist. Le-a fost dat să nu fie înmormântate şi ele o dată cu mine.

„Je n'ai jamais voulu ecrire rien d'imaginaire".[32]

Restifde la Bretonul

- într-o zi, la amiază, mă pregăteam tocmai să plec de la slujbă, când mi se aduse un răvăşel de la ghenerăleasa P. Mă poftea foarte stăruitor să viu numaidecât şi neapărat la dânsa. Mi-am zis că de data asta n-a voit să se mai întoarcă Ivan.

Se deprinsese lumea de toată teapa ca, de câte ori se afla în încurcătură, să alerge la mine - pe câţi nu i-am scăpat, şi pe câte, de pagubă, de ruşine, de necinste, de moarte chiar, aşa cum mă vezi. Mi-am făcut biserică în cer, biserică de muşama. Cel mai ades, însă, eram înghesuit de cucoane pentru fleacuri, istorii de slugi de obicei, aşa cum era întotdeauna şi aceea a ghenerălesei.

Avea un bucătar rus, Ivan. Deşi rus şi bucătar, Ivan nu bea, dar avea alta, dintr-un nimic îi sărea ţandăra şi atunci lăsa tot baltă şi pleca. Ghenerăleasa care, nu chiar pe nedrept, credea că bucătar ca el altul nu era, trimetea la mine să i-l aduc cu orice preţ îndărăt; lucru uşor: Ivan cum se supăra, aşa-i şi trecea. Mânam după el un ipistat în acelaşi loc, la nişte muscali d-ăia cari fac turtă dulce, îl găsea la ceai şi treaba era gata. Unde mergea tot aşa strună cu femeile sau cu fetele când fugeau de acasă!

Ghenerăleasa sta atunci în Eldorado, unde se înfunda strada înainte să se taie bulevardul peste casele ei, alături de intrarea grajdului lui Aexandru M., văru-său. Cum am ajuns, m-am

dus de-a dreptul la bucătărie. Mormăind o căzăcească, Ivan descânta ceva într-o tigaie. Nu pentru dânsul dar, luase cocoana Areta pana de Toledo, temuta ei pană, o știi, să scrie. L-am miruit pe Ivan cu o patacă și strecurându-mă prin sumedenia de câini și de pisici, m-am suit la stăpâna casei.

Mă aștepta cu masa pusă. Erau numai două tacâmuri, unul pentru dânsa, altul pentru mine; gheneralul era la Cloșani.

... ce era? Se trezise de dimineață cu Lena Ceptureanu[34], prietena ei de inimă, voioasă peste poate, sărind și bătând din palme. Avea să-i împărtășească un secret mare: Ferdinand al Bulgariei era amorezat nebun de dânsa! în fiecare sâmbătă trecea în România „incognito" cu un aghiotant și veneau împreună seara s-o viziteze. Prințul se pasionase de... vocea ei! Și amănuntele ce da, o făcuse pe gheneråleasa să se înfioare.

într-un salon cu lumina înăbușită, Lena singură cânta, iar Ferdinand cu însoțitorul o ascultau din încăperea vecină, lăsată în întuneric. Mai mult nimic, convorbirea mărginindu-se, la venire și la plecare, când îi sărutau galant mâna, la câteva cuvinte.

Această deșănțată istorie o pusese pe gheneråleasa pe gânduri; nu era doar zi-ntâi de april. Ca Lena să fi băsnit se prea putea, i se cam întâmpla; dar, dacă era adevărat ceea ce povestise, nu credeam și eu că, primind în așa fel doi asemenea necunoscuți, biata femeie se expunea la o primejdie ce putea să fie nu numai aceea a furtului?

Ascunzându-mi tulburarea, i-am spus să fie pe pace: serios n-avea ce fi - de ale Lenei. Cugetam însă cu totul altfel.

Era vorba de doi inși, dintre cari unul trebuia să fi semănat leit cu atât de popularul la noi „Nazone" ca să treacă drept acesta. Or, în amintirea mea, răsăriseră siniștri tot doi tovarăși de rele, unul dintr-înșii având leită acea asemănare... Să fi fost unii și aceiași? Daca da, așa cum nu m-am îndoit din capul

* în ediția Perpessicius: *dezvoltată.* Evident, eroare *(n.ed.).*

locului, atunci avea tot dreptul gheneråleasa să tremure pentru Lena: îi mai văzusem odată la treabă. Mă aflam iarăși la grea răspântie, mai grea ca oricând, fiind de astă dată în joc nu numai viața mea dar și a altora.

- Ți-aduci aminte cu ce furie au bântuit în Apus, la sfârșitul veacului trecut și la începutul celui curgător[35], furturile de giuvaericale. Făcându-le cronica, țața de Jean Lorrain[36] n-a trebuit să adaoge mai nimic din închipuire. Știi de asemeni poate că aproape toate rămâneau nedescoperite. Și aceasta nu-1 lăsa să doarmă pe prietenul meu herr Aois Hartmann.

Prieten și coleg. Cu deosebirea că el era polițist născut, iar eu făcut. Era o pildă vie de cât poate înșela înfățișarea. Cine ar fi crezut că omul acesta bălan și trandafiriu, greoi și cam molâu, dar arătos și așa chipeș că, deși se cam îngroșase la trup, la cincizeci de ani ar fi putut face pe Isus Cristos la jocurile Patimei din Oberammergau[37], era în ciuda aerului său blajin și a nevinovăției ochilor săi de „nu-mă-uita" cu vederea scurtă, un Javert[38]. Să-și îndrăgească într-atât meseria, ponosita noastră meserie, un al doilea n-am mai întâlnit . Găsind astfel că slujba de încredere ce avea la Hofburg nu-i da destul de robot, și-a pus în gând să încerce a desluși el ceva măcar din taina marilor hoții de diamanticale.

Mai degrabă decât mi-aș fi închipuit, stând odată cu dânsul, așa cum obișnuiam când eram în trecere prin Viena, la „Drei Laufer" pe Kohlmarkt, mi-a spus că, mulțumită metodelor sale proprii, își atinsese țelul.

în cei doi ani din urmă, petrecuse câte o lună, când mișuna era în toi, pe Riviera, unde tâlhăriile se țineau lanț. Nu-i trebuise mai mult ca să descopere că grosul celor de seamă îl făptuia o puternic alcătuită bandă, internațională poate, dar cuibând în

în ediția Perpessicius: *Un al doilea care să-și îndrăgească într-atât meseria... {n.ed.).*

Italia de miazăzi şi care, potrivit străvechii datine a întovărăşirilor de răufăcători de a-şi lua un simbol şi un nume, alesese stupul şi întrebuința cu tâlc ascuns vorbe de ale albinăritului, pentru că asemenea unui roi de albine avea de căpetenie o femeie, căreia îi şi ziceau „regina".

Ei bine, cea mai mare dintre meştere, întâmplarea singură, şi numai întâmplarea - o recunoştea el cel dintâi — îl făcuse să-i dea acelei femei de urmă.

Şi, întorcându-şi paharul golit cu fundul în sus, herr Hartmann mă încredința, cu un rânjet care-l schimba la față, urâțindu-l, că tot aşa ca subt un pahar avea în curând să o ție; îi şi întinsese cursa. L-am ascultat cu înfrigurare deoarece, la auzul unui cuvânt, îmi fulgerase prin minte o apropiere care, dacă era justă, mă băga la îndoita grijă să nu fie prinsă acea femeie, iar herr Hartmann să nu-şi frângă gâtul. Dar putință nu aveam nici pe dânsa s-o înştiințez — era de altfel moartă, da, nu aiurez, moartă - nici lui să-i pun în vedere cât de mare era în ceea ce întreprindea riscul profesional.

Către sfârşitul toamnei acelui an, herr Hartmann a mers la Abbazzia, unde a tras la o pensiune într-o villa de pe țărmul mării. Seara, după masă, a ieşit în grădină să-şi fumeze țigara la aer. A fost găsit dimineața, spânzurat scurt şi țeapăn, cu nod marinăresc, de scândura spatelui unei bănci. La ce-au dus cercetările nu ştiu, dar zgomotul ce urma să se isce a fost şi el repede sugrumat, cum de altfel era politic; victima fusese în slujba Curții, Curtea cea mai sătulă de scandal.

Teodor*** îşi coborî glasul ca să-mi spuie că nu-l ispitise să pată şi el ca herr Hartmann. Şi apoi nu era burlac ca dânsul, avea soție, copil. Dacă ar fi fost lovit în ființa lor? Fusese de altfel prevenit...

- Aveam, urmă, să mă mărginesc a o pune la adăpost pe Lena şi pentru aceasta era de ajuns să-i opresc pe acei mosafiri de noapte a mai călca o dată măcar la dânsa; multe sâmbete - sâmbetele ce-i purtau - n-aveau ei să stea s-o asculte cântând; ar fi dat fără doar şi poate lovitura, lăsând în urma-le un cadavru. Chibzuiala mea fu scurtă; înainte de a ne scula de la îmbelşugatul şi prelungitul prânz, planul meu de lucrătură era gata. Nimic mai simplu: când să dea să intre acolo, cei doi ponți aveau să fie întâmpinați de alți doi de prea aleasă curtenie, dintre cari unul avea să înmâne celui ce semăna cu Ferdinand de Coburg o scrisoare, poftindu-l pe italieneşte a lua cât mai degrabă cunoştință de cuprinsul ei. Şi avea să-l întrebe dacă avea nevoie de trăsură, oferindu-i-o pe a lui. înțelegi că scelerații n-ar mai fi încurcat locul şi te las să-ți închipui uimirea şi ciuda şi, după ce aveau să citească scrisoarea alcătuită din litere tăiate din „Papagallo", uluiala şi spaima lor, văzând că era în Bucureşti cineva care le cunoştea o veche crimă şi, din umbră dar cu mărinimie, fără să se trădeze şi fără a-i trăda, îi împiedica de a săvârşi alta nouă. Era un plan minunat, care nu putea în nici un caz da greş. L-am schimbat totuşi a doua zi de-a-ntregul.

Socotind că nu strica s-o iscodesc puțin şi pe Lena şi aceasta fără întârziere - era vineri — m-am înființat devreme la Şosea, unde ştiam că făcea zilnic o plimbare. N-a întârziat să vie, dar împotriva obiceiului ei luase cu dânsa pe cineva - o cocoană scăpătată, una Găleasca. Am urmărit-o de la distanță în sus şi în jos cu muscalul meu şi când s-a oprit în dreptul bufetului să asculte *Valurile Dunării* până să se odihnească caii, am oprit şi eu, m-am dat jos şi am mers la dânsa.

M-a întâmpinat surâzând şi cu fermecătoarea ei ochiadă. îi părea bine că putea să-mi mulțumească de intrările la tribună ce-i trimisesem de zece mai. îi spusei că avea prilejul să mă îndatoreze şi dânsa pe mine şi-i cerui în acest scop o scurtă întrevedere, dar nu mai târziu de a doua zi înainte de amiazi. — „Dar

* în ediția Perpessicius: *încercat (n.ed.).*

cum nu" - şi mă încredinţa că n-avea să doarmă toată noaptea de curiozitate.

Sâmbăta dar, la ora samsarilor şi arendaşilor, eram la dânsa. Mă aştepta, dar, ca un făcut, iarăşi nu singură: la o masă în faţa unor cărţi de dat întinse, nemişcată, înlemnită, sta madam Iuli - Iuli de Berbely. O ştii, una înaltă, numai pielea şi osul, cu perucă galbenă şi ochelari de aur, gătită sorcovă în culori ţipătoare - nu se poate să n-o ştii pe macabra brezae cu privire şi umblet de lunatică ce stârnea hazul trecătorilor de pe Calea Victoriei de unde era nelipsită pe partea palatului.

- Nu, madam Iuli, îi spunea Lena cu însufleţire, sunt doi nu trei, numai doi.

Un zâmbet blajin învioră faţa fără vârstă a Pythonissei[39] care cu un glas dulce de străină, slab dar limpede, rosti:

- Cărţile nu mint.

Le strânse cu o mlădioasă îndemânare, le amestecă şoptind ceva parcă şi după ce le dete Lenei să le taie, din câteva mişcări hotărâte le aşternu din nou. în genunchi pe un scaun cu coatele pe masă şi cu bărbia în palmă, Lena aştepta.

- Cărţile dau la fel, zise madam Iuli. Şi, arătând cu degetul: da, întocmai în totul, pe drum de seară, în casă, tot trei cavaleri.

Răvăşi cărţile şi se ridică. Mai zăbovi numai cât îi trebui ca să facă politicos şi cu mine cunoştinţă şi să-şi ia rămas bun. Stăpâna casei o însoţi.

îmi împărtăşi, la întoarcere, mirarea ei de cum madam Iuli care da mai bine chiar decât cărturăresele de meserie, de data asta n-o nemerise. Ori nu citise bine, ori nu se supuseseră cărţile - cărţile au toane - altfel de unde scotea acea grozavă primejdie prin care zicea că Lena ar fi trecut şi trecea încă...

Biata madam Iuli, şi eu care găsind-o acolo o bănuisem că ar fi poate o codită![40]

- ... şi mai ales, urmă Lena, cum aveau să fie pe drum de seară trei cavaleri, când nu erau decât doi.

- Dar cum, doi sunt va să zică? întrebai eu.

- Fireşte, doi, da, recunoscu Lena.

Puteam dar s-o cos cu aţă albă.

- Ei bine, mă înfipsei eu de-a dreptul, din pricina lor mă aflu eu aici.

Frumoşii ochi albaştri ai Lenei rămaseră sticliţi de uimire.

Fusese, o lămurii, *înştiinţată* poliţia că un foarte înalt personaj *străin* - cine nu se ştia sau poate nu voise să mi se spuie - venea într-ascuns seara la dânsa şi căzuse pe mine beleaua să veghez asupra lui cât mai de aproape, dar totodată fără a fi simţit. De aceea venisem s-o rog să-mi înlesnească ea să duc la bun sfârşit această gingaşă şi plicticoasă însărcinare.

- E de necrezut, zise ea, cum le aflaţi la poliţie.

Şi, ai ghicit poate, mi-a trăsnit prin cap să mă ascund în canatul uşei după perdele, cât va ţine tainica vizită. Dacă Lena ar fi refuzat? De cum o rugai, Lena încuviinţă fără codire şi făcând mare haz.

- Ai să-l cunoşti numaidecât cine e...

Voi să mă reţie şi ea la masă, dar cu toată părerea de rău nu putui primi: mă aşteptau la „Leul şi cârnatul" Mieluşică şi baronul Flaimuc.

Peste toată această pâclă roşie se lasă grea o perdea neagra. Dacă mai sunt pe lume, ce s-au făcut ea şi el, nu ştiu şi nu se va afla, cred, niciodată. Sunt lucruri ticluite să rămână pentru totdeauna - de veci - subt pecetea tainei.

ANEXE

SOBORUL ȚAȚELOR

I

„... Ave, mundana laetitia."

Cântec bachic din veacul al XlV-lea

„Doamnei Masinca Drângeanu,

celei mai bune dintre prietene dacă n-ar fi singura". Mulțumit de această închinare ce-o așternusem pe un exemplar din „Craii de Curtea-Veche", am adăogat la modestul meu plocon literar, o cutie de bonboane şi un buchet de trandafiri şi m-am înființat, pe seară, în strada Sfinții-Voevozi.

Mi-era sincer dor de cucoana Masinca. N-o mai văzusem de mult. Plecase, anul trecut, din Bucureşti înainte să mă întorc eu, toamna, şi, ca niciodată, îşi prelungise şederea pe Riviera până în anul acesta, 1929, la sfârşitul lui mai.

Dar, la poartă, când să intru, mă oprii deodată şi mă trăsei la o parte. In curte, cucoana Masinca nu mai isprăvea să se sărute cu una din cucoanele mari de la noi, o cucoană foarte mare. Şi, fără să mă bage de seamă, ținându-se strâns de braț şi de mâini, ieşiră împreună până în stradă, unde un elegant landaulet aştepta pe înalta mosafiră.

împărtăşeam (mirarea) obşteasca mirare (de ce) ce (stârnise) deşteptase întotdeauna strânsa legătură dintre aceste două ființe

din lumi (cu totul) deosebite, cu viață îndepărtată una de alta, nedomerirea asupra temeiului ascuns în virtutea căruia dăinuia (de o jumăta - nedesm - călduroasă), fără să se răcească, de o jumătate de veac. (Eram, la rândul meu, de un mai bine - aproape - de un sfert, (destul de) un credincios şi încercat - şi încercat - şi încercat prieten al cuconiței Masinca Drângeanu aşa că încurajat mai ales şi de călduroasa drăgălaşa ei primire, găsii o destul de fericită.) Eram, la rândul meu, şi eu, aproape de un sfert, un credincios şi încercat prieten al cucoanii Masinca, şi (primirea) drăgălăşia primirii ce-mi făcuse mă încuraja (să-i strecor ceva despre acea, în treacăt, despre acea mirare) să (întreb) încerc, în treacăt, sub forma admirației, să o descos nițel.

II

„... Ave, mundana laetitia".

Cântec bachic din veacul al XlV-lea

„Doamnei Masinca Drângeanu, celei mai bune dintre prietene, dacă n-ar fi singura". Mulțumit de această închinare ce-o aşternusem cu reculegere (în fruntea unui) pe un exemplar din „Craii de Curtea-Veche", am adăogat la modestul meu plocon literar o cutie de bonboane şi (un buchet de trandafiri) câteva flori şi m-am înființat, pe seară, în strada Sfinții-Voevozi.

Mi-era sincer dor de cucoana Masinca. N-o mai văzusem de mult. Plecase, anul trecut, din Bucureşti, înainte să mă întorc eu toamna, şi, ca niciodată, îşi prelungise şederea pe Riviera până anul acesta, 1929, la sfârşitul lui mai.

(Nu avui nevoie să mai sun; uşa din față era deschisă.)

(Când să intru) Dar, la poartă, când să intru mă oprii deodată şi mă trăsei înapoi. în curte, cucoana Masinca nu mai isprăvea să se sărute cu una din cucoanele mari de la noi, o cucoană foarte mare. Şi fără să mă bage de seamă, ținându-se

strâns de brațe şi de mâini, (coborâră în curtje]) ieşiră (în stradă) tot vorbind şi râzând, până în stradă unde (aştepta un elegant înalt) un elegant landaulet aştepta pe înalta mosafiră.

Era (nu numai pentru mine), după cum fusese întotdeauna, pentru (o lume întreagă) toți, şi pentru mine (mirare şi nedumerire cui se - la ce se datora) această ciudată legătură între două ființe din lumi (străine-depărtate) străine una de alta şi nedumerire (la ce, de cui se putea datora. Eram, la rândul meu, şi eu, (vechi de) destul de vechi şi de încercat prieten cu cucoana Masinca Drângeanu ca să mă codesc de a (o întreba, fără înconjur dacă aşa în treacăt, încurajat de drăgălaşa ei primire, care era).

III

„Doamnei Masinca Drângeanu, cea mai bună dintre prietene dacă n-ar fi singura". Mulțumit de această închinare ce aşternusem, cu toată sinceritatea pe un exemplar din „Craii de Curtea-Veche", am adăogat la modestul meu plocon literar, o cutie de bonboane şi câteva flori şi m-am îndreptat în birjă spre Parcul Filipescu ca să i le depun la picioare, în noua sa locuință.

Mi-era sincer dor de cucoana Masinca. N-o mai văzusem de mult. Plecase anul trecut din Bucureşti, înainte să mă întorc eu toamna şi, ca niciodată, îşi prelungise şederea pe Riviera până în anul de față, 1929, la sfârşitul lui mai.

NEGRU *ŞI* AUR

Salon al iadului

Ca la noi la nimeni.

De trei zile muncit de aspre gânduri, Mihnea nu-şi mai găsea astâmpăr. Simţea dureri săgetătoare, parcă s-ar fi sfâşiat ceva în el; noaptea abia aţipea, şi îndată tresaltă din somn de zvâcnelile nebune ale inimei; ziua cădea în toropeală, cu cerbicea înţepenită, rupt la încheieturi. Căci vechile-i răni abia închise, otrăvite din nou de mâhnire, se porniseră iar să coacă şi să sângere. Ce e drept, pe faţă tot nu i se putea citi nimic, dar numai el ştia ce patimi, şi ce griji îi înverşunau chinurile cuibând ca un maldăr de năpârci (înveninate) neadormite în cugetul lui. Ceasuri întregi rămânea ca împietrit sub stăpânirea aceleiaşi primejdioase ispite, până în amurg când ieşea, cutreiera (oraşul) în goana cailor oraşul ce mişuna de răsfăţul verei, şi repede se întorcea acasă, mai dârj, şi mai întunecat. Părăsind de astă dată ameţitoarea culă a stemelor, el se închisese în necercetatul salon de alături, ca să-şi rumege mai bine veninul.

Sumbru şi acesta, larg, înalt, şi pe-atât de gol, pe cât era (cula de încărcată) paraclisul de îmbulzit, necăptuşit de piei şi de catifele, fără flori, fără perdele, şi fără policandre, salonul

(şters) Ca la neoameni... *{n.ed.).*

Domniţei Mara avea o înfăţişare falnică şi ciudată. Părea turnat în aur, în smoală şi în sgură. Intre lucii lame de lac chinezesc negru, acoperind de-a-ntregul pereţii, se încleştau uriaşe oglinzi legate-n bogate cunune de aur mohorât, şi una dintre ele, alunecând pe nevăzute rotiţe, astupa ca un oblon lata foaie de cleştar dintr-o bucată a singurei ferestre. De asemenea de lac, tavanul avea drept podoabă, o bogată brână poleită, închipuind o împletitură (măiestrită) stufoasă de rută şi de spini, care (împreună cu) ca şi întreaga încăpere, se oglindea răsturnată în sticloasa pardoseală de lemn fumuriu unde tremurau ape negre, şi se topeau snopi de aur. în fund, pe căminul de marmură neagră, păzit de negri corbi de smalţ, purtând în plisc semnul biruinţei, strălucea bustul de bronz al Domniţei Mara.

(De mult nu se strecurase rază de soare în acel cernit locaş, nici nu licurise lumină de noapte, nici nu pătrunsese pas sau ochi străin. Acolo domnea tăcerea şi întunerecul ca într-un mormânt pustiu. Dar, într-adins, tocmai acolo, alesese Mihnea loc de întâlnire cu duşmanii săi de moarte.)

De mult nu se strecurase rază de soare în acel cernit locaş, nici nu licurise lumină de noapte, nici nu pătrunsese pas sau ochi străin. Salonul Domniţei Mara (salonul negru şi aur) era pe alt tărâm - la pragul lui sfârşea lumea - şi nenorocire aceluia care ar fi cutezat să i-l păşească fără de învoirea (mândrului stăpân) stăpânului; ar fi fost (îngropat) înghiţit de viu pentru totdeauna ca de peşterele (minunate) fermecate din povestea comorilor. Acolo .

După cum a remarcat Perpessicius şi după cum la rândul nostru am verificat, alineatul reprezintă fuziunea a două redactări succesive. Pe aceeaşi pagină, pe două coloane apar respectivele cupluri de păsări cu plante:
păuni garoafe
fasani zambile
pasărea-paradisului trandafiri
cocostârci nuferi
papagali ananaşi
lebede crini
Ananaşi a fost ridicat, ulterior, pe linia *pasărea-paradisului (n.ed.).*

Despuiat (în pielea goală) după baie, el îşi vărsase peste tot trupul un spirt de garoafă albă, foarte tare, (ce) care se zvânta repede, răcorindu-l de-l apucase (tremurul) dârdâiala, şi înconjurându-l într-un nor gheţos, îmbătător de dulce. Se ştie că nimic nu e mai bun aducător aminte ca mirosul; niciodată pe calea văzului, sau pe a auzului, nu se pot chema din trecut icoane aşa de mişcătoare, de duioase şi de pline de fermec ca acele înviate de o cât de slabă aromă, de o undă cât de uşoară de parfum. Garoafa albă era floarea Domniţei Smaranda, pentru ea la miazăzi, într-un colţ de rai se secerau nemeţi de flori zăpezii, ale căror miresme stoarse şi pecetluite între gingaşi pereţi de cleştar-filaliu, slujeau să îmbălsămeze tot ce înconjura, sau putea atinge sălbatica ei frumuseţe Şi atât de trainică rămăsese, după atâţia ani, legătura între aristocratica mireasmă şi amintirea (fermecătoare) încântătoare a moartei, încât odată nu destupa Mihnea nepreţuita sticlă, ce robea limpedele spirt (verzui) gălbui, fără a nu încerca puterea ascunsă a vrajei. în seara aceea chiar, intrând în culă, unde pogora noaptea, i se năzări că mişcă perdelele din fund şi că o vede trecând bălaie, în veşminte negre, prin umbră. Dar iute se dezmetici; era învăţat cu această nălucire; ea îi stăpânea şi viaţa şi visele, precum odinioară, îi făcuse din vis viaţă, şi din viaţă un vis.

- Casa cu stafii, şopti el - stafie, umbră scumpă, singura mea *mângâere.*

îl lua cu frig... Dase el să se îmbrace din nou cu hainele de ieşit în târg „între oameni", dar îi fusese silă - baia, prelungită ca de obicei din cale afară, îl obosise mult — şi, pe urmă, jidovia portului modern, prea umil, şi sărăcăcios, nu s-ar fi potrivit de fel cu măreţia locaşului domnesc. îi trebuia tot ceva straniu şi funebru, ceva pompos şi croit din plin, împănoşat, şi cu falduri bogate ca de baldachin eraldic sau de catafalc prinţese. Şi nu stete mult la îndoială: găsise...

Pe umeri îşi aruncă o lungă mantă de catifea neagră, cu groase găitane îmbinate din ghiuluri de fir, şi scump îmblănită cu vidră de mare, revărsată din huzur la grumaz, piept şi mâneci; încălţă conduri ascuţiţi de piele de sobol căptuşită cu puf mărunt (ca şi) la fel cu mănuşile negre ce-şi trăsese în mâini - şi-şi înfăşură capul într-un înalt turban de mătase neagră, în care înfipsese deasupra frunţii un surguei de mărgăritare negre, cu negre pene de cocostârc. Astfel, când (intrând în) trecând pragul posomorâtului salon (al Marei) Mihnea trase după el uşa, (acolo) totul era acolo numai aur şi negru; negru şi aur.

De abia putu înainta (câţiva) un pas, că(t) se şi opri fără voie, atât de orb era întunericul. (închise şi ochii.) Pe nesimţite, îi amorţeau simţurile, (nemaidându-şi seama) pierzând cunoştinţă de noţiunile ce alcătuiesc întâia temelie a judecăţii omeneşti; de dreapta şi de stânga, de greu şi de uşor, de aproape şi de departe... Nu mai ştia acum nici dacă ochii-i sunt deschişi sau închişi. Rămase astfel într-adins; pentru încercare, şi cu cât sta, se pierdea mai mult, părându-i la sfârşit că e atârnat în nemişcare în haos. — „Tenebreli", ce nume frumos, şi ce pedeapsă înfiorătoare, (ar fi) pentru aceia, mai ales, cari iubesc aşa de mult petrecerea, (viaţa), lumea, (lumina), ziua, veselia. Să-i ridici pe neştiute, când dorm, şi să-i închizi într-o încăpere cu desăvârşire lipsită de lumină, unde să-i zideşti de vii, ca în balerca de Amontillado (a lui E. Poe) - dar nu înainte să le fi umplut temniţa-mormânt cu de-ale mâncării, (ca să) spre a le prelung(eşti)i încă şi mai mult chinurile, înainte ca nebuni, ori tâmpiţi de beznă, să piară încârligaţi de foame. Ei! Să-i poată îngropa el de vii pe Baldovineşti, în boitele surpate de la Comana! Ah! Baldovineştii, pentru el nici (chinul acesta) pedeapsa aceasta n-ar fi fost de ajuns, nu!

Urnindu-se din loc, şi bâjbâind prin întunecime, Mihnea atinse, cu vârful degetelor desmănuşate ceva (lustruit) alunecos, rece, fără a şti cu adevărat ce e, lemn lăcuit sau oglindă? Apoi,

înaintând de-a lungul peretelui pe care apăsa la fiecare pas cu mâinile, ajunse de împinse la o parte oblonul (de oglindă). Deschise şi geamul, răsuflă lung aerul (proaspăt) înviorător, şi se răzimă de pervaz. După o veşnicie parcă renăştea ieşind din iad, la (aer) viaţă, la lumină. Prin minte îi viforau stoluri de închipuiri cobitoare, dar uimit de frumuseţea nopţii, i se păru (că) o clipă că îl iartă gândurile şi se cufundă în priveliştea lumii din afară.

Era o noapte de sfârşit de iunie (zaharisită de-floarea-mireasma teiului pe sfârşite; zaharisită de teiul pe ducă) caldă, şi îmbâcsită de pâclă, una din acele nopţi fără lună (şi prea înstelate - cu stelele muiate în beteală de argint) pe care nesănătoasa boare de miazăzi le catifelează şi le înăbuşe lin (făcând să clocotească în inimile omeneşti aprige porniri!). Peste pustietatea grădinilor amorţite apăsa ceva ameninţător, şi ca de pe alt(ă) (lume) tărâm, din necunoscut se apropiau gemete surde, ce-nfiorau văzduhul de nelinişte. Din când în când, învăpăind de dâre scânteietoare, cereşti prăpăstii, cădeau stele, şi departe fulgera-n zări.

- Frumoasă noapte, murmură încet Mihnea, frumoasă şi primejdioasă, mai ales primejdioasă. Boarea de Lybia e rea sfetnică: ea aţâţă simţurile, încinde sângele şi împrăştie friguri rele. Suflarea ei fierbinte ofileşte holdele şi stârneşte din smârcuri roiuri de ţânţari veninoşi, ale căror muşcături sunt mai de temut ca beţia... Astea sunt (în asemenea) nopţile când clocotesc patimile aprigi, [când] se siluieşte, (se-njunghie), se ucide... Dar aci se opri; zburlit de neplăcute vedenii...

Şi se încruntă. Pe aripi puternice, împotriva voinţei lui, amintirea îl purta acum înapoi, departe. Dar atât de straniu îi era trecutul, (atât de) aşa de spăimântător de înnegurat, că uneori, cu toată tăria lui de stâncă, cu to(a)t(ă) (siguranţa) temeiul stăpânirii pe sine, i se făcu teamă. De s-ar afla?!... Adesea lumea, cu gând să se arate iscusită, zâmbeşte cu neîncredere

compătimitoare, la citirea celor mai nevinovate scornituri ale scriitorilor, zicând cu un fel de milă şireată: „astea sunt snoave, basme, asemenea istorii se petrec numai în cărţi, nu şi între oameni". Şi cu toate astea (câţi) mulţi dintre necredincioşi, dacă ar scotoci prin sertarele (secrete ale) amintirilor lor, (n-)ar găsi de povestit lucruri şi mai neauzite, şi (câţi la câte un curmeziş neplăcut de pe poteca vieţii) câţi dintre ei, încolţiţi de împrejurări, n-au luat parte chiar ca privitori, de nu ca făptuitori, la vreuna din dramele obscure şi (secrete) ascunse, ce zilnic se petrec, şi pretutindeni. E drept că unii - cei tari - coboară cu misterul lor în mormânt; alţii - cei slabi - îl spovedesc în bolboroseli pe patul morţii; dar şi de unii şi de alţii, într-un târziu, ce se mai ştie? Căci timpul

ISNOAVE VECHI

La [Livedea cu nuci] Viişoara

Departe de drăgălaşul cuib din bulevardul Coltzei, foarte departe, pierdută la o margine a oraşului în (taina) paragina unei stufoase grădini cu ramuri îngârbovite se ridica până mai deunăzi o bătrână casă boerească.

Câmpenească ca înfăţişare (şi părăginită), cu obloanele vecinie închise, puţin câte puţin, ea se afunda sub apăsătura iederei lucii care o cuprinsese din toate părţile, încolăcindu-se pe stâlpii bondoci ai cerdacului, revărsându-se, val negru, pe treptele ciuntite ale scărilor, perdeluind în falduri bogate înaltul acoperiş de ţiglă. Grădina, ce părea şi mai adâncă de întunecoasa-i desime, crescuse sălbatică, în neştire. Verdeaţa puternică, pe care mâna omului nu mai stetea să o înfrâneze, cotropise curtea şi potecile neumblate, şi înăbuşise clădirile pustii. Porţile greoaie şi mucede ale împrejmuirii se înţepeniseră în broaştele şi în ţâţânile ruginite, căci - afară poate de vreo slugă lăsată de pază, şi nevăzută nici aceea - în toată curtea boerească nu locuia nimeni.

Jur-împrejurul ei îşi scuturase aripele uitarea şi tăcerea. La adăpost de îmbulzeala drumului mare, ce trecea departe de ea, şi numai bună de zugrăvit cu labirintul ei de uliţe înguste şi de fundături întortocheate, mai toate cu trepte, fără caldarâm, şi totdeauna scăldate în umbră umedă, mahalaua azi desfiinţată

a (Livezei cu nuci) Viişoarei, aşezată mai mult afară decât în oraş, de care o despărţea un lung lanţ de maidane, era aproape necunoscută de bucureşteni. Puteai hoinări ceasuri întregi, în sus şi în jos, fără a întâlni ţipenie de om. Crăcile arborilor înfrăţite pe deasupra uliţelor le acoperea pe alocuri ca nişte boite pururi însufleţite, şi toamna, singur vântul împrăştia nămeţii poleiţi de frunze (poleite-aurii) moarte. (Şi peste tot buruienime îndrăzneaţă, şi pretutindeni linişte şi singurătate.)

Privită din vale, de departe, de la crucea lui Mogoş, vechea mahala pe deal, aducea mai mult cu o întinsă grădină spânzurată în felul italienesc peste nişte dărâmături de cetăţuie. înşiraţi sus, unul lângă altul, nouă plopi gemeni, la tulpinele cărora se despleteau în ciucuri lăţoşi, sălcii plângătoare, şi se înfoiau tufe pe jumătate dezrădăcinate şi lăstari răsuciţi în zdrenţe de hamei învolburat şi de viţă sălbătecită, făceau să pară şi mai înaltă colina, a cărei clină tăiată rotund se îmbrăca într-un zid de cărămidă netencuită, întărit cu zdravene proptele, şi ros de apa ce-i picura din toate încheieturile. Ici, colo, din ierburile acăţate zvâcneau şopârle cenuşii, şi prin crăpăturile leproase guşteri verzi sorbeau cu lăcomie câte o rază de soare furişată prin (desul frunziş) frunzişul des. Demult se ridicaseră acolo curţi (boereşti cuprinzând mahalaua întreagă) mari, întărite, dar cândva arseseră de rămăseseră numai (beciurile adânci peste cari - peste boitele cărora) beciuri adânci boltite peste cari, la începutul veacului trecut, se duraseră (alte case) altele mai sărace şi locul de prisos (din vale) dimprejur se împărţise în embatic la oamenii (curţii) de casă. De atunci nu se mai clădise nimic, mahalaua prea îndepărtată de oraşul cel nou se pustiise ca de ciumă, şi azi, după ce (lucrări mari, grele, au dărâmat) s-a dărâmat cu încetul, tăiat şi netezit această încăpăţânată rămăşiţă a

* V. Perpessicius: „O copie anterioară, lăsând să se bănuiască vreo pagină lipsă, sau cel puţin câteva rânduri, începe astfel: *Oameni, aducea mai mult cu o întinsă grădină spânzurată în felul italienesc" tx.c,* etc. *(n.ed).*

unor timpi (trecuți) apuşi, din tot ce fusese n-a mai rămas decât biserica, în vale: o minunată bisericuță cu turlele înzorzonate, toată încondeiată ca o ceaşcă, cu ferestrele şi uşile înflorate pe margini cu ramuri verzui de finic, printre cari flutură căpşoare întraripate de heruvimi trandafirii şi se giugulesc granguri albaştri. (Altădată) Dar şi acum, primăvara, în pacea dulceagă a sfințitului, când după înviorătoarele răpăieli de ploaie, mireasma liliacului, amestecată cu aburii țărânei jilave îmbia la aromeală şi visare, stoluri de păsărele se îngână(au) în frunzişul sclipitor, şi văzduhul se (arginta) mai argintează duios de (limpedea) chemare a clopotelor.

Serile erau şi mai blânde. Sub nucii (negri) verzi şerpuiau unde balsamice şi (aromele dulci ale tufişelor) mierea fluidă a tufişelor albe şi purpurii se îngreuna şi mai îmbătătoare, peste singurătatea grădinilor. Cu cât pogora noaptea, acestea păreau mai depărtate de lumea de azi, fermecul lor mai puternic, taina mai adâncă. Luna (cernându-şi) scuturându-şi beteala, însuflețea (arbori) copaci şi ruine de o viață de basm, ce se înfiripa din amăgitoarea hârjoneală a luminilor argintii cu umbrele albastre. Iar adierea vântului deştepta în ramurile înfiorate, şoapte şi plânsori.

Dar, pe vreme rea, în nopțile turburi, când norii măturau vârfurile chinuite de furtună ale plopilor uriaşi, grădinile se prefăceau într-un adevărat iad. Numeroase păsări de noapte sălăşluite prin scorburi şi spărturi se chemau cu țipete (ascuțite ce sfâşiau) sfâşietoare ce covârşeau urletul arborilor deznădăjduiți. Atunci mahalagiii din Sfântul Mina, de dincolo de maidane, aprindeau lumânările de Paşti şi se închinau cu spaimă. Chiar altmintreli, pe senin noaptea, Livedea cu nuci era ocolită de mărginaşi ca un loc afurisit, şi pe seama ei se scorniseră câte istorii mai câte. Nici copiii, cari de focul nucilor săreau, când ies stelele, zidul cimitirului, nu mai cutezau să se apropie (de casă) de când unii mai îndrăzneți strecurându-se pe înserat în

grădină, printr-o portiță läturalnică ce atârna, smulsă dintr-o țâțână, (şi lăsată aşa de demult) văzuseră ieşind la o fereastră deschisă pe neaşteptate, un fel de arăpoaică, de brezae neagră cu pene în cap, ținând în mână o oglindă strălucitoare. (Mai că nu înghețaseră.) încremeniseră pe loc, (dar toți zăcuseră de friguri pe coaste) şi unul de spaimă dase în gălbenare. Demult, casa boerească fusese botezată Casa cu stafii şi (cine - cui) dacă cineva s-ar fi dat în vorbă, despre ea şi a cui este, cu babele din împrejurimi i s-ar fi răspuns încet, parcă cu teamă: „a Măgurenilor" [1].

(Şi cât sunt ele de guralive - Dar mai mult n-ar fi putut afla. De când murise cocoana mare, de nouă ani, boerul ăl tânăr plecase înăuntru şi nu se mai auzise de el. Poate tot printre boeri să se fi ştiut ceva. Aceştia erau însă şi mai puțin în măsură de a vorbi: nimeni nu-l cunoscuse, *mei* nu-l văzuse măcar, vreodată. Pesemne că şi lui, cel din urmă din neamul)

[1] Notă laterală: „Măgurenii (1656-1907)" *(n.ed.)*.

TEXTE RĂZLEȚE*

Când bătrână, de-un veac aproape, trec pe lângă câte un copac bătrân *de la noi, şi* aud cum la bătaia vântului îi sună frunzişul, mă simt pios mişcată, pentru că şi în mine (atunci) se deşteaptă atunci suflete adormite de mult, cari nu pot uita.

îmi sunt dragi toţi copacii bătrâni, e între ei şi (noi) mine o înrudire tainică şi o duioasă asemănare. Tot ca ei sunt şi eu legată prin rădăcini adânci de pământul acestei ţări, în care odihnesc *ai mei* (de unde am ieşit), şi care cuprinde tot trecutul nostru, cu toate dorurile şi amintirile.

MARA II

(Erau)... arbori bătrâni falnici ca nişte voevozi, în frunzişul cărora plângeau parcă suflete mărețe.

Cuiburile lor (corbii de la Comana) mai vechi, decât cele mai bătrâne mănăstiri ale ţării.

… culmile plopilor albi se înfiorau de ape de argint...

… pământul acopere ce mi-a fost drag.

… Are să se mire poate cititorul că tot plimbându-1 prin grădinile mahalalei pustii, povestea l-a purtat înapoi, în trecut,

Pregătitoare, de asemenea, pentru un prim roman *(n.ed.)*.

atâta vreme. Dar altfel multe din câte urmează ar fi rămas fără înţeles şi apoi, înlănţuirea celor petrecute e aci prea strânsă ca să i se poată scoate vreun inel. Orice neam vestit poate fi privit ca unul din acei arbori cu care-i plăcea să se asemene bătrâna Mara. Rădăcinile lui se pierd departe sub pământ, în întuneric, dară la lumină, creşte însă tulpina puternică purtând falnica-i cunună de ramuri cu podoaba lor. De aceea cronicarul a (găsit) crezut nimerit să înfăţişeze copacul măgurenesc întreg, înainte de a arăta cum i se scuturară veştejite, foile cele din urmă.

(... în lumea (celor fără grija zilei de mâine) îmbuibată şi răsfăţată de bunătăţi şi de deşertăciuni, a celor fără grija zilei de mâine, dospesc descreierări primejdioase) .

(... Mara fusese ţiitoarea lui Mihnea al IV-lea, şi nu fusese dorinţă care să nu-i fie împlinită, nici volnicie şi călcare de lege trecută cu vederea... nici volnicie să nu-i fie trecută cu vederea).

… Popa Ciomag, popă buclucaş şi zurbagiu, care pentru o nimica toată îşi da arama pe faţă, şi poalele peste cap. în vreme de alegeri ridica cete de dalhauci mărginaşi, îi aprindea cu băutura, îi asmuţea cu vorba, îi îmbărbăta cu fapta, şi în fruntea lor era spaima mahalalelor... Celălalt era Iancu Mitan, zis Mâsgă.

GEORGES III

… arată cu bastonul de catifea albastră spre zare, unde la lumina flăcărilor ce mistuie o cetate, sburdă cavaleri negri...

MIHNEA IV

Era îmbrăcată… într-o rochie de atlas luciu, de un cenuşiu de mărgăritar, ale cărui ape de argint îngheţau sub reţeaua

* Cu acelaşi creion albastru cu care a fost şters acest alineat, deasupra: *employe Remember* (conform ed. Perpessicius) *{n.ed.)*.

măruntă de „Chantilly" neagră, ce-o împăenjina în întregime, presărând-o cu şerpuite mănunchiuri de feregi. Gâtul îi era acoperit până sub bărbie de un guler înalt de horbotă (albă încrețită), creață şi înfoiată, aşa de subțire că de departe părea o spumă uşoară şi albă, ce nu s-ar putea pipăi. Ea purta pieptănătura înaltă, de la sfârşitul veacului al XVI-lea, şi din scufa neagră ce înainta ascuțită spre frunte, prinsă cu ace de smarand, îi atârna pe spate un văl lung negru, la fel cu țesătura de pe rochie. Dar cum ținea un picior peste cellalt, pe o pernă mare de catifea roşie, ochiul celui îngenunchiat putea (vedea) întrezări ciorapul verde, şi pantofii de mătase albă cu catarămi de diamante, şi cu tocurile purpurii.

SMARANDA II

… când, copil de casă, îmbrăcat de sus până jos în catifea stacojie, jucaseră, în fața împăratului cel bătrân, danțul spaniolesc...

MATHIEU II

… copii de casă, gătiți ca nişte păpuşi în adas alb, spumând de horbote şi de panglici, scutari arătoşi ce-l urmau călări în veşminte de scarlat, provodnici înzorzonați, în haine de catifea (verde) sinilie, purtând încălțăminte (roşie) conabie, şi tichii rotunde cu pene de struț. Aceştia alergau pe jos înaintea rădvanului lui (purpuriu) ghiurghiuliu cu roți poleite, tras de şase telegari, învârtind lungi toiage de abanos cu măciulii suflate cu aur, şi strigând (lumii) să se dea lumea la o parte că trece un (boer) domn mare. (Mai erau vânători cenuşii, aprozi gălbui, afară de mulțimea de ciohodari. Mai ținea vânători cenuşii, aprozi. Mai ținea vânători în mintene cenuşii, aprozi în halate gălbui.) Dar mai ținea şi vânători în mintene cenuşii şi aprozi în halate (gălbui) galbene deşi pentru slujba casei şi a mesei erau (o altă mulțime) alți ciohodari, mulțime, îmbrăcați toți la fel, în postav albastru cu găitane de fir de argint.

(în*) păreții cerniți, ca prin nişte ferestre, se deschideau (vederi) privelişti peste o lume de călăi şi de mucenici, de patimi şi de suferințe. în cadre stufoase de aur şi de argint, atârnate foarte jos, pe funduri de veninoasă verdeață, înfloreau muiate în trandafiri şi în crini, minunate trupuri goale, zvârcolindu-se şi sângerând sub lovituri cumplite. Erau înfățişate acolo cele mai păgâne chinuri ale cărnii siluite (de înverşunarea călăilor, cele mai îngrozitoare zile ale prigonirilor vechilor creştini) între fulgerări de purpuri (şi de catifele) pe spija platoşelor, între albastre scânteieri de săbii smulte, şi salturi sălbatice de cavale (nechezânde) cu coamele în vânt. Şutaşi romani răzimați în suliți, amestecați laolaltă cu turci, cu capetele învăluite în (turbane) cealmale, priveau cu (ochi crunți aspri) asprime cruda agonie a fecioarelor răstignite şi a (efebilor) copilandrilor săgetați, sub sumbra goană a norilor, (peste) deasupra chiparoşi) [lor] negri. Şi la pâlpâiala voioasă a flăcărilor din cămin, toate ființele acelea, zugrăvite cu măiestrie în zilele cele mai împodobite ale decăderii şcoalei italieneşti înviau parcă aevea, de o viață stranie şi zguduitoare.

sub bolta înaltă de unde atârnau în jurul unei candele uriaşe nouăzeci şi opt altele mai mici, ca un roi de albine de argint împresurând o matcă de aur.

dacă în iubire pierise putința, dorința supraviețuia umilă, izbucnind adesea aprigă ca o furtună.

… în acea noapte lăcrămată (unduia în văzduh muiată în beteală de argint) pe cerul limpede (şi lăcrămat părea un covor de mătase albastră pe care se) norii mărunți păreau grămezi de mărgăritar risipite pe un covor de mătase albastră.

Pasajul şters, de-a curmezişul scris: *employe {n.ed)*.

Numai privirea lor era o mângâiere.

Zeul îşi aprindea rugul în care ardea parcă tot sângele, toate purpurele şi toţi trandafirii veacurilor.

Cercuind vârtej aria pădurii, (stolul uriaş) uriaşul stol negru se ridică în slavă, fâlfâi câteva clipe nehotărât, ca o singură fiinţă cu mii de aripi, apoi se cufundă deodată, topindu-se în purpura sângerândă a zării .

- Amurgul stemelor, murmură Ana.

Trase singură perdelele şi învălui lampa. Pogora repede peste văi o negură deasă. Acum trenul sorbind depărtarea, (era sorbit) se sorbea de întunerec. Şi mohorâta călătoare (nemiş-cată) stând împietrită, cu ochii ţintiţi în gol, în strâmta chilioară semăna în hainele ei (moarte) negre o moartă îmbălsămată de veacuri şi de uitare sub lumina înăbuşită a unei candele, într-un mormânt. Astfel (Ana M.) cu inima pustie, cu gândul pustiu Ana M. luă calea străinătăţii...

(Bucureşti 1906)
(Berlin 1907)
(Roma 1912)

Timpul Mixandrelor... (sub Păuna)**.

în largi trâmbe înflorite ce (se ocoleau) şerpuiau (fără sfârşit) pretutindeni ocolindu-se, (împletîndu-se, cercuind) mărginind tufişurile de trandafiri şi boitele de iasomie, împletindu-se tot mai multe, mai numeroase, fără sfârşit, legănate de vântul ce le purta mireasma departe până (peste) în mahalalele Bucureştilor.

Desenul a două pajere cu cruce în plisc — una dintre ele, săgetată *(n.-M.C).*

Vezi şi pasajul despre caimăcămeasa Păuna, din *Craii de Curtea-Veche {n.ed.).*

Uşoara şi mlădioasa *Nella* trecu pragul. Gu umerii şi bra-ţele goale - turnată într-o rochie nerămzie cusută în fluturi de argint, (ca o spumă) şi strâns lipită pe sâni şi pe coapse - aşa cum era, cu faţa ei palidă şi cu părul ei arămiu, Nella ar fi ispitit în acea noapte chiar pe sfinţii pustnici din Tebaida. După ea, ţopăind când din labele dinainte, când din cele dindărăt, când din toate, intră un urs alb, care se răsfăţa şi se gudura ca un câine. în faţa lui Michnea, amândoi (pată de cerneală - *n. Ş.C)* se opriră: femeia înclinându-se zâmbitoare cu mâna (pe) la inimă, ursul îngenunchiând sfios şi plin de umilinţă. Aşa că în salonul (pată de tuş - *idem)* oglindiţi din toate părţile, sultanul negru, cu domniţa verde şi cu ursul alb, întrupau în strania lumină o închipuire de basm, într-un feeric decor de veche serbare veneţiană. Scuturându-şi pielea de fiară, se desprinse din ea, un băiat tâner care semăna cu femeia ca două picături de apă - acelaşi păr roşu, aceiaşi ochi sprincenaţi, iar chipul şi mai palid, Nella.

... pretutindeni, adie cu vântul, se aşterne cu ploaia, *unduie* în razele de soare şi de lună, se oglindă în privirile sastisite ale locuitorilor nepăsători, lipsiţi de avânt şi de pornire, se trădează în mişcări, în vorbă, se leagănă în tărăgănarea vechilor cântece de mahala, în ameţeala dulceagă şi resemnată a valsurilor lui Ioanovici. Cine nu i-a prins deosebitul farmec nu a înţeles Bucureşti(i). Ei (aceste tristeţi) îi sunt închinate aceste rânduri...

Căci dacă după treizeci de ani *(ou plus)* de hălăduire în Bucureşti uneori mi se întâmplă încă să mă rătăcesc prin uliţi sau chiar mahalale întregi necunoscute, sunt şi altele unde ştiu şi pietrele caldarâmului şi crăcile copacilor şi scândurile ulu-cilor, unde cunosc casă cu casă, le ştiu toată cronica acelor ce i-au sălăşuit timp de o jumătate de veac. Le-am văzut luminate de sărbătoare, precum am văzut fâlfâindu-le la porţi steaguri albe sau negre: copii crescuţi sub ochii mei şi pieriţi înainte de vreme, bătrâni uitaţi de vreme sub ochii cărora m-am înălţat

eu - beteală, flori, zâmbete, lacrimi - un vălmăşag nebun de iubiri, de uri,„de uitări, de înşelăciune, de amăgiri - una peste alta, totdeauna mai multă jale decât bucurie şi peste tot atâta minciună, zadarnică şi deşartă ticăloşie omenească, că uneori câte un nimic aducându-mi aminte de unele, scap din vedere că ale lumii sunt toate, îmi uit de ale mele, şi cad pe gânduri şi-mi vine să zic cu cântecul: „arză-1 focul Bucureşti".

Vezi şi *Ardă-l focul Bucureşti,* o „localisatie" de P. Guşti care se va da la grădina «Stavri» vineri, 14 iulie, în beneficiul d-nei Caterina Uimancea {*Democraţia,* joi, 13.7.1889) *(n. -M.C).*

Text cu caracter memorialistic, dar care ar fi putut fi folosit si literar fara a mai aparţine primei perioade - valsul Iui Ioanovici trimite mai' degrabă la *Cran de Curtea-Veche (n.ed).*

FRAGMENTARIUM

Fragment informe et incomplet...

(Iată cum era sc(i)s să sfârşească)

(Se vedea închis în balamuc)

Cugetul lui era curat şi limpede ca diamantul...

(face planul să fugă în ţările de la răsărit la păgâni unde nebunii sunt priviţi ca sfinţi... Acolo cine i-ar înţelege graiul şi destăinuirile?...)

... Iată cum era scris să sfârşească coborâtorul regilor păgâni, vânători de zimbri, asupritori de noroade. Iată deşertăciunea atâtor veacuri de patimi şi de luptă!

(Voir le fragment *A... Să uite.)*

Dar cum, pentru ce să sufere el, să se umilească?Şi se simţi iarăşi înecat de acel năpraznic talaz de trufie ce îi fierbea (în sânge) ca o vâltoare în sânge, căci se răzvră(tiseră)teau pentru cea din urmă oară *toate (acele) sufletele acelea adormite demult, ce, ele, nu puteau uita.* Atunci i se făcu roşu înaintea ochilor (şi duse mâna la hanger) şi căută să se năpustească asupra cuiva, să răpuie... Duse (mâna deci) repede mâna la hanger, (şi dete

să-l zmulgă, din teacă) dar nu-l putu zmulge decât pe jumătate căci se opri, uimit de o ciudată privelişte. Jur împrejur, în zare, (pădurile se prefăcuseră într-o cetate) închizându-l, pădurile se prefăcuseră într-o cetate (uriaşă, năpraznică) năpraznică cu ziduri (năpraznice, uriaşe), cu ziduri până la cer pe (cari rătăceau) creasta cărora rătăceau nebune stafii despletite... Dar şi asta nu ţinu decât o clipă căci deodată (se făcu) înaintea ochilor şi în mintea lui se făcu (întuneric) noapte, şi nu mai înţelese şi nu mai văzu nimic.

CIORNĂ LA UN PASAJ DIN *CRAII DE CURTEA-VECHE*

(Mai) (După părinţii mei şi în acelaşi rând venea mama Sia, care îi dădăcise şi pe ei ca pe mine, stăpâna de fapt a casei şi omul de încredere şi de nădejde al ei, în toată puterea cuvântului. Mama era o pă[puşă].)

(Curtea năpădită de muşeţel şi de nalbă şi grădina care (mergea spre) se aşternea spre gârla veche ce curgea prin spatele ei erau prea mari pentru mine. Curtea năpădită de muşeţel şi de nalbă şi grădina prin care)

(Mă aduc singur răsfăţat.)

(Eram un copil bun şi cuminte.) B.B.B.

Eram un copil bun şi cuminte, (prea cuminte chiar pentru un copil).

(Copilul atât de răsfăţat era bun şi cuminte. Cu cât. Eram bun şi cuminte.)

Cu toate acestea, copilul atât de răsfăţat era (cuminte şi) bun şi cuminte. (Era un mic visător, mu*). (Uşoara melancolie proprie firilor prea simţitoare (II) sfioase (învăluia) era înnăscută acestui mic visător (I) Vorbesc ca despre altul, pentru că îmi vine oarecum greu să cred că eu (el) acel (de pe urmă - mai

* Indescifrabil *(n.ed.)*.

apoi eram) acel copil(ul) dulce, cu ochi mari de coloarea viorelei de atunci, eram tot eu. Ici.

(Dar copilul atât de răsfățat era (tare blând) bun și cuminte, (vorbe) tare cuminte. (Vorbesc) De el vorbesc ca de altul, îmi vine greu să cred că eram copilul, pe care)

Dar copilul atât de răsfățat era (bun) bun și cuminte. Vorbesc de el ca de altul (îmi pare că nu eram tot eu ci alt) îmi vine greu să cred că acea drăgălașă și dulce ființă mică, eram chiar eu. Și totuși (sufletul meu e unul din acele ce n-au suferit) îmi semâna atât (așa schimbare).

(Dar copilul atât de răsfățat era bun și cuminte. Vorbesc de el ca de altul, îmi vine greu să cred că acea drăgălașă și dulce ființă mică, eram chiar eu, deși [mic de mic] era un mare visător, de acea ușoară melancolie, proprie firilor [simt sfioase și] prea simțitoare și sfioase.)

(Dar pe cât era de răsfățat, pe atât copilul era de bun și de cuminte. Vorbesc de el ca de altul, îmi vine greu să cred că acea drăgălașă și dulce ființă plăpândă, mică, eram chiar eu, deși pe atunci eram un mare visător, acea ușoară melancolie proprie firilor prea simțitoare și sfioase, așa de simțitoare că mângâierile însăși îl făceau să sufere și mulțumirea și plăcerea, pe acelea care avea mai târziu să afle din cărți că din râurarea însăși a voluptății răsare ceva amar care sugrumă chiar din mireasma florilor.)

Dar pe cât era de răsfățat pe atât copilul era de bun și de cuminte. M-am deprins să vorbesc de(spre) el ca de(spre) un altul, îmi vine greu să cred că acea drăgălașă și dulce ființă mică eram chiar eu. Și totuși (eu - și nu altul — eram — putea fi - micul visător de pe atunci eram) în ea nu trăia de pe atunci visătorul de azi, (însă cufund împăenj) sufletul (meu era, a fost întotdeauna împăenjinit de) nu de totdeauna l-a împăenjinit acea ușoară melancolie proprie firilor prea simțitoare și sfioase (pentru cari) așa de simțitoare că însăși (mângâierea le face să sufere și) plăcerea și mângâierile le fac să sufere? (Mulți ani mai târziu). Și

am zâmbit citind mai târziu că din însăși izvorârea voluptății răsare ceva amar care (ne) înăbușe chiar din mireasma florilor.

Am avut de altfel neplăcerea să constat culpabila slăbiciune ce ai de tot ce poartă stigmatele declasării, de tot ce e tarat, ratat, epavă și nu îți aș găsi scuză nici daca îmi ai spune că e numai pentru a face studii <de moravuri>, a lua schițe, fiindcă ar însemna atunci să plătești o marfă mult prea vilă afară din cale scump.

Bohema, cea mai veninoasă dintre ciupercile răsărite pe băligarul romantismului, ignobila, odioasa Bohemă ucide, și nu numai la figurat. <Și dumneata, care cunoști>

Și dumneata, care cunoști așa bine Istoria, <știi> nu se poate să nu știi că pentru a realiza și a se realiza cineva, marele meșteșug consistă în a trăi valid și mult. Să îl fi secerat și pe Talleyrand teroarea, cine ar mai fi pomenit după dânsul de fostul episcop de Autun? Ca să aștepți norocul, trebuie să ai timp: sunt oameni cărora le vine târziu, foarte târziu, rezervându-le însă satisfacții cum, până în ajun chiar, nici nu <îndrăzniseră să spe> le trecuse prin gând să spere. Cardinalul Fleury ia puterea la șaptezeci și trei de ani și o ține douăzeci și șapte, Thiers ajunge cap de stat la șaptezeci și patru, Hohenlohe cancelar la șaptezeci și cinci. <Dar nu spuneai singur> Și singur spuneai mai deunăzi că maturația talentului și a geniului e de obicei laborioasă, lentă, citai pe Cervantes dând la lumină întâia parte a capului său de operă la cincizeci și șapte de ani, pe Goethe lucrând la a doua din al său la optzeci trecuți.

<Dar chiar daca, prin excepție, fizicește reziști>

Nu

1910

IN LIMBA FRANCEZĂ

Abandonnees depuis des siecles sur Ies collines cachees, gisent des Cours desertes. Lâ, regne le silence et la mousse enveloppe et cerne dans un vert manteau la maconnerie (Ies murailles) croulante(s) et Ies troncs arraches.

Et ornant la terasse de ses lourdes grappes, la vigne devenue sauvage s'enroule sur Ies colonnes avec le noir lierre qui tresse dans Ies gouttieres une luisante couronne aux ruines oubliees.

Profondement comme par un sortilege paraissent-elles endormies. Sur le lac reve 1'île aux saules echevelees; pas une feuille ne tremble, pas un brin d'herbe ne bouge.

Et dans le donjon mysterieux, dardant des regards ruse, sourient aux princesses des boyards â longue barbe portant sur le haut bonnet des aigrettes aux fieres plumes.

1904

Părăsite de veacuri pe dealurile ascunse, se aştern Curţile pustii. Domneşte asupra lor tăcerea, iar muşchiul învăluie şi împresoară într-un veşmânt verde zidăria (zidurile) surpată şi trunchiurile dezrădăcinate.

Şi, împodobind terasa cu ciorchinii săi grei, viţa, devenită sălbatică, se înfăşoară pe stâlpi împreună cu neagra iederă, care împleteşte pe streaşini, pentru ruinele uitate, o lucitoare cunună.

Adânc, ca într-o vrajă, adormite par toate. în mijlocul lacului visează insula cu sălcii despletite; nu tremură o frunză, nu i se chnteşte ierbii nici un fir. ,

Si, în donjonul plin de taină, iţind priviri «elene, zâmbesc domniţelor boeri cu barbă lungă, purtând pe calpacele înalte mandrele pene ale surgueiucurilor.

1904

ARTICOLE.
STUDII HERALDICE.
ÎNSEMNĂRI.
NOTE DE LECTURĂ

O ÎNSCRIERE BIZARĂ

Acum când informația apărută în gazetele liberale, că principele George-Valentin Bibescu s-a înscris în Partidul Liberal-Național, se confirmă, multă lume, care la început nu voise a-i da crezare, socotește că are dreptul să se întrebe cu toată uimirea cu care se întâmpină faptele cu desăvârșire neașteptate, ce cauze au putut determina pe tânărul prinț să săvârșească această bizară acțiune.

Se știe că distinsul neofit - în persoana căruia Partidul Liberal face o achiziție de care nu-l putem decât felicita - e fiul răposatului[1] George Bibescu, deci nepot de fiu al principelui domnitor George Bibescu, acela care a fost răsturnat de pe tronul Valahiei de răzvrătirea de la 1848.

Este păcat că în lipsa altcuiva, nici unul din urmașii lor - și ei ar fi mai în măsură, având la îndemână actele și corespondența de familie — nu se gândește a face cunoscute publicului, figurile și activitatea celor patru fii, azi dispăruți, ai lui Vodă-Bibescu, activitate bogată și variată, figuri simpatice și interesante prin însușirile lor rare și alese, ce i-au făcut să se

[1] în ziarul corectat de autor [Biblioteca Națională a României (B.N.R.), St. G. CXIX/2-20]: răposatului *principe*. Pe un alt exemplar, care a stat la dispoziția criticului Perpessicius, tot autorul a făcut respectiva eliminare.

distingă cu strălucire în cele mai înalte[2] cercuri ale societății apusene în cari au jucat un rol foarte însemnat, unde au contractat legături de rudenie ilustre și au lăsat o neștearsă amintire.

Felul cum Grigore Brâncoveanu, fiul cel mare al Domnitorului, și frații săi George, Nicolae și Alexandru Bibescu au reprezentat țara noastră în străinătate le-a făcut onoare și a ridicat prestigiul numelui de român.

Astfel, principele George, părintele noului înscris în Partidul Liberal, deopotrivă dedat la meșteșugul armelor și al condeiului[3], a cucerit, treaptă cu treaptă, gradul lui de ofițer superior pe câmpul de onoare în Africa, Mexico și în Franța la 1870, și a dat literelor franceze opere ce i-au hărăzit cinstea de a fi ales membru al Institutului Franței. In 1864 el refuză diploma mare[4] de naturalizare ce-i conferea guvernul francez; în 1878 era candidat la tronul Bulgariei, propus și susținut de unele Puteri, și, poate, fără o gravă îmbolnăvire a fiului său George-Valentin, ce l-a silit să părăsească în grabă Rusia, renunțând la audiența[5] ce-i acorda Țarul la Tsarskoe-Selo, am fi avut azi o dinastie română peste Dunăre.

In 1877, cu toată atitudinea binevoitoare a domnitorului Carol, Ion Brătianu îl împiedecă a lua parte la războiul pentru neatârnare. Respingându-i-se spada ofițerului, el puse în serviciul patriei pana de scriitor. *Istoria unei fruntarii* în care arăta situația inferioară și nesigură ce ne crea[6] tratatul din Berlin, refuzând Statului Român punctele strategice cele mai

[2] Corectură a autorului, pe exemplarul de la *B.N.R:* în cele mai *mari* cercuri. Era, evident, o greșeală de culegere.

[3] în exemplarul de la *B.N.R: ca* și al condeiului. Am urmat versiunea Perpessicius.

[4] *Marea diploma,* în ziar: corectura autorului.

[5] Idem, *audiențele.*

[6] La Perpessicius: *cerea.* Probabil, eroare de tipar. Redăm versiunea din ziar.

indispensabile pentru siguranța teritoriului, a fost tot de așa mare actualitate atunci, ca și deunăzi, în timpul conflictului româno-bulgar, și va fi încă atâta vreme cât chestia rectificării graniței dobrogene nu va fi definitiv închisă.

Patriotismul și pietatea filială au fost cele două trăsuri fundamentale sufletești ale principelui Iorgu Bibescu. Acea înaltă pietate i-a inspirat lucrarea sa de căpetenie *Domnia lui Bibescu* și l-a făcut ca până în ajunul morții să-și ia pana de polemist ager și leal, pentru a răspunde cu dovezi și cu temei, de câte ori memoria părintelui său era atinsă în marea și multipla operă național-liberală de falsificare a istoriei României moderne.

Amurgul acestei vieți nobile și cavalerești, fără umbră de pată, a fost greu întristat de înscrierea în Partidul Liberal a nepoților săi, principii C. Brâncoveanu și Emanoil Bibescu.

Iată ce scria din București, la 9 mai 1901, directorului ziarului *Le Gaulois,* după ce răsturna de pe piedestal pe idolul Ion Brătianu, căruia îi contesta cu argumente puternice calitatea de „om de Stat", ridicând împotrivă-i acuzările ce-i aducea fratele acestuia, Dumitru Brătianu, și chiar propriile mărturisiri din regretabila ședință a Camerei de la 26 martie 1884.

„Iată omul, scrie el, în partidul căruia dl. Romain (redactor la *Le Gaulois)* pare că se bucură văzând că intră prințul Brâncoveanu și prințul Em. Bibescu, afirmând că acești tineri se grupează în jurul d-lui Ionel Brătianu, fiul «marelui om de Stat», și, poate, viitor șef al Partidului Liberal.

N-am avut personal a face cu dl. Brătianu-fiul decât o dată, în ziua când a crezut că poate să reînvieze nepedepsit împotriva tatălui meu, principele Bibescu, lașele calomnii plătite de insurgenții de la 1848 și mai ales de Ion Brătianu-tatăl. Familia Ubicini, unul dintre calomniatorii de căpetenie, se bucură încă și azi de o pensie de 500 de franci pe lună, votată sub ministerul lui Brătianu, și după viile stăruinți ale acestuia și ale lui Rosetti. Răspunsei tânărului care se încerca în calomnie că *minte cu*

neruşinare şi cu ştiinţă. Răspunsul său e vrednic de posteritate. Dl. Ionel Brătianu declară că era *mândru* că e insultat - insultat, nu: pedepsit, da - în compania Ubicinilor, Elias Regnault, Ion Ghica, Billecocq, adică a *tuturor acelora cari revărsaseră injuria şi minciuna asupra lui Bibescu şi a domniei sale* şi pe cari, de atunci, documentele celui de al... volum al meu asupra acestei domnii a lui Bibescu i-au ţintuit la stâlpul infamiei cu această însemnare în spate: «Calomniatori»".

Şi mai departe: „Brâncoveanu, Bibescu, gravitând spre Partidul Liberal-Naţional, născut din răzvrătirea de la 1848 în ziua încercării de asasinat contra lui Bibescu, răzvrătire căreia nebunia îi fu naşă şi anarhia[7], călăuză? ... Nu-mi pot închipui una ca asta!

Brâncoveanu, Bibescu, uniţi într-un acelaşi ideal cu moştenitorii politici, executori testamentari ai oamenilor cari au răspândit contra domnitorilor noştri români, mai cu seamă contra bunicului lor, principele Bibescu, cele mai urâte calomnii? - Nu-mi pot închipui una ca asta!

Brâncoveanu, Bibescu, gravitând spre dl. Ionel Brătianu, care a încercat să continue contra lui Bibescu legenda creată de ascendenţii săi? - Nu-mi pot închipui una ca asta!

Şi pentru ce? fiindcă i-a plăcut tânărului meu nepot Em. Bibescu să se înscrie în clubul liberal? Şi celuilalt nepot al meu Brâncoveanu să-şi zică democrat? Tinerimea nouă nu ar şti ea oare să fie liberală şi democrată în marele şi nobilul sens al cuvântului, fără să se înregimenteze şi să poarte *livreaua casei cu numărul 48?*

Trebuia, pentru ca să se întâmple astfel, ca aceşti tineri să nu cunoască istoria lor, să nu fie crescuţi în cultul bunicului lor, căruia îi datorează ceea ce sunt; în respectul numelui ce-l poartă, în iubirea unui trecut glorios pe care ei trebuie să viseze

[7] Sintagma *anarhia* fusese omisă la culegerea tipografică.

a-l îmbogăţi, atât în amintirea bunicului, cât şi din datoria către ei înşişi şi din devotament către Patrie.

... Repet, nu-mi pot închipui pe Brâncoveanu şi pe Bibescu înconjurând pe dl. Ionel, fiul răposatului Ion Brătianu, de la 1848, şi făcându-i escortă. Dacă asta totuşi s-ar întâmpla, dacă am admite posibilitatea de a trebui să asistăm la o asemenea privelişte, asta n-ar fi o revoluţie, dar o faptă ce ar face să tresară de durere cenuşa strămoşilor în mormântul[8] lor de piatră[9]".

Scrise cu puţin înainte să închidă ochii de veci, aceste rânduri grave în cari palpită tot resentimentul lui împotriva celor ce au alungat pe părintele său de pe scaunul ţării urmărindu-l şi în mormânt cu calomnia, chiar prin urmaşii lor, aceste rânduri constituiesc testamentul politic al principelui George Bibescu.

Prin înscrierea sa în Partidul Liberal, principele George-Valentin nu crede că reneagă memoria părintelui său şi că o pângăreşte pe aceea a bunicului său aşezându-se alături de calomniatorii acestuia?

Principele George-Valentin Bibescu „îmbrăcând livreaua casei cu numărul 48", mergând să sporească ceata principilor din garda de corp a d-lui Ionel? - Nu, fără îndoială, marele senior[10] care a fost principele George Bibescu nu şi-ar fi putut închipui una ca asta înainte de a închide ochii. De atunci sunt numai unsprezece ani.

Am lăsat faptele să vorbească, realitatea, fără aprecieri, fără comentarii. Ne-ar fi fost mai plăcut să amintim figura răposatului prinţ Iorgu Bibescu, cu un prilej mai frumos, în legătură cu vreo acţiune mai demnă de memoria lui, decât această înscriere, căreia nu-i găsim calificativ destul de potrivit, şi care, pentru o anumită lume, aceea cu păreri luminate şi conştiente, e subiectul unei foarte îndreptăţite nedumeriri.

8 Conform textului Perpessicius. în ziarul de la *B.N.R.: mormintele.*

[9] Alineatul în cursive, în exemplarul văzut de Perpessicius.

[10] în exemplarul de la *B.N.R.: senior de spadă şi de litere.*

Mărturisim că ne vine mai greu a-l felicita decât a-l plânge. De vreme ce însă ne aflăm în fața unui fapt împlinit, nu ne rămâne decât să-i urăm princiarului neofit, o activitate rodnică în cercul de studii P.L.N. Va face pelerinajul la mormântul lui Ion Brătianu. Florica va fi pentru el o Canossa, e drept, dar o Canossa plină de încântări şi de fermec[11], unde va uita trecutul cu care a înțeles să rupă. îl sfătuim să întoarcă portretul părintelui său cu fața la perete.

I-a fost scris, se vede, şefului Partidului Liberal să aibă toate satisfacțiile. Trebuie să fie sătul şi să nu-i mai facă plăcere cele ce-i mai vin, oricari ar fi. împrejurările ce au fost totdeauna de partea lui, i-au dat acestui răsfățat al soartei şi de data asta, dreptate.

Şi privind cu ce fericită transacție se închide vechiul proces al lui 1848, proces fără crutare din amândouă părțile, dl. Ionel Brătianu trebuie să fi zâmbit cu ironie.

[11] Corectura autorului probabil pe ambele exemplare. în textul publicat: *farmec*.

BULLETIN POUR L'EXTERIEUR

Le Journal de Roumanie paraissant principalement dans le but d'informer le public etranger sur notre pays, consacrera dans ses colonnes la premiere place â un bulletin de la situation interieure generale.

Concu synthetiquement, redige dans un esprit objectif et imparțial, ce bulletin serviră d'auxiliaire pour comprendre et reperer les nouvelles isolees des agences telegraphiques et d'aide-memoire pour l'etude de l'oeuvre complexe que la Roumanie doit entreprendre pour consolider la realisation de son ideal național et pour trouver une solution urgente â la grande crise economique qu'elle est forcee de traverser.

Nos principales sources d'information en dehors des donnees officielles seront la presse et l'opinion publique qui s'influencent reciproquement et se confondent. Autant que la presse roumaine dans sa majorite, l'opinion publique du pays a droit â l'estime du monde civilise, car c'est â elle qu'est due, en premier lieu, plus qu'â tout autre facteur, l'intervention de la Roumanie en faveur des Alies, ainsi que dernierement l'echec de la propagande bolchevique.

En donnant ces preuves de generosite et de sagesse on doit lui reconnaître aussi le droit de se faire entendre par ceux dont elle a si noblement embrasse la cause. Nous nous en faisons Pecho.

Les questions des territoires en litige du Banat, de la ligne de demarcation en Transylvanie et de la crise alimentaire forment l'objet des preoccupations de toutes les classes sociales en y determinant un courant grandissant de mecontentement, qu'il vaut mieux avouer que taire.

Si, dit-on generalement, â Finstar de l'Espagne, en tergiversam, la Roumanie s'etait confînee dans la neutrali te jusqu'au bout et qu'elle eut epargne le sang de ses fîls et augmente â l'exces sa fortune, lorsque la guerre une fois terminee dans les memes circonstances - en supposant que sans la Roumanie les evenements eussent suivi le meme cours - les pays roumains, se detachant des empires russes et austro-hongrois en desagregation, auraient proclame solennellement leur reunion â la mere-patrie, riche, prospere, plus en mesure de leur porter secours, qui, et au nom de quel principe, aurait pu les empecher?

En s'exposant â un desastre - car proportionnellement nul des Allies n'a ete plus eprouve par les rigueurs de la guerre - non seulement la Roumanie n'obtient rien de plus que ce qu'elle eut pu obtenir sans aucun sacrifice, mais encore on lui conteste des droits reconnus, on l'oblige â regarder au delâ d'une ligne de demarcation le massacre des roumains de Transylvanie â l'aide desquels il lui est defendu d'accourir et aux yeux desquels son prestige est menace de diminuer.

Un radiotelegramme de Lyon qui affirme que la Roumanie ne manque plus de rien et que les Allies ne devront plus ravitailler que la Serbie a souleve en Roumanie une vive indignation. Que les Alies sachent, il leur est facile de le constater, que la crise alimentaire devient de jour en jour plus aigiie, que dans la Dobroudja regne la famine, que de la surface ensemencee en temps normal pas un tiers meme n'a ete laboure l'automne passe et que si l'envoi des semences retarde, les semailles de printemps deviendront impossibles.

Â ceux qui ont ose pretendre que les concessions faits â la Roumanie par les traites sont suregatoires, la presse roumaine a justement repondu que par rapport â nos sacrifices s'il y a eu suregation, cela n'a ete que de la part de la Roumanie.

La nation roumaine ne mendie pas, elle ne demande que la satisfaction de ses revendications legitimes. Forte de ses droits, rangee autour de la Couronne qui s'est identifiee avec ses aspirations les plus cheres, confiante dans ses allies, elle attend la decision de la Conference. Mais il faut que ceux au triomphe de la cause desquels elle s'est sacrifiee, se rappellent que ce n'est pas avec de bonnes intentions seulement et de belles paroles qu'on peut la consoler de la ruine, de la misere, du deuil et de 1'humiLation.

BULETIN PENTRU EXTERIOR

Jurnalul României, apărând mai cu seamă în scopul de a informa publicul străin asupra ţării noastre, va consacra în coloanele sale primul loc unui buletin al situaţiei interne generale.

Conceput sistematic, întocmit într-un spirit obiectiv şi imparţial, acest buletin va sluji ca un auxiliar spre a înţelege şi repera noutăţile izolate ale agenţiilor telegrafice şi ca un memento pentru studiul operei complexe pe care România trebuie s-o înfăptuiască spre a consolida realizarea idealului ei naţional şi spre a găsi o soluţie urgentă la marea criză economică pe care ea este silită s-o străbată.

Principalele noastre surse de informaţie în afara datelor oficiale vor fi presa şi opinia publică ce se influenţează reciproc şi se confundă. Tot atât cât şi presa română în majoritatea ei, opinia publică a ţării are dreptul la stima lumii civilizate, căci ei i se datorează, în prim rând,

mai mult decât oricărui alt factor, intervenția României în favoarea Aliaților, așa cum mai de curând, eșecul propagandei bolșevice.

Odată ce a dat asemenea probe de generozitate și de înțelepciune, trebuie să i se recunoască, de asemenea, dreptul de a se face auzită de aceia cărora le-a îmbrățișat, cu atâta noblețe, cauza. Noi ne vom face ecoul ei.

Chestiunile teritoriilor în litigiu din Banat, ale liniei de demarcație din Transilvania și ale crizei alimentare formează obiectul preocupărilor tuturor claselor sociale, determinând un curent în creștere de nemulțumire, pe care este mai bine să-1 mărturisim, decât să-1 trecem sub tăcere.

Dacă, se spune mai în genere, după exemplul Spaniei, tergiversând, România s-ar fi păstrat neutră până la capăr, cruțând sângele fiilor săi și îmbogățindu-se la culme, atunci când războiul s-ar fi terminat în aceleași împrejurări - presupunând că fără România, evenimentele ar fi urmat același curs - ținuturile românești, detașându-se de imperiile rus și austro-ungar în dezagregare, și-ar fi proclamat solemn reunirea la patria-mamă, bogată, prosperă, mai în măsură să le sară în ajutor, atunci cine și în numele cărui principiu s-ar fi putut pune de-a curmezișul?

Expunându-se unui dezastru - fiindcă proporțional nici unul dintre Aliați n-a fost mai încercat de rigorile războiului - nu numai că România nu obține nimic mai mult decât ceea ce ar fi putut obține fără nici o jertfă, dar, pe deasupra, i se contestă drepturile recunoscute, i se impune obligația să privească din spatele unei linii de demarcație masacrul românilor din Transilvania în ajutorul cărora îi este interzis să alerge și în ochii cărora prestigiul ei este amenințat să scadă.

O radio telegramă din Lyon care afirmă că România nu mai duce lipsă de nimic și că Aliații nu vor mai trebui să aprovizioneze decât Serbia a provocat o vie indignare în România. Aliații să o știe, le este ușor s-o constate, că din zi în zi criza alimentară devine mai ascuțită, că în Dobrogea domnește foametea, că din suprafața însămânțată în timpuri obișnuite nici măcar o treime n-a fost arată toamna trecută și că dacă trimiterea de semințe întârzie, însămânțările de primăvară vor deveni imposibile.

Celor care au îndrăznit să pretindă că concesiile făcute României prin tratate sunt prisoselnice, presa română le-a răspuns pe drept

cuvânt că, prin raport cu sacrificiile noastre, dacă a ex.stat depășire, atunci aceasta nu a fost decât din partea României.

Națiunea română nu cerșește, ea nu cere decât satisfacerea revendicărilor ei legitime. Tare pe drepturile ei, strânsă în jurul Coroane, care s-a identificat cu aspirațiile ei cele mai scumpe, încrezătoare in aliații ei, ea așteaptă decizia Conferinței. Insă trebuie ca aceia, pentru triumful cauzei cărora ea s-a sacrificat, să-și aducă aminte că nu numai cu bune intenții și cu vorbe frumoase pot s-o consoleze de ruina, de mizerie, de doliu și de umilință.

VECHI IMPRESII DE SPECTATOR

Fiind un partizan al despotismului luminat, franc însă, nu deghizat, am despre parlamentarism, în țările unde alegerile dau guvernului, oricare ar fi el, majorități prea covârșitoare, o părere în consecință. Dar nu din pricina acestei păreri, ci dintr-o simplă lipsă de curiozitate, nu aș fi asistat desigur niciodată la o ședință a Parlamentului român, dacă, în 1912, obținând o modestă slujbă de încredere pe lângă un ministru - neuitatul și nedreptățitul Aexandru A. Bădărău - nu aș fi fost obligat să-1 urmez sub cupola din Dealul Mitropoliei și în aula Universității lui Orescu.

Impresia ce mi-a făcut Sfatul Țării s-a întregit și s-a cristalizat treptat, cu încetul; de la început păstrez numai o îndoită nedumerire: de ce când s-a simțit nevoia unui local nou pentru Cameră, s-a simțit să fie ridicat pe locul celui vechi, clădindu-se într-o râpă, departe de centrul orașului și de ce Camera și Senatul n-au fost întrunite în același edificiu, lucru care n-ar fi iscat nici un neajuns, ci dimpotrivă, ar fi procurat tutulor, în toate privințele, mari și numeroase facilități.

Sunt mulțumit că mi se dă prilejul să pot însemna impresia ce mi-a făcut Sfatul Țării care a ratificat tratatul din 1913 de la București. Guvernul de colaborare a celor două partide conservatoare, guvern care a prezidat, într-un chip atât de fericit, destinele României în ultima fază a evenimentelor din

Balcani, a dăinuit timp de patrusprezece luni, în condiții excepționale, oferind în viața politică internă o priveliște cu totul nouă, stranie. Lupta nu s-a mai dat atunci, cum era în împrejurări normale, între guvern și opoziție, ci în chiar sânul guvernului, între reprezentanții partidelor colaborante, întinzându-se prin șefii respectivi regionali, ierarhic, până la celulele periferice infime. Niciodată bizantinismul decadenței, în înțelesul peiorativ al termenului, nu s-a manifestat mai intens. Dar această mistuitoare fricțiune o dată măcar nu s-a dat pe față în Parlament, iar felul cum, conștient de gravitatea situației, Partidul Liberal a înțeles să dea un efectiv sprijin guvernului ca să-și împlinească misiunea, i-a adăogat o pagină de onoare în Istorie.

Pe când în Parlamentul austriac contimporan se practicau metode puerile și deșănțate de obstrucție, iar în cel maghiar dezbaterile se tranșau prin păruieli și evacuări „mânu militari", cele două adunări române puteau servi de model de corp constituit civilizat, de cea mai ireproșabilă ținută, unde, în afară de regulamentul scris, și mai presus, se respecta, în mod unanim, o frumoasă tradiție de decență și de curtenie a cărei obârșie trebuie căutată, cred, mai sus de introducerea regimului parlamentar la noi. Am avut de mai multe ori deosebita satisfacție să aud cum personalități distinse străine și-au exprimat, în privința aceasta, admirarea.

Nu mai știu cum e acum. E pentru o viață de om, mult de când n-am mai asistat la o ședință a Parlamentului. în primăvara anului acesta, mi s-a întâmplat să trec, pe înserate, pe sub Dealul Mitropoliei.

Cupola Camerii era luminată. Mi-am adus, nu fără melancolie, aminte de lucruri de acum optsprezece ani, m-am revăzut cel de atunci, stând în picioare, lipit de perete, la spatele miniștrilor. Dintr-înșii, în viață unul singur a rămas. Și gândul m-a purtat mai departe înapoi, spre vremi și lumi pe cari nu le-am

apucat, privind statura sinistră cu soclu mut, a omului care a rost asasinat şi care asasinase[1].

[1] Finalul articolului, adăugat de redacţie: „Am dat aici câteva fragmentare reminiscenţe ale unui trecut ce doar în sufletul nostru mai trăieşte. Le-am fixat cu pioasă aducere-aminte a unei vieţi în care m-am plămădit, care mi-a desăvârşit sufletul şi care mă face acum, la o maturitate senină, să pornesc liniştit un ritm de viaţă nouă".

Pe exemplarul din *Cele trei Crişuri* din posesia scriitorului, aflător actualmente la *B.N.R.* (St. G., CXIX - 2 - 19), văduva scriitorului a notat: „acest final a supărat mult pe Mat. I. Caragiale deoarece a fost adăugat de cei ce au tipărit ceea ce a scris el".

ÎN CHESTIA UNEI ABERAŢII[1]

Puţin înainte de intrarea noastră în războiul mondial, ilustrul nostru neurolog, dl. prof. dr. Marinescu, depunând în calitate de martor într-un proces la Curtea de Apel din Bucureşti, declara că România e ţara anomaliilor. S-au petrecut de atunci lucruri ce îndreptăţesc punerea întrebării dacă, evoluând şi în sensul obiectului constatării marelui nostru savant, România nu tinde a deveni ţara aberaţiilor[2].

Cazurile au supraabundat. Cele mai multe au fost amplu discutate, unele au fost numai relevate, iar câteva au trecut neobservate cu totul. Printre acestea din urmă, în compartimentul diplomatic, figurează şi crearea unei legaţii a Ordinului „suveran" de Malta în România. E curios cum nu s-a găsit nimeni să demasce această revoltătoare impostură.

Pentru a trata din punct de vedere strict de specialitate acest arid subiect, suntem nevoiţi a face, şi numai în scopul punerii

[1] Vezi Perpessicius: Un extras din cronica teatrală a unei gazete figurează în chip de motto. El este în legătură cu reprezentarea piesei *Ploaia de aur* a d-lui Victor Eftimiu şi sună: „Cum a crezut d-l Eftimiu că pot exista, în Bucureşti, foşti miniştri sau ministeriabili cari, aflaţi în casa unui escroc şi şantajist, să ia în serios scena introducerii ambasadorilor Manciuriei, Paraguayului sau... Guadalquivirului?".

[2] Vezi Perpessicius: O însemnare laterală arată intenţia ca rândurile de până acum să fi fost trecute la sfârşit.

în evidență al unui element indispensabil demonstrației noastre, o incursiune în istoria acestui Ordin pe care „Almanachul de Gotha" persistă a-l insera ca „suveran" în lista „Statelor". O vom face cât mai pe scurt, cercetând numai o latură, tocmai aceea (care) lipsește din dicționare și din almanachuri, singura ce interesează pe diplomat. Va interesa poate și pe Onor. Minister Regal Român al Afacerilor Străine.

Denumirii oficiale de Ordin al Sfântului Ioan de la Ierusalim i s-a substituit aceea de Ordin de Malta, la care s-a adăugat calificativul de „suveran" cu scopul de a induce, în mod grosolan, în eroare pe ignari sau pe naivi. Termenul „suveran", ca substantiv, însemnează „domnitor", ca adjectiv nu are această accepție decât aproape exclusiv la figurat, fiind sinonim cu „suprem", „cel mai înalt, mai de sus", „fără restricție", și întrebuințarea lui ca atare, mai demult foarte frecventă, s-a restrâns la minimum, cu timpul. De pildă „Camera conturilor" din Franța regală de sub vechiul-regim e o curte „suverană" fiindcă judecă în ultim resort, iar „Marele maestru de Franța", primul-demnitar al Curții regale, numit în evul mediu „souverain maître de 1'hotel du roi", pentru că la Curte el e peste tot și peste el nimeni, dar nu pentru că ar fi domnit una sau celălalt. Tot astfel suveran dar nu domnitor a fost și Ordinul de Malta. O dovedește însăși cronica lui.

Tagma călugărească romano-catolică, întemeiată puțin înainte de prima Cruciadă, în scopul de a adăposti pe pelerinii de aceeași confesie la locurile sfinte (Ordinul Ospitalului Sfântului Ion de la Ierusalim), se preface curând după cucerirea Palestinei de către creștini, în Ordin militar, păstrând însă atât denumirea cât și caracterul monacal primitiv. (Celelalte două organizații similare înființate mai în urmă: „Cavalerii-templieri" și cei „teutonici" au de la început acest caracter mixt). în acest prim stadiu, Ordinul, departe de a constitui un stat în stat, funcționează ca și semenele sale, sub regimul celebrei „consuetudini a regatului Ierusalimului".

Izgonit de recucerirea de către musulmani a Palestinei, Ordinul, după popasuri la Acra, și apoi în insula Cipru, trece în 1309 în insula Rodos. La 1522, turcii îl mătură și de acolo, în acest al doilea stadiu rămâne de stabilit pozitiv dacă, depinzând spiritual, în calitate de tagmă religioasă, de Sfântul Scaun, Ordinul nu recunoștea temporar, implicit, cel puțin suzeranitatea papei asupra insulei ce stăpânea.

La 1530, Carol Quintul acordă Ordinului rămas fără sediu permanent, insulele Gozzo și Malta[3], dar numai în „feod", adică le concedă, condiționat, posesia, fără a le dezmembra de patrimoniul coroanei Spaniei. Prin urmare, potrivit dreptului de movanță, insulele sunt inalienabile, confiscabile de către coroana suzerană și direct reversibile ei. în afară de omagiul solemn regulat prestat după severul uz, marele-maestru își confirmă anual vasalitatea, trimițând regelui o pereche de șoimi, și aceasta până la 1798 când Bonaparte ocupă insulele, expulzând din ele pe cavaleri. Deci în acest al treilea stadiu, Ordinul e vasal al Spaniei.

Se pune chestiunea dacă, în această calitate, putea avea Ordinul reprezentanță diplomatică propriu-zisă? Pentru cine cunoaște rigiditatea mergând până la absurd, a vechiului-regim, în această materie, îndoială nu mai încape că nu. Că întâlnim, în Spania, un „însărcinat de afaceri" al Ordinului, acela chiar care prezintă șoimii și era împuternicit de marele-maestru a presta omagiul pentru dânsul și în locul lui, e adevărat, dar acela e un cavaler spaniol, tot astfel după cum, la sfârșitul domniei lui Ludovic al XIV-lea se găsește și în Franța, în aceeași calitate, un singur francez, bailul de Mesmes. Ordinul e reprezentat dar de agenți diplomatici inferiori acreditați pe lângă miniștrii Afacerilor Străine ai țărilor respective (Grimaldo și Torcy), și de

[3] Se vede ce regretabil anacronism face Eminescu pe Baiazet I Ilderim (+ 1409) să comită când afirmă că „s-au îmbrăcat în zale lucii cavalerii de la Malta" *(n. -M.C)*. Textul eminescian corect: „S-a-mbrăcat..." etc. *{n.ed.)*.

evidentă relativitate, fiind de naționalitatea țării unde sunt acreditați, nu străini de ele, în felul consulilor onorari. De altfel, Saint-Simon, care a fost ambasador în Spania, contestă caracterul diplomatic al însărcinatului Ordinului în acea țară.

In rezumat dar: o organizație monacală catolică, după regula Sfântului Benedict care, în afară de caracterul militar suprapus și de condiționarea admiterii în sânul ei, de probe de noblețâ, are întocmai ca și celelalte similare, simple sau cu același caracter mixt, o administrație interioară autonomă care depinde direct de Sf. Scaun, pe lângă care îi apără interesele cu titlul de „protector" un cardinal, și având, ca și ele, un șef ales dintre mai-marii săi, care fără altă superioritate poartă denumirea de „mare-maestru" în locul celei de „general". Reiese din toate acestea dovada vreunei suveranități? Că a posedat în „feod" două insule spaniole? - dar atunci de ce nu se pretinde „domnitor" și Ordinul „Jezuiților" care în „reducțiunile" (teritorii rezervate indigenilor) din Paraguay, țară aparținând deopotrivă Spaniei, au avut până după mijlocul veacului al XVIII-lea un adevărat Stat? Ar putea produce legația Ordinului dovezi că, până în 1798, marele-maestru a fost undeva considerat ca „domnitor" și s-a bucurat ca atare de tratamentul de cancelarie și de protocol aferent? Soția lui Ioan Sobieski, franceză de naștere, venind în Franța să urmeze o cură balneară, e prevenită să evite de a merge la Curte, deoarece fiind soția unui rege electiv nu ereditar, regina Franței nu i-ar da mâna. Și era doar o regină! Regelui Danemarcei, deși nu mai era de mult electiv, Franța îi refuză calificarea de „Majestate", dându-i-o numai pe cea de „Atetă". Cum ar fi fost atunci considerat și tratat marele-maestru de Malta care nu era decât un stareț electiv, a cărui inferioritate chiar față de cardinali e evidentă, de vreme ce unul din aceștia „proteja" Ordinul. Poate tocmai acesta e motivul pentru care marele-maestru nu se mișca din insulă. Și e de remarcat că, atunci ca și azi, Ordinul se agita, ridica pretenții, căuta să uzurpe în toate direcțiile, creând precedente, arogându-și superiorități sau singularități, firește, ridicule.

Acum, chiar dacă Ordinul ar fi fost domnitor până la 1798, de la acea dată, pierzându-și teritoriile, încetează de a mai fi. Confiscarea și scoaterea în vânzare a considerabilelor sale bunuri din Franța urmată (1802) de a celor din Spania, unde Ordinul trece (mai mult „pro forma", pentru a justifica măsura fiscală) la Coroană alături de celelalte naționale militare, îl slăbesc enorm. Tentativa de a-l răsădi în Rusia ortodoxă dă greș. Caracterul militar, de mult atenuat, i-a dispărut cu totul. Lunga vacanță (1805-1879) a demnității de mare-maestru ar da impresia unei necroze a Ordinului, ceea ce nu răspunde realității. Și aceasta mulțumită felului pe atât de ingenios cât de simplu, cu care frații-profeși au știut să speculeze eterna vanitate omenească.

Deosebit de cadrele lor regulate și în afară de ele, tagmele monacale catolice afiliază persoane laice. Acestea nu sunt constrânse nici a trăi în comunitate, nici a purta costumul Ordinului, în care se îngroapă numai[4]. E ceea ce se numește „terțiul-ordin" și la care celibatul e facultativ. Adoptând și el sistemul acesta, Ordinul a obținut un succes, la care celelalte nu au ajuns niciodată.

în epoca „eroică", când cavalerii plecau, în „caravană" (termenul consacrat), înlocuiau rasa neagră cu armura peste care purtau un veșmânt scurt de culoare roșie (cotte) pe care era cusută crucea albă cu patru ramuri și opt vârfuri ale Ordinului. Cam din veacul al XVII-lea cavalerii ce de fapt, monacal, nu mai păstrau decât celibatul și, la Curte, purtau costumul de apartament al modei curente, pentru ca să se știe că aparțin

[4] Aici figura următoarea digresiune la care autorul a renunțat: în Spania chiar fără a face astfel parte din cadrele exterioare ale unei tagme, era — nu știm dacă republica nu-l prohibă — obiceiul ca morții să fie înmormântați în rasa unui Ordin. Intru amintirea Sfântului Dominic care era un Guzman, toți membrii acestei familii se îngroapă în costum de dominican și nu e la cunoștința noastră dacă împărăteasa Eugenia, care era o Guzman în linie directă, nu a fost înmormântată tot astfel. Primo de Rivera...

Ordinului, îi purtau crucea, dar nu mare şi de pânză sau stofă, ci mică, de aur şi smalţ alb cu adaosul a patru flori de crin heraldic între ramuri, iar deasupra o coroană şi un trofeu de care se lega la gât sau pe piept cu o panglică de mătase undată neagră, ceea ce alcătuieşte o prea frumoasă decoraţie ce ulterior a servit multor altora de model. în această cruciuliţă a stat mântuirea Ordinului care la clasa regulată de cavaleri-călugăn-profeşi a adăogat o alta laică şi mixtă de diferite grade, neavând comun cu profesii decât portul frumoaselor însemne, la cari s-a adăogat pentru bărbaţi şi o nu mai puţin frumoasă uniformă. Amatorii n-au întârziat să se prezinte în număr mare, căci e firesc ca un nobil chibiţ să aprecieze cu totul altfel avantajul de a purta, în circumstanţele solemne ale vieţii, crucea de Malta pe o tunică roşie cu reveruri şi pasemente negre, brodate în fir, bicorn şi spadă, decât pe acela macabru de a fi înmormântat într-un deghizament de boaită. Această uniformă poate aduce chiar, într-unele împrejurări, remarcabile servicii. La funeraliile regelui Ferdinand, fratele său principele Wilhelm a preferat, din motive de tact probabil, uniforma de bail onorar şi mare-cruce de Malta, aceleia de ofiţer superior al fostei armate imperiale germane, iar actualul principe domnitor din Lichtenstein, Stat fără armată, nemaiputând îmbrăca bătrâna sa uniformă de ambasador al Austro-Ungariei, ar fi trebuit, dacă n-ar fi avut-o pe cea de Malta, să figureze în portretul oficial, în haine civile şi să renunţe de a purta însemnele reglementare (cu lanţ) ale Ordinului „Toison d'Or", afară numai dacă ar fi voit să îmbrace costumul de la 1429 al acestui ilustru Ordin. - Şi cum admiterea în clasa onorară a Ordinului de Malta e tarifată, fraţii „receveurs" (finanţii tagmei) au realizat încasări satisfăcătoare.

Paralel cu acest succes material, Ordinul a înregistrat un altul diplomatic. De unde, atunci când avea un Stat, vasal dar totuşi Stat, trimetea însărcinaţi de afaceri, acum că a rămas fără o fărâmă de teritoriu şi fără mare-maestru, Ordinul are la Viena legaţie cu trimis extraordinar şi ministru plenipotenţiar. Sub

aparenţa de anomalie, această legaţie e de fapt o activă agenţie de legătură în plus cu Vaticanul, precum ordinul însuşi o anexă camuflată a Austriei. Nu ştiu dacă primul mare-maestru din seria nouă, Ceschi a Santa Croce era chiar supus austriac (aşa ca un alt membru al familiei sale demnitar la Curtea din Viena în asfinţitul acesteia), era însă de sentimente, iar succesorul său, Thun-Hohenstein, era austriac sadea, legat de suveranul său, cel puţin prin jurământul de şambelan. Se înţelege dar că prăbuşirea monarhiei habsburgice avea să însemneze şi aceea a Ordinului, a cărui situaţie devenită şi mai precară în urma transferului de proprietate din Cehoslovacia era cam aceeaşi cu a patriarhului grec-ortodox de la Ierusalim, după căderea regimului imperial din Rusia şi aplicarea reformei agrare în Basarabia. Nu tot la fel a intervenit însă Providenţa în favoarea celor lezaţi: pe când bietul patriarh cu greu izbuteşte a-şi mai plasa cu preţuri modice, din ce în ce mai reduse, dubioasa căvălărie, pentru Ordinul „suveran" s-a găsit un om, care i-a deschis larg perspectiva unei strălucite renaşteri, insuflându-i un spirit nou. Deşi pentru a desemna un atare pont, vocabularul la modă a consacrat termenul de „animator", i-l preferăm totuşi pe acela, neacademic, dar în speţă infinit mai propriu de „combinagiu".

Şi de forţă! Fiu al constructorului de faruri Michel, după o înrudire de Pierredon, Thierry Michel de Pierredon n-a degenerat; „bossa" paternă a afacerilor a moştenit-o întreagă. Cele trei faruri din blazonul său „eclerează". Eclerând devine „camerier secret al papei", eclerând iarăşi la Vatican iese, din camera cu număr bine cunoscut, „comes romanus", eclerând apoi la Curtea din Madrid se face „conde" după cum tot eclerând se învârtise de crucea de Malta. Nu e nici singurul, nici întâiul care cu aceleaşi mijloace a dobândit rezultate identice dar, pe când pentru alţii asemenea titluri şi distincţii constituie un scop, la dânsul sunt numai un mijloc şi în aceasta îi consistă

superioritatea. întreprinde opera de regenerare a Ordinului, la care a fost afiliat, adaptându-1 la contingențele actuale, prin admiterea candidaților la clasa onorară fără condiții de naștere și de confesie. Ar fi de rea-credință să se conteste atât ingeniozitatea concepției, cât și energica și abila activitate de care dl. M. de Pierredon a dat dovada; realizările vorbesc. Dacă n-ar fi fost decât minunata expoziție a Ordinului de anii trecuți la Paris, demnă de a servi de model oricărei tentative similare. Dar după o lungă eclipsă, cavalerii în uniforme și mante, ai Ordinului până mai deunăzi prohibit, și-au reluat locul de onoare la ceremoniile religioase la cari participă oficialitatea, iar prezidentul Republicii Gaston Doumergue, protestant de confesie, primește însemnele de bail-onorar și mare-cruce din mâinile dlui de Pierredon. Tot d-sa le aduce și Suveranului României.

Precedentul exista: Regele Ferdinand făcuse Ordinului onoarea să accepte însemnele; Regele Carol I nu știm să le fi avut și nu e nici probabil. E de remarcat că mulți suverani au avut o preferință pentru acest Ordin; se citează chiar un caz ciudat. Suprimat în Anglia în timpul reformei religioase, Ordinul e din nou fundat la 1830 cu vechiul nume al „Ospitalului Sf. Ion de la Ierusalim" și în lista decoraților britanice figurează ca prima, fără a prejudicia totuși Ordinul suveran al Marei Britanii, „Jaretiera". Regele Eduard al Vll-lea, mare cunoscător în decorații, afecționa așa mult acest ordin încât îi purta placa în miniatură brodată pe căptușeala tutulor hainelor.

Ne permitem să credem că rău a făcut dl. de Pierredon, că uitând de circulara lui Talleyrand: „et surtout pas de zele", nu s-a mărginit la atât, și a avut baroca idee de a înființa în România o legație a Ordinului al cărui titular ar fi d-sa, iar consilier contele... de la Rochefoucauld. Și după câte s-au publicat în ziare, pare că ne găsim în fața unui fapt, dacă nu chiar îndeplinit, pe cale de a fi.

O CONTRIBUȚIE HERALDICĂ LA ISTORIA BRÂNCOVENILOR

Cum studiul de față îl scriem în românește, limbă care nu are, în felul celor apusene, o terminologie heraldică proprie și precisă, consfințită de o întrebuințare străveche, socotim de trebuință a fixa din capul locului punctul de vedere căruia înțelegem să ne conformăm pentru a împlini această lipsă. Știm că idiomul nostru s-a pricopsit, și nu foarte de curând, cu termeni heraldici proprii, suntem departe de a ni-i însuși, deoarece nu recunoaștem nimănui dreptul de a impune aplicarea unui înțeles special nou unor cuvinte vechi, cu atât mai mult că la această stranie inovație lexicală n-a prezidat nici inteligența, nici bunul-simț. Așa, de pildă, scutului împărțit în două câmpuri egale orizontal („coupe" în franțuzește, „geteilt" în nemțește), heraldistul român i-a zis „tăiat", iar celui la fel împărțit, dar vertical („parti" în franțuzește, „gespalten" în nemțește) i-a zis „despicat". De ce pentru unul a tradus din franțuzește și pentru altul din nemțește, care e criteriul, care rațiunea?[1].

[1] Ștefan Grecianu mergea mai departe: din „sautoir" făcea „saltar" (?), iar termenii ce desemnează în româneasca neaoșă curentă culorile îi înlocuise prin alții arhaici desueți, de obârșie străină; roșului îi zicea „ghiulghiuliu", albastrului „lăzuliu" (franțuzește „gueules", „azur"). De la aceasta până la a întrebuința pentru scrierile heraldice alfabetul cirilic sau ortografia lui Heliad nu mai era decât un pas *(n — M.* C).

Credem că e de prisos a mai invoca vreo autoritate deosebită pentru a respinge o atare terminologie nu numai arbitrară şi absurdă, dar şi perfect inutilă. Vom zice dar că scutul e împărțit în două orizontal sau vertical şi vom amplifica după cerință perifrază explicativă pentru a nu scăpa din vedere nici un amănunt - heraldica ființând în cea mai mare parte a ei din amănunte. De altfel chiar în limbile cu termeni speciali, pentru descrierea desăvârşită a unor steme alcătuite în afară de tipicul comun, concisiunea clasică e insuficientă şi a o aplica riguros ar fi în dauna preciziunii.

Mai rămâne de expus, înainte de a intra în materie, norma personală ce aplicăm la examinarea şi analiza critică a oricărei steme.

O stemă poate fi alcătuită: dintr-un (1) scut (cu unul sau mai multe câmpuri, fiecare cu sau fără însemne) deasupra căruia e aşezată o (2) coroană sau pălărie, uneori şi un (3) coif, închis sau deschis dar cu gât şi umeri, simplu sau încoronat ce poartă (uneori) în creştet o (4) figură (cimier, helmkleinod), de sub care se lasă, lăsând numai partea din față a coifului descoperită, fie (5) o bucată de stofă întreagă (capelină), fie (5a) fâşii de stofă crestate şi pe margini învolburate (lambrechini, lemnisce) (fie 5 şi 5a împreună). Scutul poate fi ținut din amândouă părțile de (6) două figuri asemenea sau deosebite (ținători când sunt ființe omeneşti sau cu înfățişare omenească şi susținători când sunt alte vietăți). Sub scut poate fi o (7) panglică purtând o zicere (deviză) iar deasupra lui o (8) alta purtând o altă zicere (legendă) sau foarte rar (9) un „strigăt de arme". Toate aceste însemne pot fi adăpostite sub o (10) mantă de purpură, sau albastră în Franța, care se desfăşoară din (11) pălăria de principe sau duce (coroană în Franța) sau de comite domnitor în Sf. Imperiu roman sau sub o mantă albastră ce se desfăşoară din coroana ducală.

Deosebit de aceste însemne mai pot figura într-o stemă cele speciale, numeroase, ale diferitelor demnități (militare, de Curte sau bisericeşti) sau ordine de cavalerie, exterioare toate, afară de cele ale Ordinului de Malta, ai cărui cavaleri efectivi (nu onorari), de toate gradele, poartă deosebit de crucea cu metaniile petrecute printre vârfurile altei cruci mari şi un „chef - inferior, zis al Religiei (în câmp roşu o cruce de argint).

Toate elementele ce alcătuiesc o stemă pot fi şi de sine stătătoare şi purtate astfel, afară de capelină şi lambrechini, ce rămân nedespărțite de coif, precum ținători şi susținători, pălărie (respectiv coroană), de scut.

*

*   *

împăratul Leopold I, în calitate de rege[2] al Ungariei, conferă - Laxenburg 19 mai 1688 - lui Constantin Brâncoveanu, boer valah, demnitatea ereditară de comite ungur cu transmisibilitate nelimitată şi-i conferă armele următoare:

în câmp albastru, cu tărâmul verde, un călăreț învejmântat şi înarmat în felul roman, ținând în mâna dreaptă ridicat un gladiu de aur în care stă înfipt un cap de turc, iar în stânga dârlogii şi călare pe un cal alb avântat în goană. Călărețul, calul şi capul de turc sunt de culoare firească, veşmântul, armele şi coiful călărețului de aur, pieptarul, penele coifului şi încălțămintea călărețului purpurii, cealmaua turcului albă cu fundul roşu. Deasupra scutului, casca de argint cu şase gratii de aur şi cu chenarul de jos de acelaşi (metal) purtând în creştet vechea coroană (sau diademă) regească de sub care se desfăşoară lambrechini[3] de aur şi albaştri la dextra[4], de argint şi roşii la senestra[5].

[2] Ereditar din octombrie 1687 *(n. -M.C.)*.

[3] Lambrechini, lamechini, lemnisce, fofeze *(n. -M.C.)*.

[4] Dextra e stânga, [5] iar senestra dreapta scutului privit din față. în heraldică, acela care descrie sau enunță (blazonează) o stemă (crainicul) e presupus că o poartă pe propriul său piept (». *-M.C.)*.

Descrierea acestei steme, aşa cum e reprodusă în culori în lucrarea contelui Amodee de Foras: „Les Bâssaraba de Brancovan" (Geneve, 1889) nu e de prisos a fi completată în toate amănuntele.

Scutul e de formă ovală, încadrat într-un cartouche baroc de aur şi câmpul său albastru ca şi fundul roşu, oval iarăşi, pe care e ţintuit, sunt înflorate de arabescuri subţiri de culoarea respectivă a fiecăruia în nuanţă mai închisă. Călăreţul, în „travesti"-ul roman de Opera al epocei colaţiunei, îşi agravează anachronismul cu turcul, printr-o pereche de mustăţi negre la fel cu cele ale victimei, iar armăsarul, cu totul şi cu totul alb, atinge uşor tărâmul numai cu vârful copitelor dinapoi, picioarele dinainte bătând aerul. Deşi roşul din scut, afară de acela al cealmalei e purpuriu, lambrechinii sunt roşu-deschis, iar coroana, bogat bătută în nestimate şi pe cerc şi pe flori are bumbi de aur, nu de mărgăritare, la îmbinarea volutelor. O verde cunună împresoară fundul roşu al acestei înluminări heraldice de epocă decadentă, dar de largă factură artistică şi în cele patru colţuri din afara ei, tot în cartuşe sub vechea cunună regească deopotrivă, armele Ungariei, Boemiei, Dalmaţiei şi Croaţiei, iar sus în mijloc, sub coroana împărătească, pe scut de aur mohorât acvila bicefală neagră pe piept cu stema Austriei: în câmp roşu fascea de argint^. Aceste din urmă arme sunt cele personale ale împăratului, nu ale împărăţiei, scutul fiind împresurat de însemnele Ordinului „Toison d'Or"[7], al cărui mare-maestru

[6] Pentru un heraldist felul cum aceste însemne sunt înfăţişate constituie un tezaur: centunenţii *(lectură incertă)* lanţului fiind roşii nu albaştri, cum greşit s-a stabilit ulterior *(n. —M.C.)*.

[7] E preferabil a nu se traduce „lâna de aur" E: „ordo aurei velleris", nu „aureae lanae". Atât pentru denumirea, cât şi pentru cancelaria Ordinului s-a întrebuinţat invariabil de la fundaţie (terminologia) franceză. Iosef al Il-lea scrie contelui Pallfy: ... iar în I... capitolul anunţa Regelui Carol I moartea... *(nota nu e terminată)*.

fiind la acea dată capul ramurei primogenite a Casei de Austria, regele Spaniei; împăratul era simplu cavaler[8].

înainte de a purcede la examinarea critică a acestei steme brâncoveneşti nu e de prisos a fixa norma călăuzitoare. Mulţumită superficialităţii de pregătire şi a sărăciei de cunoştinţe s-a acreditat, şi ce e trist, nu numai la heraldiştii-amatori, părerea că la o stemă, interesul se reduce exclusiv la conţinutul scutului, tot ce e în afară fiind considerat ca „ornament", adică accesoriu. Foarte îndelungate şi stăruitoare cercetări în această varie şi amplă materie mi-au format o părere absolut contrarie[9].

[8] A decurs din aceasta o bazaconie heraldică greu de calibrat chiar ca atare. Cineva, neînţelegând rostul prezenţei acelor arme ale ţărilor „ereditare" în această înluminare şi-a închipuit că au fost şi ele concedate în dreaptă stăpânire şi împărţind un scut prin două trăsuri verticale şi una orizontală în 6 cartiere, în 5 din ele a plasat armele sus-ziselor regate şi pe ale împăratului, iar în cel rămas liber (al 5-lea în ordine, adică al 2-lea din rândul de jos) pe cele brâncoveneşti cu călăreţul, schimbându-le smalţul câmpului din albastru în roşu. S-ar zice astfel că e un „pennon d'alliances" arătând căsătorii de-ale Brâncovenilor cu arhiducese de Austria, principese de Ungaria şi Boemia sau că Brâncovenii domniseră în aceste ţări sau aveau asupră-le pretenţii. Această monstruozitate heraldică poate fi văzută sub o coroană închisă de un model impresionant pe vitraliile Bisericei Domniţa Bălaşa *(n. —M.C.)*.

[9] Scutul cu însemne e cel din urmă venit pe lumea heraldică, abia pe la jumătatea veacului al XH-lea, când printr-o contagiune generală, contagiune atât de rapidă că nu i se poate stabili vreun focar, se răspândeşte în toată Europa şi printr-o coincidenţă stranie, tot atunci se iveşte şi în Japonia. Nici origina lui nu e militară; în Occident e cert că însemnele înainte de a figura pe scut, au alcătuit podoaba când nu însăşi substanţa veşmintelor de apartament: cacomul (hermine), singeap (vair), jder (sabie, sabulum), fâşii, şuviţe sau vipuşti de blană şi de stofă de fir, apoi termenii tehnici: cusut (cousu) şi însăilat (brochant) etc. Iar întrebuinţarea lui iniţială e pur sportivă. Mult înainte existaseră însă colorile şi „cimier"-ul. Prin urmare, după cum toţi heraldiştii sunt de acord a recunoaşte colorile şi „cimier"-ul fiind mai vechi sunt şi mai „venerabile". în Germania şi uneori în Anglia, „cimier"-ul e principalul component al stemei. Această chestie o tratez pe larg într-un studiu ce prepar asupra stemelor ţărilor

O stemă trebuieşte considerată în totalitatea ei, fiecare din componenţii ce o alcătuiesc constituind, până la proba contrarie, parte integrantă, iar importanţa acestora poate varia de la caz la caz[10].

Aplicarea acestui principiu nu poate decât folosi studiului oricărei steme, chiar celei brâncoveneşti de la 1688. Din punct de vedere heraldic, acesteia interesul i se limitează strict însă la costumul figurei principale, singurul element care îi imprimă ceva deosebit. încolo, în câmp aproape invariabil albastru, pe un cal rar altfel decât alb, şi în port naţional, cel mai adesea verde, cu căciulă cu pene (excepţional cu pălărie rotundă) călăreţul este în Ungaria, la mica nobilime (indiferent maghiară

româneşti, unde dovedesc că, printr-o întâmplare, acestea sunt din cele mai venerabile, la a Valahiei şi a Moldovei, pasărea şi capul de zimbru fiind „cimier"-e coborâte de pe coif în scut, unde s-au substituit altor însemne, iar la a Banatului, leul, „cimier" de asemenea, şi-a păstrat chiar coroana coifului din care se ridica pentru a prinde steaua între gheare.

[10] Străvechea casă de dinaşti Hohenlohe poartă în câmp de argint doi leoparzi negri unul deasupra celuilalt. După regula heraldică, lambrechinii ar trebui să fie de argint şi negri, deci culorile alb şi negru. Sunt însă de argint şi roşu, pentru că vechile culori ale casei sunt alb şi roşu, culorile Franconiei, de unde îşi trag obârşia şi unde păstrează de totdeauna importante posesii teritoriale. W/W(Wied-Runkel), din care ultima Doamnă şi prima regină a României, poartă în câmp de aur un păun cu coada destinsă de culoare firească. Culorile antice ale casei sunt roşu şi galben şi se găsesc în veşmântul de aur şi roşu al celor doi îngeri ce ţin scutul (tenants). Lusignan din Poitou purta un scut în fâşii de argint şi albastre pe deasupra cărora s-a însăilat mai târziu un leu roşu, iar în „cimier" pe străbuna legendară zâna Melusina (la mere-lusigne) ieşind despoiată până la mijloc şi despletită, dintr-un hârdău în apa căruia se oglindeşte ca să se pieptene (acelaşi „cimier" îl avea numai familia cu aceeaşi origină Saint-Gelais). Iar Carretto-Millesimo, principi italieni, poartă în afară de scut, dedesubtul acestuia carul antic la care sunt înhămaţi doi lei, carul şi leii de aur. La Hohenlohe dar, componentul principal îl formează lambrechinii, la Wied ţiitorii, la Lusignan „cimier"-ul şi la Carretto o figură exterioară, fără *nici o relaţie* cu scutul *[n. —M.C.).*

sau română, excepţional însă la cea săsească, de ex. familia v. Rittern) tipul clasic de stemă, formând foarte ample serii. Variaţiile consistă uneori la smalţul câmpului sau al veşmântului, la culoarea calului ce trebuie socotită întotdeauna firească, la arme (sabia dreaptă ariană, sau cea curbă turanică, ori suliţa, cu sau fără cap de turc, buzduganul, puşca lungă zisă terseniană etc). Acest brav călăreţ îşi complică uneori existenţa şi cu alte instrumente, muzicale de pildă (la familii române trâmbiţaşul ţine o trâmbiţă din care iese un cap de om: arme grăitoare); în alte scuturi e înfăţişat încălecând cu un picior în scară sau străpungându-şi inamicul precum i se întâmplă şi să fie însoţit de un câine fidel. E firesc a presupune că în acest fel de steme, figura principală reprezintă pe însuşi impetrantul, după cum în patenta unui alt român, cu nume predestinat: Viteaz, aceasta se precizează chiar. în ce priveşte capul de turc, figurând înfipt în vârful unei săbii ţinută numai de un braţ (dextro chere sau senestro chere) la aceeaşi mică nobilime e iarăşi de întrebuinţare frecuentă.

Rezumând dar, aceste arme brâncoveneşti sunt de caracter pur maghiar, corespunzătoare dependenţei titlului căruia sunt aferente şi ilustrând motivul colaţiunii: partea luată de ascendenţii impetrantului la luptele împotriva turcilor. Afirmaţia din scrisorile patente că acele arme sunt cele antice ale Brâncovenilor şi că e doar o colaţiune nouă ce este astfel confirmată în posesia şi uzagiul lor, trebuie privită ca o deşartă formulă de cancelarie, nu ca expresia unei realităţi, aşa cum naiv o ia de bună, de Foras. Ceva mai mult: dacă în această împrejurare impetrantul a uzat de dreptul său de alegere n-a putut să indice decât un om armat, fără cal şi fără cap de turc: cum se va arăta mai departe.

Ca tocmai prudentul Brâncoveanu, vasal turc, să fi cerut o stemă atât de manifest subversivă şi ofensatoare faţă de naţia suzerană e cu totul exclus, ea n-ar fi putut fi arborată ostentatoriu şi apertamente, aşa cum cere regula şi e un exemplu unic de arme osândite, din motive politice, la clandestinitate, iar clandestinitatea e incompatibilă cu însăşi noţiunea de heraldică.

Ne aflăm dar în prezența unei „gaffe" de cancelarie, de care e, poate, în parte, culpabil şi Brâncoveanu şi se va vedea cum, ulterior, a fost reparată. Să terminăm mai întâi cu ceilalți componenți ai stemei, cei din afară: casca, coroana şi lambrechinii.

însoțirea de metal cu smalț a acestora din urmă e justă: aur şi albastru la dextra (metalul părții de veşmânt şi a armelor figurei principale au smalțul câmpului); argint şi roşu la senestra (metalul corespunzător coloarei fireşti, albe, a figurei secundare şi smalțul părței secundare de veşmânt a figurii principale). Casca poate fi trecută cu vederea, portul ei nefiind codificat în heraldica germană; de model sau de metal diferit, închisă sau deschisă, poate fi aşezată de față, întoarsă sau de profil după stilul şi poziția scutului, pentru estetica stemei sau când sunt în număr pentru simetrie. Dacă în aceste arme găsim vechea coroană sau diademă regească, argumentează de Foras, e pentru a dovedi mai cu tărie obârşia suverană a Brâncovenilor şi conchide că, aflându-se în posesia vechei coroane deschise, aceştia o pot arbora pe cea modernă închisă. De Foras ignorează că mult înainte de 1688 vechea coroană regească fusese depreciată şi degradată, căzând din întrebuințarea curentă, numeroşi țărani români, în serii, au dobândit pentru vitejia şi credința lor de la principii Transilvaniei arme în cari *„supra scutum galea* (uneori *„clama",* alteori *„aperta) quem contegit diadema regium"* etc. Acum, din faptul că de Foras reproduce numai armele din 19.V.1688 şi le dă ca pe cele de principe al Sf. I.R., se deduce logic că în colațiunea acestui din urmă titlu fusese fără arme (sunt şi alte asemenea exemple) căci dacă s-ar fi conferit, natural ar fi fost să le reproducă de preferință pe aceste din urmă, cărora nu le-ar fi putut lipsi în nici un caz manta şi pălăria de principe. De Foras pretinde că i s-a comunicat în original diploma din 30.1.1695, pe pergament, scrisă cu litere de aur (?), învestită cu sigiliul major imperial în cutie de aramă (vrea să zică probabil alamă), semnată şi contrasemnată, „presentant enfin la plus hau te authenticite". E foarte suspect. Ce e o diplomă

în original? O simplă *expediție,* o copie conformă cu originalul scrisorilor patente, o copie în exemplar de lux, semnată şi contrasemnată „mânu propria" şi învestită cu marele sigiliu de Stat. Distrugerea sau pierderea deci a unei asemenea expediții e doar o pagubă a unui obiect de artă, originalul existând împreună cu tot dosarul colațiunii în arhiva respectivă care putea elibera o nouă expediție, nesemnată şi contrasemnată însă „mânu propria" şi fără sigiliul major. Originalele diplomelor brâncoveneşti nu mai există. De soarta celei din 19.V.1688 nu se ştie mai nimic, de a celei din 30.1.1695 despre care de Foras pretinde că a avu t-o în mână[1] ^ Ionescu-Gion în a sa *Istorie a Bucureştilor* dă, după Athanasie Comnen Ipsilant, prețioasa informație că Brâncoveanu o păstra în ascunzătorile de la Colțea, unde găsind-o Stolnicul Cantacuzino a trimis-o sultanului Achmet. Ce a avut de Foras, a fost o copie a celor din urmă scrisori patente semnate de împăratul Leopold şi contrasemnate de cancelarul-conte Hartig, al cărui text îl şi reproduce, din nenorocire, fragmentar şi prin cari se conferă atât lui C. Brâncoveanu (senior) cât şi fiului său întâi născut Constantin (junior) titlul de pr. al Sf. I. în primogenitură cu predicatul de Brankovan şi calificarea de Illustrissimus, dilectionis et consanguinei noştri charissimi. Dacă de F. ar fi avut originalul sau o copie completă a acestor scrisori patente ar fi văzut că o dată cu acest titlu şi calificări s-au conferit celor 2 impetranți şi armele următoare:

- Un scut sferticat în cruce dreaptă. în I-ul cartier, în câmp de argint deasupra a trei munți verzi acvila neagră cu aripile destinse, armată (cu ghiare) de aur, încununată de acelaşi (metal), purtând în plisc o cruce de acelaşi, în ghiara dextră o altă cruce a Patimei de acelaşi, iar în senestra o sabie cu mâner de acelaşi, în al II-lea în câmp roşu o fasce de argint, în al III-lea în câmp albastru un „chevron" de argint însoțit dedesupt de

[11] Actualul principe Brâncoveanu nu o posedă sau poate arhiva sa de familie nu e bine inventariată *(n. - M.C.).*

o stea cu şase raze de acelaşi [metal] şi în al IV-lea în câmp tăiat orizontal în două părţi egale, un turn (cu poartă boltită şi deasupra acesteia o fereastră pătrată) cu trei metereze, în vârf un pom (rotund) verde. La dextra turnului mergând pe linia ce desparte câmpul în două, un om de-a-ntregul înarmat (de toutes pieces) cu platoşă şi coif ţinând în mâna dreaptă un sceptru, în vârf cu o floare heraldică de crin cu totul de aur. Suporţi: doi leoparzi leonaţi de aur, cel din dextra ţinând o spadă de argint cu mâner de aur, cel din senestra un sceptru de acelaşi din urmă metal. Mantă şi pălărie de principe al Sf. I.

O asemenea rectificare integrală de arme ale aceluiaşi impetrant chiar la un interval aşa scurt nu trebuie să pară curioasă. Cazul e departe de a fi unic. Oricum, iată-le însă evaporate armele „antice" de familie şi înlocuite prin altele, nu unitare; în cari dacă al II-lea cartier (Austria), fiind armele donatorului, nu prezintă nici un fel de interes, celelalte trei oferă un larg câmp de studiu şi analiză, alcătuind fiecare subiectul unei importante chestiuni de heraldică.

E util a pune aici prealabil complexa şi delicata chestie a însăşi heraldicei româneşti. Când într-o limbă, pentru o singură noţiune avem patru vii şi vechi termeni populari: unul de obârşie latină (stemă), unul germanic (marcă) şi două slave (pajeră şi herb), se poate oare concepe că aplicarea lor era limitată exclusiv la armele de ţară, neexistând şi altele? Şi e admisibil ca primii voevozi să fi avut arme de structură şi factură occidentală, foarte regulate şi complete, iar tovarăşii lor de arme şi curtenii nu? Prezumţia e puternică dar în sprijinul ei nu se găseşte nici cea mai slabă dovadă şi e iarăşi greu de explicat o dispariţie în bloc fără urmă, deoarece prin convulsiunile şi vicisitudinile acelor veacuri de fier nu au trecut numai ţările româneşti — şi aiurea, heraldica nu numai că a dăinuit dar a înflorit chiar mai puternic. Aplicând aici principiul că în caz de dubiu, prezumţia joacă în favoarea pârâtului, suntem de acord că heraldica a existat dar cu o grabnică şi totală soluţie de continuitate, iarăşi unică. A pretinde acum că, în cele cam patru veacuri de carenţă, ea ar fi subsistat în stare de letargie larvată, că adică în unele familii, printre alte datine s-ar fi păstrat şi aceea a unor figuri sau însemne proprii, fără a mai fi fost reproduse şi întrebuinţate, desuete prin urmare, e o supoziţie foarte sugestivă, căreia în aceste arme brâncoveneşti i se găseşte un început de temei. Prudenţa cu care heraldistul se cuvine să procedeze în lucrările sale, e mai de rigoare pentru armele româneşti decât pentru oricari altele, suspiciunea fiind totdeauna profitabilă, speciosul şi falaciosul întâmpinându-te la fiece pas. De altfel materia e atât de inconsistentă şi de precară încât poate fi îmbrăţişată pentru Valahia, aproape în întregime în critica acestor trei cartiere ale armelor brâncoveneşti.

Acvila heraldică neagră cu aripile destinse e netăgăduit stema metamorfozată a Valahiei, crucea din plisc înlătură îndoiala. Că i s-au adăogat încă o cruce şi o spadă în ghiare, că sboară deasupra a trei munţi sunt intemperante de penel, familiare personalului artistic al Cancelariilor. Se impune aci chestiunea armelor Valahiei, a corbului şi a acvilei. O voi trata, în mod sumar, aci, deoarece formează subiectul unei alte lucrări de cadru mai amplu şi tratată mai ştiinţific, ce am în pregătire. E de altfel o chestiune mai puţin complexă decât ar părea, dacă la studiul ei se aplică metoda pozitivă elementară.

Primii voevozi au avut arme de casă: scutul (triunghiular aplecat, â la fenetre) împărţit vertical în 2 câmpuri egale, I-ul (la dextra) fasciat (de roşu şi argint?) de 8 bucăţi (Ungaria?), al II-lea (la senestra) sadea (roşu?). Coiful închis de profil (heaume, helm), în „cimier" o acvilă de înfăţişare firească cu capul întors; capelină. Culorile după regulă ar fi roşu şi alb. Până la o dovadă contrarie fasciatul sunt arme de concesie ale suzeranului, iar câmpul roşu sadea (sau deplin) era în unele ţări occidentale, ca Aquitania, însemnul de mare feudatar; în Germania, mai târziu, un cartier roşu deplin indica posesia şi

exercițiul drepturilor regaliene. Scutul are uneori augmentări, de cari mă voi ocupa, ca de întreagă această chestiune, aiurea, mărginindu-mă aici numai la identificarea pasărei de pradă din „cimier" şi la succesivele ei avatare. Inițial e o răpitoare de zi (are ochii pe lăturile capului), masivă, cu plisc gros coroiat şi cu capul întors. în zoologie răpitoarele diurne sunt numeroase, în heraldică ele se reduc la trei: acvila, şoimul şi eretele. Aceste două din urmă - nobilele păsări de vânătoare - sunt înfățişate în felul lor firesc şui, cu capul şi pliscul mic şi cu totul excepțional altfel decât cu scufița cu moț de pene, la picioare cu cureluşe şi clopoței, şi ades aşezate pe bățul lor din şoimărie. Prezența lor în steme e infim de redusă față de a acvilei; figura care, ca număr, împarte cu leul, întâiul loc în heraldică, emblema imperialității însăşi, probabil, explică Erasm, pentru că această sburătoare e rapace, feroce, vorace, nesociabilă şi sordidă, în heraldică, acvila e înfățişată în două feluri, într-unui, formând marea majoritate, e o figură convențională, stilizată şi schematizată la extrem, în celălalt e reproducerea făpturei adevărate, care nu se specifică însă decât atunci când e de profil şi fixează un soare. Acvila neagră a casei genoveze Doria e cea convențională în armele de principi ai Sf. împărăţii, de Borriglia, pe vechile palate din Genova e însă cea firească. Acvila de pe mormântul casei Visconti, reprodusă după aceea a Legiunilor romane, a servit la rândul ei de model celei napoleoniene. Iar acvila de profil cu capul întors, aşa cum e în „cimier"-ul voevodal este la fel cu cea de pe reversul augustalei de aur a împăratului Friederich (1230).

Aceste arme ale primilor voevozi, aşa clasice şi pure, dăinuiesc puțin, ceea ce constituie o enigmă. Luându-se în considerare cultul exacerbat până la fetişism al evului mediu pentru tot ce e heraldic nu se poate concepe un abandon; logic nu s-ar putea deduce decât că o atare dispariție de arme a marcat dispariția unei dinastii. Şi în locul lor (îmi lipseşte data certă) apare în

sigiliul țării ceea ce s-a denumit „noua plantație": un grup alcătuit din două figuri omeneşti, în picioare, încoronate, un bărbat şi o femeie şi între ele un copac lunguieț, poate un plop. Progresiv denaturate în modul cel mai deplorabil de dalta barbară a meşterilor-pecetari, amputate de toate membrele, luând aparența de mogâldețe sau momâi încoronate, redobândind în treacăt înfățişarea omenească şi sexul şi îmbrăcând varii deghizamente (niciodată însă, cu caracter sacru sau sacerdotal), aceste două figuri au o lungă existență şi dispariția lor coincide cu aceea a domniilor pământene[12]. Această alcătuire de 3 figuri, 2 umane şi una vegetală a avut o întrebuințare pur sfragistică, fiind absolut lipsită de caracter heraldic. Că ulterior, în ultima epocă a existenței ei a fost şi ea închisă în scut, a fost din simplă inadvertență plastică şi aceasta numai pe sigiliu (pecetea gospod) încolo nu se întâlneşte nicăieri, nici în stemele din cele trei gravuri cu portrete de domnitori (unul al lui Matei Basarab, celelalte două ale lui Brâncoveanu), unde corbul singur figurează, nici pe pietre de mormânt, nici pe odoare bisericeşti, nici pe prapure sau steaguri, acestea purtând țesute sau zugrăvite pe icoane (steagul lui Şerban Cantacuzino), fie cum descrie Spontoni[13], ca pe stindardul cel mare (la banniere carree) adevărata stemă a țării (stema însăşi, figurile nemaifiind închise în scut): stindardul de damasc alb cu corpul pe un ienuper (ginetro, genievre) verde, în cioc cu o îndoită cruce roşie (vermiglia) *„insegna adimpressa antichissima di Vallachid'*. Dar ce e acest

[12] în pecetea lui Şerban Cantacuzino s-a eliminat copacul care e înlocuit printr-un scut cu corbul, căruia cele două figuri îi devin țiitoare (tenants). în cea a lui Brâncoveanu grupul reapare în complet *(n. —M.C.)*.

[13] La articolul „retourne", în accepția heraldică a acestui termen, se citează armele familiei Corvinilor. LAigle (?) de Corvin: D'or au corbeau de sabie contourne, la tete retournee tenant au bec une croix patriarcale de gueules, confundându-se armele Valahiei cu ale Corvinilor, după cum heraldiştii francezi au luat adesea armele casei Batory drept ale Ardealului. Printr-una din acele coincidențe de cari heraldistul nu se lasă impresionat,

corb, de când există, de unde provine? Chestiunea trebuie pusă formal, aci atingându-se punctul nevralgic al istoriei stemei Valahiei, la a Moldovei nefiind nici dubiu, nici confuzie. Nu pretind a o fi rezolvat, expun numai şi coordonez datele de cari va trebui să se servească oricine ar lucra la acest fine.

Vechile arme voevodale au dispărut, dar nu în întregime. Componentul lor cel mai vechi, acvila din „cimier" subsistă. Desprinsă de pe coif şi degenerată tot de meşterul pecetar, ea se aciuează modestă în pecetea gospod, fâlfâie la început deasupra copacului şi se aşază apoi treptat în vârful lui. La cele trei figuri s-a adăogat dar a patra. în jurul acesteia se desinează un scut care uneori le cuprinde pe tuspatru. Că este bătrâna acvilă o dovedeşte particularitatea capului întors. La această particularitate se adaogă o alta: acvila se aşază în poziţie contrarie, adică în loc să fie cu coada spre dreapta pecetei, e cu coada spre stânga acesteia. Avem dar acvila întoarsă şi cu capul reîntors (heraldic: contourne, la tete retournee). O explicaţie piausibilă măcar a acestei noi suceli nu există. La o dată ce rămâne de precizat dar care nu e tocmai aşa „antichissima" cum afirmă Spontoni, acestei sburătoare, ce printr-un processus plastic îşi pierduse caracterul de acvilă, fără a-şi modifica însă poziţia, i se substituie corbul Corvinilor de la Huniad.

Nu vechi acesta. Data la care Ladislau Postumul conferă lui Ioan Corvin arme e precisă: 1 fevruar 1453. Că această substituire s-a efectuat o dovedeşte frecuenta prezenţă a inelului din pliscul corbului corvinian în acela al corbului Valahiei, laolaltă cu crucea. Acum, de ce substituţie şi nu pur şi simplu adopţie a înseşi armelor Corvinilor? Pentru că în acestea corbul

un corb tot mtors şi cu capul reîntors, dar în câmp roşu, rinând în plisc [illegible]
e stema obscure, farmlu, poate mechlembergeză, cu începuturi foarte recente şt modeste, Btihren, care puţin mai târziu, cu numele Biron, dă ^urlandei doi duci suverani *{n. -M.C.).*

are poziţia lui heraldică obişnuită, de profil cu pliscul la dextra şi coada la senestra, aşa cum se vede în basorelieful colorat[14] din Biserica Neagră din Braşov, datând de sub domnia lui Mateiaş Corvinul şi comemorând o vizită a acestuia[15].

Şi substituirea nu s-a oprit numai la sburătoare, ea s-a întins la întregul grup din sigiliu, care a fost utilizat în modul cel mai ingenios ca să ilustreze legenda Corvinilor şi a stemei lor. E această legendă[16] anterioară colaţiei armelor pe cari le explică? Nu se ştie, cum nu se poate garanta nici originalitatea ei, corbul cu inel în plisc aflându-se şi în alte steme.

Dovezi concrete abundă. în pecetea lui Gr. Ghica (1674) momâile redobândesc aspect uman, au coroane închise şi portul contimporan, dar cea de bărbat din dreapta copacului ţine un arc şi săgeată, un topuz sau sabie. Iar în altă pecete tot a unui Ghica, în locul grupului de figuri ţepene e înfăţişată chiar scena săgetării, care e şi mai perfect şi mai artistic redată sub portretul lui Constantin Mavrocordat din stampa lui Schmidt, unde sub cele două steme a Moldovei şi a Valahiei întrunite în acelaşi câmp de aur al unui scut obez, se vede clar, la stânga femeia

[14] Zugrăvit din nou recent, culorile au fost riguros respectate, aşa cum le-am văzut acum 30 de ani *(n. —M.C.).*

[15] O altă remarcabilă reprezentare a armelor acestui rege, sculptate în stil gotic „flamboyant" sunt *{sic!)* încastrate în zidul primăriei oraşului Goerlitz din Silezia *(n. — M.C.).*

[16] Un rege al Ungariei vânând în Ardeal are relaţii cu o femeie (română). Aceasta rămâne însărcinată. La despărţirea de dânsa, regele îi spune că dacă naşte băiat să i-l aducă îndată ce se face mare la Curte şi ca să fie primită şi s-o recunoască îi dă inelul lui. Naşte băiat: se face mare. Femeia pleacă cu dânsul spre cetatea regelui. în cale, oprindu-se la un râu să-şi spele rufele, ea îşi scoate inelul şi-l pune pe piatră. Un corb îl fură şi sboară cu el în vârful unui copac. Femeia e în culmea deznădejdii, băiatul însă, intrepid, ia arcul şi săgetează pasărea hoaţă. El va fi străbunul Corvinilor de la Huniad. Legenda are şi un tâlc adânc politic. Corvinii stabileau astfel o legătură strălucită cu dinastia arpadiană, care, ca nici una alta, a dat bisericei romane doi sfinţi şi o sfântă *(n. — M.* C).

cu brațele ridicate la cer și la dreapta băiatul cu arcul în mână și în vârful copacului pasărea străpunsă de săgeată, lăsând să cază inelul.

Acvila din stema brâncovenească e neagră în câmp de argint. Aceleași sunt și văpselile din stema Valahiei? Am zis văpseli și nu smalțuri într-adins. Acest din urmă termen în accepție de culoare heraldică e în cazul de față foarte relativ. Câmpul a fost când alb (argint), când galben (aur), când albastru și, din inadvertență desigur, chiar roșu uneori, iar corbul a> fost de culoare firească, un negru heraldic. In favoarea câmpului alb pledează stindardul descris de Spontoni, sub ultimii fanarioți e chiar de argint[17] și când sub domniile pământene din veacul trecut corbul cedează loc unui vultur brun tot de culoare firească, câmpul e tot de argint[18]. Câmpul albastru e acela al scutului Corvinilor, în stema Valahiei poate fi numai asimilat cu azurul heraldic, de nuanță sumbră, de fapt fiind simpla culoare a cerului, „coeruleum" zis, așa cum inițial a fost în aproape toate stemele maghiare. De altfel din punct de vedere estetic corbul de culoare firească cu pliscul și picioarele poleite, îmbucând crucea roșie se însuflețește mai viu pe albastru și tot pe albastru se desprind mai luminoase soarele de aur și luna de argint ce aproape niciodată nu lipsesc din stemă. Importanța lor covârșește însăși pe a corbului, pentru a evita însă repețirea, li se rezervă critica cu prilejul citării unei pseudosteme brâncovenești. Chestiunea crucei din plisc, element parazit, de natură

[17] Bogătașul Constantin de Bellio (Belu), omul de afaceri al lui Ion Caragea-Vodă, fiind creat baron austriac (diploma originală la Academie), în cartierul al III-lea al armelor ce obține cu acea ocazie, poartă, absolut „sine causa", stema Valahiei în câmp de argint. Bellio, nepotul egumenului de la Colle *{incert)* Daniil Zighno, era macedonean, originar de la Pella. Nepoții acestuia sunt creați succesiv baroni austrieci *(n. —M.C.)*.

[18] Tot *„sine caiisd* corbul figurează în armele de principe al Sf. Imperiu, ale lui D. Cantemir, în câmp roșu *(n. —M.C.)*.

pur simbolică, a servit totuși a identifica pozitiv, în acvila din cartierul I, prima remetamorfoză heraldică a corbului Valahiei.

Nu tot așa de ușor se poate *[sici]* explica armele din al III-lea cartier, asupra cărora planează un mister ce-și așteaptă elucidarea. „Chevron"-ul, piesă onorabilă de clasa a doua, inexistent (când nu e de importație) în țările orientale și în Spania, sporadic întrebuințat în Italia și Germania se întâlnește foarte des în Anglia și e extrem de răspândit în Franța, e piesa prin excelență franceză; drept, aplecat sau răsturnat, retezat ciuntit sau frânt, undat, crestat sau dințat pe mărgini, cu brațele rotunjite, singur sau două îmbinate sau încârligate, însoțit de diverse figuri, cel mai ades de 3, 2 sus și 1 jos, la fel toate sau nu, încărcat sau încărcându-le, el ocupă în armorialul Franței numeroase pagini. Asupra simbolurilor ce i se atribuie că reprezintă, părerile sunt relative; în heraldică simbolul când nu e istoric dovedit e totdeauna astfel.

Se pune dar întrebarea care e proveniența și care rostul acestei piese în armele brâncovenești. Să fie una din acele improvizări de cancelarie, denumite „Gnadenzeichen" (probă de grație din partea donatorului), slujind de umplutură sau a fost desemnată de însuși impetrantul care a făcut desigur de data asta, uz de dreptul său de alegere? Căci „chevron"-ul și steaua cu 6 raze - atât de norocoasa stea - tot în câmp albastru sunt armele unei alte familii oltenești, a Bibeștilor, cu singura diferență a metalului „chevron"-ului și stelei, de aur în loc de argint. Dacă a fost voluntară sau fortuită[19], rămâne de cercetat (și e foarte greu), cert e că în pecetea de ceară cât și în cea tipărită a domnitorului Barbu Dim. Știrbey (nu am nici una de a fratelui acestuia G. Dim. Bibescu) atât „chevron"-ul cât și steaua sunt de argint, metalul originar (dacă ar fi de aur ar fi și ele punctate

[19] Adesea stemelor le variază intenționat sau întâmplător smalțurile, în România, de pildă, familia Mano are arme din veacul al XVIII-lea - în câmp roșu o mână (appaumee) de culoare firească, încărcată (în palmă)

cum vizibilă e fascea din mijloc a tricolorului român din stemă). Şi apoi, pe cât ştiu, culorile familiei Bibescu sunt alb şi albastru, nu galben şi albastru şi nu e cazul ca la Hohenlohe sau la Wied să fi avut culori de casă anterioare armelor, independente de acestea şi diferite. în macabra polemică asupra identificării osemintelor de la Biserica Sf. Gheorghe-nou, dl. Em. Hagi-Mosco a protestat împotriva faptului că la pecetluirea acestor presupuse rămăşiţe ale domnitorului decapitat s-a[u] întrebuinţat panglici cu culorile naţionale în loc de cele brâncoveneşti, alb şi albastru (culori heraldice, „Hausfarben", nu de livrea, cred). Dat fiind că nici Brâncovenilor nu li se pot presupune culori mai vechi decât stema, ele nu pot fi decât ale armelor cu „chevron"-ul şi steaua şi nicidecum ale celor de comite ungur (albastru şi galben, cum am demonstrat mai sus). Rămâne dar stabilit că trecând peste un element dubios (metalul pieselor), atât armele cât şi culorile Brâncovenilor Brâncoveni, cât şi ale Bibeştilor şi Bibeştilor-Ştirbey sunt identice[20].

Să fie şi unele şi aceiaşi *(sic)?* Pozitiv e numai că le găsim la Brâncoveni în stema de Reichsfurst din 30.1.1695 şi la Bibeşti în veacul al XlX-lea ca arme de familie, şi în această calitate de două ori în armele ţării[21]. Alt material deocamdată lipseşte. Că această identitate ar dovedi o origină comună, vreo veche

de un ochi de om. (Recepţie din veacul al XVIII-lea şi de la 1832.) Marele vornic Iancu Mano o poartă în câmp albastru şi cu adausul a 3 stele de argint, „en chef *(n. — M.C.).*

[20] Faptul că la Brâncoveni aceste arme figurează în al III-lea cartier, adică nu sunt principale nu e concludent, mai toate colaţiile de arme ale Sf. I. din acea epocă şi din veacul următor lasă din punct de vedere heraldic mult de dorit, în ele armele originare cad pe plan secund sau ultim, primul cartier sau scutul „sur le tout" fiind ocupate de „Gnadenzeichen" sau de arme noi *(n. — M.C.).*

[21] în tinereţea mea, exista la Muzeul de Antichităţi de pe Bulevardul Academiei o piatră mare cu armele destul de mutilate ale Bibeştilor *(n. —M.C).*

înrudire, mai directă, mai apropiată decât cea istoric cunoscută între aceste două neamuri olteneşti nu-mi aparţine nici măcar s-o sugerez, asemenea chestiuni nefiind de domeniul heraldic, în care înţeleg a mă confina strict. Nu poate fi însă nici trecută cu vederea potriveala dintre filiaţia legendară ce dă Bibeştilor ca străbun un cavaler francez şi caracterul eminamente francez al acestor clare arme: d'azur au chevron d'argent (alias or) accompagne en pointe d'une etoile de six rais du meme[22].

[22] Adesea istoria dovedeşte origini stranii, precum se constată că răsădirea unei familii în ţară străină e aproape totdeauna prielnică. în întâia jumătate a veacului d XVII-lea, capul uneia din ramurile străvechii case Torelli di Montechiarugolo, Giuseppe Salinguerra deposedat de feodele sale de *[către]* Odoardo Farnese, ducele de Parma, emigrează în Polonia unde se căsătoreşte cu fiica seniorului de la Poniatowo, de arme Ciolek. Coborâtorii săi, toţi. mari demnitari ai Coroanei, iar unul, Stanislas al III-lea, cel din urmă rege al Poloniei, poartă numele Poniatowski, păstrând însă stema de obârşie, căreia astronomii îi fac suprema cinste de a o strămuta printre astre: între acvilă şi şarpe străluce „taurul lui Poniatowski". (în veacul trecut descendenţii s-au stabilit iarăşi administratori şi intelectuali distinşi, cu înrudiri înalte, în Italia.) Aretin, baroni bavarezi, italieni de origină s-ar zice, ca poetul. Câtuşi de puţin. Cunegonda Sobieska, soţia electorului Max. Emm. II de Bavaria aduce din Veneţia la Miinchen, un copil orfan de bun neam armenesc, Ohanes-Cristof, fiul lui Bagdasar Harutiun, îl creşte şi căpătuieşte. Tot din Veneţia, dar băştinaş, e Stechinelli, zis apoi, fără temei dar cu scop, Capello, „der Bettelltrieb aus Venedig", un fel de Lazaril de Tormes, de Figaro, străbunul conţilor S.I. de Wickenburg. Se observă că rasa italiană e de sevă mai puternică, reuşeşte şi prosperează pretutindeni, principii austriaci, supuşi prusieni Lynar, purced din toscanul Guerrini, unicul duce irlandez de Leinster, după neam Fitz-Gerald se trage tot dintr-un italian Odone Gerardini. Răsadul străin prinde şi el în Italia şi prezintă cazul cel mai curios: sub Carol al II-lea al Spaniei, cardinalul arhiepiscop al Neapolului, Cautelmo-Stuart a dovedit efectiv, cu acte din cele 4 etape ale peregrinării: Anglia, Normandia., Provenţa şi Neapol, că descinde în linie masculină directă din Caucalm, fiul Regelui Duncan, victima lui Machbeth, fiind mai apropiaţi dar de vechea tulpină scoţiană decât congenerii lor Stuarţii, ulterior suverani în Scoţia şi în Regatele-Unite *(n. — M.C).*

EN 1918

En 1918, le dernier empereur d'Allemagne, traversant le territoire roumain occupe, ne manqua pas d'aller visiter â Curtea-de-Argesh le tombeau du premier roi de Roumanie. La couronne qu'il y deposa portait l'inscription: „au roi allemand".

Cet hommage posthume contrastait vivement avec les rapports particulierement denues de cordialite qui avaient existe entre les deux Hohenzollern. On a beaucoup commente le fait que pendant les vingt-six ans qui ont separe l'avenement au regne de Guillaume II et la mort de Charles I, il n'y a eu entre ces souverains allies aucun echange de visites officielles et aucune simple entretenue. II appartiendra peut-etre â l'Histoire d'en arreter plus tard la veritable explication.

La locution „n'etre pas cousins" leur convenait au figure aussi bien qu'au propre. Les deux lignes de leur maison, aux-quelles ils appartenaient respectivement chacun, n'avaient plus de commun depuis leur separation au commencement du XlII-e siecle que le nom et les armes. Pour le reste on n'y remarque que de la dissemblance et de la disproportion. La ligne cadette, apres avoir reuni au sien le riche patrimoine brandenbourgeois de la maison ascanienne [a] successivement augmente ses possessions par <le change - toutes les voies> le changement de confession, rheritage, la conquete et l'usurpation et a conquis de meme les dignites electorale, royale et imperiale. A cote

d'une belle accumulation de <possessions> <grandeurs> splen-deurs, la mediocrite <seculaire> de la <branche> ligne aînee souabe parait d'autant plus decevante <et>. En effet <â part le souvenir peu honnorable des freres... avec leur triste fin, toute cette longue serie Fhistoire ne il n'y a> pendant quatre siecles elle ne donne aucun homme de guerre, d'eglise ou de plume qui se fit meme relativement distingue, car ce n'est que comme d'un souvenir peu honnorable que peut compter celui de Francis Oettinger et de Frederic son frere et leur triste fin. (...) une superfluite, de nature â desservir pluto t les interets du pays.

La politique exterieure de la Roumanie est dans le sens integral du terme tout recente. L'histoire de deux principautes vassales de l'Empire Ottoman en offre toutefois des cas isoles, sans continuite, comme l'infeodation de la Valachie â la cause de la maison d'Autriche par Michel le Vaillant (159... 1604) ou le jeu double entre la Turquie et les Puissances chretiennes du prince valaque Constantin Brancovan (168... *17...)* tissu de tâtonnements et de subterfuges, contrastant avec la politique franchement russophile du prince regnant contemporain en Moldavie, le grand Demetrius Cantemir (17... 17...) - stirement le personnage le plus remarquable qu'aient produit les pays roumains, au moins jusqu'â leur rennaissance du XIX siecle. Mais ces manifestations sporadiques ne peuvent etre citees qu'a titre de curiosite historique, ne se rattachant en aucune sorte a la politique actuelle, qui ne remonte pas au dela de l'avenement du prince, ensuite roi, Charles de Hohenzollern au trone de Roumanie.

Faute de passe, la politique exterieure de la Roumanie manque de tradition. Cree de toutes pieces par le souverain, celui-ci lui fit adapter sa tradition personnelle et lui voua une preference si vive, qu'il s'en reserva jalousement l'exercice toute sa vie. La maxime: „Hereux les peuples qui n'ont pas de poli-tique etrangere" a longtemps pu etre appliquee <avec> sans

paradoxe au peuple roumain, cette politique ayant constituee une prerogative exclusive du roi, avec lequel elle s'etait â la fin identifiee. La caracteriser, par deduction, en caracterisant < le roi> Charles I-er lui-meme serais moins superficiel qui'il ne semblerait au critique grave, seulement tout jugement porte aujourd'hui sur le roi trop recemment dispăru, et deja victime du zele ingrat des panegyristes, serait provisoire et relatif, cette tâche est reservee aux historiens occidentaux <europeens> de demain qui, sans parti pris, degageront sa figure des eloges et des <flatteries> flagorneries ainsi que des <critiques> incriminations et des attaques acerbes dont il ete l'objet et, mettant â contribution les temoignages de premiere main, le fixeront dans <son vrai cadre> ses vraies proportions et sous son vrai jour. De ceux qui ont ecrit sur <le roi> Charles I, personne n'a essaye de l'expliquer ataviquement. On s'est contente, â son propre exemple, de parler de ses ancetres glorieux, ce qui est aussi vague, qu'exagere.

La ligne <des aînee> des Hohenzollern, dont il est issu est peu illustre, plusieurs de ses branches et rameaux, souvent <ennemis> <rivaux> en rivalite <les uns des autres>, se sont eteints obscurement.

On ne rencontre parmi ses representants ni de grands hommes d'etat, ni de guerre, ni d'eglise — aucun qui soit alle chercher quelque gloire sur un champ <de bataille> d'activite plus vaste que celui de leurs minuscules possessions souabes, aucun qui pour la posterite eut au moins accroche son nom comme protecteur â celui de quelque personnage celebre dans les lettres, les sciences ou les arts. Meme le chapeau de prince de Saint-Empire, que leur valu une situation subalterne â la cour des electeurs de Baviere, leur est venu tardivement[1].

[1] 1622: 1633 <pour> la branche de Sigmaringen; 1692 extend (?) un titre a tous ies membres *(n. - M. C).*

Les guerres particulieres leurs sont defavorables: en 1423 (15 mai) les villes imperiales souabes aidees par la puissante comtesse de Wurtenberg-Montheliard font raser le chateau de Sigmaringen[2]. Cest une race plutot malheureuse; de plus d'un la camere s'acheve miserablement ou prematurement, sans inspirer toutefois de la compassion ou de la sympathie; les historiens n'hesitent pas â qualifier meme quelques uns de veritables brigands[3]. Le record des insurrections de paysans que les principautes de Hohenzollern detiennent - quinze en deux siecles - serait l'unique celebrite â laquelle les aieux du roi Charles pourraient pretendre sans conteste <Lui n'en a eu que deux en quarante>. II y a loin de lâ â la vertigineuse ascension de la <branche cadette devenue> ligne de Franconie, successivement electorale, royale et imperiale[4], â la briliante etoile de la maison de Lorraine[5] qui recueillit la succession des Habsburg, â l'antique splendeur de la maison des Guelfes, renouvellee au XVIII siecle par l'heritage de la couronne de Grande Bretagne, â la haute fortune de la maison d'Oldenbourg, qui se constitua un apanage de couronne en Nord[6], â l'expansion prodigieuse de la maison de Wettin, dont une seule branche, celle de Cobourg-Gotha regne aujourd'hui encore en Angleterre, en Belgique et en Bulgarie[7]. Si le role du hasard est tellement considerable dans le succes et la grandeur de la plupart de ces maisons, on ne peut pas leur contester non plus une ambition

[2] Rebati en 1465 il est de nouveau detruit <par les> pendant la guerre de 30 ans et resta â l'etat de ruine jusqu'en 1865 quand il fut restaure *(n.-M.C).*

[3] Notă lipsă *(n.ed.).*

[4] Dates, mention que depuis le XIII siecle il n'y a plus eu de rapprochements entre les deux lignes *(n. —M.C.).*

[5] Considerations sur les Lorraine de France (Guise) *(n. - M.C.).*

[6] Dates. 14... Danemark et duches de Holstein, 17... Russie... 17... Suede...18 Grece... 19 Norvege et un empereur de Russie *(n. —M.* C).

[7] Jusqu'en 1910 *(n.-M.C).*

hereditaire permanente, une passion de domination et d'accaparement, une soif d'aventure et de conquete, d'entreprise et d'intrigue, dont l'absence <est aussi evidente> chez les Hohenzollern de Souabe est aussi evidente que leur mediocrite. Ce manque d'anvergure se reflete clairement, parfois sereinement meme, dans la <sage prud> reserve prudente <du roi> de Charles I de Roumanie et il est remarquable comment ce qui, chez les aieux, dans les siecles passes a constitue un travers nuisibie â l'elevation de leur maison, est devenu â l'epoque actuelle, chez le descendent une qualite heureuse, porte-tige <du progres> de la prosperite d'un pays. Porte-tige seulement, parce que le role du roi Charles dans l'evolution interieure de la Roumanie n'a ete que passif. Pendant ce si long regne, on ne trouve le roi â la tete d'aucun mouvement qui dirige l'energie naționale dans une direction quelconque, on ne lui doit l'initiative ou au moins le patronnage d'aucune innovation ou reforme, de lui ne vient ni inspiration, ni suggestion, ni impulsion, rien ne porte l'empreint de sa personnalite, et, si son nom est inevitablement inscrit â tous les frontispices, et toutes les dedicaces, c'est grâce uniquement â la tradition de flatterie officielle des inaugurations. On peut avancer, sans erreur, que, dans des conditions materielles identiques, budgetaires surtout, la Roumanie aurait realise le meme progres, automatiquement, sous n'importe quel souverain constitutionnel. Ceux qui ont attribue â Charles I-er un role createur ou actif auraient ete bien embarassees de citer â l'appui de leur assertion un seul cas concret, en dehors de la politique exterieure, son unique oeuvre personnelle.

L'histoire definitive de cette oeuvre est condamnee â rester longtemps encore peut-etre dans l'obscurite ou dans l'incertitude des suppositions basees sur l'examen de ses resultats. Le roi n'a jamais divulgue le secret de son action diplomatique, â laquelle il n'initiait personne. Pousse â l'exces ce systeme ne presente plus que des inconvenients. En supposant, par exemple, que par un concours ordinaire de circonstances, la couronne serait passe sans transition de regne â un prince mineur, comment la regence se serait-elle mise au courant de la situation des affaires etrangeres du royaume et combien difficilement elle se serait guidee dans leur gestion, meme si elle avait ete disposee â continuer la politique du feu roi? On a parle de l'existence d'un testament politique et diplomatique, destine au successeur. Mais ce genre de production n'offre qu'un interet de simple curiosite, serieusement on ne peut lui reconnaître aucune utilite pratique. Comment se figurer que quelques feuillets d'instructions, ayant d'ordinaire en vue l'auto-reclame posthume, pourraient suffire â toutes les eventualites et suppleer a des dispositions speciales, â une preparation dans la matiere et â une certaine experience? <le crise le systeme de cachotterie a eu une consequence plus grave>. Mais <ce> la consequence la plus funeste de ce systeme de cachotterie du roi Charles a ete d'avoir cree dans les cercles politiques un etat d'esprit particulier, consistant...

ÎN 1918

în 1918, ultimul împărat al Germaniei, străbătând teritoriul român ocupat, nu pierdu împrejurarea de a merge să viziteze la Curtea de Argeş mormântul primului rege al României. Coroana pe care o depuse purta inscripția: „Regelui german".

Acest omagiu postum contrasta puternic cu raporturile deosebit de lipsite de cordialitate care existaseră între cei doi Hohenzollerni. S-a comentat mult faptul că de-a lungul celor douăzeci şi şase de ani care s-au scurs între suirea pe tron a lui Wilhelm II şi moartea lui Carol I, între aceşti doi suverani n-a avut loc nici un schimb de vizite oficiale

şi nici o simplă întrevedere. Va reveni istoriei, poate, să desluşească veritabila explicaţie.

Locuţiunea „a nu fi veri" li se potrivea atât la propriu, cât şi la figurat. Cele două ramuri ale casei lor, cărora le aparţineau respectiv fiecare, nu mai aveau nimic comun de la despărţirea lor la începutul secolului XIII, în afară de nume şi de steme. în celelalte privind, nu remarcăm decât neasemănare şi disproporţie.

Ramura tânără, după ce îşi adăugase bogatul patrimoniu brandenburghez al Casei ascaniene, şi-a mărit succesiv aceste posesiuni prin <schimb pe toate căile> schimbarea de confesiune, moştenire, cucerire şi uzurpare şi a dobândit tot astfel demnităţile electorală, regală şi imperială. Alături de o atât de frumoasă acumulare de <posesiuni> <mărimi> splendori, mediocritatea <seculară> <ramurii> liniei suabe mai vârstnice pare cu atât mai dezamăgitoare <şi>. într-adevăr <afară de amintirea puţin onorabilă a fraţilor... sfârşitul lor trist, întreagă această serie istoria nu o nu e>, timp de patru secole ea nu dă nici un războinic, cleric sau scriitor care să se fi distins cât de cât, deoarece amintirea lui Francis Oettinger şi a fratelui său Frederic a fost puţin onorabilă, iar sfârşitul lor trist* (...) un lucru de prisos, prin firea lui, mai mult păgubitor intereselor ţării.

în versiunea iniţială, paragraful final este mai dezvoltat: A cote de cette accumulation de <biens> territoires et splendeurs, la mediocrite de la branche ai'nee souabe parait d'autant plate et plus decevante; pendant cinq siecles aucun de ses membres ne s'illustrent en aucune sorte <pas meme indirectement> par les armes, par la plume ou dans I'Eglise, le nom d'aucun ne s'accroche au moins comme <protecteur> ami ou protecteur â celui de quelques celebrite; â part le souvenir tres peu honnorable de Francis Oettinger et de son frere Frederic, il n'y a pas â relever dans <Toute l'histoire leur histoire> le vide de leur histoire <que l'echange> qu'un episode de nature â interesser les heraldistes (...)

[Faţă de această acumulare de <bunuri> teritorii şi splendori, mediocritatea ramurii suabe mai vârstnice pare cu atât mai plată şi mai dezamăgitoare; timp de cinci secole nici unul dintre membrii ei nu s-a ilustrat în nici un fel <nici chiar direct> prin arme, prin pană sau în sânul Bisericii, numele nici unuia dintre ei nu se leagă, măcar <ca> <protector> de acela al vreunei celebrităţi; afară de amintirea puţin onorabilă a lui Francis Oettinger şi a fratelui său Frederic, nu e de evidenţiat în <întreaga istorie

Politica externă a României este cu totul recentă, în sensul integral al termenului. Istoria celor două principare vasale ale Imperiului otoman oferă totuşi unele cazuri izolate, fără continuitate, ca înfeudarea Valahiei de către Mihai Viteazul (159... 1604) la cauza Casei de Austria sau dublul joc al principelui valah Constantin Brâncovan (168... 17...) între Turcia şi Puterile creştine, ţesătură de dibuiri şi de subterfugii contrastând cu politica sincer rusofilă a principelui domnitor contemporan în Moldova, marele Dimitrie Cantemir (17... 17...), desigur personajul cel mai remarcabil din câte au produs ţările româneşti, cel puţin până la renaşterea lor în secolul al XDC-lea. însă aceste manifestări sporadice nu pot fi citate decât cu titlul de curiozitate istorică, nelegându-se în nici un chip de politica actuală, care nu urcă mai sus de înălţarea pe tron a prinţului Carol de Hohenzollern, mai târziu rege al României.

în lipsa trecutului, politica externă a României nu are tradiţie. Creată pe de-a-ntregul de suveran, acesta îi împrumută tradiţia sa personală şi îi arată o preferinţă atât de vie, încât îşi rezervă sieşi exerciţiul ei, cu gelozie, în tot timpul vieţii. Maxima: „Fericite popoarele care n-au politică externă" a putut fi aplicată multă vreme <cu> fără paradox poporului român, această politică fiind o prerogativă exclusivă a Regelui, cu care până la urmă ea s-a şi identificat. A o caracteriza, prin deducţie, caracterizându-1 pe <regele> Carol I el însuşi, ar fi mai puţin superficial decât i s-ar părea criticului grav, atâta doar că orice judecată rostită astăzi asupra regelui prea de curând dispărut şi de pe acum victimă a zelului ingrat al panegiriştilor, ar fi provizorie şi relativă; această sarcină este rezervată istoricilor occidentali <europeni> de mâine, care, fără părtinire, îi vor desprinde chipul de elogiile şi de <linguşirile> măgulirile, ca şi de <criticile> incriminările şi de atacurile acerbe al căror obiect a fost şi, punând la contribuţie mărturiile de primă mână, îl vor fixa în <adevăratul său cadru> proporţiile sale adevărate şi în adevărata sa lumină. Dintre cei care au scris despre <regele> Carol I, nimeni n-a încercat să-1 explice atavic. S-au

istoria lor> vidul istoriei lor <decât schimbul> decât un episod de natură să-i intereseze pe heraldişti (...).]

mulțumit, urmându-i exemplul, să vorbească despre strămoșii săi glorioși, ceea ce este pe cât de vag, pe atât de exagerat.

Linia <vechilor> Hohenzollernilor din care a ieșit este puțin ilustră, mai multe dintre ramurile și rămurelele ei, adesea <dușmane> <rivale> în rivalitate <unele cu altele> s-au stins în întuneric.

Nu întâlnim printre reprezentanții ei nici mari bărbați de stat, nici de război, nici de biserică - nici unul care să fi purces a-și căuta oarecare glorie pe un câmp <de luptă> de activitate mai vast decât acela al minusculelor lor posesiuni suabe, nici unul care, pentru posteritate, să-și fi agățat numele ca protector de vreun personaj celebru în literatură, științe sau arte. Chiar însemnul de principe al Sfântului Imperiu, care le atrase o situație subalternă la Curtea electorilor de Bavaria, le-a venit întru târziu[1].

Războaiele particulare le sunt nefavorabile: în 1423 (15 mai) orașele imperiale suabe ajutate de puternica contesă de Wurtenberg-Montheliard șterg de pe fața pământului castelul din Sigmaringen[2]. Este un neam mai curând nefericit, unora li se încheie cariera mizerabil sau înainte de vreme, fără ca totuși să inspire compasiune sau simpatie: istoricii nu șovăie chiar să-i califice pe unii dintre ei drept adevărați briganzi[3]. Recordul răscoalelor țărănești pe care-l dețin principatele de Hohenzollern - cincisprezece în două secole - ar fi unica celebritate pe care ar putea-o pretinde fără tăgadă strămoșii regelui Carol <El n-a avut decât două în patruzeci>. Ce departe de toate acestea este vertiginoasa ascensiune a <ramurii cadete devenke> liniei franconiene, succesiv electorală, regală și imperială[4], strălucita stea a Casei de Lorena[5] care culese moștenirea Habsburgilor, antica splendoare a Casei Ghelfilor, reînnoită în secolul al XVIII-lea prin

[1] 1622; 1633 <pentru> ramura de Sigmaringen; 1692 întărește un titlu tuturor membrilor săi.

[2] Reclădit în 1465 este din nou distrus <de către> în timpul Războiului de 30 de ani și rămâne în stare de ruină până în 1865, când a fost restaurat.

[3] Notă lipsă în text.

[4] Date, mențiune că începând din secolul al XIII-lea nu mai există apropieri între cele două ramuri.

[5] Considerații asupra Lorenilor din Franța.

moștenirea coroanei Marii Britanii, înaltul destin al Casei de Oldenburg care-și constitui un apanaj din coroanele de la Miază-Noapte[6], expansiunea prodigioasă a Casei de Wettin, din care o singură ramură, aceea de Coburg-Gotha, domnește încă și astăzi în Anglia, în Belgia și în Bulgaria[7]. Dacă rolul hazardului e atât de considerabil în succesul și în grandoarea celor mai înalte dintre aceste Case, nu li se poate însă contesta o ambiție ereditară permanentă, o pasiune de dominare, o sete de aventură și de cuceriri, de a întreprinde și de a intriga, a cărei absență <este tot atât de evidentă> la Hohenzollernii din Suabia este tot atât de evidentă ca și mediocritatea lor. Această lipsă de anvergură se reflectă limpede, uneori chiar cu seninătate în <cumintea prud> rezerva prudentă a <regelui> lui Carol I al României și este remarcabil cum ceea ce, la strămoșii săi, în secolele trecute, a constituit un cusur dăunător în calea înălțării Casei lor, a devenit în epoca actuală, la descendent, o calitate fericită, un suport < al progresului> al prosperității unei țări. Suport numai, deoarece rolul regelui Carol în evoluția internă a României n-a fost decât pasiv. In timpul acestei atât de lungi domnii, nu-l găsești pe rege în fruntea nici unei mișcări care să dirijeze energia națională în vreo direcție oarecare, nu i se datorează inițiativa sau măcar patronajul nici unei inovații sau reforme, de la el nu vine nici inspirație, nici sugestie, nici impuls, nimic nu-i poartă pecetea personalității și, dacă numele său este inevitabil înscris pe toate frontispiciile și în toate dedicațiile, aceasta se datorează numai tradiției oficiale de măgulire, cu prilejul inaugurărilor. Se poate afirma, fără a greși, că în condiții materiale identice, mai ales bugetare, România ar fi realizat același progres, automat, sub oricare alt suveran constituțional. Cei ce au atribuit lui Carol I un rol creator sau activ ar fi fost tare încurcați să citeze în sprijinul aserțiunii lor un singur caz concret, în afara politicii externe, singura sa operă personală.

Istoria definitivă a acestei opere este condamnată poate să rămână mult timp încă în întunericul sau în nesiguranța presupunerilor bazate pe cercetarea rezultatelor ei. Regele n-a divulgat niciodată secretul

[6] Date. 14... Danemarca... și ducatele de Holstein. 17... Rusia... 17... Suedia... 18... Grecia... 19... Norvegia și un împărat al Rusiei.

[7] Până la 1910... (?).

acțiunii sale diplomatice, în care nu iniția pe nimeni. împins la exces, acest sistem nu mai prezintă decât neajunsuri. Presupunând, de pildă, că printr-un concurs obișnuit de împrejurări, coroana ar trece, fără tranziție de domnie, pe capul unui principe minor, cum s-ar putea pune regența la curent cu situația afacerilor externe ale regatului, și cu câtă greutate s-ar călăuzi în gestionarea lor, chiar când ar fi dispusă să continue politica răposatului rege? S-a vorbit de existența unui testament politic și diplomatic destinat urmașului. Dar acest gen de producție nu oferă decât un interes de simplă curiozitate, în mod serios nu i se poate recunoaște nici o utilitate practică. Cum să ne închipuim că acele câteva foițe de instrucțiuni, având obișnuit în vedere autoreclama postumă, ar putea fi suficiente pentru toate eventualitățile și ar putea ține locul unor dispozițiuni speciale, unei pregătiri în materie și unei anumite experiențe <criza sistemul de ascundere a avut o consecință mai gravă> Dar <această> consecința cea mai funestă a acestui sistem al regelui Carol de păstrare a secretului a fost crearea în cercurile politice a unei stări de spirit particulare, constând...

VASCO DA GAMA

La începutul veacului al XV-lea, un mic popor european, după ce a cucerit cu ascuțișul săbiei pentru o viață independentă o strâmtă fâșie de teritoriu la sud-vestul Peninsulei Iberice, își aruncă ochii pe oceanul care îi mărginește jumătate din fruntarii și își revarsă pe ocean energiile eroice. Inspirați de un principe remarcabil, Infantul Don Henrique, fiul lui Ioan I și al nobilei principese engleze, Dona Filippo de Lancaster, navigatorii Portugaliei începură atunci o sublimă întreprindere, al cărei obiectiv concret era descoperirea căii maritime la India, dar al cărui rezultat transcendental, deja întrezărit de o vedenie genială, fu cucerirea pentru omenire a pământului întreg, a pământului învăluit de brumele și de cetele dese ale legendelor și ale groazelor misterioase ale Evului vechi și de mijloc.

Fără a se descuraja de sărăcia mijloacelor, trecând peste temerile îngrămădite în timpul vechilor veacuri de știință pur conjecturală, acești întreprizi fauri ai civilizației au pășit întotdeauna înainte pe calea descoperirilor. Cu Gil Elannes, deschiseră porțile până atunci închise ale Mării întunecoase, ei călcară țărmul virgin al ostroavelor, ce presară Atlanticul, făcură să fâlfâie steagul cu crucea roșie a ordinului lui Crist pe toate limanurile apusene ale Africei, plutiră pentru întâia oară pe apele, până atunci nestrăbătute ale Golfului Guineei, descoperiră fluvii tumultuoase, uriașe și importante ce fertilizau

ţări întinse, Nigerul, Senegalul, Zairul, căutară pe toată această foarte largă coastă apuseană a Africei <o> deschizătură care ar putea în sfârşit să-i ducă la Marea Indiilor.

Sufletul lor mărinimos nu le îngădui exclusivisme geloase, în timpul acestei perioade de muncă, neobosită, ci primiră cu dragă inimă conlucrarea unor străini ca Antonio de Noii şi Cadamosto şi crescură şi iniţiară în ştiinţele cosmografice şi nautice pe alţii cari ca vestitul Columb, culeseră asemenea roade minunate, mulţumită învăţăturilor navigatorilor portughezi.

Regii Portugaliei fură vrednici de moştenirea impunătoare a marelui Infant Don Henrique. Regele Ioan II poruncea în acelaşi timp expediţia maritimă a lui Bartholomeu Dias, desigur isprava cea mai admirabilă din această lungă epopee dacă se ţine seamă de disproporţia dintre slăbiciunea mijloacelor şi măreţia scopului, şi trimitea totdeodată în Etiopia pe Pero da Cavilha, ca să studieze şi să pregătească cu ajutorul indicaţiilor piloţilor arabi ai coastei răsăritene a Africei, navigaţia către Indii.

Aceste două expediţii fură încununate de o egală reuşită. Dias trecu de Capul Bunei Speranţe, prorele şi carenele navelor sale croiră cele dintâi calea năvilor europene pe marea Indiană. Pero de Cavilha cercetă coastele Industanului. Nu mai lipsea decât o porţiune, însemnată desigur, însă deja liberată de haina ei şi de temerile cele vechi, ca descoperirea întregii căi maritime la Indii să fie îndeplinită. Regele Don Manoel I, urmaşul lui Don Ioan II, încredinţa această grea şi primejdioasă însărcinare unui gentilom al casei sale, Vasco da Gama, care plecă în îndoită calitate de capitao-mor amiral al unei expediţii de explorare şi de ambasador pe lângă Potentaţii Răsăritului.

Plecată din Tago la 8 iulie 1497, escadra trece la 8 decembrie dincolo de Rio de Infante, cea din urmă etapă atinsă de Bartholomeu Dias. Şi, în ziua de Crăciun, ea sosea în dreptul pământului pe care Vasco da Gama îl numi Natal (Crăciun), în cinstea celei mai mari sărbători a calendarului creştin.

După ce au explorat coasta răsăriteană africană până la Melinde, unde sosiră în Dumineca Paştelui, 15 aprilie 1498, întreprinzătorii navigatori portughezi izbutiră să ademenească un pilot arab cunoscător al căii la India. Şi, plecaţi la 24 aprilie, aruncară în sfârşit ancora, la 20 mai, în apele Calecutului, bogata capitală a coastei Malabarului, capătul întreprinderii epice începută în 1415 cu Marea Centei.

Onoruri triumfale întâmpinară, la întoarcerea sa în Portugalia, pe marele căpitan Vasco da Gama. Opera uriaşă a micului popor, operă căreia Gama îi completase temeliile puternice, fu consacrată câţiva ani în urmă printr-un măreţ monument arhitectonic, hărăzit Sfintei Fecioare pe plaja Tagelui, în locul unde Vasco plecase în glorioasa-i călătorie.

Dar, vreme de doi ani, Vasco rămase neîntrebuinţat, şi nu pentru că era obosit sau descurajat, ci din pricina misterioaselor duşmănii ce învrăjbeau atunci pe marile căpetenii militare şi maritime portugheze. In timpul acestor doi ani, una dintr-însele, Pedro Avarez Cabrai, sporise încă descoperirile portugheze, dând ştiinţei şi lumei întregi cel mai vast şi mai bogat din ţinuturile sud-americane, Brazilia.

în sfârşit, în 1502, fiind numit amiral al mărilor Răsăritului, Don Vasco da Gama se întoarse în India, în fruntea unei puternice escadre, cu misiunea de a întemeia puterea colonială a Portugaliei pe care zavistiile neguţătorilor şi ale piraţilor mauri tindeau să le slăbească. Această flotă fu un puternic element al acelui covârşitor avânt comercial portughez şi de atunci una după alta noi escadre portugheze plecară spre Indii, întărind şi ocrotind înrâurirea şi faima puterii Portugaliei.

Dar, când se înturnă din India, Vasco da Gama, pe care Regele îl numise Comite da Vidiqueira, fu ţinta a noi prigoane ce izbutind a-l îndepărta de dânsul lipsi patria de glorioasele-i servicii. Nu lipseau desigur atunci cine să-l înlocuiască în chip strălucit. Putem cita între alţii pe Duarte Pacheo Pereira,

cosmograf eminent şi războinic cutezător şi dibaci, care cu o mână de portughezi zdrobi armatele rajahului din Calecut; Don Francisco de Almeida, primul vice-rege al Indiei, întemeietor de comptoare şi de oraşe, învingătorul Regelui din Cambaia; şi mai ales mai presus de toţi Alfonso de Abuquerque, înainte-mergătorul admirabil al imperialismului colonial, a cărui glorie egalează pe a lui Aexandru şi pe a lui Napoleon şi întrece desigur pe cea a lui Iuliu Cesar.

Abia după moartea Regelui Don Manuel, după 1521, urmaşul său, Don Ioan III rechemă dânsul în activitate pe bătrânul navigator, descoperitor al mării indiene. în 1523, afacerile Răsăritului, încurcate din pricina duşmăniilor, a râvnelor şi delapidărilor, cereau o mână energică, autoritară ca să fie cârmuite şi organizate. Şi Regele Ioan III trimise acolo pe marele Amiral cu demnitatea de vice-rege. în timpul acestei călătorii pe vasele portugheze, puternic zguduite de un cutremur, avură loc scene de groază potolite de glasul răsunător al lui Vasco, care strigă echipagiilor: „Nu vă temeţi de nimic, portughezi! Marea tremură de frică în faţa noastră!"

Dar dacă îl respectau elementele, boala îl slăbea; îl pândea moartea. După ce îşi cheltuise cele din urmă energii ca să înfrâneze şi să pedepsească scandalurile, abuzurile, delictele, el se stinse la Cochin, la 25 decembrie 1524, în clipa chiar când clopotele bisericei, răsunând în acel aer indian, pătruns încă de păgânism, slăveau pe Iisus în leagăn.

Ochii, cari cu 27 ani înainte, văzuseră şi salutaseră cu o creştinească invocare plajele necunoscute ale Natalului, se închiseră şi marele său suflet care, prin pârtia mărilor sale întrunise crâmpeie până atunci necunoscute ale pământului, părăsi această lume.

Intrarea lui Vasco da Gama în nemurirea Istoriei o va serba Portugalia, după scurgerea a patru veacuri, la 25 ianuarie curent.

Şi nu se află desigur în toată lumea civilizată nici o naţiune pe care acest centenar să nu o intereseze. Nu e nici o faţetă a activităţii omeneşti unde să nu se reflecteze radios, ca aceea a unui înaintaş semidivin, chipul remarcabil al acestui genial erou. Deoarece numele său înfăţişează pentru omenire sinteza operei uriaşe desăvârşită de sute de navigatori portughezi, a căror cutezătoare sforţare a deschis porţile Veacului modern, dând oamenilor deplina cunoştinţă a întregului pământ, deschizând căi nouă negoţului universal, lărgind domeniul ştiinţei, făcând să ţâşnească izvoare, necunoscute atunci, pentru industrie şi artă.

Numele lui Vasco da Gama răsună pe tot globul de când a fost glorificat de strofele de bronz ale lui Luis de Camoens. Şi, după cum acesta, rival al lui Homer, sintetizează geniul rasei, Gama e încă, pentru istoricii şi poeţii tuturor naţiilor, reprezentantul suprem al unei dinastii epice, care de la Infantele Don Henrique până la Fernand de Mayalhaes a îmbrăţişat globul pământesc într-o luminoasă cuprindere.

Pentru toate aceste motive, guvernul republicii portugheze crede că toate ţările civilizate se vor asocia cu dragă inimă la omagiul adus marelui amiral, cu prilejul centenarului al IV-lea al morţii sale. Şi acest omagiu nu va lua forme funebre. El va fi mai mult o solemnă apoteoză asemenea celor ce în Roma antică proslăveau sufletele Eroilor. Şi astfel se va completa cu concursul naţiunilor amice opera de recunoştinţă universală, începută acum 26 de ani când, pentru meritata cinstire a numelui nemuritorului Vasco da Gama, s-a comemorat centenarul al IV-lea al primei călătorii pe mare către Orient.

+ Charles VI - Cest inexact que ce malheureux roi est devenu fou au bal des „ardents". Cest au Gue-de Maulny, preş de Mans â la suite de l'incident du lepreux et de l'homme d'armes qui laisse choir son epee que le roi eut le premier acces de fureur pendant lequel il tua Polignac.

+ Si autem de veritate scandalum sumitur, utilius permittitur nasci scandalum quam veritas relinquatur.

Gregoire le Grand, *7-e homelie*

+ Gilles de Laval, baron de Rays, petit fils de Bmnior de Laval, petit neveu de Duguesclin et parent d'Olivier de Clisson — Son genie mauvais fut l'italien Prelaţi qui echappe au chatiment, ses principaux complices furent son domestique Poitou et une vieille femme surnommee la „Meffraye". L'eveque de Nantes qui osa accuser „Barbe Bleue" etait Jean de Malestroit. - De son mariage avec Catherine de Thouars <La Tremoille>? (d'Amboise?) Gilles de Rays eut une fille Mărie qui epouse Prigent de Coetivy amiral de France et apres le deces de celui ci se remarie avec Andre de Loheac, marechal de France. Elle ne laisse pas de posterite.

- La femme de Gilles de Rays vecut d'abord avec son mari unis clandestinement (ils etaient cousin au quatrieme degre).

+ Charles VI - Nu este adevărat că regele acesta nefericit a înnebunit la balul „înflăcărărilor". Regele a avut primul său acces de nebunie furioasă, în timpul căreia l-a ucis pe Polignac, la Gue-de-Maulny, lângă Mans, în urma incidentului cu leprosul şi al celui cu ostaşul care şi-a lăsat să-i cadă sabia.

+ Iar dacă din adevăr rezultă scandal, este mai folositor să laşi să rezulte scandal decât să renunţi la adevăr.

Grigore cel Mare, *A şaptea omilie*

+ Gilles de Laval, baron de Rays, nepot al lui Brunior de Laval, strănepot al lui Duguesclin şi rudă cu Olivier de Clisson. Geniul său rău a fost italianul Prelaţi care scapă de pedeapsă, principalii săi complici au fost slujitorul Poitou şi o bătrână poreclită «spăimâia» („Meffraye"). Episcopul de Nantes, care s-a încumetat să-1 acuze pe „Barbă Albastră" era Jean de Malestroit. Din căsătoria lui cu Catherine de Thouars < La Tremoille?> (d'Amboise?) Gilles de Rays a avut o fiică, Măria, care se mărită cu Prigent de Coetivy, amiral de Franţa, după a cărui moarte se recăsătoreşte cu Andre de Loheac, mareşal de Franţa. Nu are urmaşi.

— Soţia lui Gilles de Rays a trăit la început cu soţul ei fiind căsătoriţi clandestin (erau veri de gradul patru).

La tradition veut qu'elle ait ete une des six femmes voilees vetues de blanc qui vinrent recueillir le corps de Gilles pour le transporter â Nantes.

Catherine de Thouars epouse un an apres le supplice de son mari Jean II de Vendome.

La tradition de Barbe Bleue existe dans plusieurs contrees s'appliquant â des personnages differents. Ainsi en Vendee elle s'applique â une dame qui vivait au X1V-e siecle, Beatrix de Fontenelles.

Reinach essaie de rehabiliter la memoire de Gilles de Rays dont il fait une victime de la cupidite du duc de Bretagne et demande pour le marechal un monument expiatoire â Nantes.

+ Le buste d'Antoine Benoist - merveille de ceroplastie.

+ Le bailli de Suffren — son beau buste par Houdon se trouve au musee d'Aix.

Cest â propos du bailli que Berchoux a emis cet aphorisme dans sa gastronomie: „Rien ne doit deranger l'honnete homme qui dîne".

+ Cest Moreau de Tours qui a dit: „Le genie est une nevrose". - Dupre (Ernest) 1905 - *(Pathologie de Vimagination et de lemotivite* — Payot).

+ *Mile du Buc de Rivery,* nantaise (nee en 1766), cousine germaine de l'imperatrice Josephine. Son aventure avec Selim. Mahmoud II, son fils, mort de delirium tremens (1839).

+ *Guillaume de Garcigny,* de Laon, guerit Charles VI de sa premiere crise de folie.

„Je ne suiş qu'un vieil homme faible et impotent; je ne pourrai, en consequence, supporter l'ordonnance de la cour; bref je veux retourner a mon nourricon. Le roy, Dieu merci, est en bon etat; je vous le rend et livre; dorenavant qu'on se garde de le courroucer et de le melancolier; car encore n'est-il pas bien ferme dans tous ses esprits, mais petit-â-petit son cerveau s'affermira. Deduits, oubliances, et departs <du

Potrivit tradiției, ea ar fi fost una dintre cele şase femei voalate, îmbrăcate în alb, care au venit să ia leşul lui Gilles pentru a-l duce la Nantes.

Catherine de Thouars, la un an după executarea soțului ei, se mărită cu Jean II de Vendome.

Tradiția lui Barbă Albastră există în diferite regiuni, aplicându-se unor personaje diferite. Astfel, în Vendee ea se aplică unei doamne care a trăit în veacul al X1V-1ea, Beatrix de Fontenelles.

Reinach încearcă să reabiliteze memoria lui Gilles de Rays, din care face o victimă a lăcomiei ducelui de Bretagne şi reclamă pentru mareşal un monument expiatoriu la Nantes.

+ Bustul lui Antoine Benoist - minune de ceroplastie.

+ Bailli-ul [judecătorul regal] de SufFren - frumosul său bust de Houdon se află la muzeul din Aix. Vorbind de acest bailli, Berchoux formulează, în gastronomia sa, aforismul: „Pe omul de bine nimic nu trebuie să-1 tulbure la masă".

+ Moreau de Tours este cel care a spus: „Geniul este o nevroză". - Dupre (Ernest), 1905 *(Patologia imaginației şi a emotivității* — Payot).

+ *Domnişoara du Buc de Rivery,* din Nantes (născută în 1766), vară primară a împărătesei Josephine. Aventura ei cu Selim. Mahomet II, fiul ei, mort de *delirium tremens* (1839).

+ *Guillaume de Garcigny,* din Laon, l-a vindecat pe Charles VI de prima lui criză de nebunie.

„Nu sunt decât un bătrân şubred şi neputincios; prin urmare, n-aş putea să îndur rânduielile de la Curte; pe scurt, doresc să mă înapoiez la pruncul meu. Regele, slavă Domnului, se simte bine; vi-1 redau şi vi-1 încredințez; pe viitor, mare grijă de a nu-1 mânia şi de a nu-i stârni gândurile negre; căci încă mințile lui nu se află pe deplin zdravene, dar, puțin câte puțin creierul i se va întrema. Treceri plăcute de vreme, uitări şi despărțiri <de

passe> par raison (plaisirs, oubli du passe, promenades sans fatigue) lui seraient plus profitables que toutes autres choses. Mais du moins que vous pourrez ne le chargez et travaillez de conseils, car encore a-t-il et aura en toute cette saison le chef faible et tendre, car il a ete battu et formene de tres dure maladie."

B + *Blattare* - Omnia feminacis quare dilecte catervis
Balnea devitat *Blattare?* - Ne futuat.
Cum sic femini generis contagie vitat
Cur lingit cunnum *Blattare?* - Ne futuat.

Marțial XI, epigr. 47[1].

+ Le sieur de *Dursac* ecrit que, pour chasser les odeurs naturelles les dames ou „damoyselles" portaient

… Entre leurs cuisses, et dessoubs leurs aisselles
Pour ne sentir l'espaule de mouton…

des eponges impregnees de senteurs diverses, et que ces „muguettes" portaient des calecons ou „tirebrayes" quand elles dansaient des „danses lombardes ou paillardes" et ces calecons etaient ordinairement remplis de souillures et sentaient plus fort qu'un „retraict".

+ En 1800 (dr. Fielding Blandford) il n'y avait pas dans tout Londres un seul etablissement de bains. Une grande dame anglaise, lady Mary Montagu, qui etait en meme temps une „proffessional beauty" et une femme d'esprit, raconte qu'elle repondit un jour a. quelqu'un qui lui faisait remarquer la proprete douteuse de ses mains: „— Vous appelez cela sale? Qu'est-ce que vous diriez si vous voyiez mes pieds!".

[1] Transcriere incompletă a unei epigrame de opt rânduri, aici primele două și ultimele două *(n.ed.)*.

trecut> cu ajutorul cugetului (plăceri, uitări ale trecutului, preumblări neostenitoare) i-ar aduce mai mult folos decât orice altceva. Iar, măcar atât cât vă stă în putință, nu-l împovărați și nu-l munciți cu sfaturi, căci capul îi mai este încă plăpând și gingaș, și așa o să-i rămână în tot acest răstimp, căci a fost lovit și scos din minți de foarte aspră boală."

B + *Blattare* - Omnia feminacis quare dilecte catervis
Balnea devitat *Blattare?* — Ne futuat.
Cum sic femini generis contagie vitat
Cur lingit cunnum *Blattare?* — Ne futuat.

Marțial XI, *epigr. 47*

+ Domnul de *Dursac* scrie: pentru a izgoni fireștile duhori, doamnele sau „cuconițele" purtau

… Intre coapse și subsuori
Ca să nu putä a umăr de oaie...

bureți îmbibați cu felurite miresme și că aceste „nurlii", când dansau „danturi lombarde sau alunecoase", purtau niște pantaloni sau „nădrăgarițe" care erau pline de obicei cu necurățenii și trăzneau mai tare decât o „ieșitoare".

+ în 1800 (dr. Fielding Blandford) nu se găsea in întreaga Londră nici măcar un singur așezământ pentru băi. O englezoaică, mare doamnă, lady Mary Montagu, care era totodată o „proffessional beauty" și o femeie de duh, povestește că, într-o zi, când cineva îi atrăgea atenția asupra curățeniei îndoielnice a mâinilor sale, a replicat: „Vi se par murdare? Dar dacă mi-ați vedea picioarele ce ați mai zice!"

+ Au Bresil, il existe, parait-il, des poissons de petite taille capables d'attaquer rhomme. Parmi ces poissons, certaines especes, appelees vulgairement „candizu" dans le pays, seraient capables â l'etat jeune de se loger dans l'uretre. Leur extraction serait rendue tres difficile par suite des epines dont sont armes leurs opercules... Pour se mettre a l'abri du danger les pecheurs indiens adoptent â i'extremite du penis une petite noix de coco, maintenue en place par un petit filet en fibres de palmier, qui est lui-meme attache a une ceinture de meme tissu. Ces sortes d'etuis peniens sont sans doute analogues a ceux dont les Coniaquis (Haute Guinee) „se coifFent" pour empecher les hautes herbes de la brousse de leur blesser le gland.

+ *Flegellation* — „Les effets generaux produits par la percussion des verges ou du fouet sur une region du corps produisent un afJlux sanguin â la peripherie qui se porte aussi sur les parties genitales, provoquant une stimulation violente de l'orgasme genital".

Les auteurs les plus anciens ont mentionne ce phenomene. *Coelius Rhodiginus* rapporte le cas de cet „homme tres lascif qui alloit jusques â un tel exces, qu'on auroit de la peine â le croire. Plus il recevait de coups de verge, plus il se portait avec ardeur â l'action, et ce qu'il y avoit de plus estrange c'est qu'on ne pouvoit distinguer lequel il souhaitoit le plus avidement le fouet ou le coit... II prioit donc qu'on le fessât avec un fouet qui avait trempe tout un jour dans du vinaigre, mais si le fouetteur le traitoit un peu plus doucement, il entroit en colere et l'accabloit d'injures, ne croyant jamais en avoir assez que le sang ne vint â couler".

Au temps des Romains on flagellait avec des orties vertes. Au Moyen Age les religieux et les religieuses se flagellaient avec fureur mutuellement et cette coutume s'est propagee integralement jusqu'a nos jours. C'est la „discipline".

+ Se pare că în Brazilia există nişte peşti nu prea mari în stare să vatăme omul. Printre peştii aceştia, anumite specii, numite popular „candizu" prin părţile locului, ar fi capabile, cât sunt încă pui, să se instaleze în uretră. Extracţia lor ar fi deosebit de grea din pricina spinilor cu care sunt prevăzute operculele lor... Pentru a se feri de această primejdie pescarii indieni adaptează pe vârful penisului o mică nucă de cocos pe care o fixează cu o mică plasă făcută din fibre de palmier, plasă prinsă ea însăşi de o cingătoare din acelaşi material. Aceste soiuri de tocuri peniene sunt negreşit analoage celor cu care coniachii (Guineea Superioară) „se încalţă" pentru a împiedica ierburile înalte ale brusei să le vatăme canaful.

+ *Flagelare* — „Efectele generale produse prin izbirea nuielelor sau a biciului asupra unei părţi a corpului stârnesc un aflux de sânge la periferie care afectează şi părţile genitale, provocând o stimulare violentă a orgasmului genital."

Acest fenomen a fost menţionat de cei mai vechi autori. *Coelius Rhodiginus* relatează cazul acelui „om desfrânat foarte care se deda la atâta necumpătare cum greu îţi vine să crezi. Cu cât căpăta mai multe lovituri de varga cu atât mai aprig îndemn la faptă simţea şi, ce era mai de mirare, nu puteai desluşi bine la ce râvnea mai cu nesaţ, la bici sau la coit... Cerea deci să fie bătut cu un bici care fusese ţinut o zi întreagă în oţet, iar dacă biciuitorul îl slăbea cât de puţin îl apucau toate năbădăile şi-l năpădea pe acela cu sudalme, nesimţindu-se îndestulat până nu pornea să curgă din el sânge".

Pe vremea romanilor flagelarea se făcea cu urzici verzi. în evul mediu, călugării şi călugăriţele se biciuiau cu furie între ei şi între ele, obicei păstrat aidoma până în zilele noastre. E ceea ce se cheamă „disciplina".

La malproprete est aussi une cause de lubricite, provoquant le demangeaison qui est une cause d'irritation, de turgescence des corps caverneux.

Virey, le savant medecin ecrit la-dessus: „le souffrance semble etre la compagne du plaisir, les epines ajoutent du prix â la rose qu'on cueille et ces obstacles de pudeur et de coquetterie, cette barriere meme de l'hymen, mince et fragile cloture de la virginite, avivent par des legeres douleurs les plus delicieux transports de la nature".

+ *Parfums, essences, odeurs* - L'eau de roses de Damas etait le parfum favori *cTIsabeau de Baviere.* Elle faisait aussi une grande consommation *d'oiselets de Chypre:* c'etait de petits flacons remplis de parfums d'Orient, dont Chypre avait l'entrepot. Ces flacons offraient primitivement la forme vague de petits oiseau. (Isabeau de Baviere, par Vallet de Viriville.)

+ Francois I faisait le voyeur en suivant dans un miroir â reflexion les ebats du bain des Dames de la Cour.

+ Les baignoires et les chaises d'affaires etaient surmontees de dais ou pavillons armories et richement brodes.

+ Bains de lait de vache, d'ânesse, de femmes (offert par les femmes d'Avignon au m-is de Rochechouart, gouverneur de la viile, lequel marquis se trouvait gravement malade), de modestie (qui en troublant l'eau voile la nudite de la personne qui se baigne), de fraises et framboises, de bouillon de trippes de sang, de fumier. - Les bains de lait se prenaient dans une baignoire peu profonde, dite „â la Dauphine", paraissaient avoir certains effets therapeutiques, et, â Bucarest meme, ou le prix du lait est considerablement eleve (40 â 45 centimes le litre) ne couteraient que tout au plus le double d'un bain de vapeur ordinaire, c'est â dire environ huit francs. - Bains d'huile d'olives et de differents vins, dont celui de Champagne jouit d'une faveur toujours speciale.

Murdăria trupească este şi ea o pricină de lubricitate, căci provoacă mâncărimea, pricină la rândul ei de iritaţie, de turgescenţă a corpilor cavernoşi.

Virey, învăţatul medic, scrie despre asta: „Suferinţa se arată a fi însoţitoare a plăcerii, spinii fac mai de preţ trandafirul cules şi toate aceste obstacole puse de pudoare şi de cochetărie, însăşi această piedică a himenului, subţire şi fragilă pavăză a fecioriei, aţâţă, cu dureri uşoare, cele mai desfrânate porniri ale firii".

+ *Miresme, esenţe parfumate, mirosuri* - Apa de trandafiri de Damasc era parfumul preferat al *Isabelei de Bavaria.* Ea se deda de asemenea unui îmbelşugat consum de *păsărele de Cipru:* sticluţe pline cu parfumuri de Orient al căror antrepozit era Ciprul. La început aceste flaconaşe se înfăţişau sub forma unor vagi păsărele. *(Isabela de Bavaria,* de Vallet de Viriville.)

+ *Francisc* I făcea pe *voyer-\x* urmărind într-o oglindă reflectarea zburdălniciilor de scaldă ale doamnelor de Curte.

+ Căzile de baie şi scaunele de deşertare avea deasupră-le baldachine sau poloage de perdele cu figuri heraldice şi bogate broderii.

+ Băi de lapte de vacă, de măgăriţă, de femeie (oferit de femeile din Avignon marchizului de Rochechouart, guvernator al oraşului, care marchiz se afla grav bolnav), băi de „modestie" (care, tulburând apa, ascund goliciunea persoanei care face baie), de fragi şi de zmeură, de fiertură de măruntaie, de sânge, de bălegar. - Băile de lapte se făceau într-o cadă nu prea adâncă, numită „â la Dauphine", păreau să aibă anumite efecte vindecătoare şi, chiar la Bucureşti, unde laptele e foarte scump (40-45 de centime litrul) n-ar costa, pare-se, decât cel mult de două ori preţul unei băi de abur obişnuite, adică vreo opt franci. - Băi de ulei de măsline şi de felurite vinuri, dintre care cel de Champagne se bucură mereu de o deosebită căutare.

Une *demoiselle de Rohan, abesse de Marqueste,* faisait faire de la soupe avec le lait dans lequel elle s'etait baignee. -*Pauline Borghese* qui posait nue devant *Canova* et paraissait avouer ingenument avoir couche â deux reprises avec *Napoleon* / son frere, ordonnait aux prefets du premier Empire de lui faire preparer des bains de lait. - Son frere *Jerome, roi de Westphalie* prenait des bains de vin pour rendre â son corps la vigueur perdue. II avait eu un precurseur dans l'empereur *Charles VI,* pere de *Mărie Therese.*

En 1656 a. <Francfort> Strasbourg, Jean Kelterer, brasseur du soieil, fut condamne au bucher pour avoir mis en vente le vin de Rhin parfume d'epices, qui lui avait servi pour le bain. Cet aromatique breuvage avait arrose les repas de noces et de bâteme des grandes familles de Strasbourg. —

+ La Grande-Mademoiselle, une des plus riches personnes de France <portait> avait une chemise de jour et une chemise de nuit. On blanchissait la chemise de jour pendant la nuit et la chemise de nuit pendant la journee. Marie-Lesczynska, fille du goutteux roi Stanislas et de Catherine Opalinska, entandant Mme de Coislin se vanter d'avoir introduit â la cour la mode des chignons flottants, s'ecrie que „cela sent la parvenue" et ajoute que de son temps on n'avait que deux chemises qu'on renouvelait quand elles etaient usee. -

+ Daran (Jacques) chirurgien-major des hopitaux de l'empereur Charles VI. Habile operateur; fut le premier â faire usage des bougies emplastiques dans le traitement des retrecissements de l'urethre. On parlait un jour de Daran devant Mesdames de France (filles de Louis XV). „Qu'est-ce donc, dit l'une d'elles, que ce M. Daran et ses bougies?" — „C'est tout simplement, repondit M. de Bievre, un homme qui prend nos vessies pour des lanternes".

O domnişoară de Rohan, stareţă de Marqueste, pune să se facă supă din laptele în care se scăldase. - Pauline Borghese, care poza goală în faţa lui Canova şi care mărturisea, zice-se, cu candoare că se culcase în două rânduri cu *Napoleon I,* fratele ei, dădea poruncă prefecţilor Primului Imperiu să pună să i se pregătească băi de lapte. Fratele ei *Jerome, rege al Westphaliei,* făcea băi de vin pentru ca trupul său să-şi redobândească vigoarea pierdută. în aceasta a avut un precursor în persoana împăratului *Carol VI,* tatăl *Măriei Tereza.*

în 1656, la <Frankfurt> Strasbourg, Jean Kekerer, fabricant de bere blondă, a fost condamnat la ardere pe rug, pentru a fi pus în vânzare vinul de Rin parfumat cu mirodenii, de care se slujise mai întâi pentru a face baie în el. Această aromatică băutură stropise ospeţele de nuntă şi botez ale marilor familii de Strasbourg.

+ Grande-Mademoiselle, una dintre cele mai bogate femei din Franţa, <purta> avea o cămaşă de zi şi o cămaşă de noapte. Cămaşa de zi era spălată noaptea, iar cămaşa de noapte — ziua. Măria Lesczynska, fiica gutosului rege Stanislas şi a Caterinei Opalinska, auzind-o pe doamna de Coislin lăudându-se că a introdus la Curte moda cocurilor „plutitoare", exclamă că asta „miroase a parvenită" şi adaugă că pe vremea ei se purtau doar două cămăşi care erau înlocuite numai după ce erau gata uzate.

+ Daran (Jacques), chirurg-şef al spitalelor împăratului Carol VI. Chirurg abil; este primul care a folosit plasturele din ceară de lumânare în tratamentul îngustărilor. Venind într-o zi vorba de Daran în faţa Doamnelor de Franţa (fetele lui Ludovic al XV-lea) una dintre ele a întrebat: „Ce e cu acest domn Daran şi cu lumânările lui?" - „Este pur şi simplu cineva, spuse domnul de Bievre, care ne ia băşicile drept lanterne"[2].

[2] *Ioc de cuvinte intraductibil:* „prendre des vessies pour des lanternes" înseamnă: „a te înşela rău de tot, *în chip grosolan'.*

+ *Fards, cosmetiques, fnodes, parures.* — Ses malheurs n'avaient point abattu sa fierte./ Meme elle avait encore mis/ cet eclat emprunte/ Dont elle eu soin de peindre et d'orner son visage/ Pour reparer des ans l'irreparable outrage. - Racine.

La farine des feves et de riz etait employee pour faire pâlir la peau et effacer les vergetures determinees par la grosseur ou les fausses couches sur 1'abdomen et les cuisses.

Pour raffermir les seins on se servait d'une mixture faite avec de la graisse d'oie et de 1 nuile roste et une araignee.

Popee employait un fond special, sorte de pate onctueuse faite de seigle bouilli avec de l'huile, dont on s'enduisait le visage et qu'on enlevait avec du lait tiede.

Les marchands d'esclaves laissaient â demeure sur le visage des jeunes filles destinees â etre vendues un masque fait de terre qui isolait la peau du visage de l'air et de la lumiere. Cette terre appelee cimolee est une espece de bourbe qui se forme dans les cuvettes des remouleurs <par> de la poudre metallique et de l'eau.

Le suc huileux extrait de la toison des brebis jouissait d'une grande vogue; on le nommait oesype d'Athenes.

L'epouse du Doge Domenico Selvo (1071) fille de Constantin Dukas, empereur de Constantinople abuse tellement de fard, d'onguents et de cosmetiques que vers la fin de sa vie son corps tomba en pourriture.

Pour nettoyer les parties fardees, ainsi que pour fixer le fard on employe le jaune et le blanc d'oeuf.

+ Henri III faisait usage d'une mixture de fleur de farine et de froment et de blancs d'oeufs. II appliquait cette pate en se couchant et l'enlevait le landemain â l'eau tiede. II portait egalement la nuit des gants enduits d'onguents.

Gants â la Cadenet, â la Frangipane, de Nevoii (Mr. de Cadenet „muguet" seigneur elegant qui lance la cadenette. Marquis de Frangipani et princesse de Nevoii, gants de

+ *Farduri, cosmeticale, mode, podoabe* - „Nenorocirile nu-i înfrânsesera mândria./ Ba chiar s-a pus să poarte acea strălucire de împrumut/ Cu care a avut grijă să-şi zugrăvească şi să-şi împodobească obrazul/ Pentru a drege vitregia fără leac a anilor". (Racine)

Făina de bob şi de orez se folosea pentru a-i da pielii paloare şi pentru a face să dispară cutele, provenite din sarcini sau avorturi, pe pântece ori coapse.

Pentru a învârtoşa sânii se folosea o mixtură făcută din grăsime de gâscă şi ulei şi un păianjen.

Popeea folosea un fard special, un fel de pastă onctuoasă făcută din secară fiartă în ulei cu care îşi ungea faţa şi pe care o îndepărta ştergând-o cu lapte călduţ.

Negustorii de sclavi fixau pe obrajii fetelor destinate vânzării o mască făcută din argilă care izola pielea obrazului de aer şi de lumină. Această argilă numită *cimola* este un soi de mâl care se formează în cuvetele tocilarilor, din pulbere metalică şi apă.

Sucul uleios extras din lâna oilor se bucura de o mare trecere; era numit *oesyp* de Atena.

Soţia dogelui Domenico Selvo (1071), fiica lui Constantin Dukas, împărat al Constantinopolului, a abuzat într-atâta de suliman, alifii şi cosmeticale că, spre sfârşitul vieţii, trupul ei s-a prefăcut în putreziciune.

Pentru a curăţa părţile fardate, precum şi pentru a fixa fardul se foloseşte gălbenuşul şi albuşul de ou.

+ Henric III se folosea de o mixtură de făină fină şi de albuşuri de ou. îşi aplica această pastă la culcare şi o înlătura a doua zi cu apă călduţă. Noaptea mai purta şi mânuşi îmbibate cu unguente.

Mănuşi â la Cadenet, mănuşi â la Frangipani, Nevoii (domnul de Cadenet, un „galant", senior elegant care a lansat moda cadenetei) (tip de coafură, o coadă împletită purtată până târziu de husari). Marchizul de Frangipani şi prinţesa de Nevoii, mănuşile lui

Marțial gantier parfumeur, valet de Monsieur (Voy. Memoires de Gramont; on y parle egalement de la „pate d'abricots").

La duchesse de Falari se farde jusqu'â sa mort (elle mourut fort vieille) de la facon la plus extravagante. Le Regent est mort chez elle, dans ses bras meme, parait-il. On l'appelait „la mere Jezabel".

Les cadavres des princesses et des grandes dames revetues de precieuses robes et manteaux sont peints, fardes et maquilles. En les embaumant on mettait dans la substance qu'on injectait dans leurs veines des teintures rouges, qui en avivaient la pâleur hideuse d'un eclat artificiel.

„Le petit pot", capsule ou l'on gardait le rouge. En Espagne on se peignait le visage, les oreilles et les epaules de rouge au pinceau, ainsi que les doigts et les mains entieres. On nettoyait ce barbouillage avec un melange de sucre et blanc d'oeuf battu.

Sous le Premier Empire, l'imperatrice Josephine eut la fureur du rouge et des fards.

+ *Mărie de Padilla,* favorite de *Pierre le Cruel,* roi de Castille, prenait des bains en presence de la cour. Les assistans buvaient de l'eau du bain. Une toile du Musee de Toulouse represente la scene. Les seigneurs anglais de la cour de *Henri VIII* faisaient egalement de l'eau du bain que prenait *Anne de Boleyn. Anne de Boleyn* avait â une main six doigts et trois tetins (mam elles).

+ Jurine et Triayre fondent en 1799 les bains de Tivoli au no. 88 de la rue Saint-Lazare ou se rendent les personnes „Vraiment distinguees" pour y soigner „leurs nerfs fatigues, leurs spasmes et leurs nebulosites de cerveau".

- La specialite de la maison est „le bain nupțial" qui coute ordinairement un louis. Il est specialement destine a ceux qui sont a la veille du mariage (ou d'un rendez-vous galant) et ne veulent pas rester au dessous de ce qu'on attend d'eux. C'est un bain aromatise de vins „confortatifs", et suivi d'une

Marțial, mănușar-parfiimier, valet al lui Monsieur (vezi *Memoriile* lui Gramont; se menționează acolo și „pasta de caise").

Ducesa de Falari s-a fardat până la sfârșitul vieții (a murit foarte bătrână) în chipul cel mai extravagant. Regentul a murit la ea, pare-se chiar în brațele ei. Era poreclită „mama Jezabel".

Leșurile prințeselor și ale marilor doamne, îmbrăcate în rochii scumpe și în mantii, sunt pictate, fardate și machiate. Când erau îmbălsămate, în substanța care se injecta în vinele lor se introducea un colorant roșu, care le îmbujora, dând hidoasei lor palori o rumeneală artificială.

«Borcănelul», o cutiuță în care se păstra rujul. în Spania fața, urechile și umerii erau pictate în roșu cu pensula, de asemenea degetele și mâinile întregi. Această mâzgăleală se îndepărta cu un amestec de zahăr și de albuș de ou bătut.

Sub Primul Imperiu, împărăteasa Josephine a suferit de patima rujului și a fardului.

+ Măria de Padilla, favorita lui *Petru cel Crud,* rege al Castiliei, făcea baie în prezența Curții. Cei prezenți beau apă din baia ei. Scena este reprezentată într-un tablou de la Muzeul din Toulouse. Seniorii englezi de la curtea lui Henric VIII făceau la fel cu apa în care se îmbăia *Anna de Boleyn. Anna de Boleyn* avea la una din mâini șase degete și [avea] trei sfârcuri la mamele.

+ Jurine și Triayre întemeiază în 1799 Băile Tivoli, la nr. 88 al străzii Saint-Lazare, unde se duc persoanele „cu adevărat distinse", pentru a-și îngriji acolo, „nervii lor osteniți, spasmele, întunecările creierului". - Specialitatea casei este „baia nupțială", care costă în mod normal un ludovic. E destinată în mod special celor care se află în ajunul căsătoriei (sau al unei întâlniri galante) și nu vor să rămână mai prejos decât ce se așteaptă de la ei. E vorba de o baie aromatizată cu vinuri „întremătoare" și urmată de o

<menu> collation stimulante et d'un massage savant alterne de frictions aphrodisiaques (baume de Perou, extrait de girofles, vanilie, cannelle, ambre, cantharides pilees, maceres dans de l'eau de Cologne). Apres quoi „l'ardent champion est pret â entrer en lice pour le tournoi de l'amour". Des veuves, des femmes negligees par leurs maris ou par des amants volages, viennent y chercher la consolation. Le medecin attache â l'etablissement a des manieres de l'ancienne cour.

+ *Saint Athanase,* defend aux religieuses de se laver autre chose que les pieds, les rhains et le visage, celui-ci seulement avec une main. En 395 dans la haute Thebaide existait un celebre couvent dont les cent religieuses ne se lavaient jamais les pieds.

+ Pendant le Moyen-Age et la Renaissance seules les courtisanes ne s'epilaient pas. Les honnetes femmes pratiquaient la mode de l'epilation pour ne pas ressambler au „mignonnes".

+ En 1479 plus de 1400 personnes furent tuees ou cruellement blessees dans les etuves de Gand et de ses environs, qui etaient devenus des lieux de debauche et d'orgies.

+ *Pogge,* conteur florentin, secretaire de <Innocent> Jean XXIII decrit (1415) les moeurs qui regnent aux bains de Bade (traduit en francais par Antony Meray, Paris, Academie des Bibliophiles, 1868).

B.N.R. - C.XIX/2-44

Curiosites historiques

Saint-Dominique, fondateur de l'O. des freres precheurs et introducteur de l'inquisition en <Espagne> Languedoc, ne en Castille en 1170 et t â Bologne le 4 aout 1221, cannonise le 3 Juill.[et] 1235. Combattit âprement l'heresie albigeoise. Etait fils de Felix de Guzman et de Jeanne d'Aca. C'est en son souvenir que beaucoup de Guzman porterent le nom de

gustare stimulentă şi de un masaj savant alternat cu frecţii afrodisiace (balsam de Peru, extract de cuişoare, vanilie, scorţişoară, ambră, cantaride pisate, macerate în apă de Colonia). După care „aprigul luptător e gata să intre în arenă pentru turnirul de dragoste". Văduve, femei neglijate de soţii lor sau de amanţi nestatornici se duc acolo să-şi afle mângâierea. Medicul ataşat aşezământului are maniere ca la vechea Curte.

+ Sfântul Atanasie interzice călugăriţelor să-şi spele altceva decât picioarele, mâinile şi faţa, şi pe aceasta doar cu o mână. în 395 în Tebaida de Sus exista o vestită mănăstire ale cărei o sută de călugăriţe nu-şi spălau picioarele niciodată.

+ în timpul Evului Mediu şi al Renaşterii numai curtezanele nu se epilau. Femeile cinstite practicau moda epilării pentru a nu semăna cu „puicuţele".

+ în 1479 mai mult de 1400 de persoane au fost omorâte sau grav rănite în etuvele din Gand şi împrejurimi, care deveniseră locuri de destrăbălare şi orgii.

+ *Poggio,* povestitor florentin, secretar al lui <Innocentiu> Ioan XXIII, descrie (1415) moravurile practicate la băile de la Baden (tradus în franceză de Antony Meray, Paris, Academie des Bibliophiles, 1868).

Curiozităţi istorice

Sfântul Dominic, întemeietor al 0[rdinului] predicanţilor şi cel care a introdus Inchiziţia în <Spania> Languedoc, născut în Castilia la 1170 şi t la Bologna în 4 august 1221, canonizat la 3 iul [ie] 1235. A luptat cu îndârjire împotriva ereziei albigeneze. Era fiul lui Felix de Guzman şi al Ioanei d'Aca. în amintirea lui, mulţi membri ai familiei Guzman au purtat numele

Domingo et qu'ils imposerent le coutume que le confesseur du roi fut dominicain, jusqu'au jesuite Daubenton, confesseur de Philippe V.

Les chefs des grandes maisons d'Espagne portaient dans les processions solennelles la banniere du fondateur de l'O. religieux qu'ils protegeaient. Le duc de Medine-Celi portait celle du saint-office dans les auto-dafes.

Les membres de la maison de Tolede se faisaient enterrer en habit de câme, ayant une grande devotion pour *Ste Therese,* native d'Albe. Cette coutume est pratiquee encore de nos jours.

Incaş - Sous Philippe V vivait le c-te de Montezume, de la maison Montezume des vrais rois de Perou ou il est *(sic)* vice-roi; grand d'Espagne (St. Simon).

+ Lorsque l'Amirante de Castille s'enfuit au Portugal, il emmena avec lui le m-is d'Alcannes (son neveu) qu'il voulait livrer aux Anglais afin qu'ils en fassent un souverain du Perou, comme etant un *heritier legitime des Incaş.*

Ninon de Lenclos - Au temps de Louis XV on pretendait que la reine Mărie Leszynske conservait la tete de Ninon de Lenclos <comme> â la facon d'une relique. - (Memoires du m-is d'Argenson, tom VI, p. 16—17).

Victimes de la saignee (quelques) - duc de Luynes (1690) Benserade (1691) duchesse de laTremoille (1707) et son mari, le duc, en 1709.

Divers

+ „Natura" lo face e poi ruppe la stampa (Arioste).

Le comte de Hoditz l'a fait inscrire en lettres d'or sur la statue de Frederic II â Rosswalde. Ce fut la premiere statue erigee â ce roi.

+ Roma caput mundi regit orbis frena rotundi.

+ La couleur royale des rois azteques de Mexique etait le *vert.*

de Domingo [Dominic] şi au impus obiceiul ca rolul de confesor al regelui să-1 exercite un dominican, până la iezuitul Daubenton, confesorul lui Filip al V-lea.

Căpeteniile marilor Case ale Spaniei purtau în timpul procesiunilor solemne flamura întemeietorului 0[rdinului] religios pe care îl proteguiau. Ducele de Medina-Celi purta pe aceea a Sfântului Oficiu cu prilejul auto-dafeurilor.

Membrii Casei de Toledo dispuneau să fie înmormântaţi în veşminte de carmeliţi, datorită marii devoţiuni pe care o aveau pentru Sfânta Tereza, născută în Aba. Obiceiul dăinuie până în zilele noastre.

Incaşii - Sub Filip al V-lea trăia contele de Montezuma, din Casa Montezuma a adevăraţilor regi ai Peru-ului, unde este vice-rege, grande de Spania. (Saint-Simon).

+ Când Amirantele de Castilia a fugit în Portugalia l-a luat cu el pe marchizul d'Acannes (nepotul său), pe care voia să-1 predea englezilor, care să-1 facă suveran în Peru, în calitatea lui de *urmaş legitim al incaşilor.*

Ninon de Lenclos - In vremea lui Ludovic al XV-lea se pretindea că regina Măria Leszynska păstra capul lui Ninon de Lenclos aşa cum se păstrează o relicvă - *Memoriile marchizului d'Argenson,* voi. VI, p. 16-17).

Victime ale luării de sânge (câteva) - ducele de Luynes (1690), Benserade (1691), ducesa de la Tremoille (1707) şi soţul ei, ducele, în 1709.

Diverse

+ L-a făurit „natura" şi-apoi i-a spart tiparul (Ariosto).

Contele de Hoditz a pus să se scrie acest vers, cu litere de aur, pe statuia lui Frederic II de la Rosswalde. Aceea a fost cea dintâi statuie înălţată lui Frederic II.

+ Roma cap al lumii ţine frâiele lumii rotunde.

+ Culoarea regală a regilor azteci ai Mexicului era *verdele.*

+ Immer hoeher muss ich steigen
Immer weiter muss ich schaun

Devise d'Ulrich de Hutten

+ La Sorciere, belle estampe de Diirer (Reformation, pag. 133).

+ Ils auront la vigne de l'eveque.

(Ancienne expression; se disait de deux epoux qui apres un an de menage ne se repentaient pas de s'etre unis l'un â l'autre).

L Ecclesiaste

+ Si el viver es hermoso, el morir es gananzioso.

Devise du duc d'Oscuna

+ Le Roman de la Rose ou tout l'art d'amour est enclose.

+ Eugene de Savoie posseda peu jusqu'â la mort la langue allemande.

+*John Elphinstone,* capitaine de vaisseau anglais, le veritable vainqueur de Tchesme.

+ oeuf de poutarque, sorte de caviar de Provence.

+ cynorrodous - fruit de l'aubepinier et de l'eglantier.

+ *Mahalix* Paul. - Auteur des Memoires du Bal-Mabille.

+ *Arnault* (Antoine-Vinc.) — de l'Academie francaise. Auteur des Souvenirs et Regrets du vieil amateur dramatique.

+ *Machiavel* ecrit qu'il existe dans chaque etat des familles fatales qui naissent de la ruine meme de l'Etat.

+ *IswolskyA.* - Nicolas II. Revue des deux Mondes - Janv. 1920. - sur le prince Meschersky, l'Eulenbourg russe, directeur du journal ultrareactionnaire „Grajdanina" (fiche speciale). Articles merveilleusement ecrits.

+ Trebuie să urc mereu mai sus,
Trebuie să privesc mereu mai departe!

Deviza lui UIr ich de Hutten

+ *Vrăjitoarea,* frumoasă stampă a lui Diirer *(Reformation,* pag. 133).

+ Or să aibă vița episcopului.

(Veche zicală: se spunea despre un soț și o soție care, după un an de căsnicie, nu se căiesc că s-au luat.)

+ Mă tulbură teama de moarte.

Ecleziastul

La viață frumoasă, o moarte bănoasă.

Deviza ducelui de Oscuna

+ *Le Roman de la Rose [Romanul Trandafirului]* unde se află cuprinsă întreaga artă a iubirii.

+ Eugeniu de Savoia, până la sfârșitul vieții a stăpânit puțin limba germană.

+ *John Elphinstone,* căpitan de vas englez, adevăratul învingător de la Ceșme.

+ ou de butargă, un soi de caviar de Provența.

+ cynorrodous - fructul păducelului sau al măceșului.

+ *Mahalix* Paul - autorul *Memoriilor privitoare la Bal-Mabille.*

+ *Arnault* (Antoine-Vinc.) - membru al Academiei franceze. Autor al unor *Amintiri și regrete ale vechiului amator dramatic.*

- *Machiavelli* scrie că există în orișice stat familii fatale, care se nasc din însăși prăbușirea statului.

+ *IswolskyA.* - Nicolas II. *Revue des deux Mondes,* ian. 1920 - cu privire la prințul Meschersky, Eulenburg-ul rus, director al ziarului ultrareacționar *Grajdanina* (fișă specială). Articole scrise admirabil.

+ Vebse - Geschichte der Kleinen deutsche hoefe.

+ saillies, renforcements, breches, echancrures (d'Aranda â Segur).

+ „sufria-lume" (souflle-lumiere) surnom donne aux meilleures <oeuvres> verreries de Murano.

+ patte de lievre, rouflaquette.

Horace Walpole (1726)
Lord North (1772)
V-cte Casdereagh (1814)
Lord Palmerston (1856)
Sir Edward Grey (1912)
t â 72 ans

Les cinq membres de Ja
Ch-re des Communes
investis de l'O de la Jarretiere

+ On observa, relevait un temoin, que pour les souverains et les ministres le prestige de la dignite va disparaissant de jour en jour.

(Diario delmarchese di San-Marzano plenipotenziaro in Vienna 1815)

+ C-te Maubreuil; *m-is* d'Evrault - aventurier. C'est lui qui, le 21 Janv. 1827, apres la messe expiatoire, saisit Talleyrand au col et le frappa violemment au visage.

+ Qui n'a pas vecu avânt 79, n'a pas connu la douceur de vivre.

Talleyrand (et avânt lui M-me de Coigny)

+ Nathalie Barnay, object de la passion de Rene Vivien (miss Tarn) et cause de son suicide.

+ Je regrette de n'avoir qu'un coeur â lui donner.

Joseph II de sa I-re femme Isabelle de Parme

+ *Dubut* (Guillaume) ceroplaste bavarois XVIII siecle
— *Clovio* (Glovic) celebre miniaturiste

+ Vebse - *Istoria micilor Curţi germane.* [De fapt partea a VI-a şi ultima, în 14 volume, a *Istoriei Curţilor germane de la Reformă încoace,* în 48 de volume.]

+ ieşinduri, întărituri, breşe, scobituri (de la Aranda la Segur).

+ „sufria-lume" (suflă-lumină) poreclă dată celor mai bune sticlării de Murano.

+ labă de iepure, ruflanchetă [amândoi termenii pentru un tip de favoriţi scurţi, al doilea putând însemna şi cârlionţi la tâmplă].

Horace Walpole (1726)
Lord North (1772)
V-cte Casdereagh (1814)
Lord Palmerston (1856)
Sir Edward Grey (1912)
t la 72 de ani.

Cei cinci membri ai
Camerei Comunelor
învestiţi cu Ordinul Jartierei

+ S-a putut observa, nota un martor, că pentru suverani şi miniştri prestigiul demnităţii se irosea zi de zi.

[Jurnalul marchizului de San-Marzano, plenipotenţiar la Viena în 1815)

- Contele Maubreuil; marchiz de Evrault - aventurier. El este cel care, la 21 ianuarie 1827, după slujba expiatorie, l-a înşfăcat pe Talleyrand de guler şi l-a pălmuit cu violenţă.

+ Cine n-a trăit înainte de '79 n-a cunoscut dulceaţa vieţii.

Talleyrand (şi, înaintea lui, doamna de Coigny)

+ Nathalie Barnay, obiect al pasiunii lui Rene Vivien (miss Tarn) şi pricină a sinuciderii lui.

+ Regret că nu pot să-i închin decât singura inimă pe care-o am.

Josif II vorbind de prima lui soţie, Isabella de Parma

- *Dubut* (Guillaume), ceroplast bavarez [din] secolul XVIII.
- *Clovio* (Glovic), celebru miniaturist

- *Clerfayt* (c-te) feldmarechal.
- Clement de Ris (c-te de l'emp. fr.). Son enlevement fait la trame d'une „Tenebreuse affaire" de Balzac.
- Swastika, Chika Cinha (Tchinha), Nandyawartha.

B.N.R. - CXIX 2-49

- *Clerfayt* (conte) feldmareşal.
- Clement de Ris (conte al Imperiului francez). Răpirea lui constituie intriga *Afacerii tenebroase* a lui Balzac. [...]
- Swastika, Chika, Cinha (Tchinha), Nandyawartha.

COTE DE CĂRȚI ÎN BIBLIOTECI PUBLICE, CIORNE, NOTIȚE

Mazieres (c-te de), *Uheraldique japonaise* - II 33 088
Havor (J. Bapt), *Conspectus Ordinum Equestrum -18824*
Czoma *(J), Magyar heraldike* (sic) - II 20374
Imhof (J.G.), *Stemme regium Luschaineum* — III 38 297
Papwcki, *Herby Polskiego* - II 4572
Stemmatographm nob. famihanim regni Hungariae - (II8 729)
Hugo Gerard, *Japaniches Wappenbuch* (Strohl, Vierme, 1906)
Csomme, *Magyar csemere* - II 5857
Csome, *Magyar heraldike* — II 36 607
Maesker, *Aigle noir* (Chronique) - II 25 754
Lehotzky, *Stemmatographia* (voir ci-dessus) - S-2444
de Foras, *Les B. de Brancovan* - A-13 504
Novak (Anne), *La Prague baroque* - I 64 326

(Fila finală a documentului CXIX/2 - 38, intitulat:
De Tun ă l'autre
De Fun en l'autre
pe teme de interpretare heraldică)

Nectaire ane. [ien] eveque Râmnic installe metropolitain 19 janv. 1813, mais ill. la Cour le 16 Dec. 1812 son predecesseur Dosithe Fiii tis demissionnaire obtient le monastere de

Sinaia. Son successeur 2 Mai 1819: Dionis Lupu (roumain). Nectaire obtient le monastere de Sadova.

(Le siege de Râmnic avait vaque 2 sept. 1796 par nomination eveque Filaret. En 1818 un paharnic Scarlat Stoenesco au siege metropolitain.)

Dr. Nicolas Gavala (aieul des Yatropol).
Sadova - Dolj

Pe verso, cu aceeași cerneală neagră: Venetiana Vacaresco assassinee â sa terre de Jilava. 1798

B.N.R. - CLIX/5-14

Nectarie fost episcop de Râmnic instalat mitropolit la 19 ian. 1813, însă i(legal) la Curte la 16 dec. 1812; predecesorul său, Dositei Filitis demisionar obține mănăstirea de la Sinaia. Succesorul său, la 2 mai 1819: Dionisie Lupu (român). Nectarie obține mănăstirea de la Sadova.

(Scaunul [episcopal] din Râmnic devenise vacant la 23 sept. 1796 prin numirea episcopului Filaret. în 1818, un paharnic Stoenescu în scaunul mitropolitan).

Dr. Nicolae Gavala (strămoșul familiei Iatropol)
Sadova - Dolj

Pe verso: Venetiana Văcărescu asasinată la moșia sa de la Jilava, în 1798.

B.N.R. -CLIX/5-13

Serdarul *Marcu de la Hollena* 1821, rudă apropiată <nepot (mai probabil văr)> al mitropolitului Nectarie. <fiul său Ion> G. Sion ginerele fiului său Miltiad îl face macedonean. Una din fiice: Skina, una <doamna> fiul său (unul din numeroasa sa progenitură în marea majoritate feminină) e *Miltiad* (n... 1803 + Elisa Stoenești, jud. Ialomița 1882) cav[aler] CI.III.

St. Stanislas 2 şi 12 V.57 (brevet şi însemne originale în posesia dnei Caragiale.

Parucic 8.IV.33... (brevet original)
Paharnic 16.XI.39 (idem).

B.N.R. - CLIX/5-14

Biilau (Fr.), *Personnages enigmatiques* (3 voi. in 8°). (Hotes du Château d'Eisenhausen-Coburg). Corn te Vanei de Versay.

Dukett (William), *Personnages enigmatiques - histoires mysterieuses* (Paris, Poulet Malassis) 1861, 3 voi. in 8°.

Parus a Weimar et Munich les Semigotthaischer Kalender, 3 Almanachs de Gotha juifs, extremement interessants. I — Espece d'introduction dans la matiere (Anțhologie d'articles sur Tegalite de race des juifs) - II - Alliances juives - III - Almanach genealogique proprement dit, selon lequel les Avigador, Borghese, Langolo, Borgia, Henkel-Donnersmark, Bagration, Meschtersky, Biron de Courlande, Bombelles, Galiffet sont d'origine juive. -

Biilau (Fr.), *Personaje enigmatice* (3 voi. in 8°) (Oaspeţi ai castelului din Eisenhausen-Coburg). Conre Vanei de Versay.

Dukett (William), *Personaje enigmatice — povestiri misterioase* (Paris, Poulet Malassis) 1861, 3 voi. in. 8°.

Apărute la Weimar şi Miinchen, *Semigotthaischer Kalender,* 3 Almanahuri Gotha, extrem de interesante. I - Un fel de introducere în materie (Antologie de articole privind egalitatea rasei evreieşti) - II - înrudiri evreieşti - III - Almanah genealogic propriu-zis, după care familiile Avigador, Borghese, Langolo, Borgia, Henkel-Donnersmark, Bagration, Meschtersky, Biron de Courlande, Bombelles, Galiffet sunt de origine iudaică.

B.N.R. - CXIX/2-55

Au XIV siecle on trouve une *familie patricienne juive,* Guede ou Juede, nom commun chez les circoncis de l'epoque.

Le chevalier Gobel Guede (1370) etait banquier (argentier) de l'archeveque de Cologne. Gobel Guede portait d'azur â trois chapeaux de Judee d'or poses 2 et 1, le heaume d'argent â capeline d'azur doublee de gueules (ou de pourpre) et en cimier un chapeau de Judee somme d'un plumail de sabie (plumet de plumes de coq).

Les armes se trouvent dans lArmoinal du heraut *Ghebre.*

în secolul XIV se găseşte o familie patriciană evreiască, *Guede sau juede, nume răspândit la circumcişii din epocă. Cavalerul Gobel Guede (1370) era bancher (argentier) al arhiepiscopului de Colonia. Gobel Guede purta azurul cu trei scufe de ludeea, de aur, puse 2 şi 1, coif de argint cu cască de azur, dublată de stacojiu (sau cu purpură) şi în cimier o scufă de ludeea împodobită cu samur (panaş de pene de cocoş).*

Armele se găsesc în Armorialul heraldului Ghebre.

Tempori aptari decet (Seneque).

+ interets d'une vitalite si puissante qu'ils absorbent ceux de la dynastie qui s'identifient avec eux.
+ inextricable, invetere
+ complexite de la situation
+ hereux les peuples qui n'ont pas de politique <exterieure> etrangere
+ Immobilite seul gage de l'equilibre: mauvaise conception. L'art est dans la souplesse du jeu.
+ La Roumanie hostile (malveillante) aux succes (triomphe) de la cause slave dans les Balkans.
+ la misere, la ruine, le deuil, l'humiliation
+ emploi judicieux des fonds

argentier en France ne signifiait pas banquier; c'etait un officier charge de la depense de l'habillement du personnel de la Cour *(n. —M. C).*

argentier în Franţa nu însemna bancher; era un funcţionar însărcinat cu cheltuielile de garderobă ale personalului Curţii.

+ versatilite slave, amoralite tzigane, mauvaise foi levantine.
- resigner sa fonction, son portefeuille (contraint a resigner)
- apprehensions haut opportunisme
- timore
- suggerer + prendre le contre-pied de l'attitude
quiete non movere
primi inter pares
desaccord, contradiction, antagonisme
declin + objet de sollicitude -
echec, insucces + trafiquer un secret -
harmonie, conciliation + demander une compensation du chef des pertes
+ prendre le contre-pied de l'atitude.
surrerogation, surrerogatoire
ep<h>itroneme (m) exclamation sentencieuse qui resume un discours interessant.
apophtegme (m) + (une demande) formulee
syllepse (f) + (formuler une demande â l'effet d'obtenir...)
pericliter- orgueil. -

En 1912 et 13 le pivot n'etant plus a Berlin, la diplomaţie roumaine se trouva desemparee.
- resigner sa fonction (charge, distinction etc.) resignation etre reintegre dans sa fonction (etc.) reintegration
Ordre (signifier un)
expectant, expectance, expectative. -
etre de mise
mesures de rigueur
mettre en demeure - mise en demeurs .

B.N.R.-CXIX/2-41

Scris cu creionul chimic, probabil de către Marica Sion: „Bunică-mea, muma tătâni-meu fiind soră cu Safta Păşcăniţa muma log. Iordake Paşcanul, vară primară cu log. Ioniţă Cânta ce-i zice Ciubiică bunul vornicului şi Iancu, vornicul Alecu şi spătariu Elisăi".

Deasupra, scris cu cerneală, de mâna lui Mateiu Caragiale: „Safta Păşcăniţa muma log. Iordake Paşcanul vară primară cu log. Ioniţă Cânta ce-i zice Ciubiică bunul Elisăi".

B.N.R.-CXIX/2-51

HOROSCOP

2 fevrier 1921 â 18 heures chez Margot .
tres tres fier; capable de dissimuler n'importe quoi.
nature passionnelle pour le jeu ou pour les femmes; terrible passionnel, cours le danger de tuer quelqu'un.
herite de l'intelligence et du caractere de ma mere.
refractaire aux influences, rebelle â l'education dont n'ai appris que les formes exterieures, la politesse.
n'eprouve pas le besoin d'amitie, capable de ne pas voir quelqu'un pendant des mois et aussi de le voir cinq fois par jour.
grand connaisseur d'hommes, en ferai des portraits etonnants.
comprends et retiens vite, mais sans faire d'enchaînement.
ai la main des joueurs chanceux, ne sais pas tenir l'argent.
n'aimerai pas longuement une femme.

* Margareta Miller-Verghi *(n.ed.)*.

en grosse perte â cause d'une femme.
la familie se sent moralement en faute envers moi.
ne resterai pas longtemps en Roumanie; ferai bien des voyages.
passerai moitie existence en băteau et sur les routes.

B.N.R., St. G. - CXIX/2-55

HOROSCOP

2 februarie 1921, orele 18, la Margot.
foarte foarre mândru; capabil să disimulez orice,
natură pasională pentru jocurile de noroc sau pentru femei; extrem de pătimaş, mă paşte primejdia de a ucide pe careva,
am moştenit inteligenţa şi caracterul mamei mele.
refractar la influenţe, răzvrătit faţă de educaţie, din care n-am învăţat decât formele exterioare, politeţea,
nu simt nevoia prieteniei, în stare de a nu-1 vedea pe cineva timp de luni de zile şi, de asemenea, de a-l vedea de cinci ori pe zi.
mare cunoscător de oameni, le-aş face portrete uimitoare,
înţeleg şi reţin repede, însă fără a face legătura,
am mână de jucător norocos; nu ştiu să păstrez banii,
nu voi iubi multă vreme o femeie,
în mare pagubă, din pricina unei femei,
familia se simte moralmente vinovată faţă de mine.
nu voi rămâne mulră vreme în România; voi întreprinde numeroase călătorii.
voi petrece jumătate din existenţă pe vapor sau pe drumuri.

JURNAL
(1927-1935)

1927

Bucarest, 28 Novembre 1927

Je viens de decider de prendre des notes de ce qui m'arrive, de ce que je vois et j'entends, de ce qui se passe. C'est pour la troisieme fois que je commence â le faire; les presentes differeront des precedentes par la totale absence de pre-occupation litteraire. J'y reiate et consigne des choses auxquelles j'ai pris part ou j'ai simplement assiste et seulement celles qui m'ont interesse.

Ces notes je les ecris uniquement pour moi.

1928

Bucarest-15 avril 1928: Ayant un peu arrange mes affaires j'ai pense que je devrais profiter du desarroi, de la debandade et de la confusion qui constituent la veritable regence de la Roumanie pour entrer dans la carriere diplomatique.

Jamais les circonstances ne m'avaient păru plus favorables. Dans le cabinet actuel, â la Justice, Stelian Popesco auquel il y aura bienot cinq ans, j'ai valu un splendide voyage gratis en Suede; au Travail, le docteur Lupu dont j'ai ete il y a neuf ans chef de la presse (â l'Interieur); aux Affaires etrangeres mon ancien ami Titulesco.

J'avais plusieurs fois vu Stelian Popesco, j'aurais aussi facilement pu voir le docteur Lupu, son frere Costache etant de mes amis, seul Titulesco m'echappait. Le 2 Janvier de cet

1927

Bucureşti, 28 noiembrie 1927

M-am hotărât să iau note asupra a ceea ce mi se întâmplă, asupra a ceea ce văd şi aud, asupra a ceea ce se petrece. încep să o fac pentru a treia oară; cele de faţă se vor deosebi de cele de dinainte prin lipsa oricărei preocupări literare. Relatez aici şi consemnez lucruri la care am luat parte sau doar am asistat, şi numai pe cele care m-au interesat.

Scriu aceste note numai pentru mine.

1928

Bucureşti -15 aprilie 1928: Rânduindu-mi puţin treburile, m-am gândit că ar trebui să profit de haosul, de debandada şi de confuzia ce constituiesc veritabila regenţă a României, spre a intra în cariera diplomatică.

Niciodată împrejurările nu-mi păruseră mai favorabile. în cabinetul actual, la Justiţie, Stelian Popescu, căruia, cu aproape cinci ani în urmă, i-am procurat o splendidă călătorie, gratis, în Suedia; la Muncă, doctorul Lupu căruia i-am fost, acum nouă ani, şef de presă (la Interne); la Afacerile Externe, vechiul meu prieten Titulescu.

îl văzusem de mai multe ori pe Stelian Popescu, l-aş fi putut vedea, de asemenea, cu uşurinţă, pe doctorul Lupu, fratele său Costache numărându-se printre prietenii mei; numai Titulescu îmi scăpa. La 2 ianuarie ale acestui

an, il avait file sur San-Remo pour y achever sa convalescence. Deux semaines apres, jour par jour, â pareille heure (21,40) je partais aussi l'y rejoindre.

Le 17 janvier, j'ai traverse par un temps splendide les grosses plaines du Banat et de Jougo-Slavie. Une vaste residence toute close de murs â Zenta, seigneuriale. Au crepuscule ciel pommele; les nuages translucides se teintent d'un nacarat vif de vitrail. Le matin de 18, en approchant de Trieste, â cause probablement du terrassement defectueux, le wagon-lit, malgre sa stabilite etait cahote si violemment que j'ai failli etre projete contre les parois et je me suiş senti mal. Mais lorsque l'ingenieur Gambara, mon compagnon de cabine m'a appele sur le couloir pour me montrer Miramare, l'admiration m'a fait tout oublier. Je ne me figurais pas le château si en harmonie avec la beaute de la mer, la mer si belle. De cristal et de moire verte, transparente jusqu'au fond avec quelques bateaux a voile couleur de mandarine, inoubliablement belle. A 8 h. 05 (de l'Europe Centrale) j'arrivais a Trieste. Gambara a fait consigner nos bagages et nous sommes alles faire un tour en viile.

II y a des choses vantees et pronees qui nous semblement, et quelquefois de combien, inferieures â leur renommee, et d'autres aussi qui nous semblent bien superieures a leur reputation modeste. Pour moi, Trieste se range dans cette derniere categorie. J'ai compris pourquoi Fouche y est reste mourir. L'exil â Trieste, avec des millions, serait peut-etre le reve. Gambara m-a offert du cafe au lait (franchement mauvais) â l'ancien Cafe Specchi. Nous sommes alles ensuite â l'agence des W[agons] L[its] ou j'ai retenu une couchette d'en bas pour le 27 janvier. Entre temps, j'ai eu le bonheur de voir du port, au delâ de l'anse, a. l'horizon, les Apes recouvertes de neige briliant sous le soleil. C'etaient comme des gigantesque monceaux de roses. Malgre le vent vif, joii bout de promenade: beaux magasins de luxe, edifices plus beaux encore, ayant le cachet viennois ample et

an o ştersese la San-Remo, ca să-şi termine acolo convalescenţa. Două săptămâni mai târziu, în aceeaşi zi şi oră (21,40) plecam, la rândul meu, spre a-l întâlni.

La 17 ianuarie, am străbătut pe o vreme splendidă întinsele câmpii ale Banatului şi ale Iugoslaviei. O vastă şi seniorială reşedinţă, toată împrejmuită cu ziduri, la Zenta, seniorală. în amurg, cer cu nori bucălaţi; norii străluminaţi se colorează într-un roşu viu, de vitraliu. în dimineaţa de 18, apropiindu-ne de Triest, din cauza probabil a terasamentului defectuos, vagonul de dormit, în ciuda stabilităţii lui, se zdruncina cu atâta violenţă, încât puţin a lipsit să fiu azvârlit pe pereţi şi m-am simţit rău. Când însă inginerul Gambara, tovarăşul meu de compartiment, m-a chemat pe culoar ca să-mi arate Miramare, de admiraţie am uitat totul. Nu îmi închipuiam castelul într-atâta armonie cu frumuseţea mării, nici marea aşa de frumoasă. De cristal şi de moar verde, strălimpede până la fund, cu câteva corăbii cu pânze de culoarea mandarinei, frumoasă de neuitat. La 8 şi cinci (ora Europei Centrale) soseam la Triest. Gambara a dispus să ni se depună bagajele şi am plecat să dăm o raită prin oraş.

Sunt lucruri lăudate şi slăvite ce ni se par, şi cât de mult, câteodată, mai prejos de faima lor, şi de asemenea altele ce ne par cu mult mai presus de reputaţia lor modestă. Pentru mine, Triest se rânduieşte în această ultimă categorie. Am înţeles de ce Fouche a rămas să moară aici. Surghiunul la Triest, cu milioane, ar fi poate visul. Gambara mi-a oferit cafea cu lapte (de-a dreptul proastă) la vechiul *Cafe Specchi.* Ne-am dus apoi la agenţia de Wagon-lit unde am reţinut o cuşetă jos, pentru 27 ianuarie. între timp am avut fericirea să văd, din port, dincolo de golf, la orizont, Apii acoperiţi de zăpadă scânteind în soare. Parcă erau uriaşe maldăre de trandafiri. în pofida vântului puternic, niţică promenadă plăcută: frumoase magazine de lux, edificii încă şi mai frumoase, având pecetea vieneză

cossu dans l'ensemble comme dans les details; j'ai vu â une banque une grille de fenetre qui etait plutot de l'orfevrerie que de la ferronnerie. Deux fontaines, une ancienne, du baroque le plus grotesque, dans la place de l'hotel de viile, une autre moderne, tres decorative, dans celle de l'hotel des postes. L'eglise de Saint-Antoine, redite du Pantheon, gagne de loin dans la perspective du canal entrecoupe de ponts criarde, une vilaine eglise du culte grec.

A 10 h 50 depart de Triest. Apres Miramare, Duino; adosse â une ancienne tour, le château n'a que de la masse et ses environs schisteux, tout recemment plantes sont trop arides. Les grues du chantier de Monfalcone enlaidissent le paysage. Une riviere d'un vert plus intense encore que celui de la mer s'y jette. II parait que c'est le Timavo ou Poika, cours d'eau souterrain qui traverse les grottes de Postumia (Adelsberg).

Mention justement meritee du dejeuner dans le wagon-restaurant; plats fins, proprete exquise. Le temps s'eclaircit. Dans le pays vene te il fait soleil et tiede, on travaille aux champs, on taille les arbres fruitiers. Des restes de tranchees, des couloirs, des petites coupoles au ciment subsistent partout, choses vilaines et attristantes. En revenant dans mon compartiment, je constate la disparition de la clef de ma mallette, mon unique bagage. Â Mestre je change de train et me separe tres cordialement de Gambara, qui continuera sa route vers Parme. Nous nous etions mutuellement avoues la crainte de n'avoir un compagnon desagreable de cabine. Gambara est un homme renseigne et instruit, grave et gentil, d'une excellente tenue et avec les meilleurs facons de monde. II est depuis longtemps fixe en Roumanie et mărie â une Roumaine.

Bucarest— l6avril 192S II faisait tres beau â Mestre. J'avais l'impression que c'etait une douce apres-midi de Pâques. De Mestre â Padoue la contree est tres romantique â cause de la

amplă şi făţoasă, în ansamblu ca şi în detalii; am văzut la o bancă, o zăbrea de fereastră ce era mai degrabă giuvaier decât feronerie. Două fântâni, una veche, de barocul cel mai grotesc, în piaţa primăriei, o alta modernă, foarte decorativă, în cea a clădirii poştei. Biserica Sfântului Anton, copie a Pantheonului, întrece de departe în perspectiva ţipătoare a canalului întretăiat de poduri, o biserică urâtă de cult grecesc.

La 10 şi 50 plecare din Triest. După Miramare, Duino; proptit de un turn vechi, castelul n-are decât masă, şi împrejurimile sale şistoase, foarte de curând plantate, sunt prea aride. Macaralele şantierului de la Monfalcone sluţesc peisajul. Un râu de un verde încă mai intens decât cel al mării se varsă într-însa. Se pare că e Timavo sau Poika, curs de apă subteran care străbate grotele de la Postumia (Adelsberg).

Menţiune într-adevăr meritată a prânzului în vagonul-restaurant; bucate alese, curăţenie desăvârşită. Timpul se luminează, în ţara venetă soarele străluceşte molcom, se lucrează la câmp, se curăţă pomii fructiferi. Resturi de tranşee, culoare, mici cupole de ciment stăruie pretutindeni, urâţenii întristătoare, întorcându-mă în compartiment constat dispariţia cheii de la valijoară, singurul meu bagaj. La Mestre schimb trenul şi mă despart foarte cordial de Gambara, care îşi va continua drumul către Parma. Ne mărturisisem unul altuia teama de a nu avea un tovarăş de compartiment dezagreabil. Gambara este un om avizat şi instruit, grav şi gentil, de o excelentă ţinută şi cu cele mai bune maniere de om de lume. E de multă vreme stabilit în România şi căsătorit cu o româncă.

Bucureşti — 16 aprilie 1928: Era o vreme frumoasă la Mestre. îmi făcea impresia unei blânde după-amiezi de Paşti. De la Mestre la Padova, ţinutul este foarte romantic din pricina

vegetation; villas baignees dans la verdure, des parcs, allees mysterieuses aboudssant a des cours d'eau (la Brenta et ses canaux, bras ou affluents). De Padoue â Vicence le paysage s'elargit; des montagnes (Euganeennes) â l'horizon. Je me console d'effleurer seulement tant de villes celebres, en me promettant de les visiter par le menu et detail â la premiere prochaine occasion, surtout comme une journee (tout au plus deux) peut suffire pour chacune. De Vicence â Verone, noble campagne, j'ai ete emerveille â San-Martino-Buonalbergo par la villa Musella, sur une altitude, entre de nombreux vieux cypres. Le soleil couchant incendiait fantastiquement les carreaux du jardin d'hiver. Voisinant, presque, une autre villa sembable.

Dans la calme et melancolique banlieue de Verone, a Somma campagna. Somma une belle villa assez preş de la voie ferree (â gauche). C'est tout ce qu'on peut concevoir de plus joii comme habitation rustique en pays plat: toute peinte en rouge et orange, â volets verts, ce vert-vif italien, acide, avec des treillis peints en trompe-l'oeil sur les murs, assoupie dans un jardin simple avec quelques vieux sapins noirs qu'un chemin prive, â haie, relie â la grande route. Mais nous ne sommes qu'au mois de janvier, le jour passe tot et vite, et il fait, â mon grand regret, nuit, longtemps avânt d'arriver (20 h. 20) â Milan.

Dîner dans le wagon-restaurant, inferieur au dejeuner. Mauvaise nuit â „l'Albergo d'Italia", vieille maison de la place de la gare â Milan, que Gambara m'avait recommandee, mauvaise nuit aggravee par l'impossibilite de changer de linge et de me laver. Le lendemain matin, apres une promenade sans interet aux environs de la gare, je fais inutilement essayer de faire ouvrir ma mallette dans le magasin d'articles de voyage qui est sous l'hotel. A 9 h. 25 depart de Milan. Tres vilaine banlieue. Dans la campagne des ecluses ayant ete levees, le pays paraissait inonde, des arbres coupes tres-bas emergeant de l'eau en file. L'humidite froide est penetrante, j'essaie vainement d'enlever

vegetației; vile scăldate în verdeață, parcuri, alei misterioase pierzându-se în cursuri de apă (Brenta şi canalele sale, brațe sau afluenți). De la Padova la Vicenza, peisajul se lărgeşte; munți (Euganeeni) la orizont. Mă consolez să ating în treacăt numai atâtea oraşe celebre, făgăduindu-mi să le vizitez temeinic şi cu de-amănuntul la primul prilej apropiat, mai cu seamă că o zi (cel mult două) poate ajunge pentru fiecare. De la Vicenza la Verona, nobil ținut, m-a fermecat la San-Martino-Buonalbergo vila Musella, pe o înălțime, într-o mulțime de chiparoşi bătrâni. Soarele în asfințit incendia fantastic dalele grădinii de iarnă. Aproape, în vecinătate, o altă vilă asemănătoare.

în calma şi melancolica periferie a Veronei, la Somma campagna. Somma e o vilă frumoasă, destul de aproape de calea ferată (pe stânga). E tot ce se poate închipui mai frumos ca locuință rustică la şes: zugrăvită în întregime în roşu şi portocaliu, cu obloane verzi, acel verde viu italian, acid, cu spaliere pictate, ca şi cum ar fi fost naturale, pe ziduri, ațipită într-o grădină simplă cu câțiva brazi negri bătrâni, pe care un drum privat, străjuit de gard viu, o leagă de drumul mare. Dar nu suntem decât în luna ianuarie, ziua scade curând şi repede şi se face, spre marea mea părere de rău, noapte, mult înainte de a sosi (20 şi 20) la Milano.

Cină în vagonul-restaurant, inferioară prânzului. Noapte proastă la *Albergo d'Italia,* veche clădire din piața gării la Milano, pe care Gambara mi-o recomandase, noapte proastă agravată de neputința de a mă primeni şi spăla. A doua zi dimineața, după o preumblare lipsită de interes în împrejurimile gării, încerc zadarnic să mi se descuie valijoara, în magazinul de articole de voiaj care e sub hotel. La 9,25, plecare din Milano. Foarte urâtă periferie. Pe câmp, ecluzele fiind ridicate, ținutul părea inundat, copaci tăiați foarte scurt răsăreau în şiruri din apă. Umezeala rece e pătrunzătoare, încerc în van să şterg

pour plus d'une minute, l'epaisse vapeur d'eau, qui recouvrait les vitres. Si de Pavia â Voghera il y a quelque chose d'interessant, il m'a ete impossible de le voir. Â partir de Voghera de la neige, froid vif.

A Arquata, je consigne les gigantesques installations electriques qui permettront bientot â PI talie du Nord de se dispenser de la houille. Je traverse les onze, paraît-il, tunnels, dont celui.de Romeo de 8 294 metres. Je ne vais pas dejeuner. A Genova-San Ruirico, changement â vue. Je reste ebloui du prodigieux decor de cet amphitheâtre â plâns entrecoupes et sinueux etages en terrasses piquees de villas et de jardins. Les palmiers reparaissent.

Fraîcheur vivifiante â Sampierdarena. Tonalite grise d'hiver. Je ne change pas de train. En route, en inspectant la mallette, Pavais eu le plaisir de constater que la serrure s'etait ouverte.

En traversant lentement Genes, j'apercois des palais, des armoiries. Sculptees en marbre blanc, celles de Doria, pleines et uniques, sur la facade donnant sur le jardin d'un bel edifice qui ne paraît etre qu'une dependance du grand palais. Je songe â la splendeur de ce nom illustre, comme predestine par son euphonie, splendeur qu'entretient aujourd'hui encore la possession de tant de palais, de villas, de chefs d'oeuvre et je me rappelle le grand palais du Corso, â Rome, avec les deux panonceaux peints, Pun aux armes des Doria-Pamphilj-Landi, l'autre â celles de patricien romain.

Ayant betement choisi une place opposee aux fenetres du wagon, donnant sur la mer, je me colle â la portiere, â la regarder. Un passager m'offre avec insistence la sienne. Echange amical de cartes. C'est un inspecteur de police. Â Pegli pluie douce. C'est probablement le plus bel endroit de la Riviera du Ponant. Â Arenzana une remarquable villa, moderne je crois, â la corniche armoriee (toujours Pallavicini?) et â un parc extrement bien entretenu. Mais je ne regarde que de temps

pentru ceva mai mult de un minut aburul des care acoperea geamurile. Dacă de la Pavia la Voghera există ceva interesant, mi-a fost cu neputință să văd. începând de la Voghera, zăpadă, ger ascuțit.

La Arquata, însemnez uriaşele instalații electrice care vor permite curând Italiei de Nord să se dispenseze de cărbune. Străbat cele unsprezece, se pare, tuneluri, dintre care cel de la Romeo de 8294 de metri. Nu voi dejuna. La Genova-San Ruirico, schimbare totală. Rămân uluit de prodigiosul decor al acestui amfiteatru cu planuri întretăiate şi sinuoase, etajate în terase smălțuite cu vile şi cu grădini. Palmierii se ivesc din nou.

Răcoare înviorătoare la Sampierdarena. Tonalitate cenuşie de iarnă. Nu schimb trenul. Pe drum, inspectându-mi valijoara, avusesem plăcerea să constat că broasca se deschisese.

Străbătând încet Genova, zăresc palate, steme. Sculptate în marmură albă, cele ale Casei Doria, depline şi unice, pe fațada dând spre grădina unui frumos edificiu, ce nu pare a fi decât o dependință a palatului mare. Mă gândesc la splendoarea acestui nume ilustru, parcă predestinat prin eufonia lui, splendoare pe care încă şi astăzi o întreține posesiunea atâtor palate, vile, capodopere, şi îmi amintesc marele palat de pe Corso, la Roma, cu cele două mici panouri pictate, unul cu herbul Casei Doria-Pamphilj-Landi, celălalt cu cele de patrician roman.

Aegând prosteşte un loc opus ferestrelor spre mare ale vagonului, mă lipesc de portieră, ca s-o privesc. Un pasager mi-1 oferă cu insistență pe al său. Schimb amical de cărți de vizită. E un inspector de poliție. La Pegli, ploaie uşoară. Este probabil cea mai frumoasă parte a Rivierei apusene. La Arenzana, o vilă remarcabilă, modernă cred, cu cornişă armoriată (tot de Pallavicini?) şi cu un parc extrem de bine întreținut. Dar mă uit doar din când

à autre du cote de la terre, me bornant methodiquement â l'admiration de la mer.

A Savone, l'inspecteur de police si poli descend. Je fais la connaissance de l'autre compagnon de compartiment, tres jeune capitaine de la marine commerciale qui connaît bien Constantza, recemment il y avait fort agreablement reveillonne. II me donne des details interessants sur la triste vie d'Odessa. A San-Lorenzo del Mare il descend aussi.

Parmi les inspirations heureuses de mon voyage, il faut compter celle de ne pas avoir change de train â Sampierdarena: le mien s'arrete aux moindres stations. Je puis donc examiner tout. Peu de fleurs â cause de l'aigreur de la saison, les mandariniers et les citronniers en fruits, par-ci, par-lâ des touffes de mimosa fleuries. Je suiş choque par la laideur vulgaire des nouvelles villas qui culmine a Aassio.

L'île de Galinaria ne se ferait valoir que par une belle et riche vegetation qui lui manque ainsi qu'a la plupart des sites qui se deroulent sous mes yeux. On a beaucoup deboise pendant la grande guerre: Pas si pitoresque Cervo. Somme toute, a part le confort et certains aspects de civilisation et de vie opulentes, la Riviera est banale et creuse. De combien je lui prefere la romantique tristesse des lacs italiens et la molie doucer du pays venete.

Mediocre crepuscule sur la mer. Bientot l'obscurite et peu apres San-Remo. La constellation symetrique des reverberes d'une place m'indique que je suiş arrive.

Je descends â l'hotel „Royal" oii Elise Sion, ma belle-mere est morte. On m'y donna la chambre No. 107 au premier, avec vue en biais sur la mer, excellente chambre.

La lendemain matin (vendredi 20) j'allais â l'hotel „Miramare", gargot empestant le graillon. Â la porte un etendard roumain faisait pendant a. un italien. On m'y fit parler â un monsieur Halchiny que je pris pour un diplomate et qui n'etait que

în când în partea dinspre uscat, mărginindu-mă să admir metodic marea.

La Savona, atât de politicosul inspector de poliție coboară. Fac cunoştinţă cu celălalt tovarăş de compartiment, foarte tânăr căpitan de marină comercială, care cunoaşte bine Constanța, reveionase acolo, cu puțină vreme în urmă, foarte agreabil. îmi dă amănunte interesante asupra vieții triste din Odessa. La San-Lorenzo del Mare coboară şi el.

Printre inspirațiile fericite ale călătoriei mele, trebuie s-o socotesc pe aceea de a nu fi schimbat trenul la Sampierdarena: al meu se opreşte la cele mai mici stații. Pot, deci, să examinez totul. Puține flori, din pricina asprimii anotimpului, mandarinii şi lămâii au fructe, pe ici pe colo tufe înflorite de mimoza. Sunt izbit de urâțenia vulgară a vilelor noi, care culminează la Aassio.

Insula Galinaria nu s-ar pune în valoare decât printr-o vegetație frumoasă şi bogată care îi lipseşte, la fel ca şi celor mai multe dintre priveliştile ce mi se desfăşoară sub ochi. S-a despădurit mult în timpul marelui război. Nu prea pitoresc, Cervo. în definitiv, afară de confort şi anumite aspecte opulente de civilizație şi de viață, Riviera e banală şi găunoasă. îi prefer de departe romantica tristețe a lacurilor italiene şi molcoma dulceață a ținutului venet.

Apus de soare mediocru pe mare. în curând întunecime şi puțin mai apoi San-Remo. Constelația simetrică a felinarelor dintr-o piață îmi arată că am sosit.

Descind la hotelul *Royal,* unde a murit Elisa Sion, soacra mea. Mi se dădu camera 107, la primul (etaj), cu vedere piezişă spre mare, excelentă odaie.

A doua zi dimineața (vineri 20) mă dusei la hotelul *Miramare,* ospătărie duhnind a grăsime arsă. La uşă, un drapel românesc făcea pereche unuia italienesc. Mi se mijloci să vorbesc cu un domn Halchini pe care îl luai drept diplomat şi care nu era decât

l'ingenieur des chemins de fer roumains, dirigeant le wagon ministeriel qui etait gare â decouvert dans la stadon. Le reste de l'entourage du ministre s'etait envole â tire-d'aile sur la Riviera francaise ou Ton s'amuse. J'appris que Titulesco etait sorti, ce qui n'etait pas vrai. II fut exclu que je puisse le voir Fapres-midi. Comnene venu de Berne pour conferer au sujet des optants hongrois s'etait enferme avec Titulesco de 14 heures â minuit. Le lendemain (samedi 21), je rencontrai avant-midi Comnene qui faisait un bout de promenade avec Şchiopul - transylvain qui apres maints avatars a verse dans la diplomaţie et rend de precieux services en qualite de conseiller technique. Je me suiş ouvert â Comnene qui m'a pleinement approuve, m'assurant de sa tres vive sympathie, que je l'ai prie de croire reciproque. Apres la promenade, etant dans le jardin de l'hotel que la ligne du chemin de fer separe de la mer, avec Comnene et Athanasiu, secretaire ou conseiller de legation, j'ai pour la premiere fois eu l'honneur d'apercevoir le ministre, en breve apparition sur un balcon du quatrieme: Dalai-Lama en pyjama bleue, criant de sa voix d'eunuque â Comnene de monter, en brandissant les bras vers le ciel. Le soir. Comnene me dit qu'il lui a parle chaleureusement de moi et avait eu l'impression que Helsingfors, poşte que je convoitais, etait deja donne. Athanasiu lui avait egalement parle et il lui avait dit qu'il me recevra, mais sans rien preciser. Dimanche 22, apprenant que Titulesco allait descendre â dejeuner, je me suiş naturellement rendu au „Miramare". J'y ai trouve toute la creation excepte Titulesco. Je n'ai pas ete surpris du ton demi-hostile de M-me Titulesco qui m'a presque tance d'avoir entrepris ce long voyage rien que pour voir son mari qui est tellement et si occupe qu'elle-meme le voit â peine. Je lui ai replique que tout ce deplaceitient n'a signifie pour moi plus qu'une course en tram. Je voulais profiter de l'occasion pour lui glisser un mot en faveur de son imbecile de frere, Georges; elle m'a aigrement repondu que les

inginerul căilor ferate române, conducătorul vagonului ministerial ce era garat afară, în staţie. Restul însoţitorilor ministrului o zbughiseră pe Riviera franceză unde se petrece. Aflai că Titulescu ieşise, ceea ce nu era adevărat. Fu exclus să-1 pot vedea după-amiază. Comnen, sosit de la Berna spre a conferi în chestiunea optanţilor maghiari, se închisese cu Titulescu, de la orele 14 la miezul nopţii. A doua zi (sâmbătă 21) mă întâlnii înainte de amiază cu Comnen, care făcea o mică plimbare cu Şchiopul - ardelean care, după mai multe avataruri a fost vărsat în diplomaţie şi aduce preţioase servicii în calitate de consilier tehnic. Mi-am deschis :.nima lui Comnen care mi-a dat cu totul dreptate, asigurându-mă de foarte via sa simpatie, pe care l-am rugat să o creadă reciprocă. După plimbare, aflându-mă în grădina hotelului pe care linia de cale ferată o desparte de mare, cu Comnen şi Atanasiu, secretar sau consilier de legaţie, am avut pentru prima dată onoarea să-1 zăresc pe ministru, într-o scurtă apariţie la un balcon de la al patrulea etaj: Dalai Lama în pijama albastră, strigând cu vocea sa de eunuc la Comnen să urce, ridicându-şi braţele către cer. Seara, Comnen îmi spune că i-a vorbit călduros despre mine şi că avusese impresia că Helsingfors, post pe care îl râvneam, fusese deja dat. îi vorbise şi Atanasiu, căruia îi spusese că mă va primi, însă fără să precizeze nimic. Duminică 22, aflând că Titulescu avea să coboare ca să prânzească, m-am dus fireşte la *Miramare.* Am găsit acolo toată creatura, afară de Titulescu. Nu m-a surprins tonul pe jumătate ostil al d-nei Titulescu care aproape că m-a mustrat a fi întreprins această lungă călătorie numai spre a-i vedea soţul care este într-atât de ocupat, încât ea însăşi abia dacă îl vede. I-am replicat că toată această deplasare n-a însemnat mai mult pentru mine decât o cursă cu tramvaiul. Vroiam să profit de ocazie spre a-i strecura un cuvânt în favoarea imbecilului ei de frate, George; mi-a răspuns cu acreală că

personnes de sa famille s'adressent â elle directement. Elle a du se rappeller de moi, quelques semaines plus tard, en apprenant le suicide du malheureux fils de Georges, collegien de seize ans. J'ai abrege l'entretien et me suiş retire. J'ai regrette d'avoir manque le depart de Comnene qui a ete envers moi plus que parfait; je ne sais s'il est de la race des empereurs, mais en ce qui concerne la loyaute et le caractere, il leur ferait honneur. J'ai pris la decision de ne plus mettre les pieds au „Miramare" et me borner â ecrire â Titulesco.

Lundi 23, comme il pleuvait, apres dejeuner, je me suiş deshabille comme pour la nuit et je me suiş mis au lit. Je sommeillais lorsque, â 15 heures et quart, j'entends frapper â ma porte. On m'annonce que le ministre me telephone de venir. Je m'habille en quelques minutes et je me dirige vers le „Miramare", sceptique toujours, jusqu'au moment ou je passe le seuil du cabinet de travail de Titulesco, ressemblant â une cabine de băteau. Serge Nenişor, neveu de Titulesco, m'a accueilli tres aimablement.

Titulesco m'a dit que j'ai bien fait de m'adresser â lui directement et m'a promis de faire tout ce qu'il lui sera possible pour me satisfaire. Contrairement â ce qu'on m'avait raconte qu'il est tres nerveux, qu'il ne laisse parler personne et qu'il parle seulement lui, il m'a ecoute, m'a interroge, m'a demande des details. En nous separant, il m'a dit de presenter ses respects â ma femme. Malgre mon malaise de ce jour, j'ai ete plus clair, plus ferme et plus net que jamais; si j'avais appris par coeur tout ce que j'ai parle, je ne l'aurais pas fait mieux. Et si le resultat a ete nul, je le dois, en grande pârtie, â la veulerie de Stelian Popesco, qui m'a probablement lâche, ou tout au plus, a agi ensuite, apres le retour de Titulesco â Bucarest, mollement, avec indifference et encore, je le repete, s'il l'a fait.

Pendant tout notre entretien, j'ai remarque comme Titulesco tripotait un mouchoir de soie noir et je me suiş

persoanele din familia ei i se adresează nemijlocit. Trebuie să-şi fi reamintit de mine, câteva săptămâni mai târziu, aflând de sinuciderea nefericitului fiu al lui George, licean de şasesprezece ani. Am scurtat convorbirea şi m-am retras. Am regretat că am pierdut plecarea lui Comnen care a avut faţă de mine o purtare mai mult decât desăvârşită; nu ştiu dacă e din viţa împăraţilor, însă în ceea ce priveşte lealitatea şi caracterul, le-ar face cinste. Am luat hotărârea de a nu mai călca pe la *Miramare* şi de a mă mărgini să-i scriu lui Titulescu.

Luni 23, cum ploua, după masă, m-am dezbrăcat ca pentru noapte şi m-am băgat în pat. Dormitam când, la orele 15 şi un sfert, aud bătându-mi-se în uşă. Mi se anunţă că ministrul îmi telefonează să vin. Mă îmbrac în câteva minute şi mă îndrept spre *Miramare,* tot sceptic, până când trec pragul cabinetului de lucru al lui Titulescu, semănând cu o cabină de vapor. Sergiu Nenişor, nepot al lui Titulescu, m-a întâmpinat foarte amabil.

Titulescu mi-a spus că am făcut bine adresându-mă lui direct şi mi-a făgăduit să facă tot ce îi va sta în putinţă spre a mă satisface. Contrar celor ce mi se povestiseră că e foarte nervos, că nu lasă pe nimeni să vorbească şi că vorbeşte numai el, m-a ascultat, mi-a pus întrebări, mi-a cerut amănunte. La despărţire, mi-a spus să prezint respectele sale soţiei mele. Cu toată indispoziţia mea din acea zi, am fost mai clar, mai ferm şi mai net ca oricând; să fi învăţat pe dinafară tot ce am spus, n-aş fi izbutit mai bine. Iar dacă rezultatul a fost nul, o datorez, în mare parte, nevolniciei lui Stelian Popescu, care probabil m-a părăsit sau, cel mult, a acţionat cu moliciune, cu indiferenţă după întoarcerea lui Titulescu la Bucureşti şi încă, repet, dacă a făcu t-o.

Tot timpul convorbirii noastre am remarcat cum Titulescu mototolea o batistă neagră de mătase şi mi-am reamintit de ceea

rappele de ce que Gambara m'avait dit tenir d'un parent de Titulesco que celui-ci serait cocainomane .

J'ai rendu, le jour suivant, un pieux devoir en allant deposer au Campo santo de la viile quelques fleurs sur la tombe de ma belle-mere. Le monument tres simple - une dalie â son nom - demande des reparations. Le destin a voulu qu'elle reposât lâ entre Constantin Hornberg et Conrad Foerster. Son tombeau porte le numero 589.

J'ai passe agreablement les derniers deux jours et demi suivants. La vie etait si douce et si reposante au „Royal'Yle service si poli, la cuisine si fine, que j'ai renonce sans regret â la visite de Genes. Je m'etais cordialement lie avec le vieux comte Festetics, l'ancien proprietaire de Waradin et avec son jeune parent, le comte Dominique. Je les ai mis en contact avec le comte et la comtesse Odetti di Marcorengo, couple distingue, lui gafFeur et passablement niais, elle exquise de ton, de manieres, de *szgesse.*

J'ai joui pendant tout mon sejour â San-Remo d'un temps magnifique. Les variations du ciel ont rompu la monotonie de la mer, le jour de mon depart surtout a ete tres belle. J'ai guitte San-Remo jeudi 26 janvier â 14 h. 24.

L'inspecteur de police qui fait la navette entre Genes et Savone est monte â cette derniere station et grâce â son intervention, la garde fasciste m'a trouve une place convenable pour un «professore di belle lettere» comme il me qualifiait. Repas aussi ordinaire que possible dans le wagon-restaurant apres Genes. Entre mon arrive â Milan et le depart de lâ pour Trieste, j'ai fait sous une averse memorable une promenade en tram. J'ai admire le jolie Judith de la porte centrale du dome, je l'ai caressee tant elle est gaie et fiere, j'ai traverse la galerie Victor-Emmanuel, pleine de monde et devant la Scala ou l'on affîchait pour le surlendemain soir *l'Oro delReno* que j'y avais

Sergiu şi Gaby Nenişor mi-au spus că priza tabac (notă Şerban Cioculescu pe copia sa din *Jurnal).*

ce îmi spunea Gambara, ca ştiind de la o rudă a lui Titulescu, precum că acesta ar fi cocainoman.

Mi-am îndeplinit, în ziua următoare, o pioasă îndatorire, ducându-mă să depun în Campo santo al oraşului câteva flori pe mormântul soacrei mele. Monumentul foarte simplu - o lespede cu numele ei - are nevoie de reparaţii. Destinul a vrut ca ea să odihnească acolo între Constantin Hornberg şi Conrad Foerster. Mormântul său poartă numărul 589.

Am petrecut plăcut cele două şi jumătate zile următoare. Viaţa era atât de agreabilă şi liniştită, la *Royal* serviciul atât de ales, bucătăria aşa de fină, încât am renunţat fără părere de rău să mai văd Genova. Mă împrietenisem cu bătrânul conte Festetics, vechiul proprietar al Waradinului şi cu tânăra sa rudă, contele Dominique. Le-am făcut cunoştinţă cu contele şi contesa Odetti di Marcorengo, cuplu distins, el gafFeur şi uşor stupid, dar ea superbă ca ton, maniere şi minte.

M-am bucurat tot timpul şederii mele la San-Remo de o vreme magnifică. Variaţiile cerului au risipit monotonia mării care, în ziua plecării mele, mai cu seamă, a fost foarte frumoasă. Am părăsit San-Remo joi 26 ianuarie la orele 14 şi 24.

Inspectorul de poliţie care face naveta între Genova şi Savona s-a urcat la această din urmă staţie şi, graţie intervenţiei lui, garda fascistă mi-a găsit un loc convenabil pentru un „professore di belle lettere", cum mă califica el. Masă cât se poate de ordinară în vagonul-restaurant, după Genova. între sosirea mea la Milano şi plecarea de acolo către Triest, am făcut, sub o aversă memorabilă, o plimbare cu tramvaiul. Am admirat-o pe frumoasa Judith, de pe uşa centrală a Domului şi am mângâiat-o, într-atât e de veselă şi de mândră, am străbătut Galeria Vittorio-Emmanuelle, înţesată de lume, iar în faţa Scalei, unde se anunţa pentru poimâine seara *l'Oro del Reno,* pe care o auzisem cu

entendu vingt-cinq-ans auparavant, j'ai pris un autre tram qui me ramena â la gare. Apres une detestable nuit j'arrivai vendredi 27 â 9,55 â Trieste. Cafe au lait aussi miserable qu'a l'aller, au cafe degli Specchi, dejeuner quelconque et pas bon marche â „l'Antica Bonavia". Je fis viser mon passeport au consulat yougo-slave, j'achetai trois kilos de «finocchio», j'entendis de l'excellente musique au cafe de l'Excelsior-Savoy et â 20 h 20, je montai dans le „Simplon". Depuis, tout charme s'envola; tous les compagnons de voiture etant Roumains, j'eus le desagrement de me trouver en Roumanie avânt d'en passer la frontiere. Je debarquai â Bucarest dimanche 29 janvier â 9 h 40.

Sionu, 12 octobre 1928 — Le 22 aout de cet an, mon etendard coupe vert sur jaune a flotte pour la premiere fois â Sionu. Je le regarde en ecrivant ces lignes et malgre mon âge, je constate avec satisfaction que de mes principaux voeux quelques-uns se sont realises, le plus ardent surtout: celui d'avoir une terre. J'en ai une, petite mais belle, que je garderai „per fas et nefas" tant qu'il me restera â vivre. Aujourd'hui il a fait beau, clair et chaud; dans la cour, sous mes yeux, on epluche le mais, de grands monceaux d'or s'alignent et grossissent; je les dîme. Je me plais beaucoup â ma compagne, je tenterai d'y acclimater la profonde quietude rustique italienne.

Sionu, 3 novembre 1928 - Le I-er novembre, la revue *Gândirea* a păru avec la fin de la derniere pârtie de *Craii de Curtea- Veche.*

Des l'apparition de la premiere pârtie, cet ouvrage a ete accueilli avec une faveur peut-etre sans precedent dans la litterature roumaine. Du dur labeur et de la fatigante obsession qu'il m'a infliges je ne lui en veux pas: il est reellement magnifique. Concu d'abord nebuleusement en 1910, petit-â-petit il s'est developpe et cristallise jusqu'au I-er septembre de cet

douăzeci şi cinci de ani mai înainte, am luat un alt tramvai care m-a readus la gară. După o noapte detestabilă soseam vineri 27, la orele 9,55, la Triest. Cafea cu lapte tot aşa de mizerabilă ca şi la sosire, la cafe-ul *Specchi,* prânz oarecare şi nu ieftin, la *l'Antica Bonavia.* Mi-am dat spre vizare paşaportul la consulatul iugoslav, mi-am cumpărat trei kilograme de „finocchio", am ascultat muzică excelentă la cafe-ul *Excelsior-Savoy* şi la orele 20 şi 20 m-am suit în *Simplon.* Pe urmă, tot farmecul se destramă; toţi tovarăşii de compartiment fiind români, am avut neplăcerea de a mă afla în România înainte de a-i fi trecut frontiera. Debarcai la Bucureşti, duminică 29 ianuarie, la orele 9 şi 40.

Sionu, 12 octombrie 1928 - La 22 august, anul acesta, flamura mea „coupee" verde pe galben a fluturat pentru prima oară la Sionu. O privesc scriind aceste rânduri şi în ciuda vârstei constat cu mulţumire că din dorinţele mele cele mai de căpetenie câteva s-au împlinit, cea mai fierbinte îndeosebi: aceea de a avea o moşie. Am una, mică dar frumoasă, pe care o voi păstra „per fas et nefas" atât cât îmi va fi dat să mai trăiesc. Astăzi a fost frumos, senin şi cald; în curte, sub ochii mei se depănuşază porumbul, mari grămezi de aur se înşiră şi cresc; le dijmuiesc. Mă simt bine la mine la ţară, voi încerca să aclimatizez aici profunda chietudine rustică italiană.

Sionu, 3 noiembrie 1928 — La întâi noiembrie a apărut revista *Gândirea* cu sfârşitul ultimei părţi din *Craii de Curtea- Veche.*

Chiar de la apariţia primei părţi, această lucrare a fost primită cu o favoare poate fără precedent în literatura română. Pentru munca aspră şi pentru obositoarea obsesie la care m-a supus, nu-i port pică: este cu adevărat magnifică. Concepută întâi nebulos în 1910, s-a dezvoltat şi s-a cristalizat încetul cu încetul până la 1 septembrie al acestui

an, lorsque vers trois heures et demi, j'ai acheve l'avant-derniere tranche que la toute derniere avait precedee.

Pour rien je ne m'engagerais a ecrire un morceau de litterature, si mince qu'il rut, sans en avoir d'assuree, mot a mot, la fin.

Cet ouvrage est donc reste â en deseşperer, tres longuement sur le chantier, souvent interrompu, mais jamais abandonne. La confession de Pantazi m'a beaucoup tourmente, sa fin m'a demande le plus grand efrort et n'est venue que tres peniblement, tard. A etre confectionnees, les trois dernieres parties m'ont demande neuf ans de travail. Quelles que seront les satisfactions, que cet ouvrage me donnera dans la suite, il y a une seule, que j'ai deja, et que j'apprecierai toujours, avânt toute autre: celle de la difficulte vaincue. J'ai entendu et lu qu'une oeuvre une fois realisee cesse de plaire a son auteur. Chez moi c'est le contraire.

1931

Bucarest, le 30 Novembre 1931: Je livre le manuscrit de *Craii de Curtea-Veche* â la maison d'edition „Cartea Românească" le 13 novembre 1928, le 27 du meme mois le comite de lecture l'accepte; je signe un contrat avantageux avec la dite maison le 19 janvier 1929 et le volume est mis en vente le28mars 1929.

Le succes moral a depasse mon attente, je ne m'en souviens pas en Roumanie d'aussi eclatant. J'en ai tire, â mon habitude, quelque amertume, comme dans l'amertume je trouve toujours une volupte. Quant aux benefices materiels, mieux vaut n'en point parler. J'ai touche, jusqu'â present, quarante sept miile lei, y compris les cinq que la revue *„Gândirea" m* avait payes et vingt autres, montant d'un prix de litterature que la societe des ecrivains m'a decerne en 1930.

Propose, grâce aux insistances de mon excellent ami Francois Lebrun, pour la croix de la Legion d'honneur, par

an, când, către orele trei şi jumătate, am terminat penultima tranşă, pe care o precedase cea din urmă.

Pentru nimic în lume nu m-aş apuca să scriu o bucată literară, cât de neînsemnată, fără a-i avea asigurat, cuvânt cu cuvânt, sfârşitul.

Lucrarea aceasta a rămas deci, în chip deznădăjduitor, foarte mult timp pe şantier, deseori întreruptă, însă niciodată abandonată. Spovedania lui Pantazi m-a chinuit mult, sfârşitul ei mi-a cerut cea mai mare sforţare şi n-a venit decât foarte penibil, târziu. Pentru a fi înfăptuite, ultimele trei părţi mi-au cerut nouă ani de muncă. Oricare vor fi satisfacţiile pe care mi le va aduce mai departe această lucrare, există una singură pe care o am de pe acum şi pe care o voi preţui întotdeauna, înaintea oricărei alteia: aceea a greutăţii învinse. Am auzit şi citit că o operă odată realizată încetează a-i mai plăcea autorului ei. La mine se întâmplă contrariul.

1931

Bucureşti, 30 noiembrie 1931: Predau manuscrisul *Crailor de Curtea-Veche* Editurii *Cartea Românească* la 13 noiembrie 1928, la 27 ale aceleiaşi luni comitetul de lectură îl acceptă; semnez un contract avantajos cu numita editură la 19 ianuarie 1929 şi volumul este pus în vânzare la 28 martie 1929.

Succesul moral mi-a depăşit aşteptările, nu-mi amintesc vreunul mai strălucit în România. Am tras din asta, după obiceiul meu, oarecare amărăciune, cum în amărăciune aflu totdeauna o voluptate. Cât despre beneficiile materiale, mai bine să nu vorbim. Am încasat până acum patruzeci şi şapte de mii de lei, în care se cuprind cele cinci pe care mi le plătise revista *Gândirea* şi douăzeci altele, valoarea unui premiu de literatură pe care mi l-a decernat Societatea Scriitorilor în 1930.

Propus, graţie stăruinţelor excelentului meu prieten Francois Lebrun, pentru crucea Legiunii de Onoare, de către

Monsieur Gabriel Puaux, ministre de France â Bucarest, apres le 10 novembre 1929, le decret de nomination a ete signe par le president de la Republique le 17 decembre et le brevet par le chancelier de l'Ordre le 28 du meme mois. C'est une distinction que j'apprecie d'autant plus qu'elle etait totalement insperee: c'est comme simple particulier, homme de lettres, que je l'ai obtenue. Et il n'y avait rien de si beau a esperer, si je l'eus fait, que d'etre simple legionnaire.

II y avait quinze ans que je n'avais plus recu de decoration. J'avais ete propose en 1922, pour la cravate de commandeur de la „Rose-blanche" de Finlande, mais il n'en a rien ete. Une autre cravate, celle de la Couronne de Roumanie, dument promise par A1. Lapedatu, ministre des arts, est egalement restee dans les limbes. Mais de pareilles disgrâces, on peut toujours se consoler, il y a une autre bien plus triste. Voilâ bientot dix-huit ans que je ne reussis pas a. me caser; aucune situation digne de ma promesse ne m'a ete accessible et ne me semble plus l'etre. Je suiş absolument isole, je n'ai aucune relation utile: ma femme, non plus. Je sollicite, il n'y a pas longtemps, une prefecture de district: il en a ete comme de la legation. Mais la situation politique est si instable que je me demande si ce n'est pas de la chance d'avoir une fois de plus manque le coche.

„Et surtout pas de zele". Ce que je me reproche d'avoir quelquefois transgresse â ce sublime commandement.

En 1916 avec cette canaille que ne valait meme pas le coup de pied dont je la gratifiais, 1926—27 avec l'autre et en 1919 â l'occasion du premier mariage de ma fripouille de soeur.

Boîtes de bonbons sur boîtes, les plus beaux oeillets cramoisis d'Italie â douze lei piece (vingt s'il vous plaît) â sa fete, et d'autres du pays en amples bouquets, quand elle s'etait fait une entorse: du zele encore!

Et elle?

domnul Gabriel Puaux, ministrul Franței la București, după 10 noiembrie 1929, decretul de numire a fost semnat de către președintele Republicii la 17 decembrie, iar brevetul, de către cancelarul Ordinului, la 28 ale aceleiași luni. Este o distincție pe care o prețuiesc cu atât mai mult cu cât era cu desăvârșire nesperată: am obținut-o ca simplu particular, om de litere. Şi nu era ceva mai frumos de sperat, dacă aş fi făcut-o, decât de a fi simplu posesor al Legiunii.

Nu mai primisem vreo decorație de cincisprezece ani. Fusesem propus, în 1922, pentru cravata de comandor a Rozei albe a Finlandei, însă fără nici o urmare. O altă cravată, cea a Coroanei României, făgăduită formal de A. Lapedatu, ministrul Artelor, a rămas, tot astfel, în văzduh. Dar de asemenea necazuri te poți oricând consola, un altul e cu mult mai trist. Iată, în curând, optsprezece ani, de când nu izbutesc în dobândirea unei slujbe; nici o situație demnă de ceea ce îmi făgăduiam nu mi-a fost accesibilă şi nici nu îmi mai pare să fie. Sunt absolut izolat, n-am nici o relație utilă: şi nici soția mea. Am solicitat, nu de multă vreme, o prefectură de județ: s-a întâmplat ca şi cu legația. Dar situația politică este atât de instabilă, încât mă întreb dacă nu cumva e un noroc că am pierdut, o dată mai mult, prilejul.

„Şi mai cu seamă fără zel". Mă mustru de a fi încălcat câteodată acest sublim comandament.

In 1916 cu acea canalie care nu prețuia nici măcar lovitura de picior cu care o gratificam, în 1926-27, cu cealaltă, şi în 1919 cu ocazia celei dintâi căsătorii a pungaşei de soră-mea.

Cutii de bomboane peste cutii de bomboane, cele mai frumoase garoafe stacojii din Italia, de doisprezece lei bucata (douăzeci, mă rog), de ziua ei, şi altele din țară, în mari buchete, când îşi scrântise piciorul: iarăşi zel!

Şi ea?

Pressee, tres pressee toujours, ne s'arretant jamais plus pour me dire un simple petit mot, bref m'evitant de son mieux.

Une femme de quatre ans plus âgee que moi, du monde, ni chair ni poisson, divorcee avec enfants, pauvre, inelegante au possible, „diva" â la manque et degoutamment collee. Adieu bonbons, fleurs, adieu occasion aussi de m'eviter. Bilan: seize-cent-quatre vingt treize lei de pertes; une excellente lecon de profit.

Si j'etudiais la pose d'un lapin.

Ce qui m'a fixe et assure l'equilibre a ete la sobriete. Six mois de l'education de la dose du vin m'ont fait recouvrer en entier mes grandes qualites: puissance de volonte et de travail, de determination, l'attention, la concentration, ma sagacite, mon energie et ma fermete. Je ne fume pas, de le 13.VIII.33 j'ai supprime â tout jamais le the et le 20.IX.33 le cafe: le bon effet a ete prompt. Je me sens tout un autre, tout differant de l'imbecile que j'ai si longuement ete â quelques intermitences preş. [..

................................] manifestations penibles provoquees par l'abus de 1'alcool et du tabac. En rentrant ensemble de Iassi il m'a fait dans le train une sortie d'une violence extreme.

II me reprochait mon „ambition" qu'il jugeait condamnable, me predisait l'echec certain de mes plâns d'avenir qui auraient transporte de joie tout autre pere. „Tu ne seras rien", me criait-il, „de tout ce que tu reves, rien, rien, tu te trompes amerement en comptant sur le moindre appui de ma part!". Et il me tracait un plan d'existence et un programme de camere qui auraient fait de moi le dernier des malheureux et qui me donnait de serieuses inquietudes sur son etat mental. „Tu ne seras jamais", me lanc,a-t-il, en guise de conclusion „chef de cabinet, jamais, jamais!".

Environ cinq mois apres j'etais nomme, dument nomme par decret royal, chef de cabinet du ministre des travaux

Grăbită, foarte grăbită întotdeauna, neoprindu-se vreodată să-mi spună vreun cuvinţel, pe scurt, evitându-mă pe cât putea.

O femeie de lume, cu patru ani mai vârstnică decât mine, nici laie nici bălaie, divorţată cu copii, săracă, nu se poate mai lipsită de eleganţă, „divă" păguboasă şi cu o legătură dezgustătoare. Adio bomboane, flori, adio, de asemeni, prilejuri de a mă evita. Bilanţ: o mie şase sute nouăzeci şi trei de lei pierdere; o excelentă lecţie de profit.

Dacă aş studia în ce fel să-i joc un renghi?

Ceea ce mi-a fixat şi asigurat echilibrul a fost sobrietatea. Şase luni de măsurare a dozei de vin m-au făcut să-mi redobândesc în întregime marile calităţi; tărie de voinţă şi de muncă, de hotărâre, atenţia, concentrarea, agerimea, energia, fermitatea. Nu fumez, de la 13.VIII.33 am suprimat pentru totdeauna ceaiul, iar la 20.IX.33, cafeaua; buna urmare a fost promptă. Mă simt cu totul altfel, cu desăvârşire diferit de imbecilul care am fost atât de multă vreme, cu excepţia a câtorva intermitenţe [.....................

.........................7..] manifestări penibile provocate de abuzul de alcool şi tutun. Intorcându-ne împreună de la Iaşi, mi-a făcut în tren o scenă de o violenţă extremă.

îmi reproşa „ambiţia" mea, pe care o socotea condamnabilă, îmi prezicea eşecul sigur al planurilor mele de viitor, care l-ar fi umplut de fericire pe oricare alt părinte. „N-ai să fii nimic", striga el, „din tot ce visezi, nimic, nimic, te înşeli amarnic bizuindu-te pe cel mai mic sprijin din partea mea". Şi îmi trasa un plan de existenţă şi un program de carieră care ar fi făcut din mine ultimul dintre nefericiţi şi care îmi trezea serioase nelinişti asupra stării sale mintale. „N-ai să fii niciodată", îmi azvârli el, drept concluzie, „şef de cabinet, niciodată, niciodată!"

Aproape cinci luni mai târziu eram numit, în bună formă, prin decret regal, şef de cabinet al ministrului Lucrărilor

publics. Alexandru A. Badareu me confîait cette petite clef doree que j'avais tant desiree et que, malgre tout, je n'avais pas desespere d'obtenir. J'ai eu alors la preuve de combien l'invraisemblable peut etre realise quand on a de la chance.

Sachant que la formation d'un cabinet de collaboration des partis conservateurs avait ete decidee pour l'automne de 1912, j'avais eu l'intention de m'attacher a la fortune politique de Gregoire Cantacuzene â qui etait reservee dans cette combinaison la mairie de Bucarest et dont je desirais devenir le chef de cabinet. C'etait une faute de mieux, un pis-aller; je ne voyais rien d'autre â ma porție. Ma reserve prudente me defendit de m'engager â fond. Le sort que j'ai quelquefois du benir au cours de mon existence me reservait quelque chose de bien superieur.

Je frequentais, â cette epoque, pour des raisons peu serieuses, chez une familie Kernbach. J'y fis la connaissance d'une certaine Madame Mărie Wanda Christodulo Georgesco, une colonelle de province, genre vaudeville, dont la destinee allait etre, treize ans apres, bien lamentable. C'est â elle que je dois, plus qu'a personne, l'idee d'aller voir, rien que cela au moins, Take Ionesco. Elle m'y a engage meme vivement. Rien de plus logique. Mon pere avait dans le parti conservateur-democrate des etats de service, dont le souvenir etait encore vif. Me presenter etait donc indispensable; agir autrement eut ete [in]intelligent. On m'aurait reproche tout simplement de ne pas etre venu solliciter, si dans la suite, je me serais avise de me plaindre de l'indifference du parti â mon egard. Je me suiş rendu â l'evidence de ce raisonnement peremptoire.

Le 23 octobre vieux style, j'ai soupe avec la dame en question et son ami Simato, M-me et M-lle K[ernbach] chez Maxim's et le matin meme, l'antichambre de Take Ionesco comptait un solliciteur de plus. Legerement indispose, celui qui n'etait pas encore „le grand Europeen" gardait le lit. Je suiş revenu dans l'apres-midi. Badareu le vicaire du „chefrecevait â sa place.

Publice. Aexandru A. Bădărău îmi încredința această cheiță aurită pe care atâta mi-o dorisem şi pe care, în ciuda a orice, nu deznădăjduisem să o obțin. Am avut atunci dovada cum se poate împlini neverosimilul, când ai noroc.

Ştiind că formarea unui cabinet de colaborare al partidelor conservatoare fusese hotărâtă pentru toamna lui 1912, avusesem intenția să mă alipesc de soarta politică a lui Grigore Cantacuzino, căruia îi fusese rezervată în această combinație primăria Bucureştilor şi al cărui şef de cabinet doream să devin. Era, în lipsă de mai bine, ceva nu prea rău; nu vedeam nimic altceva la îndemână. Rezerva mea prudentă mă împiedică să mă angajez cu totul. Soarta pe care a trebuit câteodată să o binecuvântez în cursul existenței mele îmi punea deoparte ceva cu mult mai presus.

Mă duceam, în acea epocă, din motive puțin serioase, la o familie Kernbach. Făcui aici cunoştința unei anume doamne Măria Wanda Christodulo-Georgescu, o coloneleasă de provincie, gen vaudeville, al cărei destin avea să fie, treisprezece ani mai târziu, foarte de plâns. Ei îi datoresc, mai mult decât oricui, ideea de a mă duce să-l văd nici mai mult nici mai puțin decât pe Take Ionescu. Ea m-a îndemnat şi chiar cu tărie. Nimic mai logic. Tatăl meu avea în Partidul conservator-democrat state de serviciu a căror amintire era încă proaspătă. A mă înfățişa era deci indispensabil; a fi acționat altfel ar fi fost neinteligent. Mi s-ar fi reproşat pur şi simplu de a nu fi venit să solicit, dacă, mai apoi, mi-ar fi dat prin minte să mă plâng de indiferența partidului față de mine. Mi-am dat seama de evidența acestui argument peremptoriu.

La 23 octombrie stil vechi am cinat cu persoana în chestiune şi cu amicul ei Simato, cu d-na şi cu d-ra K[ernbach] la *Maxim* şi chiar în dimineața următoare anticamera lui Take Ionescu număra un solicitant mai mult. Uşor indispus, cel ce nu devenise încă „marele European", rămăsese acasă în pat.

II m'assigna une entrevue le lendemain, vers midi, au ministere de travaux publics dont il etait titulaire, et le lendemain â midi, une autre dans l'apres-midi. II me paria d'une vague sinecure au ministere de l'instruction publique sans rien preciser quant â la date de la nomination, surtout. Decide â tenter cette fois le grand coup, je lui demandai carrement, sans detour ni ambages, si la place de chef de son cabinet etait occupee ou promise? îl voulut m'assurer que cette place etait quelque chose d'inferieur, de grossier comme occupation, mais je ne voulus rien en croire et j'ajoutai en dernier lieu que le deşir le plus vif de mon pere etait de me voir attache aupres d'Alexandre Badareu. Est-ce grâce â cette banalite - car il Fa repetee - que j'ai gagne la pârtie? Peut-etre. Je garde le souvenir vif de le sensation que j'ai eu alors, en entendent le ministre donner par telephone ordre qu'on fasse mon decret de nomination. Un an plus tard, cela se serait passe tres probablement d'une facon differente, comme en 1920. Mai alors, on etait sous l'impression de la mort recente de mon pere, on n'avait pas encore ramene ses restes dans la „patrie". II reste neanmoins diffîcile â comprendre comment le ministre le plus engage, l'electeur par excellence, ayant tant d'obligations et d'attaches, a pu rester dix jours apres avoir recu le portefeuille, sans prendre un chef de cabinet, quand ce poşte a du etre epie depuis des annees et en dernier lieu sollicite âprement - il paraît que j'ai evince plus de vingt candidats. C'est que la Providence qui, â mon egard, n'a pas ete souvent prodigue, s'emploie quelquefois a. couronner ainsi de succes certaines de mes entreprises, â realiser certains de mes reves, a exaucer certains de mes voeux. Et, en consideram combien les efforts les plus intelligents, les mesures les plus avisees sont parfois inutiles, paralysees ou annihilees par des riens, et que des riens peuvent, en depit de toute logique, supleer aux meilleurs combinaisons pour determiner ie succes,

Am revenit în cursul după-amiezii. Bădărău, vicarul „şefului", primea în locul său. îmi fixă o întrevedere pentru a doua zi, către amiază, la Ministerul Lucrărilor Publice al cărui titular era, iar a doua zi, la prânz, o alta pentru după-amiază. îmi vorbi de o vagă sinecură la Ministerul Instrucţiei Publice, fără să precizeze nimic, mai cu seamă în privinţa datei numirii. Hotărât să încerc de data aceasta lovitura cea mare, l-am întrebat de-a dreptul, fără ocolişuri şi cotituri, dacă locul de şef de cabinet la el era ocupat sau promis. Voi să mă asigure că locul acesta era ceva inferior şi ordinar ca ocupaţie, dar nu-1 crezui deloc şi adăugai ca ultim argument că dorinţa cea mai vie a tatălui meu fusese să mă vadă ataşat pe lângă Aexandru Bădărău. Oare graţie acestei banalităţi - căci a repetat-o - să fi câştigat partida? Poate. Păstrez amintirea vie a senzaţiei pe care am avut-o atunci, auzindu-1 pe ministru cum dădea telefonic ordin să mi se facă decretul de numire. Un an mai târziu, foarte probabil că lucrurile s-ar fi petrecut altfel, ca în 1920. Atunci însă toţi erau sub impresia morţii recente a tatălui meu, încă nu i se aduseseră rămăşiţele în „patrie". Nu mai puţin rămâne greu de înţeles cum ministrul cel mai angajat, electorul prin excelenţă, având atâtea obligaţii şi legături, a putut sta zece zile după primirea portofoliului fără să îşi ia un şef de cabinet, când postul acesta trebuie să fi fost pândit de ani de zile şi mai apoi aprig solicitat - se pare că am dat la o parte mai mult de douăzeci de candidaţi. Asta fiindcă Providenţa, care, în ce mă priveşte, n-a fost deseori darnică, se sârguieşte câteodată să încununeze astfel cu succes anumite lucruri de care mă apuc, să îndeplinească unele din visurile mele, să-mi împlinească vreunele din dorinţi. Şi, văzând cum cele mai inteligente străduinţi, măsurile cele mai bine gândite sunt câteodată zadarnice, paralizate sau anihilate de nişte fleacuri şi că nişte fleacuri pot, în pofida oricărei logici, ţine locul celor mai bune combinaţii, spre a determina succesul,

le souvenir des paroles de l'Ecclesiaste me revient et je me sens penetre d'une amere ironie.

J'ai rempli la fonction de chef de cabinet du ministre des travaux publics de 25/7.X. 1912 (ma nomination est antidatee: 16/29.X) â 4/17.1.1914. Je n'y ai pu donner qu'â demi ma mesure. C'est â regret que j'ai constate que mon chef ne s'est pas rendu compte de la vraie facon dont je pouvais lui etre utile, ce qui n'a pas tarde a me faire remarquer. Avec peu d'effort je lui aurais epargne de mauvaises heures dans son second et dernier ministeriat.

Mon activite a ete toute differente de celle de la generalite des chefs de cabinet, pour qui elle n'est qu'une source de privileges, d'avantages et de satisfactions hors de proportion avec leur âge et leurs merites; moi j'ai travaille, j'ai travaille ferme, intensement; tout autre aurait compromis sa sânte â ce labeur, que vainement je tâchais d'organiser, d'ordonner, afin qu'il puisse rendre de fruit; je n'aurais jamais voulu croire, si je ne l'avais constate d'experience, qu'un homme qui jouissait d'une reputation si accreditee de travailleur, fut depourvu â un tel point de la methode la plus elementaire, et avec cela negligent et desordonne, distrait, eparpille et febrile. Et c'etait souvent â moi de debrouiller l'echeveau, ce qui exigeait de veritables tours de force. Ansi toute cette puissance de travail et tout ce savoir-faire que je ne me soupconnais meme pas, je les gaspillais â de besognes ridicules. II y a eu dans l'exercice de ma fonction deux periodes distinctes, de duree presque egale. Pendant la premiere, j'ai fourni sincerement le plus etonnant rendement de travail intelligent possible, pendant la deuxieme, j'ai insensiblement ralenti mon train, et vers la fin je l'ai meme freine. J'ai juge qu'il n'etait pas politique de ma part de faire cause commune avec le ministre, d'abord parce qu'il etait tres ingrat, et ensuite parce qu'il avait precipite la fin de sa carriere par des fautes tout a. fait inexplicables. J'ai ete

amintirea cuvintelor din Ecclesiast mi se întoarce în minte şi mă simt pătruns de o amară ironie.

Am îndeplinit funcţia de şef de cabinet al ministrului Lucrărilor Publice de la 25/7. X. 1912 (numirea mea e antedatată: 16/29. X) până la 4/17.1. 1914. N-am putut să-mi dau măsura puterilor decât pe jumătate. Am constatat cu regret că şeful meu nu şi-a dat seama de adevăratul chip în care i-aş fi putut fi util, ceea ce nu a întârziat afirmarea mea. Cu puţin efort i-aş fi cruţat nişte ceasuri grele în cel de al doilea şi ultim ministeriat al său.

Activitatea mea a fost cu totul diferită de aceea a celor mai mulţi şefi de cabinet, pentru care ea nu este decât o sursă de privilegii, de avantaje şi de satisfacţii disproporţionate cu vârsta şi cu meritele lor; eu am muncit, am muncit zdravăn, intens; oricare altul şi-ar fi zdruncinat sănătatea cu această muncă pe care zadarnic încercam să o organizez, să o rânduiesc, ca să poată da roade; n-aş fi vrut niciodată să cred, dacă n-aş fi constatat-o din experienţă, ca un om care se bucura de o atât de întinsă reputaţie de hărnicie să fie până la un asemenea punct lipsit de metoda cea mai elementară, şi pe lângă aceasta neglijent şi dezordonat, distrat, împrăştiat şi febril. încât deseori îmi revenea mie să descurc iţele, ceea ce mă obliga la adevărate tururi de forţă. Astfel, toată această putere de muncă şi toată această pricepere pe care nici măcar nu mi le bănuisem, le risipeam în activităţi ridicole. Au existat, în exercitarea funcţiei mele, două perioade distincte, de durată aproape egală. în timpul celei dintâi, am dat cu sinceritate cel mai uimitor randament posibil de muncă inteligentă, în timpul celei de a doua, mi-am încetinit pe nesimţite ritmul, iar către sfârşit l-am chiar frânat. Am considerat că nu era politic din partea mea să fac cauză comună cu ministrul, mai întâi fiindcă era foarte ingrat, şi pe urmă pentru că îşi grăbise sfârşitul carierei prin greşeli cu totul inexplicabile. Am fost

donc plus attache â la place qu'au ministre. Mais pour le service inestimable que feu Badareu (t 27(26?) III. 27) m'a rendu en me confiant cette fonction, je reste reconnaissant â sa memoire dans la plus large mesure et sa complete et prematuree fin politique a etouffe bien avânt sa mort, la derniere trace de ressentiment causee par certains procedes blâmables de sa part et la facon peu cordiale dont nous nous sommes separes. Les tres rares fois que nous nous sommes rencontres depuis, ont ete marquees par un plaisir legerement teinte de melancolie.

En ayant ete pendant quatorze mois chef de cabinet de ministre, j'avais touche un des objectifs de ma vie. Parmi les avantages que cette fonction pouvait m'offrir, le principal etait la possibilite de me faire decorer. Sous ce rapport les resultats ont ete minces. Propose officier de la Couronne de Roumanie, je n'ai ete fait que chevalier. Et c'eut ete l'unique distinction qui m'aurait valu ce poşte si decroche d'autres. C'est ainsi que j'ai eu la medaille de „Bene-Merenti" et celle de „Bărbăţie şi Credinţă", toutes les deux de premiere classe, la premiere par feu Emile Nicolau (pendant la guerre ou peu apres), mon collegue a l'Instruction Publique, et la seconde par feu N.R. Căpităneano (t 28 III 33), le secretaire general de l'Interieur. M'etant fait attache en qualite de secretaire aupres de la commission mixte serbo-roumaine pour l'etude de la jonction des voies ferrees des deux pays par un pont sur le Danube, les Serbes me promirent formellement la cravate de commendeur de Saint-Sava. Six mois apres, j'apprenais qu'on m'avait donne le grade immediatement inferieur. Froisse par ce procede balcanique, j'ai declare avânt de recevoir l'Ordre que je me voyais force de le refuser nettement. Je ne l'ai jamais regrette.

Ce n'est que quinze ans apres, que j'ai recu la croix de chevalier de la Legion d'honneur. J'ai manque en 1922 la cravate de le Rose-blanche de Finlande (au lieu d'envoyer la proposition de Bucarest, mon ami Vaino Tanner, le ministre

deci mai ataşat de post, decât de ministru. Dar, pentru serviciul inestimabil pe care răposatul Bădărău (t 27/26? III. 1927) mi l-a făcut, încredinţându-mi această funcţie, rămân recunoscător memoriei sale în cea mai largă măsură, iar deplinul şi prematurul său sfârşit politic a înăbuşit cu mult înaintea morţii sale cea din urmă zvâcnire de resentiment pricinuită de anumite procedee blamabile din partea sa şi de felul puţin prietenesc în care ne-am despărţit. Foarte rarele daţi în care ne-am mai întâlnit apoi au purtat pecetea unei plăceri uşor umbrită de melancolie.

Fiind fost timp de patrusprezece luni şef de cabinet al ministrului, îmi atinsesem unul din ţelurile vieţii mele. Printre avantajele pe care această funcţie mi le putea oferi, principalul era posibilitatea de a obţine decoraţii. Sub acest unghi, rezultatele au fost mărunte. Propus ofiţer al Coroanei României, n-am fost făcut decât cavaler. Şi ar fi fost unica distincţie pe care mi-ar fi adus-o acest post atât de vânat de alţii. Aşa s-a întâmplat că am avut medalia „Bene-Merenti" şi „Bărbăţie şi Credinţă" amândouă de clasa întâi, prima prin răposatul Emil Nicolau (în timpul războiului sau puţin pe urmă), colegul meu la Instrucţia Publică, iar a doua prin răposatul N.R. Căpităneanu (t 28.III. 1933), secretarul general la Interne. Obţinând să fiu ataşat în calitate de secretar, pe lângă Comisia mixtă sârbo-română pentru studierea joncţiunii căilor ferate ale celor două ţări printr-un pod peste Dunăre, sârbii îmi făgăduiseră formal cravata de Comandor al Sfântului Sava. Şase luni mai târziu, aflam că mi se dăduse gradul imediat inferior. Jignit de acest procedeu balcanic, am declarat înaintea primirii ordinului că mă vedeam silit să-1 refuz scurt. N-am regretat-o niciodată.

Tocmai cincisprezece ani după aceea am primit crucea de Cavaler al Legiunii de Onoare. Am ratat în 1922 cravata Rozei albe a Finlandei (în loc să trimită propunerea de la Bucureşti, prietenul meu Vaino Tanner, ministrul

de Finlande, l'a porţie a Helsingfors, ce qui etait irregulier), et en 1925 celle de la Couronne de Roumanie (Lapedatu ne m'a propose â Duca que verbalement). Maintenant qui'il y a des gens de dix ans plus jeunes que moi qui sont sur le point d'etre grands-croix, et des gens de mon âge qui le sont depuis dix ans, pourrai-je me contenter de moins? Pourvu que dans l'avenir une distinction trop tard obtenue ne fasse que m'augmenter mon amertume. Le poşte de chef de cabinet du ministre de travaux publics a ete le commencement et la fin de ma carriere politique. Depuis „capitis diminutio" sauf la mesquine place de „chef du bureau de la presse", d'abord de la section exterieure du ministere de l'interieur, chef de bureau principal de I-er classe, ce qui a ete pour moi une degradation, je n'ai plus reussi rien etre. En 1920 je n'ai pas pu etre de la copieuse fournee de „hors la carriere" dont Take Ionesco a bonde les cadres diplomatiques et consulaires. Etant alle lui demander une modeste place de consul, il m'a dit qu'il a deja fait trop de nominations, mais que j'aille en parler â son secretaire general Derussi; profondement vexe, j'ai fait alors la grave faute de lâcher la pârtie. J'ai solliciti toujours vainement en 1926 â Goga un siege dans le Parlement, en 1928 a Titulesco la legation de Helsingfors, et en 1931 â... Otesco une... prefecture de district... J'aurais cependat pu etre depute, senateur, prefet, ministre plenipotentiaire si...

Sionu 3juin - Je retournerai ici tres en arriere. Quand j'etais au college, toujours â l'âge ou je lisais *LArriviste,* dix sept ans que j'avais appris de mon excellent directeur et maître d'histoire Anghel Demetriesco qu'a un jeune homme â cette epoque-la (1902) il etait indispensable d'avoir â sa majori te un capital personnel de cent miile <francs> lei. A l'âge de vingt ans, j'ai failli faire un heritage d'environ quarante miile lei; mon pere me l'a escamote. Ces quarante miile lei en 1905 - car â

Finlandei, a dus-o la Helsingfors, ceea ce contravenea), şi în 1925 pe aceea a Coroanei României (Lapedatu nu m-a propus lui Duca decât verbal). Acum, când există inşi cu zece ani mai tineri decât mine pe punctul de a fi „mari-cruci" şi alţii de vârsta mea care sunt de zece ani, aş putea eu să mă mulţumesc cu mai puţin? Numai ca, pe viitor, o distincţie prea târziu obţinută să nu facă decât să îmi sporească amărăciunea. Postul de şef de cabinet al ministrului Lucrărilor Publice a fost începutul şi sfârşitul carierei mele politice. De atunci încolo, „capitis diminutio" în afara meschinului post de „şef de birou de presă" mai întâi al secţiei pentru străinătate a Ministerului de Interne, şef de birou principal clasa întâi, ceea ce a însemnat pentru mine o degradare, n-am mai izbutit să fiu nimic. In 1920, n-am putut face parte din copioasa recoltă a celor „din afară de carieră" cu care Take Ionescu ticsise cadrele diplomatice şi consulare. Ducându-mă să îi cer un modest post de consul, mi-a spus că făcuse deja prea multe numiri, dar că să mă duc să vorbesc cu secretarul său general Derussi; profund vexat, am comis atunci grava greşeală de a mă lăsa păgubaş. I-am solicitat de asemenea zadarnic în 1926, lui Goga, un scaun în Parlament, în 1928 lui Titulescu, legaţia de la Helsingfors, şi în 1931, lui.. Ottescu... o prefectură de judeţ... Aş fi putut totuşi fi deputat, senator, prefect, ministru plenipotenţiar dacă...

Sionu, 3 iunie — Mă voi întoarce aici foarte în urmă. Când eram în liceu, tocmai la vârsta când citeam *Arivistul,* la cei şaptesprezece ani pe care îi aveam aflasem de la excelentul meu director şi profesor de istorie Anghel Demetriescu că unui tânăr la acea epocă (1902) îi era neapărat trebuitor să aibă la majorat un capital personal de o sută de mii <franci> de lei. La vârsta de douăzeci de ani a fost cât pe ce să capăt o moştenire de vreo patruzeci de mii de lei; tata mi-a suflat-o. Aceşti patruzeci de mii de lei în 1905 - căci

partir de l'annee suivante la puissance acquisitive du leu a sensiblement baisse - auraient change totalement ma vie; leur perte m'a ete fatale, par elle j'ai ete reduit pendant toute ma jeunesse â la gene, â l'immobilite et â l'inaction, comme je le suiş maintenant encore. Je suiş une des victimes les plus stoiques, mais aussi les plus douloureuses de la pauvrete et de ma pauvrete actuelle, de ma pauvrete depuis 1916, le veritable auteur c'est moi. J'aurais pu m'enrichir et de ne pas l'avoir fait, j'ai un remords dont rien ne saurait dire la profondeur.

J'avais refait en 1912 la connaissance de B[ogdan] P[iţeşti]. Nous nous sommes vite lies. J'allais le voir tres souvent; apres la mort de mon pere il m'a tres obligeamment prete de l'argent. O etait un farceur, assez bon marche, sinon stereotype, pretendant etre â ia fois anarchiste et catholique, fanfaron de vice contre-nature, quoique impuissant et infirme, amateur d'art tres douteux et point connaisseur et avânt tout escroc, mais un escroc grossier et naif, puisqu'il s'etait fait coffrer je ne sais plus combien [de] dizaines de fois, un peu partout, et expulser. II cohabitait avec une miserable creature, A.K., une jeune polonaise detraquee, vulgaire, fruste et basse, depourvue de caractere et de dignite, d'education et d'instruction et qui sexuellement m'a longuement inspire une vive repulsion. Bfogdan] P[iţeşti] l'avait faite photographier en costume de jeune homme et dans celui d'Eve. Bfogdan] P[iteşti] qui avait bâcle grâce â la faveur de Gregoire Cantacuzene, une belle affaire, se fit ceder par celui-ci le journal *Seara,* et y fit ereinter sans aucun menagement, â l'emporte piece, d'une maniere salace et budesque, tous ceux que Cantacuzene honorait de son inimitie ou de son antipathie; c'est-â-dire tous les conservateurs-democrates, mon ministre en particulier et les patrons de la banque Blank. Les derniers, de connivence avec la police, lui montent un grossier traquenard, ou l'animal tombe en plein, est arrete, juge et condamne a neuf mois de prison.

începând din anul următor puterea de cumpărare a leului a scăzut simţitor - mi-ar fi schimbat cu totul viaţa; pierderea lor mi-a fost fatală, prin ea am fost constrâns, de-a lungul întregii mele tinereţi, la lipsuri, la nemişcare şi la inacţiune, aşa cum sunt şi acum. Sunt una din victimele cele mai stoice, însă totodată şi mai dureroase ale sărăciei, iar adevăratul autor al sărăciei mele actuale, al sărăciei mele de după 1916, sunt eu. Aş fi putut să mă îmbogăţesc, şi pentru că nu am făcut-o mă încearcă o remuşcare a cărei profunzime nu aş putea-o descrie.

Refăcusem în 1912 cunoştinţa cu B[ogdan]-P[iţeşti]. Ne-am. legat repede. Mă duceam să-1 văd foarte des; după moartea tatălui meu mi-a împrumutat cu foarte mare bunăvoinţă bani. Era un farsor, destul de ieftin, dacă nu stereotip, pretinzând a fi în acelaşi timp anarhist şi catolic, fanfaron al viciului contra-naturii, cu toate că era neputincios şi infirm, amator de artă foarte îndoielnic şi câtuşi de puţin cunoscător, şi înainte de toate escroc, dar un escroc grosolan şi naiv, de vreme ce căzuse în laţ de nu ştiu câte zeci de ori, niţel cam peste tot, şi fusese expulzat. Coabita cu o mizerabilă creatură, A.K., o tânără poloneză detracată, vulgară, necioplită şi ordinară, lipsită de caracter şi de demnitate, de educaţie şi de instrucţie şi care sexualiceşte mi-a inspirat multă vreme o vie repulsie. B[ogdan]-P [iţeşti] pusese să fie fotografiată în haine de tânăr şi în costumul Evei. B[ogdan]-P [iţeşti] care obţinuse la repezeală, graţie favorii lui Grigore Cantacuzino, o afacere grasă, primi de la acesta ziarul *Seara,* în care dădu în tărbacă, fără cruţare, muşcător, într-un chip deşuchiat şi burlesc, pe toţi cei pe care Cantacuzino îi onora cu neprietenia sau cu antipatia lui; adică pe toţi conservatorii-democraţi, ministrul meu îndeosebi şi patronii băncii Blank. Ultimii, de conivenţă cu poliţia, îi întind o cursă grosolană în care animalul cade în plin, este arestat, judecat şi condamnat la nouă luni de închisoare.

Quelques mois apres, dans l'automne de 1913, je cesse sans motif serieux de voir B[ogdan] P[ițești]. Je crois que la date â laquelle *Seara* a cesse de paraître n'est pas tres eloignee de celle de ma demission du poşte de chef de cabinet. Si au point de vue des distinctions les resultats ont ete *menus* - l'imbecile Cioraneano a decroche dans le meme espace de temps cinq cravates de commandeur et deux plaques de grand-officier, que Take Ionesco a sollicitees personnellement pour son chef de cabinet - au point de vue materiei, ils ont ete nuls. Lorsque mon ministre a dispose des fonds de son cabinet il n'a rien voulu me donner, probablement parce-que j'avais eu la naivite de lui preter un soir de novembre 1912, les sept cents lei que pendant toute une journee, il avait partout vainement cherches.

En 1915, j'ai renoue mes relations avec Bfogdan] P[ițești] tout simplement. Tandis que moi, apres ma demission, j'avais passe par des moments bien difficiles, jusqu'â ce qu'Uhrynowsky toujours m'ait procure la place de correspondant de l'Agence „Milli" (ensuite „Asmanli") que j'ai gardee pendant huit mois, B[ogdan] P [ițești] faisait une affaire qui allait au-delâ de tout ce qu'il avait de sa vie ose rever dans le genre, et qui m'a amplement prouve â quel point les Allemands peuvent etre stupides. C'est lui qu'ils embaucherent pour leur oeuvre de propagande en Roumanie et le gardent comme tel, meme apres que sa condamnation reste definitive. Est-ce la leur fameuse „Realpolitik?" C'est par Erzberger qu'il touchait deux cent miile lei par mois et de l'argent qui passe ainsi par ses mains, une bonne part lui reste. II achete maisons, terrains, deux autos, tableaux, objets d'art, souscrit en brave gogo â l'emprunt național, â des emissions d'actions. Sa rengaine est: „la Roumanie? - mais c'est le pays ou coulent le lait et le miel".

Ils coulaient, en effet, mais seulement pour les reptiles de la presse et les requins politiques liberaux. C'est grâce au passage nocturne d'un imposant convoi de munitions que les

Câteva luni mai târziu, în toamna lui 1913, încetez fără vreun motiv serios să-1 văd pe B[ogdan]-P[ițești]. Cred că data la care a încetat să apară *Seara* nu e prea îndepărtată de aceea a demisiei mele din postul de şef de cabinet. Dacă din punctul de vedere al distincțiilor, rezultatele au fost *mărunte*- imbecilul de Ciorăneanu a apucat în acelaşi interval de timp cinci cravate de comandor şi două plăci de mare-ofițer, pe care Take Ionescu le-a solicitat personal pentru şeful său de cabinet - din punct de vedere material, au fost nule. Atunci când ministrul meu a dispus de fondurile cabinetului său, n-a vrut să îmi dea nimic, probabil pentru că avusesem naivitatea de a-i împrumuta, într-o seară a lui noiembrie 1912, cei şapte sute de lei pe care îi căutase în zadar o zi întreagă.

în 1915 am reînnodat relațiile cu B[ogdan]-P[ițești], de-a dreptul. în timp ce eu, după demisia mea, trecusem prin momente foarte dificile, până ce tot Uhrynowsky mi-a procurat locul de corespondent al agenției *Milli* (după aceea *Asmanli),* pe care l-am păstrat timp de opt luni, B[ogdan]-P [ițești] făcea o afacere care depăşea tot ce îndrăznise să viseze în acest domeniu şi care mi-a dovedit cu prisosință cât de departe poate merge stupiditatea nemților. Pe el îl tocmiră pentru opera lor de propagandă în România şi-l păstrează ca atare, chiar după ce condamnarea lui rămâne definitivă. Aceasta e oare faimoasa lor „Realpolitik"? Primea de la Erzberger două sute de mii de lei pe lună şi, din banii care îi trec astfel prin mâini, o bună parte îi rămân. Cumpără case, terenuri, două automobile, tablouri, obiecte de artă, subscrie ca un brav gogoman la împrumutul național, la emiteri de acțiuni. Refrenul lui e: „România? - păi este țara unde curg laptele şi mierea".

Curgeau, ce e drept, însă numai pentru reptilele presei şi rechinii politici liberali. Datorită trecerii pe timp de noapte a unui impozant convoi de muniții au

Dardanelles ont pu tenir. Autour de moi, je voyais des gens, grands et petits, tripotant des fortes sommes. Et moi, que faisais-je? Avec des ressources modiques, mais judicieusement employees, je menais une vie frivole, fade et fausse. Membre d'un club de marque, dînant dans les grands restaurants, prenant le soir une bouteille de biere munichoise ou mon cafe au Kirsch, circulant toujours en voiture, ayant des frequentations distinguees, meme parmi les crapules, comme par exemple, le ministre de l'interieur Mortzun, qui m'offrait toujours un verre de Porto, pour lui tenir compagnie quand, le soir, il dînait chez „Capsa", dans la confiserie, d'une tasse de chocolat, Mortzun, l'heureux beneficiaire du convoi destine aux Dardanelles. Lorsque les „eaux douces" turques de l'Agence ont tari, j'ai commence â emprunter de l'argent â Bfogdan] P[iţeşti], qui s'executait toujours ponctuellement. Et pour chaque miile touchee de cette facon, je signais une trăite, en tout neuve ou bien dix, sinon onze. Elles ont dispăru toutes, et, â ce que la veuve de B[ogdan] P [iţeşti] m'a raconte, c'est elle qui les aurait detruites, â la mort de son mari. L'unique trace en est restee dans les livres de comptes de B[ogdan] P[iţeşti]; sa soeur m'en a touche un mot, il y a dix ans, mais on est reste lâ, sans que jamais il en fut plus question. Quoique reduite par la catastrophe du leu â la trente-deuxieme pârtie de leur contre-valeur, leur reglement m'aurait beaucoup charge quand-meme, et puis, c'est autant de repris sur l'ennemi.

1934

Bucarest, 10 janvier 1934 - De grandes epreuves et vicissitudes ont longuement fait de ma vie un calvaire: seul, sans aucun bien, sans parents, sans allies, sans amis, sans relations utiles et en surcroît avec charges et entoure d'ennemis, j'ai ete force de livrer un rude combat. J'en suiş sorti indemne et doublement trempe. Dans les moments les plus critiques, j'ai

putut rezista Dardanelele. în jurul meu, vedeam inşi, mari şi mici, învârtind sume grase. Iar eu, eu ce făceam? Cu mijloace modice, dar judicios folosite, duceam o viaţă frivolă, fadă şi falsă. Membru al unui club de marcă, cinând în marile restaurante, luând seara o sticlă de bere muncheneză, sau cafeaua cu Kirsch, circulând numai în trăsură, frecventând numai persoane distinse, chiar printre ticăloşi, ca de exemplu ministrul de interne Morţun, care îmi oferea întotdeauna un pahar de Porto, spre a-i ţine companie când, serile, cina la *Capsa,* în cofetărie, cu o ceaşcă de ciocolată, Morţun, fericitul beneficiar al convoiului destinat Dardanelelor. Când „dulcile ape" turceşti ale agenţiei au secat, am început să împrumut bani de la B[ogdan]-P[iţeşti], care se executa totdeauna cu promptitudine. Şi pentru fiecare mie astfel dobândită semnam o poliţă, cu totul nouă sau mai degrabă zece, dacă nu unsprezece. Au dispărut cu toatele, şi după câte mi-a spus văduva lui B[ogdan]-P[iţeşti], ea le-ar fi distrus, la moartea soţului ei. Unica lor urmă a rămas în registrele de socoteli ale lui B[ogdan]-P[iţeşti]; sora lui mi-a azvârlit o vorbă, acum zece ani, dar lucrurile au rămas aşa, fără să mai vină vreodată vorba de ele. Cu toate că reduse de catastrofa leului la a treizeci şi doua parte din valoare, plata lor m-ar fi împovărat totuşi, şi apoi înseamnă tot atâţia bani luaţi înapoi de la inamic.

1934

Bucureşti, 10 ianuarie 1934 - Mari încercări şi vicisitudini au făcut multă vreme din viaţa mea un calvar: singur, fără nici o avere, fără rude, fără aliaţi, fără prieteni, fără relaţii utile şi pe deasupra împovărat şi împresurat de duşmani, am fost silit să dau o bătălie grea. Am ieşit din ea neatins şi de două ori mai călit. în momentele cele mai critice, am

garde la foi en Dieu et la confiance en moi et, par amour propre et par dignite, je n'ai jamais pense â me supprimer pour ne pas humilier par un geste lâche une fois de plus ma race qui a attendu peut-etre de moi l'elevation dont mes predecesseurs connus l'ont privee.

A la date ou j'ecris ceci, il y a dix ans et sept mois sans huit jours que je me trouve en situation seigneuriale et tel je resterai jusqu'â la mort. Mais, consciemment et intentionnellement, par le fait meme de l'acquisition de la fortune, a ete virtuellement decretee l'extinction de ma race, ainsi que je l'avais decide auparavant moi-meme, afin de lui epargner dans l'avenir les avanies que le sort autant que ma propre inadvertance â un moment de ma vie m'ont infligees et que ma descendance n'aurait peut-etre pas eu la force et la patience de traverser.

Je n'ai pas voulu en prendre devant Dieu le responsabilite. Cependant, â l'occasion de la tragique mort du dernier duc de la Tremoille, en approfondissant sa genealogie, j'ai fait la constatation que son bisaieul, ainsi que le frere de celui-ci se sont maries â l'âge de soixante-six ans et ont eu des enfants. Et j'ai pense que cela pourrait m'arriver aussi et comme â eux toujours, de mourir peu apres. Ma progeniture ne resterait certainement pas comme moi; elle aurait argent, maisons, terres mais il lui manquerait toujours la direction, la discipline, les principes et la methode que je me suiş d'instinct, par reflexion et par etude et par experience progressivement appropries. C'est en vue de lui epargner bien des egarements, des erreurs et des deboires que j'ai redige cette loi de famille, dont les dispositions puissent lui servir de conseil et de guide.

Bucarest, 29 avril 1934 - Le quarante-neuvieme anniversaire de ma naissance a ete triste et depuis ce jour — il y en a trente-quatre - je traverse une terrible crise morale. Mon etat d'âme est probablement celui des gens qui sentent leur fin

păstrat credinţa în Dumnezeu şi încrederea în mine şi, din amor-propriu şi din demnitate, nu m-am gândit niciodată să-mi pun capăt zilelor, spre a nu umili printr-un gest laş o dată mai mult stirpea mea care a aşteptat poate de la mine înălţarea de care predecesorii mei cunoscuţi au lipsit-o.

La data când scriu aceasta, sunt zece ani şi şapte luni fără opt zile de când mă aflu în stare seniorială şi voi rămâne astfel până la moarte. Dar, conştient şi intenţionat, prin chiar faptul dobândirii averii, a fost virtual decretată stingerea stirpei mele, aşa cum însuşi o hotărâsem mai dinainte, pentru a o cruţa în viitor de afronturile pe care soarta întocmai ca şi propria-mi inadvertenţă mi le-au impus într-un moment al vieţii mele şi prin care descendenţa mea n-ar fi avut poate puterea şi răbdarea de a trece.

N-am vrut să-mi iau răspunderea în faţa lui Dumnezeu. Totuşi, în împrejurarea morţii tragice a ultimului duce de la Tremoille, aprofundându-i genealogia, am făcut constatarea că străbunicul său, ca şi fratele acestuia s-au căsătorit la vârsta de şasezeci şi şase de ani şi au avut copii. Şi m-am gândit că aceasta ar putea să mi se întâmple şi mie şi, tot ca ei, să mor puţin după aceea. Progenitura mea n-ar rămâne, desigur, ca mine; ar avea bani, case, moşii, dar i-ar lipsi totuşi direcţia, disciplina, principiile şi metoda pe care, din instinct, prin meditaţie, prin studiu şi prin experienţă, progresiv, mi le-am însuşit. Anume, spre a-i cruţa multe rătăciri, greşeli şi înfrângeri am întocmit această lege de familie, ale cărei dispoziţiuni pot să-i slujească de sfat şi de călăuză.

Bucureşti, 29 aprilie 1934- A patruzeci şi noua aniversare a naşterii mele a fost tristă şi din acea zi — au trecut treizeci şi patru de atunci — trec printr-o cumplită criză morală. Starea mea sufletească este probabil aceea a oamenilor care îşi simt sfârşitul

proche et n'esperent plus de lendemain. Â tout compter qu'est-ce qu'il me reste â esperer encore? Le temps passe si vite et si vide! Ah! si j'avais su...

Choiseul, le ministre, a ecrit que le regret est inutile. II a eu bien tort. Le regret est le frere jumeau de 1'experience. J'en ai beaucoup de l'un et de l'autre et c'est l'unique capital que j'ai amasse pour mes vieux jours, les jours que je commencerai bientot â compter dans la gene et l'amertume.

Au crepuscule, isole chez moi, la nuit dans mes promenades solitaires, je juge mon passe, je me juge moi-meme, durement. Et je me demande â quoi m'a servi mon intelligence, si j'en ai eu, si j'ai, si mal conduit mon esquif. Lorsque j'ai vu que tout etait contre moi, pourquoi l'ai-je ete moi-meme? A-je ete inconsciemment mon propre ennemi par une sorte d'instinct d'autodestruction, â quoi a tenu cet inexplicable manque d'initiative et de dynamisme, comment s'accommode-t-il avec toutes mes autres qualit.es precieuses et rares, avec la superiorite qu'on ne peut pas me contester? II est vrai aussi que la chance m'a peu favorise, n'etant â mon egard que passive.

II y a boulevard Carol 61, faisant coin avec la rue Olari, un hotel prive â un etage et au sous-sol eleve. Je ne sais plus pourquoi cet hotel qui n'a rien d'extraordinaire me plaisait tellement il y a vingt deux ans que je me disais que s'il m'arrivait de faire une belle affaire, je tâcherais de l'acquerir. Ces derniers soirs, en passant devant lui, je me le suiş rappele et je me suiş trouve avec lui plus d'une ressemblance. Comme moi il est demode, un peu delabre et mal entretenu. Et j'ai pense aussi combien les gouts changent. Lorsque j'habitais dans un faubourg une mechante chambrette au fond d'une cour en boyau, je revais d'une grande maison au centre de la viile sur les boulevards et maintenant que j'habite un confortable et luxueux appartament en centre de la viile, j'ai la nostalgie d'une modeste maisonnette de faubourg, mais â moi, avec mes balsamines,

apropiat şi nu mai nădăjduiesc în ziua de mâine. Socotind bine, ce-mi mai rămâne să sper? Timpul trece atât de repede şi atât de vid. Ah! să fi ştiut...

Choiseul, ministrul, a scris că regretul este inutil. A greşit mult. Regretul este fratele geamăn al experienței. Am din belşug şi dintr-unul şi din cealaltă şi e unicul capital pe care l-am agonisit pentru zilele bătrâneții mele, zile pe care voi începe curând să le socotesc în lipsuri şi amărăciune.

In amurg, izolat acasă, noaptea, în preumblările mele singuratice, îmi judec trecutul, mă judec pe mine însumi, cu asprime. Şi mă întreb la ce mi-a servit inteligența mea, dacă am avut-o, când mi-a condus atât de rău luntrea. Atunci când am văzut că totul mi se împotrivea, de ce mi-am stat împotrivă eu însumi? Fost-am, inconştient, propriul meu duşman, printr-un soi de instinct de autodistrugere, de unde a venit această inexplicabilă lipsă de inițiativă şi de dinamism, cum se potriveşte ea cu toate celelalte însuşiri prețioase şi rare, cu superioritatea ce nu-mi poate fi contestată? E adevărat că şi norocul m-a favorizat puțin, fiind față de mine pasiv.

Se află pe bulevardul Carol 61, colț cu strada Olari, o locuință particulară cu un etaj şi cu subsolul înălțat. Nu ştiu pentru ce casa aceasta care nu are nimic extraordinar îmi plăcea atât de mult acum douăzeci şi doi de ani, încât îmi spuneam că dacă mi s-ar întâmpla să fac o afacere frumoasă, aş încerca să o cumpăr. în serile acestea din urmă, trecând prin fața ei, mi-am amintit-o şi am găsit că are cu mine nu numai o singură asemănare. Ca şi mine e demodată, puțin şubrezită şi rău îngrijită. Şi m-am gândit, de asemenea, cum se schimbă gusturile. Când locuiam la periferie, într-o odăiță prăpădită, în fundul unei curți foarte înguste, visam la o casă mare, în centrul oraşului, pe bulevarde, iar acum, când stau într-un apartament luxos şi confortabil în centrul oraşului, am nostalgia unei căsuțe modeste de mahala, dar care să fie a mea, cu balsaminele mele,

mes figuiers, mes lauriers-roses, mes verveines et mes citronniers. Et je ne me pardonne pas de ne point l'avoir eu. Elle aurait valu pour moi autant qu'un palais et son jardin ceux de la villa Pallavicini ou de 1'Isola-Bella. Que de convulsions et de deboires une petite propriete pareille m'aurait epargnes!

Je ne me le pardonne pas. C'est un cas de conscience rare sinon unique et tres complique que j'examine avec l'amertume la plus profonde.

La race m'a trompe et je Tai trompee aussi.

En heraldiste ne et forcene, j'ai depuis tres longtemps eu la passion des decorations; â l'âge de quatorze ans, je les connaissais toutes et les avais dessinees minutieusement dans mon cahier de physique. Aussi suis-je d'avis qu'il n'y a pas de demerite â travailler afin d'en obtenir. Si des souverains ne se sont pas genes de solliciter des Ordres*, pourquoi me serais-je gene moi? Capitaneano m'a meme dit qu'â l'enfant qui ne pleure pas, on ne donne pas â teter. Et je me suiş mis en campagne. Cette fois encore les circonstances m'ont admirablement favorise, les occasions auxquelles on a la possibilite de se faire decorer etant aussi rares que les moyens de se faire proposer sont delicats. Apres des demarches habiles qui m'ont fait voir de combien le concours intelligent et devoue d'un ami peut etre efficace - je veux parler de Rodolphe Uhrynowsky - et apres une attente anxieuse de huit mois, c'est toujours au ministere des travaux publics que le 10/24.VII (jeudi), j'ai regu le brevet et les insignes de l'Ordre imperial russe de Saint Anne de Il-e classe. Protocolairement il n'y avait pas â la port.ee de ma situation offlcielle de decoration superieure ni de si decorative. Quand je pense que, peu apres ma nomination au ministere, mon ambition se serait contentee de la petite croix de

Ferdinand de Cobourg la Toison dor d'Autriche *(n. -M.C.)*.

cu smochinii mei, cu leandrii mei, cu verbina şi lămâii mei. Şi nu mi-o iert deloc că n-am avu t-o. Ar fi preţuit pentru mine cât un palat, iar grădina ei cât acelea ale vilei Pallavicini sau cele din Isola-Bella. De câte frământări şi suferind nu m-ar fi ferit o astfel de micuţă proprietate!

Nu mi-o iert. E un caz de conştiinţă rar, dacă nu unic şi foarte complicat, pe care îl cercetez cu cea mai adâncă amărăciune.

Stirpea m-a înşelat şi eu am înşelat-o aşijderi.

Ca heraldist înnăscut şi înverşunat, am avut foarte de timpuriu pasiunea decoraţiilor; la vârsta de patrusprezece ani le cunoşteam pe toate şi le desenasem cu de-amănuntul în caietul meu de fizică. De aceea mi se şi pare că nu e greşit să te străduieşti a le obţine. Dacă nişte suverani nu s-au sfiit să solicite Ordine*, pentru ce m-aş fi ruşinat eu? Căpităneanu chiar mi-a spus că şi copilului care nu plânge nu i se dă să sugă. Şi m-am pus pe lucru. Şi de data aceasta împrejurările m-au favorizat de minune, prilejurile când ai posibilitatea de a obţine decoraţii fiind tot atât de rare, pe cât de gingaşe sunt mijloacele de a determina să fii propus. După demersuri abile, care m-au făcut să văd cât de eficace poate să fie ajutorul inteligent şi devotat al unui prieten - vreau să vorbesc de Rudolf Uhrynowsky - şi după o aşteptare înfrigurată de opt luni, tot pe când eram la Ministerul Lucrărilor Publice, la 10/24.VII (joi), am primit brevetul şi însemnele Ordinului imperial rus al Sfintei Ana, de clasa a doua. Din punct de vedere protocolar, faţă de situaţia mea oficială, nu se putea o decoraţie mai înaltă şi mai decorativă. Când mă gândesc că, puţin după numirea mea în minister, mi-aş fi satisfăcut ambiţia cu micuţa Cruce a

* Ferdinand de Coburg, Lâna de aur, a Austriei.

Saint-Stanislas de III-e classe, lors de la visite du grand-duc Nicolas Michailovitch!

Le 29JV.12, me trouvant avec mon pere â Dragosloveni, nous sommes alles voir, pres de Plainesti, l'emplacement ou devait s'elever le monument du grand Souvarow qui y avait ecrase le 11. X. 1789 l'armee turque. Le socle etait installe, un vieillard ressemblant â Tolstoi y travaillait. La statue equestre est arrivee de Russie l'annee suivante et y a retourne apres trois autres ans. C'est â l'inauguration de ce monument (6. XI. 13) que j'ai ete propose par le chambellan et conseiller d'Etat Boris Arsenieff, charge d'affaires â Bucarest et ensuite vice-gouverneur de Bessarabie.

Du peu de faibles que j'ai eus, <je n'en compte pas ceux que les circonstances m'ont force d'avoir>, je ne me reproche qu'â demi celui pour les decorations. Dans ce rayon la chance ne m'a pas ete favorable: â part la cravate de Sainte Anne de Russie, les autres, sans en excepter la croix de chevalier de la Legion d'honneur valent bien peu de chose. Je ne m'en desole pas:

en novembre 1912, je me serais bien contente de la petite croix de Saint-Stanislas, en mai 1914 j'avais la cravate de Sainte Anne.

Si la meme chose m'arrivait, avec la Rose-blanche, la Couronne de Roumanie, le Christ ou l'Etoile polaire, dont j'ai successivement manque les cravates?

1935

Peu apres avoir recommence â frequenter B[ogdan] P[ițești], celui-ci tombe gravement malade - et il etait a la veille d'une operation. Sa maîtresse, avec laquelle j'avais sans interruption ete en tres bons termes, avait commence â me deshonorer de son intimite et de m'associer de plus pres a sa vie. Bref, la mort de B[ogdan] P [ițești] l'aurait laissee pas precisement sur le pave; elle s'etait fait acheter une vilaine petite maison; elle ne voulait pas se contenter de si peu et s'ouvrit â moi de son intention

Sfântului Stanislau, de clasa a treia, cu prilejul vizitei marelui-duce Nicolai Mihailoviciî

La 29.IV. 12, aflându-mă cu tatăl meu la Dragoslavele, ne-am dus să vedem, aproape de Plăineşti, locul unde trebuia să se ridice monumentul marelui Suvarov, care zdrobise aci, la 11. X. 1789, armata turcă. Soclul era pus, un bătrân semănând cu Tolstoi lucra la el. Statuia ecvestră a sosit din Rusia în anul următor şi s-a înapoiat acolo după alți trei ani. La inaugurarea acestui monument (6. XI. 13), am fost propus de către şambelanul şi consilierul de stat Boris Arseniev, însărcinatul cu afaceri la Bucureşti şi mai pe urmă viceguvernator al Basarabiei.

Dintre puținele slăbiciuni pe care le-am avut <nu le număr printre ele pe acelea la care m-au silit împrejurările>, nu mi-o reproşez decât pe jumătate pe aceea pentru decorații. în acest domeniu, norocul nu mi-a surâs: afară de cravata Sfintei Ana, a Rusiei, celelalte, fără a excepta crucea de cavaler a Legiunii de Onoare, n-au cine ştie ce preț. Nu mă nefericesc:

în noiembrie 1912, m-aş fi mulțumit pe deplin cu micuța cruce a Sfântului Stanislau, în mai 1914 aveam cravata Sfintei Ana.

Dacă mi s-ar întâmpla acelaşi lucru cu Roza albă, Coroana României, Cristul sau Steaua Polară, ale căror cravate mi-au scăpat pe rând?

1935

La scurtă vreme după ce reîncepusem să-1 frecventez pe B[ogdan]-P[ițeşti], acesta cade grav bolnav - şi era în ajunul unei operații. Amanta lui, cu care fusesem fără întrerupere în foarte buni termeni, începuse să mă dezonoreze cu intimitatea ei şi să mă lege tot mai strâns de viața ei. Pe scurt, moartea lui B[ogdan]-P [ițești] n-ar fi lăsat-o tocmai pe caldarâm; izbutise să-şi cumpere o urâțenie de căscioară; nu voia să se mulțumească doar cu atât de puțin şi-mi destăinui intenția

de rafler, si son bonhomme claquait, Fargent qu'il gardait, selon son habitude, chez lui - environ, pretendait-elle, un quart de million, - et nous convinmes qu'elle me le confiat pour se mettre â l'abri. B[ogdan] P [ițești] echappa â la mort. Nous nous liâmes davantage et, lorsque au commencement de 1916, B[ogdan] P[ițești], que les fonds qu'il extorquait a la propagande allemande ne rassasiaient pas, se decidă d'aller en personne â Berlin, pour y tenter d'obtenir une augmentation, il mit par sa maîtresse toutes les insistances pour me decider de les y accompagner. C'est ainsi que j'allais pour la quatrieme fois â Berlin.

Bucarest, 21fevrier 1935-Un parcourant le livre de Zweig sur *Laguerison par lesprit'fai* eu, il y a huit jours, la revelation que ma superiorite intelectuelle, mon intuition, mon experience et les forces latentes que j'ai en moi, demandent pour etre mises en valeur une therapeutique de mon moral et de ma volonte qui doit commencer par une reaction contre l'obsession de mon passe et de ses souvenirs. Mais avânt d'y proceder, je jetterai pour une derniere fois un regard, regard peu tendre, en arriere.

J'ai tres longuement ete, sous des dehors calmes, un inquiet et un irrite, je le suiş, quoique beaucoup moins, encore, je comp te ne Petre bientot plus du tout. Empeche de faire une belle carriere normale, contraint de mener la plupart du temps une vie diametralement opposee â celle pour laquelle je me sentais fait, contrarie et incompris, je n'ai <pas> pu me realiser que sporadiquement jusqu'â l'âge de cinquante ans. J'ai ete condamne â vivre pauvre, moi qui plus que tout autre, etais ne pour etre riche et jouir largement et sagacement â la fois de tout ce que la belle civilisation et son confort peuvent offrir. Et pourtant, je n'ai rien fait pour le devenir et lorsque j'ai eu l'occasion, je Pai stupidement manquee.

de a șterpeli, dacă tipul ei ar fi crăpat, banii pe care îi ținea, după cum obișnuia, la el — aproape, susținea ea, un sfert de milion - şi ne înțeleseserăm ca ea să mi-1 încredințeze, ca să fie la adăpost. B[ogdan]-P [ițești] scăpă de la moarte. Ne legarăm şi mai mult şi, când la începutul lui 1916, B[ogdan]-P[ițești], pe care fondurile ce le storcea de la propaganda germană nu-1 saturau, se hotărî să se ducă în persoană la Berlin, spre a încerca să obțină un spor, depuse, prin metresa lui, toate insistențele spre a mă decide să îi însoțesc. In felul acesta am fost pentru a patra oară la Berlin.

Bucureşti, 21 februarie 1935- Parcurgând cartea lui Zweig despre *Vindecarea prin spirit,* am avut, acum opt zile, revelația că superioritatea mea intelectuală, intuiția, experiența mea şi forțele latente care zac în mine cer, spre a fi puse în valoare, o terapeutică a moralului şi a voinței mele, ce trebuie să înceapă printr-o reacție împotriva obsesiei trecutului meu, cu amintirile lui. Dar înainte de a purcede întru aceasta, voi arunca pentru ultima oară o privire, privire puțin duioasă, înapoi.

Am fost foarte multă vreme, sub aparențe calme, un neliniştit şi un iritat, mai sunt, deşi mult mai puțin, încă, socotesc ca în curând să nu mai fiu deloc. împiedicat a face o frumoasă carieră normală, constrâns a duce, cea mai mare parte a timpului, o viață diametral opusă celei pentru care mă simțeam făcut, contrariat şi neînțeles, n-am putut să mă realizez decât sporadic până la vârsta de cincizeci de ani. Am fost condamnat să trăiesc în sărăcie, eu care mai mult decât oricare altul eram născut spre a fi bogat şi spre a mă bucura din belşug şi cu sagacitate totodată de tot ceea ce frumoasa civilizație şi confortul ei pot oferi. Și totuşi n-am făcut nimic spre a ajunge, iar când am avut prilejul, l-am pierdut în chip stupid.

„Tel serait millionaire
Ah! c'est toi Mothschild, allo?!"

Pauvre Champsaur! Le 22. XII. 34, il s'en allait aussi le bon maître, dont je n'ai pas su me rappeler au bon moment la bonne lecon.

Bucarest, 25 fevrier 1935 - L'idee de me contraindre â faire des hautes etudes de droit en Allemagne a ete chez mon pere une folie de plus. La tâche eut ete pour moi double: apprendre non seulement la matiere, mais aussi la langue dans laquelle elle etait professee ou ecrite. Les etudes m'auraient, du reste, servi â peu de chose. Le: „Ha! Dieu, si j'eusse etudie..." n'est nullement de mise dans mon cas. L'ecole buissonniere que j'ai faite â Berlin m'a mieux profite. Une annee de solitude et d'isolement â la campagne comme â Bucarest, et qui a ete en meme temps une annee climaterique, m'a permis de me livrer â une introspection dans mon etre et â une retrospection dans mon passe, aussi patientes et profondes que possible. J'ai juge ainsi treme ans de mon existence. Eh bien! â part quelques faiblesses que je me reproche vivement et une demi-inconsequence transactionnelle, a laquelle j'ai longuement ete force de me resigner, il n'y a pas eu chez moi d'evolution et maintenant, au seuil de mon demi siecle d'existence, je suiş redevenu, en plus avec Pexperience de trente annees, celui d'il y a trente ans. Rien n'a pu mater Pobstine que les circonstances ont refoule en moi, mais sans en avoir eu raison. Longtemps je me suiş laisse aller â la derive, puis je me suiş replie, j'ai fait le plongeon et, â cette heure, deleste et desentrave, je nage contre le courant, en fendant Peau. Et si je m'attarde â evoquer Berlin d'il y a trente ans, c'est parce que dans son cadre est fixee Pimage du jeune homme au seuil de sa vingtieme annee qui renaît maintenant en moi.

„Cutare ar fi milionar
Ah! tu eşti Motschild, allo?!"

Bietul Champsaur! La 22. XII. 34 ne părăsea şi bunul maestru, a cărui lecţie bună n-am ştiut să mi-o reamintesc la momentul potrivit.

Bucureşti, 25 februarie 1935 - Ideea de a mă constrânge să urmez studiile universitare de drept în Germania a fost, la tatăl meu, o sminteală mai mult. Sarcina ar fi fost pentru mine dublă: să învăţ nu numai materia, ci, de asemenea, şi limba în care aceasta era profesată sau scrisă. Studiile nu mi-ar fi slujit, de altfel, la mare lucru. Acel: „Ah! Doamne, să fi studiat!" nu ţine deloc în cazul meu. Şcoala hoinărelii pe care am făcut-o la Berlin mi-a fost de mai mare folos. Un an de solitudine şi de izolare la ţară ca şi la Bucureşti, şi care a fost în acelaşi timp un an climateric, mi-a îngăduit să mă consacru unei introspecţii în fiinţa mea şi unei retrospecţiuni asupra trecutului meu, pe cât de stăruitoare şi de profunde cu putinţă. Am judecat astfel treizeci de ani din viaţa mea. Ei bine! în afara câtorva slăbiciuni, pe care mi le reproşez cu tărie şi în afara unei semi-inconsecvenţe tranzacţionale la care am fost multă vreme silit să mă resemnez, nu a existat la mine o evoluţie, şi acum, în pragul unei jumătăţi de secol de existenţă, am redevenit, cu sporul experienţei a treizeci de ani, cel de acum treizeci de ani. Nimic n-a putut să-1 înfrângă pe obstinatul pe care împrejurările l-au împins în adâncurile mele, însă fără a-1 răpune. Mult timp m-am lăsat în voia valurilor, apoi mi-am revenit, m-am aruncat în ele, iar acum, despovărat şi desferecat, înot împotriva curentului, spintecând apa. Şi dacă stăruiesc a evoca Berlinul din urmă cu treizeci de ani, o fac fiindcă în cadra lui stă prinsă imaginea tânărului în pragul celor douăzeci de ani ai săi, care renaşte acum în mine.

25 fevrier (suite): Les deux sejours que j'y [â Berlin] avais fait precedemment (XI. 1904-V.1905 et ete 1907), la troisieme fois je ne m'y etais rendu que pour quelques jours â la mort de mon pere - m'ont laisse, le premier surtout, des souvenirs ineffacables, quoique creux, et qui meritent bien une digression.

Fin 1904, mon pere a quitte Bucarest, pour aller s'installer avec sa familie - femme et trois enfants - â Berlin. L'etonnement meme de ceux qui le tenaient pour fou, a ete, cela s'entend, vif, mais il eut certainement tourne a la stupeur, si on avait su, qu'â cette epoque il avait comme fortune, juste ce qu'il lui a suffi pour vivre tres mediocrement environ dix mois, - â son retour a Bucarest, en 1905, n'a pas rougi de s'adresser â la legation de Roumanie, et vainement encore, pour se faire rapatrier! II pretendait compter sur les benefices qu'eventuellement lui auraient rapport.es une piece dont l'action se serait passee en Allemagne (!) et le personnage principal se serait appele „Kri Benthaler" (!), piece que Mite Kremnitz aurait traduite en allemand et qui est peu rest.ee â Petat de projet vague. En realite, il comptait sur Pheritage de la fortune de sa soeur, qu'il avait ebreche d'avance et dont en veritable fdou, il fit transformer le testament en frustrant ainsi ses propres enfants. Et il comptait probablement aussi que ceux-ci ne lui auraient rien cotite. Quand je suiş alle m'inscrire â la faculte de droit de Berlin, comme il m'y avait envoye sans un pfennig, j'ai paye betement, par dignite, les quatre-vingt marks necessaires et pour me les faire rembourser, j'ai convenu avec le jeune Kremnitz de dire que c'est ce dernier, qui me les avait pretes. (II s'en est fallu de peu que le soi-disant preteur ne Fetit cru lui-meme et agi en consequence, quand mon pere lui a remis l'argent.) Je ne peux pas oublier le ton decu et melancolique dont celui-ci s'exclama alors: „mais pour apprendre, faut-il donc de l'argent?" Son inconscience â ce point de vue surtout depassait toute limite: une autre fois quand le meme Kremnitz voulait m'embaucher

25februarie (urmare): Cele două şederi precedente la Berlin (XI.1904-V.1905 şi vara lui 1907) - a treia oară nu stătusem decât câteva zile, la moartea tatălui meu - mi-au lăsat, mai cu seamă prima, amintiri de neşters, cu toate că deşarte şi care merită neapărat o digresiune.

La sfârşitul anului 1904, tatăl meu a părăsit Bucureştii, spre a se instala cu familia sa - soţie şi trei copii - la Berlin. Uimirea, chiar a celor care îl ţineau de nebun, a fost, se înţelege, puternică, dar ea s-ar fi prefăcut cu siguranţă în stupoare dacă s-ar fi ştiut că avea în acea epocă drept avere strict ceea ce i-a ajuns ca să trăiască foarte mediocru în jur de zece luni - la întoarcerea sa în Bucureşti, în 1905, n-a roşit să se adreseze legaţiei României, şi pe deasupra în van, ca să-1 repatrieze! Pretindea să se bizuie pe beneficiile pe care i le-ar fi raportat, eventual, o piesă de teatru a cărei acţiune s-ar fi petrecut în Germania! şi al cărei personaj principal s-ar fi numit „Kri Benthaler" (!), piesă pe care Mite Kremnitz ar fi tradus-o în nemţeşte şi care a şi rămas în starea unui vag proiect. în realitate, conta pe moştenirea averii soră-sii din care ciupise mai dinainte şi pe care, ca un veritabil pungaş, o convinsese să transforme testamentul, frustrându-şi astfel proprii copii. Şi de asemenea, socotea probabil că aceştia nu l-ar fi costat nimic. Când m-am dus să mă înscriu la Facultatea de Drept din Berlin, cum mă trimisese fără un pfennig, am plătit prosteşte, din demnitate, cele optzeci de mărci necesare şi ca să le capăt îndărăt, m-am înţeles cu tânărul Kremnitz să spună că acesta din urmă mi le împrumutase. (Puţin a lipsit ca aşa-zisul împrumutător să nu o creadă şi el şi să procedeze în consecinţă, când tatăl meu i-a dat banii.) Nu pot să uit tonul dezamăgit şi melancolic cu care acesta exclamă atunci: „păi, ca să înveţi, trebuie, oare, parale?". Inconştienţa lui în această privinţă depăşea orice margine: altă dată, când acelaşi Kremnitz voia să mă atragă

dans une societe de mauvais garnements de son espece, soi-disant pour faire des excursions, de l'escrime, en realite pour boire, comme je me derobais prudemment, mon pere qui, au-contraire, me poussait â marcher, m'en demanda le motif et il s'etonna derechef quand je lui dis que tout cela coutait de l'argent et que je n'en avais pas, ce qui n'etait pas tout â fait vrai, mais ma petite reserve d'or, que j'ai eue pendant toute ma jeunesse jusqu-â l'âge de vingt-cinq ans je la destinais â payer de quoi combler mon deficit de nourriture: celle qui etait â la maison pour tout le monde - comme viande, beaucoup moins que la ration que je donne journellement â chacun de mes deux chats - m'aurait suffi â peine â moi seul que le climat de Berlin creusait et consumait. C'est alors que j'ai commence â boire de l'alcool - liqueurs douces, quelques fois de genievre â l'amer, du punch au Bourgogne ou â l'ananas chez Erven Lucas Bols et de l'Aquavit ordinaire â sa maison ou, faute de vin, je me suiş enfin accoutume â la biere, dont j'avais jusqu'alors vainement essaye; j'ai passe deux fois par Munich, sans en gouter meme et, par une ironie des choses, de toutes les boissons, c'est la biere bavaroise que je prefere, mais depuis les heureux temps de 1916, ce n'est qu'en 1928 que j'en ai pris encore deux bouteilles de Loewenbrău, hotel „RoyaT de San-Remo.

într-o societate de derbedei ca şi el, aşa zicând ca să facem excursii, scrimă, în realitate ca să bem, cum mă sustrăgeam cu prudenţă, tata, care, dimpotrivă, mă împingea să accept, îmi ceru motivul refuzului şi se miră iarăşi când îi spusei că toate acestea costau bani şi că nu aveam, ceea ce nu era întru totul adevărat, însă mica mea rezervă de aur, pe care am avut-o în timpul întregei mele tinereţi, până la vârsta de douăzeci şi cinci de ani, o destinam plătirii cu ce să acopăr deficitul de hrană: aceea care era acasă pentru toată lumea - cât priveşte carnea, mult sub raţia pe care o dau zilnic fiecăreia dintre cele două pisici ale mele - de abia dacă mi-ar fi ajuns numai mie, rupt de foame şi mistuit de clima Berlinului. Atunci am început să beau alcool - liqueururi dulci, câteodată rachiu amar de ienupere, punch cu Bourgogne sau cu ananas, la Erven Lucas Bols, şi Aquavit ordinar acasă, unde, în lipsa vinului, m-am obişnuit în sfârşit cu berea, după ce încercasem zadarnic până atunci; am trecut de două ori prin Miinchen, fără ca măcar să o gust, şi, printr-o ironie a lucrurilor, din toate băuturile, tocmai berea bavareză îmi place mai mult, însă de la fericitele vremuri din 1916, doar în 1928 am mai băut două sticle de Loewenbrău, la hotelul *Royaldin* San-Remo.

AGENDA - ACTA
MEMORANDA
(1923-1936)

1923 *(f[ila] d[e] titlu) Mathieu J. Caragiale - Agenda - Acta - Memoranda (f[ără] blazon)*

între

Marți 2ianuarie Luni 21 mai ... deest.

Luni 21 mai *alege cu Marica alianțele la Resch.* (J'etrenne les souliers noirs. Je commande une paire acajou.) (Veritable date de la naissance de Marica? Dans le certificat de pension de G. Sion: 10/22.V. 1860).

22 mai Journee vaine.

23 mai Dejeuner au „Flora".

24 » Offfice civil - Administration financiere.

25 " " " *Schimbă alianțele.*

26 » » » Declarations.

30 " *Proba cu 2 martori (Francke şi Codreano)*

Joi 31 " Je prends les souliers acajou.

S[âmbătă] 2 iunie Stelian Popesco 11 h. - Je touche 5 000 lei de la legation.

6 » *Stelian Popescu - Pillat etc.*

Vineri 8 iunie (26 mai st[il] vechi) Anniversaire de la naissance de Marica.

11 » Un veilleur de nuit pour la Legation.

1923 *(ffilaj dfej titlu) Mathieu J. Caragiale - Agenda - Acta — Memoranda (f[ără] blazon)*

alege cu Marica alianțele la Resch. (încalţ pentru prima oară pantofii negri. Comand o pereche acaju). (Adevărata dată de naştere a Maricăi? în certificatul de pensionare al lui G. Sion: 10/22. V. 1860).

Zi deşartă.

Dejun la *Flora.*

Oficiul civil - Administrația financiară.

" " - *Schimbă verighetele.*

» » Declarații.

Proba cu 2 martori (Francke şi Codreano).

Iau pantofii acaju.

Stelian Popescu orele 11.- încasez 5 000 de lei de la Legație.

Stelian Popescu — Pillat etc.

Aniversarea zilei de naştere a Maricăi.

Un paznic de noapte pentru Legație.

Luni	**18 »**	10 h. 1/2 mariage civil. - Robert de Flers 9a. - Temoins: Aslan, Măciucesco, 19 h. 1/2 - Benediction religieuse. Preche-moine du moutier Darvari. *Naşi: Aslan şi Mărie Aslan. Dejun:... DL şi Dna Virgil Ar ion.* 11,50 Depart pour Sibiu.
	20 iunie	Sibiu - Zi ploioasă.
	21 »	*„Muzeu Bruckenthal - Dejun la Halmaghy.*
	27 »	*Ocna Sibiului (Salzburg).*
Duminică	**1 iulie**	Depart de Sibiu - 17,40.
	2 »	Arrivee â Bucarest. Coup du cocher de fiacre 486.
	4 »	10 h. Police. Question du cocher 486. Miraculeuse histoire du cocher. 10 h. Police 486. - Le cocher restitue 20 lei.
	12 iulie	Brederode la Mehadia. Blank în străinătate. Banu la Sibiu.
	13 iulie	Affaire des bagages.
	9 august	Livraison de 175 faire-parts de chez Miitzner-800 lei.
	13 »	2-e versement (2 500 lei effec[tue] chez Blank-Rechitza.
	29 »	Dep[art] p[our] Fundulea - Certificat...
s [âm] bată	**15 sept[embrie]**	III-e vers [ement] Rechitza (2 000 lei).
Miercuri	**17 oct[ombrie]**	Poliţa Manderco - *Canne de rotin.*
joi	**8 no[i]embr[ie]**	L'Archipretre Musta â dejeuner.
	10 »	Je retire la montre ancienne.
	24 »	Je prends 3 000 lei chez Blank.

Orele 10 1/2 căsătoria civilă. - Robert de Flers 9a. - Martori: Aslan, Măciucescu, orele 19 1/2 - Slujba religioasă.
Slujbă de călugări la schitul Darvari.
Naşi: Aslan şi Măria Aslan.
Dejun... Dl. şi Dna Virgil Ar ion.
Orele 11,50 - Plecare la Sibiu.
Muzeu Bruckhenthal — Dejun la Halmaghy.
Ocna Sibiului (Salzburg)
Plecare din Sibiu — orele 17,40.
Sosire la Bucureşti. Isprava vizitiului de la trăsura 486.
Orele 10. Poliţie. Problema vizitiului de la trăsura 486. Miraculoasa poveste a vizitiului.
Orele 10. Poliţie 486. Vizitiul restituie 20 lei.
Brederode la Mehadia. Blank în străinătate.
Banu la Sibiu.
întâmplarea cu bagajele.
Livrarea a 175 de invitaţii executate la Mutzner - 800 lei.
A doilea vărsământ (2 500 lei) efectuat la Blank-Reşiţa.
Plecare la Fundulea - Certificat...
A treilea vărsământ Reşiţa (2 000 lei).
Poliţa Manderco - *Baston din lemn de palmier.*
Protopopul Musta la dejun.
Scot ceasul vechi.
Iau 3 000 de lei de la Blank.

26 » „Cultura Națională" - Je connais Marin G. Ramniciano - Ouvertures.
S[âm]bătă 1 dec[embrie] Je touche 3 000 lei chez Blank.
8 Je touche 4 000 lei.
10 » Je remets ă Simion[esco]-R[amniciano] le dessin de Don.
15 » S[imionesco]-R[amniciano] me dit que l'affaire de *Remember* est tout comme faite.
29 » G. Marculesco m'offre la petite nature morte (peinture ă l'huile).

1924*f[oaia] de titlu Agenda - Acta - Memoranda (/[ara] blazon)*

Marti 1 ianuarie Je me suiş inscrit au palais.
3 » Simionesco-Ramniciano.
23 » Banque Blank-Szorghet. Je prends 8 000 lei.
30 Je depose une action de la Banque Naționale.
Je vois S[imionesco] -Ramniciano.
2 febr[uarie] Declaration-Perception
Accident de Marica.
13 Je vois S[imionesco]-Ram[niciano] et Brederode.
22 15 h. 1/2 Simionesco-Ram[niciano]. Măciucesco. J'ai paye la cotisation ă la S.S.R. (220 lei). J'ai connu Goga.
Luni 17 martie Simion[esco]-Ram[niciano]. Je vois les premieres epreuves. Pag[es] 1 et 2 de *Remember*.
24 [martie] Je vois S[imionesco]-R[amniciano]. Nouvel ajournement.
25 XXXIX-e[me] anniv[ersaire] de ma naissance.

„Cultura Națională" - Fac cunoştință cu Marin G. Râmniceanu — Propuneri.
încasez 3 000 lei de la Blank.
încasez 4 000 lei de la Blank.
îi înmânez lui Simionescu-Râmniceanu desenul lui Don.
Simionescu-Râmniceanu îmi spune că afacerea cu *Remember* e ca şi făcută.
G. Mărculescu îmi oferă mica natură moartă (pictură în ulei).

1924 *f[oaia] de titlu Agenda - Acta - Memoranda (f[ără] blazon).*

M-am înscris la Palat.
Simionescu-Râmniceanu.
Banca Blank-Szorghet. Iau 8 000 de lei.
Depun o acțiune a Băncii Naționale.
îl văd pe Simionescu-Râmniceanu.
Declarație-Percepție.
Accident al Maricăi.
îi văd pe Simionescu-Râmniceanu şi pe Brederode.
La 15,30 Simionescu-Râmniceanu. Măciucescu. Am plătit cotizația S.S.R. (220 lei). Am făcut cunoştință cu Goga.
Simionescu-Râmniceanu. Văd primele corecturi. Pagini 1 şi 2 din *Remember*.
îl văd pe Simionescu-Râmniceanu. Nouă amânare.
A XXXIX-a aniversare a zilei mele de naştere.

	2 april [i	Long entretien avec Brederode. S[imionescu]-Ramn[iciano] me remet les epreuves de *Remember*. Je rends â la „Cult[ura] Naţ[ională] les epreuves de *Remember*. X-e[me] annivers[aire] signature oukase imperial me conferant 0[rdre] Sainte Anne II-[eme] classe.
	15	„Cultura Naţ[ională]". Blank - *„Universul.* Notice sur le raid aerien portugais. Secondes epreuves de *Remember*.
	12	Brederode - „C[ultura] Naţio-nală]" *restituie corecturile. Notiţa a apărut în „ Universul".*
	16 aprilie	Je rends la petite montre, 900 lei [Brederode].
	18 »	Je vends la montre ancienne, 1 260 lei [Brederode]
	19 »	„Cultura Naţională". [Brederode].
	25 -	A. Blank Parfait et charmant accueil. Envisageons achat terre. Me fait cădeau de *YOdyssee.* Je touche 3 000 lei. <Recueillement sous le crepuscule>.
Miercuri	**7 mai**	X-eme anniv[ersaire] de la collation de TOfrdre] imp[erial] de Sainte Anne II-eme classe. J'offre ă Brederode le tableau d'armoiries.
	9	Administr[ation] financiere. Coupons.
	12	Je vends la tabatiere de Mme Economo. Benef[ice] net 1 900 lei.

Lungă convorbire cu Brederode. Simionescu-Râmniceanu îmi dă corecturile la *Remember*. înapoiez „Culturii Naţionale" corecturile de la *Remember*.
A X-a aniversare a semnării ucazului imperial prin care mi se conferea Ordinul Sfânta Ana de clasa a Il-a.
„Cultura Naţională". Blank - *Universul.* Notiţă asupra raidului aerian portughez. Al doilea rând de corecturi la *Remember*.
Brederode - „Cultura Naţională" *(restituie corecturile).*
Notiţa a apărut în Universul.
Dau îndărăt ceasul cel mic, 900 lei [Brederode].
Vând ceasul vechi, 1 260 lei »
„Cultura Naţională" [Brederode].
A. Blank. Ireproşabilă şi încântătoare primire. Plănuim cumpărare de pământ.
îmi dăruieşte *Odyseea.* încasez 3 000 lei.
<Reculegere în amurg>.
A X-a aniversare a conferirii Ordinului imperial Sfânta Ana, clasa a doua.
Ofer lui Brederode tabloul cu blazoane.
Administraţia financiară. Cupoane.
Vând tabachera d-nei Economu. Beneficiu net 1 900 lei.

14	»	<Inauguration definitive de la mecanique nouvelle> Brederode - „Cult[ura] Națională".
15	»	10 h. „Capsa" Maniu. 15 h 1/2 Cesar Petresco - Maniu. Lecture des *Craii de Curtea-Veche* chez moi.
16	»	16 3/4 „Cult[ura] Naț[ională]". Je rends â S[imionesco]-R[amniciano] les epreuves de *Remember* et je lui donne le manuscrit de *Craii de Curtea-V[eche]*.
18	"	17 h. Cezar Petresco, Teodoreano, Paleoiogue.
20	»	Je me fais photographier.
21	»	Anniv[ersaire] de la naiss[ance] de Marica. <Rendre defintive la mecanique nouvelle>.
23	»	Je m'inscris au palais. <Je sens renaître mon energie>.
24	»	Je remets les photos â Măciucesco.
25	»	Repos integral de 26 mai-1 juillet.
26	»	De Brederode, toucher question ordre - pas trouve. Goga - Athenee Palace (env[iron] 18 h.). Long entretien. Questions: I. Candidature presidence Soc[iete] des ecrivains roumains. II. Cercle intellectuel sur Gabie et tradition academique. III. Mon inscription parti peuple.
27	»	Brederode pas trouve. < … mecanique...>
S[âmbătă] 31	»	Brederode.

<Inaugurare definitivă a noii me-**canica** Brederode - „Cultura Națională".

Orele 10 *Capsa* Maniu. La 15,30 Cezar Petrescu - Maniu.

Lectură din *Craii de Curtea-Veche* acasă la mine.

La 16,45 la „Cultura Națională". îi înapoiez lui Simionescu-Râmniceanu corecturile de la *Remember* şi îi dau manuscrisul *Crailor de Curtea-Veche.*

La orele 17 Cezar Petrescu, Teodoreanu, Paleologu.

Mă duc să mă fotografiez.

Aniversarea zilei de naştere a Maricăi.

<A definitiva noua mecanică>.

Mă înscriu la Palat. <Simt cum îmi renaşte energia>.

încredințez fotografiile lui Măciucescu.

Odihnă completă de la 26 mai-1 iulie.

De la Brederode, spre a atinge chestiunea ordinului - nu l-am găsit.

Goga - *Athenee Palace* (către orele 18). Discuție prelungită.

Probleme: I. Candidatură la preşedinția Societății Scriitorilor Români. IL Cerc intelectual despre Gabie şi tradiția academică. III. înscrierea mea în Partidul poporului.

Nu l-am găsit pe Brederode.

<... mecanică...>

Brederode.

Duminică 1 iunie <Application irrevocable de la mecanique nouvelle>.

2 » *Sfimionescu]-R[âmniceanu]. Ultima corect [ura] la Remember pfentru] „ imprimabitur*

3 » <Radicalisme>.
Parc Carol. Je corrige les epreuves definitivement.

4 » Breder[ode] 16 h. Le pressentir serieusement pour l'Ofrdre] du Christ. Banque Naționale 9 1/2 h.

5 » Brederode.

6 » Banque Naționale (emprunt). „Cult [ura] Naţfională]". Remettre epr[euves] def[initives] *Remember*. Brederode.

7 » B[anque] Nat[ionale] demande empr[unt] approuve.

9 »

10 iunie L'archipretre Musta â dejeuner (pas amusant).
9 1/2 B[anque] Nat[ionale]. Contre-temps du bordereau. Je vends la chaîne d'or de M[ada]me E[conomo]. B[enef]ice net: 1 090 lei.

11 » Je touche â la B[anque] Nat[ionale] 60 000 lei.

14 » B[rederode] ne me semble pas meilleur que les autres.
Cave!

15 » S.S.R. Assemblee generale.

18 » I-er ann[iversaire] de mon mariage civil et religieux.

20 <Pillat>. „Capsa" 12 1/2.

<Aplicare irevocabilă a noii mecanica.

Sim ionescu-Râm n icean u. UItima corectură la Remember pentru „imprimabitur".

< Radicalism >.
Parcul Carol. Ultima corectură.

Brederode la orele 16. A-i sonda temeinic intențiile cu privire la Ordinul lui Christ. Banca Națională orele 9,30.

Brederode.

Banca Națională (împrumut). „Cultura Națională". A înapoia corectura definitivă la *Remember*. Brederode.

Banca Națională, cerere de împrumut aprobată.

Protopopul Musta la dejun (neamuzant).
La orele 9,30 la Banca Națională. Contra-timp cu borderoul. Vând lanțul de aur al doamnei Economu. Beneficiu net: 1 090 lei.

încasez de la Banca Națională 60 000 lei.

Brederode nu mi se pare mai bun decât ceilalți.
Cave!

S.S.R. Adunare generală,

întâia aniversare a căsătoriei mele civile și religioase.

<Pillat> *Capsa* 12,30.

21 Circonscrfiption] 12. Liste electorale. Goga. - Je lui remets ma demande â etre inscrit d[ans] le parti du Peuple.

Breder[ode] meme impression que la precedente.

23 » Măciucesco - Affaire permis de voyage.

29 » Je prends mon certificat de mariage religieux.

3 iulie Percepţie - achitat (296 lei) - perc[epţie] comunală (110 lei).

11 » Măciucesco - Affaire permis tribulations - Perpessicius.

14 » Măciucesco - Ministere Communications.

15 » Livraison des chemins 9 240 lei.

17 » Jachete billets W[agon]-lits - 659 lei.

18 » I an I mois depuis mon mariage civil et religieux.

20 » Dep[art] de Bucarest. 23,50.

21 » Arriv[ee] â Sibiu 16,20, sans encombre comme tout le voyage, voyage que j'ai tres mal supporte.

23 X-eme ann[iversaire] reception de TO[rdre] imp[erial] de Sainte Anne.

24 Museu Bruckenthal.

25 Dîner chez Halmaghy. Je commande un complet noir.

Nuit affreuse. Fluxion.

26 Journee et nuit affreuses.

27 » " " » <Je suiş tres las, tres malheureux>.

28 Anelioration.

29 Je me suiş presque retabli.

Circumscripţia 12. Listă electorală. Goga. - îi înmânez cererea mea de înscriere în Partidul poporului.

Brederode, aceeaşi impresie de mai înainte.

Măciucescu - chestiunea cu permisul de călătorie.

Iau certificatul de căsătorie religioasă.

Percepţie - achitat (296 lei) - percepţie comunală (110 lei).

Măciucescu - tribulaţii în problema permisului - Perpessicius.

Măciucescu Ministerul Comunicaţiilor.

Primiri pe parcurs 9 240 lei.

Cumpăr bilete Wagon-lits - 659 lei.

Un an şi o lună de la căsătoria mea civilă şi religioasă.

Plecare din Bucureşti. 23,50.

Sosire la Sibiu la orele 16,20, fără impedimente, ca, de altfel, întreaga călătorie pe care am suportat-o foarte greu.

A X-a aniversare a primirii Ordinului imperial Sfânta Ana.

Muzeu Bruckenthal.

Cină la Halmaghy. îmi comand un costum negru.

Noapte îngrozitoare. Congestie.

Zi şi noapte îngrozitoare.

» " " <Sunt foarte obosit, foarte nefericit>.

Ameliorare.

Aproape că m-am restabilit.

Vineri **1 august** Livraison du complet noir.

5 » XI-eme annfiversaire] de la collation de la Medaille „Bene Merenti" de I-ere classe.

J'achete drap pour habit.

7 [august] Muzeu Bruckenthal.

8 » Livraison definitive du complet bleu-marin.

9 » Ocna Sibiului - depart de Sibiu.

10 » Bonne nuit - Arrivfee] â Bucarest.

25 » Academie.

Joi **4 sept[embrie]** <Recouvrement de l'ancienne energie>.

18 » Affaire de la parure. Beau jeu.

Affaire *[Jridescifrabit' la Perpessicius]*.

Le chien noir.

19 septfembrie] Mechante journee. Marica se fait une entorse.

24 » Roller. Je touche 25 000 lei p [our] les perles.

1 oct[ombrie] <Definitivation>.

7 Roller 17 1/2. Je touche 25 000. = 15 000 â Mme E[conomo], 10 000 â moi.

21 [Roller] 18 h. 1/2. Je touche 25 000 = 10 000 a Mme E[conomo), 15 000 a moi.

28 Brederode.

„Cult[ura] Națională". Sfimionesco]-R[amniciano]. *Remember &* păru en aout et sera bientot mis en vente.

29 Ann[iversaire] [de la] naissfance] Reike. Je m'ecris au palais. Je vois mon premier livre imprime.

Livrarea costumului negru.

A XI-a aniversare a conferirii Medaliei „Bene-Merenti", clasa I.

Cumpăr stofă pentru costum.

Muzeu Bruckenthal.

Livrarea definitivă a costumului bleu-marin.

Ocna Sibiului - plecare din Sibiu.

Noapte liniştită - Sosire la Bucureşti.

Academie.

<Redobândirea energiei de odinioarăx

Afacerea cu parura. Favorizat.

Afacere *[„indescifrabil"la Perpessicius]*.

Câinele negru.

Afurisită zi. Marica îşi scrânteşte un picior.

Roller. încasez 25 000 lei pentru perle.

<Definitivare>.

Roller la 17,30. încasez 25 000 = 15 000 d-nei Economu, 10 000 mie.

[Roller] la ora 18,30. încasez 25 000 = 10 000 d-nei Economu, 15 000 mie.

Brederode.

„Cultura Națională". Simionescu-Râmniceanu. *Remember* a apărut în august şi va fi în curând pus în vânzare.

Aniversarea zilei de naştere a lui Reike. Mă înscriu la Palat. Văd prima mea carte tipărită.

2 no[i]embr[ie] Athenee Palace. J'offre un ex[emplaire] *Remember*â O. Goga.
3 no[i]embrie Roller. Je touche 25 000 (le dernier quarto). Je donne 10 000 â Mme E[conomo]. Je garde 15 000.
5 no[i]embri[e] Agreable surprise. *Le Baiser renvoye* de Greuze, delicieuse estampe anglaise coloree qu'on avait jetee au grenier m'est rapport.ee completement deterioree. Je la dechire.
7 no[i]embri[e] Pillat („Capsa"). Je lui donne un exfemplaire] de *Remember*.
12 » Athfenee] Palace. O. Goga. Je n'y vais pas, n'etant pas en forme.
22 » Athfenee] Palace. O. Goga.
26 » Athfenee] Palace. O. Goga. Je lui remets demande 5 000 lei. Ma demande inscription parti peuple [a] ete agree tres favorablement.
29 » <coupe ongles> *(şi-n alte zile).*
2 **dec[embrie]** Măciucesco. Emprunt de la S.S.R.: 5 000 lei.
4 decfembrie] „Cult[ura] Naţ[ională]". Le volume a ete mis en vente, mais sous le manteau. Etrange!
8 dec[embrie] 14 h. Theâtre. Pillat. Maniu. Je donne â ce dernier l'ex[emplaire] *Remfember].*
13 decfembrie] Măciucesco. Je lui offre un exfemplaire] de *Remember*.
18 » I an et demi, jour pfar] jour, depuis mon mariage. Dejeuner. <mauvais dejeuner>
20 » Brederode - Affaire Ordre.

Athenee Palace. Ofer un exemplar din *Remember* lui O. Goga.
Roller. Primesc 25 000 (ultimul sfert). Dau 10 000 d-nei Economu. Păstrez 15 000.
Plăcută surpriză. *Le Baiser renvoye* de Greuze, delicioasă stampă engleză colorată, care fusese aruncată în pod, îmi este adusă complet deteriorată. O sfâşiu.
Pillat *(Capsa).* îi dau un exemplar din *Remember*.
Athenee Palace. O. Goga. Nu mă duc, nefiind în formă.
Athenee Palace. O. Goga. îi înmânez cerere 5 000 lei. Cererea mea de înscriere în Partidul poporului a fost foarte favorabil primită.
<tăiere de unghii> *(şi-n alte zile).*
Măciucescu. împrumut de la S.S.R.: 5 000 lei.
„Cultura Naţională". Volumul a fost pus în vânzare, dar pe sub mână. Straniu!
La orele 14 la teatru. Pillat. Maniu. îi dau acestuia din urmă un exemplar din *Remember*.
Măciucescu. îi ofer un exemplar din *Remember*.
Un an şi jumătate, zi cu zi, de la căsătoria mea. Dejun. <masă proastă>.
Brederode. - Afacerea cu Ordinul.

24 » *Craii de C[urteaj'-Veche.* Jai acheve la confession de Pantazi (V[oir] 8.XI.28).

26 » Brederode, ma femme, moi - dîner chez moi: *menuul.*

29 » XI[-eme] ann[iversaire] collation medaille „Bărbăție și Credință" I-ere classe.

30 » <Coupe ongles>

1925 *floaia] de titlu Agenda - Acta — Memoranda*

joi **1 ianuarie** Je m'ecris au palais.
J'offre â Paleologue un ex[emplaire] de *Remember.*

15 *„Universul'.* Article sur Vasco da Gama. Brederode.

16 *„ Universul'.* Article et cliche de Vasco daG[ama]. 5 000 lei.

17 Brederode - *„ Universul".*

18 Je recois invitation soiree musicale, palais royal.

19 Tres fâcheuse histoire de Bredferode] et de *Y„ Universul'.*
Je fais une sortie â B [rederode]. Au moins avec celui-ci, j'avais flaire juste.

20 <Coupe ongles> *„ Universul'.* Je prends la quittance de Bred[erode].

21 Soiree musicale palais royal.

22 Je m'inscris au palais.

25 Grippe. Eugene et Manya Botez â dîner.

26 Grippe.

Craii de Curtea-Veche. Am terminat spovedania lui Pantazi.
(vezi 8. XI. 28).

Brederode, soția mea și cu mine - cină acasă la mine: *meniul.*

A X1-a aniversare a conferirii Medaliei „Bărbăție și Credință" clasa I.

<Tăiere de unghii>.

1925 *f[oaia] de titlu Agenda—Acta - Memoranda*

Mă înscriu la Palat.
Ofer lui Paleologu un exemplar din *Remember.*

Universul. Articol despre Vasco da Gama. Brederode.

Universul. Articol și fotografie despre Vasco da Gama. 5 000 lei.

Brederode. *Universul.*

Primesc invitație pentru serată muzicală, la Palatul Regal.

Foarte neplăcută întâmplare cu Brederode și cu *Universul.*
Discuție violentă cu Brederode. Cel puțin în privința acestuia, nu mă înșelasem.

<Tăiere de unghii>. *Universul.* Iau chitanța de la Brederode.

Serată muzicală la Palatul Regal.

Mă înscriu la Palat.

Gripă. Eugen și Manya Botez la cină.

Gripă.

27 » Je m'ecris au palais p[our] l'operation du roi. *„ Universul'*.

8 febrfuarie] Concert de l'Assoc[iation] musicale au Minisftere] des Aff[aires] Etr[angeres] (paş de programme).

10 » Suppression the et cafe (v[oir] 1. IX. [19]26, 13. VIII, 20. IX. [19] 33) <Suppress[ion] de toute lecture le soir au lit.>

13 » Je change la coupure deterioree de 20 lei contre une toute neuve.

1 6 " *„ Universul',* annonce de l'Association.

22 » 111/2 Pillat. Marcel Iancu dessine mon masque p[our] l'anthologie (chez Pillat).

23 " Je remets au palais lettre demandant audiance au roi, a l'adresse du marechal. Je vois Goga. Precisions.

24 » *Academie.* Je complete les fiches de mes ouvrages publies.

7 martie Je donne â Maxentian declaration afiFermage chasse „Sionu" (1. III. [19]25, 1. III. [19]35).

10 » Pillat. Ch[am]bre deputes.

16 » Maxentian me donne la declaration p[our] 1'afFermage de la chasse par la soc[iete] *Molda* sur les lievres de „Sionu".

25 " XL-e[me] ann[iverssaire] de ma naissance.

29 » Concert Association musicale. Ministere] des Afffaires] Etr[angeres].

30 » *împrumut2 000 lei de la Măciucescu.* Rencontre cette canaille de femme a B[ogdan]-P[iţeşti] boul[evar]d Elisabeth.

Mă înscriu la Palat pentru operaţia regelui. *Universul.*

Concert al Asociaţiei muzicale la Ministerul Afacerilor Externe (fără program).

Suprimarea ceaiului si a cafelei (vezi I. IX. 1926,13. VIII, 20. IX. 1933) <Suprimarea oricărei lecturi seara în pat>.

Schimb bancnota deteriorată de 20 de lei, cu una nouă-nouţă.

Universul, anunţul Asociaţiei.

II, 30 Pillat. Marcel Iancu îmi desenează masca pentru antologie (la Pillat).

Depun scrisoare la Palat, pe adresa mareşalului, prin care cer audienţă la rege.

II văd pe Goga. Precizări.

Academie. Completez fişele cu lucrările mele publicate,

îi dau lui Maxentian declaraţia de arendare vânătoare „Sionu" (1. III. 1925, 1. III. 1935).

Pillat. Camera deputaţilor.

Maxentian îmi dă declaraţia pentru arendarea de către Societatea *Molda* a terenului de vânătoare pentru iepurii de la „Sionu".

A XL-a aniversare a zilei mele de naştere.

Concert Asociaţia muzicală. Ministerul Afacerilor Externe.

împrumut 2 000 de lei de la Măciucescu.

Am întâlnit-o pe această canalie de soţie a lui B[ogdan]-P[iţeşti] pe bulevardul Elisabeta.

4 aprilie Je vends petites pedes - 1 500 lei. Je rends â Măciucescu 1 000 lei. Je vends 2 livres turques 1 670 lei (şi 1 680).

Xl-eme ann[iversaire] sign[ature] oukase imp[erial] 0[rdre] S[ain]te Anne II-e[me] classe.

7 aprilie Je touche la difference des livres turques (67 lei).

16 Je change 2 livres turques â 900 lei - 1 800 lei - je confie la vente de la maison de campagne â Maxentian.

17 » Aristide Blank - 6 000 lei.

28 » Maxentian - Affaire bicoque Valea Mare.

7 mai Xl-erne ann[iversaire] collation 0[rdre] impferial] S[ain]te Anne...

8 »

9 » Câte 1 000 lei de la Măciucescu.

11 » 1 ex[emplar] din *Remember* mareşalului Palatului p[entru] Rege.

14 » Club Partidul Poporului - Trancu Iaşi.

16 » Club Partidul Poporului.

17 » Assemblee Association musicale Conservatoire. 16 1/2 h. Pluie. 21 h. Turnverlisi.

18 » Le marechal de la Cour m'aborde dans la rue pour me dire que mon livre a piu au roi.

25 » 25 000 prix de fermage. Octfobre] 1925-avril 1926.

27 » Je recois lettre (du marechal de la Cour) de remerciements pour *Remember.*

Vând perle mici - 1 500 lei.
îi înapoiez lui Măciucescu 1 000 lei.
Vând două lire turceşti cu 1 670 lei (şi 1 680).

A XI-a aniversare a semnării ucazului imperial pentru Ordinul Sfânta Ana clasa a doua.

încasez diferenţa de la lirele turceşti (67 lei).

Schimb două lire turceşti a câte 900 lei - 1 800 lei - încredinţez vânzarea casei de la ţară lui Maxentian.

Aristide Blank - 6 000 lei.

Maxentian - Afacerea cu căsuţa de la Valea Mare.

A Xl-a aniversare a conferirii Ordinului imperial Sfânta Ana...

Câte 1 000 lei de la Măciucescu.

1 exemplar din *Remember* mareşalului Palatului pentru Rege.

Club Partidul Poporului - Trancu Iaşi.

Club Partidul Poporului

întrunirea Asociaţiei muzicale la Conservator. 16,30.

Ploaie. Orele 21,00. Zăresc la Turnverein pe Lizi [Băicoianu).

Mareşalul Curţii mă abordează în stradă pentru a-mi spune că regelui i-a plăcut cartea mea.

25 000 preţul arendei. Octombrie 1925-aprilie 1926.

Primesc scrisoare (de la mareşalul Curţii) de mulţumiri pentru *Remember.*

6 iuni Dans affaire „Maraseşti" rien de bon: on a ajourne election du president.
10 » Vente marbre: lei 8 000.
17 » 10 h 1/2 Goga. Excellent accueil Saveano — „Capsa".
25 » *Muşcat de un câine turbat. Fără gravitate. Dar şi-a stricat bastonul de rotin. Dă ceasul la curăţat.*
26 » *Muşcătura a fost m[ai] serioasă.*
27 » *2 injecţii antirabice.*
28 iunie-3 iulie *restul injecţiilor (11).*
4 iulie *repaos 15 zile (19 iulie inclfusivj).*
9 » *Ia ceasul (200 lei).*
23 » *Credit hipotecar la 11 668 preţ al arendărilor.*
24 » *Vânzarea casei din Valea Mare. Cer 250 000.*
1 august Je tranche definitivement avec Maxentian. Lundi 3 aout n[ous] signons le contrat. 165 000 net seulement, mais que faire? *Je refuse arrhes.*
2 august Marg[areta] Miller Verghy în vizită, toată ziua.
5 » XII[-eme] anni[versaire] collfation] medaille „Bene Merenti", I-e[re] classe.
6 » Bagages. Je vends les horreurs.
7 » Testament de Marica. Elle me le confie.
8 » Chapeau haut de forme. Bagages fini.
10 [august] Depart de Bucarest.
Cumpără: feutru gris (1 200), nod alb (150), pantofi (1 250). Bilete dus-întors 2 220. Dă Remember lui Uhrynowski.

în afacerea „Mărăşeşti" nimica bun: s-a amânat alegerea preşedintelui.
Vânzare marmură: 8 000 lei.
10,30 Goga. Excelentă primire Săveanu - *Capsa.*
Muşcat de un câine turbat. Fără gravitate. Dar şi-a stricat bastonul de lemn de palmier. Dă ceasul la curăţat.
Muşcătura a fost mai serioasă.
2 injecţii antirabice.
Restul injecţiilor (11)
repaos 15 zile (19 iulie inclusiv).
Ia ceasul (200 lei).
Credit hipotecar la 11 668 preţ al arendărilor.
Vânzarea casei din Valea Mare. Cer 250 000.
Rezolv definitiv cu Maxentian. Luni 3 august semnăm contractul. Numai 165 000 net, dar ce să fac? *Refuz acontul.*
Margareta Miller Verghy în vizită, toată ziua.
A XII-a aniversare a conferirii Medaliei „Bene Merenti" clasa I.
Bagaje. Vând ororile.
Testamentul Maricăi. Mi-1 încredinţează.
Joben. Terminat bagajele.
Plecare din Bucureşti.
Cumpără: feutru gris (1 200), nod alb (150), pantofi (1 250).
Bilete dus-întors2200; Dă Remember lui Uhrynowski.

11 [august] *Sosire Sibiu.*
12 » *Stofa p[entru] haine.*
14 [august] *Villa Conrad m[ai]puţin frumoasă ca acum 2 ani. Se mută la nr. 44.*
15 " *Plimbare în pădure.*
18 » *Excursie Avrig. Parc Bruckenthal.*
30 » *La Ocna Sibiu - fâcheuse affaire. Plecare la Bucureşti*
31 » *Sosire »*
17 septfembrie] *Depune acţiunile la B[a?îca] Naţ[ionalâ] în vederea Adun [arii] Generale.*
27 **"** *Adunare G[enera]lâ B[anca] Naţ[ională]*
28 » *Scâeni prin Ploieşti.*
2 **octombrie** *întoarcerea din Scâeni.*
12 » *Arendaşul aduce arenda 17 750.*
19 " *Scâeni.*
21oct[ombrie] Belle promenade. Visite chez Nini.
24 » *întoarcere în Buc[ureşti], Ia 100 000 p[entru] casa din Valea Mare (de la Florica).*
26 » *240 lei—cotizaţie Asociaţia muzicală.*
29 » *Se înscrie la Palat.*
5 nofiembrie] Visite ecuries et remises royales. <Recueillement> (?)
9 » *Exp[oziţia] horticolă.*
10 " " "
12 » *Testament M[arica] (nou text).*
16 » <Saint Mathieu. Point de depart de la phase definitive.>
18 » Nouvelle enveloppe au *Testament.*
30 » Goga — Excellente entrevue. Je garantis 100 000 p[our] Halmaghy dans affaire fourniture lard et

Sosire Sibiu.
Stofa p[entru] haine.
Villa Conrad mai puţin faimoasă ca acum 2 ani. Se mută la nr. 44.
Plimbare în pădure.
Excursie Avrig. Parc Brukenthal
La Ocna Sibiu — întâmplare neplăcută.
Plecare la Bucureşti
Sosire
Depune acţiunile la Banca Naţională în vederea Adunării Generale.
Adunarea Generală Banca Naţională.
Scâeni prin Ploieşti,
întoarcere din Scâeni.
Arendaşul aduce arenda 17 750.
Scâeni.
Frumoasă preumblare. Vizită la Nini.
întoarcere î?i Bucureşti. Ia 100 000 lei pentru casa din Valea Mare (de la Florica).
240 lei — cotizaţie Asociaţia muzicală.
Se înscrie la Palat.
Vizitez grajdurile şi remizele regale.
<Reculegere> (?)
Expoziţia horticolă.

Testament Marica (nou text).
<Sfântul Matei. Punct de plecare al fazei definitive>.
Plic nou pentru *Testament.*
Goga — Excelentă întrevedere. Garantez 100 000 pentru Halmaghy în afacerea cu furnituri slănină şi untură topită Lupeni.

saindoux Lupeni. (Une des plus absurdes betises, folies que j'ai faites dans ma vie, mais qui comme presque toutes les autres n'a pas eu de suites graves.)

8 decembrie *Tensiune arterială, egală la dreapta şi stânga. 40 ani — 8 luni — 20 zile.*

14 > *Plecare la Sibiu (wagon-lit - 459 lei).*

15 > *Sosire » »*

16 » Conference avec Halmaghy. Je tranche p[our] 8 700 lei. Telegr[amme] â Marica. Dejeuner (Droc). Dîner Mme Heinrich apres *Weihnachtsoratorium* de Bach.

17 *Plecare din Sibiu (wfagonj-lit 420 lei).*

18 *Sosire BucfureştiJ. 21/2 [ani] de căsătorie (aniversare). Cadou M[arica] 2 000 lei.*

24 *Telegrame lui Halmaghy, Roth.* Une erreur en moins de 5 lei, â la poşte.

29 [decembrie] XII-[eme] ann[iversaire] coll[ation], medaille „Bărb[ăţie] şi Credinţă" I-ere classe.

31 " *Creation de la chambre des Comptes de la Maison.*

1926 *Agenda - Acta - Memoranda (f[ără] blazon)*

1 ianuarie Je m'ecris au palais royal. Chambre des Comptes de la Maison commence ă fonctionner.

3 Cartes â Tr. Djuvara (Nice).

4 *Camera Deputaţilor - Renunţarea la succesiune a prinţului moştenitor.*

(Una dintre cele mai absurde prostii, nebunii pe care le-am făcut în viaţa mea, dar care, aproape ca şi toate celelalte, n-a avut urmări grave.)

Tensiune arterială, egală la dreapta şi stânga. 40 de ani - 8 luni - 20 zile.

Plecare la Sibiu (wagon-lit- 459 lei).

Sosire »

Discuţie cu Halmaghy. Rezolv pentru 8 700 lei. Telegramă Maricăi. Dejun (Droc). Cina la D-na Heinrich după *Weihnachtsoratorium* de Bach.

Plecare din Sibiu (wagon-lit 420 lei).

Sosire Bucureşti. 2 1/2 ani de la căsătorie (aniversare).

Cadou Marica 2 000 lei.

Telegrame lui Halmaghy, Toth. O greşeală cu cinci lei mai puţin la poştă.

A XII-a aniversare a conferirii medaliei „Bărbăţie şi Credinţă" clasa I.

Crearea Curţii de Conturi a Casei.

1926 *Agenda - Acta - Memoranda (f[ără] blazon)*

Mă înscriu la Palatul Regal. Curtea de conturi* a Casei începe să funcţioneze.

Cărţi de vizită lui Tr. Djuvara (Nisa).

Camera Deputaţilor — Renunţarea la succesiune a prinţului moştenitor.

Pe unul din registre (Biblioteca Naţională a României) scrie *Chambre de Comptes.* Nefolosit. *Casa* era deci cea proprie.

9	"	J'achete deux bulbes de jacinthe.
14	»	**„** *Universul"*- Annonce Association musicale.
17	»	Concert Ass[ociation] mus[icale] Min[istere] AfF[aires] Etrfangeres].
22	»	Concert (Atheneu) Manya Botez.
28	»	*Ordin Mircea Lecca să-i vândă Reşiţa la 1 450.*
30	**„**	*» » 1400.*
3 febrfuarie]		Reunion Assoc[iation] musicale chez nous.
8 febrfuarie]		Audition Assfociation] musicfale] „Taina".
14	>	*Adunare generală S. S.R.*
18	>	Goga. Precisions.
21	>	*S.S.R. Adunare Generală (14 1/2). Banca Naţională. Adun [are] Generală (9 1/2).*
23	>	Marica rencontre Cella qui lui dit que le roi lui a montre *Remember* qu'il garde sur son bureau et dont il a fait l'eloge en disant que si les armes enluminees par moi comme «ex libris» sont belles, le texte de la nouvelle l'est davantage. *C'est un grand talent.*
***2* martie**		Cesar Petresco chez moi pour le manuscrit. *(l-bre* pârtie du roman). Nous fixons â 5 000 lei le prix total, payable par pârtie. Je livre la I-ere pârtie.
3	»	Hurmuzesco - Radiophonie.
10	»	Goga. Tour en voiture jusque chez le gen [erai] Averesco. Bonne causerie politique.

Cumpăr doi bulbi de zambilă.

Universul - Anunţul *Asociaţiei* muzicale.

Concert Asociaţia muzicală la Ministerul Afacerilor Externe.

Concert (Ateneu) Manya Botez.

Ordin Mircea Lecca să-i vândă Reşiţa la 1 450.

„ 1 400.

Reuniunea Asociaţiei muzicale acasă la noi.

Audiţie Asociaţia muzicală „Taina".

Adunare generală S.S.R.

Goga. Precizări.

S.S.R. Adunare generală (14,30).

Banca Naţională. Adunare Generală (930).

Marica o întâlneşte pe Cella care îi spune că regele i-a arătat *Remember* pe care îl păstrează pe biroul său şi pe care l-a elogiat spunând că dacă blazoanele desenate de mine ca „ex libris" sunt frumoase, textul povestirii este şi mai frumos. *Este un mare talent.*

Cezar Petrescu la mine pentru manuscris.

(Prima parte a romanului). Fixăm la 5 000 lei preţul total, plătibil pe părţi. Ii înmânez prima parte.

Hurmuzescu - Radiofonie.

Goga. Plimbare cu maşina până la generalul Averescu. Interesantă discuţie politică.

Audition Associ[ation] mus[icale] chez Mme Baicoyano.

12 I. Pillat. Je le pistonne de demander pour moi a Lapedatu la cravate de *commandeur* de la *Couronne de Roumaine.* II me promet. II me promet egalement me faire proposer par Tataresco *officier* de *l'Etoile de Roumanie.*

II me donne une carte de visite p[our] un exemplaire de *l'Anthologie des poetes daujourd'hui. Antologia poeţilor de azi.*

13 Je prends â la „Cartea Românească" le volume *Antologia poeţilor de azi* avec mon portrait-charge et 4 poemes.

15 „Lupeni" geste inima[gi]nable Halmaghy.

21 [martie] Concert Assoc[iation] musicale. Minist[eres] des Aff[aires] Etr[angeres] <et Grieg>.

22 [martie] Ch[amb]re dep [ut.es] Pillat. II m'assure â demi que le roi signera le decret jeudi 25 mars mais rien de sur.

25 martie XLI-[eme] aniv[ersaire] de ma naissance.

Ch[amb]re dep[utes]. Pillat me dit que Lapedatu lui a donne sa parole, mais qu'il „ment tellement". L'affaire passe du domaine de l'incertitude dans celui du neant.

26 Hotel Luvru. Je vois Laped[atu], ministre [des] arts, le remercie pour [le] monument [de] mon pere. Accueil fort joii. II ne parle rien de ma decoration.

Audiţie Asociaţia muzicală la D-na Băicoianu.

I. Pillat. Stăruiesc pe lângă el să ceară pentru mine lui Lapedatu cravata de *comandor a Coroanei României.* îmi făgăduieşte. îmi făgăduieşte de asemenea să obţină să fiu propus prin Tătărescu *ofiţer* al *Stelei României.*

îmi dă o carte de vizită pentru un exemplar din *Antologia poeţilor de azi.*

Iau de la „Cartea Românească" volumul *Antologia poeţilor de azi* cu portretul meu-caricatură şi cu 4 poeme.

„Lupeni". Gest inimaginabil al lui Halmaghy.

Concert Asociaţia muzicală. Ministerul Afacerilor Externe <şi Grieg>.

Camera deputaţilor Pillat. Mă asigură pe jumătate că regele va semna decretul pe joi 25 martie, dar nimica sigur.

A XLI-a aniversare a naşterii mele.

Camera deputaţilor. Pillat îmi spune că Lapedatu şi-a dat cuvântul, dar că „minte grozav". Chestiunea trece din domeniul incertitudinii în acela al neantului.

Hotel *Luvru.* îl văd pe Lapedatu, ministrul Artelor, îi mulţumesc pentru monumentul tatălui meu. Primire foarte frumoasă. Nu spune nimic despre decoraţia mea.

Demission du cabinet Bratiano. Cabinet Averesco. Goga ministre de l'interieur.
Vu Goga, faudra le serrer de pres. Pas content,
ie M i n [istere] Aff[aires] Etr [angeres]. Trifo. Pillat (a) aurait menti? Je ne figure sur aucune liste de propositions. Tilica Ioanid - minist[ere] [de l'int[erieur] entretien sur ce que je dois demander de concret.
„Gândirea" m. 2 paraît avec *Craii de Curtea-Veche* (l-ere pârtie).
XIIeme ann[iversaire] signature oukase Sainte Anne II-e[me] classe.
Crainic - *„Cuvântul"* - II-eme parti *Craii...* et *cravate.*
Je rencontre Soare qui me felicite p[our] la cravate de commandeur de la Couronne (que je n'ai pas recue). L'enigme se pose de nouveau. Pillat ou Maniu le lui a dit. Je fais une visite a Lapati qui me rend *La monarchie des Habsbourgs.*
Triste premiere d'une piece plus triste encore de Maniu-Pillat.
Soare. Je ne le trouve pas. Je prends *L'art de connaître les hommes de la Chambre.* Plus avânt, interessante promenade autour eglise abandonnee.
Pillat me repete qu'il a trois fois insiste pres de Lapedatu.
Soare-Lapedatu lui a dit au banquet donne en son honneur par la

Demisia Cabinetului Brătianu. Cabinet Averescu. Goga ministru de interne.
L-am văzut pe Goga, va trebui să nu-l slăbesc. Nemulțumit.
Ministerul Afacerilor Externe. Trifu. Să fi mințit Pillat?
Nu figurez pe nici o listă de propuneri. Tilică Ioanid — Ministerul de Interne, discuție asupra a ceea ce, concret, trebuie să cer.
Gândirea nr.2 apare cu *Craii de Curtea-Veche* (partea I).
A XII-a aniversare a semnării ucazului Sfânta Ana, clasa a Il-a.
Crainic - *Cuvântul* - partea a Il-a din *Craii... şi cravată.*
Il întâlnesc pe Soare care mă felicită pentru cravata de comandor al Coroanei (pe care nu am primit-o). Enigma se pune din nou. Pillat sau Maniu i-a vorbit despre aceasta. Fac o vizită lui Lapati care îmi înapoiază *La monarchie des Habsbourgs.*
Tristă premieră a unei piese încă şi mai triste de Maniu-Pillat.
Soare. Nu îl găsesc. Iau *Lart de connaître les hommes de la Chambre.* Ceva mai înainte, interesantă preumblare în jurul bisericii părăsite.
Pillat îmi repetă că a insistat în trei rânduri pe lângă Lapedatu.
Soare — Lapedatu i-a spus la banchetul dat în cinstea sa de către

S.S.R. qu'il m'a fait comm[andeur] de l'0[rdre] de la C[ouronne] de Roumanie. Je prends *Le latin mystique* de R. de Gourmont.

14 aprilie Cesar Petresco m'envoie [les] epreuves II-e[me] pârtie de *Craii d[e] C[urtea]-V[eche]* et 3 000 lei.

15 » Minist[ere] des Arts - Minist[ere] des Aff[aires] Etr[angeres]. Pas de trace de decoration.

16 » *Dejun la „Lordache", invitat G. Burca.* <Journee de dissipation morale et materielle>.

17 » Soare. Je prends: Baudelaire, *Oeuvres posthumes* et Verhaeren *La guirlande des dunes.*

18 » 11,45 Vernisage Teişano. 20,30 „Th[eâtre] National" *Tinereţe f[ârâ] bătrâneţe.* Sophie et Irene Aslan. Chocolat chez „Capsa".

19 [aprilie] Cesar Petresco a dejeuner chez moi.

22 " | Goga. Pas moyen de le voir.

23

24 » Goga me remet â lundi.

26 " Flanelle au Min[istere] de l'Int[erieur].

27

Je vois Goga dans la cour du Ministere].

Rien de positif.

28 » *Va scrie lui Goga.*

29 » *Nu » » » »*

Va cere „audienţa" (!)

1 mai Goga me remet â lundi.

2 » Soare. Je prends Machiavelli, 2 volfumes].

S.S.R. că m-a făcut comandor al Ordinului Coroana României. Iau *Le latin mystique* de R. de Gourmont.

Cezar Petrescu îmi trimite corecturi partea a II-a a *Crailor de Curtea-Veche* şi 3 000 de lei.

Ministerul Artelor - Ministerul Afacerilor Externe. Nici urmă de decoraţie.

Dejun la „lordache", invitat de G. Burcă. < Zi de irosire morală şi materialăx

Soare. Iau: Baudelaire, *Oeuvres posthumes* şi Verhaeren, *La guirlande des dunes.*

11,45 Vernisaj Teişanu. 20,30 „Teatrul Naţional" *Tinereţe fără bătrâneţe.* Sofia şi Irina Aslan. Şocolată la *Capsa.*

Cezar Petrescu la masă la mine.

Goga. Nu-i chip să-l văd.

Goga mă amână pe luni.

Ore întregi la Ministerul de Interne.

y> » » y> •» JJ

Il văd pe Goga în curtea Ministerului.

Nimic pozitiv.

Va scrie lui Goga.

Nu » » » " Va cere „audienţa" (!)

Goga mă amână pe luni.

Soare. Iau Machiavelli, 2 volume.

La correspondance de Baudelaire et Gotineau de Duprechon que j'avais donne â mon frere il y a 18—19 ans.

3 mai Goga. Je ne peux pas entrer.

4 » » » » » » » (10-18).

20 h. je laisse â son chef de cabinet une lettre./d' *donne ma demission du parti du peuple.*

5 » Min]istere] Int[erieur]. Rusu Şirianu me promet compensations.

7 » XII-e[me] ann[iversaire] collation S[ain]te Anne.

9 » „Gândirea" an VI nr. 3 est mise en vente avec la II-e[me] pârtie de *Craii de C[urtea]- Veche.*

11 » 1 1 1/2 Crainic - absolument. Question decoration.

12 1*12* „ *Universul".*

13 » Je prends *Les chansons de Bilitis* ed[ition] sur Japon et Lothrop-Motley trad[uction] Guizot.

14 » Cesar Petresco — Je lui donne III-e[me] pârtie *Craii...*II me donne epreuves I-[e]re pârtie corrigees et deux exempl[aires] de chaque n[umer]o avec mon roman.

15 " Je rencontre Halmaghy V. Agarade.

29 " Crainic. Remise â lundi. Goga. II m'ajourne encore â mercredi.

30 » *„Gândirea"* m'envoie les epreuves d'une pârtie de la III-e[me] â corriger. *Regime severe d'epargner.*

La correspondance de Baudelaire şi *Gotineau* de Duprechon, pe care o dădusem fratelui meu acum 18-19 ani.

Goga. Nu pot să intru.

» » » - (10-18).

La orele 20 las şefului său de cabinet o scrisoare. *îmi dau demisia din Partidul poporului.*

Ministerul de Interne. Rusu Şirianu îmi promite compensaţiuni.

A XII-a aniversare a conferirii [Ordinului] Sfânta Ana.

Gândirea, an. VI, nr. 3 se pune în vânzare cu partea a II-a din *Craii de Curtea-Veche.*

11,30 Crainic - neapărat. Problema decoraţiei.

12,30 *Universul.*

Iau *Les chansons de Bilitis,* ediţie pe hârtie Japon şi Lothrop-Motley, traducere Guizot.

Cezar Petrescu — îi dau cea de a III-a parte din *Craii...*

îmi dă corecturile primei părţi lucrate şi două exemplare din fiecare număr cu romanul meu.

îl întâlnesc pe Halmaghy. Ceartă mare.

Crainic. Amânare pe luni. Goga. Mă amână iar pe miercuri.

Gândirea îmi trimite corecturile unei părţi din cea de a treia parte, ca să le lucrez. *Regim sever de economisire.*

31 » Crainic pas trouve, Cesar Petresco non plus.

1 iunie *„Gândirea"'*— corecturi.

2 » *Goga - Athfenee] Palace. Promisiuni. Remanierea prefecţilor la sfârşitul] lunii.* Je vois Cella qui me parle de l'admiration du nomme Barbu pour mon roman.

5 » Soare. Je prends les *Poesiespopukires* d'Alecsandri; le petit dictionnaire *Larousse* (de poche) et *Furetieriana* (1696) (â relier).

15 » împrumut 30 000 B[anca[Naţională] - touche.

21 » Souliers toile grise (1 200 1 [ei].

25 » Rusu Şirianu - discussion.

26 » Goga — je n'entre pas.

28 iunie Goga. Cordial accueil. A samedi. „Dann bin ich ganz frei".

30 » Resch. Je donne â souder bague de Marica et â faire de Tor pris â l'icone une bague dans laquelle sera sertie l'amethyste gravec (intaille au Mercure).

5 iulie Goga.

8 » *Gândirea* - se pune în vânzare cu p[artea] [a] III [-a] din *Craii...* Dă *Bibliofilei* în vânzare *Grigorescu.*

10 Goga.

12 Tilică Ioanid.

13 Goga. Explication.

14 *Resch. Ia inelele. 3 500 l[ei] Roller. Vinde aurul rămas de la cele 2 inele. 830 Ifei]* Je commence â porter la bague â l'amethyste au *Mercure.*

Nu l-am găsit pe Crainic, şi nici pe Cezar Petrescu.

Gândirea - corecturi.

Goga - Athenee Palace. Promisiuni. Remanierea prefecţilor la sfârşitul lunii. O văd pe Cella care îmi vorbeşte de admiraţia numitului Barbu pentru romanul meu.

Soare. Iau *Poesies populaires* de Aecsandri; micul dicţionar *Larousse* (de buzunar) şi *Furetieriana* (1696) (de dat la legat).

împrumut 30 000 lei Banca Naţională - încasat.

Pantofi de pânză gri (1 200 lei).

Rusu Şirianu - discuţie.

Goga - nu intru la el.

Goga. Primire cordială. Pe sâmbătă. „Dann bin ich ganz frei".

Resch. îi dau să lipească inelul Maricăi şi să facă din aurul luat de la icoană un inel în care va fi montat ametistul gravat (intaliat cu Mercur).

Goga.

Gândirea - se pune în vânzare cu partea a III-a din *Craii...* Dă *Bibliofilei* în vânzare *Grigorescu.*

Goga.

Tilică Ioanid.

Goga. Explicaţie.

Resch. Ia inelele. 3 500 lei Roller. Vinde aurul rămas de la cele 2 inele. 830 lei. încep să port inelul cu ametist pe care e gravat *Mercur.*

23 Goga.

24 Soare me dit que Goga lui a afirrme que je serai nomme mercredi.

26 15 1/2-18 1/2 - Legation du Portugal. J'assiste au plus infernal grabuge. Je passe la soiree avec Brederode.

28 Brederode â dejeuner. La presse s'est emparee de l'affaire et le malmene durement. Je donne â „*Gândirea"* 13 pages ecrites.

3 august *Corecturi la Craii...*

4 » *Craii de C[urtea]-Veche.* Acheve derniere tranche de la lll-e[me] pârtie (confession de Paşadia). (voir 8. XI. [19]28.)

5 august *Primeşte 2 000 de la „Gândirea". Corectura şi ultimele pagini din p[artea] [a] IlI-a Craii... - trimite.* Goga - je touche 10 000 l[ei] du Minfistere] de l'Interieur. XIII-e[me] annivfersaire] collation „Benne Merenti" Iere classe.

23 *Club P[artidul] PfoporuluiJ.*

25 Billets W[agon]-lits. 918 l[eij.

26 Depart de Bucarest.

27 Arrivee â Sibiu.

1 septembrie *Reîncepe să ia ceai şi cafea.* (V[ezi] 10. II. [19125.)

3 " Concert religieux eglise lutherienne.

5 " Depfart] de Sibiu.

6 » Arriv[ee] â Bucarest.

13 » *Soare. La Academie cu M-me Eftimiu pfentru] iconografia reginei Christina.*

30 sept[embrie] *Club PfartidulJ PfoporuluiJ.*

Goga.

Soare îmi spune că Goga i-a afirmat că voi fi numit miercuri.

15,30-18,30 - Legaţia Portugaliei. Asist la cel mai infernal tărăboi. îmi petrec seara cu Brederode.

Brederode la dejun. Presa a pus mâna pe afacere şi îl tăvăleşte straşnic. Dau la *Gândirea* 13 pagini scrise.

Corecturi la Craii...

Craii de Curtea-Veche. Am terminat ultima tranşă din partea a III-a (spovedania lui Paşadia). (vezi 8. XI. 1928.)

Primeşte 2 000 de la „Gândirea". Corectura şi ultimele pagini din partea a IlI-a Craii... trimite.

Goga - încasez 10 000 lei de la Ministerul de Interne. A XIII-a aniversare a conferirii Medaliei „Bene-Merenti" clasa I.

Club Partidul poporului.

Bilete Wagon-lits. 918 lei.

Plecare din Bucureşti.

Sosire la Sibiu.

Reîncepe să ia ceai şi cafea (vezi 10.11.1925.)

Concert religios biserica luterană.

Plecare din Sibiu.

Sosire la Bucureşti.

Soare. La Academie cu M-me Eftimiu pentru iconografia reginei Christina.

Club Partidul Poporului.

24 oct[ombrie] Dejeuner chez M. Dumitresco (avec C. Disescu).
25 » Crainic. J'y rencontre Maniu. Coincidence de pensee.
26 *15 1/2 Maniu cu Blaga.*
27 Crainic. Me remene en auto. *Sondaje.*
2 **no[i]embr[ie]** I Accident rue Batiste. II Le soir, je casse pierre gravee de la bague.
15 [noiembrie] *Duce d-nei Minulescu 1 ex[emplar] Remember.*
20 [noiembrie] *Apare „Gândirea" VI, 6-8 cu sfâr-şitul] pfârţii] [a] III [-a] din Craii...*
Athenee Palace. Rabindranath Tagore.
23 Je prete â Daubree le livre de Royer.
24 Assoc[iation] musicale chez nous.
27 [noiembrie] Fâcheuse histoire au Minist[ere] de l'Interieur.
3 1/2 Ch[amb]re d[es] deputes. Otetelichano.
6 dec[embrie] (Le roi a ete opere le matin.)
9 Livraison manuscrit 5 pages.
13 25 1/2.
23 Je donne â Istrati 196 300 lei. Je touche 40 000 de la trăite et 870 de la dette.
29 " XIII [-eme ann[iversaire] coli [ation] „Bărbăţie şi credinţă". I [ere] classe.
31 dec[embrie] Je touche („Bibliophila") 4 000 lei p[our] *Grigoresco.* Je donne â vendre *Bilitis. Comptes.*

1927 *Agenda-Acta - Memoranda (f[ârâ] blazon)*

3 ianuar[ie] *Je garde le lit.*
4 » " » » » jusqu'au soir.

Dejun la M. Dumitrescu (cu C. Disescu).
Crainic. îl întâlnesc la el pe Maniu. Coincidenţă în idei.
1530 Maniu cu Blaga.
Crainic. Mă aduce cu maşina. *Sondaje.*
I Accident strada Batiste. II Seara, sparg piatra gravată a inelului.
Duce d-nei Minulescu 1 exemplar Remember.
Apare „Gândirea", VI, 6-8 cu sfâr-şitul părţii a III-a din Craii...
Athenee Palace. Rabindranath Tagore.
îi împrumut lui Daubree cartea lui Royer.
Asociaţia muzicală la noi.
Supărătoare întâmplare la Ministerul de Interne.
3,30 la Camera deputaţilor. Otetelişanu.
(Regele a fost operat azi-dimineaţă).
Predau manuscris 5 pagini.
» " 25 de pagini 1/2.
îi dau lui Istrati 196 300 lei. încasez 40 000 lei de la poliţă şi 870 din datorie.
A XIII-a aniversare a conferirii Medaliei „Bărbăţie şi credinţă" clasa I.
încasez („Bibliophila") 4 000 lei pentru *Grigorescu.* Dau spre vânzare *Bilitis. Socoteli.*

1927 *Agenda —Acta — Memoranda (f[ără] blazon)*

Stau în pat.
" " » până seara.

5 33 *Fixează prețulpfentruj Bilitis („la Bibliofila ")*
(3 000 lei ma part).

11 33 La Giurgiu. Barbilian affaire. Pris terme 22 janv[ier] p[our] produire titres proprieti.

22 33 Giurgiu. Jexplique faifaire â Barbilian (aff[aire] Slatineano Helene).

8 **febr[uarie]** *240 lei cotizație la Asocfiatia] Muzicală.*

14 33 Giurgiu. Arrange affaire avec le pr[emier] pres[ident] Barbilian...

19 33 J'achete une paire souliers noirs: 1 500 lei.

20 39 *Concert Asocfiatia] Muzficală] la Ministferul] Externe (program).*
Temperatura: -7° cent la 14 h.

21 33 Temperatura scade.

24 33 Temperatura - 15° Cent la 8[10] h.

25 33 *Casa de depuneri,* Helene S [latineano]. Je touche 147 100 en rente 5%. 1922 [a] II[-a] expropriere).

5 martie Daubree me rend le livre de Royer.

5-6 33 *In estrada Bursei, sub ferestrele Bă?icii Italiene, pe o ceață deasă pierde* „ma belle epingle de cravate, forme fer â cheval, enrichie de 11 brillants" (entre minuit et 1 1/2 du matin). Prefecture police.

8 33 *„ Universul".* Annonce. Paraître 3 fois.

10 [martie] Prefjecture] Police. Le commis-saire-chef me rassure.
Toutes mesures ont ete prises.

Fixează prețul pentru Bilitis („la Bibliofila ").
(3 000 lei partea mea).

La Giurgiu. Treabă cu Barbilian. Luat termen 22 ianuarie spre a înfățișa titlurile de proprietate.

Giurgiu. îi explic chestiunea lui Barbilian (chestiunea Slătineanu Elena).

240 lei cotizație la Asociația Muzicală.

Giurgiu. Pun treaba pe roate cu primul președinte Barbilian...

Cumpăr o pereche de pantofi negri: 1 500 de lei.

Concert Asociația Muzicală la Ministerul Externe (program).
Temperatura: -7° C la orele 14.

Temperatura scade.

Temperatura-15° C la orele 8,10.

Casa de depuneri. Elena Slătineanu. încasez 147 100 (lei) în rentă 5%. 1922 (a doua expropriere).

Daubree îmi înapoiază cartea lui Royer.

în estrada Bursei, sub ferestrele Băncii Italiene, pe o ceață deasă pierde „frumosul meu ac de cravată, în formă de potcoavă, împodobit cu 11 briliante" (între miezul nopții și 1 1/2 ale dimineții). Prefectura poliției.

Universul. Anunț. Să apară de 3 ori.

Prefectura de poliție. Comisarul-șef mă liniștește. Au fost luate toate măsurile.

18 »	3 000 de la Bibliofila p[entru] *Bilitis.*
22 martie	Fais emonder catalpa (60 lei + 2 pourboires â 10 lei).
25 »	XLII-e[me] ann[iversaire] d[e] m[a] naissance. Je recois de H [elene] S[lătineano] le coupe-papier â manche en email cloisonne-russe.
26 [martie]	Je recois de H [elene] S[lătineano] breloque or, diamants, emeraudes, saphirs, rubis (foi, charite, esperance). (V[oir] 12 juin 1929.)
27 »	Messe de couronnement de Mozart a la cathedrale Saint-Joseph.
4 aprilie	XIII[-eme] ann[iversaire] Signat[ure] Ofrdre] Sfainte] Anne II-e[me] classe.
7- »	Minist[ere] de FInterieur. Date [de] ma demission poşte chef bureau presse: 1 septfembre] 1921.
26 »	Je garde lit. Toux, temperature: 39°.
27 »	» " chambre, „cesse," : 38,4°.
28-29 »	
7 mai	XIII-e[me] ann[iversaire] collation S[ain]te Anne.
4 iunie	Demission (forcee: „la brique") cabinet Averesco.
	Cabinet Barbu Ştirbey.
17 -	La Fundulea. (Comisie de expr[opriere]).
	Primăria Elisa Stoeneşti.
18 »	înapoiere.
21 »	Demisie Ştirbey. Cabinet I. Brătianu.
27 »	Fundulea.
28 »	Bucureşti.

3 000 de lei de la Bibliofila pentru *Bilitis.*
Pun să curețe catalpa (60 lei + 2 bacşişuri a câte 10 lei).
A XLII-a aniversare a naşterii mele. Primesc de la Elena Slătineanu *coup-papier-\A* cu mâner de email cloisonne, în stil rusesc.
Primesc de la Elena Slătineanu breloc de aur cu diamante, smaralde, safire, rubine (credinţă, iubire, speranţă), (vezi 12 iunie 1929.)
Messa încoronării de Mozart, la catedrala Sfântul Iosif.
A XIII-a aniversare a semnării Ordinului Sfânta Ana clasa a Il-a.
Ministerul de Interne. Data demisiei mele din postul de şef de birou al Presei: 1 septembrie 1921.
Stau la pat. Tuse, temperatură: 39°.
" " » în cameră. Tuşea încetează, temperatură: 38,4°
» » 5?
A XIII-a aniversare a conferirii (Ordinului) Sfânta Ana.
Demisia (silită: „cărămida") Cabinetului Averescu.
Cabinet Barbu Ştirbey.
La Fundulea. (Comisia de expropriere).
Primăria Elisa Stoeneşti.
înapoiere.
Demisie Ştirbey. Cabinet I. Brătianu.
Fundulea.
Bucureşti.

1 iulie	*Comandă 200 cfârţij vizită Mutzner.* Laisse plaque gravee.
2 »	Indisposition. Vague de chaleur. Rien send.
3 »	55 55
11 »	*Cărţile de vizită 440 lei. Placă 500, cu calificaţie 600 lei.*
20 »	Deces du roi.
22 »	*Delegaţie să administreze pământul. Florica Voinescu.*
23 »	*Defilează prin faţa corplui regelui. înscrie numele, şi al soţiei, în registre.*
24 »	*Asistă pe bulevfardul] Elisabeta cortegiul funebru al regelui.*
5 august	XIV-[eme] ann[iversaire] coll[ation] „Bene Merenti".
22 »	*25 000 arenda de la Branzaru.*
1 septembrie	*Scrie „ Gândirei".*
2	*„ Gândirea " trimite după I-a tranşă din partea a IV-a şi ultima din Craii... (pag 168-196).*
8 octombrie	Ploaie.
16	Fundulea. Burlesque aventure du retour: Fundulea-B răneşti â pied. 5,35 dep[art] de Brăneşti. 6,25 arriv[ee] ă Bucarest.
27	*Fundulea. Aranjat cu ţăranii (afacere Florica).* *Muncile merg bine! Semănăturile întârziate.*
28 no[i]embr[ie]	*Fundulea, Ciulniţa, Călăraşi... Bucureşti.*
3	*Str. Ştirbey colţ cu Victoria găseşte un stylou.*

Comandă 200 cărţi vizită Mutzner.
I-am lăsat placa gravată.
Indispoziţie. Val de căldură. N-am simţit nimic.

,5 55 55

Cărţile de vizită 440 lei. Placă 500, cu calificaţie 600 lei.
Decesul regelui.
Delegaţie să administreze pământul.
Florica Voinescu.
Defilează prin faţa corpului regelui, înscrie numele, şi al soţiei, în registre.
Asistă pe bulevardul Elisabeta cortegiul funebru al regelui.
A XIV-a aniversare conferire „Bene Merenti".
25 000 arenda de la Branzaru.
Scrie „ Gândirei".
„Gândirea" trimite după I-a tranşă din partea a IV-a şi ultima din Craii... (pag. 168-196).
Ploaie.
Fundulea. Burlesca aventură a întoarcerii: Fundulea-Brăneşti pe jos. 5,35 plecarea din Brăneşti, 6,25 sosirea la Bucureşti.
Fundulea. Aranjat cu ţăranii (afacere Florica).
Muncile merg bine! Semănăturile întârziate.
Fundulea, Ciulniţa, Călăraşi... Bucureşti.
Str. Ştirbey colţ cu Victoria găseşte un stylou.

» *Călăraşi.*
8 » *4,50 Călăraşi. Tribunale, aței, contestație etc.*
Le plus splendide temps du monde.
20,40 Arriv[ee] â Bucarest.
-13 incl[usiv] *timpul: ploaie, vânt, noaptea senin.*
14 no[i]embr[i]e Temps magnifique.
16 » *Sf. Matei. Ploaie, zăpadă. Prim foc în camera de culcare.*
23 » *Cărți de vizită la Titulescu.*
24 » *Moartea lui I. Brătianu.*
26 » *Cărți de vizită la Pillat. Stelian Popescu.*
29 » *Călăraşi.*
30 » *Bucureşti.*
7 **decembrie** *Fundulea - doarme acolo după un drum cu cabrioleta de 41/2 ore pe un drum îngrozitor. Rezultat toamna 1927: 73 pogoane grâu, 60 pogfoanej orz.*
8 » *Bucureşti. In pat.*
9 " " " " *Baie de aburi la Centrală.*
10 » *Guturai straşnic. In pat.*
11 „ » »
29 » XIV [-eme] ann[iversaire] coll[ation] „B[ărbăție] şi Credfință]".
Cumpărat complet-veston cehoslovac 3 160 lei.
30 » Neige allant grossissant, epaississant, tourbillonant. Belle le soir.
31 » Antichambre chez Titulesco. Je souhaite une bonne annee â Stelian Popesco et lui demande son concours pour m'aider â entrer dans le corps diplomatique.

Călăraşi.
4,50 Călăraşi. Tribunalele, apel, contestație etc.
Cea mai splendidă vreme din lume.
20,40 sosire la Bucureşti.
timpul: ploaie, vânt, noaptea senin.
Timp magnific.
Sf Matei. Ploaie, zăpadă. Prim foc în camera de culcare.
Cărți de vizită la Titulescu.
Moartea lui I. Brătianu.
Cărți de vizită la Pillat. Stelian Popescu.
Călăraşi.
Bucureşti.
Fundulea — doarme acolo după un drum cu cabrioleta de 41/2 ore pe un drum îngrozitor. Rezultat toamna 1927: 73 pogoane grâu, 60 pogoane orz.
Bucureşti. In pat.
» " " Baie de aburi, la Centrală.
Guturai straşnic. In pat.

A XIV-a aniversare a conferirii (medaliei) „Bărbăție şi Credință".
Cumpărat complet-veston cehoslovac 3 160 lei.
Zăpadă, crescând din ce în ce, deasă, viscolită. Frumoasă, seara.
Antecameră la Titulescu. îi urez un an bun lui Stelian Popescu şi îi cer concursul spre a mă ajuta să intru în corpul diplomatic.

1928 *Agenda —Acta — Memoranda (f[ârâ] blazon) — însemnări meteorologice, în fiecare zi — (zi de zi)*

1 ianuarie *Chambre des comptes. [Indescifrabil]* de la comptabilite integrale (v[oir] 31. XII. 19[25], I. L 19[26).

2 *Titulescu pleacă în străinătate.*

3 Ministere Justice. Stelian Popesco. Titulesco n'a rien su de ma visite. Que je travaille dans le sens voulu. Costache Lupu. Demande entrevue docteur ministre. Lui expose objet de mon deşir. Consulat Finlande.

12 B [an] que Blank. Je prends 25 000 lei (sur trăite).

13 Pref[ecture] Police. General Nicoleano. Minist[ere] Justice. Stelian Popesco. II a parle avec Duca qui a dit que j'aille le voir. Agence W[agon]-lits. Billet (aller et retour) Buc[arest] - San Remo, lei 10 708 et billet w[agon]-lits Buc[arest] - Trieste 2 148 lei. Passeport.

16 [ianuarie] Vize la Consulate.

Depart de Bucarest Banat- Iugoslavia.

18 Trieste-Milan (Hotel d'Italia lângă gară) *Scrie la W[agon]-l[it] (BucfureştiJ) să-i caute cheia geamantanului, uitată în vagon.*

A Trieste vent. Ensuite le plus magnifique ciel et climat vernal.

19 *Milan-Genova—San Remo (Hotel „Royal". Pensiune: 100 lire pe zi).*

1928 *Agenda -Acta — Memoranda (JfârăJ blazon) - însemnări meteorologice, în fiecare zi — (zi de zO)*

Curtea de conturi. [Indescifrabil] a contabilităţii integrale, (vezi 31. XII. 1925, 1.1. 1926.)

Titulescu pleacă în străinătate.

Ministerul de Justiţie. Stelian Popescu. Titulescu n-a ştiut nimic de vizita mea. Să acţionez în sensul dorit. Costache Lupu. Solicit întrevedere cu doctorul ministru. îi expun obiectul dorinţei mele. Consulat Finlanda.

Banca Blank Iau 25 000 lei (pe poliţă).

Prefectura de poliţie. General Nicoleanu. Ministerul de Justiţie. Stelian Popescu. A vorbit cu Duca şi acesta i-a spus să mă duc să-1 văd. Agenţia Wagon-lits. Bilet (dus şi întors) Bucureşti - San Remo, 10 708 lei şi bilet de Wagon-lits Bucureşti - Triest 2 148 lei. Paşaport.

Vize la Consulate.

Plecare din Bucureşti. Banat - Iugoslavia.

Triest - Milan *(Hotel dItalia* lângă gară). *Scrie la Wagon-lit Bucureşti să-i caute cheiageamantanului,uitatâ în vagon.*

La Triest vânt. Apoi cerul cel mai magnific şi timp primăvăratic.

Milan—Genova—San Remo (Hotel „Royal". Pensiune: 100 lire pe zi).

20 [ianuarie] *Nu vede pe Titulescu.*
21 Je m'ouvre â Comnene qui m'approuve et m'assure de sa sympathie. Le soir Comnene me dit qu'il a parle de mon affaire â T[itulesco] mais qu'il a l'impression que Helsingfors a ete donne. Soir ciel de cristal.
22 Depart de Comnene.
23 Titulesco me telephone. Entrevue avec Titulesco.
24 Campo Santo de San Remo. Je porte fleurs au tombeau de ma belle-mere Elise Sion (n. 589) (Dans le registre: Elisa Marculesco). Le tombeau est deteriore et demande reparation.
26 Depart de San Remo-Milan. Promenade dans Milan par forte pluie. Mer tres belle.
27 Trieste. Depart.
28 Beau temps en Yougo-Slavie.
29 Arrivfee] â Bucarest.
2 feb [uarie] Audition association musicale.
3 Hotel „Esplanade". *1 ex[emplar] Remember pfentruj Lapedatu. Călăraşi. Bucureşti - Lapedatu mult[urneşte]: „cu recunoscătoare mulţumire".*
10 Assoc[iation] music[ale] chez nous.
12 Lettre du comte Odetti. Je reponds aussitot.
14 Ministfere] Justice. St[elian] Popesco încurajări, aprobare. Să merg Duca.

Nu vede pe Titulescu.
Mă destăinui lui Comnen care mă aprobă şi mă asigură de simpatia sa. Seara, Comnen îmi spune că a vorbit în chestiunea mea cu Titulescu, dar că are impresia că Helsingfors-ul a fost dat. Seara, cer de cristal.
Plecarea lui Comnen.
Titulescu îmi telefonează. întrevedere cu Titulescu.
Campo Santo din San Remo. Duc flori la mormântul soacrei mele Eliza Sion (nr. 589) (în registru: Eliza Mărculescu).
Mormântul este deteriorat şi necesită reparaţiuni.
Plecare de la San Remo - Milan. Preumblare prin Milan pe o ploaie torenţială. Mare foarte frumoasă.
Triest. Plecare.
Vreme frumoasă în Iugoslavia.
Sosire la Bucureşti.
Audiţie Asociaţia muzicală.
Hotel *Esplanade. 1 exemplar Remember pentru Lapedatu.*
Călăraşi.
Bucureşti — Lapedatu mulţumeşte: „cu recunoscătoare mulţumire".
Asociaţia muzicală la noi acasă.
Scrisoare de la contele Odetti. îi răspund numaidecât.
Ministerul de Justiţie. Stelian Popescu încurajări, aprobare. Să merg Duca.

24 Inaugurarea Casei Scriitorilor. B [u-levar]d[ul] Academiei, 4, et. II.

2 martie Dividende B[an]ca Naţ[ională] pfentru] 12 acţiuni: 2 688 lei.

3 Lettre du c[om]te Odetti.

6 » Reponds au c[om]te Odetti.

9 Badareu. Je prends 70 000 lei. *Achită la Bfanjca NaţfionalâJ împrumutul de 69 900 (cu dobânzi 72 194). Ridică depozitul233 000 renta 5% 5 622. Eşecul lui Titulescu la Geneva în ch[estiunea] optanţilor. Tensiune: 15 h 40:14.*

10 *Lichid[ează] renta, achită Badarău... MinistferulJ ExtferneJ. Concert*

11 *Asoc[iaţia] Muzicală.*

24 Dîner garcons chez Tilica Cratunesco (Magâlea, Dinopol et moi).

25 [martie] XLIII-e[me] ann[iversaire d[e] m[a] naissance.

29 *Giurgiu şi-napoi.*

31 *Comisia de expropriere] Ialomiţa. Contestaţie măsurătoare Sionu — Forte grippe* (-2 Apr[ilie] inclusiv).

3 aprilie Je commence travailler â *Craii de Curtea-Veche.*

4 » XlV-eme ann[iversaire] sign[ature] S[ain]te Anne.

6 » Bucfureşti] - Fundulea. Sionu. Grande pitie de Sionu Misere sordide de Finstallation. Bucureşti.

14 aprilie *Cutremur de pământ.*

18 » *Cutremur de pământ.*

Inaugurarea Casei Scriitorilor. Bulevardul Academiei, 4, et.II.

Dividende Banca Naţională pentru 12 acţiuni: 2 688 lei.

Scrisoare de la contele Odetti.

Răspund contelui Odetti.

Bădărău. Iau 70 000 lei. *Achită la Banca Naţională împrumutul de 69 900 (cu dobânzi 72 194). Ridică depozitul233 000 renta 5% 5 622. Eşecul lui Titulescu la Geneva în chestiunea optanţilor. Tensiune: orele 15,40:14.*

Lichidează renta, achită Bădărău... Ministerul Externe. Concert Asociaţia Muzicală.

Cină între bărbaţi la Tilică Crăţunescu (Magâlea, Dinopol şi cu mine).

XLIII-a aniversare a naşterii mele.

Giurgiu şi-napoi.

Comisia de expropriere Ialomiţa. Contestaţie măsurătoare Sionu. - Gripă straşnică (- 2 aprilie inclusiv), încep să lucrez la *Craii de Curtea-Veche.*

A XlV-a aniversare a semnării [Ordinului] Sf. Ana.

Bucureşti — Fundulea. Sionu. Marea milă pe care o inspiră Sionu.

Mizeria sordidă a instalaţiei. Bucureşti.

Cutremur depământ.

Cutremur de pământ.

22 » Recommence travailler â *Craii...*
23 » Expiration contrat fermage Sionu. Continue travailler a *Craii...*
27 » *Plimbare Grădina Botanică - Lucr[eazâ] Craii...*
28

30 » Ceai Zavoral S.S.R.

1 mai
6 » Fundulea. Sionu - Buc[ureşti].
7 » XlV-eme annfiversaire] collfation] S[ain]te Anne.
16 » Audition mus[icale] M-me Poenaro. [Lucrează *Craii...]*
17 » Trimite c[arte] p[oştală] *„Gândirei"* să vie d[upă] m[anu]s[cris]. [Lucrează *Craii...}*
19 » Extraordinaire hausse aaion B [anque] Naționale (17 000-16 800).
24 » *Menține recla[mația] cfontraj lui Chiroiu c[are] a demontat şi luat puțul de la Sionu.*
25 " *Mutzner a rătăcit placa p[entru] c[artea] de vizită.* Je me fâche terriblement.
26 » Donne ă Ion Barbu 1 exfemplaire] *Remember*. Confie au d[octeu]r Ciocâlteu le m[anu]s[crit] de *Craii...*
29 » Exposition aviculture. Soci [ete] „Pasărea".
5 iunie *Fundulea — Sionu şi-napoi.*
16 » Vente 10 actions Steaua României â 1 775.

Reîncep să lucrez la *Craii...*
Expirarea contractului de arendă Sionu. Continui să lucrez la *Craii...*
Plimbare Grădina Botanică - Lucrează Craii...
Ceai Zavoral S.S.R. "

Fundulea. Sionu - Bucureşti.
A XlV-a aniversare conferire Sfânta Ana.
Audiție muzicală la d-na Poenaru.
[Lucrează *Craii...]*.
Trimite carte poştală *Gândirei* să vie după manuscris.
[Lucrează *Craii...]*.
Extraordinară creştere a acțiunii Băncii Naționale (17 000-16 800).
Menține reclamația contra lui Chiroiu care a demontat şi luat puțul de la Sionu.
Mutzner a rătăcit placa pentru cartea de vizită.
Mă supăr îngrozitor.
I-am dat lui Ion Barbu 1 exemplar din *Remember*. încredințez doctorului Ciocâlteu manuscrisul *Crailor...*
Expoziție de avicultura. Societatea „Pasărea".
Fundulea—Sionu şi-napoi.
Vânzarea a zece acțiuni Steaua României cu câte 1 775.

17 iunie	Je travaille â *Craii de C[urtea]-Veche.*
21 55	» 55 55 55 55 55 55
	(toute derniere pârtie *(avec anticipation).*
22-23 33	Je continue travfailler] â *Craii d[e] C[urtea]- V[*che].*
24 55	J'acheve la fin de *Craii...* 11 me reste â intercaller quelques pages.
25 33	*Buc[ureşti] - Călăraşi - Buc[ureşti] (:ontestă măsur[âtoarea] Sionu admisă).*
26-30 33	*răceală, tempferaturâ]...*
3 iulie	Stelian Popesco. Tiede.
5 35	Fundulea-Sionu. Recolta satisfă-cătoare.
6 35	Stelian Pop[esco], Titulesco lui a dit qu'il n'a â mon egard aucun intention. T[itulesco] veut donner demission.
8 53	*Lucrează la Craii...*
9 55	*Buc [ureşti]-Fundulea. Sionu - Buc [ureşti].*
10 35	*Lucrează la Craii...*
14 55	Dep[art] de Buc [arest] pour Sionu par auto *(transport) şi înapoi. Secerişul grâului.*
16-17 55	*Lucrfează] Craii...*
25 55	Sionu în auto (transport).
26 55	*Lucr[ează] Craii...*
27 iulie	Sionu.
3 august	Dîne compagnie restaurant „G. Dumitresco". Ridicule attrappe (voir comptes).
5 55	XV-e[me] ann[iversaire] collfation] „B[ene] Merenti".

Lucrez la *Craii de Curtea- Veche.*

55 55 55 55

(întreaga ultimă parte cu *anticipaţie).*

Continui să lucrez la *Craii de Curtea-Veche.*

Termin finalul *Crailor...* Rămâne să mai intercalez câteva pagini.

Bucureşti—Călăraşi—Bucureşti (zontestă măsurătoarea Sionu admisă),

răceală, temperatură...

Stelian Popescu. Călduţ.

Fundulea-Sionu. Recolta satisfă-cătoare.

Stelian Popescu. Titulescu i-a spus că nu are nici o intenţie faţă de mine. Titulescu vrea să-şi dea demisia.

Lucrează la Craii...

Bucureşti — Fundulea. Sionu — Bucureşti.

Lucrează la Craii...

Plecare de la Bucureşti la Sionu cu maşina *(transport) şi înapoi. Secerişul grâului.*

Lucrează Craii...

Sionu în auto (transport).

Lucrează Craii...

Sionu

Masă în companie la restaurantul „G. Dumitrescu". Ridiculă capcană (vezi nota de plată).

A XV-a aniversare a conferirii [Medaliei] „Bene-Merenti".

Dejeune et dîne compagnie gaie (O. Teodoreano, Vernesco, Pândele...) rest[aurant] „G. Dumitresco".

6 *Sionu şi-napoi.*

8 » " " (installation de M[arica] â Sionu).

10

13 ..>.. ..>.. »

17 Installation avec Marica â Sionu.

20 *L etendard vert etjaune flotte pour la premiere fois a Sionu (deasupra în culori stindardul, mic,* vert *şi* jaune *subliniate cu culoarea respectiva).*

23-25 *Munci agricole. Trefijerat etc.*

25 Je travaille un peu a *Craii...*

26

27

28 *La Bucureşti.*

29 *Lucrfeazâj Craii...*

30 *Dă lui Bâdâuţâ 18 pag[ini] m[a-nujsfcris] Craii...*
Lucrează Craii...

31 » " » *încă 6 pagini „ Gândirei ".*

1 sept[embrie] Fundulea-Sionu. Vers minuit et demi j'acheve *Craii de C[urteaj-Vfechej.* Trimite restul *Gândirei.*

***2* sept[embrie]**

(-6 inclfusiv] *Munci agricole, dijmuit.*

7 » *Bucureşti.*

8 " *Ia de la tipogrfafiej manuscrisul ul-timei părţi din Craii...* „afin de lui faire subir un tavail d'epuration". *Fundulea — Sionu — înapoi (singur).*

Am dejunat şi cinat într-o tovărăşie veselă (O. Teodoreanu, Vernescu, Pândele...) la restaurantul „G. Dumitrescu".

Sionu şi-napoi

(instalarea Maricăi la Sionu).

.» »

Instalare cu Marica la Sionu.

Stindardul verde şi galben flutură pentru întâia oară la Sionu. (deasupra în culori stindardul, mic, vert *şi* jaune *subliniate cu culoarea respectivă).*

Munci agricole. Treierat etc.

Lucrez puţin la *Craii...*

La Bucureşti.

Lucrează Craii...

Dă lui Bădăuţă 18pagini manuscris Craii...

Lucrează Craii...

încă 6 pagini „Gândirei".

Fundulea - Sionu. Către 12 şi jumătate noaptea termin *Craii de Curtea-Veche.*

Trimite restul „ Gândirei".

Munci agricole, dijmuit.

Bucureşti

Iade la tipografie manuscrisul ultimei părţi din Craii... „ca să-1 supun unei operaţii de epurare".

Fundulea - Sionu - înapoi (singur).

11 sept[embrie] *Copie definitivă a ultimei părți din Craii...*
13 » *Sionu.*
en rectifiant passages.
Trimite manuscrisul complet al ultimei părți.
16 sept[embrie] Je commence copie definitive de *Craii...* pour eventuelle apparition en volume.
17 sqq Sionu copie (zilnic).
20 sept[embrie] » Copie - modification passages II-e[me] pârtie.
- 24 » » Copie (zilnic).
25 [septembrie] *Bucureşti.*
26 » » copie.
27 " " " et deparasite.
28 " Călăraşi — Silistra - Călăraşi.
29 " Bucureşti.
1 octombfrie] Copie.
2 » Sionu.
3 octombfrie] Copie (peu).
5 " "
6 »
7 » Acheve copie de tout ce qui a ete imprime de *Craii de Curtea-Veche.*
8 sqq-19 octomb[rie) *Munci agricole, dijmuit.*
9 octfombrie] *O zgârietură la baza unghiei celui de-al 4-lea deget al piciorului stâng — inflamație şi supurație a degetelor 3 si 4.*
24 » *Bucureşti.*
30 » *Sionu — ultima dijmă porumb.*
31 " *Bucureşti.*
1 no[i]embrie *Apare „Gândirea" a[n] VIII, nr. 10 cu ultima parte a ultimei părți din Craii...*

Copie definitivă a ultimei părți din Craii...
Sionu " " " "
rectificând pasaje.
Trimite manuscrisul complet al ultimei părți.
încep copia definitivă a *Crailor...* pentru eventuală apariție în volum.
Sionu — copie (zilnic).
» Copiez - modificarea pasajelor din partea a II-a.
Copiez (zilnic).
Bucureşti
» copiez.
» " şi purec.
Călăraşi - Silistra — Călăraşi.
Bucureşti.
Copiez.
Sionu.
Copiez (puțin).

Am terminat copierea a tot ceea ce a fost tipărit până acum din *Craii de Curtea-Veche.*
Munci agricole, dijmuit.
O zgârietură la baza unghiei celui de-al 4-lea deget al piciorului stâng— inflamație şi supurație a degetelor 3 şi 4.
Bucureşti.
Sionu — ultima dijmă porumb.
Bucureşti.
Apare „Gândirea", an VIII, nr. 10 cu ultima partea ultimei părți din Craii...

2 » *Sionu. începe copia ultimei părți apâr[ute] în Gândirea.*
3 **no[i]embrie** *Sionu.*
Copie Craii... - Cabin[etul] Vintilă Brătianu demisionează.
4 *Bucureşti [Copie Craii...]*
6
7 i? (beau-coup).
8 33 et
acheve copie de *Craii...*
9 33 Echec combinaison Titulesco. Cabinet Jules Maniu.
10 33 Sionu.
11 33 Bucureşti.
12 33 „Qartea] Româneasca' - Pora.
13 33 *" " predă m[anuJsfcrisulJ Craii.*
17 33 *Sionu şi înapoi. „C[artea] Românească ".*
20 33 Socec. Nodelea.
22 33 Sionu „ma stupide methode de jouer largement la pârtie en affaires" *(chfestiuneaj cu arendaşul).*
1 **decfembrie]** *Bucureşti — Scrisoare Pora. „ C[artea] Românească ", comitetul de direcţie a acceptat* unanimement *Craii...*
8 33 *„C[artea] Rom[ânească]". Cunoştinţa cu Brătescu Voineşti, Adamescu.*
12 33 Je me fais photographier - Photo Barasch.
15 33 Sionu.
17 33 *Bucureşti.*
18 33 *Vindecare completă la picior.*

Sionu. începe copia ultimei părți apărute în „Gândirea".
Sionu.
Copie Craii... — Cabinetul Vintilă Brătianu demisionează.
Bucureşti. (Copie Craii...).

» » » (mult).
» " " şi termin copierea *Crailor...*
Eşecul combinaţiei Titulescu. Cabinet Iuliu Maniu.
Sionu.
Bucureşti.
„Cartea românească" - Pora.
» » predă manuscrisul Craii...
Sionu şi înapoi. „ Cartea Românească ".
Socec. Nodelea.
Sionu „metoda mea stupidă de a miza cu largheţe în afaceri" *(chestiunea cu arendaşul).*
Bucureşti — Scrisoare Pora. „Cartea Românească comitetul de direcţie a acceptat în unanimitate *Craii...*
„Cartea Românească". Cunoştinţa cu Brâtescu-Voineşti, Adamescu.
Mă fotografiez — Foto Barasch.
Sionu.
Bucureşti.
Vindecare completă la picior.

22 » Buc[ureşti] - Sionu - Buc[ureşti].
29 » XV[-eme] ann[iversaire] coll[ation] „B [bărbăţie] şi Credinţă".

1929 *Agenda - Acta - Memoranda - cu blazon pictat de el - însemnări meteorologice - zi de zi - (datele aniversare, implicit).*

2 ianuarie J'ecris les premieres lignes de *Şcoala Ţaţelor.*
11 " *Pora a predat m[anu]scrisul Craii... p[entru] comp[letarea] execuţiei tehnice, de tipar.*
12 > *Crainic, întâlnit, îi propune să edit[eze] Craii, colecţia „Gândirea".*
15 » *Sionu şi înapoi — Scrisoare lui Crainic.*
19 » *Acceptă condiţiile „ Cfârţii] R[omâneştij"pfentruj editare.*
Fr[ancis] Lebrun. Promesse ruban rouge.
29 » Corecturi - 86 pag[ini].
31 » *Sionu şi înapoi.*
4 februar [ie] *înapoierea corecturilor.*
7-8 *Corecturi şi înapoierea lor.*
11 *Buc [ureşti] - Ciulniţa — Slobozia (judecătorie — Chiroiu, declinare de competenţă). Bucureşti. Corecturi.*
13 *Corecturi.*
18 Helveţia - Francis Lebrun. Je lui offre *Le latin mystique* de Remy de Gourmont, ed[ition] „Cres" (no 411) avec dedicace: „Francisco meo exdono: Mathieu Jean Caragiale (enlumine). Pridie idus Februarii MCMXXIX". Je donne ă Fr[ancis] Lebrun flche de mon „curriculum vitae".

Bucureşti - Sionu - Bucureşti.
A XV-a aniversare conferire „Bărbăţie şi Credinţă".

1929 *Agenda -Acta - Memoranda - cu blazon pictat de el-însemnări meteorologice — zi de zi — (datele aniversare, implicit).*

Scriu primele rânduri la *Şcoala Ţaţelor.*
Pora a predat manuscrisul Craii... pentru completarea execuţiei tehnice, de tipar.
Crainic, întâlnit, îi propune să editeze Craii... colecţia „Gândirea".
Sionu şi înapoi. Scrisoare lui Crainic.
Acceptă condiţiile „ Cărţii Româneşti" pentru editare.
Francis Lebrun. Promisiune ruban roşu.
Corecturi - 86 pagini.
Sionu şi înapoi,
înapoierea corecturilor.
Corecturi şi înapoierea lor.
Bucureşti — Ciulniţa — Slobozia (judecătorie — Chiroiu, declinare de competenţă). Bucureşti. Corecturi.
Corecturi.
Helveţia - Francis Lebrun. îi ofer *Le latin mystique* de Remy de Gourmont, ediţia „Cres" (nr, 411) cu dedicaţie: „Francisco meo exdono: Mathieu Jean Caragiale (cu miniatură). Pridie idus Februarii MCMXXIX". îi dau lui Francis Lebrun fişa mea de „curriculum vitae".

23-24 » *Bronşită, tuse - calmată.*
26 » *Sionu şi înapoi.*
27 » *A III-a corect [ură] şi bunul de imprimat.*
5 martie Terriblement refroidi et grippe. Je m'alite- 18 h: 39°6.
6-9 » Ventuze — manque appetit et insomnie persistent.
10 » *Ameliorare.*
11-13 » *Ventuze.*
15-23 »
23 » *Ar[istide] Blank invitaţie la Michaela Catargi, cunoştinţă cu prinţul Charles Antoine de Rohan.*
24 *Recepţie Mich[aela] Catargi.*
25 XLIV[-eme] ann[iversaire] ma naissance.
26 „C[artea] Românească" -Toneghin, Pora, je presse mise en vente *Craii...*
27 Fundulea — Sionu - Bucureşti.
28 *Primeşte primul ex[emplar] din Craii...* (papierverge) *nebroşat.*
29 Soir. Mise en vente de *Craii de Curtea-Veche* â la „Cartea Românească" (44 ans et 4 jours).
1 aprilie Catedrala Sf[ântul] Iosif - Messe du couronnement de Mozart.
3-9 » Sionu — *Dă la 38 ţărani (din Bărcăneşti şi Elisa Stoeneşti) în dijmă, 260 pogoane pfentru] porumb şi 13 1/2 furaj.*
Bucureşti.
12 [aprilie] *Scuze lui Rebreanu că nu poate ceti la „ Teatrul Naţional".*
15 » Sionu

Bronşită, tuse - calmată.
Sionu şi înapoi.
A III-a corectură şi bunul de imprimat.
Teribil de răcit şi gripat. Stau la pat - la orele 18: 39° cu 6.
Ventuze - lipsă de poftă de mâncare şi insomnie persistentă.
Ameliorare.
Ventuze.

Aristide Blank invitaţie la Michaela Catargi, cunoştinţă cu prinţul Charles Antoine de Rohan.
Recepţie Michaela Catargi.
A XLIV-a aniversare a naşterii mele.
„Cartea Românească" - Toneghin, Pora, insistă să fie grăbită punerea în vânzare a *Crailor...*
Fundulea - Sionu - Bucureşti.
Primeşte primul exemplar din Craii... (hârtie vărgată) *nebroşat.*
Seara. Punerea în vânzare a *Crailor de Curtea-Veche,* la „Cartea Românească" (am 44 de ani şi 4 zile).
Catedrala Sfântul Iosif - Messa încoronării de Mozart.
Sionu - *Dă la 38 ţărani (din Bărcăneşti şi Elisa Stoeneşti) în dijmă 260pogoane pentru porumb şi 13 1/2 furaj.*
Bucureşti.
Scuze lui Rebreanu că nu poate ceti la „ Teatrul Naţional".
Sionu

16 *Explicație violentă cu Gogu Ionescu pe care-l alungă aspru, în fața țăranilor.*

18 aprilie Commence floraison violettes.

21 » București.

22-27 » Sionu.

27 » Bucarest.

30 » *„C[artea] R[omânească]" îi trimite 20 ex[emplare] dr[epturi] autor.*
„ Ultima oră "I, nr. 103, pag[ina] [a] II[a] omagiu lui M[ateiu] Carag[iale] 5 articole.

5 mai Cina - Mme Nelia Pavlova.

8 » Commence floraison lilas et châtaigniers.

13 - Lapedatu: aimable mot de remerciement p[our] *Craii...*

19 » Reunion du „Derby" roumain â Băneasa.

20 » 14,15. Cutremur de pământ.

23 » *Helveția. Fr[ancis] Lebrun. Propunerea p[entru] Legiunea de onoare s-a făcut.*

6 iunie *Reclamă la Trib[unalul] Ialomița pe Gogu Ionescu p[entru] furt de porumb.*

7 *Sionu și-napoi.*

9 *23,30 — Recepție la Minist[erul] Externe.*

10 18 h. Garden parties chez Brancovan.

11 Sionu — retour.

12 Je fais cădeau â Irene (Aslan) un petit bijou „foi, charite esperance".

15 *Fundulea și-napoi.*

19 *Daubree îi comunică: interv[enție] oficială nu s-a făcut [pentru] Legiunea*

Explicație violentă cu Gogu Ionescu pe care-l alungă aspru, în fața țăranilor.

Au început să înflorească violetele.

București.

Sionu.

București.

„ Cartea Românească " îi trimite 20 exemplare drepturi de autor.

„Ultima oră", I, nr. 103, pagina a II-a omagiu lui Mateiu Caragiale 5 articole.

Cina - d-na Nelia Pavlova.

Au început să înflorească liliacul și castanii.

Lapedatu: cuvinte amabile de mulțumire pentru *Craii...*

întrunire a „Derby"-ului român la Băneasa.

14,15. Cutremur de pământ.

Helveția. Francis Lebrun. Propunerea pentru Legiunea de onoare s-a făcut.

Reclamă la Tribunalul Ialomița pe Gogu Ionescu pentru furt de porumb.

Sionu și-napoi.

23,30– Recepție la Ministerul Externe.

Orele 18. *Garden parties* la Brâncoveanu.

Sionu - și înapoi.

Dăruiesc Irinei (Aslan) un mic giuvaier „credință, milă, speranță".

Fundulea și-napoi.

Daubree îi comunică: intervenție oficială nu s-a făcut pentru Legiunea de onoare.

de onoare. Depose chez Brancovan cartes et y laisse, avec lettre explicative, les veritables armes de l'ancienne maison B [rancovan].

25 » *Fundulea şi-napoi.*

1 iulie

16 » *10 000 acont din drepturile autor Craii...*

21 » *Scrisoare Neliei Pavlova (Sofia).*

22 » *Bfanjca Blank - Locaţia unui safe pe 6 luni.*

Sionu — (de la 22-3 august).

27-28 » " Pluie salutaire.

3 august *Bucureşti.*

12 » *Sionu.*

19 » *Bucureşti — Explozia fortului Domneşti (20,15).*

27 » *Sionu.*

4 sept[embrie] *Bucureşti.*

9 *Sionu.*

13 sept[embrie] *Invitat la Sinaia de Riegler-Dinu la Congresul internat[ioruzl] de critică.*

17 *Bucureşti.*

23 [septembrie] *Fundulea şi-napoi.*

25 " *Lebrun îi cere din nou „curriculum vitae" în vederea rubanului rouge.*

26 " *Sionu şi-napoi.*

29-6 oct[ombrie] *Sionu.*

7 **octfombrie]** *Decesul regentului Gh Buzdugan.*

10 » *„C[artea] Românească" — S-au vândut 1 400 ex[emplare] din Craii.*

13-20 » *Sionu.*

23 " *Act de cesiune p[entru] 4[000] lei din drept [urile] autor Craii...*

Sionu (munci agricole, dijmuit — 3 noi[embrie]

Depun la Brâncoveanu cărţile de vizită şi îi las, dimpreună cu o scrisoare explicativă, veritabilele arme ale vechii Case Brâncoveanu.

Fundulea şi-napoi.

10 000 acont din drepturile autor Craii.

Scrisoarea Neliei Pavlova (Sofia).

Banca Blank - Locaţia unui safe pe 6 luni.

Sionu - (de la 22-3 august).

" Ploaie binevenită.

Bucureşti.

Sionu.

Bucureşti — Explozia fortului Domneşti (20,15).

Sionu.

Bucureşti.

Sionu.

Invitat la Sinaia, de Riegler-Dinu la Congresul ijiternaţional de critică.

Bucureşti.

Fundulea şi-napoi.

Lebrun îi cere din nou „curriculum vitae" în vederea rubanului rouge.

Sionu şi-napoi.

Sionu.

Decesul regentului Gh. Buzdugan.

„Cartea Românească" - S-au vândut 1 400 exemplare din *Craii...*

Sionu.

Act de cesiune pentru 4 000 lei din drepturile autor Craii...

Sionu (munci agricole, dijmuit — 3 noiembrie).

24 » Je commence travailler â *Soborul Țațelor.*
25 " Je continue
28 » I-er jour soldatesque.
29 » Il-eme et dernier jour soldatesque.
5 **noiembrie** Pris bijoux de la „Safe".
şi 10 » *Helveția — Fr[ancis] Lebrun are nevoie de suplimentare] informații] p[entru] compl[etarea] fişei, propunerea Legiunea de on[oare].*
18 no[iembrie] *Autorizația p[entru] a cumpăra puşcă.*
18 noiembrie - *Sionu. Munci — arătură — întrerupte de vreme rea.*
2 **dec[embrie]**
4 » Uhrynowsky me dit avoir ecrit â Prokopie, min[istre] aff[aires] etr[angeres] Finlande au sujet ma proposition de 1922 pour la Rose-blanche *(deasupra desenul Ordinului schițat).*
17 " Le President de la Republique franțaise signe a Paris le decret par lequel je suiş nomme *chevalier de Vordre național francais de la Legion d'honneur.* Grand malaise, depression nerveuse, anxiete, peut-etre intoxication. Ventouses nuque.
23 » *Fundulea şi-napoi.*
28 " *(cu desen Ordin) Mon brevet de nomination a la decoration de chevalier de VOrdre național fr[ancais] de la L[egion] d'h[onneur]* est fait, vise, scelle et enregistre au nr. 40 318 p[ar] la grande Chancellerie de l'Ordre.

încep să lucrez la *Soborul Țațelor.*
Continui » » » » »
Prima zi de cătănie.
A doua şi ultima zi de cătănie.
Scos bijuterii din „Safe".
Helveția — Francis Lebrun are nevoie de suplimentare informații pentru completarea fişei, propunerea Legiunea de onoare.
Autorizația pentru a cumpăra puşcă.
Sionu. Munci — arătură - întrerupte de vreme rea.
Uhrynowsky îmi spune că i-a scris lui Prokopie, ministrul Afacerilor Externe al Finlandei, cu privire la propunerea mea, din 1922, pentru Roza-albă *(deasupra desenul Ordinului schițai).*
Preşedintele Republicii Franceze semnează la Paris decretul prin care sunt numit *cavaler al ordinului național francez al Legiunii de onoare.* Stare foarte proastă, depresiune nervoasă, anxietate, poate intoxicație. Ventuze pe ceafă.
Fundulea şi-napoi.
(cu desen Ordin) Brevetul prin care mi se conferă decorația de *Cavaler al Ordinului național francez al Legiunii de onoare* este întocmit, vizat, sigilat şi înregistrat cu nr. 40 318 de către Marea Cancelarie a Ordinului.

1930 *Agenda - Acta - Memoranda blazon pictat—aniversările] ştiute - notiţe meteorologice, zilnice (+ chestiuni bancare)*

2 ianuarie *Cadou lui Frfancis] Lebrun. Lapoesie frfancaise] au moyen âge,* legată.

8 » *Cumpărat gravură Pomona d[e] Angelique Kaufinann de dellAqua (lei 180).*

15 ianuarie *Sionu şi-napoi.*

28 » *Puţin înainte de miezul nopţii întâlneşte pe C. Nelone, pe Pierre Daubree, Consul general al Franţei care-i spune că brevetul a sosit.*

29 [ianuarie] *(cu desenul Ordinului).*
12,25. Consulat de France. Pierre Daubree C[onsul] G[eneral] me remet le brevet de nomination de chevalier de l'Ordre National de la Legion d'honneur (no. 40 318/28 dec[embre] 1[929]. *Oferă lui Lebrun: Corespfondenţa] lui Baudelaire,* legată.

30 » *Scrisfoare] de mulţfumire] lui G. Puaux, ministfrul] Fr [antei] p[entru] Legiunea de onoare.*

9 februarie *Iscăleşte moţiune favorabilă p[entru] Rebreanu.*

10 » J'offre â Fr[ancis] Lebrun autographe „Suvenire Ion Luca 1878" avec dedicace: „Lui Francis Lebrun. Suvenire. Mateiu Ion. 1930".

14 " [J'offre a Francis Lebrun] *Les oeuvres de maître Francois Villon* ed[itions] „Bibliotheca romanica», avec dedicace: „ă maître Francis".

28 » *Mutzner, gravorul, i-a regăsit placa.*

30 martie *Comandă la Paris insignele Ordinului.*

1930 *Agenda - Acta - Memoranda blazon pictat - aniversările ştiute - notiţe meteorologice, zilnice (+ chestiuni bancare)*

Cadou lui Francis Lebrun. La poesie frangaise au moyen âge, legată.

Cumpărat gravură Pomona de Angelique Kaufinann de dellAqua (lei 180).

Sionu şi-napoi

Puţin înainte de miezul nopţii întâlneşte pe C Nelone, pe Pierre Daubree, Consul general al Franţei, care-i spune ca brevetul a sosit, (cu desenul Ordinului).

12,25. La Consulatul Franţei. Pierre Daubree, Consul General, îmi înmânează brevetul de cavaler al Ordinului Naţional al Legiunii de onoare (no 40 318/28 decembrie 1929). *Oferă lui Lebrun: Corespondenţa lui Baudelaire,* legată.

Scrisoare de mulţumire lui G. Puaux, ministrul Franţei, pentru Legiunea de onoare.

Iscăleşte moţiune favorabilă pentru Rebreanu.

îi ofer lui Francis Lebrun autograful „Suvenire Ion Luca 1878" cu dedicaţie: „Lui Francis Lebrun. Suvenire. Mateiu Ion. 1930".

[îi ofer lui Francis Lebrun] *Les oeuvres de maître Francois Villon,* ediţie „Bibliotheca romanica", cu dedicaţie: „â maître Francis".

Mutzner, gravorul, i-a regăsitplaca.

Comandă la Paris insignele Ordinului.

1 aprilie. *Sionu.*

5 » *Bucureşti.*

Offert 40 oeufs frais â Fr[ancis] Lebrun, dîne chez Lebrun.

18 Je commande par lettre â Arthur Bertrand, Paris, croix de chevalier de la Legion d'honneur, sans ecrin et 0,25 m ruban rouge.

19 -25 » *Sionu — distribuirea loturilor la ţărani.*

26 » Offert 40 oeufs frais... *{f şi 6aprilie. Eroare?)*

***2* mai** *Crucea Leg[iunii] de onoare a venit deteriorată (lui Daubree s-o trimeată lui Bertrand).*

Viitorul Al. Mavrodi. S.S.R. e vinovat că nu s-au încasat banii premiului CA. Rosetti.

8 *încasează premiul prin Măciucescu.*

9 *Demisia din S.S.R.*

11 *Tensiune arterială 15, 9; 45 ani, 1 lună, 16 zile.*

12 *20,30 „lordache" (Colonnades). Dîner în on[oarea] lui Marinetti S.S.R*

13-24 Sionu. Robiniers de Sionu fleuris.

18 Prima pagină din *Sub pecetea tainei:* [tabelul zilelor c[ând] a scris la *Sub pecetea tainei'.* 18, 20, 21 V, 9,10,12,14,15,16 X, 9,10, 11, 12, 13X11 1930; 4, 8, 9, 10, 11,12,141, 7, 9, 20,22II, 16,17, 18 III, 9, 11 IV, 2, 3 VI 1931; 4,5 X 1932; 28 II, 2, 3, 6, 7, 8, 9-12 *(inclfusivj),* 17, 24, 29 III, 19-30 *(inclfusivj)* XII 1933; 2, 5-8, 21, 23-31 I, 2, 3, 24, 28 II, 1-8, 10, 16, 19, 20, 26, 27 III, 31 VIII, 1, 2, 21-23 IX, 10, 11 X11 1934).

Sionu.

Bucureşti.

I-am oferit 40 de ouă proaspete lui Francis Lebrun, am cinat la Lebrun.

Comand prin scrisoare lui Arthur Bertrand, la Paris, crucea de cavaler al Legiunii de onoare, fără cutie, şi 0,25 m panglică roşie.

Sionu — distribuirea loturilor la ţărani.

Oferit 40 de ouă proaspete... *(cf. şi 6 aprilie. Eroare?)*

Crucea Legiunii de onoare a venit deteriorată (lui Daubree s-o trimeată lui Bertrand).

Viitorul Al. Mavrodi. S.S.R. e vinovat că nu s-au încasat banii premiului CA. Rosetti.

încasează premiul prin Măciucescu.

Demisia din S.S.R.

Tensiune arterială 15,9; 45 ani, 1 lună, 16 zile.

20,30 „lordache " (Colonnades). Dineu în onoarea lui Marinetti. S.S.R.

Sionu. Au înflorit salcâmii la Sionu.

Prima pagină din *Sub pecetea tainei.*

[tabelul zilelor când a scris la *Sub pecetea tainei:*
18, 20,21 V, 9,10,12,14,15,16 X, 9, 10, 11, 12, 13X11 1930; 4, 8, 9, 10, 11, 12, 141, 7, 9, 20, 22 II, 16, 17, 18 III, 9, 11, IV, 2, 3, VI 1931; 4, 5X1932;
28 II, 2, 3, 6, 7, 8, 9-12 (inclusiv), 17, 24, 29 III, 19-30 (inclusiv) XII 1933;
2, 5,-8, 21, 23-31 I, 2, 3, 24, 28 II, 1-8, 10, 16, 19, 20, 26, 27 III, 31 VIII, 1,2,21-23IX, 10,11 XII 1934].

24 mai *Bucureşti.*
26 [mai] Vasile Stoica.
28 The-causerie Ath[enee] Palace (Marcel Rey journaliste francais).
31 mai-8 iunie Sionu - Battage mais...
6 iunie 22,10 Prince Carol descend d'avion â Băneasa.
Coup d'etat.
7 *Cabinet camuflat Mironescu, de 24 ore.*
8 » *Bucureşti. Prinţul Carol proclamat rege.*
10 » *Sionu.*
14 » *Bucureşti.*
25 » *Sionu şi-napoi.*
27 » *Braşov.*
28 *Cu trăsura la Nona.*
29 » *Cu dr. Liviu Câmpeanu, în auto, Neustadt, Râşnov, Bran.*
30 *Singur la Dârste.*
2 iulie *Sibiu*
4 » *Ocna Sibiului*
6 *Cisnâdioara şi Cisnădie.*
8 *Bucureşti.*
15 *Ştrand. Dîner. Familia.*
25 » *Sionu.*
9 august *Bucureşti.*
13 *Sionu.*
14-26 *Cephalalgie; Lumbago; Friguri.*
23 *Bucureşti.*
6 sept[embrie] *Sionu.*
13 *Bucureşti.*
6 oct[ombrie] *Cabinet Maniu demisie.*
8 *Sionu — munci — dijmuit (11 zile).*

Bucureşti
Vasile Stoica.
Ceai-cozerie la *Athenee Palace* (cu Marcel Rey, ziarist francez).
Sionu - Treieratul porumbului...
22,10 Prinţul Carol coboară din avion la Băneasa.
Lovitură de stat.
Cabinet camuflat Mironescu, de 24 ore.
Bucureşti. Prinţul Carol proclamat rege.
Sionu.
Bucureşti.
Sionu şi-napoi.
Braşov.
Cu trăsura la Nona.
Cu dr. Liviu Câmpeanu, în auto, Neustadt, Râşnov, Bran.
Singur la Dârste.
Sibiu
Ocna Sibiului.
Cisnâdioara şi Cisnădie.
Bucureşti.
Ştrand. Cină Familia.
Sionu.
Bucureşti.
Sionu.
Cefalgie; Lumbago; Friguri.
Bucureşti.
Sionu.
Bucureşti.
Cabinet Maniu demisie.
Sionu - munci - dijmuit (11 zile).

9 » Je fixe commencement de *Sub pecetea tainei.*
19 " *Cabinet Mironescu.*
26 » Bucureşti, grande farce prix mais.
30 » *Sionu şi-napoi.*
2 no[i]embr[ie] *Curse Băneasa*
6 »
12 » *„CfarteaJ Românească". Corecturi Craii...*
16 » *„Enescu" — dineu „ Gândirea ".*
25 no[i]embrie N . M . Condiescu que j'avais prie â dîner chez „Capsa" ne vient pas.
26 " *Lui Condiescu, 1 ex[emplar] Remember.*
1 dec[embrie] *Penclub. Cina M. Bedel.*
5 *Cina S.S.R. Gaston Rageot.*
13 *Termină I-a parte din Sfub] pfecetea] tainei.*
O dă „Gândirei".
20 „Enescu". Banquet payant 400 lei.
10 ani ai „Gândirei".
23 *Sionu şi-napoi. O gâscă lui FrfancisJ Lebrun.*
A Sionu giroflees fleuries en plein air.
28 *I-a aniversarep[entru] Legfiunea] de onoare.*

1931 - *ac[elaşi] motto, ac[elaşi] blazon, ac[eleaşi] notiţe meteorologice, zilnice*

1 ianuarie *(în capulpaginei):* Aera nova.
3 » Moartea lui JofTre.
4 » *începe a doua parte din Sub pecetea tainei.*

Fixez începutul la *Sub pecetea tainei.*
Cabinet Mironescu.
Bucureşti, mare farsă cu preţul porumbului.
Sionu şi-napoi.
Curse Băneasa.

„ Cartea Românească " Corecturi Craii...
„Enescu" — dineu „ Gândirea ".
N . M . Condiescu pe care îl rugasem să cineze cu mine la *Capsa* nu vine.
Lui Condiescu, 1 exemplar Remember.
Penclub, Cina. M. Bedel.
Cina S.S.R. Gaston Rageot.
Termină I-a parte din Sub pecetea tainei.
O dă „Gândirei".
„Enescu". Banchet cu 400 de lei tacâmul. 10 ani ai *„Gândirei'.*
Sionu şi-napoi. O gâscă lui Francis Lebrun.
La Sionu au înflorit mixandrele în aer liber.
I-a aniversare pentru legiunea de onoare.

1931 — *acfelaşij motto, acfelaşi] blazon, ac[eleaşi] notiţe meteorologice, zilnice*

(în capul paginei): Aera nova.
Moartea lui Joffre.
începe a doua parte din Sub pecetea tainei.

8,9 *Lucrează la Sub pecetea tainei.*
10-11
12 *Dă 12 pagini din p[artea a] Il-a „Gândirei".*
14 *" încă 2 » »*
7 febr [uarie] *Lucrează puțin la S[ub] p[ecetea] tainei.*
9 »
20 » *» S[ub] p[ecetea] tainei.*
22 » " " » (peu).
1 martie C / ^ . *Dineu S.S.R. p[entru] Colette.*
11 » *Primeşte în dar 2 bucăți etamină (verde de Saxa şi or d'Empire allemand) de la căpitanul Ghieu, aduse din Germania.*
16 *S[ub] p[ecetea] tainei (copie).*
17, 18 *» » » (lucrează 18: dă 7pagini).*
21 " » » » (mai dă 7 pagini).
4 april [ie] *Demisia Cabinet Mironescu.*
6 » *Fundulea şi-napoi.*
9 *S[ub] p[ecetea] tainei (lucrează).*
11 *Sionu (predă 3 pag[ini] şi ceva din S[ub] p[ecetea] tainei).*
12 Abondante floraison violettes.
14 *Loturi la cultivatori—Alphonse [al] XIII-lea al Spaniei abdică.*
Proclamarea repub[licii] spaniole.
17 *A plantat aleea de la intrarea curții 12 robiniers (5 dreapta, 7 stânga).*
18 *Sosirea rândunelelor.* Fin stipulations Titulesco par echec complet. Cabinet Iorga.
22 (sqq) Battage mais...

Lucrează la Sub pecetea tainei.
55 55 55
Dă 12 pagini din partea a II-a „Gândirei".
» încă 2 » " »
Lucrează puțin la Sub pecetea tainei.
55 55 55 55
» Sf ubjpfeceteaj tainei.
55 55 55 55
(puțin).
Cina. Dineu S.S.R. pentru Colette.
Primeşte în dar 2 bucăți etamină (verde de Saxa şi or d'Empire allemand) de la căpitanul Gh'ieu, aduse din Germania.
Sub pecetea tainei (copie).
» " " (lucrează 18: dă 7 pagini)
» " " " (mai dă 7 pagini).
Demisia Cabinet Mironescu.
Fundulea şi-napoi.
Sub pecetea tainei (lucrează).
Sionu (predă 3 pagini şi ceva din Sub pecetea tainei).
Belşug de violete înflorite.
Loturi la cultivatori — Alphonse al XIII-lea al Spaniei abdică.
Proclamarea Republicii spaniole.
A plantat aleea de la iiitrarea curții 12 salcâmi (robiniers) (5 dreapta, 7 stânga).
Sosirea rândunelelor. Sfârşitul stipulațiunilor lui Titulescu, printr-un eşec complet. Cabinet Iorga.
Treieratul porumbului...

24 »	*Sionu - Bucureşti.*
26 april [ie]	*Băneasa. Curse.*
29 »	*50 ouă lui FrfancisJ Lebrun.*
2 mai-6 mai	*C Lupu.*
7 mai	*Corecturi „ C[artea] Rfomânească] "*
8 »	*Sionu.*
12 »	*Vegetaţia întârziată.*
13 »	*Bucureşti. Liliacul şi castanul înflo-riţi de vreo 10 zile. Liliacul de Per sia m[ai] târziu.*
15	*S-a adoptat ora Europei Centrale.*
18	Rencontre docteur Lupu dans le bureau de son frere â 1'Athenee Palace. Declare etre satisfait de me compter parmi siens pour ma per-sonne et pour mon nom. Floraison robiniers.
31 »	Băneasa. Derby roumain.
2-3 iunie	*Lucrat Sfub] pfeceteaj tainei.*
3 »	*MinistferulJ de Interne. Goneriu.*
12 »	*Furt cu efracţie la conac Sionu (miezul nopţii).*
	Fin septennal G. Doumergue.
14 »	*Sionu, Spete ni (la jandarmi) Fundulea — şi-napoi.*
18 »	*Liga Culturală. Convocarea „Gândirei" pfentru] participfare] la omagiul Iorga 60 ani.*
21 iulie	Dine avec maître Birnberg et M-me Radojewska restaurant pres Schitu Măgureanu.
26 »	[Dîne avec maître Birnberg et M-me Radojewska] bufet Şosea (v[oir] livre-comptes).
26 august	*Muntele de Pietate - (Broşa cu briliante).*

Sionu — Bucureşti.
Băneasa. Curse.
50 ouă oferite lui Francis Lebrun.
C Lupu.
Corecturi „ Cartea Românească ".
Sionu.
Vegetaţia întârziată.
Bucureşti. Liliacul şi castanul înfloriţi de vreo 10 zile.
Liliacul de Persia mai târziu.
S-a adoptat ora Europei Centrale.
L-am întâlnit pe doctorul Lupu în biroul fratelui său la *Athenee Palace.* *A* declarat a fi satisfăcut de a mă considera printre partizanii săi, pentru persoana şi numele meu.
Salcâmii în floare.
Băneasa. Derbyul român.
Lucrat Sub pecetea tainei.
Ministerul de Interne. Goneriu.
Furt cu efracţie la conac Sionu (mie-zul nopţii).
Sfârşitul septenalului preşedinţiei lui G. Doumergue.
Sionu, Spete ni (la jandarmi) Fundulea - şi-napoi.
Liga Culturală. Convocarea „Gândirei" pentru participare la omagiul Iorga 60 ani.
Cinat cu maestrul Birnberg şi d-na Radojewska restaurant aproape de Schitu Măgureanu.
[Cinat cu maestrul Birnberg şi d-na Radojewska] bufet Şosea (vezi cartea de socoteli).
Muntele de Pietate. (Broşa cu briliante).

3 sept[embrie] *Moartea lui C. Enescu - Fundulea (martor în procesul Gogu Ionescu).*
5 » *Muntele de Pietate. Brățara 1 safir și briliante.*
9 » » » *inel c-un safir.*
11 » » *2 briliante.*
15 » » *inel 2 saf[ire], 2 briliante.*
18 » *broșa 4 ametiste și diamant.*
21 » *[indescifrabil] etalon aur Anglia.*
22 » *A dat p[entru] „Cele 3 Crișuri" articolul Vechi impresii de spectator.*
23 » *M[untele] de Pietate inel c-un diamant.*
30 » » *brățară 7 briliante și diamante.*
1 oct[ombrie] *Adopt[area] orei orientale.*
5 » *M[untele] d[e] Pietate. Fragment colier cu briliante.*
13 oct[ombrie] sqq *Sionu. Culesul porumbului.*
3 no[i]embrie *Frigul a stricat vegetației. Robiniers — resedas înghețat.*
10 » Magnifique journee automne.
11 » *Sionu — Buc[urești] auto, la întors tras de cai.*
23 dec[embrie] *Lui Lebrun o gâscă.*
31 » *Reveillon la Lebrun. Oferit lui L[ebrun] Baudelaire legat.*

1932 *Ac[elași] blazon — ac[elași] motto - notițe meteorologice] zilnice 8 ani și 8 luni 9 ani și 9 luni etc. etc. — date magice, o astrologie atentă*

Moartea lui C. Enescu — Fundulea (martor în procesul Gogu Ionescu).
Muntele de Pietate. Brățara 1 safir și briliante.
" » " *inel c-un safir.*
» » » inel *2 briliante.*
» » " *2 safire, 2 briliante.*
» " » *broșa 4 ametiste și diamant,*
[indescifrabil] etalon aur Anglia.
A dat pentru „Cele 3 Crișuri" articolul „Vechi impresii de spectator".
Muntele de Pietate - inel c-un diamant.
" " » *brățară 7 briliante și diamante.*
Adoptarea orei orientale.
Muntele de Pietate. Fragment colier cu briliante.
Sionu. Culesul porumbului.
Frigul a dăunat vegetației. Robiniers (salcâmi) — resedas înghețat.
Magnifică zi de toamnă.
Sionu — București auto, la întors tras de cai.
Lui Lebrun o gâscă.
Reveillon la Lebrun. Oferit lui Lebrun Baudelaire legat.

1932 *Ac[elași] blazon - ac[elași] motto - notițe meteorologice] zilnice 8 ani și 8 luni, 9 ani și 9 luni etc. etc. — date magice, o astrologie atentă*

9 ianuarie Consigne mains P. Zarifopol 1 manuscrit et 2 factumes imprimes de I.L. Caragiale. (vfoirj 9. VIII.1935.)
Concerte - conferinţe, invitaţii (Paul Zarifopol) — cutremure de pământ etc. etc. Comemorările ordinelor primite. .. plecări Sionu şi înapoi m[ai] rare.
25 martie *(cerneală)* XLVII-eme aniv[ersaire] de ma naissance.
Aera Nova
27 aprilie *Asasinatul Sofiei Aslan.*
28 [aprilie] *Morgă.*
30 » *înmormântarea Sofiei Aslan.*
6 mai *Atentat cfontraj Paul Doumer.*
7 **»** *Moartea lui Paul Doumer.*
10 » *Albert Lebrun prezident.*
31 » *Demisia Cabinet Iorga.*
2 iunie *Vine Titulescu.*
3 » *Tribulaţii p[entru] formfarea] cabinetului.*
5 " *Eşec Titulescu — Vaida.*
7 **»** *Moartea lui Paul Doumer.*
10-11 » *Călăraşi — Silistra şi-napoi Bucureşti.*
15 » *înfloreşte catalpa.*
7 **iulie** *Află că L.B. [Eliza Bâicoianul] a pierdut Craii..., îi lasă un exemplar.*
8 » *îşi dă demisia din S.S.R.*
25 » La chatte blessee matin menton et pattes.
10 august Demisia Cabinetului] Vaida.
11 » Form[area[Cab [inetului] Vaida.
1 sept[embrie] Explozie dep[ozit] muniţii Rudeni Chiajna.
26 » 22,23 Cutremur de pământ, tare, oscilaţii circulare.
~~4~~–5 oct[ombrie] *Lucr[eazâ] SfubJ pfeceteaj tainei.*

încredinţat în mâinile lui P. Zarifopol 1 manuscris şi 2 acte tipărite ale lui I.L. Caragiale (vezi 9. VIII. 1935).
Concerte- conferinţe, invitaţii (Paul Zarifopol) - cutremure de pământ etc. etc. Comemorările ordinelor primite... plecări Sionu şi înapoi mai rare.
(cerneală) A XLVII-a aniversare a naşterii mele. *Aera Nova.*
Asasinatul Sofiei Aslan.
Morgă.
înmormântarea Sofiei Aslan.
Atentat contra Paul Doumer.
Moartea lui Paul Doumer.
Albert Lebrun preşedinte.
Demisia Cabinet Iorga.
Vine Titulescu.
Tribulaţii pentru formarea Cabinetului.
Eşec Titulescu — Vaida.
Călăraşi - Silistra şi-napoi Bucureşti, înfloreşte Catalpa.
Află că L.B. (Eliza Băicoianu) a pierdut Craii..., îi lasă un exemplar, îşi dă demisia din S.S.R.
Dimineaţa pisica s-a rănit la bot şi labe.
Demisia Cabinetului Vaida.
Formarea Cabinetului Vaida.
Explozie depozit muniţii Rudeni Chiajna.
22,23 Cutremur de pământ, tare, oscilaţii circulare.
Lucrează Sub pecetea tainei.

15 » *Călduri. Invazia musculițelor galbene.*
16 » *Sionu.*
17 » " *Culesul porumbului. Demisia Vaida.*
20 » *Cabinet Maniu - dijmă...*
8 no[i]embr[ie] *București.*
16 » Sf. Matei. *Aera Nova.* Renforcemet du systeme.
1 dec[embrie] Opera. *Năpasta.*
20 » Coupe - Sombre.
21 » *Al. Rosetti, prin Râcâciuni, cere „roman" p[entru] C Notrovo.*
23 » *Sionu.*
24 » *Lui Lebrun o gâscă.*

ac[elași] blazon — ac[elași] motto — ac[eleași] notițe meorologice zilnice

***1* ianuarie** cave, age, tace *[și-n arme].*
12 » Demission cabinet Maniu.
14 » Cabinet Vaida.
30 » *Cabinet Hitler în Germania.*
***1* febr[uarie]** *Audiție As[ociația] Muzicală la Sabina Cantacuzino.*
3 » *Parlamentul votează legea stării de asediu pe zone în Rom[ânia].*
4 » *Anibal Theohari se sinucide.*
9 » *Comitetul As[ociației] muzicale, la el acasă.*
15 " *Un denunț anonim îi indică: lucrurile furate la Radu Nisiparu și fiică-sa, dusă la „Mașina de pâine".*
18 [februarie] *Obține percheziția [parchet[ului] Ilfov. [Mașina de pâine].*

Călduri. Invazia musculițelor galbene.
Sionu.
Culesulporumbului. Demisia Vaida.
Cabinet Maniu — dijmă...
București.
Sf. Matei. *Aera Nova.* întărirea sistemului.
Opera. *Năpasta.*
Regenerare prin amputare.
Al. Rosetti, prin Răcăciuni, cere „roman" pentru C Notrovo.
Sionu.
Lui Lebrun o gâscă.

1933 *ac[elași] blazon - ac[elași] motto - ac[eleași] notițe meteorologice zilnice*

cave, age, tace *[și-n arme].*
Demisia Cabinetului Maniu.
Cabinet Vaida.
Cabinet Hitler în Germania.
Audiție Asociația muzicală la Sabina Cantacuzino.
Parlamentul votează legea stării de asediu pe zone în România.
Anibal Teohari se sinucide.
Comitetul Asociației muzicale, la el acasă.
Un denunț anonim îi indică: lucrurile furate la Radu Nisiparu și fiică-sa, dusă la „Mașina de pâine".
Obține percheziția Parchetului Ilfov. [Mașina de pâine].

20 » *Găseşte* nappe bleue damassee *şi 2 ştergare.*

21 » *R[adu] N[isiparu] declară că le-a cumpărat de la Vasilica Eug. Ionescu (ştergarul).*

28 februarie *Lucr[eazâ] Sub pecetea tainei.*

***2* martie**

3 » *Dă „ Gândirei" copie S[ub] p[?cetea] tainei.*

6-12 » *Lucr[ează] SfubJ pfeceteaj tainei (în fiecare zi).*

12 " *Caracostea vizită. Acceptă con-fer finţaj seminar litere pfentruj 30. III L.B. [Eliza Băicoianu] invită pfentruj seară muzicală engleză. Audiţie AsocfiaţiaJ Muzficalâ] la Irina Procopiu.*

18 » *Academia de comerţ. Audiţie muzicală engleză.*

20 » *Dejun şi ceai la sorâ-sa.*

25 » *(cerneală)* XLVIII[-eme] aniv[ersaire] de ma naissance. Evasion, emancipation, eclipse, exclusivisme. Repli, retrăite, refoulement, rupture. Snobisme.
Les affaires sont les affaires.

27 " Coupe-Sombre *[semn special]*. Inspiration benie.

30 » Je m'esquive faire conf[erence] făcui te lettres.

7 aprilie L.B. [Elise Baicoyano]. Saisis occasion lui avoeur avoir ete epris d'elle.

17 april [ie] Apare *Gândirea* cu *Sub pecetea tainei.*

21 » Pressee de rejoindre son Bartolo, L. [Elise] passe vite â cote de moi, qui fait de meme.

Găseşte faţă de masă bleu de damasc *şi 2 ştergare.*

Radu Nisiparu declară că le-a cumpărat de la Vasilica Eug. Ionescu (ştergarul).

Lucrează „Sub pecetea tainei'.

y> -» y> »

Dă „ Gândirei" copie Sub pecetea tainei.

Lucrează „Subpecetea tainei" (în fiecare zi).

Caracostea vizită. Acceptă conferinţa seminar litere pentru 30. III L.B. [Eliza Băicoianu] invită pentru seară muzicală engleză.

Audiţie Asociaţia Muzicală la Irina Procopiu.

Academia de comerţ. Audiţie muzicală engleză.

Dejun şi ceai la sorâ-sa.

(cerneală) A XLVIII-a aniversare a naşterii mele. Evadare, emancipare, eclipsă, exclusivism. Reculegere, retragere, reprimare, ruptură. Snobism.
Afacerile sunt afaceri.

Regenerarea prin amputare *[semn special]*. Inspiraţie binecuvântată.

Mă sustrag de la a ţine conferinţă la Facultatea de Litere.

L.B. [Elise Băicoianu]. Găsesc prilejul de a îi mărturisi a fi fost îndrăgostit de ea.

Apare *Gândirea* cu *Sub pecetea tainei.*

Nerăbdătoare să îl întâlnească pe Bartolo al ei, L. [Elise] trece repede pe lângă mine, eu fac la fel.

» Fais deposer chez L.B. [Elise Baicoyano] souhaits bonheur 20 splendides oeillets rouge-fonce.

» La reforme de ma vie a ete strictement appliquee et a donne de bons resultats. *Perseverer en renforgant. Achever le decanaillement.*

Agir avec une prudence extreme en affaires. De meme dans celle dont mon existence s'est compliquee dernierement. Si je peux garder la superiorite, en (ne?) consentant que certains sacrifices materiels, le resultat quel qu'il serait, positif ou negatif, ne presenterait pour moi aucun danger. Si non, ce sera un desastre. Tout depend de la methode. De la froideur glaciale, mais sans indifference.

•il [ie] 1. 4 ans depuis la saisie de lei 180 000 dans les mains de C. Enesco Fundulea par Gogu Ionesco, 4 ans de gene, de tracas, de soucis grâce â Cutalianidis.

2. Constate avec satisfaction rafraîchissement dans affaire L.B. [Elise Baicoyano] auquel ont contribue preuve de son degoutant collage. Deşir de la voir amoindri. Me tente forte envie de me moquer cruellement, ferocement d'elle, mais en raffine. Ne puis preciser si le 21 L. [Elise] a ete impolie (je marchais moi-meme tres vite). Mais il me semble que j'ai agi avec trop de zele. Elle ne doit pas etre habituee a. cela.

I-am trimis lui L.B. [Elise Băicoianu] dimpreună cu urări de fericire 20 de splendide garoafe stacojii.

Reforma vieţiiniele a fost aplicată cu stricteţe şi a dat bune rezultate. *Să perseverez consolidând-o. Să-mi desăvârşesc descanalierea.*

Să acţionez cu o extremă prudenţă în afaceri. De asemenea, în aceea cu care mi s-a complicat existenţa în ultima vreme. Dacă pot să-mi păstrez superioritatea, neconsimţind decât la anumite sacrificii materiale, rezultatul, oricare ar fi, pozitiv sau negativ, n-ar prezenta pentru mine nici o primejdie. Dacă nu, ar fi un dezastru. Totul depinde de metodă. Răceală de gheaţă, dar fără indiferenţă.

1. 4 ani de când Gogu Ionescu a pus sechestru pe cei 180 000 de lei aflaţi în mâinile lui C. Enescu-Fundulea, 4 ani de strâmtorare, de necazuri, de griji, din pricina lui Cutalianidis.

2. Am constatat cu satisfacţie o răcire în afacerea L.B. [Elise Băicoianu], la care au contribuit dovezile dezgustătoarei ei legături.

Dorinţa de a o vedea a scăzut. Mă ispiteşte grozav să-mi bat joc de ea cumplit, cu ferocitate, dar ca un om rafinat. Nu pot preciza dacă pe 21 L. [Elise] a fost nepoliticoasă (mergeam şi eu foarte repede). Dar mi se pare că am acţionat cu prea mult zel. Pesemne că nu este obişnuită cu aşa ceva.

3 mai *Cunoştinţa prin Alfred Juvara cu d[octo]rul Juvara.*

4 » *Moartea dfoctojrului Juvara.*

5 » [Ai] eu chance ne plus rencontrer L. (Elise). Dois meme eviter que cela n'arrive, tant pour ne pas attarder le rafraîchissement que pour des raisons d'economie. A quoi bon etre prise? Mon intention est de faire marche en arriere, en me repliant prudemment. C'est â elle de faire le premier mouvement. Le 15.V. elle chante chez Mano, c'est lâ que j'aurai â faire mes preuves de grand rafifine.

6 » 15 jours de reflexion ont reduit L.B. [Elise Baicoyano] aux proportions d'une femme â faire et ma passion â un elementaire deşir de possession. Encore une fois benie la circonstance, voulue peut-etre de sa part, de ne pas nous rencontrer. Au lieu de m'allumer, cela m'a refroidi. Et ses defauts ont pris leur relief normal: empâtement, pauvrete, inelegance, defauts exclusifs chez toute autre, l'inelegance surtout. M'engager â y remedier serait de ma part la pire folie; je ne veux pas meme y penser. Si je puis la faire marcher avec certains sacrifices legers, je marcherais aussi. Mais si je lâchais tout carrement la pârtie, ne ferais-je pas mieux?

Cunoştinţa prin Aljred Juvara cu doctorul Juvara.

Moartea doctorului Juvara.

Am avut norocul de a nu o mai fi întâlnit pe L. [Elise]. Trebuie chiar să evit acest lucru, atât pentru a nu întârzia răcirea, cât şi pentru motive de economie.

La ce bun să o cuceresc? Intenţia mea este să dau înapoi, retrăgându-mă cu prudenţă. Ei îi revine să facă primul pas. La 15.V., cântă la Mânu, acolo voi avea de dovedit că sunt un mare rafinat.

15 zile de meditaţie au redus-o pe L.B. [Eliza Băicoianu] la proporţiile unei femei accesibile şi pasiunea mea la o elementară dorinţă de posesiune. Binecuvântată, încă o dată, împrejurarea, poate voită din partea ei, de a nu ne întâlni. în loc să mă aprindă, asta m-a răcit. Iar defectele ei şi-au dobândit relieful normal: îngrăşare, sărăcie, lipsă de eleganţă, cusururi care ar descalifica-o pe oricare alta, mai cu seamă lipsa de eleganţă. Să mă apuc să le îndrept, ar fi din partea mea cea mai nesăbuită nebunie; nu vreau măcar să mă gândesc la asta. Dacă aş putea s-o fac să alunece cu oarecari sacrificii uşoare, aş intra şi eu în joc. Dar dacă aş da bir cu fugiţii, n-aş face mai bine?

10 » Si tout pourrait se parfaire si aisement que mon *decanaillement,* l'affaire de la contestation, surtout! Si les moyens materiels me permettent, outrer *froideur glaciale.* *Je dois etre encore plus cir conspect en ajfaires et plus dur. Les affaires sont les affaires.*

14 » Demain, â l'audition, m'arranger ne pas etre â la portee d'un contact avec L.B. [Elise Baicoyano] en lui faisant cependant remarquer ma presence.

15 mai Audition Association Musicale chez C. Mano. Agi selon disposition prise. Echange de saluts, froid de ma part, contraint de la sienne.

21 » *Suiş sur point me realiser touchant a la perfection. N'ai jamais ete si lucide. Innaugure enfin mes anciennes methodes que j ai du mettre au rancart pendant environ 30 ans, methodes radicales.*
Cave, age, tace.
Politique de realites. Les affaires sont les affaires... Popescu (Barcaneşti-Bihor) et ne point faire de transaction, la saison etant manquee. L'affaire L.B. [Elise Baicoyano] vue sous un autre angle et remise â plus tard, faute d'argent.

26 » Completer fiche L.B. [Elise Baicoyano]. Manque date exacte naissance. Le 3.V. elle avait 52 ans.

Dacă totul s-ar putea realiza cu atâta uşurinţă ca *descanalierea* mea, afacerea contestaţiei mai ales! Dacă mijloacele materiale mi-ar îngădui să împing la maximum *răceala glacială.* *Trebuie să fiu şi mai circumspect în afaceri şi mai dur. Afacerile sunt afaceri.*

Mâine, la audiţie, să fac aşa fel încât să nu fiu în raza unui contact cu L.B. [Eliza Băicoianu], făcându-i totuşi remarcată prezenţa mea.

Audiţie Asociaţia Muzicală la C. Manu. Am acţionat după planul stabilit.
Schimb de saluturi, al meu rece, al ei stânjenit.

Sunt pe punctul de a mă realiza, atingândperfecţiunea. Nicicând n-am fost atât de lucid. Inaugurez, în fine, vechile mele metode, pe care a trebuit să le las deoparte timp de aproximativ 30 de ani, metode radicale.
Cave, age, tace.
Politica realităţilor. Afacerile sunt afaceri... Popescu (Bărcăneşti-Bihor) şi de a nu face vreo tranzacţie, sezonul fiind ratat. Afacerea L.B. [Elise Baicoyano] văzută sub un alt unghi şi amânată pe mai târziu, din lipsă de bani.

De completat fişa L.B. [Elise Baicoyano]. Lipseşte data exactă a naşterii. La 3.V. avea 52 de ani.

1 iunie L.B. [Elise Baicoyano] ne repond pas â mon salut.

29 » Floraison catalpa *(mfaij înainte: liliacul, castanii).*

11 iulie *Pierdut în auto, după miezul nopții, 94 lei.*

22 » Forte depression nerveuse.

13 august Suppression the.

17 [august] Aborde sur le boulevard (vers 11,25) L.B. [Elise Baicoyano]; me declare ne pas etre fâchee contre moi.

14 sept[embrie] Depose chez L.B. [Elise Baicoyano] 1 boîte bonbons.

16 Depose chez L.B. [Elise Baicoyano] 100 oeillets rouges.

Y appris qu'elle a eu un accident, est tombee sur l'escalier.

18 Depose chez L.B. [Elise Baicoyano] 1 boîte bonbons.

20 *Sionu şi-napoi.* Le notaire file de peu le filou C. Enescu [qui] se derobe â completer la procedure dans affaire contestation.

Suppression cafe.

21 Reduction ration vin.

22 Depose chez L.B. [Elise Baicoyano] 125 oeillets, en presque totalite rouges.

28 Rechute faiblesse L.B. [Elise Baicoyano] *{indescifrabil la Perpessicius]* et intermittente. II est certain que supression cafe et reduction sensible dose vin ont contribue de beaucoup. C'est maintenant toutefois que charnellement je la deşire le plus. Tout

L.B. [Elise Baicoyano] nu-mi răspunde la salut.

A înflorit catalpa *(mai înainte: liliacul, castanii)*

Pierdut în auto, după miezul nopții, 94 lei.

Puternică depresiune nervoasă.

Suprimarea ceaiului.

Oprită pe bulevard (către 11,25) L.B. [Elise Baicoyano] îmi declară că nu e supărată pe mine.

I-am lăsat lui L.B. [Elisei Baicoyano] o cutie de bomboane.

100 de garoafe roşii.

Am aflat că a avut un accident, a căzut pe scări.

I-am lăsat lui L.B. [Elise Baicoyano] o cutie de bomboane.

Sionu şi-napoi. Notarul îl urmăreşte îndeaproape pe şnapanul de C. Enescu (care) se sustrage de la completarea procedurei în afacerea contestației.

Suprimarea cafelei.

Reducerea rației de vin.

I-am lăsat lui L.B. [Elise Baicoyano] 125 de garoafe, aproape toate roşii.

Recădere în slăbiciune pentru L.B. [Elise Baicoyano] *[indescifrabil la Perpessicius]* şi intermitentă. Este sigur că suprimarea cafelei şi reducerea simțitoare a dozei de vin au contribuit cu mult. Totuşi, carnal, acum o doresc mai mult.

sera regie par la question interet. J'ai regagne toute ma superiorite. Mes depressions, ainsi que la forme morbide de ma passion de L. [Elise] etaient dues â la consommation du cafe et â l'abus du vin. Un homme du peuple m'a dit hier soir! *„Le verre fait le malheur de rhomme"* (voir 5 V.).

21 oct[ombrie] Rien qu'apres un mois de regime sobre et surtout de reduction dose vin, recouvre mes grandes qualit.es, ma puissance de volonte, determination et travail, ma raison, ma sagacite et mon veritable caractere inaltere, fait de froideur et de reserve. Recouvre ma patience et mon energie. Mes nerfs se sont retablis et ne sens plus d'alourdissement. La lucidite de mon esprit avait toujours resiste, mais mon energie active s'en etait ressentie mais pas incurablement. Sublata causa, tollitur effectus.

22 octfombrie] Je rentre aurant *[indescifrabil] (vremea)*

23 » Me suiş fortement brule dans affaire L.B. [Elise Baicoyano]. Porte mon choix sur femme du monde ni chair ni poisson, de quatre ans plus âgee que moi, avec collage degotitant, pauvre, inelegante et diva â la manque, cabotine. S'est vilainement conduite envers moi, m'a evite, a fait semblant de ne pas me voir, une fois etant avec sa soeur coin boulevard

Totul se va aranja pe bază de interes. Mi-am recâştigat întreaga superioritate. Depresiunile, ca şi forma morbidă a pasiunii mele pentru L. [Elise] se datorau consumului de cafea şi abuzului de vin. Un om din popor mi-a spus ieri-seară: *„Paharul îl nenoroceşte pe om"* (vezi 5.V).

Doar după o lună de regim sobru şi mai ales de reducere a dozei de vin, mi-am redobândit marile mele calităţi, puterea mea de voinţă, de hotărâre şi de muncă, raţiunea, sagacitatea şi adevăratul meu caracter nealterat, chintesenţă de răceală şi de rezervă. Mi-am redobândit răbdarea şi energia. Nervii mi s-au restabilit şi nu mă mai simt îngreuiat. Luciditatea spiritului meu rămăsese neatinsă, însă energia mea activă se resimţise, dar nu incurabil. *Sublata causa, tollitur effectus.*

Mă întorc având *(indescifrabil).*

(vremea...)

M-am ars zdravăn în afacerea L.B. [Elise Baicoyano]. Alegerea mea a căzut pe o femeie de lume, nici laie nici bălaie, cu patru ani mai în vârstă decât mine, cu o legătură dezgustătoare, săracă, lipsită de eleganţă şi divă păguboasă, cabotină. S-a purtat urât cu mine, m-a evitat, s-a făcut că nu mă vede, odată fiind cu soră-sa pe bulevard, colţ cu şoseaua

chaussee Bonaparte n'a pas voulu se retourner et le meme soir a passe tout pres de moi, sans me regarder, ne m'a jamais fait parvenir le plus leger remerciement de mes attentions repetees. Ne pas me retirer serait de ma part manquer de dignite et de caractere.
Comme je faisais tout mon possible pour la voir, je le ferai pour le contraire. (voir 5 V)

26 [octombrie] Une fois eliminee la pârtie sentimentale dans l'affaire L.B. [Elise Baicoyano], le reste ne presente plus de danger, puisque je ne regarde pas aux sacrifices materiels qui ont ete bien legers et resteraient toujours dans les limites de mes moyens ordinaires. Y renoncer totalement serait plutot preuve de faiblesse, que de force. Je ne dois pas me laisser oublier par elle, qui sait, peut-etre, le coup est plus facile â faire qu'il ne me semble. II faut que je joue serre et *surtout nulle illusion de coeur.* Le romantisme ne doit etre qu'apparent, si je me laisse prendre â mon propre jeu, je perds la pârtie. II faut que je l'aie â bon marche, â discretion et que je me refroidisse le premier et de bonne heure. Cependant, *l'instinct me commande de renoncer a m 'interesser â cette femme, de la fuir et de l oublier.* (voir 5.V).

27 **"** *Ma derniere apparition dans un local public de consommation (autre qu un restaurant) en viile,* (voir 7. XII).

Bonaparte, n-a vrut să se întoarcă şi în aceeaşi seară a trecut foarte aproape de mine, fără să mă privească, n-a schiţat niciodată cel mai mic gest de mulţumire pentru atenţiile mele repetate. Să nu mă retrag ar însemna din partea mea lipsă de demnitate şi de caracter. Aşa cum făceam tot posibilul ca să o văd, voi face contrariul (vezi 5-V).

Odată eliminată latura sentimentală în afacerea L.B. [Elise Baicoyano], restul nu mai prezintă pericol, fiindcă nu dau însemnătate sacrificiilor materiale care au fost mărunte şi ar rămâne întotdeauna în limita mijloacelor mele obişnuite. A renunţa cu desăvârşire la ea ar fi mai degrabă dovadă de slăbiciune decât de tărie. Nu trebuie s-o las să mă uite, cine ştie, poate că lovitura este mai uşor de dat decât mi se pare. Trebuie să joc strâns şi *mai cu seamă nici o iluzie sentimentală.* Romantismul nu trebuie să fie decât aparent, dacă mă las prins în propriul meu joc, pierd partida. Trebuie s-o dobândesc ieftin, la discreţie şi să mă răcesc primul şi din vreme. Totuşi, *instinctul îmi porunceşte să renunţ a mă mai interesa de această femeie, să fug de ea şi să o uit* (vezi 5.V).

Ultima mea apariţie într-un local public de consumaţie (altul decât un restaurant) în oraş (vezi 7. XII).

28 » *Aube de ma renaissance.*
Magnifique journee. Splendide crepuscule. Delicieusement passe seul buffet chaussee. Une des meilleurs heures solitaires de ma vie.
29 oct[ombrie] —10 noiembr[ie] *Sionu. Culesul porumbului.*
11 no [i] embrie *Bucureşti*
12 » *Demisia Vaida.*
14 » *Sionu - Cabinet Duca.*
15 » *Bucureşti.*
3 dec [embrie] T. Pisani. Lui confie **2** photos.
7 » Derniere consommation offerte en viile.
19-30 dec[embrie] *Lucr[eazâ]'SfubJpfeceteaj tainei.*
20, 21, 23 *CorespfondenţâJ Rosetti — Balanescu.*
27 *Vizită.* »
(Cfo nJtrfactJ edfitura] „Fundaţiei").
29 *21, 55. Asasinarea lui Duca.*
30 *Cabinet Dr. Angelescu.*

1934 *blazon, emblemă, Jiotiţe, meteorologfice] zilnice*

***2* ianuar[ie]** *Cave, age, tace.*
2 » *SfubJ pfeceteaj tainei.*
3 » *Cabinet Tătărescu.*
4 ianuar[ie] (6, 7, 8, 21, 23, 24, 31) *SfubJ pfeceteaj tainei (lucrează).*
17 ianuarfie] *Scris foarej Rosetti pentru contract şi acont.*
19 » *Contract „Fundaţii": 3 000 exfemplare] SfubJ pfeceteaj tainei şi acont.*
24 » *Notifică retragerea din Asociaţia Muzicală.*

Zorii renaşterii mele.
Zi magnifică. Splendid crepuscul. Am petrecut foarte plăcut, de unul singur la Bufet, la Şosea. Unul din cele mai bune ceasuri de singurătate din viaţa mea.
Sionu. Culesul porumbului.
Bucureşti.
Demisia Vaida.
Sionu — Cabinet Duca.
Bucureşti.
T. Pisani. îi încredinţez 2 fotografii.
Ultima consumaţie oferită în oraş.
Lucrează Sub pecetea tainei.
Corespondenţă Rosetti—Bălănescu
Vizită " "
(Contract editura „Fundaţiei").
21,55. Asasinarea lui Duca.
Cabinet Dr. Angelescu.

1934 *blazon, emblemă, notiţe, meteorologfice] zilnice*

Cave, age, tace.
Sub pecetea tainei.
Cabinet Tătărescu.
Sub pecetea tainei (lucrează).
Scrisoare Rosetti pentru contract şi acont.
Contract „Fundaţii": 3 000 exemplare Sub pecetea tainei şi acont.
Notifică retragerea din Asociaţia Muzicală.

2 februarie
(3, 24, 28) *SfubJ pfeceteaj tainei.*
1 martie — 8
(10, 16, 19, 20, 26, 27) »
25 martie XLIX-eme ann[iversaire] de ma naissance.
Cave, age, tace
Labeur
Evasion, emancipation,
eclipse, exclusivisme -
— Snobisme -
Les affaires sont les affaires.
Economie, epargne
Energie, morgue
Annee climaterique et preparatoire
Reforme definitive de ma vie.
29 martie Tres fort tremblement de terre **(22. 09 1/2)**
22 aprilie Floraison lilas.
24 » » marronier.
26 » Cinq ans depuis la saisie de lei 180 000 dans les mains de C. Enescu Fundulea par Gogu Ionescu. 5 ans de gene, de tracas, de soucis et depuis la derniere loi de conversion de transes grâce a Cutalianidis.
14 mai - 4 iunie *Sionu - 4 iunie Bucureşti.*
30 iunie Massacre en Alemagne.
28 iunie - 21 iulie Sionu.
26 iulie — 1 august Sionu.
2 august *Deces Hindenburg— Hitler Cancelar.*
7-29 aug[ust] Sionu.

Sub pecetea tainei.

A XLIX-a aniversare a naşterii mele.
Cave, age, tace.
Muncă
Evadare, emancipare,
eclipsă, exclusivism -
- Snobism -
Afacerile sunt afaceri.
Economie, chiverniseală
Energie, morgă
An climateric şi pregătitor.
Reformă definitivă a vieţii mele.
Foarte puternic cutremur de pământ (22. 09/1/2)
A înflorit liliacul.
» " castanul.
Cinci ani de la confiscarea de către Gogu Ionescu a celor 180 000 lei din mâinile lui C. Enescu - Fundulea. 5 ani de strâmtorare, de necazuri, de griji, şi, după ultima lege de conversiune, de nelinişte, datorită lui Cutalianidis.
Sionu — 4 iunie Bucureşti.
Masacru în Germania.

Deces Hindenburg—Hitler Cancelar.

Sionu.

29 aug[ust] Commande chez Herscovitz boutons manchettes de l'or des vieux boutons de Victor Ionescu.
2 sept [embrie] Revu et corrige texte păru dans *„Gândirea" de SfubJ pfeceteaj tainei.*
6 » *Sionu (lucrfeazăj la SfubJ pfeceteaj tainei, 21-23).*
22—27 " Depart des hirondelles.
2 oct[ombrie] *Demisia Tătărescu (după a lui Titulescu).*
2 » *Cabinet*
9 oct[ombrie] *Asasinat Marsilia RegfeleJ Alexfandru] şi Barthou.*
15-26 noi [embrie] *suppression haltes auberge Fundulea.*
Suppression biere ordinaire. Derniere consommation offerte â la campagne.
16 » (Sf. Matei)
Cave, age, tace.
Achever le decanaillement
Snobisme
Rupture en fait, reserve
Gravite, tenue, retenue
froideur glaciale
fermete
Correction, elegance
Avarice.
Les affaires sont les affaires
10 decfembrie] Morgue.
(11,...) *SfubJ pf<?cetea] tainei.*

1935 — *blazonul vechi şi cfejlfejlfalte] blazon nou şi indicaţia latină pfentruj Lannos implevit.*

1 ianuar[ie] *Cave, age, tace.*
7 » *Incendie maison de Tuschki Caragiale.*

Am comandat la Herscovitz butoni pentru manşete, din aurul vechilor butoni ai lui Victor Ionescu.
Am revăzut şi corectat textul apărut în *Gândirea* din *Sub pecetea tainei.*
Sionu (lucrează la Sub pecetea tainei, 21-23).
Plecarea rândunelebr.
Demisia Tătărescu (după a lui Titulescu).
Cabinet Tătărescu.
Asasinat Marsilia Regele Alexandru şi Barthou.
Suprimarea popasurilor la hanul Fundulea.
Suprimarea berii ordinare. Ultima consumaţie oferită la ţară.
(Sf. Matei)
Cave, age, tace.
Să-mi desăvârşesc descanalierea.
Snobism.
Ruptură, de fapt, rezervă
Gravitate, ţinută, reţinere
răceală glacială
fermitate
Corectare, eleganţă
Avariţie
Afacerile sunt afaceri.
Morgă.
Sub pecetea tainei.

1935 — *blazonul vechi şi celelalte, blazon nou şi indicaţia latina pentru Lannos implevit*

Cave, age, tace.
Lncendiul casei lui Tuşchi Caragiale.

21 » *SfubJ pfecetea] tainei.*
3 febr[uarie]
,21, ..) *SfubJ pfeceteaJ tainei.*
16 febr[uarie] Je commence â songer serieusement â la realisation de la monographie (en francais) du comte de Hoditz.
17 Je commence travail monographie du comte Hoditz. Je reunis les donnees recueillies jusqu'â present et la table bibliographique et sources possibles.
18 Elabore plan du *Hoditz.*
19 Amplifie plan du *Hoditz.*
28 Apres la reforme de ma vie, *L aera nova,* que j'avais projet.ee depuis tres longtemps et que je n'ai commence a appliquer que courant (?) dernier trimestre [19]33 (voir 28. IX, 28. X. [19]33), c'est en parcourant le livre de Zweig sur la guerison par l'esprit, que j'ai eu (13. II. [19]35) la revelation de ma superiorite intellectuelle, mon intuition et ma puissance de reflexion ainsi que les forces latentes - que je sens au fond de mon etre, exigent pour se mettre en valeur une therapeutique de mon moral et de ma volonte qui doit commencer par la reaction contre l'obsession du passe et par le refoulement des hantises erotiques.
25 mart [ie] L[-eme] anniversaire de ma naissance.
Cave, age, tace.
Les affaires sont les affaires
Evasion, emancipation, eclipse,

Sub pecetea tainei.
y> » »

încep să mă gândesc serios la realizarea monografiei (în franceză) a contelui de Hoditz.
încep lucrul la monografia contelui de Hoditz. Reunesc datele culese până în prezent, tabla bibliografică şi sursele posibile.
Am elaborat planul lui *Hoditz.*
Am lărgit planul lui *Hoditz.*
După reforma vieţii mele, *Aera nova,* pe care o proiectasem de foarte multă vreme şi pe care n-am început să o aplic decât în cursul (?) ultimului trimestru din 1933 (vezi 28. IX, 28. X. 1933), doar parcurgând cartea lui Zweig asupra tămăduirii prin spirit am avut (13. II. 1935) revelaţia superiorităţii mele intelectuale, a intuiţiei mele şi a puterii mele de reflecţiune, ca şi a forţelor latente - pe care le simt în străfundul fiinţei mele, cum cer, spre a se pune în valoare, o terapeutică a moralului meu şi a voinţei mele care trebuie să înceapă prin reacţia împotriva obsesiei trecutului şi prin înăbuşirea bântuielilor erotice.
A L-a aniversare a naşterii mele.
Cave, age, tace.
Afacerile sunt afaceri.
Evadare, emancipare, eclipsă,

exclusivisme.
Morgue, snobisme
Gravite, tenue, retenue.
Correction, elegance.
Avarice.
Energie, fermete
Calme, froideur glaciale.
Sang froid
Style.

25 mart [ie] ***(pagină albastră)*** Une annee de solitude et d'isolement qui a ete aussi climaterique m'a permis de me livrer â de patientes et profondes introspections dans mon âme et retrospections dans mon passe, de juger les trente dernieres annees de mon existence. Ă part le bref intermezzo lorsque j'ai ete chef de cabinet d'un ministre, ma vie n'a ete qu'un enchaînement de provisoire, de pis-aller, de faute-de-mieux, de contraintes et de detresses que j'aurais pu m'epargner si l'idee de m'enrichir par le coup avec laquelle j'etais entre en lice avait garde sa fixite. J'ai manque en automne 1916 l'occasion la plus incroyablement miraculeuse de m'emparer de 80 000 lei or, sans nul effort, sans nul risque et perii et depuis la chance que j'ai meprisee m'a boude sans discontinuer. Aussi ma cristallisation a ete enrayee, son commencement date de la revelation de 28. X. [19]33 et je le crois en train de s'achever. Ma

Exclusivism
Morgă, snobism
Gravitate, ținută, reținere.
Corectare, eleganță.
Avariție.
Energie, fermitate
Calm, răceală glacială.
Sânge rece
Stil.

Un an de solitudine şi de izolare, care a fost, de asemenea, un an climateric, mi-a îngăduit să mă dedau unor răbdătoare şi profunde introspecții în sufletul meu şi unor retrospecții în trecutul meu, să judec ultimii treizeci de ani din existența mea. Cu excepția scurtului răstimp cât am fost şef de cabinet al unui ministru, viața mea n-a fost decât o înlănțuire de provizorate, de acceptarea răului în lipsă de mai bine, de constrângeri şi suferințe, de care m-aş fi putut cruța dacă ideea cu care intrasem în joc, de a mă îmbogăți dintr-o singură lovitură, s-ar fi menținut neclintită. Am ratat în toamna lui 1916 ocazia cea mai de necrezut miraculoasă de a pune mâna pe 80 000 lei aur, fără nici o sforțare, fără nici un risc şi pericol, şi de atunci norocul pe care l-am disprețuit m-a respins fără încetare. Astfel cristalizarea mea a fost stăvilită, începutul ei datează de la revelația din 28. X. 1933 şi cred că este pe cale să se desăvârşească.

detoxication morale est complete, je me suiş enfin recouvre et n'importe ce que les circonstances pourraient me reserver encore, l'intervalle qui separe desormais ma vie de la mort, je veux le vivre â mon gre et â ma guise. Longtemps, je me suiş laisse aller â la derive, dernierement je me suiş replie, j'ai fait le plongeon et, â present, deleste et desentrave je nage contre le courant en fendant l'eau.

2 mai—13 mai

16 august - 1 sept [embrie] Sionu.

14 [septembrie] - 18 Sionu.

10 oct[ombrie] Jardin Botanique. Pris graines rue (Ruta macrophylla. Montana et Corsica).

21 octombrie Sionu - *culesul porumbului.*

4 noi [embrie] - 12 noi [embrie] *Grădina Botanică Graines Ruta graveolens;*

13

18 » sqq: *Pantoveria imperialis (numeroase capsule; Ruta patarins).*

31 dec[embrie] *Reveillon la Tuschky.*

blazon simplu. Acta... Nici o notiță meteorologică

1 ian[uarie] *Cave, age, tace.*

25 mart [ie] *Buna Vestire:*

LI[-eme] annivers[aire] de ma naissance

— Cave, age, tace -

Les affaires sont les affaires.

Dezintoxicarea mea morală e completă, m-am redobândit, şi orice mi-ar mai rezerva încă împrejurările, vreau să trăiesc intervalul care separă de acum înainte viața mea de moarte, după pofta şi placul inimii mele. Multă vreme m-am lăsat în voia valurilor, în timpul din urmă m-am recules, am plonjat şi, în prezent, despovărat şi desferecat, înot împotriva curentului, spintecând apa.

Sionu.

Sionu

Grădina Botanică. Luat grăunțe de virnanț *(Ruta macrophylta.* Montana şi Corsica).

Sionu - *culesul porumbului.*

Grădina Botanică. Grăunțe Ruta graveolens.

Pantoveria imperialis (numeroase capsule; Ruta patarins).

Reveillon la Tuschky.

1936 *blazon simplu. Acta... Nici o notiță meteorologică*

Cave, age, tace.

Buna Vestire:

A Ll-a aniversare a naşterii mele.

- Cave, age, tace -

Afacerile sunt afaceri.

Evasion, emancipation
eclipse, exclusivisme
Morgue, snobisme
Gravite, tenue, retenue.
Energie, fermete
Avarice
Calme, froideur glaciale
Reflexion, deliberation
Correction, elegance
Style.
datele ordinelor şi aniversărilor

18 iunie XIII[-eme] anniv[ersaire] de mon mariage civil et religieux.

Evadare, emancipare
eclipsă, exclusivism
Morgă, snobism
Gravitate, ţinută, reţinere.
Energie, fermitate
Avariţie
Calm, răceală glacială
Reflecţiune, deliberare
Corectare, eleganţă
Stil.
datele ordinelor şi aniversărilor.

A XIII-a aniversare a căsătoriei mele civile şi religioase.

CORESPONDENȚĂ
(1901-1936)

Către N.A. BOICESCU

1

Sinaia

Mardi, 10 J[uillet] 1901

Dragă amice,

Eu am primit de la tine până acum două scrisori şi ar fi foarte deplasat să-ţi cer scuze pentru că nu ţi-am răspuns numaidecât, deoarece pe aci nu se mai întâmplase nimic nou. îmi pare fţoarte] bine că vremea din Bucureşti s-a îmbunătăţit aşa fel că să poţi ieşi seara la şase. Aci în Sinaia căzuseră în timp de o săptămână şi mai bine nişte ploi infectisime şi foarte plictisitoare. De ieri însă vremea s-a înfrumuseţat considerabil aşa că partidele de Lawn-tennis au reînceput cu cea mai mare forţă. Să-ţi descriu o partidă. Mile Constantinovicz, o sârboaică f[oarte] frumoasă cu un teint foarte pur <en> cu părul blond şi ochii albaştrii [sic!]. Este ca o statuă de ceară, abia se mişcă, abia vorbeşte şi când râde este splendidă. E aşa delicată şi frumoasă încât toate fetele o sărută şi o mângâie. Tatăl ei e o brută magnifică, scrofulent şi rotund ca un porc sârbesc. D-ra Smichy Lahovary, urâtă ca o focă, dar graţioasă şi excelentă «joueuse», Ea e speranţa unei partide şi bate mingea cu mare forţă. Mme Mendel, o jidoafcă infectă, jucând deunăzi a făcut o mare lovitură. Văzând că mingea e prea sus a sărit 3 metri lg. şi 1/2 înălţime ca un balon încât a căzut pe burtă. Când publicul a văzut acea fiinţă scurtă şi groasă, a izbucnit într-un râs omeric. Atunci Costea Balş a luat-o în braţe ca pe o pană şi a pus-o pe un scaun

şi a lăsat-o să gâfâie ca un ipopotam rănit. Costea Balş cum vine se adresează: Est-ce que vous voulez des gâteaux, mes filles? Şi, fără a aştepta un răspuns afirmativ, comandă 25 de prăjituri voluminoase. Atunci frumoasa sârboaică înghite câte o bucată din o dată. Mă sui aproape zilnic la castel unde Mme Robescu foarte funebră se vede întotdeauna cu două fete. Castelul <afară de> se modifică foarte mult, vechile lemne împuţite se schimbă prin panouri foarte delicate. Am notat tot. Ieri seară am fost la 91/2 noaptea lângă castel care era puţin luminat. M-am întors prin nişte locuri misterioase unde tu n-ai fi mers niciodată. Foişorul e infect şi mizerabil, crezi că e un grajd nemţesc. Eu n-am nici un pont actualmente. Eu dezvolt o mare morgă acasă, beau cafea în vieux-Saxe cu o linguriţă aurită. Georges-Valentin a câştigat premiul [al] 2-lea de automobile la Geneva, vreo 150 de franci şi nişte pantofi. Despre Boroş nu mă mir, e foarte generos când ciupeşte parale de undeva. Cât despre prinţul A. Bibescu să nu mai scriu că e prea nebun şi <are> e maniac furios. Scrie-mi mai târziu pe hârtie nu pe carton că abia încape [sicî] două vorbe cu scrierea ta incultă şi ignorantă. Scrisorile tale mi-au făcut o mare plăcere. Pilidis e aci cu 12 domnişoare care de care mai strâmbe şi mai pocite. Una umblă pe o bicicletă. Aci e şi nu e lume. Mie mi-e totuna.

La revedere.

M.

2

Din Berlin

Sâmbătă, 4 decembrie [1904]

Amice,

Scriindu-ţi cu ocazia zilei tale, îţi urez să trăieşti ani mulţi şi să fii sănătos. Eu sunt în Berlin de mai bine de o lună. Oraşul e frumos şi curat mai ales în cartierele noi unde toate casele sunt ca nişte prăjituri şi sclipesc de curăţenie toate geamurile şi clanţele de pe la uşi. La Berlin însă nu sunt ca la Viena palatele

nobililor, vechi şi cu ganguri pentru trăsuri. Aci aproape toate casele sunt noi şi într-un stil fără haz. Totuşi există o stradă Tiergarten care n-are case decât pe o parte, pe partea de vis-â-vis este parcul deschis Tiergarten care e enorm şi drept în mijlocul oraşului. Pe strada Tiergarten sunt câteva case splendide, casa contelui de Tiele-Winckler e poate cea mai frumoasă şi mai romantică locuinţă particulară pe care am văzut-o. în Berlin sunt foarte mulţi toptangii milionari cari fac un lux enorm şi au echipaje foarte frumos compuse cu livrele bine desenate şi cu cai de rasă. Nobleţea e bine reprezintată, sunt unii seniori bătrâni foarte bogaţi cari au zece, douăsprezece fideicomisuri, ţin casă mare, cai mulţi, au mai multe rânduri de livrele, cu blană, cu fir, livrea de dimineaţă. Sunt şi unele putori avare care au câte-o saca cu un cal, dar sunt foarte puţini. Echipajul împăratului e negru cu vulturi de argint pe felinare, cu fire de argint peste tot şi cu doi cai iuţi albi cari zboară ca din puşcă. Magazinele, ca al lui Mutzner, sunt pline de blazoane şi de carte de invitaţie la vânătoare unde spune câte sute de fazani sau de iepuri au împuşcat invitaţii. Cei mai bogaţi îşi fac o onoare în a invita pe împărat la vânătoare unde se face un adevărat masacru. Eu am să-ţi mai scriu peste câtva timp mai cu de-amănuntul. Tu să-ţi cumperi Grăfliches Taschenbuch, care este foarte interesant, să citeşti lucruri surprinzătoare. Aşa de exemplu ştii de ce tatăl contelui Larisch are moşie în ţara noastră? Pentru că mama contelui Larisch, născută tot Larisch, e fiica Elenei Ştirbey. Apoi articole ca Mavros, Rossetti, Petrowitz-Armis, dar unde nu se citează nimeni.

Familia contesei Larisch este în Berlin, ea mai are o soră, Prisca, care e tot aşa frumoasă dar nu e măritată. în Tiergarten e un loc mare, aproape cât de la havuzul mare de la şosea la rondul al doilea pentru călăreţi, şi acolo ies dimineţile tot felul de tipuri, husari, ulani, dragoni, tot felul de ofiţeri, câţiva babalâci borţoşi călări, unii pe nişte cai splendizi, alţii pe nişte cai umflaţi cu picioarele scurte. Toţi fac figuri de manej, sar peste zid, peste gardul de mături, peste şanţul cu apă. E foarte comic. E un gentilom bătrân cu un joben de la paşopt care are un cal

arab de toată frumusețea și e acompaniat de doi valeți călări, tot pe cai arabi. Câini sunt mulți și frumoși dar aproape toți, chiar ogarii, sunt prea grași. Scrisoarea asta ți-o scriu pe grabă, tu să-mi răspunzi însă imediat sau peste câteva zile ce mai s-a întâmplat prin București și ce combinații au mai fost. Acum îți zic la mulți ani și la revedere.

Mateiu Caragiale

Nachodstrasse No 18 Part.
W[ilmersdorf] Berlin

La revedere
Scrie-mi numărul casei tale

3

Din București

Vineri, 28/10 iulie [1906]

Dragă Amice,

Am primit aseară scrisoarea ta și regret enorm că n-am primit-o cu o săptămână înainte, când te puteam ajuta cu 60-80 de lei. Azi sunt și eu tot *a sec.* Scrisoarea ta mi-a făcut o plăcere mare și o așteptam ca pe un mesaj* liberator, credeam că și tu mă uitaseși. Nu e vorbă, primisem eu înainte 2 cărți poștale din gara Buda. Am fost însă consternat de breșa formidabilă, de ruina ultimului Comte de Ruda în 22 de ore. Nu trebuie însă să te căiești, dragă amice, de această afacere, cel puțin viața a trecut ca un vis de voluptate în valuri de champagne și ai rigolat 5 ore de beție amoroasă în chambre separee ca un mare viveur. (O viață, mamă dragă!) En [ejchange situația mea, princiara mea situație e desperată. M-am certat și mă cert cu toți iar de-a capul. Ține-te pânză să nu te rupi. Plecarea ta

* în manuscris: *messaj.*

a însemnat începutul turbărei mele. *Quelle rage, mon vieux.* Ce-am avut, 200 de lei, de la mama, o afacere de ciupeală și pensia întârziată s-au evaporat în câteva zile. D-aia ziceam că, să fi știut, îți expediam eu un supliment ca să-ți repari breșa. Cheltuiam tot în primele zile dacă nu mă tapa Vlădoianu o dată cu 20 și a doua oară cu 60 de lei și Lucă Sturdza cu 20. Cum mi-a venit această turbare de cheltuială îți voi explica mai jos. Mă plictisisem atâta încât nu mă mai cunoșteam nici pe mine privindu-mă în oglindă. Parcă eram la înmormântare. Conduita ignobilă a tatei, care n-a fost aceea a unui om care își dă seamă de ce face, m-a ecoeurat atât de mult. După cum te confesezi tu mie, trebuie, simt nevoia să mă confesez și eu ție. Am devenit așa odată prodig, risipitor, ca să mai uit supărarea. Chiar azi dimineață m-am întors la 6 1/2, adică când soarele devine arzător. Am făcut o serie de chefuri, cel de astă noapte, ultimul cu Costăkel Sturdza. Vlădoianu m-a tapat de două ori cu sume mari. Nu ies decât noaptea la 11 când apar la „Capsa" unde toisez pe toți belferii. Am și eu un monoclu sclipitor. Pe Cecile Pignatelli Brandi Bratashano de Tzukalas-Soparlitza am văzut-o (pictată de lățosul Voinilă) cu niște flori de sorcovă în cap și cu sânii goi. 1/2, jumătate București se masturbau la vitrină privind pe cea din urmă principesă de Brandi, pe castelana de Soparlitza. Am o afacere galantă, îți voi da detalii cum fac ceva, sper zilele astea să ating ținta. Aș vrea să grillez o cocotă blondă - *foy de prince.* E fină ca o arhiducesă și souple ca o liană. Iese numai în muscal. într-o seară, când îmi plimbam melancolia într-un muscal vertiginos la chaussee, am văzut-o. Pe loc i-am trimis o jerbă* de rose printr-un bugomil. Aș vrea să o fac - cred și eu — dar *â loeil,* fără bani. Să vedem întâi ce fac cu mignonna mea poimâine. Am o freză de mec cu două accroche-coeurs.

* în manuscris: *gerbă.*

Dragă Amice, ultima pagină ți-o rezerv numai ție. Capul meu nu e tocmai limpede, după 7 ore de baladă și două de somn. Totuși ascultă consiliile ce înțelepciunea mea îți dictează. Nu te demonta. «A fost un vis frumos». Știi cântecul. Strânge-ți resturile și pleci iar la atac. A avut un an de succese, caută ocazii noi și nu le scăpa. Sezonul e foarte briliant, aruncă-te fără reținere, ai numai ce câștiga, ai posibilitatea să câștigi totul și nu riști nimic. Gândește-te la steaua noastră care începe să se înalțe pe orizontul gloriei. Fii pontagiu. Găsește pe cineva să-1 tapezi. *Sus lancea. Bovimonte! Noroc!* - De ce n-ai spus Ellei, damei sirene, că n-ai bani? Poskow e un mare huligan. Adresa mea e aceeași. Pensez toujours â nous cher cousin und werden sie ebenso unser Banner und Wappenschild immer hoch halten. Răspunde-mi te rog, că sunt trist. A tău vechi amic

M.

4

Din București

Miercuri, 16noiembr[ie] [1906]

Dragă Amice,

Am primit de la tine o scrisoare care mi-a făcut o plăcere enormă. Credeam că mă uitaseși, că plăcerile Parisului, răpindu-te în vârtejul lor, te-au aruncat peste o Manon, peste o Marquisettă. De când ai plecat tu, am avut o serie întreagă de neplăceri, mai ales politice. Cabinetul s-a remaniat, Dissescu a intrat în cabinet. M-am propus șef de cabinet, m-a susținut toată lumea, tata a depeșat urgent, în sfârșit am răscolit cerul și pământul. Dar mă trezisem prea târziu, locul era dat lui Cămărășescu. Or, șansele de a fi șef sub conservatori le pot considera ca nule. Mă propun zilele astea la junimiști, la Nicu Filipescu care mai curând sau mai târziu trebuie să se împodobească cu un minister. Ață soluție politică nu găsesc. La drept vorbind cu liberalii nu pot merge. Regele e pe dric. Ce fericit ești, dragă amice, că poți trăi departe de această țară nenorocită. Eu nu dezesperez, am câteva planuri illustrissime și nici un revers nu mă poate abate. Am devenit cam mizantrop. Ce combinație o fi având Hortense P... la Paris de zboară în auto. Mi se pare că am zărit-o și eu aci într-un auto luminat electric. în curând vei vedea pe Pomadin care n-a plecat încă. Eu sunt trist, foarte trist, vegetez oribil, caut parale, e un dezastru. Tata e pe cale de a se împăca definitiv cu mine, de primăvară cred a mă putea mișca în străinătate o lună 1/2, două. Cine sunt D-rele Cantacuzene? Adevărat că sunt niște demi-mondaines, des fines mouches d'or? Aexis Catargi a compus o operă *Enoch Ar den* care se va cânta la București. E un mare muzicant, ca Bellini. Eu am arborat coroana comtală și desfid pe toți. Mă voi retrage iar din circulație. Pr. Abert Ghica, regele Abaniei, e în mare deche, am auzit că are să-și pună coroana și sceptrul amanet la Muntele de Pietate. Ca amoruri o duc prost și cum sunt *a bout,* trebuie să pelotez o bonă. Caut pe Mme Ionescu și n-o găsesc. Aci conservatorii sunt pe ducă, eu mă bucur, jubilez. Lucă Sturdza și-a dat demisia din postul de șef de cabinet, Vlădoianu are niște ponturi mari. Acum am aflat că făcea curte Domnișoarei Chamberlain. E un mare ipocrit, eu mă fac că nu înțeleg nimic. încolo ducem partidă dublă și suntem veșnic împreună. Rosnovanu s-a cununat. Radu V. e dezgustat. G.V. Bibescu susține că blazonul lor e de la 1400 (horreur! horreur!). Cu aceste mizerabile cancanuri îți răspund, dragă amice, la acele lucruri ce-mi scrii și cari mi-au făcut să-mi vie apa la gură ca la un setos de lux și plăceri. Așteaptă-mă să viu și eu. Bonne chance și energie. Mai scrie-mi tot la „Capsa", am un garcon fidel. Au revoir și bonne chance. Cel din urmă boier, ca un frate,

comte Mathieu-Jean Caragiale

5

Din București

Luni, 4 Decembre [1906]

Dragă Amice,

De cinci zile n-am mai ieșit din casă cu toate că timpul nu e așa urât. Ninge în mare abundență. Eu sunt nefericit. Stau în casă la gura sobei și mă gândesc ce bine ne-ar sta să zburăm cu dame fine pe încântătoarea Riviera într-un auto. Eu am primit o singură scrisoare de la tine, ce e dreptul, zilele astea n-am mai fost pe la „Capsa". Eu iar m-am retras din circulație, bani nu sunt, ponturi în perspectivă nu, nimic. Mai înainte, când erai și tu, ne întruneam serile la „Nestor" sau altundeva și ne mai îndulceam exilul calomniind. Dar, nu se știe cum se va învârti roata, poate că în curând avem să zburăm ca o pasăre mare cu pene lungi. Dragă Amice, să nu mai îmi scrii la „Capsa", îți voi da eu adresa mai jos. Și să nu-mi trimiți niciodată cărți poștale porcoase decât în plic, altfel le confiscă poșta. S-a publicat un regulament după decizia de la Cassație. într-o seară, când mă întorceam acasă pe str. Soarelui, am văzut la o poartă un auto electric și o damă fină vorbind franțuzește cu un *chaujfeurpontagiu.* Am crezut că e o minune cerească și că sunt pe o Avenue la Paris. Era Hortense P. cu o toaletă princiară și cu o pălărie cu 24 de pene albe ca mareșalul de Villars sau Rohan-Soubise. Eu eram cu capacele la ghete și oprindu-mă la doi pași o admiram. Ea se uita la mine cu mirare, dar nu putea să-mi distingă figura și vorbea mereu cu franțezul, lungind vorba. Auto-ul a plecat, ea a intrat în curte, eu am înaintat câțiva pași. Atunci s-a oprit în mijlocul curței și s-a uitat cu așa un aer provocator — și goguenard, atât că nu mî-a adresat

în manuscris: *toiletă.*
* Idem: *marechaluL*

cuvinte invectivându-mă. Eu nu m-am turburat, dar, cu toate capacele de la ghete, n-am avut tupeul să intru în curte să o sărut, ar fi fost o lipsă de tact. E o tipesă arhifină dar nu poți s-o enlevezi, substanța necesară vieței ei cocodettă nu e măduva mea arzătoare, nici limbile mele fervente, ci poli, aur scânteietor și bilete de bancă multe, multe (De așa ceva nu dispun eu, Matteo, principe Caragioli, chevalier chretien et penseur francais). Lăscăruș Catargi a ofensat pe Melot, spunând în Cameră că e un fel de escroc. Melot l-a provocat în duel, luând ca martor pe Cuștica, bărbatul ilustrei Hortense. Catargi a refuzat să se bată zicând că nu cunoaște și nici nu vrea să cunoască pe acel bandit (Melot). Astă-seară se cântă la operă *Enoch Arden,* compusă de Aexis milionerul, omul lui Dumnezeu. A murit Mme Anne de Kalindero. Printr-o ciudată coincidență am fost și eu la înmormântare. Fănică venise cu un juben ca al tatălui lui Fr[anz] Josef. Dudu a leșinat de mai multe ori. Eu stăteam după un stâlp lângă niște dame care calomniau. Era ceva sfâșietor cum plângeau fetele alea. Cantacuzino, ăla cu pelerina, stătea ascuns și hoțul ăla de Galitzi tot așa. Eu am plecat cu Odobescu. Toată lumea bună venise și adresa condoleanțele lui Iancu K[alinderu] care parcă nici n-avea idee, parcă-1 îngropa pe el. Dragă amice, lucrează tu și pentru mine, gândește-te că planurile noastre sunt mărețe, că de unde suntem până unde vrem a ajunge e atâta drum. Drumul e lung, viața e scurtă, și o viață fără plăceri e o lungă și tristă preparare pentru examenul suprem al morței. Pe (așa zisa) viață viitoare - oricum ar fi, eu unul mă piș cu toată intensitatea la maximum. Un hotel fin, cal arab, electricitate, *auto-mi,* valeți stilați, Hortense și Ionica, Marquisette, asta ne trebuie nouă. Filonul, filonul unde eî Eu cred că se va ivi. (A lui Lehliu mi se pare că s-a cam epuizat.) Eu n-am mai văzut pe nimeni, nici nu aveam timp

în manuscris: *typesâ.*
Idem: *archi-fină.*

du reste. Episodul cu Hortense m-a impresionat în sensul că am putut să-mi imaginez un singur moment că trăiesc o altă viaţă - acea viaţă de care am vorbit atâta, de atâtea ori. Şi mi-am zis, cu bani mulţi, inteligent întrebuinţaţi aş putea să am acum şi auto şi chauffeur şi pe Hortense (şi chiar pe Cuştica). Unde sunt acei bani mulţi. *E datoria noastră să-i găsim.* Iţi scriu, dragă amice, această scrisoare, pentru a te felicita de ziua ta de Sf. Nicolae. îţi urez aceleaşi succese pe care mi le urez mie însumi. Le ştii şi tu: un venit mare (de la 300 000 în sus), viaţă lungă (cât a Cardinalului Richard, 95 ani), dame fine la gust şi discreţie. Aştept o depeşă, un cec de câteva cearceafuri şi vin. Oricum sper că te voi revedea eu. Noroc, bonne chance, beaucoup de bonne chance autant qu'un mortel (fin) puisse en avoir. Cu acestea te sărut cordialement, cher cousin, lieber Oheim.

Mathieu-]. Caragiale

P.S. Eu sunt mutat prozivoriu dans la banlieue până la Sf. Gheorghe.

Iată adresa: *Str. Crângaşi-Grant nr. 1.*

6

Din Bucureşti

3/16Janvier, Mercredi [1907]

Dragă Amice,

Scrisoarea ta m-a aruncat într-o confuzie penibilă. Pe cât de bine îmi părea că ai nişte ponturi aşa de fine, pe atât mă simţeam de nefericit în această cetate blestemată a Bucureştilor. Aventurile tale cosmopolite <însă> mi-au dat speranţa şi cred că nu voi muri înainte de a f... nemurirea dans la viile lumiere. Escapada cu mica corsicană m-a neliniştit întrucâtva, sunt un om sceptic şi mi-e teamă de perversitatea damelor ca de muşcătura unui şarpe. Dar cum ştiu că eşti un mare huligan am

înţeles că n-are să te poată ea face să cânţi. îmi pare rău că în seara aia n-am intrat buzna în curte la Hortense, am fost prost, dar timpul nu e pierdut. (Ce e dreptul, nici parale nu sunt acum.) Eu mai mult timp n-am putut ieşi din casă, am fost răcit. Am cititinsă în gazetă că bietul Vlădoianu *a căzut*la examenul de ataşat şi a reuşit Vichy (Celestins) şi *Tetemache.* Cât timp am stat închis am scris un roman modern, palpitant şi viţios în franţuzeşte. Când am să dau de fonduri îl voi publica. E vorba de fenomenele atavismului. (Oh! Oh!) Am scris degeaba Domnişoarei P., se vede că nu i-a parvenit misiva mea. (îi propuneam o întrevedere diplomatică unde să discutăm chestia copulaţiunei în raport cu separaţiunea amicului Briand sau Hagron.) Aş vrea să fac un petit coup să mă mai înviorez niţel. Ceva bun este că lucrez în sensul Zincutzei. Această bizantină are un administrator căsătorit [indescifrabil], (un francez). De primăvara dau asaltul aşa cum te-ai pregătit tu să-1 dai ispititoarei Le Mer de Villiers (le vieux chameau). Ea şi cu Zimpkutza sunt doi cupidoni. Am să fiu prezintat Mathieu-Jean etc. penseur subtil et romancier distingue. Am să-i spui că am avut le coup de foudre, zărind-o într-o aureolă crepusculară şi am să-i cad în genunchi, orice ar fi să fie. Aventura cu italianca m-a cufundat într-o mare melancolie. M-am gândit că tinereţea mea se duce şi eu n-am flambat încă o aşa afacere. Dragă amice, mai scrie-mi şi tu din când în când o vorbă, două de unde eşti, nu uita pe nobilul exilat în patria capsomanilor. Eu m-am desfăcut de societate şi pe tăcute lucrez mereu. Poate că după un succes (ce sper a avea), adică după ce voi regula nişte complicaţii stupide personale, se va schimba natura aceasta obscură şi pentru mine. Văd că tot ce ţi-am prorocit eu se îndeplineşte (ai aventuri, ai tapat nişte rasta şi pe micul Leon Bourgeois). Stau uneori şi-mi imaginez ce duble-succese am avea noi în

* în manuscris: *missiva.*

acțiune-dublă cu un apartament estetic, un auto şi alte producții ale civilizației. Eşti un pontagiu şi ai şi norocul să fii în Paris. Să nu te laşi nicidecum. Luptă ca un adevărat Bassaraba. Sunt foarte curios de activitatea ta, aştept numai un semn şi viu şi eu. Am nişte idei suverane de instalație şi de procedeuri. Să-mi scrii ce ai făcut la Ajaccio, de unde cred că te-ai întors, şi care-a fost ultimul act al aventurei corsicane. Eu sfârşesc, dragă amice, urându-ți cea mai întinsă şansă în operațiuni. Nu mă uita. Zilele acestea mă întâlnesc cu Vlădoianu să mai aflu ceva cancanuri pe care am să ți le comunic. La revedere în curând, daca soarta va vrea să ajute pe ultimii boieri şi principi orientali.

Ca un frate:

Mathieu

7

Din Bucureşti

Sâmbătă, 9 ianuarie [1907]

Dragă Amice

Mă grăbesc a răspunde imediat la scrisoarea ta, care m-a pus pe gânduri. Afacerea cu *le vieux chameau* nu e imposibilă deloc. Agentul tău care e franc-chasseur de Boves nu are nici un interes să te mintă — *câtă vreme până la reuşita* afacerei nu încasează** nici un *rouge liard.* Şi pe urmă *Boves* poate deveni *Bovimonte* dintr-un simplu condei. Afacerea mea e mult mai delicată: îmi lipseşte agentul, agenta mai bine zis. Şi într-o asemenea tramă daca n-ai o ființă şi de încredere şi abilă (şi interesată mai ales) nu faci nimic. Nu mă pot introduce aşa ca un

manuscris: *immediat.*
Idem: *încasseazâ.*

bivol prin forța coarnelor, trebuieşte subtilitate. E înconjurată, ce e dreptul, Dulcineea de un clan de păsări de pradă, dar pe care să pun ochii? Toate au să-i spună că sunt un vițios, un pontagiu, un scelerat, un mec sau cine ştie ce gogomănie şi *Ea* (Zimkutza) (afară de cazul unei pasiuni* vehemente) are să se effaroucheze şi îmi trage perna de sub cap. Eu însă am să încerc a-i fi prezintat (ceea ce e foarte greu), e o ființă bizară şi voi stărui în sensul să îmi publice romanul care atunci va fi gata. Cu o reclamă abilă s-ar putea convinge că sunt un talent, ceea ce e indiscutabil, şi ar convola cu mine într-o poetică nacelă . *Dacă are un belfer* îmi este indiferent; asemenea belferi nu sunt greu de evincat. Dragă amice, ai în mână un pont fin, gândeşte-te ce prosperitate ar fi să dejunezi avenue du Bois şi să dinezi la Boves. Daca însă ai *deffaillance* atunci totul e pierdut. Ce vrei să fii, cal sau măgar? Daca vrei a fi cal (etalon pur sang, saillie reserve) fii un Barry-Lyndon. Dacă vrei măgar, ia exemplu generația întreagă. Până acum însă ai fost un pontagiu: aventura cu contesa*** N. de Boicesty a fost fină, mai ales că finanțele**** erau de partea contesei. Quelle rosse, mon prince! Daca ai ocazia să mai faci o escapadă, nu o pierde. Pontul e însă să atragi pe juna contesă în flăcările Parisului, de care nu trebuie să te distanțezi. Nu trebuieşte însă (dragă amice, e un scrupul al meu propriu) să te encrapulezi prea tare cu o asemenea persoană. Corsicanele sunt perfide ca unda. Mâine, poimâine îți administrează un coup de poignard sau une balle sau o duşe de vitriol. Asta ar fi un dezastru - blestemul lugubrei Florica. Sau îți poate trânti în spinare pe un bandit ca Vilfredo, hoțul de catâri, spaima Corsicei. Daca e însă ocazia să te amuzi „sans

în manuscris: *passiuni.*
Idem: *nacellă.*
Idem: *contessa.*
'* Idem: *financele.*

casquer" nu e rău - prudenţă însă. Şuri din Bucureşti nu am ce-ţi da. E adevărat, nu e o simplă supoziţie că Vlădoianu a fost respins de la examenul de ataşat şi că au reuşit Vichy şi Telemache. Nu ştiu daca tu ai idee de ce mare huligan a fost Lucă Sturdza? La 16 ani a plecat din Braşov cu un popă beţiv, şi în loc să ajungă la Liege a ajuns la Triest. Chef mare, beţie şi frăţie. Au luat vaporul. Chef mare, iubire. Ajunge la Veneţia, chef mare. Gondola! gondola! Până s-au isprăvit banii. Lucă nu-şi aduce aminte nici de Veneţia, nici de nimic, atât ştie că era o mare furtunoasă şi gondola, gondola şi că a aruncat o masă de marmoră în capul unui hotelier *„Capello nero"* care fusese odată obraznic cu mătuşa lui Rosetti, asta cu un an înainte. La Liege s-a colat* cu o damă fină care avea un castel şi avere. Ea îi a propus să fie Aphonse al ei şi să vie la Paris. El a refuzat. Aci a fost bugomil, unde pui că avea şi el 400 frcs par mois. Dragă amice, mi-e greu să-ţi spun, dar n-am încotro. Acum sunt în imposibilitate de a-ţi avansa cent sous. O grămadă de nenorociri care de care mai alandala au trecut peste capul meu. Am rămas mult timp singur în Bucureşti în casa pe care o locuiesc aci şi care e afară din oraş. (Nu stau decât provizoriu până în primăvară când luăm o casă convenabilă.) Afară din oraş, nu la ţară fireşte, dans la banlieue şi banlieue aci e infect. Pensia întârziată şi o sumă de cheltuieli m-au făcut să apelez chiar la Barbu D[elavrancea] pe care l-am touchat fort galamment. Regret că nu-ţi pot trimite pentru ca să te îndatorez pe tine, cât despre Odescalchi acest youpin, trebuie să aştepte. Hârtia semnată de tine nu este o armă. Are cel mult dreptul să-ţi sechestreze** averea mobiliară, care tu n-o ai. Daca protestează, mănâncă papara tot el. Şi lucrurile nu vor ajunge până acolo. Amână-1 fără termen, adică nu-i scrie nimic. E însă momentul

în manuscris: *collat.*
** Idem: *secuestreze.*

să-1 masacrezi* cu un nou împrumut. Imediat ce sunt iar în fonduri (am fost, am avut odată în mână 43 500 francs cari s-au evaporat, nu e vorbă că nici nu m-am amuzat de 2 bani), mă voi pune imediat dar la dispoziţia ta.

încă o dată îţi repet *le youpin est impuissant,* tu peux le tenir â discretion et le taper comme une mouche. Nemaiavând spaţiu nu mai adaug une rallonge de hârtie ordinară, îţi urez numai *bonne chance,* ca să ne putem iar reuni au *„tapis franc"* pentru scopuri ilustre**. îţi voi mai scrie în curând. *Bonne chance,* ca de la un frate.

Mathieu J. de Caragiale
comte de Karabey

8

Din Bucureşti

Sâmbătă, 26Ianuarie [1907]

Dragă Amice,

Curaj! A început bine. Aşteptam cu multă nerăbdare scrisoarea ta, aventura corsicană mă neliniştise, ştiu că femeile sunt egal de trădătoare. Era ceva logic ca după aşa nişte zboruri, cu expresul, cu vaporul, cu diligenta, pe jos şi călare să te întorci cu punga stoarsă. Dar esenţialul e că *te-ai amuzat.* Păcat că n-ai putut asocia la această escapadă şi o mică afacere financiară pentru vreo lună măcar. A avut malşansa să plece şi Bastimento ăla în fundul Americei de sud şi imbecilul de Bourgeois la Cairo. Ce a fost mai emoţionant a fost spectacolul banditului Vilfredo, care nu înţeleg ce se amesteca în afacere. Du reste, bine ai făcut că ai şters-o, asasinul era în stare să te strângă de

în manuscris: *massacrezi.*
Idem: *Mustre.*

gât. Eu mi-1 imaginez ca pe un vampir, parc-ar fi din Spavento, căpitanul Infernului. Trebuie să fie un maquereau vulgar. Daca te întâlneai la Nissa cu Madame Boicesco, era un alt dezastru: ar fi fost o bombăneală teribilă. Te lăsase la Paris cu codul lui Napoleon în brațe şi te-ar fi găsit într-un complect clair pe Promfenade] des Anglais. Era o nenorocire. Dragă Amice, e mult timp de când n-am ieşit din casă. Cunoscuții mei cred poate că am murit sau că am plecat la Berlin. în realitate însă stau închis în casă. Am fost numai de trei ori la Mircea Demetriad acasă să-mi fac o provizie de cărți. în Bucureşti e un ger formidabil, mor oamenii de frig pe stradă, în fiecare dimineață citesc în gazetă câți morți au crăpat noaptea. C'est embetant. într-o zi citesc la lista morților Gheorghe Băleanu 17 ani... Mă întreb cu mirare, să fie băiatul lui Make? Trimit pe cineva la Crețeanu, care e înrudit, să întrebe, bugomilul de fecior răspunde că nu. M-a surprins însă numele George şi vârsta. Pe Vlădoianu nu l-am mai văzut, pe nimeni nu. Mă gândesc şi mă răsgândesc la viitorul nostru care până acum e aşa de nebulos... Două stele însă sclipesc ca nişte faruri: Zimpkutza şi Le Mer de Villiers. Daca la primăvară nu mă înfig atunci condamnarea mea la muncă silnică, adică la mediocritate pe viață e iscălită, daca reuşesc plecăm cu un auto, cent chevaux, la cucerirea gloriei. Dragă amice, numai doi am rămas 1 şi 1, cel mai pur sânge bizantino-slavo-latino-scit. Drept ar fi să mucezim ca barlaboii? Am citit de asemeni că au reuşit la concursul de ataşat numai Djuvara Trandafir, Simionescu, Paul Florescu, Vichy-Celestins şi Telemache-Mangafa. Vlădoianu nu figura. Asta a fost o înfrângere mare care trebuie să-ți fi făcut plăcere. Aş vrea să-1 întâlnesc, să mă informez cum a fost chestia. Nu e aşa că Monte-Carlo ți-a părut superior la orice, chiar Parisului? Ce rafinerie, ce voluptate. Hernia, prince de Topaze, e un om forte daca operează cu aşa envergure. Zimpkutza urmează o şcoală de infirmiere ale Crucii roşii, dar acolo nu

poți lucra în larg. Eu îmi petrec timpul dormind, mâncând şi citind, frigul mă paralizează, nu pot ieşi. Din când în când adaug o pagină la romanul meu. Daca unul din noi doi face o afacere strălucită, îl edităm cu portretele noastre, pe hârtie de Japonia. Cu tot izolamentul meu, nu mă simt abătut, *am o credința oarbă într-un succes,* nu se poate să nu ne iasă ceva. Vezi însă că la Zimpkutza numai literatura şi muzica te pot introduce. (Eu sunt cel mai talentat literat şi muzicantul cel mai înduieşetor, pictor în miniatură, poet şi heraldist.) Ion Filiti de la externe s-a căsătorit cu d-ra Sanda Ghica, nepoata viteazului Toderitză, eroul de la Plevna. Asta e una din cele trei... de la şosea. Ce timpuri! Acum se va pune în circulație. Dragă amice, părul meu a atins nişte dimensii fabuloase, e ca o pădure virgină cu toate că mereu cade. L-am lăsat mare ca un popă. E înspăimântător. B.P. Hasdeu s-a dus la principesa Măria şi îi a dat un testament prin care lasă micului pr[incipe] Nicolae mica sa avere. Principesa l-a refuzat, zicând că familia regală are drept deviză să nu primească nici un fel de legat particular. Hasdeu a insistat, dar degeaba. Averea lui nu e importantă, dar titlul polon de principe (n-a văzut nimeni colația*) e briliant. Mai bine ni l-ar lăsa nouă, cu mica lui avere să facem un sezon de plajă sau de Riviera. Nu trebuie să procedezi în străinătate ca în țară, să te închizi în casă, asta e ceva pueril. Trebuie să frecventezi muzeele care sunt totdeauna pline de englezoaice şi de americane, eu te asigur că nicăieri n-am avut mai multe ocazii şi chiar avansuri ca în muzeul din insulă la Berlin. în oraşele mari, muzeele sunt nişte case de rendez-vous patronate de stat. Stai în fața lui Rafael şi pisezi o damă, flirtezi, spui minciuni, o urmăreşti volens-nolens şi con energia o enfilezi. De altfel imaginația damelor e excitată de toate tablourile şi statuile goale, aşa că greutatea nu e mare. încearcă la Louvre să vezi,

în manuscris: *collația.*

reuşeşti. La Ella Constant n-ar fi rău să te duci, poate iar printre amicele ei găseşti un collage profitabil. Aştept însă marea veste care poate fi apropiată şi atunci o! nemurire! Termin dragă amice, urându-ţi de trei ori courage! et bonne chance!

Ca un frate:

Mathieu-Jean Caragiale, comte de Karabey.

Principul Valentino Bib[ăc]escu s-a encanaillat. A mâncat la masă la pseudo-principul Leone Ghyka cu *popa Lucaci,* cu *Marta Bibescu* soţia sa, cu *Radu* şi *Jeanne Vacarescu* şi cu… *Cincinat Pavelescu! Ce* oameni, ce timpuri! (Şi *aiMâsgâ,* ginerele popei.)

Bonne chance!

Comte de Karabey

9

De Bucarest

2/15Mars, 1907

Dragă Amice,

îţi urez de ziua ta de naştere, din fundul inimei, tot ce îmi urez şi mie de ziua mea care cade la 12 ale lunei. Succes pe toată linia la dame, să enculezi tot Parisul, tot armorialul Franţei şi al Navarrei, şi să ajungi milioner şi duce . Daca nu-ţi ajunge nici atâta, îţi urez şi un tron, cu toate că în zilele noastre asemenea marfă nu se prea caută de oameni fini, preferându-se gloria milioneră. La ce n-am putea năzui noi, die letzte Bassaraba, ultimii mari, ultimii başi-boieri ai Valachiei.

* în manuscris: *duque.*

La mine până astăzi toate afacerile merg prost (pentru că nu merg deloc). împrejurările sunt ostile, nu pot lucra nimic în direcţia Dulcineei - femeia aceasta e o enigmă de care nu poţi afla nimic. Caut şi eu un agent, o agentă mai ales, care să mă introducă, asta e tot greul. Cât despre tine, pot să cred că afacerea Le Mer de Villiers e splendidă, merge ca pe rulete. Din scrisoarea lui Crouzat, pe care o păstrez, ca să ţi-o pot trimite la nevoie, reiese că acest om vrea să te servească şi că aşteaptă numai momentul să strige: roulez tambours, pine en avânt. Câtă vreme nu-ţi cere bani dinainte, de ce te sfieşti de nimic? Nu te sfătuiesc însă să lucrezi cu agenţia care cere 100 de lei, lucrează prin slugi, şi nu asigură de cel mai mic succes. C'est louche, voilâ mon avis, mon opinion ferme et indelebile. Sunt nişte pontagii, des mecs, qui se foutent des năifs, şi tu nu eşti un naiv fiind însuţi un huligan mare. Ai început cu Le Villiers, mergi până la capăt. Eu cred că are să iasă ceva. Energie şi răbdare. Ici niţel, dincolo ceva, până te vezi la *rentă.* L'enjeu vaut bien ici la chandelle. Crouzat pare a fi un om serios, *care căuta chiar poate un om ca tine.*

Eu stau prost. Am nişte încurcături mari din care poate să scap bine, dar e mult, mult de făcut. Tata îmi scrie în genul următor: „Frere, [...] il faut travailler, etudier *adică,* tâche de bien remplir ta vie, en travaillant, en travaillant, en travaillant.

Travaille ma fille, vendange, grappille".

Eu înţeleg cu totul altfel viaţa şi abia aştept să te revăd pe vulcanul parizian. Lâ au moins, on rigole.

Iarna durează însă, sunt ninsori mari peste tot. în *Moldova e revoluţie,* dar ştiu că asta nu te interesează. Dar se prea poate să fie lată rău. 3 judeţe au devenit ca în Bassarabia. îi bate pe ovrei şi le devastează tot. Ţăranii, organizaţi în bande de huligani, au prădat un orăşel întreg sub comanda unui popă

în manuscris: *naiv.*

lipovean care se numeşte *Vavilon* şi au bătut chiar pe soldaţi. E ceva fin.

Eu n-am mai văzut pe nimeni afară de Delavrancea. Aştept venirea junimiştilor care e probabil să aibă loc după apropiata cădere a bizantinilor putreziţi şi slăbiţi de atacurile opoziţiei. Daca vin junimiştii, am şi eu micul meu loc în caşcavalul politic, daca nu, n-am nimic.

Nu înţeleg, dragă amice, cum ai cheltuit aşa repede tot ce-ai avut, ai săltat dame fine pe genunchi într-un coupe aux rideaux baisses, sau numai aşa au petit train journalier?

E deplorabil să n-ai bani. Trebuie să ai mult curaj atunci şi să nu pleci fruntea. Eu am crezut la început că te-ai supărat că nu ţi-am trimis pentru Odescalchi şi eram foarte contrariat de asta, înjurând zeii nemuritori. Am văzut însă că m-am înşelat.

Să mă scuzi că-ţi scriu pe aşa hârtie, n-am alta gris la îndemână nescriindu-ţi de la mine; am numai plicul. Ţi-aş trimite altfel şi scrisoarea lui Crouzat, pe care o ţiu la dispoziţia ta.

încă o dată, dragă amice, îţi urez ani mulţi, o viaţă ca a lui Mih[ail] Sturdza Vv. şi bonne chance, plus qu'il n'en faut en toute circonstance. Ce păcat că banditul Vilfredo a dilapidat fondurile contesei. Mergi pe la Ella Constant, fă muzeele cum ţi-am mai scris, şi nu neglija pe agentul Crouzat! Aştept ştiri îmbucurătoare, bonne chance şi la revedere, ca un frate.

Mathieu

10

De Bucarest

***3** Aurii, [1907]*

Dragă Amice,

Scrisoarea ta mi-a dat curaj; îţi mulţumesc de cele ce-mi urezi. Imposibil însă pour l'instant să fiu prezintat. De câtva timp am reapărut pe pistă, dar nu mă prodiguez, evitând le

contact des mitocains. Am văzut pe Vlădoianu, am dinat la „Enescu" unde am făcut cunoştinţă (cunoştinţa am făcut-o câteva ore mai pe urmă) cu o damă fină, care m-a lorgnat la masă. E o apariţie nouă, care mi-a plăcut. într-una din serile astea mi-a promis că-mi va acorda o audienţă. I-am declarat „l'ancien repertoire", sunt un tânăr diletant personaj discret şi valoros şi en somme am pledat cu entuziasm cauza mea: să fiu un greluchon, amant de coeur.

în fond sunt însă de o tristeţă amară. Pas de galette, plus de galette. Mi-ar trebui 1 000 de lei. Bun. Să presupun că aş putea combina ceva, cu toată criza, dar de unde să-i dau înapoi peste 4-5 luni lui Seimeanu sau Delavrancea. Cât despre Delavrancea, nu aş avea curajul să-1 tuşez cu aşa sume din multe cauze. Sunt foarte nefericit, unde mă duc, unde mă întorc îmi vine a striga: Cuştiga, miroase a mijeria! Stau şi iau o cafea cu un cordon-rouge şi mă topesc în gânduri. Noroc că mai am şi eu ceva: *Speranţa.* Ce timpuri! Ce timpuri! Daca însă oarecare persoană n-ar fi egoistă şi mi-ar vrea sincer binele ar putea să-mi asigure toată viaţa (sau până când aş face eu un joii coup) 1 000-1 200 pe lună. Voi încerca totuşi! Şi zic 1 200 fără bătaie de cap. Să vedem, trebuie să dai din mâini să nu te-neci. Tata nu e bun de nimic fin: să înveţi, să tâmpeşti şi să te tâmpeşti, nu mai are idee nici de lume, nici de viaţa elegantă. Vlădoianu e un pontagiu, are multe momente de criză, dar totuşi rulează, rulează, se poate să găsească chiar un filon mare — un filon subţire are deja. Filonul Lehliu s-a cam epuizat; trăieşte tot bine, dar fastul s-a dus. Vidraşcu a dispărut ca un meteor bărbos, aşa că eu conchiz că forţa şi fondul era *[sic!]* ale lui Vidraşcu; echipajul, supeurile cu lăutari, şi escapadele nocturne.

Mariajul Jeanne Ştirbey — Rosetti e adevărat, am văzut pe prinţul *Barbu-Braghinâ-conserve* pe stradă cu huliganul Radu

în manuscris: *dilettant.*

Rosetti, bras dessus-brass dessous. C'est un coup de genie: six millions, a ce qu'il paraît. Mariajul Emile Sturdza - Forest-Divonne e până azi o himeră*. Mai ar fi o combinație, Emile Sturdza cu o Cesianu din str. Clementza. Mariajele celelalte sunt găunoase, dar Ionel Brătianu, cel mai mare şi mai parşiv pezevenghi, a pus gheara-i mizerabilă pe Elisa Ştirbey fostă Marghiolo-Manu.

Mon cher, în Bucureşti a fost panică mare, revoltele țăranilor au întrecut cele mai oribile scene de jacquerie. Popii au incendiat în fruntea haiducilor averi de milioane, castele, conace, au tăiat oamenii în bucăți de i-a făcut panoplii, au fript copii în frigare şi i-au mâncat. îți voi scrie cu altă ocazie pe larg ce excese s-au comis. Țara a fost pacificată cu tunurile. S-au distrus de exemplu castelele Ştirbey de la Petroşani şi Băileşti, s-au împărțit până şi câinii de rasă ai lui v[on] Kohlen, s-au bătut pe jaf, țăranii au răpit tot avutul lui Galitzi. Pe la Cuculina au făcut stricăciuni, dar mai mici. La un țăran s-a găsit de exemplu 140 000 de lei. A fost lată rău. Au distrus chiar instalația lui Ianku Kalenderoglu (!).

Cu toate astea, în Bucureşti joacă banii. Am auzit, dragă amice, că la Paris te plimbi cu juben ca un vieux mec şi nu-ți dai adresa, ca un adevărat pontagiu. Fii forte dragă amice, aruncă-te la p... Villiers să-mi faci o rentă, că altfel beştelesc iacaoa. Ulysse Petrescu rulează teribil: a substras 200 000 lei de la Stefanopolu iar Vlădoianu, scripcarul, 40 000 lei. Nu ştiu de nimic: ils roulent. Scrie-mi repede dragă amice, ce faci cu afacerea, dacă iese ceva poate să am inspirațiile mele. Bonne chance mon cher frere, te voi ține în curent cu ce operez. De tout mon coeur, je te souhaite bonne chance!

Ca un frate şi au revoir

Mathieu

* în manuscris: *chimerâ.*

11

De Bucarest 8 Mai

Mercredi, 8 Mai 1907

Dragă amice,

Scrisoarea ta îmi a sosit tocmai în momentul când trimiteam la cutie o scrisoare, pentru tine. Credeam că ai *reuşit,* îmi imaginam de două-trei ori pe zi că ai făcut le beau coup Lemer de Villiers, şi că acum îți restaurezi forțele la Boves, uitând pe vechiul tău colaborator. Dar (din nefericire) mă înşelasem. Văd din scrisoare că, deşi nu eşti încă milioner, tot nu te pierzi dans le grand bordel qu'on denomme Paris. Tot te amuzezi.

în sfârşit, după o lungă aşteptare, a venit primăvara; o primăvară foarte caldă. Am ieşit foarte des şi am operat prin diverse locuri (locuri fine, la „Capsa", la „Enescu", la şosea unde praful m-a orbit). Cunosc bine pe contele de Montesquiou care m-a invitat la dejun şi la dîner şi cu care am vorbit nişte lucruri admirabile. în prima zi de Paşte însă, contele Ferdinand a filat în express, lăsându-mă singur. Merge la Paris, la *Courtanvaux* (somptuosul castel al familiei), şi la Nerice. Cu toate că mi-a spus să telefonez** când vreau, n-am abuzat de acest privilegiu ca să viu să dinez, venind numai când mă invita. Dar, pentru detalii, trebuie să ți le spun prin viu grai. E ceva fin. într-o seară am fost la „Flora" cu el şi cu Vlădoianu. Contele e un om foarte goguenard şi e cel mai mare pontagiu; foarte bogat şi de la tatăl său, contele Odon şi de la mamă-sa. Am aflat aşa lucruri despre lumea fină din Bucureşti şi Paris încât perspectivele mele de glorie au crescut. Mi-a povestit un roman întreg cu Chimay, Greffulhe, ce bogați, magnifici şi risipitori sunt Greffulhe mai cu seamă. E un adevărat dezastru.

în manuscris: *comtele.*
* Idem: *telephonez.*

Am lucrat mult, m-am demenat cu afacerea „le vieux chameau". E să te iei cu mâinile de păr: nu poți afla nimic; parcă toată lumea conspiră în contra mea. Dar nu cedez, şi te rog să nu cedezi nici tu cu Lemer de Villiers, tenacitatea şi încrederea în sine au fost esența vechii aristocrații şi au procurat chiar coroane celor cu inima mare. Eu travaliez în umbră şi nu pot înainta ca să nu deştept bănuieli.

Am avut oarecare escapade amoroase, cari m-au dezgustat şi mi-au uşurat punga. Prima: mica franțuzoaică care-mi ieşea înainte cântând pe str. Manea-Brutar, ai văzut-o şi tu la „Nestor" mi se pare. E o enigmă ființa aceasta, un personaj de roman, dar am scopurile mele. Conqueta a fost aşa de rapidă că m-a epatat: 2 minute în piața Sf. Gheorghe. Am neglijat-o câteva zile şi mi-a scăpat din gheară, o voi regăsi iar. Eu cred că e curat nebună. E de 20 ani şi deja divorsată, şi cred că în câteva luni va deveni o gourgandine mizerabilă. Cum însă nu e un amor, nici un filon, peu m'importe. Azi o vezi â la fonfe, astrakanuri, bijouterie, pălării mousquettaire, botine cu capace, mâine ca pe-o caricatură din *„Simplicissimus"*. Mi-a spus că mă iubeşte etc, etc, mais je m'en fous. Eu mi-am schimbat sistemul: acum când văd o damă, intru comme un boeuf furieux, fără nici un pic de ruşine, mă obrăznicesc, mă umilesc, mint, cânt ca un adevărat napoletan, mai ales dacă am avut şi prevederea să iau un Quiquina Dubonnet. Astfel, în ziua când mi-a acordat mica franțeză rendez-vous-ul, la 3 am abordat-o, la 4 am luat o ciocolată** cu un Dubonnet, de la 4 la 6 am flirtat cu o pariziană (une vraie grue parisienne) în Cişmegiu, îmbrăcată ceva turbat. Eram eu impertinent, excitat, rulam fraze fine, dar şi ea nu se lăsa s-o intimidez. Mi-a spus că am un aplomb. Un vrai aplomb princier, i-am replicat eu şi m-am prezintat: prince

în manuscris: *bottine.*
Idem: *chocolatâ.*
Idem: *roulam.*

Bassaraba-Apafiy. Eram îmbrăcat bine, mănuşi gris-clair, ghetele cu capace şi o cravată mauve, vieux-rose ca un lampion. Mi-a dat un rendez-vous, dar n-a venit; eram sigur. M-a revăzut la „Enescu", unde mânca într-un colț cu tipul ei, un bogumil, dar nu mai mi-a plăcut, e prea, prea grue. I-am spus că aş encu... moartă chiar, par devant et par derriere.

Am auzit că Jonika marche. Ar fi un pont fin şi nu mă dau înapoi un singur moment.

Madame Darvari est sans contredit la premiere grande dame du royaume. Aseară a dinat en cabinet particulier cu doi diplomați, al M[onsieu]r son mari, la „Capsa", cu un candelabru pe masă şi au jucat un bridge fin exact ca pe vremea Marie-Antoinette. A devenit ca o Caterină a Rusiei, şi e încă foarte bogată, am auzit.

HortenseP. e în Bucureşti în deliciosul său hotel cu fina sa trăsură electrică cu care zboară înconjurată de nişte huligani ca Arthur Rosetti cu cari flirtează. Lui Cuştiga i-a mai căzut părul nițel, dar el e un vieux mec qui se fout de tout le monde. Hortense ensorcelează pe Chrissoveloni, excursionând* în auto-ul acelui levantin, într-un cuvânt se amuzează la desperare zicând că la vie est courte mais bonne. Dar ce uşor e, mon cher, cu ceva galettă să o flambezi. Ah, de ce n-am 1 000 francs, cinquante jolis louisons â jeter par le fenetre. Doamne, ce Techtel-Mechtel i-am mai trage. Eu mi-am schimbat opiniile despre dame, toutes, mais toutes marchent. Et c'est tres gentil de leur part, ma foy!

Vlădoianu est assez foutu, mon cher. Nu mai e galettă, trage targa pe uscat. Eu am cheltuit mult, în cele din urmă am muiat-o, că n-am de unde. E grea viața mon cher, când nu găseşti capitaluri din leagăn trebuie luptă mare. Mulți rămân însă pe drum înainte să-şi ajungă țelul. Olga e în Bucureşti, die

în manuscris: *excursionnând.*

Fiirstin Olga, 150 000 venit. Fratele ei, un bogumil, îşi face stagiul la jandarmi şi are un venit egal. Ce timpuri. Sunt în doliu după tatăl lor, principele Mavrocordatos. încolo toată lumea e în Bucureşti, nu se simte nimic schimbat după urma revoltelor. Toţi sunt în auto-uri, în muscali şi dacă te uiţi mult te apucă melancolia. Am văzut pe Madame Boicesco, e îmbrăcată la Paris - nişte toalete subtile.

îţi voi mai scrie în curând dacă mai survine ceva extraordinar.

Al tău ca un frate!

Mathieu

12

Din Bucureşti

Mardi, 4 Juin, 1907

Am uitat să scriu că într-o seară Custica a ieşit cu Hortense în auto şi se uitau aşa goguenard la toată lumea, că mulţi se scandalizaseră.

Dragă Amice,

Am primit frumoasele cărţi poştale şi am plâns (ca Todiritză) când am văzut portretele strămoşilor noştri în costume istorice. Ai observat ce picioare mari au toţi Bourbonii, şi ce aer obraznic şi goguenard? Dragă amice, eu nu ţi-am *scris* până acum pentru că am fost foarte bolnav, aşa de greu că am fost *de două ori, pe rând, pe moarte*. La vârsta mea am avut un pojar complicat, aşa de virulent că palmele mele erau o rană. (Asta de la 1 mai.) Abia alaltăieri am ieşit (sâmbătă) la „Capsa" şi în oraş. Am văzut într-o zi pe principesa Cecile-Gutză (samsarul)

în manuscris: *gendarmi.*

Pignatelli Bassaraba de Brataccino-Belmonte, fosta ta favorită (ce timpuri, ce timpuri), cu două animale din provincie, aşa teribile cum n-am mai văzut de când sunt. Erau nişte Brataccino din altă branşă se vede; bărbatul şi soţia. El era un aşa tip cum numai desenul alăturat ţi-1 poate reprezintă, un fel de creol, de bandit, îmbrăcat ca pe timpul lui Metternich. Avea o redingotă cu un guler şi cu mâneci mari de catifea şi lungă până la călcâie, un juben drept şi o umbrelă. Avea un lanţ de ceasornic, nişte breloques, şi butoni de câteva kilograme, şi nişte stofe, cum numai pe la teatru mai sunt. Se uita la toate lucrurile cu nişte ochi de bou. (Mon cher, Cecile a beaucoup gagne depuis ton depart: elle etait tellement belle ce jour-lâ (1 mai) că te duceai după ea nechezând. Din ce în ce s-a făcut mai frumoasă şi nu mai e în doliu. Banditul avea ghete de damă (şi se credea şic).

Madame Patzi (Hortense) zbârnâie în trăsura ei electrică. Seara la ea e un fel de luminăţie, aşa că am putut vedea că mecul Cuştiga are o bibliotecă (!) cu cărţi frumos legate în piele roşie. Asta m-a încântat. Hortense are un bouledogue mic cu urechi elephant, ceva fin.

Pe Jean Vlădoianu nu l-am mai văzut de la 1 mai românesc.

Umblând după Zimkoutza, am dat peste un alt pont, şi am şi făcut cunoştinţă. Din nefericire însă pentru moment m-a întrerupt boala - am suferit ceva formidabil, cu bravura unui gentilom. Se poate să iasă ceva. Nu sunt vagoane ca la cealaltă, dar sunt vagoane şi aci berechet. Noroc să fie!

Prinţesa Măria şi-a cumpărat un auto superbe, cu o trâmbiţă melodioasă şi iese seara voalată şi cu auto-ul luminat. E o trăsură mare închisă şi foarte impozantă. Are şi unul deschis.

La alegerile de Senat au căzut toţi conservatorii afară de Nabab, Pavlică, Brătăşanu şi *Bădărău.* Pe Todiritză l-au ras cu cruzime.

Dragă Amice, te rog să nu răspunzi la scrisoarea asta până nu-ţi scriu adresa nouă.

Boala <mea> cea crudă m-a slăbit mult, dar ca forță virilă mă simt foarte bine. Am un appetit d'ogre. Ca să mă restabilesc pe deplin, o cură de aer la munte sau la mare este absolut de rigoare. Așa că, amânând examenele pour la session d'automne, voi pleca în curând - în străinătate probabil.

Dragă amice, căile providenței sunt impenetrabile. Un moment m-am gândit să fac un petit mariage, avec une petite dot; il s'agissait d'epouser, d'ici en quelques ans, une mignonne petite demoiselle qui m'a donne et me donne toujours dans Toeil. Dar azi, când mi-am adus aminte de misterioasele noastre colocvii , și când m-am privit în fața acelor portrete somptuoase, mi-am adus aminte și că sunt cel dintâi și cel mai mândru senior și că je dois bouter en avânt sans defaillance, sans jamais „defaillir". Și asta trebuie să-ți aduci și tu totdeauna aminte. Noutăți bucureștene nu-ți pot da: de 22 zile sunt secfestrat în casă și n-am ieșit decât o dată. Montesquiou e la Paris sau la *Courtanvaux.* E un mare huligan: toți vreau să-1 înșele, și el îi înșală pe toți. Eu-1 studiez ca pe un om remarcabil de la care poți învăța multe finețe.

Așadar, nu-mi mai scrie până când nu-ți comunic adresa și starea sănătății mele.

îți urez, dragă amice, mare șansă la examene cari nu sunt grele, am auzit. Nu că e cine știe ce, dar te impune ca pe un mare geniu în ochii familiei. Bonne chance! Are să vie, cred, și timpul nostru ca să popim și ca să răspopim. Ce huligănie mare are să fie!

Contele de Roma a luat în căsătorie pe cea mai mică contesă Baleanu (Elisabeth).

Bătrânul de Roma e ca un zaraf, și se zice că are 1 000 000 de frcs de rente, cu un domeniu cu castel în Ungaria și domeniul Viziru, care e imens .

în manuscris: *coloquii.*
Idem: *immens.*

Pe când mă primești într-un cent chevaux la un fel de Courtanvaux sau Villandry?

Bonne chance, de tout coeur. Ca un frate:

Mathieu

13

Wilmersdorfb. Berlin

Vendredi, 21 Juin, [1907]

Sans defaillir!

Dragă Amice,

Acum o săptămână am plecat din București și, după câteva ore petrecute în Pesta, am pornit la Berlin. Câteva zile am fost foarte plictisit și obosit (un bogumil se cramponase de mine și mă dezgusta cu conversația lui). Acum m-am scăpat de el cu un plan subțire. Pentru că tata are un musafir cu soția acestuia, eu am o cameră în târg, la câțiva pași. Cela m'arrange infiniment beaucoup. Și totuși eram plictisit. Când, ce să vezi, ieri mă întâlnesc cu Henri Coandă, care e un mare pontagiu, aleargă în curse de automobile, de cai (mi-a spus c-a câștigat 75 000 mărci), și-a spart toți dinții căzând după cal sau din auto, a inventat o mașină de zburat și face sculptură, pictură, tennis, sport etc, etc. Are un appartement chic. Zilele astea mă va prezintă contesei d'Arlong, amica kneazului Petru Petrovics Wulkowski (un huligan mare). Această contesă se nebunește după români. Henry i-a urlat la telefon că a venit un conte român. Mă voi arunca într-un complect violet, cu ghete cu capace (sau ghetre albe) și voi trece ca un tânăr dilettante. înainte de a părăsi Bucureștii am pus la cale ceva care daca se va întâmpla va consterna pe toți capsomanii.

în manuscris: *cramponnase.*
Idem: *telephon.*

M-a bucurat foarte mult că ai devenit directorul unui haras şi mare consumator de champagne la o c... bătrână şi milionera*.

Aci în Berlin e frumos, un timp ideal, numai flori peste tot şi dame. Am fost cu una la o cafenea pe terasă dar a plâns, s-a jurat că nu-şi poate înşela pe bărbatul ei care e leutnant în provincie (piroane). Ne-am baladat pe la Landwehrcanal, am ciupit-o de i-am făcut răni şi i-au dat lacrămile; în sfârşit ne-am despărţit după ce ne-am sărutat (ca Gogu Robescu). Era nebună, eu cred; eu însă, goguenard, n-am vrut să-i dau nici un pfennig (numai o cafea cu lapte cu un Kuchen). Avem aci o jupâneasă ca contesa Larisch. Am pelotat-o şi mi-a spus că merge.

Eu sunt bine acum, convalescenţa mea a atins sfârşitul. îţi voi scrie iar, ţinându-te în curent cu operaţiile mele. Scrie-mi şi tu pe următoarea adresă:

Mathieu J. Caragiale
Wilmersdorf-Berlin
Hohenzollernplatz 4 Hpt.

La revedere în curând şi grande chance. Pe azurul heraldic dubla noastră stea începe să se ridice.

Bonne chanceî Ca un frate!

M.J. Caragiale

14

WilmersdorfBerlin
Hohenzollernplatz 4, Hpt.

Vendredi, l6Aout, [1907])

Dragă Amice,

Scrisoarea ta mi-a făcut o plăcere considerabilă, deoarece, un moment, îţi pierdusem urma şi nu ştiam în ce centru

în manuscris: *millioneră.*
Idem: *terassâ.*

operezi. Eu în această scrisoare mă voi încerca a-ţi rezuma toate aventurile, şi mai ales nenorocirea care m-a lovit în ultimul timp sub forma unui aristocratic *beguin.* Serile, aci ca pretutindeni, ies regulat şi, daca un pont fin se iveşte, o abordez pe nobila damă cu un aplomb şi un toupet oriental, pe care la urmă trebuiesc să mărturisească şi ele că îl admiră. Nenorocirea e însă că ştiu prea puţin nemţeşte, aşa că efectul nu e deplin decât cu cele ce ştiu franţuzeşte. După un lung flirt zilnic cu două tipese artiste (Mademoiselle Genevieve Granger de Paris, o sculptoare care-a făcut medalia împăratului şi a căpătat o broşa cu briliante şi safire şi amica ei Gertrude Flatow care avea nişte ochi fascinatori), am socotit că trebuie să găsesc şi un pont rentabil.

După acea săptămână de flirt (am fost ireproşabil de galanterie, cu toate că la sfârşit mă plictiseam aşa al dracului că adormeam între ele pe terasa cu trandafiri de la Grunewald), după o săptămână, Mile Granger pleacă. Am condus-o la gară, m-am suit cu ea în tren şi cu Gertrude Flatow, şi... din vorbă în vorbă, trenul a plecat cu noi. Eu, subţire şi agil, în acel moment, am parvenit să sar, ca un huligan mare, jos din tren. Mile Flatow a rămas însă în tren şi-a plătit vreo 30 de mărci amende şi taxe acest voiaj forţat. Pentru comble, n-avea nici bani la ea! De-atunci s-a amorezat mai rău de mine, în fiecare zi billet doux la masă, seara. (Tata era consternat.) Eu, care mirosisem planul ei bogumilic de căsătorie, am rupt-o fin, rămânând fireşte în limitele unei amiciţii corecte (depun cărţi). Aş mai fi continuat poate, dar într-o zi, când zburam la rendez-vous pe care îl pierdusem regulat de trei zile, am dat peste o tânără damă din Hanovra pe care am acroşat-o în metro. Dar apoi a urmat deşa, hanovriana nu mi-a scris nimic, după cum îmi promisese, şi a urmat cum îţi spun o eră de 3 săptămâni, o lună aproape, de melancolie neagră, o slăbiciune generală şi o

* în manuscris: *saphire.*

depresiune funestă. îmbătrânisem cu 10 ani. Coandă nu-mi făcuse vorba cu Mme d'Arlong, eram trist, abătut de moarte. Profesoara de englezeşte a fraţilor mei, miss Skinner, găsise momentul să se certe cu bogata americană miss Cockshell tocmai când trebuia să mă introducă ca dilettante la acel monstru grotesc, care tot mi-ar fi pus la dispoziţie 1 200-1 500 mărci lunar, cum pune încă şi azi un [ui] escroc de tenor care o speculează fără ruşine. E un bogumil urât şi aproape diform, dar e singurul om care a putut să se apropie de aşa o urâciune şi se consideră ca o victimă a nedreptăţei soartei.

Vinerea trecută, însă, cum mă întorceam acasă, trist şi aşa de impasibil ca un mort, grăbindu-mă să beau câteva Sherry-Brandy şi să adorm, văd alergând pe strada Meinecke colţ cu Lietzenburger o tânără damă care semăna enorm la mers cu *Jonica.* Pierduse strada şi citea toate plăcile. M-am simţit odată aşa de energic că m-am mirat eu singur de ce decizie şi ce aplomb am când văd ceva. Şi când după ce-am abordat-o în mod subtil mi-a spus că e franceză, elocinţa mea a devenit aşa de bogată că aş fi putut, cred eu, vorbi în versuri. Ca să nu dispară şi ea, i-am luat un volum ca să-1 citesc, poeziile lui Fran^ois Coppee. Care a fost mirarea mea când, a doua zi pe terasa de la Grunewald unde îmi duc toate conquetele, am aflat că noua amică este tânăra Mile Fernande de Bondy, din familia conţilor Taillepied de Bondy, o ilustră familie din Berry. Trei zile sau mai bine trei seri cu ea m-au schimbat cu totul. însă acum m-a părăsit pentru o săptămână, petrece nişte rude la Baden-Baden. Mi-e tare frică să nu mi se întâmple şi mie cu Fernande ce ţi s-a întâmplat ţie cu Florica, o pasiune fulgerătoare care la mine să mă distrugă fără milă. E aşa de frumoasă, de fină, cu o figură puerilă, cu nişte ochi catifelaţi, cu o gură mică şi cu dinţi albi, aşa de fraîche şi de pufoasă ca o piersică pârguită. Are o singură prietenă aci, pe o Sabran-Ponteves.

Dragă Amice, daca într-adevăr amorul mă săgetează acum, sunt un om pierdut. Cu ea sunt melancolic şi seara când

fugeam din oraş şi ne plimbam bras dessus-bras dessous pe aleele singuratice de la Grunewald, în mirosul îmbătător al teilor înfloriţi, mă gândeam că de ce n-avem nişte rente suficiente ca să ne baladăm fiecare din noi cu aşa o fiinţă şi să trăim cu toţii împreună, să avem un apartament* artistic, un auto fin, o garderobă somptuoasă, să nu ne bată nici vântul, nici ploaia, nici gândurile triste. Anii cei frumoşi ai tinereţei se duc, pier şi cine ştie ce va aduce şi ziua de mâine. Numai vocea cea dulce a mignonnei mele mă mai aduce la realitate şi atunci o strâng lângă mine şi o sărut cu desperare, parc-ar fi pentru ultima oară. Ea mă remontează mult, se cunoaşte că e dintr-o rasă care-a ştiut să se urce pe eşafod di fruntea sus, strigând „Vive le roy"! îmi spune să am curaj, şi mă convinge aşa de bine, că aş fi în stare să mă sui cu ea de mână pe eşafod, fără să clipesc din ochi. Abia o aştept să se întoarcă, abia aştept să primesc scrisoarea că vine să o mai văd o dată cel puţin. Am devenit ca M. de Tournieres, am să cad la platonism. Declaraţia a fost splendidă.

Dragă Amice, cu toate acestea lucrez şi într-un sens practic, am făcut la noi acasă cunoştinţa unei cucoane care are un beguin pentru mine şi-mi va servi poate de Crouzet pentru că are foarte multe relaţii.

Când mă gândesc însă la examenul de al Il(-lea), mă revolt. Pe lângă că n-am nici o carte, dar nici gust de a citi. Vlădoianu e la Kissingen şi-mi scrie că va veni la Berlin.

Dragă amice, îţi urez sănătate şi noroc, nu te lăsa pradă gândurilor triste, în definitiv, avem abia 22 de ani, mai putem aştepta un an, doi. Să nu ne desperăm. Bonne chance în ce întreprinzi, dragă amice, la revedere. Eu te îmbrăţişez cu drag ca un frate şi sper încă în dubla noastră stea.

Mathieu

în manuscris: *appartament.*

P.S. Scrie-mi cât poţi de repede ce părere ai despre afacerea mea cu Mile de Bondy. Cum ai proceda tu în locul meu. Creierul meu se epuizează în combinaţii (financiare mai ales). Fernande are un frate ofiţer în Indo-China, un fel de Vilfredo de Casanova. Je m'en fous comme de l'an deux. Fernande are nişte rude foarte bogate. Eu m-am informat de toate. Ar fi chiar un pont de mariaj, cine ştie?

Ca un frate: M.

Dragă Amice,

Imediat ce primeşti această scrisoare, citeşte-o, pune-o iar în plic, lipeşte-1, aplică-i o marcă poştală pour l'etranger şi aruncă-o la cutie. Când Fernande va citi că sunt la Trouville va rămâne consternată. îţi mulţumesc dinainte.

Ca un frate: M.

15

Wilmersdorf Berlin
Hohenzollernplatz 4, Hpt.

Sâmbătă, 7sept[embrie] 1907

Dragă Amice,

Scrisoarea ta mi-a făcut o imensă plăcere, mai ales azi când am rămas iar trist în prada melancoliei. Afacerea cu Fernande mergea admirabil, deveneam din ce în ce mai afectuoşi şi despărţirea a fost chiar romantic *[sic/]*. După întoarcerea ei de la Baden-Baden s-a schimbat cu totul. N-a mai voit să se întâlnească cu mine şi dacă mă întâlnea fugea parcă aş fi vrut s-o mănânc. Nu puteam pricepe nimic, am aşteptat, m-am plictisit

în manuscris: *oficer*.

(aveam şi de ce) şi iată că alaltăieri, vrând s-o rup definitiv, i-am adresat o scrisoare (neiscălită) aşa de goguenardă şi plină de porcării fine (i-am scris că o credeam vibrantă şi gata de a face cu mine nişte jocuri cari duc la voluptatea cea mai intensă de jouissance, fără a avea nimic a face cu virginitatea), şi am adăugat că am crezut totdeauna în virginitatea ei. Afară de asta, scrisoarea se putea compara cu discursurile reacţionarului Purişkievicz, din Duma, era plină de versuri şi de citaţii cu dublu sens. Ziceam că vream să o posed în pielea goală, în sfârşit tot ce am putut să spui mai grozav în termeni delicaţi. Aseară, am primit de la ea o scrisoare către tata (înţelegi bine că am primit-o eu), o scrisoare indignată şi plină de greşeli de ortografie, unde spune că i-am scris *,, une lettre, la plus ignoble, et la plus basse, qu 'un frangais du peuple ne se serait permis devant une femme des rues"* şi spune tatei că să nu se mire când fratele ei, care vine la Berlin, are să mă provoace în duel. (Mi-a spus însă odată că frate-său e în China; eu am crezut că e chinez.) Cum îţi spun însă, scrisoarea am prins-o eu, tata nu ştie nimic, şi eu împing intriga mai departe, poate, poate iese ceva. Frică nu mi-e; daca într-adevăr vine chinezul ăla, şi e unul mai pignouf, îl zdrobesc, daca e unul mai forte, îl evit. Berlinul e mare, şi eu sunt huligan şi mai mare. Spune că a rupt cu mine pentru că eram prea întreprinzător, şi asta în interesul meu, nu înţeleg de ce? Dragă Amice, asta m-a amuzat niţel, şi daca n-am avut-o, nu-mi pare rău. Am crezut un moment că o iubesc, mă înşelam însă. Daca ar fi fost amor, altceva era, ca o nebunie, ceea ce la mine n-a fost. Şi pe urmă Fernande e săracă, are să fie nevoită să dea lecţii, pentru că mândria ei o împiedică să practice sporturi mai rentabile. Aş vrea să văd ce fel de bandit e chinezul ăla de frate-său, care pentru mine e o problemă. Eu am să urmez intriga, astfel de exemplu, <în aceeaşi scrisoare> odată cu această scrisoare, îţi trimit şi o scrisoare pentru Fernande. După ce o citeşti, lipeşte plicul, pune-i, te rog, o marcă de

25 centime şi aruncă-o la cutie. Când are să o primească, are să-i vie dambla, eu cred, n-are să-şi mai revie cum am sărit de la Berlin la perla Coastei de smarald. Dragă Amice, Vlădoyanu-Mişichi a fost singur la Berlin. Nu-ţi mai spun nimic altceva — cred că mă pricepi, mai ales tu care nu poţi să-1 înghiţi. A stat 12 zile aproape.

îmi pare bine că tu te amuzi, şi-ţi mulţumesc de sfaturi şi de atenţia care o ai pentru mine. Eu nu desperez încă, steaua noastră dubla va străluci. E timp. Tu cu examenul, eu cu noua mea politică am câştigat atout-uri frumoase. Chance, bonne chance, mon cher frere, et de l'audace, et de la finesse, et toujours de l'audace. Eu cred că ne vom revedea în curând, fie că voi veni eu la tine, fie tu la mine - n-are să se poată să ne iasă mereu cu ghinion şi ţie şi mie. Ce dracu?

Eu, cu Fernande tot sper ceva ca amuzament, dar ca rente e zero. La Bucureşti am dat de ceva mai serios, ţi-am scris. O doamnă coaptă â point, fără rude, ar fi dispusă - cred eu - să protegeze primii paşi ai unui tânăr dilettante.

Are o moşie, o casă antică, şi aş fi operat eu ceva daca cruda boală nu m-ar fi ţintuit pe pat atâta vreme ca pe un şoim captiv. Dar postul e vacant, şi timpul nu e pierdut. Trebuie să găsim ceva, altfel suntem condamnaţi a sta pe la uşi şi ferestre ca să privim cum jouissează alţii.

In Berlin timpul, care a fost ploios două săptămâni, a redevenit splendid. O toamnă dulce şi aurită poleieşte străzile aristocratice, unde zvâcnesc auto-uri fine şi când ieşi uneori şi vezi, aşa cum descrii tu, tipi şi tipese cosmopoliţi, auto-uri limuzine* luminate cu pontagii şi gonzesse, candelabre cu sute de lumânări electrice, toate hotelurile parveniţilor milioneri, te apucă un fel de sentiment zdrobitor. Eu sunt foarte încurcat în finanţe, nu mă mâi ajung, sper că krachul, care e aproape, nu

în manuscris: *limousine.*

mă va ucide şi aştept să vândă tata moşia. Afacerile tatei stau mai bine decât îmi imaginam eu, şi tata mă are iar în favor, ce-are să fie dacă trec şi examenul II. Dragă Amice, îţi urez bonne chance, şi te îmbrăţişez ca un frate:

Mathieu-Jean Caragiale

16

Bucureşti
str. Crângaşi-Grant nr. 1

Vendredi, 27 Septembre [1907]

P.S. Eu azi am debarcat la orele 12 ziua, şi mă grăbesc să-ţi scriu.

Dragă Amice,

Te rog să mă scuzi că nu ţi-am putut răspunde imediat, pentru că plecam din Berlin în mod urgent şi eram aşa de desempare că n-am avut nici timpul să-mi fac ultimele emplette. Sunt mai nenorocit decât ţi-ai putea închipui, să stai trei luni şi jumătate la Berlin, să flirtezi, să te plimbi liber, necunoscut şi plin de toate speţele de curaj, şi azi să te întorci în această ţară românească unde totul e mizerabil, insuficient şi grotesc, unde damele fine sunt inaccesibile, tipii imposibili, şi unde mă aşteaptă examenul de drept. Capul meu care va trebui să imagazineze 4 cursuri în 15 zile e de pe acum o curată locomotivă. Am avut atâtea neplăceri, o încurcătură financiară, în sfârşit o serie de ghinioane . Dragă Amice, Fernande e o tipesă săracă care rezumă pe cunoscutele demivierges din romanele moderne. Se amuză, flirtează, vibrează un moment, dar mania virginităţii o distruge şi o pune mai presus de încercările

în manuscris: *guignoane.*

unui seducător. Te asigur că am fost ireproşabil, am crezut într-o seară că are să-şi arunce fustele pe un arbor secular, aşa m-a strâns de braţ şi s-a lăsat pe mine. (Eu am profitat de moment, şi când era s-o ating la ghiulbahar, [s]-a derobat.) Mai târziu a explicat unei amice (o înconjurasem de o conspiraţie întreagă) că eram un om periculos pentru o domnişoară şi că i-a fost frică de o surpriză neplăcută (să o violez, să o adorm, dracu mai ştie ce). în timpul din urmă nici nu mai puteam încerca, fondurile îmi slăbiseră şi un flirt nou apăruse pe orizontul amorurilor mele. Cine ştie daca voi mai revedea pe adorabila Fernande de Bondy. Poate că daca aş avea galletă, aş răpi-o en auto ca să o deprind cu oarecari sporturi intime. De amor, ca la tine, nici nu poate fi vorba. Săgeata lui Cupidon e încă prea slabă pentru mine.

Dragă Amice, pasiunea ta mă încântă până la sadism, însă nu aprob nota cea melancolică din amorul tău. Jouissează până la extincţie, dar nu uita că rămâi până după moarte chiar cel dintâi şi cel mai mândru senior. Adică, daca nobilul marquis de Quiqueran, a cărui genealogie am citit-o la Berlin - nişte popi parşivi şi un marinar care a fost sechestrat de turci — daca Quiqueran vrea să te scopească (scuză-mi expresia echivocă), tu ca un dilettante fin taie-i iarba de sub picioare şi pune câteva kilometre între tiiie şi spada Quiqueranului. Vis contra vim e <fineţa> deviza lui. Huligănia contra huligănie să fie a ta. Viaţa ta e prea preţioasă, faptul că iubeşti nu înseamnează să te slăbeşti. Fii fin, profită cu inteligenţă că viaţa e scurtă şi zboară cu Rolanda într-un vârtej divin. îţi trimit scrisoarea ei şi îţi mulţumesc de serviciul ce mi-ai făcut — j'attends mon tour. Mai scrie-mi din când în când, mai repede adică, căci corespondenţa

* în manuscris: *sequestrat.*
** Idem: *equivocă.*

cu tine va fi unicul meu amuzament până la examenele acestea cari mă omoară.

Bonne chance! grande chance, şi te îmbrăţişez. Ca un frate:

Mathieu-Jean C.

17

De Bucarest

5/18 Octobre, 1907

Dragă Amice,

Scrisoarea ta mi-a făcut o enormă plăcere şi-mi pare că-mi confirmă o superstiţie pe care-o aveam de două zile. Acum două nopţi te-am visat pentru prima oară de când nu te-am mai văzut, şi-mi spuneai că aerul cel aspru al mărei ţi-a pârlit obrazul. Nu că cred în superstiţii dar e o coincidenţă care mi-a făcut o impresie plăcută, pentru că azi am primit scrisoarea. Eu într-o dimineaţă caldă şi frumoasă m-am pomenit că un tip îmi sare dintr-o trăsură în braţe (ca Coandă escrocul). Era Montesquiou. Ne-am suit în trăsură şi ne-am baladat în sus şi în jos pe Calea Victoriei plini de o mare bucurie că ne-am revăzut şi vorbind numai nişte lucruri goguenarde despre aventurile lui Vlădoianu cu pederaştii la Berlin şi despre bătaia şi procesul lui Montesquiou cu banditul Lagasse, un mare calomniator şi şantagist care estorca de sume pe contesa de M.F. douairiera (La vieille comtesse a 600 000 livres (franci) de rente et le château de Courtanvaux). Toţi tipii invidioşi erau scandalizaţi dar mie n-are nimeni curajul să mă interpeleze, eu nu mai am a face cu nici un lipcan, cum are Vlădoianu, pe mine toţi sunt nevoiţi să mă trateze en monseigneur. Du reste, je m'en fous. Am dejunat fin la Ferdinand de M.F. cu Cantemir Câmpineanu, ca trei muşchetari. Apoi, cu o havană decisivă între buze, m-am repezit la o bătrână doamnă, dar pentru nefericirea mea această nobilă

douairieră nu se întorsese de la moşie, unde va sta într-un parc de rose tremiere până la Sf. Dumitru. Se vede că nu mi-e dat să ajung milioner. Această doamnă, cu care am făcut cunoştinţă într-un mod bizar, are o avere mare, n-are nici rude, nici camarilă* (adică un cortej şi un anturaj** de intrigante) are numai procese. în ziua de 1 mai treceam pe stradă şi m-am oprit să mă uit la casa ei (o antichitate de la 1830). Atunci ea a ieşit la fereastră şi a ordonat servitoarei cu un glas impunător: „Ce te uiţi, aruncă cu apă, aruncă cu apă". Atunci eu, crezând că vrea să arunce în mine, am intrat ca un tourbillon în curte să cer cont de această insultă. Am fost poftit în casă, unde dama mi-a cerut scuze în limba franceză şi a spus că nu în mine ci în copiii care-i escaladau grilajul şi-i devastau florile. Mi-a făcut un releve â peu pres de fondurile ei, de ce-are, de ce-a avut, de toate procesele şi mi-a spus că să viu pe la ea. Eu am aprobat-o dar a doua zi am căzut bolnav şi acum când m-am întors, m-am ţinut de cuvânt. Nu se poate şti, vezi, tu ai plecat la Paris cu idealul unei Marquisette şi ai dat peste zâna Lemer de Villiers. Ai alergat după ea ca după o himeră şi n-ai putut-o întâlni. Dar în schimb ai căzut tot peste vechiul ideal. Dragă Amice, mizeria mea este mare. Stau (aproape singur) într-o proprietate a mamei foarte departe de oraş, ca să nu plătesc chiria şi să-mi distrug fondurile pe chirie, lingerie şi mâncare. în modul acesta am putut avea ce cheltui la Berlin trei luni. Tata pentru moment este încurcat, dar totul se va schimba când va vinde partea lui (a 6-a) din Frăţeşti. Când va veni momentul acela nu ştiu, la iarnă este vorbă, acum toamna nu s-a putut face nimic. Tata e nervos, nu poate sta în Bucureşti unde toate-i se par dezgustătoare, scumpe, anapoda, revoltătoare aşa că n-a putut găsi

* în manuscris: *camarillâ.*
** Idem: *entouraj.*
Idem: *antiquitate.*
** Idem: *chymerâ.*

cumpărător bun, nevrând să mai aştepte. Eu, am uzat de o mare politică în cursul şederei mele la Berlin, am fost maleabil şi serviabil, m-am grăbit să-1 aprob pe tata chiar în părerile lui cele mai imposibile. Peste tot am fost acceptat ca un tânăr dilettante, cunoscător consommat al artelor fine. La Berlin erau multe ocazii şi găsisem într-o damă cu care-am flirtat (pe faţă â tort et â travers) contesa de Rendics (născută Tullea-Falcoyano) un bun piston. Contele (?) e un fel de pirat din Triest, are o mică rentă dar posedă un ecrin princiar (45 de inele masive* cu pietre enorme, cercei, broşe, coliere , brăţări, furate de la naufragiaţii din Ragusa sau din Dalmaţia din biserici. Contele Emilio Rendics pretindea însă că e fideicomissul mamei lui. El era pictor (numele lui e Rendici) şi avea un aspect caricatural. Aceşti oameni erau însă extrem de lansaţi, cunoscând cei mai fini tipi din lumea echivocă, ambasadorii Persiei şi ai republicelor sud-americane, Madame Keyling, o sirenă, metresă de milioneri, artiste lesbiene, tout un bazar de perversites. Eu i-am făcut contesei o curte aşa de provocatoare în faţa lui bărbatu-său, încât lumea din casă s-a scandalizat. (Era la noi.) Aceasta însă nu din scopul de a o avea pe ea (care nu-mi plăcea) ci pentru a fi prezintat unor dame bogate, tipese exotice ce vin la ea. Cum însă era vara, salonul ei era en etat de chomage. Toate erau cari la castele, cari pe plaje. Şi ceea ce m-a întrerupt de la execuţia planului meu şi m-a distrus a fost examenul care-1 am peste 4 zile. Nu ştiu ce să mă fac, e foarte sever, şi eu n-am citit nimic, mă mir de ce mă mai chinuiesc degeaba, c'est de la peine perdue. Poate vreun efort*** extrem, vreo şansă , vreun piston solid, altfel greu. En tout cas, mă prezint. Tu tot n-ai de ce să te plângi, daca n-ai găsit filonul, ai o

în manuscris: *massive.*
Idem: *colliere.*
Idem: *effort.*
Idem: *changâ.*

consolație dulce într-un amor, o pasiune aristocratică care face din viață un roman. Eu pe Fernande n-am putut-o enfila, ființa aceea sălbatică avea mania virginității într-un grad imposibil, s-a cabrat la simpla idee a unei limbi și avea naivități aproape de necrezut, alături de finețe superioare. Daca aș fi fost bogat, sau aș fi putut-o dezvirgina adormind-o și-apoi să fug ca un huligan de urmăririle bătrânei harpii de mamă-sa, sau să mă căsătoresc, să trăiesc câteva luni și să divorsez. Altfel era imposibil de făcut ceva, te-ar fi împușcat. Aaltăieri am abordat (în București, imaginează-ți) o damă fină, o brunetă mată în genre-ul Ionichii. A fost foarte amabilă, mi-a răspuns cu aplomb în limba franceză, dar cât sunt în examen n-o pot urmări. Cuștiga e în București singur și și-a cumpărat (sau închiriat) un alt auto cu esență, mare. E veșnic «en bombe», dar fără dame. Se cunoaște că nu e Hortense în București. Toată noaptea zboară Cuștiga în sus și în jos, ziua la fel. E un mister ce e cu el și nu pot ști unde e Hortense. *Pungașul* (remontoir bigi-bigi) și-a cumpărat pe rând două auto-uri. Cea din urmă e une Dion-Bouton roșie mare, m-am plimbat și eu în ea o dată. Pungașul n-are chauffeur (eu cred că auto-urile l-au ruinat). Am auzit că s-a bătut cu mama lui și a aruncat-o afară din casă într-o luptă omerică, rupându-i încă un picior. Și-a cumpărat butoni cu safire de 250 lei și trăiește ca un imbecil fără să profite de viață. El zice că are 15 000 de lei venit. Eu cred că abia 5 000. Auto-ul însă e foarte frumos, are un mers lin și egal. Daca l-am avea noi la Paris, dragă Amice, ce tribulații ar fi. Se vede că lui Dumnezeu i-a fost frică să ne dea asemenea lucruri și averi mari, ca să nu-l eclipsăm cu răpunerile noastre.

Vlădoianu este absolut â sec, en puree. El e tot așa mitocan ca întotdeauna, știe multe lucruri, dar nu vrea să-mi spuie, abia transpiră câte ceva din când în când. Astfel mi-a dat a înțelege că un mare dezastru e pe cale să se întâmple în familia doctorului Kalendero. Mi-a spus că Madame Galitzi a divorsat

și că fuge din oraș în oraș, din hotel în hotel cu Mademoiselle Doudou, și că știe ceva teribil despre Ionica. Eu voi afla totul însă, daca e adevărat, de la Mademoiselle Heliade Rădulesco, care va fi pentru mine o excelentă și utilă amică. E o persoană foarte fină. Atceva nu mai știu. Eu nu mă voi certa însă cu Vlădoianu care e bun încă să te informeze și cu care am afaceri de bani. Acum o adevărată criză de melancolie mă deprimă, e examenul, e deșa, când mă gândesc mai ales că-ți sunt dator de-atâta vreme, că nu-ți pot plăti, e teribil. Sunt anihilat însă în așa mod de evenimente că pentru moment nu pot mișca nimic. E însă timpul să-ți mulțumesc că nu m-ai executat cum mi-ar fi făcut oricare altul și-ți voi fi recunoscător la rândul meu de felul cum ți-ai arătat o adevărată și profundă amiciție, așa cum îți păstrez și eu, principe.

Mult a fost puțin a rămas, zic eu. Și daca soarta va vrea, ne vom concentra iar forțele reunite având ca centru de operație Parisul, cu un appartement fin și misterios pe o avenue. Daca aș putea-o convinge pe douairieră că clima Rivierei e indispensabilă amorului nostru, ce-aș mai zice. Dragă Amice, eu mă mut la sigur de 26 octombrie, așa că te rog să răspunzi la această lungă scrisoare a mea imediat ce o vei primi. Ți-am scris atât de mult pentru că tu ești unicul meu confident (așa cum erau Mortimer și Bougrelon în romanul lui Jean Lorrain). Scrie-mi și tu și dă-mi un releve precis de ce avere au marchizul și marchiza de Qui..., ce fonduri rulează, și cum combină de trăiesc așa fin. Ce sera interessant. Numele lui e foarte ilustru, e pus peste tot Qui... de Beaujeu cu deviza: VIS CONTRA VIM. A avut un strămoș archeveque și unul amiral care a fost prins de turci, sechestrat și scăpat de nepotul său în niște circonstanțe romantice, îți urez, dragă amice, o repede însănătoșire a Marquisettei, amor, glorie și bani, și-ți zic la revedere:

Ca un frate: Mathieu

18

De Bucarest
Miron Costin no. 42

Samedi, 23 Novembre, [1907]

Dragă Amice,

Te rog să mă scuzi că nu ți-am răspuns imediat dar și eu la rândul meu am fost foarte plictisit de împrejurări în ultimul timp. Am mers mereu, noaptea, ca să nu mă trădez, la casa unde locuiește zâna mea. Nimic, poarta legată cu un lanț preistoric, la vieille maison toujours silencieuse et les rideaux baisses. E ceva lugubru, mai ales cum ultima oară un câine de maidane, zburlit ca un demon, m-a atacat în fața portei, și după ce l-am distrus cu lovituri de baston, s-a refugiat pe sub poartă și a început să urle în curte, ca o hienă de cimitire. Dar eu nu m-am turburat și i-am zis «Je reviendray, par ma foy et par la barbe de mon roy (Philippe d'Orleans)».

Căsătoria prințesei Louise de France m-a încântat. Ce oameni, ce timpuri! Dar ce a fost prost, a fost ca politică. O fiică de duce exilat (le comte de Paris) se căsătorește cu fiul unui conte exilat (Caserte-Bourbon). Nimeni din partea împăratului Austriei, Germaniei, Suediei, Danemarcei chiar, cu care e aliată** casa de Franța. Nimeni și nimic. Afară de marele-duce Wladimir, care a mers ca la niște curse sau o vânătoare, pentru că soția lui e o Mecklembourg. Fără misiune a fost numai familia de Franța și Spania, regina Portugaliei și niște principi de Saxa. Nici Mecklembourg, nici nimeni de la curtea Engliterei, e ceva prea găunos. înțeleg regele și regina să nu vie, dar mai e prințul de Galles, ducele de Connaught și alții. Asta e un simptom puțin favorabil pentru regalismul francez. Contesa

* în manuscris: *immediat.*
Idem: *alliată.*

Lonyais egal cu zero. Sunt niște simpli particulari. Toată asta e afacere de pură politică. Acum îmi explic eu de ce Alfonso nu s-a căsătorit el cu Louise de France. N-ar mai fi avut nici cel mai mic filon politic. Cât despre noi, locul nostru era la Woodnorton, dar daca nu se ivește filonul metalic ! Dragă Amice, ca și mine, trebuie să fii însă în privința amorului un om sceptic și să te convingi că cele observate de mine, după o experiență de 3 luni și jumătate în străinătate, în privința damelor franceze e just. Daca sunt demoiselle le place să le servești de «chaperon» (tronc Marghioalo!), daca sunt măritate de armăsar «etalon de race orientale». Și în amândouă cazurile de casier pentru cheltuiala zilnică (mon petit «tresorier-payant»). Ceaiuri, trăsuri, auto-uri, ciocolată, flori, muzee. Cest navrantî O singură persoană m-a epatat: Fernande de B. Cum într-o seară n-aveam schimbat, s-a oferit ea să cheltuiască ca să mergem în trăsură la Grunewaldt *[sic/]*. Era duminică seară, toate prăvăliile erau închise. Se înțelege că am refuzat: nu concep pescărie la consumații cu o damă, dar acum mă gândesc că am făcut rău. Era însă una Mademoiselle Genevieve Granger, care e din Paris și stă rue *Denfirt-Rochereau* no. 22, era așa de ahtiată și de stricătoare, încât comanda un ceai și nu-1 putea bea, sau pentru ca să mă încarce la socoteală cu 5 pfenigi dădea o franzelă la vrăbii. Eu nu sunt omul meschin * dar aceasta mă indigna, când vedeam bine în ochii ei de bestie nemiloasă plăcerea de a face pe bărbat să cheltuiască. De aceea nu te mira de Rolande că n-a vrut să continueze seria ceaiurilor fine, plătind ea, adică împrumutându-te. O amică a Genevievei Granger, Mademoiselle Gertrude Flatow era așa de amorezată de mine, încât o plantam câte 3 ore prin vreun *Kaujhaus* și nu se supăra, eu torbillonam după altele prin Metro sau pe străzi. Această

* în manuscris: *metallic.*
Idem: *cassier.*
Idem: *mesquin.*

Flatow mă tot întreba că mâine unde mergem? Făcuse chiar un plan odată, să luăm câteşitrei un tren, un vapor, să prânzim la Potsdam să ne întoarcem cu alt vapor etc. Eu eram consternat şi numai graţie unei ploi de 3 zile am scăpat. Nu eram embeguinat de nici una, şi abia mă aşezam la masă că bing, factorul cu o scrisoare. Mon petit turc! par ci, mon petit turc, par lâ. Şi asta era numai ca să le baladez în lung şi în larg. Femeile sunt nişte lipitori, dragă Amice, numai afecţiunea unei douairiere rentiere, bine coaptă, e ceva ilustru. Micile flirturi şi chiar colaj uri sunt «des vide-bourses vide-goussets». Eu am văzut pe una Madame Dumitriu, o româncă care mă goba mult. Daca ar fi avut avere ea, după cum mi-a şi dat să înţeleg (era la noi la Berlin), m-ar fi ataşat pe lângă ea şi ar fi fost un zbor divin de la Ostende la Trouville, de la Paris la Biarritz. Era o parvenită, une petite mais toute petite bourgeoise, o Messalină, dar idealul unei vieţi rafinate o persecuta ca o remuşcare, şi de câte ori mă auzea vorbind de viaţa gonzesselor fine, tremura de invidie şi de poftă. Ah! si elle etait millionaire.

Azi, în momentul de faţă, am două combinaţii: daca merg la Berlin, să fac din Madame Rendisch (contesa din Ragusa) un Crouzet, şi să o conving să-mi găsească o amatoare. (Ea cunoaşte multă, enorm de multă lume ale căror fonduri sunt tot atât de suspecte ca şi starea civilă, dar je m'en fous.) Sau daca rămân aci dau lovitura cu zâna din Bucureşti care trebuie să aibă după evaluările mele o bună rentă.

Totul atârnă numai de împrejurări şi împrejurările de şansă.

Cu cât începi mai de timpuriu e mai bine. II n'y a au monde qu'une seule certitude «L'argent».

Vlădoianu a fost luat la armată şi încazarmat la regimentul 4 de roşiori care e în Bucureşti. Acum bacalaureaţii sunt

* în manuscris: *affecţiunea.*
Idem: *collajuri.*
** Idem: *rafinate.*

încazarmaţi, ca în Franţa. Fi! quelle horreur! Poate să scape, dar, după câte văd, e foarte greu. Odată ce au pus mâna pe tine, e greu să mai le tragi reverenţa.

Situaţia mea financiară e ca a Greciei şi ar trebui să mă sinucid daca nu m-aş gândi la viitor. Sunt ocupat cu faţada şi îmi pare rău că F. de Montesquiou pleacă zilele astea. Nu că e ceva de câştigat, dar am punctele mele.

în Bucureşti e foarte greu de lucrat cu damele. Sunt dintr-o rasă imposibilă. N-au încredere, le e frică şi n-au tradiţie de galanterie. Cele mai multe nu sunt capabile să iubească numai pentru amor, trebuie să aibă sau scop politic, sau mai ales un plan financiar. Pentru jouissance nu riscă nici una, ca străinele, situaţia lor. Lică Filitti, ofiţerul, mi-a spus că de trei ani de când se zbate, nu poate face nimic, cu toată uniforma şi dolmanul lui. S-a desperat de răceala lor. (Mi se pare că i-au tras chiulul şi nu ştie că trebuie uneori să constrângi pe femeie, aproape cu violenţa, când vezi că se pierde în ezitări.)

Eu am rupt cu desăvârşire cu tipii găunoşi, şi sper că daca se realizează numai o parte din planul meu să ne revedem toamna viitoare la Paris, unde e sigur că vin, depinde însă cum. Nu se ştie de azi, pe mâine, şi viaţa cum o duc şi cum o ducem în definitiv e grea şi enervantă. Zimkoutza e colată de mult cu un tip cu care voiajează** pe care-1 întreţine bine dar un om de condiţie neegală, une espece de larbin. Ca să pătrunzi e deci greu, şi pe urmă nu e o tipesă care să-şi dea drumul şi să se entuziasmeze, c'est une aigrie.

Scrisoarea ta mi-a făcut o plăcere foarte mare, văzând că n-ai uitat planul cel mare: filonul aurifer. Dar eu nu te conseillez să rupi cu Rolanda, amiciţia ei e foarte utilă şi nu uita pe Mer.

în manuscris: *collată.*
Idem: *voyagează.*

Stau adesea şi mă întreb, când ne vom revedea? Au revoir â bientot, dragă Amice, curaj şi chance, bonne chance. Poate că royalismul triumfă şi te văd marquis de Boves. De ce nu? Bonne chance!

Ca un frate: M.

P.S. Am auzit că *Olga Mavrocordat,* care a moştenit încă o avere imensă de la fratele ei, *Georges,* mort la Viena la 20 ani, a propus lui *Cantemir Câmpineanu* să4 ia de soţ şi acel nefericit om a refuzat-o din *motive intime.* Ce fiinţă extraordinară să refuzi 150 000 livres de rente, trebuie să fii nebun. Şi ceva mister?

M.

Nu ştiu dacă ţi-am scris cauza pentru care fiica lui Edouard nu se mărită. Este *epileptică.* Daca vrei să vezi portretele familiei de Franţa, bine executate, uite-te în „Illustrated London News".

19

De Bucarest
Noua adresă :
str. Miron Costin no. 42 *[1907]*

Dragă Amice,

După multă plictiseală, mi-am luat o decizie absolut irevocabilă: nu mai dau examenul, cotite que coute. Nu pierd nimic, am două sesiuni** la dispoziţie, aşa că tot coute que coute în octombre 1908, sunt licenţiat. Am zis...

Când am primit carta ta poştală, aseară, cum eram confuz (vreau să găsesc un mijloc ca să mi se restituie nişte taxe) am

în manuscris: *adressă.*
Idem: *sessiuni.*

crezut că ai devenit milioner, şi-mi trimiţi fotografia castelului tău, unde să pot veni să petrec l'arriere-saison (ca Bagdat). îţi doresc să posezi în curând un aşa romantic retiro. Dragă amice, în Bucureşti a căzut deodată un frig aşa de mare, de unde era cald şi frumos, că e o dezolaţie. Cu toate acestea eu sunt încântat, pentru moment, că nu sunt sclavul Universităţei şi voi reîncepe seria dejunurilor fine cu contele Ferdinand. Ieri, m-am dus pe strada Spătarului să văd daca doamna Melik (zâna mea) s-a întors de la moşie. Aşi, de unde, perdelele casei erau tot lăsate în jos. Dar, cum nu va mai întârzia mult, mă voi arunca ca intrepidul Zorillă. E singura combinaţie care se poate imagina, o damă cu rente, şi daca fişele ce am căpătat sunt exacte, Mme M. nu stă tocmai rău. En tout cas, et toute somme faite, je n'ai rien â perdre, mais quelque chose au moins, â y gagner. Alaltăieri am văzut o damă pe jos, aşa de fin îmbrăcată, cu o etolă aşa artistic pusă pe umeri, şi o pălărie horreur, horreur, că mi-am zis: asta nu poate fi decât Madame Hortense. Şi nu mă înşelasem, era ea. Ce perle fine, negre avea în urechi, ce tăietură la rochie, mă cuprindea o melancolie imensă privind-o, nu atât pentru persoana ei (e foarte fanată şi retapată, fardată: e la crepuscul), dar pentru amintirile din străinătate, Fernande cu ochii ei de fiară, şi hanovriana cea misterioasă, pe care le revedeam ca în vis. Şi mă gândeam ce filon, ce truc voi putea găsi ca să te rejoignez la Paris, şi să putem iar lucra în partidă dublă. Şi revin la acelaşi (une douairiere). Când ai bani, totul îţi vine ca atras de un magnet irezistibil*. De aceea, acum când pasiunea ta pentru Marquisette trebuie să fi reintrat (cred eu, cine poate zice sigur) în limitele unui collage extraordinar şi aristocratic, nu ar strica să recurgi la oficiile** bravului Crouzet.

în manuscris: *irresistibil.*
Idem: *ojficiile.*

Rolande trebuie să fie în genre-ul Marie-Blanche de Grommelaire (ai citit poate *lArmature* de Hervieu) o femeie care-i place să jouisseze intens, fără reticențe și fără limite, dar la care nu tu existi ci amantul, și care te plantează înainte de a o planta tu, te reia, elle ne pense qu'â jouir, te lasă, dar nu poate fi o sursă financiară, ceea ce e esențialul*. De-acasă ce-ai putea primi acum maximum 10 000 francs par an, și eu forțez nițel cifra**. Ei, asta nu-ți ajunge, la Paris, daca e vorba. (10 000 pe lună, da.) în definitiv de ce să-ți abimezi tinerețea într-o semi-mizerie (adică debarasat*** de prima mizerie) și să nu ai și tu apartament, auto, să poți să te deplasezi, să-ți plătești orice lux de echipament, de sport sau de voiaj, să ai un cal cu care să piaffezi la Bois, o blană de milord, inele somptuoase, butoni de mexican sau brazilian, o ecurie chiar. Nu sunt atâția care operează așa și fac din viață un vis voluptos? Și când ai așa ceva, poți să jouissezi, â la derobee cu toate gonzessele fine care-ți fac cu ochiul. Adevărata filozofie e asta, banul. Eu cred că n-ai uitat cele ce am vorbit de atâtea ori, că idealul e să fii bogat, bogăția e fiica norocului, și norocul ajută pe cei întreprinzători. N-ai nimic de pierdut, et puis il ne faut pas oublier que nous vivons â Rome și că învingătorul are totdeauna dreptate. Am văzut pe Cuștiga cu un palton gris cu dungi verzi și cu guler de blană în auto, se bombănea cu Hortense, ea avea aerul agresiv****, el era boudeur. (Se vede că nu s-au învoit cum să împartă profitele din vara asta.) Am văzut-o pe Jeanne Vacaresco pe jos, e ceva impunător, a reîntinerit, merge cu nasul sus (la derniere Vacaresco). Pe Cecile Pignatelli am văzut-o pe o stradă misterioasă, mergea poate la un rendez-vous, iar pe Jenny tot

* în manuscris: *essențialul.*
Idem: *ciffia.*
Idem: *debarassat.*
Idem: *agressiv.*

singură pe str. Academiei, aruncând oeillade cu ochii ei verzi, clari. Am auzit ceva nostim, că Șerbănică Tassian, cu Schmidt și cu Madame Tassian l-au bătut așa de rău pe Sandu Vlădoianu că l-au mutilat la ei acasă, pentru că Sandu a zis că bătrânul Tassian e la balamuc împreună cu domnișoara Tassian, și că în curând are să se ducă tot neamul tassienesc la balamuc, cu mic, cu mare. Atunci Madame Tassian i-a dat lui Sandu cu un scaun în cap, iar Șerban și cu Schmidt l-au assomat. (Quel massacre, grand Dieu!) Acestea le-a povestit Sandu, plângând, lui Heliade Rădulescu și zicând că are să iasă cu un par să spargă capul lui Tassian și peștelui de Schmidt, și are să le dea foc la casă. Are să fie o tragedie antică ca la Aristomene Futiros. Am auzit că la București are să fie o revoluție mare făcută de bizantini sub comanda prensului Grigoutză și a lui Țoțoi. Deocamdată sunt o grămadă de divorțuri în perspectivă. La petite princesse Mourousi divorsează de pomanagiul Duca, Gabriel Mitilineu de mica lui nevastă, care se săruta așa dulce cu tatăl ei vitreg (Vlahutzy-Slătineanu) când era mai tânără, și altele. Dragă amice, după acea prosperitate furioasă Ulysse Petrescu e într-o mare deșă, iese numai noaptea pe jos, nu se mai văd atâtea haine câte-și făcuse anul trecut. De asemeni Costică Lehliu e în deșă iar. Numai niște pannes vezi peste tot. Eu mă mut peste 2 zile, iar singur în strada *Miron Costin* numărul *42.* Dar eu cred că peste câtva timp o voi șterge la Berlin. Daca s-ar putea să ne întâlnim la Nissa, o lună măcar, ce fin ar fi. Vlădoianu se învârtește pe lângă Montesquiou, îi prezintă tipi tineri, dar acest maquerellaj nu rentează și Ferdinand de M. mi-a spus că tânărul Trouville e un tip găunos. (Eu l-am aprobat.) îți urez, dragă amice, un filon somptuos. N-ar fi o idee rea să devii amicul adevărat al lui Mer. Ar fi ceva serios. La revedere, dragă amice și bonne chance!

Ca un frate: Mathieu

20

Din București
Str. Miron-Costin no. 42

[11-10(19)07]

Dragă Amice

în sfârșit după o așteptare de două luni și jumătate zâna mea s-a întors în capitală, de la moșie, și zilele acestea mă voi prezintă. Tocmai îți scrisesem o scrisoare și mă pregăteam să fac adresa când mi-a sosit scrisoarea de la tine și m-a umplut de veselie. îmi pare foarte bine că te lansezi în lume, e un mijloc subtil să faci relații cu tipi fini și cu dame plăcute - nu se știe de unde poate ieși filonul. Ai făcut bine de ai rupt cu marchiza - era un collage care daca erai milioner îl mai puteai face să dureze, dar în condițiile financiare actuale era ruinător. Dar oricare ar fi sportul erotic sau colajul din urmă, nu părăsi ideea filonului aurifer. Eu mă arunc la pontul meu ca un animal flămând, oricât de mare ar fi câștigul nu m-ar speria, oricât de mic nu m-ar dezgusta, oricât de mare ar fi decepția, chiar să fiu froisse nu m-ar deturna de la scop. Trebuie să bați la ușă ca să ți se deschidă și să nu te superi daca se deschide mai târziu și te face să aștepți. Dar când mă gândesc câți tipi vili cer la majorat să fie puși în posesie a 60-80-100-120 000 lei venit, niște greco-bulgari, levantini de extracție bază , oricum, eu, vechi boier și principe oriental, nu mă pot opri să mă revolt. Dar mă consoi și văzând cum alții trec pe lângă noroc și nu-l bagă în seamă, tipi naivi sau ignoranți. Așa de exemplu Madame Jeanne Ghermani, la care ai fost pe vremuri un intrepid pretendent (huligan mare) e în București. Cea mai bună amică a ei e Mile Heliade Rădulescu, sora prietenului meu, om

în manuscris: *marquisa.*
Idem: *bassă.*

primitiv care e absorbit de mecanică și reparații de ceasornice. Acum eu aud că Madame J. Gher[mani] departe de a fi une petite oie blanche, une ingenue, pe lângă că practică finul sport al saphismului, dar nu boudează de la exercițiile voluptoase cu un tânăr dilettante care ar uni subtilitatea cu discreția. Sunt puncte. Să fi fost unul din noi doi în locul lui Mircea Heliade cum ne-am fi exhibat aptitudinile de frumos, așa ca niște Rohan Guemenee sau ca tânărul Fronsac. Dar eu nu-i deschid capul - e periculos; femeile sunt niște adevărate enigme, nu poți compta pe ele, și când te-ai pomeni cu amicissimul milioner, n-ar trebui să te mai mire. Vlădoianu-Mișighă-Trouville e roșior în reg. 4, încazarmat. E ceva comic, il a l'air de chercher midi â quatorze heures. Se zice că Ștefănică Belu se însoară cu Mile Doudou Drăghici, pe care ar fi compromis-o și acum voiește să ofere reparație, sub rezerva divorțului «apres coup». Iar tânărul Cocșor Drăghici, călărașul, se zice că ar fi plecat la Paris cu Mița biciclista. E un piron, o coincidență cel mult. Eu cred că mai ușor a plecat cu Fernand de Montesquiou deoarece Mița e în București. Drăghici a intrat ca jockey la Chantilly. Dragă amice, îți scriu â bâtons rompus, sunt complect fascinat de ideea filonului. Acum ori niciodată. E ceva favorabil în atmosferă. Studiez cu pacientă tactica, e greu, trebuiesc procedeuri subtile - aici în România e greu de lucrat - nu e ca în străinătate, unde, strein fiind mai ales, poți chevaucha o ducesă* sau o regină incognito. Nu e așa mefiansă.

E păcat că nu ți-ai vârât coada și la Boves, dar nu se știe. Poate că Grouset va reveni el însuși repentant. Aș vrea mult să viu la Paris. Când am văzut în „London News" niște schițe cum se petrece reveillonul la Maxim și niște ceaiuri au pavilion d'Ermenonville m-a apucat o nostalgie care m-a înecat parcă

în manuscris: *duquesă.*

într-o mare de tristețe. Dar nu dezesperez, suntem tineri şi doi la număr. Nu se ştie încă.

Cu ocazia zilei tale, Sfântul Nicolae, îți urez, dragă amice, sănătate, voie bună şi chance la infinit. Un filon abundent, iată tot visul. Aurul care e Dumnezeul modern îți comunică ceva din esența lui divină, devenind un semi-zeu pontagiu. Eu pentru moment sunt în îndoială ce fac, momentul e critic. Merg la Berlin, merg aiurea, nu ştiu. Aş dori Parisul sau Riviera, măcar unde să avem un câmp de operații comun - poate ştiu şi eu ceva.

încă o dată îți urez cele dorite, toate ale tale, şi ale mele, et bonne chance â la conquete du filon. La revedere ca un frate:

Mathieu

îți voi scrie şi te voi ține în curent.

21

De Bucarest

Sâmbătă, 22/9 Decembre 1907

Dragă Amice,

Să mă scuzi că întârziez cu răspunsul, dar am fost foarte contrariat. în sfârşit lunea trecută m-am prezintat la gonzessa cea bătrână, şi daca aş povesti cuiva orele petrecute acolo, şi-ar imagina că-i recitez un capitol din Balzac. Nu era nimeni acasă; nici o slugă, curtea era părăginită, casa se sfărâmă şi din când în când se aude cum cad olanele care se dezlipesc de pe acoperiş. (Mi-era o frică mare, putea să mi se întâmple o nenorocire, ca regelui Pyrrhus.) După o aşteptare de un sfert de oră în mijlocul curței, după ce inspectasem totul, geamurile de la subsol

în manuscris: *essența.*

deschise, uşa de la casă dată de perete, am auzit o puternică bubuitură într-un geam după o perdea, şi o mână făcându-mi semn să intru. M-am suit, şi a început o întrebare: cine e? ca la un castel corsican. Iar eu mi-am declinat numele şi am intrat ca o bombă. A fost o conversație â la jambirboc numai franțuzeşte, în sfârşit, ce să-ți spun, am zăpăcit-o. Salonul era ceva bizar, un tablou antic inestimabil, o pendulă cu un turc, un cățel lățos empaille cu nişte ochi fascinatori şi unul nelățos viu, care era să-mi mănânce melonul. Eu însă n-am înțeles nimic, ştiam că e putred de bogată, dar ea mi-a spus că e săracă, că au ruinat-o nişte procese, că vinde o pădure şi cele ce mi-a spus acum nu prea concordau cu cele de astă primăvară. Cu toate că e foarte sperioasă şi fricoasă m-a primit singură fiind şi m-a rugat să mai viu. Eu am submerjat-o sub un deluge de galanteries fines. La plecare mi-a spus brusc că viu pentru bani? Eu nu m-am deconcertat, şi ea a râs. Nu e un pont de sporturi fine, are o fire rece, nu vibrează, sau îşi dominează sens [-] urile. Dar o voi cultiva în speranța unui testament - nu are rude deaproape, are ură pentru oameni şi se poate să-mi lase ceva. Sunt într-o aşa deşă şi atât de iritat de ghină că m-aş mulțumi cu orice. Daca vreodată am să fiu bogat, eu cred că am să tresar din somn în fiecare noapte când îmi voi aduce aminte de vârsta de acum, «l'âge de la noire deche». Tu, dragă amice, eşti fericit cel puțin că eşti în Paris, dar eu mă distrug şi mă consum inutilmente în acest oraş de dezastru. Săptămâna asta am dinat de două ori la „Enescu" cu Vlădoianu, care mă invitase. îmi datora un pol. E un tip care are un filon sigur şi aceasta îl ajută să se menție. Şi-a făcut o uniformă chic, dar roşu nu-l prinde, nu e ca noi un gentilom brun, e blond «und ist er doch so fad!» Dragă amice, pontul cu babele e ceva mai dificil decât cu tinerele, sunt mult mai rutinate. Daca aş fi stat cu o tânără (nu

* în manuscris: *irritat.*

domnişoară) 3 ore en tete â tete, după o oră mâinile ei ar fi fost în ale mele, după două, ne-am fi tras des langues fourrees en bouche, şi după trei, am fi jucat «au trou-madame». Daca aş avea noroc pe jumătate ca escrocul Bernadotte, aş reuşi într-altă parte. Eu nu părăsesc partida cu monstrul meu, sunt curios de ce are să mai fie şi mă antrenez. Ce pierde, n-am. Daca ar crăpa hoaţa de Madame G., mama Jeannei, ne-am putea combina forţele şi da un coup double acolo. Am găsi o agentă fină. On doit penser â tout. Sunt curios de ce ai făcut cu illustrissima Mile de Semeslles, la douze fois millionaire, la Rumpelmayer. Mă gândesc mereu la asta şi la cei 28 «hunters» irlandais ai ei. Te rog să nu uiţi când îmi răspunzi şi fă-o cât de repede, daca poţi, ce e cu afacerea Boni de Castellane - Clelie de Talleyrand-Perigord, prince de Sagan? Ce a fost lupta aia în biserică? Gazetele, cred eu, sunt rău renseignate. Am citit că Sagan, care fusese rugat de B. de Castellane să intervie pentru o împăcare, supplantase la Madame Gould pe vărul său, şi acum o ia el. Am citit că Boni C. care risipea pe an milioane în sporturi sadice, n-are acum nici un pol, abia se ajunge, şi marele circ Barnum i-a propus să-1 expună ca pe o curiozitate. Eu cred că Sagan e un mare pontagiu, ca strămoşul său în linie feminină, Biron de Courlande. Actualul principe B. de Courlande rezidă la Paris, â Triatei de Jancourt, rue de Varennes. Eu, dragă amice, pentru moment sunt un bonhomme foutu. Duc o viaţă obscură, dar mândră. Nici un amor măcar nu-mi îndulceşte tisteţea ca la Berlin. Dar nu-mi pierd curajul, mă gândesc că suntem doi şi că e imposibil să nu se spargă odată deşa în mii de cioburi, şi să nu găseşti tu în Paris, unde tourbillonul aurului e aşa formidabil, un filon abondant. în tot cazul daca îmi reuşeşte o afacere cât de mică sau vinde tata partea lui din Frăţeşti, o lună ne vom revedea. Te credeam deja plecat pe Riviera. Dragă amice, profită de tinereţe, de cel mai neînsemnat moment, anii trec si cu ei forţele si entuziasmul, de câte ori,

peste 10-15 ani n-ai să regreţi vârsta de acum şi n-ai să simţi o ranchiună că n-ai avut de la majorat un venit somptuos! Dar în tot cazul, orice ar surveni, nu te mai întoarce în România decât atunci când ai veni cu o sumă impozantă să-ţi cumperi un domeniu şi apoi în fulger să fugi iar ca Grigore Bălăceanu (nu tânărul, dar cellalt, fiul baroanei Ruthmann). în România e prea infect să trăieşti, eu cred că, daca într-o zi te-ai pomeni în Bucureşti, ai crede că fug casele după tine şi-ţi cad în cap. Eu mă voi duce în curând la gorgona mea, poate că are să iasă ceva. Măcar locul din Bucureşti daca mi l-ar lăsa, tot am avea ce grignotta câteva sezoane fine. Nu se ştie, eu sunt sceptic, nu vreau să cred în nimic, dar cine poate şti ce ne rezervă viitorul. Scrie-mi ce a fost cu illustrissima Semeslles, la douce tendresse de ton coeur şi nu ezita, aruncă-te fără ruşine gândindu-te la Biron Semigalle şi Sagan şi la porcul de Bernadotte. La mulţi ani dragă amice, grande et bonne chance şi-ţi urez ca anul 1908 să te treacă în condica de aur a milionerilor.

Ca un frate: Mathieu

22

Din Bucureşti
Miron Costin 42

27 Fevrier [1908]

Dragă Amice,

Nu înţeleg lunga ta tăcere. Sau ai fost absorbit de vreo complicaţie, sau vrei să-1 nenoroceşti pe Szeckeny smulgându-i bucăţica, sau mi-ai scris, şi bizantinii mi-au furat scrisoarea. (Am mari bănuieli.) îţi scriu din fugă. Scrie-mi şi tu ce s-a mai

* în manuscris: *rancună.*

întâmplat, ce ponturi au mai fost. Totdeodată te felicit pentru ziua ta de naştere, urându-ţi un filon superior şi multă sănătate.

Ca un frate: M.

23

De Bucarest

MAvril 1908

Dragă Amice,

De când nu ne-am mai scris s-a mai schimbat situaţia. Eu am atribuit tăcerea ta unor încurcături ale poştei, daca nu chiar a indiscreţiei vreunui vecin sau vecină, care sunt epataţi de felul cum trăiesc singur la mahala, nu am nici o slujbă, primesc scrisori şi telegrame din Paris şi Berlin, şi ies sau â la fonfe sau deghizat noaptea. Tata s-a întors în ţară pentru a-şi aranja afacerile (a le deranja poate) şi ceea ce e mai principal, pentru politică. De-acum am un filon politic la Take Ionescu, ceva sigur, daca există siguranţa pe pământ. îmi pare bine că te amuzi şi zici despre viaţă că trebuie să fie «courte et bonne». Frate-meu care e un om pontagiu, mi-a spus că daca nici vara asta nu-mi găsesc un filon la Berlin, nu mai înţelege nimic. M-me R[enditsch] care joacă pe lângă mine rolul baroanei de S. pe lângă tine, se va însărcina cu «prezentările». Există o rusoaică putredă la creier, vârstă şi pungă, o sentimentală, cu villa în Charlottenburg, castel şi păduri. E o combinaţie de care nu ştiam nimic, aşa că deocamdată nu cred nimic. Nu se ştie însă. Daca comiţi imprudenţa să nu încerci mereu, oricând şi la oricine, niciodată nu vei reuşi şi rămâi un tip «rate». Eu am avut în Bucureşti câteva ponturi iarna, dar e ceva meschin (parşiv).

în manuscris: *dequisat.*

Zilele astea voi dejuna la F. de Montesquiou-Fez care întreabă mereu de mine. Peste o săptămână M-me R. — ştii cine - vine în Bucureşti. Pentru ca să mi-o fac devotată, îi voi propune un mic joc între caisa ei şi banana mea (are un beguin pentru mine). Prinţesa Olga M . . . a avut o toquadă pentru Cantemir Câmpinianu, dar acesta care e un om moale şi plictisit, n-a ştiut să chauffeze şi afacerea a rămas baltă. Mişighă spune că vrea să o ia el. Emile Sturdza e subofiţer de ambulanţă, are un chipiu de şef de gară şi s-a aruncat la o dotă de 80 000 venit dar pentru moment a fost rebutat. E o d-ra Cincu. El însă tot speră şi face pe nebunul, zice că pleacă în Maroc! Daca ar reuşi ar deveni ceva vertiginos. Ar zbura în două auto-uri, ar strivi sute şi mii de victime până când l-ar arunca motorul în vreun arbore. Astă-vară era oribil, *nemâncat, neras, slab ca un spectru, cu un fel de juben cabosse şi cu ghetele eculate, iar ca o culme, monoclul îi era spart în mii de ţăndări, dar tot în ochi.* Acum nu-şi mai aduce aminte de toate astea, cum dormea prin Cişmegiu, şi vrea să devină milioner. Vlădoianu e tot în armată, îl văd rar. Are planuri mari. în momentul când îţi scriu aceste rânduri, primesc o carte poştală cu portretul lui Charles X bătrân în uniformă «Restauration». E un tip, adevărat Bourbon, foarte simpatic. Nu ţi-am scris încă pentru că am fost ocupat şi în urmă răcisem. Hortense P… şi cu Cuştiga trăiesc într-un zbor violent, nu se mai ajung din petreceri. Au cumpărat auto-ul lui Ţoţoi şi i-au adaptat o caroserie fină, iar noaptea zboară în el luminat. Cuştiga e însă foarte plictisit. Au un filon rezistent, vreun adulter lucrativ poate. Bizantinii au cam sărăcit; nu mai e ca pe vremea expoziţiei, muscal, „Capsa", bancheturi. Se plimbă pe jos toţi. Adevăratele ponturi solide sunt rare în Bucureşti. E Jeanne Ghermani care e foarte viţioasă după câte

în manuscris: *suboficer.*
Idem: *carosserie.*

aflu, era Jeanne Ştirbey, şi poate nişte evreici sau nemţoaice necunoscute. Şi ca o culme toate au fost luate de nişte bogumili, cea dintâi, de Jakovake, a doua de R. Rosetti-Răducanu, un om insuficient. Eu am fost invitat deunăzi la un dejun fin la „Splendid", cu tata, de o cucoană din Moldova, Mme Roman, iar după masă am zburdat aproape două ore cu Mişca la chaussee, cu micul Roman. M-am gândit ce bine ar fi să continue toată viaţa aşa, numai în icre moi, Pommery şi muscal. Cei cari au însă fonduri trăiesc la noi ca les petits bourgeois, ies cu tramvaiul, seara nu aprind decât o lumânare, şi-şi întorc hainele pe dos, spălându-şi mânuşile cu benzină când merg în lume. Sunt tipi cu 250 000 rentă, îmbrăcaţi ca funcţionarii comerciali. Astfel încât seara m-am culcat melancolic, întrebându-mă daca scopul nostru se va realiza şi daca bannierele noastre vor străluci ca ale lui Bernages la Vauplassans. De Paşti cred însă că mă voi amuza niţel (îţi voi scrie). Eu m-am izolat complectam en te în Bucureşti, aşa că daca aş deveni mâine milioner, nimeni nu ar putea să mă interpeleze . Isprăvesc urându-ţi, dragă Amice, toată şansa unui Bernadotte, sau Godoi să devii prince-consort în Luxembourg, unde sunt numai femei.

P.S. Nu ştiu cum mai stai tu, dar starea mea financiară e lamentabilă. M-am epuizat făcându-mi ghete şi alte fleacuri utile, dar nu mă căiesc, am o serie de ghete fine, şi aştept şi eu ceva serios. Am urmat principiul tău. M.
dar până atunci profită că eşti în Paris «des mecs le paradis», şi amuză-te ca un adevărat bizantin**. Bonne chance.

Ca un frate: Mathieu

* în manuscris: *interpelleze.*
Idem: *byzantin.*

24

De Bucarest
Strada Popa Tatu, 70

Vendredi, 7'Mai [1908]

Dragă Amice,

Te rog să mă scuzi că-ţi scriu aşa de târziu, dar realmente n-am avut timp să o fac. Capul meu e un infern, o locomotivă, sunt encombrat de o mie de griji şi cum am fost foarte supărat, am devenit foarte solitar şi din ce în ce mai sombru. Afacerile mele, pe care tata le încurcă întotdeauna, au început să se limpezească şi până la tranşarea primelor greutăţi mai sunt puţine zile. Apoi va trebui să brassez ca un nebun, altfel nu e scăpare. Ţi-aş spune multe şi tot aş mai avea de spus, daca s-ar putea aci, dar scrisoarea e un mijloc insuficient de comunicare, tot între patru ochi e mai bine. Nu mai voiesc însă a anticipa nimic. Mai bine să aşteptăm evenimentele. Pe nimfa cu ochi de coloarea violetelor (la fille du chambellan) am zărit-o cu sora ei (une grande allumeuse) şi cu un monstru de guvernantă prin Lipscani. Erau îmbrăcate aşa de simplu încât nici harpagoana Câmpineancă n-ar fi putut imagina ceva mai ieftin şi mai solid. Ghetele erau aceleaşi pe cari le ştim şi cari cu toate reparaţiile succesive tot durează. Cum? e scurt şi mare mister . Pe la fille du commandeur n-am mai văzut-o. în Bucureşti a fost Kronprinzul german. S-a encanaillat enorm. Regina l-a luat în entrepriză. L-a plimbat, l-a giugiulit, l-a dus la Vatra Luminoasă, la monastire, la păcură, la teatru, eu am crezut că vrea să-1 violeze într-un acces de erotism senil. Aşa cum era, blond spălăcit, subţire ca le comte d'Artois şi îmbrăcat numai în alb şi argint, el a fost poate cea din urmă pasiune a bătrânei gougnotte Carmen-Sylva. Dar nici mătuşa lui (la princesse

* în manuscris: *nymfa.*
Idem: *myster.*

Mărie) care în fond e singura lui rudă adevărată din familia regală română, nici prinţesa Măria nu s-a lăsat mai pe jos. Sunt pătruns de ideea că a avut pentru acest blond cuirassier nordic un beguin fin, prea s-au frecat mult. Şi într-o dimineaţă au plecat în auto amândoi, au inspectat la iuţeală regimentul de roşiori (al 4-lea) apoi au şters-o singuri pe la marginea oraşului oprindu-se la hipodrom unde erau antrenări. Daca în tot timpul acesta nu s-a petrecut nimic, nici măcar pelotaje, ciupeli, limbi, sucoane şi alte sadisme aristocratice, atunci eu, cel mai ilustru herald al acestor timpi decăzuţi, proclam că cea din urmă scânteie de galanterie şi de erotism s-a stins în vinele familiilor regale. Nu se poate altfel, şi pe urmă prinţesa nu e aşa *godiche, ni moche,* ca să lase să-i scape o aşa trufanda rară. De aci Kronprinzul a mers la Viena, unde a vizitat pe Franz-Ioseph, *der alte Kaiser, der Kuckuck soli ihn holen!* Dragă amice, daca soarta ar fi înfipt deasupra armelor noastre găunoasa coroană a Serbiei, Greciei sau Muntenegrului, am fi ciupit şi noi câte o bucăţică, dar se vede că zeilor le-a fost frică să nu abuzăm prea mult, aşa ca Edouard. Vreau să-ţi comunic că Vlădica din Muntenegru (Nikita) profitând de conflictul austro-serb, a şters de la ruşi o mulţime de bani pe cari i-a dilapidat**. Acum a trimis pe Mirko la Petersburg să se pomanagească să-i mai dea, dar ţarul care are o pică pe ei, l-a dat afară, trimiţându-1 să stea la hotel şi nemaioferindu-i appartement la palatul de iarnă. Afacerile de la Stambul m-au indignat văzând triumful jidanilor şi al escrocilor în contra reacţionarismului. De când ai plecat din Bucureşti, eu m-am izolat aşa cum n-am mai fost niciodată, trăind singur şi lucrând la realizarea planurilor la care am pus bazele împreună în lungile plimbări <pe cari le> de astă iarnă ca Henckel-Donnersmark şi Dohna-Schlobitten. M-am <convins> asigurat însă de un mare adevăr, că toată energia unui om nu poate face nimic decât daca împrejurările îi sunt

în manuscris: *princessa.*
Idem: *dillapidat.*

favorabile, daca norocul îl ajută. Poţi fi cel mai frumos, mai elegant, mai spiritual, să zbârnâi 10 ani în Paris, Londra, Nisa, Baden-Baden, Biarritz şi Ostenda şi să nu găseşti nimic, şi să vii pentru 10 zile de la ţară într-un oraş, neras, netuns, neîmbrăcat sau mai bine zis îmbrăcat alandala şi să-ţi cază norocul în cap ca o ploaie de aur, să pierzi trenul ca să faci cunoştinţă cu viitoarea-ţi jumătate, şi alte combinaţii de felul acesta, care spuse dinainte ţi se par ridicule, imposibile şi după ce s-au întâmplat, foarte naturale. L-am văzut odată pe fiul borfaşului bătrân, dase de ceva parale, era infect ca aparenţă , se vede că nu se poate schimba. Te-a calomniat. Eu l-am întrerupt cu mândrie zicând că să treacă la alt subiect mai imediat, nefiind eu chemat să fac aprecieri asupra unor lucruri ce-mi sunt indiferente**** sau â peu pres. Acum Bucureştii au devenit aşa de creux, de fără măduvă, fără viaţă. Cursele se aleargă fără cai. Moruzi şi-a desfăcut ecuriile şi se zice că pomanagiul Duca e pe cale a se însura cu Adina Ştirbey, ci devant Morusi. Daca ar fi aşa, ar trebui să convocam statele generale să declare falimentul bunului simţ şi al raţiunei. Dar se vede că un blestem distruge pe aceşti oameni cari s-au ridicat prin adopţie, furt şi uzurpări şi se vor prăbuşi prin mezalianţă şi encanaiare. Am văzut în „rillustration Salon", castelul de Lignieres al lui Bourbon-Lignieres (le comte Charles). E un frumos castel stil Louis XIV înconjurat de apă cu o terasă strâmtă cu vase şi flori. Trebuie să-1 fi văzut şi tu. Ah! dragă amice, cu toate că m-ar seca oribil în pungă, dar daca am ceva bani, <zbor> cad la Paris, unde să mai putem fixa ceva norme de existenţă fină la un ceai aristocratic. M-ar costa însă enorm, dar m-aş ratrapa stând o lună, o lună jumătate la Berlin. Am devenit foarte econom, văzând ce greu e când îţi lipseşte moneda şi eşti mândru, nu

în manuscris: *inffect.*
** Idem: *apparenţă.*
Idem: *apprecieri.*
*** Idem: *indifferente.*

poți să trăiești ca anexă*. Zilele astea un fel de *cuistre* m-a tapat cu 5 lei. Pe urmă a dispărut. Am fost desperat şi mi-am zis că cu orice preț trebuie să prind pe bandit şi să-1 ranconnez. în adevăr după 2 săptămâni l-am încolțit şi mi-a plătit. De-atunci nu a mai fost posibil să mă ciupească cineva cu cinci parale. Nu voi mai da nimănui nimic. Am primit de mult scrisoarea în care îmi descrii scena cu suedeza tomate şi cu damele care o engueulau. Mi-a plăcut mult.

Mon cher, odată cu bătrânețele vine şi înțelepciunea. Cu femeile trebuie să fii neîncrezător şi perfid, să nu te iei după pretinse reguli medievale care n-au fost inventate decât de nişte dobitoci sub dominația femeilor ca să prostească generațiile viitoare. Numai chiuloul le impune respect, m-am gândit şi eu. De aceea nu e bine să trăieşti în ideea existenței femeilor pure. E posibil să existe, dar rar, şi câte din aceste sfinte n-au pagini secrete în istoria vieții lor. Să nu te îneci nici în ochi albaştri, nici să nu te iei după roşața care le acopere fața când le priveşti, poate să fie numai un efect al circulației sângelui, o constituție particulară a epidermei care să n-aibă nimic a face cu onestitatea. A murit la Nisa o Darvari, care are 2 fete bogate (Mărie Joseph Darvari). Vorbeam noi, ți-aduci aminte. Am făcut cunoştință cu un Sturdza între două vârste cu care am făcut două chefuri şi care cunoaşte bine pe beşadelele de la Dieppe. Mi-a spus lucruri pe cari altfel nu le-aş fi putut afla. Astfel marchiza de San-Esteban care era foarte naivă, avea nasul strâmb şi bec-de lievre. La Berlin s-a supus la o operație grea şi i-a rectificat nasul. Acum vrea să-şi coasă buzele. Cel care a luat-o pe Olga M. (80 000 rentă zestre exact) are un fel de majorat transmis de la domnitorul Mihai, astfel că e mult mai bogat ca marchiza şi cel mic. Cel mic e un om sălbatic, care nu se ştie niciodată unde e, umblă din loc în loc fără să-şi trimeată adresa decât când cere bani. Are 3 amici nedespărțiți cari-1 urmează

în manuscris: *annexă.*

pretutindeni: o metresă, a doua metresă şi pe bărbatul acesteia, un căpitan de artilerie francez, trăind ca nişte adevărați feudali în disprețul moralei şnapanilor şi amuzându-se cu îmblânzirea cailor şi cu trasul la semn. Olga a făcut un băiat, asta o ştii. Acest Sturdza pe care-1 cunosc e un om cult, dar nocturn şi misterios, învârtind nişte afaceri asupra cărora eu nu am insistat. De altfel îl văd rar acum, o singură noapte am stat cu el până la 8 dimineața şi apoi ne-am întâlnit iar la dejun. A mai trăit încă acum 20 de ani în Bucureşti, apoi a dispărut şi acum s-a ivit iar. Ce oameni! ce timpuri! Dragă amice, credeam că abia am să-ți încâlcesc o pagină, dar văd că am încă de spus multe şi acum sunt obligat să mă mut din pricina celor nouă găini care mi-au rentat peste două sute treizeci de ouă cu totul, dacă nu mai mult, şi vreau să le pun pe unele să clocească. De altfel încă sunt trist, şi daca n-ar fi singurătatea şi libertatea aş fi şi mai nenorocit. Racoviță s-a însurat, l-am văzut venind de la țară cu soția lui în auto. Isprăvesc trimițându-ți noua mea adresă, Popa Tatu 70, de unde în curând mă voi muta la țară. Scrie-mi însă curând ce mai faci şi ce păreri mai ai; e pentru mine o mare resursă şi să nu desperăm căci nu se ştie ce ne rezervă viitorul. Eu cred că în curând ieşind din norii cei negri ai deşei, vom străluci. Scrie-mi dar. La revedere. Ca un frate:

Mathieu

25

De Bucarest
Atelierului 10

Jeudi, 21 Mai [1908]

Dragă Amice,

Sunt foarte supărat din nou, deşă şi un examen de trecut peste o lună. Are să-mi trebuiască să tâmpesc câte 8 ore pe zi. Amica mea Mme R. a sosit în Bucureşti, ceea ce îmi va îndulci

exilul, dar nimic nu mă poate despăgubi de faptul că vara aceasta nu voi vedea Berlinul, unde damele sunt atât de binevoitoare pentru nişte nobili principi slavi-bizantini cum suntem noi. Mme R. va sta puţin timp. Daca ar fi bogată s-ar schimba afacerea, totuşi ea mi-a dat să înţeleg că la Berlin n-ar fi tocmai greu de găsit un filon pentru mine, dar trebuie multă supleţă şi discreţie. (Ştii bine că după modelul curţilor franceze din vremea lui Louis XV, fiecare damă «de la noblesse» era şi o mare gourgandine şi o maquerelle de forţă şi că tradiţia nu s-a pierdut încă la persoanele fine.)

Eu ies către seară regulat, e un timp prea frumos când apune soarele, uneori merg la chaussee, mais **9a** coute cher, n-am cu cine merge să plătesc în doi. De obicei însă merg pe terasă la „Capsa" şi privesc cinemato-ul bucureştean, comparând cu ce vedeam de pe terasa lui Rieber pe Unter den Linden şi-mi amintesc cum damele îmi făceau cu ochiul, cum toţi gardes du corps treceau în echipaje şi auto-uri, cum suna muzica de la auto-ul Kronprinz-ului, şi mă cuprinde o sfâşietoare melancolie. La Grunewald te asfixia parfumul cel dulce al teilor, când cu Genevieve, Gertrude Flatow, sau epileptica Fernande mergeam cu trăsura la Hundekehle pe terasa rozelor. Nu se ştie însă daca în iulie nu mă voi afla acolo. Timpii sunt indecişi, sunt sceptic, dar nu renunţ, şi ce mă miră e că tu n-ai flambat o milioneră, dar nu trebuie să ne mirăm de nimic, timpul nu e pierdut, noroc să avem. Eu daca îmi iau licenţa voi da o lovitură în sensul să vin la Paris, obţinând prin Take I. o subvenţie şi cu ce mai am eu, aşa ca să am 450-500 lei pe lună. (Asta la toamnă în noiembrie.) Am observat că unele planuri ţi se par imposibile şi daca ajungi la scop nu ţi se mai pare extraordinar, ca şi cum ar fi fost de când lumea.

Alaltăieri, la „Capsa" pe terasă, s-a aşezat Cuştica Paciurica lângă mine, avea o pălărie fină de paie ca a mea (un Delion de 18 000 frcs) era în frac sub pardessus şi cu nişte escarpins ca

o damă, foarte fini cu fundă mică. Toţi se uitau la el ca la o curiozitate. A povestit unuia câte aventuri de amor a avut el în tinereţe, cum s-a amorezat odată de el o englezoaică care era cea mai splendidă femeie din une viile d'eaux, cum ea îi trimetea lui în fiecare seară un trandafir să i-l puie pe masă, cum el nu dădea atenţie crezând că e o farsă. Atunci ea i-a trimis un bilet în englezeşte dar el n-a înţeles şi s-a dus la unul să i-l traducă, cum şi-au scris ani întregi etc, etc. Era ceva poetic. Pe urmă a plecat cu Arthur Rosetti să dineze. (Hortense trebuie să fie la Paris.) Mărie Ghika (fostă Hertz) a înnebunit, ieşea în cămaşă cu un chipiu în cap şi striga «Salutaţi pe fiica principelui Ghica». Atunci fiica ei, Iza Exarcu, a transportat-o la Viena. în gara de nord, a fost un spectacol care a indignat publicul, pentru că nu voia să se suie în tren, şi se lupta ca un elefant cu 7-8 hamali cari i-au sfâşiat hainele, s-au pumnuit, s-au luptat, s-au rostogolit. Apoi s-a trântit jos şi n-a mai vrut să meargă. A trebuit să o ia cu forţa pe sus. Fata ei stetea impasibilă pentru că o ura enorm pe mă-sa. A nebunit şi cealaltă Mme Ghica a lui Iancu G. Popoloni. Au să nebunească toţi. L-am văzut mai de mult pe Radu şi Jeanne V. Radu cu o chică mare pomădată, ea a întinerit, e bine la faţă ca o adevărată senzuală, are nişte priviri vampirice şi languroase: e la apogeu. La curse am să merg o dată numai, e prea costisitor şi fără tine n-am cu cine sta şi calomnia. Derby-ul şi atât. Pascal Toncescu a fost propus la jockey şi blackbowlat. Pe Vlădoianu l-am văzut de câteva ori, a devenit imposibil cu lăudăria, ai crede că mor toate gonzessele după el. în uniformă e găunos, şi are să iasă din armată soldat după câte văd.

Dragă Amice, eu m-am mutat de unde stau şi-ţi trimit adresa cea nouă. Scrie-mi şi tu ca să nu pierd curajul. Mme Boicesco douairiera a stat tot în Bucureşti iarna şi primăvara. De câteva zile n-o am mai văzut. Dragă amice, termin fiind grăbit, trebuie să merg în oraş să fac câteva emplette şi să-mi

găsesc femela prin Lipscani. (Cest une raffinee et une sadique.) Esenţialul e că nu mă costă. Dama care seamănă cu pssa Morousi mi-a făcut ieri cu ochiu. Nu ştiu daca ţi-o mai aminteşti, dar e foarte distinsă, se îmbracă «â la fonfe» într-un genre personal. Ar fi un pont, daca n-aş avea examenul ăsta. Pourtant, je vais essayer, je sais qu'elle marche. La revedere, dragă amice, sănătate şi bonne chance, M.

Cu toată protestarea familiei Glogoweanu, Ulysse Petrescu a reapărut în Bucureşti şi sfidează lumea îmbrăcat în doliu, iar seara apare în smoking la parcul Ottetelişanu. Bani rulează, nu e căzut încă. Pitzic nenorocitul s-a ruinat, avea o damă care l-a tocat şi a pierdut la curse mult.

1) Să mă scuzi că nu ţi-am scris mai repede, dar am fost plictisit, am avut câteva zile parşive, m-am îmbolnăvit, o serie de complicaţii. Ştii că a murit generalul Haralamb, locotenent domnesc. S-a publicat şi un «faire-part» în care Petreştii au avut abilitatea să strecoare pe Ulyse Petrescu ca rudă. A doua zi Glogoveanu, nepotul generalului, a publicat în gazete o notiţă eclatantă prin care dezminţea aceasta. E dovedit că mama lui Ulyse nu e fata generalului. Montesquiou a plecat la Paris, şi azi sau mâine se întoarce (Paşti). Aseară am zărit la Kretzulescu pe Mme Boicesco, douairiera. Bucureştii au devenit foarte parşivi pentru mine, nimic nu mai îmi place, iar afacerile mele trenează mult.

Tata e un om cu nişte planuri pe cari eu nu le înţeleg, cum nu le-am înţeles niciodată. Ce e fin, e că voi avea un bun filon la Take Ionescu, altceva, slabă speranţă. Astfel că o plecare a mea la Paris ca să stau acolo, e pentru moment exclusă. E posibil însă să vin chiar la toamnă două, trei săptămâni. în ultimul moment, cum am de trecut 2 examene succesiv, e

în manuscris: *femella.*

ipotetică* chiar o vilegiatură la Berlin vara asta, ceea ce e într-adevăr nenorocit. O vară în Bucureşti are să mă suprime, atâta învăţătură, atâta balamuc. Ce vrei, mon cher? Cest la vie. Daca aş avea şi eu câteva pogoane, altfel ar merge treburile, dar aşa, trebuie să joci cum îţi cântă altul, legat de nas, ca ursul. Nu-mi răspunde nimic până nu-ţi voi comunica o adresă nouă. Mon cher ami, profită de viaţă, cu atâta te alegi, dar fereşte-te să nu te avariezi, syphilisul e îngrozitor ce victime face. Mme R. mi se pare că nu mai vine, astfel că văduvia mea se prelungeşte. Quelle horreur. La revedere.

M.

26

De Bucarest
Atelierului 10

22 Juin 1908

Dragă amice,

Să mă scuzi, te rog, că nu ţi-am răspuns încă, dar am fost foarte ocupat, şi sunt încă, dar ieri şi azi mă am odihnit rezervându-mi toată ziua şi toată noaptea libere. Recitesc scrisoarea ta, care-mi face efectul unui Cherry-Brandy şi mă remontează dându-mi un curaj mare. Alaltăieri am trecut «par force» primul examen (penalul) cu Tanoviceanu. Mai am trei (voi avea de lucru nopţi şi zile întregi, cum am făcut zilele trecute, nedormind decât două ore pe noapte în ajunul examenelor).

Tot timpul, cu toate astea, mi-am făcut o specialitate să embauchez des trottins. îmi place foarte mult, et **9a** ne cotite presque rien. N-am mai văzut pe contesa R. Poate chiar că a zburat înapoi în Germania. Dar am uneori un flirt foarte fin

în manuscris: *hypoteticâ.*

cu o domnişoară care m-a silit să fac nişte jurăminte atroce (mais qu'â cela ne tienne). Ne întâlnim seara târziu, misterios. Luăm o birje (aşa ca pr. Alexandre Bibesco) şi cu coşul ridicat ne baladăm prin nişte străzi sinistre, luminate cu lămpi chioare, pe lângă nişte maidane la Cotroceni, unde sunt teii înfloriți, sau pe la Dâmbovitza. Am fost odată şi la chaussee dar târziu, putea să ne recunoască. Am avut câteva şedințe fine «â la Vauplassans», mais rien de sensuel. Las lucrurile să-şi urmeze cursul lor, am devenit şi mai sceptic, mă aleg cel puțin cu ironia. Pentru că daca-mi aduc aminte că nu <am> avem un venit potrivit cu originea mea, ca să facem să ne resplendisseze pentru cea din urmă oară blazoanele la Versailles şi la Caserta, mă cuprinde-o melancolie sfâşietoare. Conseillează-mă tu ce să fac, să o ating (ca un galant mousquetaire) să-i pun mâna au jardin d'amour, sau ce să fac mai bine? Sunt de la o vreme foarte inconstant, acum dau un rendez-vous, iau o adresă, mă învârtesc ca un bourdon între flori, sans frein, ni temps. Cine mi-a plăcut însă mult este Madeleine Rosetti, sora huliganului qui s'est sauve au Transvaal, şi a fericitului soț legitim al Jeannei Ştirbey.

Are o manieră să reluqueze, că te săgetează, şi de câte ori o văd, îmi reamintesc de declarația contelui de Bernages d'Avenelles din Vauplassans către Madeleine de Blanquefort. <într-o> Aseară, când mă întorceam cu flirteusa mea, ne-a întâlnit nenea Ghitză Bursan, maître sau metru Ghitza calomniatorul, care mănâncă cinci porții de chioftele şi-apoi ia o cafea cu lapte, şi împinge franzela cu degetu. S-a uitat cu multă poftă, regreta poate că nu era el în locul meu. Ieri s-a sinucis unul Franasovici, care umbla cu Butculescu, unul cu o barbă care nu se mai isprăvea, îi atârna din trăsură ca o salcie plângătoare. E pe moarte, şi cauza e amorul pentru Madame Arion (din str. Corăbiei). Ce oameni, ce timpuri! E o adevărată epidemie de sinucideri şi crime, poate că mâine, poimâine, citeşti şi de mine că m-am sinucis, dar să nu crezi, are să fie numai o înscenare, cu un pistol de

ciocolată. E prea dulce viața ca să o tai, nu se ştie ce aduce ziua de mâine. Pe vremea strămoşilor noştri, dragă amice, «les gentilhommes de la maison du Roy» se luptau în Flandra, beau, mâncau, spuneau o mie de minciuni la damele galante, făceau un tur la Bastilia, pierdeau şi furau la cărți (ca Gramont) dar nu le trecea prin cap să se sinucidă. Acelaşi sunt şi eu: «Au bon plaisir». Nu trebuie să-ți fie nici frică, nici emoție, nici să ai regrete.

Am aflat că Jeanne Ghermani nu e tocmai aşa bogată cum se spune, dar tot ar fi suficient pentru cei din urmă seniori de drept ce suntem. In România e foarte castă, dar la Berlin trăieşte într-un cerc <de> vițios, cu două lesbiene «Grăfin Bob und Grăfin Boss». Cântă un repertoriu de cântece porcoase: ,Alter Faun", ,,Schone schoesslich Chevreauschuh" sau ,,Montecarlmette". A ceru t-o un fel de cavaleriu de industrie în căsătorie dar a fost silită să-1 refuze. Era un sadic şi un homosexual. Familia Potocki a fost ridicată la demnitatea princiară, pentru fidelitatea pe care a arătat-o lui Ferenț-Joşca.

Putem felicita pe beşadeaua cea micuță, a făcut un pont fin. Ştii cred că erau 2 fete (o Mourousi şi Olga) şi un băiat Georges care şi-a făcut stagiul la jandarmii călări şi a murit repede şi cam misterios vara trecută la 20—21 ani, trecând o nouă avere surorilor sale.

Tânărul Trouville pretinde că e un om ideal. L-am văzut într-o zi pe generalul Beller, civil, are un juben-melon creme țucaloform imens îi cade pe nas, şi nişte haine scurte cu pantaloni strimți. A vrut să se suie în tramway să meargă la Moşi dar l-au busculat* toptangiii. Atunci el a strigat: «Iacă un tramway mai mult decât complect». Şi colonelul Jaki Bogdan e aci, Trouville are-o frică mare de el că-1 închide daca-1 prinde. E foarte sever, şi Ghica-Budeşti (un om comic) mi-a spus că

în manuscris: *bousculat.*

nevasta lui Jaqui Bogdan, colonela, se ocupă cu cultura găinilor şi a păsărilor în Bucureşti chiar.

Astă-noapte am stat până la 4, l-am îmbătat pe unul foarte inteligent*, îl ştii, Lică Odobescu. Şi când mă gândesc la restul examenelor, peuh, horreur! horreur!

Le-am văzut pe Cecile şi Jenny, cele două principese din ilustra casă Pignatelli-Zuccalas. Elles ont beaucoup baisse.

Cecile mai are însă un reflect fin, ceva de rasă care seduce.

Mai aş avea multe de scris, dar timpul mă trădează. Trebuie zilele astea şi să pistonez şi să pioşez, pour sauver au moins les apparences. E lucru mult, masiv, ingrat şi indigest. Nu ştiu daca mai poţi învăţa, eu, greu de tot. Când mă aşez să citesc, mă apucă o ameţeală şi-mi vine să fug. A trebuit eforturi enorme să dau penalul (e foarte greu), muncind o zi de la 5 dimineaţa la 12 noaptea şi de la 3 noaptea până la 5 fără un sfert, dormind în 48 de ore, 2 ore. Cela ereinte. Şi mai sunt 3.

Esenţialul e că bine, rău, trebuie să dăm piept cu comisia**. Au mai fost şi alte examene, unde eram nuli şi tot am învins.

Bonne chance, dragă Amice, şi scrie-mi ca să mă mai remontez niţel să nu plec banniera napuletană. La revedere:

Ca un frate M.

27

De Bucarest
Atelierului 10

Lundi, 16 Novembre [1908]

P.S. Unchiul tău cu barbă umblă noaptea cu tramvaiul la şosea ca un ipocrit.

* în manuscris: *intelligent.*
Idem: *comissia.*

Dragă Amice,

Te rog din suflet să mă scuzi că nu ţi-am mai scris de atâta vreme, căci am fost aşa de supărat, mă mir că nu am înnebunit. Eu am mai primit de la tine în septembre o cartă poştală din Geneva. După ce gingaşa mea amică a plecat din Bucureşti, am rămas singur. Am făcut atunci cunoştinţa unui monstru de femeie, o fostă călugăriţă franceză expulzată de D. Combes şi care poartă numele de Mariette Lamboley. Acum e profesoară. E cea mai urâtă femeie care am văzut-o, dar colosal de viţioasă. Am fost aşa de porc că cinci minute după ce am abordat-o în întuneric, i-am pus în mână priapuî meu gata de atac. Am făcut cu ea cele mai îngrozitoare sadisme, am pus pe un tip să o enfileze în ruinele din Cişmegiu pe lună. în sfârşit tot ce se poate imagina ca viţiu (din partea ei, eu nu m-am mânjit). îmi făcea des feuilles de rose dans le trou du c... Eu aveam însă un plan; ştiam că toate papinele acestea au un fond de bani, şi mă pregăteam de atac, făcând sondaje fine ca amicul Caillaux. Tipesa însă e absolut săracă, a avut un mic pecule dar i l-a dilapidat o rudă. Atunci am expediat-o fin. în septembrie am rămas sans le sou, tata mi-a întrerupt renta, spunându-mi să mai aştept 15 zile (după ce aşteptasem două luni). Atunci, pentru a mă distra, am găsit ceva rar. La şosea operează o bandă de satiri necunoscută de nimeni, nişte tipi de galeră, foarte decişi şi primejdioşi, daca te prind cu o damă îţi fac şantaj şi fiind totdeauna în grup, ţi-o violează. Eu le-am spus, după ce am intrat în vorbă cu ei, că nu sunt un tip prost şi că daca mă aventurez noaptea cu o damă viu numai cu 2-3 lei, însă cu un revolver cu care am şi ucis un tip la Cernica (piroane) şi escortat de doi amici muşchiuloşi. Atunci tipii mi-au spus că sunt un om zdravăn şi că nu se pun cu asemenea tipi, dar cer bacşiş numai ca

* în manuscris: *satyri.*

să profite ceva. M-am amuzat văzând cum enfilează prin boschete lăptărese şi alte femei din popor. Erau însă infecte.

De câtva timp, de când am fost la Berlin am noroc la dame. Multe se embeguinează de mine, dar eu evit colajul cu tipese sărace. îmi place însă soția unui doctor despre care îți voi scrie în curând. Am un toupet de balamuc, un om în toată firea n-ar cuteza ce cutez eu. Luna august şi o parte din septembre am fost adeseori la Ferdinand de Montesquiou cu care sunt în buni termeni. Toți imbecilii au rămas cu gura căscată văzându-mă cum mă plimb cu el în trăsură. Mi-a spus că noblețea franceză e aproape ruinată, «pauvres comme rats d'eglise», că toți îşi mănâncă capitalurile în aşteptarea unor lovituri zestrale. De exemplu ducele de Luynes se ruinează cu politica royalistă şi, de câte ori vine la Paris vreun suveran străin, îl primeşte la Dampierre. E însă foarte adevărat că în fiecare an vând câte o serie de tapiserii sau un lot de bijuterii istorice sau obiecte de artă. Cel mai forte era Boni de Castelane cu 4 000 000 rentă, acum însă i s-au tăiat aripile şi abia mai poate sări din loc. Fernand de M. e foarte lăudăros, un adevărat gascon, spune că cea mai ilustră casă din Paris şi având un lustru mai mare e a mamei lui. Vlădoianu cu care am raporturi foarte reci, mi-a propus un plan de a merge la Paris cu el (având 500 de franci eu). Eu am declinat propunerea. într-adevăr pentru a merge la Paris, îmi trebuie 1 - asigurarea unei sume de 400 lei lunar minimum, şi 2 - un fond de cel puțin 6 000 de franci ca să mă instalez* şi echipez**. Până la venirea takiştilor e greu. Daca tot din acei 400 trebuie să-ți faci totul aş renunța dinainte. în sfârşit abia acum mi-au sosit bani, dar am dat aproape tot, sunt dator peste măsură. Peste 1 000 de lei şi mă încarc cu timpul din ce în ce pe nesimțite. Nu ştiu pentru ce am convingerea intimă că tu ai să dai

în manuscris: *installez.*
Idem: *equipez.*

în curând o lovitură care are să scandalizeze Europa, ceva ca Sagan. M-am întâlnit cu Mareş, care mi-a spus că a fost la Paris la un coafor. Când coaforul a auzit că Mareş e român a spus că are şi el un client român: *pe prințul Boicesco.* Mareş te-a dezmințit şi te-a calomniat. Ce păcat, dragă Amice, că nu putem avea o întrevedere în Donauschingen, aş avea atâtea lucruri de spus, unele tragice şi compătimitoare, altele comice şi goguenarde. Nu am decât un singur dor, să părăsesc Bucureştii, unde am rămas singur ca un exilat. L-am văzut pe principele Demetru Ştirbey. E un om bine, care umblă mult pe jos şi pare foarte pontagiu. E de mult aci la Brâncoveneasa unde e efor şi umblă cu Greceanu, ginerele harpagoanei Câmpineanu şi cu Rapino (doi răpinoşi). Iese seara singur (cu o pălărie mare gris) de la „Capsa". (Montesquiou l-a calomniat şi pe ăsta.) Custica Patzouri a dispărut din capitală. Sunt pe deplin sigur că trăieşte din ce câştigă abila sa soție, altfel nu-mi pot explica de unde. Tatăl lui nu-i dă mult şi mama lui urăşte pe Hortense. Madame Grandpierre (Florence) e văduvă, Grandpierre a crăpat repede după nuntă, şi eu cred că ea împreună cu Hortense practică arta subtilă a galanteriei în marile centre de lux şi luxură ale Franței. Dragă Amice, răspunde-mi urgent daca eşti în Paris şi daca menții adresa, ca să-ți pot scrie regulat. Eu trăiesc foarte retras, nu mă amestec cu vulgul. Ies rar, până când se va ivi un nou pont sau mi se va reîntoarce zâna. Mme R., amica din Berlin, a fost aici primăvara, dar nu era liberă nici ea, nici eu. Vara n-am mai plecat, căci familia mea a venit aci pentru a asista la lunga agonie a bătrânei Burelly. Asta mi-a adus însă pe o parte multă pagubă, la Berlin fiind ponturi fine. La revedere, dragă Amice, vezi, omoară tu mai întâi mandarinul, că acolo sunt lovituri sublime, în Bucureşti bani nu mai au decât jidanii. Grande et belle chance!

Ca un frate: Mathieu

28

30 august 1931

Mon cher ami,

Daca nu ai nevoie să le consulţi astăzi şi mâine, te rog, şi trimite-mi, prin aducătorul acestor rânduri, *Almanach de Gotha,* ultimul, şi *Grăfliches Taschenbuch.* Daca vrei, adaugă şi un anuar, oricare ar fi el, al societăţii „Adler". Eu nu ies două zile din casă şi nu am nici o ocupaţie.

Mes hommages â Madame et merci,

M.J. Caragiale

împachetează, te rog, cărţile.

Către MARICA SION M. CARAGIALE

1

Royal Hotel
San Remo

21.1. [19]28

Sâmbătă 8 fără 20 seara (ora de Bucureşti)

Dragă, draga mea Marica,

îţi închipui uşor cu câtă emoţie şi plăcere am găsit şi am citit scrisoarea ce îmi ai trimis. Iată cinci zile de când voinţa de a întoarce împrejurările în sensul ce ne convine ne au îndepărtat pentru întâia oară de aproape cinci ani pentru atâta vreme şi la aşa distanţă şi te asigur că daca nu aş fi avut ambiţie pentru dumneata (nu personal pentru mine) nu aş fi întreprins acest raid care plăcere a fost departe să îmi facă. Cum

scrisoarea de faţă o încropesc în grabă, între două alergături şi un ras, îţi pot spune pe scurt că rar mă a interesat ceva aşa puţin ca această călătorie (pe care de altfel am făcut-o în bune condiţii), că nu îmi place la San-Remo (îmi place numai la „Royal") şi că daca îmi pare rău că nu te am lângă mine, îmi pare bine că nu eşti cu mine, că nu te am luat: călătoria în clasa a Il-a în Italia e ceva mortal din toate punctele de vedere. Peste câteva ore îţi scriu o altă scrisoare, căreia aceasta îi servă numai de prolog. Sărutări de mâini Florichii şi te sărut cu mult, mult drag.

Mateiu

2

Royal Hotel
San Remo

24.1. [19]28
Luni 5 şi 1/4 după-amiazi
A.S. — Citeşte şi Florichii.

Draga mea Marica,

Se împlineşte astă-seară o săptămână de când ne-am despărţit şi abia acum îţi pot scrie pe larg. Am suportat toată această călătorie mai uşor decât îmi aş fi închipuit iar condiţiile în cari am făcut-o au fost satisfăcătoare, graţie în bună parte norocului că până la Mestre am făcut drumul cu inginerul Gambara, un om într-adevăr bine din toate punctele de vedere şi nici măcar fumător. M-a mirat când am aflat că ţi-a fost frică să nu pierd trenul: am ajuns la gară cu 20 de minute înainte de plecare! Ziua întâi a fost splendidă: în Banat mă aş fi crezut în Italia să nu fi văzut numele gărilor. A doua dimineaţă (miercuri), am suferit după ce am intrat în Italia; fie din cauza <trenului> mecanicului, fie din a terasamentului, wagonul lits cu toată greutatea era smucit şi zvâcnit ca un tramway cu cai;

nu mult a lipsit ca să fiu dat cu capul de pereți în cabinetul de toaletă. Cu toată amețeala și greața am ieșit să văd castelul Miramare pe care l-am găsit vrednic de poziție. în compania lui Gambara am făcut o plimbare prin Triest, oraș monumental și cu un «cachet» propriu. în dimineața aceea priveliștea mării, din port, cu Alpii acoperiți de zăpadă și strălucind de toate nuanțele trandafirilor avea ceva feeric, aproape ireal. Mi-am cumpărat loc de sleeping pentru 27 seara când voi pleca la 8 și 20 seara spre 9 â Robert de „Fleurs" (căruia îi duc teribil dorul). După dejun, am schimbat trenul la Mestre și mă am despărțit de Gambara care a mers înainte <la> spre Parma. Am ajuns la 8 și 20 seara la Milan, am petrecut o noapte la hotel „Italia" și joi dimineața am plecat spre San-Remo. Toată Lombardia era sub apă; o igrasie cumplită care la Voghera s-a schimbat în frig, zăpada era groasă și peisajul aspru. Nu am mai schimbat trenul la Genova și am făcut drumul pe toată Riviera încet, cu opriri peste opriri, la cele mai mici halte și cu întârzieri, așa că în loc de 3 și 15, când am ajuns era 6 și 15. Am descins la „Royal", care e o adevărată minune și mă mir cum de m-au primit în halul de negreală în care ajunsesem. Mi-au dat camera no 107 cu pensiune: 100 lire pe zi. Mă am prezintat a doua zi (vineri) la hotelul „Miramare". îți închipui un «palace» american, numai în oglinzi și în cristaluri, cu covoare de la Sultanul, cu sere și piscine, nu e așa? Ei bine, nu e decât un hotel vechi care în nimic nu se poate compara cu „Royal"-ul, a cărui grădină mai ales e curat paradisiacă. Tot anturajul ministrului era plecat să dea o raită la Nizza, rămăsese numai inginerul Halchiny, de la C.F.R. Acesta mi-a spus să încerc să îl văd pe ministru după masă, înainte să vie Comnen de la Berna. Comnen a sosit însă imediat și a rămas cu ministrul de la 2 după masă până la 12 noaptea. Sâmbătă, la 12 ziua când am mers iar, ministrul dormea. Am petrecut dimineața cu Comnen, care a fost față de mine mai mult decât perfect; nu știu daca e din familia

împăraților, dar în ce privește lealitatea și caracterul ca descendent le ar face cinste. S-a interesat de afacerea mea și îi a vorbit lui T[itulescu] despre mine cu căldură. T[itulescu] îi a spus că mă va primi fără a preciza însă nimic. Spunându-mi-se ieri (duminică) că Tfitulescu] coboară, am mers la 2 după amiazi la „Miramare". Când am intrat, fără să mă mai anunț, în sala de mâncare, Doamna Nadia Roșea era «en train» să vorbească despre mine, adică despre noi, înțelegi. La apariția mea neașteptată s-a fâstâcit, iar ascultătorii, printre cari era și Comnen au început să râză. Mă am dispensat să mă cobor la nivelul ei; un moment am voit să îi spun că mă simt măgulit că se ocupă de persoana mea, dar mi-a fost silă și mi-a fost pe urmă și mai silă, <când> când a devenit și amabilă. Nu m-a surprins tonul semi-ostil al Doamnei T[itulescu], care îmi a spus că rău am făcut să întreprind o așa lungă călătorie, numai pentru ca să îl văd pe bărbatul său, care e atât de ocupat că și ea abia îl vede. îi am replicat că, în afară de diferența de cost, pentru mine o asemenea deplasare nu a însemnat mai mult decât o cursă dus și întors cu tramway-ul. Am scurtat convorbirea și m-am retras, întorcându-mă acasă am apreciat ironia soartei: să fac dus-întors drumul București-San-Remo ca să fac cunoștința Doamnei Nadia R[oșca] pe care aș fi găsit-o oricând la Elisa Stoenești! Trecu dar și ziua de duminică fără să îl văd pe T[itulescu] - adică să nu mint: sâmbătă a apărut un moment: Dalai-Lama în pyjama albastră, la balconul lui de la al 4-lea etaj, țipând lui Comnen care era cu mine, să se suie. Am luat atunci hotărârea să nu mai pun piciorul la „Miramare" și să îi scriu. Experiența vieții îmi a dovedit că nu trebuie să dorești nimic cu pasiune, nici să te identifici cu dorința. Astăzi, luni, după o noapte rea - sunt declimatat aici — fiind o zi de ploaie, după dejun, mă am culcat, ca noaptea. La 3 și un sfert (ora de aici) aud bătăi în ușă. Sunt anunțat că ministrul îmi telefonează să viu. Mă îmbrac în câteva minute și o pornesc spre „Miramare" (care e ceva mai

departe de grădina publică), sceptic însă până în momentul când am intrat în cabinetul lui. Contrar părerei doamnei Tfitulescu], a spus că bine am procedat, că îi a plăcut că mă am adresat lui, personal, direct, că va face tot ce îi va sta în putință să mă satisfacă și imediat ce se va întoarce în țară să viu la el. Legațiile sunt date, dar lipsa de fonduri le face să rămâie pentru moment pe hârtie numai. Contrar iarăşi a ce mi se spusese că e foarte nervos, că nu te lasă să vorbești și vorbește numai el, m-a ascultat, m-a întrebat, a cerut amănunte și <ce m-a impresionat>, la plecare mi-a spus să îți prezint respectele lui. L-am rugat, despărțindu-ne, să nu ia în nume de rău demersurile ce eventual se ar mai face pe lângă dânsul pentru mine și de alte persoane, pentru că înțelegi bine, anume proptele nu sunt tocmai de prisos. Și contrar iarăși așteptărilor mele (cum eram neodihnit și iritat, credeam că am să formulez și să expun cu dificultate) am fost mai clar, mai ferm și mai precis ca oricând; să fi învățat pe dinafară nu aş fi vorbit mai bine.

Acum chestia e pusă. înainte de a trece Ia altele mai banale țin să adaug că în afară de Comnen, care a fost mai presus de laudă, toate celelalte persoane din anturajul ministrului: doctorul Frumușanu, inginerul Halchiny și un diplomat de carieră Athanasiu, aflător aici în congediu, acestora doi din urmă acum le-am făcut cunoştinţa, îi au vorbit de mine. Sergiu Nenişor, nepotul ministrului, m-a primit foarte amabil. Halchiny mi-a spus că văzând că, <cu toate că> deşi îi au vorbit toți, nu mişcă nimic, nu a mai îndrăznit să îi reamintească. Și deodată, azi, a pus să mi se telefoneze.

Am cunoscut pe Madame Bertolini. Extrem de amabilă, îți va scrie și ea la viitorul curier. Cu toate că am evitat să fac cunoştinţe, tot m-am ales cu câteva, bătrânul conte Festetics de Tolna, contele Calvi și contesa, o pereche de o distincție rară, contele Mastrelli şi o domnişoară levantină care seamănă leită cu un cobay. Aseară fiind prânz de gală cu surprize, confetti, serpentine, baloane, dans în restaurant, eu <am> nu m-am <dat> bătut cu confetti și cu serpentine, oferind sacii și pachetele mele unor cucoane cari astăzi m-au salutat grațios ele întâi. Şi înainte să termin, o curiozitate: e în hotel o doamnă cu bărbatul ei și o fată de măritat (sau măritată) nu știu cum îi cheamă. Doamna aceasta, grasă și bine făcută, voluptuoasă cum se spune la noi, seamănă (în frumos) aşa mult cu mine încât când ne vedem, ne uităm tot mereu unul la altul. Pentru întâia oară am regretat că nu am un aparat de fotografie.

Scriindu-ți aceste rânduri, privesc din când în când rozeta de „Bene-Merenti" și zâmbesc. Rar am scris mai prost. E oarecât de vină și muzica din hotel (infernală) <nervii mei>; rândurile cele mai proaste le-am ticluit când cânta. Poate scrisoarea <de mâin> următoare să fie mai fericită ca stil. Mâine merg la cimitir, iar poimâine după amiazi plec, aranjându-mi aşa fel marşruta ca să am o zi completă la Triest pentru a îmi viza pasportul. Am renunțat la Genova.

Sărutări de mâini <Doamnei> Florichii. Te sărut mult și dulce, dragă Ursulică. Ți-am dus cu multă greutate lipsa de lângă mine.

Mateiu

3

Royal Hotel
San Remo

Marți, seara
25J. [19J28

Draga mea Marica,

Astăzi a fost prima mea zi liberă. După o noapte bună am făcut o plimbare tihnită, am admirat marea și florile, am dejunat cu poftă (bucătăria de aici e «hors de pair»), a fost duminică

seara o friptură de curcan cu sos cu mandarine şi banane, la fiecare îmbucătură mă gândeam cum îţi ar fi plăcut de mult. După dejun am luat nişte garoafe splendide (dintre cari 2 «grenat» uriaşe) şi mimoza şi am mers la cimitir. Numărul mormântului e 589. Inscripţia e «Eliza Sion 1907» (Eliza cu z), iar în registru e trecut numele Marculesco Elisa. Monumentul care e simplu şi frumos cere oarecari reparaţii: lespedea superioară s-a dezlipit şi cască puţin la o margine, iar cea din fund e desfăcută de tot şi se poate scoate, actualmente monumentul serveşte de adăpost pentru sapele groparilor. Daca aş fi putut merge din prima zi, până astăzi ar fi fost dres la loc, nu e însă ceva urgent şi acum că am constatat în persoană cum merg treburile pe aici, pot să îmi permit să sper că vom veni aici şi împreună. Când mă gândesc că în 1926 am cheltuit 10 000 de lei la Sibiu în zece zile şi că aici am pensiune cu odaie la întâiul cu 100 de lire pe zi şi se pot face şi aranjamente! Ţi-am scris ieri că am cunoscut o pereche Calvi, am greşit numele, sunt Odetti (toţi conţi bineînţeles, eu nu cred că sunt mulţi italieni ne-conţi şi că excepţie fac numai marchizii şi prinţii). Le-am făcut cunoştinţa <cu> bătrânului Festetics care a petrecut mult: contele trânteşte câte o boacănă şi nevastă-sa, care e urâtă dar foarte simpatică, îl ceartă ca pe copii în italieneşte. Fiind liber şi pe ducă, am cerut să se telefoneze D-nei Bertolini <care a> că doresc să o văd. A fost extrem de amabilă şi mi-a spus să fac tot posibilul să mai te vadă la „Royal". Am luat cu ea ceaiul (şi cu muzică bineînţeles care m-a înnebunit în toată puterea cuvântului, când isprăveşte <îmi> continuă să îmi cânte încă în cap). După întrevederea cu mine de ieri, Titulescu a hotărât plecarea la Roma, a întârziat plecarea trenului, s-a crezut că <nu> nu mai pleacă şi în sfârşit a plecat. Am avut cum vezi dar o bună inspiraţie grăbindu-mi plecarea la San-Remo, iar plecarea în sine a fost, vei vedea, o inspiraţie şi mai fericită. Nu am cheltuit nici jumătate din suma destinată reuşitei planului

meu şi treaba e făcută mai mult de jumătate. îţi voi explica prin viu grai totul la întoarcere. Nu ştiu încă exact când plec de aici, studiez încă orarul, nu aş vrea să mai mă opresc până la Triest, unde e bine să fiu ajuns în ziua de 27 dimineaţa. Mâine până <în> la dejun decid. Trenul (Simplon cred) plecând din Triest la 8 şi 20 seara şi făcând până la Bucureşti 2 nopţi şi o zi, duminică 29 ianuarie de dejun sunt acasă. Sărutări de mâini Florichii. Te sărut. Să vă găsesc sănătoase. încă o dată de sărut:

Mateiu

4

Royal Hotel
San Remo

25 Gen[naio, 19J28
Miercuri seara

Draga mea Marica,

Am rămas şi astăzi în San-Remo, plec mâine la 2 şi 15 (îmi pare). Am preferat să stau pe loc decât să mă mai opresc pe drum să mai schimb trenul şi hotelul şi apoi, în dispoziţia de acum galeriile de tablouri şi arhitectura nu mă solicită destul ca să fac sacrificii de orice natură. Daca se ar putea ca de aici să merg direct la Bucureşti, fără să mă mai scol din pat, ar fi idealul. Am fost astăzi iar la cimitir după dejun, din cauza nervilor probabil am fost mai emoţionat ca ieri, ştii că eu daca nu mă stăpânesc, plâng uşor. Am chemat grădinarul cimitirului, îi am exprimat surprinderea că dintr-un monument dizlocându îi se lespezile esenţiale se face un garde-ustensiles. Mi-a răspuns că nu credea că se mai interesează de mormânt nimeni şi după ce l-am bacşişuit mi-a promis că va spăla bine lespedea superioară pe care a început să o atace muşchiul acela foarte mărunt care găureşte. I-am spus că reclam daca dispare lespedea

desfăcută; mi-a spus că nu se va întâmpla nimic, ar trebui cineva să fie nebun să fure aici marmoră. M-a impresionat când am văzut că florile ce am depus ieri erau absolut la locul unde le lăsasem, sub frântura crucii. Dragă Marica, daca venim aici cum sper cu încăpățânarea mea cunoscută, trebuie să ne facem eleganți; se vântură aici un lux a cărui vedere mă a făcut să renasc şi să mă optimizez; nu ştiu cum se plăteşte «la main d'oeuvre» dar mătasea ce am văzut expusă e daca nu de pomană chiar ca un «demi-cadeau», magnifică ca nuanțe şi calitate. Mussolini liberează foarte greu paspoarte italiencelor ca să nu cheltuiască pe mode în Franța. Cu blănurile ce ai, şi cari aici sunt de o scumpete revoltătoare, şi cu puținele bijuterii ce mai îți au rămas, cu 2-3 rochii făcute la San-Remo ai trece onorabil sezonul, îți repet, mătasea lombardă e ieftină şi de o frumusețe rară, am văzut un cupon vert-jade care m-a făcut să mă întorc din drum. Rochiile de seară de aici ar părea scurte la Bucureşti, e o modă foarte frumoasă, găsesc; să-ți explic: e un jupon de mătase până ceva mai jos de «micuisse» şi pe deasupra sau o gază sau o guipure care lasă cel puțin să se deseneze precis ce e dedesubt. Apoi încă un lucru: toate cucoanele italiene vorbesc aproape numai englezeşte, daca nu ştii cum le cheamă sau cine sunt, crezi că sunt anglo-saxone. Eu m-am mărginit la societatea bătrânului Festetics şi a menajului Odetti. Aseară (se vede că m-am aclimatat) cădeam de somn dar nu am voit să mă retrag ca să nu silesc şi pe contesă (care ar fi rămas singură cu Festetics) să plece. E o femeie foarte cumsecade, inteligentă, elegantă, cu «allura» ei, şi cu cine crezi că ar avea asemănare daca nu ar avea o gură umană?... n-ai crede! - cu Dica, inefabila Dica. Odetti m-a făcut să îi promit că nu am să neglijez nimic ca să fie numit vice-consul român onorar la San-Remo, într-un post eventual creat. îi am redactat un brouillon de cerere, şi găsesc că un conte, cavaler de Malta, rentier ar fi mai la locul lui decât un undelemngiu oarecare. Astăzi îi am oferit contesei

câteva flori; a fost foarte mişcată. Am fost foarte bine privit şi tratat aici, am să îți dau toate detaliile la întoarcere. Aceasta e ultima mea scrisoare. O închei înainte de a umple pagina, voind să mai fac câțiva paşi, să mă mai uit la vitrine. Astăzi, pe timp noros, marea a fost foarte frumoasă. Astă-seară, am rugat pe contele Mastrelli, sienez, care vorbeşte «toscano» cu o admirabilă dicțiune, să ne recite ceva din Dante. (Trebuie să fie şi bogat, are o splendidă villa în țara lui.) Deşi eram pe coridor, s-a executat puțin chiar atunci, şi la cererea mea, mi-a recitat episodul Piei da Tolomei care e foarte mişcător. Acum regret că nu ai venit cu mine, dar nu ai fi putut suporta acea aşteptare de aproape patru zile ca mine. Sărutări de mâini Florichii şi te sărut mult, zicându-ți la revedere cu drag.

Mateiu

5

[Triest, 27 ianuarie 1928]

Au moment du depart pour Bucarest. M. 27 Soir.

Triest, 27 ianuarie 1928

în clipa plecării spre Bucureşti. M. 27 Seara.

6

Ce Lundi

[Fundulea, 1929]

Si quelque empechement imprevu ne s'amene, je serai de retour Vendredi soir. Ici, il a cesse de pleuvoir. Je presserai le battage dans les limites du possible afin d'en finir une fois; les acheteurs feront de leur mieux aussi, tout est arrange. Passez chez Madame Jeanne et choisissez un joii modele. Au revoir:

M.

Azi, luni

[Fundulea, 1929]

Dacă nu se ivește vreo piedică neprevăzută, am să mă-ntorc vineri seară. Aici, a-ncetat să mai plouă. Am să grăbesc bătutul cât am să pot, ca să termin o dată cu treaba asta; cumpărătorii au să facă și ei tot ce le stă-n putință, totul e aranjat. Treci pe la Madame Jeanne și alege un model frumos. La revedere:

M.

Fasolea pentru maici e în sacul marcat cu un ecusson. M.

7

Fundulea, 4 Noie[mbrie] 1931
Marți seara

Dragă Marica,

Ieri, luni, am început bătaia porumbului și pentru întâia oară, anul ăsta, m-am impacientat. Costea Bratu s-a vârât să bată și el, la mine, o mică cantitate și asta mi-a mâncat o jumătate de zi; am isprăvit prin a mă întreba daca eu sunt aici stăpân ori familia Bratu? E drept că eu am pus să-l bată mai întâi pe al lui ca să văd cum merge mașina; daca ar fi mers tot așa ca primăvara anului acesta, renunțam. Din fericire, bate admirabil, ieri și azi s-a bătut tot ce era în magazie, a mai rămas ce este în uscător. Oameni au venit destui. Astăzi dimineața eram iarăși în scădere; seara trecută am avut un acces foarte curios de friguri, peste trei ore am fost complectamente înghețat, afară de cap care-mi dogora de căldură și cu niște dureri în spete și șale teribile. Am strănutat de câteva ori teribil și apoi guturaiul a încetat, frigurile au dispărut și capul mi s-a ușurat, dar dimineața când m-am dat jos din pat, eram ca după o noapte în tren, fără sleeping. Văzând că Gheorghe grecul n-a venit ieri, nici n-a trimis să se înțeleagă cu mine când să vie căruțele, i-am trimis o scrisoare cu un călăreț. îți închipui marea

mea plăcere când azi, pe la 10 dimineața, am văzut, ca pe vremurile bune, un călăreț intrând în buestru în curte cu răspunsul grecului, două pâini albe și o... scrisoare de la «conița». Mâine încep predarea. în ce privește prețul vânzării, eu am spus că-l dau la 10 000 vagonul dar, rămâne bineînțeles că, daca între timp prețul crește, mie are să mi se plătească la prețul zilei, minus transportul și câștigul grecului la wagon. Cu fasolea, tot așa: am dat-o la 30 lei; până la livrare, urcându-se prețul, îmi dă 32. Altceva mă plictisește: Gheorghe nu poate să înțeleagă modul cum lucrez eu; degeaba îi explic. El îmi spune: bateți, puneți la magazie și eu trimit căruțe. Eu îi spun: bat dar nu pun la magazie, încarc direct de la mașină. Eu nu am posibilități să încarc, să zicem 9-10 vagoane, în căruțe ca să le transport la 10 metri distanță, când livrarea se poate prea bine face cel mai târziu a doua zi; e o muncă enormă de prisos și, chiar având posibilități, tot n-aș face-o. Dar, închipuie-ți că, în sezonul acesta, cum timpul se poate schimba într-o oră, ce mă fac eu cu câteva vagoane sub cerul liber? Și voi atrage serios atenția că daca pe viitor nu depune diligentă la ridicarea mărfei, renunț de a-i mai vinde.

Chiroiu mi-a trimis azi perceptorul ca să-i achit impozitul pentru drumuri al D-nei Florica Voinescu pe 1930. I-am spus că nu eu sunt casierul-plătitor al persoanei în chestie. Mi-a cerut apoi mie același impozit pe 1930. I-am spus că e neconstituțional: Casația în secții unite s-a pronunțat formal. Am aranjat afacerea în sensul ca el să facă un proces verbal, și eu să mă descurc cu administrația financiară de Ialomița.

Pe când <petractam> pertractam cu perceptorul, a intrat în curte o limuzină-taxi, plină de cucoane și de copii - figuri necunoscute. Am înțeles că nu erau pentru mine. Era într-adevăr pentru Costescu, adică mai bine zis pentru batoza lui Costescu — Doamna Cair, fiica lui Cair care a fost asasinat, tânără divorțată. E o persoană cu care poți să pleci la drum, că nu te pierzi. Bate și dânsa porumb, dar pentru că n-a socotit bine timpul și nu isprăvise dijma, a întârziat și a rămas cu

porumb nebătut. Conform angajamentului luat faţă de mine, Costescu a lăsat-o «en plan» şi a venit să bată la mine. Atunci ea i-a scris că daca nu vine să-i bată imediat restul, aduce altă maşină şi costul îl scade din ce datoreşte lui Costescu. Văzând că nici cu ameninţarea aceasta nu-1 decide, a venit să-i spuie că daca nu vine mâine să-i bată, nu-i mai plăteşte nimic. Bietul Costescu, subit transformat în măgarul lui Buridan, nu ştia cum să se descurce. Am tranşat eu chestia renunţând pentru mâine la batoză. Am să am mult de încărcat şi prefer să nu <se şi> se şi bată. Dar daca mâine nu vin căruţe suficiente, sunt un om distrus şi sper că nu mă voi lăsa mai prejos ca energie decât Doamna Cair.

Marţi, 10 noiemvrie, te aştept la dejun, la 12. Sper ca vremea să nu deranjeze acest modest plan. Să aduci o sticlă de vin şi tire-bouchon. Niculescu care e martor al părţei adverse în procesul nostru, e destituit pentru falsuri şi dilapidare - am aflat-o pozitiv. Mă întreb: idiot sau nebun e acel care propune un atare martor? Şi mă tem acum că are să se retragă. Dar nu cred; că deştept nu e nici el. Aici gerul de noaptea trecută a schimbat peisajul: rozetele au degerat în cea mai mare parte; se puteau înveli; mixandrele rezistă până iarna târziu. Iar salcâmilor parcă li s-au prăjit frunzele. Mâine caut pe cineva să dezgroape cartofii. Ai să vezi, când ai să vii, ceapa. Poate n-are să fie nevoie să mai cumpărăm. Te sărut. La revedere.

Mateiu

8

[Fundulea], 2. XI. [19J34

Ma chere Marica,

La cueille a marche lentement, quelques paysans ne Font pas meme commencee, mais la dîme va par contre assez vite. Le mais est tres beau, sec et lourd, je ne peux pas en evaluer

la quantite, n'ayant encore dîme que quarante et un pogones sur cent-quarante deux. Quant au prix d'Urziceni, il reviendrait â dix-sept miile cinq-cents dix huit miile le wagon. Je marchanderai. Les tiges, dont j'ai fixe cette annee-ci le prix â cent-cinquante, par rapport â la hausse generale des prix, n'ont trouve jusqu'aujourd'hui qu'un seul amateur. Le bonhomme de Fundulea s'est revele tout pareil aux autres de la bande, c'est â dire un dangereux salaud; il m'a laisse avec toute la paille et tout le fourrage sur les bras et n'a plus donne signe de vie. Cette annee les paysans ont tous laboure leur lot sans rouspeter. Ici Ie temps a ete superbe, hier surtout; toutes les fleurs sont intactes, giroflees, petunias, oeillets, oeillets et roses d'Inde, les anciennes pervenches ont commence aussi â fleurir. Ma chere Marica, des que j'acheve â battre, je commence la livraison et je me fais payer sur le champ mon du. Comme j'ai peur de faire trois heures de chariot en campagne sauvage avec tant d'argent, venez me ramener â Bucarest en auto avec une bouteille de vin pour nous et un demi-litre achete toujours â Bucarest. Nous dejeunons ici et sommes de retour â trois heures de Papres-midi. Je vous telegraphie le jour quand il faudra venir. Esperons qu'îl ne sera pas eloigne et qu'il fera beau temps. Bien des choses â Mme Voinesco. Je vous embrasse:

Mathieu

[Fundulea], 2. XI. [19]34

Draga mea Marica,

Culesul a mers încet, câţiva ţărani nici măcar nu l-au început dar, dimpotrivă, dijmuitul merge destul de repede. Porumbul e foarte frumos, uscat şi greu, nu pot să evaluez cantitatea, nedijmuind până acum decât patruzeci şi unu de pogoane din o sută patruzeci şi două. In privinţa preţului de la Urziceni, ar ajunge cam la şaptesprezece mii cinci sute - optsprezece mii vagonul. Am să mă tocmesc. Pentru coceni, al căror preţ l-am fixat anul ăsta la o sută cincizeci [de lei], în raport cu creşterea generală a preţurilor, n-am găsit până acum decât

un amator. Individul de la Fundulea s-a dovedit la fel cu ceilalţi din gaşcă, adică o secătură primejdioasă; m-a lăsat cu toate paiele şi cu tot nutreţul pe cap şi n-a mai dat nici un semn de viaţă. Anul ăsta ţăranii şi-au muncit bucata de pământ fără să cârtească. Aici timpul a fost superb, mai ales ieri; toate florile sunt intacte, micşunelele, petuniile, garoafele, crăiţele, vechiul saschiu a-nceput şi el să-nflorească. Draga mea Marica, îndată ce termin bătutul porumbului, încep vânzarea şi iau pe loc ce mi se cuvine. Fiindu-mi frică să fac trei ore cu căruţa prin câmp sălbatic cu atâţia bani, vino să mă iei la Bucureşti cu maşina, cu o sticlă de vin pentru noi şi cu o jumătate de litru cumpărat tot la Bucureşti. Luăm prânzul aici şi ne întoarcem la trei după masă. Iţi telegrafiez în ce zi va trebui să vii. Să sperăm că are să fie-n curând şi că are să fie vreme bună. Complimente doamnei Voinescu. Te sărut:

Mateiu

9

[Fundulea], 19. XI. [19]34

Chere Marica, envoyez-moi, je vous prie, Lundi, 26 novembre une bonne auto dont le chaufifeur connaisse bien le chemin et Ida, mais de tres bonne heure (7-7 1/2 h), afin que je puisse rentrer de meme (j'ai supprime les ennuyeuses haltes â l'auberge). Je vous envoie par le fils du vieux trois cents lei pour m'acheter 3 kilos de graisse, 2 de viande, 4 pains blancs et 3 noirs, 1 kilo de riz de seconde qualite, 1 kilo de sucre, 1 kilo de farine blanche et, s'il en reste quelque chose, un peu de fromage blanc. *S'ilpleut n'achetez, et n'envoyez rien jusqu'au <la> premier jour de gel.* Je vous embrasse:

M.

[Fundulea], 19. XI. 1934

Dragă Marica, trimite-mi, te rog, luni 26 noiembrie, o maşină bună cu un şofer care să ştie bine drumul şi pe Ida, însă devreme de tot (7-7 1/2) ca să pot să mă şi-ntorc (am suprimat haltele plicticoase la han). îţi trimit prin băiatul bătrânului trei sute de lei ca să-mi cumperi 3 kilograme de untură, 2 de carne, 4 pâini albe şi 3 negre, 1 kilogram de orez de calitatea a doua, 1 kilogram de zahăr, 1 kilogram de făină albă şi, dacă mai rămân ceva bani, un pic de brânză telemea. *Dacă plouă, să nu cumperi şi să nu trimiţi nimic pânâ-n prima zi de-ngheţ.* Te sărut:

M.

10

[Fundulea], 22. XI. [19]34

Chere Marica, je vous envoie autres trois-cents lei, dont vous acheterez quatre kilos de gros sel et en donnerez â Ida soixante pour qu'elle m'apporte dans le grand bidon qui est â Bucarest vingt litres de petrole. Je ne sais qui peut etre le petit Monsieur â petite moustache, parmi ceux que je me rappelle avec ces signalements, il n'y a que Crainic <ou> [ou] Pillat, â mois que ce ne soit Panaitesco, un ancien collegue de lycee et actuel collegue de misere (c'est â dire proprietaire de terre). Je fais vendre le fourrage et la paille de millet â Bucarest par le fils de mon vieux voleur.

On me dit, au dernier moment, que la provision de poisson sale touche â sa fin. Qu'on en achete aussi deux kilos, mais vide et pas trop petit. Je vous embrasse:

M.

[Fundulea], 22. XI. 1934

Dragă Marica, îţi trimit alţi trei sute de lei din care ai să cumperi patru kilograme de sare neagră şi ai să-i dai Idei şaizeci ca să-mi aducă în bidonul mare, care e la Bucureşti, douăzeci de litri de gaz. Nu ştiu cine poate fi domnul mărunţel cu mustaţa mică; printre cei pe care mi-i amintesc cu aceste semnalmente nu e decât Crainic sau Pillat, dacă n-o fi Panaitescu, un fost coleg de liceu şi actual coleg de mizerie (adică proprietar de pământ). Vând nutreţul şi paiele de mei la Bucureşti, prin fiul vechiului meu jefuitor.

Aud, în ultimul moment, că provizia de peşte sărat e pe sfârşite. Să cumpăraţi şi două kilograme de peşte, dar fără maţe şi nu prea mic.
Te sărut:

M.

11

Sionu, 9 mai [1935]

Ma chere Marica,

Le battage et la livraison etant attardes par la pluie, mon retour le sera aussi de deux jours. Faites dire au chaufteur qu'il vienne m'emmener Lundi 13 mai. Le mais est moins fameux que nous ne le sommes imagine, heureusement je l'ai cependant bien vendu. La quantite laisse aussi â desirer.
Au revoir:

M.

Sionu, 9 mai [1935]

Draga mea Marica,

Bătutul şi vânzarea întârziind din pricina ploii, întoarcerea mea are să-ntârzie şi ea cu două zile. Spune-i şoferului să vină să mă ia luni 13 mai. Porumbul nu e aşa de grozav cum ne-am închipuit; din fericire, totuşi l-am vândut bine. Şi cantitatea lasă de dorit. La revedere:

M.

Către EUGEN CATARGI

Str. Robert de Flers, 9a

Dragă Catargi,

Eşti un subiect telepatic adevărat extraordinar. Anul trecut, trecând pe strada Episcopiei, mă gândesc deodată la tine

şi, peste câteva secunde, te văd ieşind de la Jockey. Aseară, auzind vorbindu-se la mine de grădinile restaurante din Bucureşti, mi-am adus aminte că acum opt ani am dejunat împreună la „Leul şi Cârnatul" şi a doua zi dimineaţa primesc scrisoarea prin care mă inviţi la o grădiniţă. Şi ceva mai mult: bănuind că prepar un roman poliţist, n-ai greşit; am primit chiar, bineînţeles fără să cer, un acont de la fundaţii. Prin urmare de ce ar fi imposibil ca la o viitoare criză ministerială, fiind întrebat cine cred că are să fie însărcinat cu formarea guvernului, să răspund: Eugen Catargi şi aceasta să se realizeze? Ţara are nevoie de oameni, şi sunt omul tău, dar nu înainte de sfârşitul lunei, pentru că, cel mai târziu, luni trebuie să plec la ţară, aşa că mă văd forţat să renunţ la plăcerea de a lua luni sau marţi masa împreună. Imediat însă ce mă întorc, te vestesc şi ne întâlnim pentru a lua măsurile de rigoare în atari împrejurări,
îţi mulţumesc şi la revedere:

Mateiu Caragiale

Către ION MINULESCU

9 str. Robert de Flers
26 august 1924

Domnule Preşedinte,

Vă rog să binevoiţi a aproba să mi se dea suma de lei 5 000 pentru a putea merge să urmez un tratament în sanatoriul din Sibiu.
Primiţi, vă rog, asigurările înaltei mele stime.

M.J. Caragiale

Domniei Sale
Domnului Preşedinte al S.S.R.

Către LONGIN RĂDULESCU

Duminică

Dragă Longin,

Motivele sunt bine întemeiate, după părerea persoanei în chestie. Totuşi, motivul cel mai tare şi pe care trebuie să insişti e denaturarea gravă a faptelor, eroarea grosolană şi că întreg procesul e o înscenare în vederea *speculei.*

îţi mai spun eu mâine dimineaţa, luni.

Te salut:

Mateiu

Către LIVIU REBREANU

1

Carte de vizită:

DOMNUL M. CARAGIALE - întreabă pe Dl. Rebreanu dacă n-ar fi bine ca, în calitate de preşedinte al S.S.R., să-1 proclame pe Gaston Rageot membru de Onoare al S.S.R.

2

Stimate Domnule Rebreanu,

Aveam tocmai intenţia să viu să vă spun personal că mă aflu în imposibilitate de a răspunde la măgulitoarea Dv. atenţie de a mă pune pe afişul festivalului. Venit pentru patruzeci-şi-opt de ore în Bucureşti de la moşie, trebuie ca mâine, sâmbătă, să mă întorc iar acolo, unde prezenţa mea e indispensabilă. Cu

regretul de a vă pricinui acest involuntar neajuns, şi în speranţa de a-l repara în viitor, rămân al dv.:

M.I. Caragiale
12/1V/1929

pe verso: MATHIEU JEAN CARAGIALE
Adresa pe plic: Domniei Sale Domnului Liviu Rebreanu
Director al Teatrului Naţional din Capitală.
Preşedinte al S.S.R. etc.

Către EMIL RIEGLER-DINU

Str. Robert de Flers 9a
Bucharest III
Ce Lundi, 15 Juillet 1929

Cher ami,

J'ai recu le lendemain meme de son expedition, votre carte-lettre ce qui m'a fait penser avec melancolie que le courrier de Vienne ne met que vingt-quatre heures pour arriver â Bucarest et que (je n'exagere pas) un telegramme envoye de Bucarest chez moi, â la campagne, met quatre fois autant (s'il lui arrive d'y parvenir, encore). Aujourd'hui j'ai encore moins de nouvelles que la precedante fois â vous envoyer. Le gouvernement a depose enfin â la Chambre la loi de la reforme administrative, apres avoir consenti â la Regence certaines modifications. A ce qu'il paraît, Buzdugan aurait refuse de signer le message par lequel on envoyait le premier projet aux Assemblees et l'Opposition a crie sur tous les toits que la crise gouvernamentale s'est virtuellement declaree. Mais tout s'est arrange en familie et il n'y a eu que les chefs (les derniers fideles) du parti Averesco de desoles; ils etaient arrives au grand complet

â Bucarest, convaincus que la sinistre farce de 1926 allait se repeter *[sic!]*. En fait de ridicule, Filipesco a ete eclipse par un nomme Augustin Stoica, ancien colonel, qui avait ebauche avec son fils *«Bombonehy* pseudo-ingenieur, un complot fasciste auquel avaient adhere quelques officiers inferieurs. Â propos de complot, je crois que la princesse Marthe Bibesco a du se dire qu'on a entrame un contre elle avec mes *Craii...*: Comarnesco les lui a portes aussi.

J'ai eu un soir un long et interessant entretien avec R. Dragnea qui fera paraître dans le prochain numero de „Gândirea" une etude sur mon livre. Je n'ai pas encore commence â travailler â l'autre, pour le moment c'est lui qui me travaille, mais j'espere en coucher le *[sic!]* premieres pages sur papier d'ici en quelques jours quand je serai fixe â la campagne pour deux semaines. Le 5 ou le 6 Aout je viendrai de nouveau passer une semaine â Bucarest. Si vous y etes egalement de retour, j'aurai un plaisir extreme â vous voir.

J'ai une priere â vous faire. Si par hasard vous trouvez dans un magasin de manufacture de l'etoffe verte pour les drapeaux hongrois, veuillez m'en acheter un metre. II m'est egal si le tissu est de laine ou de coton, c'est uniquement la couleur qui m'interesse. Si vous vous arretez â Budapesth vous en trouverez partout, mais â Vienne c'est plus difficile. Essayez, je vous prie quand meme. Vous n'aurez pas de difFicultes â la douane.

En vous adressant ces lignes, ma tete s'est eclaircie un peu. J'ai ete et je suiş encore tres occupe et preoccupe, notamment d'un proces que j'aurai et que je dois arranger moi-meme, ne pouvant en laisser la responsabilite â personne d'autre que moi. Et ce n'est pas mon unique preoccupation actuelle; tel est l'homme, quand il n'en a pas, il s'en donne.

Au revoir, avec une cordiale poignee de main.

Mathieu J. Caragiale

Traducere

Str. Robert de Flers 9a
Bucureşti III
Azi luni, 15 iulie 1929

Dragă prietene,

Am primit, chiar a doua zi după expedierea ei, cartea dumitale poştală, ceea ce m-a făcut să mă gândesc cu melancolie că poşta vieneză are nevoie doar de douăzeci şi patru de ore pentru a ajunge la Bucureşti şi că (nu exagerez) o telegramă trimisă de la Bucureşti la mine, la ţară, are nevoie de patru ori mai mult (şi asta, dacă se întâmplă să ajungă). Azi am şi mai puţine ştiri să-ţi comunic decât data trecută. Guvernul a depus în sfârşit la Cameră legea reformei administrative, după ce a acceptat unele modificări din partea Regenţei. După câte se pare, Buzdugan ar fi refuzat să semneze mesajul prin care se trimitea primul proiect Adunărilor, iar Opoziţia a ţipat în toate părţile că, virtualmente, criza guvernamentală s-a declarat. Dar totul s-a aranjat în familie şi n-au rămas consternaţi decât conducătorii (ultimii credincioşi) ai partidului averescan; veniseră în ţinuta de gală la Bucureşti convinşi fiind că sinistra farsă din 1926 avea să se repete. în privinţa ridicolului, Filipescu a fost eclipsat de un oarecare August Stoica, fost colonel, care, împreună cu fiul său *«Bomboneh,* pseudo-inginer, pusese la cale un complot fascist la care aderaseră câţiva ofiţeri inferiori. In legătură cu acest complot, cred că prinţesa Martha Bibescu îşi va fi spus că s-a urzit unul împotriva ei cu *Craii...* mei; Comarnescu i i-a dat şi ei.

Intr-o seară am avut o lungă şi interesantă convorbire cu R. Dragnea care va publica un studiu despre cartea mea într-un număr viitor al *Gândirii.* N-am început încă munca la cealaltă, deocamdată ea mă munceşte pe mine, dar sper să aştern pe hârtie primele pagini peste câteva zile, când mă voi fi stabilit la ţară pentru două săptămâni. Din ziua de 5 sau 6 august am să petrec o săptămână în Bucureşti. Dacă şi dumneata te vei fi întors, îmi va face mare plăcere să te văd.

Am să-ţi fac o rugăminte. Dacă întâmplător găseşti într-un magazin de manufactură stofă verde pentru drapele ungureşti, fii bun şi

cumpără-mi un metru. Mi-e indiferent dacă țesătura e de lână sau de bumbac, mă interesează numai culoarea. Dacă te oprești la Budapesta găsești oriunde, dar la Viena e mai greu. încearcă totuși, te rog. N-ai să ai nici o dificultate la vamă.

Adresându-ți rândurile acestea, capul mi s-a mai limpezit. Am fost, și continui să fiu, foarte ocupat și preocupat, îndeosebi de un proces pe care-1 voi avea și pe care trebuie să mi-1 aranjez eu însumi, neputând lăsa răspunderea lui nimănui altcuiva decât mie. Și asta nu e singura mea grijă actuală; așa e omul, când n-are necazuri și le face singur.

La revedere, cu o cordială strângere de mână.

Mathieu J. Caragiale

Către VAINO TANNER

16 Fevrier 1929
non e?ivoyee
Str. Robert de Flers 9

Mon cher ministre,

II y a longtemps que j'aurais du vous ecrire, comme debiteur sinon comme collaborateur et ami, mais absorbe par des occupations multiples, j'ai laisse passer le temps et le temps va vite; si je n'avais plus ma bonne memoire, il me serait difficile de croire que bientot il y aura dix ans depuis que la Finlande a cesse d'etre representee en Roumanie. Les derniers evenements ainsi que la terrible vague d'air polaire qui a afflue pendant cet hiver en toute l'Europe ont rappele â mes souvenirs tous les entretiens que V[otre] Efxcellence] a eus avec moi et dont certains ayant trăit â la politique exterieure de votre pays et du mien (politique â la situation presque identique pour les deux) sont plus d'actualite aujourd'hui qu'alors.

II y a un an et quelques mois, le parlement roumain votait la creation de cinq nouvelles legations (Helsingfors, Riga,

Lisabonne, Rio-de-Janeiro, le Caire). En qualite d'ancien fonctionnaire, d'homme de lettres, de rentier ci-devant grand-proprietaire par mon mariage et de diplomate marron, et en comptant aussi sur celle d'ancien et bon ami du ministre des affaires etrangeres d'alors (Titulesco), je suiş alle â San Remo demander â ce dernier la legation de Helsingfors. J'avais bien dresse toutes mes batteries, seulement les «fonds» manquaient. Ils n'ont pas fait defaut toutefois pour qu'on cree; et â quels frais, celles de... Rio-de-Janeiro et du Caire, peremptoirement plus importantes pour servir les interets «Superieurs» de la politique exterieure de la Roumanie. En demandant Helsingfors, poşte difficile et de grande responsabilite, j'avais pense â votre bienveillant concours sur lequel j'avais cru compter comme vous avez compte pendant votre mission sur le mien qui vous a ete, j'aime le croire, tant soit peu utile.

J'aurais ete content de continuer â vous le preter, si les circonstances eussent voulu que V[otre] E[xcellence] fut nommee de nouveau ministre de Finlande â Bucarest. Mais je constate que votre pays persiste â appliquer sans aucun profite qu'une economie mesquine le principe de la reciprocite. La Roumanie vous aurait offert toujours un vaste champ d'activite et des aspects toujours neufs et interessants. Jamais on n'a plus doucement vecu â Bucarest que maintenant. Je comprends pourquoi tous les etrangers versent des larmes en quittant cette viile delicieuse entre toutes.

J'espere que vous n'en avez pas repondu en apprenant la mort de ce pauvre Plesnilă. II ne s'est pas gentiment conduit envers vous en se faisant l'echo des racontars de Helsingfors sur votre compte, mais je crois que quelqu'un de par lâ l'avait monte contre vous. II a dispăru sans bruit et sans laisser de souvenir ni de regret, comme les choses dont on n'a plus besoin. Le second et dernier grand-croix roumain de la Rose-blanche, Pacliano, est mort egalement. Je disparaîtrai probablement aussi avânt de n'avoir au moins la cravate de eommandeur de cet

ordre, le plus beau qui existe maintenant, avec la Legion d'honneur et TEtoile de Roumanie. Je regrette vivement que la proposition que V[otre] E[xcelence] avait faite ait ete rejetee ou simplement negligee. Je vous serais tres reconnaissant si vous pouviez obtenir qu'elle soit prise en consideration pour moi. C'est une distinction que je n'aurai pas obtenue pour rien.

J'ai ete passablement escroque avec ie tapis roumain (d'Oltenie) qu'on m'avais promis; je n'ai plus vu ni la personne, ni le tapis, ni l'argent. Au printemps, j'irai en chercher un moi-meme et si je ne trouve pas un â ma convenance, je vous ferai parvenir le montant de la somme qui s'est perdue pour vous.

J'ai lu dans un journal que le president du conseil des ministres de Finlande etait Mr. Vaino Tanner, mais le consul de Finlande â Bucarest n'a ete â merne de me fournir lâ-dessus aucun renseignement et tout autre moyen de controler cette information m'a manque. Si cela n'a pas ete la meme personne que vous, je vous souhaite de tout coeur de le devenir le plus tot possible. Je vous prie de vouloir bien faire agreer â S[on] E[xcellence]. Madame V. Tanner l'expression de mes hommages tres-respectueux avec les meilleurs souhaits de bonheur et de prosperite pour toute votre honoree famille, souhaits auxquels ma femme s'associe aussi. Avec une cordiale poignee de main:

Mathieu Jean Caragiale

Traducere

16februarie 1929
neexpediată
Str. Robert de Flers 9

Scumpul meu ministru,

Ar fi trebuit de multă vreme să vă scriu, în calitate de debitor, dacă nu de colaborator şi prieten, dar absorbit de ocupaţiuni multiple am

lăsat timpul să treacă, şi timpul trece repede; dacă n-aş mai avea buna mea memorie, cu greu aş crede că se vor împlini în curând zece ani de când Finlanda a încetat să mai fie reprezentată în România. Ultimele evenimente, ca şi cumplitul val de aer polar care a bântuit în iarna aceasta întreaga Europă, mi-au readus în amintire toate întrevederile pe care Excelenţa Voastră le-a avut cu mine şi dintre care unele, referitoare la politica externă a ţării dumneavoastră şi a mea (politică cu o situaţie aproape identică pentru amândouă), sunt mai actuale astăzi decât atunci.

Acum un an şi câteva luni, parlamentul român vota crearea a cinci noi legaţii (Helsingfors, Riga, Lisabona, Rio de Janeiro, Cairo). în calitate de fost funcţionar, de om de litere, de rentier, fost mare proprietar prin căsătorie şi diplomat fără titlu, şi contând, de asemenea, pe aceea de vechi şi bun prieten al ministrului afacerilor străine de atunci (Titulescu), m-am dus la San-Remo să-i cer acestuia din urmă legaţia din Helsingfors. îmi pregătisem bine toate bateriile, numai «fondurile» lipseau. N-au lipsit, totuşi, spre a se crea, şi cu ce cheltuieli, cele de la... Rio de Janeiro şi Cairo, peremptoriu mai importante întru servirea intereselor «superioare» ale politicii externe a României. Cerând Helsingfors-ul, post dificil şi de mare responsabilitate, mă gândisem la binevoitorul dumneavoastră concurs, pe care credeam că pot conta, aşa cum aţi contat în timpul misiunii dumneavoastră pe al meu, care v-a fost, îmi place să cred, cât de cât util. Aş fi fost mulţumit să continui a vi-1 oferi, dacă împrejurările ar fi îngăduit ca Excelenţa Voastră să fie din nou numit ministru al Finlandei la Bucureşti. Constat însă că ţara dumneavoastră persistă să aplice fără alt profit, decât o economie meschină, principiul reciprocităţii. România v-ar fi oferit mai departe un vast câmp de activităţi şi aspecte mereu noi şi interesante. Nicicând nu s-a trăit mai dulce la Bucureşti ca astăzi, înţeleg de ce toţi străinii varsă lacrimi părăsind acest oraş delicios între toate.

Nădăjduiesc că n-aţi răspuns la aflarea morţii sărmanului Plesnilă. Nu s-a purtat frumos cu dumneavoastră când s-a făcut ecoul bârfelor de la Helsingfors, pe seama dumneavoastră, dar cred că cineva de pe acolo îl montase împotriva dumneavoastră. A dispărut fără zgomot şi fără să lase nici amintiri, nici regrete, asemeni lucrurilor de care nu mai ai nevoie. Al doilea şi ultimul purtător de mare-cruce român al

Rozei-albe, Păclianu, a murit şi el. Voi dispărea probabil de asemenea înainte de a avea măcar cravata de comandor al acestui ordin, cel mai fmmos care există astăzi, dimpreună cu Legiunea de onoare şi cu Steaua României. Regret profund că propunerea pe care E[xcelenţa] V[oastră], o făcuse a fost respinsă sau pur şi simplu neglijată. V-aş fi foarte recunoscător dacă aţi putea obţine ca ea să fie luată în consideraţiune pentru mine. Este o distincţie pe care n-aş fi obţinut-o pe degeaba

Am fost binişor escrocat cu scoarţa românească (din Oltenia) ce-mi fusese făgăduită: n-am mai văzut nici persoana, nici scoarţa, nici banii. La primăvară, voi căuta eu însumi una şi dacă nu voi găsi una pe placul meu, voi face să vă parvină suma pe care aţi pierdut-o.

Am citit într-o gazetă că preşedintele consiliului de miniştri al Finlandei este domnul Vaino Tanner, dar consulul Finlandei la Bucureşti n-a fost în stare să-mi furnizeze nici o informaţie în această chestiune şi orice alt mijloc de a controla această informaţie mi-a lipsit. Dacă n-a fost vorba de aceeaşi persoană cu dumneavoastră, vă urez din toată inima să deveniţi prim-ministru cât mai curând posibil. Vă rog să binevoiţi a transmite Excelenţei Sale doamnei Tanner expresia omagiilor mele foarte respectuoase dimpreună cu cele mai bune urări de fericire şi prosperitate pentru întreaga onorata dumneavoastră familie, urări cărora li se asociază de asemenea şi soţia mea. Cu o cordială strângere de mână.

Mathieu Jean CARAGIALE

Către RUDOLF UHRYNOWSKY

Bucarest, le 3 septfembre] 1930
Str. Robert de Flers 9a

Mon cher duc,

Je profite d'un jour de remittence d'une fievre seconde qui me supplicie depuis neuf jours, pour repondre congrument â votre gentille lettre qui m'a fait le plus vif plaisir possible. J'avais beau coup pense â vous dernier ement et j'avais tremble pour

vous, des que le changement de regime s'etait produit. Maintenant que vous avez, comme je vois, de l'espoir, je m'en rejouis, m'imaginant que vous tablez sur quelque chose de ferme, de solide. Avec votre connaissance du suedois et des Suedois, je vous voyais bien consul general de carriere â Stokholm, mais je viens de lire qu'on y a deniche un honoraire. C'est pour vous la plus briliante des affaires et qui vous aurait assure une stabilite que votre poşte actuel est bien loin d'avoir. Auboin, l'ersatz de Ritz, gueule comme un putois, apres tout leu dont la destination ne lui semble pas judicieuse, ses rapports, periodiques, veritables jeremiades, ne sont que des appels â Peconomie. Vous comprenez alors qu'on voudra, au prochain exercice lui donner le change, en supprimant quelques gens emergeant au budget qui n'appartiennent pas â Pactuel regime. Vous sentez-vous aussi fort, pour ne pas en compter? Si non, faites encore marcher vos pistons, car tout va au piston. Au reste, le tragisme d'Auboin est parfaiţement justifie, la classe productrice, dont malheureusement je fais pârtie, est quasiruinee; le prix des denrees agricoles est en pleine degringolade et la recolte de cette annee generalement mediocre pour ne pas dire mauvaise, de sorte que les perspectives d'un tour en Suede depassent de loin Phorizon de nos possibilites. Nous nous aneantissons ma femme et moi entre Bucarest et Sionu, nous ingeniant â qui mieux mieux, â joindre les deux bouts. Telle est la situation.

La gent dindonniere qui fleurit sous mes auspices, â Sionu, repond aux efforts que j'ai deployes pour son amelioration. Comme les Laval, dont tous les mâles s'appelaient Guy et toutes les femmes Guyonne, tous mes dindons s'apellent Guy-tza et toutes les dindes Guy-tzonnes. Les six aînes, veritables landgraves, toujours inseparables, passent leur temps en joutes, tournois, voire combats singuliers. Guy-tza I-er le noir est surnomme aussis le bancal, etant reste tel apres une longue lutte et des sauts prodigieux. Les jeunes, environ vingt-cinq, dindes

compris, sont plus intraitables et plus batailleurs encore. Les oies, prisonnieres d'Etat, attendent au fond d'un sombre cachot le jour de la peine capitale. J'ai decide leur suppression, faute d'une mare. Ce qui me manque, c'est une familie d'Orprington ou de Langshan pour avoir un commencement de basse-cour civilisee; on en trouve â Bucarest, mais tel est le denument de ma bourse que je n'ose pas y penser.

Votre entrevue avec Procope m'a donne pour la deuxieme fois de Pespoir pour la blanche-rose. II y a eu, au mois de mai, huit ans que j'ai ete propose pour sa cravate bleue. Mais quel que serait le resultat final (je peux toujours attendre), dites: Procope est-il corn te? Je ne sais plus ou je l'ai vu affuble de ce titre. Et, â propos de Tanner, son renflouement me parrait peu probable. Dans ces pays jeunes les choses vont deja trop vite et les cadres improvises au premier moment apres la guerre ont ete compietement degommes et mis au rancart.

Anne de Linche est morte. «Mă Uhrinowschi, mă Caragelea...» Sa disparition m'a fait de la peine: j'ai plus de solidarite avec sa generation en train de disparaître qu'avec la mienne, sans parler de celle qui vienne recemment, grouille et s'agite d'une facon si antipathique pour parvenir. J'ai vu qu'on a deioge Caratza (ou Caradja) en dernier lieu aussi. Tăchez de vous y maintenir fermement vous. Ma femme joint ses amities â celles que je vous envoie. Portez-vous bien.

Mathieu

Traducere

Bucureşti, 3 sept[embrie] 1930
Str. Robert de Flers 9a

Scumpul meu duce,

Profit de o zi mai potolită a unei gripe ce mă chinuieşte de nouă zile, spre a răspunde cum se cade gentilei dumitale scrisori, care mi-a

făcut cea mai mare plăcere cu putinţă. Mă gândisem mult la dumneata în vremea din urmă şi tremurasem pentru dumneata, de îndată ce se produsese schimbarea de regim. Acum, că ai, după cum văd, speranţă, mă bucur, închipuindu-mi că te bizui pe ceva sigur, solid. Aşa cum cunoşti suedeza şi pe suedezi, te şi vedeam consul general de carieră la Stockholm, dar am citit de curând că au scos la iveală pentru acest post un onorific. Ar fi fost pentru dumneata cea mai strălucită afacere, şi care ţi-ar fi asigurat o stabilitate pe care postul dumitale actual e foarte departe de a o avea. Auboin, ersatz-ul lui Ritz, urlă ca un dihor după fiecare leu a cărui destinaţie nu-i pare judicioasă, rapoartele sale periodice, curate ieremiade, nu sunt decât apeluri la economie. Vei înţelege aşadar că vor voi, în următorul exerciţiu, să-l înşele, prin suprimarea câtorva inşi depinzători de buget, ce nu aparţin actualului regim. Te simţi într-atât de puternic, spre a nu te număra printre ei? Dacă nu, pune-ţi în funcţiune pistoanele, căci totul depinde de piston. încolo, tragismul lui Auboin este pe deplin justificat, clasa producătoare, din care, din nefericire, fac parte, este cvasi-ruinată; preţul produselor agricole este în plină degringoladă, iar recolta acestui an în genere mediocră, spre a nu spune proastă, aşa încât perspectivele unei raite în Suedia depăşesc de departe orizontul posibilităţilor noastre. Ne prăpădim, soţia mea şi cu mine, între Bucureşti şi Sionu, bătându-ne capul, care mai de care, cum să legăm căpiţelele. Asta este situaţia.

Ginta curcănească, ce înfloreşte sub auspiciile mele la Sionu, răspunde sforţărilor pe care le-am desfăşurat pentru îmbunătăţirea ei. Precum cei din soiul Laval, ai cărui toţi bărbătuşi se numeau Guy şi ale cărui toate femeiuşte se numeau Guyonne, toţi curcanii mei se cheamă Ghiţă şi toate curcile Ghiţoaie. Cei şase mai vârstnici, veritabili landgravi, mereu inseparabili, îşi petrec timpul în dispute, turniruri, ba chiar dueluri. Ghiţă I-ul, cel negru, mai e supranumit şi crăcănel, fiind rămas astfel după o lungă luptă cu salturi prodigioase. Tinerii, în jur de douăzeci şi cinci, cu curci cu tot, sunt şi mai neîmblânziţi şi mai bătăioşi. Gâştele, prizoniere de stat, aşteaptă în fundul unei temniţi întunecoase ziua pedepsei capitale. Am decis suprimarea lor, în lipsa unei bălţi. îmi lipseşte o familie de Orprington sau de Langshan, ca să am un început de poiată civilizată; se găsesc la Bucureşti, însă atât de goală mi-e punga, că nici nu îndrăznesc să mă gândesc la ele.

întrevederea pe care ai avut-o cu Procopie mi-a dat pentru a doua oară speranţa pentru alba-roză. S-au împlinit, în luna mai, opt ani de

când am fost propus pentru cravata sa albastră. Dar oricare ar fi rezultatul final (pot să mai aştept), spune-mi: este Procopie conte? Nu mai ştiu unde l-am văzut împopoţonat cu titlul acesta. Şi în legătură cu Tanner, scoaterea lui de la naftalină îmi pare prea puţin probabilă. In ţările acestea tinere lucrurile merg deja prea repede, iar cadrele improvizate în primul moment după război au fost complet degomate şi date la o parte.

A murit Arme de Linche. «Mă Uhrinowschi, mă Caragelea...» Dispariţia ei m-a mâhnit: mă simt mai solidar cu generaţia ei pe cale de dispariţie, decât cu a mea, fără să mai vorbesc de cea care tocmai vine, mişună şi se agită într-un chip aşa de antipatic, ca să parvină. Am văzut că l-au izgonit şi pe Caratza (sau Caradja), în cele din urmă. încearcă să te menţii cu tărie. Soţia mea se alătură urărilor de prietenie. Fii sănătos.

Mathieu

Către I. VALERIAN

1

La 5 martie 1934

Stimate Dle V.

Ţin să precizez că daca <m-am deranjat şi> mi-am permis a vă deranja <şi pe dv> în chestia sonetului *Noapte valahă,* nu a fost pentru a revendica paternitatea titlului său; departe de mine asemenea mizerii. Motivul <ce cu> care m-a făcut să îmi ies din <obicinuita> imensa mea indiferenţă în această materie e cu totul deosebit şi după cum veţi vedea mult mai serios. E o întâmplare care <după ce am primit scrisoarea dv> ia proporţii de istorie extraordinară. <Poate vă va conveni să o luaţi de subie>. Cum poate ştiţi, trăiesc foarte izolat. Neavând nici obligaţii, nici legături, <nu> primesc <aproape pe nimeni şi nu

merg nicăieri> <din ce în ce> foarte rar <pe câte cineva> <de demult nu mai merg nicăieri> <greu am cum> <am de asemenea o bună> îmi pot aduce dar aminte <pe tot> toate persoanele cari <au pătruns la mine> au pătruns la mine în casă <marchez şi mai> (fără a mai pune la socoteală că marchez orice vizită la data ei). Apoi, <împingând> ordinea <la extrem> ce am în toate, <mai ales şi ce> domneşte şi în hârtiile mele; orice hârtie <care nu destul de> numeroasele mele hârtii, toate aşa de perfect clasate că o pot găsi pe oricare pe întuneric. Daca o hârtie <e un> prezintă <chiar eventual> vreun interes o clasez imediat, daca nu, o ard eu personal; <nu o> o ard, nu o arunc. <La mine>. Şi hârtiile mele, cum veţi <vedea> constata, la faţa locului, când îmi veţi face plăcerea să veniţi la mine, le ţin toate încuiate, <vă închipuiţi dar surprinderea mea când în>. De ce lucrez acum chiar, în prezent, nu vorbesc <cu> <literar>, nu vorbesc <cu nimeni, dar încă de o trezitură de acum treizeci de ani, şi nu destinată a fi publicată> aşa că vă puteţi închipui surprinderea mea când în *Viaţa literară* citesc <printre> în fruntea unui sonet propus pentru premiare titlul *Noapte valahă* dat de mine acelei trezituri de care v-am scris. Am căutat imediat *Noaptea* mea *valahă* <într-un plic de fişe> pe care o ştiam într-un fund de plic dintr-un fund se sertar, dar n-am mai găsit-o. <Fuseseră două poeme> <amândouă> <Cineva o rupsese de lângă o tovarăşă>. Pe cele două jumătăţi ale unei foi groase de hârtie erau două vechi poeme <vechi>, amândouă nedemne de tipar - una <cu titlul încriminat, alta cu titlul *Urare binevoitoare*> *Noapte valahă,* cealaltă *Urare binevoitoare.* Aceasta din urmă mi-a fost lăsată, <prima>. Cineva a rupt foaia în două, jumătatea cu *Noaptea valahă* <a luat-o pe prima> <a furat-o> a luat-o, <pe prima> şi mi-a lăsat-o pe a doua; ruptura <ce se cunoştea> Mi s-ar putea obiecta că <mai pe> <un titlu aşa ba> <a fost o coincidenţă, o potriveală>, <telepatie> dar <e şi în> aceasta nu se opreşte la titlu. <La mine sonetul isprăvea>. în sonetul meu era versul: în tainica poiană se-ncinge danţ de iele,

în <celalaltul lui Nicu.M. e: desomnorează (?) alintate (!) iele. <Ca cineva să fi introdusx <Mi-am adus imediat amin> <Şi am conchis> <Informaţia ce aţi binevoit a-mi da şi de care mă simt foarte recunoscător> (Mai departe <însă> nu se mai găseşte <nici o asemănaro, însă, ce e drept, nici o asemănare) informaţia dv., de care vă sunt foarte recunoscător> n-a lămurit cu nimic acest caz. Aceasta e situaţia pe care informaţia dv. <de caro pentru care vă mulţumesc foarte mult, nu numai că n-a <lămur> limpezit-o ci, dimpotrivă. O persoană care să răspundă la numele de Nicu (M) şi care să domicilieze în str. Spiroiu 28 nu există printre cunoştinţele mele. <Altfel se numeşte aceea care a fost la mine acasă> <şi în prezenţa> <acum trei ani, în 1931> <pentru care am scos> <căreia pentru ca să-i arăt ceva am scos plicul din sertar şi am lăsat-o? <câteva> câteva minute singură cu plicul <De aceea mă îndoiesc de existenţa> <până> <Pentru că> <şi mai puţin>.

Altfel se numeşte aceea care a fost la mine acasă şi <pentru care am scos odată> în prezenţa căreia pentru a-i arăta ceva am scos plicul şi am lăsat-o apoi câteva minute singură cu conţinutul plicului <şi e aceeaşi cred caro

2

[Bucureşti], 6. II. [19]34

Stimate domnule Valerian,

Simpla curiozitate mă împinge a vă comunica un caz oarecum bizar în legătură cu concursul sonetului *Vieţii literare*. Foarte demult, am încercat a reflecta, într-un sonet, coloarea şi lumina, cu totul particulare, din *Sburâtorul* lui Heliade. Rezultatul acestui exerciţiu pur didactic a fost cu totul nesatisfăcător. S-a întâmplat ca acel sonet să scape de distrugerea cuvenită şi să rămâie printre hârtiile mele. Acum câţiva ani, împiedicându-mă de el, i-am dat şi un titlu adecvat textului

în toată submediocritatea lui: *Noapte valahă*. Puţin după acest tardiv şi superfluu botez, sonetul a dispărut cu titlu cu tot. Sunt unul dintre aceia care lasă în seama ştiinţei să explice aceste disparaţii, paguba fiind de altfel tot aşa de nulă ca sonetul şi titlul său.

E totuşi lesne de închipuit că nu fără surprindere la sus pomenitul concurs am văzut la n[umă]r[ul] 5 titlul *Noapte valahă*> deasupra unui sonet pe care - fără a voi să prejudec - nu-l găsesc superior alui meu, deşi în totul deosebit şi care începe cu o grosolană greşeală de limbă românească, ce m-a făcut să presupun că autorul e străin. Departe de a revendica paternitatea unui titlu de sonet şi numai pentru motive strict personale, independente de literatură, vin a vă ruga, ca, după ce decernarea premiilor va fi fapt împlinit, în cazul când numele autorului sonetului n[umă]r[ul] 5 nu se publică în revistă, să mi-l comunicaţi. E un caz foarte interesant de telepatie literară. Primiţi, vă rog, salutările mele.

M.I. Caragiale

Adresa de pe plic: Domniei sale domnului I. Valerian. Directorul revistei *Viaţa literară*. Strada Agricultori, 78, Loco, 4.

Către PAUL ZARIFOPOL

WillmersdorfBerlin

Hohenzollernplatz 4
4 Septembre [19]07

Stimate Domnule Doctor,

Scrisoarea d[umnea]v[oastră] m-a scos din neliniştea în care eram de câtva timp: credeam că mi-aţi trimis, şi eu n-am primit acea sumă de bani. Vă mulţumesc de atenţie, şi pentru a vă face

să înțelegeți de ce am insistat în ultimul rând, e suficient, cred, de a nota, în treacăt, că am şi eu la Berlin un prieten, a cărui situație e deopotrivă încurcată, care mi-a luat ultimii bani din pungă şi aşteaptă, probabil, să-1 şi repatriez! Aştept dar cât va trebui, ajutorul unui compatriot în țară străină nu se refuză niciodată, încă o dată vă mulțumesc al d[umnea]v[oastră] devotat:

Mathieu Jean Caragiale

Către SONIA P. ZARIFOPOL

Bucureşti, 14. VIL [19]35
Str. Robert de Flers 9a

Stimată domnişoară Zarifopol,

Mă grăbesc a răspunde la amabila dv. cartă poştală, precizând că pot aştepta până oricând restituirea manuscriselor şi a celor două imprimate; data fiindu-mi absolut indiferentă din momentul ce acestea au fost comunicate unei terțe persoane.

Salut cu satisfacție acest prilej de a mai rupe din relațiile cu vechile cunoştințe (noi nu fac). Când la 9 Ianuar 1932 am încredințat regretatului dv. Părinte cele trei piese, a fost numai pentru speciala simpatie ce aveam pentru dânsul. Altfel nu le-aş fi îndepărtat pentru nimeni şi pentru nimic din arhivele mele. După tristul eveniment din anul trecut, am trimis în două rânduri, eu fiind absent din Bucureşti, pe soția mea să reclame D-nei Zarifopol hârtiile mele. D-na Zarifopol i-a spus că „mi le va restitui", ceea ce e o formulă cu totul echivocă, şi din care n-a binevoit să iasă nici după ce, în anul de față, am repetat eu personal demersul. Bănuind atunci că suszisele piese au fost înmânate unei terțe persoane pentru a face uz de ele, am întrebat dacă nu e aşa pe D-l Ion Gherea şi d-sa mi-a mărturisit că e adevărat.

E regretabil, foarte regretabil. Mă abțin de a face vreun comentar asupra procedării D-nei Zarifopol. Mă mărginesc la a spune că de câte ori mi se întâmplă a voi să fac cuiva un serviciu sau plăcere, mă aleg, în schimb cu supărare şi pagubă, şi în cazul care face obiectul acestei scrisori cu mare pagubă şi mare supărare, deoarece:

1. imediat ce voi fi reintegrat în posesia celor trei piese, le voi distruge, ele nemaiprezentând pentru mine, de vreme ce au fost comunicate unei terțe persoane, nici un interes, ci fiind un permanent motiv de iritare;

2. Voi urmări pe calea Justiției, nu fără sacrificii materiale şi de timp, atât pe acela care va face uz de copii sau reproduceri de pe acele piese cât şi casa de editură.

3. Cum acea Casă de editură e „Cultura Națională", iar felul meu de a proceda e fără menajament, va urma o răcire în raporturile până acum atât de cordiale dintre directorul acesteia şi mine - şi 4 - Cum directorul „Culturei Naționale" e în acelaşi timp şi al Fundațiilor Culturale „Regele Carol al II-lea", e foarte probabil că voi rupe contractul de editură ce am cu această instituție.

Cum toate relele au însă şi partea lor de bine, binele ce va decurge din această tristă afacere, îl las să se subînțeleagă.

în aşteptarea restituirii celor trei piese, vă rog, Domnişoară, să binevoiți a primi încredințarea preaosebitei mele considerații.

Mateiu J. Caragiale

CONCEPTE

I

formulaire: - Veuillez agreer, Monsieur, l'assurance (les assurances) de ma (haute) consideration (tres, la plus) distinguee.

- Veuillez agreer, Monsieur, l'assurance de mon profond respect.
- Croyez, Monsieur, (Messieurs) â ma bienveillance.
- J'ai l'honneur d'etre (Mon seigneur, Monsieur), de votre Excellence, Grandeur, Altesse (Serenissime, Imperiale, Royale, Illustrissime etc.) le tres humble et tres obeissant serviteur (suranne).
- Je vous prie, Monsieur, d'agreer mes sentiments les meilleurs.

I

formular: - Binevoiţi a primi, D-le, asigurarea (asigurările) (înaltei mele) consideraţiei mele (foarte, cea mai) distinsă.

- Binevoiţi a primi, D-le, asigurarea profundului meu respect.
- Credeţi, D-le (D-lor) în bunăvoinţa mea.
- A m cinstea de a fi (Seniore, D-le) al Excelenţei, Măririi, Alteţei (Serenisimă, Imperială, Regală, Ilustrisimă etc.) prea umilul şi prea supusul servitor (învechit).
- Vă rog, D-le, să primiţi <asigurarea> cele mai bune sentimente.

II

Lettre-type

Excellence,

Ayant d'honneur de recevoir le brevet et les insignes de TO[rdre]... de... (que S[a] M[ajeste]... a daigne avoir la bonte

de me conferer), je m'empresse d'apporter â V[otre] E[xcellence] le temoignage de ma plus vive gratitude pour la haute distinction et faveur, dont je viens d'etre l'objet de la part de Votre Auguste Souverain.

Je prie V[otre] E[xcellence], de vouloir agreer l'assurance de ma plus haute consideration.

Mathieu Jean Caragiale

Ancien chef du cabinet du ministre
au departement des travaux publics

Son excellence

II

Scrisoare tip

Excelenţă,

Având onoarea de a primi brevetul şi însemnele Ordinului... (pe care M.S.... a găsit de cuviinţă să aibă bunătatea de a mi-l conferi), mă grăbesc să înfăţişez Excelenţei Voastre mărturisirea celei mai vii gratitudini pentru înalta distincţie şi favoare al cărei obiect sunt din partea Augustului Dumneavoastră Suveran.

O rog pe Excelenţa Voastră să binevoiască a primi asigurarea consideraţiunii mele celei mai înalte.

Mathieu Jean Caragiale

Fost şef de cabinet al ministrului
la departamentul lucrărilor publice

Excelenţei sale

III

Protocole - Les formes de la correspondance ont pour base les rapports de superiorite, d'egalite et d'inferiorite.

Une infraction aux lois des convenances epistolaires est un temoignage indubitable d'un manque d'education.

- Toute lettre demande reponse. On ne peut se dispenser de cette formalite qu'â l'egard d'une invitation au bal ou â une soiree; une invitation â dîner exige imperieusement reponse.

- II importe, en toute circonstance, de mesurer les formes â la condition des personnes auxquelles on ecrit. Si on a affaire a un superieur, un ceremonial respectueux est de rigueur; il convient d'ecrire sur papier de grand format.

- Si on a â parler dans le corps de la lettre d'une tierce personne, il n'est pas defendu d'ecrire M. et M-me ou M-lle (en abrege), sauf s'il s'agit d'un proche parent du correspondant.

- Quand on donne â un tiers une lettre de recommandation, il convient de la lui remettre ouverte, mais il est de son devoir de la cacheter sans la lire, au moment ou il la *reqok* â moins, toutefois, qu'on ne l'invite â en prendre connaissance.

L 'inscription est *«en vedette»* quand elle est detachee du corps de la lettre. C'est la forme officielle.

L'inscription est *«en ligne»* quand elle commence la premiere ligne et

L 'inscription est *«dans la ligne»* quand elle est placee apres quelques mots.

- *Le traitement* - on doit donner â chaucun le traitement qui est du â sa naissance ou â sa dignite.

On ne se sert de l'expression «honneur» qu'â l'egard des personnes d'un certain rang.

- Dans les lettres adressees aux dames, on ne se sert que de l'expression «Madame», leur titre et qualite sont seulement exprimees dans la reclame et la suscription. On emploie le titre quand on leur ecrit un billet â la troisieme personne; alors il n'y a pas de reclame.

- *La courtoisie* (le compliment qui se met â la fin de la lettre).

La suscription ou signature peut etre precedee de la formule «votre tres humble et tres obeissant serviteur» on etre apposee apres la courtoisie de rigueur. La premiere maniere pour les circonstances d'apparat (on ecrit alors *en depecbe);* la deuxieme dans les circonstances courantes (ecrire en «billet»).

La Date. La Date doit toujours etre precedee de la designation du lieu d'ou Ion ecrit. II y a deux manieres de la placer: au haut de la page et â la fin de la lettre, vis-â-vis de la signature. Placee â la fin, elle indique plus d'egards et de deference. Dans les correspondances ordinaires, il convient de placer la date au haut de la 1 -ere page, pour faciliter la classement.

La reclame - La reclame est l'indication placee au bas de la 1 -ere page (les Allemands le placent â la fin) du nom et de la qualite de la personne â laquelle on ecrit; dans les lettres adressees par les particuliers au Roi ou aux souverains, la reclame se met au dessus du traitement.

La reclame facilite le classement et evite les meprises dans les expeditions. On ne met pas de reclame dans les billets sans signature; elle serait superflue, le nom de la personne â laquelle on ecrit se trouvant dans le corps du billet.

La suscription (ou *Tadresse)* est la reproduction de la reclame sur l'enveloppe de la lettre.

Quelquefois la personne qui ecrit complete la suscription en signant en bas, â gauche.

[ProtocoleJI Au Roi
Sire___

Je suiş, avec le plus profond respect,
Sire, De votre Majeste
les tres humble, tres-obeissant et tres fidele serviteur
Suscription: Au roi (sans indication du lieu de la Residence).

[Protocole] II Aux Pape, Emp[ereurs], Rois, P [rin] ce souv[erain].
Tres Saint-Pere, Sire, Atesse etc.
Je suiş (etc.) (comme au no. I).
De votre Saintete (Beatitude) Majeste
Le tres-h[umble] et tres o[beissant] serviteur.

III

Protocol - Formele de corespondenţă au la bază raporturi de superioritate, de egalitate şi de inferioritate.

O încălcare a legilor convenienţelor epistolare este o dovadă neîndoielnică de lipsă de educaţie.

Orice scrisoare cere răspuns. Nu te poţi dispensa de această formalitate decât faţă de o invitaţie la bal sau la o serată; o invitaţie la cină pretinde neapărat un răspuns.

In orice împrejurare are însemnătate să potriveşti formele după cinul persoanelor cărora le scrii. Dacă ai de-a face cu un om superior, un ceremonial respectuos este de rigoare; convine să scrii pe hârtie de format mare.

Dacă ai de vorbit în cuprinsul unei scrisori despre o terţă persoană, nu este oprit să scrii Dl şi D-na sau D-ra (prescurtat), afară numai dacă este vorba de o rudă apropiată a corespondentului.

Când dai unui terţ o scrisoare de recomandare, se impune să i-o înmânezi deschisă, însă e de datoria lui să o lipească fără a o citi, în clipa când o primeşte, dacă nu cumva, totuşi, este poftit să ia cunoştinţă de cuprinsul ei.

Titlul este *«în vedetă»* când e dataşat de corpul scrisorii. Este forma oficială.

Titlul este *«în linie»* când începe în prima linie şi

Titlul este «înlăuntrul liniei» când este plasat după câteva cuvinte.

Tratamentul - trebuie să dai fiecăruia tratamentul care-i revine după naşterea sau funcţia sa.

Nu foloseşti expresia *«onoare»* decât faţă de persoanele cu un anumit rang.

în scrisorile adresate doamnelor, nu se foloseşte decât «Doamnă», titlul şi calitatea lor sunt numite numai în reclamă şi în adresa de pe plic. Foloseşti titlul când le scrii un bilet la a treia persoană; atunci reclama lipseşte.

Curtoazia (Complimentul care se pune la finele scrisorii).

Punerea semnăturii sau semnătura poate fi precedată de formula «prea umilul şi foarte supusul servitor», sau se poate face după complimentul de rigoare. Prima manieră pentru împrejurările deosebite (se scrie atunci în depeşă); a doua, în împrejurările obişnuire (a scrie «bilet»).

Data - *Data trebuie totdeauna precedată de precizarea locului de unde scrii.* Se poate pune în două chipuri: în susul paginii şi la sfârşitul scrisorii, în faţa semnăturii. Pusă la sfârşit, indică mai multă consideraţie şi deferentă. în corespondenţele obişnuite e preferabil să aşezi data în susul primei pagini spre a uşura clasarea.

Reclama - Reclama este indicaţia în josul primei pagini (germanii o pun la urmă) a numelui şi calităţii persoanei căreia îi scrii; în scrisorile adresate de către persoanele din anturajul regelui sau suveranului, reclama se pune deasupra tratamentului.

Reclama uşurează clasarea şi evită încurcăturile în expediere. Nu se pune reclamă în biletele nesemnate; ar fi superfluă, numele persoanei căreia i se scrie aflându-se în cuprinsul biletului.

Adresa de pe plic (sau *adresa)* este reproducerea reclamei pe plicul scrisorii. Câteodată persoana care scrie completează adresa semnând jos, în stânga.

[Protocol] I Regelui
Sire,....

Sunt, cu cel mai profund respect,
Sire, Al Majestăţii Voastre
prea umilul, prea supusul şi credinciosul servitor

Adresa de pe plic: Regelui (fără indicarea locului de rezidenţă)

[Protocol] II Papei, împăraţi, Regi, Prinţ suveran
Prea Sfinte Părinte, Sire, Alteţă etc.
Sunt (etc.) (ca la nr. I)
A Sanctităţii Voastre (Beatităţii) Majestăţii
Prea umilul şi prea supusul servitor.

IV

Lettres de remerciements
pour la reception d'un Ordre ou distinction

Je viens deposer aux pieds de V[otre] M[ajeste] l'expression de ma vive reconnaissance pour la faveur signalee qu'Elle a daignee m'accorder, en me nommant... de TO[rdre] de... (ou: en me faisant parvenir...)

Un temoignage aussi eclatant d'une auguste bienveillance devait me toucher profondement et cette haute distinction, Sire, reveillera toujours en moi, les plus precieux souvenirs.

Je prie V[otre] M[ajeste] de vouloir bien recevoir l'hommage des sentiments du plus profond respect avec lesquels j'ai l'honneur d'etre...

J'ai recu la lettre en date du... de ce mois, par laquelle V[otre] E[xcellence] a bien voulu me faire connaître que, sur sa proposition, S[a] Mfajeste] le R[oi]... a daigne me conferer la dignite de... de l'ordre de...

Ce temoignage eclatant d'une auguste bienveillance est des plus precieux pour moi, et je vous serais fort oblige, Mr., de vouloir etre aupres de S[a] M[ajeste] 1'interprete de la vive et profonde gratitude dont je suiş penetre. Je prie V[otre] Ejxcellence] de recevoir, de son cote, l'expression de ma reconnaissance pour la part qu'elle a prise a la faveur signalee dont je viens d'etre l'objet.

Ordre

En general quand on possede un ordre dans un grade dont l'insigne est double (G[ran]d[e] croix ou g[ran]d off[icier], comm [andeur] avec plaque) on ne porte dans les circonstances ordinaires que la plaque, le double insigne etant porte seulement dans les circonstances solennelles.

Presentation des Dames du
Corps diplomatique

Le ministre (plenipotentiaire ou resident) demande la presentation de sa femme â la Cour par l'intermediaire [du] min[istre] des aff[aires] etrangeres. La presentation se fait soit en audience speciale, soit â un dîner de la Cour, soit au cercle diplomatique. Dans ce dernier cas c'est la doyenne du Corps dipl[omatique] qui presente, si la doyenne est absente c'est la grande maîtresse de la maison de la Reine. En nov[embre] 1858 la d-sse de Malakoff a ete presentee par la c[on]tesse de Malme[s]bury femme du ministre des aff[aires] ext[erieures].

Mathieu

IV

Scrisori de mulţumire
pentru primirea unui Ordin sau a unei distincţii

Depun la picioarele Majestăţii Voastre expresia viei mele recunoştinţe pentru favoarea semnalată pe care Ea a binevoit să mi-o acorde, numindu-mă ... al Ordinului... (sau: făcând să-mi parvină...)

Dovada atât de strălucită a unei auguste bunăvoinţi trebuia să mă mişte profund şi această înaltă distincţie, Sire, va trezi totdeauna în mine cele mai preţioase amintiri.

O rog pe Majestatea Voastră să binevoiască a primi omagiul sentimentelor celui mai profund respect cu care am onoarea de a fi...

Am primit scrisoarea de pe data de... a acestei luni, prin care Excelenţa Voastră a binevoit să-mi aducă la cunoştinţă că, la propunerea sa, Majestatea Sa Regele... a decis să-mi confere rangul de... al Ordinului...

Această dovadă strălucită a unei auguste bunăvoinţi este pentru mine dintre cele mai preţioase şi vă voi fi foarte îndatorat, D-le, de a vroi să fiţi interpretul pe lângă Majestatea Sa a viei şi profundei gratitudini de care sunt pătruns.

O rog pe Excelența Voasrră să primească, la rândul său, expresia recunoștinței mele pentru parrea ce i-a revenit în acordarea favorii semnalate, al cărei obiect am fost.

Ordin

în general când posezi un ordin într-un grad cu insignă dublă (Mare cruce sau Mare ofițer, comandor cu placă) nu se poartă în împrejurările obișnuite decât placa, insigna dublă fiind purtată numai în împrejurări solemne.

Prezentarea Doamnelor
din Corpul diplomatic

Ministrul (plenipotențiar sau rezident) cere prezentarea soției sale la Curte prin mijlocirea ministrului afacerilor externe. Prezenrarea se face fie în audiență specială, fie la un dineu la Curte, fie la Cercul diplomatic. în acest din urmă caz, prezintă decana corpului diplomatic, dacă decana este absentă, atunci marea doamnă a casei reginei, în noiembrie 1858 ducesa de Malakoff a fost prezentată de către contesa de Malmesbury, soția ministrului afacerilor externe.

Mathieu

EPHfiMERIDES
(1895-1916)
<FASTES>

EPHEMERIDES
<FASTES>

1895

1 jany. - T. Ionesco, A1. Marghiloman, C. Olanesco gd. officiers Etoile Roumanie. - 20 janv. (ou 15?) suicide Gr. Gr. Stourdza - Helene Boga 22, rue Sebastopol; Stourdza s'etait mărie Iassy 8 janv. <depuis deux semaines> avec Mile Cantacuzene - aout incident Sinaia A. Catargi - gen. Jacques Lahovary, duel et duel gen. Lahovary - capitaine Miclesco -

affaire fraudes octrois capitale (Etienne Soutzo) ^ *Giers <chancellier> ministre aff. ext. Empire russe, succede prince Lobajioff-Rostowsky, - Hanotaux, chevalier Alexandre Newsky- Janvier demission Casimir Perier election Felix Faure.*

Necrolone. - 10 nov. A. Odobesco suicide, 17 mars Emm. Gradishteano, pres. Cour Comptes, gen. Ipatesco, 3 Janvier. Mărie Mano (Gradishteano), 13 Janv. |Mme Amelie Papadopol-Calimah et Mile Helene P.C. 30 Janv. Georges Gr. Monteoru.

1896

Aerenthal (baron lena d') - ministre Autriche-Hongrie Bucarest - 20 Janv. duel epee A. Marghiloman - Adolphe Kretzulesco, le premier legerement blesse *(Couronement Moscou empereur Russie catastrophe)* 20-22 mai deposition metrop. Gennade (Stourdza, pres. conseil, Poni ministre cultes) - (Prince Liechtenstein <Francois> etait ambassadeur St. Petersbourg 1894-99) - Adresse dames roumaines au metropolitain - Pelerinage Caldarushani 23 Juin - *(Aout, visite Empereur Russie Vienne) - (Goluchowsky et Kallay, Alex. Newski; Badeni, Banffy, Kriegham?ner Aigle blanc).* - Exposition artistes independenta rue Franklin.

Mort mysterieuse Mile Euphr. Cobalcesco, fille feu Cobalcesco, ane. prof. univ. Iassy, rue Luterana (cause complet

EFEMERIDE
<FASTE>

1895

1 ianuarie - T. Ionescu, A1. Marghiloman, C. Olanescu, mari ofiţeri Steaua României. - 20 ianuarie (sau 15?) sinucidere Gr. Gr. Sturdza - Elena Boga, strada Sevastopol 22; Sturdza se căsătorise la Iaşi 8 ianuarie <de două săptămâni> cu D-ra Cantacuzino - august incident Sinaia *Al.* Catargi - generalul Jacques Lahovary, duel şi duel generalul Lahovary - căpitan Miclescu.

afacere fraude capitale de concesiune (Ştefan Suţu) *-f Giers <cancelar> ministru afacerilor externe Imperiul rus, îi succede prinţul Lobanov-Rostovski, - Hanotaux,* cavaler al Ordinului Aleksandr Nevski - Ianuarie demisia lui Casimir Perier, alegerea lui Felix Faure.

Necrologie - 10 nov. *Al.* Odobescu sinucis, 17 martie Emm. Grădişteanu, preşedintele Curţii de Conturi, general Ipătescu, 3 ianuarie. Măria Mânu (Grădişteanu) 13 ianuarie, fD-na Amelie Papadopol-Calimah şi D-ra Elena P.C. 30 ianuarie Gheorghe Gr. Monteoru.

1896

Aerenthal (baron lena d') - ministrul Austro-Ungariei la Bucureşti - 20 ianuarie duel spadă A. Marghiloman - AdoJf Creţulescu, primul uşor rănit *(încoronare Moscova împărat Rusia catastrofă)* 20-22 mai destituirea mitropolitului Ghenadie (Sturdza preşedinte de consiliu, Poni ministrul cultelor) - (Prinţul Liechtenstein <Francois> era ambasador la St. Petersburg între 1894-99). Adresa doamnelor române către mitropolit - Pelerinaj Căldăruşani 23 iunie - *(August, vizita împăratului Rusiei la Viena) - (Golukovski şi Kallay, primesc O. Alex. Nevski; Badeni, Banffy, Krieghammer Vulturul alb).* Expoziţia artiştilor independenţi strada Franklin.

denuement selon lettres trouvees â son domicile). Autopsie morgue. <2 janv.> Tentative suicide Viki Poenaro, jardin Icoana 7 h (voulu se pendre), en 1895 autre tentative pendaison non reussie. tCons. P. Bobeica 7 1/2 h hotel Capsa 3 1.1 Louise Theodore Floresco n. Van Loo 3/15 I 96 Boussu (Hainaut) Belgique tcap. Carp artillerie, brev. E. Maj. suicide sam. 6 I Berzei 4 balles revolver coeur, cause amoureuse. Proces Lucia Măria col. Teodoro, nee Teohari, ane. maire Piatra Neamtz et senateur accusee avoir voulu empoisonner son mari. Acquitee 9 I. fCol. Th. Boldesco 50 ans - 10 I. 96, 19 h. Autopsie Mme E. Cobalcesco etablit fausse couche hemorragie abondante determinant infection organes interieurs (5 janv.) - Viki Poenaro tente de nouveau se pendre (simulation).

D. Stourdza, Gd. Croix Etoile Roumanie - septembre (16 ?) Visite Empereur Fran^ois Joseph Roumanie - Stourdza, plaque brillants Leopold (il possedait deja Gd. Croix) - Stolojan, Statesco, Budishteano - Gd. Croix Couronne de fer - Erbicesco Rd. Cr. Fr. Joseph, gen. Bartozzi, chef Etat-Major Gd. Cr. Leopold <Roi Charles, plaque brillants Saint-Etienne> <dementi>. Agence roumaine demenți que roi Roumanie aurait recu pl. brill. St. Etienne. Goluchowsky, Paar, Beck plaque brillants Etoile Roumanie (valeur totale environ 100 000). (t Lobanoff-Rostowsky, Chichkine le remplace provisoirement) - Octobre, visite roi Serbie il reşoit Etoile Roumanie brillants, - 4 Decembre demission Gennade election Joseph Gheorghian | Gr. Chrissensky (dec) <attentat vitriol> Georgesco vitriole Mile Stelorian.

1897

V. Lascar, ministre de l'Interieur cree *service presse* — (Mouraviev (cornte) ministre aff. extr. Empire russe) 117 Janv. Colonel Paul Zaganesco (90 ans) t30 Janv. Simeon A. Mihalesco - Marzesco G. G. chef cabinet ministre instr. publ. (ministre: son pere) - Visite duc et duchesse Hesse Bucarest

Consigner les dates *{n.a.)*.

Moartea misterioasă a D-rei Eufrosina Cobălcescu, fiica defunctului Cobălcescu, fost profesor universitar Iași, strada Luterană (cauza sărăcie lucie după scrisorile găsite la domiciliul său). Autopsie morgă. 2 ianuarie. Tentativă sinucidere Viki Poenaru, Grădina Icoanei orele 6 (vrut să se spânzure), în 1895 altă rentativă spânzurare neizbutită. tConst. P. Bobeica orele 7 1/2 hotel Capsa 3 ianuarie - fLuiza Teodor Florescu născută Van Loo 3/15 ianuarie 96 Boussu (Hainaut) Belgia fcăp. Carp artilerie, Brevetat la Statul Major se sinucide sâmbătă 6 ianuarie Berzei 4 gloanțe revolver inimă, cauză amoroasă. Proces Lucia Măria colonel Teodoru, născută Teohari, fost primar Piatra-Neamț și senator, acuzată de a fi voit să-şi otrăvească soțul. Achitată la 9 ianuarie, fCol. Teodor Boldescu 50 ani - 10. I. 96, orele 19. Autopsia D-nei E. Cobălcescu stabilește întrerupere sarcină cu hemoragie puternică determinând infectarea organelor interne (5 ianuarie). Viki Poenaru încearcă din nou să se spânzure (simulare).

Dimitrie Sturdza, Mare Cruce Steaua României — septembrie (16 ? - *n.a.)* Vizita împăratului Franz Joseph în România - Sturdza, placă briliante Ordinul Leopold (poseda deja Marea Cruce) - Stolojan, Stătescu, Budișteanu - Mare Cruce Coroana de fier - Erbicescu Mare Cruce Fr. Joseph, generalul Bartozzi, șef stat-major, Mare Cruce Leopold <Regele Carol, placă briliante Ordinul Sfântul Ștefan> <dezmințit> Agenția română dezminte că regele României ar fi primit placă briliante Sf. Ștefan. Golukovski, Paar, Beck placă briliante Steaua României (valoare totală în jur de 100 000). (t Lobanov-Rostovski, Șișkin îl înlocuiește provizoriu) — Octombrie, vizita regelui Serbiei; primește Steaua României cu briliante. - 4 decembrie demisia Ghenadie alegerea lui Iosif Gheorghian t Gr. Chrissensky (decembrie) <atentat vitriol> Georgescu o vitriolează pe D-ra Stelorian.

1897

V. Lascăr, ministru de interne, creează *serviciul de presă* - (Muraviev (conte) ministru afaceri externe Imperiul rus) 117 ianuarie Colonel Paul Zăgănescu (90 ani) 130 ianuarie Simion A. Mihalescu. -

* A consemna datele *{n.a.)*.

tgen. Const. Crutzesco (57 ans) - Cantuniari adjoint chef police communale.

(fila 3, repetând-o pe cea anterioară): *1897.* Cabinet Aurelian (1896). V. Lascar cree *service presse* - Mouraviev (comte) min. aff./ ext. < chancelier> de l'Emp. russe. Janvier (17) t colonel Paul Zaganesco (90 ans) (1896 attentat Georgesco vitriol) fSimeon A. Mihalesco (30 Janv.) - Marzesco (Georgel) chef cabinet ministre instr. publique (de son pere). - *Fevrier.* V. Lascar punit de l'avertisement avec blâme (conf. loi administrative) prefet Bothosani qui avait quitte poşte sans avertir personnellement ministre. - Visite duc et duchesse Hesse Bucarest tgen. Const. Crutzesco 57 ans. (Enterrement du duc de Croy 117 ...). Cantuniari, adjoint chef police communale suspendu nov. 1896 <pour participa> cause troubles, est reintegre tDemetre <Gh.> Gr. Ghika 15 fev. 80 ans. Pres. Senat. (Take Gianni etait pres. ch.bre) - prince Lwow secr. leg. Russie Bucarest nomme consul gen. Pesth. fniajor Ursu comm. sergents viile.

Angelo de Gubernatis visite la Roumanie - *Bal travesti palais Cotroceni* jeudi 20 fevr. Ministre plenip. habit rouge, min. Angleterre *habit rouge, culotte nankin.* Aerenthal habit *vieux mauve* - Stourdza pres. Senat. G. Lepati (neclar — *n.n.)* chef cabinet ministre instr. publique. - Aurelian gd. cr. O de St. Louis (Hesse). A. Lahovary 14/16 mars Gd. Cr. Couronne Roumanie. Gd. Off. Etoile Leopold Autriche, a *(sic!)* Belgique, Osmanie Gd. off. Legion. t Pierre Stoicesco 18 mars 56 ans t Apostol Manesco 58 ans, min. plen. senateur t A1. Sihleano suicide - (oncle de Patan) - Condamnation des proprietaires de „Jarretiere" (Dimitris et Lichtblau) - 31 mars, ministere Stourdza <avril> tbaronne Reineck, nee Ştirbey tjoseph Darvaris 30 mars (- mort mysterieuse du duc de Mecklenbourg â la villa Wender de Cannes - (suicide) - on a trouve le gd. duc sur le pave sous sa fenetre.

Entrevue Hohenlohe-Hanotaux - t Catherine Basile Geblesco nee Russenesco 10 avril 1897 tgen. Victor Cretziano 66 ans. Gd. cr. Couronne — fevr. t lori Ghica 22 avril 81 ans. Jean C. Papadopol 25 avril 78 ans. Gr. C. Peucesco 4 mai 54 ans. t Nicolas Darvaris 7 mai 51 ans. <enfants: Michel, Nicolas, Constantin, Anne, Nathalie, Emile, ainsi que familles

Mârzescu G.C. şef cabinet ministru instrucţiei publice (ministru: taică-său) - Vizita ducelui şi ducesei de Hessa la Bucureşti t general Const. Cruţescu (57 ani) - Cantuniari adjunct şef poliţie comunală.

(fila 3, repetând-o pe cea anterioară - *n.n.): 1897.* Cabinet Aurelian (1896). Vasile Lascăr creează *serviciul de presă* - Muraviev (conte) ministru afaceri externe cancelar al Imperiului rus. Ianuarie (17) t colonel Paul Zăgănescu (90 ani) (1896) atentat Georgescu vitriol) tSimion A. Mihalescu (30 ianuarie) - Mârzescu (Georgel) şef cabinet ministru instrucţiei publice (al tatălui său) - *Februarie.* Vasile Lascăr îl pedepseşte cu avertisment cu blam (conf. legii administrative) pe prefectul de Botoşani care îşi părăsise postul fără să-1 avertizeze personal pe ministru. Vizita ducelui şi ducesei de Hessa la Bucureşti t general Const. Cruţescu 57 ani (înmormântarea ducelui de Croy 117...) Cantuniari, adjunct al şefului poliţiei comunale suspendat nov. 1896 <pentru participa> pricină tulburări, esre reintegrat t Dumitru <Gh.> Gr. Ghica 15 februarie 80 ani. Preşedinre Senat. (Take Gianni era preşedinte al Camerei) - prinţul Lwow prim secretar al legaţie Rusiei la Bucureşti numit consul general la Pesta, t maior Ursu comandant sergenţi oraş.

Angelo de Gubernatis vizitează România - *Bal costumat palat Cotroceni* joi 20 februarie. Ministru plenipotenţiar uniformă roşie, ministrul Aigliei *uniformă roşie, pantalon nanchin.* - Aerenthal uniformă *mov închis* - Sturdza preşedinte Senat. G. Lapeti (neclar - *n.n)* şef cabinet ministru instrucţiunii publice. - Aurelian Mare Cruce Ordinul Sf. Ludovic (Hesse). Alexandru Lahovary f4/16 martie Mare Cruce Coroana României. Mare Ofiţer Steaua. Leopold Austria a Belgiei *(sic!),* Osmanie, Mare Ofiţer Legiune, t Petre Stoicescu 18 martie 56 ani tApostol Mănescu 58 ani, ministru plenipotenţiar, senator tAexandru Sihleanu sinucis - (unchiul lui Patan) - Condamnarea proprietarilor „Jarretierei" (Dimitris şi Lichtblau) - 31 martie, minister Sturdza <aprilie> t baroana Reineck, născută Ştirbey t Iosif Darvari 30 martie (- moartea misterioasă a ducelui de Mecklemburg în vila Wender din Cannes - (sinucidere) - marele duce a fost găsit pe pavaj sub fereastra sa.

Darvaris, Athanassio, Gioan.> t Epaminonda Francudi directeur Ecole normale sup., t Mărie Mânu nee Costaforu. Grave *maladieprinceheritier* (env. 4 mai), f general Const. Formac - professeur Segden appele pour maladie her. Couronne. f i . Ioanide, ane. magistrat 84 ans - Mariage Ionnesco Gion - Anne Ciupagia. - fFr. Georgieff comm. Ste Anne - (guerre greco-turque) fD . Rizo chev. Ste Anne f Georges Em. Lahovary duel (duel Filipesco N.) 30 dec.

1 avril I. C. Bratiano Ire fois ministre, (trav. Publ.) [Tu ne savais pas pauvre homme, quelque sage que tu fusses qu'il y a souvent danger de mort de se distinguer des au tres. (Registre de *YInd. r.* **I. L. Caragiale** â la mort G. Em. Lahovary] - Proces abbe Morisson - Barbure t Basile Hiott 68 ans ane. prefet. t Lt. col. Panaite Tufelcik comm. Ste Anne, chev. Etoile polaire, ancien *directeur police.* t Georges Chitzo (Craiova) a Mizile (octobre) | Pierre Verou 26 oct. n.s. Geneve tgen. Emm. Boteano (60 ans) 19 fevr.

<Mme Mărie Darvaris, blonde comme un pastel de Latour - admirablement habillee en noir, jupe plissee aceordeon et sillonnee de paillettes d'argent: ensemble d'un eclat de nuit etoilee, domine par Feclat de F etoile polaire>.

1899

t G . Filitti. Procureur gen. Cass. tptincesse Mano. Louise de Bulgarie t Alfred duc d'Edinbourg. - Pallavicini ministre Monarchie Bucarest. t Const. Jiquidi (35 ans). Notă: Martin Luther (testament) Ne laissez pas ma femme et mes enfants entre les mains des avocats). (...) tLascar Catargi (30 mars) (...) t6 mai Paris Alexandrina Darvari nee Vacaresco (...) 19 Juin - Election Slatina affaire Bogdan Piteşti. (...) | G . Duca t Armând Lesca (opere par Thomas Ionesco) attache Leg. France, f Ant. Bacalbasha tMenelau Ghermani - Michel

întrevedere Hohenloche - Hanotaux -1 Caterina Vasile Geblescu născută Russenescu 10 aprilie 1897 t general Victor Cretzianu 66 ani Mare Cruce a Coroanei României - februarie, f Ion Ghica 22 aprilie 81 ani. - Ion C. Papadopol 25 aprilie 78 ani. - Grigore C. Peucescu 4 mai 54 ani. -1 Nicolae Darvari 7 mai 51 ani. <copii: Mihai, Nicolae, Constantin, Ana, Natalia, Emil, dimpreună cu familiile Darvari, Atanasiu, Gioan> t Epaminonda Francudi, director Şcoala normală superioară, f Măria Mânu născută Costaforu. Gravă *maladie prinţ moştenitor* (către 4 mai) f general Const. Farmac. Profesorul Segden chemat pentru maladia moştenitor Coroană, t Ion Ioanide, fost magistrat 84 ani. - Căsătorie Ionescu Gion - Arma Ciupagia. - f Fr. Georgieff Comandor Sfânta Ana - (război greco-turc) t D. Rizo cavaler Sfanta-Ana. f George Em. Lahovary duel (duel Filipescu Nicolae) 30 decembrie.

1 aprilie I.C. Brătianu prima dată ministru (Lucrări publice). Nu ştiai, sărmane omule, cât de înţelept vei fi fost, că adesea te paşte moartea când te distingi faţă de alţii. (Registrul *Independance roumaine,* I.L. Caragiale la moartea lui G. Em. Lahovary) - Proces abatele Morisson - Barbure t Vasile Hiott 68 ani, fost prefect tLt.-col. Panait Tufelcik comandor Sf-ta Ana, cavaler Steaua Polară, fost *director poliţie.* tGheorghe Chiţu (Craiova) la Mizil (octombrie) | Pierre Verou 26 octombrie stil nou Geneva f general Emanoil Boteanu (60 ani) 19 februarie.

<D-na Măria Darvari, blondă ca un pastel de Latour - minunat înveşmântată în negru, jupă plisată acordeon şi spuzită cu paiete de argint: ansamblu strălucind ca o noapte înstelată, dominată de strălucirea stelei polare.

1899

|G.Filitti. Procuror general Casaţie tprinţesa Manu. Luiza a Bulgariei f Alfred duce de Edinburg. - Pallavicini ministrul Monarhiei la Bucureşti.

t Const. Jiquidi (35 ani). Notă: Martin Luther (testament): Nu-i lăsaţi pe soţia şi pe copiii mei în mâinile avocaţilor. (...) f Lascăr Catargi (30 martie) (...) j6 mai Paris Alexandrina Darvari născută Văcărescu (...) 19 iunie - Alegere Slatina afacere Bogdan-Piteşti (...) t George Duca f Armând Lesca (operat de Toma Ionescu) ataşat

Soutzo ancien directeur P.T., conseiller Cour Comptes, gouverneur Banque Naționale.

1900

AfFaire Hallier - 29 fevr. Michel Soutzo president Leemans, Moffre (£11) - R. Poincare parle: „Que voulez vous, nous sommes ici aux portes de 1'Orient ou tout est pris â la legere, ou fon aime laisser les choses au hasard, comptant sur un revirement au lendemain". (Murmures) tRalou Kretzulesco, 84 ans, St. Germain en Laye, soeur de N. Kretzulesco. tNicolas Kretzulesco |26 Juin 89 ans. (...) fBarbu Bellio 28 Juillet. Assassinat Mihaileano, menees bulgares, Anniversaire 25 ans <Sultan> mission Marghiloman Constantinople. (...) A1. Marghiloman cordon Osmanie plaque brillants — (...) Aron Denshusiano fin aout; Mme Elise Marghiloman O. de Chifahul. J. Balaceano mis â la retrăite. - Revolte des paysans 20-26 oct. (Buzeo). tNicolas Tatarano 88 ans 8 nov. tMărie Greceano nee Steege, Duile Zamflresco et Mme Ostashesco (caissier min. aff. ext.). fMme Mărie Constantin Negruzzi (nee Gane) de Jacques 80 ans 26 nov. - N. Bratzu ane. prefet nomme chef serv. compl. place Zamfiresco. (Mărie Darvari nee Stefanesco-Lassigny) Cassia Radou Rosetti nee Brailoi 84 ans 18 dec. tAristide Pascal 70 ans 21 dec. P. Carp. et Th. Rosetti Gd. cr. Etoile (en date de 16).

G. Dem. Theodoresco tsuite refroidissement attrape enterrement Gr. Vernesco.

1901

tReine Victoria 23 Janv. suicide Jean Colfesco 59 ans 11 Janv. <tVerdi (refuse le titre de marquis de Busschto (fevr. 1893) n. 9 oct. 1813 127 Janv. n.s.> tGregoire M. Stourdza 80 ans 13 Janv. tgen. Mathei Vladesco 66 ans 23 Janv. — Carp, Marghiloman Gd. Cr. Agle blanc Serbie troi Milan 11 fevr. — Marghiloman Gd. Cr. Couronne. (Enquete sur la litterature roumaine „Independance roumaine") 15 fevr. Ministere

Legația Franței tAnton Bacalbașa tMenelau Ghermani - Mihai Suțu, fost director P.T., consilier Curtea de Conturi, guvernator Banca Națională.

1900

Afacerea Hallier - 29 februarie. Mihai Suțu președinte Leemans, Moffre (ill. - *n.n)* - Raymond Poincare spune: „Ce vreți, suntem aici la porțile Orientului unde totul e luat în ușor, unde oamenilor le place să lase lucrurile la voia întâmplării, scontând pe un reviriment ziua următoare" (Murmure) tRaluca Crețulescu, 84 ani, St. Germain en Laye, sora lui N. Crețulescu tNicolae Crețulescu t26 iunie 89 ani (...) tBarbu Bellio 28 iulie. Asasinat Mihăileanu, urzeli bulgare. Aniversare 25 ani <Sultan> misiune Marghiloman la Constantinopole (...) A. Marghiloman cordon Osmanie placă briliante - (...) Aron Densușianu sfârșitul lui august; D-na Elisa Marghiloman Ordinul Chefaet. J. Bălăceanu pensionat. - Revolta țăranilor 20-26 octombrie (Buzău) tNicolae Tătăranu 88 ani 8 noiembrie, fMăria Greceanu năcută Steege, Duiliu Zamfirescu și D-na Ostășescu (casier la Ministerul Afacerilor Externe) tD-na Măria Constantin Negruzzi (născută Gane) a lui Jacques 80 ani 26 noiembrie. - N. Brațu fost prefect numit șef serviciu compl. în locul lui Zamfirescu (Măria Darvari născută Ștefănescu-Lassigny) Cassia Radu Rosetti născută Brăiloiu 84 ani 18 decembrie fAristide Pascal 70 ani 21 decembrie. Petre Carp și Theodor Rosetti Mare Cruce Steaua (pe data de 16).

G. Dem. Teodorescu tîn urma răcelii căpătate la înmormântarea lui Gr. Vernescu.

1901

tRegina Victoria 23 ianuarie, sinucidere Ion Colfescu 59 ani 11 ianuarie <| Verdi (refuză titlul de marchiz de Busschto, februarie 1893) născut 9 octombrie 1813 t27 ianuarie stil nou>. tGrigore M. Sturdza 80 ani 13 ianuarie tgeneral Matei Vlădescu 66 ani 23 ianuarie. - Carp, Marghiloman Mare Cruce Vultur Ab Serbia tregele Milan 11 februarie. Marghiloman Mare Cruce Coroană. (Aichetă asupra literaturii române „Independance roumaine")

Stourdza (...) Al. Rosetti-Solesco consul R. Salonique est revoque pour irregularites graves, infractions â ses devoirs, incapacite. - 18 mars. ambassade extr. anglaise - marechal vicomte. Wolseley t gen. G. Gramaticesco 54 ans 19 mars. (...) Proces Arghiresco—Brandza conseiî permanent. - Michel
1920
Pherekyde ne 15 nov. 1842 1842 ,1876 (I) 2, 3, min. plen.
^=78
Paris 1881-1884 min. aff. ext. 1885-1888. tjean Const. Gr. Ghyka (Populani) — (Nichan-Iftihkar) 24 mars - 51 ans. - capitaine retrăite. Metr. Ioseph Gheorghian Gd. Cr. Sainte Anne. Partenie eveque Bas-Danube idem. Lecomte du Nouy corn. Etoile. fG. Marzesco tZoe Dr. D. Paciurea 2 mai 81 ans. tConstantin J. Budishteano ane. prefet, pres. Senat 66 ans 6 Juin. Visite feldmarechal de Beck t Griinwald (Emm) 72 ans (beau-pere Boghos). - Fontin remet au metropolitain I-ere cl. Ste Anne. - f Georges Radovici 75 ans. - Em. Porumbam gd. Cordon Osmanie P. Missir Gr. Cordon Medzidie (conclusion trăite commerce) t Prince Hohenlohe (6 Juin) tgen. Al. Candiano Popesco Comm. 3-e corps armee - aide de camp. hon... <Hohenlohe avait occupe jusque'en 1845 plusieurs fonctions modestes dans Fadministration (n. 1819)> (...) 26 Janv. 1901 Delcasse annonce au gen. Pilet que: Mr. - II m'est agreabie de vous faire connaître que M. le P. de la R. voulant vous donner un temoinage particulier de sa haute bienveillance, vient sur ma proposition, par un decret en date du... de... de vous elever â la dignite de Gd. off. Legion d'honneur. Je me felicite d'avoir ete â meme de faire valoir les titres que vous vous etes acquis â cette marque de haute distinction et je m'empresse de vous en transmettre les insignes.

J'aurai l'honneur de vous adresser ulterieurement le brevet. Samedi 29 banquet Caragiale (...) tCol. Th. Serbanesco 2 juillet 62 ans Affaire Candiano, aff. viol filles Popazu Zanne - Goraneano - Juillet — visite Constantza gd. duc Alexandre

15 februarie Minister Sturdza (...) Al. Rosetti-Solescu consul al României la Salonic este revocar pentru grave nereglui, nerespectarea obligațiilor, incapacitate. - 18 martie ambasadă extraordinară engleză - mareşalul viconte Wolseley t generalul G. Gramaticescu 54 ani 19 martie (...) Proces Arghirescu-Brandza consiliul perma-
1920
nent. - Mihai Ferekyde născut 15 noiembrie 1842/, 1876 (1) 2,
=-78
3 ministru plenipotențiar la Paris 1881-1884, ministru afacerilor externe 1885-1888. "jTon Constantin Gr. Ghyka (Populani) - Nişan-Iftihkar) 24 martie - 51 ani - căpitan în retragere. Mitropolitul IosifGheorghian Marea Cruce Sfânta Ana. Partenie episcop Dunărea de Jos idem. Lecomte du Nouy comandor Steaua - t George Mârzescu tZoe Dr. D. Paciurea 2 mai 81 ani. - fConstantin I. Budişteanu, fost prefect, preşedinte al Senatului, 66 ani, 6 iunie. - Vizita feldmareşalului de Beck fGriinwald (Emm) 72 ani (socrul lui Boghos). - Fontin remite mitropolitului Sfânta Ana clasa I. - fGeorge Radovici, 75 ani. - Emanoil Porumbam Mare Cordon Osmanie, Petre Missir Mare Cordon Medzidie (încheierea tratatului de comerț) fPrințul Hohenlohe (6 iunie) t general Al. Candiano Popescu, comandant al corpului 3 armată - aghiotant onorific.. <Hoherilohe ocupase până în 1845 mai multe funcții modeste în administrație (născut 1819)> (...) 26 ianuarie 1901 Delcasse transmite generalului Pilet: D-le, am plăcerea să vă aduc la cunoştință că Dl. Preşedinte al Republicii, dorind să vă dea o dovadă deosebită a înaltei sale bunăvoinți, vă înalță, la propunerea mea, printr-un decret din data de... din... la demnitatea de Mare Ofițer al Legiunii de Onoare. Mă felicit că am reuşit a valorifica titlurile ce le-ați dobândit întru obținerea acestei înalte distincții şi mă grăbesc să vă transmit insignele ei.

Voi avea cinstea să vă înmânez mai târziu brevetul. Sâmbătă 29 banchet Caragiale (...) IColonel Theodor Şerbănescu 2 iulie, 62 ani. Afacerea Candiano, afacerea viol fiicele Popazu Zanne - Gorăneanu - iulie vizită la Constanța Marele duce Alexandru

Mecidiye, în limba turcă («.».).

Micha'ilowitch. t George Hagi Theodoraky anc. ministre 73 ans fin Juillet (...) t Anastase Stolojan - 24 Juillet (...) t Michel Corne, avocat tAthanase Athanassowitsch cons. Cass. tCrispi tNae Gussi t Mac-Kinley t Michel Rucareano 7 Sept. 76 ans. anc. senateur. Catastrophe Balota 11 ou 12 Sept. t Alexandre Savulesco anc. arch. min. Int. 54 ans. 22 afF. Jean Linche tgen. dr. Zaharia Petresco t Jean Ventura cons. Cour Comptes, Gd. off. Etoile 66 ans. tCh. L. Zerlendis 59 ans.

1902

(...) tAl. Ghica Brigadier - Visite prince Hohenlohe tCecil Rhodes (...) P. Mascagni Bucarest (mars) tPrincesse Zoe Ghika Comanesti - Aex. Lupashco 69 ans, 8 avril tDr. Nic. Kalendero 16 avr. gd. off. Etoile tCol. B. Obedeano 68 ans. tG. Bibesco 20 mai n.s. Gd. Croix Etoile. Gen. Haralamb (mânu propria) Michel Pherekyde; Gd. Cr. *Couronne: P. Poni, G. Pallade* tV.A. Urechia tZacharia Antinescu t Smaranda col. Gradishteano n. Olănesco t Dem. Gianni Gd. Cr. Couronne 27 Juin tG.C. Philippesco Gd. Cr. Couronne 9 sept. 1902 tSophie Catargi 68 a. 22 sept. tStephan Bellio 17 aout t Mărie Cantacuzene nee Mavros 74 ans 28 nov. tGr. Capsa off. Legion et Etoile R. Comm. Couronne (...)

1903

tMichel Mitilineu 67 ans. 1 Janv. Gd. Cr. Couronne. Joseph Leopold, Osmanie et Medzide *(sic!)* fraudes finances <tcol. Cratunescu> tgen. Michel Rasky 24 Janv. tcol. Cratunesco Comm. Ste Anne. tGr. N. Mano - Seb. Eustatziu Ste Anne II cl. et brill, Spiropol idem sans brillants. tGreg. Cantacuzene anc. directeur theâtre Gd. Cr. Couronne Gd. off. Etoile, Gd. off Wasa. Jubile 70 a. Dem. Stourdza, gen. Haralamb parle (La femme de Gr. Cantacuzene etait nee Assaky) (Arsaky probablement). Rescrit Emp. Russie confere

Mihailovici. t George Hagi Theodorachi, fost ministru, 73 ani finele lui iulie (...) t Anastase Stolojan - 24 iulie (...) t Mihai Corne, avocat tAthanase Athanasovici, consilier la Casație, f Crispi tNae Gussi tMac-Kinlley t Mihai Rucăreanu 7 septembrie 76 ani, fost senator. Catastrofă Balota 11 sau 12 septembrie. - tAexandru Săvulescu fost arhivar la Ministerul de Interne, 54 ani. 22 afacerea Ion Lenş t general dr. Zaharia Petrescu tIon Ventura consilier Curtea de Conturi, Mare Ofițer Steaua, 66 ani. tCh. L. Zerlendis 59 ani.

1902

(...) tA. Ghica Brigadier - Vizita prințului Hohenlohe t Cecil Rhodes (...) P. Mascagni la Bucureşti (martie) t Prințesa Zoe Ghika Comăneşti - Aexandru Lupaşcu 69 ani, 8 aprilie f Dr. Nicolae Kalinderu 16 aprilie Mare Ofițer Steaua tCol. Barbu Obedeanu 68 ani. t George Bibescu 20 mai st. n. Mare Cruce Steaua. General Haralamb (mânu propria) Mihai Ferekyde; Mare Cruce *Coroana* (României): *P. Poni, Gheorghe Pallade* |V.A. Urechia tZacharia Antinescu t Smaranda colonel Grădişteanu născută Olănescu tDumitru Giani Mare Cruce Coroană 27 iunie tG.C. Filipescu Mare Cruce Coroană 9 septembrie 1902 t Sofia Catargi 68 ani 22 septembrie t Ştefan Bellio 17 august f Măria Cantacuzino născută Mavros 74 ani 28 noiembrie. tGrigore Capsa ofițer Legiunea de onoare şi Steaua României, Comandor Coroana (...)

1903

t Mihai Mitilineu 67 ani, 1 ianuarie, Mare Cmce Coroană, Joseph Leopold (Ordinul...) Osmanie şi Medzide *(sic!),* fraude finanțe <t colonel Crăciunescu> t General Mihai Rasky 24 ianuarie t Colonel Crăciunescu Comandor S-ta Ana. tGrigore N. Mânu - Sebastian Eustațiu S-ta Ana clasa a Il-a şi briliante, Spiropol idem fără briliante. tGrigore Cantacuzino fost director teatru (Național), Mare Cruce Coroană Mare Ofițer Steaua, Mare Ofițer (Ordinul) Wasa. Jubileul 70 de ani Dimitrie Sturdza, vorbeşte generalul Haralamb (Soția lui Gr. Cantacuzino era născută Assaky) (Arsaky probabil - *n.a.).* Ordonanță împărat Rusie conferă Ordinul Aeksandr Nevski contelui

O. Alex. Newsky au ete Kapnist amb. Vierme: Appreciant en tout point vos eminentes qualites ainsi que le zele avec lequel vous remplissez nos instructions... nous avons trouve juste de vous conferer les insignes de L'O L'A.N. (20 avr.) tprincesse Catherine Stourdza (Dieppe) avril. t Zamfir Broshteanu 84 ans 29 avr. tSerge D. Pallade 26 mai. Averesco-Ste Anne Il-e cl. brillantes. tMichel Vacaresco (Claymoor) 11 Juin 61 ans. t Const. Eustațiu comm. Etoile, Couronne, Gd. Off. Osmanie- Fr. Joseph 72 ans, 19 Juin. - M. Ludovic Daush - huissier pres. du tribunal d'Ilfov est destitue de ses fonctions pour detournement de fonds et sera defere aux tribunaux (acte officiel - avânt le 1 Juillet 1903 -(...) t Leon XIII - Drame Popa Tatu Mile Mărie Theodoru et le jeune Al. Libert <James Ensor> affaire Socolesco. G. Mumuiano, juge d'instr. a lance aujourd'hui (24 Juillet) un mandat d'arret contre M. Daush ane. huissier pres le tribunal d'Ilfov qui s'est rendu coupable de detournements de fonds. M. Daush a ete ecroue a Vacareshti (1901 Calatoresco?) retire son pouvoir et purge sa peine. Mumuiano dispose mise en liberte provisoire Daush. tAnghei Demetriesco (vendredi 18 Juillet 1903, Karlsbad, 55 ans) Commandeur de la Couronne de Roumanie. 30 Juili obseques. tElise P. Cerkez, nee Lahovary 11 aout <Marie Joseph Darvaris Campulung> tMme Camille Pantazi Ghica nee Guyet de Fernix 27 aout. tZoe S. Pontbriant <Romana 19> Rue Romane, 3 sept. (suicide) tSmaranda Kretzulesco 21 aout 83 ans. St. Germain en Laye tgen Hercule Arion 7 sept. Gd. Cr. Etoile et Couronne. fCalliope Ralia 102 ans. J. Bratiano Gd. Cr. Sainte Anne. (un Declinatoire de competence AL Gianni n. 10 dec. 1834 (1919) f Radu Novian 50 ans. - Dispari tion Parisiano tThomas Opreano 92 ans. (...) t Gabriel Musicesco 57 ans 8 dec. Ț Luigi Cazzavillan 11 dec. tMichel Paleologue conseiller Haute Cour Comm. Etoile 56 ans.

Kapnist, ambasador la Viena: Apreciind în toate privințele eminentele dumneavoastră calități, precum și zelul cu care îndepliniți instrucțiunile noastre... am considerat drept să vă conferim insignele Ordinului Aleksandr Nevski (20 aprilie) f prințesa Caterina Sturdza (Dieppe) aprilie, f Zamfir Broșreanu 84 ani 29 aprilie f Sergiu D. Pallade 26 mai. Averescu - S-ta Ana caisa a II-a briliante. - f Mihai Văcărescu (Claymoor) 11 iunie 61 ani. t Constantin Eustațiu comandor Steaua, Mare Ofițer Osmanie* - Fr. Joseph, 72 ani, 19 iunie, D. Ludovic Dauș, aprod la tribunalul Ilfov, este destituit din funcția sa pentru deturnare de fonduri și va fi deferit justiției (act oficial - înainte de 1 iulie 1903 - (..») f Leon XIII - Dramă Popa Tatu D-ra Teodoru și tânărul Al. Libert <James Ensor> afacerea Socolescu. G. Mumuianu, judecător de instrucție, a lansat astăzi (24 iulie) un mandat de arestare împotriva dlui Dauș, fost aprod la tribunalul Ilrov, care s-a făcut vinovat de deturnare de fonduri. D. Dauș a fost întemnițat la Văcărești (1901 Călătorescu?) își retrage apelul și își ispășește pedeapsa. Mumuianu dispune punerea în libertate provizorie Dauș. f Angfiel Demetriescu (vineri, 18 iulie 1903, Karlsbad, 55 ani) Comandor al Coroanei României. 30 iulie înmormântarea. ţEliza P. Cerchez, născută Lahovary 11 august <Maria Iosif Darvari Câmpulung> t D-na Camille Pantazi Ghica, născută Guyet de Fernix 27 august. fZoe S. Pontbriant <Romană 19> Strada Romană, 3 septembrie (sinucisă) tSmaranda Crețulescu 21 august 83 ani. St. Germain-en-Laye t general Hercule Arion 7 septembrie Mare Cruce Steaua și Coroana României. ţCalliope Ralia 102 ani. I. Brătianu Mare Cruce Sfânta Aia. Un Declinatoriu de competență Al. Gianni născut 10 decembrie 1834 (1919) tRadu Novian 50 ani. Dispariție Parizianu f Toma Opreanu 92 ani. (...) |Gabriel Muzicescu 57 ani 8 decembrie, tLuigi Cazzavillan 11 decembrie t Mihai Paîeologu consilier înalta Curte Cruce Comandor Steaua 56 ani.

* *Osmanye,* în limba turcă (».».).

1904

t Helene G. Magheru, nee Prisiceano - Duel mortel Scânteie (Finkelstein) Frassin - 4-me ch-bre trib. Ilfov a condamne par defaut â 5 ans de prison l'ancien depute (numele şters ulterior cu o altă cerenală *-n.n.)* inculpe d'avoir falsifie sur des traites la signature de (şters de asemenea *-n.n.)* et de (tot şters ulterior - *n.n).* t Gr. N. Baleano l'ex-pretendant (...) Affaire Maleano (Costeshti) Maleano tue sa femme adultere (nee Musceleano) surprise avec cocher. (...) tSevastie C. Arion 30 Juillet 70 ans - mere C.C. et Virgil. t Waldek Rousseau. - naissance Tsarevitch. (...) troubles Vaslui - Proces Jacobsohn. tCharlotte D. Ghika (Duport) 7 sept. 78 ans. (...) tG. Ionesco-Gion 19 Juin 1904 (47 ans).

1905

Les byzantins au pouvoir (...) tLouise Michel tCesckia Santa Croce gd. Maître de Malte. tDr. I. Felix - membre Academie roumaine - Gd. off. Couronne, comm. Etoile. tgen. aide camp Etienne Falcoiano ane. ministre guerre. Membre Academie, Gd. Croix Couronne, corn. Etoile. (...) Circulaire de Ciuntu pref. police Galatz au corps consulaire t major Nicolas Schina - Elections violentes. Th. Rosetti frappe Clematziu (? *n.n.)* tConst. N. Tattarano Cons. Cour appel - Comm. Couronne 57 ans. <Thun Hohenstein gd. maître Malte> tprincesse Gortschakoff (nee Stourdza) fevr. Monte - Carlo (...) tJacques J. Lahovary 18 ans embolie de coeur, tHariclee S. Valleano nee Zaheano 10 avr. (ou allait Cleopatre Lecca) tLisette B. Missir (suicidee ?) tGr. J. Lahovary, ane. Pres. Haute Cour 70 ans, 28 avr. (...) Empoisonnement de 21 de personnes â la gare de Zoitze au dîner offert par Georges Draghiceano (Helene Perietzeano, Mathilde Draghiceano nee P.) (...) Affaire Badareu-Statesco — Cantacuzene Pashkano temoin t Leopold de Hohenzollern. Attentat contre dr. Manolesco par Donici etudiant jMmeTriandafil 90 ans. (...)

1904

t Elena G. Magheru, născută Prisiceanu - Duel mortal Scânteie (Finkelstein) Frassin - a 4-a cameră tribunal Ilfov a condamnat în lipsă la 5 ani închisoare pe fostul deputat (numele şters ulterior cu o altă cernală - *n.n.)* acuzat de a fi falsificat poliţe sub semnătura lui (şters de asemenea - *n.n.)* şi a lui (tot şters ulterior - *n.n.).* tGr. N. Băleanu fostul pretendent (...) Afacerea Măleanu (Costeşti) Măleanu îşi ucide soţia adulteră (născută Musceleanu) surprinsă cu vizitiul (...) tSevastia C. Arion 30 iulie, 70 ani - mama lui C.C. şi a lui Virgil. tWaldek Rousseau - naşterea ţareviciului (...) tulburări Vaslui - Proces Jacobsohn. tCharlotte D. Ghika (Duport) tseptembrie, 78 ani. (...) tG. Ionescu-Gion 19 iunie 1904 (47 ani).

1905

Bizantinii la putere (...) tLouise Michel tCesckia Santa Croce Mare Magistru de Malta. tDr. I. Felix — membru al Academiei Române - Mare ofiţer Coroană, comandor Steaua t general aghiotant Ştefan Fălcoianu, fost ministru de război, Membru Academie, Mare Cruce Coroană, comandor Steaua. (...) Circulară a lui Ciuntu prefect de poliţie Galaţi către corpul consular t maior Nicolae Schina - Alegeri violente. Theodor Rosetti lovit de Clemenţiu (? - *n.n)* t Const. N. Tătăranu Consilier Curtea Apel - Comandor Coroană 57 ani. <Thun Hohenstein Mare Magistru de Malta> t prinţesa Gorceakov (născută Sturdza) februarie Monte-Carlo (...) tJacques J. Lahovary 18 ani embolie cardiacă tHaricleea S. Văleanu, născută Zăheanu 10 aprilie (la care se ducea Cleopatra Lecca) tLizeta B. Missir (sinucisă? - *n.a.)* tGr. J. Lahovary, fost Preşedinte al înaltei Curţi, 70 ani 28 aprilie (...) Otrăvirea a 21 de persoane în gară la Zoiţa la dineul oferit de George Drăghiceanu (Elena Perieţeanu, Matilda Drăghiceanu născută P.) (...) Afacerea Bădărău-Stătescu- Cantacuzino Paşcanu martor tLeopold de Hohenzollern. Atentat împotriva dr. Manolescu înfăptuit de Donici student t D-na Triandafil 90 ani. (...) Asasinarea

Assasinat Oreste Fotino par Bucur Schaim (...) Badareu inaugure â un banquet de Iassy la maniere anglaise de faire un discours sur la situation. - Affaire Potemkin 20 Juin. Pallavicini Couronne de fer (I-re CI.) (...) tPanait Donici. - suicide Mile Locusteano fille du dr. ecole veterinaire (...) Affaire Take Shebe (?) fin aout vieux style - Nous sommes en presence d'un veritable crime commis par la police complaisamment mise au service d'un personnage honore de la protection de M.T. Ionesco, un etre vil et degrade qui deshonore tous ceux avec qui il vient en contact. - Le personnage byzantin â l'instigation duquel l'infortune Take Shebe a ete chasse du pays, n'est autre que M. Papamihalopolo grec naturalise. (...) Le cas Papamihalopolo („L'Independance roumaine" du 30 aout-25 sept. et specialement 8/21 sept. reproduit article de „Voința Naționale") Take Shebe surprend P. en flagrant delit d'immoralite abjecte (...) |Mme Emme Rosetti nee Bogdan 52 a. G. Gr. Cantacuzene Gd. Cr. Leopold (apres longue audience chez Fr. Joseph). 25 sept. drames passionells ing. Panaitopol assassine Mile Mihail (Cornelie) a Racaciuni. Lieutenant Darie tue etudiant Teodoresco (Pitești) <Mission Witte Etats Unis - Witte est fait comte (1 oct.)> - Incident Pierre Gradishteano-Sforza, I-er secretaire, (samedi 17/30 sept.). Echange de temoins. Â la suite pourparlers le ete Sforza a publiquement exprime ses regrets a P.G. et l'incident a ete clos. | D. Demetresco Maican |20 sept. (colonel) 3 filles et 1 fils (Mărie, Violette, et ctesse Hessenstein - .. .E. extr. et min. plen. Abyssinie S. Ex. *Atto Halle Mariam* (invention de Horace Alexandresco). La reine lui donne 2 photos autographe. Le roi le fait comm. Etoile. |colonel P. Macca |24 sept. tHeredia (J.M. de) tjean Petrini Paul 28 ans (Anastase Jalendero 27 oct. 1904). M. Rouvier Gd. Cr. Etoile Roumanie (oct.) Affaire Pokorny - tentative suicide mme col. Soresco. G. Gr. Cantacuzene, gen. Lahovary et Take Ionesco Gd. cordon Osmanie t Irving t Dragomirow (gen.). L'emp. du Japon chev. de la Jarretiere, legation erigee en amb. tG.E. Skina proc. gen.

lui Oreste Fotino de către Bucur Șaim (...) Bădărău inaugurează la un banchet la Iași felul englezesc de a face un discurs asupra situației. Afacerea Potemkin 20 iunie. - Pallavicini Coroana de fier (clasa I) (...) tPanait Donici. - Sinucidere D-ra Locusteanu, fiica dr. școala veterinară (...) Afacerea Tache Șebe (? *-n.n.)* sfârșitul lui august, stil vechi - Suntem în fața unei adevărate crime comisă de către poliție, pusă cu complezență în slujba unui personaj onorat de protecția d-lui Tache Ionescu, un ins josnic și degradat care îi dezonorează pe toți cei cu care vine în atingere. - Personajul bizantin la instigarea căruia nefericitul Tache Șebe a fost izgonit din țară nu e altul decât D. Papamihalopol grec naturalizat. (...) Cazul Papamihalopol *[L Independance roumaine* din 30 august-25 septembrie și în special 8/21 septembrie reproduce articolul din *Voința Națională)* Tache Șebe îl surprinde pe P. în flagrant delict de imoralitate abjectă (...) tD-na Emma Rosetti născută Bogdan 52 ani. G. Gr. Cantacuzino Mare Cruce Leopold (după lungă audiență la Fr. Joseph). 25 septembrie drame pasionale: ing. Panaitopol o asasinează pe d-ra Mihail (Cornelia) la Răcăciuni; locotenentul Darie îl ucide pe studentul Teodorescu (Pitești) <Misiune Witte, Statele Unite - Witte este făcut conte (1 octombrie)> — Incident Petre Grădișteanu - Sforza, secretar I (sâmbătă, 17/30 septembrie). Schimb de martori. In urma tratativelor, contele Sforza și-a exprimat public scuze față de P.G. și incidentul a fost închis. tD. Demetrescu Maican |20 septembrie (colonel) 3 fete și un băiat (Măria, Violeta și contesa Hessenstein). ... Afaceri externe și ministru plenipotențiar al Abisiniei Excelența *szAtto Halle Mariam* (născocire a lui Horațiu Alexandrescu) Regina îi dă 2 fotografii cu autograf. Regele îl face Comandor Steaua României, fColonel P. Maca f24 septembrie fHeredia (J.M. de) tIon Petrini Paul 28 ani (Anastase Kalinderu 27 octombrie 1904). M. Rouvier Mare Cruce Steaua României (oct.). Afacerea Pokorny - tentativa de sinucidere d-na colonel Sorescu. G.Gr. Cantacuzino, generalul Lahovary și Tache Ionescu Mare Cordon Osmaniye tIrving fDragomirov (general). împăratul Japoniei cavaler al Jarretierei, legația ridicată la rang de ambasadă. tG.E. Skina,

Haute Cour (...) Dem. N. Germani 74 a. jMme Rosine Schachmann n. Rosenthal 34 a. tEugen Statesco 30 dec. Gd. Cr. Etoile, Couronne Roumanie, Couronne fer Fr. Joseph autr., Osmanie. - Papamihalopol ne se presente pas devant la Cour d'assises le jour de la comparution (...) Agissements de „Hellenismos" (...) Expulsion des grecs. - Cr. Pappas, Spandonides, Calavrezos, Chrisoveloni. - Modification de l'institution de l'Etoile de Roumanie. De 500 chev. 300 off. 120 comm. 60 gds. off. 20 gd. cr. a 1 000 Chev., 700 off., 200 comm., 60 gds. off, 20 gd. cr. fVirginia Heliade Rădulesco - (Stella, Mircea, Longin, Virginie, Corinne, Mărie et Euphrosine). Duel N. Filipesco - T. Badareu 11 fevr. - Gr. G. Cantacuzene Couronne de Prusse II-e cl. a plaque. — Un faux etudiant escroc: Ionesco Brăila. - Election au Credit rural 6 mars.

1906

Souverains partent pour Lugano - Dr. Buzzi <rejeter une requete> 13 mars. Visite de Mme N. Ghika aux etudiants blesses (accompagnee du lt. Mourouzi): Nous parlons francais parce que nous le voulons bien et nous continuerons a le parler. Nous n'avons de lecons a recevoir de personne. Nous sommes d'ailleurs plus roumains que vous car ce sont nos peres et non pas les votres qui ont fait la Roumanie. (Se tournant vers le lt. P. Mourouzi): Que voulez-vous se sont des gamins, il fallait tout simplement les fouetter. (-Arsachi Apostol med. 1789-1869, min. aff. ext., Pres. Cons.). tBasile Pogor Gd. off. Couronne. Comm. Etoile, 20 mars, 73 ans. Premier pres. Cour appel, ane. ministre, maire, prefet Iassy. - Mission G.V. Bibesco pour porter gd. cordon Etoile brillants chah Perse 20 avr. depart. tAl. Algiu 56 ans, 26 ans, 26 mai, mari Louise. -Take I. pourvoit sa familie. Ghitza Ioan „jouissant de la plus detestable reputation commissaire pres des credits agricoles et viticoles". — Suicide G. Antaki [fauteurs et desordres] tConstantin G. Badesco - mari de Frossy B. 37 ans. 8 avril. tGallien (Adrien)

procuror general înalta Curte (...) fDim. N. Ghermani 74 ani. tD-na Rosine Schachmann născută Rosenthal 34 ani. fEugen Stătescu 30 decembrie, Mare Cruce Steaua, Coroana României, Coroana de fier Fr. Joseph austriacă, Osmaniye. - Papamihalopol nu se prezintă în fața Curții cu juri în ziua înfățișării (...) Uneltiri ale (organizației) „Hellenismos" (...) Expulzarea grecilor. - Cr. Pappas, Spandonides, Calavrezos, Chrisoveloni. - Modificarea instituției Stelei României. - De la 500 cavaleri, 300 ofițeri, 120 comandori, 60 mari ofițeri, 20 mari cruci, la 1000 de cavaleri, 700 ofițeri, 200 comandori, 60 mari ofițeri, 20 mari cruci, tVirginia Heliade Rădulescu - (Stella, Mircea, Longin, Virginia, Corina, Măria şi Eufrosina). Duel Nicolae Filipescu - T. Bădărău 11 februarie. - Gr. G. Cantacuzino Coroana Prusiei clasa a II-a cu placă. - Un fals student escroc: Ionescu Brăila. Alegeri la Creditul rural 6 martie.

1906

Plecarea suveranilor la Lugano - Dr. Buzzi <a respinge o reclamație> 13 martie. Vizita d-nei N. Ghika la studenții răniți (întovărășită de locotenentul Moruzi): Vorbim franțuzeşte fiindcă aşa vrem noi şi vom continua să vorbim. Nu primim lecții de la nimeni. Suntem, de altfel, mai români decât voi, căci părinții noştri şi nu ai voştri au făcut România. (întorcându-se către locotenentul P. Moruzi): Ce vreți, sunt nişte copii, trebuia pur şi simplu să-i bateți la spate. - Arsachi Apostol, medic, 1789-1869, ministru afaceri externe, Preşedinte Consiliu), fVasile Pogor, Mare Ofițer Coroana României, Comandor Steaua României, 20 martie, 73 ani, Prim-preşedinte al Curții de Apel, fost ministru, primar, prefect Iaşi. - Misiune G.V. Bibescu spre a duce Marele cordon Steaua cu briliante şahului Persiei 20 aprilie plecarea, fAlexandru Algiu 56 ani, 26 mai, soțul Luizei. - Take Ionescu îşi căpătuieşte familia. Ghiță Ioan „bucurându-se de cea mai jalnică faimă, comisar pe lângă creditele agricole şi viticole". - Sinucidere G. Antaki [falsificatori şi dezordini] tConstantin G. Bădescu - soțul lui Frossy B., 37 ani, 8 aprilie, fGallien (Adrien) tGheorghe Otulescu (? - *n.n)* tColonel George

tGeorges Otulesco (? *n.n.)* tColonel Georges Catargi (autrichien) <Croix> Couronne de fer (chev) organisateur gendarmerie rurale (charge par Lascar Catargi) t Louise Jiano (femme Sherban) tAlex. D. Mavrocordato 51 ans tjean N. Alecsandresco gd. off. Couronne 15 avr. 71 ans. (...) Gr. Triandafîl pres. Ch-bre gd. cr. Couronne - Paltineano gd. off Couronne - Virgil Arion comm. Etoile - D-rul C.S. Mano — Edouard Ghica - C. Boeresco gd. cr. Etoile - C. Istrati gd. cr. Couronne - Leonte, Severeano, Florea, Theodoresco, P. Millo — comm. Etoile. t Apostol S. Demetriade 30 ans. 3 mai (assasine coup canne plombee) Tecuciu t Gregoire N. Lahovary 67 ans (pere de Charles) 4 mai. *O. CarolI, Collier.* 1.1.G. Cantacuzene 2 Stourdza D. 3 Mano G. gen. Gd. Cr.: 1 Metropolitain, 2 P.S. Aurelian, 3 P.P. Carp, 4 Th. Rosetti (pr. cons.), 5 gen. Haralamb, 6 J. Kalinderu. Gd. off. 1 Jacques Lahovary, 2 Take îonesco, 3 Em. Costinesco, 4. A. Saligny, 5 G. Lahovary, pres. Cour Comptes, 6 Ch. Pherekyde, pr. pres. H. Cour, 7 Al. Marghiloman, Comm: 1 Jean Grădiştiteano *(sic!), 2* C C . Arion, 3 C. Dissesco, 4 N. Economo, 5 Gr. Tocilesco, 6 C. Ghika Deleni, 7 Th. Camarashesco, 8 Greceano, 9 gen. Priboiano, 10 gen. Yarka, 11 gen. Robesco, Const. Cantacuzene Pashcano, Al. Beldiman, Al. Catargi, Gr. Ghika (Paris). *O. Etoile R:* Gd. Cr. Jean Lahovary, *Couronne R* Gr. Cr. 1. LI. Bratiano 2 B. Lascar *Gd. off* 1 A. Badareu 2 M. Vladesco 3 Al. Constantinesco t Helene Kretzulesco 75 ans - Saint Germain en Laye (sceur Nicolas K.) - J. Cioraneano, chef cabinet finances 1 avr. - 7 mai pose premiere pierre eglise russe - J. Balteano remplace Georges Lahovary (mis d'office a la retrăite) a la presidence Cour Comptes - Vendredi <8 h> 2/15 Juin visite K. Lueger Bucarest (bourgmestre Vienne) rupture relations diplomatiques avec la Grece 2/15 Juin. Commandeur Etoile V. Romniceano, + J. Cerkez, + D. Greciano + Eleutherie Economo, Ath. Kivo, G. Stoicesco, P. Sadoveano +1. Duca. - Sc. Popesco +Emm. Anastasiu, P. îonesco, D.G. Taslaoano - Couronne gd. off. Maurice Blank. Visite gd. duc Cyrille et gde dsse Melite.

Catargi (austriac) <Cruce> Coroana de fier (cavaler), organizatorul jandarmeriei rurale (însărcinat de Lascăr Catargi) f Luiza Jianu (soţia lui Şerban) t Alexandru D. Mavrocordat 51 ani "jTon N. Alexandrescu mare ofiţer Coroana 15 aprilie, 71 ani (...) Gr. Triandafîl preşedinte Cameră Mare cruce Coroana - Păltineanu mare ofiţer Coroana - Virgil Arion comandor Steaua - D-rul C.S. Mânu - Eduard Ghica - C. Boerescu Mare cruce Steaua - C. Istrati Mare Cruce Coroana - Leonte, Severeanu, Florea, Theodorescu, P. Millo - comandori Steaua t Apostol S. Demetriade 30 ani. 3 mai (asasinat lovituri baston plumbuit) Tecuci f Grigore N. I^ahovary 67 ani (tatăl lui Carol) 4 mai. *Ordinul Caro11, Colan:* 1. G. Cantacuzino, 2. Sturdza D., 3. Mânu G., general. Mare Cruce: 1. Mitropolitul 2. P.S. Aurelian, 3. P.P. Carp, 4. Th. Rosetti (preşedinre consiliu), 5. general Haralamb, 6.1. Kalinderu. Mare ofiţer: 1. Jacques Lahovary 2. Take Ionescu, 3. Emil Costinescu, 4. A. Saligny 5. G. Lahovary, preşedintele Curţii de Conturi, 6. Ch. Ferekyde, prim-preşedinte al înaltei Curţi, 7. Al. Marghiloman. Comandor: 1. Ion Grădişteanu, 2. C C . Arion, 3. C. Dissescu, 4. N. Economu, 5. Gr. Tocilescu, 6. C. Ghika-Deleni, *7.* Th. Cămărăşescu, 8. Greceanu, 9. general Priboianu, 10. general Iarca, 11. general Robescu, Constantin Cantacuzino-Paşcanu, Al. Beldiman, Al. Catargi, Gr. Ghika (Paris). *Ordinul Steaua României:* Mare Cruce Ion Lahovary, *Coroana României* Mare Cruce 1. LI. Brătianu, 2. V. Lascăr. *Mare ofiţer:* 1. A. Bădărău, 2. M. Vlădescu, 3. Al. Constantinescu - t Elena Creţulescu 75 ani - Saint-Germain-en-Laye (sora lui Nicolae C.) - 1 . Ciorăneanu, şef de cabinet finanţe 1 aprilie. - 7 mai punerea primei cărămizi biserica rusă - I. Bălteanu îl înlocuieşte pe George Lahovary (pensionat din oficiu) la preşedinţia Curţii de Conturi - <vineri> orele 8 2/15 iunie vizita lui K. Lueger la Bucureşti (primar Viena) întreruperea relaţiilor diplomatice cu Grecia 2/15 iunie. Comandor Steaua României + V. Romnîceanu, +1. Cerchez, + D. Grecianu, + Elefterie Economu, Athanasie Chivu, G. Stoicescu, P. Sadoveanu +1. Duca. Scipione Popescu + Emmanuel Anastasiu, P. Ionescu, D.G. Tăslăuanu - Coroana României mare ofiţer Mauriciu Blank. Vizita marelui duce Chirii şi a marii ducese Melita.

tHelene G. Vernesco 7 Juin. tgen. div. M. Popesco gd. cr. Couronne, Comm. Etoile - I.Gr. Peucesco, administr. domaine Dobroudja 8 Juin - gen. J. Lahovary, gd. cordon „Merite militaire" et Christ esp. - Rosnovano comm. Isabelle la Catholique - Demission A. Badareu 15/28 Juin tAlbert Sorel - Mariage C. Horia Rosetti - Mile Grozesco (? autorul) tRadu A. Golesco ing. 28 Juin. - tentative assassinat avocat Elie Popesco sur Mme Duduleano (Craiova) t G.I.Ghermani etudiant medecine. - 6 Juill. intoxique - N. Fleva gd. cr. Couronne Italie - Bratzo (Aurel N.) chev. Couronne, Gd. Cr. Couronne, gen. Cantilli Gr. - gen Poenaro, gen. Radovici A. tDr. C. Rautzoiu 26 Juill. tP- Orbesco, ane. ministre 17-18 Juill. Attentat Amaresco scontant voler 500 000 fres. - victime Georgesco qui precipite l'agresseur sur la voie. tGeorgesco; Amaresco meurt gangrene quelques jours apres. - Stârcea (secr. leg. austro-hongrois) Gd. off. Couronne, (...) Affaire Miile - Suicide C. Politis (se jette puits) inconsolable mort de sa femme - suicide - Jean Vladoiano. Directeur gen. Caisse depots Comm. Etoile (51 ans) [m... ont la douleur de vous faire part de la perte qu'ils viennent d'eprouver en la personne de) tsous lt. Broshteano victime catastrophe manoeuvres Constantza t Mărie Pane Olanesco nee Ghika 10 sept. tMichel Riosheanu 5 oct. tgen. div. Greg. Cantilli gd. Cr. Couronne. Gd. off. Etoile. (...) tDem. August Laurian gd. off. Couronne 60 ans. tcap. Const. Adamesco tPaulina Chajescki nee Zadarniceano 5 nov. (...) Traian T. Djuvara Comm. Couronne (suicide 1 nov.) rue Soarelui 2 (Th. Aman). - Demission M. Rachliv secr. gen. Interieur tAnna Dr. N. Kalinderu nee 9 nov. 1853 121 nov. 1906 tHenriette Duiliu Zamfirescu. Attievi 7 dec. n.s. t General Georges C. Catargi Gd. Cr. Couronne, comm. Etoile 30 nov. - Cas gen. Grozea - affaire Lascarush Catargi. Melot - Bene Merenti I-re cl. Mme Paul Catargi, I.C. Filitti, N.R. Capitaneano et M. Dumitresco (Dec. etudiants interromptent spectacle opera italien Theâtre național) tBrunetiere (Ferd.) tgen. Michel

t Elena G. Vemescu 7 iunie, t general divizie M. Popescu Marea Cmce Coroana României, comandor Steaua României - I.Gr. Peucescu, administrator domeniu Dobrogea 8 iunie - General I. Lahovary, mare cordon „Meritul militar" şi Christ spaniol. Rosnovanu comandor Izabela Catolica. - Demisia lui A. Bădărău 15/28 iunie t Albert Sorel - Căsătoria Horia C. Rosetti - D-ra Grozescu (? - *n.a.)* tRadu A. Golescu inginer 28 iunie. - Tentativă de asasinat avocat Ilie Popescu împotriva D-nei Duduleanu (Craiova) tG.I. Ghermani student medicină. - 6 iulie intoxicat - Nicolae Fleva Mare Cruce Coroana Italiei - Brațu (Aurel N.) cavaler Coroana României, Mare Cruce Coroana României, general Cantilli Gr. - general Poenaru, general Radovici A. tDr. C. Răuțoiu 26 iulie tP. Orbescu, fost ministru 17-18 iulie. Atentat Amărescu scontând furt 500 000 franci. - Victimă Georgescu care îl precipită pe agresor pe şinele trenului. tGeorgescu; Amărescu moare gangrena câteva zile pe urmă. Stârcea (secretar legația austro-ungară) Mare ofițer Coroana României (...) Afacerea Miile - Sinucidere C. Politis (se aruncă în fântână) neconsolat de moartea soției sale - sinucidere Ion Vlădoianu. Director general Casa de depuneri, Comandor Steaua (51 ani) [d... au durerea de a vă aduce la cunoştință pierderea pe care au suferit-o în persoana lui] t sublocotenent Broşteanu victimă catastrofă manevre Constanța t Măria Pană Olănescu născută Ghika 10 septembrie t Mihai Rioşeanu 5 octombrie, t General divizie Grigore Cantilli Mare Cruce Coroană, mare ofițer Steaua (...) tDem. August Laurian mare ofițer Coroana 60 ani tCăp. Constantin Adamescu tPaulina Chajescki născută Zădărniceanu 5 noiembrie (...) Traian T. Djuvara Comandor Coroana (sinucis 1 noiembrie) strada Soarelui 2 (Th. Aman). Demisie M. Rachlivan secretar general Interne t A m a Dr. N. Kalinderu născută 9 noiembrie 1853, 121 noiembrie 1906 tHenriette Duiliu Zamfirescu. Attievi 7 decembrie st. n. tGeneral George C. Catargi Mare Cruce Coroana, comandor Steaua 30 noiembrie. — Cazul generalului Grozea - afacerea Lăscăruş Catargi. Melot - Bene-Merenti clasa I. D-na Paul Catargi, I.C. Filitti, N.R. Căpităneanu şi M. Dumitrescu (Decembrie - studenții întrerup spectacol operă italiană Teatrul Național) t Brunetiere (Ferdinand)

Priboiano marechal Cour (...) GeneralMoise Grozeareintegre - Mme E. Rosnovano (Jeanne) 18 dec., nee Ghika (Ferdinand) Gd. Cordon Chefakal brillants, rubis, emerauds suite insistances Horace Alexandresco t Felicia Racovitza n. 1834 - 25 dec. … Gen. Warthiade Comm. Carol I.

1907

tHariclee C. Budishteano nee Lahovary. tLeonard C. Kretzulesco 7 Janv. (le degenere). Take îonesco gd. cordon Aigle rouge (Janv.) (...) tConst. Corbesco 13 Janv. 29 ans. t Alexandre Steriadi 20 Janv. (unique faire part civilise: Mme, M. et epouse, M. le fîls etc. etc. ont la douleur de vous faire part de la perte (cruelle) qu'ils viennent d'eprouver en la personne de... decede le...) tVincent Babesh, ane. juge rapporteur pres Haute cour Budapesth 85 ans. (membre fond. Academie). tDr. Florea Theodoresco 22 Janv. 64 ans peu apres sa fille Florica dr. Solacolu (...) t general J. Lahovary - De tout coeur je prends la plus vive part â la cruelle perte que vous venez d'eprouver (Ferdinand pr. her. a Mme Lahovary) tNathalie colonel Obedeano, nee Miclesco 63 ans. 9 fevr. - C C . Mano prefet Olt. — Peppin Mirto chante Dr. Tessler - jugement 15 fevr. (reporter Adeverul) ~ Retrăit de la loi sur l'enseignement superieur de Dissesco (...) Assassinat Constandatos Giurgiu fMărie Othetelishano 25 fevr. 72 ans. (Tg. Jiu), tAnastasie Koslinsky nee Arghiropoulo 27 fevr. Assassinat Petkov, pres. cons. Bulgarie 27 fevr. tCasimir Perier - Catastrophe Jena. Depart Melot. - Munir Pache, amb. Turquie Paris apporte Chefaket pour Reine—Munir Pache Gd. Croix Etoile t Basile I. Vladoiano 25 fevr. Cannes. tOthon Soutzo 73 ans. tNae Diano 18 mars 85 ans. |Gr. Gr. Romniceano 16 mars 27 ans. t Basile Lascar 23 mars. t Ernest Gr. Varnav 49 ans 26 mars — 28 mars Hasdeu se trouve mai seance Academie. N. Triandafîl mort suites refroidissement pris enterrement gen. Lahovary. —

tgeneral Mihai Priboianu mareşal Curte (...) General Moise Grozea reintegrat — D-na E. Rosnovanu (Ioana) 18 decembrie, născută Ghika (Ferdinand) Mare Cordon Chefakat* briliante, rubine, smaralde în urma insistenţelor lui Horaţiu Alexandrescu t Felicia Racoviţă născută 1834 - 25 dec. … General Warthiade Comandor Ordinul Carol I.

1907

fHaricleia C. Budişteanu născută Lahovary. tLeonard C. Creţulescu 7 ianuarie (degeneratul). Take Ionescu Mare Cordon Vulturul roşu (ianuarie) (...) tConst. Corbescu 13 ianuarie 29 ani t Alexandru Steriadi 20 ianuarie (unicul ferpar civilizat: D-na, D1. şi soţia, D1. fiu etc. etc. au durerea de a vă aduce la cunoştinţă pierderea (crudă) pe care au suferit-o în persoana lui … decedat la … tVincenţiu Babeş, fost judecător raportor pe lângă înalta Curte de la Budapesta, 85 ani (membru fondator Academie). tDr. Florea Teodorescu 22 ianuarie 64 ani, puţin după fiica sa Florica dr. Solacolu (...) t general J. Lahovary - Din toată inima iau cea mai vie parte la cruda pierdere pe care tocmai aţi suferit-o (Ferdinand prinţ moştenitor către D-na Lahovary) t Natalia colonel Obedeanu, născută Miclescu 63 ani, 9 februarie. - C C . Mânu prefect Olt. Peppin Mirto îl şantajează pe Dr. Tessler - verdict 15 februarie (reporter *Adevărul)* - Retragerea legii privind învăţământul superior a lui Dissescu (...) Asasinarea lui Costandatos Giurgiu t Măria Otetelişanu 25 februarie 72 ani. (Tg. Jiu), t Anastasia Koslinsky născută Arghiropol 27 februarie. Asasinarea lui Petkov, preşedintele Consiliului de miniştri al Bulgariei 27 februarie. tCasimir Perier - Catastrofă lena. Plecarea lui Melot. Munir Paşa, ambasadorul Turciei la Paris aduce Chefakat pentru Regină. Munir Paşa Mare Cruce Steaua României t Vasile I. Vlădoianu 25 februarie. Cannes. tOthon Suţu 73 ani. tNae Dianu 18 martie 85 ani tGr. Gr. Romniceanu 16 martie 27 ani f Vasile Lascăr 23 martie, t Ernest Gr. Varnav 49 ani 26 martie - 28 martie lui Hasdeu i se face rău [în] şedinţă Academie. N. Triandafîl moare de pe urma răcelii contractate la înmormântarea generalului Lahovary.

* în turca modernă *Sefkat (n.n.).*

La medaille avec brill. (turque? *n.a.)* cree specialement pour la reine Elisabeth - Ilariu Izvorano ane. ministre prefet Mehedintzi - Corbescu G. chef cabinet ministre Interieur. - V. Arion aurait ete nomme par le gouv-t conservateur gouvernateur Banque Naționale - Stourdza Pr. Cons., Haret, instr. et cultes, I.I.C. Bratiano interieur, Costinesco flnances, A. Carp. agr. commerce, Stelian justice, Mortzun trav. publ. - Le Jockey-Club a fait une collecte de 1 300 fres. - en vue d'ameliorer l'ordinaire de la troupe qui garde la Capitale. tMme Casimir Perier-mere 84 ans. - Deraillement Szeghedin 30 mars. - Greg. P. Olanesco 59 ans, Adine Gr. Olanesco 44 ans. Crainiceano chef etat-major â la place de Vakaresco - Arrestation Basile Kogalniceano (...) Visite gd. duc et duchesseMecklembourg-Schwerin (mi-Avril). Attentat contre Perietzeano cons. comm. par Shatlesco qui se suicide (percepteur municipal) tZoe Slatineano 29 avr. 82 ans. t Frederic Dame, publiciste 30 avr. 58 ans, off. Couronne. Chev. Etoile, Bene Merenti I-er cl. (...) [lipsă filele 35-38 din mss] Mme Stourdza gd. cordon Chefakat (...) Mission persane Sinaia - marechal Miza, un I-er secretaire amb. et un attache militaire. Le marechal gd. cordon Etoile, les autre deux gds. ofY. Dan Linche comm. Etoile (ane. directeur protocole) t Const. C. Filipesco 10 Juill. - Averesco porte au sultan collier brillants (? - *n.a.)* Charles I - Averesco gd. cordon Osmanie brill. - Excursion prince her. dans le pays (...). Accident auto Costinesco tHelene dr. Turnesco 75 a. 16 sept. (...) Visite gd. duc Wladimir, gde d-sse Mărie Pavlovne et gd. duc Boris 29 sept. | N . Vaschide (vous etes prie d'assister au service, convoi et enterrement de... decede le... en... domicile, Rue... n... â l'âge de... Visite incognito gd. duc Oldenbourg (alm. fra) Depart gds. ducs Russie 5 oct. t Helene C. Catargi (sceur Olga Mourouzi) (...) t Dem etre I. Lecca depute pere (ilizibil — *n.n.)* 42 ans, 16 oct. tNelly Fischerovich 23 a. subite Sinaia th. col. Georges Exarco 25 oct. 42 ans. tEuphrosine Lascar Catargi nee Ventura 28 oct.

Medalia cu briliante (turcească? - *n.a.)* creată special pentru regina Elisabeta - Ilariu Isvoranu fost ministru prefect Mehedinți - Corbescu C. şef cabinet ministru interne. - Virgil Arion ar fi fost numit de către guvernul conservator guvernator al Băncii Naționale - Sturdza preşedinte Consiliu (de Miniştri), Haret Instrucție şi Culte, LI. C. Brătianu Interne, Costinescu Finanțe, A. Carp Agricultură Comerț, Stelian Justiție, Morțun Lucrări Publice. - Jockey-Club-ul a făcut o colectă de 1 300 de franci în vederea îmbunătățirii mesei trupei care păzeşte capitala, t D-na Casimir Perier-mama 84 ani. - Deraiere (tren) Seghedin 30 martie. tGrigore P. Olănescu 59 ani, Adina Gr. Olănescu 44 ani. Crăiniceanu şef de stat-major în locul lui Văcărescu - Arestarea lui Vasile Kogălniceanu (...) Vizita marelui duce şi a ducesei de Mecklemburg-Schwerin (jumătatea lui aprilie). Atentat contra (lui) Periețeanu consilier comunal, comis de către Şătlescu care se sinucide (perceptor municipal) tZoe Slătineanu 29 aprilie 82 ani. t Frederic Dame, publicist 30 aprilie 58 ani, ofițer Coroana, Cavaler Steaua, Bene-Merenti clasa I (...) [lipsă filele 35-38 din manuscris - *n.n.]* D-na Sturdza Mare Cordon Chefakat (...) Misiune persană la Sinaia - mareşal Miza, un secretar I de ambasadă şi un ataşat militar. Mareşalul mare cordon Steaua României, ceilalți doi mari ofițeri. Dan Lenş comandor Steaua (fost director protocol) t Const. C. Filipescu 10 iulie. - Averescu duce sultanului colanul cu briliante (? - *n.a.)* Ordinul Carol I - Averescu Mare Cordon Osmaniye briliante. Excursia prințului moştenitor prin țară (...) Accident automobil Costinescu t Elena dr. Turnescu 75 ani 16 septembrie (...) Vizita marelui duce Vladimir, a marii ducese Măria Pavlovna şi a marelui duce Boris 29 septembrie t Nicolae Vaschide (sunteți rugați să luați parte la serviciul religios, la cortegiul funebru şi la înmormântarea lui... decedat la... în..., domiciliul, strada... nr.... în vârstă de...). Vizită incognito mare duce Oldenburg (alm. fra.). Plecarea marilor duci ruşi 5 octombrie t Elena C. Catargi (sora Olgăi Moruzi) (...) fDumitru I. Lecca deputat tatăl lui (ilizibil - *n.n.)* 42 ani, 16 octombrie tNelly Fischerovich 23 ani subit Sinaia tLocotenent-colonel Gheorghe Exarcu 25 octombrie 42 ani. t Eufrosina Lascăr

73 ans. - au moment ou l'on inaugurait le monument de son mari. - Zacconi Bucarest. - Affaire V. Filotti - Mme Nicolesco Ianko (? - *n.a.)* tMadame Coiette Matza nee Al. Dumas flls 1" 17 nov. n.s. (Dr. Achille Matza) - Suicide J. Oroveano (R. Sărat) apres avoir voulu se faire bruler avec sa familie. - Th. Rosetti candidat Jockey. jMme HeleneMichel Kogalniceano (Jassy) 22 (? - *n.a.)* nov. tLucrece Alex. Lupasco 23 nov. <froi Oscar II> tLt. comm. Pierre G. Demetriade (40 ans). Affaire Jean Cratunesco (...)

1908

Sultan confere Iftikar brill. Patriarche cecumenique qui le refuse. La benediction des eaux. (...) tRonetti Roman Bene Merenti I cl. (...) tAl. Riosheano tConstantin I. Balaceano - 19 Janv. 56 ans (l'escroc) fAl. Beldiman Gd. Cr. Couronne - Papamihalopol epouse Mile Stubbendorf (Annie) tD.C. Ollanesco Gd. cr. Couronne et Legion, comm. Etoile - 20 Janv. <P. Catargi mbre Jockey - mariage Draghici-Bellio - Assasinat roi Portugal et pr. Louis>. Averesco gd. Cr. Couronne fer - Toute lettre merite une reponse. tPaul Statesco 30/31 Janv. - Mission suedoise Bucarest (annoncant avenement roi Gustave c...) Merveilleuse exhumation de Mărie Obrenovicz-Catargi Jassy. - habit rouge, p-ce Ferdinand chez Blondei |Al. Nicolaid 67 ans chef liberax Dolj fAlexandrine Panaiot Ghika nee Hadji Mosco 80 ans 28 fevr. tBasile Păun 2 mars 56 ans. Metropolitain gd. cordon Alexandre Bulgarie (...) Incident Iorga ch-bre: veut faire conference sur Michel Brave (...) tAdine Bratiano nee Lascar tVirginie dr. Angelesco 1 avr. (Monteoru) 39 ans tgen. Haralamb ane. Lieutenant Princier et ministre 1867 - 3 avril. 80 ans. 9 ayril ietrre de Glogoveanu relative Ulysse Petresco — apres la guerre prit une fois presidence liberaux dissidents 1885 dec. Deuxieme fois fevr. 1903 participe banquet honneur Stourdza. Suicide Basile Schlesco (frere d'Aurele) <Mlle Anne Capdebo sqq gouvernanre de sa fiile de

Catargi născută Ventura 28 octombrie 73 ani - în momentul în care se dezvelea monumentul soţului ei. Zacconi la Bucureşti. Afacerea V. Filotti - D-na Nicolescu Iancu (? - *n.a.)* tDoamna Coiette Matza născută Al. Dumas-fiul 117 noiembrie st. n. (Dr. Achile Matza) - Sinucidere I. Oroveanu (R. Sărat) după ce voise să-şi dea foc cu familia. Theodor Rosetti candidat Jockey (Club), fD-na Elena Mihail Kogălniceanu (Iaşi) 22 (? - *n.a.)* noiembrie, fLucreţia Alex. Lupaşcu 23 noiembrie <t regele Oscar II> fLocotenent comandor Petre G. Demetriade (40 ani). Afacerea Ion Crătunescu (...)

1908

Sultanul conferă Iftikar cu briliante Patriarhului ecumenic care o refuză. Sfinţirea apelor (...) fRonetti Roman Bene-Merenti cl. I. (...) | Al. Rioşeanu tConstantin I. Bălăceanu - 19 ianuarie 56 ani (escrocul), fAl. Beldiman Mare Cruce Coroană - Papamihalopol o ia în căsătorie pe d-ra Stubbendorf (Annie) tD.C. Ollănescu Mare Cruce Coroană şi Legiune, comandor Steaua - 20 ianuarie <P. Catargi membru Jockey - căsătorie Drăghici-Bellu - Asasinarea regelui Portugaliei şi a prinţului Louis> Averescu Mare Cruce Coroana de Fier - Orice scrisoare merită un răspuns. tPaul Stătescu 30/31 ianuarie - Misiune suedeză la Bucureşti (anunţând suirea pe tron a regelui Gustav c...). Minunată exhumare a Măriei Obrenovici-Catargi la Iaşi. Veston roşu, prinţul Ferdinand la Blondei tAl. Nicolaide 67 ani şeful liberalilor din Dolj tAlexandrina Panaiot Ghika născută Hagi Moscu 80 ani 28 februarie, tVasile Păun 2 martie 56 ani. Mitropolitul Mare Cordon Alexandru al Bulgariei (...) Incident Iorga în Cameră: vrea să conferenţieze despre Mihai Viteazul (...) tAdina Brătianu născută Lascăr fVirginia dr. Angelescu 1 aprilie (Monteoru) 39 ani t general Haralamb fost Locotenent domnesc şi ministru 1867 - 3 aprilie, 80 ani. 9 aprilie scrisoare a iui Glogoveanu referitoare la Ulysse Petrescu - după război a luat o dată preşedinţia liberalilor disidenţi în decembrie 1885. A doua oară, în februarie 1903 participă la banchetul în onoarea lui Sturdza. Sinuciderea lui Vasile Şlescu (fratele lui Aurel) <D-ra Ana Capdebo etc. guvernantă a fiicei sale de

14 ans> Suicide dr. Jean G. Radovici pres de Naples 12/26 mars (40 ans) f Lt. Wladimir Soutzo t Dr. Jean Meculesco 30 mars Agram Off. Etoile. Voyage couple princes her. St. Petersbourg tMărie dr. Lehliu 80 ans 22 avr. (...) tMărie J. Cantacuzene 27 avril 41 ans (femme ingenieur) nee Falcoyano tDemetre Negreano prof. univ. Bene Merenti I-e cl. 30 avril. - Affaire Afred Pogony voi rue Colomb - Elie Popesco, grand escroc, l'avocat de Craiova trempe dans affaire faux billets banque - Azarian-Effendi consul gen. Turquie Galatz m-bre comm. Danube (president de cette commission) corn. O. CaroL t Helene San Marin 25 ans. Paris. - Excursion souverains Danube (plusieurs jours, Mai), t Constantin A. Cottesco, ane. membre Divan ad-hoc, pr. pres. cour appel, pref, dep. sen., comm. Etoile, Couronne 12/13 mai - Pr. Victor Napoleon Bucarest - Suicide A. Sturzesco ane. attache leg. Bruxelles 22 mai t Alexandrine Radu Mihai nee Berindey 24 mai, veuve ane. ministre Interieur. - A. Panaitesco complice de Florian Grozesco volent pieces nickel min. finances. Gd. off. Legion Duiliu Zamfiresco (...) j Nico N. Abo 55 ans senateur comm. Couronne et Stanislas, off. Etoile 31 mai. A. Djuvara min. commerce et industrie - C. Mano I-er secr. leg. Off. Etoile - Dr. Creanga, recemment nomme secr. gen. m. industrie s'intoxique — Duel Stourdza-Catuneano — 10 Juin. — Gr. Antipa comm. Etoile. La generale Arion rentre de l'Extreme Orient - Gd. Cordon Carol (...) Incident A. Marghiloman - N. Negroponte - Arhiduc Leopold Salvator â Sinaia 25 Juin t Constantin N. Mihai'1 29 Juin 72 ans (...) Caillaux passe par Bucarest se rendant Constantinople j Mme Balteano tEtienne D. Greciano Gd. Off. Couronne, Comm. Etoile 1 aout 83 ans. Attentat contre Plataniotti par Gherman t Mademoiselle Catherine I. Cornesco 29 Juin fille general J. Cornesco - Maladie G. Pano (Durau) tDemetre M. Stourdza, Dieppe (90 ans? - *n.a)* 18 aout tAgathe Burelly 72 ans 22 aout (...) Averesco aux manoeuvres allemandes (...) accident auto

14 ani>. Sinuciderea dr. Ion G. Radovici în apropiere de Napoli 12/26 martie (40 de ani) f Locotenent Vladimir Suţu fDr. Ion Meculescu 30 martie Agram. Ofiţer Steaua. Călătoria la St. Petersburg a perechii princiare moştenitoare fMăria dr. Lehliu 80 ani 22 aprilie (...) t Măria I. Cantacuzino 27 aprilie, 41 ani (soţia inginerului), născută Fălcoianu t Dumitru Negreanu profesor universitar, Bene Merenti cl. I, 30 aprilie. - Afacerea Afred Pogony furt strada Columb - Ilie Popescu, mare escroc, avocatul din Craiova, amestecat în afacerea biletelor de bancă false - Azarian-Effendi consul general al Turciei Ia Galaţi, membru al Comisiei dunărene (preşedinte al acestei Comisii) comandor al Ordinului Carol. f Elena San Marin 25 ani, Paris. - Excursia suveranilor pe Dunăre (mai multe zile, în mai), f Constantin A. Cottescu, fost membru al Divanului ad-hoc, prim preşedinte al Curţii de Apel, prefect, deputat, senator, comandor Steaua, Coroana 12/13 mai - Prinţul Victor Napoleon la Bucureşti - Sinuciderea lui A. Sturzescu, fost ataşat legaţie la Bruxelles, 22 mai t Alexandrina Radu Mihai, născută Berindei, 24 mai, văduva fostului ministru de interne. A. Panaitescu complice al lui Florian Grozescu fură monede de nichel de la Ministerul de Finanţe. Mare Ofiţer al Legiunii de onoare Duiliu Zamfirescu (...) t Nicu M. Abu 55 ani, senator comandor Coroana şi Stanislas, ofiţer Steaua, 31 mai. A. Djuvara ministru al comerţului şi industriei - C. Mânu, secretar I de legaţie, ofiţer Steaua - Dr. Creangă, recent numit secretar general la Ministerul Industriei se intoxică - Duel Sturdza - Cătuneanu - 10 iunie. Gr. Antipa comandor Steaua. Generăleasa Arion se înapoiază din Extremul Orient - Mare Cordon Carol (...) Incident A. Marghiloman-N. Negroponte. - Arhiducele Leopold Salvator la Sinaia la 25 iunie tConstantin N. Mihail 29 iunie 72 ani (...) Caillaux trece prin Bucureşti în drum către Constantinopol fD-na Bălteanu tŞtefan D. Grecianu Mare ofiţer Coroana, comandor Steaua, 1 august, 83 ani. Atentat împotriva lui Plataniotti de către Gherman fDomnişoarea Caterina I. Cornescu 29 iunie, fiica generalului I. Cornescu - Maladie G. Panu (Durau) t Dimitrie M. Sturdza, Dieppe (90 de ani? - *n.a)* 18 august, t Agatha Burelly 72 ani, 22 august (...) Averescu la manevrele armatei germane (...) accident

Culoglu (...) suicide col. aide de camp Aurele Demetresco 12 sept. tC. PoroTneano 15 sept. - suicide cap. M. Costandake 17 sept. Sept. Independance Bulgarie et crise annexion Bosnie-Herzegovina - Affaire Mmes Lucie Poenaro - Caplesco et Anne Olanesco accusee avoir mis feu immeuble Str. Constantin 8 (...) tConstantin Boerescu 23 oct. - 72 ans. tVictor Macri - 7 nov. Kiazim bey Gd. Cr. Etoile (nov.) A1. Radovici Gd. Off. Etoile 5 nov. C R. Geblesco ane. pref cons. raceonte a F „Adevărul" histoire pretendue intervention I. Bratiano dans une affaire privee entre B. Stirbey et deux femmes (Mme Nicuîesco et Dragutesco) - B. Stirbey dement dans Epoca (nov.) fConstantin B. Vlahuoutzi, ane. pref. Prahova 15 nov. tEftimie P. Vladoyano 15 nov. fGeorges Cantilli sen. ane. ministre, comm. Etoile 15 nov. Ploeshti tEmmanuel Kretzulesco min. plen. 20 Nov. - Mariage Dona-Leontopol 28 nov. — Reforme cap. Catuneano 22 nov. tjean A. Filittis 23 nov. tHenriette S. Ventura nee Ghika-Deleni 31 ans. tMouraviev, amb. Rome 15 dec. n. s. <N. Darvari epouse 6 dec. Mile Olga Gr. Galeshescx» tEdouard Wachmann 71 ans 11 dec. (catholique). Anne Ghika (nee Fiiitis) tente â plusieurs reprises penetrer palais royal.

1909

Catastrophe Messine 1 Janv. 1909. *Anne Aurele Vlad entre prison Szeghedin.* Demission metr. Moldavie Parthenie (Clinceni? - *n.a.)* 61 ans. Michel Pherekyde gd. cr. Carol I, I. Bratiano gr. off. Carol I, Emil Costinesco gd. Cr. Etoile, Sp. Haret et A. Carp gd. Couronne (...) Stourdza debarque - Congres național liberal: (Glissez mortels, n'appuyez pas) Charles Rey 1680-1754 - Jipesco secr. general dep. fmances Janv. ting. Pierre Peretz 7 Janv. 84 ans. tRaluca de Laroque nee Lamotesco 12 Janv. 70 ans. (maîtresse Kogalniceano) - Mission espagnole â Bucarest (...) Duel Gr. Stourdza - Alexis

automobil Culoglu (...) sinucidere colonelul aghiotant Aurel Demetrescu 12 septembrie. fC. Poroineanu 15 septembrie - sinucidere căpitanul M. Costandache 17 septembrie. Independența Bulgariei şi criza anexării Bosniei şi a Herțegovinei - Afacerea d-nelor Lucia Poenaru-Căplescu şi Ana Olănescu acuzate de a fi incendiat imobilul din strada Sf. Constantin nr. 8 (...) tConstantin Boerescu 23 octombrie 72 ani. fVictor Macri - 7 noiembrie. Kiazim-bey Mare Cruce Steaua (noiembrie). A1. Radovici Mare ofițer Steaua, 5 noiembrie. - C R. Geblescu fost prefect povesteşte în *Adevărul* istoria unei pretinse intervenții a lui I. Brătianu într-o afacere privată între Barbu Stirbey şi două femei (D-na Niculescu şi d-na Drăguțescu) - Barbu Stirbey dezminte în *Epoca* (noiembrie) tConstantin B. Vlahuți, fost prefect Prahova, 15 noiembrie tEftimie P. Vlădoianu 15 noiembrie tGeorge Cantilli, senator, fost ministru, comandor Steaua, 15 noiembrie, Ploieşti tEmmanuel Crețulescu, ministru plenipotențiar, 20 noiembrie. - Căsătorie Dona - Leontopol 28 noiembrie - Reformarea căpitanului Cătuneanu, 22 noiembrie tlon A. Filittis 23 noiembrie. tHenriette S. Ventura, născută Ghica-Deleni 31 ani. tMuraviev, ambasador la Roma 15 decembrie st. n. <N. Darvari se căsătoreşte la 6 decembrie cu d-ra Olga Gr. Găleşescu> tEduard Wachmann 71 ani, 11 decembrie (catolic) Ana Ghika (născută Filitis) încearcă în mai multe rânduri să pătrundă în Palatul Regal.

1909

Catastrofă Mesina 1 ianuarie 1909. *Ana Aurel Vlad intră în închisoarea Szeghedin.* Demisia mitropolitului Moldovei Parthenie (Clinceni? - *n.a.)* 61 ani. Mihai Ferekyde Mare Cruce Carol I, I. Brătianu Mare Ofițer Carol I, Emil Costinescu Mare Cruce Steaua, Spiru Flaret şi A. Carp Mare Coroană (...) Sturdza debarcat - Congres național liberal: (Lunecați muritori, nu vă sprijiniți) Charles Rey 1680-1754 - Jipescu secretar general departamentul finanțe ianuarie, tinginer Petre Peretz 7 ianuarie 84 ani tRaluca de Laroque născută Lamotescu 12 ianuarie 70 ani (metresa lui Kogălniceanu) - Misiune spaniolă la Bucureşti (...) Duel Gr. Sturdza - Alexis

Catargi Paris. - Leon Mavrocordat comm. Etoile - Mariage Zizi Cantacuzene - Doudou Kalindero tMetropolitain primat Joseph 24 Janv. |P.S. Aurelian Pres. Senat, ane. Pres. Conseil, Ch-bre dep., Academie, Gd. Cr. Carol I, Etoile, Couronne, Sainte-Anne, St. Stanislas, Medjidie //rapporter une mesure// tMajor Nicolas Lamotesco ane. sen. Comm. Couronne 26 Janv. 74 ans. tMajor Const. Lamotescu 30 Janv. 72 ans. Iile Nicolesco-Dorobantzu comm. Couronne, off. Etoile 29 Janv. 74 ans. Proces Ciuchi responsable echoument „Princesse Mărie" Tenedos - Athanasie Mironesco eveque Ramnic-Nouveau Severin confirme (...) Accident gen. Budishteano Club-Royal tMărie Notară 14 fevr. - Ministre domaines (agriculture) destitue Marcel Brandza pour incorrection tEmm. N. Butculescu 31 ans (...) Demission et reconstitution cabinet (apres interpellation Al. Marghiloman 27fevr.). 5 mars (...) Incident Mich. Cantacuzene-Paltineano tConstantin Bottea, ingenieur 26 mars 64 ans. tNicolas San Marin t1O mars: - ane. dir. police, procureur. Comm. Couronne, off. Etoile. Comm. Sainte Anne tPrincesse Helene Couza 2 avr. (...) Visite Kronprintz Bucarest 7 avril - jubile 70 ans roi (...) Visite 5 avril pr. Ch. Ant. Hohenzollern frere cadet pr. her. Roum. — Pr. imp. Allemagne collier Charles I; gr. off. Charles I pr. de Hohenzollern. I. Bratiano: Gd. Croix Charles III, Djuvara, T. Stelian, Dui *(sic!)* Zamfiresco, Al. Em. Lahovary gd. Cr. Isabelle, S. Tresnea, Greceano, Burghele, Diamandy, N. Filodor comm. Charles III plaque etc, A. Beidiman Aigle rouge I-er cl. avec brillants. Gd. Cr. Couronne Roumanie metropolitains Athanase et Pimen tgen. Nicolas Gradishteano comm. Couronne, off. Etoile, chev. Wladimir 4 mai 72 ans (suicide) tDem. Marinesco-Marion 1 mai - Pr. Charles chev. Aigle noir (10 mai ministre All. <lui> remet roi insignes pour le prince) — Bene Merenti 2-e cl. I. Luchian, A. Verona, S. Popesco, N. Grant, K. Loghi, Gh. Popovici, Em. Bardasare,

Catargi Paris. Leon Mavrocordar comandor Steaua. Căsătoria Zizi Cantacuzino - Dudu Kalinderu tMitropolitul primat Iosif 24 ianuarie tP.S. Aurelian preşedinte Senat, fost preşedinte Consiliu de Miniştri, Camera deputaţilor, Academie, Mare Cruce Carol I, Steaua, Coroana, Sfânta Ana, Sf. Stanislas, Medjidie// a revoca o măsură //1 Maior Nicolae Lamotescu, fost senator, comandor Coroana, 26 ianuarie, 74 ani. tMaior Constantin Lamotescu 30 ianuarie, 72 ani tIlie Niculescu-Dorobanţu comandor Coroana, ofiţer Steaua, 29 ianuarie, 74 ani. Proces Ciuchi responsabil de eşuarea navei „Principesa Măria" la Tenedos - Athanasie Mironescu episcop Râmnic-Noul Severin confirmat (...) Accident general Budişteanu la Club-Royal tMăria Notară 14 februarie. Ministrul domeniilor (agricultură) îi destituie pe Marcel Brândză pentru incorectitudine tEmm. N. Butculescu 31 ani (...) Demisie şi reconstituire cabinet (după interpelarea Al. Marghiloman 27 februarie) 5 martie (...) Incident Mihai Cantacuzino - Păltineanu tConstantin Bottea, inginer, 26 martie, 64 ani tNicolae San Marin t* 10 martie: - fost director poliţie, procuror, comandor Coroana, ofiţer Steaua, comandor Sfânta Ana t Prinţesa Elena Cuza 2 aprilie (...) Vizita Kronprinţului la Bucureşti 7 aprilie - jubileul de 70 de ani al regelui (...) Vizita la 5 aprilie a prinţului Karl Anton de Hohenzollern, fratele mezin al prinţului moştenitor al României. Prinţul imperial al Germaniei Colan Ordinul Carol I; Mare ofiţer Ordinul Carol I prinţul de Hohenzollern. I. Brătianu: Mare Cruce Ordinul Carol III, Djuvara, T. Stelian, Duiliu Zamfirescu, Al. Em. Lahovary Mare Cruce Isabella, S. Trăsnea, Greceanu, Burghele, Diamandy, N. Filodor comandori Ordinul Carol III placă etc. A. Beidiman Vulturul Roşu clasa I cu briliante. Mare Cruce Coroana României mitropoliţii Athanasie şi Pimen t general Nicolae Grădişteanu comandor Coroana, ofiţer Steaua, cavaler Ordinul Vladimir 4 mai, 72 ani (sinucis) tDim. Marinescu-Marion 1 mai - Prinţul Carol cavaler Ordinul Vulturul Negru (la 10 mai ministrul Germaniei <îi> remite regelui insignele pentru prinţ) — Bene-Merenti clasa a II-a I. Luchian, A. Verona, S. Popescu, N. Grant, K. Loghi, Gh. Popovici, Em. Bardasare,

Storck, Hegel, Burcush, Stefannesco, Berendey, Eft. Antonesco, Ionesco-Quintus - Drame de Giurgevo (Foscalino): mai (14? - *n.a.)* Anghel Radulesco avocat tue le sous-lt Foscalino jMme Pauline Villacrose nee Serafim (25 mai) - G. Lorand arrive Bucarest 28 mai - Scotus Viator visite pays (mai) - accident Mile Patzelt (30 mai) une belle vagabonde -1 Mărie Al. Catargi nee Donici 20 mai 90 ans. Mile Vlad graciee par Empereur. 14 Juin condamne 1 mois prison. | C . Stancesco dir. Ecole beaux-arts 8 Juin. Carol I Gds. off.: P. Poni, N. Gane, comm.: tD.I. Ghika, A.I. Mircesco, Al. Plagino, D. Polyzo-Micshuneshti, A.I. Mitesco, M. Orleano, C. Fussea, dr. Const. Cantacuzene, Ch. Varnav. Etoile Roumanie: Gd. Cr. gen. Budishteano, Ch. Pherekyde, gd. off: Costesco-Comaneano, Hilaire Isvorano, G. Liciu, C. Manesco, Dem. Protopopesco, C.F. Robesco, dr. Romniceano, G. Stoicesco, dr. Vernesco, P. Tzerushan (...) tHelene Mitilineo nee Hiott 13 Juin - G. Corbesco chev. Etoile. — Mme Deciu Galatz assassinee — Visite arhiduc heritier Sinaia 27 Juin - Princ. her. Toison d'or, Crainiceano Gd. Cr. Leopold (...) Grande promotion liberale ordres roumaines. Ambassade extraordinaire ottomane Norandunghian-Effendi min. trav. publics. Kalindero etait Gd. Cr. Leopold depuis 1904 - 3 Juillet depart arhiduc - Couronne de fer Iî-e cl. Assan G.G. pres. ch.-bre comm. — C. Bratiano depute - Fr. Joseph Plaque(x) Jipesco secr. gen. Min. Fin. (...) Bratiano remet â Aerenthal L'O de Charles I. tacteur Ştefan Michaileano tG.G. Assan, Pontresine, Suisse, 17 Juill (? - *n.a.)* <(Empereur Russie France et Angleterre)> tPsse Aglae Moruzi 22 Juill. 81 ans. tCatherine Procopiu 24 Juillet — mere Jean P. — Les dirigents de societes de chant saxonnes de Brashov Bene Merenti I-er classe — G. Corbesco Comm. Fr. Joseph (la gaude: un des noms de la farine de mais) (...) Excursion frangais en Roumanie, Revue generale des

Pe marginea din stânga a filei 46: t Mărie Joseph Darvari (Nice) 6 avril enterrm. - 19 avr.

Storck, Hegel, Burcuş, Ştefănnescu, Berindei, Eftimie Antonescu, Ionescu-Quintus. Drama de la Giurgiu (Foscalino) mai (14? - *n.a.):* Anghel Rădulescu avocar îl ucide pe sublocotenentul Foscalino. f D-na Paulina Villacros, născută Serafim (25 ani) - G. Lorand soseşte la Bucureşti 28 mai. Scotus Viator vizitează ţara (mai) - accident auto d-ra Patzelt (30 mai) o frumoasă vagabondă, f Măria Al. Catargi, născută Donici 20 mai, 90 ani. D-ra Vlad graţiată de împărat*. 14 iunie condamnată la o lună închisoare t C. Stăncescu directorul Şcolii de Belle-Arte 8 iunie. Mari ofiţeri ai Ordinului Carol I: P. Poni, N. Gane, comandor: fD. I. Ghica, A. I. Mircescu, Al. Plagino, D. Polizu-Micşuneşti, AI. Mitescu, M. Orleanu, C. Fussea, dr. Const. Cantacuzino, Ch. Varnav. Steaua României: Mare Cruce: general Budişteanu, Ch. Ferekyde, Mare ofiţer: Costescu-Comăneanu, Ilarie Izvoranu, G. Liciu, C. Mănescu, Dim. Protopopescu, C.F. Robescu, dr. Romnîceanu, G. Stoicescu, Dr. Vernescu, P. Ţăruşan (...) tElena Mitilineu născută Hiott 13 iunie - G. Corbescu cavaler Steaua. D-na Deciu din Galaţi asasinată - Vizita arhiducelui moştenitor la Sinaia 27 iunie. Prinţul moştenitor Lâna de Aur, Crăiniceanu Mare Cruce Leopold (...) Mare promoţie liberală ordine româneşti. Ambasadă extraordinară otomană Norandunghian-Effendi, ministrul lucrărilor publice. Kalinderu era Mare Cruce Leopold din 1904 - 3 iulie plecarea arhiducelui - Coroană de Fier cl. a Il-a Assan G.G. preşedintele Camerei de Comerţ. - C. Brătianu deputat. Placă Franz Joseph Jipescu secretar general Ministerul de Finanţe (...) Brătianu îi remite lui Aerenthal Ordinul Carol I. factorul Ştefan Mihăileanu fG.G. Assan, Pontresine, Elveţia, 17 iulie (? - *n.a.)* <(împăratul Rusiei Franţa şi Anglia)> f Prinţesa Aglae Moruzi 22 iulie 81 ani tCaterina Procopiu 24 iulie - mama lui Ion P. - Conducătorii societăţilor săseşti de cântece de la Braşov Bene-Merenti cl. I - G. Corbescu Comandor Ordinul Franz Joseph (terci: unul din numele mălaiului) (...) Excursie franceză în România, Revista generală de Ştiinţe, grup de

* Franz Joseph («.«.). Pe marginea din stânga a filei 46: tMărie Joseph Darvari (Nisa), 6 aprilie, înmormântarea - 19 aprilie.

Sciences groupe200 francais et francaises (depart 15 sept.) (...) Ch. Diehl figure parmi les excursionistes (...) f 18 sept. Gregoire Tocilesco nee Mizil 1845 - Veturia Triteano - Bene Merenti I-e classe - visite offlciers russes (excursionistes) - 29 sept. Inauguration port Constantza 26 sept. B. Mortzun Gd. Cr. Couronne, Ang. Saligny Gd. Cr. Etoile — Guerard Gd. Cr. Couronne (ins. gen. ponts chaussees franc, jadis ing. conseil. des premiers travaux port) - Cas Pasta (Jean) ing. chem. fer decede commencemment an. Bruits courent que Pasta avait fraude les ouvriers de 1 200 (ou 600) 000 lei. Visite officiers russes Constantza 30 sept. (...) tTheodora M. Coanda 77 ans, mere general (1 oct.) (30 oct. Depart off. russes). - Pr. Carol sous lt. et Gd. Cr. Carol I, Etoile Couronne, plaque Hohenzollern et insignes Aigle noir. - Roi decore petrolistes (...)- 13 oct. Eveque Roman jette anatheme sur loi synodale et ceux qui Font votee t Sherban Jiano 12 oct. 87 ans. Bleriot Bucarest 15 oct. — Bleriot comm. Couronne. Bleriot voie 18 oct. - Maioresco donne demission apres 37 ans professorat. - 1 . Boambacomm. Etoile. (...) Crainiceano min. guerre 31 oct. Orleano min. industrie. A. Carp gd. off. Carol I. - Djuvara min. aff. ext. Constantinesco agriculture domaines tGeorges Vlahoutzy Slatineano, ane. secretaire cons. min., ane. pref. comm. Couronne 48 ans 4 nov. 1909 t Mme Aexandrine D. Floresco nee Mihelesco 72 ans. tTh. Stephanesco dir. Banque N. tComm. G.I. Couloglu - Secolul du 14 nov. attaque violemment Filipesco, tDem. de Frank (Milan) - <La I-ere Ch-bre Cour Cassation rejette recours des heritiers de Mme Anne dr. Darvari qui demandaient l'annulation du testament par lequel la defunte fait un legs en vue de la construction d'un hopital d'alienes (18 nov.).> (...) t George Soutzo Robesco Jeudi 26 oct. consecration eglise russe (...) Dr. A. Koslinsky autorise porter Nishan Iftikar tZoe A. Riosheano 3 dec. (accident voiture) 8 dec. attentat contre I. Bratiano (Stoenesco) — Chantecler I. Bratiano Gd. Cr. Etoile mânu propria t G . Zara 37 a. 27 dec.

200 franţuji şi franţuzoaice (plecarea 15 septembrie) (...) Ch. Diehl figurează printre excursionişti (...) 118 septembrie Grigore Tocilescu născut la Mizil în 1845 - Veturia Triteanu - Bene-Merenti cl. I - Vizita ofiţerilor ruşi (excursionişti) - 29 septembrie. - Inaugurarea portului Constanţa 26 septembrie. V. Morţun Mare Cruce Steaua, Anghel Saligny Mare Cruce Steaua - Guerard Mare Cruce Coroana (inspector general poduri şosele francez, cândva inginer consilier al primelor lucrări în port). Cazul Pasta (Ion) inginer căile ferate decedat la începutul anului. Circulă zvonuri că Pasta i-ar fi fraudat pe lucrători cu 1 200 (sau 600) 000 lei. Vizita ofiţerilor ruşi la Constanţa 30 septembrie (...) |Teodora M. Coandă 77 ani, mama generalului (1 octombrie) (30 octombrie plecarea ofiţerilor mşi). Prinţul Carol sublocotenent şi Mare Cruce Carol I, Steaua, Coroana, placa Hohenzollern şi insigna Vulturul Negru. - Regele îi decorează pe petrolişti (...)- 13 octombrie. Episcopul Roman aruncă anatema asupra legii sinodale şi asupra celor care au votat-o. tŞerban Jianu 12 octombrie 87 ani. Bleriot la Bucureşti 15 octombrie. - Bleriot comandor Coroana. Bleriot zboară la 18 octombrie. - Maiorescu îşi dă demisia după 37 ani de profesorat. - I. Boambă comandor Steaua (...) Crăiniceanu ministru de război 31 octombrie, Orleanu ministru la industrie. A. Carp mare ofiţer Carol I - Djuvara ministru afacerile externe, Constantinescu agricultură domenii tGheorghe Vlahuţi-Slătineanu, fost secreatar al Consiliului de Miniştri, fost prefect, comandor Coroană 48 ani 4 noiembrie 1909 tD-na Aexandrina D. Florescu născută Mihăilescu 72 ani. fTeodor Ştefănescu director Banca Naţională fMaior G.I. Culoglu - *Secolul* din 14 noiembrie îl atacă cu violenţă pe Filipescu. fDem. de Frank (Milano) <Prima secţie a Curţii de Casaţie respinge recursul moştenitorilor d-nei Ana dr. Darvari care cereau anularea testamentului prin care defuncta face o donaţie în vederea construcţiei unui spital de alienaţi (18 noiembrie)> (...) fGheorghe Suţu Robescu. Joi 26 octombrie sfinţirea bisericii ruse (...) Dr. A. Koslinsky autorizat să poarte Nişan Iftikar. tZoe A. Rioşeanu 3 decembrie (accident de automobil) 8 decembrie atentat împotriva lui I. Brătianu (Stoenescu) - Chantecler I. Brătianu Mare Cruce Steaua mânu propria// tG. Zara 37 ani 27 decembrie.

1910

Pr. Her. regoit au chapitre Aigle noir Berlin investiture ordre. fO Clitzesco 1 janv. 55 ans. tAlexandrine Luchian nee Movila 3 Janv. 65 ans. Visite pr. Her. Roumanie Berlin 17 Janv. n. s. t Jean C M . Soutzo Doudesco 29 Janv. 54 ans. tHenriette Sihleano (n. Lupashko) 30 Janv. tConst. Th. Ghyka Deleni Comm. Carol, gd. off. Couronne, comm. Etoile — 63 ans 2 fevr. t Basile Missir pres. Ch-bre, Gd. Cr. Couronne 4 Fevr. - Mission belge Bucarest chargee notifier avenement Albert I (...) Demission Michel Pherekyde - Cinci nat Pavelesco comm. Fr. Joseph - Michel Pherekyde pres. Ch-re. (...) fjean Prodan 66 ans 14 Fevr. tEugen Carada 12 fevr. — 73 ans. Maioresco 70 ans 4 mars n.s. (...) tCap. Georges A. Soutzo fCyrus Oeconomu - mari a Bibi suicide gouguenots Brancovenesc tJoseph J. Skupiewski 63 ans. — I. Bratiano Gr. Cr. Aigle blanc Serbie, Stelian, Djuvara Gd. Cr. Saint-Sava - Averesco demissione Senat tElise M. Rachlivan 19 mars - Affaire Baud (22 mars) t Arme Piru Vlahoutzi nee Slatineano - 3 avril 82 ans. tErnil Zâne, insp. fin. 3 avr. - Creation nouvelle leg. roy. Espagne - Multedo ***(? - tui.)*** *y* Cortine cur. Visite pr. Guillaume Hohenzoiiern 21 avr. Sinaia t Roi Angieterre - Visite fonctionnaires chem fer autr. — gen. Crainiceano Constantinople Gd. Cordon Osmanie fgen. Basile Radulesco tAnnerte Luca Nicolesco (25 avr.) - Visite roi Suede Sinaia 28 avr. tNicolas Turnesco - Demonstration insultante devant maison Mme Pia Bratiano. Roi adresse telegramme regret (29 avr.) t Mărie G. Duca sceur Jean G.D. 28 avril 28 ans. t Constantin Nicolesco-Dorobantzu Paris 24 avril 51 ans (veuve: Fernande) — Visite officîers roumains Russie - Warthiade Gd. Croix Ste Anne brillants'. Proces Marcel Brandza 20 mai - acquitte mais transfere. - Alex. Rosetti-Solesco Comm. St. Stanislas 19 mai tGeorges M. Andrico Dir. Comptabilite gen. Etat - Comm. Leopold (Belgique) — 22 mai — 51 ans (...) L'attentat des bateliers de

1910

Prinţul moştenitor primeşte, la Berlin, în plenul Ordinului, învestitura Vulturului Negru. fC. Cliţescu 1 ianuarie 55 ani fAlexandrina Luchian născută Movilă 3 ianuarie 65 ani. Vizita prinţului moştenitor al României la Berlin, 17 ianuarie st. n. flon C M . Suţu Dudescu 29 ianuarie 54 ani. tHenriette Sihleanu (născută Lupaşcu) 30 ianuarie f Constantin Th. Ghica-Deleni, comandor Carol, mare ofiţer Coroana, comandor Steaua, 63 ani 2 februarie, fVasile Missir preşedintele Camerei, Mare Cruce Coroana 4 februarie. Misiune belgiană la Bucureşti însărcinată să aducă la cunoştinţă suirea pe tron a lui Albert I (...) Demisia Iui Mihai Ferekyde - Cincinat Pavelescu comandor Ordinul Franz Joseph. - Mihai Ferekyde preşedinte al Camerei (...) flon Prodan 66 ani 14 februarie fEugen Carada 12 februarie 73 ani - Maiorescu împlineşte 70 ani la 4 martie st. n. (...) fCăpitan Gheorghe A. Suţu fCyrus Economu - soţul lui Bibi sinucis măcelari Brancovenesc flosif J. Skupiewski 63 ani, I. Brătianu Mare Cruce Vultur Alb Serbia, Stelian, Djuvara Mare Cruce Sfântul Sava - Averescu demisionează din Senat fEliza M. Rachlivan 19 martie - Afacerea Baud (22 martie) fAna Piru Vlahuţi născută Slătineanu - 3 aprilie 82 ani. fEmil Zâne, inspector financiar 3 aprilie - Crearea noii legaţii a regatului Spaniei. Multedo (? - *n.n.)* y Cortine curator. Vizita prinţului Wilhelm Hohenzoiiern 21 aprilie Sinaia fRegele Angliei. Vizita funcţionarilor de la căile ferate austriece. Generalul Crăiniceanu la Constantinopol Mare Cordon Osmanie f general Vasile Rădulescu fAneta Luca Niculescu (25 aprilie) - Vizita regelui Suediei ia Sinaia 28 aprilie f Nicolae Turnescu - Demonstraţie insultătoare în faţa casei D-nei Pia Brătianu. Regele adresează telegramă regret (29 aprilie) f Măria G. Duca, sora lui Ion G.D. 28 aprilie 28 ani. f Constantin Niculescu-Dorobanţu Paris 24 aprilie 51 ani (văduvă: Fernanda) - Vizita ofiţerilor români în Rusia - Warthiade Ivlare Cruce Sfânta Ana cu briliante. Procesul Marcel Brândză 20 mai - achitat însă transferat. - Alexandru Rosetti-Solescu comandor Sf. Stanislas 19 mai f Gheorghe M. Andricu Directorul Contabilităţii generale a statului - comandor Ordinul Leopold (Belgia) 22 mai — 51 ani. (...) Atentatul barcagiilor din Pireu împotriva vasului împăratul Traian

Piree contre l'Emp. Trajan 7 Juin - Accident mortel de Mme P. Gradishteano (14 Juin? - *n.a.)* Crutzesco l'embaume (...) - Dr. Rosen, ministre Allemagne Bucarest |A1. Antemireano 2 Juill. - Mis San-Giuliano - Gd. Cr. Etoile Roumanie, mis Carlotte Riparbelle Gd. Cr. Couronne pour bons offices incident Piree - Dr. Mamulea comm. Il-e C1. Wasa. 'f' Dr. A1. Stancesco - Slatina, Comm. Etoile, Couronne 12 Juill. 63 ans. (...) <Paris> tAlex. Vogoridy <pr> (Aeco Pache) Juillet tCornelie St. Emilian 23 Juillet - Mile G. Achille-Fould l'artiste-peintre est la fille adoptive de Georges B. Ştirbey. - Zavioni, auteur attentat contre Miclesco se suicide (...) Visite universitaires ottomans 8 aout tNicolas Mândrea pres. Haute Cour, prof. univ. — Bene Merenti I-re CL, Gd. Off. Etoile 10 aout — gen. Georgesco — Gd. Cr. Couronne Prussie t Prince Jean C. Cantacuzene fils docteur Constantin Meran (14 aout - 31 ans) (...) tdr. Nicolas Manolesco-Strunga - 20 aout 60 ans. - Lucas Ionesco, pres. Cons. Adm. perm. Bene-Merenti I-re C1. tEd. Gonzik, architecte, Bene-Merenti I-ere, (hotels Monteoro, Gradishteano Bucarest, villa Sihlea etc.) <28 aout n.s. etrange discours profession foy prince Louis Baviere inauguration eglise bavaroise Ste Anne = 1 sept> <La plus haute fonction de l'esprit humain c'est celle de gouverner les hommes (St. Simon duc)> tNicolas ... Vrabiesco 23 aout, ane. dir. Imprimerie Etat (...) tAntoine Zalewski 60 ans sept. tgen. dr. N. Georgesco - <Accident Chavez 25 sept. Domod. (ilizibil - *?î.n.)*> 17 sept. Kiderlen presente roi lettres rappel. — Affaire Theophile Petit qui avait remis circulation billets banque annulees <Revolution Portugal 7 oct. n.s.> tN. Herjeu ingenieur, ane. secr. gen. min. trav. publ. - Accident auto familie gen. Crainiceano 30 sept. - Visite Reine-mere Hollande Sinaia oct. commencemment — Gen. Crainiceano Gd. Off. Etoile (oct.) tConst. G. Fotiu 6 oct. 62 ans. ane. sen. Comm. Cour. Off. Etoile. - Th. Stelian Gd. off. Etoile (oct.) tConst. D. Budishteano 20 oct. 80 ans. tgen. Othon Sakellario - Craiova fin oct. <Jubile 60 ans E.Fr. Ioseph> tNicou Negri,

7 iunie - Accident mortal al d-nei P. Grădişteanu (14 iunie? - *n.a.)* Cruţescu o îmbălsămează (...) - Dr. Rosen, ministru al Germaniei la Bucureşti tA. Aitemireanu 2 iulie - Mis San-Giuliano Mare Cruce Steaua României, mis Carlotte Riparbelle Mare Cruce Coroană pentru bunele oficii în incidentul de la Pireu - Dr. Mamulea comandor cl. a Il-a Ordinul Wasa. tDr. A. Stăncescu - Slatina, Comandor Steaua, Coroana 12 iulie, 63 ani (...) <Paris> tAex. Vogoride <pr> (Aecu Paşa) iulie tCornelia St. Emilian 23 iulie - D-ra G. Achille-Fould artistul-pictor este fiica adoptivă a lui George B. Ştirbey. Zavioni, autorul atentatului împotriva lui Miclescu, se sinucide (...) Vizita universitarilor otomani 8 august. tNicolae Mândrea preşedinte al înaltei Curţi de Casaţie, profesor universitar - Bene-Merenti cl. I, Mare ofiţer Steaua 10 august - general Georgescu Mare Cruce Coroana Prusiei tPrinţul Ioan C. Cantacuzino fiul doctorului Constantin Meran (14 august - 31 ani) (...) tclr. Nicolae Manolescu-Strunga - 20 august 60 ani. - Luca Ionescu, preşedintele Consiliului administrativ permanent, Bene-Merenti cl. I. tEd. Gonzik, arhitect, Bene-Merenti cl. I (casele boiereşti Monteoru, Grădişteanu Bucureşti, vila Sihlea etc.) <28 august st. n. straniu discurs profesiune de credinţă al prinţului Ludovic al Bavariei la inaugurarea bisericii bavareze Sfânta Ana = 1 septembrie> <Cea mai înaltă funcţie a spiritului uman este aceea de a-i guverna pe oameni (St. Simon duce)> tNicolae... Vrăbiescu 23 august, director al Imprimeriei Statului (...) tAiton Zalewski 60 ani septembrie tgeneral dr. N. Georgescu - <Accident Chavez 25 septembrie Domod (ilizibil - *n.n.)*> 17 septembrie Kiderlen prezintă regelui scrisorile de rechemare. - Afacerea Theophile Petit care repusese în circulaţie bilete de bancă anulate <Revoluţie în Portugalia 7 octombrie st. n.> tN. Hîrjeu inginer, fost secretar general Ministerul Lucrărilor Publice - Accident auto familia generalului Crăiniceanu 30 septembrie - Vizita reginei-mame a Olandei la Sinaia la începutul lui octombrie - Generalul Crăiniceanu mare ofiţer Steaua (octombrie) tConstantin G. Fotiu 6 octombrie 62 ani, fost senator, comandor Coroana, ofiţer Steaua. - Th. Stelian Mare ofiţer Steaua (octombrie) tConstantin D. Budişteanu 20 octombrie 80 ani. tGeneral Othon Sachelarie - Craiova, sfârşitul lui octombrie < Jubileul 60 de ani Franz Joseph>

ane. sen. et. dep. 2 nov. tLudwig W. Rhein gd. industriei (saxon transylvanien). Accident tram. Th. Rosetti tombe de ia platforme tram rue Bratiano (4 nov.) <Escapade et mort Tolstoi fin octobre> fgen. Alex. Koslinsky 7 nov. 85 ans - Vercesco a ete direct, general prisons <(!!!)> Michel Pherekyde m-bre Jockey (nov.) fNicolas N. Darasco avocat Off. Couronne 26 ans. fP. Antonesco, insp. forets Bene-Merenti î-ere C1. fA1. A. Costesco ane. cons. appel, secr. gen. - 15 nov. (Pere Cacandega) - (Pano etait mort 1910) <fde Leon Tolstoi 19 nov. n. *s:*> fA1. Durma ane. insp. domaines (nov.) fgen. Cernovodeano 23 nov. 77 ans - Accident mortal auto Dem. Theodoro, secr. gen. instr. public (Falciu) 8 dec. - Isaye et Pugno B.M. 1C1. fgen. A1.M. Falcoiano - Comm. Stanislas 73 ans (...) Cabinet conservateur Carp 29 dec. C. (? P. - *n.n)* Carp, pres. cons., min. finances, Maioresco aff. etr., Marghiloman int., J. Lahovary domaines, C. Arion instr., Fiipesco guerre, Delavrancea trav. publ., Nenitzesco commerce, Cantacuzene (M) justice - Carol î gd. off; Haret comm. (...)

1911

fHelene A1. Teiemaque nee Oianesco 6 Janv. [pată de cerneală în text - *n.n.]* fFrance: Const. N. Lahovary, frere gen. et Jean, prix Ass. ane. eleves de Louis le Grand. Inf. Alph. de Bourbon et Beatrix de B. a Bucarest. fGr. Vorvoreano, 70 ans, pres. honn. club liberal Craiova - fGreg, Ghicka, ane. miri. Roumanie fsubitement Rome. Bene-Merenti I-re C1. G.G. Orieano; fA1. G. Danielopol 30 ans, 30 Janv. fSimeon Populiano ane. cons. Haute Cour, Comm. Etoile, Gd. off. Couronne 30 Janv. fAdolphe Cantacuzene, ane. pres. Cour appel. Gd. off. Etoile et Couronne 31 Janv. 81 ans; fConst. V. Fiipesco Chev. Couronne, 47 ans (cousin Nicolas F beau-pere Michou Bassarabeano puis R. Franasovici) fgen. div. aide-camp Panait Warthiadi 7 fevr. 64 ans. *Em. Kretzulescogd. Cr. Saint-Stanislas* - Resultat elections J. Lahovary min.

fNicu Negri, fost senator şi deputat 2 noiembrie, fLudwig W. Rhein mare industriaş (sas transilvănean). Accident tramvai Th. Rosetti cade de pe platforma tramvaiului pe strada Brătianu (4 noiembrie) <Fuga şi moartea lui Tolstoi la sfârşitul lui octombrie> fgeneral Alex. Koslinsky 7 noiembrie 85 ani - Vercescu a fost directorul general al închisorilor <(!!!)> Mihai Ferekyde membru Jockey-Club (noiembrie) fNicolae N. Dărăscu avocat, ofiţer Coroana 26 ani fP. Antonescu, inspector forestier Bene-Merenti C1. I. fA1. A. Costescu, fost consilier la Curtea de Apel, secretar general - 15 noiembrie (Tatăl lui Cacandega) - (Panu era mort în 1910) <flui Lev Tolstoi 19 noiembrie st. n.> fA1. Durma fost inspector Domenii (noiembrie), fgenerai Cernovodeanu 23 noiembrie 79 ani - Axcident mortal auto Dim. Teodoru, secretar general Instrucţie publică (Fălciu) 8 decembrie - Isaye şi Pugno Bene-Merenti cl. I. fGeneral A1.M. Fălcoianu - comandor Sf. Stanislas 73 ani (...) Cabinet conservator Carp 29 decembrie. P. Carp preşedinte Consiliu miniştri, finanţe, Maiorescu afaceri externe, Marghiloman interne, J. Lahovary Domenii, C. Arion Instrucţie, Filipescu Război, Delavrancea Lucrări publice, Neniţescu Comerţ, Cantacuzino (M) Justiţie - Ordinul Carol I Mare ofiţer; Haret comandor (.,.)

1911

fElena A1. Telemac născută Olănescu 6 ianuarie [pată de cerneală în text - ***n.n.)]*** fFranţa: Const. N. Lahovary, fratele generalului şi Ion, premiul foştilor elevi ai Colegiului Louis le Grand. Infantele Alphons de Bourbon şi Beatrix de Bourbon la Bucureşti, fGr. Vorvoreanu, 70 ani, preşedintele onorific al clubului liberal din Craiova. fGrig. Ghica, fost ministru al României fsubit (ia Roma). Bene-Merenti cl. I G.G. Orleanu; fA1. G. Danielopol 30 ani, 30 ianuarie fSimeon Populiano, fost consilier înalta Curte de Casaţie, comandor Steaua, Mare ofiţer Coroana 30 ianuarie fAdolphe Cantacuzino, fost preşedinte al Curţii de Apel, Mare ofiţer Steaua şi Coroana 31 ianuarie, 81 ani; fConst. V. Filipescu cavaler Coroana, 47 ani (vărul lui Nicolae F., socrul lui Mişu Bassarabeanu apoi al lui R. Franasovici) fgeneral de divizie aghiotant Panait Warthiadi 7 februarie 64 ani. ***Em. Creţulescu Mare Cruce Stânful Stanislas*** — Rezultatul alegerilor

domaines echoue I-er coli. Vlashka - Duel pistolet (sans resultat) gen. Gardesco - gen. Georgesco 20 fevr. tGreg. Stephanesco - prof. univ. (gourdineurs = bataushi) - Virgil Arion pres. Ligue 12 fevr. tgen. Nestor Rentz Berlad. Maioresco offre six dîners diplomatiques copieux tZoe S. Hagi-Pantelli (Reinek? - *n.a.)* Bruxelles - tGen. Roshiano 17 mars Gd. Off. Couronne tjean Rosesco 66 ans 17 mars. Depart pr. Schvenburg - Princes Hohenzollern (Charles Antoine et sa femme) Bucarest - Retour mission extraordinaire roumaine â Rome (chef D. Greceano) Dr. Buicliu (Christian) Gd. Cr. St. Sava. t J- Bacalbasha dir. gen. theâtres 4 avr. - Daily Express 4 avr. n.s. annonce fiancailles psse Elisabeth avec diadoque 15 avr. t Jean G. Cantacuzene 15 avr. 63 ans. — gen. Mavrocordat comm. Carol I - t Mme Pauline Lucaci femme rev. p. V. Lucaci Vienne tC.I. Stoicesco Gd. Cr. Couronne gd. off. Etoile 59 ans. 10 mai - Cas eveque Roman (mai) - Visite reine Roumanie Euxinograd 14 mai — Accident mortel ministre Berteaux t Rich. Franasovici 66 ans. Gr. Cr. Tahowo et St. Sabba 14 mai 1911 tgen. C. Mano - ane. Pres. Cons. Gr. Cr. (Collier) Charles I-er, Etoile, Couronne, Gd. Cr. Aigle rouge, Couronne de fer, Sts. Maurice-Lazare, St. Stanislas, Osmanie, Nichâne, Iflichar (ilizibil - *n.n.),* Vertu mii. I-ere Cl. (or) - Synode demande resignation eveque Roman - Gd. Cr. Couronne — S.N. Bagdad, Jacques Negruzzi (Pres. Academie) - Gd. off. Pacleano, Deshliu, P. Theodoro, A.C. Paschcano, E. Ghica-Budeshti, C. Dobresco, Osc. Nicolesco - Mrazek, Pangrati, Saratzeano, Fleishlen - 27 mai Furstenberg arrive Bucarest - 1 C . Alimaneshteano 45 ans 31 mai = Comm. Etoile (...) t Catherine Al. Ecsarho n. Kostaki-Epureano 13 Juin. - Proces Chiricesco (prof.) en relation avec aff. metropolitain (...) 16 Juin — Travaux monument Souvoroff commencement (Juin). Socle granit Finlande - sculpteur Edwards t Emmanuel A. Floresco 72 ans 23 Juin - Arret St. Synode - acquittement metropolitain — depossession eveque Roman (deboute d'une action en desaveu etc. — rejete pourvoi en appel) <sensationnel

J. Lahovary, ministru, eşuează la Colegiul I Vlaşca. Duel cu pistolul (fără rezultat) general Gărdescu - general Georgescu 20 februarie. tGrig. Ştefaneseu - profesor universitar (gourdineurs = bătăuşi) - Virgil Arion preşedinte al Ligii la 12 februarie t general Nestor Rentz Bârlad. Maiorescu oferă şase dineuri diplomatice copioase. tZoe S. Hagi-Pantelli (Reinek? - *n.a.),* Bruxelles, t General Roşianu 17 martie Mare ofiţer Coroana tIon Rusescu 66 ani 17 martie - Plecarea prinţului Schvenburg - Perechea princiară Hohenzollern (Karl Anton şi soţia sa) la Bucureşti - întoarcerea misiunii extraordinare româneşti de la Roma (conducător D. Greceanu). Dr. Buicliu (Christian) Mare Cruce Sf. Sava th Bacalbaşa. director general al teatrelor 4 aprilie - *Daily Express,* 4 aprilie st. n. anunţă logodna principesei Elisabeta cu diadohul la 15 aprilie, tIon G. Cantacuzino 15 aprilie 63 ani. - Generalul Mavrocordat comandor Carol I. tD-na Paulina Lucaci soţia părintelui reverend V. Lucaci Viena tC.I. Stoicescu Mare Cruce Coroana, Mare ofiţer Steaua, 59 ani 10 mai - Cazul episcopului Roman (mai). - Vizita reginei României la Euxinograd 14 mai - Accident mortal ministrul Berteaux t Richard Franasovici 66 ani, Mare Cruce Takowo şi Sf. Sava 14 mai 1911 t general C. Mânu - fost preşedinte al Consiliului de Miniştri, Mare Cruce (Colan) Carol I, Steaua, Coroana, Mare Cruce Vulturul Roşu, Coroana de Fier, Sfinţii Mauriciu - Lazăr, Sf. Stanislas, Osmanie, Nişan, Iftikar (ilizibil - *n.n.),* Virtutea militară cl. I (aur) - Sinodul cere renunţarea la scaun a episcopului Roman — Mare Cruce Coroana - S.N. Bagdad, Jacques Negruzzi (Preşedinte Academie) - Mari ofiţeri Păcleanu, Deşliu, P. Teodoru, A.C. Paşcanu, E. Ghica-Budeşti, C. Dobrescu, Oscar Niculescu - Mrazek, Pangrati, Sărăţeanu, Fleishlen - 27 mai soseşte la Bucureşti Furstenberg - tC. Alimăneşteanu 45 ani 31 mai = comandor Steaua (...) tCaterina Al. Esarcu, născută Kostachi-Epureanu 13 iunie - Proces Chiricescu (profesor) în legătură cu afacerea mitropolit (...) 16 iunie. începutul lucrărilor la monumentul lui Suvorov (iunie). Soclul de granit din Finlanda - sculptor Edwards f Emmanuel A. Florescu 72 ani 23 iunie. Hotărârea Sf. Sinod - achitare mitropolit - deposedarea episcopului Roman (căruia i se respinge acţiunea de retractare etc. - respins recurs în apel) <senzaţional mariaj Aurică Orăscu 27 iunie cu Margot D>

mariage Aurica Oresco 27 Juin Margot D> Retrăite metropolitain fin Juin - Anniversaire 300 ans victoire R. Sherban Brashov. - Depart marquis Beccaria - Innondations - Visite marechal japonais Noghi 19 Juillet. tDem. Miresco - prof. mathematique - Noghi Gd. Cr. Etoile tDemetre (Take) Protopopesco (Lausanne 20 (3) Juillet) tdr. A. Nikita (Andritzeanu Nikita) Comm. Stanislas, Couronne Italie etc. 24 Juillet Câmpulung t Alexandre Bibesco n. 1841 Aix les Bains -1 Mărie Al. Horbatsky nee Paris t Nicolas C. Brăiloiu referend au C. comptes 6 aout - 56 ans - Visite princesses Benthaim Sinaia 8 aout — Visite pr-her. Turquie (Sinaia 16—17) <Vol Jocondo Accident mortel auto Leon Leonida, Youssouf - Article scandaleux Epoca 22 ou 23 aout - Le dilemme du tzigane, - accident mortel auto Constantin Gussi, <Magura> Tufele lui Cocosh, Vlashka - t Jean Michel Darvari 25 aout 1911 70 ans. <Franklin 0> Prince Lippe et pr. Weiningen arrivent Sinaia apres excursion Moldavie - Princesse Wied Sinaia -1 Irene Kostake Iarca 76 ans 30 aout t Georges Steriadi 70 ans ane. red. en chef „Ind. roumaine" 3 sept. - t Emil Ghika, Sinaia 3 sept. Roi se rend domicile defunt t Filon Mitresco dir. gymnase Sincai 5 sept. tgen. Alexandre Angelesco 75 ans. - Visite escadre russe Constanza 18 sept. (...) Alexandre Ranetti ane. fonctionnaire pref. police avait falsifie passeports detournant 3 820 lei. Condamne 1 an prison — appel rejete 24 sept. t Lucia Negri nee Rakovitza 28 sept. — fetes Jassy 25-26 sept. visite roi Jassy. „Fraîcheur des ceufs: plus ils restent horizontaux plus frais *{sic!);* quand ils restent verticaux et flottent = pourris." - Gaffe du recteur Bogdan â Jassy - Comte Kankrine gouv. Bessarabie et feldmarechal autr. bar. de Gemmingen Gd. Cr. Etoile - Collier Carol au prince Carol 18-e anniversaire — Rosetti-Solesco min. St. Petersburg mis disponibilite 15 Oct. - Accident princes Ştirbey 18 oct. <t Helene Broshteano 70 ans? *(n,a.)*> t Georges de Skupiewski 32 ans -1 Emil Soutzo ing. 20 oct. 60 ans. - Incident Bourse Jipesco-Bescovics (Elie) qui accuse premier avoir determine

Retragerea mitropolitului sfârşitul lui iunie - Aniversarea a 300 de ani de la biruinţa lui Radu Şerban, de la Braşov. Plecarea marchizului Beccaria - Inundaţii - Vizita mareşalului japonez Noghi la 19 iulie tDim. Mirescu — profesor matematici - Noghi Mare Cruce Steaua tDumitru (Take) Protopopescu (Lausanne) 20(3) iulie tdr. A. Nichita (Andriţeanu Nichita) comandor Stanislas, Coroana Italiei etc. 24 iulie Câmpulung tAlexandru Bibescu născut 1841 Aix-les-Bains - tMăria A. Horbatsky născută Paris tNicolae C. Brăiloiu referend la Curtea de Conturi 6 august 56 ani - Vizita prinţeselor Benthaim la Sinaia 8 august - Vizita prinţului moştenitor al Turciei (Sinaia 16-17) <Furtul Giocondei> Accident mortal auto Leon Leonida, lusuf - Articol scandalos în *Epoca* 22 sau 23 august - Dilema ţiganului, - accident mortal auto Constantin Gussi <Măgura> Tufele lui Cocoş, Vlaşca - tIon Mihai Darvari 25 august 1911 70 ani <Franklin 0>. Prinţul Lippe şi prinţul Weiningen sosesc la Sinaia după o călătorie în Moldova - Prinţesa de Wied la Sinaia, t Irina Costache Iarca 76 ani 30 august fGheorghe Steriadi 70 ani, fost redactor-şef la „LTndependance roumaine" 3 septembrie. tEmil Ghica, Sinaia, 3 septembrie. Regele se duce la domiciliul defunctului t Filon Mitrescu directorul gimnaziului Şincai 5 septembrie t general Aexandru Angelescu 75 ani - Vizita escadrei ruse la Constanţa 18 septembrie (...) Aexandru Ranetti, fost funcţionar la prefectura poliţiei, falsificase paşapoarte deturnând 3 820 lei. Condamnat la un an închisoare - apel respins la 24 septembrie, f Lucia Negri, născută Racoviţă 28 septembrie. - Festivităţile de la Iaşi 25-26 septembrie - vizita regelui la Iaşi. „Prospeţimea ouălor: cu cât rămân mai orizontale cu atât sunt mai proaspete; când stau pe verticală şi plutesc = stricate". - Gafa rectorului Bogdan la Iaşi - Contele Kankrin guvernatorul Basarabiei şi feldmareşalul austriac baron von Gemmingen Mare Cruce Steaua - Colan Carol I prinţului Carol la a 18-a aniversare - Rosetti-Solescu ministru la St. Petersburg pus în disponibilitate la 15 octombrie. - Accident prinţii Ştirbey 18 octombrie <| Elena Broşteanu 70 ani (? — *n.a.)*> | George de Skupiewski 32 ani - t Emil Suţu inginer 20 octombrie 60 ani. - Incident Bursă Jipescu - Bescovici (Ilie) care îl acuză pe primul a fi determinat căderea

baisse actions Banque Naționale, t Gregoire C. Mano (?- *n.a.)* f22 oct. t Const. M. Stroici pref. Dorohoi 27 oct. 1911 - Double attentat et suicide rue Doamnei (banque Bengal). J. Marculesco -1 Mărie Loupou-Bogdan nee Docan 25-26 oct. Gadinsky - Diamandy (C) presente lettres rappel Sofia. Gd. Cr. Merite Civil t general C. Budishteano ane. ministre, ane. pres. senat, Gd. Cr. Etoile et Couronne 7 nov. 72 ans. |Dem. Golfineano (Jean de Mitty) t Jeanne R. Vacaresco nee Jean Lahovary 15 nov. 30 ans. - C. Dissesco comm. Legion d nonn. (nov.) C. Nano, min. St. Petersburg Gd. off. Etoile. - 25 nov. affaire tramways - Consultation Emile Algave, Ferd. Larnande, Ch. Massigli, Ernest Chaveguin, Raymond Saleilles. - Incidents Thomas îonesco - Callimaki, Jean Procopiu - Callimaki. - Bene Merenti 1 cl. Col. N. Arghiresco et comm. Paul Anghelesco - Affaire P.P. Carp terre Dourneshti (Durneşti) achetee â la Dacia pour compte Mme Carp. - Kiderlen - Wăchler Gd. Cr. Aigle rouge - Al. Catargi Gd. Couronne Roumanie (dec). Retrăite opposition Parlament apres que gouvernement dessaisit justice de F affaire des trams. (16 dec.) tAlex. Vitzu 18 ans 8 dec. - Arrestation Mile dr. M. Evemgiopol (depuis Al. Odobesco) pour bris sceaux. - Gr. Cretziano Gd. off. Couronne.

1912

f Michel Al. Catargi cap. en retrăite 4 janv. 58 ans. (rue 11 februar 17) meeting opposition 8 Janv. manifestations blesses *(sic!).* N. Coucou Starostesco, ing. Off. Couronne, Maurice et Lazare, comm. Legion d'honneur. - 8 Janv. - Affaire Vaida - Goga t Mărie Th. Casimir nee Jean Scarlat Michalesco 14 Janv. 79 ans. tMărie Em. Lahovary 19 Janv. <mere> <du> <de> <femme> Emm. Kretzulesco. - Pr. her. Bulgarie Gd. Cr. Carol - Visite pr. her. Roumanie Sofia 26 Janv. - Pr. her. Roumanie collier ordre Alexandre - gen. Robesco gd. Cordon meme ordre — Visite Pr. Fred. Leop. de Prusse (Moniteur off. 26 Janv.). Take îonesco felicite Caragiale

acțiunilor Băncii Naționale, f Grigore C. Mânu (? - *n.a.) 22* octombrie f Constantin M. Stroici prefect Dorohoi 27 octombrie 1911 - Dublu atentat şi sinucidere strada Doamnei (banca Bengal). I. Mărculescu - t Măria Lupu-Bogdan născută Docan 25-26 octombrie. Gadinsky-Diamandy (C) prezintă scrisorile de rechemare la Sofia. Mare Cruce Meritul Civil t General C. Budişteanu, fost ministru, fost preşedinte al Senatului, Mare Cruce Steaua şi Coroana 7 noiembrie 72 ani. f Dum. Golfineanu (Jean de Mitty) f Ioana R. Văcărescu născută Ion Lahovary 15 noiembrie 30 ani — C. Dissescu comandor Legiunea de onoare (noiembrie). C. Nanu, ministru la St. Petersburg, mare ofițer Steaua. - 25 noiembrie afacerea tramvaie - Consultație Emile Aigave, Ferd. Larnande, Gh. Massigli, Ernest Chaveguin, Raymond Saleilles. - Incidente Toma Ionescu - Callimachi, Ion Procopiu - Callimachi - Bene-Merenti cl. I Colonelul N. Arghirescu şi maiorului Paul Anghelescu - Afacerea P.P. Carp moşia Durneşti cumpărată la „Dacia" în contul d-nei Carp. Kiderlen - Wăchler Mare Cruce Vulturul Roşu - Al. Catargi Mare Coroană România (decembrie) Retragerea opoziției din Parlament după ce guvernul a desărcinat justiția de afacerea tramvaielor (16 decembrie) t Alex. Vițu 18 ani, 8 decembrie. Arestarea d-rei dr. M. Evemgiopol (după Al. Odobescu) pentru a fi rupt sigiliile. Gr. Cretzianu Mare ofițer Coroana.

1912

tMihai Al. Catargi căpitan pensionar 4 ianuarie 58 ani (strada 11 Februarie 17) miting opoziție 8 ianuarie, manifestanți răniți. N. Cucu Starostescu, inginer, Ofițer Coroana, Mauriciu şi Lazăr, comandor Legiunea de onoare - 8 ianuarie. - Afacerea Vaida-Goga t Măria Th. Cazimir născută Ion Scarlat Mihălescu 14 ianuarie 79 ani. f Măria Em. Lahovary 19 ianuarie <mama> <lui> <a lui> <soția> Em. Crețulescu. Prințul moştenitor al Bulgariei Mare Cruce Carol - Vizita prințului moştenitor al României la Sofia, 26 ianuarie - Prințul moştenitor al României colan Ordinul Alexandru - generalul Robescu Mare cordon acelaşi ordin — Vizita prințului Frederic

60-e anniversaire t Zoe Isvorano 4 Janv. Mere de A. Rioshano. - Bene-Merenti I-re cl. Cella Delavrancea, P. Gusty, Mărie Ciucuresco, J. Nicolesco, D. Anghel, Em. Garleano, E. Mezetti, I. Anestin. - jacteur N. Hagiesco 3 fevr. tCatherine N. Zadarniceano 14 janv. 66 ans. (...) Jean Richepin a Bucarest 15 fevr. f Vicomte Al. de Gramont, col. en retrăite, Wiesbaden 17 Fevr. - Conflit Virgil Arion - Staicovici Conseil industriei 27 fevr. Gr. P. Carp touche 2000 fc. de gratification pour avoir rempli soi-disant fonction chef cabinet prefet Ilfov. - Centenaire Nicolas Kretzulesco (...) Uhrynowsky (Paddy) commence travailler a L'Independance au mois de mars (...) Mission C. Stere Transylvanie pour aplanir incident Vaida-Goga. - Crime rue Italiane (Sitza Manolesco) - de Giers amb. â Constantinople - Cabinet Maioresco 28 mars. (Th. Rosetti finances, Argetoiano guerre). |P - Liciu sanatorium Olchowski 2 avr. - 3 avr. Maioresco Ch-re dep. „â cette epoque (ou les junimistes sont devenus conservateurs) le conservatisme etait souvent confondu avec l'aristocratie ou les Phanariotes. Mais, pour ne parler que de moi, fils de professeur, je n'avais rien de comun avec un boyard. D'ailleurs la noblesse a ete abolie en 1848 et la naissance ne signifie plus rien chez nous" <naufrage du Titanic (avril.)> D. Onciul B.M.I. Cl. - et Mile Therese Stratilesco - Visite Paul Deschanel a Bucarest 13 avr. Descend G. Boulevard. |dr. Leon Sculy-Logothetides Jassy 14 avr. <D. Darvari divorce> — Felix Roussel, pres. Cons. municipal Paris arrive Bucarest (16 avr.) Proces Iorga-Cernaiano (Ciel pommele, femme fardee, ne sont pas de longue duree) Felix Roussel Gd. Cr. Couronne. -- tEuphemie N. Nicolesco 75 ans 23 avril. tCapitaine Greg. Ghica 55 ans 23 av. - veuve Constance n. Campineano - Prof. Chilot arrive Roumanie - Onciul et Tzigara gds. off. Couronne Italie - t gen. C. Hefner - Drame Filipovici rue Popa-Rusu. - B. Stirbey gd. off. Couronne - fetes Jassy inauguration monument Cuza (27 mai (...) tentative assassinat Mme gen. Mano. t Elisabeth N. Gussi 8 Juin - affaire Jean C. Campineano qui blesse un matelot breton — Autre amb. Seb. Eustatziu Cr. St. Stanislas 'ț' I.L. Caragiale 8/9 Juin v.s.;

Leopold al Prusiei {*Monitorul oficial*din 26 ianuarie). Take Ionescu îl felicită pe Caragiale la a 60-a aniversare f Zoe Isvoranu 4 ianuarie, mama lui Al. Rioşanu. - Bene-Merenti cl. I Cella Delavrancea, P. Guşti, Măria Ciucurescu, I. Nicolescu, D. Anghel, Em. Gârleanu, E. Mezetti, I. Anestin — factorul N. Hagiescu 3 februarie f Caterina N. Zădărniceanu 14 ianuarie 66 ani (...) Jean Richepin la Bucureşti 15 februarie f Viconte Al. de Gramont, colonel pensionar. Wiesbaden 17 februarie - Conflict Virgil Arion-Staicovici Consiliul industrial 27 februarie. Gr. P. Carp încasează 2 000 de franci grarificaţie pentru a fi îndeplinit aşa-zisa funcţie de şef de cabinet al prefectului de Ilfov. Centenarul Nicolae Creţulescu (...) Uhrynowsky (Paddy) începe să lucreze la *L'Independance roumaine* în luna marrie (...) Misiune C. Stere în Transilvania pentru a aplana incidentul Vaida-Goga. Crima din strada Italiană (Sita Manolescu) - de Giers ambasador la Constantinepol - Cabinet Maiorescu 28 martie (Th. Rosetti Finanţe, Argetoianu Război) fP- Liciu la sanatoriul Olchowski 2 aprilie. - 3 aprilie Maiorescu în Camera deputaţilor: „în această epocă (în care junimiştii au devenit conservatori), conservatismul era deseori confundat cu aristocraţia sau cu fanarioţii. Dar, ca să nu vorbesc decât despre mine, eu n-aveam nimic comun cu un boier. De altfel, nobilimea fusese abolită în 1848, iar naşterea nu mai înseamnă nimic la noi" <naufragiul Titanicului (aprilie)> D. Onciul Bene-Merenti cl. I şi D-ra Tereza Stratilescu - Vizita lui Paul Deschanel la Bucureşti la 13 aprilie. Vizitează marile bulevarde tdr. Leon Sculy-Logothetides Iaşi 14 aprilie <D. Darvari divorţează> - Felix Roussel, preşedintele Consiliului municipal al Parisului soseşte la Bucureşti (16 aprilie). Proces Iorga-Cernăianu (femeie boită, cer murg, repede se scurg) Felix Pvoussel Mare Cruce Coroană. fEufemia N. Nicolescu 75 ani 23 aprilie f Căpitan Grigore Ghica 55 ani 23 aprilie - văduva Constanţa, născută Câmpineanu - Profesorul Chilot soseşte în România. Onciul şi Tzigara mari ofiţeri Coroana Italiei f general C. Hefner - Dramă Filipovici strada Popa Rusu - B. Stirbey mare ofiţer Coroana - festivităţile de la Iaşi, inaugurarea monumentului Cuza 27 mai (...) tentativă de asasinat asupra d-nei general Mânu f Elisabeta N. Gussi 8 iunie - afacerea Ion C. Câmpineanu care

longue telegrame Badereu. - Etoile Roumanie gd. offF. Cottesco - comm. Emm. G. Bogdan et Lupu Costake tMichel Capatzineano ing. comm. Etoile - Excursion Auto-Club hongrois Bucarest-Constantinople (...) Catastrophe auto Balsh Pieleshti |Chilot et N. Oroveano tAlexandrine Em. Gradishteano nee Darvari 27 Juin — (Zecke Anastasio, dite Lina) Matake Dobresco â Paris (comm. Legion honneur Juill.) <tHenri Poincare> Comm. A d'Ioannidis (fin mai) affaire Dudeshti et l'Ephorie (Juillet) |A1. A. Oresco 16 Juill. - Tzigara Samurcash B.M. I-re C1. Pr. Carol bachelier t Pierre Et. Christopulo 27 Juill. Incident baronne Hohenhaum Constantza. Des officiers se permettent des inconvenances â son egard. Le major Buhlea chef police arrete la baronne. Punition off. et suspension chef police. tCaliopi S. Cotadi 67 ans 4 aout tPaul Catargi, Clarens (Suisse) 18/31 Juill. - Cte et ctesse Berchtold de Goyos â Sinaia 11 aout <A. Dumas qui n'aimait pas le sterlet> Berchtold Gd. Cr. Carol I, Furstenberg Gr. Cr. Couronne. Goyos comm. Etoile <Pepin dont le nom devint synonime de parapluie etait un epicier, fut 1'hote de Fieschi et fut decapite ainsi que ce dernier> - D. Dobresco (Matache) comm. Leg. d'honn. (...) Centenaire pavage Bucarest madriers en bois f intendent - gen. C. Chiflea 28 aout - Calimaneshti -1 Mărie Ch. Falcoyano nee Vacaresco 20 aout 1912 - Dr. Rosen Gd. Cr. Etoile <suicide gen. Noghi (sept)> Henri Galii ex. pres. Cons. municipal Paris Gd. Cr. Couronne. <tMarschall Brebenstein> - Visite Averesco Vienne - C.C. Arion gd. Off. Legion - Pariano St. Stanislas Il-e C1. t generale Lahovary (Aexandrine) Paris mi sept. - Averesco Gd. cr. leopold Autriche 26 sept. n.s. t N. Maltezeano Calarashi tombe dans un escalier 15 sept. - Mobilisation Bulgarie 18 sept. - Catastrophe chaloupe guerre Trotush - collision avec vapeur hongrois Szekenczi. - 100 officiers noyes - Duc d'Orleans-Bragance, cte de Wurmbrand et cte Blome hotes pr. Ştirbey. - Emp. Russie confere roi Roumanie baton marechal 19 ou 20 sept. t Const. Lecca, avocat, sous-dir. credit foncier 65 ans 28 sept. = Deux choses, ici bas, me font aimer le jour/

răneşte un matelot breton - Ată ambasadă Seb. Eustaţiu Cruce Sf. Stanislas tLL. Caragiale 8/9 iulie st. v.; lungă telegramă de la Bădărău. Steaua României mare ofiţer Cottescu - comandor Emm. G. Bogdan şi Lupu Costache tMihai Căpăţâneanu inginer, comandor Steaua - Excursia Auto-Clubului maghiar Bucureşti-Constantinopol (...) Catastrofă auto Balş, Pieleşti tChilot şi N. Oroveanu tAexandrina Em. Grădişteanu născută Darvari 27 iunie - (Zecke Anastasiu, zisă Lina) Matache Dobrescu la Paris (comandor Legiunea de onoare iulie) <tHenri Poincare> maior A. de Ioannidis (sfârşitul lui mai) afacerea Dudeşti şi Eforia (iulie) tA.A. Orăscu 16 iulie. Tzigara-Samurcaş Bene-Merenti cl. I. Prinţul Carol Bacalaureat, tPetre Şt. Cristopol 27 iulie. Incident baroana Hohenhaum la Constanţa. Nişte ofiţeri îşi permit mojicii faţă de ea. Maiorul Buhlea, şeful poliţiei, o arestează pe baroneasă. Pedepsirea ofiţerilor şi suspendarea şefului poliţiei. tCaliopi S. Cotadi 67 ani 4 august. tPaul Catargi, Clarens (Elveţia) 18/31 iulie - Contele şi contesa Bertchold de Goyos la Sinaia 11 august <A. Dumas căruia nu-i plăcea cega> Berchtold Mare Cmce Ordinul Carol I, Furstenberg Mare Cruce Coroană. Goyos Comandor Steaua <Pepin, al cărui nume deveni sinonim cu acela al umbrelei, era un spiţer, a fost gazda lui Fieschi şi a fost decapitat dimpreună cu acesta din urmă> - D. Dobrescu (Matache) comandor Legiunea de onoare (...) Centenarul pavării Bucureştilor cu bârne de lemn tgenerai de intendenţă C. Chiflea 28 august Călimăneşti - tMăria Ch. Fălcoianu născută Văcărescu 20 august 1912 - Dr. Rosen Mare Cruce Steaua sinuciderea generalului Noghi (septembrie)> Henri Galii fost preşedinte al Consiliului municipal al Parisului Mare Cruce Coroană. <tMarschall Brebestein> - Vizită Averescu Viena - C.C. Arion Mare Ofiţer Legiune - Pârâianu, St. Stanislas cl. a Il-a. tGenerăleasa Lahovary (Aexandrina) Paris pe la jumătatea lui septembrie - Averescu Mare Cruce Leopold Austria 26 septembrie st. n. tN. Maltezeanu din Călăraşi cade de pe scară la 15 septembrie - Mobilizare Bulgaria 18 septembrie - Catastrofă şalupa de luptă Trotuş - coliziune cu vasul maghiar Szekenczi - 100 de ofiţeri înecaţi - Ducele de Orleans-Bragance, contele de Wurmbrand şi contele Blome

L'amour, la liberte, seuls tresors que j'envie/ Pour l'amour, au besoin, je donnerai ma vie/ Mais pour la liberte je donnerai l'amour - Dumas pere. - Uhry survole Bucarest avec de Tholyan-Lareinly (? - *n.n.)* 29 sept. (...) *Ministere de collaboration* 14/21 oct. - Poincare felicite telegraphiquement Take îonesco. - Tentative suicide P. Millo 19 oct. — La mort le 21. - Bene-Merenti I cl. Vespasian Erbiceano pr. pres. trib. Jassy - Corneille *(sic!)* Botez cons. Cour appel Galatz 25 oct. 16 oct. *M. Mathieu I. Caragiale est nomme chef de cabinet du ministre des travauxpublics* â la place de M . G . Moisesco nomme chef de cabinet du ministre des domaines. (L'Ind. roumaine, Lundi, 29 oct./11 nov. 1912.) Take I. Gd. Cr. Etoile mânu propria -1 Cristofor Tabacovici Gd. Cr. Couronne 28 oct.// L'Independance du 2 nov: La familie de Jean I. Caragiale nous prie de porter a la connaissance de *(sic!)* public qu'elle n'est representee que par Mme C, veuve du defunt ecrivain, par M . M . et L.C. ses fds et Mile C C . sa fille. Le seul membre de la famille qui reside â l'heure presente dans le pays est M . M . C ; ceci afin d'eviter toute confusion avec des personnes qui se servent d'une similitude de nom pour commettre des actes incorrects -*III.* Mitilineu Comm. Etoile - Catastrophe chaloupe Teleorman (4 garde-frontieres et 5 personnes privees noyee) 2 *nov.II* Desastre de Mogosheshti (Jassy) 61 maisons ecroule *(sic!)* - <Mesaventure consul Prohaska â Ucsub t C-sse de Flandre 26 nov. n.s. - Visite Daneff Bucarest 13 nov.> - N.D. Cocea reforme par le conseil de rev. du Il-e Corps 14 nov. — Visite gen. baron Conrad de Hoetzendorf Bucarest 16/29 nov. Gd. Couronne C. de Hoetzendorf = Faire-part I.L. Caragiale no. 20/3 nov. dec. mort 19/22 Juin Schoneberg-Berlin - obseques Jeudi 22/5 nov. eglise S. Georges. - Parlent T. îonesco, Delavrancea, Sadoveano, Procopiu, Davila, Vlahoutza — Visite Daneff pres. Sobranie 26 nov. Gr. duc Nicolas Michailovici arrive Bucarest — Daneff etait gd. Cr. Etoille//Assassinat Stroe Belloesco le gd philantrope (Date ?) assassins arretes fin novembre Proces. 1) Radu Rosetti - Viața Romaneasca 2) Pompiliu Eliad — Dir. chemins fer — Baton marechal russe tout en or,

oaspeți ai prințului Stirbey - Țarul Rusiei conferă regelui României bastonul de mareșal la 19 sau 20 septembrie | Const. Lecca, avocat, sub-director al Creditului funciar 65 ani 28 septembrie = Două lucruri pe pământ mă fac să iubesc viața/ Dragostea, libertatea, singurele comori pe care le invidiez/ Pentru dragoste, la nevoie, mi-aș da viața/ Insă pentru libertate aș da dragostea - Dumas-tatăl. Uhry zboară deasupra Bucureștilor cu Tholyan-Lareinly (? *-n.n.)* la 29 septembrie *(...) Cabinet de coaliție \Al 21* octombrie - Poincare îl felicită telegrafic pe Take Ionescu. Tentativă de sinucidere P. Millo 19 octombrie - Moartea la 21 - Bene-Merenti cl. I Vespasian Erbiceanu prim-președinte al tribunalului Iași - Corneliu Botez consilier la Curtea de Apel din Galați 25 octombrie. 16 oct. *D. Mateiu I. Caragiale este numit șef de cabinet al ministrului luaurilorpublice m* locul d-lui G. Moisescu, numit șef de cabinet al ministrului domeniilor *(UIndependance roumaine,* luni, 29 oct./11 nov. 1912. Take Ionescu Mare Cruce mânu propria - t Cristofor Tabacovici Mare Cruce Coroană 28 octombrie *11UIndependance roumaine* din 2 noiembrie: „Familia Ion L. Caragiale ne roagă să aducem la cunoștința publicului că nu este reprezentată decât de către D-na C, văduva defunctului scriitor, de către d-nii M . și L . C , fiii săi, și d-ra C C , fiica sa. Singurul membru al familiei care locuiește la ora actuală în țară este dl. M . C . ; aceasta cu scopul de a evita orice confuzie cu persoane care se slujesc de o asemănare de nume spre a comite acte incorecte.// I. Mitilineu comandor Steaua - Catastrofă șalupă Teleorman (4 grăniceri și 5 persoane particulare înecați 12 noiembrie //Dezastrul de la Mogoșești (Iași) 61 de case prăbușite - <Pățania consulului Prohaska la Ucsub t Contesa de Flandra 26 noiembrie st. n. - Vizita lui Daneff la București 13 noiembrie> - N . D . Cocea reformat de consiliul de revizie al Corpului II Armată 14 noiembrie - Vizita generalului baron Conrad von Hoetzendorf la București 16/29 noiembrie, Mare Cruce Coroană lui von Hoetzendorf = Ferparul lui I.L. Caragiale nr. 20/3 noiembrie/decembrie. Mort 9/22 iunie Schonberg-Berlin, slujba înmormântării joi 22/5 noiembrie biserica Sf. Gheorghe. - Iau cuvântul T. Ionescu, Delavrancea, Sadoveanu, Procopiu, Davilla, Vlahuță - Vizită Danev președinte Sobranie 26 noiembrie - Marele

incrustations en vermeil et multitude brillants et emeraudes. - Gd. duc Nicolas Gd. Cr. Carol avec collier; gen. baron de Meyendorf Gd. Cr. Carol, gen. prince Bagration Gd. Cr. Etoile; Colonel deTodeben comm. Etoile, cap. pr. Trubetzkoi Comm. Couronne (...) Depart Gd. duc (3-e journee) 30 nov. - Gd. duc s'arrete 1/2 heure Jassy - Badereu l'accueille avec pref. St. Negruzzi. - Visite Trois-Hierarques <et part> f cap. Emm. Donici 7 nov. Montreux - Gd. duc Nicolas - Bene-Merenti I-er Cl. suicide dr. (escroc) Grill dir. policlynique fortune t Emmanuel Baleano - 3 dec. 58 ans. - Lissakowsky cons. leg. transfere Washington - Arsenieff le remplace (dec.) Arsenieff (Boris) chambellan imp. ane. secr. consulat Jassy - Constantinople, Japon, Athene, cons. gen. Ceylan, secr. Washington arrive vers le 3 dec. (Bucarest. - Inauguration monument Pr. Ştirbey Craiova 9 dec. - Pr. her. y assiste et prononce discours t Gr. M. Buicliu, Cons. hon. Haute Cour, Gd. off. Couronne, Comm. Etoile 13 dec. 72 ans. tLucrece C. Lecca nee Nencovici 14 dec. t Spiro Haret - 17 dec. tKwerlen Waechler 30 dec. n.s. Stuttgart t Const. Iliesco ane. prefet, sen. dir. Moniteur off. etc. 23 dec. - L. de Launay m-bre Institut ecrit *Revue bleue* que les Roumains sont le produit du croisement avec les tziganes - Diplome special de Bene Merenti avec enluminures pour le gd. duc Nicolas tNicolas P. Rashkano ane. prefet, maire, depute, beau-pere de Cioraneano — 27 dec. 63 ans. — Retour ambulance roumaine de Bulgarie - Stara Zagora.

1913

Fr. Joseph envoie pres. conseil Roumanie photographie avec lettre autographe oceasion nouvel an. Lissakowsky Gd. Cr. Etoile t L D . Movileano 28 dec. - Mission Take I. Londres. - Maioresco etait deja Gd. Cr. Leopold d'Autriche (...) (seskaupage: systeme hollandais de raccommoder â l'aiguille

duce Nicolae Mihailovici soseşte la Bucureşti - Danev avea deja Mare Cruce Steaua //Asasinarea lui Stroe Belloescu marele filantrop (Data?), ucigaşii arestaţi finele noiembrie Proces 1) Radu Rosetti - *Viaţa Românească* 2) Pompiliu Eliad - directorul căilor ferate - bastonul de mareşal rus, în întregime de aur, incrustaţii în argint aurit şi numeroase briliante şi smaralde - Marele duce Nicolae Mare Cruce Carol cu colan; generalul baron de Meyendorf Mare Cruce Carol, generalul prinţ Bagration Mare Cruce Steaua; colonelul de Totleben comandor Steaua, căpitanul prinţ Trubeţkoi comandor Coroana (...) Plecarea Marelui duce (a treia zi) 30 noiembrie - Marele duce se opreşte 1/2 oră la Iaşi - Bădărău îl întâmpină dimpreună cu prefectul St. Negruzzi. - Vizită la Trei-Ierarhi <şi pleo f căpitan Emm. Donici 7 noiembrie, Montreaux - Marele duce Nicolae Bene-Merenti cl. I. Sinucidere dr. (escroc) Grill, director de policlinică improvizat t Emmanuel Băleanu - 3 decembrie, 58 ani - Lissakovski, consilier legaţie transferat la Washington - Arsenieff îl înlocuieşte (decembrie) Arseniff (Boris), şambelan imperial, fost secretar consulat Iaşi - Constantinopol, Japonia, Atena, consul general în Ceylon, secretar la Washington soseşte în jur de 3 decembrie (Bucureşti). - Inaugurarea monumentului prinţului Ştirbey la Craiova, 9 decembrie - Prinţul moştenitor asistă şi pronunţă discurs t Gr. M. Buicliu, consilier onorific înalta Curte, Mare ofiţer Coroana, comandor Steaua, 13 decembrie, 72 ani. tLucreţia C. Lecca, născută Nencovici, 14 decembrie tSpiru Haret - 17 decembrie tKwerlen Waechler 30 decembrie st. n. Stuttgart t Cons. Iliescu, fost pefect, senator, director *Monitorul oficial* etc. 23 decembrie - L. de Launay, membru al Institutului, scrie în *Revue Bleue* că românii sunt produsul încrucişării cu ţiganii - Diplomă specială Bene-Merenti cu înluminări pentru Marele duce Nicolae tNicolae P. Răşcanu, fost prefect, primar, deputat, socrul lui Ciorăneanu - 27 decembrie, 63 ani - întoarcerea ambulanţei române din Bulgaria - Stara Zagora.

1913

Franz Ioseph trimite preşedintelui de Consiliu al României fotografie cu scrisoare autografă cu prilejul noului an. Lissakowsky Mare Cruce Steaua t L D . Movileanu 28 decembrie - Misiune Take Ionescu la Londra. - Maiorescu avea deja Marea Cruce a Ordinului Leopold al Austriei (...) (seskaupage: sistem olandez de a stopa cu acul

des trous dans un dssu). Maioresco Aigle Rouge I-re Cl. Souscription nadonale pour la flotte. 12 Janv. Cons. ministres Palais <communique dont j'ai la minute> Moniteur off. 14 Janv. promulgue loi recompense naționale veuve et fille Caragiale (...) tAl. Djuvara 1 fevr. 55 ans. MissionHohenlohe â St. Petersbourg. - Affaire haute-trahison Rodrigue Goliesco t Beatrice C. Eustatio-Slatko 1/14 fevr. Vienne -1 Smarande C. Matheiesco nee C. Bucshan 10 fevr. <Marie Mica epouse Popesco-Parashcoveano 10 fevr.> - Poincare (ellu 18 II) chev. de St. Andre 25 fevr. n.s. //Jubile des Romanoff 21 fevr. v.s. tEtienne Petrovici-Armis 18 fevr. (...) Reine Elisabeth subit operation yeux (dr. Lamwelt 22 fevr.) Affaire Berman-Juster 26 fevr. - Question de la mediation dans differend entre Roumanie et Bulgarie (...) Les Dumba sont originaires de Blatza vilayet de Monastir - Assassinat roi Grece t gen. Const. Fotino - 4 mars 66 ans -1 Const. Caramatteu, ane. dep., sen., m-bre Cour Comptes 7 mars - Const. Cristesco off. Etoile. L. Basset gd. Cr. St. Stanislas (mars). fConst. Erbiceano mbre Academie - Sainte Anne Il-e CL: Solomonesco, C. Smantanesco, D. Sideri, Manolesco (? - *n.a.),* Annibal Stoenesco (? - *n.a.)* III - R. Mavriki et C. Paraiano probablement III aussi. St. Stanislas Il-e Cl. N. Popp insp. et. S. Mavrocordat depute tGreg. Gramaticesco ane. proc. gen. tParis 28 fevr. tRadu C. Porumbaro. - Garcons restaurant Ploeshti declarent greve — Visite Vico - Mantegazze Bucarest. Ste Anne I-re gen. Lambrino, II Etienne Negruzzi pref. Jassy, col. Mustatza et col. Anastasiade. - St. Stanislas I-re Cottesco (A.) dir. chemin fers, II cl. avec pl. N.R. Capitaneano. I. Cioraneano Ste Anne Il-e. tgen. Nic. Popovici ane. secr. gen. guerre 14 mars 52 ans. — Scandaleuse gestion Victor Filotti au min. industrie (Viitorul 15 mars). Hortense Patchouris Răsplata Muncei I-re Cl. — Ouverture Conference St. Petersbourg au sujet differend roum-bulg. 31 mars n.s. t Solomon I. Halfon — A. Lucasiewicz et P. Rosetti Balanesco Ste Anne Il-e Cl. t Georges Gr. Cantacuzene (Ephorie hop. civ.) 23 mars. t Gregoire A.

găuri într-o țesătură). Maiorescu Vultur Roșu cl. I. Subscripție națională pentru flotă, 12 ianuarie. Consiliu Miniștri la Palat <am minuta comunicatuiui> *Monitorul oficial* din 14 ianuarie promulgă legea de recompensă națională pentru văduva și fiica lui Caragiale (...) tA. Djuvara 1 februarie, 55 ani. Misiune Hohenlohe la St. Petersburg. -Afacere înaltă trădare Rodrig Golescu t Beatrice C. Eustațiu-Slatcu 1/14 februarie Viena tSmaranda C. Mateiescu, născută C. Bucșan 10 februarie <Maria Mica se căsătorește cu Popescu-Pârșcoveanu la 10 februarie> - Poincare (ales la 18 II) cavaler Sf. Aidrei 25 februarie st. n. //Jubileul Romanovilor la 21 februarie st. *v.li* tȘtefan Petroviei-Armis 18 februarie (...) Regina Elisabeta se operează la ochi (dr. Lamwelt 22 februarie). Afacerea Berman-Juster 26 februarie. - Chestiunea mediațiunii în diferendul dintre România și Bulgaria (...) Dumba sunt originari din Blața, Vilaietul Monastir — Asasinarea regelui Greciei tgeneral Const. Fotino - 4 martie 66 ani tConst. Caramateu, fost deputat, senator, membru al Curții de Conturi 7 martie - Const. Cristescu ofițer Steaua. L. Basset Mare Cruce Sf. Stanislas (martie), tConst. Erbiceanu, membru al Academiei - Sfânta Ana cl. a Il-a: Solomonescu, C. Smântânescu, D. Sideri, Manolescu (? - *n.a.),* Annibal Stoenescu (? - *n.a.)* cl. a III-a - R. Mavriki și C. Pârâianu probabil cl. a III-a de asemenea. Sf. Stanislas cl. a Il-a N. Popp inspector și S. Mavrocordat deputat tGrigore Gramaticescu fost procuror general tParis 28 februarie. tRadu C. Porumbaru - Băieții de restaurant din Ploiești declară grevă - Vizită Vico-Mantegazze la București. Sfânta A i a cl. I generalul Lambrino, cl. a Il-a Ștefan Negruzzi, prefect de Iași, colonel Mustață și colonei Aiastasiade. - Sf. Stanislas cl. I Cottescu *(Al.),* director căi ferate, cl. a Il-a cu placă N.R. Căpitaneanu, I. Ciorăneanu Sf. Ana cl. a Il-a tgeneral Nic. Popovici, fost secretar general Ministerul de Război 14 martie, 52 ani. Scandaloasă gestiune Victor Filotti la Ministerul Industriei *(Viitorul,* 15 martie). Hortensia Paciuris Răsplata Muncei cl. I. Deschiderea conferinței de la St. Petersburg pe tema diferendului româno-bulgar 31 martie st. n.. tSolomon I. Halfon - A. Lucasievici și P. Rosetti Bălaneseu Sf. A i a cl. a Il-a tGheorghe Gr. Cantacuzino (Eforia spitalelor civile) 23 martie. tGrigore A. Suțu cap de mort

Soutzo tete de mort 22 mars - Dotation 100 000 frcs. pr. Carol tCerna (Panait) fin mars. - Prince Roland Bonaparte Bucarest - Jean Lahovary proclame chef parti cons. - Demission N. Fiiipesco 3 avril. Coup de feu â blanc a. la Ch-re des deputes Haciu Nastase, jeune roumain macedonien 22 ans tire en s'ecriant: La voix des macedoniens doit etre entendue! (5 avril) <Accident enfants Isadora Duncan Neuilly (fin avril n.s.)> (...) tHoria C A . Rosetti <volontaire> sergent I-er rochiori 77/78 Saint-Georges russe, 29 avr. 57 ans - tgen. div. Jean V. Năsturel - Gd. off. Etoile 28 avr. 68 ans. - Princesse Mărie en Espagne - gen. Th. Paraschivesco St. Stanislas I-re C1. - 8 mai Interpellation Fleva affaire Berman-Juster. - Crainiceano Gd. Cr. Couronne R. 20 mai-Averesco Gd. Off. - Al. Badereu Gd. Off. Etoile R. 10 mai (...) tMilone Lugomiresco sur le trottoir a la porte club conservateur Vanico 16 mai |Zoe I. Floresco nee de Linche 20 mai tSophie Costaforu 18 mai 70 ans veuve gen. Costaforu t Georges et Emma Ventura nee Callimaki accident auto 23/24 mai Tancabeshti - Incident major Negruzzi—Jean Stourdza — Stelian Popesco—Virgil Arion (mai) - Pavelesco Dinco Bene Merenti I-er C1. - Duel V. Arion - Stelian Popesco, 23 mai - â partir du Derby je suiş toutes les reunions de Baneasa - Princesse Mărie a Paris - fin mai - Cantuniari directeur police Bucarest - fin mai - affaire Blank - Bogdan Piteshti 28 mai (Comm. Carol: gen. P. Gigarto *(sici);* (Gd. off, Etoile: P. Chitzo) <Assassinat gd. vizir Mahmoud Schefhet (11 Juin n.s.)> Bene Merenti I-re C1. B. Bellio, O. Densushiano, H. David..., dr. Mezincesco (...) | G . Petresco 72 ans ane. pres. Haute Cour - 4 juin. t Dr. Take Stephanesco 9 juin t Aurel Petresco 13 juin fils Mme J. Boamba | Constance E. Germani 11 Juin — Gds. off. Etoile: P. Bratashano, dr. Istrati et Th. îonesco, N. Demosthene, N. Economo, Th. Cinco, Delavrancea, t Leon Ghyka, Victor îonesco, t Dr. Riegler et Dr. Schaabner. - tMme Sohpie N. Kretzulesko 91 ans 20 Juill. - t poete St.O. Iosif. Etoile comm. G. Lascar, I. Vorvoreano, gd. off. Al. Davilla, Jean Co..., Mission greque Roumanie

22 martie - Dotarea cu 100 000 franci a prinţului Carol tCerna (Panait) sfârşitul lui martie. Prinţul Roland Bonaparte la Bucureşti - Ion Lahovary proclamat şef al Partidului Conservator - Demisia lui N. Filipescu la 3 aprilie. Foc de armă în aer în Camera deputaţilor, Haciu Năstase, tânăr român macedonean în vârstă de 22 de ani, trage strigând: Vocea macedonenilor trebuie auzită! (5 aprilie) <Accidentul copiilor Isadorei Duncan la Neuilly (sfârşitul lui aprilie st. n.)> (...) tHoria C A . Rosetti, sergent <voluntar> în regimentul 1 roşiori în războiul 77/78, Ordinul rus Sfântul Gheorghe, 29 aprilie, 57 ani f general de divizie Ion V. Năsturel, Mare ofiţer Steaua, 28 aprilie, 68 ani - Principesa Măria în Spania - generalul Th. Paraschivescu Sf. Stanislas cl. I - 8 mai interpelare Fleva în afacerea Berman-Juster. Crăiniceanu Mare Cruce Coroana României 20 mai - Averescu Mare ofiţer - Al. Bădărău Mare ofiţer Steaua României 10 mai (...) tMilone Lugomirescu pe trotuar, la uşa clubului conservator Vanico *(? - n.n.)* 16 mai fZoe I. Florescu, născută de Linche, 20 mai |Sofia Costaforu, 28 mai, 70 ani, văduva generalului Costaforu t George şi Emma Ventura născută Callimaki, accident auto 23/24 mai Tâncăbeşti - Incident maior Negruzzi-Ion Sturdza - Stelian Popescu-Virgil Arion (mai), - Pavelescu Dincă Bene-Merenti cl. I. Duel V. Arion-Stelian Popescu, 23 mai - începând cu Derbyul, urmăresc toate reuniunile de la Băneasa - Principesa Măria la Paris - sfârşitul lui mai - Cantuniari director al poliţiei oraşului Bucureşti - sfârşitul lui mai - afacerea Blank - Bogdan-Piteşti 28 mai (comandor Ordinul Carol: general P. Gigârtu); (Mare ofiţer Steaua: P. Chiţu) <Asasinarea marelui vizir Mahmud Şefhet (11 iunie st. n.).> Bene-Merenti cl. I B. Bellu, O. Densusianu, H. David..., dr. Mezincescu (...) fG. Petrescu, 72 ani, fost preşedinte al înaltei Curţi de Casaţie - 4 iunie t Dr. Take Ştefănescu 9 iunie fAurel Petrescu 13 iunie, fiul d-nei I. Boambă fConstanţa E. Ghermani 11 iunie - Mare ofiţer Steaua: P. Brătăşanu, dr. Istrati şi Th. Ionescu, N. Demostene, N. Economu, Th. Cincu, Delavrancea, |Leon Ghica, Victor Ionescu, |Dr. Riegler şi dr. Schaabner. fd-na Sofia N. Creţulescu 91 ani 20 iulie - t poetul St. O. Iosif. Steaua comandor G. Lascăr, I. Vorvoreanu, mare ofiţer Al. Davilla, Jean Co:.., Misiune greacă în România Theotokis

Theotokis 25 Juin (...) Dissesco offre au roi Constantin le sabre du gen. Karaiskakis. Mobilisation 20 juin - 28 Juin occupation Silistre. Degradation de Goliesco (1 Juin) en presence du gen. Socec tNicolas Balacesco sculpteur 2-3 Juin tgen. Teleman depute 5 Juin - Jean Lahovary elu pres. Senat â la place Th. Rosetti demissionaire - Roi va au gd. quartier y reste quelques jours. (3 juin depuis 22 1/2-6 juin). Bene Merenti I Cl. architectes Gr. Cerkez, Remus Iliesco, V. Stephanesco, L. Negresco, G. Lasskind, Radu Predolesco - B. Paltineano delegue civil aupres armee occupation tcol. Th. Popovici, insp. gen. sergents viile pays (...) 14 Juillet arrive delegation bulgare. 15 Juill. arrivee del-s serbe et montenegrines. - Cretziano secr. gen. aff. ext. accueille Venizelos â T. Severin. - Pissoski secretaire; J.C. Filotti, secr.-adjoint et Emm. Lahovary attache tG.N. Danielopol prof. univ. 18 Juill. 76 ans (...) 29 Juill. Te-Deum Metropole et dîner gala Cour - Dissesco gd. Cr. Couronne Italie, Maioresco collier Carol. - Venizelos et Vucotich et Ristich Gd. Cr. Etoile — Passitch possedait cette distinction (...) 30 Juill. decr. demobilisation â partir du 31 Juillet - Poincare et roi Pierre coli. Carol I. - Conge Take Ionesco par int. Badareu 3 aout - 13 sept. (...) Take Ionesco Gd. Cr. Sts Maurice et Lazare commencemment aout - Victor Filitti syndic Bourse 1 sept. tDemetre D. Polizu-Micsunesti (le fou) Samovitz Bulgarie 5 avr. Demission Barbu Dolfmeano commissaire civil quadrilatere - Pissoski gd. off. Couronne (...) tN. Quintesco, membre Academie 12 aout (...) Gd. Cr. Aigle Blanc Serbie: Maioresco, T. Ionesco, Marghiloman 1 sept. — Affaire dr. Minovici - ing. Bedel. <Mariage ex roi Manoel avec p-sse de Hohenzollern 4 sept. n.s.> Accident automobile Take Ionesco Orashtie (portant drapeau tricolore 3 sept.) — accident auto Galitza entre Azuga et Bushteni 25 aout tHelene N. Vidrashco nee Catargi 25 avril <Poincare dans le Limousin 8 sept.> tGeorges Gramaticesco 20 avril 24 ans aviateur t Pierre Rashcano prof. faculte lettre Jassy t Paul Opresco ane. insp. police. 31 avril — accident mortel Vlăico Aurel 31 aout —

25 iunie (...) Dissescu oferă regelui Constantin sabia generalului Karaiskakis. Mobilizare 20 iunie - 28 iunie ocuparea Silistrei. Degradarea lui Goliescu (1 iunie) în prezenţa generalului Socec tNicolae Bălăcescu sculptor 2-3 iunie tgeneral Teleman, deputat, 5 iunie - Ion Lahovary ales preşedinte al Senatului în locul lui Th. Rosetti demisionat - Regele se duce la Marele Cartier unde rămâne câteva zile (3 iunie de la orele 22 1/2--6 iunie). Bene-Merenti cl. I arhitecţilor Gr. Cerchez, Remus Iliescu, V. Ştefănescu, L. Negrescu, G. Lasskind, Radu Predolescu - B. Păltineanu delegat civil pe lângă armata de ocupaţie tcolonel Th. Popovici, inspector general pe ţară al agenţilor de poliţie (...) 14 iulie - sosirea delegaţiei bulgare; 15 iulie - sosirea delegaţiilor sârbă şi muntenegreană. Cretzianu secretar general Ministrul Afacerilor Externe îl întâmpină pe Venizelos la Turnu-Severin. Pissoski secretar; I.C. Filotti secretar adjunct şi Emm. Lahovary ataşat. tG.N. Danielopol, profesor universitar, 18 iulie, 76 ani (...) 29 iulie. Te-Deum la Mitropolie şi dineu gală Curte - Dissescu Mare Cruce Coroana Italiei, Maiorescu colan Carol. Venizelos şi Vucotici şi Rustici Mare Cruce Steaua - Pasici poseda această distincţie (...) 30 iulie decretarea demobilizării începând de la 31 iulie - Poincare şi regele Petru colan Carol I - Concediu Take Ionescu prin interimatul lui Bădărău 3 august - 13 septembrie (...) Take Ionescu Mare Cruce S-ţii Mauriciu şi Lazăr la începutul lui august - Victor Filitti syndic al Bursei la 1 septembrie tDumitru D. Polizu-Micşuneşti (nebunul), Samovici Bulgaria, 5 aprilie. Demisia lui Barbu Dolfineanu, comisarul civil al Cadrilaterului - Pissoski mare ofiţer Coroana (...) tN. Quintescu, membru al Academiei 12 august (...) Mare Cruce Vulturul Alb Serbia: Maiorescu, T. Ionescu, Marghiloman 1 septembrie. - Afacerea dr. Minovici - inginer Bedel. <Căsătoria fostului rege Manuel cu prinţesa de Hohenzollern 4 septembrie st. n.> Accident de automobil Take Ionescu la Orăştie (purtând drapel tricolor 3 septembrie) - accident auto Galiţa între Azuga şi Buşteni 25 august tElena N. Vidraşcu, născută Catargi, 25 aprilie <Poincare în Limousin la 8 septembrie> tGheorghe Gramaticescu, 20 aprilie, 24 ani, aviator f Petre Răşcanu profesor la Facultatea de Litere din Iaşi f Paul Oprescu, fost inspector de poliţie 31 aprilie - accident mortal Vlaicu Aurel 31 august - Băneşti

Baneshti 28 km Ploeshti t *Constantin Eustace Schina ane. Pres. Haute Cour Gd. Cr. Etoile et Couronne 3 sept. 75 ans* - Bene Merenti I-re Cl. (Riria) Coralie Xenopol et Mme Georges Scott (Nelly Martyl) Presse magyare se plaint de trop excursions des souv. roumains en Transylvanie leur reprochant manque tact. - Take Ionescu en Italie 20 sept. dejune Roi San Rossore (21 sept.) Lucea 22 sept. Bene Merenti I-re Cl. M.I. Caragiale (23 Juill) - A Lucea (T.I. - *n.n.)* visite villa XVIII s baron Fasciotti. - Bethmann-Hollweg Gd. Cr. „Carol I" - Diamandy min. St. Petersbourg fMarguerite Herjeu fille gen. 21 ans 11 sept. Mano Gd. Cr. Couronne (sept.) Cambriolage boutique usurier Colier 23 sept. - med. Virtutea militare *(sic!)* or au dr. Mohammed Hussim chef mission indienne de Madras et dr. Narassih Mulgând de Calcutte - t Alexandrine B. Averesco 57 ans 23 sept. belle-mere gen. Constantinesco - Cas agent change Hurmuz. - 25 sept. conseil ministres Sinaia - 25 sept. Badareu part pour Paris. II passe quelques jours Sinaia. Visite princes Guill. et Victor de Wied Sinaia 19 sept. - accident mortel sous-lt. Negel 19 sept. (...) Declaration faillite et arrestation agt. change Hurmuz - fin tragique Mme Anne Melik trouvee brulee <vive> dans son lit (comm. oct.) 9 oct. fin conge de Badareu qui reste Bucarest | H . Czernin 41 ans = Incident Manasse 11 oct. deleg, etudiants chez Davila (...) Proces dr. Rakowsky mereredi 9 oct. - Mavrodi acquite - Proces de Kiew (meurtre rituel) oct. Gd. Cordon Sauveur Grece gen. Coanda, gd. Off. Col. Christesco (...) Les D. parraissent Bucarest â une representation de Nono (tournee de Sascha Guitry) 17-20 oct. Congres liberal. - Proces militaires: C. Millian, Popesco-Dutzo, Karnabatt - Gr. Cr. Sauveur: Al. Badareu, N. Xenopol, gen. Herjeu, Cantacuzene-Pashcano, gd. off. D. Morouzi et Gr. Cantacuzene, comm. Barbatesco premier adj., ane. maire t Georges J. Juvara 33 ans. Comm. Fr. Joseph; dr. Emm. Stourdza revoque de la place d'insp. medical caisse metiers â la suite incident Stelian Popesco - Voyage Take îonesco Athenes 7 nov. - refection

28 km de Ploieşti f *Constantin Eustaţiu Schina, fost preşedinte al înaltei Curţi, Mare Cruce Steaua şi Coroana, 3 septembrie, 75 ani* - Bene-Merenti cl. I (Riria) Coralia Xenopol şi d-na Georges Scott (Nelly Martyl). Presa maghiară se plânge de prea multele călătorii ale suveranilor în Transilvania, reproşându-le lipsă de tact. - Take Ionescu în Italia la 20 septembrie, dejunează cu regele la San Rossore (21 septembrie), Lucea, 22 septembrie Bene-Merenti cl. I M.I. Caragiale (23 iulie). - La Lucea (T.I. - *n.n.)* vizitează vila din secolul XVIII a baronului Fasciotti. - Bethmann-Hollweg Mare Cruce „Carol I" - Diamandy ministru la St. Petersburg f Margareta Hârjeu, fiica generalului, 21 ani, 11 septembrie. Mânu, Mare Cruce Coroana (septembrie) Spargere ghereta cămătarului Colier 23 septembrie - Medalia Virtutea militară aur doctorului Mahomed Hussim, şeful misiunii indiene din Madras, şi doctorului Narassih Mulgând din Calcuta f Alexandrina V. Averescu 57 ani 23 septembrie, soacra generalului Constantinescu - Cazul agentului de schimb Hurmuz. - 25 septembrie Consiliu de Miniştri la Sinaia - 25 septembrie, Bădărău pleacă la Paris. Petrece câteva zile la Sinaia. Vizita principilor Wilhelm şi Victor de Wied la Sinaia, 19 septembrie - accident mortal sublocotenentul Negel 19 septembrie (...) Declaraţia de faliment şi arestarea agentului de schimb Hurmuz - sfârşitul tragic al D-nei Anna Melik găsită arsă <de v i o în patul ei (începutul lui octombrie); 9 octombrie, sfârşitul concediului lui Bădărău care rămâne în Bucureşti f H. Czernin 41 ani = Incident Manasse 11 octombrie, delegaţie de studenţi la Davilla (...) Procesul dr. Rakowski miercuri 9 octombrie - Mavrodi achitat - Procesul de la Kiev (omor ritual) octombrie. Mare cordon Mântuitorul, Grecia generalul Coandă, Mare ofiţer colonelul Cristescu (...) Darvarii apar la Bucureşti cu prilejul unei reprezentaţii cu Nono (turneul lui Sacha Guitry) 17-20 octombrie Congres liberal - Procese militare: C. Millian, Popescu-Duţu, Karnabatt - Mare Cruce Mântuitorul: Al. Bădărău, N. Xenopol, general Hârjeu, Cantacuzino-Paşcanu, mare ofiţer D. Moruzi şi Gr. Cantacuzino, comandor Bărbătescu prim-adjunct, fost primar t Gheorghe J. Juvara 33 ani, Comandor Fr. Joseph; dr. Em. Sturdza revocat din postul de inspector medical la Casa meseriilor, în urma incidentului cu Stelian Popescu - Călătoria lui Take Ionescu la Atena 7 noiembrie - restaurarea

tombe Heliade eglise Mavrogheny 24 oct. n.s. Interdiction representation Manasse par prefet police sur ordre ministre Dissesco, 25 oct. - Le pr. Guill. de Wied hote de la familie royale. - II parait que c'est Maioresco qui aurait interdit Manasse t Nicolas Chrissoveloni 28 oct. hotel Boulevard. - Liviano chef comptabilite Caisse eglises destitue pour detournements (...) tgen. Charles P. Skeletti - Jassy 30 oct. tNerva Hodosh fou fin novembre. (...) Badareu revet 3 nov. insignes Gd. Cr. „Sauveur" que lui remet Papadiamantopol - Les travaux d'installation du monument de Souworow 1789 ont ete diriges par Ping. russe Sophocle Conake (...) oficier mecanicien anglais ivre est tue par une sentinelle roumaine - Jean Goldstein â Brăila -1 Demetre B. Stirbey 72 ans (9 nov.) chiteau Voila (...) - 14 nov. 18 h 1/2 arrivee comte Czernin f Helene G. Marzesco (veuve ane. ministre) 13 nov. - Delegation chargee de remettre la cloche de Karageorge au roi de Serbie composee 2 membres ephorie Madone Dudu et N. Iorga est recue a Belgrade 24 nov. n.s. Arsenieff charge affaires Russie 15 nov. - Wopicka ministre Amerique remplace Jackson - 16 nov. (...) Distribution livre vert Ch-re 19 nov. - Recours Em. Stourdza rejete - Graves maladresses dans la publication du livre vert - on ne consulte pas les Legations sur les documents qu'on se propose de publier: mecontentement general surtout apres avoir communique le recueil entier a toutes les legations. Incident Filitti et un jurnaliste - Commission serbe pour jonction chemins de fer serbes et roumains pour construction pont sur Danube se presente 20 nov. au ministre trav. publ. (...) Guill. de Wied souverain - Proces Bogdan-Piteşti 2-e Ch-re correctionnelle 28 nov. |Zoe Bengesco 28 nov. = Vers le 20 novembre Arsenieff sur les instances d'Uhrynowsky <fait la proposition> me propose pour L'O de Ste Anne = Gr. Cantacuzene maire Capitale Gd. Cr. Ste Anne - Bene Merenti I-re Cl. - 1 . Otesco, Clincio, Marin Liwesco, Michel Holban, cap. Ureke, Corneliu Bogdan, Const. Grigoriu, dr. Gaston Roussel - 4 dec. Banquet en honneur Michel Pherekyde

mormântului lui Heliade în biserica Mavrogheni la 24 octombrie st. n. Interzicerea reprezentării piesei ***Manasse*** de către prefectul de poliţie, la ordinul ministrului Dissescu, la 25 octombrie - Prinţul Wilhelm de Wied oaspete al familiei regale. Se pare că Maiorescu ar fi interzis ***Manasse.*** f Nicolae Crissoveloni 28 octombrie, hotel Bulevard. Livianu, şeful contabilităţii Casei bisericilor destituit pentru deturnări (...) f generalul Carol P. Skeletti - Iaşi 30 octombrie f Nerva Hodoş, nebun, sfârşitul lui noiembrie (...) Bădărău îşi pune la 3 seprembrie insigna Marei Cruci „Mântuitorul" pe care i-o remite Papadiamantopol - Lucrările de instalare a monumentului lui Suvorov 1789 au fost conduse de inginerul rus Sofocle Conachi (...) ofiţer mecanic englez beat ucis de o santinelă română - Jean Goldstein la Brăila t Dumitru B. Stirbey 72 ani (9 noiembrie) la castelul Voila (...)- 14 noiembrie orele 18 1/2 sosirea contelui Czernin t Elena G. Mârzescu (văduva fostului ministru) 13 noiembrie - Delegaţiunea însărcinată să remită clopotul lui Karagheorghe regelui Serbiei compusă din 2 membri ai eforiei Madonei Dudu şi N. Iorga este primită la Belgrad la 24 noiembrie st. n. Arseniev, însărcinat cu afaceri al Rusiei 15 noiembrie - Wopicka, ministrul Americii îl înlocuieşte pe Jackson - 16 noiembrie (...) Distribuirea ***Cărţii verzi*** la Cameră 19 noiembrie - Recursul lui Em. Sturdza respins - Grave stângăcii în publicarea ***Cărţii verzi*** - nu se consultă legaţiile în privinţa documentelor propuse a fi publicate: nemulţumire generală, mai cu seamă după ce s-a transmis întreaga culegere tuturor legaţiilor. Incident între Filitti şi un gazetar. Comisia sârbă pentru joncţiunea căilor ferate sârbeşti şi româneşti se înfăţişează la 20 noiembrie la ministrul lucrărilor publice (...) Wilhelm de Wied la suveran - Procesul Bogdan-Piteşti la cea de a 2-a Cameră corecţională la 28 noiembrie fZoe Bengescu 28 noiembrie = Pe la 20 noiembrie Arseniev, la insistenţele lui Uhrynowsky <face propunerea> mă propune pentru Ordinul Sf. Ana = Gr. Cantacuzino, primar al Capitalei, Mare Cruce Sf. Ana - Bene-Merenti cl. I - I. Ottescu, Clinciu, Marin Livescu, Mihai Holban, căpitan Ureche, Corneliu Bogdan, Constantin Grigoriu, dr. Gaston Roussel - 4 decembrie Banchet în onoarea lui Mihai Pherekyde, cu ocazia celei de a 70-a

occasion son 70-e anniversaire Liedertafel - statuette La force et le travail - Michel Cantacuzene Gd. Cr. Sauveur - Siegfrid Wagner Bucarest (decembre) tGrig. Vulturescu 10 dec. 75 ans. 2 Concerts Siegfrid Wagner Bucarest (dec.) Gd. Cr. O. Elisabeth (Autriche) â la reine Elisabeth (dec.) <Lily Manakide 17 h 12 dec. matinee dansante chez Mme Marie-Nicole Darvari, les sceurs n'y sont pas invitees> tCaton G. Lecca insp. gen. adm. Gd. off. Merite civil, comm. Etoile et Couronne 12 dec. - Henry Coanda et Mme Averesco Bene Merenti I-re Cl. tjean Kalindero 11 dec. - Bene Merenti I-re Cl. Stef. Moldoveano, Mich. Valerian avocat, Oct. Goga, Eug. Lovinesco, I. Minulesco, Benzel, dr. Cristea tAlexandra Fotino nee de Dolmanoff 13 dec. - Anniversaire 70 ans reine Elisabeth - Czernin lui remet ordre Elisabeth avec lettre autographe de l'empereur (16 dec.) tDem. V. Polyzo-Micshunesti ane. pres. Courappel, senateur Comm. Carol 1,17 dec. 76 ans. t Alexandre C. Otetelesano 14 dec. 57 ans mărie Pauline. tMathilde C. Longiano - 20 dec. Poklewsky remet lettres creance tlanco Bratesco (25 dec.) - *Nano Sainte Anne I-re Cl.* 6 Janv. st.n. jMme veuve Basile Cantacuzene mere Mathieu C. 26 dec. Bene Merenti dr. Cl. Bucur Spiresco, dr. Melun, T. Popovici, Michel Marco, Garabet Ibraileano, N. Kostyloff prof. hautes etudes O. Carol I - comm. gen. C. Herjeu et Averesco Gd. off. Etoile - gen. Coanda - Gd. Cr. Couronne A. Em. Lahovary et N. Mishu.

1914

Etoile Gd. off. gen. Mich. Boteano, Jean Culoer, A. Lambrino, Basile Zottu, Arnold Beller - Comm. contre-amiral Eustatziu, gen. Romulus Boteano, gen. Hiott et docteurs J. Baroncea, N. Drugesco (...) M. Hristodoresco, Zaharia Petresco (? - *n.a)* Vaiere Roshanetz, A. Slatineano (...) Bene Merenti A. Simionesco auteur dramatique, Michel Mora, Mme Ianculesco de Reus, dr. Tibere Brediceano, prof. dr. Kiriak, Basile Costin peintre 4 Janv. 1 Janv. - demission cabinet Maioresco - Roi prie

aniversări a sa în sala Liedertafel - statuetă „Puterea şi munca" - Mihai Cantacuzino Mare Cruce Mântuitorul - Siegfrid Wagner la Bucureşti (decembrie) tGrigore Vulturescu 10 decembrie 75 ani. 2 concerte Siegfrid Wagner la Bucureşti (decembrie). Mare Cruce Ordinul Elisabeta (Austria) reginei Elisabeta (decembrie) <Lily Manakide orele 17,12 decembrie, matineu dansant la d-na Maria-Nicolae Darvari, surorile nu sunt invitate> tCaton G. Lecca inspector general administrativ Mare ofiţer Meritul civil, comandor Steaua şi Coroana 12 decembrie. - Henri Coandă şi d-na Averescu Bene-Merenti cl. I tlon Kalinderu 11 decembrie - Bene-Merenti cl. I Ştefan Moldoveanu, Mihai Valerian avocat, Octavian Goga, Eugen Lovinescu, I. Minulescu, Benzel, dr. Cristea. fAexandra Fotino, născută de Dolmanoff 13 decembrie - Aniversare 70 ani regina Elisabeta - Czernin îi remite ordinul Elisabeta cu scrisoare autografă a împăratului (16 decembrie) tDumitru V Polizu-Micşuneşti, fost preşedinte al Curţii de Apel, senator, comandor Ordinul Carol I, 17 decembrie, 76 ani. tAexandru C. Oteteleşanu 14 decembrie, 57 ani, soţul Paulinei. tMatilda C. Longianu - la 20 decembrie Poklewsky remite scrisorile de acreditare t Iancu Brătescu (25 decembrie) - *Nanu Sfânta-Ana cl. 16* ianuarie st. n. tD-na văduvă Vasile Cantacuzino, mama lui Matei C, 26 decembrie. Bene-Merenti doctorului Cl. Bucur Spirescu, dr. Melun, T. Popovici, Mihai Marcu, Garabet Ibrăileanu; N. Kostilov, profesor Facultate, Ordinul Carol I - comandor, generalul C. Hârjeu şi Averescu, mare ofiţer Steaua - generalul Coandă - Mare Cruce Coroană, A. Em. Lahovary şi N. Mişu.

1914

Mare Ofiţer Steaua general Mihai Boteanu, Ion Culcer, A. Lambrino, Vasile Zottu, Arnold Beller - Comandor: contra-amiral Eustaţiu, general Romulus Boteanu, general Hiott şi medicii I. Baroncea, N. Drugescu (...) M. Hristodorescu, Zaharia Petrescu *(? - n.a.)* Valeriu Roşăneţ, Al. Slătineanu (...) Bene-Merenti A. Simionescu, autor dramatic, Mihai Mora, D-na Ianculescu de Reus, dr. Tiberiu Brediceanu, prof. dr. Chiriac, Vasile Costin, pictor 4 ianuarie. 1 ianuarie - demisia cabinetului Maiorescu - Regele îl

Maioresco gerer affaire jusque'a la constitution nouveau cabinet. 2 Janv. Roi charge Bratiano formation nouveau cabinet. 3 Janv. cabinet forme. - Vendrecli 4 Janv. 18 h 1/2 prestation serment tEtienne I. Balaceano 3 Janv. Paris. tHelene Munteano (Kalindero) 9 Janv. 72 ans (sa fille est mme Trajan Domm. Doiculesco). - Roi Roumanie col. hon. 2 reg. genie espagnol 23 Janv. Pr. Carol dans Farmee prusienne; on lui adjoint le lt. en premier von dem Knescheck pour l'introduire dans service 3-e compagnie reg. de la garde <Alexandrine Em. Gradishteano (on vend aux encheres son immeuble Verde 6)> M. et Mme Dorchain arrivent Bucarest — //denue de fondement> Affaire usine Lanzer — avocat î. Solomonesco et Nicolaesco (Janv.) achat 3 autos. tAl.F. Robesco ing. 15 Janv. tlrene B. Poenaro 77 ans. - Voi chez mme Anghelo rue Dragosh Vodă - 20 Janv. Mission roumaine qui avait assiste solennite inauguration monument Gd. duc Nicolas rentre — Ste Anne I-re Cl. gen. Herjeu, Il-e Cl. col. Grigoresco, cap. Filitti porte-cigarettes. Le diadoque â Bucarest 22 Janv. - Collier Charles au diadoque. tConstantin Gr. Bagdadt 25 Janv. 60 ans tMărie Dr - (ilizibil - *n.n.)* 25 Janv. 54 ans. - Venizelos a Bucarest (26 Janv.). Passitch a Bucarest (26 Janv.) rentrant de St. Petersbourg. Partent ensemble le 29 par Predeal (...) B. Merenti 2-e Cl. Mărie Paul Catargi - Reine subit operation cataracte ceil gauche (10 fevr.) dr. Landolt. tHelene C. Filitti nee Slatineano 13 fevr. — Roi Carol chef 2-e reg. genie espagnol - Attentat de Debreczin - Bombe expediee Gernowy explodee; 3 personnes dont Ie vicaire de Peveque morts dechiquetes — eveque Mikiossy 23 fevr. n.s. Pr. Nicolas se loge une băile d'arme de salon dans la paume droite; on ia lui extrait (17 fevr.) Virtutea Militară en or Roi Grece et diadoque - arrivent Bucarest Lacour-Gayet (16 Fevr.) et Andre Tardieu (19 Fevr.) tAntoine Carp gouv. Banque Naționale, Gd. Off. Carol et Etoile, Gd. Cr. Couronne 21 Fevr. tGeorges Stelorian 20 Fevr. -Andre de Fouquieres â Bucarest (...) Supposee Mission gen. Coanda en Egypte 2 avr. st.n. - Delegation bulgare pour

roagă pe Maiorescu să gireze afacerile până la constituirea noului cabinet. 2 ianuarie - Regele îl însărcinează pe Brătianu cu constituirea noului cabinet. 3 ianuarie - cabiner format. Vineri 4 ianuarie, orele 18 1/2 depunerea jurământului tŞtefan I. Bălăceanu 3 ianuarie Paris, tElena Munteanu (Kalinderu) 9 ianuarie 72 ani (fiica sa este d-na Traian Domm. Doiculescu). Regele României colonel onorific al regimentului 2 geniu spaniol 23 ianuarie. Prințul Carol în armata prusiana; i se alătură locotenentul principal von dem Knescheck, pentru a-l introduce în serviciul celei de a 3-a companii a regimentului de gardă <Alexandrina Em. Grădişteanu (i se vinde la licitație imobilul Verde 6)> <Dl. şi D-na Dorchain sosesc la Bucureşti //' lipsit de fundament Afacerea uzina Lanzer - avocat I. Solomonescu şi Nicolaescu (ianuarie) cumpărare 3 automobile, tAl. F. Robescu inginer 15 ianuarie tlrina B. Poenaru 77 ani. Furt la d-na Anghel strada Dragoş Vodă - 20 ianuarie. Misiunea română care a asistat la solemnitatea inaugurării monumentului Marelui duce Nicolae se înapoiază - Sfânta Ana clasa I general Hârjeu, clasa a Il-a colonel Grigorescu, căpitan Filitti port-țigarete. Diadohul la Bucureşti, 22 ianuarie. - Colan Carol Diadohului. tConstantin Gr. Bagdadt 25 ianuarie 60 de ani tMăria Dr (ilizibil - *n.n.)* 25 ianuarie 54 ani - Venizelos la Bucureşti (26 ianuarie). Pasici la Bucureşti (26 ianuarie) întorcându-se de la St. Petersburg. Pleacă împreună pe 29 prin Predeal (...) Bene Merenti clasa a Il-a Măria Paul Catargi - Regina suferă operație cataractă ochiul stâng (10 februarie) dr. Landolt. tElena C. Filitti născută Slătineanu 13 februarie. - Regele Carol comandant al regimentului 2 geniu spaniol - Atentatul de la Debrețin - Bomba expediată Gernowy explodată; trei persoane, printre care episcopul morți ciopârțiți - episcopul Mikiossy 23 februarie st. n. Prințul Nicolae îşi trage un glonț de armă de salon în palma dreaptă; i se extrage (17 februarie) Virtutea Militară de aur regelui Greciei şi Diadohului - *sosesc* la Bucureşti Lacour-Gayet (16 februarie) şi Andre Tardieu (19 februarie) tAnton Carp, guvernator Banca Națională, Mare ofițer Carol şi Steaua, Mare Cruce Coroană 21 februarie tGeorge Stelorian 20 februarie. Andre de Fouquiere la Bucureşti (...) Presupusă misiune a generalului Coandă în Egipt la 2 aprilie st. n. Delegația bulgară pentru

construction d'un pont sur le Danube fin mars (...) Jean Aicard a Bucarest - 29 mars. (...) Adine Demetre Giani 30 mai tgen. Th. Vacaresco 2/15 avr. (n.s.) - fastidieuse histoire des massacres de Coritza (avr.) t baronne Euphrosine Guillaume nee Gr. Gradishteano, Paris, avril, n.s. 4 avril Sainte-Anne - 8/22 avril 75-e anniversaire Roi Carol - 5 avril arrivee mission espagnole composee infant Aphonse et princesse Beatrice, general della Liane, colonel Mourello, commandant Lopez - cap. Liane remet uniforme 2 reg. sapadores-minadores. - Gen. Coanda â Constantinople (9 avril). L'infant Gd. Cr. Carol, le gen. della Liane Gd. Cr. Couronne, col. Mourello comm. Etoile, cap. della Liane off. Etoile (...) - Accident Nunuca Protopopesco 9 avril. t Catherine Colibashano 11 avr. <Marie-Nicolas offre dîner honneur infants. Les petits n'assistent non plus> 15 avril depart mission espagnole t Charles Pherekyde, ane. pres. Haute Cour, Paris 19 avril, Gd. Cr. Etoile et Couronne, Gd. off. Carol -, Take Ionesco Gd. Cr. Danilo - Duel N. Filipesco - A. Fioresco 20 avr. balles sans resultat sans reconciliation sur terrain (...) Excursion Kretzulesco a Athos. t Georges Beidiman (16 mai) ane. prefet, dep. senateur, Virtutea Militară - Gd. off. Couronne, comm. Etoile 4 mai 74 ans. - il avait ete quelques ans avânt victime d'un accident. - Etudiants tures â Bucarest - Charles Ad. Cantacuzene obtient autorisation porter Iftikhar - 7 mai M.I. Caragiale Ste. Anne II-e C1. Dep. pr. Carol Potsdam et arrivee Talaat-bey 11 mai - arrivee mission militaire japonaise Bucarest 12 mai - Soiree perruques couleur leg. franc. - B. Ştirbey Gd. Cr. Sauveur t Const. D. Soutzo 73 ans 15 mai Palais Soutzo t Catherine Deshliu nee Falcoyano - 89 ans. - Czernin â Vienne chez l'emp. Francois Sadi-Carnot et Mme, amateurs art, Bucarest 30 mai visitent Curtea de Argesh - Samedi 31 Mai Sassonof arrive Constantza — 1 Juin visite Empereur Russie Constantza sur yacht imp. Standard 10 h. — â 10 1/2 accostage 5-e reg. roshiori. Nicolas II depart 23 heures. *O.O. Saint-AlexandreNewsky:* I. Bratiano (avait L'Agle Blanc).

construirea unui pod peste Dunăre sfârşitul lui martie (...) Jean Acard la Bucureşti - 29 martie (...) Adina Dumitru Gianni 30 mai t generalul Th. Văcărescu 2/15 aprilie (st. n.) - fastidioasă istorie a masacrelor de la Coriţa (aprilie) t baroana Eufrosina Guillaume, născută Gr. Grădişteanu, Paris, aprilie, st. n. 4 aprilie Sfânta A i a - 8/22 aprilie a 75-a aniversare a regelui Carol - 5 aprilie sosirea misiunii spaniole compusă din infantele Afonso şi principesa Beatrice, general della Liane, colonel Mourello, maior Lopez - căpitan Liane remite uniforma regimenului 2 sapadores-minadores. Generalul Coandă la Constantinopol (9 aprilie). Infantele Mare Cruce Carol, generalul della Liane Mare Cruce Coroană, colonelul Mourello comandor Steaua, căpitanul della Liane ofiţer Steaua (...) Accident Nunuca Protopopescu 9 aprilie t Caterina Colibăşanu 11 aprilie <Marie-Nicolas oferă un dineu în cinstea Infantilor. Nici copiii nu asistă> 15 aprilie plecarea misiunii spaniole t Charles Pherekyde, fost preşedinte al înaltei Curţi, Paris 19 aprilie, Mare Cruce Steaua şi Coroana, Mare ofiţer Carol, Take Ionescu Mare Cruce Danilo - Duel N. Filipescu - Al. Florescu 20 aprilie, schimb de focuri fără rezultat, fără împăcare pe teren (...) Excursie Creţulescu la Athos. tGeorge Beidiman (16 mai) fost prefect, deputat, senator, Virtutea Militară - Mare ofiţer Coroana României, comandor Steaua 4 mai, 74 ani. Fusese cu câţiva ani înainte victima unui accident. Studenţi turci la Bucureşti - Charles Adolphe Cantacuzene obţine autorizaţia de a purta Iftikhar - 7 mai M.I. Caragiale Sfânta A i a clasa a II-a. Plecarea prinţului Carol la Potsdam şi sosirea lui Talaat-bey 11 mai - sosirea misiunii militare japoneze la Bucureşti 12 mai - Seară cu peruci colorate legaţia franceză. - Barbu Ştirbey Mare Cruce Mântuitorul t Constantin D. Suţu 73 ani 15 mai Palatul Suţu t Caterina Deşliu născută Fălcoianu - 89 ani. Czernin la Viena la împăratul. Francois Sadi-Carnot şi cu d-na, amatori de artă, la Bucureşti 30 mai, vizitează Curtea de Argeş — sâmbătă 31 mai Sassonov soseşte la Constanţa - 1 iunie vizita împăratului Rusiei la Constanţa pe iahtul imperial Standard orele 10-10 1/2 acostare regimentul 5 roşiori. Plecarea lui Nicolae al II-lea la orele 23.

Aigle Blanc: Emm. Porumbaro - Em. Costinesco Michel Pherekyde - gen. Coanda gen. Mavrocordat et gen. Robesco

Sainte Anne I-e CL: B. Mortzun - Al Constantinesco A1. Radovici, dr. Angelesco, I. Duca, A. Saligny, gen. Bogdan, gen. Iarca, gen. Culcer, am. Eustatziu, B. Ştirbey, C. Diamandy

Saint Stanislas: Ev. Nifon 1 cl., G. Corbesco, Romulus Voinesco, C. Dimitrio, gen. Socec, Iliesco. Bassarabesco et Radian.

II Cl.: Luca Oancea, pref. Constantza, C. Bratiano avec plaque chef cabinet, A Vassiiiu, Langa, Rashcano, col. Brociner, dr. Mamulea. C. Nano portrait Imperatrice cadre bois de rose (ilizibil - *n.n)* argent - Tresnea porte-cigarettes or, col. Grasosky et Barangasouvenirs (...)

f Helene gen. Crainiceano nee Barozzi 50 ans 9 juin. - Blondei Gd. Cr. Sainte-Anne - Pherekide etait avânt Gd. Cr. St. Stanislas et a ete invite en qualite d'anc. ministre aff. exterieures. - T. Ionesco, Marghiloman et J. Lahovary tabatieres or. - Assassinat de l'archiduc Fr. Ferdinand 28 Juin n.s. Serajevo. - Les D. semblent etre parties - Jean G. Laita 17 Juin - Incident Ath. Gheorghiu-Delavrancea qui s'excuse. (Gheorghiu avait dit â Couza que celui-ci est ie fils de Lhiscala de Jassy - Delavrancea prend Gheorghiu â la gorge.) - Proverbes albanais: le feu, la femme et les eaux sont les 3 fleaux; Pour l'homme heureux son coq lui-meme pond des ceufs - Quand un pauvre fait une trouvaiile c'est d'une feuille on d'un clou - t Constantin D. Cesiano 26 Juin <67 a> | (Ena Litza) Jean Vacaresco 14 Juill. 75 ans Paris (...) 18 Juill. empereur revoit Ischl comte Czernin - frequents incidents frontiere roumaino-bulgares. delegation 5-e reg. rochiori Peterhof. 22 Juillet

Ordinul Sf. Aleksandr Nevski: I. Brătianu (avea Vulturul A b).

Vulturul Alb: Em. Porumbarii - Em. Costinescu, Mihai Pherekyde - general Coandă, generai Mavrocordat şi general Robescu

Sfânta Ana clasa I: V. Morţun - A. Constantinescu, A. Radovici, dr. Angelescu, I. Duca, A. Saligny, general Bogdan, general Iarca, general Culcer, amiral Eustaţiu, Barbu Ştirbey, C. Diamandy

Sfântul Stanislas (cl. I): Episcop Nifon, G. Corbescu, Romulus Voinescu, C. Dimitriu, general Socec, Iliescu, Bassarabescu şi Radian

» (cl. a Il-a): Luca Oancea, prefect Constanţa, C. Brătianu cu placă, şef cabinet, A. Vasiliu, Langa, Răşcanu, colonei Brociner, dr. Mamulea. C. Nanu portret împărătească cadru lemn de trandafir (ilizibil - *n.n)* argint - Trăsnea port-ţigaret aur, colonel Grasosky[2] şi Baranga atenţii (...)

f Elena general Crăiniceanu, născută Barozzi 50 ani 9 iunie. Blondei Mare Cruce Sfânta Ana - Pherekyde avea dinainte Marea Cruce Sf Stanislas şi a fost invitat în calitate de fost ministru al afacerilor externe. - Take Ionescu, Marghiloman şi I. Lahovary tabachere de aur. - Asasinarea arhiducelui Fr. Ferdinand 28 iunie st. n. la Sarajevo. - Darvarii par să fie plecaţi. - Ion G. Laita 17 iunie - Incident Athanasie Gheorghiu - Delavrancea care îşi cere scuze (Gheorghiu i-ar fi spus lui Cuza că acela este fiul lui Lişcală de la Iaşi - Delavrancea îl strânge de gât pe Gheorghiu - Proverbe albaneze: focul, femeia şi apele sunt cele trei flageluri; omului fericit îi ouă şi cocoşul; când săracul găseşte ceva, e o frunză sau un cui. t Constantin D. Cesianu 26 iunie <67 ani> t (Ena Litza) Ion Văcărescu 14 iulie Paris 75 ani (...) 18 iulie împăratul îl revede la Ischl pe contele Czernin - frecvente incidente la frontiera româno-bulgară. Delegaţia regimentului 5 roşiori la Peterhof, 22 iulie colonel Herescu tabacheră //

col. Heresco tabatiere //23 Juill. Commencement catastrophe mondiale - Poincare a St. Petersbourg - gen. Putnik malade â Verciorova 13 Juill. - â Severin ou il s'alite. Pr. Pierre Montenegro passe par Roumanie - Pr. Carol rentre de Berlin ou faisait stage 30 Juillet. - 21 Juillet Conseil Couronne Sinaia 17 a 20 1/2 heures Pelesh - assassinat Gugo Baumgarten adm. delegue loterie 22 Juill; Putnik retabli part 22 Juillet. //„Essayez encore, mais doucement" vieille chanson fr. f Lt.col. res. J. Suditu, ane. dep. sen., pref. Comm. Etoile, Couronne 30 Juill. 73 ans. - Billet circulation (papier-monnaie) 4 aout mis circulation - Les insignes de commandeur de Pordre de *Ste Anne* ont ete decernees a M. Mathieu Caragiale, ancien chef de cabinet du ministre des travaux publics, fils du tres regrette Jean Caragiale. -Toutes nos felieitations *(L'Ind. roumaine,* nr. 18/31/Juill. 1914). Delegation grecque a Bucarest 9 aout - Talaat-bey et Halil-bey Bucarest 7 aout - tpr-sse Valentine G. Bibesco n. Caraman-Chimay 12/25 aout Bucarest - Conference greco-turque Bucarest dans question îles //exposer en lignes (traits) gen. les instructions qu'ils on recu des gouvernements et qui serviront de base aux negociations dans la question (ou concernant)// tHelene Jurgia-Negrileshti 13 avril 82 ans. - Pr. Nicolas et pr-sse de Grece et enfants apres 2 jours Sinaia partent 22 aout pour Grece via Nisch-Salonique - f Line C. Slatineano 25 avril 82 ans. div. Vlahutzi. t Nicolas St. Cesiano - Vienne 21 Juill. 58 ans. V. dem Busche Haddenshausen arrive Sinaia 6 sept. Waldhausen parti 1 sept. t Constantin Warthiade 10 sept.// sentiments habsbourgeois metropolitain de Repta de Cernowitz - Conflit avec le gouverneur russe - Evreinow met le prelat en demeure de se decider pour l'emp. Nicolas ou pour Fr. Joseph (sept.) tBarbo B. Ganesco 20 ans 30 aout suite accident Berne t Basile G. Antonesco ane. secr. gen. min. domaines 21 sept. Le livre russe etait orange tRaoul Romalo magistrat 24 sept. 54 ans. t Roi Carol I 27 sept. 6 h. t Demetre I. Ghica Ephore des hop., ane. min. plen. 28 sepr. - familie royale exprime voeu qu'il ne soit pas envoye missions speciales funerailles roi - 30 sept. transport Bucarest - 3 oct. funerailles; â quelques pas

23 iulie începutul catastrofei mondiale - Poincare la St. Petersburg - generalul Putnik bolnav la Vârciorova 13 iulie - la Severin unde cade la pat. Prinţul Petru al Muntenegrului trece prin România - Prinţul Carol se întoarce de la Berlin, unde îşi făcea stagiul, 30 iulie. - 21 iulie Consiliul de Coroană Sinaia de la orele 17 la 20 1/2 la Peleş - asasinarea lui Gugo Baumgarten administratorul delegat al loteriei 22 iulie; Putnik restabilit pleacă 22 iulie //„Mai încearcă, dar încetişor", vechi cântec francez tLocotenent-colonel în rezervă I. Suditu, fost deputat, senator, prefect, comandor Steaua, Coroana 30 iulie, 73 ani. - Bilet de circulaţie (monedă-hârtie) 4 august pus în circulaţie - *însemnele* de comandor al Ordinului Sfânta Ana au fost decernate d-lui Mateiu Caragiale, fost şef de cabinet al ministrului lucrărilor publice, fiul foarte regretatului Ion Caragiale - Caldele noastre felicitări *(UIndependance roumaine,* nr. 18/31/iulie 1914). Delegaţie greacă la Bucureşti 9 august - Talaat-bey şi Halil-bey la Bucureşti 7 august - tprinţesa Valentina G. Bibescu, născută Caraman-Chimay 12/25 august Bucureşti - Conferinţă greco-turcă la Bucureşti în chestiunea insulelor //a expune în linii (trăsături) generale instrucţiunile pe care le-au primit de la guvernele lor şi care vor servi ca bază în negocierile în chestiunea (sau privind)// tElena Jurgia-Negrileşti 13 aprilie 82 ani. Prinţul Nicolae şi prinţesa Greciei cu copiii după 2 zile la Sinaia pleacă la 22 august în Grecia via Niş-Salonic - tLina C. Slătineanu 25 aprilie 82 ani. div. Vlahuţi. tNicolae St. Cesianu - Viena, 21 iulie, 58 ani. V. dem Busche Haddenshausen soseşte la Sinaia la 6 septembrie. Waldhausen plecat 1 septembrie, tConstantin Warthiade 10 septembrie //sentimente habsburgice mitropolitul de Repta de Cernăuţi - Conflict cu guvernatorul rus - Evreinov îl pune pe prelat în situaţia de a se decide pentru împăratul Nicolae sau pentru Fr. Joseph (sept.) tBarbu B. Gănescu 20 ani 30 august în urma accidentului de la Berna tVasile G. Antonescu, fost secretar general la Ministerul Domeniilor, 21 septembrie. Cartea rusă era portocalie, tRâul Romalo magistrat 24 septembrie 54 ani. tRegele Carol I 27 septembrie orele 6. - tDumitru I. Ghica, efor al spitalelor, fost ministru plenipotenţiar 28 septembrie - Familia regală îşi exprimă dorinţa de a nu se trimite misiuni speciale la funeraliile regelui - 30 septembrie transportarea la Bucureşti - 3 octombrie funeraliile; la câţiva paşi de cortegiul regal Regeb (Hassan

du cortege royal Regeb (Hassan Taksim) tire sur freres Charles et Noel Buxton qui se trouvaient avec Guechow junior (3 oct.) t Mme Anna Maioresco 1 oct, Heidelberg. t Demetre Stourdza 8 oct. 81 ans. ȚNerva Lupashco 8 oct. - Dem. Moruzzi - litterateur (bessarabien) f Alexandrine I. Ghika nee Moret de Blaremberg 8 oct. - Le cte gen. div. Wedell ane. statthaller apporte (C. de Argesh) couronne emp. Guillaume ÎI — Avarice aristocrație viennoise conscription Croix Rouge t Ralou Gr. Stourdza 9 aout Agapia - Voi des bijoux d'Helene Kretzulesco (aout) en oct. on arrete Sotiriu — de Giers amb. Russie Constantinople Bucarest 20 oct. tCap. C. Olanesco 54 ans t Suzanne H. Alex. Socec 29 oct. t Al. Catargi ane. min. plen. Gd. Cr. Couronne fin oct. Suicide poete Anghei, il blesse avânt sa femme (octobre) fMathilde Sihleano 78 ans 24 oct. mere Patan S. - gen. Robesco et gen. Lambrino Gd. Cr. Couronne - Incident Czernin - Stourdza (fin oct.) tgen. (et) major Orew qui en qualite colonel membre commission internaționale delimitation frontiere Dobroudja 1879-1880 soutint ardemment cause Roumanie â laquelle voulut attribuer Silistrie. - (novare nov.), tAndre Lecomte du Notiy architecte en chef de la restauration des mon. hist. de Roumanie, 14/24 nov. Bucarest tDem. Anghel heros drame de Buciurneni 14 nov. (...) tDr. Anastassievid-Leontegen. 25 nov. CorneiileQuintesco, ing. ane. dir. min. industrie nov. - Mission scientifique italienne Bucarest - dr. Filippi (B.-M. I-re) t Helene N. Nennovici nee Jorano gd-mere feue Mme C. Lecca. t Jean Balaceano ane. min. afF. ext. (1875,30 janv.-4 avr.) Gd. Cr. Couronne Roumanie, Couronne de fer, Sts Maurice et Lazare 9 dec, 88 ans. t Georges Exarco, ane. pref. 13 dec. 74 ans. t Eugene Eug. Statesco Asnieres 43 ans. - Georges Lorand â Bucarest 13 dec. - affaire Cioraneano (duel avec Lecca et lettre de Mandy) - t Eugene Ghica-Comaneshti 74 ans 18 dec. t Jean Dalles 22 dec. t Betty Zamfirescu 29 dec. — Mission russe pr. Yousoupoff, c-te GolentschefT-Kontonzoff et Relekki 25 dec.-29 dec.

Taksim) trage asupra fraților Charles şi Noel Buxton care se aflau cu Guechow junior (3 oct.) td-na Ana Maiorescu 1 octombrie Heidelberg. t Dimitrie Sturdza 8 octombrie 81 ani tNerva Lupaşcu 8 octombrie - Dim. Moruzi, literator (basarabean) țAlexandrina I. Ghica născută Moret de Blaremberg 8 octombrie - Contele general de divizie Wedel, fost statthaller, aduce, la Curtea de A,rgeş, coroana din partea împăratului Wilhelm al Il-lea - Avariția aristocrației vieneze în împrejurarea conscripției Crucea Roşie t Ralu Gr. Sturdza 9 august Agapia - Furtul bijuteriilor Elenei Crețulescu (august) în octombrie este arestat Sotiriu. - de Giers, ambasadorul Rusiei la Constantinopol [soseşte] la Bucureşti 20 octombrie, t Căpitan C. Olănescu 54 ani tSuzana H. Alex. Socec 29 octombrie t Al. Catargi, fost ministru plenipotențiar, Mare Cruce Coroana sfârşitul lui octombrie. Sinuciderea poetului Anghel, îşi răneşte mai întâi soția (octombrie) tMatilda Sihleanu 78 ani 24 octombrie, mama lui Patan S. - generalul Robescu şi generalul Lambrino Mare Cruce Coroană - Incident Czernin-Sturdza (sfârşitul lui octombrie) şi general-maior Orew care în calitate de colonel membru al comisiei internaționale de delimitare a frontierei Dobrogei în 1879-1880 susține cu ardoare cauza României căreia a vrut să-i atribuie Silistra - (novare nov.) t Andre Lecomte de Noiiy, arhitect şef al restaurării monumentelor istorice ale României, 14/24 noiembrie Bucureşti t Dimitrie Anghel, eroul dramei de la Buciurneni 14 noiembrie (...) t Dr. Anastasievici-Leonte general, 25 noiembrie - Corneliu Quintescu, inginer, fost director în Ministerul Industriei, noiembrie. Misiune științifică italiană Bucureşti - dr. Filippi (Bene Merenti cl. I) t Elena N. Nennovici, născută Joranu, bunica defunctei d-ne C. Lecca. t Ion Bălâceanu, fost ministru afaceri externe (1875, 30 ianuarie-4 aprilie) Mare Cruce Coroana României, Coroana de Fier, Sfinții Mauriciu şi Lazăr, 9 decembrie, 88 ani. f George Esarcu, fost prefect, 13 decembrie, 74 ani. t Eugen Eug. Stătescu, Asnieres, 43 ani. Georges Lorand la Bucureşti la 13 decembrie - afacerea Ciorăneanu (duel cu Lecca şi scrisoare de la Mandy) - t Eugen Ghica-Comăneşti 74 ani, 18 decembrie - | Ion Dalles 22 decembrie, f Betty Zamfirescu 29 decembrie - Misiune msă prințul Yusupov, contele Golencev-Kontonzov şi Relekki 25 decembrie - 29 decembrie.

1915

Gr. N. Fiipesco chev. Leg. d'honn. - jEliodore J. Carp 67 ans 1 Janv. (...) |Dem. M. Bragadiro 2 Janv. 74 ans. - H. Catargi marechal cour royale 9 Janv. t Oscar V. Obedeano peintre 46 ans 11 Janv. - Coralie P. Severesco nee Rosetti 11 Janv. - I. Cioraneano gd. OfF. St. Sava. - Interview C. Argetoyano avec red. Neue Freie Presse (Ind. R. 20 Janv.) „usque ad finem". „Bene-Merenti" I-re CL: M. Dimitresco, G.C. Drago, C C . îonesco II CL: I. Costesco prof. - Batzaria citoyen roumain 22 Janv. - Marinkovitch, min. Serbie remet lettre creance - Mission Youssoupoff rentre de Serbie par Bucarest. 30 Janv. - Pierre Lazaresco 50 ans, 3 fevr. = 10 janv. Arrivee gen. Pan Bucarest - gen. C. Zaharia Boeresco 11 Janv. - Arsenieff part Petrograde (17 fevr.) Incident Seulesco-Cair-Honigmann 23 fevr. tCatherine I.D. Berindey nee Laptew 28 fevr. tjules Leulicz 3 mars - Lugne Poe et Suzanne Despres Bucarest mars -1 Valentin Ursiano B.M.I. 15 mars. - Arsenieff appele provisoirement min. aff. ext. Petrograde est remplace par pr. Gagarine. fN.C. Furculesco 16 mars 72 ans -1 Mărie Jean Pallady n. Cantacuzene 24 mars Jassy f Olga Maurojeny n. Catargi gde m-trsse Cour Reine Elisabeth 29 mars Curtea-de-Argesh - Accident Mme Vrancesco qui se noie avec ses 2 filles et le lt. Frunzesco qui veut les sauver. - Hakki-Pasha ane. gd. vizir Bucarest fin mars. - Anne Pershunaro (mere Al. Constantinesco -P) 30 mars t Ivan Zlatko 3/16 avr. 14 ans. tgen. G. Angelesco Tg. Jiu 1 avr. - B.M. I cl.: Dr. Potîrca, G. Toparceano, Beldiceano, Ranetti, VI. Athanasovici, Nasta, V. Miciora, Mărie Ventura - Attentat contre Davila 3 avr. - Catherine G. Badesco 13 avr. t Dr. Gr. Romniceano I-er Mai - |Pr. Al. I. Ghica (Rapino) Comm. Etoile, Comm. Couronne de fer etc. 51 ans. 5 mai - tLt.col. Etienne Falcoyano 45 ans 10 mai | St. Zarifopol 52 ans. B.M. Cl. I: Rita d'Oria, A. Eliad, Mile Rodriguez, - t Charles Yarka 69 ans 18 mai - Prefecture

1915

Gr. N. Filipescu cavaler al Legiunii de onoare - tEliodor I. Carp 67 de ani 1 ianuarie (...) t Dumitru M. Bragadiru 2 ianuarie 74 ani - H. Catargi, mareşal al Curţii Regale 9 ianuarie fOscar V. Obedeanu, pictor, 46 de ani, 11 ianuarie. fCoralia P. Severescu, născută Rosetti, 11 ianuarie - I. Ciorăneanu mare ofiţer Ordinul Sf Sava. Interviu C. Argetoianu cu redactorul (ziarului) *Neue Freie Presse (L'Independance roumaine,* 20 ianuarie) „usque ad finem". „Bene-Merenti" clasa I: M. Dimitrescu, G.C. Dragu, C C . Ionescu, clasa a II-a: I. Costescu profesor. Batzaria cetăţean român. 22 ianuarie - Marincovici, ministrul Serbiei, remite scrisorile de acreditare - Misiunea Yusupov se întoarce din Serbia prin Bucureşti. 30 ianuarie - Petre Lăzărescu 50 ani, 3 februarie =10 ianuarie Sosirea generalului Pan la Bucureşti - generalul C. Zaharia Boerescu 11 ianuarie - Arseniev pleacă la Petrograd (17 februarie). Incident Săulescu-Cair-Honigmann 23 februarie tCaterina I.D. Berindei, născută Laptev, 28 februarie tjules Leulicz 3 martie - Lugne Poe şi Suzanne Despres la Bucureşti martie - fValentin Ursianu Bene-Merenti 15 martie. Arseniev, chemat provizoriu la Ministerul Afacerilor Externe din Petrograd, este înlocuit cu prinţul Gagarin. fN.C. Furculescu 16 martie 72 ani - t Măria Ion Pallady, născută Cantacuzino, 24 martie, Iaşi fOlga Mavrogheni, născută Catargi, mare doamnă la curtea reginei Elisabeta 29 martie, Curtea de Argeş - Accident d-na Vrâncescu care se îneacă cu cele două fiice şi cu locotenentul Frunzescu care vrea să le salveze. Hakki-Paşa, fost mare vizir, la Bucureşti sfârşitul lui martie - t Ana Perşunaru (mama lui Al. Constantinescu - Pjorcu]) 30 martie flvan Zlatku 3/16 aprilie 14 ani; t general C. Angelescu, Târgu-Jiu, 1 aprilie. - Bene-Merenti clasa I: Dr. Potîrcă, G. Topîrceanu, Beldiceanu, Ranetti, VI. Athanasovici, Nasta, V. Miciora, Măria Ventura - Atentat împotriva lui Davila 3 aprilie - Caterina C. Bădescu 13 aprilie t Dr. Gr. Romniceanu 1 mai - t Prinţ Al. I. Ghica (Rapino) comandor Steaua, comandor Coroana de Fier etc, 51 ani, 5 mai - f Locotenent-colonel Ştefan Fălcoianu, 45 ani, 10 mai t St. Zarifopol 52 ani. Bene Merenti clasa a II-a: Rita d'Oria, A. Eliad, d-ra Rodriguez, t Carol Iarca 68 ani 18 mai - Prefectura poliţiei interzice

police interdit batailles fleurs (fin-mai) - Dissesco opere â Vienne paxylome larynx. - A. Guranesco comm. Merite civil tElise Arion 31 mai 60 ans - de Max â Bucarest - Dr. Israi'l avait passe par Bucarest se rendant â Constantinople pour operer Sultan - Aristomene Fotino 6 Juin - Mme Humpel existait encore (Vienne) - Jean N. Lahovary Gd. Cr. Etoile, Couronne, Ste Anne, chev. ou med. St. Georges 14 Juin - Prince Hohenlohe beau-frere Reine, amb. extr. Constantinople passe par Bucarest (I-er Juin) tGr. G. Poienaro ing. en chef 8 Juill. - s.lt. Berceano accident avion tErhard Wolff cons. gen. Pays-Bas tElise (Dr.) Al. Soutzo nee Zadarniceano 23 Juill. - Mile Anne A. Lahovary suicidee Poiana Tzapului 23 Juill. - visite Jean Crispi Buc. 25 Juill. - suicide Stella Heliade - Sinaia 6 aout. -1 Const. Candiano gen. div. 68 ans. - 27 aout - Accident auto Radovici tEugene Mavrodi ane. min. plen. 13 sept. 56 ans. tC-tesse Roxane de Rome 80 ans 14 sept. Brăila - tGr. Stoenesco 62 ans 19 sept. - Pr. Wladimir M. Ghika 85 ans, 26 sept. - Hohenlohe Bucarest fin-sept. - Michel M. Romniceano ing. insp. gen. Gd. Cr. Couronne, Comm. Carol etc. 4 oct. -1 Cte Leon de Montesquiou - f. tue â l'ennemi 28 sept. tgen. Sherban Pasco 9 oct. tCol. Nicolas Savovici-Baranga 27 oct. Brăila - Affaire d'honneur J. Procopiu - Gr. Filipesco - Incident Berlesco—Filipesco 3 nov. tNicolas D. Moroeano comm. Etoile, Couronne, St. Sava, Takowo, chev. Christ., ane. questeur Ch-bre banquier 12 nov. tClaire Hagienoff, nee Dulermez 12 nov. 59 ans. tHelene Ed. Wachmann 67 ans 14 nov. - B.M. I: Elise Victor Antonesco - tGr. Aexandresco, Cafegi Bache 25 nov. 35 ans Vienne, enterre 15 dec. tLt. col. Moscuna, racontars sur sa mort et dementis - Suicide prof. Em. Grigorovitza 8 dec. Bodega Mircea. - Shebeko â Bucarest (4—14 dec.) tres fete. II etait adjoint au Pont-aux-Chantres |Mme Marinowitch sceur Thomas Stelian tDr. Pierre Heresco 15 dec. Comm.

bătăile cu flori (sfârşitul lunii mai) - Dissescu operat la Viena de paxylom la laringe. A. Gurănescu comandor Meritul civil tEliza Aion 31 mai 60 de ani - de Max la Bucureşti - Dr. Israil trecuse prin Bucureşti în drum spre Constantinopol spre a-l opera pe sultan - Aristomene Fotino 6 iunie - D-na Humpel mai trăia încă la Viena - Ion N. Lahovary Mare Cruce Sreaua, Coroana, Sf Ana, cavaler sau medalie Sf. Gheorghe 14 iunie - Prinţul Hohenlohe, cumnatul reginei, ambasador extraordinar la Constantinopol, trece prin Bucureşti (1 iunie) tGr. G. Poenaru, inginer-şef, 8 iulie - sublocotenent Berceanu accident avion tErhard Wolff consul general al Ţărilor de Jos tEliza (dr.) A. Suţu, născută Zădărniceanu 23 iulie. - D-ra Ana A. Lahovary sinucisă, Poiana Ţapului 23 iulie - vizita lui G. Crispi la Bucureşti. 25 iulie - sinucidere Stella Heliade - Sinaia 6 august - tConstantin Candiano general de divizie 68 ani, 27 august - Accident de automobil Radovici tEugen Mavrodi, fost ministru plenipotenţiar, 13 septembrie, 56 ani. tContesa Roxana de Roma 80 de ani 14 septembrie, Brăila - Gr. Stoenescu 62 ani 19 septembrie - Prinţul Vladimir Ghica 85 ani, 26 septembrie - Hohenlohe la Bucureşti, sfârşitul lui septembrie. Mihai M. Romniceanu, inginer inspector general, Mare Cruce Coroana, comandor Carol etc, 4 octombrie, tConte Leon de Montesquiou - căzut pe front, 28 septembrie t general Şerban Pascu 9 octombrie tColonel Nicolae Savovici-Baranga 27 octombrie, Brăila - Afacere de onoare I. Procopiu - Gr. Filipescu - Incident Berlescu-Filipescu 3 noiembrie tNicolae D. Moroianu comandor Steaua, Coroana, Sf. Sava, Takowo, cavaler Christ, fost chestor al Camerei, bancher, 12 noiembrie tClaire Hagienov, născută Dulermez, 12 noiembrie, 59 ani tElena Ed. Wachmann 67 ani, 14 noiembrie; Bene-Merenti clasa I: Eliza Victor Antonescu. tGr. Aexandrescu, Cafegi-Paşa, 25 noiembrie, 35 ani, Viena, înmormântat 15 decembrie. tLocotenent-colonel Moscuna, bârfe asupra morţii sale şi dezminţiri - Sinucidere profesor Em. Grigoroviţa 8 decembrie Bodega Mircea. - Shebeko la Bucureşti (4-14 decembrie) foarte sărbătorit. Era adjunct la Pont-aux-Chantres fD-na Marinoviei, sora lui Toma Stelian tDr. Petre Herescu 15 decembrie, comandor

Couronne t Florica Paraschivesco (ex. Soutzo) Frasinet 19 dec. (tuee parait-il par Rudeano) - Demeter D.I. Slaniceano ing. 29 dec. 44 ans. Mgr. Camille eveque cath. Jassy 31 dec. Suicide dr. neurologue Stoicesco (domicile Deutsches Verein Brezoiano) fin dec. (31).

1916

tMariette M. Leautey nee Ghitza Ion 21-24 ans. t Sevastie col. Logadi 4.1, 72 ans (belle-mere gen. D. Iliesco) f Adjuckiewicz (Thadde de) a Fennemi dans une brigade ou legion polonaise autrichienne. t A1. G. Baicoiano, dir. credit foncier urbain Bucarest 7 Janv. f A1. G. Dabija 7 Janv. 66 ans. Jassy. tPulcherie M. Pacliano 9 Janv. 77 ans Focshani. - Jean Rallet prof. univ 11 Janv. Jassy. t Mărie Nicolesco-Jarca 68 ans asphyxiee fuite gaz - tgen. G. Bengesco-Dabija 13 I, 72 ans intendant gen., Gd. off. Cour., Comm. Et., et L. d'honn, Fr. Joseph tHelene Shiaicario mere Mme Don t Aretie Dumba 18 I - Nicholas Hagi Pantelli 18 I, 44 ans. - t Mărie Alex. Mimmy n. Meitani 22 I j Mme Suzanne Baicoiano nee Jacquemart 21 I - flrene comm. I. Prodan nee Vercesco, Berne 33 ans 11/1 fFelicie D. Preda nee Papadopulo 3 II -1 Const. C. Berlesco ane. journaliste 12 II - ting. Jean C. Don 56 ans chev. Etoile, Legion d'honneur 28 II // St. Stoicesco, procureur Haute Cour demissionne fevr. // t Constantin N. Lambrino 6 III. - Nicou Rashcano grâcie par Femp. de Russie (avait ete arrete Odessa et condamne 2 ans forteresse) ensuite expulse. - Dissesco opere par Gluck Vienne mars -1 Lt. Greg. Angelesco - 1 1 mars N. Fiiipesco rentre de Russie. Gr. Fiiipesco arrete â Lindau telegraphie adresse protestation a Bethmann-Hollweg. - Incident Fiiipesco - von dem Busche au Jockey 5 IV t Nicou Gane m-bre Academie 78 ans, Gd. Cr. Cour., Gd. off. Et., comm. Carol 16 IV t Dr. Dem. D. Popp 24 IV. - Olga Anna Fliott (Mende) 46 ans 12 V t Dr. A1. M. Pacliano 58 ans 12 V - tSt. Cantemir Campineano 14 V 9 h. Pipera. -

Coroana f Florica Paraschivescu (fostă Suţu), Frăsinet 19 decembrie (ucisă, se pare, de Rudeanu) - f Dumitru D.I. Slăniceanu, inginer, 29 decembrie, 44 ani. Monseniorul Camille, episcop catolic, Iaşi, 31 decembrie. Sinucidere dr. neurolog Stoicescu (domiciliu Deutsches Verein Brezoianu) sfârşitul lui decembrie (31).

1916

fMariette M. Leautey, născută Ghiţă Ion, 2.I., 24 ani. tSevastia col. Logadi 4.1., 72 ani (soacra generalului D. Iliescu) f Adjuckiewicz (Thadde de) căzut pe front într-o brigadă sau legiune austriacă formată din polonezi. f A1. G. Băicoianu, director Creditul Urban Bucureşti 7 ianuarie. f A1. G. Dabija, 7 ianuarie, 66 ani, Iaşi f Pulcheria M. Păclianu 9 ianuarie, 77 ani, Focşani. - Jean Rallet, profesor universitar, 11 ianuarie, Iaşi. f Măria Niculescu-Iarca, 68 ani, asfixiată scăpare de gaze f general G. Bengescu-Dabija 13.L, 72 ani, general intendenţă, Mare ofiţer Coroana, comandor Steaua şi Legiunea de onoare (Ordinul) Fr. Joseph f Elena Şeicaru, mama d-nei Don f Aretia Dumba 18.1. - Nicolae Hagi Pantelli 18.1., 44 ani. f Maria Alex. Mimmy, născută Meitani, 22.1. fd-na Suzana Băcoianu, născută Jacquemart 21.1. f Irina maior I. Prodan, născută Vercescu, Berna, 33 ani, 11.1. t Felicia D. Preda, născută Papadopol, 3.II. - t Const. C. Berlescu, fost gazetar 12.11. - f inginer Ion C. Don, 56 ani, cavaler Steaua, Legiunea de onoare, 28.11. // St. Stoicescu, procuror înalta Curte demisionează februarie // f Constantin N. Lambrino 6.III. - Nicu Răşcanu graţiat de către împăratul Rusiei (fusese arestat la Odessa şi condamnat la 2 ani fortăreaţă) apoi expulzat. Dissescu operat de Gluck, Viena, martie - f Locotenent Grigore Angelescu - 11 martie N. Filipescu se înapoiază din Rusia. Gr. Filipescu arestat la Lindau protestează telegrafic pe lângă Bethmann-Hollweg. Incident Filipescu - von dem Busche la Jockey, 5.IV. t Nicu Gane, membru Academie, 78 ani, Mare Cruce Coroana, Mare ofiţer Steaua, comandor Carol, 16.IV. f Dr. Dem. D. Popp, 24.IV. - f Olga Ana Hiott (Mende) 46 ani, 12. V. f Dr. A1. M. Păclianu, 58 ani, 12.V. f St. Cantemir Câmpineanu 14.V., orele 9, Pipera. C R . Geblescu Mare ofiţer

C R . Geblesco Gd. off. St. Sava (cap ? - *n.a.)-Al.* Cantuniari Ste Anne 3 cl. - Affaire decorations autrichiennes 6 mai et suivants. Retrăit. - Take Ionesco C I, Dr. Istrati Fr. J., Mich. Cantacuzene Fr. Joseph III, Argetoyano, Cosacesco C.F. II, Ollanesco (Ind. roum. 12 V.) - Lettre du major Jean A. Ghyka relative aux ordres autr. 25 V t Aine M. Gavrilesco nee Vintilă Rosetti 28 ans 30 V - tDem. I. Butculesco 3 VI 70 ans - tSpiridon Dendrino ing. 4 VI 63 ans - Centenaire de C A . Rosetti Juin. t Helene Mavrocordato nee de Flondor Vienne 48 ans 15 VI t Luchian peintre 18 VI

fin
de
L'Ancien regime

Sf. Sava (căpitan ? - *n.n.)* - *Al* Cantuniari Sf. Ana clasa a III-a. - Afacerea decorațiilor austriece, 6 mai şi zilele următoare. înapoiere. - Take Ionescu C. I-a, Dr. Istrati, Fr. Joseph, Mihail Cantacuzino Fr. Joseph, clasa a III-a, Argetoianu, Cosăcescu C.F. clasa a Il-a, Ollănescu *(L Independance roumaine,* 12.V.) - Scrisoarea maiorului Ion *Al.* Ghica referitoare la decorațiile austriece, 25.V. t Aina M. Gavrilescu, născută Vintilă Rosetti, 28 ani, 30.V. - t Dumitru I. Butculescu 3.VL, 70 de ani - tSpiridon Dendrino, inginer, 4.VL, 63 de ani - Centenarul lui CA Rosetti, iunie, t Elena Mavrocordat, născută de Flondor, Viena, 48 ani, 15.VI. t Luchian, pictor, 18.VI.

Sfârşitul
Vechiului Regim

ACTE ŞI DOCUMENTE

1

REGLEMENT
pour Lexploitation du
DOMAINE

1. - *Les obligations* (de travail, de transport et de prestation en nature) *que les cultivateurs ont* (aux termes de la convention respective) *envers le proprietaire seront executees e7i tout point.*
2. - *Avânt cette execution* (complete et parfaite), *il ne sera pas procede a la dîme.*
3. - *line sera accorde de credit a personne.*
A.—line sera accorde en qui que ce soit aucune concession, largesse ou facilite aux cultivateurs.

Bucarest 18. XI. 1933

(St. Georges CLIX/7-5)

REGULAMENT
pentru exploatarea moşiei

1. - *Obligaţiunile* (de muncă, de transport şi de prestare în natură) *pe care le au cultivatorii* (în termenii convenţiei respective) *faţă de proprietar vor fi executate pe de-a-ntregul.*
2. — *înaintea acestei îndepliniri* (completă şi perfectă), *nu se va proceda la dijmă.*
3. — *Nu se va acorda credit nimănui.*

4. -*Nu se va acorda, orice s-ar întâmpla, nici o concesie, îngăduinţă sau uşurare cultivatorilor.*

2
SOCOTELILE MOŞIEI SIONU, CONFORM REGISTRELOR DE INTRĂRI-IEŞIRI*

1929 - sold 1928: 29.431,25 lei. Intrări: 395.325,75 lei; Ieşiri: 392.245,75. Maricăi i s-au dat 145.458 lei. O rubrică nouă, la intrări: *Literatură.* Aceasta aduce 15.000 lei. împrumuturi făcute: 108.000 lei. La joc pierde într-un an de zile suma de lei 23. Cărţile şi jurnalele îl costă 1832 de lei.

1930 - sold 1929: 3.080 lei. Intrări: 464.571 lei. Ieşiri: 438. 489 lei + 10 bani! Din venituri rezervă Maricăi 82.739 lei. Moşia aduce net suma de 366.802,50 lei. Literatura îi produce 25.000 lei. Face împrumuturi de 65.000 lei. Cheltuie cu investiţiile la moşie: 11.136 lei, pe când cu transportul 25.640 de lei, la care se adaugă cel cu trenul, 1692 lei. Cumpără cărţi şi ziare de 1718 lei şi are cheltuieli neprevăzute de 194,60 lei, dintre care 0,10 lei în luna septembrie!

1931 - sold 1930: 6082 lei. Intrări: 269.978 lei. Ieşiri: 262.200 lei. îi dă Maricăi 98.688 lei. Plăteşte impozite 23.573 lei, are cheltuieli cu casa de la ţară de 6091 lei, investeşte pentru exploatarea moşiei (domeniului) 10.363 lei, plăteşte 8150 lei pentru combustibil şi pentru salarii 6.200. Consumă în oraş de 9.882 lei, pe când servitorii îl costă 464 de lei. Pentru băutură cheltuieşte 2.990 de lei.

1932-sold 1931: 4871 lei. Intrări: 100.021 lei, dintre care moşia îi produce 90.316 lei. Nu face nici o investiţie. Nu câştigă nimic din literatură. îi dă Maricăi 71.603 lei, cheltuie cu hrana 4562 de lei cărora li se adaugă, la alte capitole din acelaşi grup încă 802 lei şi iarăşi 122 lei. Cumpără cărţi şi jurnale de 2113 lei. Ieşirile se ridică la 99.688 lei.

Rezumate de noi, după calculele autorului.

1933 - sold după calculele sale: 7.778 de lei. Intrări: 159.506 lei. Ieşirile: 154.635 lei. Rezervă soţiei sale 93.220 lei. Cheltuie cu garderoba 1892 lei, iar cu alimentaţia 9840 + 85 + 405 lei. Câştigă din scris 300 lei.

1934 - sold 1933: 333 lei. Totalul intrări, în mod excepţional nu l-a calculat, dar la ieşiri rezultă 99.271 lei. întrucât soldul ce rămâne de pe acest an se ridică doar la 64 lei considerăm că Intrările s-au cifrat la suma de 99.335, nivelul cel mai scăzut înregistrat până acum. De aceea îi dă Maricăi numai 39.897 de lei. Cadourile însumează 145 lei, transporturile 5534, la care se adaugă cele pe cale ferată în valoare de 180 lei, constituind, ca în toţi anii un capitol însemnat de cheltuieli. Plăteşte, de asemenea, remize şi bacşişuri la un loc 64 de lei, iar pe imprimate şi cărţi 42 de lei. Restituie totuşi datorii de 10.000 lei. (încasase, la rândul său, datorii de 15.000.) Nu cheltuie nimic pentru hotel, iar la restaurant, la frizer şi baie, pe un an întreg înregistrează o cheltuială de 40 lei. De asemenea, rămâne albă rubrica „menus plaisirs" - mici plăceri. în cursul anului câştigă însă cu literatura 10.000 lei!

1935 - Intrări 128.203 lei. Moşia îi aduce 120.062,40 lei, dobânzile îi aduc şi ele 3.910,50 lei, rambursările 734, iar compensaţiile 234 lei. Din rambursări de împrumuturi rotunjeşte 2.996 de lei. Rezervă Maricăi 62.894 de lei, cheltuind cu „comestibilele", băuturi acasă şi în oraş 4225 de lei. înscrie însă 0 la consumaţiuni personale sau unde ar fi fost invitat (totdeauna le trece şi pe acestea!) şi nu are în cursul anului 1935 cheltuieli cu personalul domestic, ceea ce ar trebui să însemne că se dispensase de serviciile acestuia. Cheltuie cu garderoba suma mică de 632 de lei, cu căile ferate lei 15 şi cu cărţile şi ziarele lei 15. Surprinzător, face investiţii la moşie în valoare de 4.960 de lei.

Formularele pe anii 1936 şi 1937, gata liniate, au rămas necompletate. Din cercetarea tuturor datelor, care cuprind totalitatea cheltuielilor pe opt ani rezulta că, în genere, veniturile moşiei au fost grav afectate de criza mondială, fără să se ridice la un nivel echivalent cu al pieței, în momentul în care criza fusese depăşită. Ultimii ani de viață ai scriitorului au fost ani de strâmtorare materială, în raport cu suprafața moşiei pe care o avea, ca şi cu veniturile anterioare. întreaga moşie nu i-a adus, în ultimii ani, venituri superioare unui salariu mediu de pe atunci, iar ecourile acestei triste situații răzbat în *Jurnalul* scriitorului.

ACT X® MASTEÎOS
Artarele Statului
Municipiul Bucure§ti
Colecția stării civila
ala anului 1885,
Jfe.1425
itetei Haria
Constantine acu
rentiera
natural

Din anul una mie opt sute optzeci şi cinci luna MarHâ ziua patrusprezece ora două §i oinspreznc* admită p.iuAct ds nagteraa copilului «atei *S»* s*x s»scul±a născut la douaepresace ala torent»! la ora douS jji trei pătrar» p»o* în oragul Bucura§ti la casa ssanei sal» din suburbia Sftîttu Taeila str» •*rumoasa ***Kq*** X4,fiu natural al B-iiai Keria Constantinaacu de ani douăzeci *gi* unu rentieră după dşclara£ia făcuta de dl. Ioan L»Caragiali de 3? ani rentier din aoeiagi casă care n»-a preaantat copilul.ltartori au foat B.Matei Sa»deana de patruzeci §i doi ani,de profesie funcționar din strada Trăia» Ko *2%* gi Si,Alexandra -^umitreseu da douăzeci ai noua ani d» proiasia profesor din atr.Polonă *Vo* 24,cari au aubaeri» acest aet»după ce i i EH-au cetit,împreună cu noi §x cu declarantul,Constatat dupra lega de noi Constantin B.Daneseu ajutor de primar al comunei Bucureşti *§1* oficer âa stare eieiiă,sa.declarantul I.I^Caragiala,Martori K,I.Scafedeanu §i Al.^msirescu,pentru primar C.D.DSneacu»

SERVICIUL SOITAX AL COKWfEI BuCuKgSGI
SÎG?IU«**SA** VI-A

BILET DE ViCOIUARÎ

Subscrisul medic cosunal la aecținnea Vl-a, adeverea,aă printr-aceasta cS copilul Katheitt Carageali din această comună, Suburbia Sf-ţii Voivozi, Strada Sî'-ţii Voievozi no, casă 42»în etate <i* 5 aal şi 1 lună este vaccinat cu ~bun succes, după cua se lM&£9 şi arată, prin seanele indelebile ce poartă pe braţ.

Anul 1890
Luna Aprilie 1©

Medi* comunal
ss (indesciirabil)

ȘIBBSITATEf
DIN
EUCURBŞTT

pentru clasa 1907
înscriu la ST.45
CSpitan (indescifrabil)

văzut pentru înscriere
p(entru) secretar M.Şerbănescu
judeţul Ilfov
Pla(sa) Oficiul Starei
Civila
primăria coKunai »icur*§tl

iruaale de **f**amili» constantinaaeu
Pronuael» copilului Matei de sex aaaculia.
«ascut la 12 ala cornutei,orei» 2 V4 p»nu
Strada frucosaB Po.l4 Şub.**Şf**.Vasila
înscria oetBai In registrul Ho.1425
Jiu Katural al B-n»i Haria Constantine acu §i a.,,
Spr« credinjă a-a eliberat acest bilet spre a servi la ceremonia religioasa.

Trecuta registru Qis.Sf.Pantelimo-nului no.21

Primar
(sigiliul primăriei) cfficer D.Brăescu

Anul una mie opt eute optzeci §i cinci luna Martie siua 14/26.
Sa (şic) Botezat in religia ortod^csa (sic) mai aug n»n-îionatul ăe sub-aeanatul preot Bisa - Sf.Panteiinon din col.Kegru
ea(inde seifrabil)

ACTELE ŞCOLARITĂŢII

ÎNVĂŢĂMINTUI, PRIVAT DIN ROMÂNIA

Anul şcolar 18%—1897

Clas* I MaUicula şcolară pag. 3

CARAGIALE MATEI CONSTANTINESCU

Nfcseat.,.. îa coma»* Bucureşti, judeţul *Ilfov,* plasa BînatoviţaM&stiţtea, tutui 1885, Luna Martie 12» de ft&ţfas* Română, de religione Ortodexi, act dv raccmi are.

îascri* în Institui la 1 lima septeiaJM* anal 1896 ora...

Trecut îo B»trfc«Jta clasei I pe anul şcolar 1896—1897

Acte fcckre Certificat #e 4 clase primar* no 25$ di* 31 August 1896 4e la şcoala de No. 6. Bucureşti.

OBIECTE de STUDII	Trimestrul I Nota trimestrială	Trimestrul II Nota trimestrială	Trimestrul III Nota trimestriala ORAI	SCRIS	Media arin
L. Română	7,84	9,33	10	10	9,29
L. Latină.	8,67	10	Î0	10	9,67
L. îrancesâ.	9,33	10	10	10	9,83
L. Germană	9,67	10	9		
Religia	8,84	9,34	9,50	9	9,17
Istoria	8,83	Î0	10	10	9,71
Geografia	8,00	7,84	9,17	10	8,75
Matematica	8,67	8,67	9,34	10	9,17
Sc. Naturale	9,16	9,25	îo	10	9,60
Caligrafia	533	6,00		6	5,78
Musîca	10	10	10		10
Gimnastica	6,00	6,00	6,00		6,00

ÎNVĂŢĂMÎNTUL PRIVAT DIN ROMÂNIA

CONSTANTINESCU MATEI (CARAGIALE)

Clasa II Anul şcolar 1897—1898 Matricula şcolara pag.. .23

Născut la comonj Bucureşti, judeţul Ilfov, plasa Bucureşti, anul 1885, luna Martie 12, de naţiune, român de religinne ortodox, act de vaccinare are

înscris In Institut la 1 hina Septembrie anul 1896 ara

Trecut la matricola clasei I pe anul şcolar 18%—1497 pag. 3

Acte şcolare presentate Certificat Nr. 299/97 de clasa I de la liceul Lazăr

OBIECTE DE STUDII	Trimestrul I Nota trimestrială	Trimestrul II Nota trimestrială	Trimestrul III Nota trimestriala oral	scris	Media anuală	Nota examenului	Media generala pe studii
Română	10	10	10	10	10	10	10
Lutina	10	10	10	10	10	10	10
Francesa	10	10	9	10	975	10	987
Germana	9?	ON>	—	—			
Religia	9	8"	9"	10	93»	10	9*.
Istoria	9,25	984	10	10	9?s	10	
Geografia	8,7î	8"	9	10	910	10	9 60
Matematica	8	8"	9	10	8*»	10	9*a
Sc. Naturale	gw»	93*		8	g?8	10	98a
Desenul	6	6	—	6	6	6	6
.Musîca	7	9«	9		8"	9	
Gimnastica	7	7	7	=	7	7	7

COZfTAimKBSCU MATEI (CARAGIALE)

	B I o.	«.	B II o.	a.	B III o.		B o.
Desemn	—	7		7			
Mutica	8	—	-8	—	—	=	—
Gimnastica	6	—	6	—	—	—	
Jidigi*	10	8	19				
L. Români	7	7	8	7	—	—	—
L. Francesâ	10	–	9	—	—	—	—
Istoria	10	10	10	10	—	—	—
Matematic*	9	9	9	7	—	—	—
Sc Nat.	10	9	10	10	—	—	—
Geografia	10	10	10	10	—	—	—
Latina	10	10	10	10	—		–

Oua a V-& 1901 -

CONSTAKTIKESCU MATEI-C ARASIALE

Note blmtftrfale

	B I o.	s.	B IX 9*		B in o.		B IV o.	«.
Desemn								
Musica	8	—	8		8		8	—
Gimnastica	7	—	7	—	7		7	-
Religia								
L. Româna	$	8	9	9	8	9	6	7
L. Franceza	9	—	9	—	9	—	10	-
L. Germana	8	-	8	—	8	—	8	—
Istoria								
Matematica								
Fizic^Chimice							—	’—
Greaca	7	—	7	—	8	—	8	—

îtt clasa & VI-*, afară de ntan«le elevilor, filele matricole aw conţi» situaţi* şcolar*.

Clasa a VH-a 1902—1903

	B I		B II		B ni		B IV	
	o.	8.	o.	5.	o.		O.	3.
Desen	—			–			—,	_^
Musica								
Gimnastica	9		9		9		9	
Religia								
L. Română	8	a	6	6	7	7	6	8
L. Franceza	9	9	9	9	9	9	9	9
Istoria.	10	10	10	10	10	10	10	10
Matematica	5	5	5	5	5	$	5	5
Sc. Nat	9	7	8	6	4	6	8	7
Filosofia	5	–	5	–	5		7	-
Sc. polit. drept ad~tiv	9	–	9	–	9		9	-
Latiaa	6						6	~~
Greaca	5	–	5	–	5	–	5	—

289

ROMÂNIA
ÎNVĂŢĂMÎNTUL PRIVAT DIN ROMÂNIA

UNIVERSITATEA DIN BUCUREŞTI
Facultatea de drept
vâxut pentru Înscriere
in asul 1903—904 p. Secretar
M. Şerbâaeacu

MINISTERUL INSTRUCŢIUNII PUBLICE ŞI AL CULTELOR

CERTIFICAT
DE
ABSOLVIRE A STUDIILOR LICEALE

Inspectoratul învăţămîntului privat din Ministerul Instrucţiunii Publice şi al Cultelor, adevereşte prin aceasta că elevul Constantinescu-Caragiale M., de naţionalitate română, de religie ortodoxă, născut m Bucureşti, Judeţul Ilfov, la anul 1885, **hma Martie** 25, **preparat particular, a depus examen de ultima clasă licealâ în anul** 1903, **obţinînd în examen nota medie** 7,53.

în vederea actelor prezentate şi pe baza rezultatului obţinut, s-a eliberat candidatului Constantinescu-Caragiale M. acest certificat, m puterea art. 110, **al.** 2i **din legea învăţămîntului secundar şi superior din** 9 **Iulie** 1901, **echivalează cu diploma de bacalaureat, conferindu-i toate drepturile, ce-i acordă, în această calitate legile ţării.**

Inspectorul învăţămîntului privai
C. BANU
Preşedintele comisiunii
I. BIANU
Semnătura candidatului
MATEIU CONSTATINESCU CARAGIALE

No... *20*
Anal 1903. Luna Iulie 21

UNIVERSITATEA DIN BUCUREŞTI
No. 2392—30 NOV. 1905
FACULTATEA DE DREPT
TIMBRU 30 bani

dos. 101 *bis 903*
Se va relnscrie in anul 1 (Intii)
p[entru] Decan *[indescifrabili]*

Va depune adele necesare [indescifrabil!]
Depns actele
22 D-bre 1903
M. Şerbanescu
[lectură incertă]

Domnule Decan

Subsemnatul fost înscris în anul şcolar 1903—1904 **la aceasta Facultate şi retrăgîndu-mă anul următor pentru a putea urma cursurile Facultăţii din Berlin am fost exmatriculat. Astăzi, din împrejurări familiare *[sici]* fiind nevoit să. mă reîntorc în ţară, cu profund respect vă rog să binevoiţi, Domnule Decan, a dispune reînscrierea mea în Facultate, binevoind a cunoaşte că din cauza absenţei mele din ţară nu m-am putut reînscrie în termenul cerut de regulament.**

Primiţi, vă rog, Domnule Decan, asigurarea profundului meu respect.

MATEIU CONSTANTINESCU-CARAGIALE

Domniei-sale
D-lui Decan al Facultăţii de Drept

UNIVERSITATEA DIN BUCUREŞTI
No. 373—11 MARJTIE| 1909
FACULTATEA DE DREPT
a
Timbra 3d bani

101 bis/905
ex. 3914
B. 3390
fr. achit, pe trei
ani ex. I I,a 2r.
es. II resf>. iunie 1908
Berbescu *[lectură ince7tă*

Domnule Decan,

Binevoiţi, vă rog, a dispune înscrierea rasa la examenul anului II de licenţă al sesiunii de faţă. Alătur la aceasta şi caietul meu de cursuri şi recipisele de taxa de examen şi bibliotecă.

Primiţi, vă rog. Domnule Decan, asigurarea înaltei mele consideraţiuni.

MATEIU CONSTANTINESCU-CARAGIALE
101 b.j905
Atelierului 10

Domniei-Sale
Domnului Decan al Facultăţii de Drept *Bucureşti*

10

<u>2446</u> 18 orua.I$23

EXTBAuT

pe anul 1923

Sect.I Galben

Of.Stării civile gi statisticii municipale

Matei I, ear«giale, jaa,jor,necăsătorit, în virată de ani 58,de profesiune literat - născut în consina îuşnad, Braşov - domiciliat în Comuna Bucureşti,Str.Gral.Lahovary nr.8 - fiu al Deced.ion Caragiale - §i al IVnei Măria,născută piteşteanu,de profesiune fără,domiciliată în Comuna /iena - Austria - §i

B-ra ^aria Gw^on,»ajoră,necăsătorită - în vîrată de ard 65,de pro-Cesiune fără,năseută în Ccm. Bucureşti, domiciliată în Com.Bucureşti, Str.iiobert <3e Flers no 9,*fii*că a B.ueorge Sion - <3e profesiune mortu - domiciliat în Comuna - str - no - §i a j)*jsliza născută Kărculescu» aoartă -

- Ku. s-a făcut contract de căsătorie (act dotai)

Toate cele 3e mai sus a-au făcut în casa din str.fiobert de Plera Ko9 a cărei intrare a fost lăsată liberă publicului.

Martori: ifuetaţiu A&ciuceecu - 44 ani - funcţionar,8~dul glisabeta no 49

Teodor Aslan, 63,pensionar - Str.Sitfdneţei no 7

Ofiţer al stării civila

N.Alex&ndreacu

nr»26.845

11

HwÎBiA *ommsi wcvmşn*

plasa B&^aa&,JUdaîul Ilfov

OiTCIUL STAXII curm

primăria Oraşului Bucureşti

Chitaaţa (a» lipit pe act)

Ha 400 1925

S-* Încasat:

îentru un act de dovedire ou martori serviod pentru căsătorie»..

Iei 50

Jentru formularul imprimat Lei I

îctsl iei 51

PH0CS3 - mBaL

(Bsatinat a *ine loo de act de Haşters nuasi pentru căsătorie)

Ca urssare a cererii înregistrată aub nr. 18.570/152? fSautS <te către S.Xatei I.Caragiale de profesiune literat domiciliat în această cozeurtă âtr&âa a.lahovary Ko.8 prin care arată cS voind a se căa&tori cu B« Karia O.Sioa uu .<u>poate</u> gâ-si <u>procura extractul &> pe actul sŞu da naştere</u>,

Astăxi nouă al* lunii Iunie la orei* *Z5/X6* înainte 4e amiaso; anul una mia nouă sute douăzeci §i trai s~« Safăjigat gwanumitul domn. însoţit de doi martori,£u star* §i dispuşi a îjapliai prin declara$iuma lor, lipea extractului de naştere,cerut pentru a fi alăturat la dogarul «ăsătoriei,confora artCicolului) 5S din Codul civil*

Atwagti martori sunt: B,i'ranc.oi3-Caarl«8 îranke de ani 55»de profesiune <u>gaegeur</u> domicilia* în aceasta" eo*un&,strada Saepîntiilor nr.4I §i »*Io» Codreana & ani 48,4* profesia*» «ffcr»^ d«ai«iliat i» aoeastl comuiăjJBtrada OriTiiei nr.57 cari a» di«larii următoarei»:

4 *ţt±m* foarte bina gi Încredinţa» pa a noaatrăfraepuodderecă s.*atei I,Caragiale ..te născut în coomna îa§»ad ju<i»Jul Braţov Jara gonânia la anul una «ie ept aut» opta**! Ii oiaci {18851 Martie 24 din parinfci tat«L *K* lori L.Caragiale §i mama una Mari» născut* MUte§teajnu>>

Hol lulnd act de 02le oe preced gi în confaraiţaţe cu dispozi|iunila art(icolului) 57 di» Codul civil,aia dresat,într-un. aingur exemplar prezentul prcces-verbal; l-am subscris luspreunit cu dîngii apra a servi numai la căsătoria preia*-tata.

Martori

F.Oh.iranks

gateiu I.Caragiale

Qen(eral) Lahovary 8

12

Domnule Oficter

Din alăturatul certificat medical liberat de către Dl medic §ef al Capitalei Doctor Staicovici rezultă că viitoarea mea soţie Măria G.Sion este bolnavă din care cauză nu va putea părăsi casa mai mult timp,în conformitate) cu hot(ărîrea) art(icolului) 61 al(iniat) 2 Ood civil,vă rog să binevoiţi a aproba ca oficierea căsătoriei mele cu susnumita Dră să se efectueze la domiciliul său str(ada) Robert de Flers nr. 9a,mline,jkuni 18 iunie cor(ent) la orele ce veţi binevoi a fixa Domnia Voastră.

Primiţi vă rog,Domnule oficier,asigurările consideraţiunii mele cele mai deosebite

Mateiu I.Caragiale
Gen(erai) Lahovary 8

Subsemnatul Doctor medic §ef al Capitalei:
"ertific că D-na Măria Sion suferă de sciatică acută din care cauză nu va putea părăsi casa mai mult timp.

16 îun(ie) [1^923

Bucureşti
*

Semnătura
ss(indescifrabil)

13

CSSl2^Uil DE Cu*uKIB

**Parohia bis.
din Comuna
PI.
Jud.**

Subsemnatul,Preot,Paroh al Biaericei parohial» Popa-Chiţu din Comuna Bucureşti,PI - Jud. adeveresc prin aceasta, ca aa citit taina cununiei religioase domnului Matei 1.Caragiale cu Þ-na Măria tt.Sion - din această parohie, după ce s-au îndeplinit formele derute de legile civile, C U H se dovedeşte cu acxul de căsătorie no 2446 din 18 Iunie 1923 - , asietîad ca nuni Somnul Teodor Aolan şi Doamna Sofia Aslaa din Comuna bucureşti, ^âtunul - PI.- Sud.

Drept care am eliberat acest Certificat SUD propria mea iscălitură şl întărit cu sigiliul parohiei, astăzi 18 luna Iunie, aaul Î924 .

Preot paroh Econ.D.Popescu-Mogoşoaia

Kr.7/BiB

Gu dispensă arhiepiscopală, riind post.

14

gaSTRUL **STĂRII** civila *mnm* **CĂSĂTORIŢI**
gr,2446

Caragiale **l»Matei** cu Sion 0.Măria

Soţul încetat din viaţă art,Ko»I23/

Sector I Galben

Ict & căsătorie din anul una mie nouă sute două-zeci §i trei luna iunie ziua optsprezece îa orele uns-prazece înainte de aada2i.

Soanul gatei I^Caragiale inajor necăsătorit în vi»-etă de ani ?8,âe profesie literat născut în Comuna Tuşnad Braşov domeiliat în Comuna Aicureeti,strada ^1.Lahovary Şo 8 fiu ai D.Ion JUCaragiale mort §i al &«iiaria,născută Pitegteanu da profesiune fâsă,domici-liat îrx Coauna Yiena strada Austria go.»§i Bona ţeic) Măria <3.Sion»aa3oră necăsătorită în virată de ard 65, de profesiune ftka,nSasut& în goarna Bucureşti, ofoaicţ liatgjfa Şoguaa %ct^gti,strada âobert de Piere ffg. 9 61 (sic) £**eorge Sion atort §i a ^Sliza,moartă.

S-au înfăţişat azi,înaintea noastrS spre a li se celebra căsătoria.

Vaaîiia că s-a fSeut (sie) în. termen publicaţîunile cerute de lege §i că nu s~aivit opoziţiune la această cusătorie.*J*.-rină* in vedere că martorii mai jos arătaţi 3aclară că viitorii *soţi.* nu suirt rude la grad oprit de lege,că se căsătoresc acum ambi (aic) soţi pentru în-tîia oară,că au un domiciliu *mi* mare de şase luni în localitatea ară'ţatS aai sus.

Avind în vedere că părţile la întrebările ce le an făcut,ne-au declarat eă nu s-a făcut contract de eăsă-torie (act dotai).

Soi Kicolae Alex&ndreecu,Viee Preged(inte) Coais(iu-nea) int{ernă) §i Ofiţer de stare civilă din Comuna mcureştijaja dat în au2ul celor de faţă cetire tuturor

actelor cerute de legi §i regulasBnte, parafate si oprite la dosar No.2446 al casatoriei, cuprinzător de 8 file^re-**cua** şi art(icolelfi) ^94,195 §i 195 UoSul cavii de la capi-tolul TI al titlului|aeapre căsătorie,despre drepturile gi datoriile respective ale soţilor.Apoi an întrebat pe fie-care din. viitorii scaunul după altul, dacă voiese a se lua în căsătorie §i la întrăbarea făcuta fiecare **din ei** a răspunB separat **Db»**

în urma acestora as pronunţat în numele legii,**că** părţile aunt unite prin căsătorie.

Toate cele de mai **sae** s-au **făcut în casa din strada lobert** *fie* **tfters** Se.f **fiind lăeata intrarea liberă în fîiaţe următorilor aartori:**

Woaa Eustaţiu ilfioiuceseu,de **ani** 44,**de profesie** funcţio-nar) doadciliat **în** Goa(una) Picureşti,strada B(ul8var)**dul** Elisabeta Ko.49**,§i** itoma Teodor C*Aslan de ani 55,de profe-sie pensionar domiciliat în Coa(una) Bucureşti,**a**trăda **Qimi-**neţei Ho. 7.^1 dintîi din partea soţului,iar cel de al doilea din partea soţiei.

După ce ara dat cetire acestui act în auzul oelor de faţă,

S»i 1-aa subscris împreună cu acegtia *i*
SOŢI Matsiu Ion Caragiale
Măria O.Sion

S.Măciuceecu
Th.G.Aslan

Ofi$er al stării civile

15

Buletin <a înăcriera la Biroul Copulației

Pr^f»?ol.Cap,
Circumscripția 16 Liberat la 21 Noemnb.1924

C A R A f I A L E M A T E I - I O M
Căsătorit
Proprietar
locul naşterii: Tugnad, jUd.Bragov
Bata naşterii: 25 Martâe 1885
Str-Hobert da ylers 9A etaj.
îfo. formularului de înscriere III?

Semnalmente

Virata.; 42 ani
Statura; mijlocie
Părul: cărunt
Ochii: căprui
Kasul: potrivit
Barba: rade
Semne particulare; n-are

Semnătura declarantului
Mateiu Ion Caragiale

Semnătura §ef evidența populației
Inspector
V.Ionescu

16

ACT DE DECES

Art. 5® Data înregistrării 19 ianuarie 1936	Anal lu&a ziua şl ora morţii	proffriu nea, conf estone* şl domiciliul	Local şl data naşterii
	17 ianuarie 1936 ora 1	Matei I. Caragiale scriitor ortodoxă. Bucureşti str. Robert de Flers No. 9	Comuna *Tuşnad* judeţul Braşov
Prenumele fi nunele părinţilor DECEDATULUI		**fotului (sofiei)**	**Moarte* verificată de medical drcamicrip^ei IV** Certificat nr. 16 din 18 Ianuarie 1936
Ion Caragiale Măria (Caragiale născută Piteşteanu		Măria Caragiale născută G. Sion In viaţă	

Declaraţiunea e făcută de D-l Nicolae Furtună de ani 38, funcţionar domiciliat m Bucureşti str[ada] şos[eaua] Berceni No. 75.

Declarant Nicolae Furtună

OFIŢER AL STĂRII CIVILE
S3 George Olteanu (aproximativ)

17

Uonaommations personnelles (ou offerteş^ en lei
cycla 1928 - 37 inel - :
Triaestres

III 31	5 1 0 9		III 34	138	
II 29	3 8 8 0		II 34	128	
II 51	3 8 I I		III 32	99	
III 30	3 5 2 9	5 0	III 33	57	
III 28	2 6 6 4		IV 34	24	
III 29	2 4 8 5		I 33	r	
IV 30	2 3 2 2		I 34		
IV 28	2 1 7 6		I 35		
I 30	^ ©0 8		I 36 _		
II 30	1 8 6 5		I 37	\	
II 29	1 3 7 6		II 32		
I 29	1 2 2 2		II 35		
II 28	6 o 3		II 36		
I 31	5 8 5		II 37		
IV 33	4 3 7		III 35		
I 32	3 8 8		III 36		
IV 31	3 7 7		III 37		
IV 32	3 7 0		IV 35		
I 28	3 5 7		IT 36		
III 35	3 0 8		IV 32		

donsuma^iuni personale (sau oferite) în lei
Ciclul 1928 - 37 inel.

	Oonsoramations	Restaurant,hotel
1928	5.800	10.072
1929	8,963	16.678
1930	9.454,50 1	14.867 r,
1931	9.882	I.716
1932	857	0
J-933	802	210
1934	290	0
1935	0	297
1936	0	
Total	36.048,50	.

Total consommations en lei or :

1.084.15 / Î0'0 j(l 36.047. 5*225 / 10.000 * Louis a*or : 54+ y

ÂNS

1931	9882	1933	802
1930	9454	1934	290
1929	8963	1935 |r	
^928	5800	J.936)	O
1932	857	1 ^	L

CGLX/ 7-12

18

19 2 4	* * p » n i « »	*ut*
	*Qhmmmii*** <X5 p*ir»«)	*.470
ftMlftUB ii	*fc»ai**#i4 feM*»«*8	9.270
	M9ÎT	3.000
		3.300
*ojjt_.l	S*»aş aat* £dar li«Mț	2.370
		1*800
	******* *Qmi* 475	80
	Satin ;9«r habit *	350
	O»»** pour habtt	150
	8 & fel 2.50	
	9*9»«a» iâ.I* *Ut*	32
	ahau***ti«s laia» <î paizt)	32
	(2 **1T#*)	230
		280
		583
	6 *att*»«9ia	X23
		700
	Seal!*?* noir»	
	Xftt*li *924 i	**23.372**
1 3 2 5	2 fftttK~*«l*	
# » H f î I i 21	£aearpitt*	330
	X #r*ratt blatiab» (a«taâ)	150
	8*l».pour **min** hafelt	313
	& r«porter	Z4X5
f i u a-*	*©p#rt	14X3
	X er*r*m blaneh» (naeud)	XS0
	®hap««tt fautr® gris	1200
	8©uli«r* noir»	X230

	Mp**sft4* hftttt-d* f«ra»	*0
	Âattoa**<U«* wulirw	230
	Chaa#»*tt** lai»* (2 Mw»)	**-J2JL.**
	frtal X923	4*423
1926		
j . **H** 21	SNlil» toii» 4CPi8*	1,200
i«ut **13**	«**a»»»ttaa *ri«*t (3 pair*8)	408
gpgttater* 24	Id*a i<3t*	408
	Tetal 2926	2*028
Î2II		
HnUi X9	3©uli«r» noir»	I.5O0
	lali» v*rt*	920
Arril I	Ghau»a»U**griM» | 6 pai*«a)	8X8
	laia* vtrtt	240
Oatobr* 24	**Ck«os««tt«t** bti|p (9 pairat)	960
26	Btjttc» fauv»» apart	1.700
29	aodiilaation 9 ahasiaaa	270
	4 r*U3-«olâ	220
	* raparttr	6026
fila a 3-a		
1927		6026
S»o«abr* 28		525
	2 e*la.ona flanall* (fel,175)	350
29	coaplat v«#t«n	**3****60
30	X« A l e g e a fXan*ll«	`75
	Total X927	Î0.236
1928		
J î n r t i r l	Adeapta au taillaur p<«w	
	foton habit (1*3000)	1,000
	2*» idii (U)	1.000
	Jat veston a$oa habit)	5.X60

	12	3-4 ae©»pt* au taillaur (paur f»g«ta Iubit)	X.OOO
	14	Ifteowmftiajp talon battas	$0
F^vrier	f	«u taillaw (r«si» pour taţ»* «blti 2.500	
		P««* »*ta>ial €.500)	800
Ka*§	I*	&**eo**a*4* tala* a«tt*a	eO
		2 myitii papillaa (ai 1.400)	800
	21	ida*	400
		2 a. toii* p*ur X abaaia* nuit	140
	; l	1 pai» laaata paur oattaa	25
		X a&Apaaa »	1.400
		^ p*ir* jarratiarae	l l l
		X abapaa* *»utr* gria	X.30©
	14	8 *atta~*al (a 1,99)	440
		a «portar	IX.68f
fila * 4~a			
		Saport	IX.585
Ifei	22	X pair* *aat»	575
^ttia	i	i<5*a	570
		X pair* guftras blanohea	; l l
	2	*X* pair* aouliar* noira	X.700
	20	& ehapaan âe pailla	500
JuiUtt	4	X pali* «sota gria fii	80
Aaflt	90	id*»	XOO
	T T	X douaaii» aauaheira	584
		Total 1928 ,	15.494^
1929			
' » n T i # j	25	donnfct pta» ***mgnaeu***	250
'«wlfp	4	X pair* lacota	12
J a i a i		5 *att*-««i« (fc l.id)	X50
		2 boutoaa pour «al (a **1.** 25)	50

	5	« fatua-e*!» (a **1**.50)	500
	8	6 io»» (id)	500
	25	Sft«te*»*4aga talaaa aatOiar*	8#
		Tatăl, X92f	
1950			
y*Trl*r	2X	SaaoaMaada** talaaa aaullar*	60
garf	5X	X pair* aaaallaa pantoufla»	%4
		a raportor	**7 4**
fila a 5**		*ap«*ţ	74
Ttil	XX	X pair* lăsata pour aoullor*	4
Mal	1 2	X id*a «hauaaattaa nairtti	**1 7 5**
«foia	2<	2 id** **1 4 * 1 4 .** (a 1, ^75)	**5 5 0**
		4 id*» id. «pia*» < a **1.** X25>	500
	2 7	I id«ganta tfLl	**7 5**
		X iA.aaulior* aaire	**1 5 5 o**
		X «aUgoa	575
«JUiUat	18	4 pair*» shauaaattas gri«*a { a I. X25)	500
Oefcooro	28	X pair* aaatUa» paar pastaisfla»	X2
Movaabr*	1 7	B»e«aan*da&* talona «oulitrs	**7 0**
X95I			
Xarş	*U*	âta**a*la«* aaulitr*	140
Mai	**x s**	Acoopta au taillatfjp (paar X oo»pl*t)	2000]
		vaaton gria-Roir~ray* j i»4.$O0)	2fiOC j
	20	**at* ida» id. J	15X0
		4 ftala*» (a L.550)") |	
		X p*ir* jaata (L.295) *vă*	2*0
		%*tall*a (L.I75)**3** ~	X70
	2X	Battft*amaâa4* taltna aouliars	40
	22	4 «al*gaiia (di*f*r*iie* a&. 22.50)	90
		2 io*» (a i.540)	*€m*
		a raportar	**7 * 5 2 0**

m« a *~&
1932
Janviar f 6 amânai*» f i i C a L.50) 280
**s«*«a»a*«» taleas «tuliara
•t aautar» seaall»» 50
I paiî* laoet» aouliar» 2
aaaapta a ayurka (pour î pair»
•o«li»ra chorr#«s» ootr: i.600) 200 r
«este iasa (id> 400 t
3 pai*«» ohauaatttaa *gria*a*
< * " 1*5) W „
fotaij 1952 1892

1553
Mai 15 ^tsaasaXaga «auliar» 130
17 fiaaaaamada^ tal»»» «ealiar» ilL
Report 170
:fila » 7-«
Oatobre 212 ^«**Mstalag**» »t dcubl^oi* «oull*?» 200
3* 4 aatra» tissu st«ll»toRB» (peu*
a«»apta) (un eonuaand* L.70G) 124
Eyraabr» 18 **I** pair» **aoulier»** eharraau n»ir <r«ste) 500
<"> total: Z933 400
I.X34

1934
Août 2 12 pair*» *ÎUM**aatt»» gria*» (a L«'25) I.90O
1935
Juin 17 -"«eaoamadaj» talon» »»uli»r» 50
Août 3 4 pair»» «hMuaattas <J a L.22,1
a Ir. 22) 90
9 8 idaa id (a L.22) 174
Saptaatey» 29 Siaau a#li«t»nn*- (aatoraa 5 a fc.56j

afttre» 5 a L-33)
yyraabra 9 I pair» ehauaaatta»
2S *a*saaa*da*» talana Bauliar»
Setai» 1935 632

1936

(3t,*e<5rgsa CLH/ 7-4

p«t»i juBit&îi d8 fi»*ia aamretat» 1-7,pa *•! •
rasist liniat eu linii orieantal» alba***» fi**
~ verticala rogil.Scria au tu§ n«giu,f»aart» «itai»

NOTE, VARIANTE
ŞI COMENTARII

OPERE LITERARE

PAJ ERE

Textul acestei ediții s-a conformat aceluia din volumul ***Opere,*** apărut la Editura „Cultura Națională", în anul 1936, sub îngrijirea Maricăi M. Caragiale, şi cu o notiță bibliografică de Perpessicius. La rândul său, volumul fusese cules după un manuscris în transcrierea Maricăi M. Caragiale, manuscris pe care Perpessicius procedase la anumite corecturi ortografice. Am ținut seama de ambele surse, în lipsa oricărui manuscris olograf matein. Manuscrisul în transcrierea Maricăi M. Caragiale se află la Biblioteca Națională a României, Fondul Saint-Georges, cota CLDC, de la numele 6-1 la numerele 6-20. Poezia ***Lauda Cuceritorului*** (6-1) este în întregime scrisă de mâna lui Perpessicius; de asemenea, la sonetul ***Boerul,*** versul sărit de Marica: „Cu dreapta se închină, cu stânga smulge, fură". Evident, Perpessicius a comparat foile transcrise de Marica M. Caragiale cu textul tipărit în timpul vieții autorului, de unde ***Variantele*** din Ediția sa.

Ciclul ***Pajere*** a fost scris - urmărind datarea autorului, singurul izvor în chestiune - între anii 1904 şi 1913. Față de maturitatea artei poetice a culegerii de sonete (dar şi de terține) cu titlul simbolic al celei mai nobile dar şi mai rapace păsări de pradă, suntem îndrituiți să considerăm că Mateiu I. Caragiale scria versuri încă de pe băncile şcolii. In sprijinul acestei ipoteze vine şi ***Sonetul espaniol,*** publicat în anul 1901, sub pseudonim, pe care i-l atribuim, din motive care sunt expuse la locul cuvenit.

Cu toate că ***Pajere*** a apărut postum ca plachetă, faptul că cele mai multe din poeziile ciclului apăruseră în timpul vieții scriitorului ne-a determinat să respectăm şi în prezentarea noastră ordinea editorială

aleasă de întâiul şi marele exeget al scriitorului, inegalabilul Perpessicius. Am procedat astfel nu numai spre a nu rupe unitatea unei opere - cea cronologică - dar, şi mai ales, întrucât motivele centrale din ***Pajere,*** pe care le vom enumera mai jos, revin în lucrările ulterioare ale lui Mateiu I. Caragiale, în proza sa poetică ***Remember*** şi mai cu seamă în ***Craii de Curtea- Veche,***

Un prim lot de 13 poezii din ***Pajere*** a apărut în ***Viaţa Românească,*** în nr. 4 (an. VII) din aprilie 1912. Era vorba de: ***Clio, Lauda Cuceritondui, Prohodul războinicului, Noapte roşie, Călugăriţa, Boertd, Aspra, înţeleptul, Cronicarul, Domniţa, La Argeş, Trântorul*** şi ***Curţile vechi.*** In aceeaşi publicaţie, anul următor, nr. 3 (an. VIII), au apărut ***Grădinile amăgirii, întoarcerea învinsului*** şi ***Mărturisire,*** iar în ***Flacăra,*** nr. 30 (an. V) din 7 mai 1916, ***Dregătorul.*** Poezia ***Singurătatea,*** figurând în ***Revista scriitoarelor şi scriitorilor români,*** numărul din mai 1929, a fost singura pe care Mateiu I. Caragiale a publicat-o în perioada interbelică. Anterior, în 1925, Mateiu I. Caragiale a publicat, cu supratitlul de „Pajere", poeziile ***Laudxi Cuceritorului, Boertd, Trântorul, Curţile vechi*** în ***Antologia poeţilor de azi*** (voi. I), alcătuită de Ion Pillat şi Perpessicius. (Antologia a fost retipărită în anul 2001, sub îngrijirea lui Ion Nistor şi cu o prefaţă de Cornelia Pillat, la Editura Albatros.) în volumul postum numai două poezii erau deci inedite: *Sihăstria şi* ***umbra*** (1905) şi ***Dormi.*** Nici o altă poezie nu ni s-a păstrat de la scriitor, întocmai cum nu posedăm textul nici uneia scris de mâna lui. De altfel, nu este de presupus să mai fi scris versuri în perioada interbelică. Sonetul ***Noapte valahă*** sustras poetului şi tipărit sub altă semnătură, cu grave modificări, aşa cum ştim din ***Corespondenţa*** poetului, nu poate fi adaos ***Pajerelor.***

La apariţia în ***Viaţa Românească*** şi în ***Flacăra,*** sonetele lui Mateiu nu au avut nici un ecou în presă. In memoriile sale, M. Sevastos afirmă chiar că I. L. Caragiale ar fi întâmpinat oarecari greutăţi cu acceptarea lor de către redacţia ieşană, şi anume din partea lui George Topîrceanu, care ar fi găsit cusururi de expresie şi de metrică atât de şlefuitelor versuri. S-ar fi produs chiar şi un schimb de replici între cei doi şi primirea spre publicare s-ar fi produs mai mult spre a nu-l mânia pe dramaturg. Cum scena i-a fost reprodusă lui M. Sevastos la multă trecere de timp, întreaga relatare trebuie întâmpinată cu o legitimă rezervă.

Cea mai bună dovadă că activitatea poetică a lui Mateiu I. Caragiale încetase odată cu terminarea primului război mondial este chiar împrejurarea că în ***Agendele*** sale, redactate din anul 1924, şi unde însemna, cu toată minuţia, lucrul său literar zilnic, nu apare nici o însemnare privitoare la scrierea vreunei poezii. In ***Jurnal,*** de asemenea. Acolo, memorialistul nu pomeneşte nimic, la dosarul amplu al relaţiilor cu părintele său, despre episodul vizitei în redacţia ieşană — poate unde o asemenea relatare ar fi dezmembrat teza predominantă a unui act de acuzare: lipsa de dragoste, de înţelegere şi de preocupare a părintelui faţă de fiu.

Singurul document revelator de epocă (exceptând o scrisoare a lui V. Goldiş) rămâne schimbul de scrisori dintre I. L. Caragiale şi Panait Cerna. Emoţionat de împrejurarea, neaşteptată pentru el, că Mateiu scria versuri, dramaturgul i le expediase mai tânărului său amic, care i-a trimis un răspuns, cum era şi de aşteptat, foarte încurajator. Iată epistolele:

„Iubite nene Iancule,

Băiatul d-tale e un talent remarcabil. L-am cetit cu plăcere deosebită. Cele mai multe din poeziile lui sunt simple schiţe, momente bine prinse în versuri bine legate. Dar ce frumoase imagini şi câtă poezie e în unele din ele ***{Noapte roşie, Cronicarul)*** şi cât meşteşug de caracterizare dovedesc altele ***(Boertd, Trântorul).*** Trecutul nostru tot înviat în câteva rânduri! De mult n-am mai cetit o strofă atât de frumoasă cum e aceasta, bunăoară:

Desprins din stemă parcă, spre depărtări senine,
Un corb bătrân şi-ntinde puternic negrul zbor,
Şi-n linişte adâncă, din când în când, uşor,
Din ulmi cad frunze moarte, plutind în clipe line.

Te felicit cu adâncă fericire, nene Iancule! O parte din puternicul D-tale talent a întinerit în odrasla D-tale, luând o formă proprie şi făgăduind flori ce nu se scutură niciodată.

Al D-tale preaplecat
Cerna

Leipzig, 3/16 iunie 1912"

La aceasta, Ion Luca Caragiale răspunde:

„Berlin 5/18. VI. 1912

Iubite Cerna, îmi place a crede că nu exagerezi peste măsură dintr-un exces de magnanimitate, şi că în încercările băiatului meu poate fi şi ceva real care te-a atins, inspirându-ţi interes şi simpatie.

Iţi mulţumesc pentru el, care nu ştie încă ce preţios sufraj a avut noroc să obţină, şi te salut cu toată prietenia ce mi-o cunoşti.

Al D-tale, cu părintească dragoste
Caragiale"

Serbau Cioculescu, publicând această corespondenţă în I.L. Caragiale, ***Scrisori şi acte,*** E.P.L. (Studii şi documente), 1963, p. 159-160, făcea următoarea reflexie: „Ca să încheiem, credem că aprecierea favorabilă a lui Cerna n-a mai putut ajunge la cunoştinţa lui Mateiu I. Caragiale. Acel ***încă*** a fost de ordinea provizoriului etern". într-adevăr, epistola de răspuns a iui I. L. Caragiale fusese expediată cu trei zile înaintea morţii sale. Mateiu n-a cunoscut nici mai târziu, credem, acest schimb de scrisori (în care creaţiile sale erau numite „schiţe" şi „momente", pe modelul patern), întrucât misivele au fost date publicităţii prima oară de Ş. Cioculescu în ***Adevărul d'm*** 24 ianuarie 1936, în foiletonul dedicat morţii lui Mateiu I. Caragiale.

Desigur, poetul îşi preţuia arta poetică şi creaţiile iui, chiar dacă a ezitat să publice în volum ***Pajerele*** în lungii ani pe care i-a avut la dispoziţie, şi avem o probă sigură în acest caz în chiar proza sa, într-un pasaj din timp reperat de critică: „Găsii de prisos să mă ridic ca să apăr acel trecut (defăimat tocmai de Paşadia - ***n.n.) vedeniei căruia pana mea datora o minunată tâmplă de vedenii ce migălisem în tinereţe cu o osârdie aproape cucernica'..*** Pasajul e clar, cu toată folosirea defectuoasă a verbului ***datora,*** prin decalc din limba franceză, şi în ciuda acelui „aproape". în ***Opera lui Mateiu I. Caragiale,*** „Universitas", Editura Minerva, Bucureşti, 1977, la pag. 38, Ovidiu Cotruş, autorul celei mai ample exegeze mateine de până acum, afirmă: „Nu este de presupus că scriitorul ar fi fost dispus să lase ***Pajerele*** să mucezească prin revistele vremii". Respectiv, Mateiu urmărea să-şi publice versurile aşteptând doar ca apariţia altor opere, să-i consolideze situaţia literară.

Nu putem să ne raliem acestei opinii, cunoscând cât de deficitar era scriitorul în domeniul oricărei strategii publicistice, pe de o parte, iar pe de alta, ce idee înaltă avea despre tot ce a scris.

Presupunem că, în ciuda acesteia, va fi intuit deplasarea de gusturi atât a cititorilor, cât şi a criticii literare, şi nu a întreprins nimic în favoarea ***Pajerelor.*** Transcrierea acestora de către Marica M. Caragiale, ea însăşi fiică de poet, poate să fi fost un gest postum, la îndemnul lui Perpessicius.

Pajere desemnează un termen din zestrea curentă a heraldicei. în studiul său de specialitate ***O contribuţie heraldică la istoria Brâncovenilor,*** Mateiu ridica şi problema lingvistică a acestui termen, când afla „patru vii şi vechi termeni populari" pentru aceeaşi noţiune: „unul de obârşie latină (stemă), unul german (marcă) şi două slave (pajeră şi herb)..." în ***Dicţionarul enciclopedic ilustrat,*** „Cartea Românească" (1931), a cărui primă parte ***(Dicţionaridlimbii române din trecut şi până astăzi)*** a fost redactată de I. Aurel Candrea, întâlnim, la pagina 887, următoarea definiţie la ***Pajeră, pajură, pajoră*** (pl.) ***ri:*** „Specia cea mai mare de vultur, acvilă imperială, vultur imperial ***{Aquila imperialii);*** despre această pasăre se pomeneşte mai mult în basme ca de o pasăre uriaşă şi năzdrăvană care poate înghiţi un bou deodată şi are grai omenesc [...] Vultur cu unul sau două capete, cu aripile întinse, care înfăţişează stema sau armoriile unei ţări şi figurează pe monede, pe diferite obiecte etc. De aici, prin extindere, stemă, armorii, armătură ***(sic)".***

în epocă, volumul a fost întâmpinat cu un anume interes de către critica literară, atât pentru că aparţinea autorului ***Crailor de Curtea-Veche,*** cât şi pentru că întrunea întreaga operă poetică a unui liric puţin cunoscut ca atare. Verdictul a fost în general de modestă apreciere, ceea ce nu miră, dacă luăm în considerare că ***Pajerele*** au apărut în acel moment al creaţiei lirice interbelice când înflorea lirica lui Tudor Arghezi şi Lucian Blaga.

Recenta revenire în forţă pe scena genurilor, în zilele noastre, a sonetului, credem - la rândul nostru - că invită la o cercetare de sine stătătoare a ***Pajerelor,*** în afara prozei poetice mateine şi chiar a autorului lor - legat prin generaţie de critica vremii sale - cu promiţătoare revelaţii.

(p.5) CLIO

Cum remarca şi Ovidiii Cotruş ***(Opera lui Mateiu I. Caragiale),*** un fragment preparatorii! din ***Craii de Curtea-Veche*** („Cercuind vârtej aria pădurii, uriaşul stol negru se ridică în slavă, fâlfâi câteva clipe nehotărât, ca o singură fiinţă cu mii de aripi, apoi se cufundă, deodată, topindu-se în purpura sângerie a zării - Amurgul stemelor, murmură Ana") conţine motivul din ***Clio,*** sonetul ce deschide ciclul de ***Pajere,*** unde, oricum, fiecare figură se închide într-o stemă. Motivul, atât al zborului răpitoarelor, cât şi al amurgului însângerat, se adresează copios domeniului de investigare al psihanalizei. In acest sens, privitor la viaţa şi opera lui Mateiu I. Caragiale, totul rămâne mai departe de întreprins.

Clio, prima dintre muze, fiica lui Zeus şi a Mnemozinei, muza poeziei epice şi a istoriei, dă titlul primului sonet al culegerii. Acesta nu e o invocaţie la Muză, ci cristalizează momentul preinspiraţiei lirice. Muza îi grăieşte poetului, atrăgându-i atenţia că mai presus de istoria din căiţi stă faptul trăit, cu semnificaţiile sale. Sufletul obosit (înţelegem, dezamăgit) al poetului este somat să perceapă, iniţiatic, sensul amurgului răzvrătit, momentul sacru de comuniune cu trecutul, însângerat şi el, cu strămoşii adormiţi (morţi), ce zac în străfundurile fiecăruia — un alt mod de interpretare a fondului obscur! Este vorba deci de o formă de contact cu totul aparte, mai degrabă de o transă, în puterea căreia simbolurile redevin realităţile din care au izvorât cândva. Sfatul Muzei nu are nicidecum un sens vitalist, de trăire în prezent! Imaginea Pajerelor se produce în comparaţia cu norii, iar planul istoric este Trecutul ca matcă, un trecut mitic, de evocare. In nici una din bucăţile volumului nu apare vreo figură istorică de identitate certificată, chipurile ce se urmează liniar fiind de natură chintesenţială, anecdoticul motivându-se în elementele de contrast ale alcătuirii interne a fiecăruia dintre personaje - cu excepţia, bineînţeles, a înţeleptului.

VARIANTE

Viaţa Românească, **p.29:** Ia zare-ncremenite> ***Opere,*** 1936, **p.l, r.5:** la zări încremenite; ce-n adâncul> **p.l, r.6:** ce, în pragul genunilor; pajeri încleştate> **p.l, r.7:** pajere-ncleştate; flacari> **p.l, r.8:** flăcări; troienelo **p.l, r.9:** troianele; te-aşează subt> **p.l, r.10:** te-aşază sub

(p.6) LAUDA CUCERITORULUI

Moto: Regi barbari,/ întunecaţi vânători de zimbri (fr.). Una din cele mai importante şi mai semnifictive creaţii poetice ale lui Mateiu I. Caragiale, cât priveşte mitologia personală, în care un loc central îl ocupă un străbun ilustru, cuceritorul semeţ şi crud, distrugătorul de cetăţi - de civilizaţii -, dezlănţuitor de urgii şi orgii.

Poezia, odă în prima parte şi elegie în cea finală, după observaţia pertinentă a lui Ovidiu Cotruş ***(op. cit.,*** p. 45), introduce în partea a doua motivul serilor adânci de toamnă, motiv care va fi şi mai bine pus în evidenţă în ***Craii de Curtea- Veche,*** seri ce mediază între cântăreţ şi înaintaşul său ilustru. Vitalismul aparent numai al poeziei este poleiala unui cânt funebru, întocmai cum momentul este al nopţii însângerate.

VARIANTE

Viaţa Românească, **p.30:** hârci tu i-ai răpit> ***Opere,*** 1936, **p.13, r.8:** hârci tu îi ai răpit; De năvăliri, şi-ai zguduit> **p.13, r.11:** De năvăliri, de-ai zguduit; Izvorul tău pierdut e în > **p.14, r.16:** Povestea ta pierdută e-n; de ani supuşi ce vremea-a Iepădat> **p.14, r.17:** De ani supuşi ce vremea-spulberat; Că-nalt răsări, cumplit şi nendurat> **p.14, r.19:** Că-nalt răsări, cumplit, neîndurat; Ucigător... zburau> **p.14, r.30:** Ucigător, Zburau; De-asupră-ţi corbii> **p.14, r.31:** De-asupra-ţi corbii; Răsar şi-azi încă roşii> **p.14, r.32:** Răsar şi astăzi roşii; Pe-Aceia ce pândiso **p.14, r.34:** Pe-aceea ce pândise; pradă nălucirii> **p.15, r.45:** pradă amăgirii; Când cerul părguit> **p.15, r.46:** Când cerul pârguit; De vii văpăi... privind> **p.15, r.49:** De vii văpăi — privind

Terţine. Datată 1912.

(p.9) PROHODUL RĂZBOINICULUI

Deşi datată cu cinci ani înaintea ***Laudei Cuceritorului,*** îi urmează tematic, timpul scurs între cele două bucăţi poetice putând astfel marca, prin răsturnare, precizarea tematică, de la simplul tablou ceremonial din ***Prohodul...*** la mit în ***Lauda...*** In ***Prohodul războinicului,*** scena este de măcel ceremonial, redat cu mijloace picturale,

exterioare. Viziunea este romantică, în esenţă, versul de o parnasiană rigoare. Tema trădării, răzbunată prin incendiere aici, este însemnată în creaţia mateină, decizând soarta personajelor sale. Bunăoară, cu toată indecizia amănuntelor, Aubrey de Vere sau cel ce-şi atribuia numele acesta pare a fi pierit atras într-o cursă, în ***Remember.***

Instructiv - tema strămoşului războinic de stepă apare relativ în aceeaşi perioadă în lirica lui Ion Pillat. în fine, cum aceste două poezii conţin în întregime tema numită de Ov. Cotruş a «semeţei seminţii», este de remarcat faptul că nicăieri cântăreţul nu se revendică drept urmaş al Cuceritorului, pe care îl numeşte stăpân - deci o relaţie de subordonare numai. Este un caz tipic de contaminare a criticii!

Sonet, datat 1907

VARIANTE

Viaţa Românească,* p.32:** De trupuri răstignite> ***Opere, 1936, **p.19, r.5:** (în grafia Maricăi M. Caragiale: „restignite"!) Şi trupuri răstignite; Cuceritorul pare ordiilor> **p.19, r.10:** Cuceritorul pare urdiilor; în juru-i cu suliţele întinse> **p.20, r.12:** în juru-i, cu suliţele-ntinse

(p.10) NOAPTE ROŞIE

înfăţişează propriu-zis primul tablou din ***Pajere*** cu referinţă la istoria noastră, întrucât eroul este voievodul înfrânt care se întoarce pe câmpul de luptă, ca să-şi găsească moartea. Este un tablou cu nuanţă mitică, fără un model anume din realitate, o scenă imaginară, unde intensitatea momentului nu este slujită deplin de forma obiectivă, rece, a expunerii, aşa cum a îngăduit-o tiparul formal. De remarcat, mediul este, ca şi în precedentele, nocturn. Citind acest sonet, Aurel Martin ***(art. cit.)*** afirma: „Un sonet ca ***Noapte roşie*** (aleg extremele), creionând imaginea voievodului care mai găseşte în sine resursele morale pentru a relua lupta (versurile se relevă, implicit, asemenea multora din ***Pajere,*** ca o replică la unele legende ale lui Bolintineanu, dar şi la stilul euforic, festiv, microepopeic, al sămănătoriştilor), e prin chiar evocarea dezlegată de orice comentariu, concludent. Aici faptele vorbesc singure, semnificaţia fiind cuprinsă în sensul desfăşurării lor, iar punctul de vedere sentimental al poetului - în natura dimensiunilor etice reliefate versului".

VARIANTE

Viaţa Românească,* p.32:** Nu simte că în valuri> ***Opere, 1936, **p.23, r.3:** Nu simte cum în valuri; Şi cum străpunşi pieriră> **p.23, r.8:** Şi cum tăiaţi pieriră.

(p.11) CĂLUGĂRIŢA

De remarcat trecerea la persoana întâi, anume spre a încălzi tonul liric. Motivul frumuseţii trecătoare (component al temei mai largi a ireversibilităţii timpului) va fi reluat, cu note tragice de Mateiu, în ***Craii de Curtea-Veche,*** în personajul Penei Corcoduşa. Roata sorţii care urcă şi coboară l-a obsedat pe poet, căci şi alte „figuri" din ***Pajere*** urmează acest destin. Starea monahală a personajului nu pretinde o adeziune mistică, ci una de condiţie: mănăstirea în care s-a retras fosta domniţă fusese zidită chiar de părinţii ei. Indicăm prezenţa şi aici a motivului „curţilor pustii" (şi prin urmare, şi vechi!), în primii ani ai elaborării ciclului.

Sonet. Datat 1904.

VARIANTE

Viaţa Românească,* p.33:** A Ţării mândră> ***Opere, 1936, **p.27, r.6:** a ţării mândră; păgânele ordii> **p.27, r.11:** păgânele urdii; hangerele haine.. **.> p.28, r.12:** hangerele haine -

(p.12) BOERUL

în acest sonet apare un personaj de însemnătate majoră în lumea eroilor mateini, aristocratul de viţă veche, urmaş de domni, împuţinat

fizic, moralmente corupt, spiritual ambiguu, dar energic şi mânat de demonul puterii. Mateiu trece direct de la Cuceritorul barbar, ridicat prin propria-i forţă, la urmaşul decăzut - perioadele de înflorire istorică nu-l interesează. Este un portret viu şi complex, puternic reliefat şi anume, trăsătură caracteristică, în linii puţine dar foarte sigure şi sugestive. Dinamica versului se susţine prin folosirea frecventă a verbului la indicativ prezent - ca şi prin economia drastică a expresiei. La fel ca în bucăţile precedente sunt preferaţi termenii arhaici, proprii genului descripţiei: grijeşte, hrăpire, ferman, pâni.

Sonetul este, într-adevăr, datat 1907.

VARIANTE

Viaţa Românească, p.**33:** lâng-un iezer> ***Opere,*** 1936, p.**31, r.1:** lângă-un iezer; şi cântă din psaltire> **p.31, r.4:** şi zice din psaltire; Viteaz spătar fu; însă, cum barba-i azi de sură> p.**31, r.6:** Viteaz spătar fu-n lupte, dar azi când barba-e sură; şi-l blestemă> p.**31, r.10:** şi-l blastămă; Chislaraga> p.**31, r.11:** Cislar-Aga; Şi, tocma de Rusalii> p.**32, r.12:** Şi tocmai de Rusalii; fermanul de Domnie> p.**32, r.13:** fermanul de domnie

(p.13) ASPRA

Pandant al ***Boerului,*** pe aceleaşi linii de caracter şi temperament, guvernat tot de rapacea prădătoare ce dă titlul ciclului. Şi aici se remarcă predilecţia lui Mateiu pentru eroii vârstnici - reputata sa gerontofilie. Tipul de eroine „aspre" reapare în proza mateină, în ***Craii de Curtea-Veche,*** în ascendenţa lui Paşadia. Pecetea damnării apasă şi asupra Asprei, ale cărei trăsături fizice ne rămân necunoscute - nu însă şi cele morale. Vezi imaginea ***stolurilor negre,*** revenind asemenea motivelor muzicale, în simfonii. Altfel, momentul este nocturn, de furtună dezlănţuită, întrupând violenţa patimilor, aceea pe care, obişnuit, înaintarea în vârstă o stinge. Referitor la mijloacele poetice (Vezi aici: „năprasnica văpaie"), Alexandru George consemna cu dreptate ***(Mateiu I. Caragiale,*** p. 48): „El nu are la îndemână metafore, şi «poetizarea» de care vorbeam apare mai ales în procedeul artificios şi chiar fastidios al simplelor inversări topice de epitete, pe care şi în proza lui le va folosi ca un procedeu frecvent, dar - acolo - de un alt efect". Mijloace artistice, în virtutea cărora şi Ovidiu Cotruş îl considera pe poet „un continuator al direcţiei vechi", adică al preeminescianismului!

VARIANTE

Viaţa Românească, **p.34:** Dar n-a putut s-o frângă durerea,> ***Opere,*** 1936, **p.34, r.4:** Dar n-a putut durerea s-o frângă; A urii. Şi când noaptea> **p.35, r.9:** A urii. Iar când noaptea; Afară, urlă vântul, şi peste capul ei> **p.36, r.12;** Afară urlă vântul şi peste capul ei

(p.14) ÎNŢELEPTUL

Iată şi un mădular al stirpei alese la antipodul celorlalţi! Un izbăvit de blestemul seminţiei trufaşe, un boier de aceeaşi viţă domnească, însă care nu râvneşte scaunul, nu unelteşte, nu împilează, un epicureu fericit, în consecinţă. Răsplata sa este nu numai o viaţă lungă - care în celelalte cazuri este o pedeapsă -, ci şi consonanţa cu mulţimea semenilor. Portret mai puţin pregnant, deoarece e zugrăvit în culori pe care artistul le foloseşte numai în mod excepţional, şi cu văditul scop de a echilibra compoziţia generală, printr-o alternanţă necesară. Ceea ce dezvăluie un instinct artistic sigur. Sonet remarcat în genere de toţi istoriografii mateini.

Sonet. Datat 1909.

VARIANTE

Viaţa Românească, **p.31:** Epigraful „Bea voios şi ospăta la groparul cu cinci ulmi..."> ***Opere,*** 1936, **p.37:** „Bea voios şi ospăta..."

(p.15) CRONICARUL

înfăţişează un alt tip pitoresc al „tâmplei de icoane" mateine, alcătuit, ca aproape toate celelalte, din contraste şi, întocmai ca acelea,

plin de venin. Portret idealizat, schematic, fără trăsături personale, hieratic. Viziunea este esenţial plastică în prima strofă, spre a deveni apoi narativă, în celelalte versuri. Perpessicius ***(op. cit.,*** p. 165) revela că în această poezie „virulenţa de expresie a analistului se îmblânzeşte şi se înduioşează", specificând că dincolo de necesităţile meşteşugului e la mijloc conceptul poetului despre sensurile existenţei.

Sonet. Datat 1910.

VARIANTE

Viaţa Românească, **p.32:** zăvorâtă, în dosnica-i chilie> ***Opere,*** 1936, **p.43, r.1:** zăvorâtă, în dosnica chilie; Departe de-orce zgomot, ferit de ochiu străin,> **p.43, r.3:** Departe de ori-ce zgomot, ferit de ochiu străin, (la Marica M. Caragiale: strein); Răsare printre umbre Domniţa> **p.43, r.13:** Răsare printre umbre domniţa

(p.16) DOMNITA

Evocarea acestei figuri istorice îi prilejuieşte lui Mateiu I. Caragiale un portret magistral, în care nemişcarea şi apoi văluirea înceată produc un efect prodigios de relief şi volum, într-o remarcabilă economie de mijloace şi unitate de fond. Aici se afirmă cu cea mai vie izbândă tehnica de picturalitate bizantină, efectul de transpunere în vers a miniaturii - de altfel, Mateiu a executat şi o miniatură cu Domniţa. Tipul fecioarei ce tânjeşte şi moare, din neîmplinire, revine, însă mediat, în opera mateină, în personajul Ilinchii Arnoteanu, din ***Craii de Curtea-Veche.***

Chip hieratic, dar nu nepământesc, Domniţa rămâne singurul argument din opera mateină ce se poate ridica împotriva afirmaţiei multor critici şi istorici literari - printre care ne înscriem - privind misoginismul fundamental al scriitorului.

Spre a evidenţia supremaţia artei lirice a lui Mateiu asupra unor posibile modele, Teodor Vârgolici ***(op. cit.,*** p. 41) citează o corespondentă ***Domniţă*** de St. O. Iosif, cu un final sensibil asemănător („Uitată de părinţi şi de rudenii/ De bucurii şi de dureri străină,/ Se stinge-n rând cu florile-n grădină") şi precizează: „Aceste corespondenţe dintre poeziile lui Mateiu I. Caragiale şi lirica de inspiraţie istorică a altor poeţi de la începutul secolului al XX-lea sunt însă cu totul întâmplătoare, nu izvorăsc dintr-o orientare comună, iar substanţa şi finalitatea lor sunt divergente" - prilej de a-l disocia cu hotărâre pe poet de sămănătorism „în cadrul căruia evocarea trecutului istoric ocupa un loc de prim ordin". Şi compararea, care s-a făcut, cu sonetul lui D. Teleor, ***Domnitond,*** scoate în lumină clasa de superioritate a lui Mateiu, în sonetul cel mai apropiat de ***Pajere,*** scris de un alt poet. Iată opinia Luciei Demetriade Bălăcescu ***(Destăinuiri anti-literare,*** p. 64): „Cât priveşte sonetul imitat după Teleor...! Poate să fie mândru Teleor că l-a inspirat pe Mateiu - asta, da, admitem, şi că Mateiu a făcut din ele *cele **mai frumoase sonete ale limbii române,*** pe care «Monsieur» Topîrceanu - mult mai poet în proză decât în versuri - şi-a permis să le ia în periplizon ***(sic).*** Fiecărui sonet «matein» îi poţi face un tablou, un desen, o gravură, un cărbune, îi poţi găsi un echivalent plastic. Se vede la «Insul» acesta cu I mare că frecventa expoziţiile de pictură. Că simţea plastic şi că transpunea la fel".

VARIANTE

Viaţa Românească, **p.32:** Verzi-tulburi ochii galeş> ***Opere,*** 1936, **p.47, r.1:** Verzi-tulburi ochii-i galeşi; Ispite pătimaşe> **p.47, r.2:** Ispita pătimaşă; năframă nărămzie> **p.47, r.11:** năframă nerămzie

(p.17) LA ARGEŞ

Diptic la precedenta. îşi face apariţia, în această indirectă evocare a primei curţi domneşti din Ţara Românească, şi corbul (heraldic), al cărui „negru zbor" indică tărâmul esoteric - întocmai ca şi amurgul stemelor. Decelând motivul tainei în acest sonet, Edgar Papu ***(Motive literare româneşti,*** Editura Eminescu, Bucureşti, 1983, p. 105) precizează: „Faptul în sine n-ar avea nici o semnificaţie deosebită în ceea ce ne priveşte, dacă o bună jumătate din poemele ciclului ***Pajere*** n-ar cuprinde cuvintele ***taină, tainic, tăinuit.*** Aproape toate aceste

poeme-stampe, cu iz de veche istorie românească, nu sunt altceva decât lumini instantanee, cufundate imediat în întuneric şi enigmă".

Piesa este datată 1912.

VARIANTE

Viaţa Românească, p.33: frunze moarte, plutind> ***Opere,*** 1936, p.51, r.4: frunze moarte rotind; Zăvoaele umbroase de-atâta farmec pline?> p.51, r.8: Zăvoaiele umbroase de-o tristă vrajă pline.

(p.18) TRÂNTORUL

Bucata cea mai expresivă din ***Pajere*** şi de aceea cea mai des citată, capodoperă de realizare plastică în verb, obţinută prin trăsături puternice de penel, prin lexicul vitriolant şi în care întreaga perspectivă de până acum a caracterologici mateine se răstoarnă. Anume, personajele anterioare, înzestrate cu mari însuşiri native, erau sluţite de rele năravuri, pe când trântorul este, dimpotrivă, covârşit de cusururi fizice şi morale, pe care le compensează cu o singură virtute: curajul în faţa morţii, agresivitatea, pe care singur nu şi-o cunoaşte, dar şi-o presimte. Degenerată, obtuză, odrasla domnească crescută laolaltă cu slugile nu-şi pierde ultima măreţie, pe care i-o trezeşte sângele său ales. Este şi aceasta o notă romantică, o aplicaţie mai mult a unei constante caracterologice bazată pe jocul contrastelor din care-şi trag complexitatea şi farmecul personajele mateine.

De reţinut că, pe când personajele anterioare aparţineau unui ev mediu neprecizat, ***Trântorul*** conduce către perioada fanariotă, a amestecului intens de sânge, a tuturor compromisurilor, a pocirii definitive a acelor trăsături care, sub semnul marilor răpitoare, aveau linii crude chiar în epoca deplinei lor frumuseţi. Fiind vorba de strămoşi în ideal, şi Trântorul intră în genealogia mateină, aşa cum intima G. Călinescu, citând în ***Istoria literaturii*** ... (p. 898) întregul sonet: „în poezii de o factură savantă, cu luciri de email, care nu izbutesc să pară personale, Mateiu Caragiale căuta înfrigurat strămoşii pe care sângele lui împestriţat îi scotea din felurite epoci. Vedea pe fanariotul indolent şi mândru de spiţa lui..."

O idee asemănătoare aflăm în caracterizarea pe care o face Romulus Vulpescu ***(Pajere - Aigles Royaux,*** Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1983, p. 150): „E o galerie de portrete: strămoşii din familia pe care poetul, îmbătat de heraldică, s-ar fi bucurat s-o aibă, dar pe care artistul, descendent al unui violent satiric şi demascator al realităţii sociale, nu-i cruţă la rândul său, îndemnat fiind de dorinţa desăvârşirii şi a echilibrului estetic, garanţie a adevărului artei. Astfel, rapacitatea boierului, lăcomia bătrânei bogătaşe din ***Aspra,*** sau indolenţa tarată a unei clase obosită istoric şi biologic, personificată în ***Trântorul,*** prefac unele cadre aurite din galeria de portrete în viziuni tragic-groteşti de panopticum". ***Trântorul*** este un tablou citadin, prevestind atmosfera din ***Craii de Curtea-Veche,*** iar ca personaj, ca demonie, un înaintaş al lui Gore Pirgu. Observaţie de găsit şi în postfaţa la Mateiu I. Caragiale, ***Pajere, Remember, Craii de Curtea-Veche,*** Editura Minerva, Bucureşti, 1988, datorată lui Constantin Trandafir: „Patos în celebrare, patos în ocară. în acest sens, şi mai «teatrale» sunt portretele groteşti, personajele negative ale piesei ***(Boend, Aspra, Trântorul),*** care îl anunţă pe Gorică Pirgu" (p. 205).

Sonet. Datat 1910.

VARIANTE

Viaţa Românească, p.36: poartă, mătănii> ***Opere,*** 1936, p.55, r.3: poartă, metanii; Ades, făr' a-şi da seama> p.56, r.12: Ades, făr' să-şi dea seama,

(p.19) CURŢILE VECHI

Datat 1904, sonetul certifică vechimea motivului în aria inspiraţiei artistice a scriitorului, persistenţa sa suverană în creaţia mateină. Părăginirea curţilor vechi (vezi şi ***Isnoave vechi - La [Livedea cu nuci] Viişoard)*** l-a obsedat pe Mateiu, care pomeneşte de ele, prin raportare la sine, şi în ***Jurnal.*** Ca motiv poetic, pustiirea indică o iremediabilă pierdere în lumea lucrurilor, asemănătoare morţii în lumea fiinţelor vii, în ciudată contradicţie cu ultima, decorativă, terţină a sonetului,

unde elementul de legătură rămânând vraja tăcerii, putem considera ipoteza că personajele din culă sunt doar năluci, răsfrângeri în oglindă.

VARIANTE

Viaţa Românească, **p.37:** Zac curţi pustii. Aco!o> *Opere,* 1936, **p.59, r.2:** Zac curţi pustii... Acolo şi smulsele tulpino **p.59, r.4:** şi frântele tulpine; Şi-mpodobind cerdacul> **p.59, r.5:** Şi-mpodobind ceardacul; Cu edera cea neagră ce-n straşine-mpieteşte> **p.59, r.7:** Cu iedera cea neagră ce-n straşini împleteşte; Zâmbesc către Domniţe> **p.60, r.I3:** Zâmbesc către domniţe; Purtând pe 'nalta cucă surguciu> **p.60, r.14:** Purtând pe nalta cucă surguci

(p.20) GRĂDINILE AMĂGIRII

Atmosfera de nemişcare, paradigmă a morţii, de tăcere (imaginea degetului dus la gură), tipică universului liric matein este în chip firesc răsfrântă mai întâi asupra naturii, aceea care mijloceşte înţelegerea sensului istoriei, prin fiorul pe care-l degajează, întrucât natura este viaţă şi totuşi „vicleană amăgire". In versurile lui Mateiu, tinereţea e sau ofilită sau lăsată mult în urmă, bătrâneţea viforoasă şi prelungită. Enumerând în *Pajere* frecvenţa acelor cuvinte care conturează o atmosferă, trimiţând la câteva idei, Ion Derşidan *(Mateiu I. Caragiale. Carnavalescul şi liturgicul operei,* Editura Minerva, 1997) numeşte la *Grădinile amăgirii* „searbedele zori". Sonetul este nedatat şi cu toate că numeşte „apusa tinereţe" presupunem că a fost scris în aceeaşi perioadă ca şi celelalte.

VARIANTE

Viaţa Românească, Apusa-ţi tinereţe s-a ofilit de dor,> *Opere,* 1936, **p.63, r.2:** Apusa tinereţe s-a ofilit cu dor, (în **ms.** *de* dor, versiune pe care o restabilim); Şi apa care doarme în> **p.63, r.3:** Şi apa ce-aţipeşte, în; Va răsări vedenia? **p.63, r.7:** Va răsări iar umbra

(p.21) • ÎNTOARCEREA ÎNVINSULUI

De asemenea, un sonet nedatat, dar cu probabilitate din prima perioadă a experienţei poetice a scriitorului, a lucrului său artistic. Cuprinde un program de comportament stoic, din care se elimină până şi satisfacţia melancolică a aducerilor-aminte, înlocuite cu aerul tare al nepăsării şi trufiei. Mijloacele artistice sunt aici întrucâtva elementare, prin referire la celelalte sonete (sfioasă umbră, trista taină, deşartă amăgire, neagra noapte etc), însă caracterul de directivă existenţială a versurilor este, paradoxal, tonic. Aşa cum, în decursul vieţii, Mateiu s-a recunoscut învins (vezi *Jurnalul),* şi-a propus în mai multe rânduri şi un program strict dirijat de existenţă, conform devizei sale, program destul de asemănător aceluia din timpuriul sonet, şi pe care l-a urmat cu îndărătnicie, cu rezultatele cunoscute. Citind din sonet, Tudor Arghezi *(Scrieri,* voi. 23, p. 372), într-un scurt comentar de epocă, deci din vremea când ambii tineri gravitau în jurul lui Al. Bogdan-Piteşti, face următorul comentariu nu tocmai pozitiv: „Versurile următoare, de domnul Mateiu Caragiale şi cele mai izbutite din primele pagini de poezie ale revistei *(Viaţa Românească,* 1913 - *n.n)* slăbesc energia gândirii care ar fi trebuit să transpară în cuvinte cu colţuri de silex. Deşi căutată, forma pare largă, iar stilul, prea direct, destramă frumuseţea ideii". în concluzie: „Bucureştii îi înmoaie accentul lirei. Dacă ne-aducem aminte de prima serie de sonete, minuţios cizelate, ar trebui să le regretăm".

(p.22) MĂRTURISIRE

Popas liric folosind forma clasică a strofei de patru versuri. Sufletul cântăreţului se defineşte prin mai multe asemuiri: cu o mare moartă, cu un turn de piatră care cade în ruină, cu o floare rară muiată în sânge. Mesaj liric direct, fără o forţă deosebită, în care mai întâlnim imaginea cetăţilor înecate, toate din arsenalul simbolismului. Databil 1912, după indicaţiile lui Barbu Brezianu din articolul *„...Un anume Iancu Vulturescu... ", Ramuri,* nr. 5 (191), mai 1981, p. 15. Vezi *Notele* la *Jurnal.*

(p.23) DREGĂTORUL

Anticipează motivul relaţiei om-portret, de mare relevanţă în proza mateină, respectiv atât în ***Remember,*** cât şi în ***Craii de Curtea-Veche.*** Aubrey de Vere sau persoana care îşi atribuie acest nume atrage atenţia povestitorului prin asemănarea cu tablourile de epocă ale lui Van Dyck, întocmai cum Paşadia vădeşte o izbitoare asemănare cu străbunul din portret, cu care mărturiseşte copleşitoare afinităţi. Ca procedeu, prezentarea Dregătorului într-un cadru şi nu nemijlocit aduce o fericită variaţie în contextul ***Pajerelor,*** prilejuind un contrast mai mult - acela dintre prospeţimea operei de artă şi întunecimea modelului. Procedeul derivă, din depărtare, cu probabilitate, din ***Portretid lui Dorian Gray*** al lui Oscar Wilde.

Sonet. Datat 1913.

(p.24) DORMI...

Scurtă invocare ce părăseşte forma sonetului şi în care decelăm izvoare comune de exprimare între lirica lui Mateiu şi a fratelui său Luca Ion Caragiale şi unde lipsa elementelor de contrast şi de tensiune lăuntrică situează poezia într-o zonă convenţională, vetustă. Nu realizăm prea bine ce anume ceremonial bizantin funebru a intuit criticul G. Călinescu în ***Dormi...,*** poezia care, sub raportul realizării, pare a-l fi impresionat cel mai mult, din ***Pajere.*** în ***art. cit.,*** Dan C. Mihăilescu: „întâlnirea roşului cu negrul şi albul capătă accente în plus în unele poeme ca ***Dormi,*** unde «Cuconiţa răposată» doarme «în dantele», printre «făcliile aprinse» în «beznă şi uitare»".

(p.25) SIHASTRUL ŞI UMBRA

Motto: (trad. lat.): Opreşte-ţi pasul, nesăbuitule... Poezia cu cea mai clară mişcare epică din întreaga plachetă. Aici, într-o atmosferă de roman gotic apare personajul atât de familiar folclorului, al strigoiului, şi motivul, dominant în ***Pajere,*** al blestemului. Este însă un strigoi de voievod care a făptuit în viaţă nelegiuiri - dar fără să fie un Dracula - şi acum se căieşte de păcatele sale, încât nu caută victime, ci rătăceşte resipiscent, cunoscând oboseala deznădejdii - o întorsătură net romantică, neaşteptată în lirica mateină, în care nici o altă „figură" nu cunoaşte chinurile remuşcării şi nu este frământată de dorinţa redempţiunii. Fără să fi fost scris în vers liber propriu-zis, însă în strofe cu număr inegal de versuri, poemul are suflu şi chiar un mesaj de descleştare, de comunicare între oameni ce nu a fost îngăduit de hieratismul celorlalte piese, încât dacă opera lirică a lui Mateiu n-ar fi atât de concentrată, dovedind strânsa adeziune a autorului la fiecare din producţiunile sale, şlefuite altfel la maximum, am bănui în ***Sihastrul şi umbra*** o pastişă. Probabil că în acest sens au calificat mai mulţi critici ***Pajerele,*** exerciţii ale meşteşugului.

(p.28) SINGURĂTATEA

Motto (trad. fr.): „Farmec divin al răgazurilor mele,/ Singurătate, cât mi-eşti de scumpă". Motivul vieţilor apuse care reînvie în insul contemplativ, esenţial în eposul matein, este aici limpede enunţat, de unde impresia că poezia, publicată în ***Revista scriitoarelor şi scriitorilor români,*** numărul din mai 1929, a fost scrisă fie în paralel cu ***Craii de Curtea-Veche,*** lucru plauzibil, fie, şi mai credibil, tot în epoca în care au fost elaborate celelalte ***Pajere.*** Tindem către această ipoteză ţinând seama de prezenţa unor cadenţe eminesciene („Ce-mi pasă dacă sufer, când sufer în tăcere,/ Când nu cârtesc, nu blestem şi nu cer mângâiere,/ ***Când nu mă-ncredîn nimeni şi nu cred în nimicT (s.n.),*** indicând chiar începuturile lirice ale scriitorului. Poezia redă, pe de altă parte, foarte adecvat scindarea insului între virtuţile cardinale - credinţă, nădejde, iubire - şi tentaţia, triumfătoare, a damnaţiunii, a căii sterile, a trufiei, motiv de asemeni revenitor în psihologia personajelor mateine - mai cu seamă la Paşadia. De altfel, în această bine structurată bucată lirică de dimensiuni lungi avem şi singura explicaţie,~pe tot parcursul operei mateine, asupra opţiunii sale: prin instalarea în orgoliu - păcat capital - membrul gintei îşi răzbună seminţia trădată, se răzbună, am zice, împotriva imanenţei.

(p.33) *REMEMBER*

Textul ediţiei de faţă îl urmează pe acela din ediţia de ***Opere,*** îngrijită de Perpessicius, apărută în anul 1936, întrucât criticul şi istoricul literar a avut la îndemână un exemplar din ***Remember*** (Editura „Cultura Naţională", 1924) cu corecturile autorului, iar acest exemplar, ieşit din circuitul public, nu a mai fost între timp reperat.

Iniţial, nuvela a apărut în ***Viaţa Românească,*** an. XIII, nr. 8, august 1921. Ca editor, am verificat, prin urmare, acurateţa variantelor stabilite de Perpessicius, între textul din ***Viaţa Românească*** şi cel din volum.

In privinţa momentului elaborării povestirii, autorul ei a lăsat următoarea notă semnificativă: „Conceput în timpul unor preumblări nocturne la Şosea în 1911. Scris în 1913, remaniat progresiv, definitiv în 1921, când a apărut în revistă". Nu avem vreun motiv să punem la îndoială informaţiile servite de scriitor, adăugând însă că în ***Viaţa Românească*** data conceperii nuvelei este anul 1914.

In ***Agendă,*** care începe cu anul 1923 - anul căsătoriei cu Marica G. Sion - prima însemnare referitoare la ***Remember*** este din acelaşi an, la ziua de 26 noiembrie, când notează: „Cultura Naţională. Fac cunoştinţă cu Marin G. Râmniceanu". Scopul nu putea fi altul decât propunerea unei cărţi. De altfel, la 15 decembrie din acelaşi an, consemnează: „Simionescu-Râmniceanu îmi spune că afacerea cu ***Remember*** este ca şi făcută" - deci casa editoare acceptase oferta autorului. Notările din ***Agendă*** se succed până în iarna anului 1924. Astfel, luni 17 martie primeşte primele corecturi la carte - pagini I şi II. La 2 aprilie, Simionescu-Râmniceanu îi restituie corecturile, iar la 15 ale aceleiaşi luni, Mateiu înapoiază un rând de corecturi. Miercuri 16 mai 1924, după ce restituie încă un set de corecturi, predă aceluiaşi Simionescu- Râmniceanu manuscrisul ***Crailor de Curtea-Veche,*** care mai avea însă de aşteptat! (Este şi momentul când aplică „mecanica nouă" simţind cum îi renaşte energia.) De altfel, la 26 mai 1924, în cadrul unei întrevederi cu Octavian Goga, notează eliptic în aceeaşi ***Agendă'.*** „Discuţie prelungită. Chestiuni: I. Candidatură preşedinţie Societatea Scriitorilor Români..." Totuşi, în acel moment nu avea încă nici o carte publicată. Insă din textul însemnării nu rezultă nici că ar fi fost vorba de candidatura lui O. Goga, deoarece chestiunile ridicate, trei la număr, îl privesc doar pe Mateiu.

Duminică, 2 iunie efectuează „ultima corectură la ***Remember*** pentru «imprimabitur»" (bunul de tipar). Va continua însă să efectueze şi alte corecturi, pe 3 şi 6 iunie. La 11 iulie are o întrevedere cu viitorul său editor şi antologator, Perpessicius - tema discuţiilor nu ne e adusă la cunoştinţă. Şi o curioasă însemnare, la data de 28 octombrie: „«Cultura Naţională»... ***Remember*** a apărut în august şi va fi pusă în curând în vânzare", în care „a apărut" se citeşte „a fost tipărit". într-adevăr, la 29 octombrie 1924 îşi vede tipărită prima carte, intră prin urmare în posesia semnalului - şi în aceeaşi zi se înscrie în registru la Palat, două momente de satisfacţie emotivă.

Un prim exemplar de autor este oferit confratelui şi antologatorului său Ion Pillat, la „Capsa", la 7 noiembrie. La data de 4 decembrie scrie în ***Agendă:*** „«Cultura Naţională». Volumul a fost pus în vânzare, dar pe sub tejghea. Straniu!" Era, probabil, o informaţie pripită, tinzând să acopere cine ştie ce incurie librăricească - pe atunci cărţile de literatură nu se vindeau „sous le manteau". La 8 decembrie, la teatru, invitat presupunem, de Ion Pillat şi Adrian Maniu, înmânează acestuia din urmă, în calitatea sa de vechi şi încercat prieten - se cunoşteau din cercul lui Al. Bogdan-Piteşti - un exemplar din cartea recent apărută, iar mai apoi înscrie în aceeaşi agendă oferirea altor exemplare unor amici mai de aproape, Măciucescu, sau mai de departe, Paleologu. în fine, la 24 februarie 1925 completează, la Biblioteca Academiei Române, fişele cu operele sale publicate! La 11 mai din aceiaşi an face chiar un pas mai mare, încredinţând mareşalului Palatului un exemplar din ***Remember,*** cu un ***ex libris*** şi poate chiar şi alte steme desenate de însuşi scriitorul. O săptămână mai târziu are bucuria de a fi oprit pe stradă de mareşalul Palatului, care-i comunică ştirea că monarhul nu pregetase să-i citească nuvela şi că îi plăcuse. Mai mult, la 27 ale aceleiaşi luni primeşte chiar o scrisoare de mulţumire de la acelaşi demnitar, scrisoare trimisă, fireşte, în numele regelui. Se pare că acesta citise cu adevărat cartea, că o remarcase, cel puţin aşa îi transmite lui Mateiu Cella Delavrancea, căreia monarhul însuşi i-ar fi declarat ***(Agenda,*** 23 ianuarie 1926) că păstrează cartea pe birou şi că „dacă armele desenate de mine (blazoanele ***-n.n.)*** ca ***ex libris*** sunt frumoase, textul nuvelei este şi mai şi. ***Este un mare talenf.*** Verdictul

regelui Ferdinand - â tout seigneur tout honneur - este şi primul semnal al criticei aşadar, în mentalitatea lui Mateiu - căci, altfel, cartea fusese semnalată de critica literară chiar la apariţie. Mai înainte, la 10 august 1925, dăruise un exemplar din ***Remember*** celui mai apropiat prieten al său, Rudolf Uhrynovschi.

Nuvela aduce în plan perioada berlineză a prozatorului, respectiv a anului 1907, dar întrucât priveşte „faptul divers atroce", credem că Mateiu s-a inspirat dintr-o carte tot antebelică, intitulată ***Le sexe inconuu (Sexul necunoscut),*** a reputatului om de ştiinţă şi popularizator dr. Magnus Hirschfeld, tradusă în limba franceză şi adaptată de W.R. Fiirst, Editions Montaigne, fără an. Aici, la paginile 134-135 citim paragraful: „Plus d'un travesti a mis, dans un tel etat psychologique, un terme â sa vie. II y a quelques annees, on a repeche, d'un canal de la Spree, â Berlin, le cadavre d'un homme entierement habille en femme qui n'a jamais ete identifie", adică: „Nu doar un singur travestit şi-a pus, într-o asemenea stare psihologică (de depresie morală — ***n.n)*** capăt zilelor. Acum câţiva ani, s-a pescuit pe unul din canalele Spreei, la Berlin, cadavrul unui bărbat îmbrăcat de sus şi până jos în straie femeieşti şi care n-a putut fi niciodată identificat". în ***Remember,*** trasând un tablou sinistru de noapte al canalului, în contradicţie cu cel diurn („Aceasta e calea ce-o urmează trupurile celor înecaţi, în 1905, ţin minte, într-o dimineaţă poleită de april, apele purtau o mireasă albă. Se aude de altminteri la Berlin un cântec vesel: «Pluteşte un cadavru/ pe Landwehrkanal»"), Mateiu se revendică martor!

Nuvela are ca subiect scurta şi dramatica întâlnire între tânărul povestitor şi un încă mai tânăr presupus britanic şi aristocrat, ce se prezintă sub numele de Aubrey de Vere. în povestire se face pe larg referire la arborele genealogic al familiei de Vere, de la care se revendica necunoscutul. Perpessicius, în ***Prefaţa*** la ediţia de ***Opere*** din 1936, descoperea în numele lui Aubrey de Vere anagrama lui Barbey d'Aurevilly, observaţie ingenioasă, menită să sporească deci cu încă una sursele conştiente şi subconştiente ale personajului. Ovidiu Cotruş ***(Opera lui Mateiu I. Caragiale),*** studiind ***Almanahul Gotha*** ca şi ***Enciclopedia Britanică,*** se întoarce în timp până la primul Aubrey (Albericus), menţionat în ***Dornesday Book*** (1086) ca deţinător al unui mare fief în Essex. Al treilea Aubrey, ne informează istoricul şi criticul literar ***(op. cit.,*** p. 77), ar fi fost făcut în 1142 conte de Oxford, încât între

primul şi ultimul conte de Oxford - tot un Aubrey, acesta decedat în 1703 - se perindaseră, cu acelaşi nume nobiliar, douăzeci de generaţii: „Diana, fiica ultimului Aubrey, căsătorindu-se cu un Beauclerk, duce de Saint-Albans, din descendenţa bastardă a lui Carol al II-lea Stuart, va transmite descendenţilor săi numele de Vere-Beauclerk". O familie care a dat Marii Britanii războinici faimoşi - John Vere (1313-1360), distins în bătăliile capitale ale Războiului de 100 de ani (Crecy, Poitiers), pe un Thomas, favorit al regelui Richard al II-lea, pe un alt Aubrey, de asemenea, partizan al Prinţului Negru, pe Richard, unul din comandanţii de trupe de la Azincourt! „Partizani ai Casei de Lancaster, ei şi-au plătit tributul de sânge în timpul Războiului celor două roze. Astfel, John Vere este decapitat, împreună cu fiul său, în anul 1642". Şi un strălucitor Edward de Vere, conte de Oxford, „personaj de seamă al perioadei elisabetane, nu numai prin versurile sale amabile şi prietenia sa cu actorii (istoricul englez J. Th. Looney l-a considerat adevăratul autor al pieselor Iui Shakespeare), ci şi prin luxul şi extravaganţa moravurilor sale". Instructiv, Ov. Cotruş notează că acest vlăstar vădea semne de decadentism: „Cinismul său, caracteristic şi altor reprezentanţi mai viguroşi ai Renaşterii engleze, se asociază cu un rafinament de somptuoasă decadenţă" ***(op. cit.,*** p. 78).

Ca o curiozitate, adăugăm noi, un Aubrey Thomas de Vere (1814-1902) (după ***Dictionnaire des litteratures,*** Philippe Van Tieghem, I, A-F, 1968, p. 1109), „poet şi critic literar irlandez, prieten cu Wordsworth, care a avut o influenţă considerabilă asupra operei sale, este autorul a numeroase volume de versuri, mai cu seamă ***Walrlenses*** (1842), ***Jumiisfail*** (1861), ***Ode irlandeze*** (1869), şi ***Legendele Sf. Patriek*** (1872). Volumul său intitulat ***Eseuri în principal asupra poeziei*** (1887) este o culegere de studii critice. Poeziile sale arată o elevaţie de spirit remarcabilă şi dezvăluie o puternică imaginaţie". Datele sunt ceva mai complete în ***The Oxford Companio?? to English Literature*** (editat de Paul Harvey) - ediţia a patra - (revizuit de Dorothy Eagle), Oxford, Clarendon Press, 1967, p. 222: „De Vere, Aubrey Thomas (1814—1902), fiul lui Sir Aubrey de Vere (1788-1846), el însuşi poet, a urmat Trinity College din Dublin. S-a format sub influenţa lui Coleridge şi a lui Wordsworth. A fost prieten cu Tennyson şi prieten de o viaţă şi susţinător al lui Sir Henry Taylor, ca poet şi dramaturg. Prietenii mai târzii includ pe Robert Browning şi D.H. Hutton. A publicat

The Waldenses and other Poems în 1842 şi *English Misrule and Irish Misdeeds,* manifestându-şi simpatia pentru irlandezi, în 1848. în 1851 a trecut la catolicism. Opera sa voluminoasă cuprinde *The Legends of St. Patrick* (1872), *CriticaiEssays* (1887-1888), *Recollections* (1897) şi drame. Este subiectul unei teze a lui Wilfrid Ward (1904)".

Am fi astfel în faţa unei contaminaţii multiple, în ordinea posibilului, ipotezelor înfăţişate mai adăugându-se încă una, aceea a unei surse directe din Edgar Poe, acel Guy de Vere, din *Lenore.*

Despre persoana celui de al doilea personaj, povestitorul, cele mai compacte date ni le rezervă *Corespondenţa,* scrisorile trimise de Mateiu I. Caragiale prietenului său care se afla la Paris. Nicolae Boicescu. Conţinutul acestor scrisori ne dă o idee asupra perioadei de frenezie existenţială (termenul aparţine criticului Al. George şi îl considerăm cel mai potrivit) prin care a trecut atunci tânărul care tocmai urma, cu succese şi cu reversuri, şcoala hoinărelii. Singura referire însă cu direcţie este aceea că tânărul Mateiu frecventa muzeele. De relaţii mai mult sau mai puţin interlope învinuieşte o altă cunoştinţă, pe Vlădoianu, bănuit a fi poposit în Berlin anume în acest scop. Oricum, însă, între descripţiile de mediu şi oameni din aceste scrisori şi cele din *Remember* se simte opera de decantare a trecerii vremii, maturizarea artistului, diferenţa tablourilor înregistrate pe viu faţă de cele pe care le întoarce, mulţi ani mai pe urmă, ochiul minţii.

Pe exemplarul său de lux, din *Remember* - cel din 1924 - criticul Şerban Cioculescu scrisese, la ultima filă, pe care şi semnase: „Recitesc 1 mai 1972. Rămân la părerea mea, până azi nedivulgată, prefer *Remember Crailor,* considerat de toţi capodopera lui Mateiu.

îmi vine să râd însă de acele «inspiraţii mult NOBILE şi grave ale lui Mateiu», la contemplarea copacilor bătrâni (p. 13), ca şi de «gândirea NOBILĂ» a voinţei de păstrare a «tainei» (de ce nu «mult NOBILĂ» şi ea?)".

La apariţie, *Remember* a fost prea puţin remarcat în presa literară. El a fost recenzat mai pe larg, totuşi, în publicaţia care s-a ocupat şi mai apoi asiduu de opera lui Mateiu I. Caragiale, *Gândirea,* de către Alexandru Bădăuţă *(Gândirea,* an. IV, nr. 11, 1924, p. 339). Criticul considera că *„Remember* e numai un fapt poetic. O temă pe care se clădeşte sumar o fărâmă de anecdotă, tratată însă cu întreg arsenalul procedeelor poetice curente".

Critica majoră a epocii s-a aplecat puţin asupra lui *Remember* şi mai cu seamă punând-o în legătură cu *Craii de Curtea-Veche.*

în prima sa prefaţă, cea la *Opere* (1936), Perpessicius se dedică studiului surselor mateine, cu fireşti trimiteri la *Remember.* „Sunt toate acele aluviuni germinatoare, ale lecturilor preferate, atâtea din ele mărturisite chiar de autor şi despre cari s-a făcut bogată menţiune în literatura noastră critică. Edgar Poe, şi desigur nu numai al traducerilor tatălui său, de la 1897 şi 1913 (şi despre care aminteşte şi dl. Vladimir Streinu, în studiul său), Barbey d'Aurevilly, a cărui anagramă aproximativă, desigur, îmi place s-o cetesc în zare, în numele lui Aubrey de Vere, Huysmans din *Â rebours* al cărui Des Esseintes, îndrăgostit de fast, de recepţii macabre, de pietre preţioase, de miresme şi literatură decadentă realizează eroul, de epocă antinaturalistă, al vieţii imaginare, Villiers de lTsle Adam, Gobineau, Oscar Wilde, Baudelaire din spleenul Parisului, Balzac al afacerilor tenebroase în care sunt atâtea imnuri închinate Parisului şi misterelor lui, Furetiere, despre care vorbeşte o însemnare de agendă, cu romanul burghez, Jean Lorrain („ţaţa de Lorrain", cum îi spune într-un loc) cu poezia declinurilor nobiliare din *Le vice errant* răspundeau acelei înrudiri de temperament a autorului nostru şi-şi ofereau sugestiile. Mai mult: nu e defel întâmplător că schiţele din «anexe», şi însuşi eroul Mihnea anticipează într-o oarecare măsură pe misteriosul Dandy din *Remember,* unde sugestiile din Barbey d'Aurevilly sunt mărturisite chiar de autor".

Interesat de asemenea de surse, nici Pompiliu Constantinescu nu stăruie asupra lui *Remember:* „Nu s-a exagerat oare transpunerea în fantastic şi subconştient a literaturii lui Matei Caragiale? Scot de sub orice îndoială nuvela *Remember,* petrecută într-un cadru exotic, într-o atmosferă de rafinat «fin de siecle», cu teme vădit apropiate pe cale livrescă şi simfonizate într-o amplă proză ritmată; ea aparţine firesc influenţelor discernate de dl. Vladimir Streinu şi de d. Perpessicius" *(Vremea,* 9.V. 1937). în fapt se disputa tocmai asupra problemei, nici astăzi pe deplin închisă, a influenţelor suferite de proza mateină, a asemănărilor, stilistice sau de fond, cu opera lui Ion Luca Caragiale, polemică de-a lungul căreia Pompiliu Constantinescu şi Tudor Vianu s-au aflat pe poziţii opuse celor ale lui Vladimir Streinu.

Legat de spiritul nuvelei, Dumitru Micii *(„Gândirea"şigândirismul,* 1975) consideră că aceasta se află la egală distanţă atât faţă de

Viaţa Românească - unde apăruse -, cât şi faţă de ***Gândirea.*** în ceea ce priveşte prima, toate aspectele de fond şi formă, „de la subiect la tipul de scriitură, separă această scriere până la opoziţie de ideologia publicaţiei în care a apărut. S-ar putea chiar spune că puţine alte producţiuni literare româneşti sunt contaminate în aceeaşi măsură tocmai de acel estetism care, în planul filosofiei artei, a constituit principala ţintă a atacurilor lui G. Ibrăileanu şi Mihai Ralea." Iar cu ***Gândirea*** - şi anume cu aceea a lui Crainic mai mult decât aceea a lui Cezar Petrescu - precizează D. Micu, „***Remember*** are comun iarăşi un singur aspect: orientarea spre mister, nu însă spre misterul religios. Poescă întrucâtva, dar mai ales decadento-simbolistă, respirând aerul ***Povestirilor crude*** ale lui Villiers de lTsle Adam şi al ***Diabolicelor*** lui Barbey d'Aurevilly, direct evocate, amintind nu mai puţin de ***Portretul lui Dorian Gray,*** romanul ***(sici)*** înrămează un portret a cărui aşezare în iconostasul gândirist ar echivala cu o profanare." Şi asta pentru că, de-a lungul întregii sale vieţi, scrie D. Micu, directorul ***Gândirii*** a înfierat cu cea mai neînduplecată duşmănie practici de soiul acelora cărora, „după toate indiciile, e înrobit bizarul tânăr din ***Remember ş*** faţă de care povestitorul adoptă impasibilitatea estetului".

Aceasta ar veni, opinăm, ca şi cum găzduind în ***Viaţa Românească*** nuvela ***Remember,*** G. Ibrăileanu ar fi arătat bunăvoinţă faţă de preferinţele sexuale ale lui Aubrey de Vere! Totuşi, D. Micu însuşi certifică faptul că în ***Gândirea,*** Alexandru Bădăuţă, colaborator apropiat al lui Nichifor Crainic, publicase o laudativă recenzie la adresa nuvelei ***Remember.*** Atunci, chiar dacă n-ar fi înfierat bucata, Nichifor Crainic ar fi respins-o: „climatul moral explorat în nuvelă e unul condamnat de biserică, deci vădit incompatibil cu «ortodoxismul» ei".

Pe larg, s-a ocupat - în cartea sa ***Opera lui Mateiu I. Caragiale*** - de povestirea ***Remember*** eminentul istoric şi critic literar care a fost Ovidiu Cotruş. Aici îi sunt dedicate povestirii capitolele: ***Ficţiune memorialistică, Masca mântuitoare, Emblemele operei, Despre dandysm, Animus şi Anima, Ireal sau fantastic*** şi, parţial, ***Chemarea morţii.*** La un loc, aceste capitole însumau, la apariţia cărţii, studiul cel mai amplu, mai compact asupra lui ***Remember,*** o adevărată monografie, pe principalele probleme, în punctul în care se aflau atunci.

VARIANTE

Variantele se referă la diferenţele de text între acela apărut în publicaţia ieşeană ***Viaţa Românească,*** an. XIII, nr. 8, august 1921 şi cel publicat în Editura „Cultura Naţională", în anul 1924, luat ca bază de Perpessicius, în ediţia sa de ***Opere*** din anul 1936. Editorul a avut la dispoziţie, atunci, şi un exemplar revăzut de autor, aşa încât am comparat şi versiunea din ediţia de ***Opere,*** cu textul din volumul apărut în timpul vieţii autorului. în revista ieşeană, nuvela este publicată la paginile 187-200. Trecem la variante şi deosebirile dintre cele două versiuni.

Viaţa Românească,* p.l87:** despre care ne întrebăm> Ed. „Cultura Naţională", respectiv Ed. Perpessicius: despre cari ne întrebăm; ***idem, idem: mă gândeam dăunăzi sara,> mă gândeam deunăzi seara; ***idem, idem:*** unei întâmplări ciudate, aşa de ciudate> unei întâmplări ciudate, aşa de ciudată; ***idem, idem: P\m*** mare slăbiciune pentru el> Am de Berlin mare slăbiciune; ***idem, idem:*** de dimineaţă pană sara> de dimineaţa până seara; ***idem:*** ai trandafirilor acăţaţi> ai trandafirilor agăţaţi; ***idem, idem:*** Sara dădea însufleţiro Seara da însufleţire; ***idem, idem:*** Şi regăseam chiar> îi regăseam chiar; ***idem, idem:*** chiar decât acei adevăraţi> chiar decât cei adevăraţi; ***idem, idem:*** s-ar fi putut pe drept zice> s-ar fi putut cu drept zice; ***idem,* p.188:** orice presupunere asupra obârşiei> orice presupunere despre obârşia; ***idem, idem:*** tot felul de reflecţii> tot soiul de reflexii; ***idem, idem:*** asupra a cine putea fi, fiinţa lui rară într-adevăr şi stranie, impunându-se> asupra fiinţei lui, unică într-adevăr şi stranie, impunându-se; ***idem, idem:*** cap-d'operele unei vechi rachierii> capodoperile unei vechi rachierii; ***idem, idem:*** şi Van der Goog> şi Van der Hoogh; ***idem, idem:*** Nici acasă nu mă simţeam mai bine> Nicăieri nu mă reculegeam mai bine; ***idem, idem:*** mai târziu, ne-am mărturisit> mai târziu, după ce ne-am cunoscut, ne-am mărturisit; ***idem, idem:*** a-l crede dintr-o lume> a-l crede că făcea parte dintr-o lume; ***idem,* p.190:** pare să fi sporit> pare a fi sporit; ***idem, idem:*** sensaţii nouă> senzaţii noi; ***idem, idem:*** l-am înţeles pe dată cu totul> l-am înţeles pe dată în totul; ***idem, idem:*** ar fi făcut faţă clubului> ar fi făcut fala clubului; ***idem,* p.191:** mări şi ţări, că citise> mări şi ţări şi că citise; ***idem, idem:*** îi cam suciseră capul> îi cam sucise capul; ***idem, idem:*** în povestirile lui> în povestirile sale; ***idem, idem:***

unde stătea cu casa> unde sta cu casa; *idem, idem:* avea ca să se poată ascunde> avea ca să poată ascunde; *idem,* **p.192:** spre miezul nopții, în Tiergarten, o stranio spre miezul nopții, într-o alee pustie din Tiergarten, o stranie; *idem, idem:* feței ei prea sulemenite> feței sale prea sulemenite; *idem, idem:* trăsurile feței ei> trăsurile feței sale; *idem, idem:* nedumerirea şi urâtul> nedomerirea şi urâtul; *idem, idem:* am dat s-o urmăreso am dat să o urmăresc; *idem,* **p.193:** iar ochilor le trăsese împrejur> iar ochilor le trăsese jur-împrejur; *idem, idem:* nici brățara din mână> nici brățara de la mână; *idem, idem:* în ciuda înseşi curteniei> în ciuda însăşi curteniei; *idem, idem:* pe marginea pădurii: eu posomorât> pe marginea pădurii, eu posomorât; *idem, idem:* şi acum stătea țeapăn> şi acum sta țeapăn; *idem, idem:* ascuțiseră, culoarea ochilor îi trecuse de la albastru fraged de floare, la albastrul> ascuțiseră, de la albastrul fraged de floare, coloarea ochilor îi trecuse la albastrul; *idem, idem:* şi pe buzele> iar pe buzele; *idem,* **p.194:** neajunsurile, e mai grea la> neajunsurile, pare mai grea la; *idem, idem:* acele luciri posomorâte> acele lucori posomorâte; se împăienjina> se împâiengina; *idem, idem:* să se cearnă, ca înseninată> să se cearnă, ca înveninată; *idem, idem:* în nemuritoarea lui povestiro în nemuritoarea sa povestire; *idem, idem:* înainte întocmai ca atunci> întocmai ca şi atunci; *idem,* **p.195:** mi-am ridicat capul din mâini, pe cerul caro mi-am ridicat capul din mâini şi m-am frecat la ochi, pe cerul care; *idem, idem:* şi am dat încă> şi am mai dat încă; *idem, idem:* până la amiează> până la amiazi; *idem, idem:* răgazuri ce-şi dădea> răgazuri ce îşi da; *idem,* **p.196:** Frumuseța locu!ui> Drăgălăşia locului; *idem, idem:* pe când aşteptam mâncarea> pe când aşteptam masa; *idem, idem:* bătute cu safire de Ceylan> bătute în safire de Ceylan, numai în safire de Ceylan; *idem, idem:* Fusesem singura ființă vie în tovărăşia căreia> Fusesem singura ființă vie în tovărăşia căruia; *idem,* **p.197:** eram cel care ştia> eram ăl care ştia; *idem, idem:* n-am simțit nevoia> n-am simțit nevoie; *idem, idem:* ce rost ar fi avut> Ce noimă ar fi avut; *idem,* **p.198:** de la el mi-a rămas de neşters> de la el păstrez de neşters; *idem, idem:* celor Aleşi> celor aleşi; *idem, idem:* dovadă, deunăzi chiar, având prilejul> dovadă deunăzi, având putința; *idem,* **p.199:** şi cum omul care stătea> şi cum omul care sta; *idem, idem:* toate aevea> toată aevea; *idem, idem:* îşi pierde tot farmecul> îşi pierde tot fermecul; *idem,* **p.200:** rămână în totul sir Aubrey> rămâie în totul sir Aubrey.

Note explicative

[1] Citat din *Monsieur de Cupidon* (1854, p. 235) de Ch. Monselet: „Cela est un *Fait-divers* atroce", cap. XXIII, *Les femmes du jardin Mabille.* Grădină pariziană în care se consuma şi se dansa, condusă de profesorul de dans cu acelaşi nume, mai întâi pe Alee des Veuves şi apoi pe Avenue Montaigne, între anii 1840-1842.

[2] Ruysdael sau Ruisdael (Iacob van), n. Haarlem 1628 sau 1629, f 1682, tot în Haarlem. Pictor olandez celebru pentru peisajele sale grandioase, dar impregnate de melancolie.

[3] Mignard (Pierre), n. Troyes 1612,11695, la Paris. Pictor francez, mare portretist, pictor al regelui Ludovic XIV, director al Academiei (franceze) de pictură.

[4] Mancini (Măria), din familia romană introdusă la Curtea Franței în urma căsătoriei lui Michele Lorenzo Mancini (t 1656) cu Giroiama Mazarin, sora faimosului cardinal. Tânăra Măria Mancini a făcut obiectul pasiunii regelui Ludovic XIV, dar, în urma presiunilor cardinalului, s-a măritat cu prințul Colonna. A trăit în anii 1640-1715. A avut o existență zbuciumată, cu episoade tragice.

[5] Van Dyck (Anton), în olandeză Antoon Van Dijck, n. în oraşul An vers 1599, 11641, la Londra. Celebru pictor flamand, cu o carieră strălucită, în ciuda vieții scurte; favorit al regelui Carol II al Angliei. A fost fondatorul şcolii engleze a portretului.

[6] Van-der-Faes (Pieter), zis Cavalerul Lely, zis Sir Peter Lely, n. în Westfalia în 1618, t în 1680, la Londra. De asemeni, pictor flamand, portretist al aristocrației, pictor de curte al regelui britanic Carol II. A pictat într-o manieră apropiată aceleia a lui Van Dyck.

[7] Van Brouwer (Adriaen), n. 1605,11638. Pictor flamand, apreciat de Rubens, autor de scene de gen pline de mişcare, peisaje, portrete.

[8] Van der Hoogh (sau de Hooch) Pieter, n. 1629, f 1683 (?), pictor olandez, intimist, iscusit în scene de interior, costumație, efecte de lumină.

[9] Delft, localitate din sudul Olandei, celebră pentru porțelanurile ei.

[10] Parc întins din vestul Berlinului, în cartierul aristocratic.

[11] Veche familie engleză, de origine normandă, care a dat oameni politici şi cărturari, ca de ex. Edward de Vere, conte de Oxford, poet

liric, autor de versuri pline de graţie ***(Paradisul rimelor delicate***— 1576). Lui i-a dedicat Lyly poemele sale ***Euphues.***

[12] Familie princiară scoţiană şi engleză, care a dat mai mulţi monarhi Angliei şi nu a dus lipsă de bastarzi. Un Charles Victor Albert Aubrey de Vere Beauclerck, al 11-lea duce de Saint-Albans, n. 26.III. 1879, în ***Almanahul Gotha*** (1912, p. 457). Primul, Charles Beauclerck, n. 8.V. 1670, a fost fiul regelui Carol II cu Eleanor Gwyn.

[13] Brummel (George Bryan), (n. Londra în 1778, f Caen, 1840), dandy şi arbitru al modei, ofiţer, amic al prinţului de coroană, viitorul rege George IV, în dizgraţia căruia a căzut, refugiindu-se în Franţa, unde a sfârşit în mizerie.

[14] „Aduceţi-vă aminte!" Expresie celebră, atribuită regelui britanic Carol I, rostită pe eşafod.

[15] Barbey d'Aurevilly (Jules), n. Saint-Sauveur-le-Vicomte 1808, 11889, la Paris. Scriitor francez reputat, care a avut şi idealuri de dandy. Conservator, a scris, printre altele, ***Du dandysme et de G. Brummel*** (1841), eseu biografic. Nuvelele sale ***Les Diaboliques*** erau foarte gustate de Mateiu I. Caragiale. In acest volum se află inclusă şi nuvela ***Le rideau cramoisi (Perdeaua cârmezie)*** de care vine vorba aici.

[16] Biserică monumentală din vestul Berlinului, dotată cu un faimos orologiu (die Uhr von der Kaiser-Wilheim - Gedächtnisskirche). Distrusă în timpul celui de al doilea război mondial.

[17] Lesurques (Joseph), n. 1763, 11796. Acuzat de a fi asasinat pe curierul din Lyon, recunoscut de martori, condamnat şi executat, se pare nevinovat, după simpla asemănare fizică cu adevăratul criminal. Nu a fost totuşi reabilitat. Caz celebru în epocă, dramatizat.

[18] M. Claudius Marcellus, fiul Octaviei, sora împăratului Augustus, moştenitor dezignat al acestuia. Se căsătorise cu Iulia, fiica împăratului, dar, după ce fusese numit edit curul, a murit, unanim regretat, Ia numai 18 ani (23 Î.Hr.). In cartea a IV-a a ***Eîieidei,*** Vergiliu i-a dedicat versuri admirabile.

[19] Palat al regilor Angliei, începând de la Henric VIII. A căzut pradă incendiului din anul 1697. Astăzi, un cartier londonez poartă acelaşi nume.

[20] Killigrew (Thomas), n. 1612, 11683, dramaturg englez, curtezan spiritual şi deşuchiat al regelui Carol II. A scris 9 piese de teatru, dintre care remarcabila ***Căsătoria pastorului*** (1660).

[21] Wilmot John, conte de Rochester (1647-1680), poet englez spiritual şi licenţios, autor de poezii uşoare şi de satire. Convertit in articulo mortis, şi-a renegat opera anterioară.

[22] Amantă a regelui britanic Carol II.

[23] Eleanor Gwyn, mai cunsocută sub numele Nell Gwyn, actriţă şi metresă a regelui britanic Carol II. Unul dintre fiii ei a fost înălţat, în 1684, la rangul de duce de St.-Albans.

(p.55) *CRAII DE CURTEA-VECHE*

Textul ediţiei de faţă îl reproduce pe acela din ediţia Perpessicius din anul 1936. Perpessicius a avut la dispoziţie un exemplar din ***Craii de Curtea-Veche*** (Cartea Românească, 1929), revăzut de autor, care nu ne-a stat la dispoziţie.

înainte de a apărea, sub supravegherea autorului în volum, ***Craii de Curtea-Veche*** s-au tipărit în revista ***Gândirea,*** de asemenea sub atenta supraveghere a autorului, care a efectuat corecturile. în ***Gândirea, Craii de Curtea-Veche*** au apărut în următorea succesiune:

întâmpinarea Crailor, în nr. 2, an. VI, martie 1926;
Cele trei hagialâcuri, în nr. 3, an. VI, aprilie 1926;
Spovedanii, în nr. 4-5, an. VI, mai-iunie 1926;
Spovedanii (urmare), în nr. 6-8, an. VI, iulie-septembrie 1926;
Asfinţind Crailor, în nr. 9, an. VII, septembrie 1927;
Asfinţitul Crailor, în nr, 10, an. VIII, octombrie 1928.

Tot Perpessicius a dat publicităţii o notiţă, în limba franceză, scrisă de Mateiu I. Caragiale, în care acesta consemna etapele elaborării cărţii sale. Iată textul, în traducere:

„1910 - conceput în chip nebulos.
I-a parte - 1916, 1918, 1919 scris în întregime dintr-un condei, apoi remaniat în detalii.
II-a parte - 1918 - anumite pasaje, ca intrarea lui Paşadia şi a lui Pirgu în restaurant.
1920 - călătoria pe glob a lui Pantazi.
1921 — călătoria în trecut a lui Paşadia

(pe masa restaurantului, la tripou, în sala de şedinţe a judecătoriei de pace, de culoare verde...)

III-a parte - 1922 - în timpul celei mai teribile crize din viaţa mea, în vară (iulie), lucrez la spovedania lui Pantazi.
24. XII. 24 - terminată spovedania lui Pantazi
4. VIII. 26 - idem idem Paşadia

IV-a parte - 1927 - înainte de 1. IX. I-a tranşă din *Craii de Curtea-Veche* - 1928 - 22, 23, 27, 28 IV - 1, 16, 17 V - 17 VI.

IV-a parte finalul (cu anticipaţie): 21, 22, 23, 24 VI, 8, 10, 16, 17, 26 VII - 26, 27, 29, 30, 31 VIII, - LX încheiat întreaga partea a IV-a.

Reluat manuscrisul la 8. X. şi remaniat 12, 13 X.

Copia definitivă 16-24, 26-27 X - 1, 3, 5, 7 X - 2-4, 6-8 XI (inclusiv)."

Notiţa reprezenta o însumare a datelor aflătoare în *Agende,* atât din cele care au fost copiate de Perpessicius, cât, cu probabilitate, şi din altele mai vechi, distruse de autor sau din alte însemnări asemănătoare. Oricum, datorăm spiritului de ordine şi înclinaţiei către metodă a scriitorului, împrejurarea de a avea ia îndemână o dare de seamă exactă a timpului în care a fost creat romanul.

In notele sale din *Agende,* prima însemnare despre *Craii de Curtea-Veche* apare în anul 1924, pe data de 15 mai, când consemnează o lectură, acasă la el, din naraţiune, având ca invitaţi şi auditori pe Cezar Petrescu şi Adrian Maniu (după ce, mai înainte, luase masa, la „Capsa", cu cel de al doilea). A doua zi, înapoind reprezentantului Editurii Cartea Românească, Simionescu-Râmniceanu, un set de corecturi ia *Remember,* îi înmânează şi manuscrisul *Crailor...* Acest demers a rămas fără rezultat, însă. Fie că a primit un rezultat negativ, fie că editura, printr-un reprezentant al ei a adus obiecţii de oarecare importanţă, fapt este că scriitorul a reluat lucrul la carte, fiindcă Ia 24 decembrie 1924 notează în *Agendă* a fi încheiat spovedania lui Pantazi. Pe data de 2 martie 1926 notează în acelaşi loc: „Cezar Petrescu la mine pentru manuscris (I-a parte a romanului). Fixăm la 5.000 lei preţul total, plătibil în părţi. Dau prima parte". Şi chiar la 1 aprilie 1926 notează apariţia, în numărul 2 al *Gândirii* a primei părţi din *Craii de Curtea-Veche.* La 14 aprilie, primeşte de la Cezar Petrescu corecturile la cea de a doua parte din roman şi 3 000 de lei; la 9 mai, Mateiu notează apariţia numărului 3 din *Gândirea,* cuprinzând a doua parte din roman, iar la 30 ale aceleiaşi luni primeşte corecturile la cea de a treia parte, pe care le înapoiază cu promptitudine la 1 iunie. La 8 iulie se pune în vânzare revista cu cea de a treia parte din *Craii...,* iar la 28 iulie autorul mai transmite redacţiei 13 pagini de manuscris, efectuând apoi corecturi la 3 august. Aşa încât la 4 august consemnează: *„Craii de Curtea-Veche.* Terminat ultima tranşă a celei de a treia părţi (spovedania lui Paşadia)". Primeşte încă 2 000 de lei de la *Gândirea,* căreia îi trimite corecturi şi ultimele pagini din partea a treia a romanului. (Pe întâi septembrie notează în *Agendă* că reîncepe să ia ceai şi cafea - semn că lucra intens şi, în ciuda „noului mecanism" pe care şi-l impusese, trebuise să se plece unor cerinţe imperioase ale organismului.)

La 20 noiembrie apare *Gândirea,* an. VI, nr. 6-8, cu sfârşitul părţii a treia din *Craii de Curtea-Veche* - după însemnarea din carnete. De-abia la 2 septembrie 1927 notează că *Gândirea* trimisese după întâia tranşă din partea a patra şi ultima din *Craii...*

La 3 aprilie 1928 precizează: „încep să lucrez la *Craii de Curtea-Veche*', pe când la 22 aprilie, că „reîncepe" să lucreze, şi, într-adevăr, lucrul continuă pe 23, pe 27 face o plimbare prin Grădina Botanică, apoi lucrează la *Craii...,* cărora le dedică şi zilele următoare 28-30 aprilie şi 1, 6 mai. La 16 mai 1928 ia parte la o audiţie muzicală la d-na Poenaru, apoi lucrează la *Craii...* încât a doua zi poate expedia o carte poştală la *Gândirea,* pentru ca redacţia să trimită după manuscris. Dar chiar în acea zi lucrează mai departe. La 26 mai, încredinţează manuscrisul doctorului (Vintilă) Ciocâlteu, pentru revistă. Se dedică în continuare scrisului la roman, de la 17 la 23 mai, în 21 mai 1928 notând că scrie *cu anticipaţie* întreaga parte a patra.

La 24 mai 1928 consemnează că a terminat finalul *Crailor de Curtea-Veche,* nemairămânându-i decât să intercaleze câteva pagini, în vederea acestei operaţiuni, poate, lucrează din nou la 8 şi 10 iulie, apoi la 26 ale aceleiaşi luni, pentru ca, la puţine zile după ce-şi înălţase stindardul verde şi galben la Sionu, să-şi reia munca între 25-29 august. Rezultatul: la 30 august îi transmite lui Al. Bădăuţă 18 pagini de manuscris. în aceeaşi zi scrie mai departe, încât la 31 august mai are gata pentru „Gândirea" încă 6 pagini!

La Fundulea, la 1 septembrie 1928 notează triumfător în *Agendă: „Către 12 şi jumătate noaptea termin Craii de Curtea-Veche"* - şi trimite restul de pagini *Gândirii.* Desigur, lucrurile nu se încheie cu atâta: la 8 septembrie, plin de scrupule, retrage din tipografie ultimul lot de pagini încredinţate tiparului, spre a le supune unei munci de epurare. La 11 septembrie are, în fine, gata, copia definitivă a ultimei părţi din lucrare, însă reîncepe numaidecât, tot la Sionu, lucrul pe manuscris. O zi mai târziu trimite din nou la tipografie, cu pasaje rectificate, textul ultimei părţi. Acum începe să copieze de mână, într-un caiet separat, întregul manuscris, pentru o eventuală apariţie în volum, semn că nu intenţiona să se folosească în acest scop de textul tipărit în *Gândirea,* cu toate că acesta văzuse lumina tiparului sub atenta sa îngrijire. Copiază deci zilnic, între 16 septembrie şi 7 octombrie, până ajunge în punctul în care nu mai are text - căci restul manuscrisului se afla în tipografie. Cum însă la 1 noiembrie 1928 apare *Gândirea* (an. VIII, nr. 10) cu „ultima parte a ultimei părţi" din *Craii de Curtea-Veche,* a doua zi chiar îşi continuă munca de transcriere, cu mici modificări, terminând această operaţiune la 8 noiembrie. Predă, pe 13 noiembrie 1928, manuscrisul, aceleiaşi edituri, Cartea Românească - la care mai încercase cu patru ani înainte -, iar la 1 decembrie primeşte răspunsul acceptării unanime, de către comitetul de lectură al casei editoare. în răstimp, i se făcuse o propunere de editare, de către Nichifor Crainic, pentru colecţia *Gândirea,* însă la 19 ianuarie 1929, scriitorul acceptă condiţiile contractuale ale reputatei edituri bucureştene, pentru ca, la 29 ale aceleiaşi luni să şi primească 86 de pagini de corecturi. Le înapoiază pe 4 februarie 1929, efectuând altele între 7-8 şi 11-13 februarie, apoi mai dă un rând de corecturi, al treilea, pe 27 ale lunii, odată cu bunul de imprimare. Cartea a fost imprimată, prin urmare, foarte repede, căci o lună (şi o zi!) după ce dăduse bunul de tipar - exercitând, între timp, oarecari presiuni auctoriale asupra editurii, ca aceasta să grăbească ritmul apariţiei - primeşte, pe papier-verge, primul exemplar, nebroşat, al cărţii, exemplarul de semnal, în fine, la 29 martie 1929, seara, cartea se pune în vânzare, la Librăria „Cartea Românească". Mateiu I. Caragiale mai notează în *Agendă,* la acea zi: „44 ani şi 4 zile": vârsta sa în acel moment de izbăvire autoricească.

A doua zi asistă, la Catedrala Sfântul Iosif, la Mesa de încoronare a lui Mozart. O perioadă încordată din viaţa sa luase astfel sfârşit. La 30 aprilie 1929 primeşte cele 20 de exemplare de autor, iar a doua zi notează în *Agendă,* fără nici un comentariu, apariţia în *Ultima oră* a paginii omagiale dedicată lui, cu cinci articole. La 10 octombrie nota cu satisfacţie că se vânduseră 1 400 de exemplare din cartea sa, fără să facă vreo referinţă, care ar fi fost bine venită, la tirajul general. Dificultăţi materiale îl determină apoi să întocmească un act de cesiune pentru 4 000 de lei din drepturile de autor la *Craii de Curtea-Veche,* pentru ca la 9 aprilie 1930, după o serie de tergiversări, să încaseze Premiul Societăţii Scriitorilor, asociaţie din care îşi dă demisia chiar de a doua zi, act fără urmări, probabil în urma respingerii acestuia. Probabil că Editura Cartea Românească a mai scos un tiraj din *Craii de Curtea-Veche,* fără să anunţe o ediţie nouă şi după ce distrusese matriţele vechi, deoarece în *Agendă* notează la 12 noiembrie 1930: *„Cartea Românească.* Corecturi *Craii...*" - aceasta, în afara cazului că în transcrierea, altfel atât de atentă a lui Perpessicius, nu s-a strecurat o eroare.

în *jurnal,* cartea este menţionată pe larg, cu instructive referiri, la data de 3 noiembrie 1928 (Sionu). Aici vorbeşte explicit despre munca dură şi obositoarea obsesie pe care cartea i le-au impus, de pe urma cărora însă nu simte nici un resentiment, pentru că roamnul este, cu spusele sale, magnific. Şi aici se referă la anul 1910, ca an de primă concepţie a *Crailor...,* cu specificarea că tema i s-a limpezit încetul cu încetul şi s-a cristalizat până la 1 septembrie 1928 când, către orele trei şi jumătate, terminase penultima tranşă a cărţii - sfârşitul fiind gata mai dinainte.

Cum mărturiseşte în *jurnal,* pentru nimic în lume nu s-ar angaja să scrie o bucată literară fără a avea asigurat, cuvânt cu cuvânt, sfârşitul. Această însemnare poate fi tălmăcită însă în două feluri, fie ca o declaraţie de principii, care s-ar verifica prin aceea că atât în *Remember,* cât şi în *Craii de Curtea-Veche,* planul circular al naraţiunii poate fi cu uşurinţă reconstituit, fie şi prin repetiţia finală a motivului deschizător - visul, respectiv valsul trist - sau ca o reacţie firească la lunga gestaţie a romanului, care atunci s-ar datora tocmai lipsei unei atari măsuri de prevedere, a unui plan amănunţit. Ştim, tot astfel, că în prima sa concepţie, romanul avea alte personaje şi o altă acţiune, dar

nu putem discerne, neavând datele necesare, dacă prima concepţie de care ne vorbeşte, aceea din anul 1910, priveşte *Craii de Curtea-Veche* în forma ce s-a cristalizat mai apoi prin romanul ce ne este cunoscut, ori rămânea datoare acelor ciorne care ne-au rămas, privitoare la „arborele Măgurenesc", Mihnea, Ana etc.

In *jurnal,* Mateiu oferă lămuriri despre munca sa de concepţie şi satisfacţiile de care s-a bucurat, la capătul ei.

Despre succesul cărţii scrie în *Jurnal sub* data de 30 noiembrie 1931, din Bucureşti: „Predau manuscrisul *Craii de Curtea-Veche* Editurii Cartea Românească la 13 noiembrie 1928, la 27 ale aceleiaşi luni comitetul de lectură o aprobă; semnez un contract avantajos cu numita editură la 19 ianuarie 1929 şi volumul este pus în vânzare la 28 martie 1929. Succesul moral mi-a depăşit aşteptările."

In legătură cu acest *succes,* care a fost cu siguranţă şi unul monden, pune, indirect, Mateiu, în *Jurnal,* decorarea sa cu Legiunea de onoare, obţinută la insistenţele fidelului său admirator şi prieten, profesorul Francis Lebrun. Decoraţia se acorda cu mai puţină zgârcenie în străinătate, fiind şi un instrument de propagandă a culturii, dar şi a politicii franceze, însă erau firesc preferate personalităţile marcante. Cum scrie Mateiu în *Jurnal* (Bucureşti, 30 nov. 1931), a apreciat această distincţie cu atât mai mult cu cât fusese cu totul nesperată - o obţinuse ca simplu particular, şi nu la recomandarea autorităţilor, ca om de litere, a cărui reputaţie tocmai se consolidase prin apariţia *Crailor de Curtea-Veche.* E drept că i se acordase în gradul cel mai mic, de. unde şi butada sa că tocmai aşa o apreciază mai mult, dar calitatea cea mai arzătoare a fost aceea că venea după ce timp de cincisprezece ani, scriitorul, atât de avid de decoraţii, nu mai primise nici una. Altfel, ca decoraţie republicană, târzie, nepatronată de nici o casă domnitoare şi purtată mai cu seamă de burghezi, noua distincţie de sorginte napoleoniană era departe de a avea farmecul vreunei Lâni de aur...

*

Locuţiunea de „Crai de Curtea-Veche" i-a putut fi furnizată lui Mateiu I. Caragiale de mai multe surse, dintre care cea mai veche a servit şi celorlalte, şi anume *Istoria generală a Daciei sau a Transilva?tiei, Ţerei Muntenesci şi Moldovei,* de Dionisie Fotino, în traducerea poetului George Sion - părintele soţiei lui Mateiu (Bucuresci, 1859, Tom II, p. 205). Iată pasajul, care povesteşte un episod tragic din istoria Bucureştilor, din anul 1801, după cea de a treia domnie a lui Mihai-Vodă Suţu. Atunci, de teama cotropirii oraşului de către pasvangii, la 15 mai, boierii şi alte notabilităţi ale capitalei s-au retras în Transilvania - peste 70 000 de suflete, afirmă Dionisie Fotino (cu oarecare exagerare, în cazul în care poate întregul oraş nu avea atâta populaţie), au închis casele şi, în hohote de plâns, şi-au părăsit căminele luând drumul pribegiei. într-un moment politic foarte încordat, în care însăşi Poarta controla cu greu situaţia la Dunăre, având a face faţă unor răscoale şi disidenţe virulente, Bucureştii au rămas practic fără nici o autoritate legală. Episodul poartă titlul: *„Epoca desperaţilor.* Fugind guvernul, precum s-a zis, a rămas oraşul Bucureşti pustiu şi fără nici un feliu de rânduează. Atunci au început a domni oamenii desperaţi şi fără căpătâi, care se numesc în limba poporului Crai. Aceştia, intrând în Curtea Domnească, pe când şi Bimbaşa Sava lipsea, o jefuiră de toate, fără a lăsa nici măcar praful prin case. Găsind acolo semnele Domniei, adecă tuiurile şi stindardele, se preumbl.au cu ele pe toate uliţele oraşului. Iar căpitanul lor numit Melamos, de viţă arnăut şi de profesiune boccegiu, se preumbla cu cuca domnească pe cap. Aceştia, sfărâmând uşile cârciumilor şi ale pivniţelor, intrau şi se dedau la orgiile cele mai scârboase, fără nici o frică şi fără nici o măsură. Aceşti miserabili se preparau a da şi foc oraşului, pentru ca să însemneze memoria lor prin ruine. Din norocire, beşleagă Ibraim Bosniacul, carele se afla ia Cotroceni cu câţiva ostaşi, simţind lucrul acesta, veni în oraş şi începu a spânzura şi a pedepsi pe ticăloşi, încât se făcură mai toţi nevăzuţi. în lipsă de boeri, el a făcut spătariu pe un Guliano, boeriu mic însă desfrânat şi crai, iar agă pe un sărac, polcovnicelul Ioniţă, om onest şi inteligent. După aceea a adus măcelari şi brutari, şi a mai adunat ceva din oamenii fugiţi ce erau pe aproape, restatornicind buna orânduează în oraş." Scurtă vreme apoi, turcii numesc voievod pe Alexandru Vodă Suţu, pe care-1 mazilesc însă numai după trei luni. Ulterior, cutremurul din 14 octombrie 1802 a dărâmat şi ultimele ziduri ale Curţii-Vechi, care mai rămăseseră în picioare şi nu s-a mai procedat la nici o reparaţie.

O altă sursă pe care, de asemenea, Mateiu Caragiale a cunoscut-o cu siguranţă este cartea lui Ionescu-Gion, *Istoria Bucureştilor* (p. 125).

Iată pasajul: „Războiul ruso-turc dintre anii 1769-1774 dede bătrânei Curţi domneşti lovitura de graţie. Nimeni nu o mai locui; prin beciurile de jos şi prin vechile odăi ale seimenilor, prin pimniţe şi chiar prin odăile de sus se strângeau toate lepădăturile Bucureştilor şi toţi grecoteii vântură lume, care se aciolaseră aici şi făcuseră din glorioasa clădire a vechilor domni un fel de adevărată *Cour des Miracles.* De atunci, locuţiunea bucureşteană de «Crai de Curtea-Veche», ştrengari şi hoţomani cari, devenind primejdioşi oraşului, fură risipiţi şi omorâţi de un paşă turc, chemat de la Cotroceni într-ajutor de neguţătorii înspăimântaţi de pungăşiile şi de tâlhăriile *Crador de Curtea-Veche."*

De menţionat că, în afară de Craii de Curtea-Veche, mai sunt pomeniţi şi nişte Crai de Curtea-Arsă, bântuind prin beciurile Curţii de la Mihai-Vodă, încă mai numeroşi decât precedenţii. De unde stihul: „Pe la Curtea-Veche/ Ne trăgeau câinii d-o ureche/ Pe la Curtea Nouă/ Ne trăgeau câinii de amândouă".

*

Spre deosebire de *Remember, Craii de Curtea-Veche* au fost numaidecât semnalaţi la apariţie, principalele condeie critice luând atitudine *pro* sau *contra.* Prima luare de poziţie a fost aceea a criticului Şerban Cioculescu, *m Adevărul &m* 19 aprilie 1929.

Vom spune, fiindcă G. Călinescu a adus vorba de citatul latin (Vulgata) din profetul Ieremia (XVII, 9), că Mateiu a folosit o versiune eronată. Citatul nu sună „Profundum est cor super omnia", ci „pravum est cor...", cu sens de „stricat", „mârşav", „mişel". Să fi modificat scriitorul intenţionat paragraful?

VARIANTE

Gândirea: şi îmi părea rău > Ed. „Cartea Românească": Şi mi-era necaz; Am presupus că la temelia> Presupuneam că Ia temelia; el, ce totdeauna slujise> el care totdeauna slujise; în port şi în vorbire> în port şi vorbire; care le încânta celor ce îi apreciau mărginirea. Nu era de înţeles dar, ce putea găsi la el Paşadia care dealtmintreli> Care le încânta celor ce-i preţuiau dobitocia. Şi totuşi pe altcineva nu găsise ca să şi-1 facă tovarăş Paşadia care dealtmintreli; mai târziu, în besna roşie a veacului de mijloc, pe scripetele lui Torquemada.> mai târziu, pe scripetele lui Torquemada; o negustorească groasă cu faţa aprinsă> o negustorească cu faţa aprinsă; să nu dea de bucluo Să nu dea de belea; nu-mi ascunsei mirarea> nu-mi ascunsei admirarea; semănând cu mănăstirilo semănând în mare cu mănăstirile; la puternicii timpului era> la puternicii timpului său era; de la nenorocitul acesta, care a domnit> de la nenorocitul acesta atât de bogat şi care a domnit; încinzându-1 ca un jăratio încingându-1 ca un jăratic; ca să apăr acest trecut> ca să apăr acel trecut; Or, în acea seară, zaifetul> Spre marea mea părere de rău, în acea seară saifetul; Pirgu se încinse de o mânie> Pirgu se aprinse de o mânie; înainte de masă, la club> înainte de masă, la tripou; ghem de oameni care, în râsete> ghem de oameni ce, în râsete; ea părea în turba-i cumplită, cu laţele murdare despletite şi cu ochii plini de sânge, o făptură a iadului> ea părea, în turba-i cumplită, o făptură a iadului; îndeletnicirea ei... să spele morţi> îndeletnicirea ei... să scalde morţi; Dar acela după care turbaseră era> Dar acela după care turbaseră toate era; e netăgăduit numai că, împărtăşită> e netăgăduit însă că, împărtăşită; Făt-Frumos în fiinţa căruia> Făt-Frumosul în fiinţa căruia; două cununii împărăteşti> două cununi împărăteşti; vegheau racla ascunsă sub flori> priveghează racla ascunsă sub flori; era să plătesc în păţania> era s-o plătesc în păţania; această făptură ce, nici altmintreli> această făptură care nici altmintreli; Coloarea îmbrăcămintei, ce purta de obiceiu, moale de aşişderi, la dânsul moi> Coloarea îmbrăcămintei, ce purta de obiceiu, la dânsul moi; Aflai că, la rândul meu, nici eu nu eram> aflai că nici eu nu eram; şi era recunoscător împrejurărilor că îl dase> şi mulţumea împrejurărilor că i-l dase; Astăzi, după 9 ani> Astăzi, după atâţia ani; unei clădiri ce aparţinea răposatului rege> unei clădiri ce aparţinea regelui Carol; gustul greoi de acum patruzeci de ani> gustul greoi de acum cincizeci de ani; oricând ne-am fi întors> oricând am fi venit; până la cele mai alunecoase> până şi cele mai alunecoase; Curând însă începea să viscolească> Dar curând începea să viscolească; pe întinsul Ocean paşnio pe întinsul oceanului paşnic; sub constelaţii nouă> sub constelaţii noui; leagănele civilizaţiilor străvechi> leagănul civilizaţiilor străvechi; ne pierdeam în taina nopţilor> ne scufundam în tainica pierzanie a nopţilor; Povestitorul tăcea acum> ...tăcea acum; a tivi povestirile de călătorii> a tivi descrierile de călătorii; cu vedenia de odinioară. Ici fu răpusă frumoasa Ines> cu vedenia de odinioară. îi plăcuse să viseze

în faţa stâncii de pe care Sapho se aruncase în valuri, a ţărmului unde se înălţase rugul lui Pompeiu. Ici fu răpusă frumoasa Ines; povestirile ciudatului prieten> istorisirile ciudatului prieten; mă cufundam în lumea visărilor> mă pierdeam în lumea visărilor; iar povestirile-i nouă> iar povestirile noui; Când stau uneori să mă gândesc la cele ce urmară, mi se pare că buni de balamuc am fost noi ceilalţi trei şi nicidecum Pirgu. Se adeveri odată mai mult că alăturând răul de bine, molipsire nu poate avea loc decât din partea răului. Ticăloasă fire omenească! Ca să fim împreună, Pantazi şi cu mine> Ar fi fost drept atunci să mergem cu el acolo şi noi ceilalţi trei şi să nu ni se mai dea drumul. Ca să fim împreună, Pantazi şi cu mine; martor şi le-aş auzi de la altcineva, le-aşi crede că ţin> martor şi le-aş fi auzit de la altcineva, le-aş fi crezut că ţin; ne aminteam că ne aflăm la porţile> ne aminteam că suntem la porţile; atâta primejdioasă nebunie slobodă> atâta nebunie slobodă; cari dacă nu s-ar fi prigonit> cari de nu s-ar fi prigonit; deşteptăciunea celor zămisliţi dintr-însul> deşteptăciunea celor născuţi dintr-însul; numai el ştie de câte ori> numai el ştia de câte ori; tot aşa de măreţ în viţiu> tot aşa măreţ în viţiu; Vedenia Trecutuiui> vedenia trecutului; la Chanteloup> la Chantilly; am văzut pe Mult-Iubitul> am văzut pe mult-iubitul; cum ne ispitise politica> cum politica ne ispitise; ne cufundam în nebunia> ne desfrânam în nebunia; Pirgu susţinea, la rândul său> la rândul său, Pirgu susţinea; neomenos joc de dânsul> neomenos joc de el; Poponel se dovedise vrednio Poponel se arătase vrednic; icioglani de meserie, îmbrăcaţi scurt şi strâmt, sulemeniţi şi cu unghiile smălţuite, Poponel trecea> Icioglani de meserie, Poponel trecea; spoite tot aşa de proaspăt> spoite tot aşa proaspăt; nu mergeam în familii - Paşadia fiind împotrivă - am isbutit> nu mergeam în familii, am izbutit; Zorile... La cuvântul acesta, Paşadia se oţerea> Zorile..... Paşadia se oţerea; de teama de a nu fi prins deadreptul acasă, unul la lucru, celălalt la odihnă, eu la baia de aburi> de-a dreptul acasă, eu la baia de aburi; Dar tristul nostru hagialâc avu cel puţin> Dar trista viaţă de petrecere în care ne îngălasem avu cel puţin; lua de obiceiu pe seama lui> lua mai totdeauna pe seama lui; nu la birt, ci la el acasă, la prânz> nu la birt, ci la el acasă; a lepădării lui de rătăcire şi de Pirgu> a lepădării lui de Pirgu; Intr-adevăr, deşi poftit, Gore nu venise> Deşi poftit, acesta nu venise; mai înveninat ca omagul> mai înveninat decât omagul; îmbâcsit că, fără îndoială, ei înşişi de ar fi fost> îmbâcsit, că ei înşişi de ar fi fost;

ba că e în slujba> ba că era în slujba; simţeam chiar că aşa ceva nu era> simţeam că aşa ceva nu era; din casă, a cărei stăpână de fapt> din casă, unde stăpâna de fapt; nimic nu era în stare să mă încânte> nimic n-avea darul să mă încânte; Ar fi dus dar cu ei împreună> Ar fi dus dar chiar cu ei împreună; Dar ce s-a petrecut atunci> Ce s-a petrecut atunci; Şi minunea nu se mărgini> Şi minunea - căci altfel cum aş putea-o numi - nu se mărgini; şi arătând aşa pricepere> şi arătând atâta pricepere; şi al nostru mai fuseseră legături> şi al nostru fuseseră legături; cordonul Sfintei-Ana, al treilea cu care a fost> cordonul Sfintei-Ana, al cincilea din cele şase cu cari a fost; Cu prilejul acestora, am> Cu prilejul acesta, am; să-mi spună ceva> să-mi spuie ceva; dar de cum lacrimile> dar îndată ce lacrimile; mai ales că mi se părea şi afară din cale nefiresc ca fiinţa> mai ales că-mi părea şi cu totul de necrezut ca fiinţa; era pentru izbăvirea mea> era spre izbăvirea mea; o lume să-mi intre în voe> o lume să-mi facă voile; să le pună amanet> să le puie amanet; averea ci dimpotrivă> averea; era dimpotrivă; alesesem şi ziua în caro alesesem ziua în care; înşeală la cântaro înşeală la cântar; Teama că în urma> teama că în urma; Nici nu avea nevoie de ieşit> Nici nu era nevoie de ieşit; singura pricină cu putinţă a tristeţii> singura putinţă a tristeţii; vorbea numai de politică> vorbea numai politică; să aibă parte de asemenea plictiseli cât mai des> să aibă de asemenea plictiseli parte cât mai des; în străinătate, urmă el> în străinătate, reluă el; porţile Răsăritului, unde nu se ia nimic în serios; porţile Răsăritului unde scara valorilor morale e cu totul răsturnată, unde nu se ia nimic în serios; Se uită parcă îngrijat> Se uită parcă îngrijorat; din cadre. Mă oprii să-1 priveso din cadre. Mă reţinu.; era aşa isbitoaro era aşa desăvârşită; străbunicul meu", zise.> „Străbunicul meu", zise Paşadia.; am oarecare simpatio am simpatie; să văd o asemenea> Să văd la el o asemenea; atentat la bunele moravuri> atentat la pudoare; Şi nu s-ar fi mărginit numai ia atâta> Şi s-ar fi mărginit numai la atâta?; pentru asta ar fi> pentru asta musai ar fi; tot la Arnoteni, singurii> tot la Arnoteni şi numai la Arnoteni, singurii; Dacă nu-şi putuse atinge ieftena ţintă> Dacă nu-şi atingea ieftena ţintă; întâlnire, că îi părea ceva> întâlnire, să-i pară ceva; ce ar fi să dăm astăseară o raită pe la> ce ar fi să ne abatem astăseară pe la; ceva mai în sus de podul lui Mihai-Vodă> ceva mai în sus de Mihai-Vodă; îi pierise hazul> îi pierise tot hazul; Dacă într-adevăr era nemulţumită> Dacă era nemulţumită; amândouă şi o svântau în bătăi> amândouă,

o snopeau în bătăi; capul la doi tineri> capul a doi tineri; marginile prăpastiei dintre două stirpe> marginile prăpastiei între două stirpe; sprâncenele drept îmbinato sprâncenele drepte îmbinate; de ce te păzeşti> degeaba te păzeşti; de porunceală, după pofta inimii şi cu asemănarea> de porunceală; cu asemănarea; A rămas şi va rămâne pentru mine necunoscută până la sfârşit momeala> A rămas pentru mine necunoscută momeala; cei afară din rândurile oamenilor> cei afară din rândul oamenilor; cum nu m-ar fi primit oare cu> cum nu m-ar fi primit dar cu; mută. Ea avea însă un alt simţ înlocuitor, al auzului, deoarece se înfiora la cel> mută. Mută fiindcă era surdă? - Dar atunci avea un alt simţ înlocuitor al auzului deoarece se neliniştea la cel; Intrebându-1 pe Pirgu de rostul ei> întrebându-1 pe Pirgu ce era cu ea; ea şi cum nu se putea mai deslânat> ea, descusut şi dezlânat; aci de cea mai nebunatecă veselie> aci de cea mai nebunească veselie; să-şi aducă scopul la îndeplinire> Să-şi ducă scopul la îndeplinire; şi Gore se petrecuse ceva> şi Gore fusese ceva; ca să-1 scuture şi> să-1 scuture şi; Pătraşco-Vodă> Pătraşcu-Vodă; a se aţâţa şi a suferi> a se aţâţa şi suferi; cu cea mai nepăsătoare răceală> cu răceala ei obişnuită; bogăţia lui ..., spusele> bogăţia lui, spusele; din salonul undo din salon, unde; sparge şi ar fi de prisos, cred, să mai zugrăvesc mutrele> sparge şi cred, că se poate închipui fără caznă mutrele; Şi Pantazi fu fără doar şi poate omul> Şi Pantazi fu omul; cum făcu atunci> cum făcu el atunci; ruperii sale de lume> ruperii lui de lume; Povaţa mea, lui Pantazi ca întâi dar renunţarea> povaţa mea, ca întâi dar de logodnă renunţarea; Mai vârtos decât> Mai mult decât la; făgăduia solemn> făgădui solemn; începusem să bag formele> Pornisem să bag formele; Pantazi mă ruga> Pantazi mă rugă; în vreme ce-mi sorbeam> în vreme ce-mi sorbea; şi nu mă căii> şi nu avui de ce să mă căiesc; să-şi fi sfârşit cuvântarea, la care nu se învoise cu nici un chip să renunţe, mă întorsei> să-şi fi sfârşit cuvântarea, mă întorsei; hoinărelile până în zori> hoinărelile până dimineaţa; Eram încă sub impresia> Eram sub impresia; aşa că, înainte de zori> aşa că, în revărsatul zorilor; de mai multe ori milionar> de mai multe zeci de ori milionar; prăvăliile de la Bărăţie> prăvălioara de la Bărăţie; mai nepăsătoare ca întotdeauna> mai nepăsătoare ca oricând; amara mărturisire> amara destăinuire.

Note explicative

ÎNTÂMPINAREA CRAILOR

[1] „Ce vreţi, suntem aici la Porţile Orientului, unde nu se ia nimic în serios *(fi.)*. Argument al avocatului parizian *R.P.,* la procesul de la Bucureşti, purtând asupra condiţiilor contractuale ale concesiunilor de căi ferate şi a respectării lor. De asemenea, într-un *Guide du voyageur ă Bucarest* (Bucarest, 1893) de Ulysse de Marsiilac: „Bien que Bucarest soit situe aux portes de FOrient..." (p. 156) („Cu toate că Bucureştii sunt situaţi la Porţile Orientului..."),

[2] Poincare (Raymond) (1860-1934), avocat, deputat, senator, ministru, preşedinte al Republicii Franceze în anii 1913-1920. A fost unul din principalii artizani ai victoriei Aliaţilor în primul război mondial. A publicat interesante *Memorii.*

[3] „...în speluncă ne adunasem" *(fi.)* L[ucien] Protat.

[4] Bunul meu amic Uhiy: Uhrinowsky (Rudolf), colaborator la *LIndependance roumaine,* diplomat. După mărturiile contemporanilor, grăsuliu, blond, pedant. Vezi Tudor Arghezi, în *Lume veche, lume nouă,* 1958, bucata *Accidentul funest* (1946), o ciudată poveste cu o sticlă de şampanie strecurată în buzunarele sale de către un „agent subtil", care l-ar fi dus la poliţie „încadrat de vardişti cu ţignale", o păţanie veche „de acum vreo treizeci de ani". Uhrinowsky e înfăţişat ca un „gazetar cam colţat", cu un „nărav": acela de a frecventa „subsoluri cu prostituate", dintr-o „remarcabilă predilecţie pentru putregai", altfel „inteligent, om de gust bine informat în enciclopedia actelor şi a ideilor" (pag. 167). Despre familia acestuia, vezi M. Eminescu, în *Timpid,* din 15.1. 1882, f. titlu, notă vehementă unde vorbeşte de înlocuirea vechilor înţelegeri dintre proprietarii-răzeşi şi ţărani, cu „procedeurile vestitului Uhrinovski". Un Petre Uhrynowsky, redactor la *Mica infamie, ziar* de informaţiuni sui-generis, I, 20 august 1906.

[5] Onomasticul Pantazi: Un Pantazi logofăt apare pe timpul lui Mihai Viteazul, într-un act privind o tocmeală bănească (D.I.R., B, Ţara Românească, voi. XI, p. 314, doc. 236-1597 (7105) din iunie 15. Pentru mai târziu, vezi în D.I.R. B, Ţara Românească, voi. XXIII, actul aflător la B.A.R., cota CCCLXXX/87: un Pantazi, martor, „om bun", din Pleşoi, 8 aprilie 1630 (7138), într-un document de vânzare de ocină.

Contemporan: în *Moş Teacă,* I, duminică, 23 aprilie 1895, reclama pentru biroul de avocatură Cihosky-P#?2toz/-ProcopiiL

[6] Onomasticul Paşadia. Vezi în D.I.R., B, Ţara Românească, voi. IV, numeroasele documente unde apare în divan, sub doi voievozi (Radu şi Mircea), Radu Paşadia, mare paharnic, mare postelnic, logofăt şi mare logofăt, în anii 1526-1547. Numele grafiat când Radul Paşadia, când Paşadie, când Paşadiia. Ulterior, un alt Paşadia, paharnic - Vezi, D.I.R., B, Ţara Românească, voi. VI, p. 29, actul 20 din 1567 (7075): „Iar apoi, când a fost în zilele răposatului Vintilă voievod, iar călugării de la sfânta mânăstire au avut pâră cu Paşadia paharnic înaintea domniei lui, astfel a pârât Paşadia paharnic că i-a luat jupaniţa Gogoşoaia, fiica lui Gherghina pârcălab, nişte brăţări de aur de 5000 de aspri de la Alexandra, soacra lui Paşadia paharnic." Actul, care se încheie cu un blestem straşnic, confirma zălogirea, în folosul lui Paşadia, a jumătate din satul Topoloveni.

Nepoţii unui Oprea Paşadia au o pricină cu patru megieşi, într-un act din 1630-1632 (D.I.R., B, Ţara Românească, voi. XXIII, p. 664-665.

Dar numele avea o răspândire ceva mai largă: în D.I.R., B, Ţara Românească, voi. V, p. 361, documentul din 1565 (7073), 22 aug. se vorbeşte de vânzarea unui rob ţigan, numit Paşadia, pentru 1 000 de aspri turceşti!

[7] Onomasticul Pirgu (gr: Turn), în *Istoria vieţii mele* (autobiografie din 1845), de Teodor Vârnav, publicată sub îngrijirea lui Artur Gorovei în „Biblioteca *Minervet* nr. 8 *(Minerva,* Institut de Arte Grafice şi Editură, 1908), la pag. 122, 124, 125 şi 126 (ediţia I) apare un *Purgu,* corectat în ediţia a doua: *Pirgu.* Un Costache Pirgu slujea în Bucureşti, la divan, în „odelenia finanselor" („Bunul Pirgu au întrebuinţat în predmetul acesta, cu mare osârdie, toate stăruinţele ale..."). Respectiv: „După aceea din acei galbeni plătind pe la dughenele care luasem marfă pentru straile făcute mie şi nevestei, şi scoţând prin mijlocirea Pirgului podorişcă pentru cai de poştă până la graniţă la Lipscani, am ieşit din Bucureşti pe la sfârşitul lunei lui fevruarie" - p. 126).

întrucât cartea a apărut în anul 1908, foarte aproape de momentul conceperii Crailor, considerăm că lucrarea îi era cunoscută lui Mateiu.

Tot pentru onomasticul Pirgu - un Pirgu ar fi fost tatăl lui Mihalache Kalinderu, fiul putativ al unui zaraf, ajuns bancher, tatăl lui Iancu K. Mateiu ar fi fost în relaţii cu fiul lui Mihalache, după afirmaţiile lui N. A. Boicescu. Acest Pirgu, cu părul şi cu ciocul roşu, ar fi fost căsătorit cu o d-ră Dimitriu, soră sau vară cu pianistul Dimitriu, amicul lui I. L. Caragiale.

[8] Torquemada (Tomâs de) (1420-1498), călugăr dominican, numit, în anul 1487, mare inchizitor, de către papa Inocenţiu al VUI-lea. Autor al codului de legi al Inchiziţiei.

[9] Miambal, afrodisiac uzitat cu oarecare frecvenţă în trecut - lemn-dulce (Glycyrrhiza echinata).

[10] Comus - zeu care prezida ospeţele, în mitologia greacă târzie.

[11] în franceză: *Les courtisans du cheval de bronze.* Nume ce se dădea, în timpul domniei regelui Ludovic al XlII-lea, pungaşilor care roiau noaptea în jurul statuii regelui Henric al IV-lea, pe Pont-Neuf. (Vezi, *Larousse du XX-e siecle,* 1928, p. 881, la *Bronze;* schijă, spijă; tuci, fontă, dar în etimologia poloneză, alamă, bronz.

[12] în mitologia greacă, fiica regelui Acrisius din Argos. Spre a ajunge la ea, Zeus s-a preschimbat într-o ploaie de aur. Din legătura lor s-a născut Perseu.

[13] Oraş în Italia, cucerit de Hannibal în cursul războiului punic (216 î.Hr.), renumit pentru stricăciunea moravurilor.

[14] Sergie de Leuchtenberg-Beauharnais, cel de al treilea fiu al ducelui Maximilian de L-B. (1849-1877). în *Almanach de Gotha,* 1904, p. 356: Leuchtenberg (casa de Beauharnais) Ortodocşi. St. Petersburg. Fiii prinţului Nicolae Maximilianovici Romanovsky, duce de Leuchtenberg, din casa de Beauharnais etc.... Armele. în Ioan Hudiţă: *Franţa şi Cuza-Vodâ,* în *Hrisovul,* I, 1941, p. 292 şi urm. aflăm că încă din 1862 Tilios, consulul francez din Bucureşti, îşi informa guvernul că domnitorul Cuza şi-ar fi pregătit abdicarea în favoarea principelui Sergiu de Leuchtenberg, prin tată nepot al Eugeniei de Beauharnais, iar după mamă, nepot al ţarului Nicolae I. (Vezi şi R. V. Bossy: *UAutriche et les Principautes-Unies,* p. 174.)

Principele Sergiu de Leuchtenberg-Beauharnais a fost ucis, la 12 octombrie 1877, pe frontul balcanic, lovit de un glonte în frunte, la un post de observaţie, departe, în spatele liniilor de luptă - o victimă a hazardului. Familia sa, devenită rusă, purta, la Curtea imperială, titlul de „Alteţă imperială" şi se bucura de imense apanaje, dăruite de ţarul

Nicolae I, ca şi de pe urma altor averi achiziţionate, tot în Rusia, în urma vânzării domeniilor lor din Italia şi Germania.

CELE TREI HAGIALÂCURI

[1] „Minunat lucru, prietene, călătoriile..." Diderot *(fr.).*

[2] Vestita cometă Halley, cu o periodicitate de 76 de ani, a trecut pe cer, aşteptată, de unii cu groază, în prima decadă a lunii mai 1910 - deci „din acea primăvară"...

[3] Sclavă egipteană a patriarhului biblic Avram - vezi *Geneza* (Facerea; 16-1-16-16), căruia i l-a născut, după fuga ei în deşert, pe Ismael.

[4] Strada Modei, astăzi pe locul ei se află Hotel Bucureşti.

[5] Insulă cu templu al zeiţei nipone Amaterasu, incarnare a soarelui, în cultul şintoist.

[6] Celebră poetă greacă (cea 612-557 î.Hr.), autoare a unor imnuri şi epitalamuri într-o metrică proprie ce-i poartă numele.

[7] Cneius Pompeius Magnus (106-48 î.Hr.), om politic şi militar roman, unul dintre triumviri, alături de Cezar şi Crassus (60 î.Hr.). înfrânt în războiul civil, de către Cezar, care trecuse Rubiconul, a fost ucis în Egipt, unde căutase refugiu.

[8] Ines de Castro, fiica lui Pedro Fernandez de Castro, nobil castilian, născută în Galicia, pe îa 1310, moartă, la Coimbra, în 1355. Iubită, apoi soţie morganatică a infantelui dom Pedro al Portugaliei, a fost ucisă, la ordinul regelui Alfons al IV-lea, de trei nobili: Alvaro Goncalez, Pedro Coelho şi Diego Lopez Pacheco. Infantele se răsculă, pustii o parte din ţară, apoi se împacă cu tatăl său, însă când ajunse rege (1357) obţinu extrădarea ucigaşilor. Primilor doi le smulse inima din piept, în curtea palatului, pe când lua masa, iar trupul soţiei sale fu îngropat într-un măreţ mormânt de marmură albă. Camoens i-a dedicat un episod în *Lusiade;* în vremurile noastre, H. de Monthlerant a scris o celebră piesă de teatru, invocând personalitatea infantei ucise.

[9] Text obscur. Să fie vorba de soţul Inesei, regele Pedro I, Justiţiarul, care a domnit între 1357 şi 1367? Sau de Ludovic al Il-lea al Bavariei? Acesta a fost, ce e drept, închis în castelul din Berg, dar s-a sinucis, înecându-se în lacul Starnberg, a doua zi! De altfel, istoria cunoaşte mai mulţi monarhi morţi în stare de dementă.

[10] Vezi Ecaterina (Tinca) Momuloaia.

[11] Suburra era un cartier rău famat în Roma antică.

[12] Juan-Manuel-Fernandez Pacheco, marchiz de Villena, erudit şi om politic spaniol, mort în 1725. în Războiul de succesiune al Spaniei, se alătură lui Filip al V-lea şi fu capturat de austrieci la Gaeta. A întemeiat Academia Spaniolă.

[13] Jacques Stuart (Fitz-James), duce de Berwick (1640-1734), fiu natural al regelui englez Iacob al Il-lea şi al Arabellei Churchill, sora ducelui de Marborough. în serviciul Franţei sub Ludovic al XIV-lea, a câştigat mai multe bătălii, devenind mareşal în anul 1706. A fost ucis în timpul asediului oraşului Philippsburg; *Memorii* (1778).

[14] Coigny (Francois de) (1670-1759), învingător, în timpul războiului de succesiune la tronul Poloniei (1733-1735), la Parma şi la Guastalla, în 1734, împotriva austriecilor.

[15] Charles Mordaunt, conte de Peterborough şi Monmouth (1658-1735), amiral şi om de stat englez, soţ morganatic al Anastasiei Robinson. A comandat armata britanică trimisă în Spania în 1705; şi-a văzut cariera distrusă la suirea pe tron a regelui George I de Hanovra (1728).

[16] Suburbie a Lisabonei, cu o mănăstire a călugărilor hieronimiţi, construită de arhitectul Joâo de Castilho, considerată drept un exemplu de stil manuelin.

[17] Castel clădit după planurile arhitectului Ardemans, în stilul Palatului de la Versailles, pentru regele spaniol Filip ai V-lea, în anii 1724-1727. Se află pe versantul nordic al Sierrei de Guadarrama (burgul San Ildefonso), în apropiere de Segovia.

[18] Palat construit în 1725, la Ludwigsburg, lângă Baden-Baden, pentru Augusta-Sybilla, văduvă a markgravului Ludwig-Wilhelm. Stil rococo.

[19] Oraş în Campania, construit în jurul palatului Burbonilor. Acesta, înconjurat şi el de un mare parc, a fost clădit în 1752, de Carol al III-lea, regele Celor Două Sicilii.

[20] Palat impunător, lângă Paris, cu grădini magnifice şi jocuri de apă, cu numeroase pavilioane, clădit după planurile arhitecţilor Philibert Le Roy, Le Vau, Mansart. Decoraţia s-a datorat lui Le Brun. Reşedinţa regilor Franţei, până la revoluţia din 1789.

[21] Castel la nord de Paris. Clădit între anii 1527 şi 1532, a aparţinut Annei de Montmorency, iar după 1643 marelui Conde; între 1720 şi 1789, transformat de ducele de Bourbon (manufactură de porţelan, fabrică de pânzeturi pictate, lacuri de China). Devastat în timpul revoluţiei din 1789, restaurat apoi, actualmente adăposteşte un muzeu.

[22] Localitate la sud de Paris cu un castel construit de Colbert, după planurile lui Perrault, în mijlocul unui vast parc desenat de Le Notre. Achiziţionat de regele Ludovic al XlV-lea, pentru fiul său legitimat, ducele de Mâine, a cunoscut ceasuri de glorie artistică, prin balurile, serbările şi spectacolele la care au asistat Voltaire, Fontenelle, D'Alambert, Florian. A fost ras de pe faţa pământului în timpul revoluţiei din 1789.

[23] Castel regal britanic, construit pe malul drept al Tamisei, în amont de Londra, la ordinul regelui Eduard al III-lea, în jurul anului 1334.

[24] Palatul regal din Copenhaga. Stil rococo.

[25] Reşedinţa de vară a regilor Bavariei, în apropiere de Miinchen, construită începând din anul 1664, în mijlocul unui vast parc înzestrat cu numeroase pavilioane.

[26] Castel al Guelfilor, cu parc şi teatru în aer liber, lângă Hanovra.

[27] Castel imperial la marginea Vienei, construit în cea de a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. Reşedinţa de vară a Habsburgilor, sub împărăteasa Maria-Theresa.

[28] Mic palat construit în anii 1745-1747 pe o înălţime ce domină oraşul Potsdam, reşedinţă a regelui prusian Frederic al II-lea. Conjugă influenţele clasicismului francez cu cele ale barocului german. In parc se află o oranjerie, o faimoasă moară, numeroase alte clădiri şi palate ulterioare, care au aparţinut familiei imperiale germane.

[29] Oraş în Olanda, cu un castel construit în anul 1664.

[30] Palat construit la dorinţa împărătesei Ecaterina a II-a, după planurile arhitectului francez Vallin de la Mothe, spre a adăposti colecţiile de artă occidentală ale ţarinei. Mărit, ulterior, de tarul Nicolae I, ca anexă a Palatului de iarnă. Actualmente, pe o suprafaţă de 75 000 m^2, adăposteşte peste două milioane şi jumătate de piese de artă, în 322 de săli.

[31] Reşedinţa de vară a ţarului Petru cel Mare - palat, parcuri - ale cărei lucrări au început în anul 1714 şi au fost terminate o jumătate de veac mai târziu. Palatul e în stil Versailles. Muzeu.

[32] Ludovic al XV-lea, rege al Franţei (1715-1774), numit şi „le Bien-Aime".

[33] Pompadour (Antoinette Poisson, marchiză de) (1721-1764), favorită a regelui Ludovic al XV-lea, în anii 1745-1751. Protectoare a artelor şi literelor.

[34] Friedrich al II-lea (1712-1786), rege al Prusiei în anii 1740-1786. Despot luminat, mare conducător militar, diplomat desăvârşit, s-a remarcat şi ca protector al artelor, prieten ai filosofilor. In tinereţe a scris un *Anti-MachiaveL*

[35] Ecaterina a II-a (1729-1796), împărătească a Rusiei (1762-1796), supranumită „Semiramida Nordului" ca protectoare a artelor şi datorită simpatiei arătate unor filosofi.

[36] Charles-Louis-Auguste Fouquet, conte şi apoi duce de *Belle-Ile* (1684-1761), nepot al supraintendentului general al finanţelor Franţei, întemniţat de Ludovic al XlV-lea, mareşal al Franţei, ministru de război în anii 1758-1761. Favorit al regentului şi apoi al cardinalului Fleury.

[37] Louis-Francois-Armand de Vignerot du Plessis, duce de Richelieu (1696-1788), mareşal al Franţei, strănepot al vestitului cardinal, membru al Academiei. Prieten cu Voltaire, om de viaţă, a încarnat tipul libertinului din secolul al XVIII-lea.

[38] Watteau (Antoine) (1684-1721), pictor francez, maestru în scene câmpeneşti şi sărbători galante, desenator şi colorist de prim rang.

[39] Elisabeta Petrovna (1709-1762), fiica ţarului Petru cel Mare, ţarină în anii 1741-1762. A favorizat influenţa artistică occidentală în Rusia.

[40] Briihl (Heinrich von) (1700-1763), conte, om de stat german, favorit şi şambelan al lui August al II-lea, rege al Poloniei şi elector de Saxa. Prim-ministru în 1746. Avea o avere imensă, palat la Dresda, cu o mare bibliotecă şi ducea o viaţă foarte luxoasă, care a rămas în memoria epocii.

[41] Rameau (Jean-Philippe) (1683-1764) compozitor francez, clavecinist şi organist, cu contribuţii însemnate la fixarea principiilor armoniei. Este considerat printre cei mai de seamă clasici ai muzicii franceze.

[42] Gluck (Cristoph Willibald von) (1714-1787), compozitor german, autor de opere celebre, reformator, de altfel, al genului, în sensul francez. Protejat al reginei Maria-Antoanetta.

[43] Mozart (Wolfgang Amadeus) (1756-1791), celebru compozitor german, care a fost şi un muzician precoce, concertând încă din copilărie, sub îndrumarea tatălui său. A marcat cu geniul său muzica secolului al XVTII-lea.

[44] Neuhof(Theodor-Antonin, baron von) (1694-1756). Aventurier german s-a proclamat, în 1736, sub numele de Theodor I, rege al Corsicii, dar doi ani mai târziu trupele franceze şi genoveze l-au alungat din insulă. A murit la Londra, în refugiu de la Dresda.

[45] Bonneval (Claude, conte de) (1675-1747), general francez, aventurier, a servit şi sub steagul Austriei, apoi a trecut în serviciul Turciei unde, trecând la islamism, a fost înălţat de sultanul Ahmed al III-lea la rangul de paşă. A murit la Stambul.

[46] Cantacuzene - în ortografiere franceză. Perpessicius opina, în Ediţia sa din 1965, că ar fi vorba de Mihail Cantacuzino, fost ban al Craiovei, care, părăsind ţara în anul 1776, ajunge în Rusia, unde ţarina îi conferă gradul de general. In Rusia a scris *Genealogia familiei Cantacuzinilor.*

[47] Tarakhanova (Isabella) (1755-1777), pretinsă fiică a ţarinei Elisabeta Petrovna, pretendentă la tron, fu ridicată de la Livorno, de Alexandru Orlov, sub pretextul căsătoriei şi închisă în fortăreaţa Petropavlovsk, unde a şi murit în condiţii necunoscute. Sfârşitul ei tragic, determinat de intrigi politice, a inspirat mai multe monografii, dramatizări şi ecranizări.

[48] Elisabeth Chugleigh, ducesă de Kingston (1720-1788), faimoasă aventurieră, mai întâi contesă de Bristol, amantă a regelui George al Il-lea, condamnată pentru bigamie. Cucerise, între timp, şi pe regele Frederic al Il-lea al Prusiei.

[49] D'Eon (Charles-Genevieve-Louis-Auguste-Andre-Timothee de Beaurnont, zis şi la Chevaliere D'Eon) (1728-1810), ofiţer, agent secret al regelui Ludovic al XV-lea. A făcut vâlvă în epocă, schimbându-şi sexul. Ca femeie a intrigat în Anglia, în Rusia, unde a devenit chiar şi „doamnă de lectură" a ţarinei Elisabeta. Memorialist, personaj misterios.

[50] Zanovici (sau Zanowitch) Ştefan, zis şi Stiepan Annibale (1751-1785), aventurier cosmopolit, de origine balcanică. S-a dat când urmaşul ţarului Petru al III-lea, când al lui Skanderbeg, iar în timpul războiului austro-olandez, sub numele de Stiepan Annibal, a oferit Statelor Generale o armată imaginară de muntenegreni, pentru 80 000 de florini. Arestat, s-a sinucis în detenţiune.

[51] Trenck (Friedrich, baron von) (1726-1794), ofiţer de ordonanţă al regelui Friedrich al Il-lea, ţinut de acesta într-o lungă detenţiune din cauza legăturii amoroase cu Amalie, sora monarhului. Evaziuni celebre. Poet şi memorialist. Misiuni diplomatice de la Maria-Theresa, împărăteasa Austriei. A sfârşit pe eşafod, în timpul revoluţiei franceze, învinuit a fi agent al unei puteri străine.

[52] Saint-Germain, conte de (1710-1784), unul dintre cei mai vestiţi aventurieri ai secolului al XVIII-lea, cunoscut sub mai multe nume: marchiz de Bellamare, Aymar, Surmont, conte Welldone. Constructor de oglinzi, încerca experienţe catoptrice, cu apariţii de spirite în oglinzi curbate. Trecea drept alchimist, afirma a fi în vârstă de mai multe secole şi era, câteodată, crezut, datorită memoriei sale prodigioase. Câştigând favoarea marchizei de Pompadour, a fost un timp agent diplomatic.

[53] Cagliostro (Giuseppe Balsamo, zis Alexandro, conte de) (1743-1795), medic italian, aventurier de mare talie, adept al doctrinelor ocultiste, susţinea a deţine secretul apei de Juvenţă. Anestecat în masonerie, a cunoscut un mare succes la Curtea regelui Ludovic al XVI-lea, fiind, mai apoi expulzat pentru posibile implicaţii în afacerea numită a „Colierului". In Italia, în schimb, a fost condamnat la moarte pentru erezie, pedeapsă comutată în închisoare pe viaţă. Aluzia, din text, la „carafă" se citeşte prin raportare la elixirul pe care afirma a-l fi posedat.

[54] Mesmer (Franz-Anton) (1734-1815), medic german, publică în 1784 un memoriu în care pretindea că toate fiinţele sunt supuse unui agent universal, zis fluid magnetic. în acelaşi an, o comisie regală condamnă magnetismul animal şi experienţele înfăptuite într-un

liârdău. Printre altele, a preconizat hipnotismul („somnul magnetic"), ca tratament medical.

[55] Swedenborg (Emanuel) (1688-1772), naturalist, teozof şi vizionar suedez, autor al lucrării *Vera christiana religio,* care a făcut vâlvă în epocă şi unde şi-a expus ideile despre comunicarea cu spiritele. „Bazaconiile" sunt, deci, viziunile swedenborgiene, cu îngeri şi demoni.

[56] Schrepfner - sau Schreper - (Johann Georg) (1730-1774), aventurier german, şarlatan vestit, fondator de societăţi secrete.

[57] Scheele (Karl-Wilhelm) (1742-1786), chimist suedez care a descoperit oxigenul, clorul, acidul cianhidric, glicerina şi a izolat diverşi acizi organici, ca acidul lactic.

[58] Lavoisier (Antoine Laurent de) (1743-1794), chimist francez, părintele chimiei moderne. I se datorează, pe lângă nomenclatura chimiei, cunoaşterea compoziţiei aerului şi a apei, a rolului oxigenului în combustie şi în respiraţia animală. A enunţat teoria conservării materiei. Ghilotinat în timpul revoluţiei franceze din 1789.

[59] Localitate din Franţa (Cote d'Or), pe canalul de Bourgogne; reşedinţă a lui Buffon.

[60] Localitate în departamentul francez Ain, unde Voltaire achiziţionase un vast domeniu, în apropierea graniţei, spre a fi la adăpost de surprize. A locuit la Ferney în anii 1758-1788, ducând un trai senioral şi totodată câmpenesc, care-i încânta.

[61] Hoditz (Albert von) (1706-1778), general prusian, prieten al regelui Frederic al II-lea, om de cultură celebru pentru cunoştinţele sale şi pentru construcţiile de pe domeniul său de la Rosswalde, unde se dădeau reprezentaţii şi serbări. Foarte interesantul personaj l-a pasionat pe Mateiu I. Caragiale, care intenţiona să-i consacre o monografie, în care sens luase, în târziul vieţii, oarecari note.

[62] Fostă gubernie a Rusiei ţariste, cuprinzând Crimeea şi botezată astfel de către ţarina Ecaterina a II-a spre a reaminti trecutul legendar al locuitorilor, o altă trăsătură specifică a epocii.

[63] Este vorba de regele Gustav al III-lea al Suediei (1746-1793), despot luminat şi războinic victorios, rănit mortal, la un bal mascat, de numitul Anckarstroem.

[64] Lamballe (Marie-Therese-Louise de Savoie-Carignan, prinţesă de) (1749-1792), doamnă de onoare şi prietenă devotată a reginei Măria Antoanetta. Victimă a masacrelor din septembrie 1792. A fost ucisă în temniţa La Force. Ucisă cu lovituri de ciocan, capul i-a fost, într-adevăr, purtat în vârful unui par sub ferestrele închisorii Le Temple, unde era deţinută regina.

[65] Ciubuc, termen argotic, cu originea în ornamentele arhitecturale ce nu aveau rosturi funcţionale - deci „fără rost".

[66] Papura Jilava - aluzie transparentă la Bucura Dumbravă (Fanny Seculici), autoare cunoscută în epocă.

[67] Lamsdorf (Vladimir) (1841-1907), om politic şi diplomat rus, ministru de externe în anii 1901-1906.

[68] Eulenburg (Philipp von) (1847-1921), diplomat german, ambasador la Viena, activ în anturajul împăratului german Wilhelm al II-lea. Bănuit de homosexualitate.

[69] Publicist reacţionar rus.

[70] Poliţă norocoasă, aducând câştig - vezi dosarul critic.

[71] Opodeldoc - medicament cu bază de săpun aromatizat, folosit ca frecţiune, împotriva durerilor.

[72] Wenzel Anton Dominique, conte şi apoi prinţ de Kaunitz-Rietberg (1711-1794). Diplomat şi om de stat austriac, cancelar în anii 1753-1792, partizan al politicii de apropiere cu Franţa. Prototip al diplomatului perfect, de şcoală veche. Palatul său se afla pe Mariahilfenstrasse. A patronat anexarea Galiţiei şi Bucovinei la Austria.

[73] Munte din Peninsula Sinai, unde legenda biblică situează momentul primirii de către Moise a Tablelor Legii.

SPOVEDANII

[1] „...înţelept cetăţean al universului vast" - *La Fontaine.*

[2] Inorogi.

[3] Vezi Plutarh, *De defectu oracidorum,* 419 b: un concetăţean al lui Plutarh, Epitherses, grămătic, povesteşte despre o călătorie a sa, din Grecia în Italia: „Spre seară, când am sosit în dreptul Echidnelor, vântul a căzut, iar corabia s-a oprit lângă insula Paxae... Atunci s-a auzit deodată un glas dinspre insulă strigându-l pe *Thamus,* cârmaciul egiptean. Strigat de două ori, a tăcut; la a treia strigare a răspuns şi atunci i s-a spus, cu glas mare: Când vei sosi la Palades vesteşte că marele Pan a murit. Ceea ce el a şi făcut şi, după ce glasul a tăcut, s-a

auzit un mare geamăt de glasuri uimite" (&7rdyY£iAov o;r *Udv 6* u£yaa **TE ^rjKe** - sau apângeilon hoti Pan ho megas tetneke).

[4] Lucretius (cea 98-55 î.Hr.) poet latin, născut la Roma, autorul poemului *De natura rerum,* expozeu didactico-liric al filosofiei epicureene. „Quod in ipsis floribus angut" — aluzia meteină.

[5] Este vorba de faimosul Congres de la Viena (1814-1815), în urma căruia s-a constituit nefasta alianţă reacţionară a monarhilor Austriei, Rusiei şi Prusiei, numită Sfânta Alianţă.

[6] Gorceakov (Aleksandr Mihailovici) (1798-1883), prinţ, om politic şi diplomat rus, ambasdor în Germania şi Austria, ministru de externe şi, apoi, şi cancelar al Rusiei în anii 1856-1882. A acţionat pentru ridicarea Rusiei, după pierderea Războiului Crimeei. Partizan al panslavismului.

[7] Vezi căpitanul Manole Gaiduri, în *Kir lamdea,* tatăl Domniţei, fiica Măriei Sale lui Vodă, apucată de draci şi lecuită de Negoiţă, adus „techer-mecher" drept la scara palatului domnesc din Bucureşti! (Cf *Schiţe nouă,* 1910, p. 53 şi urm.)

[8] Adânc este sufletul mai presus de orice - tot astfel şi omul — şi cine-1 poate cunoaşte? *(lat.)* Ier[emia] XVII, 9. Transcriere eronată a textului veterotestamentar care, în versiunea *Vulgatei,* sună astfel: „Pravum est cor omnium...", adică: „Inima este nespus de înşelătoare şi ascunsă; cine poate să o cunoască?". La fel sună şi versiunile biblice ortodoxe.

[9] împăraţi romani din perioada decadenţei, cruzi şi ineficienţi.

[10] Om cu minte ageră, călit în lupta cu greutăţile şi care se impune celorlalţi, prin experienţa acumulată.

[11] „Timpul îndelungat al unei vieţi omeneşti" *(lat.),* din Tacit, *Viaţa lui Agricola,* expresia desemnând anii nesfârşiţi ai domniei Iui Domiţian.

[12] Retz (Jean-Francois Paul de Gondi, cardinal de) (1613-1679), prelat şi om politic, memorialist de seamă. Conducătorul partidului de opoziţie, în timpul Frondei. Ulterior, s-a împăcat cu regele Ludovic al XlV-lea şi a devenit arhiepiscopul Parisului (1654).

[13] Saint-Simon (Louis de Rouvroy, duce de) (1675-1755), curtean şi diplomat. Ratându-şi cariera politică, pe timpul lui Ludovic al XlV-lea şi al Regenţei, şi-a găsit o mângâiere târzie în scrierea unor *Memorii* vizând anii 1694-1723, în care a povestit viaţa de la Curtea Franţei, cu intrigile ei întortochiate şi obscure, cu urcuşurile şi căderile favoriţilor, trasând portrete de o extraordinară acuitate plastică.

[14] Tacit (Publius Cornelius Tacitus) (cea 55-120 d.Hr.), istoric latin, a scris *Anale, Istorii, Despre Germania, Dialogul oratorilor,* într-un stil viguros şi extrem de concis.

[15] „Dacă trăieşti la Roma, atunci trăieşte ca romanii" *(lat.).*

[16] Scipio Africanul (235-183 î.Hr.), proconsul, general roman ilustru care a contribuit la cucerirea Spaniei, în timpul celui de-al doilea război punic, apoi, în anul 202 l-a învins pe Hannibal la Zama, pecetluindu-i destinul. Acuzat, pe nedrept, de adversari, de risipă din fondurile publice, s-a exilat la Literne.

[17] Bergami (Pergami) Bartolomeo, valetul (secretarul) reginei Carolina Amalia-Elisabeth de Brunswik a Angliei (1768-1821), soţia regelui George al III-lea. Şi-a pierdut dreptul la tron în urma învinovăţirii, care n-a putut însă fi dovedită prin proces, că ar fi comis adulterul cu Bergami, pe când se afla într-o călătorie prelungită în Italia.

ASFINŢITUL CRAILOR

[1] „Veţi pătrunde în familii; vom înfăţişa interioare domestice, vom face dramă burgheză, mari şi mici creneluri de observaţie." *Montselet.* Text corectat. Vezi Radu Albala („de grandes et de petites breteches..."), *Centenar Mateiu I. Caragiale,* în *Luceafărul,* 2 martie 1985. Din *Monsieur de Cupidon,* Aristide de Chamois, Paris, Victor Lecou editeurs, 1854, p. 133, cap. XIII. Cuvintele din moto aparţin d-lui Mongeard.

[2] Femeie de moravuri uşoare *(reg.).*

[3] Numele de Sumbasacu, cu rezonanţe orientale (greceşti?), pare să fi fost purtat în Bucureşti, deceniile trecute, de o familie israelită de rit spaniol.

[4] Mic, dar simpatic *(itai).*

[5] Râuleţ în Lydia, afluent al fluviului Hermos, pe care s-a aflat capitala statului, Sardes. Purta în unde firicele de aur, de unde, figurativ, izvor de bogăţie.

[6] Casă de petreceri, la Berlin.

[7] Personaj din neamul lui Avram, de care sunt legate mai multe episoade biblice. Aci, aluzie la incestul comis cu fetele sale, de pe urma căruia s-au născut Moab şi Ammon.

[8] Expresia a circulat în epocă - vezi *Adevărul* din 13 martie 1893: *Instantanee* de C. Bobeica (portretizat şi de G. Panu: „hazliul şi bogatul său repertoriu de pilde şi zicători").

[9] „Devii nesuferit cu Arnotenii tăi... Trebuie să fim serioşi *(fr.).*

[10] „Priveşte, dragul meu, ce femeie frumoasă, e frumoasă foc, pică de frumoasă" *(fr.).*

[11] „Dar, sărmane prietene, nu fi dobitoc, eşti prost ca o ciubotă" *(fr.).*

[12] Montaigne (Michel Eyquem de) (1533-1592), scriitor francez, autorul celebrelor *Eseuri,* a căror primă ediţie a apărut în anul 1580. Precursor al unei morale dezbărate de prejudecăţile scolasticei şi inspirată de bunul-simţ, prezidat de relativitate şi de toleranţă.

[13] „Părţi", la Montaigne, din întâmplare, are foarte adesea „însemnarea" (sensul) de *calitate,* aşa că vorba lui Pirgu se potriveşte!

[14] Bergson (Henri) (1859-1941), filosof francez, foarte important în gândirea secolului XX. Sistemul său ia în consideraţie intuiţia ca unic mijloc de cunoaştere a duratei şi a vieţii. A scris, printre altele: *Essai sur les donnees immediates de la conscience, Matiere et memoire, L Evolution creatrice.* Membru al Academiei Franceze, laureat al Premiului Nobel pe anul 1927.

[15] De fapt, două Conferinţe - de la 1899 şi de la 1907 -, ambele întrunite în vederea înfiinţării unui for de arbitraj în problemele internaţionale.

[16] Marcă de piane.

[17] a Piscis Austrini, stea foarte luminoasă, în constelaţia Peştilor - magnit. I, 3; Tip spectral A3; Distanţă a. 1.20.

[18] Vişinată, rachiu de vişine.

(p. 163) *SUB PECETEA TAINEI*

După o notiţă a autorului, reprodusă de Perpessicius în ediţia sa din 1936, Mateiu I. Caragiale ar fi conceput *Sub pecetea tainei m* anul 1930. în traducere, din limba franceză, textul însemnării sună astfel: „Conceput în 1930. început scris 18.V.1930." început fixat 8.X.1930.

Titlul fixat primăvara lui 1930." De asemenea, pe dosul filei doi (prima nu s-a păstrat), din articolul neterminat privind politica externă a regelui Carol I (Biblioteca Naţională a României, Fondul Saint-Georges CXIX/2-12) am remarcat următoarele însemnări făcute cu tuş negru - textul articolului fiind cu cerneală albastră - pe spaţiile din josul paginii: *Sub pecetea tainei timide* (într-un cartuş), apoi, la stânga acesteia, la aceeaşi înălţime: „Right hon. M. I. Caragiale", iar dedesubt, *Sub pecetea tainei,* subliniat cu o ghirlandă stilizată, de aceeaşi mână. Conchidem că autorul a şovăit între aceste două posibile titluri, oprindu-se la cel mai scurt - şi mai inspirat.

Date despre mersul lucrului găsim în *Agenda* lui Mateiu Ion Caragiale. Perpessicius nu a dispus, probabil, de timp, spre a transcrie integral textul *Agendei,* procedeul său fiind acela de a reda în limba franceză, în care a fost scrisă *Agenda,* însemnările ce i s-au părut că merită o restituire integrală şi, în româneşte, rezumativ, datele ce reprezentau un interes strict informativ. în felul acesta, reţinem, de pildă, că la data de 18 mai 1930 se afla, adăugată în textul *Agendei* (lipită?) o filă purtând titlul povestirii şi pe care se aflau trecute toate datele când Mateiu lucrase la ea, respectiv: „18, 20, 21 V, 9, 10, 12, 14, 15, 16 X, 9, 10, 11, 12, 13X11, 1930; 4, 8, 9, 10, 11, 12, 141, 7, 9, 20, 22 II, 16, 17, 18 III, 9, 11 IV, 2, 3 VI, 1931; 4, 5 X 1932; 28 II, 2, 3, 6, 7, 8, 9-12 (inclusiv), 17, 24, 29 III, 19-30 (inclusiv) XII 1933; 2, 5-8, 21, 23-31 I, 2, 3, 24, 28 II, 1-8, 10, 16, 19, 20, 26, 27 III, 31 VIII, 1, 2, 21-23 EX, 10, 11 XII 1934. Pesemne, autorul făcuse un extras din propriile-i însemnări, care pot fi, de altfel, urmărite şi zilnic în *Agendă,* unde se remarcă mici variaţii faţă de tabelul respectiv. Citim, astfel, în *Agendă:* „13 dec. 1930. Termină partea I-a din *Sub pecetea tainei.* O dă *Gândire";* 14 ian. 1931: începe a doua parte din *Sub pecetea tainei;* 12 ian. 1931: „Dă 12 pagini din partea Il-a *Gândirei;* 14 ian.: „Dă încă 2 pagini din partea a II-a *Gândire?;* 18 martie 1931: *Copie din Sub pecetea tainei.* Zilele următoare mai expediază spre tipărire 7 pagini, apoi încă 7 (pe 21 III). La 17 aprilie 1933: ,Apare *Gândirea* cu *Sub pecetea taine?,* toate în româneşte, deci în transcrierea, probabil rezumată, a lui Perpessicius.

O examinare atentă a însemnărilor de lucru ne atestă cum, în timp, pe măsură ce se apropia de sfârşitul naraţiunii, scriitorul îi acorda tot mai puţină vreme. Datele, privind acelaşi interval de timp, din

Agendă, oglindesc tot mai mult tensiunea sporită a pasiunii pentru E. B., dimpreună cu măsurile compensatorii severe luate, în vederea unei renaşteri spirituale - în acest sens, mai grăitor e *jurnalul.* în *Agendă,* ultima dată unde pomeneşte de lucrul la *Sub pecetea tainei* este cea din 21 ianuarie 1935.

După cum se ştie, povestirea a rămas neterminată. Manuscrisul era predat spre publicare în mici porţii şi probabil că redacţia nu-l restituia. în Ediţia sa din 1936, Perpessicius afirmă a fi utilizat textul din „Gândirea" revizuit de autor, cu adaosul câtorva file găsite în manuscris, între versiunea sa şi aceea din „Gândirea" există, într-adevăr, câteva mici deosebiri. (Vezi *variantele...*) Textul trimis la tipar pentru Ediţie a fost însă unul transcris de văduva scriitorului, text pe care Perpessicius a mai făcut mici modificări ortografice şi însemnări pentru culegere. I,a Biblioteca Naţională a României (Fondul Saint-Georges, cota LXIX 2-4, 9-4 şi 9-5) se află trei caiete dictando scrise de mâna Maricăi M. Caragiale, şi anume, unul numerotat, scris pe ambele feţe, şi două, scrise pe o singură faţă şi numerotate, primul de la 1 la 40, celălalt de la 41 la 97. în Arhivă nu se află nici un text din roman scris de mâna lui Mateiu. în cel de al doilea caiet (p. 41-97) se găseşte textul cu care se încheia episodul Lena Ceptureanu - atâta cât a fost scris, deci fără scena confruntării dintre poliţist şi intruşi.

în „Gândirea", *Sub pecetea tainei* a apărut astfel: anul X, 1930, nr. 12-anulXI, 1931, nr. 1 - anulXI, 1931, nr. 4-anulXIII, 1934, nr. 4. Despre modalităţile de colaborare a scris Ovidiu Papadima - vezi revista *Tomis - Fascinaţia vieţii* (Amintiri despre Matei Caragiale), nr. 6, dec. 1966, p. 1-13.

Tot în colecţiile Bibliotecii Naţionale se află şi contractul editorial încheiat între Fundaţia Regală pentru Literatură şi Artă şi Mateiu I. Caragiale, la 19 ianuarie 1934, având ca obiect tipărirea la acea casă editorială a romanului *Sub pecetea tainei.* Contractul prevedea un tiraj de 3 000 de exemplare, autorului fiindu-i rezervate 20 de exemplare şi 20% din beneficii, asigurându-i-se, la semnare, un aconto de 10 000 de lei, pe care se obliga să-i restituie imediat, în cazul în care nu ar fi predat manuscrisul la data de 25 mai, acelaşi an, o dată foarte apropiată. Faptul că scriitorul a acceptat - poate chiar a sugerat - un termen atât de apropiat ne indică impresia lui că ar fi mai avut foarte puţin de lucru la roman. Or, dacă studiem volumetric textul de care dispunem, el este de două ori mai amplu decât *Remember,* de pildă, care, însă, este o nuvelă, nu un roman. Cele 97 de pagini de caiet dictando nu ar fi dat decât o nuvelă-roman, de dimensiuni simţitor mai reduse decât *Craii de Curtea-Veche,* iar dacă *Sub pecetea tainei* ar fi avut destinaţia de a fi un al doilea volum dintr-o proiectată trilogie, al cărei ultim tom ar fi fost *Soborul ţaţelor,* atunci, cel puţin între primul şi cel de al doilea titlu din trilogie s-ar fi instalat o anume disproporţie. Cum *Sub pecetea tainei este* un roman cu sertare, autorul l-ar fi putut îmbogăţi şi cu alte episoade, dar, ţinând seama de încetineala cu care scria şi, în acelaşi timp, de termenul scurt pe care îl acceptase, suntem înclinaţi să credem că el intenţiona să încheie episodul cu Lena Ceptureanu, considerând în acel punct încheiat şi romanul. Ultimul paragraf („Peste toată această pâclă roşie..." etc.) îl avea deja scris, textul s-a oprit la fraza „Voi să mă reţie şi ea la masă..." O însemnare, văzută de Perpessicius, pretindea trasarea de portrete personajelor Mieluşică şi baronul Flaimuc, de unde ar rezulta că aceştia urmau să joace un oarecare rol în anularea intenţiilor criminale ale celor doi musafiri ai Lenei. în ultimul paragraf este vorba de un bărbat şi de o femeie, pe care povestitorul nu i-a mai văzut în continuare, probabil cei doi bandiţi, un bărbat şi o femeie. Dar aceasta este o simplă ipoteză, întrucât o singură întorsătură de frază putea introduce femeia cu priviri de pisică, aceea care-l obseda pe conu Rache şi despre care bănuim numai că ar fi putut fi conducătoarea bandei internaţionale. Aşa a văzut lucrurile şi Radu Aibala, în încercarea sa meritorie de a da un sfârşit romanului, prin completarea ultimului său episod. Şi tot astfel, într-o încercare similară, Alexandru George. Cât ne priveşte, ţinând seama de cursul celorlalte episoade, credem că tentativa lui conu Rache de a-i surprinde pe cei doi impostori asupra faptei ar fi dat greş, dintr-un motiv oarecare, lăsând mai departe taina nepătrunsă. Suntem, evident, într-un domeniu strict ipotetic, îndemnaţi să devinăm intenţiile scriitorului, acolo unde el însuşi nu s-a pronunţat.

Bănuim, oricum, că prototipul Lenei Ceptureanu a fost Elisa Băicoianu, distinsă cântăreaţă din înalta societate, şi că reaua desfăşurare a relaţiilor cu aceasta a blocat inspiraţia romanescă a lui Mateiu. Conu Rache trebuia să o salveze pe I.ena din ghearele unor tâlhari primejdioşi care nu se dădeau îndărăt de la crimă, care chiar pregătiseră trama unei asemenea crime perfecte, urmată de jaf, dar, după cum

vedem, tocmai acest ultim scurt pas ce nu ar fi concentrat într-un text de câteva zeci de pagini, mai mult de câteva file, nu a mai fost făcut, împrejurarea este cu atât mai semnificativă dacă luăm în consideraţie afirmaţiile scriitorului, precum că nu începea să scrie înainte de a avea subiectul lămurit în minte până la ultimul amănunt, pe de o pane, iar pe de altă parte faptul că nu a redactat finalul în mai bine de un an de zile, cât a mai trăit. în tot acest timp, atât *Agenda,* cât şi *Jurnalul* îl arată torturat de eşecul său sentimental, al cărui nex îi scapă cu desăvârşire, eşec care îl făcea cu atât mai usturător pe cel social, mai mult sau mai puţin real. De această târzie dată, preocuparea intensă de sine nu s-a mai sublimat în creaţie artistică, romanul a rămas neterminat, omul nu a putut depăşi impasul în care se situase, organismul său, supus, altfel, unui tratament aspru de redresare, a cedat.

în forma în care ne-a rămas, *Sub pecetea tainei* nu a solicitat interesul criticii în aceeaşi măsură cu celelalte opere ale lui Mateiu I. Caragiale, primele luări de poziţie urmând apariţiei Ediţiei de *Opere,* îngrijită de Perpessicius, în 1936. Atunci, însă, critica a luat în dezbatere problemele de principiu ale artei mateine, cercetându-i sursele, încadrarea în gen, în actualitate, semnificaţiile şi aplicându-şi instrumentele asupra operelor finite, încât *Sub pecetea tainei* a fost numai numită, situaţie care s-a perpetuat şi mai apoi.

în 1994 apare, într-o ediţie concepută şi îngrijită de Marian Papahagi (cu o prefaţă de Nicolae Manolescu şi o postfaţă de Ion Vartic), volumul *Mateiu I. Caragiale — Sub pecetea tainei,* în fapt continuări la două dintre episoadele romanului matein - una datorată lui Eugen Bălan, cealaltă lui Radu Albala, aceasta reprodusă după textul apărut în *Viaţa Românească* (nr. 1, 1966, p. 103-109).

în conflict de opinii cu Şerban Cioculescu, Ov. S. Crohmălniceanu şi Alexandru George, N. Manolescu argumentează că, din cele trei istorisiri ale lui conu Rache, doar ultima a fost considerată ca neterminată - cea pe care, în apocrifa sa, a scris-o Radu Albala. însă, „a treia povestire nu este nici mai misterioasă, nici mai laconică decât precedentele. Dacă nu e terminată, atunci nici celelalte nu sunt." Aceasta, deoarece explicaţia insolitelor fapte rămâne în suspensie în toate celelalte episoade anterioare.

în concepţia lui N. Manolescu nu există „nici o dovadă în sprijinul ideii că ultima povestire e neterminată şi că punctele de suspensie de dinaintea finalului ar trebui «umplute», aşa cum a şi făcut Radu Albala". Iar într-un post-scriptum, admiţând opinia lui Al. Călinescu, după care *amânarea sau ocultarea romanului* ar reprezenta la Mateiu Caragiale artificiul des întâlnit în toate ficţiunile sale, Nicolae Manolescu conchide: „In acest caz, de ce ne-am mira că a procedat la fel şi în *Sub pecetea tainei,* lăsându-ne să credem într-un roman neterminat, prin omisiuni voite când, de fapt, cele trei povestiri îşi au înţelesul (artistic) deplin şi finalurile neechivoce?"

Proza semnată de Eugen Bălan este o „urmare scrisă după moartea soţiei lui Gogu Nicolau", de către acelaşi Povestitor din versiunea mateină şi se constituie într-o intrigă maritală terminată cu o teribilă răzbunare a soţiei - o replică, astfel, a Ancăi din *Năpasta).* -, tramă ingenios construită, poate cu o prea mare complicaţie. Inovator, dar ca un sacrilegiu, în această naraţiune, conu Rache apare micşorat, contestat în calităţile sale profesionale!

Continuarea scrisă de Radu Albala, intitulată *In deal, pe Militari,* are un iz romantic, aducând în prim-plan necunoscuta cu chip de pisică din fotografie, dovedită a fi anume conducătoarea bandei de hoţi de giuvaericale, cu vocaţie prematură de asasină - o veche cunoştinţă a lui conu Rache şi, parcă, o pasiune secretă a lui. în postfaţa sa *(Sâmburele de cireaşă al celui din urmă senior),* Ion Vartic acceptă, cu unele obiecţii, opinia lui Nicolae Manolescu: „Trebuie să considerăm *Sub pecetea tainei* ca o poveste terminată-neterminată, ca fiind virtual terminată." Plecând de la preferinţa pe care Mateiu I. Caragiale o acordă lui Furetiere, autorul aşa-zisului *Roman burghez,* şi de la balzaciana *Histoire des Treize,* Ion Vartic califică *Sub pecetea tainei* ca fiind scris în estetica fragmentului: „în acest fel şi Balzac şi Mateiu Caragiale exemplifică, cu strălucire, definiţia fragmentului dată de Friedrich Schlegel: acesta trebuie să fie o mică operă de artă independentă, inabordabilă şi «desăvârşită în sine ca un arici»." Dispariţia fără urmă a lui Gogu Nicolau şi-ar găsi cazul afin într-un roman al lui Dashiell Hammet, o istorie asemănătoare mai aflăm şi la Giorgio Bassani, în *Les neiges d'antan.* Dar, dintre toate cazurile numite, cel al lui Gogu Nicolau rămâne cel mai închis. „Şi totuşi, două-trei indicii par să fie presărate pe parcursul povestirii conului Rache, ca nişte «petice» de altă culoare în stofa prozaică a naraţiunii." Printre acestea ar fi cele două legături de cireşe cumpărate în gara oraşului de munte.

Iniţiatic, „ca într-un act sacrificial, dincolo de «carnea» şi «sângele» cireşii, se dezveleşte sâmburele tare al fructului, adică, simbolic vorbind, miezul însuşi al fiinţei". Iar descoperirea acestui „sâmbure magic" constituie punctul de plecare al restructurării fiinţei şi metamorfozei sale într-o sferă superioară de existenţă.

Legat de aceasta: „Toate simbolurile ultimei lui proze şi multe din însemnările sale intime ni-1 arată pe Mateiu Caragiale obsedat, la maturitate, de iminenţa morţii şi de natura ei, de speranţa că ea nu este un capăt de drum, într-un alt regim ontologic." Or, sintagma Gogu Nicolau ar conţine, în realitate, un cifru, ţinând seama de arhicunoscuta etimologie a numelui „Georgios" şi „Nikolaos" „însemnând împreună «agricultorul biruitor», adică exact ultima ipostază pe care şi-o construieşte în viaţă Mateiu Caragiale: moşierul, proprietarul de pământ, castelanul de la Sionu". De unde concluzia: „De obicei, cu cât interpretarea avansează mai adânc în câmpul textului, cu atât mai repede autorul - «comme subjectivite proprietaire *(sici)* d'un sens», cum spune Jean Ricardou - se ştrege din faţa ochilor noştri, dispărând apoi cu totul. In acest caz, dimpotrivă, la capătul drumului hermeneutic ne aşteaptă autorul. învăluit într-un pseudonim plebeu, cel din urmă senior stătea bine ascuns sub pecetea tainei."

Probabil versiunea de încheiere a romanului cu cel mai strâns raport la datele textului aparţine lui Alexandru George, după cum, conştient, o mărturiseşte: „Cel ce s-a însărcinat acum să întregească ultima povestire nu şi-a pus la contribuţie fantezia, cum au făcut predecesorii săi, luând doar ca pretext ceea ce lăsase autorul, ci a păstrat toate datele factuale şi personale pomenite, sporind însă ceea ce a crezut ei mai de preţ: misterul, aşa cum Mateiu I. Caragiale însuşi spusese în prima sa încercare de proză, *Remember,* că e mai frumos." Şi, ce e drept, în versiunea lui Alexandru George, acţiunea se continuă prin atragerea în punerea unei curse, a lui Mieluşică şi a baronului Flaimuc - fără îndoială personaje ale lumii interlope, poate informatori ai poliţiei. De altminteri, unul dintre ei, „codiţă" a cuplului de tâlhari, va nărui tentativa de capturare a acestora.

Dacă soluţiile alese de cei trei continuatori ai textului matein răspund unor puncte de vedere auctoriale fatal diferite, în schimb, efortul de integrare în stilul matein - şi cu aceasta în lumea plăsmuirilor sale - s-a dovedit remarcabil, preferinţa noastră orientându-se către versiunea lui Alexandru George, acesta realizând un autentic mimetism. Dacă, întru cât ne priveşte, ne-am fi antrenat într-o asemenea întreprindere, a completării ultimului episod din *Sub pecetea tainei* am fi încercat soluţia unei încheieri în puţinele rânduri a una-două pagini.

VARIANTE

Textul revăzut de autor: eu la Sionu, el la crama> textul din *Gândirea* sau din „caiete" în *transcrierea Marica M. Caragiale:* eu la Sionu, adică la crama; în partea din stânga> la partea din stânga; şi-mi arăta> şi-mi arătă; treizeci şi doi> treizeci şi doi de ani; până primăvara asta> până în primăvara asta; cu ochii mari şi negri, sprâncenaţi şi trişti> cu ochii mari, negri, sprâncenaţi, trişti (Iar în caietul doi: cu ochii mari, negri şi sprâncenaţi, trişti; avea de făcut la Sinaia> avea de făcut la Sinaia şi înapoi; dacă nu vă păstrez decât> dacă nu voi păstra decât; la mine mai avea> în mine mai avea; lămpilor Iablockoff> Iablocoff; întâia lui grijă> întâia grijă; cu trăsăturile schimbate> cu trăsurile schimbate; îl adusei şi i îl înfăţişab îl adusei şi i-1 înfăţişai; luase în ianuario luase în ianuar; asupra aceluia, fireşte, care lipsă fiind, nu se putea apăra> asupra aceluia care nu se mai putea apăra (caiet doi: tocmai asupra aceluia ce lipsea de acolo, de care nu mai îi era teamă); una-alta, încoa şi-încolo> una-alta, vizite încoa şi-ncolo; a ţinut să şi odihnească> a ţinut să odihnească; într-o înşirare de toalete asfinţite> într-o înşirare de toalete ale unei mode asfinţite *(caietul doi:* ale unei mode apuse); i-a sunat de timpuriu> i-a sunat prea de timpuriu; şi ce pământ i s-a> şi pe ce pământ i s-a; (Din acest punct, unde se termină paginile din *Gândărea,* textul revăzut de autor, care a fost la îndemâna lui Perpessicius se compară cu caietele copiate de Marica M. Caragiale. După opinia noastră, cele două caiete numerotate 1-97 au reprezentat manuscrisul în cauză, cu toate că pe el nu figurează nici o însemnare a autorului. Dar este posibil ca văduva scriitorului să-i fi arătat editorului paginile manuscrise ale lui Mateiu I. Caragiale, după care a transcris. în orice caz, la tipografie au plecat caietele transcrise de Marica. Facem aceste precizări, fiindcă, mai departe, în textul Perpessicius s-au strecurat câteva mici inadvertenţe faţă de textul din caietele numerotate, pe care ne luăm îngăduinţa de a le îndrepta.) Şi

literar pe deasupra, cu oglindiri de citiri alese, lucru cu totul neaşteptat Şi literar pe deasupra, cu vădite oglindiri de citiri alese, lucru cu totul neaşteptat, pe care cu greu mi l-aş fi închipuit; Mă rugă să mă cobor şi eu> Mă rugă să nu cobor şi eu *(versiunepe care o restabilim);* bătrâna generăleasă> bătrâna ghenerăleasa *(idem);* abia atunci mă gândii ce lesne> abia atunci mă gândii ce uşor; în album, între filo în album sau între file; Ca într-un gherghefîntre ea şi alto Ca într-un gherghefpe dedesubt, însă şi cu firul nevăzut. Intre ea şi alte; femeile sau cu fetelo femeile şi cu fetele; trecea în România> venea în România; această desăvârşită> această deşănţată *(restabilim textul din caiete);* ca Lena să fi băsnit> ca Lena să fi trăsnit; se prea putea> se prea poate; având leită acea asemănare> având tot leită această asemănare; fiind de astădată în j o o fiind în joc de data asta; Ştii de asemeni că aproape toate> Ştii de asemenea că mai toate; Un al doilea care să-şi îndrăgească într-atât meseria, ponosita noastră meserio Să-şi îndrăgească într-atât meseria, ponostia noastră meserie, un al doilea n-am mai întâlnit *(restabilim textul);* stând odată cu dânsul> stând odată de vorbă cu dânsul; înţelegi că sceleraţii n-ar mai fi încercat locul> înţelegi că sceleraţii n-ar mai fi încurcat locul *(restabilim textul);* cu perucă galbenă şi ochelari de aur> cu peruca galbenă şi ochelarii de aur; Şi arătând cu degetul> Şi, după un răstimp de tăcere, arătând cu degetul *(idem);* şi mai ales, urmă Lena> şi apoi mai ales, urmă Lena; eu de-a dreptul, din pricina lor> eu de-a dreptul, puteam dar s-o cos cu aţă albă, din pricina lor; Frumoşii ochi albaştri ai Lenei rămăseseră sticliţi de uimiro Rămăsese sticliţi frumoşii ochi albaştri ai Lenei, de uimire; cât mai aproape, dar totodată> cât mai aproape totodată; - E de necrezut, zise ea, cum le aflaţi la poliţio - O, zise ea, cum le aflaţi la poliţie de necrezut; - Ai să-1 cunoşti numaidecât cine e... > Ai să-1 vezi numaidecât şi cine e; dar cu toată părerea de rău nu putui primi> dar cu mâinile împreunate mă scuzai, o asigurai că cu toată părerea de rău nu puteam primi.

Note explicative

[1] „Sfinx: Monstru fabulos, căruia anticii îi dădeau obişnuit un chip de femeie..." *Dictionnaire de la fable (fr.).*

[2] Nicolache Schina, n. 1821, ucis de banda lui Enachi Marcu ia 6 octombrie 1882 şi îngropat cinci zile mai târziu la Stoeneşti-Eliza - deci la Fundulea (Sionu). Vezi şi *Suvenirele contempurane* ale lui G. Sion, capitolul *La Bărăgan.*

[3] Bani *necăpătuiţi,* adică neplasaţi, neinvestiţi.

[4] O *felie* de oraş, calcar, pentru „une tranche".

[5] A *surchidi,* regionalism pentru a sâcâi, a stârni.

[6] *Mazetă,* ageamiu, nepriceput. Termenul aparţine limbajului jucătorilor de cărţi şi se întâlneşte frecvent în *Momentele* lui I. L. Caragiale.

[7] „Secretul mizeriilor fiziologice nu va fi totdeauna păstrat" - *Afred Dumaine.*

[8] Atâţia mari de ani - termenul arhaic corect pentru actualul „atât amar de ani". în cazul respectiv, treizeci şi doi, deci anul era 1930.

[9] Alexandru al II-lea (1818-1881), ţarul Rusiei (1856-1881), care sosea la Bucureşti în luna mai 1877, spre a pune la punct colaborarea în vederea războiului antiotoman.

[10] „De la fereastra locuinţei mătuşei mele din capul străzii Vântului" - Probabil Lenei Caragiale, aceea care voise să-1 lase moştenitor.

[11] Podul Târgului-de-Afară, pod, adică podit, şi anume cu bârne groase de lemn. De afară, pentru că ducea din centrul Capitalei la târgul de vite şi de fân, care se ţinea afară din oraş. în vechime, Calea Moşilor era cunoscută sub numele de Podul Târgului de afară (Gr. Ionescu, *Bucureşti,* 1938, p. 178-179).

[12] „Dragul meu, [...] pe cuvânt că eşti nemaipomenit" *(fi.).*

[13] „în faţa adversarilor să ai totdeauna autoritate" *(lat.).*

[14] Catargiu (Barbu) (1807-1862), om politic, preşedintele Partidului Conservator care se împotrivea împroprietăririi ţăranilor. Orator de seamă, legislator, a condus primul guvern comun al Principatelor Unite. A murit asasinat în condiţii rămase nelămurite.

[15] Trilogie romanescă de Honore de Balzac, cuprinsă în ciclul *Comediei umane* şi în care se narează activitatea nebuloasă a unei societăţi secrete.

[16] *A răspica,* verb învechit, arhaic.

[17] Casa Melic. Vezi reproducerea fotografică în George Costescu, *Bucureştii Vechiului Regat,* Editura „Universul", 1944, p. 141. Legenda fotografiei: „Veche casă boierească pe strada Spătarului, restaurată de negustorul Melic şi dăruită bisericii Armenească". Fotografiată, de asemenea, în N. Iorga, *Istoria Bucureştilor,* 1939, p. 205, cu legenda: „Veche casă bucureşteană". Menţiune în *Istoria oraşului Bucureşti,*

1965. Aici, la pag. 228 se specifică şi anul construcţiei - în jur de 1760 - şi faptul că a fost zidită din cărămidă, cu cerdac sprijinit pe stâlpi de lemn. Şi mai recent, ***Almanahul literar*** pe anul 1985, pag. 32, Eugen Teodoru, ***Bucureştii şi casele sale:*** „Cea mai veche aşezare urbană păstrată intactă de-a lungul secolelor şi consacrată în documente sub numele de Melic îi trebuie oricum o altă organizare şi alt destin." în corespondenţa lui Mateiu I. Caragiale către N. A. Boicescu, Ana Melic era tocmai gonzesa pe care o vizita. în vederea obţinerii unui testament, şi, deci, a casei. Data morţii Anei Melic, precum şi împrejurarea tragică în care s-a produs, în anul 1912, în: ***Efemeridele*** mateine.

[18] Lampa cu gaz obişnuită a felinarelor bucureştene din epocă, după brevetul inginerului rus P. N. Iablocikov (1847-1897).

[19] ***A se umeri,*** a se strădui, a face un efort (refl. rar).

[20] „Din huzur croit" - adică din belşug; trupeş.

[21] Aluzie la scena din piesa lui W. Shakespeare când, pradă remuşcărilor şi spaimei, Macbeth vede, în timpul unui ospăţ, Fantoma lui Banco aşezată pe locul său, la masă, premoniţie a nenorocirilor care aveau să-l lovească mai pe urmă.

[22] Soitariu (turc), măscărici, cabotin.

[23] „Peste puţine zile, sosea de la Paris ştirea că ministrul murise." La Paris a murit, într-adevăr, Alexandru Lahovary, şi anume la 4 martie 1897. Guvernul conservator se retrăsese de la putere în luna octombrie 1895. Ultimul discurs al lui Al. Lahovary a fost rostit în sala Dacia la 27 octombrie 1896, în chestiunea mitropolitului Ghenadie. în ultima guvernare conservatoare, Al. Lahovary deţinuse portofoliul Externelor, din luna noiembrie 1891.

[24] Demetrescu Mirea (George) 1854-1934), pictor de vaste compoziţii, portrete şi tablouri istorice, foarte apreciat la vremea aceea.

[25] „Iertaţi pentru numai atât" *(fr.).*

[26] Pseudonimul publicistului Mihai (Mişti) Văcărescu, semnatarul „Cronicei mondene" în ziarul ***L 'Independance roumaine,*** personaj pitoresc al epocii, pomenit şi de I. L. Caragiale.

[27] „Doamna... rochie de muselină crem, eşarfă roz, pălărie Virot înmiresmată cu roze roz" *(fr.).*

[28] Să tragă sorţul: să recruteze.

[29] Virgiliu, ***Eneida,*** I, 135: cuvintele rostite de zeul Neptun la mânie şi care, singure, fără continuarea ameninţărilor, au potolit pe ioc furtuna.

[30] Format fotografic ceva mai mare decât cartea poştală („Cabinet Mandy").

[31] Atelier fotografic bucureştean reputat în epocă, de la care ne-au rămas remarcabile portrete de epocă.

[32] „Niciodată n-am vmt să scriu ceva imaginar" - ***Restifde la Bretonne.***

[33] Restif (sau Retif) de la Bretonne (Nicolas) (1734-1806), scriitor francez realist, autor a peste două sute de lucrări, observator ascuţit al moravurilor ***(Le Paysan perverti ou ies Dangers de la viile*** - 1775, ***Monsieur Nicolas ou le Coeur humain devoile*** - 1794-1797.

[34] „Lena (Elena) Ceptureanu, de la Ceptura, judeţul Prahova, aproape de Băicoi; Lisa, sau Lischen, cum i se zicea, (Elisa) Băicoianu; suprapunerea se oferă de la sine" (Alexandru Paleologu, ***De la Mateiu citire,*** în ***România literară,*** nr. 13, 28 martie 1985).

[35] „La sfârşitul veacului trecut şi la începutul celui curgător" - calc francez de la „courant", figurativ, deci: de la timpul care curge ca apa!

[36] Lorrain (Paul Duval, zis -) (1885-1906), poet, gazetar, dramaturg şi prozator francez a cărui operă oscilând între un naturalism pronunţat şi simbolismul decadent îmbina îndrăzneala descrierilor cu o exprimare aleasă, pe placul, probabil, al lui Mateiu. Calificativul de „ţaţă" este conferit de argoticul francez „tante", vizându-i pe pederastul pasiv.

[37] Sat în Bavaria Superioară unde, începând din anul 1668, au loc celebrele ***Passionspiele,*** reprezentaţii teatrale populare înfăţişând ***Patimile,*** după tipicul medieval.

[38] Javert, comisarul necruţător, care-l urmăreşte necontenit pe Jean Valjean, din ***Mizerabilii*** lui Victor Hugo.

[39] în antichitatea greacă, femeie înzestrată cu darul profeţiei (după Pythia, preoteasa din Delfi). Prin extensiune, termenul este folosit spre a desemna orice ghicitoare.

[40] ***Codiţă,*** termen argotic: spion, spioană.

ANEXE

(p.203) SOBORUL ŢAŢELOR

Soborul ţaţelor trebuia să completeze trilogia romanescă a lui Mateiu Ion Caragiale. Intr-o primă formulare, romanul se intitula *Şcoala ţaţelor.* In acest sens, în *Agendă,* la data de 2 ianuarie 1929 se află însemnarea: „J'ecris les premieres lignes de *Şcoala ţaţelor'* (Scriu primele rânduri la *Şcoala ţaţelor).* Motto-ul (epigraful) din fruntea manuscrisului este din *Le latin mystique* al lui Remy de Gourmont, din prefaţă, şi anume, ultimul cuvânt din cel de al treilea vers al unui catren, şi versul final. Perpessicius, în Ediţia sa de *Opere,* din anul 1936, atrăgea atenţia a fi folosit acelaşi cuplet, din aceeaşi sursă, într-o cronică a sa, despre *Hronicul măscăriciului Vălătuc,* volumul lui Al. O. Teodoreanu. Dovada că era vorba de acelaşi izvor o găsea Perpessicius într-un alt pasaj din *Agendă,* de la 18 februarie 1929, unde se face numire de către Mateiu de împrejurarea de a fi dăruit prietenului şi susţinătorului său la dobândirea de decoraţii, profesorul Francis Lebrun, cartea *Le latin mystique* - dimpreună cu o autobiografie *(curriculum vitae),* în vederea propunerii scriitorului spre decorare cu Legiunea de onoare.

Din 18 aprilie 1930, mai departe, însemnările din *Agendă* demonstrează că prozatorul părăsise lucrul la *Soborul ţaţelor,* trecând la redactarea romanului *Sub pecetea tainei.* Tot în *Agendă* notează, la 21 decembrie 1932, că AI. Rosetti, prin Răcăciuni, îi cere „roman" - spre editare, fireşte, dar nu specifică la care din lucrările aflate pe şantier s-ar fi referit editorul. De contractat, Mateiu I. Caragiale a contractat, cu Fundaţiile, cum am specificat, editarea romanului *Sub pecetea tainei.* In fapt, în *Agendă* nu mai apare nici o indicaţie privind *Sobond ţaţelor,* încât putem considera proiectul abandonat, iar cele trei ciorne ale primei pagini - care ne-au parvenit - ca fiind singurele care au fost scrise. Afirmaţia Cellei Delavrancea *(Matei Caragiale împlinit în obsesia vieţii lui* - confesiuni literare -, în *România literară 2AI\2I\97§,* p. 6-7) că: „Ne-a citit odată un fragment din «Soborul ţaţelop>, pagini de umor sarcastic. Mediul descris distona în atmosfera casei lor, în care lucea argintăria unui bogat serviciu de ceai englezesc, dar râsul care izbucnea la lectura făcută de Mateiu crease o legătură de prietenie care ştergea orice antagonism, şi aşteptam cu nerăbdare să scrie romanul de moravuri suburbane care avea să fie un mare succes" o întâmpinăm cu serioase rezerve. Amintirile scriitoarei vizau o perioadă cu aproape patru decenii în urmă, iar, cum considerăm, *Soborul ţaţelor* nu se petrecea într-un mediu suburban - nu ar fi urmat să se petreacă acolo! Este mai probabil ca scriitorul să fi citit fragmente, pe care le avea gata, din *Sub pecetea tainei.*

Foile rămase din roman reprezintă, în versiuni foarte asemănătoare, începutul povestirii, respectiv trei file, cuprinzând acelaşi pasaj, în diferite faze de redactare, şi nici una versiunea „pe curat". Din acest sumar material rezultă, totuşi, că, asemeni celorlalte proze mateine, şi *Soborul ţaţelor* urma să fie o povestire la persoana întâi, că, de asemenea, persoana povestitorului era una şi aceeaşi cu a autorului, într-un mod încă şi mai marcat decât în celelalte naraţiuni, căci aici îşi declina identitatea, că, în fine, anul acţiunii era 1929, adică acela chiar în care începuse să scrie romanul. Celălalt personaj prezent, Masinca Drângeanu, e o veche cunoştinţă, întâlnită în *Craii de Curtea-Veche* şi numită şi în *Sub pecetea tainei,* unde o pomeneşte cu nestins dor conul Rache. Cu toată probabilitatea, în cazul în care romancierul concepuse ideea unei trilogii - ceea ce nu ne pare suficient demonstrat - atunci Masinca Drângeanu ar fi fost tocmai elementul de şarnieră necesar, persoana care trecea legitim din casă în casă, primită pretutindeni, dar, spre deosebire de Pirgu, nu pe uşa din dos. Bine informată, atât în ce priveşte trecutul, cât şi prezentul, ea ar fi furnizat povestitorului o seamă de date de care acesta nu s-ar fi putut lipsi. Aşa cum în *Craii de Curtea-Veche,* în chiar casa Arnotenilor, mai veche cunoştinţă a povestitorului - care, ce e drept, se cam aprinde — nu se sfieşte să-i încredinţeze acestuia cele mai infamante date despre gazde, tot astfel ar fi putut proceda şi în acea societate unde s-ar fi întrunit „soborul". Termenul de „ţaţă" nu trebuie să ne inducă în eroare asupra identităţii sociale a personajelor, Mateiu nu intenţiona să scrie un roman zolist cu slujnice şi proxenete. Vremea când povestitorul frecventa locuri şi localuri cu rea faimă trecuse. In curtea coanei Masinca întâlneşte o persoană din societatea cea mai înaltă! Aceasta putea să aibă secrete pe care Masinca să le cunoască, şi iată un eventual punct de pornire a acţiunii.

Fie că Masinca Drângeanu ar fi avut un rol de seamă în desfăşurarea intrigii, că ar fi fost deci un *deux ex machina,* fie că ar fi trecut,

de la un moment dat, pe un plan secund, ceea ce pare evident este faptul că - acceptând titlul propus de autor - romancierul ar fi introdus în scenă un număr oarecare de figuri feminine poate trecute de prima tinereţe (ţaţa!), eventual bârfitoare, intrigante, infernale la o adică, stricând case şi punând la cale în comun (sobor!) legături infamante. Curtea-Veche ar fi fost înlocuită, ca *axis mundi,* cu un salon, o încăpere unde se reuneau eroinele povestirii, spaţiu închis de deriziune şi moarte - aceasta în cazul în care, tirmându-şi viziunea, moartea ar fi jucat mai departe un rol principal, cum se întâmplase în *Craii...* şi, parţial, dar vizibil în *Sub pecetea tainei.*

Faptul că iniţial romanul fusese plănuit ca *„Şcoala* ţaţelor" ne mai îngăduie să avansăm ipoteza că acţiunea s-ar fi putut înfiripa în jurul coruperii unei fiinţe inocente, care ar fi devenit în cele din urmă şi ea o „ţaţă". „Şcoala femeilor" a lui Moliere are un sens pozitiv, dar „Şcoala calomniei" a lui Sheridan pare mai apropiată de *Şcoala ţaţelor,* într-o arie, deci negativă. Termenul de „sobor" însă deplasează tema către cercul închis al unor reuniuni, un „sfat", unde se discută probleme şi se iau hotărâri în consecinţă. Sensul peiorativ e clar, rezultând din însumarea a doi termeni cu încărcătură negativă, mai precis din contaminarea primului.

Plutind pe aceeaşi mare a supoziţiilor ne este îngăduit să credem că, fără să facă excepţie de la schema celorlalte proze ale lui Mateiu, şi *Soborul ţaţelor* s-ar fi centrat în jurul unei - sau a mai multor - taine, ce ar fi rămas în cele din urmă mai mult sau mai puţin nedezlegată, în aburul ei de melancolie, şi persistând în genul romanului de moravuri, aşa cum îl înţelegea scriitorul. Prin urmare, nici aici nu ne-am fi putut aştepta la o predominantă epică, după cum şi în *Sobond ţaţelor* tehnica romanului cu sertare ar fi putut fi preferată, la mai mare apropiere de *Subpeceta tainei,* decât de *Craii de Curtea-Veche.*

Oricum, pe un atât de sărac material existent - trei foi - critica nu şi-a exersat facultăţile, cu cel puţin o remarcabilă excepţie, Ovidiu Cotruş - vezi *Opera liri Mateiu I. Caragiale,* p. 366-370. Exegetul matein observă, astfel, că „divina ţaţă" Masinca Drângeanu urma să fie eroul principal al romanului *Sobond ţaţelor* - ceea ce, după părerea noastră, rămâne o ipoteză fără acoperire —, roman ce se înfăţişa ca o continuare a *Crailor de Curtea-Veche* - de asemenea o ipoteză îndrăzneaţă, câtă vreme, cu siguranţă, eroii acestui roman nu mai puteau

reapare în această „continuare"! *„Sobond ţaţelor,* afirmă criticul, era, probabil, gândită ca o carte libertină în tradiţia lui Restif de la Bretonne. Ea poartă ca epigraf un cântec bachic din secolul al XlV-lea, extras din *Le latin mystique* a lui Remy de Gourmont. Cartea, prefaţată de J. K. Huysmans, corespundea gustului pentru corupţia lingvistică a perioadelor de decadenţă, manifestat de Des Esseintes."

Din epocă, deţinem o mărturie asupra laboratorului marelui scriitor, legată de momentul elaborării *Soborului ţaţelor.* Aceasta se datorează Margaretei Miller-Verghi, bună prietenă a lui Mateiu şi, printre altele, autoarea unui mişcător articol, elogiu funerar, publicat, în limba franceză, în ziarul *Le Moment* (an. IV, nr. 276, din 1936).

După ce afirmă că „Matei Caragiale întrupa în cea mai nobilă expresie pe gentilomul de litere, ostil publicităţii, străin de mulţime, închis în turnul său de ivoriu", ceea ce, pe atunci, era un suprem elogiu, distinsa intelectuală trece la lămuriri: „Matei Caragiale a fost unul din rarii scriitori pentru care masa de cititori, ca să spunem aşa. nu exista. Ridica din umeri când auzea vorbindu-se de lucrări în tiraj mare sau despre scriitori ce nu lăsau să treacă anul fără să ofere publicului vreo operă nouă. Pentru el, a scrie era un ritual aproape sacru, care pretindea o minuţioasă pregătire, o amoroasă cizelare şi o auto-critică împinsă până la gradul în care devine primejdioasă şi aproape că alcătuieşte un obstacol funcţiei însăşi a scrisului" - observaţie de mare fineţe, din partea unei amatoare a scrisului.

în partea a doua a articolului se află menţiunea care ne interesează în mod deosebit: „închis în somptuoasa retragere a apartamentului său bine apărat şi vătuit împotriva sgomotelor oraşului, Matei Caragiale îşi petrecea viaţa adâncit în lecturi savante, frunzărind fără încetare enciclopedii masive, pe care sfârşise prin a le egala, prin întinderea şi varietatea cunoştinţelor sale. Claustrat cu lunile la el acasă, tăcut, con centrat, mereu ocupat cu opera în gestaţie, el vorbea adesea, cu o fericită destindere, de viitorul său roman *Soborul ţaţelor* în care sconta să închidă chintesenţa spiritului său caustic şi a rarei sale puteri de observaţie. Adesea, se scula noaptea pentru a petrece ceasuri întregi aplecat asupra biroului său, nedezvăluind nimănui că lucrează, în ura pe care o resimţea faţă de orice treabă grăbită şi nu îndeajuns de cu grijă pusă la punct."

Iar, în final: „Cât despre *Soborul ţaţelor,* despre care Matei Caragiale nu vorbea niciodată fără un surâs muşcător, lucra la el în felul său, pe mici petice de hârtie pe care le scotea din când în când din buzunar, spre a trece un cuvânt, o notă, o întorsătură de frază, la fel de preţioasă în ochii săi ca un juvaer. Era din şcoala lui Flaubert, nu admitea în literatură decât rezultatul purificat după nenumărate şi necruţătoare ştersături şi, aşijderi lui Flaubert, va rămâne magnificul şi neuitatul meşteşugar al frazei, cel mai mare stilist al limbii sale natale şi neasemuitul orfevru care ştia ca nimeni altul să cizeleze

«O luptă de titani
în montura unui inel»".

O mărturie care nu poate fi pusă la îndoială, venind din partea uneia din puţinele persoane care l-au cunoscut îndeaproape - în *Agendă* Mateiu pomeneşte de o vizită la Sionu a Margaretei Miller-Verghi, care petrecuse toată ziua acolo. De altfel, Margareta Miller-Verghi a fost, în opinia noastră, una din principalele artizane ale căsătoriei lui Mateiu cu Marica Sion. Din cele scrise de Margareta Miller-Verghi cu un simţ al responsabilităţii care, deci, nu poate fi pus la îndoială, rezultă că, până în ceasul morţii, scriitorul se afla mai departe în faza strângerii de materiale pentru *Sobond ţaţelor.* Iar aceste materiale i le oferea tocmai noua societate de doamne, multe din cea mai înaltă societate, în mijlocul cărora trăia, în noua sa situaţie. Termenul de „ţaţe" pare cu atât mai tare, şi poate, de aceea a şi şovăit să-şi pună pe hârtie proiectele care îl făceau să surâdă atât de muşcător.

(p.206, 212) NEGRUŞIAUR (Salon al Iadului) ISNOAVE VECHI (La [Livedea cu nuci] Viişoara)

Negru şi aur (Salon al iadului), *Isnoave vechi* (La [Livedea cu nuci] Viişoara) şi o serie de texte mai scurte, reunite de primul editor al *Operei* lui Mateiu Ion Caragiale sub titlul informativ «Notiţe pentru *Craii de Curtea-Veche»,* la care am adăugat alte două fragmente reduse *{Nella* şi *.. .arză-lfocul Bucureşti),* nu şi fragmetul în limba franceză

despre Curţile vechi, reprezintă zestrea postumă a textelor literare mateine, elaborate la diferite date, între 1906 şi 1912, în orice caz anterioare redactării finale a *Crailor de Curtea-Veche.* Aşa cum se înfăţişează aceste vestigii de proză, păstrate cu grijă de scriitor, fie pentru că îi plăceau, regăsindu-se într-însele, fie unde nu dispera să le folosească într-o împrejurare - eventual într-o reluare a *Odraslei regilor-,* ele ne oferă un excelent prilej de analiză în domeniul eboşei, care spune multe asupra fazelor de laborator ale creaţiei unui scriitor, mai cu seamă a unuia atât de aplecat asupra stilului.

Analiza textelor învederează că, iniţial, Mateiu I. Caragiale se gândise la un roman istoric sau cu predominanţă istorică, în care să povestească mărirea şi decăderea, creşterea şi vestejirea arborelui Măgurenesc, familie boierească înrudită cu casele domnitoare. O notiţă marginală ne indică întinderea în timp a acţiunii: 1656-1907. Lucrurile nu sunt clare, fiindcă nici unul din fragmentele rămase nu se petrece în trecutul istoric, ci în anii din jurul lui 1907. Ar rămâne ipoteza că am fi asistat la sfârşitul unei familii vechi de un sfert de mileniu, prin stingerea ultimei odrasle, Mihnea al IV-lea, sau plecarea Anei Măgureanu, cu trenul, în străinătate. Celelate personaje, domniţa Mara, o domniţă Smaranda, un Georges III, Nella, o Păună, un Iancu Mitan, nu prind contur. în schimb, se precizează o curte pustiită, o casă cu stafii în mahalaua Sfântului Mina, o culă, un „drăgălaş" cuib pe strada Colţei, câteva interioare, iar dintre acestea un salon cu plafonul zugrăvit în negru şi aur, care fusese al domniţei Mara, ibovnica lui Mihnea al IV-lea - a se reţine titulatura succesiunii, ca la casele domnitoare. Motto-ul de la *Aur şi negru* („Ca la noi la nimeni") îl prevesteşte pe acela din *Craii de Curtea- Veche,* preluat din pledoaria lui R. Poincare, ceea ce îndreptăţeşte premisa că şi în aceste prime încercări de proză structurată n-ar fi lipsit observaţia moravurilor, precum nici ideea că un loc blestemat nimicea destine, altfel îndrituite la cele mai înalte trepte ale cinstirii sociale.

Acţiunea, cată se poate prefigura, se constaiieşte în jurul unei răzbunări cu caracter poesc, pusă la cale de Mihnea împotriva Baldovineştilor (familia Golescu afirma a se trage dintr-un Baldovin pierdut în negura vremurilor!). Motivul urii între cele două case rămâne necunoscut, iar în aşteptarea vindictei, care putea să fie moştenită, Mihnea are comportamente bizare, stări de furie, de exaltare, de adâncă

depresiune, foloseşte travestiul, ia băi într-o atmosferă decadentistă, cu toatele prilejuri de foarte colorate descripţii în care recunoaştem calitatea stilistică a creatorului, panoplia sa de mijloace artistice, într-un moment de maximă flamboianţă. Chiar acesta este şi interesul paginilor respective care, în altă ordine de idei, ne indică foarte limpede modul în care lucra scriitorul, adică pe bucăţi, mari porţiuni de virtuozitate, ce urmau a fi articulate. Cum tocmai aceste articulaţii lipsesc, intenţiile prozatorului în ce priveşte cursul acţiunii ne rămân ascunse. Ca şi mai târziu, Mateiu redactase fraza de sfârşit a povestirii, din care s-ar putea desprinde motivul despărţirii finale a ultimului vlăstar al unei foarte vechi familii, de leagănul ei pământesc — plecarea în străinătate. Ana Măgureanu îl anticipează, astfel, pe Pantazi, din *Craii de Curtea-Veche,* întocmai cum câteva onomastice din aceste pagini răzleţe vor reveni în alte lucrări ulterioare ale prozatorului, semn al unui laborator de creaţie foarte închis.

Momentul artistic al acestor prime încercări de dimensiuni mai întinse - scriitorul „lucra" şi cu peticuţe de hârtie scrise mărunt - este cel de dinaintea fixării în motivul tainei, în linii generale, deci, mai puţin dezvoltat decât chiar în *Pajere,* şi mult în urma lui *Remember*. Aerul de stranietate vine din vasta artificialitate a textului, domeniu în care artistul îşi va perfecţiona uneltele introducând acele note realiste de pe urma cărora au luat naştere lungile şi nu întotdeauna seninele discuţii asupra realismului prozei mateine sau predominanţei poetice.

Tema nebuniei, care l-a preocupat mult pe scriitor, atât de îndatorat problemelor eredităţii, temă care străpunge în mai multe rânduri în opera sa matură, pare a fi avut rezervat un loc amplu în aceste prime proze. Coborâtorul regilor păgâni, vânători de zimbri şi asupritori de noroade avea să sfârşească pe drumurile Orientului, onorat în calitatea sa de nebun? Pare că toate acele suflete adormite demult, ce zăceau în el l-ar fi împiedicat s-o facă, dar toate acestea sunt simple ipoteze, iscate din lectura unor fragmente.

Cercetând „acele două schiţe şi acel material de crâmpeie" de care am vorbit, Perpessicius, care le-a scos la lumină, în Ediţia sa de *Opere* din 1936, se apleacă cu mult interes asupră-le: „«Negru şi aur» şi «Isnoave vechi» ne duc în epoca de dibuire adolescentă a autorului, când viziunea istorică, aşa cum a realizat-o şi în bună parte din «Pajere», predomină. Este, în acest material, ici şi colo, ceva din

timbrul dominator, de romanticitate, al nuvelelor istorice ale lui Odobescu, e mărturia netă de a voi să reconstituie, în toate crengile lui, «copacul măgurenesc», pe care avea poate să-1 urmărească între 1656 şi 1907, numele eroilor înşişi duc parcă mai repede la modelul amintit decât la altele şi, în afară de ecouri din Ion Ghica, stilul chiar e încărcat de podoabele autorului lui «Mihnea cel Rău». Urmat pe linia aceasta, desigur că romanul putea năzui să fie o «reconstituire istorică», despre care abia s-ar fi putut spune în ce măsură e «greşită»." Aluzia, foarte discretă, ţinteşte verdictul lui Nicolae Iorga la adresa *Crailor de Curtea-Veche,* roman care se trage, ca să spunem aşa, din prozele de început ale lui Mateiu. Însă Perpessicius atrage atenţia că prozatorul n-a urmat drumul acesta şi nici nu putea să-1 urmeze.

Plecând de la Prefaţa lui Perpessicius, Şerban Cioculescu *(Breviar, Varietăţi ma-teine* III, în *România literară* din 9/12/1976) comentează pe larg opiniile acestuia, spre a-şi spune punctul de vedere despre primele proze mateine: „în comentariul din «Prefaţă», Perpessicius le consideră pe amândouă, într-o măsură, din punct de vedere stilistic, tributare genului nuvelistic al lui Odobescu şi celui memorialistic al lui Ion Ghica, şi ca atare, încercări de tinereţe, anterioare magistralei stăpâniri a scrisului din *Craii (de Curtea-Veche - n.n.,* B.C.) Ne-am fi aşteptat ca savantul editor, care a fixat cronologia unor poezii eminesciene după indicaţiile mai mult sau mai puţin transparente ale grafiei şi ale hârtiei, să procedeze în acelaşi fel şi pentru cele două preţioase fragmente. Această operaţie nu mai poate fi încercată de alţii, deoarece ele au dispărut din arhiva Fundaţiilor, dimpreună cu celelalte manuscrise ale lui Mateiu, donate de Marica, văduva lui. Rămâne aşadar să zăbovim un moment asupra stilului, ca să apreciem dacă aceasta datează din anii dibuirilor, cum credea Perpessicius, sau, în cazul maturităţii «scriiturii» (cum le place tinerilor a spune), epocii de aur a creaţiei lui Mateiu. în prealabil însă, ne vom manifesta surprinderea că Perpessicius, căruia nu-i scăpa nimic din ceea ce ar fi putut contribui la clasarea materialelor, lasă necomentate acele scurte *Notiţe pentru Craii de Curtea-Veche,* în care izbeşte faptul că aproape toate se încadrează tematicii din *Negru şi aur.* Notiţele încep cu o mişcătoare confesiune a unei femei, Mara II, care-şi exprimă pietatea şi duioşia unei quasicentenare lucide, faţă de «câte-un copac bătrân *de la noi».* Aceşti «arbori bătrâni» sunt localizaţi la Comana, acea

reşedinţă, după *Negru şi aur,* a Baldovineştilor, neam detestat de Mihnea, eroul misterios al primului fragment. Misterios o dată prin caracterul său anacronic, ca să nu spunem acronic, deoarece este greu să-l plasăm în timp. Prin descrierea salonului domniţei Mara, ne-am crede într-un palat domnesc din trecutul feudal al Ţării Româneşti, dar o reflecţie a lui Mihnea ne trezeşte la realitate. Fire duşmănoasă şi mocnită, acesta urzeşte sau visează numai la o răzbunare de tip poesc, în această într-adevăr revelatoare frază: «Să-i ridici pe neştiute, când dorm, şi să-i închizi într-o încăpere cu desăvârşire lipsită de lumină, unde să-i zideşti de vii, ca în balerca de Amontillado [a lui E. Poe] - dar nu înainte să le fi umplut temniţa-mormânt cu de-ale mâncării, [ca să] le prelung<eşti> încă şi mai mult chinurile, înainte ca nebuni, ori tâmpiţi de besnă, să piară încârligaţi de foame!». Aşadar, misteriosul Mihnea a hălăduit în a doua parte a secolului trecut, după ce Baudelaire, în al şaselea deceniu al acestuia, prin epocalele tălmăciri din Edgar Allan Poe, l-a făcut cunoscut în lumea întreagă, inclusiv în patria lui, care nu-şi dădea încă seama de dimensiunile geniului său.

Cum însă iubitoarea arborilor seculari semna Mara II, spre deosebire de defuncta «domniţă» din *Negru şi aur,* putem deduce că aceasta din urmă fusese însăşi soţia lui Mihnea, deşi titlul de «domniţă» se dădea numai vlăstarelor domneşti nenuntite, celelalte fiind numite cu exclusivitate «doamne». Modernii au uitat de această elementară distincţie protocolară, dovadă faptul că bunul prieten al lui Mateiu, genealogistul şi heraldistul Nicolae A. Boicescu (din Buiceşti, cum îi plăcea să-şi spună), îi zicea soţiei sale «domniţă», iar nu «doamnă» (care, în zilele noastre, devenise un substantiv de două ori «comun»). Că această Mara II este alta decât defuncta din *Negru şi aur* ne mai indică şi acest fragment din *Notiţe pentru Craii de Curtea-Veche:* «Mara fusese ţiitoarea lui Mihnea al IV-lea, şi nu fusese dorinţă care să nu-i fie împlinită, nici volnicie şi călcare de lege trecută cu vederea... nici volnicie să nu-i fie trecută cu vederea». Din acest edificator fragment aflăm că Mihnea, desigur unul şi acelaşi cu cel din *Negru şi aur,* îşi zicea «al IV-lea». Cum ştim că n-au domnit în Ţara Românească decât trei voievozi cu acest nume (ultimul şi singurul luptător, în glorioasa tradiţie a lui Mihai Viteazul), nu ne rămâne decât să credem că acest Mihnea, oarecum contemporanul nostru sau mai precis al părinţilor şi bunicilor noştri, nutrea ambiţii domneşti, socotindu-se urmaşul, legitim sau bastard, îndrituit să stea pe scaunul ţării.

Pe de altă parte, cum însă între acele *Notiţe pentru Craii de Curtea-Veche* şi *Negru şi aur,* ca şi *Isnoave vechi,* nu sar în ochi notabile diferenţe stilistice, toate atestând aceeaşi largă frazare, de grele draperii, aceeaşi predilecţie pentru lexicul «neaoş» şi aceeaşi sistematică evitare a neologismelor, întru o cât mai apropiată atmosferă istorică arhaică, oricât ar fi fost subiectul de contemporan, nu putem crede ca Perpessicius, că tustrele fragmente ar aparţine cronologiceşte vorbind, unei epici de tranziţie. Se ştie că Mateiu lucrase la *Craii de Curtea-Veche,* pe-ndelete, aproape douăzeci de ani, că părăsise o vreme proiectul, spre a-l relua şi definitiva în cele din urmă cu spor. In interval, n-ar fi exclus ca şi fragmentul *Negru şi aur* şi *Isnoave vechi,* dacă ne luăm după *Notiţe,* să fi făcut parte din materialele iniţiale ale *Crailor de Curtea-Veche* şi că, pe parcurs, ele au fost părăsite, spre a da scurtului roman dorita unitate. Mihnea revine într-o pagină răzleaţă din donaţia Saint-Georges de la B.C.S. (Biblioteca Centrală de Stat)".

Mai edificat, pare-se, asupra intenţiilor lui Mateiu, Ovidiu Cotruş analizează fragmentele în chestiune ca pe o operă cu o certă coeziune. După ce precizează că, în continuare, fragmentul *Negru şi aur* se înfăţişează ca o succesiune de ritualuri tenebroase, criticul atinge problema izvoarelor, în acelaşi loc pe care şi-l alesese şi Perpessicius.

In concluzie, la aceste pagini de început ale scriitorului - dacă de început au fost cu toatele - Ovidiu Cotruş urmează trasarea portretului de autor al lui Mateiu I. Caragiale, pe care tocmai aceste fragmente necoerente i l-a inspirat, după ce, critic, dar şi poetic, a încercat să le afle unitatea şi dispunerea: „Dar nimic nu i-a fost mai străin decât spontaneitatea, decât dicteul automatic; nu s-a lăsat niciodată purtat de fluxul vieţii sale interioare, ci a căutat să-i impună o ordine riguroasă (propria lui ordine), pe care n-a încetat să o disimuleze, ci, dimpotrivă, a scos-o în evidenţă cu satisfacţia, uneori ostentativă, a unui adevărat *artifex* care a reuşit o bucată de bravură sau, după spusele lui, a unui «aurfaur». O atenţie critică îndreptată exclusiv asupra procesului de «făurire» a operei lui Mateiu, dar neatentă la noaptea tulbure din care au fost smulse metalele şlefuite cu o nobilă îndârjire, ar duce la o înţelegere la fel de parţială ca şi atenţia critică îndreptată exclusiv înspre straturile profunde unde s-a zămislit mitologia sa personală."

ARTICOLE. STUDII DE HERALDICĂ. ÎNSEMNĂRI. NOTE DE LECTURĂ

(p.234) O ÎNSCRIERE BIZARĂ

A apărut în *Presa,* an. I, nr. 109, 14 iulie 1913, semnat cu inițialele M.I.C. Un exemplar, după care am efectuat transcrierea, şi care a aparţinut autorului, se află la B.N.R. (Fondul St. C, cota CXLX-2-20). Pe exemplar, Mateiu a purces la unele corecturi, ce se află şi în ediţia Perpessicius, unde, însă, se mai găsesc şi altele. Presupunem, totuşi, că exemplarul la care se referea primul editor era acelaşi. Articolul veştejeşte adeziunea principelui George Valentin Bibescu la Partidul Naţional Liberal condus de Ion I.C.Brătianu. De fapt, între noul aderent şi şeful acestui partid existau oarecari legături de rudenie: Barbu Stirbey, vărul primar al lui George Valentin Bibescu, era cumnat cu Ion I.C. Brătianu.

(p.239) BULLETIN POUR L'EXTERIEUR

Apare în *Journalde Roumanie,* an. I, nr. 1, 1/14mars, 1919, iscălit cu iniţiale. Exemplarul după care am transcris figurează în Fondul Saint-Georges, B.N.R., cota CXIX-20-30. Tot acolo, ciorne în limba franceză din care am redat câteva.

(p.247) ÎN CHESTIA UNEI ABERAŢII

Manuscris dispărut. Textul după ediţia *Perpessicius.*

(p.244) VECHI IMPRESII DE SPECTATOR

A apărut în *Cele trei Crişuri,* an. XII, nr. 11-12, noiembrie-decembrie, 1931.

(p.255) O CONTRIBUŢIE HERALDICĂ LA ISTORIA BRÂNCOVENILOR

\,Redacţiunea după care se urmează tipărirea de faţă poartă data de 18/I9.IX.35", menţionează Perpessicius. Noi am revăzut textul. Toate notele, afară de cele marcate cu *n.n.,* aparţin autorului.

(p.274) EN 1918

Manuscrisele la B.N.R., fondul Saint-Georges, CXEX/5-27, publicate de Şerban Cioculescu *(Două texte politice inedite de Mateiu I. Caragiale),* în *Atelier literar* - Cenaclul Tudor Vianu, Bucureşti, august 1977.

(p.285) VASCO DE GAMA

A apărut în *Universul* (21 ianuarie - *n.n.)* cum notează autorul în *Agende* sub anul 1925: „Articol şi fotografie despre Vasco da Gama". Preluat după, *Amfiteatru,* an. XVIII, nr. 6 (210), iunie 1983, p. 10 (M.N. Rusu). Perpessicius nu l-a cuprins în ediţia sa, considerându-1 o traducere. Vezi nota *h Agenda:* „Rectificare: nr. din 21 ianuarie, p. 3. *AllV-lea centenar al morţii lui Vasco da Ga?na,* articolul lui Henrique de Mendosa". In fapt, datele din *Agendă* sunt sibilinice (15-19 ianuarie 1925), referindu-se la conflictul cu Brederode - promisiuni neonorate, probabil în legătură cu articolul scris sau tălmăcit.

(p.290) [ÎNSEMNĂRI, NOTE DE LECTURĂ]

Sunt redate după manuscrisele existente Ia B.N.R., fond Saint-Georges, CXLX, 2-24. Traducerea îi aparţine lui Petru Creţia, în forma în care a apărut în *Manuscriptum,* nr. 3 (48), an. XIII, p. 112-121 şi nr. 4 (49) din acelaşi an, p. 146-150. Articolul nostru: *M.I.C „Curiozităţi istorice".*

(p.323,383) *JURNAL.* *AGENDA.* *ACTA.* *MEMORANDA*

Textul *Jurnalului* din actuala ediţie este acela publicat de Dumitru D. Panaitescu în revista *Manuscriptum,* an. VI, nr. 2 (19) din 1975, p. 107-125, iar acela al *Agendelor,* tot în transcrierea lui Perpessicius, după *Mateiu I. Caragiale — un personaj. Dosar al existenţei,* 1979, p. 51-119. Textul *Jurnalului* reprezintă o copie realizată de Alice şi Dumitru D. Panaitescu, probabil după o alta, aparţinând lui Perpessicius. Acesta afirma, în nota la ediţia sa din 1936: „Din paginile de jurnal am spicuit ceea ce, odată cu latura biografică, ni s-a părut că lămureşte psihologia autorului." Tot astfel: „Din *Agende am* folosit numai anumite date biografice, materialul şi comentariile urmând, ca şi pentru majoritatea paginilor de *Jurnal,* să fie folosite mai târziu." Perpessicius plănuia, pesemne, un studiu pe care nu l-a mai efectuat. Pe de altă parte, poate, prea apropiata dată a morţii lui Mateiu I. Caragiale îl va fi împiedicat să dea tiparului integralitatea *Jurnalului.* In versiunea cea mai dezvoltată în a cărei posesie suntem, cea a lui Dumitru D. Panaitescu, acesta avertiza asupra unui „anumit grad de arbitraritate" al transcrierii efectuate de el.

Ruxandra Mihăilă, care a supravegheat apariţia *Jurnalului* în *Dosar al existenţei,* mai specifica: „In dorinţa de a elucida toate eventualele inexactităţi faţă de manuscrisul original pe care orice copie - oricât de fidelă ar fi - le presupune, ne-am adresat acad. prof. Şerban Cioculescu care, cu bunăvoinţa-i bine cunoscută, ne-a pus la dispoziţie o copie fragmentară a *Jurnaluhu* realizată de domnia sa." Intr-adevăr, Şerban Cioculescu realizase o copie după originalul pus la dispoziţie de Perpessicius, însă comisese eroarea de a-i împrumuta fiicei lui Ion Luca Caragiale, Tuşki, o parte din text, acela pe care Perpessicius o eliminase din ediţie, iar paginile încredinţate nu i-au mai fost restituite. Din cele spuse nouă, de către Şerban Cioculescu, ar fi fost vorba de un singur paragraf, socotit prea dur la adresa părintelui lui Mateiu. Criticul îşi amintea că acolo Mateiu vorbea pur şi simplu de demenţa părintelui său, provocată de abuzul de alcool şi tutun, şi care, dacă ar mai fi trăit, ar fi ajuns să se producă prin localuri - afirmaţie, poate, împrumutată din memoriile Mitei Kremnitz. Copia după *Jurnal,*

efectuată de Şerban Cioculescu şi adăugată la finele exemplarului din ediţia Perpessicius, există şi se află în posesia noastră.

Originalul *Jurnalului,* încredinţat de către văduva scriitorului profesorului Alexandru Rosetti a dispărut, împreună cu *Agendele,* din seiful acestuia de la Fundaţiile Regale, în timpul rebeliunii legionare. Al. Rosetti îl bănuia de furt pe unul dintre colaboratorii săi apropiaţi, de asemenea cadru universitar. Fapt este că din 1940 şi până astăzi, nici o filă din *Jurnal* sau din *Agende* nu a ieşit la iveală, de unde bănuiala că, la deschiderea seifului de către nişte inşi primari, puşi pe scotoceală, piesele în cauză vor fi fost aruncate, ca maculatură!

Pierderea este mai însemnată pentru *Agende,* transmise în parte telegrafic de către Perpessicius. Este, prin urmare, de presupus că nu vom afla niciodată ce semne magice făcuse Mateiu la unele zile, fiind altfel clar că de anumite gesturi, precum tăierea de unghii, se lega un cert ritual. Atât în ediţia noastră din 1994, de la Fundaţia Culturală Română, cât şi în aceasta, am prezentat o tălmăcire proprie atât a *Jurnalului,* cât şi a *Agendelor,* într-atât versiunea mai veche a lui Taşcu Gheorghiu s-a dovedit inexactă, în tentativa ei de a se rosti matein şi în conflict cu mai gingaşele întorsături ale limbii franceze, din care nu lipsesc galicismele. La ce rătăciri poate duce un text eronat ne indică traducerea galicismului „poser un lapin" - a da cuiva o întâlnire la care să nu te duci - cu a „pune un iepure", locuţiune lipsită de sens în româneşte. Iată însă că un înflăcărat exeget matein, Ioan Derşidan, construieşte o serie de ipoteze asupra sensului secret al acestei puneri de iepure! Un pasaj mai dificil de tălmăcit, din *Jurnal,* precum „et puis, c'est autant de repris sur l'ennemi" - paralele încasate de Mateiu de la Bogdan-Piteşti - a fost redat prin „e tot atât o osândă asupra duşmanului". O greşeală de tipar din textul original, uşor de sesizat: „Maxentian me donne la declaration pour l'affermage de la chasse par la societe Molda sur les levres de «Sionu», unde *levres* se citeşte *lievres* — aici fiind într-adevăr vorba de iepuri - propune graţioasa restituire: „terenului de vânătoare aflat la marginea proprietăţii «Sionu»". „La mecanique nouvelle" - tehnica de regenerare spirituală a diaristului, este tradusă prin „noua maşinărie". Cu inversări de situţaii: „Rencontre cette canaille de femme â Bogdan-Piteşti boulevard Elisabeth" devine „Am întâlnit-o pe această canalie de femeie la Bogdan-Piteşti, pe bulevardul Elisabeta". Iar acolo unde textul este încifrat, ca de pildă: „17 mai 1925:

Pluie. Turnverlisi" se traduce fără explicaţii. Pe marginea textului, Şerban Cioculescu propusese: „întâlnesc sau zăresc la Turnverein pe Lisi (Băicoianu)" ş.a.m.d.

Cu toate că în *Jurnal* lipseşte manifest preocuparea pentru literatură, fără el, ca şi fără *Agende,* n-am fi ştiut mai nimic despre datele procesului de creaţie al nuvelei *Remember,* romanelor *Craii de Curtea-Veche* şi *Sub pecetea tainei* şi ne-am fi lipsit, desigur, de un esenţial autoportret. Lucru din vreme observat de critică: încă în Istoria sa a literaturii (1941, p. 813-814), G. Călinescu comenta: „Cele câteva pagini de jurnal în franţuzeşte, singurele care au putut fi publicate de editor (Perpessicius - *n.n.),* relevă un om de un snobism încântător, de un temperament mahmur, neliniştit, fantastic, în sfârşit, o personalitate cu atât mai uimitoare cu cât dezechilibrul între părţile sufletului s-au îngroşat definitiv." Observaţia preîntâmpina remarcile de mai târziu ale unor exegeţi marcând lipsa de evoluţie, prin vreme, a omului.

Observaţii de psihologie a prilejuit lectura *Jurnalului* matein şi lui Alexandru George *(Mateiu I. Caragiale,* 1981).

Din însemnările *Jurnalului* şi *Agendelor,* Ovidiu Cotruş *(Opera lui Mateiu I. Caragiale* p. 387-399, 1977) prefigurează un portret moral: „Aceste reprezentări bovarice ale ideii de perfecţiune, îmbâcsite de reminiscenţe, se înfăţişează ca o condensare a experienţei sale de viaţă. Mateiu n-a trăit niciodată cu adevărat. N-a ştiut să *înainteze (s.a.)* spre inima vieţii şi de aceea a atribuit, de pe marginea ei, o valoare exagerată falselor promoţiuni. A cunoscut însă, în mai mare măsură decât alţii, *nostalgia (s.a.)* vieţii întrezărită în veghile lui solitare sub chipuri ademenitoare sau respingătoare." Iar „totala neaderenţă la realitate a lui Mateiu I. Caragiale este confirmată, într-un stil mai solemn, în paginile - scrise, bineînţeles, în franţuzeşte - ale jurnalului, inaugurat în 1928, cu cinci ani mai târziu decât agenda". Specificând: „în jurnalul scriitorului român, omul Mateiu I. Caragiale îl contemplă pe personajul cu acelaşi nume, străduindu~se să-1 justifice. Ni s-ar putea obiecta, invocându-se relatarea unor fapte, greu de justificat, din punct de vedere etic. Dar aceste pagini nu trebuie raportate la viziunea etică a scriitorului." încât „faptul că la cincizeci de ani îşi justifică atitudinea de altădată dovedeşte că n-a acumulat nici un fel de experienţă în răstimp. N-a redevenit cel de acum treizeci de ani, ci a rămas tot timpul acelaşi. Doar situaţia (şi aici se vede *bunăvoinţa - s.a.* sorţii, nu ostilitatea ei) i s-a schimbat."

într-un studiu dedicat diaristicii româneşti *(Literatorul,* ianuarie 2001), Eugen Simion pleacă de la datele materiale ale diaristicii mateine.

Alte mărturii autobiografice ale lui Mateiu I. Caragiale au interesat, prin caracterul lor special, mai puţin. Hazardul a făcut ca din toată masa de texte mateine cu caracter memorialistic, unul singur, şi cel mai neînsemnat, să ne fi rămas în formă olografă, şi anume un registru intitulat *Memoranda* (B.N.R., fond Saint-Georges, - CLIX-7-8), cuprinzând mersul lucrărilor agricole la Sionu. Redactat, ca şi toate celelalte texte de folosinţă proprie, în limba franceză, acest jurnal *siu-generis* era dublat de un catastif, pompos intitulat *Chambre des Comptes-Archives-Sionu.* Scopul acestuia: aici „vor fi consemnate într-un aide-memoire toate ameliorările, modificările, inovările, reparările, plantările şi constmcţiile, cu toate detaliile şi toate observaţiile necesare (data, genul în natură, dimensiuni, preţ etc). Se va imprima (sau litografia) o reducţie a planului cadastral al domeniului (aşa cum a rămas după defalcarea definitivă) divizat în hectare. Aici vor fi marcate culturile din fiecare an, în culorile următoare: galben: grâu; albastru: orz; portocaliu: porumb; verde deschis: ovăz; verde închis: lucerna; mov: culturi de legume; gri: fasole." Fişe şi planuri de distribuţie a culturilor urmau să fie păstrate în dublete, în arhiva din Bucureşti şi, local, la Sionu. în fapt, un inventar al instalaţiilor, probabil necesar. Trebuie amintit că domeniul sionesc în momentul său cel mai fast depăşea în întindere 2 000 de hectare (planurile moşiei iniţiale se află, de asemenea, în Fondul Saint-Georges), iar după reforma agrară postbelică se redusese aproape de zece ori, împărţit între cele două fiice ale scriitorului George Sion. Mateiu se ocupa de administrarea amânduror loturi, ajutat de un vătaf. *Memoranda* ar putea corespunde Jurnalului de la Valea Mare al lui Liviu Rebreanu.

Pe una din fişele statistice, de invenţie proprie, desenase, la 10 noiembrie 1927, propria-i coroană comptală. Evidenţa mijloacelor băneşti o ţinea într-un alt registru, numit *Grand livre libelleprovisoirement,* de 25 de foi mari. Sunt, în *Memoranda* însemnări care ne dau o idee asupra vieţii cotidiene a cultivatorului.

(p. 512) *CORESPONDENŢA*

Până în prezent nu s-au aflat sau nu s-au dat publicităţii nici un fel de corespondenţe primite de scriitor, încât este de presupus fie că scriitorul nu păstra scrisorile primite, fie că ele s-au risipit fără urmă, ca unele ce nu au făcut parte din donaţia văduvei, către colecţionarul Saint-Georges. Nici corespondenţa păstrată de la scriitor nu este prea numeroasă şi ar fi surprinzător ca vreun fond însemnat de scrisori mateine să iasă la iveală după o tăcere de o jumătate de veac.

Scrisorile din ediţia de faţă au fost date publicităţii mai întâi în periodice, de către Şerban Cioculescu, subsemnatul, Al. Oprea, Al. George, Aurelia Creţia. Este vorba de două corespondenţe de oarecare întindere - cea către N. A. Boicescu şi cea către Marica Sion, soţia scriitorului - şi de o serie de alte câteva scrisori adresate unor cunoscuţi, dintre cei mai apropiaţi, ca şi unor scriitori. Pentru întâia oară, corespondenţa lui Mateiu I. Caragiale a fost adunată într-o culegere, publicată sub egida Muzeului Literaturii Române, din Bucureşti, şi anume volumul omagial intitulat *Mateiu Ion Caragiale — Un personaj. Dosar al existenţei* (1979). Cele mai multe din documentele cuprinse în acest volum biografic apăruseră anterior în *Manuscripturn,* revista muzeului.

Corespondenţa cătreN. A. Boicescu, publicată de noi în mai multe numere din *Luceafărul* (197T) şi *Manuscriptum* (1974), a fost achiziţionată de prof. Şerban Cioculescu de la adresant, în anul 1954. Acesta i-a furnizat, într-o serie de convorbiri, istoricului literar, o seamă de informaţii privitoare la persoane mai puţin cunoscute. Astăzi, 25 din cele 28 de scrisori sunt în fondurile Muzeului Literaturii Române, iar 3 mai departe în colecţiile criticului. Şerban Cioculescu a dat publicităţii doar 3 din scrisori, având îndoieli asupra oportunităţii publicării lor, dar ne-a autorizat pe noi să le tipărim, după ce i-am învederat că ele trebuie făcute publice, pentru caracterul lor excepţional, atât informativ, cât şi literar. într-adevăr, această corespondenţă luminează perioada adolescenţei şi a primei tinereţi a scriitorului, oferind şi o serie de ancorări în opera lui viitoare. Ea ne lămureşte că dintru început Mateiu se destina carierei scriitoriceşti şi ne dă cam toate datele

formaţiei sale până la sfârşitul anului 1908. Mai ales această corespondenţă - o vedere panoramică a societăţii bucureştene şi în parte berlineze - ne indică modul cum recepta direct şi cum reacţiona viitorul artist la spectacolul lumii. Ea ne informează asupra relaţiilor sale sociale, asupra prieteniilor, gusturilor lui (ca şi asupra repulsiilor, aceleaşi de la maturitate!), pune în lumină elanurile tânărului, greutăţile şi viaţa sa de zi cu zi. Aceste secvenţe din existenţa sa ne pun în legătură imediată cu persoana povestitorului din *Remember,* dar şi din *Craii de Curtea-Veche* şi, în orice cz, ne introduc într-o atmosferă asemănătoare.

Neavând, probabil, cunoştinţă că N. A Boicescu îi păstrează scrisorile, Mateiu nu şi-a pus, credem, problema publicării lor, care l-ar fi scandalizat. Datorăm lectura de astăzi a acestei corespondenţe excelentei idei de a nu o fi distrus, a adresantului lor. Urmaş al unei familii înstărite, fiul unui medic cu faimă ştiinţifică - Alexandru Boicescu, profesor universitar în anii pionieratului învăţământului medical în ţara noastră (o stradă din capitală îi poartă numele) -, Nicolae Boicescu a fost primul prieten de taină al lui Mateiu, emulul său, heraldist pasionat, iar plecarea sa la Paris, pentru studii, a separat un duo pe care-l uneau aceleaşi concepţii de viaţă, încă de pe atunci, din primul deceniu al veacului, himerice şi vetuste. Printre altele, N. A. Boicescu îi chezăşuise lui Mateiu un împrumut de 1 000 de lei, o sumă destul de mare în epocă. De-a lungul întregii corespondenţe, el îi revendică, fără asprime, spre a-i recupera cu mult mai târziu, când scriitorul îşi făcuse o situaţie materială stabilă.

Corespondenţa se întinde pe o perioadă de timp, cum am spus, restrânsă, căci afară de scrisoarea din 10 iulie 1901, când Mateiu avea 16 ani, şi a celei din 4 decembrie 1904 - prima expediată de la Sinaia, a doua de la Berlin -, celelalte scrisori se eşalonează pe cuprinsul a trei ani, respectiv 1906-1908, după care schimbul de scrisori încetează busc, scrisoarea din 30 august 1931 fiind numai dovada că relaţiile dintre corespondenţi nu se răciseră cu totul, în timp. Dar între 28/10 iulie 1906 şi 16 noiembrie 1908 scrisorile se succed cu regularitate, dacă ţinem seama că N. A Boicescu se afla la Paris şi că ritmul poştei nu îngăduia mai mult decât expedierea unei scrisori şi primirea unui răspuns lunar.

Dacă încercăm să sistematizăm materialul ce se degajează din corespondenţa aceasta, o seamă de factori se impun, revenind cu insistenţă,

alţii constituie stimulii de surpriză, adăugitori, cu această caracteristică principală că nimic nu iese din cadrul precizat, spre a fi putut eventual lipsi, cum se întâmplă adesea, în corespondenţa ocazională, încât, deşi a avut un scop anumit, - schimbul de informaţii, de impresii, un anumit tutelaj spiritual al lui Mateiu asupra lui N. A. Boicescu -, ea se constituie literar în genul a ceea ce am numi astăzi, un serial. Personajele, destul de numeroase, riguros creionate, aparţin mai cu seamă înaltei societăţi, aceiaşi căreia în *Efemeride* îi va înregistra sfârşitul, în ziua izbucnirii primului război mondial. Tabloul este subiectiv, văzut din afară, trasat plastic, mai frecvent cu cruzime, nu lipsit şi de oarecare adevăr. Locul autorului scrisorilor este unul de observator, poziţie de expectativă în faţa spectacolului lumii, o expectativă forţată, dar şi afectată. Informaţiile propriu-zise cele mai preţioase îl privesc pe Mateiu - suferinţele, revoltele şi năzuinţele sale din anii unei studenţii ratate - celelalte interesând astăzi doar anecdota. Sentimentele faţă de părintele său, cunoscute nouă şi din alte surse şi mai cu seamă din ulteriorul *furnal,* se precizează aici, ca şi cele faţă de restul familiei. Cronica mondenă, la rândul ei, ne dezvăluie fixaţiile tânărului, înfăţişându-ne întreaga splendoare şi mizerie a unui amalgam de calităţi şi cusururi, reflectate în oglinda lumii. Cel care arborează coroana comptală, sfidându-i pe toţi şi semnând conte de Karabey (după o ipotetică înrudire cu o familie de ţărani ardeleni înnobilaţi în secolul al XVII-lea de către principele Apaffy), dar şi principe de Bassaraba-Apaffy (printr-o lărgire de câmp), duce în fond viaţa unui proletar intelectual, în conflict cu mediul său, care îl releagă la marginea oraşului. Cunoaşterea amănunţită a două medii atât de diferite îi va ajuta mult lui Mateiu la crearea *Crailor* săi, care circulă cu dezinvoltură, nopţile, prin mahalale. Şi legăturile sale sentimentale, cu acea d-nă Ionescu, Slătineancă după naştere, cu Anna Melik, proprietara celei mai vechi case din Bucureşti şi care, după câte îşi amintea N. A. Boicescu, nu l-ar fi respins nici ea, conduc către atmosfera din *Craii d,e Curtea-Veche.* Personaje studiate în corespondenţă au furnizat, după cum am încercat să o demonstrăm, trăsături aceloraşi *Crai,* întocmai cum nebunia unor familii, pusă pe tapet în corespondenţă, ca de altfel şi tema eredităţii, au revenit în întreaga sa operă literară. Cincisprezece ani mai târziu, căsătoria cu Marica Sion stă mărturie organicităţii opţiunilor din tinereţe, iar în ultimii ani de viaţă ai scriitorului, pasiunea pentru Eliza Băicoianu, simţitor mai vârstnică decât el. Parcurgerea corespondenţei către N. A. Boicescu îl îndrituia astfel pe Ovidiu Cotruş să conchidă asupra fixării timpurii a caracterului lui Mateiu I. Caragiale, până la a-l declara un caz rar de lipsă de evoluţie. Similar, Al. George nota fervoarea existenţială care rezultă din filele ardentelor scrisori, găsind în aceasta marele lor merit, ca replică la învinuirea de platitudine pe care le-o aduceau Nicolae Steinhardt şi Vasile Lovinescu. Tocmai limba literară a acestor scrisori stârnea entuziasmul altui creator de limbă, al lui Eugen Barbu, care a şi reprodus o bună parte a corespondenţei către N. A. Boicescu, în mai multe numere din *Săptămâna culturală a Capitalei,* în astăzi uitatul său serial despre I. L. Caragiale.

Tonul zefiemisitor, amar, de *dandy* întârziat, prieteniile de club sau de crâşmă apar specifice momentului 1904-1908, în care tânărul exhibă o fizionomie morală încă contradictorie, unde luciditatea frizând cinismul se topeşte în reverie şi naivitate. Observator acut al realităţilor sociale din Vechea Românie, Mateiu nu le surprinde mecanismele, pe care i le ascund, când nu i le răstoarnă, propriile-i fantasme de heraldist şi genealogist, adept al despotismului luminat - formă de conducere după care nu suspină nimeni, de mai bine de două veacuri!

Scenele pe care ni le desfăşoară în lungile-i scrisori amintesc câteodată de atmosfera crepusculară a *Ghepardidui,* alteori de schiţele tatălui său, însă şi mai făţiş este drumul care duce către *Craii de Curtea-Veche.* Dacă ar fi fost concepuţi într-o perioadă imediat următoare anilor 1906-1908, *Craii* ne-ar fi dezvoltat câteva figuri care populează această corespondenţă: Montesquiou, ca parte a prototipului Paşadia, acel Sturza misterios - identificat între timp de Al. George - pentru Pantazi, Vlădoianu, pentru Pirgu („fiul borfaşului bătrân"), ca şi pentru un alt personaj, episodic. Hortense Paciuris are trufia şi puterea de atracţie a Raşelicăi Nachmansohn, atmosfera din casa Tasian aminteşte dezordinea din aceea a adevăraţilor Arnoteni, către al căror nume conduce în scrisori insistenţa cu care este urmărită familia Darvari. Iubită şi stimată în realitate, defăimată în ficţiune, cazul ar fi exemplar, când un singur alt element doveditor ar veni să sporească ipoteza. Mărie Ghica, în demenţa-i zgomotoasă, să-i fi împrumutat nişte trăsături Penei Corcoduşa? Mai sigur şi mai uşor de urmărit este ceea ce am numit *filiera muşchetarilor* (Cantemir Câmpineanu - al cărui tată purta numele de Pantazi! -, Fr. de Montesquiou şi Mateiu

însuşi), ca triadă şi idee dominantă. Mai cu seamă dacă ne gândim ce rol însemnat joacă în acţiunea *Crailor* (care aproape că nu au acţiune!) întâlnirile nocturne, colaţiunile, chefurile, taclalele, atunci nu vom respinge ca nefondat drumul drept, deşi strâmt, care duce de la emitentul scrisorilor la romancier. De altfel, în aceleaşi scrisori, Mateiu îşi anunţa, la ieşirea din adolescenţă, primul roman - poate o simplă butadă, o laudă.

Note explicative

Scrisoarea din 10 iulie 1901

Nathalie Constantinovicz, născută la Trieste, la 29 septembrie 1882, fiica lui Alexandru C, ofiţer în garda regală a Serbiei. Mama, născută Obrenovici, era sora lui Milos Efraim, căsătorit cu Măria Catargi, prietena domnitorului Cuza. După spusele lui N. A. Boicescu, tatăl Nataliei era un bărbat impunător şi rafinat, purtând, după moda epocii, o barbă impunătoare. Mai avea şi un fiu, foarte frumos şi el, căsătorit cu o bogată americancă. Nathalie C. a avut două mariajuri, primul cu prinţul Mirko al Muntenegrului, fiul lui Nichita - în urma cărui mariaj a devenit deci cumnata regelui Italiei, Vittorio-Emmanuele! De la primul soţ a avut trei băieţi, pe prinţii Mihai, n. 1908 s.v., Paul, prince de Russie, n. 1910 s.v., şi Emmanuel, n. 1910 s.v. *Q/^n Almanahul Gotha,* ed. 1921, p. 64). Mirko de Muntenegru murind de tuberculoză, la Hitzing, lângă Viena, în 1918, Nathalie C. s-a recăsătorit cu contele Gaston Erremhaut de Dudzeele.

Simchy Lahovary. Fiica lui Alexandru Lahovary. Mama, Simca, născută Ghermani, înrudită, se pare, cu Nicolae Barbu Vlădoianu.

Costea Balş, fiul lui Panait Balş, ministru. Mama născută Cantacuzino.

D-?ia Robescu, născută Ghermani. Soţia generalului Robescu.

Georges-Valentin Bibescu, nepotul domnitorului.

Boroş, coleg cu Mateiu, fiul unui bogătaş din Transilvania. Avea un magazin de fierărie în Bucureşti, pe str. Carol. Pentru aerul lui străin, povestea N.A.B., în şcoală i se spunea Kemeny Ianoş.

Al. Bibescu, fiul cel mai mic al domnitorului, căsătorit cu Elena Boldur Costache Epureanu, o mare pianistă. Tatăl lui Antoine şi al lui Emmanuel Bibescu. După spusele lui N.A.B., traducea în Cişmigiu din Horaţiu.

Pilidis, fiul inginerului C. Pilidis, director al Băncii Naţionale.

Lucă Sturdza, fiul lui Radu Sturdza, fost consul la Constantinopole. După Al. George, ar fi deţinut un portofoliu ministerial în guvernul legionar din sept. 1940 - Ministerul de Externe.

Scrisoarea din 10 iulie 1906

Cecile (Pignatelli Brandi Bratashano, în transcripţia ironică a lui Mateiu), fiica lui Gh. (Gută) Brătăşanu, coborâtor dintr-un Ghinca Olaru care fusese căsătorit cu o Văleancă din neamul voevodului Matei Basarab. La rândul ei, familia Pignatelli, din Neapole, avea pe blazon trei ulcele de pământ. Sub pana lui Mateiu, oala de pământ a strămoşului Olaru, al Brătăşenilor, devine Tzukalas, ca la cronicari!

Voinescu-Docuzeşti, profesor de desen la Liceul Sf. Gheorghe din Bucureşti, unde învăţase Mateiu. Dădea lecţii de desen d-rei Brătăşanu.

Scrisoarea din 16 noiembrie 1906

Hortense Paciuris, soţia lui Costică P., fiul lui Leon Paciuris. Costică P. fusese căsătorit mai întâi cu Zoe Sutzu, proprietara moşiei Belitori şi sora numismatului. Hortense Paciuris era născută Suditu, fiind deci nepoata lui Anastase Simu.

Pomadin - George Emmanuel Filipescu, căsătorit cu o d-ră Băleanu. Locuia pe Calea Victoriei şi avea armele familiilor Băleanu-Filipescu.

Alexis Catargi, compozitor, fiul ministrului plenipotenţiar Alexandru Catargi. Mama era născută Mânu. Căsătorit cu Mihaela Ghica. A murit tânăr.

Pr. Albert Ghica. Din ramura moldovenească a Ghiculeştilor, nepotul lui Alexandru (Kefale), născut în anul 1802 şi fiul lui Constantin. Mama, născută Măria Negruzzi. A dus o viaţă aventuroasă, căsătorit în mai multe rânduri şi fiind, o vreme, pretendent la tronul Albaniei.

D-na Ionescu, fosta soţie a lui Victor Ionescu, născută Slătineanu, soră cu d-rul A. Slătineanu (Turcii). N.A.B. credea a-şi aminti că Mateiu îi obţinuse favorurile.

Jeannot Vlădoianu, secretar de legaţie, căsătorit cu fiica lui N. Basiiescu. Se trăgea dintr-o veche familie boierească din Dolj, Oltenia. In *Genealogia a 100 de case din Ţara Românească şi Moldova,* Seria I, Bucureşti, 1911, Octav George Lecca trasează arborele genealogic al familiei, al cărei prim strămoş cunoscut a fost vel căpitanul Coandă Vlădoianu, pe la 1700. Jeannot era, prin urmare, cea de a şaptea generaţie.

Rosetti-Rosnovanu, de la Stânca, din ramura moldovenească a Rosetteştilor. Probabil Emanuel, fost secretar de legaţie.

Radu Văcărescu, fiul generalului de artilerie Teodor Văcărescu; n. 1868, acesta căsătorit cu Elena Cazoti, fiica bancherului. Se trăgea din aga Enache Văcărescu, cel decapitat de turci la Constantinopole, în 1714, dimpreună cu voievodul Constantin Brâncoveanu.

Scrisoarea din 4 decembrie 1906

Nestor, celebră cofetărie şi cafenea din Bucureşti, prăbuşită la cutremurul din 4 martie 1977 şi pe al cărui loc s-a construit Hotelul Bucureşti.

Melot. Consulul Belgiei.

Anna Kalinderu. Soţia doctorului. Dudu, fiica ei cea mai mică. A fost căsătorită cu generalul Zizi Cantacuzino-Grănicerul, de altfel vărul ei primar.

M. Galitzi, soţul Tinculinei, una din fetele Anei Kalinderu.

Lică-Ion Odobescu. Fiul colonelului C. Odobescu. Mama, născută Ana Florescu, era proprietara moşiei Zurbana şi avea ca frate pe generalul Ioan Emanoil Florescu.

lorrica, altă fiică a defunctei.

Marqidsette, eroina nefericită a romanului *L Arriviste,* de Felicien Champsaur.

C. Lehliu, căsătorit cu Silvia Ixcca, fiica lui Constantin I^cca, subdirector la Creditul Urban.

Scrisoarea din 3/16 ianuarie 1907

Zincuţa (Zoe) Vlădoianu, vara primară a lui Jeannot, mai vârstnică. Avea un venit anual de 300 000 lei, după spusele lui N.A.B., adică exact atât cât îşi dorea Mateiu, în precedenta scrisoare. N.A.B. îşi amintea că Zincuţa să fi fost o eminentă muziciană. Nemăritată.

" *Boves,* mijlocitor, care se propusese singur lui N.A.B., spre a-i facilita intrarea în graţiile vârstnicei d-re Le Mer de Villiers.

Barry Lindon, eroul lui W. M. Thackeray, din romanul cu acelaşi nume, îndrăgit de Mateiu încă din adolescenţă. Citatul întreg al însemnării făcute de Mateiu pe exemplarul său: „Je trouve cet ouvrage egalement instructif et litteraire, me revenant tout de meme le droit de trouver beaucoup de mechancete â l'auteur, qui manque completement d'indulgence, quant â *Y(sic)* heros" (Consider lucrarea aceasta pe cât de instructivă, pe atât de literară, revenindu-mi dreptul de a afla multă răutate la autor, care n-are pic de indulgenţă cât îl priveşte pe erou). Mateiu a făcut respectiva adnotaţie, pe exemplarul său, în limba franceză, când avea 15 ani!

Corsicana se numea Franciscola di Casanova, văduva unui căpitan. N. A. Boicescu o însoţise în Corsica.

Florica, o fată de la ţară, de care se îndrăgostise corespondentul său.

Vilfredo. Fratele Franciscolei di Casanova.

„Sans casquer" - fără a cheltui; deviză adoptată de Mateiu, care făcea mare caz de avariţia sa, probabil reală, nu numai jucată.

Telemache - Telemac, viitorul ministru plenipotenţiar la Aikara.

Odiseanu (Odescalchi). Funcţionar la banca lui Nicolae Nicolescu, bunicul matern al lui N.A.B. Prin Odiseanu luase Mateiu cei 1 000 de franci, giraţi de amicul său. După spusele lui N.A.B., Mateiu şi-a plătit într-adevăr datoria, dar mult mai târziu, după ce se căsătorise cu Marica Sion. N.A.B. îşi amintea cum desfăcuse Mateiu un scrin, de unde scosese un mare maldăr de bancnote, numărându-i una sau două prietenului său. între timp, fireşte, valoarea banilor scăzuse de mai multe ori!

„ Tapis franc"- vezi şi *motto-\A* după L. Protat, la *hitâmpinarea Crailor.*

Scrisoarea din 26 ianuarie 1907

Bastimento. Chilian. Cunoştinţă pariziană a lui N.A.B.

Bourgeois, fără numele mic. N.A.B. afirma a fi fost nepotul lui Leon Bourgeois.

Scrisoarea din 2/15 martie 1907

„Tata îmi scrie în genul următor..." vezi scrisoarea de la prima pagină din *Craii de Curtea-Veche.* Pesemne, încă de pe atunci, Mateiu îşi fixase un punct de vedere pe care nu şi l-a mai schimbat tot restul vieţii.

Mihail Sturdza Vv, domnul Moldovei în anii 1834-1849.

Scrisoarea din 3 aprilie 1907

Tudor Seirneanu, profesor de istorie la Liceul Sf. Gheorghe, unde învăţaseră cei doi corespondenţi.

Vidraşcu. După spusele lui N.A.B., mare amator de jocuri de cărţi. Mama, născută Ceaur-Aslan.

Radu Rosetti. Viitorul general, istoric şi ministru al şcoalelor. Căsătorit cu Jeanne Ştirbey, fiica principelui Barbu Ştirbey. Ar fi luat o zestre de 6 000 000 lei, în epocă!

Von Kohlen, administratorul moşiei Petroşani-Bujor, din judeţul Vlaşca, a lui Dimitrie Ştirbey.

Galitzi (vezi şi prec), mare proprietar în Câmpu-Mare, judeţul Olt. Căsătorit, cum s-a spus, cu Tinculina Kalinderu; fratele d-nei Cuculi.

Scrisoarea din 8 mai 1907

Ferdinandde Montesquiou-Fezensac. Fiul lui Odon de M.-F. şi al Măriei - fiica domnitorului George Bibescu şi a Măritei Văcărescu. Avea mari averi în Franţa şi în România. în ţară stăpânea moşia Băneasa, de 28 000 de pogoane, cu pădure.

„Le vieux chameau"- Zoe (Zincuţa) Vlădoianu!

Jonika, adică Ionica Kalinderu.

Madame Darvari (Măria?), fiica beizadelei Nicolae Bibescu.

Olga Mavrocordat, fiica lui Alexandru M. (1844-1908), fost senator. Măritată Sturdza.

Scrisoarea din 4 iunie 1907

Vorbeşte de boala sa, când a fost în două rânduri pe moarte - vezi începutul la *Remember.*

„Sans defaillance" - „fără slăbire" - prima deviză cunoscută a scriitorului.

Scrisoarea din 27 septembrie 1907

Rolande de Quinqueran, marchiză. Cucerirea lui N.A.B., care, la bătrâneţe, avea unele îndoieli cu privire la titlurile ei.

Scrisoarea din 5/18 octombrie 1907

Cantemir Câmpineanu, dintr-o veche familie boierească înrudită cu toate marile familii boiereşti ale timpului. Câmpineanul, vel căpitan, f 1659. Un I. Cantemir Câmpineanu figurează în *Genealogia a 100de case...,* ca fiu al lui Ion Câmpineanu (1841-1881), fost ministru, căsătorit cu Irina Bellu. Era fratele Alexandrinei, căsătorită cu G. Rosetti-Rosnoveanu. Familia se considera înrudită cu Dimitrie Cantemir, al cărui nume îl purtau. Vezi şi *Al patrulea hagialâc,* de Vasile Lovinescu (despre contele Campignano!).

Bătrâna doamnă: Ana Melic, despre care mai vine vorba şi în *Efemeride,* la anul 1912 - moartea ei tragică. A fost proprietara celei mai vechi case din Bucureşti - vezi cele de mai înainte, despre casa Melic.

Contesa de Rednics (născută Tullea-Fălcoianu). Tot în *Genealogia a 100 de case...,* în arborele genealogic al Fălcoienilor (descinzători dintr-un Petru, logofătul din Fălcoi, 1600), găsim o Aristia Tullea, fiică a lui Matei, serdar, f 1849.

Scrisoarea din 23 noiembrie 1907

„Zâna mea... " Este vorba de Ana Melic.

Lică Filitti, ofiţerul. Mai târziu, colonel â la suite, fratele istoricului I. C. Filitti.

Scrisoarea din [1907]

Al. Bagdat, fiul lui Toma B.; mama născută Izvoranu, soră cu mama lui Alexandru Marghiloman.

Intrepidul Zorillâ. Vezi personajul din *Sub pecetea tainei,* şi nota respectivă.

Consilier de Curte, originar din Galaţi. Retras din magistratură, s-a căsătorit cu o d-ră Muşu, care avea magazin de obiecte de artă. Ulterior s-a căsătorit cu o nemţoaică ce ţinea o pensiune. Fiica sa, Florica, mama poetului Constant Tonegaru.

Jeanne Văcărescu. Fiica cea mare a lui Iancu Lahovary, căsătorită cu Radu Văcărescu, acesta fiul lui Tudoriţă, general; fost ministru plenipotenţiar. în prima căsătorie, Radu Văcărescu o ţinuse pe Elena Cazotti.

Şerban Tassian, de la Craiova. Căsătorit cu o Jianu, moştenitoare a Poroinenilor.

Schmidt, fiul unui cunoscut profesor de dans, în epocă.

Aristomene Futiros. Pocire a numelui lui *Aris Fomenes Fotino,* frate cu generalul Androcle Fotino. Căsătorit cu fata moşierului oltean Dinu Mihai.

„Prensid Grigoutză"= Griguţă Cantacuzino, fiul Nababului.

Nicu Lahovary, zis *Ţoţoi,* cel care s-ar fi adresat electorilor săi cu faimosul «bonjur popor».

PomanagudDuca. Exprimare vădit defăimătoare, fiind vorba de I. G. Duca, viitorul prim-ministru liberal, asasinat de legionari, un remarcabil bărbat politic.

Ulysse Petrescu, fiul lui Benedict P. şi nepot al lui Halepliu. Mama sa, o Creţeancă, stăpânea moşia Corbii Ciungi. Sora, Măria, a fost ultima soţie a lui Alex. Marghiloman.

Jeanne Ghermani, fiica lui Dimitrie Ghermani şi a unei d-re Marincovici. A avut mai multe mariajuri. Sora ei, măritată cu Milovanovici, prim-ministru al Serbiei. Din câte ştia N.A.B., ar fi avut venituri anuale uriaşe, de cea 150 000 000 lei aur (sau 150 000?).

Stella Heliade Rădidescu, fiica lui Ion Heliade Rădulescu. Mama italiancă. în *Efemeride,* Mateiu I. Caragiale consemnează sinuciderea ei.

Drăghici. Frate cu Mimi Crisenghi, sora avocatului. O altă soră căsătorită cu Şt. Bellu. Căsătorit, după spusele lui N.A.B., mai întâi cu o d-ră Christopol, apoi cu d-na Arion. A avut trei băieţi.

Scrisoarea din 9 decembrie 1907

„Gonzessa cea bătrână". Tot Ana Melic.

„Escroctd Bernadotte". E vorba de mareşalul lui Napoleon!

D-ra de Semeslles. O domnişoară cvadragenară, având 12 000 000 franci rentă. Proprietara castelului de la Muette. Rudă cu contesa Yves d'Aicy.

Scrisoarea din 14 aprilie 1908

D-na Roman. Văduva scriitorului Ronetti-Roman.

„M. de Vauplassans" de Maurice Maindron.

Godoy Alvarez de Faria (Mantiei) (1767-1851), om de stat spaniol. Amantul reginei Marie-Louise de Bourbon-Parma, favoritul regelui Carol al IV-lea, cu o carieră vertiginoasă. Prim-ministru, cu vederi liberale, în 1792. Decretat „Principe al Păcii", încearcă o politică renovatoare, care perturbează direcţia de expansiune napoleoniană, înlăturat de la putere, în 1798, revine la cârma ţării în 1800. Acuzat de trădare în 1808 este închis, apoi eliberat de către Murat, cel care întocmise actul de abdicare al lui Carol al IV-lea, în favoarea lui Napoleon Bonaparte. Autor de *Memorii,* în 1836. Goya i-a făcut un celebru portret.

Scrisoarea din 7 mai 1908

He?ikel-Do?inersmark, conte, cel mai mare magnat prusian.

Dohna-Schlobitten, conte, burggraf, dintr-o familie aristocratică cu rădăcini în secolul al XIII-lea.

Generahd de cavalerie Moruzi, fiul cneazului Dimitrie, prefectul poliţiei. Căsătorit cu Adina Stirbey, de care mai apoi s-a despărţit.

Alexandru Racoviţă. Căsătorit cu o d-ră Cesianu.

Scrisoarea din 16 noiembrie 1908

Donauschingen. Castel al prinţilor Fiirstenberg.

Rapino-Ghica. Desenator, frate al lui D. Ghica, ministru plenipotenţiar la Paris, şi al monseniorului Vladimir Ghica.

Pentru aluzia la omorârea mandarinului, vezi şi *Studiul introductiv.* Probabil, subiect frecvent de amuzament între prieteni.

Pentru patru dintre scrisorile adresate lui N. A. Boicescu semnalăm următoarele însemnări şi desene ale lui Mateiu, ce se află fie inserate în text, fie în afara acestuia:

• Scrisoarea din 28/10 iulie 1906, pe margine, sub *Din Bucureşti,* este scris: *„Citesc corespondenţele de Marienbadîn „Figaro"-Rohan şi sir BasilMontgomery* [indescifrabil] etc. *Edouard e la hotel Weimar - Au revoir. Chance! chance!".* Eduard era regele Marii Britanii.

• Scrisoarea din 4 iunie 1907: pe o foaie separată, desenul în peniţă al lui Brătăşanu, cu o coroană în colţul de sus din dreapta. [Adresa] *Monsieur Nicolas-A. Boicesco, Paris, nr. 19. Rue de la Fosse Saint Jacques.*

• Scrisoarea din 22 iunie 1908 are inserat în text desenul în peniţă al unei steme cu crucea dublă.

• La scrisoarea din 31 august 1931: adresa pe plic: *Domniei sale, Domnului N.A. Boicescu din Buiceşti (personal).* Pe dosul plicului: imprimată, în albastru, adresa adresantului, *Str. Robert de Flers 9°.*

Scrisorile către Marica M. Caragiale au fost publicate de Al. Oprea în *Manuscriptum,* an. II, nr. 2 (3)/1971, p. 127-148. Aici le-am reprodus după *Mateiu Ion Caragiale, Un personaj. Dosar al existenţei,* p. 241-257. Notele din *Un personaj* aparţin Aureliei Creţia. Scrisorile se află în Arhiva de documente a Muzeului Literaturii Române (Oferta Elena Magheru), cu excepţia cărţii poştale din Triest.

Scrisorile sunt adresate soţiei sale, în puţinele momente când cei doi nu se aflau împreună. „între acestea - scrie Al. Oprea - un corp aparte prin dimensiuni (câte 5-6 pagini, faţă de cele obişnuite: simple bileţele) şi prin întreaga lor tonalitate îl constituie cele trimise din Italia cu ocazia călătoriei sale la San-Remo. împrejurările acestei călătorii sunt cunoscute: Mateiu face o vizită lui N. Titulescu, care-şi stabilise aici temporar cartierul major - la hotelul „Miramare" -, pentru a-i solicita un post în diplomaţie. Eveniment ieşit din comun care acuză actele voliţionale bruşte ale unui timid (contrar faimoasei definiţii a lui Jules Laforgue), dar care, scoţându-l din habitudini (ca pe un melc din cochilie), ne dă posibilitatea să-i cercetăm cu mai mult folos structura sufletească. Mai întâi - fapt curios - romanticul evocator al unor peregrinări romantice (să mai amintim exodurile orientale ale lui Paşadia *(sici)* nu-i prea plac, s-ar spune, călătoriile, sau le preferă pe cele imaginare, fiind mai mult un spirit sedentar şi retractil, prizonier al unor tabieturi, cu alte cuvinte, nu este un spirit migrator prin excelenţă ca, bunăoară, Panait Istrati (pentru a-l folosi pe acesta ca termen de comparaţie)."

Despre *scrisorile către Paul Zarifopol* şi către preşedintele Societăţii Scriitorilor, Aurelia Creţia relevă: „Primele două scrisori ale acestui epistolar, una din 1907 [...], cealaltă scrisă 17 ani mai târziu, în 1924, sunt amândouă apeluri la ajutor pecuniar." Rezoluţia lui Ion Minulescu fusese însă negativă: „Fondul fiind epuizat, se va avea în vedere la bugetul viitor". Facsimil, cele două misive au fost publicate pentru prima oară în *Manuscriptum,* an. III, nr. 3 (8), 1972, hors-texte după pag. 168. Şi: „Scrisoarea nedatată către avocatul Longin Rădulescu pare să fie, dar argumentele decisive în acest sens lipsesc, legată de tribulaţiile judiciare ale unui proces Gogu Ionescu, consemnat aluziv în *Agenda-Acta-Memoranda* la 15 IV şi 6 VI 1929, 20 XII 1930, 31 X 1931, 24 IV şi 20 IX 1933, 26 IV 1934, tribulaţii care par să fi început în aprilie 1929 şi au avut în existenţa lui Mateiu Caragiale destulă pondere pentru a nota în însemnările lui din 1933 şi 1934 aniversarea a patru, respectiv a cinci ani de la începutul lor. Dacă legătura dintre scrisoarea către Longin Rădulescu şi aceste neplăceri, în care era implicată suma de 180 000 de lei, este exactă, atunci scrisoarea trebuie situată în intervalul 1929-1933. Pe de altă parte, dacă ar fi să dăm crezare mărturiei avocatului Longin Rădulescu, la care nu ne raliem, atunci ar fi vorba de un proces intentat scriitorului prin anii 1922-1923 de proprietarul casei din strada Fântânii, în care locuia pe atunci Mateiu Caragiale, prin care acesta revendica plata chiriei restante şi mari despăgubiri pentru reparaţia locuinţei. Dactilograma acestei mărturii depusă la 26 iunie 1962 se află în arhiva de documente a Muzeului Literaturii Române."

înclinăm să credem că aşa stau lucrurile, că nu este exclus ca avocatul în chestiune să fi avut, patru decenii mai târziu, o memorie neştirbită. Ne gândim, de pildă, la alte supărări de chiriaş ale lui Mateiu, istorisite de Alexandru Bilciurescu, în *Ramuri* din 15/XI 1981. Cităm, pentru edificare: „Imperativele zeiţei Afrodita m-au silit prin anii

1922-1923, să-mi stabilesc, pentru câtva timp, penaţii, pe strada fostă Francmasonă, vis-â-vis de Spitalul Militar. în acea curte erau de fapt patru case, două în dreapta şi două în stânga, ocupate de chiriaşi, bineînţeles şi de proprietar, simpaticul şi fotogenicul, pe atunci maior, Vicenţiu Demetrian, pe care suspinătoarele vecine îl porecliseră, pe drept cuvânt, Ivan Mosjukin - un frumos, talentat şi celebru june-prim al filmului mut.

Deoarece mă întorceam acasă de obicei la ore mici, şi plecam apoi pe la prânz, după treburi, nu cunoşteam din vedere decât pe unii dintre chiriaşi. într-o noapte, pe când de-abia mă desbrăcasem şi mă pregăteam să intru în pat, aud lătrăturile agresive ale câinelui proprietarului. Crezând că un hoţ încearcă să pătrundă în curte, scot capul pe fereastră şi văd într-adevăr un bărbat prins în tentativă de a escalada poarta, însă imobilizat de agresivitatea colosului canin. După scurt timp, apare proprietarul la fereastră şi următorul dialog se angajează:

«- Cine este? întreabă maiorul.

- Eu sunt, chiriaşul dv., scriitorul Mateiu Caragiale!

- Păi, de ce nu intraţi pe poartă?

- Pentru că aţi schimbat broasca şi cheia! Aţi recurs probabil la acest expedient, fiindcă nu v-am plătit chiria pe trei luni!

- Mă judecaţi greşit, domnule Caragiale, dar n-am făcut-o atât din pricina neplăţii chiriei, cât ca să am plăcerea de-a vă vedea la faţă! De ce mă evitaţi? Ar fi fost normal din parte-mi să vă acord încă o păsuire!»

Şi cu aceeaşi ironie, proprietarul ieşi din casă, în pijama, deschizând poarta cu cheia, murmurând binevoitor:

«Poftiţi, domnule Caragiale, intraţi ca la dv. acasă! N-aş vrea să vă sfâşie câinele pantalonii!»

Astfel, am aflat că fiul marelui Caragiale, boem înveterat, noctambul incorigibil şi «cavaler vertical» de profesie, locuia în aceeaşi curte cu mine! Proprietarul, la fiecare întârziere a plăţii chiriei, schimba broasca şi cheia porţii, împărţea chei celorlalţi locatari ca să-l ridiculizeze şi să-l silească pe autorul *Pajerelor* să-şi achite Ia timp datoriile, ceea ce era o imposibilitate pentru un boem de talia lui, care se sbătea în ghiara celor mai crunte lipsuri.

în timpul scurtei mele şederi în acea casă, întâmplarea a făcut să mă brodesc de câteva ori cu dânsul, la orele mici, când mă întorceam şi eu. Venea în urma mea, parcă mi-ar fi dat întâlnire, sau m-ar fi pândit! - şi-mi spunea cu o politeţe rece, rigidă:

«Vă rog deschideţi-mi şi mie! Mi-am pierdut cheia! Mulţumesc!»

Şi atât. Nimic mai mult. Dar, timiditate din parte-mi, sau rezervă a snobului heraldist, de-a nu sta de vorbă c-un «blancbec» ca mine, nici unul din noi n-a făcut primul gest de-a întinde mâna celuilalt!"

„Amintiri indiscrete"

Mateiu I. Caragiale

Episodul este grăitor pentru situaţia materială de dinaintea căsătoriei, a marelui scriitor, şi de aici verosimilitatea ipotezei că s-ar fi putut să fi avut parte şi de vreun proces locativ - foarte frecvente în epocă.

Episodul este grăitor pentru situaţia materială de dinaintea căsătoriei, a marelui scriitor, şi de aici verosimilitatea ipotezei că s-ar fi putut să fi avut parte şi de vreun proces locativ - foarte frecvente în epocă.

în Fondul Saint-Georges de la Biblioteca Naţională a României se află şi textul - ciornele de fapt - a trei scrisori, din care una nici nu a fost trimisă, cea către fostul diplomat finlandez ce ratase decorarea lui Mateiu cu „Trandafirul alb". Firul era atât de subţire, încât, după cum rezultă din scrisoarea a doua, cea către prietenul său Uhrinowsky, avea îndoieli asupra reînnodării relaţiilor cu îndepărtatul corespondent, la acea vreme pensionar. Obiectul îl constituie, deci, preocuparea pentru decoraţii - aceea pentru care Mateiu vâna însăşi legaţia de la Helsinki -, iar relatările privesc viaţa de moşier a lui Mateiu, două coordonate servind de indicatori generali. Cea de a treia scrisoare, către Dl. V(alerian), îl avea ca destinatar pe directorul revistei *Viaţa literară,* care îl îndatorase punându-i la îndemână o cupură din nr. 152 (30 ianuarie-15 februarie 1934) al publicaţiei, cuprinzând textul sonetului *Noapte valahă.* O însemnare marginală, cu creion albastru, specifică: „Nicu M., Str. Spiroiu 28". Acesta ar fi fost numele, cu adresa autorului prezumat al furtului literar căruia îi căzuse victimă Mateiu I. Caragiale, într-unui din rarele, foartele rarele răstimpuri, când îşi deschisese, la propriu, sertarele, în faţa unui intrus.

Despre Nicu Metz, vezi Constantin Beldie: *Memorii,* Editura Albatros, 2000. într-adevăr, personajul nu putea avea vreo legătură cu furtul în cauză.

Revista *Viaţa literară* iniţiase un concurs de sonet, dotat cu un premiu de o mie de lei şi primise în redacţie cam o sută de sonete. Dintre acestea, juriul, compus din E. Lovinescu, Romulus Dianu, Zaharia Stancu, Dragoş Vrânceanu şi I. Valerian, selecţionase un număr de douăzeci, publicate fără semnătură, dar numerotate, spre a înfrunta preferinţele cititorilor. *Noapte valahă* purta numărul 5. în numărul din 8-25 aprilie, se anunţa că cititorii se pronunţaseră pentru sonetul *Panoplie* de Mircea Pavelescu. Poetul Al. Claudian primea o menţiune pentru sonetul *Biblioteca.* în intervalul dintre numere se descoperise, credem, plagiatul, asupra căruia conducerea revistei, pe punctul dea iniţia un nou concurs, de data aceasta de schiţă, a păstrat tăcerea asupra furtului literar.

Din ciorna laborioasă a scrisorii rezultă că sonetul aparţinea lui Mateiu, că fusese scris cu treizeci de ani mai înainte - deci prin 1904 -, dar că autorul său nu-l considerase demn de lumina tiparului. Textul apărut în revistă suferise modificări ultragiante, iar intervenţia lui Mateiu insistă asupra acestui punct, fără a restabili, cu excepţia unui singur vers, textul original, încât nu rezultă dacă furtul priveşte întreaga poezie sau doar titlul.

Emoţionant, în *scrisoarea către Rudolf Uhrynowsky* („Mon cher duc"!) este pasajul dedicat morţii Anei de Linche (Lenş), unde înregistrăm şi o profesiune de credinţă tipică: „... Mă simt mai solidar cu generaţia ei pe cale de dispariţie, decât cu a mea, fără să mai vorbesc de cea care tocmai vine, mişună şi se agită într-un chip aşa de antipatic, ca să parvină." Scrisorile au fost date publicităţii de noi în *Manuscriptum,* an. IX, nr. 4 (33), 1978, p. 139-140 şi an. X, nr. 1 (34), 1979, p. 129-139. Tot în *Manuscriptum,* dar în numărul 3 (32), an. LX, 1978, p. 163-167, au apărut, scoase la lumină de istoriograful matein Al. George, scrisorile către Emil Riegler-Dinu (poetul, muzicologul şi publicistul care se entuziasmase de *Craii de Curtea-Veche* la apariţie şi care - după o însemnare a lui Mateiu, îl invitase pe scriitor la un congres internaţional de critică ţinut la Sinaia, la mijlocul lui septembrie 1929), şi către Eugen Catargi. Pe aceasta din urmă, Al. George o datează după informaţia că emitentul tocmai primise un aconto de la Fundaţiile Regale - deci pentru *Sub pecetea tainei.* Conform criticului: „Ceea ce dă un anume interes acestei scurte epistole e speranţa exprimată - în glumă sau în serios - că Eugen Catargi, om care nu se ilustrase prin nimic în viaţa publică, ar putea deveni... prim-ministru «la o viitoare criză guvernamentală» şi, întrucât «ţara are nevoie de oameni», scriitorul înţelege să-şi ofere serviciile prietenului său şi patriei. Evident, enormitatea acestei propuneri e de natură să confere o notă umoristică unui text care poate rămâne chiar hilar dacă îl luăm în serios. Himericul Mateiu Caragiale se dezvăluie aici mai bine decât în alte momente ale vieţii sale, mai ales când amestecă atât de amuzant năzuinţa reală cu umorul pe care unii comentatori răuvoitori se fac a nu-l băga în seamă."

Scrisoarea către Sonia Zarifopol, din colecţia criticului Şerban Cioculescu, a văzut lumina tiparului în volumul acestuia de *Amintiri,* p. 333-334.

Cât priveşte veleităţile de diplomat ale scriitorului, acestora le răspund numeroasele concepte de scrisori oficiale, redate aici şi aflătoare în original în Fondul Saint-Georges de la Biblioteca Naţională a României. Mateiu Caragiale le pregătise din timp, după manuale, probabil, în aşteptarea fericitului eveniment al numirii în postul de ministru plenipotenţiar sau a primirii de titluri şi decoraţii. Aşa cum avea pregătită o listă de garderobă cu toate vestmintele, inclusiv bicornul, necesare profesiei.

Chiar dacă nu mai era atât de convins de reuşita manevrelor sale de intrare în diplomaţie, Mateiu nu voia să fie surprins nepregătit. Este însă tot atât de posibil ca simpla transcriere a unor formule de cancelarie, perfecte în felul lor şi emanând, cu toatele, de la vechiul regim, să-i fi procurat satisfacţii de un ordin care ne rămâne ascuns, dar de aceeaşi sorginte cu meticulozitatea cu care îşi formula regulamentele de moşie - inutile, căci se adresau celui care le întocmea -, registrele de Casă de Conturi (?!) şi alte delicii ale formularisticii. Caz unic, pusă în slujba limbii literare, această acribie scriptologică a produs capodopere.

(p.633) *EFEMERIDE*

în Fondul Saint-Georges de Ia Biblioteca Naţională a României, în portofoliul donaţiei făcute de Marica M. Caragiale, conţinând actele şi hârtiile soţului ei defunct, documentul olografde cea mai mare întindere este un text de 87 file, intitulat de autorul său *Ephemerides.* Foile reprezintă sferturi de coală scrise mărunt cu cerneală neagră, în ortografia binecunoscută a scriitorului şi nu sunt datate. Cuvântul *fastes,* din preajma titlului, a fost ulterior şters, iar hârtia este de o calitate inferioară, contrastând cu foiţele veline sau din material pergamentat pe care se află alte liste de notaţii, scrisul este adeseori grăbit şi înghesuit, cu sistematice prescurtări. Cerneala diferă pe porţiuni, unele pasaje sunt scrise cu creionul. Numărătoarea filelor apare defectuoasă pe alocuri, îndrituind bănuiala unui text în prima versiune, întocmit într-o perioadă de timp mai îndelungată.

Lectura documentului, pe alocuri dificilă, relevă un op cronologic, răspunzând sensului secundar al noţiunii de *efemeride* (cărţi, opere sau simple noţiuni indicând evenimente întâmplate în acea zi a anului, la diferite epoci) şi acoperind perioada cuprinsă între anii 1895 şi 1916. Sub această dată, care numeşte moartea pictorului Luchian şi totodată intrarea României în primul război mondial, în josul textului apare inscripţia „fin de 1'ancien regime".

întregul text este scris în limba franceză, în a cărei ortografie sunt transcrise toate numele proprii şi toponimice, dintre care cele mai multe sunt româneşti. După conţinut - note telegrafice privind evenimente sociale, mondene, împrejurări insolite, decese în primul rând, decorări -, conchidem că acesta va fi fost un soi de *memento* în care Mateiu îşi „centraliza" datele care-1 interesau în epocă. Afară de predominanţa deceselor, figurează cauza lor - asasinate, sinucideri, dispariţii, accidente, dueluri mortale, cu funcţiile şi decoraţiile mortului în cauză, iar la femei, cu numele dinaintea căsătoriei. în alegerea listaţilor, autorul a arătat o marcată preferinţă înaltei societăţi, extinzându-şi însă bunăvoinţa şi asupra acelor vlăstare ale burgheziei care accedaseră la situaţii superioare. Intelectualii nu sunt ocoliţi, nici artiştii, înglobaţi în faptul divers la o anumită configuraţie socială - afaceri tenebroase, fraude, scandaluri. Pe parcursul redactării, Mateiu a

eliminat, prin ştersături, cele mai multe date referitoare la persoane şi evenimente din străinătate, pe când alte pasaje au fost subliniate cu un creion albastru.

Stilul este cel mai frecvent eliptic de verb, iar dintre categoriile de evenimente înregistrate predomină ceea ce am putea numi mişcarea decoraţiilor, consecvent urmărită. Legat de interesul cauzat de acordarea de decoraţii este consemnată şi orice circumstanţă aptă să producă o nouă recoltă de decorări: schimbări de guvern, vizite de capete încoronate, aniversări. Legătura de la cauză la efect este foarte clară: „Octobre, visite roi Serbie il recoit Etoile Roumanie brillants". Când primesc decoraţii loturi întregi de demnitari, militari etc, listele sunt transcrise integral, încât, de-a lungul anilor, realizăm un tablou impresionant al promovărilor în grade ale unora şi aceloraşi actanţi. Defuncţii sunt întotdeauna trecuţi cu palmaresul decoraţiilor, ca un pandant al slujbelor avute. Raportul pare a fi, pe de o parte, curgerea ineluctabilă a vremii, cu hecatombele ei, iar pe de alta, compensatoriu, decorările - ca o recomandare pentru eternitate.

Propriu-zis, cele două decenii şi mai bine cuprinse în *Efemeride* complinesc un tablou, un caleidoscop al ieşirii din scenă a reprezentanţilor vechiului regim, înaintea faptului social care le-a retras puterea politică. Materialul alcătuitor al *Efemeridelor* se vădeşte, în acest sens, enorm şi ar oferi oricărui romancier în căutarea atmosferei de epocă, cel puţin, o sursă onomastică de prim ordin.

Privitor la portretul lui Mateiu I. Caragiale, *Efemeridele* confirmă larg, dacă nu prisoselnic, datele anterior cunoscute, opţiunile sale. Actul scrierii acestor *Efemeride* a fost, credem, gratuit, chiar când, abil consultate de autorul lor, ar fi contribuit la faima unei memorii excepţionale. Ele trebuie să fi fost un adjuvant de antrenament al acelei memorii, ce nu trebuia să lenevească! Apoi, dincolo de pura satisfacţie a enumerării muzicale a unor nume care îl încântau - Darvari, Ghica, Sturdza, Cantacuzino, Lahovary, Grădişteanu, Mânu, Kalinderu, Suţu, Mavrocordat, Filitti etc, etc. - şi care au figurat în corespondenţa sa către N. A. Boicescu -, dincolo de acest miraj în care se cuprindea şi pe sine, ca purtător al numelui Caragiale, trebuie să căutăm mecanica actului analitic al viitorului romancier de moravuri. în spatele unei opere de ficţiune stă să se prăvale muntele factologic.

Ca document de pură psihologie, *Efemeridele* sunt, neapărat, de un nepreţuit ajutor. In sfera relaţiilor cu părintele său găsim consemnate numai date oficiale: banchetul la împlinirea a şaizeci de ani, o decorare, ferparul mortuar. Mult mai mult spaţiu se acordă, de exemplu, familiei Darvari.

Mai palpabile sunt în *Efemeride* datele care pot fi raportate la Mateiu însuşi. Bineînţeles, *Efemeridele* iau act de numirea lui Mateiu ca şefde cabinet, de împrejurările decorării sale cu Ordinul Sf. Ana, cu Medalia Bene-Merenti (prilej de a fi trecuţi şi alţi purtători ai distincţiei: E. Lovinescu, George Topîrceanu).

Tentativă de recuperare a timpului pierdut, *Efemeridele* au fost, cu toată probabilitatea, întocmite în primii ani de după primul război mondial, înaintea prozelor care l-au făcut celebru pe Mateiu I. Caragiale. Un calcul din text, la M. Pherekyde, spre a-i afla vârsta, numeşte anul 1920, an pe care-1 considerăm parametrul cel mai sigur, cu adaosul unui timp înainte sau în urmă. Din manuscrisul *Efe?neridelorYnpsesc* filele 35-38, cu anul 1907, dar nu putem şti dacă autorul a fost cel care le-a înlăturat. Câteva file răzleţe din acelaşi fond arhivistic, conţinând necroloage ulterioare primului război mondial, ne demonstrează că, cel puţin o vreme, Mateiu s-a gândit să-şi continue munca, fără să mai găsească timp şi plăcere pentru aceasta.

REPERE CRITICE

E. LOVINESCU

Printre sonetişti trebuie menţionat şi d. Matei Ion Caragiale, pentru sonetele publicate în *Viaţa românească* şi *Flacăra.* Iubitor de trecut, preocupat de heraldică şi influenţat de Heredia, d-sa ne-a dat câteva tablouri în ton arhaic ale vechei noastre vieţi, puse în valoare prin sugestia ultimului terţet. Astfel, de pildă, în faţa morţii:

In trântorul becisnic s-a deşteptat boierid

care „fără a-şi da seama îşi mângâie hangerul" său în ruinele curţii vechi:

Zâmbesc către domniţe boieri cu lungă barbă
Purtând pe'-nalta cucă surguci cu mândre pene.

oct. 1926

(Istoria literaturii române contemporane, vol.I, Editura Minerva, 1973, 3. *Evoluţia poeziei lirice,* cap. XVIII, p. 495-496)

De la sonetistul heraldist d. Matei Ion Caragiale avem o plachetă *Remember,* cu povestea unui tânăr exotic şi misterios, sir Aubrey de Vere, asemănător lorzilor pictaţi de Van Dyck şi Van-der-Faes; cunoscut într-un muzeu din Berlin, tânărul dispare într-o tragedie nedezlegată, dar al cărei mister ar putea fi homosexualitatea. Povestea e remarcabilă prin gravitatea tonului, prin lărgimea stilului somptuos, doct şi nobil. Aceleaşi calităţi stilistice, însoţite şi de un puternic pitoresc, se vădesc şi în fragmentele romanului *Craii de Curtea-Veche,*

apărut intermitent în *Gândirea,* a cărui publicare integrală e așteptată (expurgată, însă, de maniile gramaticale ce-l fac aproape ilizibil unui spirit echilibrat, căci scriitorul se exprimă la fiecare pas astfel: *îmi* a scris că *îți* a spus că *îl* a văzut) pentru a fi prețuit după meritul său apreciabil de la prima vedere.

oct. 1928

{*Ibidem,* voi. II, 4. *Evoluția prozei literare,*
cap. XXIII, p. 172-173)

Arta lui Matei s-a fixat într-o singură carte, *Craii de Curtea-Veche,* făcută din incantație, din culoare, din pitoresc - adică din tot ceea ce nu se găsește la tatăl său; paletă descriptivă bogată; tot evocator, larg muzical; fâlfâit de eșarfe multicolore; proză plină de suavități poetice, dar și de miresmele maidanelor părintești; vocabular, când arhaic, ca la fratele său Luca, când voit împlântat în trivial - într-un cuvânt, cu destule elemente de luxură și de dizolvare, ca, de altfel, întreaga atmosferă morală a cărții; operă rară de povestitor liric și de mare artist, cu toate semnele unei decadențe evidente.

{*Memorii,* IV [1936], p. 13-19)

ȘERBAN CIOCULESCU

Craii de Curtea-Veche e, întâi de toate, prin raportare la autor, un monument de snobism. Fiecare pagină palpită de admirație înfrigurată pentru niște «domni» așa de «bine» ca Pașadia și Pantazi. Primul, strănepotul unui aventurier și criminal, pripășit de prin părțile turcești, și ajuns mare armaș. Al doilea, aproximativ boier și descendent din niște pirați greci. Totuși, în Pașadia, autorul, de profesie analist al sângelui albastru, crede a vedea *„semnele unei înalte stirpe în cădere"*. Iată un cuvânt care îi este scump: „stirpe"! D. Mateiu Caragiale a descris, în *Craii de Curtea-Veche,* viața de noapte a unui quartet de cheflii bucureșteni, în 1910-1911. A făcut un „roman de moravuri bucureștene", precum însuși pretinde. Autorul, în numele unui ideal de civilizație occidentală, n-are decât dispreț transcendent față de „orașul blestemat", de „sufletul spurcat și scârnav al Bucureștilor", situat la „Porțile Orientului" etc. „Sufletul spurcat și scârnav al Bucureștilor" corupe cele mai alese suflete (Pașadia și Pantazi). Personificați în Gore Pirgu, dejecție a Crucii-de-Piatră, Bucureștii precipită alterarea sângelui albastru. [...]

Craii de Curtea-Veche, carte excelent scrisă, mai ales când autorul renunță la aplicație și „bucăți alese", reprezintă un efort literar considerabil și oferă un îndoit pitoresc, de aproximativă heraldică româno-grecească și de autentic Obor. Cu condiția să nu i se atribuie întemeierea romanului românesc, care, pare-mi-se, exista dinainte, d. Mateiu Caragiale îndreptățește o stimă literară rezonabilă.

{*„Craii de Curtea-Veche" de Mateiu Ion Caragiale,*
în *Adevărul,* 19 aprilie 1929)

In restul operei lui, omul nu se oglindește decât negativ, prin refuzul destăinuirii și al dăruirii de sine. Ne rămâne deci a privi fugar peste *Remember* și *Craii de Curtea-Veche* pentru a-l surprinde indirect, așa cum se oglindește în subiectele sale preferate. Poetul se regăsește în personajele sale fictive, de existență imaginară. Ființe excepționale, parcă desprinse din lumea lui Edgar Allan Poe (Aubrey de Vere din *Reme?nber* nu cumva i-a fost sugerat onomastic de Guy de Vere din *Lenore* a poetului american?), eroii lui Mateiu Ion Caragiale nu au o stare civilă controlabilă și nici măcar raportare la un mediu de viață reală. într-înșii se recunoaște gustul pentru civilizațiile vechi, care dau hibrizi străluciți de descompunere morală. Fie că e vorba de fantasticul Aubrey de Vere sau de contestabili autohtoni ca Pașadia și Pantazi, făpturile lui Mateiu Ion Caragiale reflectează un ideal de perfecție *ex lex,* omul de sfârșit de veac, putregai cu reflexe somptuarii, de o certă frumusețe crepusculară. [...] N-a creat viața, desigur, dar pe hotarul dintre închipuire și posibil, poetul fantastic al nopții și al serilor „ce se întorc" a iscat fantome ale visării sale, care nu se mai mulțumesc cu materialul familiar al cronicilor și al pitorescului arhaic.

{*Mateiu I. Caragiale,* în *Adevărul,* 24 ianuarie 1936)

însăşi capodopera lui Mateiu I. Caragiale, capodoperă de al doilea raft, după cum numeşte un eseist francez (Emile Henriot - *n.n)* cărţile de mai puţină substanţă, *Craii de Curtea- Veche* se alimentează din drojdiile morale ale unui trecut apus. Căci, deşi lucrurile se petrec în Bucureştii din preajma noului veac, plăsmuirile omeneşti cu putere de sugestie sunt arbitrar închipuite din confluenţe de sânge ale veacurilor trecute şi ale neamurilor din Levantul tuturor corcirilor morale. Unul singur, autohtonul Pirgu, dejecţie sufletească sintetică, dar şi acumulativă peste marginile crezării, poate fi socotit de obârşie românească. Ceilalţi, Paşadia şi Pantazi, către care merge evlavia adâncă a autorului, mai vârtos decât consimţământul cititorilor, sunt construcţii mintale, fără rădăcini în realităţile noastre. Spre a satisface cadrul rubricei noastre *{Aspecte epice contemporane — n.n),* vom adăuga că autorul, nestăpânind darul întrupării epice, nu îşi înfăţişează personajele iubite în acţiune, dar le evocă cu o mare putere de sugestie. Niciodată arta lui Mateiu I. Caragiale nu a lucrat mai cu eficacitate decât în *Craii de Curtea-Veche,* pentru a da categoriei abstracte a trecutului o învestmântare mai plastică. Ca şi Pirgu, dar pe un alt plan, cei doi eroi levantino-români sunt produse sintetice ale unei plăsmuiri ideale, care nu reuşeşte însă a prinde ritmul vieţii. O proză de neînchipuită splendoare, periodică, ritmată şi plastică, este pusă în slujba romanticei evocări. „Concepută nebulos", după însemnările de jurnal ale lui Mateiu I. Caragiale, încă din 1910, aşadar puţin înainte de sonetele din *Pajere,* scrisă şi remaniată în 1916, 1918, 1919 şi anii următori, cu mici întreruperi până în 1928, opera înfăţişează o muncă de atelier fără seamăn în literatura noastră. Despre nici o altă scriere n-avem ştire să fi fost atât de frământată, până la redactarea definitivă. E un exemplu remarcabil şi unic de artizanat, de meşteşugire savantă şi conştiincioasă, pentru înfrângerea dificultăţilor ce se opun creaţiei. Autorul n-a rămas ca alţi artişti, secătuit sau dezgustat de greutatea silinţei. Cartea i s-a părut «reellement magnifique», răsplătindu-1 de munca istovitoare. [...]

Mateiu I. Caragiale e un scriitor de mare plasticitate, dar registrul său este redus şi nu se realizează deplin, în creaţie epică de viaţă. Arta sa e o manifestare supremă, însă de decadenţă, care configurează pe autor ca un scriitor bizar, fără strămoşi în literatura noastră, de bună seamă deosebit de interesant, dar nu un creator în puterea cuvântului.

(Revista Fundaţiilor Regale, nr. 5, 1937)

Craii de Curtea-Veche, întregit cu romanele *Sub pecetea tainei* şi *Soborul ţaţelor,* aveau să constituie o trilogie. Din cele patru fragmente care ne-au rămas, *Sub pecetea tainei* îşi arată îndeajuns structura şi intenţiile. Sunt amintirile, de la sfârşitul veacului trecut, ale unui înalt slujbaş din poliţia Capitalei. Dispreţuind el însuşi genul în fiinţă al romanului poliţist, povestitorul fictiv, sub care se ascunde închipuirea autorului, desprinde fâşii-fâşii din cabinetul secret al aristocraţiei bucureştene, cu o mare putere evocatoare. In locul unui roman poliţist oarecare, Mateiu I. Caragiale îşi propusese, mai scormonind din cronica uitată a vieţii noastre publice, mai plăsmuind cu o închipuire împrospătată din lecturile marilor povestitori fantastici, cercetaţi cu dragoste de dânsul, - să alcătuiască un vrednic diptic la *Craii de Curtea-Veche,* pentru a trece apoi la al treilea fastuos panou din tripticul visat. Ca şi *Craii de Curtea-Veche,* fragmentele rămase din *Sub pecetea tainei,* pare-se, n-ar fi dat un roman propriu-zis. Sau altminteri zicând, statismul concepţiei, ritmul domol al evocării n-ar fi ieşit din formula aşa de personală realizată în *Craii de Curtea-Veche.* Dar cât de plastice şi tulburătoare, totodată, sunt aceste fragmente, în care se răsfrâng aspecte din viaţa aproape necunoscută a Bucureştilor de mai acum o jumătate de veac! Şi cată mâhnire te cuprinde la gândul că meşterul lor alcătuitor n-a avut răgazul să-şi ducă la capăt lucrarea! [...]

Oricât de aleasă ar fi proza lui Mateiu I. Caragiale, suntem siliţi la o disociere necesară, când e vorba să alăturăm roadele literare ale fiului de acelea ale părintelui *(siparva licet magnus).* Fireşte, *Remember, Craii de Curtea-Veche* şi fragmentele din *Sub pecetea tainei* sunt bucăţi literare admirabile, prin bogăţia fastuoasă a expresiei plastice şi a structurii sintaxice, dar, orişicum, opera lui Mateiu I. Caragiale rămâne minoră, dacă o aşezăm alături de aceea a lui Ion L. Caragiale.

(Mateiu I. Caragiale: Opere, ediţie definitivă îngrijită de Perpessicius, în *Adevărul,* XI, 1937)

Avem aici cheia esteticei mateine: CERINŢA DE TAINĂ FĂRĂ SFÂRŞIT. Ea putea fi bănuită încă de la primele încercări literare ale lui Mateiu, în poemele şi sonetele care alcătuiesc substanţa culegerii postume cu titlul *Pajere.* El caută uneori, în aceste poezii, „taina măririi

strămoşeşti" *{Clio)*. Altă dată, în *Lauda cuceritorului* barbar, „runa cea *tainica'* sapă numele celui predestinat să pârjolească lumea.

{Dimensiunea misterului, mAstra, nr. 4, 1967)

Mateiu I. Caragiale reprezintă însă tipul histrionului absolut, care împinge vocaţia teatrală la paroxismul ei tragic. Eul se identifică atât de mult cu rolul său unic, încât îşi dizolvă personalitatea în cea a personajului întruchipat. Măştile nu mai pot fi alternate, pentru că omul însuşi s-a preschimbat într-o mască». în aceste substanţiale şi subtile rânduri, distingem două afirmaţii de ordin diferit. Una, referitoare la masca impenetrabilă, de aristocrat dispreţuitor şi sarcastic, pe care Mateiu încă din adolescenţă s-a străduit să şi-o compună şi care apoi, ca toate măştile de veche durată, ca să spun aşa, i s-a lipit de faţă, devenind o «a doua natură». Cealaltă lasă a se înţelege că personajele lui Mateiu nu erau obiectivate, ci proiecţii diferite ale propriei lui personalităţi, cu alte cuvinte, de ordin pur subiectiv. Iată cât de departe l-a dus pe Ovidiu Cotruş o simplă constatare: la «demistificarea», cum spune critica nouă, pe de o parte a personajului care a fost autorul, iar pe de alta, a propriilor personaje din «creaţia» sa «epică». Pun în ghilimele aceste cuvinte, pentru că într-un roman, creaţia cere invenţie, pe calea imaginaţiei, iar genul epic este tocmai acela al povestirii cu personaje vii, cât mai variate şi mai deosebite de structura autorului lor. Mateiu I. Caragiale n-a corespuns nici uneia din aceste cerinţe, dar *Craii de Curtea-Veche* se valorifică prin splendoarea stilului (nu spun a «scriiturii») şi prin viziunea, oricât de contestabilă, a crepusculului unei clase sociale.

{România literară, 6 octombrie 1977)

Asupra prozei lui Mateiu I. Caragiale critica a fost de la început şi până astăzi unanimă în a recunoaşte caracterul ei superior artistic. Altist calificat a fost şi Ion L. Caragiale, în direcţia proprietăţii cuvântului şi a unui anumit ritm al frazării. Acesta din urmă este mai învederat la Mateiu, cultivator al efectului plastic, precum şi al evocărilor lirice, poet şi el remarcabil, manifestându-se însă plenar în proză şi neevitând aşa-zisele «morceaux de bravoure» (fragmentele antologice).

Deşi mânuia cu siguranţă şi chiar colorat limba franceză, în care şi-a scris unele însemnări zilnice şi călătoria sa la San-Remo, rare sunt sintagmele şi expresiile galice, comune bilingvilor noştri, ca «mult-iubitul» (le bien-aime, Ludovic XV), «marele meu prieten» (mon grand ami), «o cocoană foarte mare» (une tres grande dame), «fără a-şi face un rău» (sans se faire un mal) etc. Puţine sunt şi franţuzismele sale lexicale ca «încanaliarea» (encanaillement), adică frecventarea unor oameni de joasă condiţie morală, în genul lui Pirgu, «laboare» (labeur) etc.

Sintactic, credem de factură italiană propoziţiile începute cu verbul *a fi,* la perfectul simplu: «Fu o căsnicie sbuciumată...», «Fu cel dintâi pe care-l întâlni...», «Fu un Bergami», «Fu unealta...» Şi la forma pasivă se remarcă acelaşi timp: «Nu fui introdus...»«.. .fui purtat prin nişte încăperi...»

în lexicul lui Mateiu a fost relevată mai demult predilecţia pentru cuvintele vechi, arhaice şi evitarea, pe cât cu putinţă, a neologismului, fie chiar cu preţul creării unor vocabule neviabile ca de pildă «desalcătuiri» (descompuneri), «desdrumaţi» (neorientaţi), tinere «desmăritate» (divorţate), sau chiar a unor sintagme, uneori adevărate perifraze, în acelaşi scop: «răvaşe neiscălite» (scrisori anonime), «trăsură închisă» (cupeu), «paraclis arzător» (chapelle ardente) etc.

încă de la apariţia *Crailor* (1929), am remarcat slăbiciunea lui Mateiu pentru triadă (în propoziţii, substantive, epitete). Nu-i voi concura pe tinerii mei confraţi care caută cu lumânarea sensuri ocultistice la marii noştri scriitori, dar voi explica acest procedeu printr-un proces conştient de stil [citat].

Aceste exemple ar pleda, ca şi alte specimene lexicale, chemate să zugrăvească unele medii interlope, pentru calificarea ca naturalist, a stilului matein. Este însă numai una din feţele acestuia, romanul pendulând între aristocratismul lui Paşadia şi Pantazi, de o parte, şi vulgara figură şarjată a lui Pirgu, sortit în mod arbitrar să fie profitorul războiului de întregire. [...]

Opţiunea estetistă a lui Mateiu I. Caragiale pentru secolul care a cultivat mai bine ca oricare «dulceaţa traiului» (la doucer de vivre), i-a impus şi cel mai atent proces stilistic. De mirare însă că prohodul acestei societăţi, ridicată de Mateiu în slăvi, se încheie cu un verb din pasta cealaltă, groasă, a suburbiei morale bucureştene: «.. .timpul nostru» (al Crailor, al imaginarilor contemporani cu lamura secolului al XVIII-lea!)

«trecuse» şi «în curând, avea să stârvească...» Secolul marii parăzi a Crailor, stârv! Curioasă strecurare a noului verb, creat de Mateiu, într-un final ce-şi putea găsi un alt cuvânt!

Pentru faptul că autorul şi-a amestecat prea mult cernelurile în *Craii de Curtea-Veche,* unele de esenţă romantică, altele de esenţă naturalistă, pentru că antitezele de ordin estetic şi moral abundă, am preferat acestei în genere socotită capodoperă a lui Mateiu, nuvela sa berlineză *Remember,* mai unitară ca atmosferă şi procedee stilistice.

[Registre stilistice mateine. Delimitări,
în *Flacăra,* 27 iulie 1984)

AL A. PHILIPPIDE

Cartea d-lui Mateiu Caragiale nu e un roman. E făcută din prezentarea a câtorva tipuri interesante şi ciudate, pe care autorul pare să le fie cunoscut mai mult decât imaginat, şi din spovedaniile acestor tipuri.

Automl prezintă câteva figuri de rataţi şi îi pune să se mişte într-un mediu de putreziciune morală şi de murdărie sufletească, descris cu insistenţă şi detalii. Insistenţa aceasta îngreuiază câteodată cursul povestirii. D. Mateiu Caragiale are un stil încărcat, chinuit câteodată, totdeauna interesant. Figurile „Crailor" se detaşează într-o lumină verzuie şi crepusculară, rembrandtiană. Se fixează în memorie, şovăitoare şi totuşi lămurite. O atmosferă de aquarium - asta e culoarea generală a cărţii. D. Mateiu Caragiale ne oferă o vitrină de muzeu Grevin, un etalaj de figuri de ceară, sinistre şi neliniştitoare. Paşadia, Pantazi, Gorică Pirgu, familia scăpătată şi de viţă veche a „adevăraţilor" Arnoteni, toate personagiile trăiesc o viaţă specială, nocturnă, extenuată şi extenuantă. Bănuiesc că autorul a vrut să acumuleze în personagiile sale o anumită putreziciune caracteristică târgurilor noaste, în care importaţiile civilizaţiei occidentale se împreunează aşa de ciudat cu fanariotismul şi orientalismul încă nestârpit al vieţii şi obiceiurilor. Cartea lui Mateiu Caragiale e quintesenţa acestei vieţi corcitoreşti care e caracteristică încă pentru bună parte din lumea oraşelor noaste, începând cu capitala. Epoca, de altfel, în care se mişcă tipurile cărţii e nimerită. E prin 1910, epoca de dinainte de război, a României mici şi

patriarhale, cu ritm domol şi gospodăresc. Astăzi ritmul s-a schimbat. A devenit mai rapid şi e nădejde ca ancorele trecutului să se desprindă din ce în ce mai mult - şi să cadă. Cartea d-lui Caragiale e vârtos ancorată în trecut. Un trecut lipsit de poezie, pitoresc şi murdar, pezevenghiu şi corcit, fără nimic din evocaţiile nostalgice ale d-lui Sadoveanu. [...]

Cartea d-lui Mateiu Caragiale este în multe privinţe un document, de aceea merită să fie cetită cu interes. Iar prin stilul ei original, plastic, plin şi expresiv, e o realizare de artă, vrednică de elogii.

{Mateiu Ion Caragiale: „Craii de Curtea-Veche",
în *Viaţa Românească,* an. XXI, 1929, aprilie, nr. 4, p. 121-122)

CAMIL BALTAZAR

D-l Mateiu Ion Caragiale a scris poate fără să vrea o carte de un farmec frust şi nebănuit, o carte care, încerând un limbaj atât de apropiat de viaţa acelor care îl vorbesc, devine organic şi miezos şi este indispensabil cărţii, nu se poate dezlipi de ea. [...] [Acest limbaj] îi ajută sciitorului să scrie cu o peniţă care de la Creangă n-a mai fost atât de reînnoită într-o realitate românească de cel mai pur sânge şi e singurul scriitor care n-a azvârlit cu o sudalmă pitorească într-o lume pe care am văzut-o, am cunoscut-o, s-a lipit de epiderma noastră, deşi niciodată nu am fi bănuit că poate fi material atât de viu şi de scump pentru o carte. [...]

însă noi ştim că la cărţi din acestea cari se citesc cu o plăcere de adolescent la primele lecturi, şi cu o bucurie de scrib înviorat că are în mână o carte ce se scrie la un veac o dată - nu se putea ca rândurile noastre să nu şchioapete şi sperăm să mai putem scrie cândva o lămurire şi un omagiu deplin a *(sic!)* acestei cărţi care ne-a plăcut prea mult pentru a o rnai putea comenta.

(Tiparniţa literară, an. I, nr. 6-7, aprilie-mai 1929)

Este adevărat: apariţia epocală a scrierilor lui M. I. Caragiale a fost întâmpinată ca o sărbătoare literară (mai ales *Craii de Curtea-Veche)* de către artiştii şi oamenii de litere sensibili la astfel de iviri meteorice şi

din alaiul primilor crainici ai marei festivităţi au fost Emanoil Bucuţa, Ion Barbu, Petru Comarnescu, Ion Pillat, Emil Riegler, Perpessicius, Al. A. Philippide, C. Noica, B. Brezeanu, Mihail Sebastian, Radu Dragnea şi Barbu I^ăzăreanu, la cari s-au adăugat Adrian Maniu, G. Călinescu, Tudor Vianu, Şerban Cioculescu şi E. Lovinescu. [...] Personagii sau fraze, propoziţii sau perioade întregi ce te fac să citeşti *Craii de Curtea-Veche* cu sufletul la gură şi cu senzaţia, ba nu cu sentimentul de scrib înfiorat că ai în mână o carte *ce se scrie la un veac o dată.*

{*Universulliterar,* 28 ianuarie 1945)

ION BARBU

Niciodată piatra nu va da Bucureştiului un sfert din strălucirea marilor cetăţi din Apus. Civilizaţia noastră e sortită să rămână în virtual şi interior. Neputând clădi în afară (e şi prea târziu şi prea zadarnic pentru aceasta), în inimele noastre se cade să întemeiem: - turnuri vibratoare, speranţei; aurite bolţi, laudei; clopotniţe, adâncimii soarelui netemporal. Iată sensul Cetăţii voastre, lămurind din *Craii de Curtea-Veche.* Şi astfel, v-am arătat pentru ce trebuie iubită această carte. [...]

In desfăcutul suflet al Bucureştiului nocturn, umbra Penei Corcoduşa şi depărtata lumină a imaterialei Ilinca sunt zone de vibraţie joasă şi înaltă, polii între care strălucesc culorile celor trei Crai de Curte: Paşadia, «Eu» şi Pantazi. Toţi brăzdaţi de dungile negre ale duhului impur: principiul de picazare *(sic!),* care e Pirgu. Eroul romanului e tocmai acest grup stelar, cumpenind lumile de aur şi azur ale lui Paşadia şi Pantazi, alungând nălucile Penei şi Ilincei, gravitând în jurul lui Pirgu, centru fictiv şi brut. E prima dată în literatura noastră, şi a doua oară poate în literatura universală (cazul lui Dostoiewski, mai complex, trebuind cercetat cu altă grijă), când *natura planetară* se substituie naturei biologice, sociale ori simplu umane, a eroului de roman obişnuit. Cu toată faţa lor pământească, cei trei Crai sunt numai în al doilea rând oameni, dar în primul: axe universale. Iar numele plutonian al lui Pirgu e de scârbă şi spaimă. De aceea *Craii de Curtea-Veche* părăseşte raftul căiţilor pieritoare pentru a se aşeza între

Scripturi. Nu cunosc meditaţie mai gravă asupra ticluirii şi aventurii Fiinţei ca această carte de înţelepciune, pe care un act de discreţie şi gust o disimulează sub grele catifele de pitoresc oriental. [...]

Revelaţiile sunt multe în cartea „Crailor" şi ca săgetate din cununile Sfintelor Locuri. [...]

{*Răsăritul Crailor,* în *Ultima oră,* an. I, nr. 103, 1 mai 1929;
Pagini de proză, 1968, p. 88-93)

BARBU B. BREZIANU

împrietenirea lectorului cu *Remember* lasă nedumerire. E o pagină uitată, din Poe sau Wilde, pitită cândva de unul, aflată azi? Nedumerirea creşte când presimţi autorul român, urmaş de-al lui Caragiale, om ce trăieşte cu noi prin Bucureşti, dar nu ţine conferinţe, nu declamă prin şezători (chiar poftit), nici provoacă larmă... Să fie scriitor român? [...] în ceaţa de noapte neagră luceşte un mănunchi de argint, şi prin această secţiune se oglindeşte silueta gingaşă a lui Aubrey de Vere; o clipă se arată într-un iluminat relief. Reflectorul crud nu iartă cuta şi despoaie fardul meşteşugit. Bizar, Aubrey de Vere apare din tainica lui cadra, gol, cu apucăturile şi gusturile sale. Totuşi rămâne frumos, tare frumos. E talentul făurarului.

{*Cartea urnită,* în *Ultima oră,* an. I, nr. 103, 1 mai 1929, p. 2)

PETRU COMARNESCU

Romanul este însă viaţa colectivă a celor trei Crai. Trăieşte şi moare odată cu despărţirea lor. Construcţia romanului acesta care, după cum vedeţi, dă la iveală o substanţă adâncă şi expresivă, de-o complexitate neobişnuită, este atât de adecuată atmosferii, încât tehnica se confundă cu spiritul, forma cu fondul. E acea fuziune intimă care se cheamă artă şi în care energia spirituală pătrunde şi se confundă cu materialul sensibil. Ce sunt cei trei eroi proiectaţi şi în continuă devenire decât

trei aspecte ale spiritului autorului? Amestecul de fatalitate (până şi boalele sunt aşteptate cu impasibilitate: «de ce te păzeşti nu scapi»), de stoicism (Paşadia) şi reverie biblică este o realitate cardinală a romanului. Precum timiditatea, frăgezimea infantilă, puritatea bătrânei boieroaice se întâlnesc cu neacomodarea (Pantazi), neadaptarea (Paşadia) sau dimpotrivă cu perfecta adaptare şi speculare (Gore parvenitul), tot astfel sentimentele acestor oameni care ar putea să se respingă se îngemănează, întocmind, prin prietenie, o sinteză individuală şi, prin aceasta, o atmosferă specifică.

Tipurile sunt caracterizate din însăşi expunerea şi atitudinea autorului; argot-ul nu are funcţie de pitoresc exterior, ci el devine agentul scăpărărilor lăuntrice. O splendidă obiectivitate epică întăreşte naraţiunea romanului. Autorul povesteşte, nu descrie. De aceea vom găsi puzderie de substantive vechi sau neauzite, care vor materializa expresivitatea sufletească a eroilor. în schimb, adjective puţine, căci, nedrămuite, ele ar opri naraţia, ar face-o statică şi poate prea artistică, formal artistică. Şi la Porţile Orientului, pitorescul este prea abundent, pentru a nu-1 comprima în glasuri de sânge ce nu găseşte hodină. [...]

Romanul urban românesc capătă prin Matei Ion Caragiale crăinicie de casă nouă. Aci totul e revărsare lăuntrică, flux impetuos şi plin, râvnind ridicarea dincolo de viaţă. Spiritualizarea se petrece efectiv. Transfigurarea se deschide din adâncuri şi din veghea morţii porneşte însăşi liniştea cea mare. Deasupra eroilor flutură un Dumnezeu neştiut, dar prezent. Perspectiva acestui Dumnezeu o implică micimea celor trepăcătoşi *(sici),* nenorocirile trecutului, schimbările ruinelor. Lupta din fiecare şi moartea fiecărui lucru de care ne legăm, curte domnească ori fiinţă idealizată. Nicăieri n-am simţit, ca aici, în cartea lui Matei Caragiale puterea hazardului, fundarea pe oportunitate şi capriciu, dar şi atâta stoicism faţă de regulă şi neîncredere în disciplină. [...]

Este portretul spiritual al unei colectivităţi de români corciţi, specific şi pregnant pentm realitatea noastră, ridicat însă până la cea mai înaltă semnificaţie umană, până la valabilitatea lui generală şi - estetic — eternă.

Tâlcul romanului lui Matei Caragiale: „crâinicie de casă nouă.

(Crăinicie de casă nouă, în *Ultima oră,*
an. I, nr. 103, 1 mai 1929)

Surprinde cu mare acuitate antitezele şi contradicţiile, ciudatele îmbinări sau, dimpotrivă, dedublări din vieţile eroilor săi, fie ei Aubrey de Vere, din ***Remember,*** sau Paşadia, Pantazi, Pirgu şi însăşi Pena Corcoduşa, personajele romanului *Craii de Curtea-Veche. [...]*

Mateiu Caragiale a folosit într-o mare măsură şi printre primii la noi mijloacele viziunii şi compoziţiei expresioniste. Contactul cu literatura fantastică a lui Poe şi Hoffmann, cu imaginaţia lui Novalis, Nerval, Holderlin şi Wilde - din discuţiile scurte cu dânsul reieşea că îi cunoştea foarte bine - explică orientarea sa, dar mai mult în procedeele şi înseşi viziunile expresioniştilor, care îşi au în dramaturgul suedez August Strindberg, şi în pictorii Van Gogh şi Edvard Munch precursorii. [...]

Ion Barbu descoperea un sens tragic existenţei acestor crai în asfinţire şi orânduia, după epica lui Dostoievski, scrierea lui Matei Caragiale, ca purtând prezenţa unui rău de ordin planetar, peste biologic şi social. Judeca romanul lui Caragiale prin considerente înrudite cu acelea ale scriitorilor existenţialişti de azi. Fără a fi de acord cu viziunea lui Ion Barbu, trebuie să recunoaştem că el a scrutat mai în adânc romanul, atribuindu-i o multitudine de semnificaţii, la care numai operele complexe şi de substanţă se pretează. Un roman cu substanţă mult mai puţintică decât *Craii de Curtea-Veche* - ne referim la *Procesul* lui Kafka - a stârnit comentarii infinit mai numeroase şi mai prezumţioase. [...]

O analiză mai temeinică a romanului crailor ar învedera noul adus de Matei Caragiale în epica noastră: violenţe psihologice (Pena Corcoduşa), teme obsesive (cei trei crai, Gore, Raşelica), sentimentul absurdului şi al tragicului, încercarea de explicaţie intelectuală, de urmărire lucidă a vieţii şi tipurilor, caracterul de nelinişte, îngrijorare, consternare din partea autorului-comentator, proiectarea vieţii interioare prin momente şi acte de-o mare forţă revelatoare. Fază specioasă a romantismului, expresionismul este opusul clasicismului, cu virtuţile lui de echilibru, măsură, armonie între obiectivitate şi subiectivitate. Expresionismul lui Matei Caragiale a fost însă mlădiat şi armonizat potrivit firii şi preferinţelor autorului, iubitor al fantasticului, dar şi al lucidităţii, el însuşi un personaj cu mască senină şi distantă, dar care nu putea ascunde în totul tragicele-i suferinţi. In felul său atât de personal de a compune naraţiunea şi de a construi

personajele, au fost folosite laolaltă o serie de elemente ce nu se întâlniseră până atunci în epica noastră şi nici a lumii: limbaj înalt şi argou golănesc, înţelepciunea folclorului adusă într-un context de coloratură modernă, Anton Pann în viziune expresionistă, reflexele frescelor bizantin-româneşti, cu polifoniile de culoare şi cu o ritmică ce se ascute, pentru ca, prin aceste reflexe, să se capete transparenţe de vitraliu şi sclipiri de mozaic. Dacă romanul crailor ar fi cunoscut de către admiratorii de peste hotare ai lui Kafka, Beckett, Albee, credem că ar impresiona şi ar surprinde, tocmai prin răsunetele coloristice, muzicale, psihologice, cu un cuvânt prin atmosfera fără pereche, proprie unei lumi care a existat peste tot şi mai există în unele părţi şi pe care scriitorul a evocat-o în specificitatea şi universalitatea ei.

{Amintiri... aprecieri, în *Tribuna,* 20 ianuarie 1966)

PERPESSICIUS

Activitatea literară de până acum a d-lui Mateiu Caragiale numără un ciclu de poeme denumit cât se poate de plastic *Pajere* şi strania povestire „a faptului divers atroce" din nuvela intitulată *Remember. [...]*

Remember şi *Craii de Curtea-Veche* sunt, mai presus de litera întâmplărilor şi de linia eroilor, confesiunea unui suflet însetat de frumos, de suflete originale şi rare, de întâmplări cu iz de legendă şi istorie, de ritmuri, din natură, artă şi scris, căutate cu înfrigurare, alintate, îndrăgite, sfinţite. Şi acesta e povestitorul, e scriitorul care-şi plimbă nostalgiile şi spleenul prin genealogiile eroilor săi din *Remember* şi *Craii de Curtea- Veche,* pe ţărmurile canalului berlinez şi viziunile de desfrâu şi de putreziciune ale Bucureştilor nocturni.

Desigur, *Craii de Curtea-Veche* pot fi socotiţi şi ca expresia unei realităţi sociale. Treimea aceasta de eroi, peripateticieni ai boemei, crai, cheflii, cartofori şi mai presus de toate poeţi ai viciului, cu genealogii care de care mai alambicate, pot fi priviţi ca descendenţa pervertită, cu toate că rafinată, a unui trecut prăvălit în propria-i cenuşă. O cenuşă din care n-o mai învia niciodată pasărea Phoenix. „Noi suntem decadenţa de la sfârşitul imperiului", ar fi un prea frumos epitaf pentru istoria acestei treimi de Crai de la Porţile Orientului, cum numeşte

în dese rânduri şi cu vădită intenţie d-l Mateiu Caragiale aceste meleaguri ale istoriei noastre. [...]

Craii de Curtea-Veche reeditează, cu fiecare din eroii acestei treimi de epicurei înţelepţi, imaginea acelui dandy baudelaririan, pentru care suprema lege este frumosul şi suprema victorie stă în biruinţa josniciilor, în care se tăvălesc, dar care nu-i maculează, pentru că toate sunt motive de înţelegere şi de purificare. E o nobleţe a viciului în romanul acesta al d-lui Caragiale, şi despre fiecare din cei trei Crai s-ar putea spune cuvintele cu cari scriitorul caracterizează pe Paşadia: „... degradarea nu-l înfierase o singură clipă, căci dacă seara patriciul cobora în Suburra, el nu-şi schimba portul, nici nu-şi lepăda însemnele, rămânând tot aşa de măreţ în viţiu ca şi în virtute". [...]

Cu aceste caractere, de o asemenea sensibilitate, pe o astfel de comună cutie de rezonanţă, se înţelege de ce acordurile se caută, se îmbină şi se înfrăţesc şi pentru ce melodia totală este una din cele mai dumnezeieşti, de vrajă şi de neîntrerupt „farmec". Bucureştii, cu moravurile lui de noapte, evoluează ca nişte balete zodiacale în însoţirea de coarde înăbuşite şi în murmurul de evocare, în aspirarea de trecut şi poezie a celor trei Crai de la Curtea-Veche. De aici, din fuziunea aceasta, a două planuri, din călătoria aceasta dublă, una în visul somptuos al istoriei şi amintirii, alta în subpământurile Bucureştilor de petrecere, se alege acea apă de poezie, întinsă pe sub toată povestea, că oriunde ai săpa şi ai coborî ciutura, dai de apă înviorătoare, ca o altă apă vie a basmului. Am spus: călătorie dublă. Scriitorul spune: călătorie întreită, în capitolul „celor trei hagialâcuri", dar, privind mai de aproape, este, de fapt, vorba de o călătorie dublă, de o viaţă pe două planuri, aşa cum le-am schiţat mai sus. într-adevăr, cele trei hagialâcuri sunt cele trei incursiuni, una a lui Pantazi, în paradisul călătoriilor lui, a doua a lui Paşadia, în palatele somptuoase ale trecutului şi mai cu seamă „în acela, scump nouă şi nostalgic între toate care fu al optsprezecelea" [veac - *n. aut.},* hagialâcuri - tărâmuri şi timpuri - deopotrivă îndreptate pe drumurile aducerii-aminte, ale vieţii în vis, altfel decât cea de a treia călătorie „în viaţa care se vieţuieşte, nu în aceea care se visează" şi prin dedalul căreia vor merge însoţiţi de inimitabilul bufon Pirgu, admirabilă creaţie, de contrast şi de sine stătătoare, din romanul d-lui Mateiu Ion Caragiale. [...]

Scrisul întreg din *Craii ele Curtea-Veche* e un scris de ritmuri cumpănite, de pătimaşă selecţie de rarităţi lexicale, dintr-un argot plastic şi de crudităţi pitoreşi, un stil discursiv de cronică şi de memorii, pregătit în laboratoarele memorialiştilor cu Saint-Simon în frunte. Un scris care, pornind de la prospeţimea de expresie a cronicarilor noştri din trecut prin Dinicu Golescu şi Ion Ghica, a ras în treacăt oglinzile de apă tare ale scrisului lui Odobescu. Un stil arhaizant şi argotizant, cum nu se poate mai adecuat unei materii oarecum prăfuite, oarecum de penumbre aromate, oarecum defuncte.

[Mateiu Ion Caragiale: „Craii de Curtea-Veche",
în *Cuvântul,* 12 şi 19 iulie 1929; *Menţiuni critice,*
Editura Albatros, 1976, p. 27-35)

Desigur, *Craii de Curtea-Veche* este tot ce poate fi, mai puţin roman istoric. «Restituire istorică greşită» notează d-l N. Iorga într-o notă din a sa *Istorie a literaturii româneşti contemporane,* după ce acordă versurilor lui Mateiu Caragiale o măgulitoare preţuire şi dacă lucrul n-ar putea fi susţinut, din lipsă de obiect, ea nu este mai puţin intuiţia, dezamăgită oarecum, a unui istoric de surprinzătoare intuiţii, căci, dacă, din ultimul tipar al *Crailor de Curtea-Veche,* la care autorul a ajuns după un travaliu atât de laborios, dar mândru de a fi învins «dificultatea», cu greu ne-am fi putut închipui natura acestor etape depăşite, întâmplarea, zgârcită desigur, dar nu mai puţin revelatoare, ne-a pus la îndemână cele două schiţe şi acel material de crâmpeie, cari se pot urmări în anexele respective [din ediţia sa - *n.n.]* şi cari, toate, duc la concluzia că elaborarea îndelungată a privit nu numai stilul, dar într-o egală măsură şi concepţia operei de căpetenie a lui Mateiu Caragiale. [...] In toate fibrele sale, cât de intime sau cât de superficiale, *Craii de Curtea-Veche* este o operă funciar realistă cu rădăcinile adânc înfipte în vadul acesta de la porţile Răsăritului, care este Ţara Românească. Prin atmosfera, însă, de ansamblu pe care o realizează, prin transfigurarea acestui material realist, prin continua lui răsfrângere în fântâna miraculoasă, de humor şi poezie, care este sufletul scriitorului, *Craii de Curtea-Veche* este cea mai puţin pământească dintre lucrările noastre epice, cu iz de istorie contimporană. Totul poate fi identificat şi găsit conform cu imaginea de estimp a societăţii şi totuşi toate sunt ridicate, cu mult peste nivelul contingenţelor, într-un cerc de legendă, de mit. [...]

Ursitoarele n-au voit ca Mateiu Caragiale să-şi termine opera. Dar *Craii de Curtea-Veche* este de o atât de desăvârşită imaculare artistică încât nimic n-ar mai fi putut s-o egaleze. Şi *Pajere,* şi *Remember,* şi *Sub pecetea tainei,* şi acei misterios *Sobor al ţaţelor,* şi proiectatul *Hoditz* şi tot ceea ce, nou Alcimedonte, ar mai fi gravat pe sub iedera şi laurul, jur-împrejurul urnei, împletite, i-ar fi sporit podoabele, dar nu i-ar fi întunecat cu nimic nici strălucirea şi nici timbrul, deopotrivă de inaccesibile. In urna de cristal a *Crailor de Curtea-Veche* memoria şi faima lui Mateiu Caragiale vor răzbate veacurile.

(Prefaţă la Mateiu I. Caragiale, *Opere,*
Fundaţia pentru Literatură şi Artă, 1936)

Putem mărturisi, în acest moment de doliu, credinţa că dacă nu e, şi poate nici va fi, populară, vreodată, opera lui Mateiu Ion Caragiale este nemuritoare. Oricât de tari, miresmele poate că tot se volatilizează într-o bună zi. Miresmele cuvintelor, la care singură alhimia miraculoasă a artistului a contribuit, acelea nu dispar niciodată. Şi mica operă a lui Mateiu Caragiale, în frunte cu *Craii de Curtea-Veche,* e prea bogată în miresme evocative, pentru ca să nu *fennecepe oricine şi oricând* va deschide îmbălsămatele lui cripte de artă.

1936

(In Memoriam. Mateiu I. Caragiale,
în *Opere,* voi. VII, p. 209-212)

Remember e. o povestire de atmosferă — şi mai puţin una din acele întâmplări tenebroase, „sub pecetea tainei", cum le proiectează, după sugestiile lui Balzac, Mateiu Caragiale, prin 1930 - atmosferă de reculegere şi poezie a Berlinului, cu galeriile lui de artă, cu adumbrite şi medievale rachierii neerlandeze, cu pâlcuri de copaci bătrâni, modeluri ale pictorilor olandezi, cu magice nopţi înstelate, o atmosferă hipnotică, prin care a trecut ceva din visele halucinante ale lui Gerard de Nerval. „Sunt vise ce parcă le-am trăit cândva şi undeva, precum sunt lucruri vieţuire despre cari ne întrebăm dacă n-au fost vis", sunt primele

şiruri ale povestirii, şi ele dau, ca o ridicare de baghetă, tonul întregului text, care se şi petrece cu adevărat la liziera dintre vis şi viaţă. [...]

Cu astfel de pagini, cu atare atmosferă de viciu şi de vrajă, cu atari zaimfuri de transfigurare, zvârlite ca tot atâtea patrafire de aur peste realităţile cotidiene şi vulgare, suntem, de fapt, pe drumul întâmpinării *Crailor de Curtea-Veche,* căci *Remember* şi este, cronologic şi estetic, cea mai somptuoasă ridicare de cortină pentru cortegiul romanului amintit al lui Mateiu Caragiale.

{*Prefaţă* la Mateiu I. Caragiale,
Opere, E.P.L., 1965)

Sonetul de inspiraţie istorică a cunoscut o bogată carieră în poezia noastră, şi el a pus, constant aproape, accentul pe pitoresc şi decorativ. Epoca sămănătorismului l-a practicat cu preferinţă, şi im-pulsului acestuia datorăm unele din cele mai izbutite sonete, ale lui Iosif, Corneliu Moldovanu, Mihai Codreanu, Victor Eftimiu, iar dintre uitaţi, ale lui Dimitrie Teleor. Sonetele lui Mateiu Caragiale se disting prin sobrietatea plină de evocare a liniilor, şi chiar, s-ar putea spune, printr-o concepţie ce le prezida pe toate.

{*12prozatori interbelici,*
Editura Eminescu, 1980, p. 165)

MIHAIL SEBASTIAN

Câţiva tineri publicişti, bine intenţionaţi, dar naivi, au surprins cu simpatică exagerare modestia scriitorului şi au prezentat-o publicului într-o scurtă campanie critică. Entuziasmul lor se organizase parcă într-un club poliţist: era destul să fie cineva bănuit de a nu admira deopotrivă obiectul acestui asalt de ardoare, pentru a i se face „fişe". Admiratorii fuseseră clasaţi cronologic, impresiile lor, aliniate după precepte comune. Abaterile se admonestau cu severitate. [...]

Un lucru te reţine în cartea d-lui Caragiale şi te anunţă că ai călcat într-un peisagiu sufletesc de structură şi calitate perfect deosebite. Scrisul. Desemnul exterior al frazei şi armonia ei lăuntrică. Melodia

lentă a vorbelor şi cadenţa ei inegală de manea. Scrisul acesta este o realitate ce se suprapune povestei. Există independent de ea. Un spaţiu prin care oamenii pot trece, dacă destinul lor îi duce pe acolo, dar nu-şi condiţionează existenţa de acest accident. El e prezent şi în singurătate. Are un sens personal numai prin simpla alăturare a vorbelor; un timbru şi o rezonanţă diferenţială. Nu ştim însă dacă un stil cu o expresivitate atât de specifică este propriu artei romanului. *Craii de Curtea-Veche* par a spune că nu. Un romancier trebuie să aibe libertatea de a gândi şi uşurinţa de a transpune. In urmărirea unui erou, nimic să nu-l oprească a face în detalii itinerariul interior, pe care viaţa aceluia îl descrie. îndrăznesc să spun că, pentru o asemenea cursă sufletească, e necesar un scris fără culoare. Domnul Matei Caragiale nu cunoaşte altă libertate. Nu poate să se despartă de sine, pentru a trăi dincolo de propria sa arie spirituală, o altă viaţă. Şi, prin aceasta încetează a fi romancier. Eroii cărţii nu au în situaţii deosebite o identitate comună. Paşadia, Pantazi şi povestitorul sunt expresiile pitoreşti şi decorative ale aceluiaşi ins. Pentru bunul motiv că autorul nu se poate depăşi. [...]

D-lui Caragiale îi lipseşte cu atâta certitudine înţelesul, economia şi metoda romanului, încât nu creează epic o situaţie. Anecdota frumoasă şi evocatoare în total, atunci când marele ei oval a fost terminat, are în detalii momente pueril de bruscante şi de neadâncite. Povestea primului amor al lui Pantazi e neconvigătoare. Moartea Ilincăi e fără răsunet lăuntric. întâlnirea cu Pena e teatrală. Simple accidente. S-au întâmplat - puteau să nu se întâmple. Nu simt de la aceste întâmplări mai departe încadrarea lor în viaţă, în suflet, în adevăr. Adevărul începe de fapt mai departe. Adică acolo unde psichologia d-lui Matei Caragiale încetează. [...] Şi cu toate acestea, ce operă frumoasă această carte. Nu poate fi vorba de un roman. Este cu siguranţă însă o admirabilă poveste. Sunt unele cărţi care nu se sfârşesc acolo unde le moare eroul. Ele păstrează, dincolo de copertă, o nevăzută reţea de fibre, care le leagă de vis şi viaţă şi le adâncesc mai târziu în memorie alături de tristeţile şi lucrurile propriului tău trai. *Craii de Curtea-Veche* este una din aceste puţine cărţi.

{*Craii de Curtea-Veche,* în *Vitrina literară,*
an. I, nr. 1, 21 octombrie 1929)

POMPILIU CONSTANTINESCU

Cu tot prestigiul de stil şi de atmosferă somptuoasă de lirism, care-i dă un preţios aer modernist, şi *Craii de Curtea-Veche* intră în categoria romanului naţional, subiectiv, exterior şi înspăimântat să privească lucid realitatea. Psihologia din romanul d-lui Mateiu Caragiale e sau caricatură, sau ditirambe; scriitorul îşi urăşte şi îşi iubeşte personagiile; le împarte în două grupe; pe unele le acoperă de tot ce poate născoci indignarea sa, pe altele le exaltă şi le poleieşte în icoane poetice. Astfel, *Craii de Curtea-Veche* sunt o colorată frescă de pitoresc, adică de aspecte exterioare ale vieţii. Un romancier care-şi *construieşte* viziunea despre viaţa pe care o înfăţişează domină într-atât sufletul eroilor, încât prezenţa lui nu mai e necesară. D. Mateiu Caragiale, povestitor uimit la persoana întâia *(sic!)* e mereu prezent, îşi urmăreşte eroii în tot timpul: îl vedem cum învaţă să observe: observă chiar în acelaşi moment când povesteşte. Structura personagiilor descrise nu şi-a organizat-o lent, mai dinainte, ca să ne-o prezinte în blocuri definitive. Evocarea stranie de inteligenţă şi detracare, îmbinarea de poetic şi trivial, pe care se ţese acest mozaic de covoare ornamentale care sunt *Craii de Curtea-Veche* mărturisesc un romantism violent. De aceea şi personagiile sunt văzute exterior. Ce vibrează mai intens e lirismul scriitcrului, puterea lui de a atmosferiza subiectiv un aspect realist sau unul închipuit. între aceşti doi poli, scriitorul îşi desfăşoară virtuozitatea lui verbală, de vocabular de un pitoresc trivial savuros artisticeşte, ca atunci când vorbeşte despre Pirgu, despre Arnoteni sau Pena Corcoduşa, sau îşi ritmează voinţele (volutele? - *n.n)* de stil bogat, când e vorba de Paşadia şi Pantazi. Format din patru captiole - mai just patru lungi poeme - *Craii de Curtea-Veche* sunt patru statice tablouri; elementul de mişcare epică, de metamorfoză interioară, cu început, creştere şi prăbuşire, cum îl pretind normele intime ale romanului, se refugiază într-o singură figură, a cărei viaţă se destinde pe propriile-i resorturi: tipul lui Pirgu. Şi acesta e încă violentat de antipatia d-lui Caragiale şi prezentat ca un hâd simbol de detracare urbană, produs bastard al unui mediu social în dezagregare. însă Pirgu schiţează o fizionomie morală, o carieră şi un destin. Ce sunt, faţă de el, Pantazi sau Paşadia? Nişte ornamentale mumii, poetic îmbălsămate de fantezia darnică a scriitorului, poet puţin snob al heraldicei şi al unei albăstrimi de sânge în rapidă decadenţă. Cu toate aceste caractere comune genului autohton, încă subiectiv şi artificial, romanul d-lui Mateiu Caragiale e opera unui scriitor de savuroasă originalitate, cu proprii efecte verbale. [...]

Nu s-a exagerat oare transpunerea în fantastic şi subconştient a literaturii lui Matei Caragiale? Scot de sub orice îndoială nuvela *Remember,* petrecută într-un cadru exotic, într-o atmosferă de rafinat „fin de siecle", cu teme vădit apropiate pe cale livrescă şi simfonizate într-o amplă proză ritmată; ea aparţine firesc influenţelor discernate de di. Vladimir Streinii şi de d. Perpessicius.

(Acţiunea, 21 noiembrie 1929)

Fantastică este, în acest roman descins din Filimon, din Ion Ghica, din Anton Pann chiar, din *Kir-Ianidea* şi din unele ascunse fibre ale comediilor lui Ion Luca (Caragiale - *n.n)* - numai proiectarea de pe pământ pe cer a imaginilor lui Paşadia şi Pantazi. Transfigurarea unei realităţi aspre, nostalgia după un trecut glorios şi hâd, strălucitor şi bolnav - este mai puţin fantasticitate şi mai mult somptuoasă artă decorativă. Heraldistul transformă în două mumii savant îmbălsămate, două din personagiile centrale ale povestirii.

Nu simt planul de transcendenţă în planul poetic în care se mişcă Paşadia şi Pantazi, aşa cum îl simt la Poe şi la Villiers de lTsle Adam, în a căror familie de spirite a fost situat arbitrar Matei Caragiale, E mai aproape de Barbey d'Aurevilly, prin culoare, prin emfaza rafinată a frazei, iar ridicarea *Crailor* pe un registru atât de sus este un element de opoziţie, o nevoie de spiritualizare faţă de aspectul realist, văzut în Pena Corcoduşa, în Pirgu şi fauna Arnotenilor. [...]

Stăpân pe o rară orchestraţie stilistică, Matei Caragiale trece pe un alt versant arta formală a lui Ion Luca; tatăl pornea din canoanele clasicismului, fiul din cele romantice şi simboliste. Pasiunea pentru cuvânt, pentru ritm, pentru culoare, este în esenţă aceeaşi, numai că se realizează cu mijloace diferite. Sensibilitatea lui Ion Luca este mai echilibrată, a lui Matei e mai istovită; unul şi-o exprimă cu disciplină clasică, celălalt cu violenţă romantică. [...]

Acelaşi proces de degradare, văzut în atâtea nuanţe, se prelungeşte până în esenţa fâpturilor. *Craii* respiră un aer de clinică şi de muzeu, care nu adie decât prea rarefiat în proza lui Ion Luca. Toată vigoarea lui Matei se-nverşunează în a da relief figurilor în declin şi sarcasmul lui «studiat şi savurat» în direcţia aceasta îşi află cea mai expresivă realizare.

{*Vremea,* 9 mai 1937)

Şi oricâte elemente de pitoresc lexical s-ar găsi în tablourile arhaice ale *Pajerelor,* oricâte zugrăveli de epocă s-ar desprinde din rama lor, prin dârzul exerciţiu de strictă poetică parnasiană, versurile lui Mateiu Caragiale sunt numai prefigurări ale atât de autohtonilor *Crai de Curtea- Veche.*

{*Figuri literare,* Bucureşti, „Vremea", 1939, p. 75)

VLADIMIR STREINU

Pretutindeni în opera rămasă, aceeaşi conştiinţă de sine se dezvoltă curb într-un cuprinzător sentiment al morţii, care cititorului i se semnalizează, uşor impersonalizat, din preferinţa scriitorului pentru stări defuncte, pentru studii de vechi însemne nobiliare, ca şi din interesul morbid pentru viaţa pe cale de stingere cu formele ei occidentale, pentru suflete în declin, pentru descompunerea socială şi morală. încât poate că nu avem afară de el un alt scriitor care să-şi fi prefaţat moartea atât cu singură-tăcerea de oameni, cât şi cu materia literatura lui. [...]

Cu *Pajere,* sonetele istorice, abia dacă putem bănui cultul trecutului războinic care, sărind peste istoria naţională, avea să îngheţe în probleme de heraldică. Dar, cu toate că această frescă eroică se datoreşte unui exerciţiu sau meşteşug de tinereţe şi oricât nu s-ar încadra viziunii noastre despre psihologia autorului decât în orientarea ei paseistă, iubitorii de poezie se vor opri totdeauna la arta picturală din *Clio [...].*

Nici autorul de mai târziu al *Crailor de Curtea-Veche* nu-şi mai aminteşte în legătură cu ciclul *Pajere* decât migala de iconar pe care a cheltuit-o cu el. [...] în 1924, la doisprezece ani după publicarea ciclului de sonete, în *Viaţa românească,* Matei Caragiale, modificat între timp sufleteşte până la morbidetă, apare cu Remember. [...]

Dar *Remember* numai ce deschide perspectiva „blestemată" în care cuprindem pe Matei I. Caragiale. Ca să ştim devastarea spiritului prin sentimentul morţii, *Craii de Curtea-Veche* ne ajută din plin. E în acest zis roman atâta cădere şi decădere, atâta gravitaţie a sufletelor, atâta corupere a vieţii şi un astfel de prăpăd social mişcat de frenezia demoniacă a negaţiei, încât după lectură cititorul simte irepresibil nevoi întăritoare ca exerciţii gimnastice, alergări peste obstacole, sporturi în sfârşit cât mai aspre. [...]

Floră şi faună apărute pe alterarea principiului vieţii, literatura lui Matei I. Caragiale rămâne la noi singulară prin aspiraţia la impuritate ca direcţie coborâtoare, ca sens unic şi lege satanică a celei mai blestemate gravitaţii, ca orientare asmodeică a spiritului; totul însă tratat într-o proză răscumpărătoare cu fraze împărăteşti, în perioade largi cu falduri şi malacoave, aşa cum purtau marchizele acelui veac din care venise să agonizeze în Bucureşti - acum treizeci şi cinci de ani - Pantazi.

{*Matei Caragiale: I. „Remember"şi „Craii de Curtea-Veche",*
în *Revista Fundaţiilor Regale,* nr. 3, martie 1936;
Pagiîii de critică literară, voi. I,
Fundaţia pentru Literatură şi Artă, 1938)

TUDORVIANU

Marea lui rezervă, înaltul său scrupul literar, un instinct aristocratic care îl ţinea departe de toate formele zgomotoase ale publicităţii, i-au înlesnit să realizeze ceea ce alcătuieşte visul multor scriitori. Omul a izbutit să se ascundă aproape pe de-a întregul în artist şi amintirea lui este menită să reţie numai chipul poetului muzician care a topit din nou, în tainicile lui

retorte, limba aspră a gloatelor, pentru a distila un suc mai dulce, cu puteri vrăjite şi răscolitoare.

Fără îndoială că Matei Ion Caragiale n-a dorit să fie altceva decât artist şi că suprema sa năzuinţă a fost sa ascundă pe om sub chipul poetului muzician care a acordat într-un chip nou instrumentul limbii noastre, făcându-1 să răsune cu melodii vrăjite şi răscolitoare. Dar artistul a ascuns pe om, numai după ce l-a absorbit. Căci autorul „Crailor de Curtea-Veche" nu făcea parte din categoria acelor scriitori de formulă obiectivă cari, după expresia lui Flaubert, „pot descrie mai bine sentimentele pe care nu le-au încercat niciodată". Un curent de lirism trece prin temeliile întregei sale opere. Chiar în versurile tinereţii sale, cuprinzând evocarea unor figuri din trecut, simţim uneori că poetul se reprezintă pe sine. Cât despre celelalte producţii pe care ni le-a lăsat, nuvela „Remember" şi scurtul roman „Craii de Curtea-Veche", ele sunt povestiri debitate la persoana întâi, în care mai toţi eroii izolează şi dezvoltă câte una din însuşirile felului de a fi al povestitorului, prezent şi prin atmosfera care învăluie întregul.

Atât „Remember", cât şi „Craii de Curtea-Veche" sunt povestiri de noapte. Eroii lor încep să trăiască abia după ce se lasă umbrele serii, o viaţă mişcată de porniri demonice. Nimeni n-a descris mai bine noaptea oraşelor mari, în care, protejaţi de întuneric şi mister, oamenii se trezesc la forme de existenţă comprimate şi reduse de lumina zilei. Viaţa acestor oameni în intervalul solar este făcută din tăceri grele, din aşteptări înfrigurate sau chiar din meditaţii mai înalte, fără martori şi fără urmă, ia adăpostul perdelelor trase şi a luminilor aprinse. Venind îndeobşte nu se ştie bine de unde şi dispărând nu se ştie încotro, unora din ei nu le scapă mărturisirea trecutului decât în anumite ceasuri ale nopţii. Căci acum trăiesc cu adevărat oamenii lui Matei Caragiale, o existenţă a amintirilor mai noi şi mai vechi, consacrate unui trecut plin de dureri şi înfrângeri sau aceluia mai îndepărtat al rasei şi seminţiei, din care ei nu trag imboldul unor fapte noi, ci numai licoarea otrăvitoare a regretului sau a urii faţă de clipa de faţă. [...]

Opera de prozator a lui Matei Ion Caragiale este o mare minune a limbii noastre. Bogăţia ei verbală, în care expresiile arhaice abundă, lasă cu mult în urmă mijloacele îndeobşte întrebuinţate în zugrăvirea mediilor urbane. Dar dacă avea multe cuvinte la dispoziţie, împrejurarea provine din faptul că Matei Caragiale era stăpân pe o mare bogăţie de idei şi senzaţii. Natura şi lucrurile trăiesc cu o mare forţă în viziunea lui. Este drept că aşa cum apare în povestea călătoriilor lui Pantazi, avem de-a face mai mult cu o natură ca motiv ornamentativ şi ca temă literară. Toate acele „ruine semeţe în falduri de iederă", „paragina grădinilor" şi „fântânile unde apa nu mai joacă" sunt văzute în stampe, nu în realitate. Ceea ce a văzut Matei Ion Caragiale cu adevărat şi a resimţit cu o rară intensitate este noaptea. Noaptea în toate nuanţele şi arătările ei. Amurgurile copleşitoare, serile „bete de umezeală" ale grădinilor, cele „dulcegi şi line", nopţile de „catifea şi de plumb", „searbădă lumină ce se cerne ţesută cu apă", în apropierea zorilor, „cleştarul nopţilor de ger" şi atâtea altele. [...]

Fără îndoială că, în literatura noastră, Matei Caragiale este pictorul cel mai de seamă al acelor aspecte, pe care romanticii le denumeau cu expresia „latura nocturnă a naturii". Nimeni nu le-a descris cu un sentiment mai just al nuanţelor şi cu o mai puternică participare.

A descris apoi lucrurile, încăperile, mobilele, pietrele preţioase, costumele şi nenumăratele obiecte care întocmesc decorul unei vieţi de fast şi voluptate, „somptuoasa singurătate a odăilor cu oglinzi adânci", „ghiaţa limpede şi albastră" a safirelor de Ceylan, belşugul de „abanos şi de mahon, de mătăsării, de catifele şi de oglinzi", „pânzeturile de Olanda, farfuriile şi cleştarurile de Boemia, argintăria suflată cu aur", „policandrele care se înmiesc în oglinzi" etc. Iar acest ochi care reţine mult, se îndreaptă şi asupra oamenilor, pentru a-i evoca în detaliile lor fizice, în particularităţile chipului, ale atitudinii şi

îmbrăcăminţii lor. Lumea exterioară există pentru acest scriitor într-o măsură nespus mai mare decât pentru I.L. Caragiale, pe care nu-l interesează decât omul şi numai întrucât vorbeşte şi se mişcă. Oamenii lui Matei Caragiale trăiesc însă cu fizionomii caracteristice printre lucruri care le răsfrâng şi parcă le comentează. Ideea „mediului" dobândeşte astfel în literatura lui Matei Caragiale o funcţiune deosebită de aceea pe care o avea la scriitorii realişti. Căci Matei Caragiale nu doreşte să înţeleagă pe om din indicaţiile mediului care îl conţine, îi trimite sugestiile lui şi cere să i se adapteze. „Mediul" povestirilor lui Matei Caragiale este ca un personagiu mut şi nemişcat, care anunţă pe acela elocvent şi mobil, care trebuie să apară. [...]

Când nu este interiorul domestic, costumul personagiilor împlineşte această funcţiune expresivă anticipatoare. Puţini au fost scriitorii care au reţinut cu un ochi mai atent şi au apreciat cu un simţ mai rafinat al amănuntelor, eleganţa sobră sau aceea bogată şi sărbătorească.

Matei Caragiale a fost un mare iubitor de cuvinte. Stilist sobru şi concentrat, cu toată bogăţia plastică a detaliilor pe care dorea să le noteze, de dragul termenului propriu, se ducea să-l caute în vechiul fond arhaic al limbii sau în acele dependenţe de grecisme sau turcisme, puţin folosite de alţi scriitori contimporani. Mai ales în expresia dispreţului, fondul său linguistic este neistovit. Dar oricât de numeroase, rare sau ciudate ar fi cuvintele pe care le folosea, două revin cu dinadinsul şi într-un chip foarte caracteristic. Cuvântul „stirpă", a cărui frecvenţă este limpede după tot ce am spus şi „farmec" (pe care el îl scrie *fermec)*. Oameni şi lucruri, sunete şi amintiri trimet în sufletul scriitorului acea sugestie seducătoare, a cărei putere este cu atât mai mare cu cât originea şi felul ei de a lucra rămân necunoscute. încins de vraja aparenţelor, scrisul lui Matei Caragiale o revarsă asupra noastră. Peste interesul concepţiilor şi independent chiar de forţa plastică a viziunii, proza lui Matei Caragiale emană contagiunea unui farmec neîntrecut. Poate că o parte din raţiunea acestei forţe care atrage, reţine şi

covârşeşte stă în calitatea artei stilistice a scriitorului. Armonia legănată a largilor perioade, lina lor încatenare în vaste structuri au o calitate prin excelenţă muzicală. Căci acesta a fost în primul rând Matei Caragiale, un poet muzician, a cărui artă cu puteri vrăjite şi răscolitoare alcătuieşte una din cuceririle cele mai preţioase ale literaturii noastre mai noi. Armonia bogată a stilului său răsună ca o orchestră întreagă. Ecoul perioadelor lui ne învăluie ca o atmosferă. Pe linia unui gând lămurit cresc îmbelşugate arborescente de cuvinte, de imagini şi asociaţii de idei, întocmind până la urmă o figură complexă, dar limpede în toate articulaţiile. Mai ales atunci când instrumentul său simfonic se acordă pentru a intona lauda şi evlavia, căci hrea sa altfel atât de aplecată spre dispreţ, ştie să se închine şi să venereze, cântecul său dobândeşte greutatea şi elanul stăpânit al imnurilor. Căci sunt în paginile lui Matei Caragiale mai multe imnuri, adresate naturii şi trecutului, nobleţii şi frumuseţii. Numai cine ştie să le asculte cu reculegere poate avea măsura darului pe care ni l-a făcut Matei Caragiale şi a recunoştinţei cu care îi suntem îndatoraţi.

{*Mateiu I. Caragiale,* în *Gândirea,* an. XVI, nr. 3, martie 1936; *Studii şi portrete literare,* Editura Ramuri, Craiova, 1938, p. 20-35)

Dacă am vrea să stabilim o legătură între Mateiu Caragiale şi tatăl său, marele Ion Luca, ar trebui să ne referim în opera acestuia din urmă la sectorul ei fantastic şi pitoresc, în care iau loc povestiri precum *Calul Dracului* sau *Kir Ianulea.* Un filon nou, necunoscut lui Ion Luca, alimentează în tot cazul creaţia lui Mateiu şi acesta este „estetismul", din care el extrage profuziunea imagistică, pictura lucrurilor, aluzia artistică, expresia sentimentelor stranii. în *Remember,* nuvela din 1924, unde ni se povesteşte sumbra şi enigmatica întâmplare a tânărului lord Aubrey de Vere, care îşi găseşte moartea într-una din nopţile încărcate de păcat ale Berlinului de altădată, eroul povestirii îi apare autorului ca o imagine coborâtă din portretele lui Van Dyck sau Van-der-Faes. Farmecul nordic al acestei figuri ieşea cu atât mai bine în relief, când povestitorului i se întâmpla să-l întâlnească într-o

rachierie neerlandeză, adevărat decor din pânzele lui Ruysdael, Van-Brouwer sau Van-der-Hoogh, o încăpere îngustă şi cam întunecoasă, asemeni unei locuinţe de burgmaistru sau de staroste de breaslă, cu pereţii ei căptuşiţi cu blane de stejar afumat şi cu poliţe pe care stăteau înşirate năstrape şi ulcioare de Deelft [...] îmbelşugatele pagini din care am spicuit [...] şi care conţin ca o quintesenţă a descripţionismului exotic, aşa cum de la Alecsandri şi Iorga nimeni n-a mai încercat, sunt compuse cu mijloace de evocare în acelaşi timp romantice prin profunzimea culorii, dar şi clasice prin mulţimea epitetelor generale: «ruine semeţe, lung freamăt, locuri triste, lina tăcere» etc. şi prin armonioasele cadenţe oratorice ale perioadelor ample, bine echilibrate. Elev al lui Anghel Demetriescu, al cărui învăţământ va fi fost operant nu numai în latura remarcată a interesului pentru istoria naţională, temperament paseist în mai multe feluri, complăcându-se să reînvie ceva din fastul stilistic al momentului lui Odobescu, Mateiu I. Caragiale ne vorbeşte desigur şi prin reluarea vechilor şi nobilelor procedee ale retoricei clasice, în care a turnat un conţinut romantic prin coloare şi modern, prin straniul sentimentelor încercate.

Poate nu există o altă operă a literaturii române care, deopotrivă cu *Craii de Curtea-Veche,* să fie construită mai limpede din resursele contrastante ale lexicului. De o parte, noţiunile împrumutate vieţii nobile şi curate a spiritului: «grav», «nobil», «pur», «venust», «demnitate», «mărinimie», «avânt», «duh», «nostalgie», «fermec» etc, de cealaltă parte, termenii josniciei, ai urâţeniei fizice şi morale, ai vinului şi mişelniciei, culeşi din *argot-u* mahalalelor sau dintr-un vechi fond de turcisme, care ne aduc curioasa dovadă că vechea influenţă a împrumutat limbii noastre multe din nuanţele dispreţului: «trăsneli», «toane», «beteşuguri», «spurcat», «scârnav», «mardeiaşi», «târfe», «codoşi», «ţaţe», «teleleici», «sanchiu», «rable», «geamale», «baldâre», «baicâze» etc. [...] Riscul literar al acestei descrieri este compensat prin jocul alternanţelor şi nici un alr scriitor nu l-ar mai putea încerca vreodată, dacă, asemeni lui Matei Caragiale, n-ar dispune de puterea ascensiunii lui către înaltele trepte ale fervorii lirice şi de acea virtute a dispreţului care se lasă parcă hipnotizată de ceea ce o stârneşte şi o întărâtă mai aprig.

{Arta prozatorilor români, 1941, cap. XI *Fantaziştii)*

G. CĂLINESCU

Poezia lui Mateiu Caragiale, de nu va avea alte merite, va avea în orice caz, aşadar, interesul psihologic de a pune în poezie problema eredităţii, de a cânta îndoiala şi dezorientarea cu privire la înlănţuirea generaţiilor, aspiraţia, în sfârşit, a oricărui individ uman cult de a şti ce mocneşte în sângele său" [...]. însă aici poetul se scufundă într-o epocă preistorică, cu barbari nomazi, ai căror regi se îngroapă cu toată familia, adică în acea reverie ce este dovada lipsei de contabilitate ereditară.

(Mateiu I. Caragiale: „Pajere", în *Adevărul literar şi artistic,* 18 octombrie 1936; *Ulysse,* E.P.L., 1967, p. 310-314)

Poeziile lui Mateiu Caragiale, strânse în volumul *Pajere* sunt, întru cât priveşte inspiraţia bizantină, imitate după D. Teleor, care publica în *Flacăra* astfel de portrete murale. Evident, Caragiale are o paletă mai bogată.

Remember, naraţiune cu aspect de pastişă foarte personală, mai ales prin pasta grea a stilului, tablou tipic al unui Berlin-Sodomă, cu canale suspecte, fântâni, păduri seculare, miros de trandafiri, locande neerlandeze unde se beau rachiuri cu mirodenii de Jawa şi Antile, este de fapt portretul în tonuri fantastice al unui tânăr aristocrat englez, Sir Aubrey de Vere, efeminat şi cu «năravuri rătăcite», care umblă noaptea prin Tiergarten, îmbrăcat ca femeie, sau foarte fardat şi într-un extravagant frac albastru, în amândouă ipostazele recognoscibil prin şapte inele cu şapte safire de Ceylon. Numele eroului poartă gândul întâi la *Lenore* de Edgar Poe (And, Guy de Vere, hast *thou* no tear? - weep now or never more!), apoi mai exact la Sir Aubrey de Vere (1788-1841), dramaturg romantic, autor al unui *Julian the Apostat.* Livrescul se amestecă la Matei Caragiale cu senzaţia directă în dibuirea în Spree a Sodomei balcanice de ia Dâmboviţa.

Romanul *Craii de Curtea-Veche* (mai degrabă naraţiunea) a avut de la început admiratori fanatici, ceea ce la un examen superficial nu s-ar explica. în tot cazul, valoarea particulară a scrierii e vădită, de nu prin altceva, prin personalitatea puternică a omului în direcţiunea mai

sus cercetată. Titlul vine de la o anecdotă publicată de I. L. Caragiale în *Vatra,* unde se explică originea expresiei de «crai». [...]

Compunerea scrisă de-a lungul a mai mulţi ani, deşi scurtă, cu mari sforţări mândre şi conştiente, este totuşi lipsită de compoziţie. Substanţa întrevăzută n-a fost trasă toată în paginile cărţii. Facem cunoştinţă prin creionări fugitive cu trei «crai», Paşadia, Pantazi şi Pirgu, tovarăşi nedespărţiţi de inimaginabil desfrâu, cei dintâi doi de structură aristocratică (în modul particular al lui Mateiu Caragiale), cel de al treilea obscur bucureştean, care va face carieră de parvenit. Apoi, într-un scurt capitol, Pantazi îşi povesteşte trecutul. Asfinţitul crailor rezolvă naraţiunea prin moartea lui Paşadia, după ce un scurt conflict de dragoste (nedezvoltat) încăierase pe cei trei. Din punct de vedere epic, naraţiunea e stângace, târâtă prea mult, chinuită, iar încheierea întunecoasă, cu toate că M. Caragiale e mândru de ea. Rămân caracterele. Este învederat că o experienţă strictă, sobră, conduce povestirea, de unde acel sentiment acut de autenticitate care face să trăiască chiar paginile rău dezvoltate. «Craii» sunt nişte stricaţi subţiri, amestec de murdărie şi sublim, cel puţin cât priveşte pe Paşadia şi Pantazi. Insă insuficient prezentaţi, oricât de tipici, ei nu pot rămâne, după închiderea cărţii, în memoria noastră, numai prin configuraţia lor personală. Paşadia, Pantazi, Pirgu, feciori de familie sau mahalagii, în definitiv tot o apă! Ei înfăţişează câteşitrei un mod de existenţă destul de comună. Limba autorului e bogată, grasă, amestecând elementele culte cu argotul chefliilor («dat în Paşte», «brambura», «avea cârlig», «lapoş», «guguştiuc»), căzând până la trivialitate cu îndemânare şi zugrăvind mediul select prin combinaţie [citat]. Suntem în Bucureştii semibalcanici, semioccidentali, unde fmeţa cea mai înaintată se amestecă cu înjurătura şi pofta grosolană. Mateiu Caragiale încearcă să zugrăvească, şi izbuteşte, acea lume românească, să nădăjduim, restrânsă, în care se împerechează ţigănia, lenea sufletească şi ascuţimea inteligenţii. (Autorul va încerca discret şi o explicaţiune.) Astfel de indivizi cu gesturi execrabile [...]. Faptele şi stilul sunt pitoreşti, dar în ele însele nu sunt suficiente. Ceea ce stânjeneşte constituirea tabloului este metoda monografică folosită de Mateiu Caragiale, cu calificative date de autor, cu o sumă de caracterizări îngrămădite, care în cele din urmă dau o impresie de prolixitate şi sting semnificaţia faptelor.

Şi totuşi se desprinde din toată scrierea o savoare ciudată, un aer de puternică originalitate, ceea ce şi explică admiraţia prietenilor, care sunt în genere creatori puri, nu critici. Mateiu Caragiale este şi el promotor (şi poate cel dintâi) al balcanismului literar, acel amestec gras de expresii măscăroase, de impulsiuni lascive, de conştiinţă a unei eredităţi aventuroase şi tulburi, totul purificat şi văzut mai de sus de o inteligenţă superioară. Citatul enigmatic din Biblia latină stă alături de «era dat în Paşte» într-un amestec fastuos ca o curte turcească. Ion Barbu, inspirându-se din Mateiu Caragiale, a văzut mai cu seamă acest balcanism [...].

Pornirile turburi, expresia murdară ar deriva la această lume, după insinuarea autorului, din amestecul sângelui de bază cu sânge ţigănesc. Autobiografia lui Pantazi este remarcabilă, şi în principiul general adevărată istoriceşte, prin acea stranie amestecătură de Orient şi Occident. Contrastul din firea lui Pantazi, luxul din casa lui Paşadia, alături de înclinarea lui pentru interiorul abject, toate acestea, tratate cu un instinct superior al colorilor, documentează pe acel fanariot din poezia de mai sus, indolent de obicei, mândru pe neaşteptate. Mateiu Caragiale este un poet şi scrierea lui valorează nu prin ceea ce este, ci prin ceea ce sugeră. Realitatea se transfigurează, devine fantastică şi un fel de nelinişte de Edgar Poe agită pe aceste secături ale vechii capitale române. E în *Craii de Curtea-Veche* o mişcare moale, voluptuoasă, un farmec indefinit care trăieşte pe deasupra paginilor. Privită prin ce-ar fi putut să fie, scrierea este ratată, cum ratat este şi autorul. Dar Mateiu Caragiale era un ratat superior, mai valabil decât izbutiţii, care cu drama vieţii lor şi cu câteva geniale aruncături reuşesc să creeze un monument izolat, turburător, de neimitat.

în ce categorie literară poate fi aşezat cu proza sa Mateiu I. Caragiale? Mai curând în grupa suprarealiştilor. Afinităţile lui cu Edgar Poe, grija de autenticitate, cu înlăturarea oricărei invenţii, coloarea de cer înroşit, învălmăşeala onirică, coborârea în elementul inefabil ancestral, alătură pe scriitor de I. Vinea, de I. Barbu, în genere de poeţii fondului obscur.

{Istoria literaturii române de la origini până în prezent, Editura Fundaţiei, 1941, p. 899-900)

ADRIAN MANIU

Din negura amintirii suie să ia loc în strana talentelor cel mai enigmatic armaş al poeziei, trezind sub nevăzute bolţi ecouri ce se frâng sonor, ca arme nimicite când din însăşi învingerea câştigată, viteazul e copleşit de zădărnicie. [...] Autorul trecea aproape abstract în gravitate prin existenţa cotidiană, pedepsit şi binecuvântat de harul pe care îl stăpânea cu prisosinţă, de a lua parte şi de a fi dus pe aripi de pajere, în timpul de odinioară, unde singur îşi alegea odihnă şi răgaz între drumurile veşniciei, fie pe lângă boierii mari câţi cu anterie vişinii uneltеau, fie alăturându-se sălbaticilor vânători de zimbri, străbătând tăcut până la norii trandafirii ai trecutului, unde sună clopotele mărilor moarte, iar în pajişte de doliu culege melancolia cununii.

(*Singuraticul măreţ artist,* în *Universul,* 25 mai 1936)

CEZAR PETRESCU

Nici sonetele de un autentic parfum arhaic, tipărite în ***Viaţa românească*** din 1912 şi 1913, nu izbutiseră să-i asigure vreun prestigiu literar neadumbrit de numele lui Iancu Caragiale. Nici ***Remember,*** paginile de proză oarecum afectată, preţioasă, oarecum decadentă şi prin aceasta demodată (fiindcă se situa în atmosfera literaturii franceze de prin 1890-1900, nu din 1921, când a apărut tot în ***Viaţa românească);*** nici acest ***Remember*** nu l-a izbăvit de pacostea unei prea grele eredităţi literare. Imediat paginile au fost confruntate cu principiile de robustă intuiţie artistică, din faimoasele ***Câteva păreri,*** înlesnind gurile rele să osândească şi să execute opera fiului, după canoanele estetice ale tatălui. [...]

Mateiu Caragiale făcea haz. Nimic nu-i zdruncina neclintita încredere în discernământul său de creator, cu o fericită imunizare la orice critică glumeaţă sau pedantă, cum n-am mai întâlnit-o în iritabila noastră breaslă decât la Lucian Blaga. [...]

Regret că distanţa de Bucureşti nu-mi îngăduie să filuiesc notaţiile din acest jurnal, care se află pare-mi-se în mâinile prietenului Perpessicius. S-ar verifica astfel, răsfrânte în oglinzi paralele, impresiile lui Mateiu Caragiale şi impresiile, observaţiile, comentariile noastre, ale celor trei prieteni [Cezar Petrescu, Păstorel Teodoreanu, Adrian Maniu], invitaţi la prima lectură în manuscris a ***Crailor de Curtea-Veche.*** Fără îndoială, o dată în istoria literaturii române. [...]

Chiar de la primele pagini am rămas neclintiţi, într-o tăcere şi atenţie într-adevăr religioasă, ce nu ne stătea în fire. Suna în literatura românească un timbru nou, unic, de o coloratură autohtonă, care nu se mai înrudea întru nimic cu manierismul şi fioriturile de arcuş din ***Remember.*** Şi ne impresiona accentul acesta cu atât mai vârtos, cu cât Mateiu nu era un prea meşter lector, stăpân pe efecte dozate după arta mimică şi a dicţiunii. Atmosfera, personagiile, dialogurile pătrundeau în noi brut, în stare nativă fără amăgitoarea ***aură*** pe care o proiectează adesea asupra operii unii autori, prin artificii de recitare, pentru ca acasă, între patru pereţi, deschizând din nou cartea, să nu mai afli decât lut amorf şi apă chioară, acolo unde ai avut iluzia că palpita o scânteie divină.

Aşa am făcut cunoştinţă, în după-amiaza acestei zile de iarnă, cu ***Întâmpinarea Crailor, cele trei hagialâcuri, spovedaniile*** - capitolele dintâi şi penultime din ***Craii de Curtea-Veche. [...]***

Dezbaterile noastre s-au aflat astfel înlesnite, iar această spontană şi unanimă recunoaştere de fapt şi de drept ţinea loc oricărui alt prietenesc omagiu. Cele ce-au fost să urmeze aparţin de aici înainte istoriei literare. Rămâne în grija altora să le învie.

1938

(*Gândirea,* an. XVII, nr. 3, martie 1938, p. 138-150;
Evocări şi aspecte literare, 1974, p. 73-95)

MIRON RADU PARASCHIVESCU

Revenind la Mateiu Caragiale, şi anume la atitudinea sa contemplativă, vom spune că ea se traduce prin puternicul caracter evocativ al poeziei sale. Descripţia pe care o aduce în poem, ca şi lirismul care-i înfioară povestirile conţin o putere de evocare de largă rezonanţă muzicală. Descrierea, în proză sau vers, nu e la el decât mijlocul de expresie al aceleiaşi forţe evocative care însufleţeşte figurile îngheţate sub

veacuri, arborii încremeniţi în noapte, oglinzile scânteind în încăperi sumbre şi tăcute. Şi suntem îndreptăţiţi să recunoaştem esenţa poeziei tocmai în puterea ei de a evoca, asemeni muzicii şi sculpturii, şi altfel decât pictura care, prin tehnica ei, ţine mai mult de descriptiv şi analitic. Or, dacă descripţiile lui Mateiu Caragiale acuză un caracter pictural - în măsura în care poetul foloseşte culoarea cuvântului şi linia şerpuitoare a frazei - la multe din ele, caracterul pictural rămâne pe un plan secundar. întâlnim, în schimb, deplin realizate, efecte muzicale ce trezesc corzi până atunci mute în sufletul cititorului. Imagini ca aceasta: „Şi-n tăinuita culă, ţintind priviri viclene / Zâmbesc către domniţe boeri cu lungă barbă, / Purtând pe naltă cucă surguci cu mândre pene", picturale, plastice prin factura lor descriptivă, depăşesc totuşi simplul cadru al unei fresce de ctitorie veche şi au darul să reînvie în mintea lectorului o atmosferă, o epocă, stârnind o emoţie estetică a cărei putere evocativă e mai mult de natură muzicală, decât efectul unei simple înşiruiri de imagini pitoreşti. Au versurile acestea ceea ce am putea numi patru dimensiuni, înţelegând prin a patra dimensiune timpul.

(Viaţa Românească, an. XXX, nr. 5, mai 1938, p. 21-32)

N. STEINHARDT

Craii de Curtea-Veche înfăţişează în stilul lor îmbietor, în ritmul căruia degeaba te-ai împotrivi, în neîncetatul lor farmec, un caz de complex psychanalitic. Craii sunt urzeala înzorzonată a unui bucureştean care aspiră cu deznădejde către elegantele Occidentului şi acoperă sub maldăre de flori artificiale mucegaiul mediului în care-şi duce, mai mult din inerţie, traiul. Pantazi e solul civilizaţiei mediteraneene, îndrăgostitul de mare şi de nori, el citeşte pe Camoens în original; Gore e o lichea fără seamăn şi fără pereche, e întruparea vie a însuşi sufletului spurcat şi scârnav al Bucureştilor; între ei, Paşadia e făcut din două: ziua, în casa veche aşezată la câţiva paşi de Podul Mogoşoaei, în umbra unei bătrâne grădini reci, neprimitoare şi posomorâtă, în odaia lui de lucru - lăcaş de linişte şi de refacere, - căptuşită şi ferecată, el lucrează, ceteşte, scrie fără răgaz. Dar cum vine seara, omul e altul, se ridică de la masa lui de cărturar şi, însoţit de Pirgu, se prăvăleşte în desfrâu adânc, până la fund. Asemenea lui, autorul - doctorul -, pe nerăsuflate, se împleticeşte între salon şi mahala, apus şi răsărit, vinuri scumpe şi turburel. Acesta e secretul unei cărţi încuiată la prima vedere. [...]

Craii cântă frumosul şi visul. Sunt ai Bucureştiului scârnav, dar din scârnăvia lui scot încântarea şi amăgirea, basmul şi adierea. Viaţa care se vieţuieşte şi viaţa care se visează sunt aci împreunate. Chemarea e prea târzie şi zadarnică, dar visul e al lor mereu. De aceea sunt craii ai literaturii universale chiar. Pentru că dilema Apus sau Fanar e numai înfăţişarea îndoitei porniri veşnice a omului către măreţ şi mârşav. E şi ea o faţă, a noastră, mai umilă desigur, a luptei cu îngerul, a sbuciumului lui Faust, a disputei spiritualului cu lumescul. Legile capodoperei ne învaţă că ea nu e, localizată şi prinsă în timp, decât un fel al opintirei omeneşti de oriunde şi de oricând.

(Universulliterar, 28 ianuarie 1945)

Atât pentru echilibrarea unei înţelegeri raţionale a capodoperei acesteia, cât şi pentru depistarea tâlcului mai adânc al felului cum supune sufletul românesc unei analize spectroscopice, nu strică a fi schiţată o viziune a *Crailor* consideraţi drept o carte a Bucureştilor. [...]

Craii sunt concentrata, imploziva (până la forma de quasar) frescă a unei lumi unde se aspiră cu deznădejde către elegantele Occidentului şi culmile culturii (care sunt înţelese şi simţite, nu snobeşte şi imbecil dorite) şi se acoperă sub maldăre de flori artificiale mucegaiul mediului în care, mai mult din inerţie, e dus un trai amorf. Pantazi e solul civilizaţiei mediteraneene, e îndrăgostit de mare şi de nori, el are o quintă manuelină şi îl citeşte pe Camoes în original. Gore e o lichea fără seamăn şi pereche, e întruparea vie a însuşi sufletului spurcat şi scârnav al unei urbe levantine. între ei, Paşadia e făcut din două plămade: ziua, în casa veche de lângă Podul Mogoşoaiei, la umbra unei grădini posomorâte, în odaia lui de lucru - lăcaş de linişte şi refacere - el lucrează, scrie fără răgaz cu o pană muiată în cerneala lui Retz şi a lui Saint-Simon şi vrednică de Tacit. Dar când vine seara, omul se ridică de la masa lui de cărturar şi, însoţit de Pirgu, se îndreaptă spre Suburra şi se prăvăleşte în desfrâu adânc, până la fund. [...]

Bucureştii, ca Poartă a Orientului unde nu se ia nimic în serios şi sălaş al cioclovinelor patriote îmbrăcate în port naţional fără a vorbi o boabă româneşte, sunt, cică, denunţaţi şi afurisiţi. Dar cu adevărat „craii" adoră oraşul acesta scârnav, pentru că din scârnăvia lui scot încântarea şi iluzia, basmul şi ighemonicoanele. [...]

Craii, obsedaţi de vise şi urmărind frumosul, sunt şi ei, peste toate, ai Bucureştilor. Adânc înfipţi în toate bazaconiile şi ifosele lui. Prin dualitatea aceasta paradoxală, ei aparţin literaturii universale la nivelul ei cel mai esenţialist.

(între viaţă şi cărţi, [1976], p. 83-96)

MIHAI PETROVEANU

în redactarea actelor de trimitere în judecată a tagmei stăpânitoare, Mateiu Caragiale a procedat contradictoriu, aristocraţilor, fără a-i scoate din cauză, ba chiar certificându-le vina, el le-a admis circumstanţe atenuante, în schimb pe burghezi i-a deferit tribunalului posterităţii, cu un voluminos dosar incriminator, care poate intra într-o «carte neagră» împotriva burgheziei. Dacă pentru unii Mateiu Caragiale are gesturi de bunăvoinţă, de martor în parte favorabil, despre ceilalţi el se pronunţă cu vehemenţa unui acuzator public. [...]

Opera lui Mateiu Caragiale este un «verdict asupra realităţii», un verdict al asfinţirii unui regim, consemnat cu «scârbă» cronicărească şi întrupat în tipuri care te fac să doreşti năruirea celor ce le-au plămădit. [...] Scriitorul însoţeşte declinul aristocraţiei cu conştiinţa amară a demnitarului scorţos şi pensionar care îşi duce la groapă ultimul copil, fecior depravat, mort în speluncă.

(Prefaţă la Mateiu Caragiale, *Craii de Curtea-Veche,* 1957)

Craii de Curtea-Veche, confesiune a înfrângerii unui vis subiectiv şi răzbunare fictivă asupra realităţii prin conferirea unui cadru de poezie şi mit la tot ceea ce compune latura nobilă a lumii, detaşând deci complet de realitate năzuinţa etică şi estetică, este, în ultima analiză, scena unei mici tragedii a naturii umane, întrucât aceasta, aşa cum am văzut, nu reuşeşte să se statornicească la înălţimea râvnită. Suflul îngheţat de tristeţe ce străbate *Craii de Curtea-Veche* dă ecouri de tragedie, cu atât mai răscolitoare cu cât sentimentul prăbuşirii nu este, aşa cum s-a crezut, o apoteoză şi deci o reabilitare, cel puţin prin moarte, a clasei nobiliare, ci o apocalipsă grotescă.

(Craii de Curtea-Veche sau mesajul eşecidui,
în *Viaţa Românească,* nr. 1, 1966, p. 98-100)

OV. S. CROHMĂLNICEANU

Critica n-a ezitat să-1 claseze pe Mateiu printre «decadenţi» (Lovinescu), «hermetici» (Călinescu) sau «estetişti» (Vianu), unindu-se în a recunoaşte dincolo de orice divergenţe că arta lui stă sub semnul căutărilor simboliste de la sfârşitul secolului trecut. Şi totuşi, mitul ultimului Caragiale nu conteneşte să devoreze datele acestea precise, tinzând împotriva lor către o existenţă autonomă. [...] Explicaţia stă, am sentimentul, într-un fenomen social obscur, dar cu o arie destul de vastă. Cum s-a observat - biograful lui Sir Aubrey de Vere a fost un dandy într-o formulă românească particulară a veacului XX. Pigmentul românesc îşi aducea aici o adaptare sui-generis. La Porţile Orientului, locul «Stuarţilor de mâna stângă» şi al «ducilor de Saint-Albans» luându-1 «armaşi» schingiuitori şi ucigaşi, fugiţi de undeva de prin părţile turceşti, cerşetoarele logodite cu prinţi de Leuchtenberg-Beauharnais sau «tâlhari de apă». [...]

Tehnica de a lărgi imperiul fascinator al tainei îl caracterizează pe narator. El stârneşte curiozităţi, flutură promisiunea unor revelaţii uluitoare, dar se opreşte brusc în pragul dezlegărilor, refuzând să calce mai departe, cu aerul omului care se teme de aflarea adevărului. O mărturiseşte de altfel şi în *Remember* unde întreaga istorisire înaintează încercuind mereu cu volute tot mai strânse secretul lordului Aubrey de Vere, misterul existenţei sale duble, taina în sfârşit a acelei nopţi stranii mirosind a păcat, la capătul căreia cadavrul strălucitorului dandy e pescuit în Spreea, străpuns de un pumnal şi cu faţa arsă de acizi.

Tainele au rămas la fel de adânci. Ba aproape cască parcă hăuri mai ameţitoare. Ce soi de fiinţă o fi fost oare tânărul lord Aubrey de Vere?

{Mateiu I. Caragiale şi tehnica tainei,
în *Viaţa Românească,* nr. 12/1957)

Totuşi proza lui Mateiu Caragiale prezintă un deosebit interes, deoarece, alcătuită dintr-o împletire ciudată de proiecţii tulburi, evocări nostalgice ale aristocraticului veac optsprezece, evaziuni în lumea imaginaţiei, pasiuni pentru artificios şi poze distinse, cu observaţii ascuţit realiste, înverşunări critice rare şi inegalate plasticităţi expresive, e, paradoxal, foarte nouă şi anticipează o formulă originală de naraţiune criptică, aluzivă, care va fi practicată mult mai târziu. [...]

In jurul figurii lui Mateiu Caragiale, datorită atât bizareriei omului, cât şi caracterului straniu al operei sale, s-a creat o adevărată legendă. Ea îi atribuie un loc cu totul aparte în literatura noastră, aşezându-1 în rând cu cei mai străluciţi dintre reprezentanţii acesteia. Realitatea e că Mateiu Caragiale n-a exercitat o întinsă influenţă asupra dezvoltării prozei româneşti din vremea sa. El rămâne un autor singular, din categoria acelora pe care-i preţuia eroul lui J. K. Huysmans, Des Esseintes, estetul rafinat, amator de cărţi rare şi de pânze bizare. Romanul lui Mateiu Caragiale nu are propriu-zis o acţiune, ci e alcătuit mai degrabă dintr-o succesiune de evocări poetice. El impune, totuşi, câteva personaje, schiţându-le un destin. «Craii» sunt trei. [...] Pe crai îi uneşte un ceremonial zilnic al desfrânării, iar acela care îi conduce, organizatorul tăvălelilor în noroi, dirijorul sabaturilor, ghidul coborârilor în Infern, e Gorică Pirgu, scursura Bucureştilor. [...]

Dar ajungând aici, suntem foarte aproape de însăşi cheia operei lui Mateiu. Tot ce scrie el stă sub pecetea tainei. Presimţirea lucrului tulbure, ascuns, nedivulgabil, îl apropie de întâmplările pe care le povesteşte, dar nu pentru a le elucida misterul, ci, dimpotrivă, pentru a-l spori. Tehnica autorului este de a lăsa glosabile în permanenţă lucrurile. Avem doar iluzia că naraţiunea ne-a adus în mână, prin desfăşurarea ei, un fir al misterului. In loc să ne scoată la lumină, dimpotrivă, acesta ne trage mai afund în labirintul interpretărilor fără sfârşit.

(Literatura română între cele două războaie mondiale,
1967,p. 563-578)

Că literatura lui Mateiu Caragiale îşi caută statutul de existenţă proprie într-o zonă a impreciziei, realitate-visare, autorul o mărturiseşte singur.

Nuvela *Remember* debutează cu o frază destinată a introduce din capul locului dubiul asupra caracterului întâmplărilor ce urmează a fi istorisite. Au avut ele loc aievea ori se datoresc în realitate activităţii onirice? Naratorul însuşi nu mai ştie: «Sunt vise - spune el - ce parcă le-am trăit cândva şi undeva, precum sunt lucruri vieţuite despre cari ne întrebăm dacă n-au fost vis». O scrisoare, găsită printre hârtii vechi, cheamă amintirea faptelor şi constituie unica lor certitudine materială. Dar autorul o distruge la sfârşitul povestirii, tocmai pentru a instaura nesiguranţa definitivă: «Am nimicit singura dovadă că i-am cunoscut în fiinţă, am ars scrisoarea în a cărei pecete zâmbea sfinxul împresurat de zicerea: *Remember. Remember}* - da, fireşte că n-am să uit, dar cum anii tulbură unele din amintirile vechi, făcându-le să plutească aburite la hotarul dintre realitate şi închipuire, dacă soarta mă va hărăzi cu viaţă lungă, într-un târziu are să-mi pară poate că toată această întâmplare trăită a fost un vis sau vreo istorie citită ori auzită undeva, cândva, de mult». Era de observat încă ceva: de fiecare dată, alunecarea în visare se produce sub efectul magiei cuvântului. [...]

Opera lui Mateiu Caragiale, atât de redusă ca întindere, acordă, proporţional, un spaţiu enorm tablourilor nocturne. Autorul mărturisea în *Remember* preferinţa sa pentru ele. [citat] Numai când ziua sfârşeşte, Mateiu Caragiale găseşte momentul nimerit pentru a-şi muta fiinţa în planul vieţii imaginare, [citat] Lungile şi neuitatele convorbiri cu Aubrey de Vere au loc exclusiv în cursul zilei. Dar ca ambianţa nocturnă, prielnică visării, să fie asigurată, aceste mari delectări ale imaginaţiei se petrec într-o veche «rachierie neerlandeză», unde «încăperea îngustă şi cam întunecoasă» îngăduia reculegerea.

Revelaţia vieţii duble a eroului nuvelei o aduce noaptea. «Vraja rea», instaurată de ea, face posibile apariţiile lui fantomatice succesive, în ipostaze stranii. Sub protecţia nopţii, dispare femeia înaltă, osoasă, fără sâni, cu un bogat păr roşu, îmbrăcată într-o rochie strâmtă neagră şi purtând pe degetele lungi ale mâinii cele «şapte safire de Ceylan». întunericul dens o soarbe. în urma ei nu rămâne decât o cunoscută mireasmă de garoafă roşie. Lumina artificială «prea vie», contrastând

cu bezna aleilor singuratice, care conduc la răspântia unde se află fântâna lui Roland din Berlin, accentuează în altă noapte, cea fatală, înfăţişarea bizară a bărbatului fardat, îi ia povestitorului «văzul săgetat».

Mateiu şi amicii săi (din *Corespondenţă — n.n.)* aplică acest mecanism al argoului, spre a-şi construi un idiom cu sensuri perceptibile exact doar cercului lor, unde *filon, pontagiu, hidigan, bogumil ttc.* înseamnă ceva diferit de ce crede lumea, iar milionar se pronunţă *milioner,* după cum abundent, *abondant* şi francez, *franţez.* Modificările aduse graiului comun reflectă o dorinţă puternică de deosebire prin orice mijloace. Tinerii aceştia, în compania cărora se complăcea viitorul scriitor, au ambiţia să fie nişte «dandys» sau «lions» cum le spune Balzac. Dandysmul e prezent în *Remember,* prin persoana eroului principal. [...]

Revenind însă la «crai», vorbirea lor neobişnuită trădează o dorinţă analoagă de a se distinge. Indiferent dacă sunt sau nu «dandys», Paşadia, Pantazi şi tânărul lor emul vor să pună o distanţă între ei şi vulg prin limbaj. De aceea folosesc un adverb adjectival cu rezonanţă de cronică galică senioral ă şi spun «mult singur», «mult nobil» şi «mult trist». Dintr-o identică ambiţie evită termenii uzuali şi-i «traduc» prin arhaisme («suta a şaisprezecea», «alt eu însumi», «estimp» etc. [...]

Limbajul vag argotizat al «crailor» are drept scop să amintească tuturor că nu intră în confreria lor cine vrea şi încearcă să se conformeze anumitor reguli, ci exclusiv persoanele cu înzestrare naturală corespunzătoare. Şi ea presupune - cum arăta Barbey d'Aurevilly -, în primul rând, o independenţă deosebită a spiritului. Cuvântul «crai», prin accepţia lui echivocă, solicită din capul locului fantezia. Poate fi luat în patru sensuri. Unul ar fi nobiliar, sinonim cu împărat, rege sau domnitor. Altul evocă legenda sacră şi presupune, pe lângă rang, cunoştinţe astrologice şi oculte. Cei Trei Crai de la Răsărit sunt şi «magi». Cuvântul poate însemna, apoi, bărbat uşuratic care se ţine de chefuri şi aventuri amoroase. Aşa ar avea înţelesul de «seducător». In sfârşit, într-o a patra accepţie, mai accentuat peiorativă, «crai» vrea să spună: haimana, pungaş, derbedeu, desfrânat. Cu acest ultim sens, injurios, îl foloseşte colonelul Lăcusteanu, în amintirile sale, spre a desemna pleava uliţelor, golanii. [...]

Muzicalitatea frazelor e chemată, la Mateiu Caragiale, să exercite o acţiune de estompare a contrastelor pronunţate din care e alcătuită lumea lui. Liniile crude ale vieţii reale, unde abjecţia triumfă, trasate apăsat, cu un dispreţ strivitor, se pierd undeva pe nesimţite, spre a urmări, diafanizate şi fascinate, «trâmbele de vedenii».

Asistăm la o pendulare neîncetată între lucrurile trăite şi cele visate. Suprimarea posibilităţii de a mai distinge natura lor diferită e rostul inflexiunii muzicale, învăluitoare, languroase, legănate, pe care o suferă frazele lui Mateiu Caragiale. [...]

Ceva nu se potriveşte la cei mai mulţi dintre eroii lui, intrigă, iscă tot felul de supoziţii, aţâţă imaginaţia. într-un cuvânt, sugerează o dimensiune misterioasă, obscură, derutantă a existenţei. O contrazicere flagrantă a logicii caracterelor s-a produs şi ea conduce nemijlocit la presupunerea existenţei unui plan secund voalat. [...]

Erotismul pervers şi secret, mascat de dantele şi rafinament aristocratic, obscenitatea distinsă şi monstruozitatea fascinantă, vraja morbideţii, palorile letale, evocă un stil: El aparţine momentului *1900.* Gândul nostru se îndreaptă îndată către ceea ce s-a numit *Art nouveau, Modern Style* sau *Jugendstil* şi, mai precis, cheamă în minte numele unuia dintre artiştii care i-au ilustrat ca nimeni altul, îndeosebi varianta cunoscută sub termenul de *Erotic Style: Aubrey Beardsley. [...]*

Mateiu Caragiale i-a rămas credincios într-o perioadă ostilă gustului epocii 1900. Era omul fixaţiilor, rezistent până şi sub raport vestimentar, la fluctuaţiile modei. Aşa se explică, poate, cum opera sa, deşi a cunoscut un succes de prestigiu şi a avut admiratori fanatici, a fost considerată în epocă mai curând o fină ciudăţenie şi l-a determinat pe Camil Petrescu să afirme că, după el, *Craii...* sunt «o carte puţintică şi excelentă». Are perfectă dreptate Alexandru George când descoperă o lectură inadecvată a scriitorului la majoritatea criticilor vremii. De asemenea, putem înţelege mai bine cum a reuşit «arta marelui Mateiu» să-şi releve singularele virtuţi în anii noştri, care au redescoperit fascinaţia secretă a stilului *Art Nouveau.*

(Cinci prozatori români în cinci feluri de lectură,
Editura Cartea Românească, 1984, p. 211-231)

A.E. BACONSKY

în orice caz, în literatura noastră el se înrudeşte oarecum cu Macedonski - şi nu numai în contingenţa obsesiei genealogice. E o falsă mizantropie care le consumă, un fals cabotinism, o falsă emfază şi o autentică inadaptare. Dar dincolo de toate aceste înrudiri, Matei Ion Caragiale este el însuşi într-un grad în care puţini reprezentanţi ai scrisului nostru au reuşit să fie. [...] E un izolat în sensul cel mai complet al cuvântului, iar izolarea lui - deloc gratuită şi literară - e, pe de o parte, infirmitate socială, pe de altă parte, o atitudine cu nebănuite implicaţii spirituale. Facilitatea şi schematismul de rigoare îndeamnă poate la calificarea lui drept *demascator alputregahdui... etc. etc.* Dar la ce bun să simplifici şi să justifici asemenea acte de mare artă care - cum e cazul de faţă - nu cer decât înţelegere şi admiraţie. Am citit cândva - în ultimii ani, cred - în una din revistele noastre aserţiunile cuiva care-şi exprima regretul şi compătimirea faţă de Matei I. Caragiale. E şi acesta un punct de vedere. [...] Literatura lui e o confesiune de un pronunţat tragism. Sub raport cauzal, ea este rodul unei încercări de evadare a cărei eşuare îi atribuie nota de amărăciune şi resemnare tragică. A voit el sau nu să ne dea un tablou al crepusculului nobiliar, e o problemă oricum secundară; ceea ce e important de stabilit este însă dezgustul şi dispreţul profund organic pe care Matei Caragiale îl nutreşte pentru burghezie. Acesta este singurul indiciu serios - pasiunea stilului e în mai mică măsură, după mine - şi voi reveni la aceasta - al descendenţei sale din autorul *Scrisorii pierdute.* în ordinea gradaţiei, însă, fiul dezvoltă dispreţul moştenit, ducându-1 spre paroxism. Pentru că nimeni în literatura noastră n-a dedicat burgheziei un portret atât de teribil prin tonurile de supremă oroare, cum a făcut-o Matei I. Caragiale, în persoana lui Pirgu. E un portret în care autorul a trecut dincolo de violenţă, pictând cu sarcasm şi cu panică imaginea unei lumi ce se instaura tot mai temeinic. Din calea acestei lumi fuge el, încercând o evadare în fantasticul paseist, invocând fantomele unor visate existenţe imaginare, încât vezi parcă gestul magic al autorului care cheamă şi alungă aceste apariţii de vis. De fiecare dată când apar Paşadia şi Pantazi, îţi par a avea alte înfăţişări, ca o suită de schiţe în care autorul se caută pe sine însuşi, pentru un ideal şi obsesiv autoportret. Fiecare din ei e un alter ego al poetului, sau, mai adevărat, un alibi al ceasurilor sale de restrişte. Dacă i-am judeca drept eroi aristocraţi get-beget, am constata foarte uşor că ei nu au de fapt nici o apartenenţă - fie pe plan social, fie etnic sau geografic. Ascendenţele lor româneşti sau balcanice sunt de fapt simple elemente decorative, menite să dea veridicitate desenului hieratic al poetului. [...] Suspendaţi între burghezia odioasă a lui Pirgu şi pierzania scelerată şi fadă a Arnotenilor, Craii opun în zarea de purpură bolnavă a zădărniciei. [...]

Cartea lui nu se citeşte numai la modul lecturii obişnuite, când o începi şi o termini; odată cunoscută, ea se reia mereu; o vei deschide la întâmplare şi vei stărui pe literele unei pagini până când fantezia îţi va împăienjeni privirile şi te va chema în lumea tuturor mirajelor şi tainelor sale. Epicul *Crailor* este inconsistent şi vag; nici autorul n-a meditat la aceasta, nici cititorul n-o caută. Ca şi în *Remember,* dar într-un grad mult mai mare, epicul e o simplă convenţie. Ceea ce formează adevărata substanţă e confesiunea şi poezia. [...]

învestită cu atributele marii literaturi, opera lui Matei I. Caragiale rămâne pentru noi una din cărţile de căpătâi - una din acele cărţi care fiecărei epoci îi rezervă noi revelaţii, stimulând gândirea şi sensibilitatea oamenilor, deschizându-le perspective nebănuite.

{*Matei I. Caragiale,* în *Steaua,* an. IX, nr. 1, 1958)

NESTOR IGNAT

Admiratorii fanatici ai cărţii lui Mateiu Caragiale exaltă tocmai latura poetică a *Crailor de Curtea-Veche,* care ar cere criterii cu totul «deosebite» de apreciere. Despre ce fel de poezie este însă vorba în cea mai mare parte a cărţii? Cronicarul constată că expresia cea mai vie a acestei poezii ar fi faimoasa «vedenie», în concepţia sa, reacţionară a lui Paşadia, călătoria imaginară a celor trei Crai în veacul al XVIII-lea, «cel mai frumos dintre veacuri». Dar, constată criticul, nu în sensul luminilor veacului, ci în direcţia patimei aristocratice a autorului înşirând într-un adevărat delir - spre marele deliciu al tuturor snobilor - o listă de nume «distinse» şi răsunătoare. Aici se afirmă în toată

plenitudinea idealul «pozitiv» al scriitorului, îşi găsesc un liman toate refulările şi umilinţele, îşi află împlinire în vis veleităţile şi fumurile sale nobiliare. Şi dacă, pe alocuri, pentru a da un lustru «umanist» crailor se vorbeşte de interesul lor faţă de artă şi ştiinţă, Mateiu Caragiale se visează, îi visează pe «crai» într-o poză solemnă şi ridicolă cu «chipurile înţepate şi zâmbetele nepătrunse», bătând semeţi cu tocurile roşii toate scările princiare, înveşmântaţi în aur şi verde, în verde şi aur. [...]

Dar ceea ce e mai virulent în «poezia» morbidă a lui Mateiu Caragiale nu este acest reacţionarism nemascat, ci transformarea în «valori estetice» a felului de trai al aristocraţiei parazitare, a descompunerii şi josniciei acesteia. Adesea în *Craii de Curtea-Veche* viciul capătă un nimb de dulce melancolie, i se atribuie «distincţie» şi «rafinament». [...]

Desigur, în *Craii de Curtea- Veche* cu toată mistificarea şi lirica paseisto-feudală, este vizibil un anume dar al portretizării, există un demon realist care se dezlănţuie uneori în bună tradiţie caragialeană: ne referim la descrierea în culori crude, apropiate de realismul critic, a decăderii familiei boiereşti a Arnotenilor, la portretul lui Pirgu - în care scriitorul a pus antipatia, ura lui faţă de burghezie. [...] Este semnificativ că tocmai această latură valoroasă a cărţii, elementele ei realiste au şi rodit în operele unor scriitori care au suferit influenţa lui Mateiu I. Caragiale.

(*Scânteia,* 26 aprilie 1958)

PAUL GEORGESCU

Craii de Curtea-Veche, opera de frunte a scriitorului despre care s-au scris atâtea anecdote, scriitor pe care Ion Barbu îi numea «marele Caragiale», alţii l-au negat în chiar substanţa sa artistică, este cartea cea mai contestată a literaturii române. Acuzaţiile par a se concentra asupra a două obiective: i s-a negat lui Matei Caragiale puterea de a constitui un roman, i s-a reproşat a fi un paseist înrăit, o tombateră, un retrograd. La peste trei decenii de la apariţia cărţii (1929), vâlvătăile polemicii dintre mateişti şi anti-mateişti nu par a se fi stins. [...] Detractorii cărţii, fără a ţine seama de observaţiile citate până acum, i-au negat orice merit: compoziţia romanului e defectuoasă, naraţiunea e stângace, epicul chinuit, eroii nememorabili... Toţi aceştia au, în felul lor, dreptate, numai că ei aplică unui poem în proză, romantic, criteriile romanului realist critic, ceea ce ar echivala cu judecarea lui Holderin şi Hugo după normele formulate de Boileau. De ar fi să aplicăm normele realismului critic pretutindeni, Paul Bourget i-ar fi superior lui Dostoievski, proza lui Eminescu ar fi nulă şi, de altfel, toată proza romantică abolită. Realism în *Craii de Curtea-Veche* există, numai că - observa Perpessicius - el nu descrie, ci transfigurează, nu e apolinic, ci dionisiac, cu un cuvânt, nu e realism-critic, ci realism într-o accepţie mai generală, mai generoasă, în care realul e izvor etern fără de care opera de artă fie nu s-ar naşte, fie s-ar ofili. [...]

Veacul al XVIII-lea nu apare deci în realitatea lui istorică, obiectivă, ci e o proiecţie în care Matei regăseşte valorile după care jinduieşte, aşa cum Eminescu va căuta în vremea lui Mircea nu realităţile sociale, obiective, ci valorile morale pe care nu le găsea în jurul său. Aristocratul lui Matei Caragiale e de ficţiune, funcţia sa e de a fi anti-burghez. Caracterul protestatar, antiburghez al cărţii mi se pare evident; ceea ce i se poate reproşa pe drept autorului *Crailor* este că, respingând o realitate crudă şi obtuză, nu a căutat forţe morale în masele populare ci în fantoma aristocraţiei de convenţie, fapt ce umbreşte generozitatea concepţiei. [...]

A spune despre Matei Caragiale că e retrograd fiindcă a visat un stilizat veac al XVIII-lea, utopie şi de fantezie, e tot atât de inteligent ca a spune despre G. Călinescu - visând o Eladă intelectuală - că este... sclavagist. Cu limitele ei - şi tot ce există e prin aceasta limitat -, cartea lui Matei Caragiale — în descendenţa prozei artistice luminate de un Ion Ghica şi un Al. Odobescu - rămâne o podoabă a literaturii române.

(*Un controversat: Matei Caragiale,* în *Contemporanul,* 24 februarie 1965; *Polivalenţa necesară,* 1967, p. 233-240)

GHEORGHE GRIGURCU

Cu nuvela *Remember* pătrundem în universul matein, legat fără îndoială de câteva nume străine (Edgar Poe, Barbey d'Aurevilly, Villiers de lTsle Adam), dar atât de congruent personalităţii scriitorului nostru încât îl putem socoti în realitatea sa intrinsecă. Nuvela ne iniţiază într-un cult al tainei ce-l face pe autor să respingă comoda rezolvare epică, suspendând un moment al acţiunii care, chiar prin aceasta şi contrar formulei de literatură poliţistă, întruchipează o tensiune superioară a enigmei. Eroul, Aubrey de Vere, e un dandy în datina celebrului George Brummel, supranumit «regele modei», înfăţişat de Barbey d'Aurevilly într-o carte ce-i fusese cu certitudine familiară lui Mateiu Caragiale: «Du Dandysme et de George Brummel», un dandy de o stranie strălucire fizică şi vestimentară, ale cărui trăsături sunt împinse până în preajma fantasticului. Ambianţa berlineză rafinată în care se plasează crâmpeiul de istorisire, cu galerii de artă, cu vestigii medievale, cu interioare somptuoase, deopotrivă cu detalierea genealogiei ilustre a personajului şi cu descrierea pecetei sale de ceară albastră sunt elementele unei halucinaţii nobiliare. [...]

Remember e doar un preambul la capodopera scriitorului, romanul *Craii de Curtea-Veche,* în care mijloacele artei sale se distilează până la esenţe. încadrarea de către G. Călinescu al *(sic!)* lui Mareiu Caragiale între «suprarealişti», deşi neaşteptată, nu e lipsită de noimă. într-un anume fel autorul continuă descripţia realistă a Bucureştilor pe linia lui Filimon, dar cu o voluptate a culorii, cu o pasiune a atmosferei, cu o asemenea pondere a elementului oniric, încât îl scutesc de observaţia sistematică. Deşi adoptă un unghi de critică socială (crepusculul boierimii rafinate, ridicarea burgheziei grosolane), Mateiu Caragiale ne înfăţişează un tărâm imaginar al spiritului fanariot, conceput ca o ipoteză morală: «mulţumire nu aflam decât atunci când frumuseţea sau ciudăţenia făcea să ne credem pe tărâmul visului». Trivialitate absolvită prin expresivitate, îmbinarea savantă de monstruos şi ideal, bufoneria suferind de inteligenţă sunt atributele de «balcanism» literar ale romanului, pe o linie ce-l apropie pe Mateiu Caragiale de Ion Luca, de Ion Barbu şi de Arghezi, deschizând până la M. R. Paraschivescu.

A-ra mateină acordă lumii de coşmar în care mişună puzderie de declasaţi o verosimilitate a ficţiunii la care contribuie un stil uimitor, lucrat cu o minuţie de bijutier, ce îmbină vocabulele distinse cu expresiile argoului. Fraza luxoasă a romanului, de o cadenţă impecabilă, cu o fosforescenţă care e când a putreziciunii, când a celui mai înalt elan spiritual, ţine ea însăşi de viziune. Asemenea marilor scriitori, Mateiu Caragiale a avut prilejul de a crea vorbe memorabile: «La mai mare, solzoşia ta...», «o luaşi pe coarda razachie, cu sacâz dulce, uşor», «Montaigne e drăguţ, are părţile lui».

(Mateiu Caragiale: Craii de Curtea- Veche, în *Familia,*
an. 11/102/, nr. 1, ianuarie 1966)

NICOLAE MANOLESCU

în definitiv, nu altul e sensul *Crailor de Curtea-Veche,* scriere poetică şi simbolică, cu un singur personaj: autorul. Romanul (e un fel de a zice roman) pune în scenă aceeaşi suferinţă de înger căzut, învăluind-o în mister, încifrând-o în simboluri tulburătoare, mişcând-o după ritualuri tainice. [...] Dar *Craii* e principial un roman liric: o reverie, o visare travestită. Aventurile crailor sunt nocturne: ziua, poetul tânjeşte după fiinţa lui muritoare, noaptea regăseşte în vis paradisul pierdut. Se înţelege, cei trei crai - Paşadia, Pantazi si Pirgu - nu există decât în închipuirea lui, sunt fantasmele lui, sunt demonii lui. Ziua se contopesc într-o singură făptură, la căderea nopţii ei se înfăţişează poetului, după un ritual de mult ştiut. Aventurile lor sunt aventurile lui pentru că ei nu sunt decât întruchipări ale unor latenţe sufleteşti ale autorului. Prin fiecare din ei, Mateiu Caragiale se eliberează de sine, obiectivându-şi năzuinţele, viciile.

(Necunoscutul Mateiu Caragiale, în *Contemporanul,*
nr. 16, 22 aprilie 1966)

Tema nuvelei nu e legată de taina lui Aubrey, ci de dorinţa naratorului de a o lăsa neelucidată. Aşadar, în narator putem identifica pe autor: dar numai întrucât îi poartă estetica, nu întrucât i-ar purta biografia. Naratorul din *Remember* era doar un intermediar: dar prin el se aplică ideea estetică, împrumutată din Villiers, a oglinzii care ne

arată un chip mai demn de atenție decât acela real. în nuvela din 1924 *(sic!),* artisticul se opune adevărului întocmai cum frumosul închipuirii se opune banalității realului, și, de aceea, există în *Remember,* cum s-a observat, un singur registru stilistic, acela «înalt», un al doilea registru ar fi putut fi ilustrat de eventuala versiune a întâmplării de la Berlin pe care naratorul ar fi putut-o auzi (dar n-a vrut) din gura cunoscutului său. Oprindu-l pe acest «limbut peste măsură și în felul lui hazliu» să-i împuie capul cu versiunea lui, care ar fi cuprins de bună seamă «fleacuri, istorii de gazete, de fete și de slujnici de gazde - tot lucruri înălțătoare, după calapodul *Micuței* lui Hasdeu», naratorul face un fel de opțiune estetică în numele autorului. [...]

Simbolist fiind, în sensul de la Edmund Wilson, Mateiu Caragiale a fost deseori socotit și un maestru al simbolurilor și cifrurilor de tot felul (emblematica și heraldica l-au pasionat, ca pe toți afinii săi întru esoterism și ocultism). Cred că este o exagerare a exegeților. Simbolistica mateină a fost mult umflată. Plăcerea procurată de *Craii* nu vine din insondabilul bănuit al unor simboluri, și nici din taine ce nu se pot elucida. In *Remember* sau în ultimele proze neterminate, cunoscute sub titlul *Sub pecetea tainei,* secretele sunt datorate fără excepție omisiunilor, ceea ce a îndreptățit pe Ov. S. Crohmălniceanu *(Literatura română între cele două războaie mondiale)* să găsească în ele o perfectă «tehnică a tainei». [...] Valorile prozei lui Mateiu Caragiale trebuie privite ca fiind plane, nu adânci, deși la fel de inefabile; țin de o artă a orizontalității și a stilului. Așa cum nu urmărește o autenticitate realistă, romanul *(Craii de Curtea-Veche — n.n!)* nici una simbolică: autenticitatea fiind în *Craii* de natură estetică, romanul se pune, începând de la limbă, sub pecetea artei.

Avem două moduri de expresie: zeflemisitor la Pirgu, idealizant la Pantazi [...] în sfârșit, modelul limbii lui Pirgu rămâne unul vorbit, în vreme ce Pantazi (dar și Pașadia) recurge la un model prin excelență scriptic. Pirgu, de altfel, are numai replici scurte; e un colocvial căruia îi place să asculte; vorbirea lui e subordonată acțiunii, e practică și persuasivă. Pantazi și Pașadia mai des povestesc; în povestirile lor par uneori a uita de auditor, lăsându-se furați de plăcerea fabulației; urmăresc cel mult să delecteze, scopul practic lipsind. Pirgu având ceea ce se cheamă replica promptă, Pantazi (și mai puțin Pașadia) are din contra *Vesprit mal toarne.* Ca să se poată desfășura, Pirgu trebuie să simtă prezența celorlalți și a mediului; Pantazi trebuie să se poată abstrage din lume în singurătate, din prezent în trecut, din realitate în imaginație, din «convorbirea» cotidiană în «povestirea» mitologică. [...] Cea mai importantă [opoziție] nu mi se pare însă aceea, existentă și la T. Vianu și la Ovidiu Cotruș, privitoare la nivelul material al lexicului «nobil» sau «vulgar», planuri, de altfel, în permanență amestecate de Mateiu Caragiale, ci opoziția între două atitudini față de vorbire - una zeflemisitoare, alta serioasă - și, implicit, dintre domeniile pe care fiecare dintre acestea le creează: seriozitatea (transfiguratoare, idealizantă, poetizantă) dă naștere domeniului *povestirii* (trecut, spirit cărturăresc și eroic, patetism, imaginație, iluzie, vrajă); zeflemeaua (caricaturizantă, realistă, pragmatică) dă naștere domeniului *vorbirii* (prezent, spirit comun, viață, comic, luciditate). Dar, ceea ce este esențial, atât povestirea, cât și vorbirea poartă pecetea unui stil, a unei arte de expresie, neurmărind să reoroducă vreo realitate lingvistică. Descoperim astfel, în însăși limba prozei lui Mateiu Caragiale, o caracteristică fundamentală a întregii opere, și anume tendința spre contrafacere artistică, spre artificialitate, spre estetism. Nu doar Pantazi, dar și Pirgu este un artist al exprimării. Oricare ar fi registrul pe care s-ar mișca limba prozei scriitorului, tendința semnalată e prezentă cu egală vigoare.

(Arca lui Noe, voi. III, Editura Minerva, 1983, București, p. 76-109

AUREL MARTIN

Un inovator. Un precursor. Intr-un climat nutrit mai curând de intenții mitizante și edulcorante, decât de dorința de a supune momentele și figurile evocate unui test care să nu ignore dialectica adevărului social și psihologic. [...] Nimeni în epocă nu vădise o capacitate similară de percepere neuniformă și neunivocă a trecutului nostru, un asemenea curaj de investigare diferențiată caracterologic. Implicațiile

polemice ale gestului poetic matein sunt, sub acest raport, neîndoielnice. Ele vizează direct, încă o dată, literatura patriarhal-sămănătoristă, populată cu boieri de viţă, înţelepţi, vânjoşi, viteji, patrioţi. Şi, într-un sens, imaginea tradiţional-romantică pe care nu puţini scriitori o transmiseseră despre aşa-zisa vârstă de aur de odinioară.

(*Luceafărul,* 11, nr. 17, 27 aprilie 1968;
Poeţi contemporani, voi. I, 1971, p. 13-18)

LIVIU PETRESCU

în legătură cu opera lui Mateiu Caragiale, preocupările cercetătorilor s-au grupat în jurul a două mari probleme: există vreo afinitate artistică şi spirituală între Mateiu Caragiale, pe de o parte, şi Ion Luca Caragiale, pe de altă parte? Şi apoi - ce direcţie reprezintă în cultura română *Craii de Curtea-Veche** La prima întrebare, răspunsul cel mai potrivit ni se pare a fi cel oferit de Vladimir Streinu: ne aflăm în faţa a două structuri morale şi a două temperamente artistice total deosebite... La cea de a doua întrebare, toţi comentatorii, dar absolut toţi, au arătat înrudirile izbitoare dintre creaţia lui Mateiu Caragiale şi aceea a lui Edgar Poe, Villiers de lTsle Adam, J. Barbey d'Aurevilly, J.K. Huysmans (îi citām doar pe cei pomeniţi cu regularitate). Pornind de la această constatare unanimă, s-a ajuns însă la o divergenţă surprinzătoare a judecăţilor şi caracterizărilor de ordin estetic; G. Călinescu îl încadra pe scriitor în rândul hermeticilor, Vladimir Streinu îl definea ca decadent, Tudor Vianu vedea în el un reprezentant al estetismului. De unde se poate extrage învăţătura că, în unele cazuri, nu este suficient să se stabilească influenţele pentru a defini factura artistică a unei opere literare. [...]

Atmosfera lucrării este destul de ambiguă, fiind evitată orice demarcaţie precisă între starea de vis şi realitate - fapt ce a stat în intenţia scriitorului, după cum singur ne-o mărturiseşte, încă de la primele fraze ale nuvelei. în rest, Mateiu Caragiale se menţine în cadrele literaturii estetizante, prin opoziţia puternică pe care o schiţează între cei doi termeni deveniţi pentru el antagonici: natură şi artă. [...]

Misterul îl creează nu atât scriitorul, cât înseşi personajele; Sir Aubrey de Vere, dar şi Pantazi refuză în mod deliberat să se dezvăluie, operaţiune la care naratorul rămâne doar complice. *«Ce stăpânire de sine avea, ca să se poată ascunde astfel la vârsta lui, fără a se trăda?»* — exclamă scriitorul în legătură cu personajul principal din *Remember. [...]* Taina accentuează ia eroii lui Mateiu Caragiale tendinţa de a se rupe de realitatea imediată, de a se cufunda tot mai adânc în ei înşişi, refuzând să fie întrerupţi, în această pornire, de orice eveniment exterior. Pe de altă parte însă, refuzul de a se explica, de a-şi exprima frământările lăuntrice poate fi pus şi pe seama antipatiei pentru orice formă de discursivitate, prin care inefabilul şi vagul sentimental ar fi constrâns să se precizeze.

Opera lui Mateiu Caragiale porneşte de la o atitudine generală estetizantă; unele excese manifestate în această direcţie îl înrudesc uimitor cu maniera decadentismului. Cel mai potrivit atribut pentru creaţia lui rămâne totuşi acela de «idealistă», convenind că termenul nu este luat în accepţia lui filosofică, cât în cea morală.

(*Realitate şi romanesc,* 1969, cap. *O estetică a melancoliei)*

TEODOR VÂRGOLICI

întreg ciclul din *Pajere* este o dramatică mărturie a afectivităţii lui structurale pentru figurile de rang superior din trecut. [...] Poetul, crezându-se coborâtor din stirpe nobiliară, descendent din suflete mândre, alese, chinuindu-se să desluşească chemările necunoscute, glasul sângelui, îşi portretizează strămoşii bănuiţi. Astfel, cu vorbele criticului, poetul putea fi şi urmaşul văduvei voievodului, aceea care îndură în mănăstire „sub bolţi de jale o soartă urgisită". [...]

Mateiu I. Caragiale nu dispune de largi resurse poetice, vibraţia sa lirică, inegală în puţinele sale versuri, atingând o altitudine scăzută. Poeziile sunt descriptive, excelând în perfecta prezentare portretistică, în zugrăvirea chipurilor din vremurile de mult apuse, poetul surprinde amănuntul esenţial, definitoriu, care luminează fizionomia eroului

respectiv, reliefându-i în prim rând trăsăturile morale, caracterologice. Sunt descrise cu fineţe, sugestiv, atât gesturile, mimica şi comportarea eroilor, cât şi aspectul vestimentar. Poetul procedează cu minuţiozitate, cu atenţie, armonizând detaliile şi dându-le locul cel mai potrivit. Meritele de seamă ale poeziilor sunt plasticitatea şi invenţia verbală. [...]

Remember aduce în plan artistic un fantastic al senzaţiilor, ţesut în jurul enigmaticului şi straniului Aubrey de Vere. Figura, identitatea fiziologică, vestimentaţia, comportarea, gusturile, preocupările şi gesturile lui Aubrey de Vere sunt bizare, nedefinite cu precizie, misterioase. Naraţiunea, prin reliefarea acestora, incită simţurile, în special cel vizual şi olfactiv, provoacă senzaţii neobişnuite, de ireal şi fantastic, aprinde imaginaţia. Fantasticul senzaţiilor se realizează prin selectarea neobişnuitului şi a imprecisului, printr-un joc de lumini şi de umbre, prin subtilul şi sugestivul cromatism al imaginilor, precum şi prin îmbinarea datelor realităţii cu pitorescul exotic şi parfumul trecutului istoric. Oniricul, de factură romantică, are un rol predominant, totul desfăşurându-se între vis şi viaţă, povestirea stând, încă de la primele rânduri, sub această senzaţie: «Sunt vise ce parcă le-am trăit cândva şi undeva, precum sunt lucruri vieţuite despre cari ne întrebăm dacă n-au fost vis». [...]

Evident, în *Craii de Curtea-Veche* Mateiu I. Caragiale oscilează între imundicitatea prezentului său, concentrată în Pirgu, şi elevaţia trecutului, reprezentată prin Paşadia şi Pantazi, toată afecţiunea sa îndreptându-se către aceştia din urmă. Scriitorul, care se confundă cu cei doi eroi de viţă nobilă, căutând parcă o compensaţie autobiografică în destinele lor, e conştient de declinul acestora, se îndurerează în faţa inevitabilului sfârşit al ultimelor vlăstare aristocratice, manifestându-şi întreaga aversiune, cu un sarcasm demn de pana ilustrului său părinte, faţă de Pirgu, reprezentantul burgheziei care se ridică cinică pe ruinele blazoanelor. Mateiu I. Caragiale idolatrizează trecutul, îl invocă pentru a putea depăşi prezentul insalubru. [...]

Farmecul şi savoarea romanului au la bază puterea de evocare şi portretizare a scriitorului. Darul remarcabil de a sugera şi crea atmosferă, de a plăsmui scene de un pitoresc inedit şi de un viu colorit izvorăşte din imaginaţia de mare efervescenţă lirică a lui Mateiu I. Caragiale şi, îndeosebi, din virtuozităţile sale stilistice. Prin afectivitatea sa mărturisită faţă de eroi, prin capacitatea de intuiţie artistică, Mateiu Caragiale a putut extrage o anumită poezie din boema destrămării prin viciu a eroilor coborâtori din stirpe nobiliară, contopind-o în paginile romanului cu aroma exotismului şi mireasma trecutului istoric.

(Mateiu I. Caragiale, Editura Albatros, 1970, p. 44-47, 63-83)

HENRI ZALIS

Timpul şi singurătatea sau singurătatea în timp, iată coordonatele unei creaţii ce filtrează nu atât o experienţă cât o anumită reprezentare a istoriei. în fapt, pentru Mateiu Caragiale, istoria este timpul subiectiv, cel lăuntric. Lui îi încorporează scriitorul trăirile sale, acel lirism al duratei convertit când în tânguire după trecut, când în poem ditirambic la adresa celor ce i-au dăruit ceva din farmecul şi prestigiul lor. [...]

Atracţia pe care i-o inspiră artistului Sir Aubrey de Vere nu vine de altundeva. De la găteala somptuoasă a tânărului brit şi până la seducătorul lui trecut de prinţ scoţian cu origini anglo-normande, totul vorbeşte în favoarea fiinţei sale enigmatice. Cunoscut în circumstanţe prielnice ca un preţuitor de plăceri rare şi dispărut nenorocos în plin mister, Aubrey de Vere este o prezenţă de decor captivant. Prozatorul întârzie asupra istoriei acestei amintiri în acel stil neoromantic care se autoriză de la câteva motive caracteristice, primul fiind cel al drumeţiei, al mobilităţii. Nu-şi povestea Aubrey de Vere călătoriile prin ostroavele pierdute ale Oceanului Pacific ca pe cea mai mirifică ispravă? Nu spunea că văzuse şi cutreierase ţări şi mări? De altfel, avea în sânge obsesia peregrinărilor. Altminteri, ce lecţie de înaltă fidelitate îl silea să treacă dintr-o tavernă într-alta? în fine, când frumosul Aubrey se regăseşte în tovărăşia povestitorului sub un cer de catifea şi de plumb, încrucişându-şi paşii cu femeia înaltă şi «ţeapănă ca o moartă», iar junele englez îi ia urma, autorul, romantic până în vârful degetelor, permite crima sau, în tot cazul, o preludează. [...]

Ce înţeles tainic îmbracă acela de *Remember* este greu de ştiut. E pâlpâirea unei clipe calme după ceasul de nebunie al spaimei care a trecut? Oricum ar sta lucrurile, pieirea lui Sir Aubrey de Vere deşteaptă

peste ani vedenia dulcilor nopţi berlineze, sau, dimpotrivă, fiorii întârziatei spovedanii vor aşterne peste întâmplarea de demult uitarea izbăvitoare? Din clipa în care autorul îşi încredinţează aventura cuiva se profilează şi dezlegarea ei. Dar nu, aşa ceva este cu neputinţă. Nimic nu trebuie să violeze farmecul ceţoasei istorii. *Remember?* Intr-un fel da, însă numai întrucât nu mânjeşte amintirea sufletească şi nu-i destramă vraja diafană.

[Romanticul Mateiu Caragiale, în *Cronica,* nr. 2/257, 9 ianuarie 1971)

ALEXANDRU GEORGE

Opera Iui Mateiu Caragiale idealistă? Dar ceea ce uimeşte pe oricine ia contact cu ea este tocmai atitudinea ambiguă a autorului, atât de ambiguă încât evlavia şi ura sunt distribuite acolo unde ne-am aştepta mai puţin, iar cititorul trăieşte o continuă incertitudine cât priveşte raportul dintre enunţurile solemne şi realitatea care le dezminte. Personajele lui sunt - în parte - mişcate de o anume năzuinţă spre un ideal (de care vorbesc ele şi mai ales autorul), dar acest ideal e unul specios, al bunului trai, al degustării tuturor plăcerilor, în singurătate şi într-un oţiu fără demnitate. Vorbele mari abundă în opera lui Mateiu Caragiale, dar ele nu acoperă realitatea decât parţial, căci viciul fundamental, constitutiv, al personajelor sale le face să nu-şi poată susţine intenţiile şi să cadă în cea mai joasă trivialitate.

De altminteri, lui Mateiu Caragiale îi lipseau cu totul fantezia constructivă, capacitatea de a susţine o schelărie epică de oarecare amploare, ca şi gustul şi talentul tatălui său pentru anecdota concentrată şi rapidă - adică nişte calităţi pe care Barbey d'Aurevilly şi de l'Isle Adam le posedau în măsură mai mare sau mai mică, dar absolut sigur. Ei sunt scriitori de romane, nuvele sau povestiri, care, oricâr de îmbibate ar fi de duhul şi nostalgia evocării, se recomandă ca nişte solide înjghebări narative. Oricâtă poezie s-ar degaja din ele, tehnica artistică pe baza cărora sunt lucrate e ceva la antipodul trâmbei de vedenii pe care o ţese imaginaţia în primul rând lirică a autorului *Crailor. [...]*

Realitatea prezentă nu există în paginile cărţii decât pentru a oferi nişte incidenţe care să provoace o rememorare a întâmplărilor petrecute mai demult. Aceasta e legea pe baza căreia se constituie *Craii* (şi chiar *Sub pecetea tainei),* nu *desfăşurarea,* expresia tipică a acţiunii epice. Dar vrem să precizăm că ceea ce desemnăm prin numele de «evocare» nu e totuna cu naraţiunea istorică sau cu naraţiunea unor fapte care ies din cadrul temporal al prezentului povestirii şi pe care le evocă un ins mai în vârstă, care le-a trăit cândva. Această din urmă situaţie e caracteristică pentru stilul narativ ai lui Barbey d'Aurevilly, de pildă, scriitor pe care Mateiu Caragiale l-a cunoscut indiscutabil.

Evocările lui nu urmează o linie conducătoare şi nu se leagă după principiul logic al naraţiunii, ci înseamnă necontenit apropierea a două momente foarte depărtate în timp. O asemenea tiranie a trecutului face scrisul lui Mateiu Caragiale să se definească mai curând ca o mare «trâmbă» lirică a cărei alcătuire nu poate ţine seama de linearitatea, logica si «platitudinea» scrisului realist. A-l judeca după canoanele acestei formule e o mare eroare pe care nu o poate comite decât acela care e foarte stăpânit de ea. Fundamental liric, «romanul» se instituie ca o vrajă necontenită, întreţinută şi susţinută de marea putere a poeziei, în deplină libertate faţă de ceea ce s-ar putea numi «acţiune». Eliberându-se în acelaşi timp de schema temporală limitată pe care o impune de la sine orice acţiune, acest roman, pe care Camil Petrescu îl considera dispreţuitor «o carte puţintică şi excelentă», îşi sporeşte neaşteptat de vast dimensiunile. Spaţiul lui nu mai e scurtul răstimp de mai puţin de un an în care se petrec faptele, orizontul lui se deschide infinit şi în toate direcţiile. Sfârşitul lui nu mai poate fi desfacerea cercului celor trei crai, prin moartea lui Paşadia şi plecarea lui Pantazi, ci eternitatea în care se încadrează ei, în visul apoteotic din finalul cărţii. E aici o dilatare neaşteptată a dimensiunilor acestei scrieri, cu pagini atât de puţine, dar a cărei pereche ni se pare că literatura română nu ne-ar mai putea-o oferi aşa uşor şi prea curând.

(Semne şi repere — Realitate şi romanesc, 1971)

Dacă imaginea adevărată a scriitorului se impune odată cu *Craii de Curtea-Veche, Remember* înseamnă totuşi mai mult decât un preludiu: e un text de sine stătător şi o realizare artistică indiscutabilă, pe

care, de pildă, Şerban Cioculescu o preferă altor producţii ale autorului, desigur datorită caracterului ei mai legat, mai proporţionat şi, în măsura în care se poate vorbi de aşa ceva la un autor ca Mateiu Caragiale, mai „clasic". E povestea unei întâmplări rămase sub pecetea tainei, mai apropiată prin unitatea stilului narativ direct şi evocator de întâmplările din cariera lui Theodor Ruse, poliţistul monden din ultima scriere neterminată a autorului nostru. Simplu spus, e istoria unei crime, rămase nedezlegate cel puţin pentru câtva timp, şi, ca atare, nu ar exclude vecinătatea celorlalte episoade de mister nedezlegat din *Sub pecetea tainei.* Dar acţiunea, câtă e, nu e relatată din punctul de vedere al cuiva care ar urmări clarificarea unui mister, ci din acela al unui martor întâmplător, care poate observa unele momente cu o curiozitate de un cu totul alt ordin. [...]

Este interesant de constatat că între cei doi proaspăt cunoscuţi, apropierea nu se realizează printr-una din obişnuitele întâmplări banale care survin în societate şi care presupun un moment convenţional, după care, relaţiile, ba chiar prietenia, se pot lega trainic şi repede. Ei se cunosc unindu-şi firesc singurătăţile graţie ritualului comun al peregrinărilor prin grădinile publice şi prin galeriile de artă, al contemplării aceloraşi frumuseţi şi al degustării în aceleaşi retrase localuri a băuturilor rare şi rafinate. E vorba de o afinitate de gust şi de petrecere care anihilează bariera socială între „floarea de câmp", cum se numeşte povestitorul pe sine, şi „floarea de grădină", care ar fi aristocratul englez - şi această situaţie este semnalată aici pentru prima oară într-un contrast extrem, pentru ca în variante mai atenuate să o regăsim şi în alte locuri din opera povestitorului, [citat] Intre povestitor şi lumea personajelor sale, Mateiu Caragiale instituie o altă ordine decât cea pe care ar impune-o situaţia lor reală; e vorba de ordinea împărtăşirii şi convivialităţii. In ciuda ideii de ierarhie, a „stepenelor" pe care universul său le presupune, legătura dintre personajele scriitorului nostru apare chiar de aici, de la însoţirea aparent nefirească între doi tineri aparţinând unor medii de existenţă atât de diverse, mult mai strânsă şi guvernată de alte legi decât cele comune. Nu putem fi siguri dacă Mateiu a extras această filosofie din relativul său succes «monden», de care e plină tinereţea lui aşa de agitată, dar e clar că personajele lui se leagă şi pe baza ei, într-un fel care ar putea părea neverosimil dacă partenerul minor nu s-ar arăta, printr-o anume calitate, demn de cinstea ce i se oferă.

De fapt, toate personajele sale dau şi primesc câte ceva, toate au a-şi împărtăşi lucruri neştiute de celelalte. însuşi «personajul care spune eu» în povestirile mateine nu e cu totul subordonat «luceferilor» cu care are a face, deşi le arată „evlavie", adică devoţiunea cea mai lipsită de reţinere. El este de multe ori edificat cu anticipaţie asupra străfundurilor lor istorice, pe mai toate le „recunoaşte" în clipa în care le este prezentat. Povestitorul le schiţează imediat o scurtă biografie, şi tot ceea ce află mai apoi în contactul direct cu ele vine să se adauge la multele lucruri ştiute. E un fel de participare prin ştiinţă, de care nu e străină nici legătura sa aparent insolită cu tânărul aristocrat englez. [...]

Suprema şi adevărata izbândă a acestei povestiri stă în aceea că Mateiu Caragiale vrea să facă dintr-o simplă întâmplare o operă de artă, nu să lase întâmplarea la nivelul anecdotei, al faptului divers, scoborând acolo şi „arta". Este punctul culminant al acestei orientări a spiritului în literatura noastră şi elogiul nostru nu-şi va pierde valoarea şi nici nu va deveni derizoriu dacă vom adăuga imediat că această literatură e foarte săracă la capitolul acesta. Povestirea lui Mateiu Caragiale stă însă pe un plan foarte înalt şi dacă o situăm în contextul literaturii europene, unde estetismul, oricât de discreditat ar fi azi, a ispitit şi a pus în mişcare atâtea pene de mari scriitori şi a marcat inteligenţa atâtor spirite superioare. La scriitorul român nu e vorba numai de atmosfera, de climatul sau decorul artificios şi estet al întâmplării; el nu se rezumă la prezentarea unui tip uman excentric, pe care l-a pus în circulaţie literatura esteță. E vorba de ceva mai mult, de soluţia în spirit estet a unei «situaţii de creator», de om care are de ales între artă şi realitate. [...] Ne aflăm, aşadar, la antipodul artistului realist; acesta, în raporturile lui cu realitatea, vrea să sugereze că tot ceea ce se află în cartea sa s-a petrecut aievea, în timp ce Mateiu Caragiale, după ce a evocat în faţa noastră un simplu «fapt divers atroce», despre care avem toate cuvintele să credem că s-a întâmplat aidoma în realitate, nimiceşte orice relaţie a lui cu realitatea în clipa în care are revelaţia că el ar putea, ciuntit, desprins şi izolat din realitate, să devină o operă artistică.

Faţă de ce a însemnat revoluţionarea stilului liric în literatura noastră, în linii mari contemporană cu experienţele din *Pajere,* acestea

ne apar desuete, compuse şi prea cu râvnă subordonate temei. Poetul rimează nu mai mult decât cu abilitate, dar şi cu o exagerată stăruinţă, care se trădează în mersul prea lent şi uneori chiar împleticit al ideii [...] Revenind la problema realizării artistice, vom spune, în consens cu unanimitatea criticii, că *Pajere* contează negreşit în opera mateină, dar ca simple prefigurări ale temelor sale din prozele realizate la maturitate şi ca documente psihologice ale unei anume stări de spirit. Ele sunt, din acest punct de vedere, cele mai interesante şi revelatoare mărturii depresive, având în opera lui situaţia de «anexă» totuşi foarte importantă pe cate o au şi sonetele shakespeariene în opera şi viaţa dramaturgului.

Dezvăluirile pe care Ie are de făcut conul Rache sunt cu adevărat «fapte diverse», mai la propriu vorbind, «fapte de mirare», întâmplări insolite care ne readuc în atmosfera de mister nedezlegat, dar nu insolubil, din *Remember.* Numai că acolo domina voinţa de mister, intenţia precisă de a lăsa o întâmplare care s-ar fi putut dovedi banală în nealterabila frumuseţe a tainei. Aici avem de-a face cu alt spirit; spre deosebire de tânărul estet care se plimbă contemplativ pe străzile Berlinului, conul Rache e un poliţist, un profesionist al curiozităţii şi indiscreţiei, care, povestind aceste întâmplări cunoscute, trăite, dar rămase neexplicate, nu-şi ascunde necazul că nu le-a putut soluţiona. De altfel, misterul din această ultimă povestire mateină rămasă neterminată este unul al situaţiilor de toată ziua, al unui univers banal, lipsit în sine de orice mister. In schimb, putem admira încă o dată, şi poate mai mult, uşurinţa cu care autorul manevrează datele evocării şi precizia cu care ţine să consemneze elementele de realitate, uşor de controlat de oricine prin prozaismul lor voit. Nu mai avem de-a face cu o «trâmbă de vedenii», ci cu o trâmbă de întâmplări, situaţii şi personaje fixate într-o ţesătură cu accente de indiscutabil «fermec», dar mult mai aproape de lumea comună. [...]

Observaţiile lui Ovidiu Cotmş, care implică şi judecăţi dintre cele mai severe asupra unei presupuse imposibilităţi sau deficienţe ale scriitorului nostru, ni se par mult prea sigur formulate şi inverificabile. După câte cunoaştem noi modul de a scrie a lui Mateiu, nu e deloc stabilit că el şi-ar fi «abandonat» *Sub pecetea tainei* din cauza neputinţei de a duce mai departe firul povestirii sau al povestirilor cuprinse în cadrele ei destul de libere. Moartea subită a autorului ne împiedică

să afirmăm cu certitudine că nu ar mai fi reluat-o din lipsă de invenţie epică. Ştim dintr-o însemnare a sa că Mateiu nu începea să aştearnă pe hârtie un text fără a avea în minte sfârşitul, iar îndelunga elaborare a *Crailor...* ne arată că şi *Sub pecetea tainei* ar fi putut să fie terminată dacă destinul îi mai hărăzea autorului câţiva ani de viaţă. Să mai notăm apoi că povestirea aceasta rămasă neterminată porneşte destul de precipitat, are un ritm de desfăşurare neobişnuit de rapid. Fără să implice o intrigă prea rămuroasă, ea putea totuşi să fie dezvoltată în episoadele ei, după felul în care autotul ei scria, umplând mai degrabă o schemă preexistentă decât dezvoltând-o prin episoade noi, care presupuneau neapărat virtuţi inventive. Mai curios în soarta acestui ultim text literar matein ni se pare că autorul s-a grăbit să-1 publice în *Gândirea,* deşi nu-1 terminase, şi să încaseze un aconto de la Editura Fundaţiilor Regale, în cadrul căreia urma să apară. Publicarea aceasta precipitată poate însemna că textul oferit era un simplu stadiu preliminar a ceea ce opera avea să fie mai târziu. Dar relativa simplitate a textului dezvăluie nişte virtuţi care depăşesc, socotim noi, dezamăgirile celor care-1 compară neapărat cu *Craii...*

Abandonată sau doar cu sfârşitul suspendat, seria povestirilor din *Sub pecetea tainei* a beneficiat totuşi de lucrarea sorţii, care a dat nedesăvârşirii ei un sens parcă mai înalt. «Misterul» care se constituie ca subiect de tratat, după ce nu a fost rezolvat de perspicacele poliţist, se dublează cu acela care rezultă din retezarea bruscă a oricărei soluţii. Destinul a vrut ca şi cel mai simplu text al lui Mateiu Caragiale să beneficieze de concursul tainei, rămânând «închis» doar de propriile sale vibraţii lăuntrice, ce stăruie şi după ce mâna maestrului s-a ridicat de pe coarde.

[Mateiu I. Caragiale, Editura Minerva, Bucureşti, 1981)

CELIADEIAVRANCEA

Ne-a citit odată un fragment din *Sub pecetea tainei,* pagini de umor sarcastic. Mediul descris distona cu atmosfera casei lor, în care lucea argintăria unui bogat serviciu de ceai englezesc, dar râsul care izbucnea la lectura făcută de Matei crease o legătură de prietenie care

ştergea orice antagonism, şi aşteptam cu nerăbdare să scrie romanul de moravuri suburbane care avea să fie de mare succes.

Moartea l-a smuls din plină fericire. L-a scutit de degradarea unei boli şi l-a lovit dintr-o dată, ca pe un autentic Caracioni, atins în inimă de spada unui nobil italian.

1971

(*Mateiu Caragiale,* în *Scrieri,* ediţie de Valeriu Râpeanu, Editura Eminescu, 1982, p. 358-361)

ALEXANDRU OPREA

Adevărul e că această corespondenţă ne comunică date în plus, care confirmă şi întăresc acele trăsături ale omului Mateiu Caragiale, schiţate atât de sugestiv de Perpessicius pe baza materialului din anexa ediţiei sale. Sensibilitatea la variaţiile atmosferice (reeditând, cum semnalează Perpessicius, pasiunea meteorologică a lui Ion Luca Caragiale), în special oroarea de timpul pluvial [citat]. Slăbiciunea faţă de titlurile nobiliare; toţi cei pe care-i cunoaşte la hotelul „Royal" sunt conţi: „bătrânul conte Festetics de Tolna, contele Calvi şi contesa, o pereche de o distincţie rară, contele Mastrelli...". Pasiune care nu atinge forme caricaturale, din moment ce, într-o altă scrisoare, el este cel care observă ironic: „eu nu cred că sunt mulţi italieni neconţi şi că excepţie fac numai marchzii şi prinţii". [...]

Există la Mateiu o devoratoare luciditate, mai precis, un autocontrol riguros, nevralgic, veşnic se studiază în căutarea unui stil cât mai estetic (în viaţă şi în creaţie). Aspiraţii care cenzurează chiar şi expresia acestor epistole (intime) [citat].

Aceste scrisori poartă o puternică amprentă confesivă; când are un răgaz, scriitorul foloseşte prilejul conversaţiei cu cineva apropiat pentru a se autocontempla cu un ochi lucid, de aici caracterul lor dual: descrieri de o meticulozitate şi de o uscăciune birocratică, dar şi rezonanţe interioare de document uman.

(Manuscriptum, an. II, nr. 2/3, 1971; *Mateiu Ion Caragiale. Un personaj. Dosar al existenţei,* Muzeul Literaturii Române, 1979,p. 241-257)

ION NEGOIŢESCU

Nimeni nu poate nega serios faptul că Mateiu Caragiale este cel mai conservator dintre scriitorii noştri. în Paşadia şi Pantazi el îşi inventează, cu mijloace estetice, spre propria-i compensaţie socială, o detracată elită între stirpe şi duh. Cine, la noi, este mai mare artist decât dânsul, în întreite atribute de slove spurcate? Dumnezeiasca lui limbă română se califică prin turcisme, grecisme, bulgărisme, ţigănisme şi extracte de slavă veche, spre a ne încredinţa de o târzie, decadentă vitalitate. [...] Vizionar imanent, urmărit de o rea conştiinţă şi chinuit de ea, autorul *Crailor de Curtea-Veche* (1929) se autentifică prin situaţia limită a inautenticităţii sale. Azi, «reaua construcţie» [a *Crailor — n.n.}* ni s-ar părea ca atare modernă, dacă n-am descoperi în acest roman ascunsa lui construcţie şi desigur, tocmai fiindcă îşi admiră secreta arhitectură a operei, Mateiu Caragiale se consideră pe sine un «magnific» autor. [...] Nu există personajele lui Mateiu Caragiale, nu există nici Pantazi, nici Paşadia, nici Pirgu, nici Arnotenii adevăraţi, există doar autorul lor complexat, compensat prin estetism, iar obiectiv, există acea realitate abject înnobilată, pe care o numim balcanism, şi care din proza aceasta mirifică, înalţă cel mai amăgitor cântec de sirene.

(*Argeş,* 6, nr. 12, decembrie 1971; *Istoria literaturii române,* voi. I, Bucureşti, 1991)

MIRCEA VAIDA

[Mateiu I. Caragiale] e un estet al tainei. Nu e un «arbiter» în sens petronian, ci un cercetător savant al misterului. Setea lui de enigmă îşi are izvorul în identificarea tainei cu idealul frumuseţii. In accepţia sa, frumuseţea rezultă din voluptuoasele ispitiri şi încercări infinite ale curiozităţii, în neastâmpărul şi insatisfacţia cunoaşterii omeneşti, tocmai în voinţa de a şti. De aceea, igiena frumosului în artă constă în a pune la timp, acolo unde e prea multă lumină, câte o pecete a tainei, singura capabilă a menţine nealterată frumuseţea oricărui fenomen. Ca un cifru cabalistic, cele şapte inele gemene, şapte safire de Ceylan,

împodobind mâna lui Aubrey, sunt, de fapt, nu un semn de recunoaștere, cât mai ales unul de accentuare a transei misterului. Safirele cu lucire albastră, expresie magică și contemplativă a ochilor, aparițiile puțin verosimile în ipostaze felurite, înfățișarea lui Aubrey de Vere îi conferă o notă demonică, indicând în el un paj al tainei. [...] Aceasta e estetica de poet împătimit a lui Mateiu. El proclamă enigma, ca izvor al cunoașterii, care în poezie ia forma specifică visului. Astfel, descoperă imperativul unic al frumuseții artistice. Cu un vreasc geometric de hieroglifă egipteană, el închide izvoarele. Ultimul cuvânt rămâne taina, cu pecețile ei, din care surâde Sfinxul.

[Postfață la Mateiu I. Caragiale, *Craii de Curtea-Veche,* 1978)

MÎRCEA MUTHU

Etichetat drept parnasian, însă cu vizibile influențe de natură simbolistă, ciclul *Pajerelor* a avut parte de interpretări unilaterale, mult simplificate, operate îndeosebi în spațiul restrâns al recenziilor fără adâncime, cu rolul doar de a consemna apariția postumă a versurilor". *Și* un exemplu la obiect: „Inspirația bizantină a sonetelor a fost numai enunțată, fără a se aduce precizări legate de tehnica portretului, de specificitatea, în acest spațiu, a motivului *fortuna labilis* etc. [...]

Tema fundamentală a *Crailor de Curtea-Veche* este moartea, împingând oarecum pe plan secund stringențele sociale, pe când personajele comit ultimul și disperatul act: căutarea unei genealogii. Unor personaje atât de preocupate în abstract, dragostea nu le poate aduce salvarea, ei o consideră dintr-un unghi exclusiv senzual. O tristețe universală se revarsă în *Craii de Curtea-Veche,* împreună cu nopțile de basm, peste nepăsarea pământului și vârsta clasică a mărilor.

(Orientări critice, Editura Dacia, Cluj, 1972, p. 108-121)

LIVIU CĂLIN

Remember nu e nici măcar o nuvelă în sensul adevărat. Matei Caragiale schițează în grabă portretul personajului excentric - care avea «un creier de minune alcătuit și un duh scânteietor». Alcătuire fragilă, amurg nobiliar, tânărul Aubrey văzuse multe cutreierând mări și țări, purta șapte inele cu safire de Ceylan și fața acoperită de farduri. Estetica vestimentară, mișcările spiritualizate în taverne pestrițe ascundeau cu rafinament perversitatea celui care sfârșește tragic în Berlinul unde se cânta vesel «Plutește un cadavru pe Landwehrkanal». Ca în oricare povestire fantastică, sugestia rămâne mijlocul principal cu ajutorul căreia umbrele capătă consistență și amănuntul subtilă însemnătate. Totul trebuie acceptat sub pecetea tainei, cu atât mai mult cu cât povestitorul [...] se cutremură la gândul că a cunoscut o ființă de al cărei sfârșit terifiant poate fi suspectat și acuzat ridicol ca profanator de pânze ilustre strecurat în galerii olandeze. A c i intervine complicitatea artistică a lui Matei Caragiale: „Găsisem frumoasă nu atât făptura lui Sir Aubrey de Vere, cât asemănarea lui cu unii din aceia de mult pierduți în spulberarea veacurilor, îl găsisem frumos pentru că în el vedeam retrăind o icoană din trecut, vedeam reînviat scumpul Trecut însuși, Trecutul apus pentru totdeauna». Abilă paranteză pentru a risipi impresia de afinitate dintre personajul cu distincția unui Oscar Wilde tânăr și autorul în ipostaza sa de «cronicar» al faptului divers, devenit obsedant «Remember»".

(Matei Caragiale - un bovaric levantin,
în *Tomis,* an. VIII, nr. 2/11, 1973)

DINU FLĂMÂND

După pașoptiști și după Eminescu, Mateiu Caragiale este cel dintâi care vine în poezie cu o nouă lectură a cronicarilor și în general a istoriei naționale... Astfel înțelegând mesajul, ne explicăm mai ușor de unde acea fermecătoare sinteză de timpi istorici în *Pajere,* întinsă pe o vastă perioadă de la evocarea unor «crunți vânători de zimbri» *(Prohodid războinicului)* sau a «barbarelor gloate» *(Lauda Cuceritorului),* până spre epoca fanariotă de dată recentă, populând cu boieri trândavi și «aspre» femei de spiță. [...]

Portrete în majoritatea lor, aceste sonete depășesc staticul icoanei și, de bună seamă, sunt mai mult o replică întâmplătoare

labruyere-iană. Ele se intitulează destul de explicit «Călugărița», «Boemi», «înțeleptul», «Trântorul», dar aceste portrete acumulează un indicibil *mister,* subliniat prin elemente diverse, ornamentale sau de stil. Ele sunt hieratice, ele nu se reduc la ornamental şi tocmai din această cauză cele mai bune rezistă oricând la o lectură modernă.

{Poetul„Pajerelor", în *Luceafărul,*
nr. 15, 12 aprilie 1975)

DUMITRU MICU

Nu cumva, celebrând jupani, domnițe, voievozi, Mateiu I. Caragiale făcea, fără s-o urmărească, sămănătorism? Nu prea. Pe de o parte, pentru că, având o structură savantă, fiind de un rafinament aristocratic (obiecțiile aduse de Topîrceanu erau gratuite), poeziile lui se află departe de arta cu infiltrații folclorice, prețuite de militanții acestui curent. Pe de alta, fiindcă portretistica *Pajerelor* nu propune spre adorație boieri «buni», demofili, ci întocmeşte, cu excluderea oricărui didacticism, o galerie de icoane, am putea zice păgâne, înfățişând spirite infernale, viitori Paşadia.

Sămănătoriste portretele din *Pajere* nu devin nici atunci când înfățişează eroi exemplari, precum Voievodul, care, „mânat de-un aprig chin", se-ntoarce „în valea unde lupta şi moartea îl aşteaptă" *(Noapte roşie),* sau boierul înțelept care, nevisând „măriri deşerte", „mărinimos şi darnic, cu cugetul senin/ El tot mereu petrece şi bea şi ospătează" *(înțeleptul),* întrucât rămân obiective, parnasiene, fiindu-le străină preocuparea pedagogică. Ceea ce nu înseamnă, desigur, că nu au tangențe cu sămănătorismul. Au, şi prin aceasta anunță lirica *Gândirii.* O anunță, de altfel, nu doar tematic, ci şi în aspectul formal, prin hieratismul de iconografie bizantină. Demonismul, însă, cum şi absența resurselor folclorice situează versurile viitorului autor al *Crailor* într-o zonă diferită de aceea în care avea să se realizeze poetica gândiristă".

Prin debutul în proză, Mateiu I. Caragiale se află la egală distanță de esteticile ambelor reviste de seamă la care a colaborat. In opera de inspirație laică, nimic altceva nu apropie *Remember* de *Viața românească. [...]* Cu *Gâtidirea,* şi anume cu *Gândirea* lui Crainic, mai mult decât cu aceea a lui Cezar Petrescu, *Remember* are în comun iarăşi un singur aspect: orientarea spre misterul religios. [...]

„Taina", anunțată chiar în titlu, e şi de data aceasta una de cu totul altă natură decât cele şapte sacramente. Nu este nici măcar mister în înțeles sacru, nici mister existențial, ci simplă enigmă. întâmplările nu sunt, în sine, prea extraordinare. O crimă, dispariția din trăsură a unui ministru, vizitele nocturne secrete ale unui prinț străin la o cântăreață. Ce dă istorisirii, mai mult decât în *Remember,* un apect poesc (necomplicat, ca acolo, de alte influențe) e menținerea cu premeditare în necunoscut, coborârea deliberată a unei perdele de întuneric peste tot ce ar putea tăinui o situație ciudată, o conduită inexplicabilă. [...]

Craii au, într-adevăr, maiestatea crispată a figurilor de ctitori din tablourile votive şi toată fauna cărții pare detaşată de pe un perete de biserică pe care e zugrăvită Judecata de Apoi. Mult mai rafinată, dusă la perfecție, portretura din roman este aceeaşi, esențial, cu cea din *Pajere,* şi tehnica ei bizantină se armonizează cu spiritualitatea *Gâjidirii. [...]* Aceste două particularități, împreună cu oroarea de prezent, cu voluptatea desprinderii de real, a cufundării în vis, cu năzuința de o altă lume [...], grefate pe fondul de „taină" caracteristic întregii creații a scriitorului, apropie *Craii de Curtea-Veche* mai mult decât *Remember* şi *Sub pecetea tainei* de direcția gândiristă.

(„ Gândirea " şi gândirismul, Editura Minerva, 1975,
cap. *Mateiu Ion Caragiale,* p. 744-761)

OVIDIU COTRUŞ

Gravurile încețoşate din *Pajere,* lipsite de spontaneitate, sunt astfel lucrate încât scot la iveală tehnica lucrăturii, mai mult decât este necesar. Aceasta este principala lor vină estetică. Poetul nu s-a priceput să-şi disimuleze procedeele, să le absoarbă în substanța operei [...]. Opera nu opune suficientă rezistență, nu-şi afirmă proiectul ei imanent în fața proiectului intențional al creatorului ei. Intensitatea pasională pare, datorită acestui fapt, contrafăcută, iar patetismul se degradează deseori în retorism. Trădându-şi voința de a convinge, versurile devin neconvingătoare. Lipsite, ontologic, de necesitate, ele

rămân un document psihologic extrem de prețios, instruindu-ne asupra efortului conștient al scriitorului de a proiecta peste propria sa existență, peste destinul său, o lumină convențional-mitică și de a acorda astfel o valoare simbolică înstrăinării sale de realitate. N-a izbutit acest lucru în versurile sale. îl va realiza astfel în marea sa creație poetică, în opera de prozator. [...]

Diversele fragmente ale operei lui Mateiu I. Caragiale nu prezintă aceeași valoare, nu sunt în egală măsură purtătoare ale sensului. Dar toate se organizează într-o constelație în centrul căreia se afla *Craii de Curtea-Veche.* Luminile se sting de la periferie înspre acest centru ideal, care le întețește și le purifică, pentru a le reîntoarce apoi spre zonele mai palide sau mai umbrite de unde au izvorât. [...]

Scriitorul intenționează să întipărească, prin anumite artificii, memoriilor sale imaginare un aer de autenticitate. Poate de aici derivă iluzia de realism lăsată de opera lui multor exegeți. [...] Marele merit al lui Mateiu în literatura română a epocii... este ridicarea mistificării conștiente Ia rangul de procedeu, poate chiar de metodă artistică speculând ambiguitățile și indeterminarea rezultate din perpetua pendulare a conștiinței între o realitate subțiată până la ireal și o irealitate învestită cu atributele aparente ale realității, pentru ca - asemeni imaginilor unei lanterne magice - jocul acesta de amăgiri să rămână până la urmă suspendat într-o zare a incertitudinii. [...] Până acum, eroul principal al așa-zisei „nuvele" *Remember*'a fost considerat „misteriosul" Aubrey de Vere, personajul care traversează de câteva ori scena ca o fantasmă din altă epocă. Nu s-a observat - și în nici un caz nu s-a subliniat îndeajuns - faptul că Aubrey de Vere nu reprezintă decât un pretext pentru o amplă confesiune a scriitorului. [...]

Dacă în alcătuirea lui Aubrey de Vere, *Anima* apare ca un factor de dezechilibru, ea își îndeplinește funcția în economia sufletească a scriitorului, orientându-i reveria într-un sens determinat. „Poetica reveriei este o poetică a lui Aiima", spune Bachelard. Or, numai reveria povestitorului conferă personajului o viață ideală într-un spațiu și într-un timp privilegiat, deși situarea și datarea faptelor tind să afecteze atitudinea realistă. Tocmai acest *Anima* al scriitorului contemplă cu satisfacție *spectacolul* expulzării lui *Anima* de către *Animus* din conștiința redobândită a lui Aubrey de Vere. Pentru a-și împlini nevoia de comuniune, de întregire, scriitorul și-a construit, prin opoziție, în Aubrey de Vere, primul său paradigm imaginativ (al doilea va fi Pașadia) în care *Animus* își afirmă, până la urmă, suveranitatea necondiționată. [...]

Remember a fost etichetat de către o parte a criticii literare drept nuvelă fantastică. Cele două încadrări - într-o anumită specie și modalitate literară - se cer reexaminate, pentru a vedea în ce măsură își găsesc o legitimare obiectivă. [...] *Remember* răspunde parțial definiției date de Edgar Poe nuvelei sau, mai precis, povestirii. Prima frază, reluată în final, dovedește că Mateiu a fost întru totul conștient de efectul pe care urmărea să-l producă: ștergerea granițelor rigide dintre realitate și visare. în acest scop, el s-a servit de un personaj singular prin anacronismul său, pe care l-a încărcat cu toate virtuțile (mai bine zis, podoabele) corespunzătoare idealului său de viață. L-a plimbat de câteva ori pe o scenă, asupra căreia și-a proiectat în mod calculat reflectoarele, amplificând, de fiecare dată, impresia de ciudățenie intrinsecă a lui Aubrey de Vere și a aparițiilor sale. A vrut să ne convingă, adică să ne mistifice printr-o avalanșă de judecăți de valoare, că Aubrey de Vere este nu numai eroul povestirii, ci și erou al unui anume tip de umanitate. Mistificarea nu i-a reușit, interesul cititorului nefiind solicitat în primul rând de destinul personajului, de pățaniile sale, ci de ceremonialul verbal al povestitorului, de discursul său care *se amestecă* în desfășurarea nuvelei, subordonându-și în mod tiranic relatarea evenimentelor. Se poate însă vorbi de un adevărat eșec, de vreme ce - până ia urmă - scriitorul însuși își întoarce fața de la eroul său, denunțânu-și automistificarea și așezând accentele la locul cuvenit: nu pe realitatea personajului, ci pe privirea cu care a fost contemplat. *„Rămâie în totul sir Aubrey de Vere așa cum mi-a plăcut să-l văd eu,* numai așa - ce-mi pasă de cum era în adevăr?" [...] Acest caracter aleatoriu al povestirii lui Mateiu, stingheritor pentru încadrarea ei riguroasă într-un gen determinat, este în schimb un semn netăgăduit de libertate și de modernitate. Personajul este abolit în favoarea marionetei semnificative prin care se obiectivează - sub o strictă supraveghere artistică - fondul liric originar al povestitorului: neliniștile, idealurile, echivocurile sufletești ale unei conștiințe stăpânite de patima nopții. în acest sens, după cum spuneam la începutul studiului nostru, *Remember* se înfățișează sub forma câtorva file rupte dintr-un memorial imaginar, căruia scriitorul, obsedat de ideea de a impune prin

mijlocirea operei sale o anumită viziune asupra omului Mateiu I. Caragiale, a vrut să-i atribuie - fără ostentaţie, doar prin câteva trimiteri - caracterul unui memorial real.

Dacă spiritul clasificator ne îndeamnă să procedăm la o încadrare, *Remember* poate fi considerată, cu derogările de rigoare de la definiţia poescă, drept nuvelă, cu atât mai mult, cu cât avem la îndemână, ca o consolare, ideea că o operă autentică îşi afirmă unicitatea lărgind fruntariile genului care o cuprinde. [...] Sentimentul tainei, al nopţii şi al morţii, cei trei factori fundamentali care au pus în lucrare energiile creatoare ale scriitorului român, se află reuniţi în *Remember* într-o fuziune atât de organică şi cu o atât de iscusită ştiinţă a echilibrării *artificiilor,* încât această povestire poate fi aşezată, fără riscul vreunei exagerări, printre capodoperele prozei lirice româneşti. [...]

Cu toată aparenţa descusută, *Craii de Curtea-Veche* dovedeşte, ca şi *Remember,* de altfel, o deosebită grijă pentru construcţie; dar în nici un caz pentru construcţia epică, după canoanele literaturii realiste. [...] Reluarea obsesivă în noi configuraţii a câtorva motive fundamentale (de unde repetiţiile supărătoare pentru ordinea epică) arată o sensibilitate artistică formată prin frecventarea asiduă a muzicii. Scriitorul nu pare preocupat de epuizarea caracterologică a personajelor sau de exploatarea situaţiilor epice, ci de experimentarea nenumăratelor posibilităţi de integrare în structuri tot mai complexe, a aceloraşi motive, cu obârşia în subconştient. [...] Substanţa strict epică a povestirii este repartizată aproape integral în prima şi [în] ultima parte. Toate motivele enunţate în *întâmpinarea crailor*'îşi vor găsi rezolvarea dramatică în *Amurgul crailor.* Funcţia celei de a doua şi a treia părţi este de interiorizare şi adâncire a motivelor. [...] Scriitorul stabileşte o relaţie de continuitate între primul şi al treilea capitol, considerând capitolul al doilea - *Cele trei hagialâcuri* - ca o paranteză intercalată în desfăşurarea textului. De fapt, cele două capitole sunt concepute în aceeaşi tonalitate, şi permutarea lor nu ar dăuna echilibrului povestirii. [...] Nu vrem să susţinem prin afirmaţiile de mai sus că Mateiu ar fi procedat la transpunerea riguroasă a unor structuri muzicale în domeniul literaturii, ci doar că s-a călăuzit în construcţia cărţii sale de un *model literar* pe care l-a construit prin analogie cu un model muzical riguros, faţă de care toţi compozitorii şi-au luat libertatea de a-l modifica în funcţie de necesităţile lor expresive. [...]

Iată de ce hibriditatea de care a fost acuzată cartea, hibriditate devenită cu timpul virtute pentru cei ce văd în *Craii de Curtea-Veche* un fel de anti-roman, primul din literatura noastră (deşi nimic n-ar fi mai fantezist decât o apropiere între scriitorul român şi scriitorii francezi care au încetăţenit această formulă), ne apare, printre altele, ca o consecinţă a unui tip particular de construcţie, deosebit atât de modelele preexistente în literatura noastră, cât şi de modelele furnizate de reprezentanţii „familiei de spirite" la care a fost anexat Mateiu I. Caragiale. [...]

Mateiu are intuiţia răului metafizic, a vieţii ca osândă fundamentală, dar răul moral, invocat deseori în defăimarea retorică a lui Pirgu, este pus cu seninătate între paranteze în prezentarea hagiografică a lui Paşadia. Ca şi eroii lui Byron, acesta este absolvit de rău, pentru că plăteşte prin prăbuşirea lui. Celui ce aparţine prin natura sa spiţei de biruitori i se rezervă sfârşitul unei simple victime. Viaţa l-a smuls din rama solemnă unde l-a aşezat evlavia scriitorului [...].

Sunt aproape şaptezeci de nume proprii - de localităţi sau de persoane - pomenite în hagialâcul Crailor. Numele multora este atât de lipsit de însemnătate, încât înţelegerea fragmentului presupune o lămurire prealabilă, cu ajutorul enciclopediilor. Istoria este evocată nu de un istoric, ci de un secretar privat, care cunoaşte exact numărul rubinelor din inelul unei împărătese sau pe acela al ibovnicilor ei, dar ignoră o campanie militară desfăşurată departe de palatul imperial. Din acest secol al optsprezecelea, scriitorul nu reţine decât ceea ce participă (excepţie fac oamenii de ştiinţă) la frivolitatea lui. [...] Tot ce ţine de seriosul existenţei, de *măreţia* reală a acestui secol nu numai frivol, ci şi pregătitor al marilor mutaţii spirituale şi sociale ale omenirii, nu prezintă atracţie pentru Crai, deoarece nu contribuie la o mai mare şi mai grabnică «îndulcire» a traiului. [...]

Craii de Curtea-Veche este reconstituirea poematică a unor zvonuri şi ecouri arbitrar selectate şi apoi prelungite până la limitele tolerate de logica inimii. De aceea, interogaţiile critice asupra coerenţei actelor personajelor sau a relaţiilor dintre ele şi cadrul social în care se mişcă sunt neadecvate pentru înţelegerea operei. [...]

Craii de Curtea-Veche este istoria mohorâtă a visurilor spulberate. Viaţa este în viziunea crepusculară a lui Mateiu o suită de amăgiri şi de eşecuri. Libido setiendi, libido dominandi, libido cognoscendi, cele

trei fluvii de foc, pustiesc şi pârjolesc o lume suspendată pe marginea neantului. [...]

Singurul personaj real al cărţii este povestitorul. Ceilalţi sunt întrupări fugare ale aspiraţiilor tulburi şi contradictorii ale eului său. S-a autocelebrat şi s-a batjocorit, şi-a exprimat cu patos mitologia şi şi-a terfelit-o cu cinism. A clădit şi a dărâmat cu egală voluptate, rostindu-şi amara destăinuire într-o proză somptuoasă sau trivială, răsfrângând şi asupra zdrenţelor verbale iscusit aranjate luminile tainice ale veştmintelor ei sărbătoreşti. Călăuzit de o excepţională conştiinţă estetică, Mateiu I. Caragiale a încorporat, în paginile cărţii, drama întregii sale vieţi, a neputinţei sale de a fi autentic într-o lume lipsită de autenticitate. Tehnica tainei şi tehnica indiscreţiei sunt două moduri de încifrare a unei experienţe existenţiale singulare. [...] Succesul «ezoteric» al *Crailor,* entuziasmul necondiţionat stârnit în conştiinţa celor mai alese spirite se datorează caracterului ei de carte a destinului, respiraţiei poetice care însufleţeşte acest univers de fantasme, cu o viaţă incertă la „hotarul aburit dintre realitate şi închipuire". Disocierea dintre registrul ei poematic şi registrul ei realist, dintre poezia evaziunilor şi proza realistă, încorporată în Pirgu şi în Arnoteni, este inadecvată, cele două registre fiind feţele intim solidare ale aceleiaşi viziuni. [...]

Gerontofilia scriitorului se manifestă şi acum, impusă de dorinţa lui de a fugi din prezent prin rememorarea unor evenimente cât mai îndepărtate. Introducerea în temă se înfăptuieşte printr-o conversaţie sprintenă între doi cunoscători ale celor mai neînsemnate unghere ale vechii capitale. Dialogul ne aminteşte îndeaproape scenetele lui Ion Luca. Eliberat de viziunea sa mito-poetică prin operele anterioare, Mateiu devenea permeabil la influenţele paterne, pe care nu se mai străduia, ca în trecut, să le disimuleze. [...] Mateiu I. Caragiale a fost anexat de critică aşa-zisei componente balcanice a literaturii noastre. [...] „Apuseanul" Mateiu I. Caragiale ţine să se distanţeze de accepţiunea etică a termenului de balcanism (în structura lui Paşadia nu era „nimic balcanic, nimic ţigănesc" şi nu pierde nici o ocazie de a sublinia neaderenţa sa la lumea „de la porţile Răsăritului". Bovarismul declaraţiilor sale este infirmat chiar de opera lui. Pentru el însă cuvântul fanariot este lipsit de conotaţii peiorative, iar cuvântul bizantin este rostit cu adoraţie extatică o singură dată, într-un articol politic,

cu conotaţii negative. [...] Mateiu este cel dintâi *promotor conştient* al balcanismului, al unui mod de existenţă detestat chiar de reprezentanţii luminaţi ai păturii aristocratice, ca Ion Ghica, înrudit cu aristocraţia grecească. [...]

Opera lui Mateiu I. Caragiale nu este de conceput în afara meridianelor româneşti. Ea se înscrie, însă, ca o creaţie de o imprevizibilă originalitate - nu ca o derivaţie - pe aceeaşi orbită cu creaţia lui Ion Ghica, Ion Luca Caragiale, Tudor Arghezi şi alţii.

(Opera lui Mateiu I. Caragiale,
Editura Minerva, 1977, „Universitas")

EDGAR PAPU

De fapt, *Craii de Curtea-Veche* nu este un roman în înţelesul propriu al cuvântului, aşa cum nu este nici *Patul lui Procust,* cu care l-am mai comparat, ca fiind amândouă evocări ale Bucureştiului, gândite concomitent. Raţiunile, însă, pentru care nu le putem identifica astfel se dovedesc a fi cu totul opuse între ele. *Patid lui Procust* este *cu mult mai desfăcut,* mai nelegat decât un roman, exact ca şi componenţa Bucureştiului din acea vreme faţă de rigoarea urbanistică a veritabilului oraş. Dimpotrivă, *Craii de Curtea-Veche* se prezintă *cu midt mai strâns,* mai dens decât permite structura liberă şi întrucâtva afânată a romanului. Scrierea relevă o intensă concentrare lirică de poem, aşa cum s-a mai observat şi de către alţi apreciatori ai ei. Şi chiar în acest sens poate fi privit şi Matei Caragiale. Nu prin ale sale tinereşti *Pajere,* ci tocmai prin *Craii de Curtea-Veche,* ei apare ca unul din cei mai străluciţi poeţi pe care i-a avut strălucita noastră perioadă dintre cele două războaie. [...]

Craii de Curtea-Veche alternează, ca şi poemele contemporanului său Arghezi, între noroi şi stele. Partea stelară este cântarea voluptăţii pure şi înalte, în timp şi în trecut pentru Paşadia, în spaţiu şi în depărtări pentru Pantazi. Partea de noroi şi de iad este o restrângere *hic et nune,* de unde se desprinde marea tristeţe care întunecă acea voluptate, ba mai mult, o umileşte, o murdăreşte, o îndurerează. Şi această zonă de infern nu se constituie numai din prezenţa trivială, degenerată, subumană a lui Gore Pirgu. Am putea spune că şi în

celelalte două personaje - numai exterior şi prea subiectiv idealizate - zace câte un Pirgu Lăuntric.

Scriitorul-narator, care vorbeşte şi el în roman, se află într-o continuă nedumerire faţă de enigma faptului că nişte persoane atât de distinse caută tovărăşia acelui dezmăţat. Or, nouă, tocmai prezenţa lui Pirgu ni se pare expresia cea mai profundă şi cea mai semnificativă a romanului. El este un *memento* simbolic, nu al morţii lor viitoare, ci al descompunerii lor prezente. [...]

S-a invocat anume analogia *Crailor* cu recent apărutul *Ghepard* al lui Lampedusa. Stabilirea unei atari analogii pleca de la două temeiuri. Mai întâi, ambele romane evocă un declin, mai precis crepusculul unei anumite categorii sociale, aşa cum arată şi titlul simbolic al ultimei părţi din scrierea lui Matei, *Asfinţitul crailor.* în al doilea rând, analogia se fundează pe caracterul calofil al celor două scrieri, pe laborioasa şi cizelată lor perfecţiune stilistică. Deşi juste şi impecabil gândite, aceste temeiuri de asemănare rămân, totuşi, exterioare şi incomplete. [...] Există unele indicii mai strânse şi mai semnificative, care ne fac să vedem în Matei Caragiale un anticipator direct al lui Lampedusa. [...]

Imensul răsunet, pe plan universal, de care s-a bucurat romanul lui Lampedusa, scris într-o limbă de veche circulaţie interculturală, ne insuflă mândrul regret al valorii pe nedrept ignorate. Deţinând şi avantajul întâietăţii, *Craii de Curtea-Veche* nu este cu nimic inferioară *Ghepardidui.* Ar fi avut, în consecinţă, acelaşi răsunet dacă ar fi fost cunoscută. Dar l-ar fi avut cu trei decenii înainte, fiind ea aceea care să propună o nouă factură romanului modern. Totuşi, aceste trei decenii de anticipaţie există, şi nimeni nu poate nega timpul cronologic. *Craii de Curtea-Veche* se înscrie, astfel, cu cinste, în fenomenul mai larg al protocronismului românesc.

{*Matei Caragiale şi structura excepţiei,* în *Din clasicii noştri,* Editura Eminescu, 1977, p. 167-182)

Venim, în sfârşit, la cazul atât de complicat, din unghiul interesului nostru, pe care îl prezintă *Craii de Curtea-Veche.* Vom căuta să desprindem mai întâi o primă semnificaţie. în această ordine am spune că viziunea heraldică se poate defini drept tainica hieratizare ce pluteşte deasupra miezurilor vieţii, extrăgându-le acestora nobila

chintesenţă, proiectată într-o nebănuită transfigurare. [...] Iată-i, în decantatul final al romanului, pe cei trei *crai* văzuţi simbolic, într-o lumină împrumutată din scenariile *Pajerelor,* adică «la o curte veche», într-o luminoasă «schimbare la faţă» [...].

Dar există, în aceeaşi ordine a titlului în conexiune cu conţinutul romanului, şi o a doua semnificaţie, poate mai subtilă. Se ştie că ucigaşii şi, îndeobşte, răufăcătorii sunt atraşi să revină şi să frecventeze obsedant locul omorului sau, în orice caz, al delictului. Şi poate nu numai ei, ci aceasta o fac, inconştient şi obscur, şi descendenţii lor, adesea din mai multe generaţii, descendenţii nu neapărat ai familiei, ci şi ai aceleiaşi categorii caracterologice. Este o insinuare nedeclarată, dar pe care o sugerează foarte subtil Matei Caragiale. In cazul de faţă, întreaga arie a povestirii poate fi reperată, pe locul unde s-a aflat Curtea-Veche, unde s-a frământat, deci, un anumit trecut încărcat, ale cărui urme nu se mai văd decât vag şi sporadic în cursul romanului, dar care, în cea mai mare parte, se presimt, subteran. Explorările şi săpăturile de astăzi, la aproape jumătate de veac de la moartea lui Matei Caragiale, continuă să confirme concret şi vizibil acele vechi presimţiri. Iată-le aşa cum le întâlnim în vorbirea lui Paşadia: *«Curtea fusese arsă şi rezidită de numeroase ori şi trebuie să fi acoperit o arie întinsă, rămăşiţele de temelii boltite găsindu-se în întreaga mahala, de pildă sub birtul unde ne aflăm».* Se cere insistent reţinută această localizare, fiindcă numai pe terenul ei răsună, parcă din fundul timpului, injuria nefericitei Pena Corcoduşa: *«Crailor... Crai de Curtea-Veche».* O asemenea insultă, complet necunoscută în veacul nostru, sună într-adevăr curios, cuprinzând parcă o fantomă de cuvinte, cu presimţiri a ceva de demult. Este, aşa cum spune Matei Caragiale, o *«zicere uitată, de mult scoasă din întrebuinţare...»* De aceea se şi întreabă: « *Vorbise prin ea oare altcineva de altădată — cine ştieh* (sugestie a tainei prin aceeaşi întrebare întâlnită şi în *Gorunul* lui Blaga). [...]

în cazul de faţă, titlul romanului, legat de episodul său cel mai consistent, a devenit şi el floarea heraldică înălţată din tot mâlul impur al vieţii. Nu cumva atunci aspiraţia obsesivă către lumea augustă a prapurelor, a peceţilor şi a stemelor — păstrate cu sfinţenie în toată taina lor - ne relevă acelaşi fenomen al năzuinţei inexorabile către azur din partea celui cufundat în trista mocirlă cu care ne solicită infernul cotidian? Matei Caragiale ar reprezenta, într-o atare ipoteză o

variantă unică, neaşteptat de originală, a unei dominante trăiri poetice aşa-zise „moderniste", anume lupta dintre stricăciune şi elevaţie, care merge de la Baudelaire până la Arghezi şi încă mai departe. Desigur că o certă frecventare a lui Barbey d'Aurevilly nu poate fi trecută cu vederea în formaţia sa de cultivator al enigmei- Dar aceasta constituie numai o cristalizare depusă pe parcurs peste originara sa patimă heraldică. Ea dăinuie la Matei Caragiale încă din şcoală. *«Din timpul acesta datează temeinica sa orientare istorică şi heraldică»* (Perpessicius, *Prefaţă,* la *Opere,* p. XVII). Aci se descoperă punctul de unde a plecat cel mai de seamă poet al enigmei din literatura noastră.

(„E?ugma" în perioada interbelică, în *Momente literare româneşti,* Editura Eminescu, 1983, p. 90-117)

DAN C. MIHĂILESCU

Roşul are pentru Mateiu funcţia pe care o are albul la Eminescu. Aşa cum din fenomenalitate („adâncul luminându-1", în *Şi dacă)* la Eminescu, la Mateiu roşul desface carnea lucrului şi constituie calea pe care poetul poate accede în interiorul acestuia. într-o atmosferă de diafanitate („raza zilei se cerne tainic, lin"), învăluit în alb, bătrânul *(Cronicarul)* vrea «ca-n viitor izvodu-i mai *mohorât* să-nvie», negrul fiind fondul pe care roşul se poate manifesta în voie, «acel veac de restrişte cu sângerânde zări». Ne gândim doar că dacă Bachelard, cel care a scris *Apa şi visele,* ar fi jubilat în faţa creaţiei eminesciene, cel care a scris *Psihanaliza focului* ar fi fost fericit citind *Pajerele* lui Mateiu Caragiale.

(Simbolism cromatic în „Pajerele" lui Mateiu I, Caragiale, în *Luceafărul,* nr. 28, 15 iulie 1978)

CORNEL MIHAI IONESCU

înainte de a fi sugerată în finalul povestirii *Remember,* poetica specială care a decis alcătuirea ei este înscrisă în „în abis" în centrul

textului sub forma unei embleme. Una dintre cele mai criptice, în care hermetismul intrinsec oricămi cifru heraldic este sporit de o dificultate programatică, de o intenţie ostentată de mister, întrucât „figura" emblemei reprezintă una din efigiile consacrate ale tainei desăvârşite. Pecetea ce conţine un Sfinx care surâde sau, mai precis, surâsul unui Sfinx nu este un simplu cifru, ci o necontenită încifrare. [...] Dacă textul reprezintă o necontenită emanaţie a emblemei, „nimicind-o", în finalul său textul îşi neagă originea, fără a înceta, prin aceasta, de a se vădi ca iradiere a emblemei înscrise în „abisul" duratei lui [...] Lectura logică adoptă dinamismul acestui flux prin care deviza emană textul. O lectură de tip noetic percepe simultan toate secvenţele pe care le organizează în succesiunea discursului logic. [...] în existenţa estetică, în care durata lăuntrică este scandată de ciclul „eternei reîntoarceri", evenimentul nu poate fi nicicând cunoscut, ci numai recunoscut, întrucât el reproduce în contingent o paradigmă intemporală. Cunoaşterea este anamneză. Substratul platonician al poeticii apofatice înlesneşte lectura şi luminează sensul emblemei lui Aubrey de Vere. în aparenţă, imaginea şi deviza compun, în mod intenţionat, o antinomie, întrucât Sfinxul sustrage memoriei şi încifrează, într-un surâs ce sfidează hermeneutica, un conţinut pe care deviza îl sustrage memoriei, în fapt, imperativul devizei necesită o dublă lectură simultană, întrucât *Remember* reprezintă o identitate paradoxală de anamneză şi amnezie. [...]

Estetica apofatică a lui Mateiu Caragiale are un pronunţat caracter antiaristotelic, întrucât contestă distincţia dintre discursul «istoriei», care relatează evenimente reale, şi cel al «poeziei», care descrie evenimente posibile în limitele verosimilului. Spre deosebire de cei ce susţin că nu o dată realitatea istoriei este mai «neverosimilă» decât ficţiunea, Mateiu Caragiale consideră «istoria» ca find «gradul zero» al ficţiunii (sau o ficţiune cu un grad maxim de verosimil, întrucât evenimentul întâmplat este la fel de «verosimil» pe cât de «adevărat») şi putând fi încorporată ficţiunii pe măsura neverosimilităţii ei, adică a «părţii de taină» în care constă «frumuseţea». De aici decurge că Aubrey de Vere, în a cărui reverie, saturată de nostalgia regresiunii amniotice, «ora albastră» şi «primăvara veşnică» reprezintă reflexe ale ucroniei (într-o memorie arsă de mirajul originii!), este «androginul» unei «fabule» mai reale decât «istoria», în măsura în care reprezintă «partea de taină» a

acesteia şi întrucât evenimentul care a avut loc este salvat de contingenţa acestei actualizări şi contemplat ca pură posibilitate de a se realiza. [...] *Remember* surprinde momentul a ceea ce Jung numeşte «introiecţia imaginii divine», închiderea sinelui asupra propriei energii cosmotice, adică retragerea din narcisismul «sociologic», analizat cu precădere de Camus, spre acela originar, pur, psihologic, formulat cu implacabilă rigoare de Baudelaire: «Vivre et mourir devant un miroir». Cel dintâi dă substanţă «istoriei», cel din urmă nutreşte «partea de taină» a ei. Aubrey de Vere nu există prin reflexul său într-o alteritate speculară, ci, precum «şarpele hermetic», prin autogeneză. «Tenebroasa dramă» a dispariţiei lui reprezintă «faptul divers» întru totul «atroce», «istoria» absolut învăluită în «taină» a «disocierii» eului «introiectat».

Contemplarea «pietrelor albastre» este simptomul acestui cumplit narcisism al sinelui în sine şi, totodată, strategia ingenuă prin care Aubrey de Vere încearcă exorcismul energiei lui dizolvant. Dar «Tenebroasa dramă» însăşi nu este decât presentiment al unei renaşteri, întocmai precum «ochii limpezi ca safirele de Ceylan» şi «sângele albastru» înseamnă începutul litificaţiei mântuitoare. In apoteoza crepusculară a «orei albastre», trupul lui Aubrey de Vere se va transmuta, glorios, în substanţa indestructibilă a nestematelor.

{*Palimpseste,* Editura Cartea Românească, 1979, cap. *Remember: o poetică a negaţiei* şi *Hermă pentru Aubrey de Vere)*

MARIAN PAPAHAGI

In fapt, acea imperioasă voinţă de stil care este constanta cea mai statornică *(sic!)* a căutărilor (în viaţă şi artă) lui Mateiu Caragiale, dă tonul felului particular de construire şi autoconstruire pe care îl reprezintă opera sa: produs, în consecinţă, al unui dublu artificiu, care constă în inventarea şi apoi demolarea unei himere, a unei utopii. E necesar să stabilim această conexiune între Invenţie (impusă de căutarea unui stil), Construcţie (şi autoconstrucţie), Impostură şi Artificiu, căci tocmai ambiguitatea unor asemenea concepte este cea care patronează opera sa şi o marchează într-un mod specific. [...] însăşi dificultatea de «clasificare» a scriitorului într-o anumită

categorie este o dovadă în acest sens: decadent, clasic, realist, naturalist, baroc, manierist, romantic sau, în alt sens, moralist, sceptic, cinic, blazat sau încă maniac, refulat, bizar etc, sunt tot atâtea adjective care i s-au aplicat (sau i se pot aplica) vădind şi o reală neputinţă a criticii reductive care, chiar în momentul în care are mai pregnant sentimentul formulei decisive, este dezminţită de refuzul unora dintre aspectele operei de a se lăsa încorsetate în ea (este o situaţie căreia nu i se poate sustrage nici întreprinderea de faţă). Scriitorul fuge de sub împovărătoarea armură a epitetelor (semn al vitalităţii operei) şi, provocând aprinse pledoarii în favoarea sa sau vehemente respingeri, rămâne înconjurat într-o aură de enigmatic, care continuă să fie un suport pentru reînnoite interpretări. [...]

O lentilă deformatoare este aşezată astfel peste lumea, natura, oraşul şi personajele sale: *îndepărtarea* şi *deformarea* sunt două procedee de predilecţie ale unei înclinaţii spre artificial pe care scriitorul o are ca pe cea mai autentică înzestrare a sa (iarăşi modalitatea tipică a creaţiei, în genere - *n.n.).* Limbajul însuşi este supus unei distorsiuni, cu valoare semnificantă pentru întreaga poetică mateină: căutând sau provocând excepţia, Mateiu Caragiale o situează la toate nivelele textului, de la cel expresiv-stilistic la cel al tehnicii narative, al compoziţiei sau al construirii personajelor. Avem de-a face în felul acesta cu un efort conştient de ambiguizare, demonstrabil la fiecare etaj al textului. [...]

Există apoi la scriitorul nostru o dublă conştiinţă în raport cu ceea ce s-ar putea numi etica personajelor sale: pe de o parte, în acord cu morala comună, ceea ce presupune că se sugerează caracterul «reprobabil» (la transpunerea în realitate) al unora dintre actele personajelor pe care le simpatizează autorul; pe de altă parte însă, această concepţie este secondată de asumarea deliberată într-un plan al valorilor definitive a chiar acelui sistem de viaţă care se semnifică în acţiuni pe care conştiinţa morală comună le refuză. [...] Componenta «negativă» a opţiunilor lui Mateiu Caragiale este aşadar un produs afectiv şi raţional în acelaşi timp, rezultatul unei acţiuni deformatoare care se manifestă la nivelul caracterizării personajului. Aceasta cu atât mai mult cu cât ele (personajele - *n.n.)* nu sunt, în cazul de faţă, nişte «actanţi» aşa cum i-ar defini cercetarea structuralistă curentă. Mai în general, povestitorul-personaj avertizează el însuşi asupra unei senzaţii

de a fi manevrate pe care o au cele trei personaje «alese» (naratorul, Paşadia şi Pantazi). [...] Este aici o foarte subtilă diversiune narativă care echivalează cu un procedeu de includere a lectorului în spaţiul ficţiunii. In ciuda acelei nevoi «de a fi pururi în neastâmpăr, în mişcare» pe care o proclamă Povestitorul, el însuşi, Paşadia şi Pantazi sunt, în realitate, un fel anume de spirite contemplative care simt în permanenţă, pentru a putea exista, nevoia intermedierii. Personajul activ prin excelentă este Pirgu, a cărui frenezie în mijlocire nu este egalată decât de patosul hagiografic pe care îl pune Povestitorul în portretizarea lui Pantazi, Paşadia şi, indirect, a lui însuşi. Relaţia de includere e dublă: cea explicită conform căreia cei trei «crai» sunt angrenaţi pe o pantă a distrugerii de călăuza malefică Pirgu, şi cea implicită după care, în baza ambiguităţii Autor-Povestitor, cititorul este angrenat să asiste la derularea ficţiunii ca la o „istorie" adevărată.

[Eros şi utopie, Editura Cartea Românească, 1980, cap. *Figurile ambiguităţii,* p. 46-76)

VASILE LOVINESCU

Mateiu Caragiale şi-a proiectat oniric, cu mult curaj, şi-a magnifiat ***(sic!)*** în mare artist, schizofrenia proprie în personajul lui Paşadia, în dubla viaţă de dezmăţ şi de meditaţiuni siderale, de „patrician coborât în Subura". In Mateiu Caragiale au coabitat efectiv, visceral, Pirgu, Paşadia şi Pantazi. în Mateiu Caragiale au coabitat efectiv, visceral, Pirgu, Paşadia şi Pantazi.

(Alpatrulea hagialâc - Exegeza nocturnă a Crailor de Curtea-Veche, Editura Cartea Românească, 1981)

MIHAI ZAMFIR

Capodoperă izolată a prozei româneşti, ***Craii de Curtea-Veche•*** reprezintă scriitura poematică ridicată la proporţiile unui roman. Prezenţa în ***Antologie*** a două fragmente din capitolul II ***(Cele trei hagialâcuri)*** ilustrează tocmai un caz excepţional: acela al romanului-suită de poeme independente, al romanului-poem gigant.

(Palatul fermecat. Antologia poemului românesc în proză. Prefaţă şi îngrijire de ediţie de Editura Minerva, 1984, p. 223-229)

ALEXANDRU PALEOLOGU

Scrisorile către Boicescu au fost luate de cei mai mulţi ***ad litterarn,*** fără pic de umor. Ele trebuie luate cel puţin ***cum grano salis.*** Asta se simte din capul locului şi pe întreaga lor suită. Cum nu s-a văzut că este în ele o imensă forfanterie juvenilă, un ton perpetuu ***enjouee,*** un haz necontenit şi o evidentă autoironie? Revendicarea titlurilor princiare este intenţionat burlescă, prin însăşi enormitatea ei. Bârfa şi mica cronică scandaloasă a vieţii mondene au un haz naiv şi plin de prospeţime. Tabloul societăţii bucureştene (şi berlineze) a epocii, extraordinar de viu şi pregnant. Detaliile, portretistica şi anecdotica sunt surprinse *m* ***flash*** şi de o acuitate rară. Este în aceste scrisori ceva din spiritul ***Arhondologiei Moldovei*** a paharnicului Sion, dar maliţia lor e lipsită de acrimoniile şi violenţele acestuia. [...] Ca literatură, vreau să spun, ca artă literară, scrisorile către Boicescu sunt o ***operă*** remarcabilă, savuroasă, strălucitoare, care va rămâne fără scădere alături de ***Remember, Craii de Curtea-Veche*** şi ***Sub pecetea tainei.***

(Viaţa Românească, an. LXXX, nr. 3, martie 1985)

CONSTANTIN TRANDAFIR

Autorul e, potrivit unei proceduri de o clară modernitate, chiar personajul literaturii sale: martor, autor, regizor, într-o măsură mai mare decât în mod obişnuit, când autorul este eroul operei sale, personaj propriu-zis alături de celelalte ficţiuni ale sale ***(homofictus). [...]***

Fără îndoială, teatralitatea este un efect al presiunii modelului socio-cLiltural. De acest efect se îmbibă întreg scrisul matein, până la a lăsa impresia de demonstraţie intenţionată. Adevărul lumii sale este

la fel de părelnic ca şi cel al ficţiunii scenice. Tot spiritul baroc intuieşte labilitatea sorţii, deşertăciunea acestei existenţe, care îndeamnă la subterfugii compensatorii. Paşadia ar spune *memento mori* sau *vanitos vanitatis* (nu cere el să i se ardă scrierile după dispariţie?). Pantazi ar vorbi, probabil, de *fortuna labilis,* iar «codoşul» Pirgu ar lălăi, la beţie: «C-aşa-i lumea, trecătoare/ Unul naşte, altul moare»... Potrivit teatralismului baroc, aceşti eroi sunt ori de înaltă spiţă ori de cea mai joasă condiţie socio-morală. Viaţa e vis, lumea e teatru *(Theatrum mundi, El gr an teatro delmundo, Das grosse Welttheater)* şi omului baroc nu-i mai rămâne decât să se plaseze în centrul acestui spectacol, iar artistului să se facă el însuşi personaj.

{Postfaţă la Mateiu Caragiale, *Opere,*
Editura Minerva, 1988)

Trebuie lămurit numaidecât că *utopia* şi *spectacolul sunt* deopotrivă «grile» corelative, se pot, adică, înţelege, sunt complementare. Am alăturat cele două noţiuni care, repet, sunt antinomice, pentru că antinomică este şi structura autorului *Crailor de Curtea-Veche* şi natura scrisului său. In plus, cele două concepte operative se constituie după principiul coincidenţei opoziţiilor.

(Barocul matein, în *Adevărul literar şi artistic,*
an. X, nr. 556, 20 februarie 2001)

ION VARTIC

Toate simbolurile ultimei lui proze şi multe din însemnările sale intime ni-1 arată pe Mateiu Caragiale obsedat, la maturitate, de iminenţa morţii şi de natura ei, de speranţa că ea nu este un capăt de drum, ci o trecere şi o „deşteptare". [...] Acest scriitor manierist, rece şi calculat, obişnuit să se ascundă, se jenează de dramatismul preocupărilor sale iar în consecinţă, fără să-şi poată reprima obsesia morţii, şi-o truchează, contractând-o în laconice „enigme" şi „metamorfoze".*pecetea tainei* nu poate fî ignorată: reprezintă punctul-terminus al viziunii mateine.

în acest context e interesantă postura specială în care apare naratorul-confîdent din *Sub pecetea tainei* în comparaţie cu rolul său din scrierile anterioare. în *Remember,* naratorul ţine să se acrediteze ca scriitor printr-o aluzie la ciclul *Pajerelor;* în *Craii...,* el se acreditează, tot aluziv, fie cu *Remember* (în relaţie cu Pantazi), fie cu *Pajerele* (în relaţie cu Paşadia), fie cu „un roman de moravuri bucureştene" (în relaţie cu Pirgu); iar în *Soborul ţaţelor* se demască triumfător, oferind un exemplar cu dedicaţie din *Craii de Curtea-Veche* Masincăi Drângeanu. In schimb, în *Sub pecetea tainei,* nu mai există nici o referinţă la meseria de scriitor. Invitându-l pe conu Rache să-şi scrie singur memoriile, naratorul se acreditează doar ca proprietarul „armanului de la Sionu".

(Postfaţă, la Mateiu I. Caragiale, *Sub pecetea tainei,*
Editura Echinox, 1994, p. 132-133)

ION DERŞIDAN

în carnavalesc, Craii hoinăresc, singuri sau aparent împreună, în liturgic ei au o ţintă, un scop. Fascinaţi de mister şi de reevaluări, cufundaţi în amintiri şi în memorii individuale, eroii lui Mateiu I. Caragiale ies din carnavalesc şi intră în liturgic. [...] Liturgicul sugerează anularea timpului, eterna reîntoarcere, amintirea şi salvarea (beatitudinea). [...] carnavalescul este neliniştit şi satanic, obscur, tânăr, convulsiv, de nestrunit, excesiv, nebun de speriat, nelegiuit.

(Mateiu Caragiale. Carnavalescid şi liturgicid operei,
Editura Minerva, 1997)

EUGEN SIMION

S-au păstrat, dacă înţeleg bine, două copii ale jurnalului (originalul s-a pierdut în împrejurările tulburi de la sfârşitul anilor '30 şi începutul

anilor '40) şi se bănuie că din variantele existente lipsesc unele pasaje. Există, de asemenea, o *Agendă* (1923-1936) în care prozatoml a notat telegrafic evenimentele zilei şi proiectele sale agricole, mondene şi financiare. Uneori dăm aici peste fragmente mai interesante şi mai bine articulate decât acelea din jurnalul propriu-zis (acesta nu depăşeşte circa 20 de pagini). Iar valoarea lor este strict documentară. Le cităm ca să aflăm date inedite despre existenţa acestui curios personaj care a fost fiul lui I. L. Caragiale, «marele Mateiu», «prim şi ultim Caragiale», cum îi zicea admiratorul său, poetul Ion Barbu. [...] De reţinut, apoi, precizarea că e a treia oară când începe un jurnal şi că notele de acum nu au preocupări literare. început bun, stendhalian. Numai că jurnalul narează, cu precădere, întâmplări vechi şi prea puţin istorii prezente. în aceste condiţii, naraţiunea diaristică devine o memorialistică deghizată. între *scriitură* şi *istorie* este o distanţă considerabilă de timp. însemnările sunt fastuoase, *senioriale,* într-o franceză corectă, literară, uşor preţioasă. [...] Jurnalul, sub această formă hibridă, nu înregistrează faptele obişnuite.

Autorul nu-i interesat, s-a putut observa, decât de ceea ce atinge o *cotă minimă de măreţie,* Stilul, ţinuta *seniorală* îl împiedică să coboare în mediocritatea existenţei. Mai mult: prezentul îi repugnă, e un *timp stârvit* (spune în altă parte!), de aceea se refugiază des în trecut. Cu aceste gânduri şi fumuri este greu să ţii, zi de zi, o cronică fidelă a micii istorii. Pe «marele Mateiu» nu-l impresionează însă decât actele *Istoriei* (cu majusculă) şi împrejurările sublime ale existenţei...

(*Literatorul,* ianuarie 2001; *Ficţiunea jurnalului intim,* voi. III. *Diarismul românesc,* Bucureşti, Univers Enciclopedic, 2001, p. 74-75)

IOANA PÂRVULESCU

Omul pe care l-a construit cu atâta migală Mateiu Caragiale în viaţa reală este poate cea mai impresionantă creaţie a sa şi *cel mai de temut rival al personajelor sale.* Contactele lui Mateiu Caragiale cu realitatea sunt îndeobşte de o ciudată lipsă de «realism». Călătoriile în care îl atrag palatele, stemele, însemnele seniorale, aniversările de tot felul (inclusiv acelea ale primirii unor distincţii oficiale), obsesia cifrelor şi a simbolurilor creează un personaj bizar. Un pic îngroşat, ar putea intra în galeria urmuziană, ca alcătuit din papion, arbore genealogic, blazon şi nevastă «bătrână şi legitimă». în acelaşi timp se distinge în paginile jurnalului şi omul viu, solitaml neînţeles, cu o viaţă de un inefabil, kafkian tragism.

(*In numele jiului,* în *România literară,* nr. 10, 11-20 martie 2001)

BIBLIOGRAFIE

I. EDIȚII

Remember, Editura Cultura Națională, București, 1924.

Craii de Curtea-Veche, Editura Cartea Românească, București, 1929.

Pajere, Editura Cultura Națională, București 1936.

Opere, ediție definitivă, îngrijită de Perpessicius, Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol al II-lea", București, 1936. Colecția „Scriitori români contemporani".

Craii de Curtea-Veche, ediție îngrijită de Dinu Albulescu și N. Steinhardt, Editura „Coresi", București, 1945.

Craii de Curtea-Veche, cu o prefață de M . Petroveanu, E.S.P.L.A. București, 1957.

Craii de Curtea-Veche, ediție îngrijită și prefațată de Perpessicius, E.P.L. București, Biblioteca pentru toți, 1965.

Craii de Curtea-Veche, ediție îngrijită de Perpessicius, cu un studiu introductiv și note de Teodor Vârgolici, Editura Tineretului („Lyceum"), București, 1968.

Craii de Curtea-Veche, Editura Eminescu, Biblioteca „Eminescu", București, 1970.

Craii de Curtea-Veche, prefață și bibliografie de Mircea Vaida, Editura Minerva, București, 1972; ediția a Il-a, 1975.

Pajere, Remember, Craii de Curtea-Veche, Sub pecetea tainei, antologie, postfață și bibliografie de Constantin Trandafir, Editura Minerva, București, 1988.

Sub pecetea tainei, având în completare continuările scrise de Eugen Bălan și Radu Albala, ediție concepută și îngrijită de Marian

Papahagi, cu o prefaţă de Nicolae Manolescu şi o postfaţă de Ion Vartic, Editura „Echinox", Cluj, 1994.

Craii de Curtea-Veche, prefaţă de Valeriu Râpeanu, Editura Porto-Franco, Biblioteca şcolară, Galaţi, 1994.

Craii de Curtea-Veche, Sub pecetea tainei, prefaţă de Valeriu Râpeanu, Editura Garamont, cartea elevului, Bucureşti, 1994

Opere, ediţie, studiu introductiv şi note de Barbu Cioculescu, Editura Fundaţiei Culturale Române, Bucureşti, 1994.

Remember, Craii de Curtea-Veche, Editura Litera, Chişinău, 1997.

Sub pecetea tainei, text întregit şi încheiat de Alexandru George, Editura Albatros, Bucureşti, 1999.

Craii de Curtea-Veche, ediţie, cronologie de Ion lovan, Editura Eminescu, Bucureşti, 2001.

*

/ *Craii delle Vecchia Corte,* traduzione di Bruno Arcurio et Florian Potra, „Secolul XX", nr. 5, mai 1972, p. 174-183.

Fanfaroni z-e Starega Dworu, Powiwsc Przet ezyta. Danuta Bienkowka, Warsawa-Paustwowy Instytut Wydaniczy, 1968.

Cele trei hagialâcuri, text paralel în limba engleză, trad. Andrei Bantaş, Romanian Rewiew, 20, nr. 1, 1966, p. 91-98.

Remember. Die vier von Alter Hof, Ubertragung Thea Constantinidis, Bukarest, Literaturverlag, 1968.

Starodvorskie bekrije, Preves. Slawke Vîsnici, Bukarest, Izdate Istvo preduzete za knigevnest, 1967.

Aranyfj/ak alkonya ferditta z Zenezey Lâszlo, Budapest, Europa, 1966.

Craii de Curtea-Veche. Remember - I Crai della Vecchia Corte. Remember, traducere şi prezentare de Florian Potra, Editura Minerva (ediţie bilingvă), Bucureşti 1980.

Les Seigneurs du Vieux Castel, precede de *Remember,* traduit du roumain par Claude B. Levenson, Lausanne, Edit. „LAge de 1'Home", 1964.

Pajere (Aigles Royaux). Echivalenţe franceze de Romulus Vulpescu, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1985.

II. REFERINŢE

1. TRATATE, ISTORII ALE LITERATURII, MONOGRAFII, DICŢIONARE

Călinescu, G., *Istoria literaturii române de la origini până în prezent,* Editura Fundaţiilor Regale, 1941, p. 813.

Călinescu, G., *Istoria literaturii române de la. origini până în prezent,* ediţie revăzută şi adăugită, cu o prefaţă de Al. Piru, Editura Minerva, p. 897-900, Bucureşti, 1982.

Călinescu, G., *Istoria literaturii române...* (compendiu), E.P.L., Bucureşti, 1963, p. 212, 364-365.

Mateiu I. Caragiale, un personaj, Dosar al existenţei, sub semnătura lui Al. Oprea, cu colaborarea lui Barbu Brezianu, Barbu Cioculescu, Şerban Cioculescu, Vasile Drăguţ, Alexandru George, Taşcu Gheorghiu, Dumitru D. Panaitescu, Măria Polojinţev, Constantin Popescu-Cadem şi alţii, Editura Muzeului Literaturii Române, Bucureşti, 1979.

Ciopraga, Constantin, *Literatura română între 1900 şi 1918,* Editura Junimea, Iaşi, 1970, p. 256-257.

Cotruş, Ovidiu, *Opera lui Mateiu I. Caragiale,* Editura Minerva, Bucureşti, (Universitas), 1977.

Crohmăiniceanu, Ov.S., *Literatura română între cele două războaie mondiale,* E.P.L., Bucureşti, 1967, p. 563-578; ed. a II-a revăzută, Editura Minerva, Bucureşti, 1972, p. 525-539.

Derşidan, *Ion, Mateiu I. Caragiale. Carnavalesctd şi liturgicul operei,* Editura Minerva, Bucureşti, 1997.

George, Alexandru, *Mateiu I. Caragiale* (monografie), Editura Minerva, Bucureşti, 1981.

George, Alexandru, *Mateiu I. Caragiale,* interpretat de..., studiu, antologie şi aparat critic de Editura Minerva, Bucureşti, 1985.

Iorga, Nicolae, *Istoria literaturii româneşti contemporane,* voi. II *(In căutarea fondului),* Editura Adevărul, Bucureşti, 1934, p. 285.

Lovinescu, E., *Istoria literaturii ro?nâne contemporane,* voi. IV, Editura Ancora, Bucureşti, 1929, p. 239-240, *Ldem,* voi. I—II,

Editura Minerva, Bucureşti, voi. I, p. 489 şi 495-496 şi voi. II, p. 156 şi 172-173.

Negoiţescu, Ion, *Istoria literaturii române,* voi. I, Editura Minerva, Bucureşti, 1991, p. 223-224.

Piru, Al., *Istoria literaturii române de la început până azi,* Editura Univers, Bucureşti, 1981, p. 386-390.

Rotam, Ion, *O istorie a literaturii române,* Editura Minerva, Bucureşti, 1971-1987, voi. II, p. 651-666.

Vârgolici, Teodor, *Mateiu I Caragiale* (Mici monografii), Editura Albatros, Bucureşti, 1970.

Zaciu Mircea, Papahagi Marian, Sasu Aurel, coordonatori, *Dicţionarul scriitorilor români,* voi. I, *A—C,* Editura Fundaţiei Culturale Române, Bucureşti, 1995, p. 464-465.

2. STUDII ÎN VOLUME

Arghezi, Tudor, *Scrieri,* voi. 23 *[Proze. 1904-1914),* Editura Minerva, Bucureşti, 1972, p. 372; *Idem,* voi. 33, p. 415-416.

Caragîale-Logadi, Ecaterina, *Din amintirile mele despre tata,* în volumul *Amintiri d,espre Caragiale,* antologie şi prefaţă de Şt. Cazimir, Editura Minerva, Bucureşti 1972.

Călinescu, G., *Ulysse,* E.P.L., Bucureşti, p. 310-311

Călinescu, Matei, *Eseuri critice,* E.P.L., Bucureşti, 1967, p. 58-65.

Cernovodeanu, Dan, *Ştiinţa heraldică în România,* Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1977, p. 34.

Cioculescu, Şerban, *Aspecte lirice contmiporane,* Editura Casa Şcoalelor, Bucureşti, 1942, p. 178.

Cioculescu, Şerban, *I.L. Caragiale. Scrisori şi acte,* Ediţie îngrijită, prefaţă, note de E.P.L., Bucureşti, 1963, p. 13, 16, 36, 156, 160, 167, 238, 245-247.

Cioculescu, Şerban, *Varietăţi critice,* E.P.L., Bucureşti, 1968, cap. *Crepusctdul aristocraţiei în roma?i,* p. 397 şi urm.

Cioculescu, Şerban, *Viaţa lui I.L. Caragiale. Caragialiana,* Editura Minerva, Bucureşti, 1972, p. 107-109, 564-597; ed. a Il-a, Editura Eminescu, 1987, p. 393-489.

Cioculescu, Şerban, *Amintiri,* Editura Eminescu, Bucureşti, 1981, p. 333-335.

Ciopraga, Constantin, *Personalitatea literaturii române,* Editura Junimea, Iaşi, 1973, p. 60, 63, 85, 110, 125, 127, 130, 131, 189, 276.

Constantinescu, Pompiliu, *Scrieri,* E.P.L., Bucureşti, 1967, voi. II, p. 169-186.

Crohmălniceanu, Ov.S., *Pâinea noastră cea de toate zilele,* Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1981, p. 299-304.

Crohmălniceanu, Ov.S., *Cinci prozatori în cinci feluri de lectură,* Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1984, cap. *Stilul matein,* p. 211-231.

Delavrancea, Cella, *Mozaic în timp (impresii, călătorii, portrete, amintiri).* Editura Minerva, Bucureşti, 1973, p. 273-27'4.

Delavrancea, Cella, *Dintr-un secol de viaţă,* Editura Eminescu, Bucureşti, 1987, p. 39-44.

Foarţă, Şerban, *Intre Mateiu şi Caragiale. Afinităţi selective,* Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1980.

George, Alexandru, *Semne şi repere,* Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1971, p. 17-39, 54-62.

George, Alexandru, *La sfârşind lecturii,* Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1973; ed. a Il-a 1980; ed. a III-a, 1993.

Georgescu, Paul, *Polivalenţa yiecesară. Asociaţii şi disociaţii,* E.P.L., Bucureşti, 1967, cap. *Prietenii de taină,* p. 233-240.

Gherea, D. Ioan, *Amintiri,* E.P.L., Bucureşti, p. 33-40.

Ghica, Grigore, *Grigri,* Madrid, 1973.

Gorcea, Petru Mihai, *Mateiu I Caragiale.* Eseu, Editura Cuget, Simţire şi Credinţă, Bucureşti, 1995.

Ionescu, Mihai Cornel, *Palimpseste,* Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1979, cap. *Remember, o poetică a negaţiei* şi cap. *Hermâ pentru Aubrey de Vere.*

Ivasiuc, Alexandru, *Realitate şi valoare,* Editura Eminescu, Bucureşti, 1972, p. 150-152.

Karnoouh, Claude, *Adio diferenţei.* Eseu asupra modernităţii târzii. Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1994.

Lecca, Octav-George, *Familiile boiereşti române — istorie şi genealogie - (după izvoare autentice),* cu adnotări, completări şi desene de

Mateiu Ion Caragiale, Ediție de Alexandru Condeescu, Editura Libra, Muzeul Literaturii Române, București, 2001.
Leon, Aurel, *Umbre,* Editura Junimea, Iași, 1979, voi. IV.
Lovinescu, E., *Memorii,* voi. III, Editura Adevărul, București, 1936, P- 17-
Lovinescu, E., *Scrieri,* ediție îngrijită de Eugen Simion, Editura Minerva, București, 1973, voi. IV-V.
Lovinescu, Vasile, *Al patrulea hagialîc (Exegeză nocturnă a Crailor de Curtea-Veche),* Editura Cartea Românească, București, 1981.
Manolescu, Nicolae, *Arca lui Noe* (Eseu despre romanul românesc), Editura Minerva (Momente și sinteze), București, 1983, voi. III, p. 76-109.
Manolescu, Nicolae, *Teme,* Editura Universalia, București, 2000, p. 283-291.
Micu, Dumitru, *„Gândirea"șigândirismid,* IZditura Minerva, București, 1975, p. 744-761.
Mioc, Simion, *Structuri literare (Mateiu I. Caragiale și manierismul),* Editura Facla, Timișoara, 1981.
Muthu, Mircea, *Orientări critice,* Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1972, p. 108-121.
Muthu, Mircea, *Literatura română și spiritidsud-est european,* Editura Minerva, București, 1976.
Mudiu, Mircea, *Alchimia mileniului,* Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1989.
Negoițescu, Ion, *Analize și sinteze,* Editura Albatros, București, 1976, cap. *Estetism balcanic,* p. 171 și urm.
Nițescu, M., *Intre Scylla și Charybda,* Editura Cartea Românească, București, 1972, p. 46-56.
Opera, Al., *Mittdfauruhu aburit,* Editura Albatros, București, 1974, cap. *Izbăvirea artisttdui,* p. 205—216.
Paleologu, Alexandru, *Bumil simț ca paradox,* Editura Cartea Românească, București, 1972, p. 63-64.
Paleologu, Alexandru, *Ipoteze de lucru,* Editura Cartea Românească, București, 1980, p. 305, 316.
Pamfd, Alina, *Spațialitate și temporalitate.* Eseu despre romanul românesc, Editura Dacopres, Cluj-Napoca, 1993, p. 87-101.
Papu, Edgar, *Fețele lui lanus,* Editura Univers, București, 1970, p. 230 și urm., cap. *Destinul„Ghepardic".*

Papu, Edgar, *Din clasicii noștri,* Editura Eminescu, București, 1977, p. 167-182.
Papu, Edgar, *Motive literare românești,* Editura Eminescu, București, 1983, cap. *„Enigma" în perioada interbelică,* p. 90-117.
Papu, Edgar, *Lumini perene,* Editura Eminescu, București, 1989, p. 326-327.
Papahagi, Marian, *Eros și utopie,* Editura Cartea Românească, București, 1980, cap. *Figurile ambigidtății,* p. 46-76.
Papahagi, Marian, *Interpretări pe teme date,* E.D.P., București, 1995, p. 25-29.
Perpessicius, *Mențiuni critice,* voi. III, în *Opere,* voi. IV, Editura Minerva, București, p. 10 și urm.
Perpessicius, *12 prozatori interbelici,* Editura Eminescu, București. Aitologie, text îngrijit, cuvânt înainte și notă asupra ediției de Dumitru D. Panaitescu, cap. *Mateiu I. Caragiale,* p. 149-174.
Petrescu, Cezar, *Evocări și aspecte literare,* Editura Facla, Timișoara, cap. *Mateiu I. Caragiale. File dintr-un caiet de amintiri,* 1938, p. *74—76.*
Petrescu, Dan, *Tentațiile anonimatuhu și alte eseuri,* Editura Cartea Românească, București, 1990.
Petrescu, Liviu, *Realitate și romanesc,* Editura Tineretului, București, 1969, cap. *O estetică a melancoliei,* p. 45-62.
Piru, Alexandru, *Varia, preciziuni și coiitroverse,* Editura Eminescu, București, 1972, p. 342, 345, 346, 390-392, 425-426, 448, 474, 503, 508-509, 536.
Radian, Sanda, *Portrete feminine în romanul românesc interbelic,* Editura Minerva, București, „Universitas", 1986, p. 31-32, 51, 76-78, 199, 208, 247, 248,273.
Rebreanu, Liviu, *Jurnal,* voi. II, Editura Minerva, București, 1984, p. 2-3.
Roman, Horia, *Cenușa visărilor noastre...,* Roma, 1969, p. 23-25.
Rosetti, Alexandru, *Cartea albă,* E.P.L., București, 1968, p. 134.
Rosetti, Alexandru, *Câteva precizări asupra literaturii române,* Editura Eminescu, București, 1972, p. 111-112.
* * * *Scrisori către Al. Rosetti* (1916-1968), Editura Minerva, București, p. 189.

Sebastian, Mihail, *Eseuri. Cronici. Memorial,* Editura Minerva, Bucureşti, 1972, p. 357-359 (reproduce articolul din „Rampa", 22 ianuarie 1936)

Sevastos, Mihail, *Amintiri de la „Viaţa Românească",* E.S.P.L.A., Bucureşti, 1956; ed. a Il-a, Editura Minerva, Bucureşti, 1963, p. 320-321.

Simion, Eugen, *Sfidarea retoricii, furnal german.* Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1985, p. 326-335.

Steinhardt, N., *între viaţă şi cărţi,* Ed. Cartea Românească, Bucureşti, 1976, cap. *Mateiu î. Caragiale. Craii de Curtea-Veche,* p. 83-96.

Steinhardt, N., *Critica la persoana întâi,* Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1983.

Steinhardt, N., *Prin alţii spre sine. Eseuri vechi şi noi,* Editura Eminescu, Bucureşti, 1988, p. 153-167.

Sorescu, Roxana, *Lumea repovestită,* FZditura Eminescu, Bucureşti, 2001, cap. *Gore Pirgu, Cherubinul,* p. 30-76. Fragmente din studiu au apărut în: „România literară", nr. 24, 18-24 iunie 1997; „Arc" *{Litere, Arte şi Meşteşuguri),* nr. 1-2, 1997, p. 141-150; „Adevărul literar şi artistic", nr. 390, 19 oct, şi nr. 391, 26 oct. 1997.

Streinu, Vladimir, *Pagini de critică literară,* Fundaţia pentru Literatură şi Artă „Regele Carol II", Bucureşti, 1938, p. 180-195; vezi reeditarea E.P.L. Bucureşti, 1968, p. 155 şi urm.

Şuluţiu, Octav, *Scriitori şi cărţi,* Editura Minerva, Bucureşti, 1974, cap. *Mateiu I. Caragiale, „Pajere",* după articolul din „Familia", an. III, nr. 6, iulie-august 1936.

Vartic, Ion, *Spectacol interior,* Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1977, p. 60 şi urm.

Vartic, Ion, *Scriitori româîii,* Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1978.

Velisar Teodoreanu, Ştefana, *Urzitul* (Evocări, amintiri despre Ionel Teodoreanu, Mihail Sadoveanu, Mateiu Caragiale), Editura Eminescu, Bucureşti, 1972, cap. *„Din una în alta,* p. 208 şi urm.

Vianu, Tudor, *Arta prozatorilor români,* Editura Contemporană, Bucureşti, 1941, p. 358-365; *Idem,* voi. I—II, E.P.L., Bucureşti, 1969, voi. II, p. 233-242.

Vianu, Tudor, *Scriitori români din secolulXX.* Antologie, postfaţă şi bibliografie de Mihai Dascăl, Editura Minerva, Bucureşti, 1979, p. 251 şi urm.

Zarifopol, Paul, *Pentru arta literară,* Editura E.P.L., Bucureşti, 1971, p. 305.

3. STUDII ŞI ARTICOLE ÎN PRESĂ

Adamek, Diana, *Mateiu I. Caragiale — corăbierul şi măscăriciul,* „Familia", nr. 4, 1988.

Agopian, Ştefan, *„Slava stătătoare",* „România literară", nr. 3, 24-30 ianuarie 2001.

Albala, Radu, *Cu privire la Mateiu I. Caragiale,* „Contemporanul*, nr. 50, 14 februarie 1957.

Albala, Radu, *Ultimul capitol din „Sub pecetea tainei",* de Mateiu I. Caragiale, „Viaţa Românească", nr. 1, ianuarie 1966, p. 103-109.

Albala, Radu, *Mateiu I. Caragiale. Pagini din Craii de Curtea-Veche,* Teatrul C I. Nottara, spectacol prezentat de Al. Repan, revista „Teatrul", 23, nr. 6, iunie 1978, p. 37-39.

Albala, Radu, *înrudiri şi izvoare. Din nou cu privire la Mateiu I. Caragiale,* „România literară", 13, nr. 7, 14 februarie 1980.

Albala, Radu, *Glose la „Craii",* „Luceafărul", nr. 9, 2 martie 1985.

Adrian Schina, Olga, *Remember,* „Tribuna", 10, nr. 3, 20 ianuarie 1966

Alexianu, Al., *Scrisori inedite de la Mateiu Caragiale,* „Argeş", 2, nr. 2, februarie 1967.

Alexianu, Al., *Un portret al lui Mateiu Caragiale,* „Tomis", 2, nr.8, august 1967.

Anghelescu, Mircea, *Glose mateine. Actualitatea marilor creatori.* Colocvii de critică ale revistei „Transilvania", ediţia a IX-a, Sibiu, 12-14 septembrie 1985. Sibiu, 1986.

Arghezi, Tudor, *Caragiale şi fiul,* „Iaşul literar", nr. 6, 1962.

Baconsky, A.E., *Mateiu I. Caragiale,* „Steaua", nr. 1, ianuarie 1958.

Baltazar, Camil, *Craii de Curtea-Veche, o carte cum se scrie lu un veac odată,* „Tiparniţa literară", an. 1, nr. 6-7, aprilie-mai 1929.

Baranga, Aurel, *Scrisori din tinereţe (ale lui Mateiu I. Caragiale),* „Flacăra", 26, nr. 8, 24 februarie 1977, p. 17.

Barbu, Ion, *Răsăritul Crailor,* „Ultima oră", an 1, nr. 103, mai 1929-
Barbu, Ion, *Protocol al unui viitor club Mateiu Caragiale,* „Revista literară", an III, nr. 9, 13 aprilie 1947, p. 5.
Băclăuţă, Al., *Craii de Curtea-Veche,* „Gândirea", an. IX, nr. 5, mai 1929.
Bălaiţă, George, *Despre farsă (în opera lui Mateiu I. Caragiale),* „Tribuna", 14, nr. 14, 2 aprilie 1970.
Bălăiţă, George, *Perfectidsimplu,* „România literară", nr. 3, 24-30 ian. 2001.
Baiu, Ion, *Necunoscutul Matei Caragiale. 30 de ani de la moartea lin,* „Viaţa Românească", 19, nr. 1, ianuarie 1966, p. 93-98.
Berindei, Mircea, *Motive literare din Craii de Curtea-Veche, în text comparativist,* „Revista de istorie şi teorie literară", tom. XXII, nr. 3, ^1973, p. 440-442.
Bilciurescu, Alexandru, *Mateiu L Caragiale. Amintiri indiscrete,* „Ramuri", Craiova, nr. 11, 15 noiembrie 1981.
Boz, Lucian, *Mateiu Caragiale,* „Cuvântul liber", seria a III-a, an. III, nr. 13, 1 februarie 1936.
Braga, Mircea, *Craii de Curtea-Veche sau Fenomenologia uniu ceremonial de iniţiere,* „Transilvania", Sibiu, an. XIV, nr. 4, 1985.
Breban, Nicolae, *Preeminenţa formei,* „România literară", nr. 3 din 24-30 ianuarie 2001.
Brezianu, Barbu, *Cartea cernită,* „Ultima oră", an I, nr. 103, 1 mai 1929.
Brezianu, Barbu, *„... un anume Iancu Vtdturescu...",* „Ramuri", Craiova, nr. 5 (191), mai 1980, p. 15.
Brezianu, Barbu, *Regăsite cadre mateine,* „Convorbiri literare", nr. 10, 1985-
Bucuţa, Emanoil, *Crai de Curtea-Veche şi cai cabraţi,* „Ultima oră", an. I, nr. 103, 1 mai 1929.
Cassian, Nina, *Sub pecetea tainei ha Mateiu Caragiale* (vezi filmul de la TV), „Cinema", 12, nr. 4, aprilie 1974, p. 29-31.
Călin, Liviu, *Matei Caragiale —un bovarie levantin,* „Tomis", 8, nr. 2, 25 ianuarie 1973, p. 7, 12.
Călinescu, Al., *Temapovestitondui,* „România literară", an. XVIII, nr. 13, 28 martie 1985.
Călinescu, Constant, *Craii de Curtea-Veche, realitatea fantastică,* „România literară", nr. 30, 1973.
Călinescu, G., *Mateiu I. Caragiale, „Pajere",* „Adevărul literar şi artistic", anul XV, seria II, nr. 828 (vezi şi *Ulysse,* p. 316).

Cărtărescu, Mircea, *A doua zi după succes,* „România literară", nr. 3, 24-30 ianuarie 2000.
Cernătescu, Radu, *Misterele din subteranele Curţii Vechi,* I, II, III şi urm., „Luceafărul", nr. 42-43-44, 2000, nr. 1-2, 2001.
Ciachir, Dan, *Mateiu L Caragiale,* IX-X-XI, „Săptămâna culturală a Capitalei", nr. din 8, 15 şi 22 februarie 1980.
Ciachir, Dan, *Mateiu Caragiale în italiană,* „Săptămâna culturală a Capitalei", nr. 613, 3 septembrie 1982.
Ciachir, Dan, *„Era pe vremea salcâmidui, seara după ploaie",* „Scânteia tineretului". Supliment literar-artistic, anul V, nr.14 (185), 7 aprilie 1985.
Cimpoi, Mihai, *Mateiu L Caragiale şi „sufletid adânc",* „România literară", nr. 19, 1993.
Cioculescu, Barbu, *Addenda. Stilul epocii. Mathieu Jean Caragiale, conte de Karabey. Prototipul lui Pantazi?,* „Luceafărul", 14, nr. 42, 43, 44 din 16, 23 şi 30 octombrie 1971.
Cioculescu, Barbu, *Mateiu Caragiale în căutarea cadrului,* „Luceafărul", 14, nr. 45, 6 noiembrie 1971.
Cioculescu, Barbu, *Ochiul critic al „ultimului Bassaraba" (Din corespondenţa lui Mateiu I. Caragiale),* „Luceafărul", 14, nr. 47, 20 noiembrie 1971.
Cioculescu, Barbu, *Mateiu L Caragiale, în jurul unei dispute,* „Universitas", V, nr. 17, 1972.
Cioculescu, Barbu, *Mateiu I. Caragiale. Arhetipurile Crailor de Curtea-Veche,* în: „Manuscriptum", 5, nr. 1 ianuarie-martie 1974, p. 117-125; nr. 2, aprilie-iunie 1974; nr. 3, iulie-septembrie 1974; nr. 4, octombrie-decembrie 1974.
Cioculescu, Barbu, *„... între Bucureşti şi Sionu..." Alte file de corespondenţă. Confesiuni cu iz diplomatic,* „Manuscriptum", 8, nr. 2, aprilie-iunie 1977, p. 156-182.
Cioculescu, Barbu, *pentru a revendica paternitatea titlului" (Surprizele arhivelor),* „Manuscriptum", 9, nr. 4, octombrie-decembrie 1978, p. 139-141.
Cioculescu, Barbu, *Mateiu L Caragiale (Documente inedite),* „Manuscriptum", 10, nr. 1, ianuarie-martie 1979, p. 129-139.
Cioculescu, Barbu, *Necunoscuta lui Mateiu,* „România literară", 13, nr. 12, 20 martie 1980.

Cioculescu, Barbu, *Mateiu I. Caragiale. Omul în totalitatea preocupărilor sale, Sonet espaniol; „ Tempori aptari docet"—pagini de laborator.* Text stabilit de Traducere de Petru Creţia, „Manuscriptum", 13, nr. 3-4, iulie-septembrie şi octombrie-decembrie 1982.

Cioculescu, Barbu, *Contabilitatea unui mare scriitor,* „Manuscriptum", 4, nr. 3, iulie-septembrie 1983.

Cioculescu, Barbu, *Mateiu I. Caragiale, Cronica unid sfârşit de veac. Efemeride l,* „Manuscriptum", 14, nr. 1, ianuarie-martie 1984.

Cioculescu, Barbu, *De la Luca Ion Caragiale la Mateiu şi... viceversa,* „Viaţa Românească", nr.6, iulie 1984.

Cioculescu, Barbu, *Jocul vieţii şi al scenei în opera mateină (urmat de Memoranda),* „Revista de istorie şi teorie literară", nr. 1, ianuarie 1985.

Cioculescu, Barbu, *Mateiu I. Caragiale. Etapele receptării critice - la centenarii saiitondui,* „Limbă şi literatură", voi. IV, 1985, p. 519-528.

Cioculescu, Barbu, *Trayislaţia personaj—autor în proza luiMateiu I. Caragiale,* „Viaţa Românească", an. LXXX, nr. 9, septembrie 1986, p. 30-35.

Cioculescu, Barbu, *„Remember", într-o lectură continuă,* „Revista de istorie şi teorie literară", an. XLII, 1994, nr. 4, p. 385-392.

Cioculescu, Barbu, *Receptarea critică a Crailor de Curtea-Veche. Primul val,* „Limbă şi literatură", III-IV, 1994, p. 50-61.

Cioculescu, Şerban, *Craii de Curtea-Veche,* „Adevărul", an. XLII, nr. 13.903, 19 aprilie 1929.

Cioculescu, Şerban, *Mateiu I. Caragiale. Pajere,* „Adevărul", an. L, nr. 15.954, 24 ianuarie 1936.

Cioculescu, Şerban, *Pajere,* „Revista Fundaţiilor Regale", an. II, nr. 12, decembrie 1936.

Cioculescu, Şerban, *Mateiu I. Caragiale. Opere,* ediţie definitivă îngrijită de Perpessicius, „Adevărul", an. LI, 12 februarie 1937.

Cioculescu, Şerban, *Aspecte epice contemporane (1). Mateiu I. Caragiale. Opere,* ediţie definitivă îngrijită de Perpessicius, „Revista Fundaţiilor Regale", nr. 5, mai 1937.

Cioculescu, Şerban, *în jurul lui Mateiu I. Caragiale,* „Viaţa Românească", 19, nr. 1, 1966.

Cioculescu, Şerban, *Eternul feminin în „Pajere",* „Argeş", I, nr. 1, iunie 1966.

Cioculescu, Şerban, *Dimensiunea misterului (Pajere, Remember, Craii de Curtea-Veche, Sub pecetea tainei),* „Astra", nr. 4, aprilie 1967.

Cioculescu, Şerban, *Breviar. între Mateiu şi Ion Luca Caragiale (2), Mateiu I. Caragiale şi ultima voinţă a tatălui său,* „România literară", 3, nr. 16, 17, 18, din 16, 23 şi 30 aprilie 1970.

Cioculescu, Şerban, *Intre Mateiu şi Ion Luca Caragiale, Concluzii,* „România literară", 3, nr. 20, 14 mai 1970.

Cioculescu, Şerban, *Breviar. Varietăţi mateine,* „România literară", 9, nr. 49, 2 decembrie şi nr. 50, 9 decembrie *(Contele Hoditz),* nr. 51,16 decembrie şi nr. 52 din 23 decembrie 1976.

Cioculescu, Şerban, *Pompiliu Constantinescu şi Craii de Curtea- Veche,* „România literară", 9, nr. 29, 1977.

Cioculescu, Şerban, *Breviar. Opera luiMateiu I. Caragiale,* „România literară", 9, nr. din 6 octombrie 1977.

Cioculescu, Şerban, *Pro Pirgu? (Instantanee),* „Luceafărul", 29 octombrie 1977.

Cioculescu, Şerban, *Mama lui Mateiu* (Răspuns la articolul lui Alexandru George din „Viaţa Românească", noiembrie 1977, în „Luceafărul", 21, nr. 6, februarie 1978.

Cioculescu, Şerban, *Un „personaj"?* (Răspuns la studiul lui Al. Oprea din *Mateiu I. Caragiale - un personaj),* „România literară", 12, nr. 43, 8 noiembrie 1978.

Cioculescu, Şerban, *încă o dată: Problema indicelui de nume (la lucrarea precedentă),* „România literară", 12, nr. 50, 6 decembrie 1979.

Cioculescu, Şerban, *Portretul şi „iepurii*divinului Mateiu. Semnalizări,* „Ramuri", nr. 12, decembrie 1979.

Cioculescu, Şerban, *Breviar. Un alt răspuns mult prea întârziat,* „România literară", 14, 19 februarie 1981.

Cioculescu, Şerban, *Breviar. Diatribe?,* „România literară", 11 iunie 1981.

Cioculescu, Şerban, *Registre stilistice mateine. Delimitări,* în „Flacăra", 27 iulie 1984.

Cioculescu, Şerban, *La centenarul „divinului" Mateiu. Semnalizări,* „Ramuri", nr. 3, 15 martie 1985.

Cioculescu, Şerban, *Mateiu L Caragiale. Omul şi opera.* Cuvântare ţinută la şedinţa publică comemorativă organizată de Secţia de Ştiinţe Filologice, Literatură şi Artă, în ziua de 3 aprilie 1985.

„Memoriile Secţiei de Ştiinţe Filologice, Literatură şi Artă", seria IV, tom. VII, 1985, Editura Academiei.

Cioculescu, Şerban, *Centenar Mateiu I. Caragiale. Puţină sociologie literară,* „Contemporanul", nr.18, 1985.

Cioculescu, Şerban, *Mic dicţionar matein* (I) şi (II), „România literară", an. XVIII, nr. 13 din 28 martie 1985 şi nr. 14 din 4 aprilie 1985.

Ciopraga, Magda, *Teatralitatea Crailor,* „Convorbiri literare", nr. 3, martie 1985.

Comarnescu, Petru, *Crăinicie de casă nouă,* „Ultima oră", an. I, nr. 103, 1 mai 1929.

Comarnescu, Petru, *Amintiri... aprecieri,* „Tribuna", 10, nr. 3, 20 ianuarie 1966.

Comarnescu, Petru, *Nu cred că Mateiu Caragiale s-a destăinuit cuiva pe larg şi pe deplin.* Crochiu radiofonic, cu o notă de Ileana Corbea, „Manuscriptum", nr. 2, aprilie-iunie 1975.

Cordun, D., *Pe marginea unui roman: Craii de Curtea-Veche,* „Junimea literară", an. XVIII, nr. 5-6, mai 1929.

Coteanu, I., *Ipoteze pentru o sintaxă a textului (matei?i),* în „Studii şi cercetări lingvistice", Poetică, nr. 2, martie-aprilie 1978.

Crăciun, Victor, *Decelitid vorbeşte. Despre Mateiu Caragiale cu sora sa Ecaterina Logadi,* „Luceafărul" nr. 22, 1985.

Creţulescu, Ioana, *Remember. Mateiu Caragiale,* „Viaţa Românească", 23, nr. 3, martie 1970.

Crevedia, N., *Craii de Curtea-Veche,* „Viaţa literară", an. IV, nr. 109, 11-25 mai 1929.

Cristureanu, Al., *Observaţii asupra yiumelor de persoane în Craii de Curtea-Veche,* „Studia Universitatis Babeş-Bolyai", Seria Philologia, fasc. I, 1970, p. 87-97.

Crohmălniceanu, Ov.S., *Mateiu I. Caragiale şi tehnica tainei,* „Viaţa Românească", an. X, nr. 12, decembrie 1957.

Cotruş, Ovidiu, *Mateiu I. Caragiale (Câteva precizări metodologice),* „Familia", XI, nr. 9, septembrie 1976; an. XII, 3 martie 1977. (Foiletoanele au fost incluse în volumul *Opera lui Mateiu I. Caragiale)*

Delavrancea, Cella, *Mateiu Caragiale împlinit în obsesia vieţii lui. Confesiuni literare,* „România literară", 3, nr. 52, 24 decembrie 1970.

Demetrescu, Romulus, *Pajere,* „Pagini literare", 3, nr. 9, 1936, p. 430-433.

Densusianu, Ovid-flul, *Matei I. Caragiale. Amintiri,* „Săptămâna culturală a Capitalei", nr. 242, 25 iulie 1975.

Derşidan, Ion, *De la Mihai Eminescu la Mateiu I. Caragiale,* „Cele trei Crişuri", nr. 7, 1992 şi în „Simpozion", 1994.

Derşidan, Ion, *Literatură şi ocultare,* „Cele trei Crişuri", nr. 5-6 şi nr. 5-9, 1993.

Dinescu, Mircea, *Despre mateini şi noi ceilalţi,* „România literară", an. XVIII, nr.13, 28 martie 1985.

Drăghici, Simona, *Parallel outline: Oscar Wilde - Mateiu Caragiale,* „Romanian Review", 21, nr. 24, octombrie-decembrie 1967, p. 90-95.

Dragnea, Radu, *Mateiu Ion Caragiale,* „Gândirea", an. XI, nr. 2, februarie 1931.

Fanella, Celestina (Udine, Italia), *Un roman de frontieră - Craii de Curtea-Veche* (analize de text), „Limbă şi literatură", voi. III—IV, 1994, p. 66-73.

Farago Elena (prof. Stelian Cincă), (auto)biografie, Biblioteca judeţeană Gorj. Sesiunea de comunicări organizată cu prilejul aniversării centenarului naşterii poetei, 28-29 martie 1978. Craiova, 1979, p. 32-35.

F(ilotti), E(ugen), *Remember,* „Cuvântul literar", seria a Il-a, an. 1, nr. 44, 22 noiembrie 1924.

Flămând, Dinu, *Un film despre Mateiu I. Caragiale (Sub pecetea tainei la TV),* „Luceafărul", 17, nr. 11, 16 martie 1978.

Flora, Radu, *Un poet excentric: Mateiu I Caragiale,* „Lumina", Vârşeţ, an. VIII, nr. 4, p. 159-173.

Foarţă, Şerban, *Pirgu şi Bergami (excurs etimologic),* „Viaţa Românească" nr. 10, 1966, p. 85-89.

Foarţă, Şerban, *„Ale turnurilor umbre... " (IV), Pretexte (Despre Mateiu Caragiale),* „Orizont", 31, nr. 11, 13 mai 1980.

Foarţă, Şerban, *Good nightprince. In memoriam (Mateiu I. Caragiale),* „Orizont", an. 32, nr. 42, 30 octombrie 1981.

George, Alexandru, *Parvenitul Paşadia?,* „Ramuri", 6, nr. 10, 15 octombrie 1969.

George, Alexandru, *Mateiu I. Caragiale şi stilul evocării,* „România literară", 9, nr. 3, 15 ianuarie 1976.

George, Alexandru, Un scriitor şi lumea lui, „România literară", 9, nr. 3, 15 ianuarie 1976.

George, Alexandru, *Hiperbola imaginaţiei nestăpânite. Cei doi Caragiale între realitate şi fantezie,* „Convorbiri literare", nr. 12, decembrie 1977.

George, Alexandru, *Intre realitate şi ficţiunea trăită (despre personalitatea scriitoridui),* „Viaţa Românească", 31, nr. 7-8, iulie-august, 1978, p. 33-36.

George, Alexandru, *Alte vestigii mateine. Restituiri (textid scrisorilor adresate de Mateiu I Caragiale lui Emil Riegler-Dinu şi Eugen Catargi),* „Manuscriptum", 9, nr. 3, iulie-septembrie 1978, p. 163-167.

George, Alexandru, *Craii de Curtea-Veche şi problema romamdiu liric în perioada interbelică. Actualitatea marilor creatori,* „Colocviile de critică ale revistei «Transilvania», ediţia a IX-a, Sibiu, 12-14 septembrie 1985. Sibiu, 1986, p. 5-10.

George, Alexandru, *Re seama ha Mateiu (I),* „Luceafărul", nr. 21 (513), 30 mai 2001; (II), *idem,* nr. 22 (514), 6 iunie 2001.

Georgescu, Paul, *Un controversat: Mateiu I. Caragiale,* „Gazeta literară", nr. 27,-2 iulie 1965.

Georgescu, Paul, *Matei Caragiale (1885-1936). Pages of literary history,* „Romanian Review", 20, nr. 1, 1966, p. 88-90.

Gheorghiu, Taşcu *(Caragiale Matei I). Alte „Pagini de fumai"* (Tălmăcire în româneşte de -), „Manuscriptum", 6, aprilie-iunie 1975, p. 107-125.

Gheorghiu, Taşcu, *Remember,* „Echinox", nr. 3-4-5, 1980.

Gherea, Ioan, *Memorialistică: Mateiu Caragiale,* „Gazeta literară", 14, nr. 20, 18 mai 1967.

Ghirdimic, Ovidiu, *Mateiu I. Caragiale şi spiritul balcanic,* „Ramuri", nr. 3, 15 martie 1968.

Grigurcu, Gh., *Craii de Curtea-Veche,* „Familia", nr. 1, ianuarie 1966.

Grigurcu, Gh., *Pajere—Remember—Craii de Curtea-Veche—Sub pecetea vremii,* „Familia", 2, nr. 1, ianuarie 1968.

Grigurcu, Gh., *La Mateiu Caragiale,* „Steaua", an. XXXVI, nr. 3, martie 1985, p. 43-45.

Gulian, Emil, *Soborul ţaţelor,* „Curierul literar", an. 1, nr. 11, 30 aprilie 1932 şi nr. 28 din 27 august 1932.

Horia, Alexandru, *Descendenţa mateină,* „Luceafărul", an. XXXIII, 122 (1204), 1 iunie 1985.

Ignat, Nestor, *False „modele",* „Scânteia", 26-27 aprilie 1958.

Ionescu, Cornel Mihai, *Preliminaires â la psychanalyse du saphir (L,a presence des symboles „hermetiques" dans «Remember» de Mateiu Caragiale),* „Synthesis", VII, (Theoriciens et Theories comparatistes, Le roman, Styles, Modeles), 1980, p. 177-190.

Ionescu, Cornel Mihai, *Psihanaliza safirului,* „Revista de istorie şi teorie literară", an. XLII, nr. 1, februarie-martie 1994, p. 49-55.

Iorgulescu, Mircea, *înţelegerea şi adoraţia* (Cronică la *Craii de Curtea-Veche,* ediţia Mircea Vaida), „România literară", 7, nr. 9, 28 februarie 1974.

Ivasiuc, Alexandru, *Scepticism şi superstiţie* (despre personalitatea lui Mateiu I. Caragiale), *Pro domo,* „Contemporanul", nr. 37, 11 septembrie 1970.

Lăzărescu, Barbu, *Moartea lui Mateiu Caragiale,* „Adevărul", 15 ianuarie 1936.

Lăzărescu, Paul, *Aspecte ale limbii şi stilului lui Mateiu Caragiale,* „Limba română", an. VI, nr. 5, 1957, p. 23-32.

Lemnaru, Oscar, *Cronica limbii literare, Un desăvârşit artist al stilului: Mateiu I. Caragiale,* „Viaţa Românească", nr. 10, 1956, p. 244-248.

Lilin, Aidrei, *Mateiu I. Caragiale, antipodul literar al lui I.L. Caragiale,* „Scrisul bănăţean", 13, 11 noiembrie 1962, p. 62-69.

Leviţchi, Leon, *Matei Caragiale. Fhe Cid Manor-Houses,* traducere de „Tribuna României", 3, nr. 40, 1 iulie 1974.

Lovinescu, Vasile, *O interpretare posibilă a „Crailor",* P II 3,14 (80 de ani de la naşterea lui Mateiu Caragiale), „România literară", 3, nr. 13, 26 mai 1970.

Lovinescu, Vasile, *Genealogia unor fantome,* „România literară", 12, nr. 14, 5 aprilie 1979.

Lucaciu, Ileana, *Teatrul CI. Nottara, Mateiu 1. Caragiale. Craii de Curtea-Veche (De unul singur),* „Săptămâna culturală a Capitalei", nr. 303, 16 iunie 1978.

Maiicaş, Mihaela, *Valeurs de Pimparfait narratifdans la prose de Matei Caragiale,* „Revue roumaine de linguistique", 20, nr. 5, 1975, p. 527-530.

Maniu, Adrian, *Pajere,* „Universul literar", nr. 132, 15 iunie 1936.

Maniu, Adrian, *Carte despre familia Sion,* „Universul", 6 decembrie 1936.

Manolescu, Nicolae, *Necunoscutul Mateiu Caragiale,* „Contemporanul", nr. 16, 22 aprilie 1966.

Manolescu, Nicolae, *„Un brelan de dame",* „România literară", an. XVIII, nr. 13, 28 martie 1985.

Martin, Aurel, *Poezia lui Mateiu I. Caragiale,* „Luceafărul", 11, nr. 17, 27 aprilie 1968 - vezi şi volumul *Poeţi contemporani,* 1971.

Massoff, Ioan, *l-ascultaţi ce-a scris Matei,* „Adevărul", nr. 15.957 din 29 ianuarie 1936.

Micu, Dumitru, *Mateiu Ion Caragiale şi curentele literare,* „Luceafărul", 16, nr. 7, 17 ianuarie 1973.

Mihăiescu, N , *Poetul Matei Caragiale,* „Viitorul", nr. 8.412, 1936.

Mihăiescu, Valentin F., *Craii sub pecetea tainei,* „Scânteia tineretului" (Supliment literar şi artistic), nr. 25-26, 1987.

Mihăilă, Ruxandra, *Mateiu I. Caragiale. A.cta, Agenda, Memoranda* (Notă la ediţie şi echivalenţe româneşti), „Manuscriptum", nr. 4, octombrie-decembrie 1975, p. 136-151; *idem,* nr. 1, ianuarie-martie 1976, p. 139-148.

Mihăilescu, Dan O, *Simbolism cromatic în «Pajerele» lui Mateiu Caragiale,* „Luceafărul", 21, nr. 26, 15 iulie, suplimentul „Biblioteca Luceafărul", nr. 4, p. 30-34.

Mihăilescu, Dan C, *Medii şi intermedii. Actualitatea marilor creatori.* Colocvii de critică ale revistei „Transilvania", ediţia a IX-a, Sibiu, 12-14 septembrie 1985. Sibiu, 1986, p. 11-16.

Mihăilescu, Florin, *«Remember», o matrice a «Crailor»,* „Caiete critice", nr. 9-11, 1994, p. 85-88.

Mutaşcu, Dan, *Ut pictura (Despre sonetele lui Mateiu I. Caragiale),* „Luceafărul", 16, nr. 40, 6 octombrie 1973.

Muthu, Mircea, *Permanenţele unui jurnal,* „Steaua", 27, nr. 9, septembrie 1972.

Muthu, Mircea, *„Prin geamul înşelător al citirii",* „Steaua", an. XXXVI, nr. 3, martie 1985.

Nedelcovici, Bujor, *Un Lampedusa din Balcani,* „România literară", nr. 3, 24-30 ianuarie 2001.

Negoiţescu, Ion, *Istoria literaturii române.* 2. *Estetism balcanic: Mateiu Caragiale,* „Argeş", 6, nr. 12, decembrie 1971.

Nicola, Eleonora, *Descompunerea nobilimii la Giuseppe Tomasi di Lampedusa şi Mateiu L. Caragiale,* „Analele ştiinţifice ale Universităţii din Iaşi" - Literatura, 16, 1974, p. 129-134.

Niţescu, Mihai, *Luciditate nostalgică (Craii de Curtea-Veche),* „Argeş", 5, nr. 10.

Noica, Constantin, *Notaţii,* „Vremea", nr. 94, 1929, p. 4.

Noica, Constantin, *Anul literar,* „Vremea", nr. 94, 1929, p. 6.

Oprea, Al., *Celălalt"Mateiu,* „Manuscriptum", 2, nr. 2, aprilie-iunie 1971, p. 127-135.

Oprea, A L , *Mateiu L. Caragiale sau răspunderea artistului,* „Steaua", 24, nr. 21, noiembrie 1973, p. 12-15.

Oprea, Al., *Mateiu I. Caragiale - pledoarie pentru o biografie.* Disocieri, „Ramuri", 15, nr. 12, 15 decembrie 1978.

Oprea, Al., *Proiecţia eului imaginar sau tragedia unui travesti (I-II), Dosand unui caz. Mateiu I. Caragiale,* „Flacăra", 28, nr. 10, 8 martie 1979 şi nr. 11, 15 martie 1979.

Oprea, Al., *Mateiu I. Caragiale - dosar al existenţei,* „Săptămâna culturală a Capitalei", nr. 452, 3 august 1979.

Paleologu, Al., *D-ale istoriei literare (Pe marginea articolelor lui Şerban Cioculescu referitoare la Mateiu I. Caragiale). Confruntări,* „România literară", 3, nr. 23, 4 iunie 1970.

Paleologu, Al., *în apărarea lui Pirgu,* „Viaţa Românească", an. LXXX, nr. 3, martie 1985.

Panaitescu, Dumitru D., *Mateiu I. Caragiale. însemnări zilnice,* „Manuscriptum", 6, nr. 3, iulie-septembrie 1975, p. 121-146.

Papadima, Ovidiu, *Mateiu I. Caragiale. Pajere,* „Gândirea", nr. 6, 1936, p. 313.

Papadima, Ovidiu, *Fascinaţia vieţii (Amintiri despre Mateiu Caragiale),* „Tomis", nr. 6, decembrie 1966.

Papadima, Ovidiu, *Ultimul interviu,* prezentat de Florentin Popescu, „Manuscriptum", nr. 1-4 (118-121), an. XXX, 2000, p. 167-175.

Papahagi, Marian, *Mateiu I. Caragiale. 85 de ani de la naştere,* „Tribuna", 14, 2 aprilie 1970.

Papahagi, Marian, *Les figures de Tambiguite,* „Synthesis", 6, 1979, p. 243-261.

Papahagi, Marian, *Timpul Crailor,* „România literară", nr. 13, 1985.

Papu, Edgar, *Mateiu Caragiale şi esenţa Bucureştiului,* „Luceafărul", an. XXVIII, 22 (1204), 1 iunie 1985.

Papuc, Ion, *Craii...,* „Tribuna", 20 ianuarie 1966.

Paraschivescu, Miron Radu, *Un cavaler al crepusculului: Mateiu I. Caragiale,* „Viaţa Românească", 30, nr. 5, mai 1938, p. 21-32.

Pârvulescu, Ioana, *în numele fiului,* „România literară", nr. 10, 14-20 martie 2001.

Pârvulescu, Măria Rodica, *Mateiu Caragiale. Craii de Curtea-Veche. Analiză literară şi stilistică a motivului Penei Corcoduşa,* „Limbă şi literatură", nr. 2, 1983, p. 230-233.

Perpessicius, *Mateiu Caragiale,* Prefaţă la o nouă ediţie a operelor lui ^, „Familia", 1 septembrie 1965.

Petrescu, Camil, *Meandrele unei discuţii (LL),* „Revista Fundaţiilor Regale", an. XIV, nr. 12, 1947, p. *66-67.*

Petrescu, Cezar, *Mateiu I. Caragiale (file dintr-un caiet de amintiri),* „Gândirea", nr. 3, 1938, p. 138-150.

Petrescu, Liviu, *Matei Caragiale. Estetica operei,* „Tribuna", 10, nr. 3, 20 ianuarie 1966.

Petrescu, Liviu, *Răscumpărarea Crailor,* „Steaua", an. XXXVI, nr. 3, martie 1985, p. 42.

Petreu, Marta, *Caragiale - limbaje şi structuri,* „România literară", nr. 37, 14 septembrie 1989.

Philippide, Al.A., *Mateiu I. Caragiale. Craii de Curtea-Veche,* „Viaţa Românească", an. XXI, nr. 4, aprilie 1929, p. 120-121.

Petro veanu, Mihail, *Craii de Curtea-Veche sau motivul eşecului,* „Viaţa românească", nr. 1, ianuarie 1966, p. 98-102.

Pillat, Ion, *Despre Mateiu Ion Caragiale,* „Ultima oră", nr. 103, 1929.

Popa, Mircea, *V. Goldiş, primul critic al lui Mateiu L Caragiale,* „Vatra", 2, nr. 2, 20 februarie 1972, p. 6.

Popescu Cădem, Constantin, *Legendă şi adevăr în biografia mateină,* „Manuscriptum", 6, nr. 3, iulie-septembrie 1975, p. 140-146.

Popescu Cădem, Constantin, *Mateiu I. Caragiale, dosarul anibr de studiu,* „Manuscriptum", an. VIII, nr. 3 (28), iulie-septembrie 1976.

Popescu, Radu, *Repan Al, pagini din Craii de Curtea-Veche,* Teatrul CI. Nottara, „România liberă", 36, nr. 10.549, 26 septembrie 1978.

Popescu, Simona, *Frumuseţea ca senzaţie fizică,* „România literară", nr. 3, 24-30 ianuarie 2001.

Potra, Florian, *A novei of romanian pre-guepards (About the novei „Old-Time Libertines" by Mateiu Caragiale),* „România today, nr. 3, mai 1973.

Pricop, Constantin, *Mateiu Caragiale, o posibilitate de lectură,* „Cronica", 6, nr. 27, 3 iulie 1971.

Purcaru, Ilie, *Dezgustătorul Mateiu,* „Literatorul", nr. 349-350, 2000.

Rău, Aurel, *Cartea după Mateiu,* „Steaua", 17, nr. 5, mai 1966, p. 69-74.

Riegler Dinu-Emil, *Roman mahmur (Craii de Curtea-Veche),* „Viaţa literară", an, VI, nr. 10, 25 mai-6 iunie 1930 şi nr. urm.

Rotaru, Ion, *Fragtnent din „O istorie a literaturii române",* voi. II, *{Matei Caragiale),* „Limbă şi literatură", 20, nr. 1-2, 1971, p. 133-144.

Rodina, Doina, *Craii de Curtea-Veche şi Satyricon,* „România literară", 9, nr. 3, 15 ianuarie 1976.

Rosetti, Al., *Mateicaragealiana, Cartea albă,* „Luceafărul", nr. 43, 1967.

Rusu, M. N., *Din lumea celor care scriu. Suveniri de salon (Albumul Maricăi Sion, viitoarea soţie a lui Mateiu I. Caragiale),* „Manuscriptum", 4, nr. 3, iulie-septembrie 1973, p. 184-187.

Rusu, M.N., *Mateiu I. Caragiale. Aspecte inedite,* „Săptămâna culturală a Capitalei", nr. 12 (745), 22 martie 1985.

Rusu, M. N., *Lzvoare noi,* „Săptămâna culturală a Capitalei", nr. 15 (748), 12 aprilie 1985.

Rusu, M. N., *Automobilul lui Mateiu I. Caragiale,*, Amfiteatru", nr. 10, 1983.

Sbârcea, George, Vizita la Matei Caragiale, „Tribuna", 10, nr. 26, 30 iunie 1966.

Scarlat, Mircea, *Trei sau patru? (Crai),* „România literară", an. XVIII, nr. 13, 28 martie 1985.

Sebastian, Mihail, *Craii de Curtea-Veche,* „Vitrina literară", an. I, nr. 1, 21 octombrie 1929.

Sorescu, Roxana, *„Craii", dincolo de pecetea tainei,* „România literară", 8, nr. 13, 27 mai 1975.

Stamatu, Horia, *Matei Caragiale,* „Vremea", 21 februarie 1937.

Steinhardt, N., *Centenar matein, trei scurte precizări,* „Luceafărul", an. XVIII, 17 (1199), 27 aprilie 1985.

Steriade, Donca, *Luminile în asfinţit. Paralel romantic între Matei Caragiale şi G. Călinescu,* „Amfiteatru" 2, nr. 22, octombrie 1967.

Stoenescu, George Virgil, *Intre „cer şi destin" (L) (Alte glose la „Craii"),* „Luceafărul, an. XVIII, nr. 22 (1204), 1 iunie 1985.

Stoenescu, George Virgil, *Intre „cerşi destin " (II) (Alte glose la „Craii"),* „Luceafărul", an. XVIII, nr. 23 (1205), 8 iunie 1985.

Stoenescu, George Virgil, *Centenar Mateiu I. Caragiale (Alte glose la „Craii"),* „Luceafărul", an. XVIII, nr. 38, 21 septembrie 1985.

Streinii, Vladimir, *Mateiu I. Caragiale,* „Revista Fundaţiilor Regale", nr. 3, martie 1936.

Streinii, Vladimir, *Mateiu Caragiale. 85 de ani de la naştere,* „România literară", 3, nr. 13, 26 martie 1970.

Struţeanu, Scarlat, *Remember,* „Mişcarea literară", an. I, nr. 3, 29 noiembrie 1924.

Szenczei, Lâszlo, *Literatura română văzută de traducători străini. Mărturisirile unui tălmăcitor al lui Mateiu I. Caragiale* (5), „Secolul XX", nr. 2, februarie 1972, p. 133-148.

Taşcu, Valentin, *Aritmetici superioare,* „Steaua", nr. 2, februarie 1987.

Teodorescu, Cristian, *Misterul din Craii de Curtea-Veche,* „România literară", nr. 3, 24-30 ianuarie 2001.

Timcu, George, *Craii şi Ghepardul,* „Steaua", 20, nr. 1, ianuarie 1969.

Toma, Grigore, *Mateiu I. Caragiale, poetul,* „Ramuri", 3 (249), martie 1985.

Tomuş, Mircea, *Caragiale şi sentimentul trecutului,* „Transilvania", nr. 8, 1985, p. 26-27.

Trandafir, Constantin, *Barocid matein,* „Adevărul literar şi artistic", an. X, nr. 556, 20 februarie 2001.

Ţepeneag, D., *Actualitatea estetică a lui Matei Caragiale. Reevaluări,* „Ramuri", 3, nr. 1, 15 ianuarie 1966.

Ţeposu, Radu G., *Măşti, blazoane, seniori,* „Flacăra", nr. 14, 1985.

Ţoiu, Constantin, *Re-cunoaşterea Crailor,* „România literară", nr. 21, 1973.

Ţoiu, Constantin, *Mersul protocolar,* în „România literară", nr. 3, 24-30 ianuarie 2001.

Ungheanu, Mihai, *G. Călinescu şi Matei Caragiale. 85 de ani de la moartea lui Mateiu I. Caragiale,* „România literară", 3, nr. 13, 26 mai 1970.

Ungheanu, Mihai, *Pajere (Interpretări),* „Amfiteatru" (în paralel cu Kivu Dinu).

Ulmu-Păunescu, *însemnări... şi un scriitor român, Matei Caragiale,* „Ramuri", 27, nr. 2, 1936, p. 63-64.

Ursachi, Gabriela, *Ianuarie,* „România literară", nr. 3, 24-30 ianuarie 2001.

Vaida, Mircea, *De la Inorog la Paşadia (Din Craii de Curtea-Veche),* „Viaţa Românească", 26, nr. 9, septembrie 1973, p. 62-64.

Vartic, Ion, *Craii de Curtea-Veche,* „Steaua", 28, nr. 7, iulie 1977.

Vârgolici, Teodor, *Opera lui Mateiu I. Caragiale,* „Studii şi cercetări de istorie literară şi folclor", an. VI, nr. 1-2, 1957, p. 299-317.

Verghy-Miller, Margareta (M.M.V.): *Mateiu I. Caragiale,* „Revista scriitoarelor şi scriitorilor români", an. III, nr. 5, 1929.

M.M.V. (Verghy-Miller, Margareta), *Mateiu I. Caragiale,* „Le Moment", an. IV, nr. 276, 1936.

Vianu, Tudor, *Mateiu Ion Caragiale,* „Gândirea", an. XV, nr. 3, martie 1936, p. 118.

Vianu, Tudor, *Un poet muzician (Mateiu I. Caragiale, 25 martie 1885—17ianuarie 1936),* „România literară", 8, nr. 13, 27 martie 1975.

Viorel, Alecu, *Mateiu Caragiale,* „Jurnalul literar", I, nr. 48, 26 noiembrie 1939.

Vlad, Ion, *Comentarii la un poem: Craii de Curtea-Veche,* „Tribuna", nr. 53 februarie 1966.

Vlad, Ion, *Această carte de înţelepciune,* „Tribuna", nr. 15, 1985.

Vornicii, Mihai, *Mateiu Caragiale,*„Amfiteatru", 3, nr. 34, octombrie 1968.

Zaciu, Mircea, *Mateiu I. Caragiale. Les Seigneurs du Vieux-Castel,* traduit du roumain par Claude Levenson (Lausanne etc...), „Cahiers roumains d'etudes litteraires", nr. 3, iulie-septembrie 1975, p. 100-103.

Zalis, Henri, *Aventura ijiterioară la Mateiu Caragiale,* „Luceafărul", 13, nr. 25, 20 iunie 1970.

Zalis, Henri, *Romanticul Mateiu Caragiale,* „Cronica", 6, nr. 2, 9 ianuarie 1970.

Zamfir, Mihai, *Imprevizibila renaştere,* „România literară", an. XVIII, nr. 13, 28 martie 1985.

Zamfir, Mihai, *In căutarea nucleului stilistic,* „Viaţa Românească", an. LXXX, nr. 3, martie 1985.

CUPRINSUL

NOTE, VARIANTE ŞI COMENTARII